Protosinghel IOANICHIE BĂLAN

CONVORBIRI DUHOVNICEȘTI

II

CARTE TIPĂRITĂ CU BINECUVÎNTAREA
PREA SFINȚITULUI

EFTIMIE

EPISCOPUL ROMANULUI ȘI HUȘILOR

EDIȚIA A DOUA

EDITATĂ DE EPISCOPIA ROMANULUI
ȘI HUȘILOR — 1990

CUVÎNT ÎNAINTE

Cu o neostoită rîvnă pentru cele duhovnicești, mereu atras de tezaurul spiritualității noastre ortodoxe, Părintele Protosinghel Ioanichie Bălan voiește să întregească o adevărată trilogie a strădaniilor sale scriitoricești: Patericul românesc, Vetre de Sihăstrie românească și Convorbiri duhovnicești, *prin apariția editorială a celui de-al doilea volum al ultimei lucrări din cele citate mai sus. Toate aceste cărți, cărora li se adaugă și valoroasele* Mărturii românești la Locurile Sfinte, *s-au bucurat de o binemeritată apreciere din partea tuturor, deoarece Prea Cuvioșia Sa a urmărit, în chip evlavios, să ne prezinte exemple vii ale unei vieți trăite la noi în Duhul și Adevărul Ortodoxiei, spre sporire și întărire în credința pe care o mărturisim.*

Însuși autorul precizează că „iubirea evanghelică și rîvna mărturisirii lui Hristos în lume" stau la baza și acestui al doilea dialog duhovnicesc ce l-a întreținut, de mai mult timp, cu dascăli de renume ai teologiei românești și, de asemenea, cu recunoscuți trăitori ai Evangheliei. Teologia este, întîi de toate, cunoaștere trăită a lui Dumnezeu Cel în Treime închinat și slăvit, sau experiență duhovnicească în care creștinul înaintat pe treptele desăvîrșirii se întîlnește cu darul lui Dumnezeu. De aceea, se spune în Filocalie *că* « Mintea cînd se curățește, primește de la Dumnezeu înțelesurile dumnezeiești», *sau se îndeamnă:* « Tu, cel ce propovăduiești . . . învață pe celălalt să se călăuzească prin viața ta».

Acest adevăr îl reliefează pregnant Părintele Ioanichie în Convorbirile *sale pe teme duhovnicești, el făcînd o referire specială, evident, la spiritualitatea monahală și filocalică românească, insistînd mai ales asupra rolului apostolic al Bisericii strămoșești în apărarea unității de credință și în păstrarea dreptei credințe. Sugestiv și pătrunzător este redată aceasta din convorbirea avută cu Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, care preciza că* « nu putem dobîndi mîntuirea decît prin

Biserică, prin unitatea noastră în Hristos, păstrată de la Hristos. Unitatea între noi şi cu toţi înaintaşii cere să existe un lanţ de slujitori ai altarului, sfinţit prin harul preoţiei de la Apostoli şi pînă la sfîrşitul lumii, să fie o coloană vertebrală sacramentală, sfinţitoare, stabilită de Hristos, în jurul căreia să se unească toţi care păzesc aceeaşi credinţă şi săvîrşesc aceleaşi Taine pentru toţi» *.

Părintele Ioanichie Bălan ne prezintă, deci, o carte nouă, frumoasă şi cuprinzătoare în învăţături creştine, îndemnîndu-ne să le preţuim pentru că ele au fost verificate de slujitori ai lui Hristos cu o experienţă duhovnicească înaintată pe drumul mîntuirii. Prefaţînd-o, avem speranţa că ea va dezvălui încă o dată frumuseţile Ortodoxiei noastre. În acelaşi timp, credem că ea va fi o carte folositoare pentru suflet, în care bunii creştini vor găsi povăţuiri care îi vor ajuta să păşească noi trepte pe calea fără capăt a desăvîrşirii în Hristos.

EFTIMIE
EPISCOPUL ROMANULUI ŞI HUŞILOR

* Ierom. Ioanichie Bălan, *Convorbiri duhovniceşti*, Roman, 1984, p. 182.

INTRODUCERE

Primirea de care s-a bucurat atît în țară, cît și în străinătate, cartea *Convorbiri duhovnicești*, editată de Episcopia Romanului și Hușilor în anul 1984, m-a îndemnat să continui această lucrare de mare răspundere morală, de a aduna cuvinte de folos sufletesc și convorbiri părintești de la cei mai buni dascăli de teologie și duhovnici din mînăstirile noastre, care încă mai sînt în viață. La aceasta m-a îndemnat și gîndul că în curînd majoritatea acestora se vor strămuta la cereștile locașuri și vom fi lipsiți de prezența, de cuvîntul și binecuvîntarea lor.

Animat de cuget și călăuzit de mîna lui Dumnezeu, timp de cîțiva ani de zile, am călătorit pe la cuvioșii călugări de prin mînăstiri, la duhovnicii noștri mai cunoscuți și la unii profesori de teologie ca să adun cuvinte de suflet și îndemnuri duhovnicești pentru o nouă carte de convorbiri cu părinți. Cu creionul și caietul în mînă, am cerut sfaturi și am întreținut convorbiri cu bunii noștri părinți, atît pentru zidirea mea sufletească, cît și pentru frații mei călugări și credincioși, pentru toți cei ce iubesc pe Hristos, cunoscuți și necunoscuți, de aproape și de departe, care caută mîntuirea sufletului și doresc o călăuză bună în urcușul lor duhovnicesc.

Astfel, mereu stăruind și întrebînd, am adunat cuvînt cu cuvînt, pagină cu pagină, sfaturi duhovnicești de la peste 40 de părinți și maici și cîțiva dascăli iscusiți de teologie, și am alcătuit această nouă carte de zidire sufletească, pe care o publicăm în editura Episcopiei Romanului și Hușilor, cu aprobarea binevoitoare a Prea Sfințitului Episcop Eftimie, sub titlul *Convorbiri duhovnicești — volumul II*. Tot ce am adunat aici de la cei care au acceptat să colaboreze, am primit ca din mîna lui Dumnezeu și, după ce am trecut fiecare cuvînt și învățătură prin mintea și inima mea, după ce le-am gustat eu mai întîi, le-am așezat apoi cu grijă și bucurie în lucrarea de față, pe care o dăm la lumina tiparului.

Noul volum de Convorbiri este o continuare firească a primului volum din 1984. O bună parte dintre colaboratori sînt prezenți și în primul volum. Alții sînt noi. Unii au acceptat să colaboreze cu ușurință,

ca pentru Hristos. Alţii, mai greu, din smerenie. Iar alţii au ales să plece la Hristos cît mai anonimi, iubind mai mult rugăciunea şi liniştea, decît cuvîntul. Însă toţi sînt de mare preţ, toţi sînt străbătuţi de aceeaşi evlavie sfîntă, de aceeaşi dragoste evanghelică pentru Hristos şi pentru oameni, dorind să ajute cu ce pot la mîntuirea altora. Iubirea evanghelică şi rîvna mărturisirii lui Hristos în lume formează temelia acestei cărţi. Ea nu dă porunci, ci numai sfaturi duhovniceşti pentru cei care doresc să le urmeze.

Cititorul nu va găsi în această carte teme teologice expuse sistematic sau probleme de morală speciale. Ea se rezumă să redea liber şi deschis unele sfaturi, îndemnuri părinteşti, evocări despre înaintaşi, recomandări pentru viitor şi propuneri pentru o mai bună sporire duhovnicească. Majoritatea colaboratorilor nu fac altceva decît îşi mărturisesc propria lor viaţă şi experienţă duhovnicească. Numai părinţii profesori de teologie tratează mai sistematic unele teme propuse, cu competenţa care îi caracterizează. Astfel, lucrarea de faţă s-ar putea asemăna cu o masă plină cu tot felul de bunătăţi, iar invitaţii, adică cititorii, au libertatea să guste din ele după preferinţă.

Conţinutul lucrării este împărţit, ca şi în primul volum, în cinci părţi distincte: I. *Convorbiri cu dascăli de teologie ortodoxă;* II. *Convorbiri cu părinţi din Moldova*; III. *Convorbiri cu părinţi din Muntenia şi Oltenia;* IV. *Convorbiri cu părinţi din Transilvania;* V. *Convorbiri cu părinţi români din Muntele Athos.*

Prin publicarea acestei cărţi nu ne facem decît o firească datorie. Aceea de a mărturisi Adevărul care este Hristos, de a aduna experienţa bătrînilor, a părinţilor duhovniceşti, şi a o oferi tinerilor, care caută pe Hristos, credincioşilor, care doresc să urmeze lui Hristos, ucenicilor, care vor să păşească pe urmele părinţilor ce i-au crescut şi să se ridice la măsura credinţei lor.

Lucrarea de faţă nu este opera unui singur autor, ea aparţinînd tuturor colaboratorilor. Subsemnatului îi aparţine doar iniţiativa lucrării, prezentarea colaboratorilor, conducerea dialogurilor şi orînduirea materialului.

Am pus la început dascălii de Teologie, în frunte cu venerabilul Părinte Profesor Dumitru Stăniloae, căruia i-am rezervat cel mai larg spaţiu. Alături de Prea Cucernicia Sa am aşezat pe părinţii profesori Constantin Galeriu, Ion Bunea, Ioan Mihălţan, Ioan Mircea, Daniel Ciobotea *, Ioan Negruţiu şi alţii, toţi dascăli de Teologie de la Institutele

---

* În prezent, Mitropolit al Moldovei şi Bucovinei.

Teologice din București și Sibiu și de la Seminarii. Între părinții duhovnici din mînăstirile Moldovei menționăm pe Arhimandritul Cleopa Ilie și Ieroschimonahul Paisie Olaru din Mînăstirea Sihăstria, Arhimandriții Iachint Unciuleac, starețul Mînăstirii Putna, și Grigore Halciuc, starețul Mînăstirii Sfîntul Ioan de la Suceava, Protosinghelul Nifon Corduneanu din Mînăstirea Neamț și alții.

Între părinții din eparhiile Munteniei și Olteniei am pus la început pe venerabilul Părinte Arhimandrit Benedict Ghiuș, Arhimandritul Sofian Boghiu, starețul Mînăstirii Antim, Arhimandritul Bartolomeu Anania și alții. Între părinții colaboratori din Transilvania citām pe Arhimandritul Teofil Părăian de la Mînăstirea Brîncoveanu, urmat de alți părinți nevoitori. Iar între părinții români atoniți menționăm pe Protosinghelul Petroniu Tănase, starețul Schitului românesc Prodromul, eminent teolog și nevoitor, și pe monahul Ioan Șova.

Această carte, care completează o trilogie a spiritualității românești, împreună cu celelalte cărți, constituie tot ce am putut realiza mai de preț în viața mea, spre lauda Sfintei Treimi și folosul duhovnicesc al cititorilor. În ele am pus toată credința și dragostea mea pentru Dumnezeu și pentru oameni. În paginile lor am imprimat sufletul și bucuria inimii mele, jertfa tinereții și maturității mele, rîvna mea pentru Hristos, pentru Biserica Ortodoxă și pentru neamul din care m-am născut și recunoștința mea față de cinul monahal românesc căruia mi-am dedicat viața.

Părinții care au colaborat la această carte, bunii noștri profesori de Teologie, preoții slujitori, sfintele mînăstiri care ne împodobesc țara și evlavioșii credincioși de la sate și orașe, formează cel mai mare tezaur spiritual al Neamului, al Bisericii Ortodoxe Române. Ei, credincioșii, fiii și frații noștri duhovnicești, ostenitorii acestui pămînt, care poartă peste veacuri credința curată în Dumnezeu, cer mult mai mult de la noi, slujitorii lui Hristos. De aceea sîntem datori să-i zidim sufletește mai mult, să cerem și noi mai mult de la Părinți și să dăm mai mult, cît mai mult, pînă încă avem viață. Sperăm ca volumul de față să fie o picătură de rouă pentru sufletele însetate ale iubitorilor de Dumnezeu.

Tuturor colaboratorilor le mulțumesc pentru valoroasele lor convorbiri și sfaturi duhovnicești, fără de care nu aș fi putut realiza această carte. Aceeași creștinească recunoștință celorlalți ostenitori.

Rog pe bunii mei cititori, împreună-slujitori ai lui Hristos şi mărturisitori ai dreptei credinţe, ca şi pe smeriţii credincioşi cunoscuţi şi necunoscuţi, să nu mă uite la sfintele lor rugăciuni, cît sînt încă în viaţă, ca şi după plecarea mea din trup. Nădăjduiesc ca rugăciunile lor să-mi fie scut împotriva ispitelor, adăpost în vremea necazurilor şi scară spre cer în ceasul plecării mele la Hristos.

Cu adîncă smerenie îmi exprim întreaga mea recunoştinţă şi mulţumire Prea Sfinţitului Eftimie, Episcopul Romanului şi Huşilor, pentru înalta binecuvîntare şi tot sprijinul material şi moral acordat pentru reeditarea acestei cărţi de zidire creştinească.

Învierea Domnului
Anul mîntuirii 1990

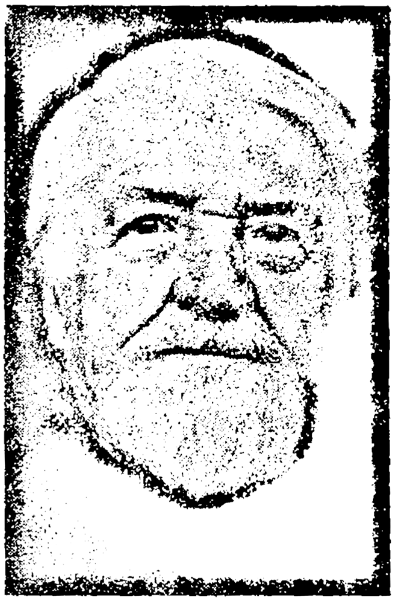
Protosinghel IOANICHIE BĂLAN
Sfînta Mînăstire Sihăstria

I

CONVORBIRI
CU
DASCĂLI DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

PREOTUL PROFESOR DUMITRU STĂNILOAE *

Institutul Teologic Universitar
din București

După un răgaz de trei ani, iarăși avem prilejul să stăm de vorbă, la dialog deschis, cu Părintele Dumitru Stăniloae, cel mai cunoscut și iubit profesor de teologie din țara noastră. De aceea este de prisos să-l prezentăm cititorilor săi și credincioșilor. Singure cărțile Prea Cucerniciei Sale, care ies de peste 50 de ani de sub pana inspirată a mîinilor lui, îl popularizează, îl prezintă și îl fac cunoscut în țară și peste hotare, atît marilor teologi și gînditori, cît și credincioșilor de toate vîrstele și treptele spirituale.

Dorința și, mai ales, nevoia realizării unei noi cărți de duhovnicie, de sfătuire și călăuză sufletească pentru noi, pentru generația mai tînără, m-a silit să bat din nou la ușa Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae.

Deși mereu ocupat, întotdeauna mi-a ieșit bucuros în prag și m-a primit cu aceeași dragoste și căldură sufletească. Înconjurat de cărți

---

* Preotul Profesor cu **Dumitru Stăniloae** s-a născut la 16 noiembrie 1903, în satul Vlădeni, jud. Brașov, din părinții Irimie și Reveca, țărani. După ce termină liceul « Andrei Șaguna » din Brașov, face teologia și doctoratul la Cernăuți, între 1922—1928, completîndu-și studiile universitare în Grecia și Germania. Între anii 1929—1947 a fost profesor și apoi rector la Facultatea de Teologie « Andreiană » din Sibiu, predînd mai întîi Istoria Bisericii Universale, iar din 1936 este numit definitiv la catedra de Teologie Dogmatică, unde va preda patru decenii. Din anul 1947 se transferă la Institutul Teologic Universitar din București, la aceeași catedră, formînd un mare număr de discipoli — ierarhi, preoți și monahi.

În toamna anului 1973 se retrage la pensie, dedicîndu-se exclusiv scrisului și rugăciunii.

Dintre principalele sale opere teologice originale tipărite, amintim: « *Viața și învățătura Sfîntului Grigorie Palama* » (1938), « *Ortodoxie și Românism* » (1939), « *Iisus Hristos sau restaurarea omului* » (1943), « *Teologia Dogmatică Ortodoxă* », în trei volume (1978), « *Teologia Morală Ortodoxă* » (Spiritualitatea Ortodoxă,

şi manuscrise, aşezat la aceeaşi modestă masă de lucru, sub icoana Prea Sfintei Treimi şi a Maicii Domnului, cărora le-a închinat viaţa şi munca, Părintele Profesor scrie mereu. Scrie din iubire pentru Dumnezeu, scrie din rîvnă pentru Biserică, din respect pentru Ortodoxie, din recunoştinţă pentru ţara în care s-a născut şi s-a format, şi din datorie de conştiinţă pentru credincioşi, pentru toţi oamenii de pretutindeni, dornici de călăuză spre Hristos şi lipsiţi de cuvînt şi hrană duhovnicească.

La vîrsta Prea Cucerniciei Sale de 87 de ani, Părintele Dumitru Stăniloae, neobositul teolog al Bisericii Ortodoxe Române, ne vorbeşte cu acelaşi patos şi însufleţire de adîncurile nepătrunse ale credinţei în Dumnezeu, de frumuseţea Ortodoxiei şi de tezaurul inepuizabil al Sfinţilor Părinţi. Îl preocupă mult viitorul Bisericii lui Hristos lovită de tot felul de curente, eresuri, necredinţă, indiferentism, apostazie şi sciziuni. Îl îngrijorează lipsa de statornicie a credincioşilor şi păstorilor. Îl neliniştesc problemele complexe ale vieţii de familie şi, mai ales, educaţia religioasă a unor categorii de credincioşi. Îl preocupă şi gîndul plecării din trup şi dorul vederii luminii necreate a Prea Sfintei Treimi, cînd marile taine ale dumnezeirii se vor descoperi faţă către faţă.

Învăluit de toate acestea, Părintele Dumitru Stăniloae nu are altă putere şi speranţă decît să se roage lui Dumnezeu şi să scrie pentru folosul oamenilor. Este tot ce poate fi mai bun, singurul lucru pe care îl poate face acum şi prin care comunică cu Dumnezeu şi cu cei care îl caută şi îl stimează.

Camera de lucru a Sfinţiei Sale este mai degrabă o chilie călugărească, simplă, tăcută, plină de cărţi; iar Părintele Dumitru, ca un sihastru neobosit şi luminat de har, caută să-şi facă datoria de preot al lui Hristos, de teolog şi părinte duhovnicesc, pînă în ultimul ceas. Ultimele sale scrieri şi traduceri tipărite sau în curs de apariţie: « *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă* », « *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* », « *Studii de teologie* », « *Sfîntul Atanasie cel Mare* » şi « *Sfîntul Chiril al Alexandriei* »

---

vol. 3 — 1981), « *Spiritualitate şi comuniune în Liturghia Ortodoxă* » (1986), « *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* » (1988) şi « *Studii de teologie dogmatică ortodoxă* » (1989); « *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos* » (1989) — în curs de apariţie şi sute de studii şi articole teologice publicate în revistele de specialitate ale Bisericii Ortodoxe Române, în cîteva mii de pagini.

Dintre numeroasele traduceri patristice tipărite pînă în prezent amintim « *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene* » de Hristu Andruţos (1930), « *Filocalia* » cu comentarii, în 10 volume (1946—1948, 1976—1981); « *Sfîntul Grigorie de Nyssa* » (1983); « *Ambigua Sfîntului Maxim Mărturisitorul* » (1983); « *Sfîntul Atanasie cel Mare* », două volume (1987—1988); « *Sfîntul Chiril al Alexandriei* », două volume « *Epistole şi scrieri hristologice ale Sfîntului Maxim Mărturisitorul* », în curs de apariţie, şi altele.

sînt dintre cele mai grăitoare. Ele se adaugă și completează lista atîtor opere patristice și de teologie realizate de Părintele Dumitru Stăniloae în decurs de o viață, ajutat mult și de soția sa, Maria.

Cu gîndul că fac un lucru plăcut lui Dumnezeu și credincioșilor noștri, am stat de vorbă cu venerabilul Părinte Dumitru în cîteva convorbiri prelungite și am realizat bogate dialoguri duhovnicești pe care le redau, cît mai fidel posibil, în paginile de mai jos.

I

1. Care sînt cauzele ce v-au îndemnat să scrieți cartea « Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă»?

— Am voit să scriu cartea despre «*Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*» cu scopul de a atrage atenția credincioșilor noștri asupra importanței pe care o are Sfînta Liturghie pentru menținerea vie a credinței și a comuniunii cu Hristos și între ei, întrucît mulți dintre ei au început să nu mai înțeleagă rostul sacru, divin al Sfintei Liturghii și participă foarte rar la săvîrșirea ei. Am voit să-i ajut să înțeleagă că Sfînta Liturghie este mediul în care Hristos este prezent între noi, în modul cel mai accentuat, cu învățătura, cu jertfa și cu învierea Lui; ba este chiar locul spiritual în care Hristos ni se împărtășește cu Trupul și Sîngele Lui, plin de dumnezeire și de putere, prin care ni se întărește credința și dragostea între noi după pilda și voia Lui. Prin Sfînta Liturghie Domnul nostru Iisus Hristos Își continuă viața și faptele Lui mîntuitoare pe pămînt, în toate timpurile, deci și în timpul nostru, de cîte ori venim la Sfînta Liturghie unde ne dă întîlnire. Sfînta Liturghie nu este numai întîlnirea dintre credincioși la niște rugăciuni comune, ci întîlnirea lor comună cu Hristos. Ei își întăresc, prin Sfînta Liturghie, atît unirea cu Hristos, cît și unirea între ei, cu Hristos. Nu mă pot uni sufletește cu semenul meu, trecînd peste motivele care ne despart, decît în Hristos; și nu mă pot întîlni cu Hristos ca un ins singuratic, închis în egoismul meu, căci inima care nu se deschide altora, nu se poate deschide nici lui Hristos. De aceea am intitulat cartea aceasta «*Spiritualitate și comuniune în Liturghia Ortodoxă*», pentru că ea ne dă prilejul să arătăm că ne socotim uniți în Hristos, cerînd împreună mila Lui, cerînd fiecare mila Lui pentru ceilalți, cînd spunem: « Doamne miluiește !», la îndemnul preotului adresat tuturor de a se alătura lui în rugăciune cînd zice « Domnului să ne rugăm !».

Cei ce se adună într-un sat împreună la Liturghie și se roagă unii pentru alții, își iartă unii altora supărările ce și le-au făcut în cursul săptămînii și ies din biserică împăcați și înfrățiți. De aceea nu sînt în sate certuri și dezbinări durabile între locuitorii lor. La oraș cei ce se adună împreună

în biserica din cartierul lor se împrietenesc şi nu se mai simt singuri. Cînd membrii unei familii lipsesc, cei ce sînt prezenţi întreabă pe membrii respectivei familii care sînt de faţă: „Ce face cutare care lipseşte? Este cumva bolnav?".

Liturghia a avut, de aceea, un mare rol în menţinerea unităţii de credinţă şi spiritualitate a neamului nostru, căci ea n-a menţinut numai unitatea dintre locuitorii fiecărui sat, sau ai fiecărui cartier dintr-un oraş, ci şi unitatea sufletească dintre cei ce participau în diferite oraşe şi sate la Sfînta Liturghie, care este o mărturisire uniformă de rugăciune a aceleiaşi credinţe, a unirii cu Acelaşi Hristos. Liturghia a menţinut nu numai unitatea etnică şi religioasă a poporului român într-un anumit timp, ci unitatea celor de azi cu moşii şi strămoşii lor, unitatea neamului de-a lungul istoriei. În Liturghie nu ţine fiecare să-şi spună o părere personală deosebită de a celorlalţi, ca în altfel de adunări, ci toţi cîntă în comun aceleaşi rugăciuni, aduc laudă Aceluiaşi Hristos pe Care Îl laudă Biserica, începînd din primele veacuri creştine, şi se împărtăşesc din Trupul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, întrupat ca om din Fecioara Maria, răstignit şi înviat pentru toţi cei ce au fost, sînt şi vor fi. Întîlnindu-ne cu acelaşi Hristos, ne întîlnim în El cu moşii şi strămoşii noştri. Pe toţi îi are şi ne are adunaţi în Sine, în grija şi iubirea Lui.

Cei ce nu participă la Sfînta Liturghie, cei ce nu se mai unesc prin împărtăşire cu Acelaşi Hristos, slăbesc în credinţă şi în iubirea divină, slăbeşte şi unitatea lor spirituală cu neamul nostru care a fost, este şi va fi.

O mare slăbire a credinţei adevărate şi a unităţii neamului, şi o fărîmiţare a lui, produc şi membrii formaţiilor sectante, care nu-L numesc pe « *Iisus* » — de Care vorbesc în adunările lor — Dumnezeu, sau Fiul lui Dumnezeu. Nu-L numesc nici Hristos (traducerea greacă a lui Mesia), sau Mîntuitor; şi nu-I mulţumesc pentru crucea ce a primit-o din iubire pentru noi ca « *Păstorul cel bun care-Şi pune viaţa pentru oile Sale* » (Ioan 10, 11), şi nu vorbesc nici de învierea Lui. Ce au atunci de la acest « *Iisus* », care nu e Dumnezeu şi pe care nici nu-L laudă în adunările lor, ci îşi cîntă în ele doar simţămintele lor subiective? Cum se pot uni în El dacă nu e Dumnezeu, ci poate doar un simplu prooroc? Iar neunindu-se prin Sfînta Liturghie şi Împărtăşanie cu Hristos, nu se pot mîntui, nici uni cu neamul nostru străbun din trecut, de azi şi de mîine, unit în Hristos, Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat.

Liturghia e cea mai mare forţă de menţinere a unităţii de credinţă şi etnice a neamului nostru. Cei ce nu participă la ea, lucrează împotriva Sfintei Evanghelii care ne porunceşte: « *Să faceţi aceasta întru pomenirea Mea* », şi se opun unităţii noastre de credinţă şi de viaţă, ca să nu mai spun că lucrează împotriva unităţii Bisericii şi se ţin departe de Hristos.

2. Ce trebuie să înțeleagă credincioșii noștri prin biserică, ca locaș de cult, de aducere a jertfei euharistice?

— Biserica, în înțelesul de clădire, este locul unde ne întîlnim cu Hristos. În Sfînta Masă din altarul ei sînt așezate moaște ale sfinților, căci prin jertfa mucenicilor s-au unit oamenii cel mai mult cu Hristos, formînd trupul Lui, și-au însușit duhul lor de jertfă din puterea jertfei lui Hristos ce susține Biserica. Pe Sfînta Masă din altar se află antimisul cu alte jertfe ale mucenicilor, dar și cu chipul adormirii Domnului zugrăvit pe el, care ne face într-un fel tainic prezentă jertfa Lui ca temelie a Bisericii. Iar în chivotul de pe Sfînta Masă se află permanent Trupul și Sîngele lui Hristos, rămase din sărbătorile Paștilor, care dau cea mai înaltă sfințenie locașului bisericesc. Prin aceasta Sfînta Masă este într-un fel tainic mormîntul permanent al Domnului, în care El este continuu într-o stare de jertfă pentru noi în fața Tatălui ceresc, dar și scaunul de slavă al Tatălui, Căruia Fiul Său Cel Întrupat I Se aduce jertfă pentru noi.

Cei ce nu cred că sub chipul pîinii și al vinului este prezent în chivotul de pe Sfînta Masă însuși Trupul și Sîngele lui Hristos, și deci El Însuși, nu cred nici în starea Lui de jertfă neîncetată pentru noi — din iubirea Lui neîntreruptă —, nu cred că El rămîne puntea sau Mijlocul real dintre cer și pămînt, pentru noi și Dumnezeu; și nici că El, prin jertfa Lui, intervine neîncetat pentru mîntuirea noastră.

Prin aceasta, nu mai cred în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, Care rămîne mereu între noi prin trupul Lui jertfit și înviat. Ei socotesc ruptă orice legătură între Dumnezeu și oameni. De fapt, ei nu mai cred nici în puterea rugăciunilor ce ne aduc de la Dumnezeu ajutorul și sfințirea. De aceea, nu cred nici în sfinții plini de puterea Lui. Pentru noi, însă, locașul bisericesc e locul special de întîlnire cu Hristos și cu toți sfinții în frunte cu Maica Domnului. Lumea lor nevăzută e într-un anumit fel prezentă în locașul bisericesc, în jurul lui Hristos. Aceasta nu e deci numai un loc de adunare între oamenii care vin în ea și-și exprimă sentimentele lor.

3. Poate omul să se îndumnezeiască, să devină locaș al Prea Sfintei Treimi, fără Biserică, fără Liturghie?

— Omul nu se poate uni deplin cu Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat, jertfit și înviat, decît prin împărtășirea cu Trupul și Sîngele Lui, care ni se dau sub chipul pîinii și vinului prefăcute în cadrul Sfintei Liturghii săvîrșite de preotul bisericii. Deci, omul nu se poate umple de Hristos în afara Bisericii și fără Hristos nu se poate face fiu al Tatălui și purtător al Duhului lui Hristos.

4. Cum îl ajută Biserica întemeiată de Hristos pe om, pe creştin, să devină el însuşi biserică vie a lui Dumnezeu?

— Omul devine el însuşi locaş al lui Hristos şi al Duhului Lui cel Sfînt, care se aduce jertfă Tatălui pentru el prin rugăciune şi împărtăşirea cu Trupul şi Sîngele Domnului. Prin aceasta creştinul este ridicat şi el într-o relaţie filială faţă de Tatăl. Dar întrucît pîinea şi vinul au devenit chipuri ale Trupului şi Sîngelui lui Hristos în cadrul Sfintei Liturghii săvîrşite în locaşul bisericesc, omul devine şi el locaş al lui Hristos şi al Prea Sfintei Treimi, numai dacă rămîne în Biserică şi crede că în Sfînta Liturghie are loc prefacerea de care am amintit. Astfel, credincioşii devin locaşuri sau încăperi ale lui Hristos în locaşurile comune ale Lui şi în locaşul cel mare al Lui care este Biserica. Pe aceste locaşuri şi pe noi ca locaşuri în ele ne-a pregătit Hristos prin moartea Lui, prin care S-a predat Tatălui ca jertfă, venind apoi la pogorîrea Sfîntului Duh în această stare, după învierea şi înălţarea la cer, ca să ne ia şi pe noi în acele locaşuri şi să ne prefacă în cadrul lor în locaşuri ale Lui. Ne-a spus-o aceasta însuşi Hristos prin Sfinţii Săi Apostoli: « *În casa Tatălui Meu multe locaşuri sînt*..., şi *dacă Mă voi duce şi vă voi găti loc, iarăşi voi veni şi vă voi lua la Mine, ca să fiţi şi voi unde sînt Eu*» (Ioan 14, 2—3). Că venirea aceasta va avea loc curînd, o spune, zicînd: « *Puţin şi nu Mă veţi mai vedea, şi iarăşi puţin şi Mă veţi vedea*» (Ioan 16, 16).

5. Creştinii care nu participă la Sfînta Liturghie, la viaţa duhovnicească a Bisericii, se pot mîntui?

— Creştinii care nu se întîlnesc cît mai des cu Hristos în Sfînta Liturghie, rugîndu-se împreună Lui, lăudîndu-L împreună, împărtăşindu-se de El din cînd în cînd, nu pot spori în viaţa duhovnicească, ba nu se pot nici chiar mîntui, dacă ocolesc Liturghia permanent şi din dispreţ, şi nu numai cîteodată din niscai piedici pe care nu le pot învinge.

6. Ce trebuie să ştie credincioşii despre biserică, ca locaş al Prea Sfintei Treimi?

— Dacă Altarul este înălţimea nevăzută pe care Hristos Se aduce jertfă Tatălui pentru noi şi de pe care coboară pentru a Se dărui nouă în această simţire de dăruire jertfelnică Tatălui, ca să ne-o însuşim şi noi, iar naosul este totodată o parte a bisericii în care se adună credincioşii, se poate spune că locaşul bisericesc se umple de lumina aceea ce se săvîrşeşte în altar, adică a iubirii jertfelnice a lui Hristos faţă de Tatăl, în numele nostru, şi a dragostei cu care Tatăl priveşte la Fiul care I se aduce ca om jertfă pentru noi. De aceea, chiar credincioşii care nu se împărtăşesc în

timpul Sfintei Liturghii de Trupul şi Sîngele lui Hristos, se aduc duhovniceşte într-un anumit grad Tatălui împreună cu Hristos şi se bucură de dragostea cu care Tatăl priveşte la Fiul Său cel ce Se aduce jertfă în numele nostru.

7. În ce fel ni se descoperă Dumnezeu prin Biserică şi taina Prea Sfintei Treimi prin Sfînta Liturghie?

— Prezenţa lui Dumnezeu ni se descoperă în locaşul bisericesc, întrucît prin cîntări de laudă ce I le aducem, ne înălţăm la El, sau Îl înduplecăm să Se coboare la noi şi să ni se facă simţit în căldura cîntărilor noastre şi în stăruinţa rugăciunilor noastre după ajutorul Lui. Hristos, Care e Fiul lui Dumnezeu şi Care S-a făcut şi rămîne om, deci aproape de noi, ne face simţită, în mod deosebit, apropierea Lui în Sfînta Liturghie, bucurîndu-se să ne vadă pe toţi deveniţi una în credinţa în El, în dragostea faţă de El şi în dragostea Lui faţă de Tatăl. Şi aceasta este adevărata stare de mîntuire a noastră, care e şi cea mai mare bucurie a noastră. De aceea, se roagă Tatălui: « *Păzeşte-i în numele Tău pe cei care Mi i-ai dat Mie, ca să fie una, precum sîntem şi Noi* » (Ioan 17, 11). Iar, făcîndu-se simţită prezenţa Lui, ne-o face simţită şi pe a Tatălui şi pe a Duhului Său cel Sfînt, prin care lucrează în noi, căci a spus că dacă Îl iubim, va veni la noi cu Tatăl Său. Dar iubirea ne-o arătăm lăudîndu-L cu însufleţire şi făgăduindu-I în Sfînta Liturghie să-I împlinim poruncile: « *Dacă Mă iubeşte cineva, va păzi cuvîntul Meu, şi Tatăl Meu îl va iubi şi vom veni la el şi ne vom face locaş* la el» (Ioan 14, 23).

8. Cum ar putea înţelege mai bine credincioşii sensul, orientarea Bisericii spre transcendent şi spre eshatologic?

— Biserica sîntem noi, întrucît sîntem în Hristos, sau mădulare ale lui Hristos, sau este Hristos în noi. Ea este punte între imanent şi transcendent; ea înalţă imanentul în transcendent. E atîrnarea noastră de Hristos, care ne atrage spre transcendenţa Lui, spre starea îndumnezeită a umanităţii Lui, unită cu dumnezeirea Lui. Biserica lucrează astfel la transfigurarea umanităţii şi a lumii. Şi chiar prin aceasta ne duce spre desăvîrşirea noastră veşnică eshatologică. În aceasta constă mîntuirea noastră, adică în conducerea noastră spre desăvîrşirea şi fericirea veşnică, ca membri ai Împărăţiei desăvîrşitei comuniuni şi iubiri a noastre în Hristos, arătîndu-ne între noi iubirea dintre Persoanele Sfintei Treimi, simţind iubirea Fiului faţă de Tatăl şi iubirea Tatălui faţă de Fiul şi prezenţa ei în iubirea noastră de fii faţă de Tatăl şi în cea a Tatălui faţă de noi, uniţi cu Duhul Sfînt în bucurie de Fiul şi de Tatăl.

9. Cum am putea înţelege mai bine cuvintele Domnului, Care zice: «Casa Mea, casă de rugăciune se va chema pentru toate neamurile».

— Cuvintele acestea trebuie înţelese în sensul că în casa lui Dumnezeu nu se vor mai aduna numai evreii, ci toate neamurile. Dumnezeu Cel adevărat, Cel în Treime, nu va mai fi cunoscut numai de evrei, ci prin Hristos se va face cunoscut tuturor neamurilor. Toţi se vor simţi în rugăciune către Acelaşi Dumnezeu, întrucît a venit prin Fiul Său în maxima apropiere de oameni, în calitatea lor de oameni, făcuţi prin întruparea Fiului Său, toţi fraţi cu El şi fii ai Tatălui, avînd împreună cu Fiul pe Duhul Sfînt, ca purces din Tatăl şi odihnindu-Se peste ei, cei uniţi cu Fiul.

10. Care sînt adevăraţii membri ai Bisericii lui Hristos? Numai cei drepţi şi ortodocşi sau toţi credincioşii care cred în Dumnezeu?

— Membrii plini ai Bisericii lui Hristos sînt cei ce cred în Hristos ca Fiul lui Dumnezeu făcut om, peste care se odihneşte Duhul Sfînt; deci, cei ce cred prin aceasta şi în Sfînta Treime şi se unesc prin Hristos cu Sfînta Treime prin harul primit de la El în Tainele Bisericii. Cei ce nu cred şi nu primesc pe Hristos astfel înţeles, nu primesc nici pe Sfînta Treime prin Tainele de totdeauna ale Bisericii. Ei pot avea doar o oarecare legătură împuţinată cu Hristos, potrivit cu puţinul pe care îl primesc din El. Ei nu sînt încorporaţi deplin în trupul lui Hristos, nu sînt în interiorul «casei» Lui, ci se află în jurul casei în care este El, mai aproape sau mai departe, primind din casa în care este El o lumină împuţinată, nedeplin clară şi care nu le dă puterea de a înainta spre unirea cu umanitatea Lui desăvîrşită, deci cu El Însuşi. Fericirea de care se vor bucura ei va fi pe măsura luminii ce au primit-o de la El prin Taine şi a înţelegerii ce au avut-o faţă de El.

11. Ce trebuie să ştie credincioşii noştri despre sfintele icoane? Care este rolul lor în biserică şi acasă?

— Sfintele icoane ale Bisericii Ortodoxe sînt mărturii zugrăvite ale credinţei ei în Domnul nostru Iisus Hristos, în Maica Domnului — ca cea care L-a născut ca fecioară — şi în efectul cel mai deplin al lucrării Lui, în sfinţi. Şi dacă primim şi ne însuşim mărturia Bisericii transmisă de la Apostoli prin cuvinte despre Hristos, nu vedem pentru ce n-am primi şi nu ne-am însuşi şi mărturia dată de ea din cele mai vechi timpuri despre acelaşi Hristos zugrăvit în icoane? Şi dacă, auzind cuvintele despre El, ne ducem cu gîndul la Persoana Lui, de ce nu ne-am putea duce cu gîndul la Persoana Lui şi la Maica Lui şi cînd Îl vedem zugrăvit în icoane? În timpurile cînd mulţi credincioşi nu ştiau a citi, se spunea că icoanele sînt

Scriptura celor ce nu știu a citi. Dar chiar pentru cei ce știu a citi, icoanele prezintă mai concret, mai concentrat și mai impresionant Persoana și faptele lui Hristos. Altfel mă impresionează chipul lui Hristos văzut răstignit pe cruce, decît descrierea acestui fapt prin cuvinte. În afară de aceasta, icoana ne prezintă concentrat fapta lui Hristos, pe cînd descrierea ei în Scriptură sau în predică are nevoie de multe cuvinte și fiecare din cititori sau ascultători își concretizează în alt chip în minte pe Hristos Cel răstignit descris prin cuvinte. Subiectivismul cu varietatea lui individuală joacă un rol mai mare în chipul dat de fiecare lui Hristos cu ajutorul cuvintelor scrise sau vorbite. Poate de aceea la alte culte s-au ivit mai ușor tot felul de diferențe în cugetarea referitoare la Hristos, cei ce se gîndesc la El nefiind ținuți în unitatea gîndirii cu El prin înfățișarea identică ce I se dă în toate icoanele.

Vrînd-nevrînd noi nu putem scăpa de necesitatea de a cugeta la un chip al lui Hristos cînd auzim despre El. Aceasta ar însemna să nu mai gîndim peste tot la El. Nu putem scăpa de noi înșine în relația în care vrem să fim cu El prin credință, sau în care sîntem de fapt datorită harului Lui.

Dar nu putem să nu gîndim la un chip al Fiului lui Dumnezeu Cel întrupat, pentru că nu putem trece peste faptul că El S-a întrupat cu adevărat. Aceasta ar însemna să disprețuim arătarea Lui în trup sau trupul Lui, pe care El n-a disprețuit să-l îmbrace sau în care n-a disprețuit să Se arate. Ar însemna să refuzăm a cugeta la fapta Fiului lui Dumnezeu de a fi binevoit să intre la un moment dat în istorie și de a fi produs prin faptele Lui săvîrșite în trup într-un anumit moment al istoriei o înrîurire hotărîtoare asupra întregii istorii de după aceea. Cum am disprețuit voința de a cugeta la arătarea Lui în trup, cînd El Însuși n-a disprețuit aceasta?

Pînă ce Fiul lui Dumnezeu nu Se întrupase, Vechiul Testament interzicea închinarea în fața chipului omului, pentru că fața oricărui om era numai fața lui. După întruparea Fiului lui Dumnezeu, există o față omenească, care nu este numai a omului, ci este a Fiului lui Dumnezeu. Cînd vedem că e zugrăvită obiectiv fața Lui omenească, o putem vedea ca chip al Lui, dar nici atunci nu ne închinăm chipului, ci prin el ne înălțăm la Cel ce a rămas purtătorul ei cel viu, pentru veci.

Fața omului avea în conștiința și în indefinitul spiritului manifestat prin ea și în deschiderea ei spre infinit capacitatea să fie făcută față a lui Dumnezeu cel infinit. Mai mult, fața omului reflecta ca chip calitatea Fiului iubitor al Tatălui, conștient de a-și avea obîrșia din El. Iar această calitate implica în ea și conștiința de a fi iubit de Tatăl asemenea Fiului. Omul era căutătorul nesfîrșit al Tatălui prin rațiunea care niciodată

nu-şi termină urcuşul ei. Dar el nu poate avea ţinta lui niciodată deplin satisfăcătoare decît în Tatăl. Toate acestea se văd prin faţa omului.

Dar capacitatea aceasta nu s-a actualizat deplin decît în Iisus Hristos. În Hristos omul vede nu numai pe Dumnezeu coborînd la sine, ci şi pe omul desăvîrşit cu care tinde să devină şi el tot mai asemenea. Şi le vede acestea în trupul Lui. Iar în trupul pe care l-a asumat şi l-a purtat şi prin care s-a arătat Fiul lui Dumnezeu, este dată virtual şi icoana Lui, odată ce în trupul Lui erau date putinţa şi trebuinţa de a fi reţinut în memoria celor ce-I priveau chipul Lui, şi de aceea şi putinţa de a fi redat prin linii şi culori, pentru a răspunde dorinţei celor ce au auzit despre Hristos, dar n-au avut fericirea să-L vadă.

Sfîntul Teodor Studitul spune: « *Dacă oricărui trup îi urmează inseparabil umbra proprie şi nu ar putea spune cineva, avînd minte, că e fără umbră, ci în trup e văzută umbra, iar în umbră trupul ca origine, aşa nu ar spune cineva de Hristos că nu poate fi redat în icoane dacă este în El un trup definit. Ci trebuie văzută de aceea în Hristos existînd icoana Lui, iar în icoană e văzut Hristos ca prototip. Iar pentru că sînt date împreună, se poate spune că şi atunci cînd S-a văzut Hristos, S-a arătat virtual şi icoana Lui, pentru că ea s-a luat din El, întipărindu-se în oarecare materie*» (*Antir. III Adv. Iconomachos*, *P.G.* 90, 429 A).

Orice om se face cunoscut în mod voit prin cuvinte. Deci şi Fiul lui Dumnezeu, întrucît S-a făcut şi om, S-a făcut cunoscut prin cuvinte. Dar orice om se face cunoscut, chiar fără să vrea, şi prin chipul lui, care redă persoana lui, dar în mod concret în momentul săvîrşirii anumitor fapte, sau al suportării anumitor stări şi acte prin care are de trecut. La fel s-a făcut cunoscut şi Fiul lui Dumnezeu făcut om în momentul săvîrşirii actelor Sale mîntuitoare, sau al suportării unor astfel de stări şi acte în vederea mîntuirii noastre. În aceasta se arată că orice om e pentru oameni. Cu atît mai mult Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om pentru oameni. Apostolii i-au reţinut chipul, în timpul cînd nu L-au mai avut lîngă ei în mod văzut, în săvîrşirea sau suportarea anumitor acte mîntuitoare, chiar dacă n-ar fi voit El, presupunere care este însă absurdă. Dar dacă cuvintele şi chipul oamenilor de rînd sînt reţinute numai de cei ce au fost în relaţie directă cu ei, pentru că urmaşii acestora n-au avut interes pentru ele, cuvintele şi chipul unor personalităţi care pot avea o importanţă pentru viaţa tuturor oamenilor se cer reţinute prin scris şi prin pictură şi pentru cei următori. Iar neasemănat mai mult se cer reţinute prin scris şi prin pictură cuvintele şi chipul lui Hristos, nu numai pentru importanţa mîntuitoare a cuvintelor şi faptelor Lui pentru toţi oamenii următori, ci şi pentru că Hristos e viu şi lucrător în continuare asupra noastră prin prezenţa Sa. Şi dacă fiul, la ale cărui cuvinte nu gîndeşte mama şi a cărei fotografie

el o privește, e provocat în mod misterios să vină cu gîndul la ea, printr-o undă spirituală a ființei lui, prin cuvintele ce i se repetă, sau prin imaginea ce o privește, neasemuit mai mult vine Hristos cel veșnic și în grad maxim viu în mod mistic la cei ce-I repetă cuvintele și-I privesc chipul. În felul acesta, generațiile de credincioși primesc, prin repetarea cuvintelor Lui și prin privirea cu adîncă afecțiune a icoanei Lui, ajutor, har și eficiență mîntuitoare. Cînd Hristos a spus: « *Cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece* » (Matei 24, 35), a înțeles că El Însuși nu va înceta să fie viu ca să dea putere cuvintelor Sale. De aceea se poate spune că nici icoana Lui nu va trece, pentru că El Însuși nu va înceta să fie viu ca să lucreze prin ea.

Principal e ca icoana să ne dea prilejul să cugetăm pe Hristos cît mai obiectiv sau cît mai conform cu modul în care a binevoit El să se arate în istorie, luînd firea omenească. Să se arate ca Persoană unică prin faptele Sale unice, care-L disting de orice alt om; să ne dăm prin aceasta seama îndată că icoana reprezintă pe Iisus Hristos Cel din Evanghelie și nu pe altcineva. Aceasta face icoana nașterii Lui, arătîndu-L ca prunc în ieslea unui staul, înconjurat de vite, de păstori și luminat de raza luminii de sus, în care se văd îngerii aplecați peste El; o face icoana care-L prezintă în brațele Maicii Sale care L-a născut ca Fecioară; o face icoana care-L reprezintă răstignit între doi tîlhari, cu coasta străpunsă de sulița ostașului; o face icoana care-L reprezintă înviind din morți. Astfel, dacă cuvintele care nu ne spun prin înțelesul lor definit, decît pe rînd, ceea ce arăta fața lui Iisus și faptele săvîrșite de El ca întreguri concrete, icoana prezintă prin fața și faptele zugrăvite pe ea într-un spațiu văzut, deodată concret și întreg, toate trăsăturile feței Sale și o faptă sau alta a sa ca un întreg concret.

Desigur că și cuvintele, care exprimă pe rînd înțelesurile feței Sale și ale faptelor Sale, au o importanță prin explicitarea acestora, dar și icoana are o altă importanță prin prezentarea feței Lui ca o unitate virtuală a tuturor cuvintelor și faptelor Lui. Cuvintele și icoanele se întregesc astfel în mod reciproc.

Dar nu numai prin ceea ce reprezintă icoana ne ajută să ne întîlnim spiritual cu Hristos, ci și prin depășiri pe care le operăm privind-o. Întîi e depășirea lemnului sau a materiei și apoi a chipului zugrăvit în ea. Oricine realizează această depășire, privind o persoană fotografiată sau pictată, deci și pe Hristos cel din icoană. Dar depășirea nu e de ordin spațial, ci spiritual, cu mintea. Mama rîde fiului ei pe care îl privește în fotografie, dar nu rîde imaginii ca atare, ci fiului, care e în realitate departe, dar spiritual aici, în fața ei, căci ea uită că e departe. Cu atît mai mult nu se poate spune că Hristos e departe spațial de cel ce-I privește chipul în

icoană, odată ce El este spiritual oriunde. Dacă Hristos ne este aproape cînd I ne rugăm, cum nu ne-ar fi aproape şi cînd I ne rugăm privindu-I chipul în icoană şi cînd El vede că ne îndreptăm prin icoană atenţia spre El?

Dar prin depăşirea aceasta cugetăm la Persoana lui Hristos aşa cum a fost în istorie. Însă El există şi acum după înviere cu un trup inundat de lumina dumnezeiască. Şi privind la icoana Lui, ne gîndim şi la El cel de acum, care e altfel decît a fost în istorie. E a doua depăşire. Însă nici în starea Lui de acum n-a părăsit trupul şi faţa Lui omenească, ci numai le-a transfigurat. De aceea ne gîndim la Hristos cel de acum, care deşi e altfel, în acest altfel păstrează faţa Lui din istorie. Nu ne putem ridica la cugetarea lui Hristos cel de acum, umplut de lumină, fără convingerea că în lumina aceasta este tot El, cel al cărui chip ne-a rămas din istorie. Se manifestă în aceasta credinţa în persistenţa identităţii Lui de Dumnezeu făcut om şi deci în apropierea Lui mîntuitoare de noi. De altfel, chiar în privirea lui Hristos cel din istorie, în timpul săvîrşirii şi suportării anumitor fapte, e o anumită depăşire a umanului Lui spre divin, prin faptele Lui unice.

Aceasta i-L face credinciosului pe Hristos în alt mod apropiat de icoana Lui, decît i-l face mamei fotografia fiului pe fiul ei. Îl face apropiat prin lumina şi puterea dumnezeirii care se întinde pretutindeni prin trupul Său şi care copleşeşte circumscrierea lui şi a chipului lui, lucrînd asupra noastră mai ales cînd I ne rugăm. Aceasta o exprimă în mod deosebit icoana ortodoxă prin nimbul de lumină ce înconjoară capul lui Hristos şi prin spiritualitatea feţei Lui. Aceasta dă temei închinării noastre înaintea Lui în faţa icoanei. Astfel, ne întîlnim cu Hristos cel de acum prin depăşirea materiei pe care e zugrăvit chipul şi a chipului însuşi, dar această depăşire ne-o prilejuieşte icoana însăşi. Prin ea străbatem dincolo de ea.

Dar icoana ne ajută la întîlnirea cu Hristos, nu numai printr-o depăşire pe care o provoacă chipul Lui în cugetarea noastră, ci şi datorită venirii lui Hristos oriunde este chemat de credincioşi prin rugăciune. Dar Hristos vine la chemarea credincioşilor datorită legăturii deosebite în care intră El cu icoana Lui prin rugăciunea ce o face Biserica, în numele tuturor credincioşilor, la sfinţirea ei. El ştie că aci I se vor adresa în mod deosebit chemările credincioşilor şi stă gata să le răspundă acestora. El se atinge la sfinţirea icoanei prin Duhul Său cel Sfînt de ea, iar prin aceasta rămîne într-o legătură activă permanentă. O spune aceasta rugăciunea prin care e sfinţită icoana. În această rugăciune se cere Tatălui puterea care a dat-o Hristos chipului pe care l-a imprimat pe mahrama lui Avgar de Edesa, transmiţîndu-i prin acest chip vindecarea: « O, Bunule

Stăpîne, caută cu îndurare spre noi și spre icoana aceasta ... și trimite asupra ei binecuvîntarea Ta cea cerească și darul Prea Sfîntului Duh și o binecuvîntează și o sfințește pe ea și-i dă ei putere de tămăduire, și de toate uneltirile diavolești izgonitoare; umple-o pe ea de binecuvîntarea și de tăria Sfîntului celui nefăcut de mînă chip, care dintru atingerea preasfintei și preacuratei fețe a iubitului Tău Fiu din destul o a cîștiga, ca printr-însa să lucreze puterile și minunile pentru întărirea dreptei credințe și mîntuirea credinciosului Tău popor».

Rugăciunea este adresată Tatălui, dar se cere Lui să facă să i se dea icoanei puterea Fiului și a Sfîntului Duh, deci puterea Sfintei Treimi. Sfintei Treimi I se închină preotul în numele credincioșilor, în fața icoanei, și Sfintei Treimi îi cere să primească închinarea lor și să le împlinească cererile făcute «înaintea icoanei»: «Că Ție, Celui Atotputernic și Unuia Născut Fiului Tău și Preasfîntului Duh, înaintea ei închinîndu-ne și cu credință chemîndu-Te, și cu dinadinsul rugîndu-ne, auziți să fim și mila iubirii Tale de oameni să aflăm și har să cîștigăm».

Toate cele spuse sînt temeiuri pentru ca Liturghia să nu se săvîrșească în Biserica Ortodoxă fără cel puțin două icoane: una a lui Hristos ca Arhiereu, așezată de-a stînga ușilor împărătești (credincioșii o văd de-a dreapta), și alta a Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe. Se arată prin aceasta că Hristos Cel adevărat, adică Cel născut din Fecioară, și Cel ce rămîne în veci Arhiereu, Care Se aduce jertfă Tatălui pentru noi, e prezent în locașul bisericesc nu numai prin Trupul și Sîngele Său din chivotul de pe altar, ci și prin icoanele Sale, în care se rezumă și se actualizează mereu toate faptele Sale mîntuitoare, ca temei nevăzut al Liturghiei văzute și rostite din locașul bisericesc.

Dar credincioșii ortodocși obișnuiesc să aibă și în casa lor o icoană sfințită a lui Hristos și a Maicii Domnului cu Pruncul Iisus în brațe, precum și a vreunui sfînt, pentru a-și face rugăciunile în fața lor. Prin aceasta au oarecare prezență și putere sfințitoare și în casa lor, făcîndu-i să se silească să ducă o viață înfrînată de la păcate, ferindu-i de rele și ajutîndu-i în rezolvarea greutăților vieții lor. Biserica în calitate de trup al Domnului, se întinde din locașul bisericesc și în casele credincioșilor și în toată viața lor.

12. Cum putem cinsti mai cu evlavie icoanele și Sfînta Cruce?

— Din cele spuse s-a văzut cum cinstim sfintele icoane. O deosebită cinstire se dă de către Biserica Ortodoxă și de către credincioșii ortodocși Sfintei Cruci. Formațiunile sectante resping cinstirea Sfintei Cruci, nu numai cu afirmația luată din protestantism, cum că această cinstire e o închinare

la un idol, ci şi cu afirmaţia că lui Hristos nu-i place să I se amintească de crucea pe care a suferit.

Biserica Ortodoxă, urmînd tradiţiei neîntrerupte de la Apostoli, ştie că Domnul Hristos nu S-a ferit de cruce, căci în primirea ei S-a arătat, mergînd pînă la capăt, dragostea Lui şi a Tatălui Său pentru oameni. Fiul lui Dumnezeu nu S-a mulţumit numai să Se facă om pentru noi, ca să rămînă Frate cu noi în veci, ci a mers în dragostea Lui pentru noi pînă la a-Şi da viaţa pentru noi, pentru ca, primind în Sine — ca om — moartea, să o şi învingă prin înviere, ca să ne dea şi nouă puterea să înviem. De aceea, învierea Sa a fost legată de El strîns cu moartea. Primind moartea, a învins moartea. Biserica Ortodoxă pomeneşte totdeauna învierea lui Hristos împreună cu crucea. Înălţînd crucea, cîntăm: « *Crucii Tale ne închinăm, Hristoase, şi sfîntă învierea Ta o lăudăm şi o cinstim*». Hristos este pentru ea « Cel ce a înviat din morţi». Dacă n-ar fi murit, n-ar fi înviat. Hristos, fiind nu numai om, ci şi Dumnezeu, rostul morţii cu trupul a fost să facă din moarte nu o scufundare în extrema împuţinare a vieţii, ci un act de predare lui Dumnezeu şi deci o trecere spre viaţă. Astfel, El a spus: « *Părinte, în mîinile Tale Îmi dau sufletul Meu*» (Luca, 23, 46). Iar Sfîntul Pavel zice: « *Şi dacă trăim, şi dacă murim, ai Domnului sîntem*» (Rom., 14, 8), sau: « *Căci mie a vieţui este Hristos, şi a muri, dobîndă*» (Filip., 1, 21). Moartea Lui a fost astfel « de viaţă făcătoare» (Rugăciune la sfinţirea Crucii).

Prin moartea primită de bunăvoie şi din iubire pentru noi, a omorît Fiul lui Dumnezeu moartea, deci prin ea s-a arătat puterea lui Dumnezeu, nu prin omorîrea altora, cum socotesc slujitorii răului. O spune aceasta Sfîntul Apostol Pavel: « *Cuvîntul crucii pentru cei pieritori este nebunie, iar pentru noi, cei ce ne mîntuim, este puterea lui Dumnezeu*» (I Cor., 1, 18). Prin Crucea lui Hristos ne-am mîntuit, nu prin înţelepciunea cuvintelor omeneşti (I Cor., 1, 19). Crucea lui Hristos a arătat lumii marea alternativă: crucea morţii pentru alţii, căreia îi urmează viaţa, sau egoismul care omoară pe alţii, sau stă indiferent în faţa ei, căruia îi urmează moartea sufletească.

Biserica vede în Cruce puterea dragostei lui Dumnezeu faţă de noi şi o laudă ca atare. Ea vede în moartea pe cruce a lui Hristos pentru oameni cea mai mare iubire a lui Dumnezeu faţă de ei, întemeindu-se pe însuşi cuvîntul Mîntuitorului: « *Eu sînt Păstorul cel bun. Păstorul cel bun Îşi pune viaţa pentru oile Sale*» (Ioan, 10, 11). « *Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl, pentru că Îmi pun viaţa Mea, ca iarăşi să o iau*» (Ioan, 10, 17). Nu face aceasta furul, adică diavolul şi cei ce slujesc lui. Aceştia în loc să moară pentru oameni, îi omoară. Putem socoti pe Hristos privind cu indiferenţă la cei omorîţi de diavolul şi de slujitorii lui? Mai este Hristos cel adevărat cel ce se fereşte de cruce, tolerînd omorîrea oamenilor de către

diavol şi de slujitorii lui? De fapt, sectele cugetă aşa pentru că ele nu cunosc pe Hristos ca Dumnezeu; de aceea, nici nu-i spun Hristos, adică Mesia, sau Mîntuitorul, ci simplu Iisus, sau un oarecare prooroc, aşa cum nici fariseii şi cărturarii nu L-au socotit Mesia, sau Hristos şi L-au dus la moarte, pentru că Se socotea Hristos. Şi cine dispreţuieşte Crucea lui Hristos dacă nu cel ce fuge de El şi de Cruce? Dar acesta nu urmează lui Hristos, ci e alipit de cele ale lumii. Mîntuitorul Însuşi o spune aceasta, declarînd că cel ce nu-L iubeşte pe El şi nu-I urmează Lui — Care a primit Crucea pentru noi, din iubire — este un egoist care se lasă amăgit de plăcerile trecătoare ale lumii: « *Dacă vrea cineva să vină după Mine să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să-Mi urmeze Mie; că cine va voi să-şi scape sufletul îl va pierde; iar cine îşi va pierde sufletul pentru Mine îl va afla. Pentru că ce-i va folosi omului dacă va cîştiga lumea întreagă iar sufletul şi-l va pierde? Sau ce ar putea să dea omul în schimb pentru sufletul său?*» (Matei 16, 24—26; Marcu 8, 34—37).

Cei ce dispreţuiesc moartea lui Hristos, ca să-şi poată întemeia prin aceasta fuga de cruce, socotind Crucea lui Hristos şi a celor ce-I urmează un lucru al neputinţei de a scăpa de sub puterea vrăjmaşilor, deci un lucru de ruşine pentru Hristos, Care a suportat-o, şi pentru oricine altul care o suportă şi el, şi nu o văd ca o faptă a puterii Lui primită de bunăvoie, deşi ar fi putut zdrobi pe vrăjmaşi (Matei 26, 53), vor plăti pentru aceasta la Judecata din urmă. Căci a spus Hristos, după ce a făgăduit viaţa celor ce-L urmează în puterea crucii: « *Căci de cel ce se va ruşina de Mine în neamul acesta desfrînat şi păcătos, şi Fiul Omului Se va ruşina de el, cînd va veni întru slava Tatălui Său cu îngerii Săi*» (Marcu 8, 38).

Aşa cum pentru primirea morţii pe Cruce a fost preamărit Hristos (Filip. 2, 8, 9), şi de aceea va fi lăudat de toată creaţia, aşa vom fi slăviţi şi noi datorită ei, cum spune Sfîntul Apostol Pavel, nu prin ceva al nostru, ca de pildă prin tăierea împrejur. De aceea, nu trebuie să ne ruşinăm de Crucea lui Hristos, ci să ne lăudăm, cinstind-o (Gal. 6, 14). Datorită Crucii lui Hristos şi crucii purtate de noi prin imitarea Lui, ne vom împărtăşi de slavă la Judecata din urmă, dacă Hristos va vedea că nu ne-am ruşinat pe pămînt de Crucea Lui, ci am simţit că cinstirea ei ne este spre laudă. Dar dacă unii dispreţuiesc însăşi jertfa lui Hristos pe Cruce pentru noi, alţii refuză închinarea în faţa Crucii, ca pe o închinare la idol. Ei refuză să se gîndească la Cruce, sau nu asociază gîndirea la ea de gîndirea la Hristos Cel răstignit pe ea. Dar poţi să nu te gîndeşti la Crucea lui Hristos, cînd te gîndeşti la El? Şi poţi să desparţi gîndirea la Cruce de gîndirea la Hristos Cel răstignit pe ea? Aşa ceva e nenatural. Dar ei, forţînd lucrurile, despart pe Hristos de Cruce. E un lucru firesc pe care îl fac creştinii, negîndind la o cruce despărţită de Hristos, sau la un Hristos despărţit de cruce.

Cînd văd Crucea, ei se gîndesc în mod firesc la Hristos Cel răstignit pe ea. Şi astfel, tot ce am spus despre prezenţa lui Hristos nedespărţit de icoana Lui, cu atît mai valabil este pentru Crucea Lui. Închinarea ce o fac credincioşii este o închinare adresată lui Hristos, pe care-L văd cu cugetul lor răstignit pe cruce. E drept că spun uneori şi: « Sfîntă Cruce, ajută-mi !», dar totdeauna subînţeleg prin aceasta: « Sfînta Cruce a lui Hristos, nedespărţită de El, ajută-mi !». Biserica spune de aceea: « Crucii Tale ne închinăm, Hristoase», adică faptei Tale prin care ai fost răstignit pe cruce şi întipăririi Tale de crucea pe care ai suferit-o pentru noi. Nu se poate despărţi fapta săvîrşită de cineva de persoana lui. Ea a rămas întipărită în persoana respectivă. Deci, spunînd « Crucii Tale ne închinăm, Hristoase», spunem de fapt: « Crucii care şi-a lăsat urma în Tine, Crucii care este în Tine şi în care eşti Tu mîntuindu-ne prin ea !». Căci aşa cum, continuînd să zicem: « Şi sfîntă Învierea Ta o lăudăm şi o cinstim», nu ne gîndim la o înviere oarecare, ci la învierea întipărită în El sau la trupul Lui înviat, aşa vedem şi Crucea nedespărţită de Hristos.

Iar închinîndu-ne astfel în faţa Crucii lui Hristos, Cel ce poartă în Sine urmele răstignirii în ea, primeşte El Însuşi închinarea noastră şi răspunde chemării ce I-o facem prin această rugăciune, mîntuindu-ne prin jertfa sau prin Crucea Lui mereu actualizată.

Astfel, cînd credincioşii ortodocşi îşi fac semnul crucii, odată cu chemarea în amintire a faptei răstignirii lui Hristos, îşi exprimă recunoştinţa faţă de Hristos Cel răstignit pentru ei pe Cruce şi-L roagă să vină la ei în această calitate a Lui şi Să se întipărească în ei cu puterea Crucii Lui cu care a învins moartea afirmîndu-şi nădejdea că prin credinţa în puterea cu care a învins moartea primind Crucea, va învinge şi în ei moartea, ducîndu-i spre înviere, dîndu-le şi lor puterea să învingă toate faptele egoiste ce-l ţin şi-l afundă în moarte. Odată cu recunoştinţa faţă de Hristos Cel ce S-a lăsat răstignit ca să-i asigure omului învierea şi odată cu nădăjdea că va învia şi el, unindu-se prin credinţă cu Hristos Cel ce are în Sine urmele crucii prin care a învins moartea, promite să-i urmeze şi el lui Hristos care Şi-a întipărit în Sine Crucea pentru veci, să-şi poarte crucea prin care omoară în sine plăcerile şi interesele egoiste ce-l ţin în moarte. Făcîndu-şi semnul Crucii, creştinul îşi întăreşte nu numai nădejdea învierii, ci îşi însuşeşte şi un program de viaţă curată şi de sine dăruitoare, asemănătoare celei a lui Hristos, din puterea arătată de El în primirea morţii. Hristos vine cu puterea Lui la cei ce nu se ruşinează de Crucea Lui. Însă credinciosul, făcîndu-şi semnul Crucii, se gîndeşte, nu numai la Fiul lui Dumnezeu, care din iubire pentru om a primit Crucea ca să-i asigure învierea, ci şi la Tatăl Lui, care S-a bucurat de primirea morţii de către Fiul Său pentru oameni (Ioan 10, 17), şi la Duhul Sfînt, care S-a odihnit tot

timpul asupra lui Hristos, nu numai ca Dumnezeu, ci și ca om, fiind cu el în purtarea crucii și vine în oameni ca Duh al Lui, în care este întipărită Crucea, pentru a-i face și pe oameni să-și însușească pornirea Lui spre jertfă. De aceea, făcîndu-și semnul Crucii, credinciosul ortodox dă slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh. Căci din iubirea lor de oameni S-a făcut Fiul om și a primit moartea pentru ei. În Crucea lui Hristos s-a arătat și se arată iubirea de oameni a Sfintei Treimi, care este o revărsare a iubirii existente între Persoanele Ei. Deci Sfintei Treimi se închină credinciosul cînd își face semnul Crucii. Crucea e numai mijlocul și prilejul în care s-a arătat iubirea lui Dumnezeu față de oameni și credinciosul o face pe fața sa și se închină, făcînd semnul Crucii în numele Prea Sfintei Treimi, chemînd asupra sa și a semenilor săi dragostea Prea Sfintei Treimi.

Sfînta Treime nu e străină de Crucea lui Hristos, căci în Crucea lui Hristos s-a arătat iubirea Sfintei Treimi față de oameni. Treimea S-a milostivit de noi, văzîndu-ne stăpîniți de moarte. E o mare taină mila simțită de Sfînta Treime față de noi, milă din care s-a produs întruparea Fiului Său și moartea Lui ca om pentru noi. Dumnezeul credinței creștine nu este un Dumnezeu lipsit de simțire, de milă față de oameni, odată ce este un Dumnezeu al iubirii. El există totodată în fericirea iubirii desăvîrșite dintre Persoanele treimice, dar și în simțirea milei față de oameni, arătînd în aceasta negrăita prețuire cu care ne-a îmbrăcat. Într-un fel Crucea simțită de ipostasul Fiului lui Dumnezeu în umanitatea Sa nu rămîne cu totul nesimțită de Tatăl și de Duhul Sfînt. E mai multă putere în simțirea persoanei care participă la durerea altor persoane, decît în simțirea pietrei sau a oricărei esențe inconștiente. Unde și-ar avea originea simțirea omenească, dacă nu în Dumnezeu?

Puterea lui Dumnezeu este atît de legată de Cruce, că prin ea se sfințește orice în Biserică. Dar puterea oricărei cruci vine de la Crucea pe care S-a răstignit Domnul nostru Iisus Hristos, vărsîndu-Și sîngele Lui cel sfînt, iubitor și biruitor al morții pe ea. De aceea orice cruce se sfințește, stropindu-se cu apa care a fost sfințită cu o cruce sfințită anterior și așa pînă la Crucea Domnului de pe Golgota. Dar prin aceasta însăși puterea Sîngelui lui Hristos și a Trupului Său răstignit se transmite în mod nevăzut de la Crucea de pe Golgota la orice cruce ce se sfințește ulterior și prin care se sfințesc toate. De aceea orice sfințire se face, nu numai prin cruce, ci și prin Duhul Sfînt, Duhul comuniunii, iar Duhul coboară de la Tatăl prin Fiul Său Cel întrupat. Deci în El e Treimea întreagă. Astfel, în rugăciunea de sfințire a crucii se cere Tatălui: « Caută spre crucea aceasta . . . și cu Duhul Tău cel Sfînt, și prin stropirea apei acesteia sfințite, binecuvintează-o și o sfințește, și varsă spre dînsa binecuvîntarea Ta cea sfîntă, și puterea aceea pe care prin stropirea Sîngelui și răstignirea Trupului prea iubitului

Tău Fiu, acel preabinecuvîntat lemn a dobîndit-o, şi o dăruieşte acesteia, ca să fie credinciosului Tău popor zid şi acoperămînt şi turn de tărie împotriva feţei vrăjmaşului, spre izgonirea a toată răutatea celui potrivnic, spre tămăduirea bolilor celor sufleteşti şi trupeşti». Dar puterea Crucii sfinţite care este una cu puterea Sîngelui lui Hristos, plin de iubirea Lui, vărsat pe crucea de la Golgota, şi a Trupului Lui răstignit pe ea, se dăruieşte numai celor ce se închină înaintea ei lui Dumnezeu Însuşi, « *ca să fie auzite rugăciunile tuturor celor ce cu credinţă se vor ruga Ţie înaintea crucii acesteia*».

Crucea ce se sfinţeşte este adusă la rîndul ei ca dar lui Dumnezeu de către unii credincioşi, din credinţa în Crucea mîntuitoare a Domnului de la Golgota. Deci din Crucea aceea s-a născut credinţa lor şi, ca urmare, ei alcătuiesc o nouă cruce pe care o dăruiesc lui Dumnezeu şi o aduc spre sfinţire: « cu umilinţă ne rugăm . . . să cauţi spre crucea aceasta pe care credincioşii robii Tăi, din osîrdie şi credinţa cea tare şi dragostea ce o au către Tine, au făcut-o . . . şi o sfinţeşte pe ea şi o umple de puterea şi de binecuvîntarea lemnului aceluia pe care a fost pironit preacinstitul Trup al Domnului nostru Iisus Hristos . . . , prin care puterea diavolului s-a surpat ».

Umplută de puterea Trupului răstignit al lui Hristos pe crucea de pe Golgota, Crucea e mijlocul prin care preotul sfinţeşte toate obiectele şi actele Sfintei Liturghii, binecuvintează pe credincioşi şi toate ale lor. Nimic nu face preotul fără Cruce. Nici el, nici credincioşii, nu încep şi nu încheie vreo rugăciune, fără Cruce. Crucea e arma de care nu se desparte preotul niciodată şi nici credinciosul în relaţia lui cu Dumnezeu. Prin Cruce se revarsă şi se slăveşte iubirea lui Dumnezeu faţă de oameni, prin ea se revarsă toate bunătăţile Lui asupra lumii. Dumnezeul nostru este Dumnezeul Crucii, pentru că este Dumnezeul iubirii, al milei şi al dărniciei Lui faţă de noi.

La aceasta ne gîndim cînd vedem Crucea, cînd ne însemnăm cu ea, cînd sîntem binecuvîntaţi prin ea, cînd ne închinăm ei. Nu vedem şi nu cugetăm o cruce fără să cugetăm la Dumnezeul Treimii iubitoare, atotmilostive, arătată în gradul culminant pe Cruce de către Fiul şi rămasă ca semn şi mijloc al milei Lui permanente faţă de noi. În Cruce vedem faţa simţitoare a lui Hristos către noi, prezentarea continuă a jertfei Sale către Tatăl, în numele nostru, în care ne vrea asociaţi cu Sine şi aceeaşi predare Tatălui, ca să simţim şi noi împreună cu El privirea iubitoare a Tatălui faţă de noi împreună cu El, ca să ne umplem şi noi de Duhul cel Sfînt care răspunde precum Fiul iubirii Tatălui, ca răspuns iubirii arătate Fiului de către Tatăl prin Acelaşi Duh. Prin Cruce ne simţim îndemnaţi şi întăriţi de Fiul la iubirea semenilor.

Crucea nu poate fi despărţită de Treimea iubitoare şi de Fiul cel în continuă stare de jertfă pentru noi, însufleţit de această iubire faţă de starea noastră nefericită, ajunşi în stare de moarte, prin slăbirea legăturii cu Dumnezeu, izvorul vieţii. Iar avînd în orice cruce puterea Crucii de pe Golgota şi sfinţind prin ea toate, creştinii au pe Acelaşi Hristos neschimbat, revărsîndu-şi-o prin harul Duhului Sfînt, peste toate, cu bunăvoirea Tatălui. Aceasta dă o unitate timpului. Timpul este o succesiune de alte şi alte momente care aduce la existenţă alte şi alte persoane, cu alte şi alte probleme, dar el e o unitate, căci, Acelaşi Hristos, Care prin Duhul Sfînt îi umple cu puterea Lui pe toţi şi toate ale lor, îi ajută să-şi rezolve problemele lor diferite. Succesiunea aduce o varietate în unitate, persoane diferite de valoare egală, în cadrul aceleiaşi naturi umane, cu probleme diferite, dar înrudite. Rămînînd în identitatea speciei şi primind pe Acelaşi Hristos, oamenii, deşi diferiţi, sînt uniţi printr-o tradiţie, experienţă şi nădejde comună a vieţii de veci. Biserica răspunde necesităţilor oamenilor diferiţi din fiecare timp, dar îi şi ţine uniţi printr-o tradiţie şi nădejde comună. Timpul nu e nici o lipsă de progres, nici un progres care să nu curgă în unitatea lui. În Hristos poate fi un progres, dar un progres care nu duce pe oameni dincolo de Hristos. Căci în Hristos e posibilă o înaintare spirituală fără sfîrşit, dar care rămîne totuşi în El. Ştiinţa şi filosofia contemporană au ajuns şi ele la înţelegerea unui finalism sau a unei ţinte spre care înaintează mişcarea timpului, ca spre o desăvîrşire a persoanelor conştiente, părăsind atît ideea unei evoluţii fără ţintă care schimbă totul, cît şi ideea unui conservatorism fără nici o mişcare. Viaţa omenirii este o noutate veşnică în identitate, noutatea unei omeniri identice, care înaintează spre o ţintă a desăvîrşirii, dar nu a asimilării ei şi a persoanelor ei.

13. Ce trebuie să ştie credincioşii despre preot ca iconom al Tainelor lui Dumnezeu, ca urmaş al Apostolilor şi persoană harismatică, purtătoare de Dumnezeu?

— Dacă prin credinţa în Acelaşi Hristos şi prin însăşi lucrarea lui Hristos în Liturghie, prin Sfintele Taine, prin Cruce, prin icoane, Biserica rămîne identică şi ţine pe credincioşii de azi şi de totdeauna în Hristos Cel veşnic, această unitate nu s-ar putea menţine fără preoţi şi episcopi, prin care se propovăduieşte credinţa de totdeauna şi se săvîrşesc actele văzute prin care lucrează Acelaşi Hristos în mod nevăzut.

Unitatea Bisericii în Hristos în fiecare timp şi identitatea ei nu se susţin numai prin predicatori ai cuvîntului care împreună cu ascultătorii tind să le înţeleagă în mod diferit. Ea se menţine mai sigur prin Hristos Cel prezent cu puterea Lui prin actele sfinţitoare identice şi văzute şi primite

de toţi credincioşii de totdeauna, acte săvîrşite la fel de aceleaşi subiecte umane pentru o comunitate de credincioşi şi de aceleaşi subiecte aflate în unitate pentru diferitele comunităţi de credincioşi, unitate susţinută între subiectele unui grup de comunităţi de un episcop şi între subiectele diferitelor grupuri de comunităţi prin unitatea mai multor episcopi.

Sfintele Taine şi celelalte acte sfinţitoare văzute, prin care lucrează efectiv în mod nevăzut Acelaşi Hristos în credincioşi, nu se săvîrşesc prin ele însele, ci au nevoie de subiecte omeneşti văzute. Prin actele săvîrşite de preoţi şi episcopi lucrează Acelaşi Hristos.

Dar cum ar putea sfinţi Hristos, prin actele săvîrşite de aceste subiecte, alte subiecte umane, dacă n-ar fi sfinţite de Hristos şi subiectele săvîrşitoare ale acestor acte sfinţitoare, prin alte subiecte sfinţite înaintea lor, şi aceasta într-o succesiune neîntreruptă pornită de la Apostoli? Aceştia au fost sfinţiţi primii prin Duhul Sfînt coborît asupra lor la Cincizecime, dar şi prin suflarea antecedentă dată de Hristos Cel înviat, dar văzut asupra Apostolilor, suflare care a fost şi o instituire declarată a lor în calitate de sfinţitori ai creştinilor următori şi ai subiectelor prin care se va face sfinţirea lor (Ioan 20, 22—23). Aceasta este aşa-zisa « *succesiune apostolică* » a episcopatului şi a preoţimii prin care se confirmă identitatea menţinerii Bisericii şi a omenirii creştine în harul Aceluiaşi Hristos dăruit lumii prima dată prin Apostoli; dar şi mişcarea ei în Acelaşi Hristos Care uneşte în El pe toţi credincioşii mereu alţii în succesiunea timpului şi cu alte probleme corespunzătoare fiecărei etape a timpului.

S-ar putea obiecta din partea unora că se poate rămîne în Acelaşi Hristos, dar în mod mai viu, numai prin cuvintele Lui sau despre El, fără episcopi şi preoţi, printr-un fel de consens democratic între credincioşi. Dar în această afirmaţie se manifestă încrederea oamenilor că ei decid care este adevărul. Însă aceasta slăbeşte convingerea că adevărul vine de la Dumnezeu, că el a fost adus de Hristos de la Tatăl şi-l susţine în credincioşi prin Duhul dat de El. De aceea, sectele au înlăturat actele de sfinţirea lor, în care se trăieşte în mod mai accentuat faptul că ea vine de la Hristos, cu voinţa Tatălui, prin Duhul.

Unde s-a păstrat practicarea actelor de sfinţire, ca putere venită de la Hristos, prin persoane sfinţite şi ele pentru săvîrşirea acestor acte, s-a păstrat şi simţirea accentuată că şi cuvîntul despre Hristos se propovăduieşte din împuternicirea Lui şi aceasta dă o răspundere la fel de accentuată pentru păstrarea lui neschimbată de la Apostoli, exprimînd continuu pe Acelaşi Hristos integral ca Dumnezeu şi om cu adevărat Mîntuitor.

Hristos Însuşi a spus Apostolilor că le va trimite pe Duhul Său cel Sfînt, pentru ca prin Acesta să dea mărturie neschimbată despre El sau despre plenitudinea Lui. Deşi Hristos Însuşi i-a însărcinat pe Apostoli

şi pe urmaşii lor chiar pentru predicarea cuvîntului Evangheliei, El le-a făgăduit şi puterea ce le-o va da pentru aceasta prin Sfîntul Duh, de Care va fi El Însuşi nedespărţit. Căci le-a spus: « *Ci veţi lua putere, venind Duhul Sfînt peste voi, şi Îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea, în Samaria şi pînă la marginea pămîntului* » (Fapte 1, 8).

Deci Hristos Şi-a ales pentru mărturia adevărată ce voieşte să se dea despre El o seamă de persoane deosebite, Apostolii, întărindu-i cu puterea Sa: « *Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi* » (Ioan 20, 21). Dacă Hristos trimite pe alţii, numai pentru că El Însuşi a fost trimis şi numai cei trimişi pot să dea mărturie adevărată despre El, aşa şi Apostolii şi urmaşii lor, episcopii, trimit pe alţi episcopi şi preoţi numai pentru că ei au fost trimişi, iar cei trimişi trebuie să primească şi ei o pregătire prealabilă pentru ca să poată da mărturia adevărată despre Hristos, să ierte păcatele în numele Lui (Ioan 20, 23) şi să săvîrşească toate actele de sfinţire a credincioşilor.

Nu comunitatea de la sine alege pe cei ce au să dea mărturie despre Hristos; nu de jos în sus vine cuvîntul, ci de sus în jos, de la Duhul Sfînt, pe care L-au primit episcopii anteriori începînd de la Apostoli. De ce ar mai avea nevoie de cuvînt despre Hristos o comunitate care ar da ea puterea pentru acest cuvînt? Conştienţi că sfinţenia nu poate veni de la ei, dar nevrînd să aibă nici preoţi prin care să le vină sfinţenia de sus, protestanţii şi neoprotestanţii au renunţat la actele de sfinţire. Au rămas cu un Hristos nesfinţitor prin Duhul Sfînt.

Cei chemaţi să fie episcopi, preoţi şi diaconi, primesc această vrednicie prin actul numit hirotonie sau punerea mîinilor, săvîrşită de alţi doi sau trei episcopi pentru un episcop, şi de un episcop pentru preot şi diacon. Despre hirotonia primilor urmaşi ai Apostolilor pentru propovăduirea lui Hristos şi pentru sfinţirea credincioşilor, ne dă mărturie Sfînta Scriptură. Ea ne arată cum hirotonia era actul văzut al comunicării Duhului Sfînt de la Apostoli la urmaşii lor, în această slujire. Astfel în Faptele Apostolilor se spune despre Pavel şi Varnava: « *Şi hirotonindu-le preoţi în fiecare biserică, rugîndu-se cu posturi, i-au încredinţat pe ei Domnului în care crezuseră* » (Fapte 14, 23). Sau spune despre Pavel: « *Şi trimiţînd din Milet la Efes, a chemat la sine pe preoţii Bisericii* » (Fapte 20, 17). Şi acestora, care se numeau atunci şi episcopii « *turmei* » cuvîntătoare a credincioşilor, Pavel le spune: « *Drept aceea luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma întru care Duhul v-a pus episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a cîştigat-o cu scump Sîngele Său* » (Fapte 20, 28). Socotindu-i pe aceştia păstori, care au de păstorit o « *turmă* » cuvîntătoare, arată că, chiar dacă îi numeşte şi « *presbiteri* », nu erau simplu bătrîni, căci bătrînii se numesc în greceşte « *gerontes* ». Şi păstorirea nu e numai predică, ci

grija în toate privințele de turma cuvîntătoare, așa cum Hristos, care Se socotește și El « *Păstor* » (Ioan 10, 11), nu e simplu Învățător, ci și Sfințitor al celor ce cred în El. În toate cetățile, deosebiți de popor, erau preoții, uneori avînd pe Apostoli lîngă ei. În Antiohia, născîndu-se discuția dacă tăierea împrejur e sau nu obligatorie pentru creștini, s-a rînduit ca Pavel și Varnava « *să se suie la preoții din Ierusalim pentru această întrebare* » (Fapte 15, 2). Se vede că aceștia aveau o mare autoritate. La Ierusalim ei au fost primiți « *de Apostoli și de preoți* », cărora le-au vorbit despre rezultatele misiunii lor. Aceasta arată că preoții hirotoniți de Apostoli se bucurau împreună cu Apostolii de autoritatea de a decide în chestiuni de credință, ca unii care învățaseră în mod deosebit de la Apostoli cele privitoare la credință. Căci se spune în continuare: « *Și Apostolii și preoții s-au adunat ca să cerceteze despre acest cuvînt* » (Fapte 15, 6). E vorba de Sinodul Apostolic de la Ierusalim, la care, împreună cu Apostolii, au participat și episcopii care se numeau la început și preoți. Acest sinod a hotărît să nu impună creștinilor tăierea împrejur. Iar Pavel și Sila, ucenicul lui, trecînd prin multe cetăți din Asia Mică învățau pe credincioși « *să păzească învățăturile rînduite de Apostoli și de preoții din Ierusalim* » (Fapte 16, 4). Preoții sau episcopii din Ierusalim aveau atîta autoritate, încît stabileau interpretările cuvenite ale învățăturii lui Hristos.

Că cel hirotonit de un Apostol ca episcop primea prin hirotonie un har deosebit de ceilalți credincioși, o spune Sfîntul Apostol Pavel către Timotei: « *Te îndemn să ții aprins harul lui Dumnezeu care este întru tine, prin punerea mîinilor mele* » (II Tim. 1, 6). Timotei a primit harul hirotoniei de la Pavel, după ce a învățat de la el « *dreptarul cuvintelor sănătoase* », pe care Pavel îl obliga să-l păzească (II Tim. 1, 13). Nu de la vreo comunitate a primit Timotei acest dreptar. Datorită hirotoniei, în Timotei sălășluiește Duhul Sfînt, ca și în Pavel (II Tim. 1, 14).

Dar cei hirotoniți de Pavel ca episcopi aveau puterea să rînduiască la rîndul lor alți episcopi și preoți. O spune aceasta Sfîntul Pavel către Tit: « *Pentru aceasta te-am lăsat în Creta, ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc și să așezi preoți prin cetăți, precum ți-am rînduit* » (Tit 1, 5). Începea astfel rînduiala succesiunii apostolice. Dar prin succesiunea aceasta trebuie să se asigure păzirea neschimbată a învățăturii apostolice. De aceea, Sfîntul Apostol Pavel cere lui Tit să așeze ca episcop sau preot pe cel ce poate « *să se țină de cuvîntul cel credincios al învățăturii și să fie destoinic și să îndemne la învățătura cea sănătoasă* » (Tit 1, 9). Numai așa se puteau asigura identitatea Bisericii în timp și unitatea ei în spațiu. Trebuia ca noii episcopi și preoți să țină, după îndrumarea Sfîntului Pavel, învățătura apostolică despre Hristos cel adevărat, « *pentru că mulți sînt răzvrătiți, grăitori în deșert și înșelători . . . învățînd pentru cîștig rău cele ce nu se*

cuvin», influenţaţi mai ales de cei dintru tăierea împrejur (Tit 1, 10, 11). Acestora « *trebuie să li se închidă gura*», iar credincioşilor să li se dea puterea « *să nu dea ascultare basmelor iudaiceşti*» (Tit 1, 11, 14), care nu recunosc pe Hristos ca Dumnezeu, şi de aceea nici naşterea Lui din Fecioară şi nici puterea mîntuitoare a Crucii Lui. Prin toate acestea se asigură păstrarea exactă a învăţăturii despre Hristos, nerelativizarea ei subiectivă.

Iar că episcopii şi preoţii ce se succed prin hirotonie, începînd de la Apostoli, nu sînt rînduiţi numai pentru menţinerea învăţăturii apostolice despre Hristos, ci şi spre săvîrşirea Tainelor prin care Hristos Îşi comunică harul iertării păcatelor şi al sfinţirii şi mîntuirii, ne spune Hristos Însuşi cînd dă Apostolilor şi urmaşilor lor puterea de a boteza (Matei 28, 19), de a ierta păcatele (Ioan 20, 23), de a continua să se împărtăşească prin ei cu Trupul şi Sîngele Său, sub chipul pîinii şi vinului binecuvîntate de ei (Luca 22, 19, 20; I Cor. II, 24—25). La aceste făgăduieli trebuie adăugat îndemnul dat în Epistola lui Iacob celor bolnavi de a chema pe preoţii Bisericii să se roage pentru ei, ungîndu-i cu untdelemn în numele Domnului, asigurîndu-i că prin rugăciunea din credinţă a acelora şi a bolnavilor înşişi, Domnul însuşi îi va mîntui, îi va ridica din boală şi le va da iertarea păcatelor (Iac. 5, 14—15).

Din toate acestea se vede că Hristos, prin actele săvîrşite de preoţi şi episcopi nu numai învaţă, ci şi lucrează în temeiul unui har deosebit dat lor, printr-o transmisiune care-i face continuatorii învăţăturii şi lucrării Lui prin Apostoli, asigurînd prin aceasta rămînerea generaţiilor de credincioşi în unirea cu El, Cel neschimbat şi lucrător în toate timpurile, şi prin aceasta şi între ei înşişi « *ca toţi să fie una*» întru El (Ioan 17, 11) şi uniţi între ei prin iubire (Ioan 15, 17).

Dar lucrarea aceasta învăţătoare, neschimbată şi sfinţitoare nu o face Hristos prin aceia, dacă nu sînt prevăzute cu un har deosebit şi subiectele prin care se face. Şi lucrarea aceasta o săvîrşeşte Hristos, nu atît prin cuvîntul despre El, cît prin rugăciunea către El. De aceea, toate Tainele săvîrşite prin preot constau în mod principal din rugăciuni. Fiindcă rugăciunea realizează dialogul între om şi Dumnezeu, adică comunicarea de la om la Dumnezeu şi invers, cum nu o face cuvîntul de învăţătură decît în măsura în care are şi el însuşi duhul rugăciunii. Desigur, e vorba de « *rugăciunea credinţei*» omului, că Dumnezeu îl ascultă şi va răspunde la cererea lui. Dar rugăciunea fără credinţă în sensul acesta nu e propriu-zis rugăciune, ci cel mult expresia unei meditaţii sau speculaţii, care nu-l scoate pe om deplin din singurătatea lui, cum nu-l scoate nici cuvîntul.

Adevărul că preoţia se dă prin transmisiune deosebită şi continuă de la Apostoli a Duhului lui Hristos, cu îndatorirea propovăduirii învăţăturii despre Acelaşi Hristos pe care L-au propovăduit Apostolii, dar şi cu puterea de a săvîrşi, însoţite de rugăciuni, actele prin care Hristos Îşi continuă lucrarea sfinţitoare şi mîntuitoare, s-a păstrat prin tradiţia Bisericii Ortodoxe pînă azi. Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: « *Dacă n-ar fi Duhul Sfînt, n-ar fi păstori şi învăţători (adevăraţi, cum se subînţelege) în Biserică. Căci aceştia se fac prin Duhul*" *cum zice şi Pavel:* « *Întru care Duhul Sfînt v-a pus episcopi* » (Fapte 20, 28) *(Omilia 14, la Cincizecime*, P.G. 50, 458). « *Căci aceasta este hirotonia: se pune mîna bărbatului, dar Dumnezeu lucrează totul şi mîna Lui e aceea care se atinge de capul celui ce se hirotoneşte, dacă se hirotoneşte cum trebuie . . . Căci dacă n-ar fi arvuna Duhului, nu am avea preoţi. Nici n-ar putea fi aceste hirotonii fără acea venire (a Duhului)* » *(Omil. 14 la Fapte*, P.G. 60, 180).

Conştiinţa că prin hirotonia săvîrşită de el se dă celui ce se hirotoneşte însuşi harul dumnezeiesc pentru slujirea preoţiei, o exprimă şi azi arhiereul, care prin rugăciunile săvîrşite la hirotonie cere lui Hristos să dăruiască El celui ce se preoţeşte harul slujirii preoţeşti: « *Căci nu prin punerea mîinilor mele peste dînsul, ci prin puterea îndurărilor Tale se dă celor vrednici ai Tăi harul* ». Iar acest har e cerut pentru preot, ca « *să se facă vrednic a sta fără prihană înaintea jertfelnicului Tău, a propovădui Evanghelia împărăţiei Tale, a lucra cu sfinţenie cuvîntul adevărului Tău, a aduce jertfe şi daruri duhovniceşti, a înnoi pe poporul Tău prin baia naşterii celei de a doua* ».

Dar puterea ce i se dă preotului spre propovăduirea cuvîntului şi spre săvîrşirea Tainelor, care constau în mod principal din rugăciuni, nu-l separă de poporul credincios, aducîndu-i prin ea însăşi o treaptă mai înaltă a mîntuirii. El primeşte această putere ca o datorie, nu spre un profit personal; ca o datorie pentru poporul credincios. Pe acesta îl are în vedere Dumnezeu prin slujirea la care e chemat preotul. Desigur, dacă îşi împlineşte această îndatorire cu conştiinciozitate, el se va bucura de o răsplată mai mare de la Dumnezeu. Căci cel ce a primit spre lucrare mai mulţi talanţi, dacă-i lucrează pe toţi, se va bucura în Împărăţia cerurilor de un cîştig mai mare, provenit din osteneala mai mare pusă în lucrarea lor (Matei 25, 19—30). Dar poate risca şi să risipească talanţi mai mulţi, şi ca urmare să aibă parte de o pedeapsă mai mare de la Dumnezeu.

Darul preoţiei nu-i aduce preotului prin el însuşi un grad superior în mîntuire şi pentru faptul că preotul nu e în general singur în rugăciunile ce le face, ci aproape totdeauna însoţit de rugăciunile credincioşilor, deci şi rezultatul rugăciunilor lui atîrnă şi de rugăciunile lor. Preotul are numai rolul de iniţiator şi animator al rugăciunii credincioşilor. Ba chiar

acest rol îl au uneori şi credincioşii în alt înţeles: ca cerere a rugăciunii preotului pentru ei. Rugăciunile lui sînt foarte împletite cu ale poporului, deşi fiecare are o altă poziţie în ele. De aceea, atît rugăciunea preotului, cît şi rugăciunea credincioşilor e necesară. E un fel de dialog continuu între preot şi credincioşi, spre a chema împreună, prin rugăciunile lor îmbinate, pe Dumnezeu. Preotul îşi începe aproape totdeauna rugăciunea lui cu expresia « *Domnului să ne rugăm* !», prin care invită şi pe credincioşi să se asocieze rugăciunii lui (a preotului). Iar credinciosul răspunde cu voce tare măcar cu « *Doamne miluieşte* !» şi apoi îşi însuşeşte tăcut cuvintele de rugăciune ale preotului. Credinciosul nu rămîne surd şi pasiv la rugăciunile preotului. Acest dialog are loc aproape tot timpul şi în Sfînta Liturghie, care e săvîrşită de preot, dar nu fără participarea activă a credincioşilor, chiar dacă uneori aceasta e exprimată cu voce tare prin cîntăreţ. Preotul împlineşte prin aceasta şi rolul de unificator al credincioşilor în rugăciune.

Preotul lucrează singur, neînsoţit de credincioşi, numai actele Tainelor şi Ierurgiilor, întrucît el binecuvintează poporul cu crucea, el scufundă crucea în apa ce se va sfinţi, el stropeşte cu apa sfinţită pe credincioşi şi diferitele unelte şi mediul vieţii lor, el scufundă pe cel ce se botează în apă, el unge cu Sfîntul Mir pe cel ce primeşte această Taină, el dă dezlegarea de păcate celui ce se spovedeşte, el pune cununa pe capetele celor ce se cunună, el împărtăşeşte pe credincioşi cu Trupul şi Sîngele Domnului. Acestea sînt acte care nu pot fi decît ale unuia şi de aceea sînt ale preotului, ca cel investit în mod deosebit cu harul preoţiei. Dar şi la aceste acte e necesară o primire activă a lor din partea credincioşilor. Credincioşii rostesc înainte de împărtăşanie unele rugăciuni pe care le rosteşte şi preotul înainte de împărtăşirea sa, arătînd voinţa lor de a se împărtăşi. Binecuvîntarea o primesc credincioşii cu mulţumire către Dumnezeu. Sfinţirea apei de către preot e însoţită de o rugăciune pe care o urmăreşte în mod tăcut şi poporul.

Deşi rugăciunile tuturor Tainelor şi cele mai multe ale Sfintei Liturghii sînt şi trebuie să le rostească preotul, unele dintre ele le rosteşte preotul în numele credincioşilor. Chiar Epicleza, ca invocare a Sfîntului Duh, pentru prefacerea pîinii şi vinului în Trupul şi Sîngele Domnului, o face preotul în numele comunităţii: « *Încă Te rugăm şi cu umilinţă la Tine cădem: trimite Duhul Sfînt peste noi şi peste aceste daruri* . . .». Iar darurile de pîine şi vin sînt aduse de credincioşi.

Rugăciunile credincioşilor trebuie încheiate cu ecfonisele preotului. Dar şi laudele din ecfonisele preotului sînt însuşite de credincioşi, prin cuvîntul « *Amin* ». Există o neîncetată conlucrare între preot şi popor, în roluri care nu se confundă. Lucrarea preotului nu e izolată de a poporu-

lui, deși nu se confundă cu a acestuia. Preotul nu e stăpîn al poporului, dar nici nu-și are puterea lucrării sale de la acesta, ci de la Dumnezeu, însă pentru popor, pentru folosul acestuia, și de aceea acesta nu trebuie să asiste pasiv la lucrarea preotului, sau a lui Hristos prin preot, ci într-o continuă deschidere, cu bucurie și mulțumire pentru ea sau pentru cererea ei. Hristos nu lucrează asupra unor buşteni, ci își îndreaptă lucrarea prin preot spre oameni liberi, a căror deschidere la lucrările Lui o voiește.

Dacă rugăciunea este manifestarea cea mai puternică a credinței, iar fără credință nu se poate pune cineva în legătură cu Dumnezeu, credincioșii trebuie să se asocieze cu rugăciunea credinței lui la rugăciunea credinței preotului, ca prin rugăciunea preotului și prin actele lui să lucreze Dumnezeu asupra credincioșilor, așa cum am văzut că spune Sfîntul Apostol Iacov: « *De este cineva bolnav, să cheme preoții Bisericii și să se roage pentru el... Și rugăciunea credinței va mîntui pe cel bolnav, îl va ridica, și de va fi făcut păcate, se vor ierta lui*» (Iacov 5, 14—15).

Dar ce este credința? Ea este o siguranță despre existența lui Dumnezeu, asemenea celei despre un lucru văzut. Este ca o vedere a lui Dumnezeu Cel nevăzut. Vederea aceasta este întemeiată pe necesitatea rațiunii de a admite o Putere supremă conștientă, ca creatoare și susținătoare a tuturor, iar credința în Hristos Dumnezeu este întemeiată pe minunile și învierea Lui, mărturisite cu prețul vieții de către Sfinții Apostoli. Siguranța credinței în existența lui Dumnezeu sau în dumnezeirea lui Hristos include și siguranța în voința și puterea Lui de a asculta cererea ce I se face și de a o împlini dacă este spre binele celui ce o face. Cu cît e mai neclintită această siguranță, cu atît rugăciunea provenită din ea este mai împlinită.

Are Dumnezeu nevoie de această credință a preotului și a credinciosului pentru a împlini rugăciunea preotului pe care și-o însușește credinciosul? Sau în trebuințele obișnuite are nevoie de credința lui pentru a-i împlini rugăciunea? Dumnezeu nu are nevoie, dar ceea ce dăruiește El nu poate să fie însușit de cel ce cere decît făcîndu-se subiect al stărilor și faptelor care i se dăruiesc și care au ceva din puterea dumnezeiască. Iar subiect al acestor stări și lucrări nu se poate face cineva decît printr-o unire neconfundată cu Dumnezeu Însuși, Subiectul originar al acestor daruri. Nu pot reveni la sănătate sau la liniștea conștiinței că sînt iertat de păcate, fără să mă împărtășesc de puterea de viață și de liniștea lipsei de păcate a lui Dumnezeu. Credința e condiția unirii mele cu Dumnezeu, Care este viața și ea se întărește prin rugăciune: « *Cel care crede în Mine, precum a zis Scriptura: rîuri de apă vie vor curge din pîntecele lui*» (Ioan 7, 38). Rîurile vieții dumnezeiești vor curge din acela prin credință.

14. Cum trebuie să fie un preot bun ca să poată mîntui cît mai multe suflete?

— Cum trebuie să fie preotul ca să poată ajuta la mîntuirea cît mai multor suflete, a arătat Sfîntul Apostol Pavel în Epistolele sale pastorale: « *Se cuvine episcopului (și preotului) să fie fără de prihană, ca un iconom al lui Dumnezeu, neîngîmfat, negrabnic la mînie, nededat la băutură, pașnic, nepoftitor de cîștig urît, ci primitor de străini, iubitor de bine, treaz la minte, drept, cuvios, înfrînat, ținîndu-se de cuvîntul cel credincios al învățăturii, ca să fie destoinic și să îndemne la învățătura cea sănătoasă și să mustre pe cei potrivnici*» (Tit 1, 7—9).

În primul rînd, se cuvine ca preotul să fie credincios, avînd mereu gîndul la Dumnezeu și la răspunderea lui în fața lui Dumnezeu pentru credincioși. În al doilea rînd, să-și manifeste credința în rugăciune pentru sine și pentru credincioși și într-o viață înfrînată de la orice patimă egoistă, spre a fi model credincioșilor. Să nu fie lacom și distant de oameni, ci atent cu ei și comunicativ, dar și serios în ceea ce vorbește cu ei. Să predice învățătura dreaptă despre Hristos, să o explice și să o apere. Aceasta e o mare datorie a preotului, cu deosebire în timpul nostru, în care oamenii sînt influențați de fel de fel de filosofii și religii panteiste și anticreștine, care confundă pe Dumnezeu cu lumea și care par să aibă un sprijin în știință. De aceea, preotul trebuie să se pună și să se țină la curent cu literatura teologică și cu scrierile care arată netemeinicia concluziilor panteiste și anticreștine și lipsa de sens a sistemelor și religiilor panteiste și anticreștine. Cînd preotul nu-și cultivă aceste calități, unii credincioși slăbesc în credința lor, deși Tainele săvîrșite de preoți își păstrează calitatea de mijloace ale harului pentru credința Bisericii, a comunității credincioșilor.

15. Se pot ruga credincioșii noștri în locașuri de cult neortodoxe? Pentru ce nu trebuie să se roage în ele?

— Credinciosul se poate ruga oriunde lui Dumnezeu, dar numai în locașul bisericesc ortodox se săvîrșește Sfînta Liturghie și este prezent Hristos, Cel ce preface pîinea și vinul în-întregime în Trupul și Sîngele Său și ni Se dă ca atare.

Și cum fără înviere cu Hristos prin Sfînta Împărtășanie nu ne putem mîntui, tot așa nu ne mîntuim prin rugăciunea în locașuri de cult neortodoxe. Rugăciunea în ele e ca un gînd la Dumnezeu care nu trebuie să ne părăsească în nici un loc. Dar oriunde trebuie să ne rugăm lui Hristos Cel adevărat, nu unuia răstălmăcit de culte neortodoxe.

16. Care este definiţia cea mai cuprinzătoare a Sfintei Liturghii?

— Definiţia cea mai cuprinzătoare a Sfintei Liturghii este că ea este continuarea principală a lucrării lui Hristos în orice timp. Ea ni-L face prezent şi ni-L comunică real pe Hristos, în starea permanentă de jertfă şi de înviere, ca să ne însuşim şi noi puterea de jertfă opusă egoismului şi plăcerilor trecătoare, şi să întărim în sufletul nostru puterea viitoarei învieri pentru veşnica fericire a unirii iubitoare cu Hristos şi cu semenii.

17. În ce măsură Sfînta Liturghie este jertfă nesîngeroasă a lui Hristos?

— În Sfînta Liturghie are loc prefacerea darurilor noastre de pîine şi vin în Trupul şi Sîngele lui Hristos, în starea de jertfă în care s-au transpus ele pe Golgota. Amintirea lui Hristos, starea Sa de jertfă de pe Golgota e aşa de accentuată, şi El rămîne aşa de mult în simţirea ei, ca stare de supremă dăruire Tatălui, din compătimire şi iubire faţă de oameni şi din voinţa de a birui prin ea moartea noastră, încît o trăieşte neîncetat în eficienţa ei, dar fără ca ea să fie o continuă vărsare a sîngelui Său. În Sfînta Liturghie El preface fundamentul ontologic al pîinii şi vinului în Trupul şi Sîngele Său, trăite în starea permanentă de jertfă, prin chemarea Duhului Sfînt de către preot, însoţită de rugăciunea credincioşilor. Simţirea de către Hristos a stării de jertfă pentru noi Îl ţine în gradul cel mai apropiat de noi şi gata de a ni Se comunica sub chipul pîinii şi vinului ori de cîte ori îl chemăm prin preot să facă aceasta.

18. De ce se numeşte Sfînta Liturghie şi Euharistie? Cînd anume şi cum mulţumim lui Dumnezeu în timpul Sfintei Liturghii?

— Sfînta Liturghie e toată o pregătire a credincioşilor prin rugăciunile preotului şi ale lor, pentru momentele prefacerii darurilor lor de pîine şi vin în Trupul şi Sîngele lui Hristos, şi ale împărtăşirii de ele. Aceste două evenimente spirituale încheie şi încoronează Sfînta Liturghie. Iar întrucît prezenţa Trupului şi Sîngelui Domnului, spre a se împărtăşi credincioşii, constituie Euharistia, iar Sfînta Liturghie culminează în ea, întreaga Sfîntă Liturghie se poate numi şi Euharistie. Iar prezenţa amintită în scopul amintit se numeşte Euharistie, sau « *Mulţumire*», pentru că însuşi Hristos a prefăcut la Cina cea de Taină pîinea şi vinul în Trupul şi Sîngele Său, mulţumind « *Tatălui*», pentru că L-a trimis să Se facă om şi să Se aducă jertfă prin Trupul şi Sîngele Său pentru oameni şi să Se dea lor sub chipul acestora pentru mîntuirea lor. E o mulţumire adusă Tatălui

şi ca Om în numele oamenilor. Cu atît mai mult prefacerea pîinii şi vinului în Trupul şi Sîngele Domnului, pentru a Se da nouă, e un motiv de« *mulţumire*» a noastră către Tatăl; ba şi către Hristos însuşi. E supremul act de iubire al lui Dumnezeu către noi, deci şi supremul motiv de mulţumire al nostru către El. De aceea, comunitatea cîntă lui Dumnezeu, în vreme ce prin Sfîntul Duh chemat de preot să săvîrşească prefacerea:« *Pre Tine Te lăudăm, pre Tine bine Te cuvîntăm, Ţie Îţi mulţumim, Doamne, şi ne rugăm Ţie, Dumnezeului nostru*». Îl lăudăm pe Dumnezeu pentru marea iubire ce ne-o arată şi pentru marea minune prin care ne comunică iubirea Sa, prefăcînd pîinea şi vinul în Trupul şi Sîngele Fiului Său, spre a ni Se da nouă.

19. Care este legătura între jertfă şi Euharistie şi care este efectul lor pentru mîntuirea omului, a lumii întregi?

— Prin Euharistie Domnul Hristos ni Se oferă nouă în starea de jertfă în care Se aduce Tatălui ca om, în numele nostru, pentru noi. Prin jertfa de pe Golgota a ridicat din nou umanitatea în relaţia de dăruire către Dumnezeu-Tatăl, după ce această umanitate slăbise legătura cu Tatăl prin păcat. Dîndu-se nouă în timpul Liturghiei, ne alipeşte pe toţi Sie-şi ca om în această stare de totală predare Tatălui, ca jertfă adusă din iubire, ca om, ca să atragă şi iubirea Tatălui faţă de noi, după ce şi-a atras-o Hristos ca om în numele nostru. În faţa omenească a lui Hristos care Se predă Tatălui ca jertfă, Tatăl priveşte cu iubire faţa tuturor oamenilor. Dar aceştia trebuie să-şi însuşească starea de jertfă a lui Hristos către Tatăl, ca iubirea, cu care ne priveşte Tatăl virtual pe toţi în Fiul Său, să devină o iubire actuală faţă de fiecare dintre noi, care ne însuşim starea de jertfă a Fiului Său ca om.

Dar Hristos predîndu-Se Tatălui cu desăvîrşită iubire, ca om, prin jertfa Sa, şi atrăgînd iubirea Tatălui ca om asupra Sa, intră totodată ca om în plenitudinea vieţii dumnezeieşti, învingînd moartea prin înviere. Această biruinţă asupra morţii ne-o comunică şi nouă Hristos, comunicîndu-ne starea Lui de jertfă, care-I aduce iubirea Tatălui ca om, datorită iubirii Lui totale ca om faţă de Tatăl. Deocamdată puterea învierii o avem de la Hristos, sau de la noua Lui relaţie ca om cu Tatăl, ca arvună ce creşte în sufletul nostru, pentru a se actualiza deplin la învierea de obşte, care va avea loc prin refacerea întregului cosmos material cu care trupul omului este în legătură prin pătrunderea deplină a puterii trupului înviat al lui Hristos în tot cosmosul.

Dacă prin Cuvîntul sau printr-un cuvînt al Cuvîntului s-a creat lumea, înseamnă că în El au fost date potenţial înainte de creare raţiunile lumii întregi, ca un tot armonic, inclusiv raţiunea omului ca chip al Cuvîntului

dumnezeiesc, subiect al rațiunilor lumii. Întrupîndu-Se Cuvîntul lui Dumnezeu, și-a făcut trupul mijlocul cel mai intim prin care stă în legătură ca subiect uman cu tot cosmosul, putîndu-l aduna spiritual în sine, dar putîndu-l și influența. Înviind cu trupul, Hristos poate face să se reverse peste tot cosmosul starea de înviere a trupului Său și deci pot primi și oamenii din cosmosul transfigurat de trupul lui Hristos trupurile lor înviate. Dar Hristos intră în relația de iubire cu noi și ne atrage în relația de iubire cu Tatăl nu numai aducîndu-Se pe Sine Tatălui ca jertfă și dîndu-ni-Se în această stare și nouă, ci lăsîndu-Se adus și de noi ca jertfă Tatălui, pentru ca să ne aducem și pe noi împreună cu El. Euharistia este jertfa lui Hristos adusă Tatălui pentru comunitate, și jertfa comunității între ei, cu Hristos și cu Tatăl. Și în aceasta se arată dragostea Fiului pentru noi și unirea ce o realizează El între noi și Tatăl, odată cu atragerea iubirii Tatălui către Fiul Său ca om și către noi. Comunitatea e nu numai primitoarea jertfei lui Hristos, ci și aducătoarea Lui ca jertfă, la care se asociază și ea. În amîndouă felurile se umple de binefacere și puterea înnobilatoare a jertfei Lui.

20. Cum trebuie să înțelegem porunca lui Hristos rostită la Cina cea de Taină: «Faceți aceasta spre pomenirea Mea»?

— Prin porunca «*Aceasta să faceți spre pomenirea Mea*» (Luca 22 19), Hristos ne asigură că El va fi tot atît de prezent cu noi și Se va dărui sub chipul pîinii și vinului, ori de cîte ori Apostolii și urmașii lor se vor ruga Lui să facă aceasta cum a făcut-o la Cina cea de Taină. Ba chiar le poruncește să facă aceasta spre a-L pomeni pe El, spre a-și aduce aminte de ceea ce a făcut El atunci. Le cere să-I adreseze Lui rugăciunea de a face mereu pentru ei ceea ce a făcut El la Cina cea de Taină, ca să-L pomenească. Pomenirea Lui nu este fără prezența Lui și prezența Lui nu are loc fără pomenirea Lui. Euharistia nu este o simplă pomenire a lui Hristos fără prezența Lui, nici nu se obține prezența Lui fără pomenirea a ceea ce s-a petrecut la Cina cea de Taină. Între Cina cea de Taină și jertfa liturgică sau Euharistia din orice timp este o strînsă legătură. Aceea o face posibilă pe aceasta și aceasta ne pune în legătură cu aceea. Nu El are nevoie de pomenirea noastră, ci noi, ca să ni Se dăruiască mereu.

21. Care este diferența dogmatică și liturgică între Liturghia ortodoxă, cea catolică și cele protestante și neoprotestante?

— Diferența între Liturghia ortodoxă și cea catolică este că în Liturghia ortodoxă Domnul se face prezent cu Trupul și Sîngele Său prin chemarea Sfîntului Duh, pe cînd în cea catolică prin cuvintele: «*Luați, mîncați*. ., *Beți dintru acesta toți* . . .» În liturghia catolică nu se afirmă decît o legă-

tură prin amintire, nu prin Duhul Sfînt, între ceea ce s-a făcut la Cina cea de Taină și ceea ce se face acum. Nu se afirmă lucrarea prezentă a Duhului Sfînt. Pe cînd în Ortodoxie, credința în lucrarea prezentă a Duhului Sfînt, care prelungește prezența și lucrarea lui Hristos este foarte puternică. Este puternică credința în Duhul Sfînt ca Persoană distinctă, și în lucrarea Lui mereu prezentă în orice timp. Se ține seama de faptul că Hristos Și-a început și-Și continuă lucrarea în oameni, după înălțare prin Duhul Sfînt. Nu există tendința de a confunda pe Duhul Sfînt ca Persoană prin care se prelungesc actele mîntuitoare ale lui Hristos cu Hristos Însuși care S-a înălțat de la noi.

În al doilea rînd, catolicismul, deși păstrează credința în împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului, a ținut să explice cu ajutorul distincției filosofiei aristotelice între substanța pîinii și accidenții ei misterul euharistic, afirmînd că substanța pîinii și vinului sînt transformate în Trupul și Sîngele Domnului, dar accidenții rămîn (transsubstanțiere). Ortodoxia menține recunoașterea misterului inexplicabil al prefacerii pîinii și vinului în Trupul și Sîngele Domnului, fără asemenea precizări.

În al treilea rînd, catolicismul împărtășește pe credincioși numai sub chipul azimei, lăsînd numai preoților împărtășirea și sub chipul vinului, ceea ce dă impresia unui drept privilegiat al preotului. Dar, în timpul din urmă catolicii încep să se apropie în toate aceste trei puncte din urmă de gîndirea și practica ortodoxă.

Învățătura luterană, în parte ca o reacție, în parte ca o prelungire a celei catolice, afirmă că pîinea și vinul rămîn, în întregimea lor, Trupul Domnului, făcîndu-se prezent *în pîine*, *sub pîine*, *cu pîine*, dar numai pentru cei ce cred cu adevărat, ceilalți mîncînd numai pîinea. Calvin a văzut în pîine și vin numai o putere a Trupului și Sîngelui Domnului, nu Trupul și Sîngele Domnului, iar neoprotestanții văd în mîncarea pîinii și a vinului numai un prilej de amintire a Cinei celei de Taină.

Dacă luteranii, calvinii și neoprotestanții despart pîinea și vinul de Trupul și Sîngele lui Hristos, catolicii despart numai accidenții de prezența Lui. De aceea, la luterani, credincioșii se împărtășesc de Trupul și Sîngele Domnului odată cu mîncarea pîinii, iar cei necredincioși nu. La calvini chiar cei credincioși se împărtășesc numai de puterea lui Hristos, iar la neoprotestanți, nici de aceasta.

La catolici, accidenții pîinii și vinului nu fac parte din Trupul lui Hristos, dar primirea lor oferă prilejul împărtășirii de Trupul lui Hristos de dincolo de ele.

La ortodocși cei nevrednici se împărtășesc de Trupul lui Hristos, chiar primind ceea ce numesc catolicii accidenții pîinii și vinului (I Cor. 11, 27). Biserica Ortodoxă nu desparte nimic din pîine și vin de Trupul lui

Hristos. Învăţătura ortodoxă este rezumată de Sfîntul Ioan Damaschin astfel: « *Înseşi pîinea şi vinul se prefac în Trupul şi Sîngele Domnului. Iar de întrebi de modul cum se face aceasta, mulţumeşte-te să auzi că prin Duhul Sfînt, aşa precum tot prin Duhul Sfînt şi-a format Domnul Sie-şi şi în Sine trup din Sfînta Născătoare de Dumnezeu. Mai mult nu ştim. Ştim numai că Cuvîntul lui Dumnezeu este adevărat şi efectiv şi atotputernic; cît despre mod, el este nepătruns. Mai putem spune că, precum în natura fizică pîinea se transformă prin mîncare, iar vinul şi apa, prin băutură, în trupul şi sîngele celui ce mănîncă şi bea şi nu-i devin un al doilea trup pe lîngă cel ce-l avea înainte, tot astfel, pîinea punerii înainte şi vinul şi apa se prefac, prin chemarea şi coborîrea Duhului Sfînt, în chip mai presus de fire, în Trupul şi Sîngele lui Hristos şi nu mai sînt două trupuri, ci unul şi acelaşi*» (P. G. 94, 1144 urm.).

Nu trebuie să se uite Cuvîntul ipostatic, care a dat fiinţă prin puterea lui, la început trupului omenesc cu temelia în raţiunea divină, iar la naşterea din Fecioară, trupului ipostasului Său. El a pus trupul omenesc în general şi trupul Său, în legătură cu pîinea, ca reprezentantă a hranei cosmice şi deci şi raţiunea celui dintîi cu raţiunea celei din urmă. Hristos duce prin voinţa Sa această legătură a trupului Său cu pîinea la un grad suprem de intimitate. Trupul de lumină al Domnului, deci nevăzut de ochii noştri de acum, de aceea, dar păstrînd toată legătura Lui cu pîinea, uneşte fundamentul ontologic al pîinii cît se poate de strîns cu trupul Său, sau raţiunile lor complementare, dar lasă totuşi chipul văzut al pîinii la funcţia de mediu prin care ni se comunică, ca nu cumva nevăzînd trupul Lui luminos cu ochii noştri de acum, Domnul să trebuiască să ne convingă că mîncăm trupul Lui, arătîndu-ni-L în starea Lui materială văzută.

Astfel, noi primind pîinea, primim Trupul lui Hristos cu mădularele Lui. E ceea ce spune Sfîntul Simeon Noul Teolog: « *Noi ne facem mădularele lui Hristos, şi Hristos Se face mădularele noastre. Hristos se face mîna mea, Hristos, piciorul ticălosului de mine. Mîna lui Hristos, piciorul lui Hristos eu sînt păcătosul! Mişc mîna mea şi mîna mea este Hristos întreg. Mişc piciorul meu şi iată că străluceşte ca El*» (*Hymnes 1*, vol. I, Ed. J. Koder, tom. I, Cerf, 1969, p. 281, imn XV).

Cum a fost schimbat la faţă trupul lui Hristos în întregime pe Tabor de către Dumnezeirea Lui, aşa este prefăcută în lumină pîinea întreagă de către Trupul lui Hristos, făcut întreg lumină de Dumnezeirea Lui sau de Duhul Lui cel Sfînt, fără ca noi să-L vedem cu ochii de acum. Sfînta Împărtăşanie ne ridică fără să vedem noi acum, şi fără să simţim, dar crezînd în aceasta, în planul existenţei înduhovnicite. Trupul Lui îşi extinde prezenţa Lui înduhovnicită în pîinea şi vinul euharistic, devenite lumini prelungite ale luminii Lui, mediu în care se arată trupul Său de

lumină, fără ca noi să vedem aceasta acum. Aceasta este o anticipare a prezenței luminoase a Trupului lui Hristos în tot cosmosul, în viața viitoare, cînd nici o opacitate nu va mai acoperi prezența Lui luminoasă, cînd nu va mai fi nici un întuneric, nimic din ceea ce e propriu serii. Atunci ne vom împărtăși mai vizibil de Hristos prin toate. De aceea ne rugăm după Sfînta Împărtășanie: «*Dă-ne nouă să ne împărtășim mai cu adevărat (mai adeverit), în ziua cea neînserată a Împărăției Tale*». Dacă ne vom vedea noi înșine mai clar prezenți unul în altul, cu atît mai mult ne vom vedea prezenți toți în Hristos și pe Hristos prezent în noi, ca centru izvorîtor de lumină. Țăranul român vede în bobul de grîu, din care se face pîinea care ne hrănește, că are în sine pe Hristos. Faptul acesta își primește împlinirea deplină în Euharistie. Într-un fel, trupul e pîinea și pîinea e trup, chiar prin creație. Mai ales e trupul Cuvîntului care a creat trupul omenesc legat de pîine.

Dar nu trebuie uitat că Hristos ni se dă prin chipul pîinii și vinului în starea Lui de jertfă și de înviere, ca să ne ridice și pe noi în această stare de noblețe umană și de veșnicie luminoasă. În viața viitoare, în toată creația se va vedea Hristos în stare de jertfă dăruită Tatălui și în cea de înviere, sau toată creația se va vedea ridicată în El la această stare. Căci jertfa înseamnă dăruirea creației Tatălui, ceea ce îi procură învierea întru lumina veșnică. Căci jertfa ca dăruire totală Tatălui este deschidere pentru viața fără sfîrșit și fără lipsuri care izvorăște din Tatăl.

22. De ce se săvîrșește jertfa liturgică zilnic în biserici și mînăstiri? Numai pentru a ne reaminti de jertfa lui Hristos de pe cruce?

— Jertfa liturgică se săvîrșește zilnic în biserici, arătînd permanența și veșnicia stării de jertfă a Fiului făcut om, menită să devină proprie în veci și creației. Deci, nu se săvîrșește numai pentru a ne aminti de jertfa lui Hristos, ci și pentru a ne-o însuși cît mai des pentru a ne pregăti pentru însușirea ei veșnică, pentru a trăi în bucuria și iubirea liturgică și a ne hrăni zilnic din ea.

23. În ce măsură Sfînta Liturghie contribuie direct la mîntuirea noastră, a credincioșilor vii și a celor răposați, în Ortodoxie?

— Fără împărtășirea de Hristos Cel jertfit, nu ne unim deplin cu El și Tatăl nu are prilejul să ne vadă ca fii dăruiți Lui în unire cu Fiul Său. Nici iubirea noastră față de Fiul nu s-ar manifesta în întregime, nici iubirea filială față de Tatăl prin dăruirea noastră Tatălui, împreună cu Fiul, și nici iubirea Tatălui față de Fiul Său nu ne-ar învălui și pe noi împreună cu El. Iar mîntuirea deplină este fericirea nemărginită a acestei iubiri reciproce între noi și Fiul și între noi și Tatăl.

Iubirea Tatălui care se revarsă spre noi, uniţi cu Fiul în stare de jertfă, se revarsă şi peste cei răposaţi ai noştri, pe care îi ţinem lipiţi de noi prin pomenirea lor din dragoste. Hristos însuşi a spus ucenicilor: « *Poruncă nouă vă dau vouă: să vă iubiţi unul pe altul. Precum v-am iubit Eu pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sînteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii* » (Ioan 13, 34—35; 15, 17).

Dacă Hristos ne-a iubit pînă la a-şi da viaţa pentru noi, trebuie să luăm şi noi pildă de la El, căci pentru aceea s-a făcut jertfă pentru noi, şi ni Se dă în stare de jertfă, adică cu puterea de iubire şi de jertfă pentru alţii, cuprinsă în ea. De aceea dacă nu ne gîndim şi la cei răposaţi ai noştri cînd auzim la Sfînta Liturghie de jertfa lui Hristos, cînd auzim chemarea Lui la împărtăşirea de El, cînd ne împărtăşim de El în starea de jertfă, înseamnă că rămînem nesimţitori la pilda Lui şi nu vrem să rodească în noi deplin puterea Lui de jertfă din iubire. Dragostea lui Hristos faţă de noi e o dragoste îndreptată spre alţii. Deci trebuie să o trăim şi noi ca dragoste faţă de alţii. Dar aceasta înseamnă şi voinţa ca să aibă şi ei parte de fericirea dragostei lui Hristos şi a Tatălui, adică parte de mîntuire. Acestei voinţe trebuie să-i urmeze deci şi cererea noastră către Hristos de a le face şi altora, şi în primul rînd celor răposaţi ai noştri, parte de dragostea Lui, sau de rodul jertfei Lui, chiar dacă ei neavînd trup ca noi, nu se mai pot împărtăşi împreună cu noi de Trupul şi Sîngele lui Hristos, sub chipul pîinii şi vinului.

24. Pentru ce scoatem miride pentru vii şi morţi şi în ce mod tainic se iartă păcatele celor pomeniţi la Sfînta Liturghie?

— Cerem preotului să scoată miride sau părticele din prescură, pentru noi şi pentru alţii, vii şi adormiţi, la Proscomidie, lîngă partea care reprezintă pe Hristos cel răstignit, şi se va preface în trupul Lui (lîngă Agneţ — Miel), pentru ca dragostea lui Hristos cel jertfit Tatălui pentru oameni să se reverse asupra noastră şi a lor, sau ca jertfa Lui să atragă dragostea Tatălui asupra noastră şi asupra lor. Această dragoste are în ea şi iertarea păcatelor noastre şi ale acelora. Şi e bine ca să se scoată părticele pentru noi şi alţii de multe ori, pentru ca Dumnezeu să vadă căinţa noastră stăruitoare şi dragostea noastră neobosită pentru ei.

Scoţînd aceste părticele, preotul le rosteşte numele, sau cere lui Hristos şi Tatălui să ia aminte la toţi cei al căror nume se pomeneşte de către el, însuşindu-şi pomenirea lor de la cei care i-au dat pomelnicele. Pomenirea lor de către preot îndreptată spre Hristos, Îl face şi pe Hristos să-i pomenească în faţa Tatălui. Îndreptîndu-şi astfel Hristos atenţia faţă de toţi cei al căror nume Îi este adus în atenţie, El îi adună pe toţi

în atenția Sa. Voind — cei de la care pornește pomenirea lor — să-i aibă uniți cu Sine în Hristos, se împlinește de către Hristos voința lor, dar și a Lui, « *ca toți să fie una* » în El (Ioan 17, 11).

Lui Hristos nu-i place să mă prezint singur în fața Lui, sau cerînd mîntuirea numai pentru mine, cum nu se prezintă El cu jertfa Lui numai pentru fericirea Sa ca om. Sfîntul Varsanufie spune că dacă te prezinți singur lui Dumnezeu, te întreabă: « *De ce n-ai adus și pe alții cu tine?* ».

25. Credincioșii noștri dau slujbe la Sfînta Liturghie (pomelnice), împreună cu prescuri și vin, ca să fie pomeniți. Care sînt efectele harice pentru cei vii și morți, pomeniți la Sfînta Liturghie?

— La Proscomidie se pot pomeni toți cei care au murit nedespărțiți de Biserică și de Dumnezeu, oricîte păcate ar fi făcut. Dar cei ce au murit în dispreț cunoscut față de Dumnezeu și de Biserică, nu pot fi pomeniți. Sînt poate mulți care au murit în acest dispreț și fără să fie cunoscuți ca atare. Deci nu avem nici o vină dacă îi pomenim și pe unii ca aceștia. Va face Dumnezeu ce va ști. Unii credincioși însoțesc pomelnicele cu numele celor ce voiesc să fie pomeniți de preot și de Hristos, cu cîte o prescură și cu cîte o lumînare aprinsă. Ei își aduc darul lor de pîine lui Hristos, reprezentînd viața lor, sau jertfa lor, pentru ca Hristos să li-l întoarcă prefăcut în darul trupului Lui, adus ca jertfă pentru ei. Relația omului cu Dumnezeu e un continuu schimb de daruri. Dumnezeu-Cuvîntul ne-a dat viața și puterea de a ne procura pîinea din pămîntul ce ni l-a dat. Noi aducem puterea dată nouă, actualizată în pîinea ce am pregătit-o. Dumnezeu Cuvîntul cel întrupat ne-o întoarce prefăcută în Trupul Lui, în care este El însuși ca pîinea vieții veșnice care S-a pogorît din cer (Ioan 6, 53—58).

Iar lumînarea aprinsă o aduce credinciosul ca să o țină preotul aprinsă în altar, lîngă Hristos, care este în stare de jertfă sau Care se va jertfi, ca o conștiință trează, luminată sau de învățătura lui Hristos, sau de Hristos însuși, ca lumina lumii, ca izvorul luminii și al tuturor sensurilor lumii.

26. Dacă cineva este ortodox, dar nu merge la biserică, sau duce viață în păcate, îl ajută la pocăință Sfînta Liturghie? Cum anume?

— Dacă este ortodox, dar nu merge la biserică, este un suflet amorțit, chiar dacă a primit viața cea nouă din Hristos la Botez. Și mai grav este cînd nu merge la biserică din dispreț față de Hristos. Dacă nu iese din

această amorţire prin pocăinţă, cît trăieşte pe pămînt, nu se va mîntui. Dar greu va ieşi din ea, sau greu se va pocăi, dacă s-a obişnuit cu dispreţul faţă de Hristos.

27. Dacă cineva a răposat nespovedit şi cu păcate grele sau mai uşoare, prin Sfînta Liturghie poate fi izbăvit de osînda iadului?

— Dacă a răposat nespovedit din dispreţ faţă de Hristos, nu se va putea mîntui nici prin pomenirea lui de către alţii la Sfînta Liturghie. Dar dacă a răposat nespovedit şi neîmpărtăşit datorită vreunei împrejurări care nu i-a putut da posibilitatea să se spovedească şi împărtăşească, sau din neştiinţa despre importanţa acestora, care poate fi din vina celor care i-au fost aproape, cei rămaşi e bine să apeleze la mila lui Dumnezeu pentru el. Dar cine poate şti sigur că poate şi la baza nespovedirii şi neîmpărtăşirii unora din dispreţ nu s-a aflat şi vreo vină a celor din jurul lor, sau chiar a celor ce vor să ceară lui Dumnezeu după aceea mîntuirea lor. Noi trebuie să batem la poarta lui Dumnezeu cu rugăciunea noastră pentru toţi, chiar dacă ea poate nu se va deschide pentru vreunul, în faţa acestor rugăciuni, din pricina vreunui dispreţ hotărît care se datoreşte numai aceluia.

28. Săvîrşirea Sfintei Liturghii este validă, deplină, indiferent de viaţa şi sfinţenia preotului săvîrşitor?

— Liturghia se săvîrşeşte cu adevărat chiar cînd e săvîrşită de un preot care are şi el păcate. Numai caterisirea lui face Liturghia săvîrşită de el nevalidă. Căci Liturghia nu se înfăptuieşte numai prin puterea rugăciunilor lui, ci şi prin puterea rugăciunilor poporului dreptcredincios. Golul duhovnicesc al rugăciunilor lui e umplut de căldura rugăciunilor poporului. Şi nu numai de a celor de faţă, ci a Bisericii de pretutindeni şi a îngerilor şi sfinţilor nevăzuţi, între care se află Hristos cu lucrarea Lui. Hristos lucrează prin rostirea rugăciunilor către El şi a cuvintelor Lui, indiferent de calitutea celui ce le rosteşte. Căci lucrează prin ele măcar asupra altora. Căci Liturghia e lucrarea lui Hristos nu pentru preot, ci pentru cei pentru care se rostesc de către el rugăciunile şi cuvintele lui. Căci ele sînt însuşite şi rostite şi de cei ce le aud, cu căldura care lipseşte poate preotului. Un cuvînt frumos poate avea efect asupra celor ce-l aud, chiar dacă e rostit de un om fără să pună căldura sufletului ce i s-a dat de cel ce l-a gîndit prima dată cu credinţă, [illegible] cei ce i l-au rostit de atîtea ori cu preţuirea înţel[illegible]ui lu[illegible]

29. Efectele harice ale Sfintei Liturghii sînt aceleași, indiferent de cel ce o săvîrșește?

— Desigur, în orice Liturghie se realizează aceeași prefacere a pîinii și vinului în Trupul și Sîngele Domnului, și credincioșii se împărtășesc de ele, indiferent de calitatea preotului. Hristos nu-Și face dependentă prezența Sa ca jertfă pe altar de calitatea rugăciunilor preotului, ci a întregii comunități prezente care urmărește și umple de căldura ei cuvintele rostite de preot. Prezența lui Hristos la Sf. Liturghie depinde și de rugăciunile Bisericii de pretutindeni. Căci credincioșii dintr-un locaș bisericesc nu sînt despărțiți de credincioșii din alte locașuri bisericești și de credincioșii din parohie care, din binecuvîntate pricini, n-au putut veni la biserică și care toți sînt uniți cu îngerii și cu sfinții. Prin preot se duce mai departe în timp Liturghia, continuă să se afle mai departe Hristos în stare de jertfă între credincioși, să-i cheme mai departe la cunoașterea și unirea cu Sine. Este mare lucru să știu că Hristos este aici, aproape de mine, în biserica din parohia mea.

30. Știind că jertfa liturgică este cea mai mare Taină și slujbă harică în Biserica lui Hristos, care ar fi principalele virtuți care îl pot face pe preot vrednic de cele sfinte?

— Preotul trebuie să se rețină de la păcatele grele în tot timpul, pentru că el săvîrșește duminică de duminică și în multe sărbători Sfînta Liturghie. Adică de la mînie, ură, nedreptățire a semenilor și mîndrie. Iar cu două zile înaintea săvîrșirii Sfintei Liturghii și după aceea, să-și păstreze trupul curat de actul conjugal. Să citească în seara zilei anterioare sau dacă a fost împiedicat de cine știe ce împrejurări, în dimineața zilei cînd săvîrșește Sfînta Liturghie, rugăciunile prevăzute în Liturghier. Preotul trebuie să se străduiască să cîștige o tot mai mare blîndețe, smerenie, iubire și milă față de toți, împăcare a oamenilor, nejudecare și nebîrfire a unora către alții, fie chiar și în cugetul său. Să evite manifestările de lăcomie. Să fie el și soția lui și copiii lui prietenoși cu oamenii. Să fie el și soția lui serioși în orice discuții. Soția să nu fie stăpînită de mîndrie și lux. Toată familia preotului să fie model de moralitate. Căci, în aceasta se vede stăruința lui în viața plăcută lui Hristos.

31. Ce importanță mai are astăzi Liturghia celor chemați, cînd toți care participă sînt botezați?

— Liturghia celor chemați este și Liturghia învățăturii care pregătește pe credincioși pentru taina prefacerii și a împărtășirii euharistice, căci în partea de început a Liturghiei se citesc Apostolul și Evanghelia, și se înalță prin ectenii cereri lui Dumnezeu pentru trebuințele obișnuite

ale vieţii. Deci e necesară această parte a Liturghiei şi azi. La această parte a Liturghiei au participat totdeauna şi credincioşii botezaţi. Astăzi, în bisericile de la sate nu prea vin oameni nebotezaţi şi toţi sînt dornici să primească învăţătura ortodoxă. Dar se poate întîmpla să vină astfel de oameni necreştini sau de alte confesiuni în bisericile din oraşe. Partea aceasta a Liturghiei are deci şi din această cauză o actualitate în unele părţi şi, de aceea, trebuie să rămînă pretutindeni ca să nu se introducă o varietate în Liturghie, după locurile unde se săvîrşeşte.

Neactuale pot părea cuvintele: « *cei chemaţi, ieşiţi !*», întrucît chiar cei ce vin la Liturghie fără să fie botezaţi, sînt lăsaţi să asiste pînă la sfîrşit. Dar cuvîntul « *cei chemaţi, ieşiţi*» poate avea un sens şi pentru cei botezaţi: « *Ieşiţi din starea voastră de răceală, de indiferenţă a credinţei, ridicaţi-vă mai sus. Sînteţi chemaţi mai sus*». Sau aceste cuvinte pot face pe mulţi din biserică să simtă ca avînd pentru ei înţelesul « *Gîndiţi-vă că dacă nu ieşiţi din această stare, veţi auzi la judecata din urmă: Aţi fost chemaţi la credinţă vie, dar n-aţi răspuns chemării. Ieşiţi acum dintre cei credincioşi, care se vor bucura de veşnica fericire !*».

32. Cum ar trebui să catehizeze mai cu folos preotul pe credincioşi în prima parte a Liturghiei?

— Astăzi, cînd s-a împuţinat cunoştinţa învăţăturii creştine între membrii Bisericii, ar trebui să se predice mai mult, cum se făcea de către Apostoli şi în primele secole creştine. De aceea ar fi bine ca preotul să ţină un scurt cuvînt şi după citirea Apostolului, pentru explicarea lui, dat fiind că credincioşii nu înţeleg azi aproape nimic din el; la fel după citirea Evangheliei. Aceasta nu exclude un cuvînt şi la sfîrşitul Liturghiei. Vor fi destui creştini care se vor bucura să audă mai multe cuvinte de explicare a credinţei. Orice cuvînt trebuie să se refere la conţinutul credinţei; trebuie să ajutăm măcar pe credincioşii care vin la biserică să cunoască toate punctele esenţiale ale credinţei creştine şi să înţeleagă că în toate ni se arată dragostea lui Dumnezeu şi voinţa de a ne mîntui de moarte veşnică.

Să se apere credinţa creştină ortodoxă faţă de alte învăţături la modă azi: yoga, teosofie, doctrina reîncarnărilor, negaţiile sectante etc. Preotul trebuie să caute să se ţină la curent cu argumentele acestor învăţături străine, ca şi cu teologia creştină, şi în special ortodoxă, care le răspunde şi întemeiază în mod potrivit omului de azi dreapta credinţă. Orice cuvînt trebuie să fie în acelaşi timp plin de căldura convingerii şi pe înţelesul tuturor, fără să fie superficial. Părinţii Bisericii dădeau propovăduirii atîta importanţă, încît o numeau şi pe ea ierurgie (slujbă sfîntă).

Sfînta Liturghie trebuie să redevină azi așa cum era la început: atît slujba jertfei lui Hristos și a împărtășirii de Trupul și Sîngele Lui, cît și slujbă de propovăduire a cuvîntului despre Hristos.

33. Nu cumva din cauza lipsei de catehizare și predică bună, credincioșii, lipsiți de hrană și cuvînt, caută să se ducă la secte?

— Da, o cauză a atracției exercitate de secte asupra unor credincioși este accentul mai mare pus de ele pe cuvînt și pe cîntarea comună. Trebuie să li se vorbească credincioșilor cu căldură despre dragostea lui Hristos față de oameni și să fie învățați să dea toți răspunsurile cîntate la Sfînta Liturghie. Trebuie ajutați să înțeleagă fiecare moment al Sfintei Liturghii, ce anume face Hristos în timpul Liturghiei pentru ei, iar ei să-I mulțumească prin cîntare. Dacă sînt lăsați inactivi și fără înțelegerea a ceea ce se petrece în Sfînta Liturghie, ea li se pare rece și ceva ce nu-i privește pe ei.

34. Sfînta Liturghie fără predică și cuvînt de învățătură poate fi întreagă? Ce legătură harică, vie, este între Sfînta Împărtășanie și predică — cuvîntul de învățătură? Se pot deosebi una de alta aceste două feluri de împărtășiri?

— Sfînta Liturghie este întreagă fără cuvînt, dar rămîne neînțeleasă pentru credincioși și de aceea, fără efect deplin asupra lor. Desigur, Liturghia este un mare mister și credincioșii este bine să-și dea seama de aceasta. Dar misterul ei trebuie să-i pătrundă prin simțirea lui, să nu-i facă să rămînă exteriori lui. Și aceasta se întîmplă cînd li se arată că misterul lucrează asupra lor, cînd li se spune ce har li se dă prin lucrarea neînțeleasă a lui Hristos. Persoana altuia mi se vădește ca mister care mă pătrunde cînd mi se spune de lucrarea ei asupra mea, nu cînd nu știu de nici un scop al ei. Dacă nu li se vorbește oamenilor despre dragostea manifestată de Hristos față de noi, prin misterul liturgic al dăruirii de Sine către noi prin prezența Sa tainică în pîinea și vinul de pe sfînta masă, acest mister rămîne cu totul neștiut de ei și nu are nici un efect asupra lor. Cuvîntul are menirea să ne facă să înțelegem misterul lucrării lui Hristos asupra noastră, deși nu ni-l poate face cu totul înțeles. Aceasta este legătura între cuvîntul propovăduirii și Sfînta Euharistie care este centrul Sfintei Liturghii. Sectele nu pot vorbi de misterul prezenței și lucrării lui Hristos în adunările lor. Ele vorbesc numai de dragostea unui Iisus bun și dulce, dar depărtat și nedumnezeiesc. Totuși, vorbind mereu de aceasta au un anumit efect asupra oamenilor. Cu cît mai mare efect ar avea cuvîntul din cadrul Sfintei Liturghii, care vorbește despre misterul

lucrării iubitoare a lui Hristos-Dumnezeu, care se săvîrşeşte chiar în momentele săvîrşirii ei? Chiar prin predică se pot împărtăşi credincioşii, dacă nu de Trupul şi Sîngele Domnului, măcar de puterea Lui. « *Este gura lui Dumnezeu şi este vrednic de Hristos preotul sau arhiereul care propovăduieşte cuvîntul*», după Sfîntul Simeon Tesaloniceanul, căci săvîrşeşte *« un lucru excepţional, mai obligator decît toate celelalte» (Dialog contra ereziilor* 154, P.G. 55, 173 D). « *Cuvîntul învăţăturii, obligator şi necesar, este un lucru al Domnului care s-a încredinţat preotului şi arhiereului. În rugăciunea de la hirotonia preotului şi arhiereului se cere ca ei să propovăduiască Evanghelia Împărăţiei şi să săvîrşească slujba sfîntă (ierurgia) în cuvîntul adevărului*» (I. Funduli, *Cuvîntul lui Dumnezeu în cultul dumnezeiesc, (în greceşte)*, Tesalonic, 1965, p. 14). Căci dacă în rugăciunea preotului şi în actele de săvîrşire a Tainelor se roagă şi lucrează Hristos Însuşi, la fel cuvintele preotului sînt cuvinte rostite de Hristos. Dacă în timpurile vitrege de odinioară, cînd preoţii nu puteau avea o pregătire teologică, şi candidaţii la preoţie se deprindeau doar să săvîrşească actele cultului şi să citească rugăciunile împreună cu ele, astăzi de ce învaţă mai mulţi ani teologia, dacă nu ca să comunice credincioşilor învăţătura lui Hristos prin cuvînt? De ce să ţină încuiată în ei înşişi, sau să uite învăţătura primită? Credinţa se naşte în general prin cunoaşterea a ceea ce trebuie să se creadă. Dar cum ar cunoaşte cineva cele ce trebuie să le creadă, fără să i se vorbească despre ele? « *Dar cum vor chema numele Aceluia în care încă n-au crezut? Şi cum vor crede în Acela de care încă n-au auzit? Şi cum vor auzi fără propovăduitor?*» (Rom. 10, 14).

35. Care sînt efectele predicii, ale cuvîntului rostit înainte de Sfînta Împărtăşire cu Sfintele Taine?

— Bine este pusă întrebarea despre efectele predicii dinainte de Sfînta Împărtăşanie. Căci este de folos să se ţină predica ultimă înainte de Sfînta Împărtăşanie şi în ea să se vorbească şi de Sfînta Împărtăşanie, pentru ca cei ce se împărtăşesc « să se apropie cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste» de Domnul care li Se dăruieşte în trupul şi sîngele Lui. Orice Taină lucrează asupra primitorului cu atît mai mult cu cît el o primeşte cu mai multă simţire. Iar la trezirea şi întărirea simţirii ajută cunoaşterea însemnătăţii şi înţelesului Tainei; iar această cunoaştere se dă prin cuvînt. Avem în aceasta o altă legătură între propovăduire şi Taine. Fără pregătirea prin cuvînt Taina nu-şi poate produce tot efectul ei asupra primitorului ei. Cuvîntul contribuie la eficienţa Tainei, deci şi la a Sfintei Împărtăşanii. Taina însăşi îl face necesar sau îl impune.

**36. Ce închipuiește și ce înseamnă Vohodul mic?
Ce înțeles au ecteniile ce se rostesc înaintea Sfintei Mese?**

— Vohodul mic sau intrarea mică închipuiește ieșirea lui Hristos la propovăduire și înfățișarea ca om în fața Tatălui în slujirea de propovăduitor al Împărăției cerești. Aceasta o face Hristos și acum și pînă la sfîrșitul lumii. De aceea, de abia acum intră în altar arhiereul care reprezintă pe Hristos. Și tot de aceea, preotul iese în fața poporului și intră în altar cu Evanghelia de al cărei cuprins este nedespărțit Hristos. Prin aceasta se face o distincție între preot și chiar între arhiereu, care reprezintă pe Hristos, și Evanghelia care Îl cuprinde și mai deplin. Căci în Evanghelie totul este al lui Hristos, pe cînd preotul sau arhiereul mai au în ei și alte gînduri. Dar Evanghelia adevărată sau Hristos cel adevărat nu se propovăduiește după înălțarea lui Hristos la cer decît de Apostoli și de urmașii lor: arhiereii și preoții, — ceea ce înseamnă că numai prin ei se face cunoscut, adică se descoperă oamenilor în cursul timpului, mai ales în Sfînta Liturghie, Hristos cel adevărat. Iar arhiereul și preotul Îl fac pe Hristos cunoscut poporului intrînd și rămînînd ca slujitori plini de răspundere în fața Tatălui. De aceea, numai după ce au intrat cu Evanghelia în altar, ies de acolo cu ea în fața ușilor împărătești, ca s-o citească în fața poporului. Numai diaconul o citește din mijlocul poporului, cu fața către altar, sau plin de răspundere în fața Tatălui.

În calitate de propovăduitori ai Evangheliei Sale reprezintă și arhiereul și preotul pe Hristos, iar diaconul reprezintă pe trimișii Lui.

În textul Liturghiei nu se spune acestui act «*ieșire*», ci «*intrare*», pentru că reprezintă și este intrarea lui Hristos ca om în lume, dar și prima «*intrare*» ca slujitor al mîntuirii prin învățătură la Tatăl. Iar că această «*intrare*» cu Evanghelia a fost și este mereu o «*intrare*» a lui Hristos însuși, o spune Nicolae Cabasila: «*Prin Evanghelie se arată Hristos*» (*Explicarea Liturghiei*, cap. XII, P.G. 150, col. 412). Dar odată cu intrarea lui Hristos prin Evanghelie, intră și preotul (sau arhiereul) cu diaconul (dacă este). Cei ce propovăduiesc asemenea lui Hristos Evanghelia Lui sînt deci distincți de El. Căci în rugăciunea adresată lui Dumnezeu în mijlocul bisericii zic: «*Fă ca odată cu intrarea noastră să fie și intrarea sfinților îngeri, care împreună (cu noi) slăvesc bunătatea Ta*». Îngerii pot fi socotiți însoțind pe slujitori în această intrare, cum însoțesc însă și pe Hristos.

Înaintînd cu Evanghelia în fața ușilor împărătești, preotul sau diaconul o înalță, zicînd: «*Înțelepciune, drepți!*». Stați drepți, în cel mai adînc respect, privind la Hristos, Înțelepciunea lui Dumnezeu.

Intrarea cu Evanghelia se face prin uşile împărăteşti, din care se revarsă acum peste lume lumina Împărăţiei Sfintei Treimi. Uşile acestea au fost deschise şi la începutul Sfintei Liturghii, cînd s-a binecuvîntat prima dată Împărăţia Sfintei Treimi, dar numai printr-o scurtă anunţare. Dar în trecut Liturghia începea de abia acum, odată cu intrarea arhiereului cu Evanghelia, sau cu Hristos. De aceea, acum uşile împărăteşti rămîn deschise pînă se citeşte Apostolul şi Evanghelia, ceea ce înseamnă o anumită deschidere a Împărăţiei prin învăţătură, ca să se deschidă iarăşi la « *Intrarea cea mare*», la începutul rugăciunii care duce spre prefacerea darurilor în Trupul şi Sîngele Domnului şi la împărtăşirea credincioşilor.

Înainte de « *Intrarea mică*» s-au rostit cele trei ectenii, cu diferite cereri pentru viaţa pămîntească a credincioşilor, după o scurtă licărire a Împărăţiei Sfintei Treimi. E ca un fel de bătaie la uşa lui Dumnezeu pentru trimiterea Fiului Său în lume.

III

37. Ce înseamnă ieşirea cu Cinstitele Daruri la Heruvic? Este bine să se atingă Darurile de capetele credincioşilor şi să se treacă peste cei bolnavi, aşa cum este tradiţia în Moldova? Ce folos au credincioşii din aceste practici liturgice?

— Ieşirea sau intrarea cu Sfintele Daruri în vremea cîntării Heruvicului închipuieşte şi mai deplin coborîrea lui Hristos în lume, sau şi mai deplina kenoză a Lui prin jertfa Lui şi intrarea cu ea la Tatăl pentru noi, dar şi permanenta stare de coborîre sau de privire a lui Hristos cu mila, sau în stare de jertfă la oameni, şi înălţarea Sa, tocmai prin aceasta, cu această stare în atenţia Tatălui. Această stare va fi temeiul pentru venirea Sa ca trup jertfit şi înviat sub chipul pîinii şi vinului pentru a se împărtăşi credincioşilor. Ceea ce se arată în ieşirea şi intrarea cu darurile este şi ceea ce a făcut Hristos în istorie, dar şi ceea ce face acum pentru comunitate în faţa Tatălui, fără ca deocamdată să ni se dea nouă în starea de jertfă care a acceptat-o în istorie şi în care rămîne dincolo de noi, transcendent nouă, dar totuşi iradiindu-Şi puterea Lui de Arhiereu şi jertfă asupra comunităţii. În comunitatea credincioşilor îşi exprimă acum convingerea că închipuieşte pe Heruvimi şi asemenea lor aduce Sfintei Treimi întreit sfîntă cîntare, şi făcînd aceasta se îndeamnă pe sine să lepede toată grija lumească, pentru ca să primească pe Împăratul tuturor înconjurat de cetele îngereşti. Hristos este într-o permanentă kenoză şi intrare ca jertfă la Tatăl. Dar prin aceasta cîştigă şi ca om calitatea de împărat al tuturor, înconjurat de cetele îngereşti. Căci primind pentru noi moartea pe cruce, Tatăl L-a înălţat mai presus de tot numele şi în numele Lui tot genunchiul celor cereşti şi pămînteşti să se plece Lui (Filip. 2, 9—12).

La Intrarea mică, preotul și arhiereul cer lui Dumnezeu să facă să intre cu ei și îngerii care reprezintă pe Hristos în fața Altarului, sau în fața Tatălui. Acum comunitatea vede pe Hristos Însuși intrînd ca Împărat, înconjurat de îngeri. Acum a biruit prin jertfă moartea și S-a înălțat și ca om deplin la slava dumnezeiască.

Nu e nici o piedică să se atingă cu potirul capetele credincioșilor, dacă nu sînt prea mulți în biserică. Căci, dacă ieșirea cu Darurile închipuie și este într-un anumit grad o coborîre a lui Hristos Cel în stare de jertfă la credincioși, El nu se ferește de atingerea de ei, cum nu s-a ferit Hristos în istorie de atingerea femeii cananeence de veșmintele Lui sau ale femeii păcătoase de picioarele Lui (Luca 7, 44; 8, 44), sau să se atingă cu mîna de ochii orbilor pe care îi vindeca. De aceea, se poate trece și peste bolnavi cu discul și cu potirul în care se află darurile ce se vor preface în Trupul și Sîngele Domnului. Căci succesiunea timpului e depășită de Hristos Cel înviat și înălțat. Trecutul e într-un anumit fel prezent. Pentru că Hristos este acum dincolo de timp, sau stăpînește peste tot timpul. Este ca în trecut, dar și înainte de a veni prin prefacere, dar nu pătrunde atît de mult în legătura cu credincioșii, cum pătrunde la prefacere și apoi prin împărtășire.

38. Ce trebuie să știe credincioșii despre Sfînta Masă și despre Sfîntul Altar, în general?

— Sfînta Masă închipuiește văzut și este nevăzut mormîntul Domnului, dar și tronul ceresc pe care S-a așezat Hristos ca Mielul jertfit. Căci jertfa L-a înălțat pe El prin mărimea iubirii față de oameni arătată în ea. Dar este și Masa Cinei de Taină, pe care se află pîinea care S-a coborît din cer și a făcut și din trupul Său o pîine de viață făcătoare, prin învierea Lui pentru noi. Dar și ieslea în care Fiul lui Dumnezeu își trăiește permanent nașterea Lui ca om pentru noi. Toate actele mîntuitoare ale Lui trăite în timp sînt trăite de El concentrat în veșnicia Lui, în starea la care L-au înălțat ele ca om. Preotul se află în fața acestui Hristos înălțat în veșnicia care nu anulează actele Lui mîntuitoare efectuate și suportate în timp, ci le menține în trăirea lor veșnică. În Liturghie timpul se întîlnește cu veșnicia. Credincioșii temporali urcă în veșnicia netemporală. Căci credincioșii trăiesc revărsarea puterii lui Hristos, ridicat cu urmele timpului în veșnicie peste ei prin ușile Altarului veșnicici, revărsare venită asupra lor prin rugăciunile și binecuvîntările preotului. Mormîntul lui Hristos este de viață izvorîtor, căci din el a înviat Hristos. Scaunul slavei Lui ca om, din care se răspîndește lumina, nu e despărțit de mormîntul Lui. Domnul nostru Iisus Hristos este pe tronul slavei Sale, pentru că poartă în Sine biruința asupra morții, dobîn-

dită în mormînt. Dar Hristos cel slăvit, în temeiul jertfei Sale, este starea finală a lui Hristos Cel născut în iesle. În starea Sa slăvită, care este totodată starea de jertfă a celui născut ca Om, Hristos se află şi ca om în faţa Tatălui. Predat ca om prin jertfă Tatălui, se umple de iubirea şi de slava de la Tatăl. Şi în El se odihneşte şi din El străluceşte Duhul Sfînt, prin care se revarsă dragostea Lui de Fiu faţă de Tatăl în noi, odată cu dragostea întoarsă de la Tatăl spre noi. Pe Sfînta Masă din Altar se odihneşte astfel Sfînta Treime. Pe ea se aşază Cinstitele Daruri aduse de credincioşi, pentru ca Tatăl să le sfinţească prin Duhul Sfînt, care le va preface în Trupul şi Sîngele Fiului Său Cel jertfit şi înălţat. Iubirea Sfintei Treimi de pe Sfînta Masă se va revărsa astfel în modul cel mai deplin din transcendenţa ei şi se va dărui celor din biserică, ce se vor împărtăşi cu Trupul şi Sîngele lui Hristos. Pe Sfînta Masă este izvorul ultim al sfinţirii, care este Sfînta Treime, aflată în chip nevăzut pe ea. Este Masa celei mai desăvîrşite hrane spirituale, a celui mai iubitor ospăţ. Cei chemaţi să se apropie se împărtăşesc în uşa deschisă a altarului, pentru că nu se pot aşeza toţi deodată în jurul Mesei.

În nici un alt moment al Sfintei Liturghii credincioşii nu mai vin în faţa uşii deschise a Altarului, s-ar putea spune în apropierea Sfintei Mese. Mai vin uneori unii cînd sărută Sfînta Evanghelie după citirea ei, ca mulţumire lui Hristos pentru învăţătura ce le-a dat-o, dar atunci au primit numai o rază din lumina Împărăţiei Sfintei Treimi, foarte cunoscută de Hristos. Acum însă se împărtăşesc de trupul lui Hristos prin mîncarea Trupului Lui înduhovnicit prin înviere, care acum şade pe tronul Împărăţiei cereşti.

Pe partea dinspre răsărit a Sfintei Mese se află chivotul cu Trupul şi Sîngele lui Hristos ce stăruie permanent sub chipul pîinii şi vinului. Aceasta închipuieşte şi arată prezenţa lui Hristos în stare de jertfă neîncetată pentru noi în faţa Tatălui, Care, ca origine a Fiului, este Răsăritul de unde iese în veci Fiul ca Soarele prin care sînt toate şi care le luminează pe toate. Dar se află în faţa Tatălui ca jertfă permanentă pentru a le împărtăşi credincioşilor în orice timp cînd vreunul are nevoie urgentă. Aşezarea chivotului în partea mai de sus a Sfintei Mese închipuie şi Golgota, unde Hristos a fost răstignit şi apoi adus pe Sfînta Masă ca mormînt. « *Căci aproape de locul răstignirii a fost locul unde a fost înmormîntat*» (Sf. Gherman, P.G. 98, 389).

Închipuirea Sfintei Mese ca mormîntul lui Hristos se arată şi în antimisul aşezat pe ea, cu chipul punerii lui Hristos în mormînt. În antimis, dar şi Sfînta Masă, sînt şi moaşte ale mucenicilor, ca să se arate că pilda predării lui Hristos prin moarte Tatălui a fost urmată de ei şi că Biserica s-a întemeiat şi se menţine mereu înviorată spiritual prin jertfa lui Hris-

tos, urmată continuu de jertfele celor ce cred în El. Arătarea permanentă a lui Hristos ca jertfă în chivot și pe antimis ne încredințează despre stăruirea lui permanentă în stare de jertfă, pentru a Se dărui credincioșilor. Nici un moment nu va lipsi din Hristos dispoziția Lui de jertfă iubitoare și de împărțire ca jertfă.

Iar prezența moaștelor mucenicilor în Sfînta Masă pe care se află Hristos în stare de jertfă permanentă, arată prezența nevăzută a sufletelor mucenicilor sub jertfelnicul ceresc pe care stă Mielul ca junghiat la dreapta Tatălui, de unde strigă cu glas mare: « *Pînă cînd, Stăpîne Sfinte și adevărate, nu vei judeca și nu vei răzbuna sîngele nostru față de cei ce locuiesc pe pămînt? !*», ca să audă spunîndu-li-se: « *Să mai stea în tihnă pînă ce se va împlini numărul celor împreună slujitori cu ei și al fraților lor ce vor avea să fie omorîți ca și ei*» (Apoc. 6, 9—11). Mucenicii care au fost ar voi — ca oameni ce compătimesc pe cei ce continuă să sufere pentru Hristos — să înceteze mai curînd suferințele altora. Dar li se spune de către Dumnezeu să mai aibă răbdare, să se înmulțească numărul celor ce se vor mîntui și vor contribui la mîntuirea altora pentru mărturia lor dată prin suferințe și jertfe.

Dacă Sfînta Masă este Tronul lui Hristos nedespărțit de Duhul Sfînt, Altarul este spațiul spiritual al îngerilor, al Apostolilor și al tuturor Sfinților ierarhi ce au slujit și slujesc lui Hristos și Sfintei Treimi în planul nevăzut, pe care îi închipuiesc arhiereii și preoții văzuți.

39. Ce sfințenie primește biserica și îndeosebi Sfîntul Altar în momentul tîrnosirii (sfințirii) de către arhiereu?

— Clădirea destinată să fie biserică devine prin sfințirea ei de către arhiereu locașul lui Hristos, locașul în care se va putea săvîrși Sfînta Liturghie, avînd pe Hristos ca lucrător în ea, ca Cel în al cărui Trup și Sînge se vor preface Cinstitele Daruri, ca să se împărtășească credincioșii cu ele, și pe a cărei Masă se va odihni în chivot neîncetat cu Trupul și cu Sîngele Lui sub chipul pîinii și vinului, ca punte neîncetată între pămînt și cer, între Dumnezeu și creație, spre a fi de folos credincioșilor în orice clipă ar voi.

Rugăciunile și actele arhiereului de la sfințirea bisericii exprimă într-o mare varietate de forme acest fapt al sălășluirii lui Hristos. Cel ce prin moarte biruie moartea, Cel ce vine împreună cu Tatăl și din ai cărui ochi iradiază darurile nesfîrșite ale Duhului prin biserici peste tot pămîntul (Apoc. 2, 23, 29).

În timpul sfințirii bisericii mirenii se scot afară, căci sfințirea bisericii sau a locului unde se sfințesc oamenii, nu vine de la ei, ci de la Hristos, închipuit de arhiereu și lucrător prin el, înconjurat ultimul de

preoţi, iar primul de îngerii Lui nevăzuţi. Mirenii trebuie să intre în biserica gata sfinţită, căci ei nu se apropie de Hristos şi nu primesc mîntuirea de la El decît după ce a înviat şi după ce este vestit de Apostoli peste care a coborît Duhul Lui cel Sfînt şi sfinţitor. Căci sfinţirea bisericii reprezintă coborîrea Duhului cel Sfînt al lui Hristos peste Apostoli, în foişorul de sus, care devine primul locaş bisericesc şi este o extindere a acestei coborîri în locaşul bisericesc ce se sfinţeşte.

Mai amintim din actele de la sfinţirea bisericii doar cîteva, cu semnificaţiile lor: masa propriu-zisă se lipeşte pe stîlpii ei de piatră cu ajutorul unui amestec de ceară, sacîz, aloe şi alte substanţe, « *care toate închipuiesc îngroparea Mîntuitorului* » (Simeon Tesaloniceanul, *op. cit.*, p. 111, cap. 104). În acelaşi timp acestea, prin puterea lor de lipire, « *închipuiesc dragostea şi unirea ce a avut-o Hristos faţă de noi pînă la moarte* » (Idem, *op. cit.*, p. 111, 106).

Apoi se spală Sfînta Masă cu apă, închipuindu-se taina Botezului lui Hristos, dinainte de a începe lucrarea Sa mîntuitoare. Liturghia e o retrăire de către Hristos a tuturor actelor Sale pentru a ne face parte de efectul lor mîntuitor. Dacă Sinodul Trulan a văzut în fiecare icoană a lui Hristos anamneza întregii opere mîntuitoare a Lui (Mansi, *Amplissima Collectio Conciliorum*, vol. II, 977—980), « cu cît mai mult trebuie să fie valabilă aceasta pentru Sfînta Liturghie » (Schulz, *Die byzantinische Liturgie*, Freiburg i.Br., 1964, p. 151).

Sfînta Masă este deci şi Iordanul în care S-a botezat Hristos.

După spălarea cu apă (şi săpun), Sfînta Masă se spală cu vin şi cu apă de trandafiri, care închipuie spălarea trupului lui Iisus după moarte, cu mir de preţ, spre cinstirea Lui.

Urmează apoi ungerea Sfintei Mese cu Sfîntul Mir, în chipul crucii. Prin aceasta coboară Sfîntul Duh în unire cu Tatăl şi cu Fiul, în urma jertfei aduse de Hristos pentru noi. Duhul Sfînt rămîne astfel în Sfînta Masă, lucrînd din ea prin preot în toate Tainele şi ierurgiile, dar mai ales realizînd prefacerea euharistică.

Se pun apoi patru bucăţi de pînză pe cele patru colţuri ale Sfintei Mese, cu icoanele celor patru Evanghelişti, arătîndu-se că pe Hristos, piatra cea din capul unghiului, sînt aşezaţi Apostolii ca temelie, ca primul început al zidirii bisericii pe El şi că El e făcut cunoscut în cele patru direcţii ale lumii prin Sfintele Evanghelii.

Sfînta Masă, închipuind pe Hristos, e îmbrăcată apoi în cămaşa care înfăţişează giulgiul lui Hristos. Iar deasupra ei se pune o pînzătură albă, care reprezintă haina de slavă şi de lumină a Lui. Moartea şi învierea sînt unite în El. Peste pînzătura albă se aşază Sfîntul Antimis, care

reprezintă îngroparea sau jertfa lui Hristos, avînd în el moaştele vreunui mucenic.

Antimisul se dă fiecărei biserici de către arhiereul de care depinde, căci Biserica întemeiată de Hristos prin Duhul Sfînt întîi în Ierusalim se întinde tot de către El prin arhierei, ca organele Lui, în Bisericile locale ce se ţin toate într-o unitate de timp şi spaţiu prin episcopi, urmaşii Apostolilor, care şi ei se ţin într-o unitate.

Deasupra antimisului se pune Sfînta Evanghelie şi crucea, pentru că prin învăţătura şi jertfa Sa mîntuieşte Hristos pe credincioşii ce ţin de ea (de Biserică). Dar acesta este şi un mod al Bisericii de a se menţine în tradiţia apostolică vie. Acelaşi Duh Sfînt al lui Hristos cel jertfit şi înviat, prin care Hristos a întemeiat în ziua Cincizecimii Biserica, vine prin sfinţirea bisericii de către arhiereu şi a antimisului dăruit de arhiereu după sfinţirea lui, şi continuă să lucreze şi în timpul nostru şi în fiecare Biserică locală, comunicîndu-L credincioşilor pe acelaşi Hristos adevărat şi întreg.

După aceea episcopul cădeşte biserica şi un preot, mergînd după el, unge cu Sfîntul Mir toată biserica. Duhul Sfînt nu stă numai în Sfînta Masă, ci îşi răspîndeşte prezenţa în toată biserica, cum s-a răspîndit unirea firii dumnezeieşti cu firea omenească în Hristos la toată firea omenească a celor ce primesc pe Hristos prin credinţă.

Apoi arhiereul, intrînd în Sfîntul Altar, îngenunche în faţa Sfintei Mese, şi după altă rugăciune încheie lucrarea de sfinţire a noului locaş cu următoarea rugăciune în care se arată că sfinţirea noului locaş este o adevărată Cincizecime sau continuarea aceleia: « *Mulţumim Ţie, Doamne, că darul pe care l-ai vărsat peste Apostolii Tăi, l-ai vărsat şi peste noi, păcătoşii. Drept aceea ne rugăm Ţie, ca jertfele ce se aduc într-însa să se prefacă întru Prea Sfîntul Tău Trup şi Sînge al Unuia Născut Fiului Tău, spre mîntuirea a toată lumea şi a nevredniciei noastre* ». Duhul Sfînt nu se pogoară pentru că Hristos rămîne în cer, ci pentru a face ca Hristos să vină cu Trupul şi Sîngele Său pe Sfînta Masă sub chipul pîinii şi vinului, ca să se împărtăşească, pline de Duhul Sfînt, credincioşilor. Cincizecimea şi Euharistia sînt strîns unite, cum e unită Cincizecimea cu toate Tainele, lucrarea Duhului Sfînt fiind una cu lucrarea lui Hristos. Din Hristos se răspîndeşte Duhul Sfînt; în Duhul Sfînt e prezent Hristos în mod nevăzut. Lucrarea Duhului Sfînt e forma simţită a lucrării lui Hristos.

Apoi arhiereul, dezbrăcîndu-se de giulgiul ce l-a avut deasupra odăjdiilor sale, se duce la biserica veche şi aduce cu pompă moaştele sfinţilor mucenici şi le aşază în noua biserică, arătîndu-se iarăşi menţinerea tradiţiei vii a Bisericii, cu transmiterea Duhului Sfînt, ca transmitere a sfinţeniei şi lucrării aceluiaşi Hristos adevărat şi întreg.

40. De ce se face mărturisirea credinţei şi se rosteşte de către toţi credincioşii Crezul, înaintea sfinţirii Darurilor?

— Înaintea prefacerii Sfintelor Daruri se mărturiseşte întîi pe scurt credinţa în Sfînta Treime, apoi pe larg prin rostirea Crezului. Ştiind că mărturisirea credinţei comune presupune iubirea între cei ce o mărturisesc, căci numai iubirea poate face pe oameni să gîndească la fel şi să nu caute fiecare să-şi afirme cu mîndrie originalitatea, preotul invită comunitatea să i se alăture în iubirea unuia faţă de altul, ca să poată mărturisi într-un gînd credinţa în Sfînta Treime: « *Să ne iubim unii pe alţii, ca într-un gînd să mărturisim*». Comunitatea răspunde: « Pe Tatăl, pe Fiul şi pe Duhul Sfînt, Treimea cea de o fiinţă şi nedespărţită». Preotul însuşi declară: « *IubiTe-voi, Doamne, virtutea mea, Domnul este întărirea mea şi scăparea mea şi izbăvitorul meu*». El aduce astfel o completare: ne putem iubi unii pe alţii, dacă Îl iubim şi pe Dumnezeu. Iar pe Dumnezeu Îl iubim pentru că El ne dă putere spre aceasta şi pentru că este Mîntuitorul nostru. Mărturisim iubirea faţă de Dumnezeu şi între noi, pentru că numai iubindu-L şi iubindu-ne mărturisim că ne vom deschide iubirii Tatălui, care L-a trimis pe Fiul Său să se facă Om, să Se jertfească pentru noi şi să Se unească cu noi, ca astfel să ne unească între noi prin Sfînta Împărtăşanie. Dumnezeu este iubitor şi mîntuitor al lumii, pentru că este un Dumnezeu al iubirii Lui faţă de noi, arătată prin trimiterea Fiului Său la noi, prin jertfă, prin învierea Lui şi prin mîntuirea noastră veşnică prin El, invită preotul şi poporul s-o mărturisească prin rostirea Crezului cu luare aminte la înţelesurile lui: « Uşile, uşile, cu înţelepciune să luăm aminte !» Adică: « Deschideţi uşile minţii, ca să înţelegeţi ceea ce veţi mărturisi; sau închideţi uşile gîndirii la alte lucruri !» Mărturisirea Crezului o fac numai cei ce au « *ieşit*» din individualismul părerilor lor, care pot fi şi ei una, fără să se confunde, ci întărindu-se prin iubire, cum sînt Una şi cele trei Persoane ale Sfintei Treimi, fără să se confunde. Dacă în lumea de azi se observă o tendinţă spre un « impersonalism eshatologic», spre o depersonalizare a oamenilor, creştinismul rămîne cel mai categoric susţinător al persoanelor în veşnică comuniune. Credincioşii sînt îndemnaţi să aducă din partea lor ceea ce va desăvîrşi Hristos, dîndu-li-se în Sfînta Împărtăşanie, împlinindu-se scopul venirii Lui în lume, al jertfei şi al unirii Lui cu ei prin Sfînta Împărtăşanie: « *Ca toţi să fie una, precum sîntem şi Noi*» (Eu şi Tu, Părinte) (Ioan 17, 11). Este programul lui Hristos, care trebuie să devină şi programul celor ce cred în El. Ei se vor desăvîrşi în Împărăţia cerurilor, dar trebuie să înceapă a se realiza pe pămînt, şi Liturghia dă cel mai important ajutor în acest efort.

41. Spuneți-ne ceva despre momentul solemn al Epiclezei și despre taina prefacerii Sfintelor Daruri. Asemănări și deosebiri cu catolicii.

— Epicleza este cererea Sfîntului Duh de la Tatăl, pentru ca pîinea și vinul să se prefacă în Trupul și Sîngele Fiului Său întrupat. Ea încheie anamneza sau pomenirea tuturor faptelor săvîrșite de Dumnezeu pentru oameni, inclusiv trimiterea Fiului Său în lume ca om, răstignirea Lui pentru noi și momentul Cinei de Taină, cu porunca dată de El să se facă aceasta întru pomenirea Lui. Orice rugăciune începe cu descrierea unor fapte minunate ale lui Dumnezeu, ca temei pentru cererea faptei ce I se cere în acel moment.

Catolicii nu încheie pomenirea faptelor trecute ale lui Dumnezeu cu cererea Sfîntului Duh pentru prefacerea darurilor în această Liturghie, ci socotesc că prefacerea se săvîrșește prin rostirea cuvintelor: « *Luați, mîncați* . . .» cu care se încheie faptele pomenite ale lui Hristos din trecut, din care face parte și Cina cea de Taină, cu porunca de a se săvîrși în continuare ceea ce s-a săvîrșit la această Cină.

Biserica Ortodoxă crede că Duhul Sfînt lucrează în orice moment al timpului numai dacă este chemat din nou. El nu lucrează din nou dacă nu I ne deschidem prin chemarea Lui. Desigur, Hristos lucrează și El în continuare, dar lucrează pentru Duhul Sfînt, care iradiază din El. Noi trebuie să trăim mereu sentimentul lucrării actuale a lui Hristos prin iradierea actuală a Duhului Sfînt. la cererea ce o facem în momentul în care voim să lucreze asupra noastră. Nu rămînem numai la pomenirea faptelor trecute ale lui Hristos. Noi sîntem ființe temporale cît trăim pe pămînt și de aceea adresăm lui Dumnezeu chemările noastre după necesitățile momentului, simțite de fiecare dată altfel. Și simțim pe Hristos că ne însoțește cu lucrarea Lui prin Duhul Sfînt ce iradiază din El la chemarea continuă a noastră. Niciodată nu trebuie să încetăm a chema pe Hristos împreună cu Duhul Lui.

42. De ce Trupul și Sîngele Domnului sînt reprezentate în mod văzut prin pîine și vin?

— Trupul și Sîngele Domnului ni se dau prin chipurile văzute ale pîinii și vinului, pentru că pîinea și vinul sînt darurile esențiale ale noastre, reprezentîndu-ne pe noi înșine. Aerul, apa, pămîntul, animalele, sînt exclusiv darurile lui Dumnezeu către noi. Pîinea și vinul sînt darurile Lui, în care am pus și noi osteneala și inteligența noastră. Prin aceasta sînt darurile Lui către noi, devenite și darurile noastre către El, prin ceea ce am pus noi în ele. De aceea sînt și darurile noastre ca răspuns la darul Lui. Și, întrucît au ca temei cosmosul întreg, sînt cosmosul întreg ca dar

al lui Dumnezeu prefăcut de noi în hrana care întreţine trupul nostru şi în Euharistie, darul nostru întors lui Dumnezeu. Ele se prefac în trupul şi sîngele nostru printr-o lege dată de Dumnezeu-Cuvîntul; pe temeiul acesta Hristos le poate preface şi El deodată în chip minunat, în Trupul şi Sîngele Lui, extinzînd prin aceasta înrîurirea Lui asupra întregului cosmos, care face posibilă pregătirea lor. Aceasta anticipează viitoarea arătare a structurii luminoase a trupului lui Hristos în tot cosmosul.

Dar pîinea fiind hrana esenţială a trupului nostru, reprezintă viaţa noastră pămîntească. Ca atare este un chip al Cuvîntului, ca pîine dumnezeiască ce susţine viaţa noastră veşnică. Hristos Însuşi spune că e « *pîinea cea vie care s-a coborît din cer, din care dacă mănîncă cineva nu mai moare, ci va fi în veci viu* » (Ioan 6, 50—51). Aceasta face şi mai explicabil motivul pentru care pîinea vieţii noastre pămînteşti este prefăcută de Hristos în trupul purtat de Sine ca pîine a vieţii veşnice şi precum pîinea hrăneşte trupul nostru pămîntesc, aşa vinul hrăneşte sîngele care e numit şi el viaţa trupului. Ca atare e şi vinul un chip al lui Hristos, vinul vieţii spirituale, mai precis al bucuriei şi elanului ei. De aceea, S-a numit şi Hristos ca viţa roditoare a vinului spiritual, « *viţa adevărată* » (Ioan 15, 1). Astfel, Hristos a creat sîngele trupului nostru, dar şi al Trupului Său. Aceasta explică iarăşi motivul pentru ca vinul, care hrăneşte sîngele trupului nostru — şi bucuria şi elanul nostru — este prefăcut în sîngele trupului, în trupul asumat şi însufleţit de El ca viţa roditoare a vinului spiritual al bucuriei şi elanului vieţii. Dar vinul dăruit de noi lui Hristos, pentru a-l preface în sîngele Său, este amestecat cu apă, arătîndu-se în aceasta că sîngele nostru nu ne este băutură decît cu măsură, ca să nu ne pierdem judecata în bucuria şi elanul nostru. Deşi apa nu poartă în ea şi lucrarea noastră, care să o facă şi darul nostru, ea totuşi capătă caracterul de dar al nostru, întrucît o folosim cu înţelepciune pentru a ţine bucuria şi elanul întreţinut în noi de sîngele nostru în marginile judecăţii, prin conştiinţa dependenţei vieţii noastre de un dar ce ne vine exclusiv de la Dumnezeu, pe care îl reprezintă apa. Apoi voinţa noastră de a ne dărui lui Dumnezeu se arată şi mai total în faptul că îi întoarcem apa, care ne este în modul cel mai absolut necesară.

Biserica din Răsărit a mai ţinut să amestece vinul cu apa şi pentru a afirma unirea celor două firi în Hristos, faţă de armeni, care nu folosesc decît vinul, pentru a afirma învăţătura lor despre o unică fire în Hristos. De fapt apa, ca absolut necesară vieţii prin ea însăşi, arată şi mai mult în ea viaţa noastră.

S-ar părea însă că, între ideea afirmată mai sus că apa reprezintă darul exclusiv al lui Dumnezeu, spre deosebire de vin care este şi al nostru, şi ideea că apa reprezintă firea omenească în Hristos, este o disonanţă.

De fapt însă nu este pentru că apa ca dar exclusiv al lui Dumnezeu reprezintă mai accentuat firea noastră, care este şi ea dar exclusiv al lui Dumnezeu; pe cînd vinul, purtînd şi pecetea lucrării noastre, ne arată ca chipuri ale Fiului lui Dumnezeu, care a luat ca subiect purtător al firii dumnezeieşti firea noastră, punînd pecetea acesteia pe ea.

Dar, dîndu-ne noi, sau viaţa noastră, prin pîinea şi vinul dăruite pentru prefacerea în Trupul şi Sîngele Domnului, ne dăruim şi noi în Fiul Cel întrupat ca jertfă Tatălui, ca să ni se întoarcă darul dat într-o formă superioară, îndumnezeită, ca darul lui Hristos sau al lui Dumnezeu cel întrupat. Relaţia dintre noi şi Dumnezeu este un continuu schimb de daruri la un nivel tot mai înalt; este o relaţie vie, de comunicare. În aceasta ne arată iubirea între El şi noi şi unirea tot mai accentuată, dar şi persistenţa neconfundată a noastră ca persoane, cinstite de Dumnezeu cu această relaţie.

43. Pentru ce se rosteşte de către toţi — înainte de împărtăşire — Tatăl nostru?

— Înainte de Sfînta Împărtăşanie se rosteşte de către toţi credincioşii rugăciunea *Tatăl nostru* pentru mai multe motive. Întîi, pentru că prin Sfînta Împărtăşanie ne vom uni în modul cel mai strîns cu Fiul Tatălui făcut Om şi prin aceasta vom deveni şi noi fii după har ai Tatălui ceresc. Aşa ne va vedea Tatăl cînd vom purta în noi Trupul şi Sîngele Fiului Său. Şi această simţire de fii ai Tatălui trebuie să ne-o însuşim purtînd în noi Trupul şi Sîngele Lui. Deci rostind rugăciunea *Tatăl nostru* manifestăm credinţa că vom primi cu adevărat Trupul şi Sîngele Fiului şi prin aceasta vom deveni şi noi fii ai Tatălui, dar facem şi noi efortul de a începe să ne simţim fii ai Lui. Făgăduim apoi să cinstim numele Lui, purtîndu-ne ca adevăraţi fii ai Lui. Dacă ne-am purta urît, afirmînd însă că sîntem fii ai Lui, am face ca numele Lui — Tată al unor astfel de fii — să fie luat în rîs. Aflîndu-ne în preajma împărtăşirii cu Trupul şi Sîngele Fiului Său, ştim că prin aceasta vom fi şi noi fii ai Împăratului ceresc împreună cu Fiul Său, şi ne rugăm să ne ajute să ne vedem cu adevărat şi noi în această Împărăţie, să nu rămînem prin faptele noastre în afara ei. Iar întrucît în această Împărăţie trebuie să se facă voia Lui, care e ca toţi să se iubească şi să fie fericiţi în ea, ne rugăm să facem şi noi, şi să facă cît mai mulţi, sau chiar toţi, voia Lui, ca să aibă toţi fericirea de a fi membri ai acestei Împărăţii şi fii ai Împăratului ei împreună cu Fiul Lui cel Unul Născut. Ca cei ce sîntem şi vom fi prin Sfînta Împărtăşanie şi mai mult fii ai Celui ce voieşte să fie Tată al tuturor, cerem să ne ierte greşalele şi făgăduim să iertăm şi noi pe cei cărora le este şi vrea să le fie tot mai mult Tată. Cum să nu iertăm pe fiii Tatălui nostru? Sînt însă

ispite care ne pot împiedica de la această iertare şi de la împlinirea voii Lui. De aceea, ne rugăm să nu îngăduie să fim supuşi ispitelor, chiar dacă acestea ne pot fi şi un prilej de întărire a noastră.

IV

44. Ce părere aveţi despre unii preoţi care acordă fără canon şi prea des Sfînta Împărtăşanie? Nu cumva prin această practică ne apropiem de cea catolică şi desacralizăm cele sfinte?

— Sfînta Împărtăşanie se dă credincioşilor care n-au căzut din credinţă şi au primit iertarea păcatelor grele prin Taina Spovedaniei. Unele dintre aceste păcate cer după mărturisire un timp mai îndelungat de pocăinţă în vederea îndreptării omului. Celor ce trăiesc în desfrîu sau necununaţi, chiar dacă arată această stare a lor unui duhovnic, nu pot fi primiţi la Sfînta Împărtăşanie atîta timp cît continuă să se afle în această stare. Credincioşii fără păcate foarte grele se pot împărtăşi de mai multe ori pe an, dar numai după spovedanie. E o tradiţie a Bisericii să acorde acestor credincioşi spovedania de patru ori pe an, în cele patru posturi mari: Postul Paştilor, al Crăciunului, al Adormirii Maicii Domnului şi al Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel. Cei mai rîvnitori şi cu o viaţă cît mai curată se pot împărtăşi şi mai des, dar totdeauna după spovedanie, şi cu cel puţin patru zile de post anterior, dintre care numai două sînt de post deosebit (Miercuri-Vineri). O hotărîre a Sinodului din Constantinopol, la sfîrşitul secolului XVIII, cînd se născuse o discuţie, dacă e bine să se împărtăşească cineva mai des sau mai rar, a hotărît că se poate şi una şi alta, dar totdeauna după spovedanie.

Gîndindu-ne la tradiţia din timpurile de la început ale Bisericii şi la îndemnul dat prin preot la fiecare Liturghie: « *Cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să vă apropiaţi !*», se pare că s-ar cuveni ca să nu rămînă nici o Sfîntă Liturghie la care să nu se împărtăşească cîţiva credincioşi dintre cei cu o viaţă curată. Dar credem că nu e bine să se împărtăşească toţi credincioşii sau foarte mulţi la fiecare Sfîntă Liturghie, fără spovedanie şi fără post, chiar dacă ei se socotesc lipsiţi de păcate grele. Aceasta poate duce la un automatism lipsit de simţire al primirii Sfintei Împărtăşanii. Trebuie să trăim cu cutremur acest moment, atît din pricina obişnuinţei noastre cu tot felul de gînduri, de critici ale altora, de supărări cu alţii, cît şi din conştiinţa că ne împărtăşim cu Trupul prea curat al Domnului cerului şi al pămîntului şi cu prea scump Sîngele Lui.

Pentru poporul nostru, mai ales pentru cel de la sate, Sfînta Împărtăşanie este o mare sărbătoare, care ridică această zi peste toate celelalte de peste an. Toţi oamenii se pregătesc cu multe rugăciuni, se

îmbracă cu haine nefolosite alte dăţi, se iartă toţi unii pe alţii, se feresc în acea zi cît mai mult de la grijile obişnuite ale vieţii.

45. Ce fapte bune ar trebui să facă credincioşii înainte de Sfînta Împărtăşanie? Dar după aceea?

— Credincioşii trebuie să se împace cu cei cu care sînt supăraţi înainte de primirea Sfintei Împărtăşanii; să ceară iertare celor pe care i-au supărat şi să ierte pe cei ce le-au pricinuit supărări, dacă sînt apropiaţi aceia sau accesibili telefonic, prin comunicare personală; iar dacă nu, stergînd din sufletul lor orice urmă de mîhnire, şi odată cu aceasta rugîndu-se pentru ei. Aceasta înseamnă să se împărtăşească cu cuget « *curat* ». Dacă sînt oameni lipsiţi în jurul lor, e bine, dacă pot, să-i ajute; dacă sînt bolnavi, bătrîni, fără nimeni lîngă ei, să-i cerceteze. Să împlinească sfaturile ce le sînt date de duhovnic.

46. Spuneţi-ne ceva despre bucuria duhovnicească pe care o primesc credincioşii după Sfînta Împărtăşanie. Nu este o arvună a bucuriei cereşti?

— Credincioşii trăiesc după Sfînta Împărtăşanie liniştea de a fi iertaţi de Dumnezeu, bucuria de a simţi pe Hristos în ei, de a nu mai fi închişi într-o viaţă pur pămîntească. Au bucuria de a se simţi împăcaţi cu toţi oamenii, de a-i înţelege şi iubi pe toţi. Ea este de fapt o arvună a bucuriei cereşti, cînd fiecare va fi ca un frate al tuturor şi ca un fiu iubit al Tatălui ceresc şi frate iubit al lui Hristos.

47. Care sînt cele mai importante efecte, daruri, pe care ni le aduce Sfînta Liturghie?

— Învăţătura Bisericii afirmă că Sfînta Împărtăşanie ni se dă spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci, adică spre viaţa de veci întru fericire. Căci Trupul şi Sîngele preacurat ale lui Hristos şterg din fiinţa noastră păcatele din ştiinţă şi din neştiinţă pe care n-am reuşit să le mărturisim, iar veşnicia trupului înviat al Domnului, scăpat de coruptibilitate, pune şi în sufletul nostru puterea refacerii trupului nostru întru nestricăciune şi fericire la învierea cea de obşte. Iertarea şi ştergerea în profunzime a tuturor păcatelor noastre ne vine din starea de fii ai Tatălui ceresc pe care o primim din întipărirea în noi a trupului Fiului Său Unul Născut, şi tot această stare ne asigură şi viaţa de veci întru deplina fericire a fiinţei noastre întregi. Iertarea păcatelor întru profunzime echivalează cu o « *întărire* » a noastră, care am suferit o slăbire prin păcate, şi cu o « *tămăduire* » a bolilor mai mult sau mai puţin vădite ale sufletului şi ale trupu-

lui ce ne-au venit în forma şi de pe urma păcatelor. Această tămăduire şi întărire (afirmată de rugăciunile dinainte şi de după împărtăşire) a trupului şi mai ales a sufletului va da şi ea putere sufletului să-şi refacă trupul la învierea cea de obşte, ca şi puterea de durată veşnică şi fericită a persoanei noastre.

Dar Sfînta Împărtăşanie, aducînd aceste efecte în om, îi dă calitatea de moştenitor al Împărăţiei cerurilor, odată ce e unit cu Hristos, Care a devenit şi ca om Fiul Împăratului acestei Împărăţii, adică al Tatălui. Calitatea de fiu al Tatălui, al Împăratului veşnic, de moştenitor al Împărăţiei, împreună cu Fiul Unul Născut, îi dă omului şi îndrăznirea către Tatăl în toate cererile ce le face. El îşi despovărează conştiinţa de păcate, de frica de rob, păstrînd doar sfiala de fiu. Nu se mai simte osîndit, supus judecăţii. De aceea, cere Tatălui încă înainte de împărtăşire să-l învrednicească să-i spună cu îndrăznire « *Tată* ». Iar toate aceste simţiri şi calităţi le primeşte credinciosul, pentru că a primit şi Duhul de Fiu de care e plin trupul lui Hristos (Rugăciunea preotului înainte de *Tatăl nostru*).

48. Sufletele celor care au murit nespovediţi de păcate pot fi salvate din osîndă prin pomenirea lor la Sfînta Liturghie?

— Starea sufletelor celor ce au murit nespovediţi va fi uşurată prin pomenirea lor la Sfînta Liturghie, dacă n-au rămas nespovediţi din pricina necredinţei lor învîrtoşate, ci au murit nespovediţi dintr-o credinţă neîndestulătoare, sau din împrejurări independente de voia lor. Dar întrucît noi nu ştim dacă cei pe care îi socotim că au rămas nespovediţi din necredinţă nu s-au căit de ea în clipele în care n-au mai putut să-şi comunice gîndul, îi putem pomeni şi pe ei, afară de cazul cînd au prigonit Biserica şi au luptat pe faţă împotriva credinţei în Dumnezeu.

49. Cei ce nu se împărtăşesc au folos din Sfînta Liturghie?

— Dacă cei decedaţi şi cei absenţi de la Sfînta Liturghie prin pomenirea lor, au un folos de ea, cu atît mai mult cei ce participă la Sfînta Liturghie, chiar dacă nu se împărtăşesc de Trupul şi Sîngele Domnului. Căci Domnul Se aduce sau Se prezintă în momentul prefacerii ca jertfă pentru toţi cei pomeniţi. Atenţia, «mila şi harul» Tatălui, sînt atrase de jertfa Fiului Său spre toţi cei care sînt pomeniţi lîngă ea. În Liturghia Sfîntului Vasile se cere de la Dumnezeu, printr-o lungă rugăciune după prefacere, să pomenească pe cei care au adus şi pentru care s-au adus darurile prefăcute în jertfa Fiului Său, pe cei ce fac bine bisericilor, săracilor: « *Răsplăteşte-le lor cu bogatele şi cereştile Tale daruri; dăruieşte-le lor cele veşnice în locul celor vremelnice; cele nestricăcioase în locul celor stricăcioase. Pomeneşte, Doamne, poporul ce stă înainte şi pe cei ce pentru binecuvîntate pricini nu*

s-au întîmplat aici și-i miluiește pe dînșii și pe noi după mulțimea milei Tale». Se cer pentru ei și bunuri pămîntești, dar tot în vederea mîntuirii. Ba se fac rugăciuni și pentru cei rătăciți, ca să revină în sînul Sfintei Biserici. « *Cămările lor le umple cu tot binele; căsniciile lor în pace și întru unire le păzește, pe prunci îi crește, tinerețile le călăuzește, bătrînețile le întărește, pe cei slabi de suflet îi îmbărbătează . . . ., pe cei rătăciți îi întoarce și îi unește cu Sfînta Ta sobornnicească și apostolească Biserică . . ., pe cei robiți îi izbăvește, pe cei bolnavi îi tămăduiește . . . Adu-Ți aminte, Doamne, de cei ce ne iubesc și de cei ce ne urăsc pe noi . . ., și pe cei ce nu i-am pomenit din neștiință sau uitare, sau pentru mulțimea numelor, Tu Însuți îi pomenește, Doamne . . ., Cela ce știi pe fiecare și cererea lui și casa lui și trebuința lui».*

50. Care sînt foloasele participării regulate la Sfînta Liturghie? De ce daruri se lipsesc cei ce nu vin regulat la Sfînta Liturghie?

— Credincioșii pomeniți la Sfînta Liturghie de către alții pot avea parte, într-o măsură mai mică, de darurile amintite cînd această pomenire nu e cerută de ei. Căci Dumnezeu văzîndu-i lîngă Fiul Său ce Se aduce jertfă — exceptînd pe cei adormiți, care nu pot cere această pomenire — pe cei ce cer ei înșiși această pomenire preotului în mod direct, sau prin alții, le face parte în mai mare măsură de darurile amintite. Dar și mai mult se împărtășesc de aceste daruri credincioșii ce participă nelipsit la Sfînta Liturghie. Căci arătînd mai mare interes de a fi lîngă Hristos care Se aduce jertfă pentru ei, adică mai mare deschidere și sensibilitate pentru ea, și Hristos poate lucra în mod mai impresionant asupra lor. Cuvîntul Evangheliei auzit regulat la Sfînta Liturghie, lauda lui Hristos cîntată împreună cu alții, rugăciunea unora pentru alții contribuie mult la deschiderea pentru Hristos, la simțirea lucrării Lui cu ei. Ei se obișnuiesc a nu se mai simți bine fără să audă de Hristos, fără să se îndemne unii pe alții la lauda lui Hristos, la rugăciunea unora pentru alții. Și în unitatea lor crescută din dragostea comună față de Hristos simt mai mult lucrarea lui Hristos. Acolo unde este dragostea curată între oameni, încălzită de credința comună în Hristos, se simte mai puternic lucrarea lui Hristos.

Cei ce nu participă regulat la Sfînta Liturghie sînt lipsiți de un mijloc important de întărire și luminare a credinței, de încălzirea dragostei față de alții și față de Hristos. Ei se usucă sufletește prin singularizarea lor, prin lipsa de comuniune în ceea ce are mai adînc și mai esențial ființa omenească, se superficializează, se răcesc.

Preotul poate avea un rol mare în convingerea acestor oameni să vină la Sfînta Liturghie mai des, vizitîndu-i, vorbindu-le despre folosul sufletesc ce-l vor avea venind la Sfînta Liturghie, dîndu-le un rol activ în ceea ce se săvîrșește în Biserică.

51. Care este împreună lucrarea Persoanelor Sfintei Treimi în timpul Sfintei Liturghii?

— Hristos ni S-a făcut apropiat nouă ca Om şi ca Cel cu Care trebuie să ne unim şi să ne facem asemenea. Şi aşa ne este în Sfînta Liturghie în mod activ prin învăţătură, jertfă, rugăciune către Tatăl şi prin învierea Sa, ca putere pentru învierea noastră. În felul acesta ne ajută şi să ne facem asemenea Lui, înaintînd spre desăvîrşire, însuşindu-ne duhul Lui de jertfă, pregătindu-ne spre învierea în viaţa de veci prin Duhul Lui cel Sfînt. Prin Duhul Lui cel Sfînt ne întăreşte voinţa de a creşte spre starea Lui, de a ne deschide unirii cu El, puterii Lui. Hristos nu lucrează asupra noastră fără Duhul Sfînt. Lucrarea lui Hristos se află în lucrarea Duhului, Care este însă şi El persoană deosebită, căci deosebirea persoanelor Sfintei Treimi face din unitatea lucrării lor o manifestare a iubirii. Şi iubirea între Fiul şi Duhul face ca lucrarea comună a lor să fie şi o iubire a lor faţă de noi. De aceea, Hristos nu lucrează singur.

Dar Duhul, a cărui lucrare este una cu lucrarea lui Hristos, este Cel ce neavînd trup distinct de al nostru se poate sălăşlui ca Subiect în însuşi subiectul nostru, suflînd din însuşi subiectul nostru împreună cu noi şi făcîndu-ne să ne deschidem împreună cu El lui Hristos, ca Celui ce lucrează asupra noastră, ca Celui ce este modelul nostru, la care gîndim ca la o persoană model. Aceasta ne face ca să ne distingem greu de Duhul cînd lucrează El în noi. Face ca dialogul Duhului cu Fiul să fie unit cu dialogul nostru cu Fiul, sau să simţim că nu noi singuri ne adresăm Tatălui ca fii. ci împreună cu Duhul. Avem aici o bi-dimensionalitate a simţirii: simt că eu mă rog, dar totodată simt că Duhul se roagă în mine Tatălui; mă simt unit cu Hristos şi vreau să mă unesc tot mai mult, dar totodată Duhul face aceasta; simt că sînt ale mele simţirile şi faptele iubirii faţă de Hristos şi de semeni, dar totodată simt că sînt ale Duhului. Însuşi Mîntuitorul a spus: « *Iar cînd vă vor da pe voi în mîna dregătorilor, nu vă îngrijiţi cum sau ce veţi vorbi . . . fiindcă nu voi sînteţi care vorbiţi, ci Duhul Tatălui este care grăieşte în voi* » (Matei 10, 19—20). Iar Sfîntul Apostol Pavel zice: « *Duhul însuşi mărturiseşte împreună cu duhul nostru că sîntem fii ai lui Dumnezeu* » (Rom. 8, 16). Sau: « *De asemenea şi Duhul vine în ajutor slăbiciunii noastre. Căci nu ştim să ne rugăm cum trebuie, ci Însuşi Duhul se roagă pentru noi cu suspine negrăite* » (Rom. 8, 26). Sau: « *Şi pentru că sînteţi fii, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului în inimile noastre, care strigă: Avva, Părinte !* » (Gal. 4, 6). Avem aici toată Treimea unită cu noi: pe Tatăl unit cu noi ca şi cu nişte fii, pentru că ne-am unit cu Fiul Său, şi pe Duhul Fiului, strigînd: « *Tată* » în inimile noastre, deci cu inimile noastre unite în strigarea aceasta. Duhul este care strigă în inimile noastre

« *Tată* », dar inimile noastre nu ascultă pasive față de această strigare, ci ele însele strigă cu Duhul sau în Duhul. Nu strigă nici Duhul fără inimile noastre, nici inimile noastre fără Duhul. Iar aceasta pentru că noi înșine ne simțim fii ai Tatălui, simțindu-ne uniți cu Fiul.

Nu asistăm la grăirea Duhului ca unii ce nu sîntem angajați în această strigare ci, rugîndu-se și grăind Duhul, vorbim împreună cu El și noi înșine. Dar chiar simțirea Duhului ca rugător și vorbitor pentru noi e produsă în noi de Duhul. Sau cînd ne rugăm și vorbim noi înșine, cu conștiința că Duhul ne ajută, simțim că în rugăciunea și vorbirea noastră este puterea Duhului.

Dar în trăirea unirii noastre cu Fiul ne simțim fii ai Tatălui. Sau Duhul Fiului ne face să ne simțim fii ai Tatălui. Duhul ne produce simțirea că sîntem în dialog cu Hristos, ca Frate al nostru, și cu Tatăl Lui, ca Tată al nostru. Cu cît sîntem mai uniți cu Fiul, cu atît simțim mai mult calitatea de fii ai Tatălui. Hristos nu vine în noi lipsit de simțirea Lui de Fiu al Tatălui și fără să ne dea și nouă această simțire. În acest sens Hristos vine în noi împreună cu Tatăl, dar neconfundat cu Tatăl și neconfundînd relația noastră cu El ca Fiu al Tatălui, sau ca Frate al nostru, cu relația noastră cu Tatăl ca fii ai Tatălui Său. De aceea, numai prin Hristos trăim relația cu Tatăl, nu în afară de El și nu prin Tatăl fără relația cu Fiul. Căci nu ne facem fii ai Tatălui în mod direct, fără să ne unim mai întîi cu Fiul Lui. Numai iubindu-L întîi pe Fiul, putem iubi și pe Tatăl, nu invers. În acest sens spune Hristos: « *Dacă Mă iubește cineva, va păzi cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și ne vom face locaș în el* » (Ioan 14, 23). Iubind pe Fiul ca pe un Frate, putem iubi și pe Tatăl Lui ca pe Tatăl nostru; odată ce Fiul S-a făcut om, a dat iubirii Sale de Fiu dumnezeiesc față de Tatăl și caracterul unei iubiri omenești.

V

52. Se poate vorbi de o Liturghie cosmică a tuturor creaturilor lui Dumnezeu? Universul, în armonia lui divină, nu săvîrșește oare și el o Liturghie cosmică întru lauda Creatorului?

— Sfîntul Maxim Mărturisitorul a văzut în cosmos o biserică în care locuiește și prin care se străvede Dumnezeu (*Mystagogia*, P.G. 91, 657—717; cap. II—IV, col. 669—672). Și precum locașul bisericesc ține într-o unitate pe credincioșii mireni aflați în naos și pe preoții aflați în altar, și toți împreună înaintează spre Dumnezeu, și prin aceasta spre o tot mai accentuată unire și între ei, tot așa și creațiunea cosmică ține într-o unitate mulțimea lucrurilor, a ființelor văzute și nevăzute care înaintează tot mai mult spre Dumnezeu și prin aceasta și între ele. Sfîntul Maxim înțelege,

se pare, prin cosmosul ca locaş al lui Dumnezeu în mod deosebit omenirea, şi lumea neînsufleţită ţine de acest locaş numai întrucît omenirea nu poate exista şi lucra fără ea. Preoţii nevăzuţi socotiţi ca stînd în altarul locaşului cosmic al lui Dumnezeu sînt îngerii care stau în planul nevăzut ca într-un altar.

Teologul ortodox Al. Schmemann vede ca locaş cosmic al lui Dumnezeu universul fizic, iar pe om îl vede ca preot al lui. El spune: « *Omul a fost creat ca preot al lumii, pe care o oferă ca jertfă a iubirii şi a laudei lui Dumnezeu şi cheamă prin această veşnică euharistie iubirea lui Dumnezeu asupra lumii . . . Hristos este singurul preot adevărat pentru că este unicul bărbat desăvîrşit... În Hristos Cel adevărat este esenţa preoţiei ca iubire. Şi de aceea, preoţia este esenţa vieţii. Căci în El a fost omorîtă moartea şi s-a ivit viaţa*» (*Aus der Freude leben*, p. 113).

Ceea ce spune Schmemann în continuare despre Hristos ca bărbat şi despre lume ca femeie, arată că şi el înţelege de fapt prin cosmos, ca biserică, omenirea. Dar în aceasta arată că nu duce pînă la capăt ideea omului ca preot în cosmosul ca locaş al lui Dumnezeu. Însă în înţelegerea omenirii ca femeie adusă ca jertfă e ceva din ideea poeziei populare româneşti despre Manole (Emanuel), care-şi jertfeşte femeia. În poezia românească se vorbeşte nu numai de jertfa femeii adusă de bărbat, ci şi de jertfa proprie a bărbatului. Şi în ea se face o deosebire între jertfa celor doi şi biserică. Femeia e zidită ca jertfă în biserică, iar bărbatul devine prin jertfă izvor de apă dătătoare de putere.

Dar nici la Schmemann, nici în poezia românească, nu se vede cosmosul fizic propriu-zis ca biserică.

De fapt însă şi cosmosul propriu-zis este un locaş al lui Dumnezeu. al cărui preot este omul. Cosmosul îl arată pe Dumnezeu în armonia raţiunilor sale şi prin ele laudă şi el pe Dumnezeu. Dar lauda adusă de cosmos lui Dumnezeu n-ar fi deplină dacă n-ar fi preluată şi perfecţionată în mod conştient de om, adică de omenire. Astfel, cosmosul constituie, împreună cu omul, un locaş al lui Dumnezeu, dar omul este, în acelaşi timp, şi preot în acest locaş. Cosmosul este un locaş care laudă şi el pe Dumnezeu, dar lauda lui nu este deplină fără om. Şi omul este un preot în acest locaş, dar nu poată lăuda pe Dumnezeu cu adevărat fără acest locaş. Dar numai cînd Fiul lui Dumnezeu se face om, poate scăpa acest locaş cosmic, din care face parte şi omul, de moarte fără să-şi piardă şi caracterul de preot. Omul este preotul imperfect, care pe de o parte laudă pe Dumnezeu prin cosmos, iar pe de alta, aduce în cosmos şi în sine moartea. Numai omul desăvîrşit, realizat în Hristos, scapă omenirea de moarte, întrucît se dăruieşte pe Sine prin moarte lui Dumnezeu şi acceptă ca lumea însăşi

să moară pentru și în El. Este ceea ce se cere și omului să facă. Sfîntul Apostol Pavel zice: « *Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decît în Crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume* » (Gal. 6, 14). Omul răstignit pentru lume scapă de moarte, cum scapă și lumea, care este răstignită pentru și în om. Lumea răstignită pentru și în om nu se pierde, ci se transfigurează. Căci ea este dăruită prin această moarte lui Dumnezeu. Noi vedem prin lume pe Dumnezeu, dar e pericol și să nu-L vedem, cînd ne alipim de ea Trebuie să ne dezlipim de ea prin cruce, ca să vedem prin ea pe Dumnezeu. Sau trebuie să o facem să moară pentru sau în noi în forma ei ispititoare, ca să se transfigureze pentru și prin noi, ca să se curețe, ca să se facă transparentă pentru Dumnezeu. Lumea trebuie restabilită, înduhovnicită pentru și în noi în forma în care a fost creată de Dumnezeu, ca să redevină locașul curat al lui Dumnezeu. Așa cum locașul bisericesc numai sfințit devine locaș al lui Dumnezeu, așa și lucrurile lumii numai sfințite prin depărtarea de chipul ispitelor sau prin curățirea lor de ceea ce ne poate ispiti devin un astfel de locaș.

Dar cosmosul nu se sfințește fără sfințirea omului. Iar aceasta înseamnă trezirea lui la responsabilitate. Omul poate strîmba cosmosul sau izola de Dumnezeu prin închipuirea lui, făcînd din el un izvor al tuturor ispitelor și al exploziilor nucleare. Iar un cosmos astfel văzut și alterat nu mai poate arăta în el în chip luminat pe Dumnezeu și nu mai este slujit prin el Dumnezeu. Omul își menține slujirea de preot al universului, cînd îl pune pe acesta în slujba lui Dumnezeu și a binelui, așa cum a voit Dumnezeu cînd l-a creat. Omul este preot pentru univers cînd își păstrează responsabilitatea lui pentru univers în fața lui Dumnezeu, cînd rămîne fidel « *hirotoniei* » ce o are de la Dumnezeu pentru a închina lumea lui Dumnezeu, pentru a-L vedea și face tot mai mult din univers un locaș al lui Dumnezeu.

Fără îndoială, obiectiv, universul rămîne prin minunata și fundamentala lui raționalitate unitară o mărturie a înțelepciunii și puterii lui Dumnezeu. Căci raționalitatea lui menită să slujească omului și să dea mărturie despre Dumnezeu nu poate fi distrusă total de om, așa cum nu poate fi distrus total de păcat nici chipul lui Dumnezeu în om. Astfel, universul, ca și omul în starea lui de acum, poate fi pe de o parte motiv de laudă a lui Dumnezeu, pe de alta, prilej de constatare a strîmbării produse în amîndouă de păcatul omenesc. Pe de o parte în fața universului și a omului se poate spune cu psalmistul « *Mari și minunate sînt lucrurile Tale, Doamne !* », pe de alta, omul vechi trebuie să voiască să moară ca să se înnoiască, iar lumea trebuie să fie răstignită pentru om și odată cu el, ca să se sfințească împreună cu omul prin cruce și prin Duhul Sfînt,

și prin aceasta să se întărească nădejdea în eliberarea ei viitoare de deșertăciune împreună cu omul. « *Pentru că nădejdea cea dornică a făpturii așteaptă descoperirea fiilor lui Dumnezeu. Căci deșertăciunii s-a supus făptura, nu de voia ei, ci din cauza celui ce a supus-o, cu nădejdea că și făptura însăși se va elibera din robia stricăciunii, ca să se bucure de libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu. Căci știm că toată făptura împreună suspină și împreună are dureri pînă acum* » (Rom. 8, 19—22).

Astfel, se poate spune că universul e locașul deplin al lui Dumnezeu prin nădejde, sau poartă în el potențial calitatea de locaș deplin al lui Dumnezeu, cum se poate spune și de om. Însă această nădejde e în lucrare în oamenii credincioși, ca subiecte ale ei. Și înaintarea lor spre deplina unire nădăjduită cu Hristos are loc în locașul bisericesc în care Hristos e prezent cu Trupul și Sîngele Lui sub chipul pîinii și al vinului. Credincioșii își văd întemeiată această înțelegere a universului atît în credința lor, cît și în minunata și armonioasa raționalitate a universului pe care știința o pune și mai mult în relief.

Cei ce cred în Hristos pot descoperi și spori în relația lor cu lumea această transparență a ei, deci pot săvîrși Liturghia în cosmos, sau sluji prin ea lui Dumnezeu ca în locașul lui Dumnezeu, nu numai lăudînd prin gînduri și cuvinte pe Dumnezeu, ci și, sau mai ales, lucrînd. Și prin aceasta se pregătesc unii și alții cu ajutorul lui Hristos în lume, pentru Împărăția lui Dumnezeu din viața viitoare. Dacă esența Liturghiei constă în dăruirea noastră și a lucrurilor ce le avem ca jertfe lui Dumnezeu, din puterea jertfei lui Hristos, ca să se adauge la jertfa Lui Tatălui spre mîntuirea noastră, noi o putem face aceasta pe scară largă și în mod concret în viața de toate zilele din lume. Hristos Însuși cînd ne-a spus că dînd hrană celor flămînzi, ajutînd pe săraci, vizitînd pe bolnavi, mîngîind pe prigoniți, Lui îi facem acestea (Matei 25, 34—40), ne-a arătat cum putem să dăruim ale noastre, sau să I le jertfim din puterea jertfei Lui.

Cînd răbdăm dușmăniile altora fără să răspundem la fel, de asemenea, jertfim egoismul nostru pentru pacea, iubirea și unitatea dintre noi, pe care a voit Domnul să le înfăptuiască între noi prin jertfa Lui.

Precum sîntem invitați în timpul Liturghiei din locașul bisericesc « *Cu pace Domnului să ne rugăm* », și răspundem cu rugăciunea noastră, așa sîntem datori să ne invităm unii pe alții în viața de toate zilele: « Cu pace să ne răbdăm unii pe alții în Domnul », sau « *Cu pace să conlucrăm unii cu alții, sau unii pentru alții în Domnul* », și să răspundem pozitiv la ea. E și aceasta o jertfă pe care o aducem. Dar aducînd-o pentru Domnul, arătăm că nu răbdăm sau conlucrăm din lașitate, ci mărturisim cu bărbăție pe Domnul. Așa întărim în lume pacea lui Hristos și buna înțelegere în El, apărîndu-le de războiul și dușmănia dorite de cel rău. Prin aceasta

facem și din univers un locaș al lui Dumnezeu, sau îl folosim și dezvoltăm ca astfel de locaș, precum ni s-a dat. Mai ales facem aceasta cînd nu mai folosim universul, care ni s-a dat ca o unitate tuturor spre a susține unitatea dintre noi, ca pricină de dezbinare, prin lăcomia individualistă. Cînd facem din ajutorarea reciprocă și comunicarea între noi a lucrurilor prilej de iubire și unitate între toți, atunci lăudăm cu adevărat pe Dumnezeu prin univers.

Dacă jertfa trupului lui Hristos este anticipată de jertfa de pîine și de vin adusă de noi, ca reprezentînd viața noastră — pentru că Hristos, aducîndu-Se jertfă Tatălui să ne aducă și pe noi sau cele ce ne sînt necesare spre existența noastră pămîntească — în această jertfă a noastră, de pîine și vin, e rezumat cosmosul întreg care ne este necesar existenței noastre. Dar intenția de a oferi ca dar sau ca jertfă universul întreg lui Hristos, pentru ca să-l umple de jertfa trupului Său și să-l aducă astfel transfigurat Tatălui, o realizăm în măsura în care nu mai reținem și împărțim lucrurile în mod egoist între noi, ci ni le facem daruri unii altora, ca avîndu-le toți în comun de la Dumnezeu, fără ca aceasta să însemne o confundare în masă a originalității fiecărei persoane și deci o anulare a libertății lor.

53. Vorbiți-ne mai pe larg despre lucrarea liturgică individuală și cosmică. Care este jertfa și care este jertfitorul?

— Omul ca persoană este și el o biserică sau un locaș al lui Dumnezeu. Căci zice Sfîntul Apostol Pavel: « *Nu știți oare că voi sînteți templu al lui Dumnezeu și că Duhul lui Dumnezeu locuiește în voi ?* » (I Cor. 3, 16). Și nu numai împreună credincioșii sînt biserică a lui Dumnezeu, ci și fiecare în parte. Și nu numai sufletul fiecăruia este un templu, ci și trupul, căci Hristos a murit cu trupul, sfințindu-l și înviindu-l. Și această înnoire și arvună a învierii ne-o comunică și nouă. Prin aceasta nu mai sîntem închiși în noi înșine, ci deschiși lui Dumnezeu și voinței Lui. « *Sau nu știți că trupul vostru este templu al Duhului Sfînt, care este în voi, pe care-L aveți de la Domnul, și că voi nu sînteți ai voștri ? Căci ați fost cumpărați cu preț. Slăviți dar pe Dumnezeu în trupul vostru și în duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu* » (I Cor. 6, 19—20). Fiind templu al lui Dumnezeu, omul nu este stăpîn cu totul peste sine, ci este slujitor al lui Dumnezeu, deși se cere să-și facă slujirea și cu libertatea lui. Omul nu este o existență care nu mai are deasupra sa nimic, ci este atîrnător de Dumnezeu cel transcendent, sau e legat de El. Prin aceasta este preot al lui Dumnezeu pentru sine. Dar tocmai pentru că nu e de sine, ci al lui Dumnezeu cel nemuritor, omul a scăpat de moarte; sau chiar murind, el continuă să trăiască, pentru că este al lui Dumnezeu cel viu, sau al lui Hristos care

a biruit moartea: « *Căci nimeni dintre noi nu trăieşte sie-şi şi nimeni nu moare sie-şi. Deci şi de trăim şi de murim, ai Domnului sîntem*» (Rom. 14, 8). Aceasta pentru că « *sîntem biserică a lui Dumnezeu celui viu, precum Dumnezeu a zis: Voi locui în ei şi voi umbla şi voi fi Dumnezeul lor şi ei vor fi poporul Meu*» (II Cor., 6, 16).

Fiind preot al lui Dumnezeu pentru sine, omul are datoria să se roage pentru sine lui Dumnezeu şi să se aducă jertfă pe sine. Dar fiind şi locaş al lui Dumnezeu căruia se roagă şi se aduce jertfă, murind sie-şi pentru Dumnezeu ca să primească viaţa înnoită de la El, Dumnezeu nu e departe de el, ci este chiar în el, deşi nu se identifică cu el. Aceasta e Liturghia interioară a omului, ca relaţie vie a lui cu Dumnezeu cel dinlăuntrul lui şi ca urcuş continuu al omului spre Dumnezeu, prin rugăciune şi iubire care vine în întîmpinarea silinţelor lui în acest urcuş.

Faptul acesta l-a descris cu deosebită limpezime Sfîntul Marcu Ascetul. El a văzut în această liturghie interioară a noastră, susţinută de Liturghia neîncetată a lui Hristos, cum este susţinută şi Liturghia comunităţii din locaşul bisericesc. Hristos este şi în liturghia noastră interioară Arhiereul principal care dă şi comunităţii şi credinciosului singular să săvîrşească liturghia lor. Liturghia credinciosului singular mai ia putere şi din Liturghia din locaşul bisericesc, unde lucrarea arhierească a lui Hristos este confirmată de trăirea şi mărturia întregii comunităţi şi unde Hristos Se aduce jertfă sub chipurile văzute de toţi ale pîinii şi vinului, de care ne-a asigurat El Însuşi la Cina cea de Taină că vor fi chipuri ale Trupului şi Sîngelui Lui, ori de cîte ori urmaşii Apostolilor vor chema pe Duhul Sfînt să prefacă pîinea şi vinul văzute, în planul nevăzut, în Trupul şi Sîngele Lui, spre folosul unei comunităţi de credincioşi.

În liturghia interioară credinciosul singular aduce ca jertfă nu pîinea şi vinul spre prefacerea în Trupul şi Sîngele lui Hristos, ci toate gîndurile sale Arhiereului Hristos care Se află pe altarul inimii sale, pentru a le adăuga la jertfa Trupului Său prezentată neîncetat Tatălui (Marcu Ascetul, *Răspuns celor ce se îndoiesc despre dumnezeiescul Botez*, P. G., 65, col. 99). « *În Hristos deci dobîndim putinţa de a veni în faţa lui Dumnezeu, căci El ne face de acum vrednici să fim primiţi de Dumnezeu ca unii ce sîntem sfinţiţi*» (Sf. Chiril din Alexandria, *Închinare în Duh şi adevăr*, cartea XVII, P. G. 68). Sau: « *Căci jertfa noastră este primită şi place lui Dumnezeu, pentru patima mîntuitoare a lui Hristos. Şi eu cred că aceasta este ceea ce a spus Domnul Însuşi: « Fără de Mine nu puteţi face nimic*» (Ioan 15, 5). *Deci în buna noastră mireasmă (buna mireasmă a jertfei noastre prin care depăşim egoismul nostru, n.n.) este amestecată buna mireasmă a jertfei lui Hristos,*

ridicîndu-se împreună cu ea la Tatăl. Căci noi nu sîntem primiți altfel decît prin Hristos» (Ibidem).

Hristos Se află deci ca Arhiereu și în interiorul nostru, primind jertfele noastre de rugăciuni, de lacrimi și de gînduri, ca să le înalțe împreună cu jertfa Sa Tatălui, cum se află în locașul bisericesc, unde Hristos primește darurile și rugăciunile ca să le ofere Tatălui împreună cu Trupul și Sîngele Lui prezente sub chipul văzut al pîinii și vinului.

Prin aceasta Sfîntul Marcu Ascetul vede preoția noastră, a fiecăruia lucrînd în biserica ființei noastre, legată de lucrarea noastră în lume, sfințind, prin gîndurile aduse de la prima lor apariție lui Hristos, nu numai ființa noastră, ci și lumea care ne prilejuiește aceste gînduri și cu care, după ce le-am sfințit prin dăruirea lor lui Hristos, lucrăm apoi în lume, Sfîntul Marcu ne recomandă să aducem lui Hristos pe altarul inimii nu lucrurile din afară, căci aceasta nu o putem face în această liturghie interioară, ci gîndurile iscate de minte prin care pornim la faptele noastre îndreptate spre lucrurile și persoanele din afară.

Iată cuvintele Sfîntului Marcu Ascetul: « *Templul (personal) este sfînta casă, care e zidită de Dumnezeu. Iar altarul este masa nădejdii așezată în lăuntrul acestui templu. Pe această masă se pune de către minte gîndul întîi născut al fiecărui lucru la care ajunge, ca un animal întîi născut, ca jertfă de ispășire pentru cel ce-l aduce, dacă îl aduce fără pată. Acest templu are un loc în partea dinăuntru a iconostasului. Acolo a intrat Iisus pentru noi ca Înainte-Mergător* (Evrei 9, 15), *locuind, de la Botezul nostru, în noi, dacă nu sîntem creștini nevrednici* (II Cor. 13, 5). *Acest loc este încăperea cea mai dinăuntru, cea mai ascunsă, cea mai curată a inimii. Deschizîndu-se inima credincioasă prin nădejdea amintită, Arhiereul ceresc primește gîndurile întîi născute ale minții și le curăță în focul dumnezeiesc, despre care a zis: « Am venit să aduc foc ceresc pe pămînt, și cît aș dori ca el să se aprindă*» (Luca 12, 49).

Cel ce-și duce acolo gîndul născut din vederea lucrurilor, a persoanelor, sau născut în el în orice moment în legătură cu Hristos, din prima clipă a apariției lui, nu-l lasă să lunece în pofte, în dușmănie, ci îl face să se dezvolte în curăție, văzînd prin toate ale lumii pe Dumnezeu. Aceasta înseamnă a se dărui cineva pe sine și lumea lui Hristos. Credinciosul ortodox arată aceasta prin semnul sfintei cruci făcut adesea. Prin semnul crucii nu pomenește numai Treimea iubitoare și jertfa adusă de Hristos pentru noi, ca Unul din această Treime, ci cere și ajutorul ei ca să dăruiască orice faptă și lucru a său lui Dumnezeu, sfințindu-le prin aceasta. Prin semnul crucii, ca semn al dăruirii tuturor lui Dumnezeu, ca semn al jertfirii tuturor și a celui ce face acest semn, se sfințește pentru el tot universul. Hristos vrea ca semnul crucii, sau al jertfei Lui, să se

imprime în tot universul și în toată mișcarea lui. Prin aceasta în toate se înstăpînește iubirea, armonia, pacea, contrare egoismului, pricină a dușmăniilor, a războaielor, a suferințelor, a nefericirii de tot felul.

Dacă Liturghia mireanului se poate săvîrși astfel neîncetat, fără să înceteze să se gîndească la lucrurile ce le are de făcut, monahul poate săvîrși Liturghia neîncetat prin rugăciunea propriu zisă, fiind liber de multele îndatoriri ce i le impune mireanului viața în lume. El poate ajunge la deprinderea rugăciunii neîncetate: « *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul !*», sau a unor rugăciuni pentru alții. Rugăciunea nu e nici ea străină de jertfa de sine, sau de dăruirea propriei persoane lui Hristos, din puterea jertfei Lui. Căci cel ce se roagă cu adevărat uită de sine și nu se gîndește decît la Dumnezeu. El se smerește în rugăciunea minții, concentrată în inimă, socotindu-se un păcătos și silindu-se să simtă nevoia ce o are de mila lui Hristos și de iubirea lui Hristos față de sine. Sau nu mai gîndește la altceva afară de Hristos și de cel pentru care se roagă, cu toată simțirea inimii.

Sînt credincioși care prin multa lor rugăciune și prin viața închinată cu totul lui Dumnezeu au dobîndit unele harisme, între care și pe acelea ale puterii tămăduitoare prin rugăciunile lor făcute cu multă concentrare. Dar nu trebuie să se încreadă în această putere ca într-una care va lucra în mod sigur. Ei nu trebuie să uite niciodată de smerenie. Uitarea smereniei ar fi semnul lipsei de putere duhovnicească.

54. Se poate vorbi și despre o Liturghie cerească a îngerilor și sfinților din rai? Ce trebuie să înțelegem prin « Liturghia cerească », reprezentată și în frescele bisericești?

— Toată creațiunea laudă pe Domnul, atît cea neînsuflețită, în mod inconștient, cît și cea însuflețită, în mod conștient. Desigur, cea neînsuflețită își face deplin vădită lauda adusă lui Dumnezeu prin creațiunea însuflețită, conștientă. Deci și cetele îngerești laudă pe Domnul în mod conștient (Isaia 6, 1—6). Îl laudă chiar cu mai multă putere și uimire, pentru că ele cunosc mai bine slava Lui. Cu cît este mai plină o făptură de Dumnezeu, cu atît Îl laudă mai mult. Îngerii L-au cunoscut, însă prin Biserică și taina minunată a întrupării și jertfei Fiului lui Dumnezeu pentru oameni (Efes. 3, 10) și Îl laudă și pentru aceasta, luînd putere din și mai marea înțelegere a ei (cum zice Sfîntul Grigorie Palama), pentru a sluji și ei spre mîntuirea oamenilor. Aceasta echivalează cu o mai mare predare a lor lui Dumnezeu, deodată cu o mai mare smerenie a lor, aducînd oamenilor ca făpturi inferioare lor o astfel de slujire, așa cum a făcut-o Fiul lui Dumnezeu însuși, făcîndu-Se om, iar prin aceasta înălțînd umanitatea la nivelul Său, nu prin ființă, ci prin bunăvoință. Îngerii urmează pilda

aceasta uimitoare pentru ei a Fiului lui Dumnezeu, slujind Lui ca om și ca urmare omului în general, deși acesta ca existență creată se află pe o treaptă inferioară.

Slujirea aceasta și-o arată îngerii și prin faptul că însoțesc pe Hristos în Liturghia cerească ce o săvîrșește neîncetat în fața Tatălui, prezentîndu-se cu jertfa Lui, și ca urmare, și în Liturghia din locașul bisericesc, ca extindere a aceleia. De aceea, rugăm pe Dumnezeu la intrarea cu Evanghelia, care echivala în secolele creștine primare cu începutul Liturghiei: « Stăpîne, Doamne Dumnezeul nostru, Cela ce ai așezat în ceruri cetele și oștile îngerilor și arhanghelilor spre slujba slavei Tale, fă ca împreună cu intrarea noastră să fie și intrarea sfinților îngeri, care slujesc împreună cu noi și împreună slăvesc bunătatea Ta». Rugăm, adică, pe Dumnezeu ca în slujirea liturgică ce o începem noi să avem împreună cu noi în planul nevăzut pe îngeri, sau să ne aflăm și noi împreună cu îngerii în Liturghia neîncetată a lor din planul nevăzut, în care însoțesc pe Hristos în neîntrerupta prezentare a jertfei Lui în fața Tatălui ceresc, predîndu-se și ei împreună cu Hristos Tatălui. Hristos Se predă veșnic Tatălui ca om, ca să atragă toată creația într-un act de predare împreună cu Sine Tatălui. De aceea, spunem și la intrarea cu Cinstitele Daruri ce închipuiesc pe Hristos, Care le va preface în Trupul și Sîngele Său, că închipuim pe heruvimi, avînd să-L primim pe Hristos ca jertfă, cum L-am primit și ei, dar Îl și înconjurăm în aducerea jertfei Lui, așa cum și ei fac aceasta. El se lasă înconjurat și de noi în aducerea jertfei Sale Tatălui, întrucît o aduce pentru noi și ne aduce și pe noi, prin aceste daruri. Căci și îngerii primesc, pe de o parte, o creștere spirituală din jertfa lui Hristos, iar pe de alta Îl însoțesc pe El în aducerea jertfei Lui. Acestea se petrec cu îngerii permanent în cer. De aceea, și cînd Hristos se face preot cu jertfa Sa adusă Tatălui pentru noi pe altar, îngerii îl însoțesc în chip nevăzut. Astfel, prin participarea îngerilor la Liturghia din locașul bisericesc nu fac decît să continue să-L însoțească pe Hristos în lucrarea prin care El își face Liturghia cerească prezentă în locașul bisericesc. De aceea, scoatem la Proscomidie o părticică și pentru îngeri. Ei nu pot rămîne departe de jertfa ce o aduce Hristos neîncetat în cer Tatălui pentru oameni, jertfă pe care și-o face prezentă și în Liturghia din locașul bisericesc, așa cum nu rămîne străină nici Maica Domnului, deși nici pentru ea, nici pentru ei, jertfa lui Hristos nu s-a adus și nu se prezintă neîncetat spre iertarea păcatelor, ci spre cinstirea ei și a lor, sau însoțită și de adeziunea și bucuria ei și a lor ; spre însușirea duhului de jertfă al lui Hristos în slujirea mîntuirii oamenilor.

Dar îngerii slujesc lui Hristos ajutînd pe oameni la mîntuirea lor și întrucît îi ajută pe aceștia să întoarcă lui Hristos cosmosul ca dar după

ce l-au primit de la Dumnezeu, şi prin aceasta să se predea şi pe ei. Căci îi ajută şi ei să învingă duhurile rele care le stimulează în mod înşelător egoismul, trezind şi sporind în ei lăcomia prin care fac şi din univers un obiect de vrajbă între ei, şi pofta care îi face să socotească universul o proprietate exclusivă şi unică a lor.

Îngerii împlinesc şi prin aceasta voia lui Hristos, Care prin jertfa Lui le-a inspirat şi oamenilor duhul de jertfă şi le-a prilejuit unirea cu El în Liturghia în care e prezent cu această jertfă şi a slăbit şi puterea demonilor. Fiindcă le dau şi ei oamenilor puterea să biruiască ispitele demonilor, a căror slăbire esenţială a adus-o Hristos prin Crucea Lui. Căci « *El a dezbrăcat domniile şi puterile şi le-a dat pe faţă cu hotărîre, biruind asupra lor prin cruce*» (Col. 2, 15). Ei ne ajută să împlinim ceea ce ne sfătuieşte Sfîntul Apostol Pavel, slujind lui Hristos Cel Care ne întăreşte prin Crucea Lui: « *În sfîrşit, fraţilor, întăriţi-vă în Domnul şi întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcaţi-vă cu toate armele lui Dumnezeu ca să puteţi sta împotriva uneltirilor diavolului. Căci lupta voastră nu este împotriva trupului şi a sîngelui. ci împotriva domniilor, stăpîniilor, împotriva stăpînitorilor întunericului acestui veac, împotriva duhurilor răutăţii răspîndite în văzduhuri*» (Efes. 6, 10—13).

Deci îngerii slujesc lui Hristos sau Crucii Lui, slujind mai ales mîntuirii oamenilor şi prin aceasta şi scoaterii prin oameni a universului din întunericul lipsei de sens şi dăruirii întregii creaţii văzute lui Hristos, şi prin El Tatălui. Îngerii nu pot prezenta ei universul lui Hristos ca jertfă a lor, pentru că nu au trupuri prin care să poată lucra ca ei şi pentru care li s-ar fi dat şi lor de Dumnezeu ca dar. Însă tocmai prin dezinteresul lor pentru cele materiale pot ajuta pe oameni în slăbirea lăcomiei lor pentru acestea şi să întărească în ei puterea de a nu se alipi prea mult de ele. În sensul acesta se poate înţelege şi ideea Sfîntului Maxim Mărturisitorul că îngerii sînt preoţii universului, chiar dacă acestui univers aparţin şi oamenii, sau chiar dacă pe o teaptă mai apropiată de universul material se află şi oamenii ca preoţi ai lui. În această calitate îngerii ajută universul, care constă din făpturi însufleţite şi neînsufleţite, să se menţină în unitate şi să înainteze împreună cu ei, cum spune Sfîntul Maxim, tot mai mult în Dumnezeu, aşa cum ajută în locaşul bisericesc preoţii din altar să ţină într-o unitate pe credincioşii din naos şi îi ajută să înainteze împreună cu ei tot mai mult în unirea cu Hristos (*Mystagogia*, P.G. 91, col. 969—972).

În acest sens s-ar putea înţelege darul ce-l aduc îngerii în Liturghia cerească Arhiereului Hristos, ca univers întreg, pentru a fi transfigurat sau îndumnezeit de El. Dar acest act este şi el o predare a lor şi a universului, în sensul însuşirii Crucii lui Hristos. Astfel toată creaţia e chemată să se

adune în Hristos și prin El în Tatăl prin Cruce (I Cor. 15, 28). Prin Fiul, Care rămîne în veci Arhiereu al propriei jertfe, se va reface unitatea armonioasă a întregului univers, o dată cu biruirea vrăjmașilor Lui și ai unității creației: « *Iisus, prin aceea că rămîne în veac, are o preoție netrecătoare. Pentru aceasta și poate să mîntuiască desăvîrșit pe cei ce se apropie prin-tr-Însul de Dumnezeu, căci pururea e viu ca să mijlocească pentru ei* » (Evrei 7, 24—25).

Slujirea îngerilor contribuie astfel la ridicarea întregului univers într-o Liturghie cosmică.

Despre slujirea Fiului lui Dumnezeu de către îngeri, privit în El însuși și după ce S-a făcut Om și S-a jertfit pentru oameni, cu o nouă și mai mare înțelegere a măririi Lui, dar prin aceasta și a omului, vorbește Sfîntul Apostol Pavel în Epistola către Filipeni și în cea către Evrei. În Epistola către Filipeni 2, 10, spune: « *Pentru aceea (Pentru jertfa Lui pentru oameni) și Dumnezeu L-a preaînălțat pe El (pe om) și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de tot numele, ca întru numele Lui tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pămîntești* ». Iar în Epistola către Evrei spune despre Hristos: « *Care fiind strălucirea slavei și chipul ipostasului lui Dumnezeu și care ține toate cu cuvîntul puterii Sale, după ce a săvîrșit curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei întru cele prea înalte, făcîndu-Se cu atît mai presus de îngeri, cu cît a moștenit nume mai presus de ei . . . Căci căruia dintre îngeri i-a zis Dumnezeu vreodată: Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut . . . Îngerii care nu sînt toți duhuri slujitoare, trimiși să slujească pentru cei ce vor fi moștenitori ai mîntuirii ?* » (Evrei 3—5, 14).

Însăși lauda adusă Fiului lui Dumnezeu cel întrupat pentru jertfa Lui ia putere din starea de neîncetată jertfă a Lui. Căci această laudă i-o aduc lui Hristos îngerii împreună cu sfinții, ca o jertfă a lor, cum se spune în Sfînta Liturghie: « *Jertfa laudei* ». Dar la lauda aceasta îngerii ajută și pe oameni și prin ei întregul cosmos. Aceasta se spune în Apocalipsă: « *Și am văzut și am auzit glas de îngeri mulți, de jur împrejurul tronului și al ființelor și al prezbiterilor (care se pare că sînt evangheliștii și apostolii— primii prezbiteri), și era numărul lor zeci de mii de zeci de mii (miliarde), zicînd cu glas mare: Vrednic este Mielul cel înjunghiat ca să ia puterea și bogăția și înțelepciunea și tăria și cinstea și slava și binecuvîntarea. Și toată făptura care este în cer și pe pămînt și sub pămînt și în mare și toate cîte sînt în acestea, le-am auzit, zicînd: celui ce șade pe tron și Mielului fie binecuvîntarea și slava și puterea în vecii vecilor* » (Apoc., 5, 11—13).

Mielul înjunghiat aduce toate la unitate în simțirea Lui de Miel și unitatea aceasta se arată în lauda ce I-o aduc toate. Liturghia din locașul

bisericii e şi ea o laudă a Mielului, în care răsună spiritual lauda Liturghiei nevăzute şi lauda Liturghiei cosmice.

55. Citind pe profetul Ioil, unii Sfinţi Părinţi afirmă că atunci « cînd va înceta jertfa şi turnarea », adică Sfînta Liturghie, va veni sfîrşitul veacurilor. Ce ne puteţi spune despre acest lucru?

— Cuvintele proorocului Ioil că va veni o vreme cînd se va constata că « a *încetat din casa Dumnezeului nostru jertfa şi turnarea*» (1, 13), au fost adresate poporului evreu, şi ele s-au împlinit de fapt curînd după întemeierea Bisericii lui Hristos, în care a început să se săvîrşească jertfa Lui în locul jerftelor de animale. Căci după ce proorocul veseşte această pedeapsă a lui Dumnezeu, anunţă o nouă apropiere a Lui de un alt popor. Apoi, în Creştinism, nu este o singură casă « *casă*» a lui Dumnezeu în care se săvîrşeşte jertfa lui Hristos, ci foarte numeroase. Biserica lui Dumnezeu « *nu va fi biruită nici de porţile iadului*» (Matei 16,18). Se poate ca locaşurile văzute în care se săvîrşeşte jertfa lui Hristos să se împuţineze spre sfîrşitul lumii, dar nu vor dispărea în nici un caz toate şi nici toţi credincioşii şi preoţii prin care şi pentru care se va săvîrşi Sfînta Euharistie. Căci jertfa lui Hristos se menţine ca jertfă cerească în veci, nu ca jertfele de animale. Şi ea nu poate să nu se facă prezentă şi pe altarele de pe pămînt pentru şi prin preoţii şi credincioşii de pe pămînt. Căci nu poate rămîne neîmplinită porunca Mîntuitorului: « *Aceasta s-o faceţi întru pomenirea Mea*». Aceasta ar însemna să nu mai fie El pomenit în mod deplin, cu toată credinţa şi prin prelungirea pe pămînt a celei mai depline fapte de dăruire a Lui.

VI

56. Ce ne învaţă Biserica Ortodoxă despre moarte? De cînd începe omul să moară? Ce înseamnă moartea spirituală?

— Biserica Ortodoxă învaţă că omul începe să moară sufleteşte de cînd începe să nu-i mai pese de Dumnezeu. Nepăsarea de Dumnezeu îl face să nu-i mai pese nici de oameni. El este în stare să facă orice rău semenilor Săi, sau nu se mai simte obligat la nici un bine faţă de ei. Cel păcătos a murit sufleteşte, a devenit aspru, nesimţitor. El poate părea că se interesează de oameni sau că luptă pentru ei, dar de fapt el se foloseşte de ei pentru sine. Lucrul acesta se vede după o anumită vreme.

Viaţa adevărată nu o are omul decît în iubirea simţitoare, dezinteresată faţă de alţii, care-şi are izvorul în credinţa în Dumnezeu. Omul acesta e mort sufleteşte, pentru că e uscat prin egoismul său. Orizontul lui e îngustat. Viaţa lui e lipsită de sens, de vibraţie nobilă. Ea se mani-

festă în izbucniri de poftă, de mînie, urmate de dezamăgiri, ca să înainteze într-o mare tristeţe sau disperare.

57. Care sînt treptele mărturisirii? Cînd lipsesc duhovnicii, ce trebuie făcut? Cum se poate curăţi sufletul de toate păcatele?

— Mărturisirea e un act de comunicare sinceră, dureroasă către persoana preotului, care te ascultă în numele lui Hristos. Ea satisface setea omului de comuniune, de ieşire din singurătatea mîndriei, a neîncrederii în alţii, a dispreţului. Prin ea omul reintră în viaţă sau sporeşte în viaţă, care stă în comuniunea respectuoasă cu Dumnezeu şi cu semenii. Cine îşi ia curajul să se mărturisească preotului nu va mai dispreţui nici pe semenii săi. El se va putea comunica şi altora cu neputinţele sale de a avea viaţa prin sine. El va cîştiga smerenia care însoţeşte comunicarea şi comuniunea. El vede dependenţa sa de Dumnezeu şi importanţa semenilor pentru viaţa sa.

Mărturisirea poate avea diferie trepte. De la o mărturisire rece a unor greşeli prin care cel ce o face are grijă să nu apară prea compromis în ochii duhovnicului sau mai rău şi mai vrednic de dispreţuit decît alţii, sau de la declaraţii generale despre marea sa păcătoşenie, ea poate urca pe trepte tot mai înalte în înfăţişarea actelor concrete ale nevredniciei sale, cu o durere adînc simţită pentru ele şi pentru urîciunea stărilor care le-au produs. Aceasta face din mărturisire şi o pocăinţă care trebuie să o însoţească. Dar numai dacă această pocăinţă durează şi se manifestă şi într-o viaţă nouă, contrară celei manifestate în faptele mărturisite, mărturisirea aceasta se dovedeşte că n-a fost şi ea un act de cinism care nu se ruşinează de faptele urîte mărturisite şi de stările care le-au produs, sau că a avut un regret că nu poate fi un altfel de om.

Duhovnicul poate să nu fie la înălţimea de a putea asculta cu înţelegere acest fel de mărturisire şi de a putea să compătimească real pe cel ce a manifestat astfel de neputinţe, dar îi poate da sfaturi prin care acela să le învingă şi să nu-l lase să rămînă în disperare, sau în împăcarea lui cu această neputinţă, pe care o regretă, dar nu se angajează serios să o depăşească. Dar însăşi o mărturisire la treapta descrisă poate da tăria amintită duhovnicului, poate trezi şi în el înţelegerea şi compătimirea corespunzătoare, ajutîndu-l şi pe el să-şi vadă nişte neputinţe asemănătoare şi să caute în sine tăria pentru a le învinge, comunicînd-o şi celui ce i se mărturiseşte. E mare lucru ca cel ce mărturiseşte să-şi facă din duhovnic un prieten, un prieten nu de glume, ci de înţelegere serioasă, dar la aceasta poate contribui şi el prin sinceritatea şi durerea cu care se mărturiseşte. Dorinţa de comuniune cu altul trezeşte şi în acela capacitatea de comuniune.

Comunicarea sinceră, plină de o dureroasă căinţă a păcatelor, aduce o eliberare de ele. Dar aceasta trebuie să o constate duhovnicul. Comunicarea făcută de cel ce se mărturiseşte l-a deschis milei lui Dumnezeu. Dar aceasta trebuie să o constate duhovnicul care ascultă mărturisirea în numele Domnului. Dacă se simte el pătruns de milă pentru cel ce se mărturiseşte, are în aceasta dovada că Dumnezeu Însuşi e prezent în mila sa cu mila Lui.

Iar dacă duhovnicul nu observă o căinţă adîncă pentru păcate la cel ce se mărturiseşte, sau păcatele sînt aşa de grave încît trebuie pentru ele o pocăinţă mai îndelungată, sau o dovedire prin altfel de viaţă că s-a eliberat de obişnuinţa lor, el recomandă faptele care pot să elibereze de obişnuinţa lor sau dovedesc căinţa lor reală de ele, spunîndu-i să vină din cînd în cînd pe la el, ca să vadă dacă împlineşte recomandările lui; şi în funcţie de seriozitatea împlinirii lor, îi scurtează timpul opririi de la Sfînta Împărtăşanie, de la reala comuniune în Hristos.

58. Ce viitor au mînăstirile?

— Cred că mînăstirile vor avea un viitor. Pentru că eu cred că se vor găsi şi în viitor oameni care vor voi să se dăruiască în întregime lui Dumnezeu, eliberaţi de alipirea la bunurile lumii, la plăcerile ei trupeşti, de mîndria opusă ascultării, oameni care Îl vor simţi pe Dumnezeu ca bunul mai presus de toate acestea şi vor cugeta tot timpul la El, vor stărui în rugăciune, cerîndu-I mila pentru ei şi pentru semeni, recunoscîndu-şi cu smerenie dependenţa vieţii lor de El.

Dar monahii de azi şi de mîine trebuie să unească cu alipirea lor la Hristos şi rîvna de a-L face cunoscut oamenilor de azi, între care se înmulţesc cei ce Îl cunosc tot mai puţin. Viaţa lor de curăţie şi de rugăciune, care e prin ea însăşi un model cuceritor pentru alţi credincioşi, trebuie să se unească şi cu rîvnă misionară. E ceva ce de altfel a făcut monahismul românesc şi în trecut.

59. Dacă ar fi să lăsaţi moştenire o frază, care ar fi aceasta?

— Aceasta ar fi: Credeţi în Hristos, Fiul lui Dumnezeu, şi împliniţi poruncile Lui ca să aveţi viaţă veşnică şi un sens în viaţa pămîntească!

60. Ce înseamnă Iisus Hristos pentru Sfinţia Voastră?

— Iisus Hristos este pe scurt ceea ce am spus în răspunsul anterior. Pe larg am scris despre ce înseamnă El în cartea «*Iisus Hristos sau restaurarea omului*» (1943), în « *Teologia Dogmatică Ortodoxă*» (vol. II, 1978), şi într-o carte aflată acum sub tipar. El e puntea între oameni şi Dumnezeu, calea sau scara noastră suitoare spre Dumnezeu, modelul nostru

nesfîrşit în umanitate, Cel ce ne asigură viaţa veşnică în fericirea iubirii lui Dumnezeu faţă de noi şi a noastră întreolaltă.

**61. În Apocalipsă se vorbeşte despre slava şi cinstea pe care fiecare neam le aduce înaintea Tronului Mielului.
Cu ce va veni poporul român în faţa lui Hristos?
Care este darul specific al acestui neam, deosebit de al altora?**

— Cînd Apocalipsa spune că « *neamurile vor umbla în lumina* » cetăţii luminată de slava lui Dumnezeu şi de făclia Mielului (21, 23—24), se gîndeşte la acea parte dintre neamuri care a trăit pe pămînt în credinţa în Hristos. Dar acea parte din fiecare neam va fi luminată de slava Lui în ceea ce are deosebit acel neam de altele.

Cred că partea neamului românesc care va umbla în slava veşnică a lui Dumnezeu va arăta în acea slavă în mod accentuat bunătatea, înţelegerea altora, modestia, cuviinţa, mila, echilibrul sufletesc care caracterizează în general neamul nostru. Poporul nostru nu e un popor agresiv, dur, arogant, dornic să-şi întindă stăpînirea asupra altor neamuri. Nu a făcut caz de un umanism lăudăros, care vrea să se facă văzut, ci de o omenie care înseamnă în primul rînd respectul unuia pentru celălalt. El a fost prin aceasta cel mai apropiat de smerenia arătată de Fiul lui Dumnezeu prin întruparea Sa (chenoza). Tot ce a dispreţuit mai mult a fost aroganţa faţă de alţii şi marea încredere în puterile sale. A iubit în mod deosebit comuniunea, căldura relaţiei între om şi om şi primirea de străini.

62. Ce înseamnă a fi misionar creştin în acest secol?

— A fi misionar creştin în acest secol înseamnă a fi martor şi propovăduitor al lui Dumnezeu cu argumente scoase din rezultatele ştiinţe însăşi; a pune în evidenţă incapacitatea tuturor sistemelor filosofice prin care a trecut omenirea de a arăta un sens al vieţii; a face vădită neputinţa lumii şi a mijloacelor descoperite în ea de a ne face cu adevărat fericiţi; a arăta din insuficienţele lumii acesteia că ea nu poate fi ultima realitate, dar şi minunea raţionalităţii ei, care nu-şi are o explicare fără un Creator conştient, raţional, sau mai presus de raţiune. A arăta că lumea aceasta trebuie să aibă un scop, dar acest scop nu e în ea însăşi.

Dar a fi misionar înseamnă şi a arăta că se poate trăi şi o viaţă cinstită, curată, în duh de ajutorare a altora, neegoistă şi neduşmănoasă, într-un secol în care neîncrederea între oameni şi lupta unora împotriva altora pentru idei neesenţiale şi neputincioase nu pot să dea un sens automulţumitor existenţei.

63. Ce aveţi de spus copiilor acestei ţări?

— Vreau să spun copiilor acestei ţări să tragă, din experienţele triste ale părinţilor lor, concluzia unei vieţi de bună înţelegere, de iubire, de deschidere între oameni şi a credinţei în Hristos care le dă un model şi o putere pentru acest fel de viaţă. Să vadă cauzele care au dus omenirea la tensiunile şi duşmăniile care o chinuiesc şi să lupte să le înlăture.

64. Care este forma ultimă de exprimare a sufletului omenesc? Noi credem că rugăciunea, care uneşte cel mai mult pe om cu Dumnezeu. Unii, însă, consideră muzica, iar alţii poezia. Sfinţia Voastră, ca preot şi teolog, ce credeţi despre acest fapt?

— Socotesc că forma ultimă de exprimare a sufletului omenesc, care s-a regăsit în deplinătatea a ceea ce este cu adevărat, adică în dependenţa smerită şi plină de nădejde în Dumnezeu şi de iubire faţă de alţii, are un caracter de rugăciune de cerere, de mulţumire, de laudă adusă lui Dumnezeu; de cerere a mîntuirii, de mulţumire şi de laudă pentru darurile minunate ale existenţei proprii, a semenilor şi a lumii, pentru faptele Lui de iubire care au atins culmea în întruparea, răstignirea şi învierea Fiului lui Dumnezeu pentru noi, ca să ne asigure şi nouă viaţa veşnică în fericirea iubirii Lui şi a iubirii între noi.

A spus-o aceasta Pierre Emmanuel, care a socotit rugăciunea superioară poeziei. Dar cred că şi rugăciunea poate lua forma poeziei, desigur, nu a unei poezii care laudă minunata orînduire a lumii şi a fiinţei omeneşti luate în ele însele, ci a unei poezii care vede la temelia acestor minuni insuficiente şi mai mare minunea lui Dumnezeu. Heidegger a lăsat să i se citească la îngropare cinci poezii creştine ale lui Hölderlin. Prin aceasta a recunoscut că minunăţia existenţei nu se poate explica fără minunea şi mai mare a lui Dumnezeu.

Dacă poezia este exprimarea concentrată a infinitei şi supremei minuni a existenţei, ea este formă foarte potrivită pentru exprimarea credinţei în Dumnezeu. Ea este o astfel de formă potrivită şi prin faptul că taina lui Dumnezeu este de nedefinit în termeni direcţi, raţionali, marginali; de aceea trebuie să se folosească pentru exprimarea ei metaforele, luate din lumea văzută, dar văzute într-o dimensiune infinită şi spiritualizate.

Să nu uităm însă şi pe marii imnografi şi poeţi ai Bisericii Ortodoxe din primul mileniu, care au împodobit cultul ortodox cu frumoase canoane, cărţi de slujbă, cîntări bisericeşti, acatiste etc., precum: Sfîntul Roman Melodul, Cuvioşii Ioan Damaschin, Teodor Studitul, Iosif Imnograful, Ioan Cucuzel, Andrei Criteanul, care a compus Canonul Mare de la începu-

tul Postului Paştilor. Sfîntul Grigorie Teologul şi mai ales Sfîntul Simeon Noul Teolog, cu celebrele sale „Imne ale dragostei".

Dumnezeu este muntele cel mai înalt, este apa care dă toată viaţa, este pîinea atothrănitoare. Sau pot fi folosite metafore luate din viaţa noastră spirituală, dar iarăşi în dimensiuni infinite. Dar oricît am extinde prin poezie aceste metafore, mereu trebuie să cugetăm pe Dumnezeu ca şi mai presus de ele. Îl trăim ca pe cel mai presus de tot ce putem gîndi şi exprima. E o trăire a misterului şi poate în cugetarea acestui mister al Lui stă poezia cea mai adevărată. Înţeleasă astfel, poezia folosită pentru exprimarea lui Dumnezeu şi a relaţiei cu El, nu se reduce la poezia în sens strict, ci este orice exprimare a gîndirii cît mai înalte şi mai vibrante a Lui. Dar cîntarea adăugată poeziei înalţă şi mai mult trăirea omului în Dumnezeu, ca Cel mai presus de noi.

Biserica Ortodoxă nu practică însă în cult muzica instrumentală, căci ea este mai aproape de sunetele naturii, ducînd spre o trăire mai vagă, de caracter panteist, mai puţin proprie persoanei cuvîntătoare în orice manifestare a ei către altă persoană.

65. Cum îşi poate împlini viaţa sufletească de rugăciune cineva aflat în suferinţă?

— Liturghia este, în sens larg, toată slujirea şi rugăciunea adusă lui Dumnezeu şi împlinitoare a voii Lui. Ca atare, Liturghia este şi o jertfă de sine a omului, oferită lui Dumnezeu şi semenilor săi după voia Lui care voieşte ca oamenii să se iubească unii pe alţii.

Dar cea mai deplină jertfă a adus-o lui Dumnezeu pentru oameni Hristos, şi ea e mereu actualizată şi însuşită de noi înşine în Sfînta Liturghie, în sens strict. Participînd la ea, ne ridicăm prin jertfa supremă a lui Hristos, însuşită de noi în modul cel mai deplin, la Dumnezeu, ne însuşim iubirea Fiului Său faţă de El şi faţă de oameni, ca să ne atragem şi iubirea Tatălui. Duhul de jertfă însuşit prin împărtăşirea de Hristos înalţă la cel mai înalt nivel viaţa noastră.

Bolnavilor li se recomandă să se roage acasă, dacă nu pot merge la biserică, împreună cu alţii; să se spovedească, să primească Preacuratele Taine şi să citească cărţi sfinte. Rugăciunea şi răbdarea lor în boală îi va ajuta mult la mîntuire.

66. Ce credeţi despre bătrîneţe?

— Bătrîneţea este experienţă bogată, dar experienţa mărginirii puterilor omeneşti, a insuficienţelor lumii, privită în ea însăşi. Prin aceasta bătrîneţea e vedere a unui alt plan al existenţei decît cel al lumii. Ea trăieşte în vecinătatea misterului. E preocupată de el. Însăşi viaţa ome-

nească şi toată existenţa îi apare ca mister. Ea se gîndeşte mai mult la Dumnezeu, îşi pune toată nădejdea în mila Lui. Ea înţelege rostul lumii şi al vieţii pămînteşti, dar ca rost de cale spre viaţa de dincolo de timp. Cele făcute şi suferite în viaţă ni se arată de folos, dar numai dacă ele au slujit înnobilării noastre, care ne deschide veşnicia fericită. O viaţă sterilă în cele bune, scutită de suferinţe ne va condamna la o veşnică uscăciune. Bătrîneţea poate fi de folos şi în acest caz, făcîndu-l pe om să se schimbe măcar la sfîrşitul vieţii şi învăţîndu-i pe alţii să pornească mai curînd pe calea celor bune.

67. Ce credeţi despre rău? Este răul îngăduit de Dumnezeu întotdeauna? Va exista răul la nesfîrşit, chiar sub formă de iad?

— Rea nu poate fi decît persoana, precum numai ea poate fi şi bună. Dar numai persoana mărginită, deci creată, poate fi sau bună sau rea. Dumnezeu cel necreat şi nemărginit nu poate fi decît bun, voind ca Persoana să fie împreună cu alte persoane.

Răul pe care şi-l poate face propria persoană creată şi mărginită constă în a se socoti că poate fi prin ea şi voieşte să fie numai ea, sau voieşte să fie deasupra tuturor. Răul constă în a se socoti cineva dumnezeu, nerecunoscînd pe adevăratul Dumnezeu. Această voinţă vine din setea spre infinitate cu care este înzestrată persoana creată şi din putinţa ei de dezvoltare la nesfîrşit. Aceasta-i dă iluzia că, chiar dacă nu e încă infinită în mod actual, va putea deveni aşa.

Cu cît o persoană e înzestrată cu mai bogate însuşiri şi puteri, cu atît iluzia de a fi sau de a deveni dumnezeu este mai mare. Diavolul este cel mai ispitit de iluzia că este sau poate fi dumnezeu, deoarece este înzestrat cu mai mari însuşiri şi daruri. Cu atît e prin urmare mai rău, voind să-i atragă pe toţi sub puterea lui.

Omul. mai puţin stăpînit de această iluzie, este cu atît mai uşor stăpînit de ea, cu cît se vede prin trupul său mai dependent de o lume materială pe care nu el a făcut-o, deşi legătura trupului cu lumea materială poate naşte în el şi ispite mai multe, dar de alt fel decît ispita mîndriei, care e păcatul ce se opune cel mai mult lui Dumnezeu. Diavolul, neavînd un trup dependent de o lume materială, pe care ar trebui să-l vadă primit de la alţii, poate să-şi închipuie că este forma individuală a cine ştie cărei esenţe ultime, nefiind creat de un Dumnezeu transcendent lui.

Răul constînd în alegerea liberă a persoanei de a ajunge la infinitate prin sine, nu ajutată de Dumnezeu şi nu rămînînd mereu dependentă de El, vrea să-şi extindă puterea peste toate celelalte persoane şi lucruri. De aci conflictul între toate persoanele care se lasă cucerite de această iluzie. Răul îi ţine pe toţi uniţi, pentru că fiecare are nevoie de alţii pen-

tru a-și întinde puterea peste ceilalți, dar îi ține uniți în dușmănie. Ba poate să meargă și pînă la a omorî pe cei ce nu voiesc să i se supună.

Rupînd legătura cu izvorul vieții, omul a căzut și sub moarte trupească, dar diavolul și duhurile ce s-au supus lui, socotindu-l dumnezeu, nu cad în această moarte trupească. Ei se chinuiesc unii pe alții veșnic, în nesatisfacerea dorinței lor după nemărginire. Dumnezeu nu a creat persoanele conștiente, pentru a-și căuta nemărginirea în ele, voind ca ele să-și aibă fericirea trăirii infinității în El, prin iubirea față de El, nu le-a impus iubirea cu sila, căci aceasta n-ar mai fi iubire cu adevărat. Așa s-a născut răul din libertata lor.

Răul va exista la nesfîrșit sub formă de iad, pentru că duhurile rele vor socoti în veci că vor ajunge o dată și o dată la fericirea infinității fără recunoașterea lui Dumnezeu și fără iubirea Lui. De această iluzie se vor lăsa ispitiți și unii oameni.

Un iad infinit va arăta că Dumnezeu nu nimicește nici existența celor ce Îl vor nega în veci. El nu revocă ceea ce odată a creat. El menține persoanele create chiar dacă ele afirmă existența lipsită de îmbogățirea din El, cu iluzia că nu prin El, ci prin dezvoltarea a ceea ce au în ele însele și prin descoperirea mereu mai mare a ceea ce au în natura creată de El vor cîștiga aevea nemărginirea, fără s-o cîștige de fapt, ci rămînînd în monotonia veșnică. Dumnezeu nu vrea să strîmtoreze libertatea dată făpturilor cu preștiința riscului de a-și pierde existența prin afirmarea ei contrară lui Dumnezeu. Răul își ia puterea din existența dată de Dumnezeu, înzestrată cu însușirea de a se menține și prin negarea Lui.

68. Ce semnificație dați morții ca nuntă în Miorița?

— Neferirea de moarte, ca și de o nuntă, a păstorului din «Miorița» amenințat de cei doi păstori pizmași îl apropie de modelul lui Hristos și de jertfa lui, Care vrea să cîștige pe oameni prin suportarea fără reacție a morții ce-i vine din partea lor. Poate cei doi păstori ce-i aduc moartea simbolizează pe conducătorii iudei și pe Pilat, reprezentantul celorlalte neamuri.

O astfel de moarte nu mai e despărțirea de Dumnezeu și de inima oamenilor, ci unirea deplină cu Dumnezeu și cu oamenii. Poate în aceasta stă înțelegerea morții ca nuntă în «*Miorița*». Prin aceasta «*Miorița*» se apropie de «*Legenda Mînăstirii Argeș*», care de asemenea arată importanța jertfei pentru închegarea bisericii din oameni, ca trup al lui Hristos.

Răul ca dezbinare între oameni se învinge prin moartea primită ca jertfă, sau fără ripostă prin rău, iar binele se realizează ca unire iubitoare. Așa l-a învins Hristos și așa ni se recomandă să-l învingem și noi. Iar poporul român a dat expresie acestui îndemn. Nunta din «*Miorița*» nu poate

însemna o contopire a păstorului cu natura, pentru că nunta înseamnă bucuria unirii necontopite a unor persoane, nu pierderea persoanei în natură.

În nunta din « *Mioriţa* » avem poate un ecou al nunţii Fiului de Împărat din Evanghelie, adică a lui Hristos, de pe urma jertfei Lui. Şi natura întreagă se umple de lumina sărbătorii acestei nunţi. Ea nu e partener în această nuntă, ci asistent. « Crăiasa lumii » cu care se căsătoreşte păstorul e stăpîna personală a ei, adică dumnezeirea sau omenirea personală. Cel ce moare prin jertfă se duce la Dumnezeu, se uneşte cu El, intră la El, cum a reintrat Hristos ca om la Tatăl, umplîndu-Se de slavă. El a schimbat direcţia morţii dinspre sărăcia spirituală veşnică înspre bogăţia veşnică în Dumnezeu, cum am arătat într-un răspuns anterior. Creştinul adevărat ori de trăieşte, ori de moare, este al lui Dumnezeu, sau e mai aproape de Dumnezeu cînd moare (Filip, 1, 21; Rom. 14, 8—9).

VII

69. Părinte Profesor, veacul nostru se apropie de sfîrşit sub un cer înnorat şi apăsător, dar străbătut tot mai des de raze de nădejde şi de semne că lumea îşi va găsi pînă la urmă o cale în stare să nu ducă implacabil spre neant, cum profeţesc spiritele defetiste şi căzute pradă unui fel de duh apocaliptic ce-şi caută întărire în paginile Scripturii. Sînteţi unul dintre oamenii care au avut privilegiul de a străbate acest veac de la un capăt la altul. V-aţi născut cînd veacul avea abia trei ani şi bunătatea lui Dumnezeu v-a îngăduit să atingeţi vîrsta patriarhilor în deplină putere, parcă vrînd să dovedească prin Sfinţia Voastră că mintea asistată de har nu cunoaşte decît urcuşul, pînă ce se va duce să se unească cu Hristos, izvorul luminilor pe care le-a purtat. Care este speranţa Prea Cucerniciei Voastre pentru viitorul omenirii? Va birui răul, duhul apocaliptic, sau vor străluci mai departe, peste veacuri, bucuria vieţii şi lumina învierii lui Hristos?

— Ne aflăm la acest sfîrşit de veac la o răscruce hotărîtoare a existenţei omenirii. Şi răscrucea, conform unor declaraţii ale oamenilor din popor bazate pe o îndelungată experienţă (vezi la Ernest Bernea, *Cadre ale gîndirii populare româneşti*, Bucureşti, CR, 1985, p. 52—53), e un loc spiritual şi istoric unde lucrează forţe contrare, unde omul sau omenirea află motive să aleagă fie o direcţie, fie alta cu totul contrară. Ultima decizie o ia, de aceea, libertatea omenească, care e deasupra legilor, sau foloseşte legile cum voieşte. De aceea nu cred într-o ştiinţă a viitorului şi nu mă las ispitit să fac o previziune exactă pe ce drum va apuca omenirea în acest moment de răscruce.

Răscrucea de astăzi constă în faptul că nivelul la care a ajuns ştiinţa poate să alimenteze sau mîndria omenească prin care crede că s-a ajuns la acest nivel tehnico-ştiinţific, sau smerenia, constatînd că metoda analitică care a dus ştiinţa şi tehnica la acest nivel nu a reuşit să descopere că viaţa tuturor se menţine şi progresează prin armonie. Metoda analitică a descompus unitatea elementelor chimice care făcea natura promovatoare de sănătate şi a declanşat forţele contrare care pot fi folosite spre dezorganizarea naturii şi spre distrugerea vieţii omeneşti. Tendinţa analitică face pe fiecare individ şi neam să-şi vadă numai dreptul său la existenţă şi a dat naştere unor sisteme politice exclusiviste, care nu vor să găsească pacea prin înfrînarea fiecăruia de la exclusivism.

Unora li se pare că mergînd mai departe pe această cale analitică, despărţitoare, ajung la mai multă putere. De aceea, ea poate duce, prin folosirea forţelor contradictorii şi a unor concepţii de viaţă la fel de contradictorii, la distrugerea omenirii. Dar cred că omenirea ar putea trage, din rezultatele la care a dus-o ştiinţa şi filosofiile sale analitice, concluzia că trebuie schimbată metoda de gîndire şi de comportare: adică să adopte metoda înţelegerii sintetice, care nu poate fi practicată fără recunoaşterea smerită a fiecăruia în faţa celorlalţi, fără recunoaşterea egalităţii în drepturi a tuturor.

Dar smerenia înseamnă a recunoaşte că rînduiala universului şi a convieţuirii omeneşti este o realitate dată de un Orînduitor mai presus de noi. Smerenia reciprocă între noi şi faţă de ordinea naturii îşi ia puterea din smerenia în faţa Creatorului şi susţinătorului lumii.

Dacă va alege acest lucru, viaţa omenească, ajutată de cunoaşterea mai amănunţită a părţilor naturii, de experienţele acumulate din încercările de a organiza în diferite moduri relaţiile sociale, ar putea să se înalţe la un nivel de spiritualitate, de înţelegere a existenţei şi de convieţuire socială, superior celor anterioare.

70. Oare va părăsi Dumnezeu lumea pentru păcatele ei? Sau îi va întinde mîna s-o ridice din prăpastia necredinţei?

— O renaştere spirituală şi o convieţuire umană superioară nu se vor realiza fără ajutorul lui Dumnezeu. Şi Dumnezeu va da omenirii tot ajutorul Lui dacă ea va voi să-l primească. Dar dacă ea nu va voi să primească ajutorul Lui, El n-o va ajuta. Dumnezeu a dat omului un statut ontologic atît de respectat chiar de El, încît omul rămîne în existenţă chiar alegînd o viaţă contrară lui Dumnezeu. Dumnezeu vrea să ajute omenirea comunicîndu-i fericirea iubirii Lui. Dar iubirea lui Dumnezeu nu se impune omului cu sila şi nici nu se obţine de către Dumnezeu de la om cu sila. Omul nu poate fi deci făcut fericit de Dumnezeu fără voia lui,

dar poate fi ţinut de Dumnezeu în existenţă fără contribuţia lui. Profitînd de darul existenţei ca om, acesta îşi poate crea iluzia unei fericiri fără Dumnezeu. E iluzia mîndriei. Şi Dumnezeu îl lasă pe om să aleagă această iluzie şi permite omului să vieţuiască în duşmănie faţă de El. În aceasta nu se arată o victorie a răului. Se arată puterea lui Dumnezeu, o dată cu respectul menţinut faţă de om. Dumnezeu nu părăseşte niciodată pe om. El bate mereu la uşa omului cu iubirea Lui. Dar omul e liber să deschidă sau nu acestei iubiri. Dumnezeu nu sparge uşa, nu înlătură libertatea omului şi nici nu ucide pe omul care nu vrea să-I deschidă. Nu Dumnezeu părăseşte pe om, ci omul e lăsat liber să părăsească pe Dumnezeu şi să trăiască fără El. Dar această viaţă, chiar dacă dă mîndriei omeneşti o falsă satisfacţie, nu trăieşte o fericire adevărată.

Poporul român pune la răscrucea drumului crucea smereniei şi a jertfei lui Hristos, ca să-i ajute să aleagă — cu ajutorul lui Dumnezeu şi cu smerenia Sa — drumul adevărat, drumul vieţii plenare.

La răscrucea istorică de azi, de-şi vor însuşi oamenii smerenia şi jertfa lui Hristos ca putere asupra egoismului, vor alege drumul armoniei şi al iubirii între ei, care va însemna o renaştere superioară anticipată, plină de o nouă experienţă în epoca modernă. Dumnezeu nu evită să ne ajute smerindu-Se şi jertfindu-Se El însuşi pentru noi, ca să facem şi noi la fel. Căci de fapt numai aşa ne poate ajuta, odată ce vrea să rămînem oameni înzestraţi cu libertate, odată ce vrea să sporim în umanitate, odată ce ştie că nu putem spori în umanitate decît deschizîndu-ne acestei iubiri a Lui şi acceptînd şi noi o viaţă de smerenie şi de jertfă reciprocă.

71. Ce opinie aveţi despre veacul nostru pe care l-aţi parcurs? Cum l-aţi putea caracteriza?

— Veacul nostru a fost veacul unor mari speranţe şi progrese, dar şi veacul unor mari drame, eşecuri şi greşeli, progresele avînd caracter unilateral. A fost veacul ce s-a zbătut în faţa unei mari răscruci. Să sperăm că din succesele lui ştiinţifice şi din experienţele lui, pe de o parte ispititoare, pe de alta soldate cu mari eşecuri prin unilateralitatea lor, omenirea va şti să aleagă drumul ce o va duce la o viaţă mai înţeleaptă şi mai armonioasă, şi nu la o catastrofă prin înaintarea pe acelaşi drum unilateral.

72. Care este opinia Sfinţiei Voastre despre teologia românească a veacului XX? Ce progrese spirituale s-au făcut la noi în trăirea evanghelică şi în gîndirea teologică? Ce deficienţe am avut în acest veac pe tărîm teologic şi spiritual?

— Cred că teologia românească a început să depăşească în veacul XX o scolastică schematică şi abstractă, apropiindu-se de trăirea evanghelică

a legăturii omului cu Dumnezeu. A început să nu mai fie o teologie de definiții reci și să devină o descriere a experienței vii a coborîrii lui Dumnezeu la oameni în Hristos, a trăirii lui Hristos cel jertfit și înviat, ca izvor de comuniune iubitoare. A început să explice actele sfințitoare ale Bisericii, sau ale lui Hristos prin Biserică, trăite de popor în viața lui religioasă. Mai e încă mult pînă se va scoate teologia noastră din izolarea în care se află față de viața religioasă a poporului, pînă a o face o putere de înviorare a acestei vieți. Dar cred că se va înainta de aci înainte în mod neîntrerupt pe acest drum. Va trebui să se caute pe de altă parte punți spre rezultatele pozitive ale marii dezvoltări a științelor în secolul nostru. Raționalizarea ordinii fizice și biologice a lumii, descoperită de știință, și taina planului spiritual al vieții omenești și al unirii între spirit și trup și lumea vizibilă, precum și taina unității complexe a universului, sînt domenii în care teologia și științele se pot întîlni și ajuta reciproc. Dar aceste deschideri ale unei părți a teologiei românești spre spiritualitate nu s-au făcut fără reacții ale altei părți ale ei, obișnuită cu comoditatea unor repetiții ale formulelor pur raționale de mai înainte. Aceasta a pus în relief și mai accentuat uscăciunea acelei teologii și a absenței preocupării ei pentru viața spirituală alimentată de prezența puterii lui Dumnezeu în om și în toate.

73. Acum, la sfîrșit de secol, ce credeți? Urcăm sau coborîm spiritual? Ne apropiem de Hristos sau ne depărtăm de El? Care este nivelul trăirii duhovnicești astăzi în Biserica Ortodoxă Română? Mă refer atît la monahi și clerici, cît și la masa credincioșilor.

— Unii vor urca spiritual, mai mult decît înainte, ajutați de o teologie care a început să fie preocupată de viața spirituală, iar alții vor coborî, influențați de rezultatele unei științe rău înțelese. Unii dintre oameni, urcați pe treptele unei umanizări mai spiritualizate, se vor apropia de Hristos, de trăirea comuniunii cu El în duhul de jertfă pentru semenii lor și de iubire față de ei. Alții se vor depărta de El prin tot mai marea închidere în mîndria omenească.

Unii dintre monahii și clericii noștri au și urcat la un înalt nivel de spiritualitate și de comuniune cu Hristos. Ba chiar unii credincioși au urcat la o înțelegere și la o sete de înțelegere accentuată a lui Hristos și la o viață spirituală mai bogată în conținut. Sînt însetați de lecturi care le descoperă această viață. Nu mai merg la biserică și nu mai participă la Tainele (Sacramentele) și ierurgiile bisericești numai din obișnuința unei tradiții. Ei caută prin ele și un Hristos lucrător în ele, un sens al vieții, care a devenit foarte obscur printr-o știință și printr-o tehnică orientată exclusiv spre lumea materială și spre satisfacțiile trecătoare ale

trupului. Îşi dau seama că numai continuarea veşnică a persoanei dincolo de trecătoarea viaţă pămîntească, dă un sens acestuia, iar această continuare e garantată de învierea lui Hristos.

74. În calitate de teolog profund şi clarvăzător. care este părerea Prea Cucerniciei Voastre pentru începutul veacului XXI? În ce condiţii ar putea supravieţui lumea, credinţa în Dumnezeu, Ortodoxia?

— Setea de sens al existenţei, pe care oamenii încep să o simtă tot mai puţin satisfăcută trupeşte prin preocupările lor îndreptate spre lumea aceasta ca spre singura realitate va duce, cred, omenirea spre descoperirea credinţei în Hristos ca singurul mijloc prin care să afle răspunsul la întrebarea despre sensul existenţei, aflat în continuarea veşnică a ei dincolo de moarte. Iar cel mai satisfăcător răspuns la această întrebare cred că-l va putea da Ortodoxia, care a slăbit cel mai puţin în trăirea cu Hristos cel înviat.

75. Speraţi într-un progres substanţial al Mişcării Ecumenice, prin dialogurile creştine de apropiere şi refacere a unităţii de credinţă a Bisericii lui Hristos?

— Sper că se va realiza un progres, de apropiere între Biserici în Mişcarea Ecumenică. Această apropiere se va realiza mai întîi între Ortodoxie şi Catolicism, care nu sînt despărţite prin deosebiri esenţiale. La o întîlnire din 1982 între delegaţii Ortodoxiei şi ai Romano-Catolicismului la München, la care am participat şi eu, împreună cu Mitropolitul Antonie Plămădeală, din partea Bisericii Ortodoxe Române, am avut bucuria să constat că tot ce propuneam noi era primit îndată de către cardinalii şi teologii catolici. Astfel au admis în problema Filoque formula veche a Părinţilor răsăriteni, aceea că Duhul Sfînt purcede de la Tatăl şi se odihneşte în Fiul sau luminează din El; de asemenea, că prefacerea euharistică are loc în momentul invocării Sfîntului Duh (epicleza), ca punct culminant al rugăciunii anterioare, în care se aminteşte şi de cuvintele Domnului: « *Luaţi, mîncaţi* . . .», de la Cina cea de Taină. Cred că în chestiunea Purgatoriului se va putea găsi o formulă, care să dea rolul important rugăciunilor celor vii, inclusiv ale preoţilor şi ierarhilor, în trecerea sufletelor unor morţi de la chinuri la fericire. La fel socotesc că se va găsi şi în chestiunea primatului jurisdicţional papal şi a infailibilităţii lui o formulare care să le modereze, încadrîndu-l şi pe el în comuniunea Bisericii al cărui cap este Hristos. Cunoaşterea la care s-a progresat în taina fie-

cărui om credincios unit cu Hristos, dar și a relativității fiecăruia luat în izolare, va ajuta la găsirea unei formule a primatului acceptate de toți.

Protestanții încep și ei să înțeleagă importanța comuniunii (ca Biserică) între oameni, ca o condiție pentru întîlnirea cu Dumnezeu, și caracterul verbal al gestului sacramental, precum și ortodocșii și catolicii înțeleg azi mai bine caracterul dinamic, eficient, deci sacramental, al cuvîntului. Și aceasta va ajuta pe protestanți să înțeleagă valoarea Tainelor (Sacramentelor), iar pe ortodocși și catolici, importanța cuvîntului.

Cu totul departe de creștinism rămîn deocamdată unele secte care nu numesc, și deci nu recunosc pe Iisus ca Hristos, sau ca Mesia, deci ca Dumnezeu și Mîntuitor; nici valoarea mîntuitoare a Crucii Lui. De aceea nu-L recunosc nici ca născut din Fecioară și nu vorbesc aproape deloc de înviere. Ca atare acest Iisus nu ne dă o mîntuire reală, ci un simplu exemplu moral pentru viața aceasta.

76. Care este și ar trebui să fie și în viitor mesajul Ortodoxiei pe calea unității creștine?

— Ortodoxia oferă creștinătății de toate formele unitatea cea mai satisfăcătoare și mai eficientă — unitatea mistică în Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, jertfit și înviat pentru noi, prezent în continuare în noi și prin aceasta în unitatea noastră ca împreună-fii cu El ai Tatălui ceresc și frați între noi, însuflețiți în dragostea noastră de fii ai Tatălui și de frați cu Hristos și între noi prin Duhul cel Sfînt, care Se odihnește din veci în Fiul și în cei ce se unesc cu Fiul după întruparea, jertfa și învierea Lui. Nu în ascultarea de un unic ierarh, nici în credința acceptată de o sumă de indivizi neuniți în înțelegerea ei și în trăirea frățietății și comuniunii în El, se poate realiza unitatea creștină.

77. Ne amintim de cartea de convorbiri pe care ați realizat-o cu preotul M. A. Costa de Beauregard, cu un titlu atît de încărcat de înțelesuri: « Ose comprendre que Je t'aime ! » (Îndrăznește să înțelegi că te iubesc). Este mesajul pe care opera Sfinției Voastre de gînditor religios îl descifrează în lucrarea divină. Mesajul lui Dumnezeu către om.
Care este rolul iubirii creștine în opera mîntuirii, a salvării lumii de la impasul în care se află?
Mai avem preoți și monahi misionari de suflet care ar putea încălzi, apropia, călăuzi și mîngîia lumea prin iubire și cuvînt, pentru a o pregăti pentru veșnicie, pentru veacul care vine?

— Dumnezeu nu ne-a spus numai că ne iubește. Nici nu ne-a arătat numai lumea dăruită spre folosul nostru temporal, ca dovadă a iubirii

Lui. Ci L-a făcut pe Însuşi Fiul Său om între noi şi Frate jertfit pentru noi, ca să ne comunice pentru veci şi nouă, în modul cel mai direct, toată viaţa Sa dumnezeiască şi să realizeze ca Dumnezeu Însuşi cea mai intimă comuniune cu noi şi pentru veci. A înlăturat prin aceasta orice distanţă între El şi noi, orice reţinere a ceva din bogăţia infinită a Dumnezeirii numai pentru Sine. S-a făcut Fratele nostru, ne-a făcut împreună fii cu Sine ai Tatălui. Ne-a ridicat la suprema cinste, ne-a dat putinţa îndumnezeirii nu prin fiinţă, ci prin dăruire nereţinută a bogăţiei harului Său de viaţă infinită, pe care nu vom înceta să o primim în veci, pe măsura deschiderii noastre benevole pentru ea. Iubirea dă totul. Iubirea singură a altuia faţă de mine mă face fericit. După credinţa creştină, Însuşi Dumnezeu fiind comuniune iubitoare în Sine revarsă prin Fiul Său iubirea Sa spre noi în veci. E o iubire în care nu e nici o limită, nici o insuficienţă. E o iubire care ne asigură viaţa în veci, fără nici o scădere; o iubire pe care ne-o putem da şi noi la nesfîrşit unii altora. Ne trebuie numai curajul să iubim pe Dumnezeu şi pe semenii noştri, uitînd de orice grijă de noi, dîndu-ne cu totul lui Dumnezeu şi semenilor noştri, cum a făcut Fiul Său întrupîndu-Se ca om şi jertfindu-Se pentru noi. Mîntuirea ce ne-a adus-o astfel Hristos nu e numai o scăpare de moarte, ci şi o fericire neumbrită de nici o lipsă. Mîntuirea astfel înţeleasă, sînt chemaţi în special preoţii, monahii şi episcopii, dar şi credincioşii simpli, să o explice şi altora, prin trăirea ei. Deci nu numai să o explice, ci să se facă şi mijlocitorii ei avînd-o trăită în ei înşişi în unirea cu Hristos, care nu se ţine departe de noi, ci se află în noi prin Duhul Sfînt.

Sînt sigur că sînt şi astăzi asemenea preoţi şi credincioşi. Şi sper că ei se vor înmulţi în viitor.

78. Ce aşteaptă astăzi lumea credincioşilor de la Biserică, de la ierarhi, de la preoţi şi de la monahi?

— Lumea aşteaptă astăzi de la Biserică ceea ce am spus la punctul 9. Aşteaptă iubirea lui Hristos trăită de ei. Aşteaptă fapta de generozitate. Aşteaptă înfrînarea egoismului, entuziasmul cuvîntului, promptitudinea comuniunii — lipsită de mîndrie — cu orice om. Iar Biserica sîntem toţi cei ce facem parte din ea, toţi cei ce sîntem mădulare ale trupului lui Hristos, sau ale lui Hristos Însuşi. Nici un mădular nu trebuie să înceapă a lucra împotriva altui mădular. Să se considere fiecare în stare şi obligat să pornească aceasta de la sine. Dar întrucît ierarhii, preoţii şi monahii s-au pregătit mai mult pentru această misiune şi s-au hotărît să-şi închine viaţa în mod exclusiv lui Hristos, ei trebuie să pornească cei dintîi la aceasta, să lucreze şi să stăruie neîncetat şi cu toată rîvna în ea. Ei trebuie să se considere « *vase alese* » de Hristos în mod deosebit pentru această

slujire, cum se considera Sfîntul Apostol Pavel «*rînduit pentru vestirea Evangheliei lui Dumnezeu*» (Rom. 1, 1).

79. Poate supraviețui lumea, omul, fără comuniunea iubirii evanghelice?

— Se înțelege că nu poate supraviețui lumea de azi fără credință, fără această comuniune de iubire creștină, dat fiind că azi această iubire nu e numai răcită, ci înlocuită în mare parte de doctrine care îndeamnă la ura dintre oameni, dintre națiuni, dintre sisteme politice. Dacă ura aceasta va prinde în mrejele ei cea mai mare parte dintre oameni, greu va mai putea spuraviețui lumea, date fiind armele distrugătoare ce stau la dispoziția acestei uri. De aceea, niciodată n-a fost mai necesară înmulțirea celor ce propovăduiesc cu cuvîntul și cu pilda vieții lor iubirea dintre oameni, care nu are nici un izvor de putere atît de clar și de hotărît ca Evanghelia lui Hristos. În sensul acesta împuținarea glasurilor care vestesc iubirea evanghelică, prin înăbușirea lor de către glasurile urii între oameni, sau prin slăbirea credinței în Hristos, absența tot mai mare a iubirii evanghelice dintre oameni pune în tot mai mare pericol supraviețuirea lumii.

VIII

80. Care este rolul iubirii divine în întreaga activitate teologică și în opera scrisă a Prea Cucerniciei Voastre?

— Creștinismul este prin excelență religia iubirii. Dumnezeu cel în Treime este un Dumnezeu al iubirii. Dumnezeu nu poate fi decît Persoană. Iar Persoana nu poate fi lipsită de iubire. Ea iubește și vrea să fie iubită. Un Dumnezeu fără iubire ar fi un dumnezeu distrugător, nu creator și susținător al vieții deosebite de a Lui. Un astfel de dumnezeu n-ar fi un dumnezeu atotputernic. Puterea nu se arată în distrugere ci în creare. La originea existenței stă nu o esență oarbă, supusă unor legi ale repetiției fără scop, ci un Tată care iubește din veci un Fiu de care este iubit la rîndul Său și de a căror iubire reciprocă se bucură și o a treia Persoană, pentru a se bucura fără margini de iubirea dintre ei.

Iubirea aceasta eternă în Dumnezeu vrea să facă parte de fericire într-un mod deosebit de al Lui. Lumea este opera iubirii lui Dumnezeu. Altfel ar fi fără sens. E o operă a iubirii, chemată să se bucure de iubirea Treimii, de comuniunea cu Ea în veci. Neputînd să existe *dumnezeiri nesfîrșite*, dumnezeirea cea unică creează un alt mod de existență, dependentă de ea, dar cu care poate realiza o relație de iubire. făcînd-o părtașă de fericirea dumnezeiască, fără să fie o a doua dumnezeire, care să o limiteze pe cea unică. Acest al doilea fel de exis-

tență, fiind chemat la iubire cu dumnezeirea, trebuie să aibă și libertate. Ea poate să răspundă, sau să nu răspundă iubirii lui Dumnezeu, fără ca în ultima alternativă să-i fie luată existența. Ea poate continua și în al doilea caz să existe, dar neprimind prin deschidere iubitoare viața din dumnezeirea infinită, se închide în *finitudinea ei*, ceea ce e una cu trăirea limitării sale, care o face nefericită, fiind creată pe de altă parte cu setea nemărginirii.

Dumnezeu cel iubitor recurge în acest caz la comunicarea într-un grad și mai mare a iubirii Sale, făcînd pe Însuși Fiul Său om, care merge pînă la primirea morții în dovedirea iubirii Sale pentru oameni, ca să-i convingă să răspundă iubirii Lui, El însuși rămînînd în veci Om între oameni, pentru a le comunica în mod direct infinitatea iubirii Sale dumnezeiești.

Această învățătură creștină despre Dumnezeu și despre relația Lui cu lumea și cu oamenii nu putea să nu mă îndemne să mă silesc a explica Ortodoxia pe cît am putut, prin osteneala unui scris care e departe de a pune în relief nemărginita iubire de oameni a lui Dumnezeu.

81. Sînteți teologul și gînditorul creștin al secolului nostru care ați făcut cel mai mult pentru ca mesajul divin al Sfintei Evanghelii să fie accesibil omului contemporan atît de încercat. Cred că aceasta ar fi acțiunea cea mai importantă a Bisericii în secolul nostru, de a face creștinismul credibil omului contemporan.
Ce ne puteți spune în acest sens despre Biserica Ortodoxă Română? Ce s-a făcut pînă acum pentru integrarea tuturor credincioșilor în marea familie a Bisericii lui Hristos? Ce trebuie făcut pe viitor pentru recuperarea celor rupți de trupul Bisericii și lipsiți de bucuria Învierii și a luminii?

— Cred că învățătura creștină despre un Dumnezeu iubitor, care nu numai creează pe oameni din voința de a avea noi subiecte partenere de iubire, ci merge în această direcție pînă la capăt, făcînd pe Fiul Său om, care Se jertfește pentru ei și învie, pentru a-i avea parteneri de iubire în veci, răspunde nu numai cerinței raționale a omului după un sens deplin al existenței, ci și cerinței lui de a se bucura de o atenție din partea unei conștiințe supreme. Omul cere totul, cere infinitul pentru sine ca persoană ce se vrea neperisabilă. Vede în sine o existență de valoare eternă și ridicată prin atenția unei conștiințe supreme la treapta celei mai înalte prețuiri. Ce i-ar putea da o prețuire mai înaltă decît faptul că însuși Fiul lui Dumnezeu se face om și Se jertfește pentru el și rămîne Frate cu el în veci? Rămîne ca cei ce trăiesc bucuria experienței acestei prețuiri din partea lui Hristos, adică bucuria iubirii divine, să comunice din puterea

ei și semenilor prețuirea lor pînă la jertfă pentru ei, făcîndu-i să vadă în ea, lucrînd pentru ei, pe Hristos Însuși cu prețuirea Lui? E cea mai mare putere prin care reușim a da bucurie celor naufragiați, descurajați, dezorientați, indiferenți, odată cu asigurarea că această bucurie o trăim noi înșine în Hristos și o putem comunica din puterea Lui.

82. Prin Sfinția Voastră teologia românească întreagă a luat atitudine față de vestitul strigăt al lui Nietzsche, sub semnul căruia începe secolul nostru: « Dumnezeu e mort ». De atunci am văzut și apariția unei « teologii a morții lui Dumnezeu » sau a « retragerii Lui din lume ». Teologia românească, datorită Sfinției Voastre, a răspuns: « Dumnezeu este viu, lucrează și ne iubește ! » Aș vrea să ne spuneți ce credeți despre această « teologie a morții lui Dumnezeu » sau « a absenței », ori a « retragerii » Lui din lume, și în ce constă, esențial, mesajul opus ce se cuprinde în opera Sfinției Voastre?

— Dumnezeu nu e mort pentru omul care gîndește pînă la capăt. Un Dumnezeu socotit mort întinde moartea, descompunerea, non-sensul, peste toți și toate. Dar aceasta nu o poate accepta omul care vrea să vadă toate cu pătrundere. Un Dumnezeu mort mă lasă pe mine în moarte. Mă lasă nu numai în moartea trupească, ci și în moartea sufletească înainte de cea trupească. Un Dumnezeu mort nu-mi poate da viață. Dar atunci de ce sînt însetat de viață fără de moarte? Și dacă judec bine nu-mi pot explica nimic fără Dumnezeu. Trebuie să fi murit eu în judecata mea de om, ca să declar că Dumnezeu e mort. Nu mai sînt eu om dacă declar că nu există Dumnezeu. Dar mai are vreo valoare o declarație a cuiva care nu mai e om?

Dumnezeu pare mort pentru un om cu sufletul mort. Dar nu pentru un om viu, botezat, care crede și iubește, pentru un om conștient de necesitățile și de capacitățile sale spirituale. Nu e just să se vorbească nici de o « *teologie a morții lui Dumnezeu* » în sensul « *retragerii Lui din lume* », ci doar a retragerii lumii din El. E vorba tot de o moarte prealabilă a lumii pentru Dumnezeu. Dar se poate generaliza o asemenea declarație? S-au retras toți oamenii din Dumnezeu, au pierdut toți credința în El? Și chiar în cazul acesta, Dumnezeu stă cu puterea Lui la baza existenței lumii. Și se mai poate numi o astfel de gîndire « *teologie a morții lui Dumnezeu* » ? Ce mai spune o astfel de gîndire despre Dumnezeu afară de faptul că El S-a retras din lume sau e mort pentru lume? Ea nu poate spune nimic despre Dumnezeu. Deci cum s-ar mai putea numi « *teologie* » ? Dar însuși faptul că unii vorbesc despre Dumnezeu, căutînd argumente pentru inexistența Lui, pentru « *moartea Lui* », arată că oamenii trebuie să vor-

bească despre El, să gîndească despre El. De gîndul la Dumnezeu nu poate scăpa omul, pînă ce e om.

83. Raportul dintre Dumnezeu şi om este problema fundamentală a Sfintei Scripturi, vitală în veacul nostru, în care s-ar părea că omul L-a pierdut pe Dumnezeu; dar este numai o părere, căci Dumnezeu este prezent şi omul Îl caută din nou şi se va regăsi în El.
Cum se poate întări mai mult legătura între Dumnezeu şi om, între Hristos şi lume, pînă la unirea mistică în eternitate?

— Aveţi dreptate că este numai o părere că omul L-a pierdut pe Dumnezeu în veacul nostru. Dumnezeu nu poate fi pierdut de tot de către om. Am văzut că, chiar lupta omului împotriva lui Dumnezeu e un semn că nu L-a pierdut şi nu-L poate pierde de tot pe Dumnezeu. El ar vrea să rămînă cu atributele lui Dumnezeu, fără purtătorul lor. Aceasta înseamnă că nu poate rămîne fără atributele Lui: infinitate, perfecţiune, sens, viaţă nepieritoare, raţionalitate. Dar acestea apar ca o îmbrăcăminte fără un purtător al ei, cînd se rămîne numai cu ele. Ele îşi pierd forma, sensul, devin o grămadă indistinctă şi fără consistenţă cînd nu mai îmbracă pe cineva.

Însă căutarea lui Dumnezeu trebuie să ajungă, cînd merge pînă la capăt, la Dumnezeul iubirii interpersonale şi deci la Dumnezeul de oameni iubitor, care nu Se arată deplin decît în Fiul lui Dumnezeu făcut om, jertfit şi înviat pentru ridicarea omului la relaţia iubitoare cu sine în veci. Un Dumnezeu adevărat are un Fiu din veci şi vrea să aibă şi alţi numeroşi fii dependenţi în existenţa lor de voia Sa, dar a căror iubire liberă o doreşte. Un Dumnezeu adevărat care e atotputernic şi iubitor nu poate să nu meargă pînă la a face fii din iubire pe oamenii creaţi de El din atotputernicie, dar aceasta înseamnă că are din eternitate un Fiu pe care-L iubeşte şi care-L iubeşte. Dar El nu vrea să fie numai El cu o existenţă interpersonală din eternitate, ci vrea să întindă iubirea Sa într-un univers de făpturi conştiente, pe care le poate crea, vrea să se vorbească într-o lume largă de subiecte de iubire şi să se năzuiască spre creşterea ei prin tot mai marea unire a tuturor în El. Dumnezeu nu vrea să rămînă un mister necunoscut de alte fiinţe, ci un mister răspînditor de lumina iubirii Lui. El aduce la un alt fel de existenţă decît a Sa subiecte nenumărate, care, deşi create, sînt şi ele aşezate, prin setea şi capacitatea lor de cunoaştere şi iubire, pe o cale pe care pot înainta la infinit spre adîncimea nemărginită a existenţei şi a iubirii Lui. Această cale este Hristos, care e din veci Dumnezeu şi se face pentru veci şi Dumnezeu şi Om. În veşnicia şi nemijlocita comuniune cu El înaintăm în infini-

tatea lui Dumnezeu. Nu am putea să ne ridicăm în înţelegerea noastră la înălţimea Dumnezeului adevărat, fără Hristos, dacă Dumnezeu nu ne-ar fi făcut fiii Săi, fapt care a fost posibil prin faptul că Dumnezeu are din veci un Fiu şi El s-a făcut şi om.

84. Cum se poate întări raportul creştin între oameni, fără a fi afectată, subjugată, demnitatea persoanei, atît printr-un individualism absolut care a secătuit fiinţa umană, cît şi prin anularea omului ca persoană, pierdut în colectivitate? Cum se poate păstra integritatea evanghelică a persoanei?

— Raportul «*creştin*» sau hristologic între oameni e singurul care, deşi îi uneşte într-un mod desăvîrşit şi totodată într-un mod care se va desăvîrşi în veci, nu secătuieşte persoana umană nici printr-o sărăcie individualistă, nici printr-o uniformizare a ei cu celelalte în colectivitate. Dimpotrivă, silinţa de a afirma cît mai mult pe semeni prin cuvînt şi faptă sporeşte puterile ei. Cu cît uită mai mult de sine, îngrijindu-se de altele, cu atît cîştigă prin recunoştinţa acelora o mai mare bucurie. Binele făcut altora, — spune Sf. Grigore de Nyssa —, se cunoaşte prin bucuria ce ţi-o produce mereu amintirea lui, precum orice rău sau orice păcat se caracterizează prin continua părere de rău ce ţi-o produce amintirea lui. Oricine se bucură să te afirmi prin binele ce i-l faci. Dar cu condiţia să i-l faci cu smerenie, să nu te lauzi, nici tu şi să nu te laude nici alţii cu ştirea ta, în faţa aceluia sau a altora. «*Să nu ştie stînga ta ce face dreapta ta, cînd faci miolstenie*» (Matei 6, 3). Dar aceasta să nu te oprească de a o face. Şi ca să o faci e necesar efortul. Individualistul nu face un astfel de efort. Nici uniformizarea în masă nu-ţi dă putinţa să-l faci. *Persoana creşte în sens evanghelic prin efortul de a face binele şi prin smerenia care-l acoperă, care-l uită.* Numai această uitare te mînă la noi silinţe de a-l face. Această cale ne-a deschis-o Hristos prin jertfa Lui. Egoismul nu e capabil de jertfă. Omul uniformizat în masă n-are nici un folos din ea; şi, la fel, nu e capabil de ea.

85. Cultura europeană, eminamente umanistă, caută o formulă de umanism, care să nu sacrifice persoana umană, personalitatea unică a fiecăruia, şi să evite totodată tragedia umanismului modern generat de tiparul spiritual oferit de catolicism şi exacerbat de protestantism. În Ortodoxie se găseşte o formulă nouă, o ecuaţie nouă a fiinţei, în care persoana umană şi semenii săi se află într-o osmoză fecundă, în care oamenii găsesc comuniunea ce dă putere fiecăruia prin totul viu din care fac parte. În centrul gîndirii Sfinţiei Voastre stă conceptul de persoană în legătură cu alte

persoane, şi a altor persoane cu Dumnezeu. Sfinţia Voastră aţi destupat izvoarele de viaţă ale Ortodoxiei, spre a uda cu ele pustiul şi uscăciunea sufletească a lumii dominate de forţe contrare spiritului vieţii şi omului. Acelui cititor viitor, care încă nu ştie nimic despre această axă om-om a gîndirii Sfinţiei Voastre, vă rugăm să vă adresaţi într-o autodefinire sintetică pe tema enunţată mai sus.

— Cultura europeană a dezvoltat ideea unui umanism individualist, al omului însetat de a se impune. În acest umanism individul are prea multă grijă de a se impune atenţiei altora. El nu dă nici o căldură celorlalţi şi trezeşte reacţia şi critica indivioasă care caută să descopere greşelile celui ce s-a silit să se facă remarcat. Reacţia aceasta a căzut în extrema accentuării teoretice a importanţei masei în care distincţia persoanelor nu mai are valoare. Această teorie s-a formulat prin filosofii panteiste, evoluţioniste, în care nu se disting persoanele, decît superficial şi trecător. Renaşterea şi Protestantismul au promovat individualismul, din opoziţie faţă de Catolicism, pe care îl socoteau ca nepreţuind valoarea persoanei. În Răsăritul creştin au apărut oamenii ajutorării smerite, ale căror culmi au fost sfinţi (Sf. Nicolae, Sf. Haralambie etc.). Jertfa de sine acoperită de modestie e drumul prin care urcă omul spre culmile umanizării, spre slava necăutată, dar recunoscută de toţi fără invidie, cu recunoştinţă. Biserica Ortodoxă îndeamnă pe toţi credincioşii să înainteze pe acest drum după puterile fiecăruia. Prin amîndouă acestea se întăreşte comunitatea între oameni, dar se dezvoltă şi se remarcă şi fiecare persoană.

Spiritualitatea ortodoxă socoteşte că ferirea de « slava deşartă » duce la slava adevărată. Ferirea de slava deşartă este forma spirituală a reţinerii de la individualism. Smerenia e opusă mîndriei individualiste unite cu dispreţuirea celorlalţi. Toţi sînt preţuiţi de fiecare; fiecare e preţuit de toţi. Fiecare îşi are importanţa lui de neînlocuit, pe care nu şi-o impune el, dar i se recunoaşte.

Spiritualitatea aceasta contrară individualismului şi confundării persoanelor într-o masă a fost proprie mai ales satelor în care toţi se cunosc, se ajută şi se preţuiesc, în care toţi ţin seama de gîndirea celorlalţi, unindu-se într-o gîndire şi datină comună.

Oraşul, imitaţie a burgului occidental, a născut pe intelectualii de modă apuseană, dintre care fiecare vrea să aibă o gîndire « originală », fiecare trăieşte în izolarea sa spirituală. Dar se pare că acest mod de existenţă îşi pierde atracţia. Necazurile, tristeţile în care se află atîţia oameni încep să trezească simţul umanului şi între locuitorii oraşelor. Încep să

simtă și ei setea de comuniune și bucuria de ea. Și prin comuniune încep să descopere adevărata lor umanitate și să experieze îmbogățirea și creșterea ei în delicatețe.

Spiritualitatea comuniunii, proprie Ortodoxiei, trăită pînă acum la sate, începe să se trăiască și la orașe sub forța unor necesități mai stringente și la un nivel de mai profundă înțelegere. Orășenii încep să experieze în comuniunea dintre oameni prezența lui Hristos, sau adevărul cuvîntului Lui: « *Unde sînt doi sau trei adunați în numele Meu, acolo sînt și Eu în mijlocul lor*» (Matei 18, 20). Unde se adună doi sau trei în respectul reciproc al tainei lor și cu voința de a se ajuta, nu poate să nu vadă fiecare în taina celuilalt pe Dumnezeu însuși venit prin Hristos, în cea mai intimă apropiere de el. Cine ajută pe cel lipsit, pe Hristos Îl ajută, cum a spus El însuși (Matei 5, 40). Adevărata comuniune a oamenilor e comuniunea lor în Hristos.

86. Fără îndoială, problema cea mai cumplită cu care se confruntă omul veacului nostru este așa-numita « problemă a răului ». Dintre toate capitolele învățăturii creștine, acela care le apare azi oamenilor cel mai puțin capabil să ușureze chinurile sufletești ale indivizilor loviți sub o formă sau alta de « rău », este *ponirologia* Nimeni nu mai acceptă explicația augustiniană, fiindcă ea nu poate mîngîia cu nimic pe cei ce experimentează răul nu ca pe o « absență a binelui », ci ca pe o forță socotită de tot mai mulți superioară forței binelui.

Sfîrșitul secolului găsește omenirea din nou dezarmată ideologic în fața răului.

Credeți că există în creștinismul răsăritean un răspuns care să compenseze insuficiența ponirologiei augustiniene? Credeți că există un astfel de răspuns în modul cum poporul român — unul dintre cele mai încercate ale istoriei — a dat replica felуritelor forme de rău, aceasta reprezentînd o învățătură cu valoare universală?

— Răul a luat într-adevăr mari proporții în societatea contemporană. De aceea e firesc să-și pună oamenii azi cu deosebită acuitate întrebarea despre originea și forța susținătoare a lui. Spuneți că « *nimeni nu mai acceptă explicația augustiniană, fiindcă ea nu poate mîngîia cu nimic pe cei ce experimentează răul, nu ca pe o « absență a binelui», ci ca pe o forță socotită de mulți ca superioară forței binelui*». Dar e de remarcat că nu numai Fericitul Augustin a definit răul ca pe o « *absență a binelui*»,

ci şi Sfîntul Vasile cel Mare spune că: « *Răul nu e decît lipsa binelui*». El adaugă: « *Răul nu are o existenţă proprie. Răul nu există aparte, ca o fiinţă oarecare . . . ca o fiinţă independentă şi de sine stătătoare*» (*Omilia IX: Dumnezeu nu este autorul răului*). Sfîntul Maxim Mărturisitorul socotind şi el că răul nu are o subzistenţă proprie, merge mai departe, dînd o explicare a forţei lui pozitive, o vede pe aceasta în folosirea strîmbă a puterilor sădite în firea omului şi a lucrurilor. « *Răul este abaterea lucrării puterilor sădite în fire de scopul lor . . . , sau mişcarea neraţională a puterilor naturale de la scopul lor, care e una cu cauza lor*», adică Dumnezeu (*Răspunsuri către Talasie*, Filoc. rom. III, p. 8).

Astfel, răul îşi are forţa în puterile existenţei create de Dumnezeu, folosite contrar scopurilor lor naturale. Dar aceasta arată şi lipsa unei puteri proprii a lui. Răul e o folosire a puterilor existenţei contra existenţei. Dar nu o poate nimici pe aceasta, căci nici nu o poate produce. Răul nu are ca bază o fiinţă proprie, alături de cea a lui Dumnezeu, sau de cea creată de El. Şi nu apare nici ca o fiinţă proprie alături de cea care e prin sine bună, ca în filosofiile panteismului emanaţionist, modalist sau evoluţionist. În ultimul caz răul ar fi de neînvins, sau nu ar mai exista propriu-zis decît o deosebire aparentă între bine şi rău.

Condus de o astfel de filosofie. Nietzsche a putut îndemna, în acord cu declaraţia că « *Dumnezeu e mort*», şi la o « *ridicare*» a omului dincolo de bine şi de rău. Dar aceasta înseamnă a nu mai face distincţie între ele. Pînă se recunoaşte o deosebire între bine şi rău, răul caută măcar să ia masca binelui pentru a cîştiga pe cineva. Dar odată ce se recomandă nedistingerea între ele, răul se poate săvîrşi în mod cinic, ne mai socotindu-se deosebit de bine.

În cazul că răul şi-ar avea o substanţă proprie, la fel, răul ar fi de neînvins şi ar fi tot atît de justificat ca şi binele, avînd o existenţă tot atît de importantă şi de necesară ca şi existenţa din care iese binele. Răul nu poate fi în afară de existenţa conştientă şi liberă creată de Dumnezeu în mod liber. El presupune deosebirea între Dumnezeu şi creaţiunea din fiinţa lui Dumnezeu, dar nu apare cu necesitate nici din creaţiunea Lui. Răul stă astfel sub puterea creaturii lui Dumnezeu. Dumnezeu îl lasă sub puterea acestuia, nu-şi impune El puterea asupra lui, oprind producerea lui în existenţă creată de El şi menţinerea în ea.

Stînd Răul sub puterea persoanei conştiente create de Dumnezeu, aceasta se poate opune apariţiei răului şi *el* poate fi învins de *aceasta*. Dar putînd să se folosească de puterile creaturii prin libertatea ei dată de Dumnezeu, omul poate fi şi amăgit de rău, apărîndu-i ca o modalitate de a-şi întări mai mult existenţa prin el, cînd ea de fapt o slăbeşte pe aceasta.

Răul apare în existența creată de Dumnezeu, deci mărginită. Nu poate apare decît în ea. Nu vine din ființa nemărginită a lui Dumnezeu, sau dintr-una la fel de necondiționată ca și existența lui Dumnezeu (dualismul ontologic). Dar e posibil să primească realitatea în existența mărginită, întrucît aceasta nu se poate mulțumi cu mărginirea ei, ci e înzestrată cu setea de nemărginire. Dar, această sete de nemărginire o mînă să caute satisfacerea ei fie în comunicare cu (adevărata) existență nemărginită, fie într-o extindere proprie, care e o amăgire.

Tocmai în putința existenței conștiente create de Dumnezeu de a socoti că poate exista independent de Dumnezeu și că se poate dezvolta fără El, sau chiar mai mult, în independența de El, stă importantul și respectatul statut ce l-a dat Dumnezeu creațiunii Sale. Dacă omul nu ar putea alege și o existență fără Dumnezeu sau contrară Lui, aceasta ar dovedi mărginirea puterii creatoare a lui Dumnezeu, adică s-ar dovedi că El nu poate crea decît marionete nelibere, nici bune, nici rele, ceea ce ar dovedi că El însuși nu e nici bun, nici rău, ci o esență panteistă supusă unor legi uniforme. Dumnezeu nu creează răul cu suferința produsă de El. Aceasta i-ar arăta neputința. Dar nu creează nici o creațiune incapabilă de a alege împotrivirea față de El. Aceasta ar arăta iarăși mărginirea puterii Lui creatoare. Așa se explică puterea, dar și lipsa unei puteri proprii a răului adică nesubstanțialitatea, sau puterea lui, dar și dependența lui de puterile omului, făptură a lui Dumnezeu.

Să vorbim mai mult de puterea lui, pentru că pe aceasta o arată el astăzi în mod mai accentuat. Posibilitatea lui nu e dată numai de o libertate care se balansează neutru între folosirea bună sau îndreptată spre Dumnezeu și între cea rea, ci posibilitatea lui stă în aceea că făptura conștientă mărginită însetată de nemărginire poate să caute împlinirea acestei însetări, fie în legătura cu Dumnezeu, fie în iluzia că o poate afla în extinderea proprie. Și aceasta este posibilă pentru om, dat fiind că setea aceasta ține de ființa lui și tot de ea ține puterea de a tinde spre satisfacerea ei. Setea aceasta de nemărginire, ca putere ce tinde spre ea, e dată de Dumnezeu, dar Dumnezeu nu o silește să se satisfacă tinzînd spre El, căci aceasta înseamnă răspunderea la iubirea Lui, care-și manifestă atracția ei în setea amintită. Dar omul trebuie să descopere și prin el însuși că în această sete e însăși atracția iubirii unui Dumnezeu personal. Însă el se amăgește cu iluzia că setea aceasta nu-l cheamă spre cineva cu adevărat nemărginit și de o existență plenară, ci e o sete a sa de sine însuși spre un grad superior de existență celui în care se află. E iluzia că el este cel însetat și tot el este băutura de care e însetat. Aceasta este mai întîi marea amăgire a unei părți a îngerilor. Cu cît sînt înzestrați cu o existență mai bogată, cu atît se amăgesc mai ușor cu

iluzia că băutura de care însetează e ca ei. Amăgirii acesteia cade pradă şi omul, dar trezită şi întărită în el de amăgirea exercitată asupra lui de duhurile rele.

Iată cum răul e făcut posibil de puterile date îngerilor căzuţi şi oamenilor de către Dumnezeu şi trecerea lui în faptă e făcută posibilă de libertatea lor. Dar el se bazează pe o mare amăgire, pe o mare minciună. Diavolul e tatăl minciunii şi omul se lasă amăgit de el. Dar dacă diavolul ca tată al minciunii nu mai poate ieşi din ea, omul ar putea ieşi. Însă se cere un mare efort pentru aceasta. E uşor să te laşi ispitit că în tine găseşti puterile extinderii tale reale. Te ajută la aceasta impulsurile excitante spre extindere, cînd nu sînt ţinute în armonie şi înfrînare reciproc prin credinţă. Pentru a căuta extinderea ta spre Cel de dincolo de tine, trebuie să renunţi la impulsurile excitante. Trebuie să alegi iubirea persoanei tale ca întreg armonios faţă de Dumnezeu, în Care se armonizează toate, în locul impulsurilor excitante ale unora sau altora dintre componentele persoanei.

Alegerea binelui cere tărie. Şi binele te face tare. Dumnezeu Însuşi te ajută, dar şi tu să te faci tare, odată ce-L alegi pe El. Dumnezeu îţi cere pentru alegerea binelui, sau a legăturii iubitoare cu El, un efort de frînare reciprocă a impulsurilor componentelor care tind să iasă din unitatea lor. Dar fără Dumnezeu nu poţi deveni tare în menţinerea ca unitate personală: nu poţi creşte în spirit ca forţă de menţinere a unităţii tale. Aparenta tărie a răului stă în excitaţia spasmodică produsă de necesităţile pur trupeşti şi egoiste, de a exista, de a se satisface fără măsură. Dar aceste excitaţii sînt de scurtă durată, fiind urmate de o slăbire mereu mai mare a existenţei persoanei. Răul se foloseşte de existenţă împotriva existenţei. Căci nemenţinîndu-se omul în legătura iubitoare cu Dumnezeu ca persoană, care îl face pe om întreg şi tare, şi în legătura iubitoare cu altă persoană ca întreg, el cade în robia pasiunilor unilaterale.

Astfel, întrucît răul îl alegi uşor, el pare tare. Întrucît el îţi aduce robia, sărăcia spirituală şi chinul, el îşi descoperă, după ce l-ai făcut, slăbiciunea. Dar chiar în aparenţa tăriei de la început, el se arată efectuînd asupra ta o slăbiciune. Sau te arată pe tine ca făcîndu-l din slăbiciune. Tăria lui e ambiguă. În aceasta se arată şi putinţa ta de a-l învinge. Dispreţul poporului român pentru duhurile ispititoare la rău şi pentru sălbăticia lor inferioară, se arată şi în numele de « *lighioană*», dat legiunii de demoni sau « *lighioană spurcată*».

Astfel, prima parte a întrebării preotului francez: « *Dacă Dumnezeu există, atunci de unde este răul ?*» e o falsă întrebare. Tocmai pentru că Dumnezeu există, există binele, şi atunci e posibil şi răul ca alternativă liber aleasă a creaturii Lui. Căci dacă n-ar putea exista şi această alternativă, n-ar exista cu adevărat nici binele. Un bine silit, automat, nu mai

e bine, căci nu e în el puterea și căldura liberă a iubirii. Și răul poate dura, pentru că Dumnezeu lasă să existe și pe cei ce nu-L iubesc. Iar existența lor e o luptă între ei, o dezordine, un chin. Dacă nu i-ar lăsa să existe, binele făcut biruitor în modul acesta, n-ar mai fi bine propriu-zis. Binele nu ar fi biruitor propriu-zis nici dacă cei răi ar fi aduși la iubire cu sila, nici dacă ar fi distruși. În primul caz n-ar trebui ca făpturile să facă necondiționat vreun efort pentru a se face bune. În al doilea caz, Dumnezeu, dacă ar distruge pe cei răi, ar folosi și El metoda răului. Omul poate învinge răul din sine și din alții prin ceea ce este el însuși prin fire, adică prin bine, sau prin înnoirea persoanei lui ca întreg din Dumnezeu și din alte persoane ca întreguri, realizînd comuniunea cu persoanele umane și cu Dumnezeu ca o comuniune de persoane, în care se pot armoniza toate.

Dacă răul se înmulțește prin satisfacerea exagerată a trupului, — contrară sufletului —, sau prin promovarea mîndriei individualiste, contrar solidarității cu alții, sau din alipirea la lumea insuficientă, contrar alipirii de Dumnezeu, binele poate fi promovat prin solidaritatea iubitoare cu alții prin credință, Rămîne ca omul să vrea să facă un efort în acest scop, adică să vrea să se facă tare, stăpînindu-și slăbiciunile firești și orgoliul individualist. Dumnezeu l-a făcut pe om să fie tare în raport cu răul, dar trebuie să vrea și el să fie tare. Desigur, are nevoie și de izvorul tăriei, de Dumnezeu unificatorul, pentru a se face tare față de răul dezbinător. Dar Dumnezeu este mereu la dispoziția omului cu ajutorul Lui, cînd acesta vrea să fie tare. Acceptînd răul, omul își slăbește existența, pentru că nu mai este în comunicare cu Dumnezeu cel personal și a toate iubitor și cu semenii.

Tăria binelui față de rău se arată chiar în faptul că el se poate folosi de răul însuși pentru a-l frîna, pentru a prinde putere de a i se opune. Pentru a face evident acest fapt, trebuie să reamintim că binele este o dispoziție și un act al persoanei față de persoană, și la fel răul care i se opune. Mai precis, bunătatea este o relație veșnică a Persoanei divine față de alte Persoane divine și o relație a Treimii divine față de persoanele create cărora le acordă prin aceasta o existență veșnică. De aceea, bunătatea este și o relație pozitivă a persoanei umane față de alte persoane. Însă acestea, avînd libertatea și puterea de a tinde în mărginirea lor spre nemărginire, pot tinde spre o iluzorie nemărginire proprie; se pot închide și în răul egoismului. Numai Dumnezeu ca Treime de Persoane nemărginite e bun și numai oamenii, ca persoane mărginite, în tendința spre nemărginire pot fi buni sau răi.

Dar cum oamenii nu pot trăi într-o singurătate totală, chiar chinul produs de răul egoist al acesteia îl mînă la relația cu semenii. Aceasta arată că în firea omului a rămas o necesitate a relației cu altul care îl

frînează, îl învăluie şi transfigurează pasiunile care vor să se folosească de alţii în mod egoist. Cadrul central în care se petrece aceasta este familia. Plăcerea trupească a bărbatului pentru femeie şi viceversa e copleşită în însoţirea lor pe viaţă de sentimentul răspunderii de a se servi reciproc şi de a se îngriji de copii, de a-i creşte biologic şi spiritual; iar activarea acestei datorii trezeşte între soţi un sentiment de respect şi de recunoştinţă, iar în copii, un sentiment de recunoştinţă însoţit de o amintire care vrea să se întindă în veci.

Familia care zămisleşte copii dintr-un act de plăcere capătă o calitate de sfinţenie în sentimentele şi în faptele ei de sacrificiu pentru copii. E ceea ce nu se întîmplă în lumea animalelor, unde odraslele nu trebuie crescute şi spiritual, ci numai biologic şi nu lungă vreme. În relaţiile dintre membrii familiei e o deschidere spre eternitate. Toţi membrii familiei sînt uniţi printr-o relaţie de bunătate, care se opune oricărui egoism. Iar necesitatea familiei de a-şi creşte copiii în orizontul de preocupări ale societăţii îi face şi pe părinţi şi pe copii să preţuiască ceea ce este bun în ceilalţi şi să răsplătească ajutoarele acelora cu bunătatea lor.

Desigur răul se poate ascunde în alt fel şi în bunătatea membrilor familiei întreolaltă, creînd un egoism de grup faţă de alţii. Dar reacţia acestuia, resimţită de grupul familial ca un rău, îi poate face să se frîneze de la egoismul de familie. Lupta între bine şi rău ia şi formele unui amestec în care cînd unul cînd altul e mai mare. Numai în unirea cu Dumnezeu în Hristos, se poate înainta pînă aproape de binele curat.

Cea mai grea urmare a răului este moartea. Ea ţine în cea mai dureroasă dramă întreaga existenţă a omenirii. Se poate pune întrebarea: cum a lăsat Dumnezeu omenirea în această dramă, în spaima întreţinută de ea, precum pe cel ce moare, şi în marea durere a despărţirii pe cei ce încă sînt în preajma ei? Omul moare, pentru că fiind alcătuit din suflet şi trup, nu mai ţine trupul înfrînat de suflet şi pe sine ca întreg personal în comuniune cu Dumnezeu, Cel ce le poate ţine unite pe toate. Spiritul lui slăbit prin aceasta nu mai poate ţine închegată organizarea trupului său. Şi aceasta are urmare asupra întregii firi fizice şi biologice. Omul n-a făcut efortul să mai ţină spiritul tare în faţa ispitelor naturii asupra trupului.

Cu alte cuvinte, nu Dumnezeu a produs moartea omului, ci omul şi-a produs-o, refuzînd iubirea lui Dumnezeu şi nerăspunzînd acesteia cu iubirea sa, pentru că s-a supus impulsurilor trupului, care prin aceasta a ieşit din unirea cu spiritul şi pe acesta l-a atras din unirea cu Dumnezeu. Prin aceasta omul nu a mai căutat pe Dumnezeu, ci s-a făcut el însuşi dumnezeu sieşi. Şi aceasta i-a adus moartea. S-au împlinit astfel atît cuvîntul şarpelui: « *Veţi fi ca Dumnezeu* », cît şi al lui Dumnezeu: « *Cu moarte veţi*

muri» (Facerea 3, 4—5). Cine se face pe sine dumnezeu, nemaiavînd comuniune cu Dumnezeu, moare. Oamenii au ieșit din comuniunea cu Dumnezeu ca persoane integrale, pentru că s-au făcut numai trupuri, alegîndu-și pe fetele oamenilor ca femei numai ca trupuri (Facerea 6, 3). Aceasta ne-a arătat că Dumnezeu va veni iarăși în noi cînd ne vom iubi ca persoane integrale unii pe alții, cum a spus Mîntuitorul: « *Să vă iubiți unul pe altul, precum v-am iubit Eu pe voi*» (Ioan 15, 12).

Dumnezeu a continuat să iubească pe om, dar iubirea spirituală nu se poate impune cu sila. Iubirea trupească spre cele materiale ale lumii l-a scos pe om din raiul iubirii spirituale a lui Dumnezeu. E « *slăbiciunea*» iubirii spirituale de a nu se putea impune cu sila, avînd nevoie de libertatea celuilalt ca să fie primită și să i se răspundă cu iubire. Dar tocmai în aceasta se arată marea valoare ce i-o dă Dumnezeu omului.

Așa a intrat moartea în lume. Dar spiritul omului nu moare, cum nu mor nici duhurile rele, care sînt numai duhuri. Și trăsăturile persoanei se află în spiritul ei, fie ca cele ce se vor întipări și trupului și se vor manifesta prin el, fie ca cele ce odată actualizate prin trup s-au întipărit în forma aceasta și în spirit. Și Dumnezeu nu mai desființează nici o persoană care e de neînlocuit, chiar după despărțirea trupului de spiritul în care au rămas întipărite trăsăturile specifice ale fiecărei persoane.

Dar Dumnezeu a făcut chiar și din răul morții un mijloc prin care ea e învinsă de binele vieții. Chiar trăind oamenii pe pămînt, gîndul că vor muri îi face să relativizeze plăcerile care susțin patimile egoiste în ei. Într-o rugăciune din slujba ortodoxă a înmormîntării se spune: « *Și ca să nu fie răutatea fără de margini, a lăsat Dumnezeu moartea*». Însă biruința deplină asupra morții a adus-o numai Fiul lui Dumnezeu făcut cu scopul acesta om. În aceasta se arată în mod culminant prețuirea acordată de Dumnezeu omului.

Dumnezeu recurge la un grad maxim de iubire pentru a învinge răul și moartea ca cea mai gravă urmare a lui. Se face El însuși om și își însușește ca om moartea născută din dezbinarea omului de El, și o învinge în Sine. Iar prin unirea ființială cu toți oamenii, le transmite tuturor puterea de a învinge moartea. Prin aceasta Hristos reface ființa umană în toate persoanele cîte apar din ea, căci Dumnezeu nu vrea să se piardă nici una dintre creaturile Sale. Dar, cei ce primesc iubirea Lui nu revin numai la integritatea ființei umane, ci se înalță și la fericirea veșnicei comuniuni personale cu Dumnezeu.

Am spus că puterea spirituală a persoanei stă în unitatea componentelor în persoană și în comuniunea cu alte persoane. Răul a slăbit unitatea persoanei sau a componentelor ei, și comuniunea ei cu alte persoane, pînă la moarte, după ce a slăbit unitatea lor în Dumnezeu. Fiul lui Dum-

nezeu a reîntărit unitatea componentelor firii umane nu numai în persoana umană, ci chiar în Persoana divină, în care se afla iubirea pentru toate persoanele umane. Persoana divină se poate face şi persoană umană, dar o persoană umană atotcuprinzătoare şi atotiubitoare de la divinitate pînă la totalitatea componentelor creaţiei. Totul divin şi creat se adună în unitatea unei Persoane unice şi centrale. În toate se manifestă ea, pe toate le transfigurează, le umple de divin în sine şi cu toţi vrea să fie în comuniune. Dar aceasta depinde şi de oameni. Iar persoana umană se poate menţine în unitatea ei deplină numai concentrîndu-se ca întreg în relaţie iubitoare cu alte persoane şi mai presus de toate în relaţie iubitoare cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel personal, în Care fiecare Persoană este unită desăvîrşit cu celelalte două, în Hristos, în care e unită dumnezeirea cu umanitatea. Hristos a avut tăria unităţii Sale ca Persoană nu numai în ea însăşi ca Persoană dumnezeiască, ci şi în relaţia ei iubitoare maximă cu celelalte Persoane divine şi în relaţia virtuală maximă cu celelalte persoane umane, prin unirea firii umane cu cea divină. El a luat firea Sa umană în unitatea Sa, a Persoanei Sale, unită la maximum cu Tatăl şi cu Duhul Sfînt prin unitatea de fiinţă cu Ei şi unită totodată la maximum cu persoanele umane, pe de o parte ca Dumnezeu Creator al lor, şi pe de altă parte ca Cel ce S-a făcut de aceeaşi fiinţă creată cu ele. El a luat şi moartea, căreia i s-a supus persoana umană prin păcat. Întrucît Hristos n-a ieşit din unitatea cu celelalte Persoane divine, fiind fără păcat, a rămas după moarte în comuniune nu numai cu spiritul uman, devenit neputincios să-şi învie trupul prin slăbirea legăturii cu Dumnezeu, ci atît cu spiritul cît şi cu trupul, deci într-un fel cu totalitatea Persoanei Sale pline de dumnezeirea Sa. Prin aceasta a putut învia trupul Său. El a lăsat trupul Său să moară, pentru a arăta că şi mort poate să-l readucă la viaţă, odată ce i-a dat existenţa chiar fără să fi existat înainte. El a dat prin aceasta chiar spiritului Său uman puterea de a readuce la viaţă trupul mort, arătînd că această putere o va da şi spiritului nostru. El a readus la o viaţă nouă toată natura creată, avînd-o înnoită virtual şi concentrat în trupul său înviat.

Dar Fiul lui Dumnezeu cel întrupat a primit moartea împreună cu alte suferinţe în trupul Său, ca să învingă prin suportarea lor şi să arate că de urmările răului, de lovitura de la cei răi, de nedreptăţi, de boli, de moarte, suferă şi cei buni. Căci tăria acestora asupra răului se arată în suportarea a tot ce le impune răul din exterior. Învingerea prin răbdare a răului venit din exterior arată slăbiciunea acestuia. Hristos a învins moartea, suportînd moartea, şi noi o vom birui în noi înşine, de asemenea, numai de vom muri fără ca să cădem din legătura cu Dumnezeu, prin păcat.

Hristos a învins moartea venită prin păcat, primind-o fără păcat. A învins-o pentru că a transformat-o din moarte pentru păcat, din moarte ca depărtare maximă de Dumnezeu, în act de dăruire lui Dumnezeu, într-un act de jertfă din iubire adusă lui Dumnezeu dintr-o iubire asemănătoare pentru cei ce-L dușmăneau și-L vor dușmăni. În primirea morții El merge pînă la capăt în iubirea Lui față de oameni, dar și în renunțarea omului la sine pentru Dumnezeu. Moartea, ca act suprem de iubire, învinge moartea. Pentru că în iubire are loc întîlnirea cu Dumnezeu. Moartea ca supremă dăruire lui Dumnezeu, ia din El puterea învierii, a biruirii ei.

Acum moartea nu mai înseamnă sărăcire a ființei sau înaintare spre neant (fără ieșire totală din existență), sau încremenire în cadrul mărginit al existenței, ci salt generos din mărginirea egoismului, prin spirit, cu Hristos Dumnezeu, izvorul existenței plenare făcut om, ceea ce dă puterea spiritului umplut de Dumnezeu să readucă la viață și trupul. Cei ce trăiesc lui Hristos — spune Sfîntul Apostol Pavel — tot Lui mor. Adică cei uniți cu Hristos pe pămînt se unesc cu Hristos și prin moarte, spre învierea prin El. Iar Hristos e viu. Deci și cei ce mor lui Hristos sînt vii. « *Nimeni dintre noi nu trăiește sieși și nu moare sieși. Căci de trăim, Domnului trăim, iar de murim, Domnului murim. Deci și de trăim și de murim, ai Domnului sîntem. Căci spre aceasta a murit și a înviat Hristos, ca să stăpînească și peste cei morți și peste cei ce vor învia* » (Rom. 14, 7—9). Deosebirea morții celor uniți cu Hristos de a celor neuniți cu El, o afirmă în mod direct Sfîntul Apostol Pavel, spunînd: « *Căci dacă trăiți după trup, veți muri: iar dacă omorîți cu duhul faptele trupului, veți fi vii* » (Rom. 8, 13). Moartea în Domnul spre odihna în El a celor ce trăiesc Lui pe pămînt o afirmă și Apocalipsa, spunînd: « *Și am auzit un glas din cer, zicînd: Scrie: Fericiți cei morți, cei ce de acum mor în Domnul! Da, grăiește Duhul, odihnească-se de ostenelile lor, căci faptele lor vin cu ei* » (14, 13).

Existența nu e numai atîta cît se vede. Și nici moartea. Ci cei ce trăiesc fără Dumnezeu sînt scufundați într-un întuneric interior, în care se adîncesc deplin prin moarte. Iar cei ce trăiesc cu credința în Hristos sînt scufundați în lumina Lui, iar prin moarte se adîncesc și mai mult în lumina și puterea lui Hristos, care poartă în El, ca om, urmele morții din dragoste pentru Tatăl și pentru oameni, dar e și înviat. Ei se odihnesc ca morți pentru ostenelile de aici, pentru Dumnezeu și pentru oamenii în Hristos, Cel ce a înviat din iubire pentru Tatăl și pentru oameni, dar sînt și vii în această moarte, trăind cu anticipație învierea lor viitoare cu trupul.

Moartea pentru ei nu mai e decît moarte fără de viață aceasta. Ea nu mai e moarte ca scăpare în sărăcia și neputința extremă. Moartea lor

în Hristos e o renunţare spirituală totală la ei înşişi cu Hristos pentru Dumnezeu. Ca atare are în ea în mod potenţial învierea. Nici o persoană nu moare, pentru că e legată ontologic de alte persoane şi în ultimă analiză de Dumnezeu. Dacă Dumnezeu nu-şi reneagă opera creaţiei, cu atît mai puţin îşi reneagă persoanele aduse la existenţă cu care a început un dialog fie pozitiv, fie negativ, cu persoanele ca chipuri ale Lui şi, ca atare, ca cele mai înalte vîrfuri ale existenţei create, ca existenţe conştiente care ştiu de sensul existenţei şi au rostul să facă pe Dumnezeu transparent prin ea. Faptele lor din viaţa aceasta le caracterizează şi mai mult ca persoane de neînlocuit, eternizează dialogul lor pozitiv sau negativ cu Dumnezeu, pe care Dumnezeu nu-l uită. Faptele lor nu s-au făcut degeaba.

Moartea ca urmare a « *despărţirii nedespărţite*» de Dumnezeu de pe urma păcatului a fost transformată de Hristos în dăruire totală a omului lui Dumnezeu, act de supremă predare lui Dumnezeu, şi de aceea, act de aflare a vieţii în El. Dacă n-ar fi moartea, omul ar fi fost lipsit de acest mod de dăruire totală a sa lui Dumnezeu, de renunţare totală la sine, din suprema iubire faţă de Dumnezeu. Moartea a fost făcută în Hristos şi de om ca act de supremă generozitate a sa, ca act de suprem curaj al iubirii şi al încrederii omului faţă de Dumnezeu. Creştinul poate spune « *Mulţumescu-Ţi Ţie, Doamne, că pot muri, că mă pot dărui prin moarte total Ţie, ca să găsesc în Tine viaţa nemărginită trăită cu Tine*». Totuşi omul nu caută să scape de viaţă, ci primeşte moartea numai cînd i-o dă Dumnezeu. El socoteşte şi timpul vieţii ca timp dat lui de Dumnezeu să-i slujească Lui, şi prin aceasta să înainteze prin eforturi proprii în Dumnezeu, ca izvor al existenţei veşnice. E ceea ce spune Sfîntul Apostol Pavel: « *Că mie a vieţui este Hristos şi a muri cîştig. Iar dacă a vieţui în trup înseamnă pentru mine să lucrez şi să am roadă, atunci nu ştiu ce să aleg. Sînt stăpînit de amîndouă: doresc să mă despart de trup şi să fiu împreună cu Hristos. Şi acesta e un bine cu mult mai mare. Dar e mai de trebuinţă pentru voi să stăruiesc în trup*» (Filip. 1, 21—24).

Fără trup, şi anume fără timpul scurt şi fără clipele repede trecătoare ale vieţii, n-am lucra cu mare grijă, tensiune şi seriozitate, pentru a creşte spiritual pentru odihna veşniciei. Tocmai în scurtimea timpului, dar şi pentru că această scurtime stă în cumpănă cu veşnicia, stă uriaşa importanţă a lui.

Iată cum dragostea învinge teama de moarte şi chiar moartea. Dar moartea a fost transformată, prin caracterul de jertfă benevolă ce i s-a dat de Hristos, şi în mijloc de arătare a iubirii noastre faţă de semeni pentru binele lor, pînă la moarte; în mijloc de a face pe oameni tari în solidaritatea pentru binele lor, înţelegînd prin bine existenţa eternă, scăpată pentru totdeauna de moarte.

În acest sens biruința lui Hristos asupra morții a fost biruința binelui adevărat și desăvîrșit asupra răului. De aceea acest bine învinge în Hristos tot răul. El nu învinge numai moartea, ca cea mai gravă urmare a răului, ci învinge deplin și răul care o produce. Dar această biruință și-o pot însuși și cei cu care s-a făcut de o ființă ca om, numai dacă și-o însușesc și ei de bunăvoie. Hristos a pus în El toate formele de bine, ca să le poată transmite puterea lor și oamenilor. El n-a învins numai la exterior răul, El nu l-a lăsat să existe sub nici o mască. De aceea n-a învins răul prin vreun eroism care poartă ca rău masca binelui. Toate formele de învingere a răului prin eroismul care poartă diferite măști ale binelui s-au dovedit victorii înșelătoare.

Răul nu poate fi învins cu adeăvrat decît prin cruce ca jertfă a iubirii. Cel ce se face — după ce pare că a învins răul — și el autor al răului, și nu rămîne numai jertfă care suferă răul, s-a dovedit că n-a învins cu adevărat răul. Răul e un mare născocitor de minciuni. De cele mai multe ori el învinge aparent prin măștile binelui, prin erosime amăgitoare. Puterea răului stă în minciună, în aparența binelui. Puterea binelui stă în smerenie, în răbdare, dar în răbdarea care nu se închină răului cu nici un preț. El dă pe față toate formele de fariseism ale răului. Sfîntul Apostol Pavel a spus :« *Cînd sînt slab, atunci sînt tare* ». « *Deci foarte bucuros mă voi lăuda cu slăbiciunile mele, ca să locuiască în mine puterea lui Hristos*» (II Cor. 12, 10, 9). Tăria smereniei e tăria lui Dumnezeu, care nu se închină în nici un fel în fața răului, nici nu caută vreun profit din darea lui pe față prin pilda binelui ce o arată în ea.

Astfel, chiar urmarea cea mai gravă a răului a fost învinsă de Dumnezeu, dar prin smerenie și jertfă, ca forme de solidaritate cu omul, făcîndu-Se El Însuși om în scopul acesta și înlăturînd tot egoismul. Hristos ne invită astfel la solidaritate în bine, sau în iubire, cu semenii în El, pentru învingerea răului.

Dumnezeu poate restabili existența personală creată în integritatea ei, dar nu-i impune cu sila fericirea iubirii. Ea va fi pentru mulți o integritate ontologică, dar nu și o armonie interioară, spirituală, care depinde de iubirea acceptată voluntar. Vor fi mulți înviați cu trupul, dar nu copleșiți de spirit.

87. Ca monah, îmi îngădui să vă cer părerea asupra unei constatări: monahismul românesc dintotdeauna nu a acordat duhurilor rele — diavolului — importanța pe care le-au dat-o scrierile ascetice din alte părți. Poporul român a respins din acest punct de vedere formula paulină care-l socotește pe Satan « domnul acestei lumi », crezînd mereu cu tărie că lumea aceasta este a lui Dumnezeu

şi că în iconomia divină diavolul îşi are anumite rosturi. Nu cred că mai există o limbă în care satana să fie numit şi cu termenul « aghiuţă » (sfînţuleţul).
Nu cumva înţelepciunea poporului nostru conţine sîmburele unui răspuns? Nu cumva românii au biruit de atîtea ori răul ce s-a abătut asupra lor tocmai fiindcă au fost obişnuiţi, fără a-l minimaliza, să nu i se închine, nici măcar prin frică?
Tot Evul mediu occidental s-a închinat diavolului în măsura în care i-a fost frică de el, a trăit cu groaza lui, l-a închipuit în atîtea feluri înspăimîntătoare pe catedrale. Românii, care au zugrăvit pe diavol în scenele Judecăţii de apoi, au însoţit totdeauna imaginea lui şi cu o undă de umor. Românii nu cu acordat niciodată în sufletul lor diavolului un loc, socotindu-l subordonat. Nu de diavol s-au temut românii, ci de eventualitatea ca Dumnezeu să-i pedepsească prin diavol pentru păcatele lor faţă de Dumnezeu. Această putere de a nu ceda răului şi de a nu-l mitologiza nu este una dintre marile tării ale neamului nostru?
Sfinţia Voastră aţi scris o carte despre « *Ortodoxie şi Românism*». V-am ruga să-i adăugaţi un capitol pe această temă şi să ne daţi un răspuns la cele de mai sus.

— Poporul român a înţeles poate ca nici un altul că răul se învinge prin bunăvoinţă, răbdare, smerenie, prietenie, prin milă. N-a purtat războaie de cucerire, a fost un popor răbdător, milos, comunicativ, prietenos, primitor de străini. Satul românesc a fost o comunitate de oameni necertăreţi, gata de ajutor reciproc, milostivi faţă de cei săraci, de invalizi. Prin aceasta a simţit tăria binelui faţă de rău şi faţă de diavol. El a făcut « *haz de necaz*», simţindu-se superior necazului şi rîzînd de el. A rîs chiar de diavol, văzînd în el un viclean care se foloseşte de minciuni ieftine pentru a ispiti pe oameni la rău, care face pe sfîntul, dar nu reuşeşte să fie decît un « *aghiuţă*», un sfînţuleţ, un mic sfînt închipuit. Nu s-a lăsat doborît în deznădejde de necazurile aduse de împrejurări asupra lui, nici atras la reacţii aspre faţă de cei ce-i făceau răul. Poporului român i-a fost străină răzbunarea, cum se întîmpla de exemplu la popoarele semite arabe, unde fiul unui tată omorît trebuie să omoare pe cel ce l-a omorît sau pe unul dintre cei apropiaţi lui. N-a înmulţit răul prin reacţii însufleţite de rău. Obiectul principal al umorului atît de mult practicat de români este autorul răului, fie mascat sau nu în bine.

Prin aceasta poporul român arată că a devenit cu adevărat un popor creştin. El simte că pentru el, prin Hristos, diavolul, ca « *stăpînitor al*

veacului acestuia, a fost aruncat afară » (Ioan 12, 31), lucru afirmat și de Sfîntul Apostol Pavel despre « *stăpînitorul puterilor văzduhului* » (Efes. 2, 2), sau despre « *stăpînitorii întunericului acestui veac* » (Efes. 6, 12); căci diavolul nu mai este pentru el « *dumnezeul veacului acesta* » (II Cor. 4, 4). Aceasta s-a arătat și în faptul că poporul român a avut și are în general o viață de cumințenie, de moderație, de modestie. În basmele lui, idealul lui Făt-Frumos este căsătoria. El este curat, modest, plin de grijă chiar față de animale. Beția, destrăbălarea, cîștigul necinstit, sînt fenomene rare și osîndite. E un popor cu moravuri înfrînate, care la monahi se ridică la mari înălțimi de asceză, dar unite cu seninătatea și comunicabilitatea nu cu încruntarea. Asceza monahilor nu exclude comunicarea cu oamenii. Ascetul caută bunătatea și se numește om « îmbunătățit ».

Natura nu se află pentru român sub stăpînirea celui rău. Ea și-a păstrat rînduiala dată ei de Dumnezeu. Un om din popor zice: « Tot ce se întîmplă e după o rînduială. Lumea noastră are o rînduială și toate se fac după o hotărîre, după o putere de sus » (Ernest Bernea, *Cadre ale gîndirii populare românești*, p. 239). De un lucru fără rînduială se spune că: « n-are nici un Dumnezeu ». Dumnezeu ține rînduiala în toate. Despre diavol se spune: « Ducă-se pe pustii », adică acolo unde nu sînt oameni și nu lucrează ei. Se ocolește a i se spune pe nume. I se spune mai mult: « Necuratul », « Ucigă-l crucea ». Celui stăpînit de ură, de mînie, i se spune: « *Apucat* », adică nestăpîn pe sine, dar nu se spune de cine e stăpînit, ci e mai degrabă compătimit decît urît. E biruit prin liniște. Lipsa de bunătate e socotită ca lucrul cel mai grav: ca « ieșire din minți », ca « nebunie ».

Despre un om peste care au venit nenorociri, suferințe, se spune că « l-a lăsat Dumnezeu », nu că le are de la diavol, sau că e « bătut de Dumnezeu », ca să fie adus la cumințenie, căci de la Dumnezeu se poate aștepta și scăparea ușoară de necazuri. Iar de omul rău, neînțelept, se spune că e « om fără Dumnezeu », nu că e stăpînit de diavol. Dacă se întoarce la Dumnezeu, toate i se întorc spre bine. Cînd un om nu te înțelege, îl chemi să-și aducă aminte de Dumnezeu, spunîndu-i: « mă, om de la Dumnezeu », sau: « mă, omul lui Dumnezeu ». Neînțelegerea dintre oameni vine din lipsa gîndirii lor la Dumnezeu. Dar se mai spune și de un om bun că e « un om al lui Dumnezeu ». Nu poate fi cineva bun dacă nu e al lui Dumnezeu, sau om al lui Dumnezeu, dacă nu e om bun. Dumnezeu este izvorul binelui, al bunei înțelegeri între oameni, al rînduielii în toate.

Prin toți cei buni s-a manifestat Dumnezeu în istoria omenirii, care și-a pus pecetea în ei, și prin ei, a lui Dumnezeu însuși pe toată creația. Dar în istorie s-a manifestat și răul ca refuz al unora dintre oameni de a crește în Dumnezeu.

Răbdarea, conştiinţa de a avea lîngă sine pe Dumnezeu, a dat poporului nostru tăria să treacă printr-o istorie plină de greutăţi, menţinîndu-se în pofida tuturor.

88. În opera Sfinţiei Voastre cred că se află punctul de pornire şi însăşi temelia pentru o filosofie ortodoxă menită a rezolva tragicul antagonism dintre ideal şi realitate, dintre aspiraţia omului şi circumstanţele de care el se loveşte, dintre « romantismul » visurilor şi « realismul » identificat prea adesea cu abdicarea de la ideal şi pactizarea cinică cu aparenta atotputernicie a răului. Cineva spunea că Sfinţia Voastră aţi introdus o viziune ontologică-dinamică asupra Ortodoxiei. Lumea este văzută sub acţiunea energiilor divine, prin care se poate ridica din cădere şi se poate transfigura. O teologie a ridicării lumii prin lucrarea în sinergie a omului şi a harului, o teologie a lucrării lui Dumnezeu în lume, o teologie a iubirii lui Dumnezeu faţă de făptura Lui este, poate, azi mai necesară ca oricînd omului, spre a spera într-o ieşire din fundătura din care mulţi nu-l văd ieşind decît printr-o catastrofă universală.

Cum aţi ajuns Sfinţia Voastră la această doctrină, şi ce rol a avut descoperirea teologiei palamite? În ce măsură consideraţi că interesul, astăzi universal, pentru gîndirea Sfîntului Grigorie Palama a fost anticipat şi ajutat de apariţia operei Sfinţiei Voastre despre Sfîntul Grigorie Palama — după cîte ştiu, cea dintîi monografie consacrată marelui teolog bizantin pe plan mondial?

— Mă bucur că găseşti în învăţătura Sfîntului Grigorie Palama despre energiile necreate o semnificaţie a lucrării lui Dumnezeu în oameni spre creşterea spirituală a lor şi spre înaintarea lor tot mai mult în Dumnezeu. Oamenii şi îndeosebi cei ce se silesc spre sfinţenie nu se împărtăşesc numai de puterile care ţin existenţele pur senzitive sau cunoscute prin simţuri în cadrul legilor monotone, ci şi de energiile necreate care îi fac să înainteze la nesfîrşit în îndumnezeirea lor (Pr. D. Stăniloae, *Viaţa şi învăţătura Sfîntului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. 213). Prin acestea poate fi transfigurată şi natura cosmică din care ei fac parte. Aceasta implică o viziune spirituală-dinamică a lumii.

Teologul protestant J. Moltmann observa că e meritul recunoscut al lui Mircea Eliade de a fi remarcat că religiile naturiste dau importanţă naturii care se repetă, pe cînd Vechiul şi Noul Testament dau atenţie principală timpului şi istoriei, iar prin aceasta persoanei umane şi libertăţii ei, pe cînd « *omul civilizaţiilor arhaice suportă cu greu istoria* » şi dă importanţă numai repetiţiei naturii (*Le Mythe de l'éternel retour*, Paris,

Gallimard, 1949, p. 161, 36; după Jürgen Moltmann, *Gott in der Schöpfung*, Kaiser Verlag, München, 1985, p. 74).

Sfîntul Grigorie Palama a găsit în Dumnezeu baza acestei viziuni dinamice istorice a lumii. De aceea se poate spune că viziunea istorică a lumii, căreia Sfîntul Grigorie Palama i-a găsit o fundamentare în Dumnezeu însuși, a anticipat și încurajat în parte concepția evoluționistă formulată filosofic în secolul XIX prin Hegel și devenită azi general admisă.

Dar pe de altă parte evoluționismul acesta s-a inspirat din teosofia și evoluționismul platonist, cu baza în religiile orientale, care peste planul eternei reîntoarceri din planul pămîntesc așezau o evoluție în planul fundamental, în care totul evolua de la forma spirituală a esenței la formele mai puțin spirituale, pînă la cele materiale și invers. În această evoluție în sus și în jos se încadra uneori și teoria reîncarnărilor. Noutatea evoluționismului modern stă în faptul că a văzut această evoluție și în etapa scurtă a istoriei trăită de oameni în faza actuală. Dar această concepție nu vorbește de un scop etern al întregii evoluții istorice și metaistorice, cum nu vorbește nici evoluționismul metaistoric — general — al religiilor orientale și al platonismului. E o învîrtire continuă și fără sens prin etape uriașe. Persoana umană nu are o valoare eternă în unicitatea ei. Realitatea ultimă nu este un Dumnezeu personal, ci o esență supusă unei legi neschimbate. Propriu-zis nu e deosebire reală între baza ontologică a existenței și mișcare.

În creștinism creșterea spirituală în timp a oamenilor în alte și alte condiții e urmată de înălțarea veșnică în infinitatea iubirii personale a lui Dumnezeu Cel personal, umplîndu-se tot mai mult de energiile Lui necreate. Există un scop etern al creșterii omului în istorie, sau al timpului. Nici persoanele umane, ființa umană generală a lor, nici Persoanele Sfintei Treimi și ființa lor comună, nu se dizolvă, nici lucrarea persoanelor umane și energiile dumnezeiești nu sînt lipsite de însemnătate.

Existența întreagă, începînd de la cea divină și sfîrșind cu cea creată, are un caracter ontologic-dinamic. Persoanele dumnezeiești de o ființă comună există din veci și în veci, comunicîndu-și iubirea lor, și cele omenești de o ființă comună, activată prin ele, se îmbogățesc în veci din Dumnezeu prin energiile Lui necreate. Persoanele umane au însă pecetea pusă pe ele și de faptele lor și de conlucrarea cu energiile divine care le mențin identitatea și înălțarea lor veșnică. Aceasta dă o valoare eternă persoanelor, ca unități ontologice de vîrf, dar dă un sens și mișcării lor. Însuși timpul se umple de lumina unui sens. Iar veșnicia pune în evidență în mod deplin valoarea persoanelor. Dumnezeu n-a voit să aibă desăvîrșirea și să trăiască personal bucuria existenței desăvîrșite numai în forma exis-

tenţei ei din veci şi pînă în veci, ci s-o vadă şi într-o formă dată persoanelor care se bucură de ea prin înaintarea în ea în veci.

Dacă în trecut fizica întemeia o viziune despre lume în care nu se vedeau în etapa actuală a lumii decît entităţile, fizica mai nouă tinde să vadă realitatea constînd numai din relaţii fără entităţi stabile, permanente ceea ce încurajează evoluţionismul modern, inclusiv darwinismul (vezi Pierre Giesel, *La Création*, Ed. Labor et Fides, Genève, 1980). Dar nici una dintre alternative nu oferă un sens existenţei. Învăţătura palamită îi dă un sens: entităţile există pentru a se desăvîrşi, iar mişcarea sau relaţia e cea care le face posibilă desăvîrşirea. Aceasta dă un sens lumii, creaţie a lui Dumnezeu, adusă la existenţă pentru a se desăvîrşi în El. Şi în ea apare şi Dumnezeu ca avînd un sens, întrucît El este o Treime de Persoane, care se bucură una de alta datorită puterii, slavei, iubirii lor comune.

Extinsa precizare a deosebirii dintre fiinţa şi lucrările lui Dumnezeu, făcută de Sfîntul Grigorie Palama, ne ajută să înţelegem prezenţa activă mereu deosebită a iubirii lucrătoare a lui Dumnezeu în dezvoltarea şi perfecţionarea în timp a creaţiei, fără să considerăm aceasta ca o schimbare a fiinţei Lui neschimbate, în care caz nu ar mai fi Dumnezeu; dar neproducînd prin promovarea persoanelor umane nici schimbarea lor. Deci această precizare afirma şi valoarea persoanelor create şi a creaţiei în general. Dumnezeu n-a creat o lume statică, încremenită, şi nici El Însuşi nu e o existenţă statică, care nu poate să-şi arate bunătatea şi iubirea Lui faţă de creaţia Sa, ajutînd-o să înainteze în apropierea de El, în înţelegerea Lui, în creşterea ei spirituală. Şi existenţa persoanelor nu e nici o existenţă ce se dizolvă prin mişcare.

Relaţia dinamică a lui Dumnezeu cu creaţia Sa, relaţie prin care creaţia e ajutată să înainteze spre ţinta fericirii veşnice în unirea cu El, o arată lucrarea lui Dumnezeu din Vechiul Testament şi prevestirile lucrării Sale viitoare în relaţia cu cea omenească prin prooroci. Timpul nu e locul unei menţineri a omenirii în aceeaşi stare. Dumnezeu are o vedenie anticipată a timpului ca întreg, cu momentele lui prin care omenirea înaintează spre ţinta ei, care e unirea veşnică cu Dumnezeu Cel mai presus de timp. Şi această înaintare a timpului spre veşnicia dumnezeiască nu e numai prevăzută de Dumnezeu, ci e şi condusă de lucrarea Lui liberă, în colaborare cu lucrarea oamenilor. Persoanele înaintează în timp spre ţinta unei existenţe veşnice în Dumnezeu, sau în răul fără sfîrşit, prin lucrarea lor liberă şi prin lucrarea lui Dumnezeu, sau prin voia Lui. Energiile necreate ale lui Dumnezeu sînt puse sau nu în lucrare de voia Lui. Ele sînt ale unui Dumnezeu liber şi lor le corespund lucrările libere ale omului care colaborează sau nu cu cele ale lui Dumnezeu.

Timpul mărginit, înaintînd spre o țintă de fericire sau de nefericire veșnică, presupune pe Dumnezeu ca factor personal și dinamic, dar și pe oameni ca persoane dinamice libere. Un timp etern fără țintă, implică drept realitate fundamentală o esență impersonală, neliberă, supusă unei legi inexplicabile ca origine și ca rost.

Timpul, ca mediu prin care omenirea înaintează spre un sfîrșit veșnic fericit sau nefericit, s-a făcut cunoscut prin învierea lui Hristos. Participarea la învierea Lui a devenit ținta tuturor persoanelor umane. Timpul e înaintare spre învierea oamenilor în Hristos. Învierea lui Hristos dă un caracter dinamic istoriei, prin faptul că îi dă o țintă.

Învierea lui Hristos Îl arată pe Dumnezeu coborît în interiorul timpului pentru omenirea făcută să înainteze în timp, spre veșnicie, prin participarea la istorie ca membru al ei, care realizează în sine ținta ei și o atrage întreagă spre ținta pe care a dat-o El în fine istoriei.

În Hristos s-a întîlnit veșnicia cu timpul, a coborît veșnicia în timp, ca să imprime timpului înaintarea spre veșnicie. În Hristos s-au întîlnit lucrarea dumnezeiască cu lucrarea omenească, cea dintîi atrăgînd pe oameni spre veșnicie, a doua, conlucrînd cu bucurie cu această atracție. În Hristos timpul își pune în evidență valoarea lui, tocmai pentru că nu este el însuși veșnic, dar duce persoanele ce trăiesc timpul spre veșnicie.

89. Cum credeți că ia parte și va lua parte în viitor neamul românesc la salvarea lumii din impasul în care omul contemporan se simte ajuns? Cum vedeți acea « zi de mîine » a omenirii și a neamului nostru în omenire, pentru care viața și opera Sfinției Voastre au fost închinate într-o necontenită strădanie, sub asistența harului și a energiilor dumnezeiești?

— Cred că poporul român are posibilitatea să aducă o contribuție importantă în mîntuirea lumii din impasul în care ea se află astăzi prin aceea că o bună parte din ea nu vede ținta și rostul frămîntărilor ei, datorită unei gîndiri care consideră legile repetiției sau ale unei oarecari evoluții aplicabile ordinii materiale, ca excluzînd orice alt mod și plan de existență.

Poporul român are intuiția unei existențe cu mult mai largi, mai complexe. El vede planul unei existențe spirituale superior celei materiale, în care domnește libertatea și responsabilitatea, căreia îi pot folosi în parte în scopul dezvoltării spirituale umane și al destinației eterne a persoanelor omenești și legile ordinei materiale. Poporul român crede că toate legile lumii materiale și instrumentele tehnice dezvoltate produse de ele trebuie să servească relațiilor dintre oameni inspirate de bunătate și însetate de desăvîrșire și eternitate.

Poporul român se poate face în lume vestitorul şi susţinătorul relaţiilor de bunătate, de milă, de într-ajutorare, de armonie şi solidaritate în bine între oameni ce tind spre eternizare, opuse impulsurilor egoiste, duşmănoase de satisfacţii trecătoare.

Scriitorul Paul Anghel îl face pe Bogdan Petriceicu Haşdeu să spună următoarele cuvinte: « *Iată de ce în culmea mizeriei în care se află azi, afirm că poporul român are un rol providenţial: să ateste prin chipul lui de acum şi dintotdeauna funcţiunea binelui. Nouă ne revine misia de a lupta cu iraţionalul din istorie. Apoi, şoptit, inaudibil: Dumenezu are nevoie de români*». Şi Paul Anghel continuă de la sine: « *Haşdeu nu folosise locuţiunea «popor ales», ca la iudei, dar precis o presupunea*» (*Întoarcerea morţilor*, Bucureşti, CR, 1987, p. 444).

Ne oprim în mod deosebit asupra ultimelor cuvinte din textul atribuit de Paul Anghel lui Haşdeu.

Poporul român trăieşte existenţa umană înălţată la planul superior al unei spiritualizări reale, însetată de eternitate, al unei sensibilităţi de mare delicateţe a omului în relaţie cu semeenii săi. E o spiritualitate de mare fineţe, o spiritualitate adevărată, niciodată terminată, greu exprimabilă, deşi adînc trăită. Ea nu poate fi despărţită de trăirea inepuizabilă a misterului persoanei proprii şi a semenului, unite în misterul suprem şi veşnic care le uneşte şi din care îşi au existenţa, şi care le ţine într-o smerenie şi sete continuă de mai mult, care nu s-ar putea explica numai din relaţia lor, dată fiind trăirea simultană a neputinţei de a-şi da tot ce doresc, de a-şi satisface toată setea de plenitudine. Românul simte pornirea sa şi a celuilalt de a fi bun şi tot mai bun unul cu altul, dar ştie că ei nu-şi pot da toată bunătatea de care sînt însetaţi, ci fiecare are nevoie de bunătatea fără margini a lui Dumnezeu. « *Bunul Dumnezeu să ne ajute !*», spune el de cîte ori vrea să facă un lucru împreună cu altul, de cîte ori vrea el şi simte că vrea şi celălalt să fie buni unul cu altul.

Trăirea spiritualităţii adevărate e pentru poporul român trăirea bunătăţii proprii, hrănite de bunătatea fără sfîrşit a lui Dumnezeu. Aşa se explică dulceaţa serioasă şi infinită a doinei româneşti, adîncimea spirituală şi cuviinţa inepuizabilă a limbii noastre.

Scriitoarea poloneză Kazimiera Ittakowiezowna scrie într-un reportaj publicat în 1937 la Varşovia şi intitulat « *Cum este România*» (Jaha jest Rumania): « *România este plăcută. Atribuit României, cuvîntul acesta vrea să însemne în primul rînd: farmec, seninătate, destindere . . . Dacă în Suedia eşti izbit de eleganţă şi cultură . . .*, în *România totul este atît de plăcut ! Îţi este uşor să trăieşti, fără durere, fără ameninţare . . . În România nu trebuie să depui efort ca să te acomodezi: pe străin îl poartă « valul» viu, unduios, sensibil, plin de grijă, de o rară delicateţe, un « val» faţă de*

care efortul personal devine inutil. I se economisește oaspetelui fiecare clipă de stînjeneală, fiecare ciocnire brutală cu necunoscutul». « *Bizantinismului, care stă la baza iconografiei românești, scufundat într-o meditație hieratică, i se adaugă blînda seninătate latină. Prin forma rigidă curge un conținut viu, armonios*».

Urban Jarnik, un mare prieten al românilor din preajma și din timpul primului război mondial, considera că limba românească are nuanțe mai bune decît alte limbi cu literaturi mai bogate. « *De aceea* — mărturisește el — *eu mă închin cu umilință geniului limbii române și al poporului român, care se pricepe atît de minunat să îmbrace în ea produse de toată frumusețea ale minții lui agere și înțelepte*» (Cuvîntare rostită de Urban Jarnik cu prilejul sărbătoririi a 40 de ani ai societății academice « *România Jună*» din Viena, Brașov, 1912, p. 18; La Alexandru Toader, *Prelegeri de literatură cehă*, Universitatea din București, 1978).

Limba română reflectă spiritualitatea poporului român, relația sufletului românesc cu taina Dumnezeului Cel bun și plin de delicatețe iubitoare față de oameni. Pe El Îl face poporul român deosebit de transparent lumii. Deschiderea spre infinitatea delicată a limbii române e deschiderea spre El. Prin ea oamenii își comunică infinita Lui delicatețe.

90. Adresați un gînd bun, creștinesc, intelectualilor și tuturor oamenilor de bine din țara noastră.

— Ne-am bucura să vedem și la noi mai mulți gînditori și scriitori creștini, cum sînt la toate popoarele. Prin aceasta scrisul românesc s-ar face cunoscut și apreciat în toată lumea, căci credința creștină este izvor profund de gîndire originală, cum nu sînt alte concepții care nu cunosc decît lumea aceasta. În felul acesta scrisul nostru, cultura creștină, ar exprima în mod mai fidel sufletul neamului, făcîndu-l cunoscut și apreciat între celelalte popoare.

Aș dori ca intelectualitatea noastră să-și arate o mai strînsă legătură cu Biserica străbună, cu mînăstirile noastre, cu tradiția spirituală a poporului nostru, participînd alături de credincioși la viața liturgică și sfințitoare a Bisericii.

91. Dați-ne un sfat părintesc celor care vă sîntem ucenici și ne hrănim duhovnicește din scrierile și sfaturile Prea Cucerniciei Voastre.

— Să vă simțiți mai alipiți — dacă se poate — printr-o amintire continuă de Iisus Hristos Care ne este Mîntuitor și ajutător, și model de înnobilare a umanității noastre. Ea ne va face să iubim pe semenii noștri, să părăsim orice egoism și să nu ne descurajăm niciodată în greutățile

vieţii. La aceasta ne-ar ajuta cît mai deasa pomenire a lui Hristos în scurta rugăciune, cunoscută în tradiţia noastră ca « Rugăciunea lui Iisus» sau « Rugăciuea inimii». Putem pomeni pe Hristos fără să ne întrerupem împlinirea datoriilor noastre faţă de viaţă, ci, dimpotrivă, ajutîndu-ne să le împlinim cu cea mai mare responsabilitate.

92. Părinte Dumitru, ne aflăm la începutul unei epoci noi a activităţii Bisericii noastre, după o perioadă în care a fost împiedicată în activitatea ei. Cum credeţi că ar trebui să se manifeste Biserica Ortodoxă Română în această perioadă care începe?

— Ca răspuns la cele de mai sus prezint cîteva recomandări de înnoire a slujitorilor Bisericii lui Hristos pe care le intitulez *« Gînduri despre un program de activitate viitoare pentru Biserica noastră»*

Ne aflăm la sfîrşitul epocii de stăpînire ateistă care a căutat în toate felurile să golească sufletul poporului nostru de spiritualitatea creştină, reducîndu-i viaţa la preocupări strict materiale pe care dealtfel nu a reuşit să i le satisfacă, intenţionînd prin aceasta anularea identităţii lui.

Bisericii noastre i se cere acum să înceapă o activitate care să vindece gravele urmări lăsate în generaţiile mai noi de această îngustă şi fanatică stăpînire antireligioasă şi antinaţională. Toţi slujitorii s-ar cuveni să propovăduiască cuvîntul despre Hristos cu o rîvnă neîncetată şi o caldă putere convingătoare, nu numai Dumineca şi în sărbătoare la Sfînta Liturghie, ci şi la fiecare slujbă ar trebui să vorbească explicînd înţelesul lor, rugăciunile rostite, conţinutul Sfintei Evanghelii.

Sfînta Liturghie ar deveni astfel un mai puternic prilej de încălzire a credinţei şi a comuniunii între credincioşi prin obişnuirea lor cu cîntarea comună cum fac grupurile neoprotestante.

Ar fi bine ca preotul să nu mai fie în nici o clipă un rugător distant, separat, ci să caute să atragă şi să însufleţească pe toţi credincioşii la rugăciune prin rugăciunea lui. Să nu se vadă la el nici o preocupare de răsplată pentru contribuţia lui. Nu va fi lăsat de popor să sufere lipsuri nici el, nici familia lui.

Cu deosebire trebuie introduşi în cunoştinţa credinţei creştine copiii şi tinerii, cărora li s-au băgat în cap tot felul de argumente împotriva credinţei. Preoţii n-ar trebui să aştepte ca să fie cautaţi de credincioşi pentru vreo slujbă, ci şi ei să caute tot felul de ocazii de a se întîlni cu ei şi de a le dovedi adevărul şi importanţa credinţei creştine; în întîl-

nirea cu oamenii pe străzi, pe ulițe, în căutarea lor sub diferite motive în fabrici, în foruri, birouri, intrarea în vorbă cu ei în trenuri, dar mai ales în căutarea lor în spitale. Să cheme după amiezile în biserici pe credincioșii maturi și pe copii, pentru catehizare. Hristos și Apostolii n-au aștepttat să-i caute oamenii să le facă cunoscută credința, ci au umblat tot timpul printre ei făcînd aceasta.

Ar fi poate bine dacă biserica noastră și-ar instala un post propriu de radio, cu doi-trei preoți bine pregătiți, care să vorbească în fiecare dimineață și seară credincioșilor despre credința creștină.

La o parohie din Atena se adunau odată pe săptămînă seara sute de tineri, cărora le vorbeau cunoscute personalități despre temele credinței, urmînd un dialog între tineri și vorbitori.

Propovăduirea lui Hristos și a pildei iubirii Lui de oameni s-ar cuveni să fie unită cu practicarea pilduitoare din partea preoților a acestei iubiri. Orfanii s-ar cuveni să găsească prin sau în preoți un locțiitor al părinților; bătrînii, săracii, bolnavii la fel ar trebui să cunoască prin preoți că nu sînt singuri pe lume.

În Atena și în general în Grecia, fiecare parohie are un comitet de doamne din care cîte una dimineața pleacă într-o mașină a parohiei la bătrînii parohiei și-i îmbracă și le duce de mîncare, sau îi aduce să mănînce într-o sufragerie de lîngă biserică. Alte parohii se ocupă de orfani și de săraci în formele potrivite.

Episcopiile iau cîte un spital întreținut de ele sau cîte un cămin pentru studenții săraci, condus de preoți. Ei ar urma astfel pilda Sfîntului Vasile cel Mare, care a fost nu numai unul din cei mai mari scriitori bisericești, ci a și organizat în orașul său de reședință un grup de spitale, de orfelinate și de alte forme de ajutorare a celor ce aveau nevoie.

Sînt sigur că toți parohienii ar ajuta pe preot și toate parohiile pe episcop să îndeplinească această operă. Să trecem în practică predica despre comuniunea iubitoare dintre noi pe care ne-o cere Hristos.

Această activitate ar fi bine să fie stimulată și supravegheată de episcopi înșăși. În general episcopii ar cîștiga o mare autoritate morală dacă ar părăsi în viața lor „stilul de prinți“ care s-a introdus întîi în Evul Mediu catolic cînd episcopii au devenit stăpîni de mari feude, sau prinți electori. Ar fi un mare bine dacă ar reveni la modul viețuirii Apostolilor ai căror urmași deplini sînt, mod de viață la care unii au rămas în toate timpurile. Ar fi bine să nu se uite că la bază sînt călugări, care au dat votul smereniei

și al sărăciei. Ar fi minunat să umble cu simplitate tot timpul printre credincioși, ca Apostolii, să se afle ca fiecare într-o parohie, așa cum episcopul din primele veacuri era parohul principal al fiecărei parohii, parohul fiind numai locțiitorul lui. S-ar da un conținut real și practic titlului pe care și l-a dat pe vremuri Papa de la Roma: « servis servorum Dei», sluga slugilor (a preoților și credincioșilor) lui Dumnezeu. Cel mai mare e cel ce slujește pe alții, cum a slujit Hristos (Mt. 20, 26—28).

Ar fi bine să se dea o importanță deosebită organizării la centrele eparhiale a activității caritative amintite a parohului. Cel puțin unul dintre consilieri s-ar cuveni să se ocupe cu supravegherea acestei activități. Să nu se mai dea importanță exclusivă unui birocratism sterp, care privește de sus la preoți.

Chiar în Institutele teologice ar trebui ca disciplina teologiei pastorale să nu mai fie un curs teoretic, ci o obișnuire a studenților cu practica unei pastorații caritative pe teren. Precum catedra de cîntare bisericească este o deprindere practică a viitorilor preoți cu cîntarea bisericească, așa ar trebui să devină și catedra de Teologie pastorală.

Tot în Biserica Greciei, am aflat că niște tineri de la o anumită parohie au ajuns, căutînd pe bolnavii din diferite cartiere ale unui mare oraș, la o bătrînă paralizată și de atunci se duc pe rînd în fiecare zi, o îngrijesc și îi duc cele necesare. Aceasta ar fi bine să o deprindă și tinerii teologi ai noștri, ca viitori preoți. Cred că în felul acesta am putea crea un puternic curent de strîngere a credincioșilor în biserici și de vie comuniune între ei.

Acesta este testamentul pe care doresc să-l las slujitorilor Bisericii noastre: Fiți tot timpul cu gîndul la Hristos și căutați să-I slujiți Lui, cîștigîndu-i pe oameni pentru credința în El și pentru mîntuirea lor, prin toate faptele voastre. Așa veți putea cîștiga fericita viață eternă pentru voi și pentru cei pentru care aveți o mare răspundere.

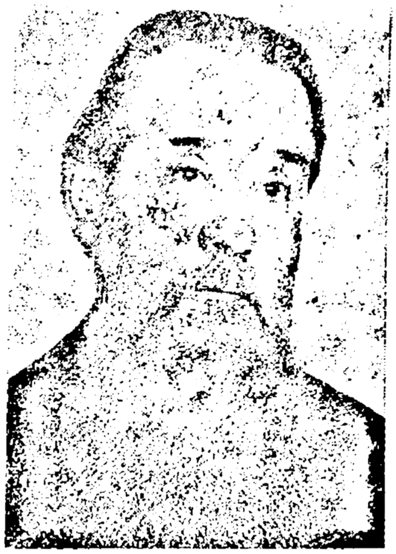
Aceasta e concluzia la care am ajuns la vîrsta mea, apropiată de sfîrșit.

Eu am căutat să slujesc pe Hristos prin osteneala scrisului, căutînd să atrag la credința în El pe cei ispitiți de scrisul străin de credință atît de răspîndit în timpul de cînd tiparul a făcut cu putință înmulțirea lui mai ales în ultimele două-trei sute de ani și cu totul la noi în era comunistă.

Dar mă gîndesc uneori că mai mult folos aș fi putut aduce dacă aș fi fost preot de parohie, pentru a trece în practică cele ce le-am scris.

PREOTUL PROFESOR CONSTANTIN GALERIU *

Institutul Teologic-București

În paginile de mai jos ne vorbește Părintele Profesor Constantin Galeriu. Nu sînt cuvinte uscate izvorîte din mintea unui dascăl de teologie scolastică, ci sînt cuvinte vii, calde, încărcate de duhul dragostei nemuritoare, izvorîte din inima unui părinte duhovnicesc, cu o profundă experiență pastorală. De la Părintele Constantin cerem și așteptăm cuvinte și sfaturi de păstor sufletesc care nu numai învață, ci naște spiritual, hrănește și dobîndește multe suflete pentru Hristos, pentru împărăția cerurilor.

Preot paroh de aproape o jumătate de secol și dascăl de teologie de aproape două decenii, în Prea Cucernicia Sa s-au îmbinat în chip fericit experiența pastorală cu cea de dascăl, vocația de preot format și trăit în mijlocul credincioșilor, cu cea de profesor de teologie înconjurat de studenți însetați de cunoaștere și cuvînt. Apelăm astăzi la dubla experiență a Prea Cucerniciei Sale, dar mai ales la cea de preot și păstor de suflete, și îl rugăm să ne vorbească pe înțeles și de la inimă, ca să ajungă la inimile celor dornici de trăire duhovnicească, de o viață vie, ancorată în Hristos.

Avem nevoie de păstori buni, după modelul marelui Păstor Iisus Hristos. Avem nevoie de preoți care mai întîi de toate se roagă și apoi vorbesc, care mai întîi aduc jertfă pe Hristos pe sfintele altare și se jertfesc pe ei înșiși pentru Hristos și apoi Îl mărturisesc prin cuvînt de pe amvon și prin propria lor trăire. Cel ce vorbește din experiență, după ce mai întîi el se roagă și simte pe Duhul Sfînt săltînd în inima lui, acela are mare putere în cuvînt și poate trezi multe suflete pentru Hristos.

Considerăm că Părintele Profesor Constantin Galeriu, atît de iubit și căutat de studenții săi de la Institutul Teologic din București, ca și

* Născut în Răcătău—Bacău, la 21 nov., în anul 1918, urmează Seminarul Teologic „Sfîntul Gheorghe" din Roman și Facultatea de Teologie din București. După 30 de ani de pastorație în Ploiești și trei ani de detenție pentru predică, ia doctoratul în teologie, cu teza« *Jertfă și răscumpărare*», și este numit, din anul 1973, profesor titular de Omiletică și Catehetică, la Institutul Teologic — București. Totodată, este paroh la biserica „Sfîntul Silvestru" din centrul Capitalei.

de credincioşii şi enoriaşii bisericii „Sfîntul Silvestru" din centrul Capitalei, are această putere harică în cuvintele Sfinţiei Sale şi ne vorbeşte din dubla sa experienţă de preot şi dascăl de teologie. De aceea îi punem cu încredere întrebări şi aşteptăm răspunsuri ziditoare de suflet.

I

1. Părinte Constantin, vă rugăm să ne vorbiţi ceva mai adînc despre Taina Sfintelor Paşti.

— Invocînd lumina Duhului Sfînt şi cugetînd cu stăruinţă, cred că trebuie să vedem în această taină o vocaţie pascală a întregii făpturi. Cuvîntul cel mai deplin care ne dezvăluie taina mormîntului gol din apropierea Golgotei este: Paşti. Celelalte nume: crucea, moartea, învierea, nemurirea, viaţa veşnică sînt puteri şi stări duhovniceşti unite la un loc în acest dar dumnezeiesc — Paştile. De aceea, în slujba sfîntă din dimineaţa Învierii, cuvîntul Paşti este rostit fără încetare cu multe şi negrăite sensuri: « Paştile cele sfinţite astăzi nouă s-au arătat; Paştile fără prihană; Paştile cele mari; Paştile credincioşilor; Paştile care ne deschid nouă uşile raiului; Paştile cele ce sfinţesc pe toţi credincioşii» (Penticostar, ed. 1895 şi 1985, p. 27). Ceea ce ne uimeşte, şi numai în acest imn citat acum, este o totalitate a cuprinderii existenţei noastre în starea pascală.

2. Vreţi să ne lămuriţi ce înseamnă cuvîntul « paşti »?

— Cuvîntul « paşti », provenit din limba ebraică — pesah — ,înseamnă trecere. Sinaxarul marii sărbători învaţă: « *În Sfînta şi Marea Duminică a Paştilor prăznuim Învierea cea aducătoare de viaţă a Domnului Dumnezeu şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, pe care o numim şi Paşte, după cuvîntul care în vechiul grai evreiesc înseamnă trecere. Pentru că aceasta este ziua în care Dumnezeu a adus de la început lumea dintru nefiinţă întru fiinţă. În această zi, smulgînd Dumnezeu poporul israelian din mîna faraonului, l-a trecut prin Marea Roşie şi tot în această zi S-a pogorît din ceruri şi S-a sălăşluit în sînul Fecioarei. Iar acum, smulgînd tot neamul omenesc din adîncul iadului, l-a suit la cer şi l-a adus iarăşi la vechea vrednicie a nemuririi*» (Penticostar, ed. 1895 şi 1973). Acest cuvînt al Praznicului descoperă luminat orizontul atotcuprinzător al acestei mari taine: originea pascală a creaţiei; evenimentul salvator din istoria poporului Israel — trecerea de la robie la libertate; opera mîntuirii noastre, pascală în amîndouă sensurile: — şi trecerea lui Dumnezeu la noi, în firea umană, şi trecerea firii umane în viaţa dumnezeiască, la îndumnezeirea cea după har. În acest duh proclamă sărbătoreşte Biserica, prin graiul inspirat al Sfîntului Ioan Damaschin: « *Ziua Învierii, popoare să ne luminăm ! Paştile Domnu-*

lui, Paştile ! Că din moarte la viaţă şi de pe pămînt la cer Hristos Dumnezeu ne-a trecut pe noi cei ce-I cîntăm cîntare de biruinţă» (Canon, Cînt. 1).

3. Atunci Mîntuitorul a înviat pentru noi?

— Da, Hristos Dumnezeu-Omul a înviat nu numai pentru El. Mai mult, ne şi întrebăm: Cum de a murit Hristos? Cum Fiul lui Dumnezeu şi Cel fără păcat ca Om poate muri? Trebuie mărturisit odată mai mult: cea mai mare minune din partea Domnului este tocmai că a primit să moară, aşa cum din partea noastră, în ce ne priveşte pe noi, cea mai mare minune este Învierea. În Prohodul Domnului, Biserica psalmodiază cucernic, teologhisind: « *Ai apus în trup sub pămînt, nestinsule Luceafăr/ Şi aceasta neputînd vedea soarele/ În amiază el s-a întunecat*» (Starea II, 34). Tot atît de revelator tîlcuieşte taina trecerii prin moarte şi un imn al Sfintei Liturghii: « *În mormînt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un Dumnezeu, în rai cu tîlharul şi pe scaun împreună cu Tatăl şi cu Duhul, ai fost Hristoase, toate umplîndu-le, Cel ce eşti necuprins*» (Liturghier, ed. 1987, p. 141). Tocmai că este necuprins, pe toate le ia asupră-Şi, le cuprinde. Iisus Hristos Dumnezeu-Omul moare şi înviază pentru El, dar şi pentru noi: pentru firea Sa umană luată din Fecioară, pentru întreaga fire umană, ca şi pentru întreaga făptură. Mormîntul Lui, paradoxal, este « *purtător de viaţă, mai înfrumuseţat decît raiul, mai luminat decît orice cămară împărătească*», şi, aşa, golit, devine « *izvor al învierii*».

4. Ce înţeles are tocmai acest eveniment al « mormîntului gol »?

— Într-adevăr, iată mormîntul gol, care nu mai este cum se spune « *locaş de veci*». Rămîne gol şi se face mărturie şi nădejde pentru noi, vestindu-ne că şi mormintele noastre vor rămîne goale. Păstrează în ele de la Învierea Domnului trupuri chemate la învierea şi viaţa veşnică. De aceea, Apostolul, învăţînd despre învierea trupurilor, nu va zice se îngroapă, ci « *se seamănă*» : « *Se seamănă trupul întru necinste, înviază întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamănă trup firesc, înviază trup duhovnicesc . . .*» (I. Cor. 15, 42—44). Purtăm în noi duhul, harul Celui Înviat ca o « *sămînţă*» asemenea « *bobului de grîu, care cînd cade în pămînt . . . murind, jertfindu-se aduce multă roadă*» (Ioan 12, 24). Înţelegem şi pentru ce Hristos foloseşte asemenea grai: « *Semănătorul seamănă Cuvîntul*» (Marcu 4, 14). Cuvîntul lui Dumnezeu-Cuvîntul semănat în noi este sămînţă vie, plină de « *duh şi viaţă*» (Ioan 6, 63); şi, împreună cu Harul Tainelor şi vieţuirea în Duhul, ne face părtaşi vieţii Lui.

5. Vorbiți-ne despre legătura dintre moarte și înviere.

— Iisus Hristos, Domnul nostru, moare și înviază! Mai adînc, se jertfește pentru a ne descoperi o nouă viață: cea a învierii. Moartea Lui este și Jertfă pentru că este oferire de bună voie. « *Venind Domnul spre patima cea de bunăvoie, pentru mîntuirea noastră, Hristos adevăratul Dumnezeul nostru . . .*», mărturisește Biserica în Otpustul Duminicii Stîlpărilor. Domnul pe Sine se aduce Jertfă de bună voie și fără păcat, deci fără sămînța morții. Numai jertfa, numai moartea ca jertfă are drept țel viața. « *Jertfa nu vrea moarte pentru moarte, ci moarte pentru viață*» (V. Jankelevich), pentru un plus de viață. « *Crucea ca moarte a lui Hristos dă morții prin ea însăși un alt sfîrșit în biruirea morții, adică inversează rostul morții, făcînd-o din moarte care pune capăt vieții, moarte care se desființează prin ea însăși, eliberînd viața de moarte: Hristos a înviat din morți cu moarte pre moarte călcînd . . .*» (Pr. Prof. D. Stăniloae, *Crucea în teologia și cultul Bisericii Ortodoxe*, în Rev. Ort, nr. 3/975 p. 406). Astfel, Paștile înseamnă deodată moarte, ca Jertfă, și Înviere; «*trecere de la un mod de a fi la altul*» (M. Eliade). Trecere care cuprinde acești doi poli, doi timpi: jertfă și înviere — ca trecere într-un nou mod de viață, la un plus de viață, la « *mai multă viață*» (Ioan 10, 10).

Aceasta o face Hristos Domnul și prin aceasta El ne descoperă condiția, vocația noastră originară, vocația pascală a făpturii. Propriu-zis, Domnul o restaurează. Biserica Îl numește pe Hristos: « *Paștile nostru . . , Jertfa cea vie și nejertfită . . .*» (Cînt. Inv. Canon 4, 6). În Întruparea, Crucea, Învierea, Înălțarea la cer, Trimiterea Duhului Sfînt de la Tatăl, Domnul ne descoperă taina, puterea creatoare a jertfei, a jertfei pascale. Ne-o descoperă din El ca origine și izvor al ei; mai profund, ne-o descoperă ca paști din veci, înainte de însăși întemeierea lumii.

6. Avem un temei în acest sens în Sfînta Scriptură?

— Revelator este în acest sens cuvîntul Sfîntului Apostol Petru: « *Știind că nu cu lucruri stricăcioase, cu argint sau cu aur ați fost răscumpărați din viața voastră deșartă, lăsată de la părinți, ci cu scumpul sînge al lui Hristos ca al unui Miel nevinovat și neprihănit, Care a fost cunoscut mai înainte de întemeierea lumii, dar Care S-a făcut arătat în anii cei mai de pe urmă pentru voi*» (I Petru I, 18—20). Potrivit acestei descoperiri, trebuie observat și spus că răscumpărarea, mîntuirea noastră s-a făcut prin jertfă, pentru că însăși venirea noastră la existență s-a făcut tot prin jertfă. Astfel, creația întreagă este rod al jertfei. În același timp, celălalt Apostol de taină al Domnului, Sfîntul Evanghelist Ioan, contemplă « *Mielul junghiat de la întemeierea lumii*» (Apoc. 13, 8). Și Înaintemergătorul Boteză-

tor al Domnului, Sfîntul Ioan, Îl vestește pe Hristos tot sub acest nume al jertfei: «*Iată Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatul lumii*» (Ioan 1, 29). În Sfînta Scriptură, mielul, după cum se știe, este cu o distincție unică: simbol al jertfei nevinovate oferite lui Dumnezeu; de unde și numele proprii consacrate: «*Mielul pascal*», «*Paștile Domnului*» (Ieșirea 12, 11, 27).

Creația se întemeiază pe jertfă, pe iubirea dumnezeiască, creatoare, și în originea ei și în mîntuirea ei. Și orice act creator al nostru are drept temei și sursă jertfa, iubirea jertfelnică. Fără jertfă nu se face nimic. Jertfa are în ea deja, în elanul ei, o sămînță vie, un țel, în timp ce încununarea acesteia este rodul, prăznuit pascal.

7. Vedeți o legătură și mai adîncă între iubirea dumnezeiască și taina Sfintelor Paști?

— Da! Jertfa este pascală, purtătoare de viață tocmai pentru că prin Hristos se descoperă că își are temeiul în iubirea dumnezeiască. Iubirea este principiul și al vieții și al învierii. Trebuie să vedem adînc jertfa, iubirea care este pascală, deci Paștile, înrădăcinat în Dumnezeu, în Preasfînta Treime. Sfîntul Apostol Petru Îl contemplă pe Mîntuitorul, precum s-a văzut, ca Miel nevinovat, deci în stare de jertfă, «*mai înainte de întemeierea lumii*» (1, 19—20). Într-o asemenea stare de oferire jertfelnică descoperă Domnul Însuși unirea Lui cu Tatăl, din veci, cînd zice: «*Tu Părinte întru Mine și Eu întru Tine*» (Ioan 17, 21). «*Locuirea*» Unuia în Celălalt dezvăluie o comuniune sacrificială și pascală în Preasfînta Treime. Iar Sfîntul Apostol și Evanghelist Ioan vede această comuniune sacrificială și pascală extinsă de la Preasfînta Treime la întreaga creație. — «*Iată* — zugrăvește el ca într-o icoană liturgică —, *un tron era în cer și pe tron ședea Cineva, avînd în mîna dreaptă o carte scrisă, pecetluită cu șapte peceți . . . și 24 scaune înconjurau tronul și pe scaune 24 bătrîni șezînd îmbrăcați în haine albe. Șapte făclii de foc ardeau înaintea tronului, care sînt cele șapte duhuri (daruri ale lui Dumnezeu); iar împrejurul tronului erau patru ființe rostind neîncetat: Sfînt, Sfînt, Sfînt Domnul Dumnezeu Atotputernicul Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine . . . Și am văzut la mijloc între tron și cele patru ființe și în mijlocul bătrînilor stînd un Miel, ca înjunghiat*». Și Apostolul continuă, descoperind că «*a luat cartea din dreapta Celui ce ședea pe tron* (Cartea pecetluită e istoria făpturii, purtînd în ea sensul existenței noastre, *n.n.*). *Și cînd a luat Cartea, cele patru ființe și cu cei 24 bătrîni au căzut înaintea Mielului, avînd fiecare alăută și cupe de aur pline cu tămîie, care sînt rugăciunile sfinților. Și cîntau o cîntare nouă zicînd: Vrednic ești să iei cartea și să deschizi pecețile ei, fiindcă ai*

fost înjunghiat şi ai răscumpărat lui Dumnezeu cu sîngele Tău oameni din toată seminţia şi limba şi poporul şi neamul» (Apoc. 4, 2, 4, 6; 5, 1, 6—9).

Viziunea ne descoperă Liturghia cerească, reprezentată iconografic, de altfel, în cele mai multe biserici, În mijlocul celor patru fiinţe, semnificînd creaţia, şi a celor 24 bătrîni, semnificînd umanitatea, se află « *Mielul*». Iisus Hristos ni se descoperă «stînd» deci înviat, dar ca «înjunghiat», deci în stare de oferire jertfelnică înaintea Tatălui. El oferă sacrificial creaţia, Biserica, după săvîrşirea operei lui mîntuitoare. Dar o oferă în virtutea vocaţiei Lui eterne de a fi El Însuşi ofrandă Tatălui. De aceea, în rugăciunea dinaintea Jertfei Sale rosteşte: « *Acum preamăreşte-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuţi, cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea*» (Ioan 17, 5). Slava Lui este tocmai această oferire, stare de jertfă primită de Tatăl în puterea şi bucuria slavei Duhului Sfînt. El este oferire din veci Tatălui ca Fiu, iar acum oferă şi creaţia pe care o poartă haric în El, căci « *Prin El toate s-au făcut*». O oferă Tatălui în strălucirea slavei Duhului Sfînt; bucurie pascală, contemplată de Apostol în imagini sacre: « *şapte făclii de foc*» — daruri ale Duhului Sfînt, imnul îngeresc: « *Sfînt, Sfînt, Sfînt...*», « *cupe de tămîie*» — rugăciunile pline de mireasmă ale sfinţilor (Apoc. 4, 5, 8; 5, 8—9), toate evocînd chipul Bisericii cereşti.

8. Înţelegeţi astfel existenţa şi viaţa făpturii în lumina unei vocaţii pascale?

— Creaţia este o oglindire a acestui Paşte divin etern. Existenţa întregii creaţii este ţesătură harică de jertfă şi înviere, lucrată de Tatăl prin Fiul în Duhul Sfînt. Sfînta Scriptură arată că totul începe prin jertfă divină şi se finalizează în lumina învierii. Citim în Cartea Facerii: «*A zis Dumnezeu: să fie lumină*». Însuşi cuvîntul Tatălui, adică expresia: « *A zis*», Îl descoperă pe Dumnezeu-Cuvîntul, pe Fiul şi Mielul dat ca temelie « de la întemeierea lumii», pentru întemeierea ei. Iar în cuvîntul divin e lumină şi viaţă. « *Cuvîntul era lumina cea adevărată, Care luminează pe tot omul care vine în lume*» (Ioan 1, 9); lumină şi viaţă strălucind în Duhul, Care « *odihnea*» deja deasupra apelor (Facerea 1, 2).

Citim mai departe: « *Şi a fost lumină... Şi a despărţit Dumnezeu lumina de întuneric. Lumina a numit-o ziuă, iar întunericul, noapte. Şi a fost seară şi a fost dimineaţă, zi, una*» (Facerea 1, 4—5). Adînc semnificativ trebuie să observăm şi că zilele creaţiei nu încep cu dimineaţa, ci cu seara; de la seară la dimineaţă.

9. Ce vrea să ne spună aceasta?

— Mai întîi trebuie spus că zilele creației nu sînt zilele solare (de 24 ore). Numai după « *ziua a treia a zis Dumnezeu: să fie luminători pe tăria cerului . . . ca să despartă ziua de noapte . . . să deosebească anotimpurile, zilele, anii . . .*» (Facerea 1, 14). « *O zi, înaintea Domnului, este ca o mie de ani*», zice Apostolul (II Petru 3, 8; Ps. 89, 4). Atunci, această ordine « *seară-dimineață*» arată că zidirea făpturilor urmează tot o « *trecere*» pascală. Însuși Domnul S-a jertfit seara întru înnoirea creației și a înviat în dimineața celei de a treia zi. Făptura înrădăcinată haric în viața Mielului lui Dumnezeu vine la existență și viață urmînd același curs: de la seară la dimineață, de la cruce la înviere, de la jertfă la împlinire creatoare. În același duh și cultul divin al Bisericii, în care se zidește creștinul, e un drum care începe cu Vecernia — slujba de seară — trece prin Miezonoptică la Utrenie, slujba dimineții, încununată cu Sfînta Liturghie în care creștinul exclamă: « *Am văzut lumina cea adevărată, am primit duhul cel ceresc*».

10. Pentru ce este numită « ziua întîia a creației » zi una?

— Da, se cuvine spus: « *a fost zi una*». Traducerile mai noi propun « *ziua întîi*». Sfîntul Vasile Cel Mare arată însă că: « *Scriptura, ca să ducă mintea noastră spre viața ce va să fie, a numit-o una. . ., adică pîrga zilelor, pe cea de o vîrstă cu lumina, Sfînta Duminică cea cinstită cu Învierea Domnului*» (Omilia II la Hexaimeron). Această « *zi una*» a fost și prima dimineață pascală, cel dintîi « *paști*» sărbătorit în creație.

11. Vă rugăm să mai stăruiți puțin privind această urmare: « seară — dimineață » din Cartea Facerii, pe care o explicați drept structură de jertfă și înviere a făpturii.

— Observăm că succesiunea seară — dimineață se repetă în toate zilele creației: « *Și a fost seară și a fost dimineață ziua a doua . . ., ziua a treia . . ., ziua a patra . . .*» (Facerea 1, 8, 13—18). Seara semnifică o jertfire de sine « *Jertfă de seară . .*» (Ps. 140, 2). În jertfă se află începutul oricărei zidiri. Este o cerință universală. « *O, Preaslăvită minune,* va cînta Biserica, *Lățimea și Lungimea Crucii, deci a jertfei, cu a cerului se aseamănă, căci cu dumnezeiescul dar sfințește toate*» (Laude, la 14 sept.). Jertfa, este astfel actul creator, sfințitor, originar instituit de Dumnezeu Însuși prin Fiul Său de la început. Și din acest act, din jertfă, apoi, în fiecare dimineață a zilelor creației apărea cîte un nou regn al făpturilor. Căci jertfa nu se poate înțelege decît în actul creator, iar fiecare dimineață, precum

descrie Cartea Facerii, era o bucurie a creaţiei, bucurie a roadelor, a vieţii, era un Paşti.

12. Era « Paşti » în sensul nostru creştin?

— Era un «*Paşti*» al celorlalte făpturi. Şi, era o prefigurare a « *Paştilor*» desăvîrşit pregătit omului pentru trecerea lui « *de la pămînt la cer*», precum învaţă Biserica. Făpturile pămîntului vestesc prin jertfa lor şi pregătesc jertfa lui Adam. Toate sînt deodată şi un dar divin, jertfă oferită omului spre susţinere şi umanizare, dar şi exemplu de jertfelnicie pentru om, pentru propria lui jertfă închinată Ziditorului şi prin El semenilor. Comuniunea cu celelalte făpturi în acest act sfinţitor o vădeşte omul şi prin oferirea la Altar a prinoaselor din toate regnurile creaţiei.

13. Explicaţi în cîteva cuvinte crearea şi vocaţia pascală a omului după Sfînta Scriptură.

— Omul s-a învrednicit de un act ziditor propriu, oferit numai lui. Referatul biblic precizează: « *Şi a zis Dumnezeu: să facem om după chipul şi asemănarea Noastră . . .*» (Facerea 1, 26). Iar mai departe: « *Atunci luînd Domnul Dumnezeu ţărînă din pămînt a făcut pe om şi a suflat în faţa lui suflare de viaţă şi s-a făcut omul suflet viu*» (Facerea 2, 7). Actul divin îl instituie deodată în legătură şi cu pămîntul, cu fiinţele de pe el, dar şi cu Ziditorul. Comunicarea este faţă către faţă, personală. Dumnezeu îi insuflă prin har o conştiinţă şi iubire jertfelnică liberă după chipul Său divin, pentru a-şi putea realiza apoi şi « *asemănarea*». Iar distincţia pe care o face Sfînta Scriptură între chipul divin dăruit, devenit constitutiv fiinţei noastre, şi « *asemănarea*» cu Dumnezeu, pentru care trebuia Adam să conlucreze cu harul, pune în lumină această vocaţie pascală originară a omului. Sfîntul Vasile Cel Mare învaţă: « *Dacă te-ar fi făcut dintru început după asemănarea lui Dumnezeu, unde ar fi fost darul tău? De unde te-ai fi încununat? Dacă Ziditorul ar fi dat firii totul cum ţi-ar fi deschis Împărăţia cerurilor? Acum însă una ţi s-a dat (adică chipul); cealaltă (asemănarea) nedesăvîrşită s-a lăsat ca şi tu să lucrezi la desăvîrşirea ta pentru ca vrednic să te faci de plata cea de la Dumnezeu*» (Omilia I Despre originea omului, 17). Lucrarea, nevoinţa lui Adam, trebuia să fie ca o jertfă harică în sînul creaţiei, « *să lucreze şi să păzească grădina cea din Eden*» (Facerea 2, 23); să pună asupra lumii o pecete tot mai luminoasă a jertfei creatoare, sporind el însuşi mereu în unirea cu Prototipul divin după care fusese zidit, pînă la încununarea Paştilor hărăzite lui. Într-o asemenea comuniune cu Dumnezeu susţinută de un elan neistovit al iubirii era dată şi posibilitatea nemuririi lui Adam.

14. Cum a pătruns însă moartea şi ce sens poate căpăta în creaţia divină?

— Se înţelege, cauza ei este căderea din har, din comuniunea cu Dumnezeul Cel Viu. Dar, paradoxal şi tragic e faptul că s-a instituit în existenţă ca un fenomen obişnuit, «*firesc*», deşi fundamental conştiinţa o refuză. Sînt chiar teologi care afirmă că « *un creştin n-ar trebui să ia prea în serios moartea insului. Moartea e pretutindeni, iar Dumnezeu n-a considerat în mod vădit moartea ca un scandal; chiar sub formele brutale ale morţii copiilor . . .*» (K. Rahner, Écrits Théologiques, Ed. D. D. B. Mame, 1970, p. 61).

Totuşi o cercetare mai atentă a Revelaţiei divine ne conduce şi la alte concluzii. Înainte de toate nu trebuie pierdut din vedere că Dumnezeul Cel Viu îl previne pe Adam tocmai împotriva morţii. Dumnezeu îi atrage atenţia să nu iasă din comuniunea cu El, cu Binele şi să guste « *din rău*», precizînd: « *în ziua în care vei mînca din el, vei muri negreşit*» (Facerea 2, 17). De asemenea, fără echivoc, Sfînta Scriptură spune: « *Dumnezeu n-a făcut moartea şi nu se bucură de pieirea celor vii. El a zidit toate lucrurile spre viaţă şi făpturile lumii sînt izbăvitoare. Moartea n-are putere asupra pămîntului. Dreptatea este nemuritoare, iar nedreptatea aduce moarte*» (Înţelep. lui Solomon 1, 13—14). În acest sens Apostolul învaţă: « *Plata păcatului este moartea*» (Rom. 6, 23) şi descoperă ca stăpîn al morţii pe demon. De aceea Tatăl a trimis pe Fiul Său în lume « *ca să surpe prin moartea Sa pe cel ce are stăpînirea morţii, adică pe diavolul şi să izbăvească pe acei pe care frica morţii îi ţinea în robie toată viaţa*» (Evrei 2, 14—15). Fiul Dumnezeului Celui viu, Care în faţa crucii exclama: « *Întristat este sufletul Meu pînă la moarte*» (Matei 26, 38), a venit în lume tocmai ca să desfiinţeze scandalul morţii.

Pătrunzînd şi mai adînc în inima tainei, înţelegem semnificaţia dată acestui eveniment limită şi ca « *prăpastie sau punte universală de trecere spre o altă existenţă, spre existenţa veşnică*» (Cf. Pr. Prof. D. Stăniloae, Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. III, p. 214). Într-adevăr, după cum « plata păcatului este moartea», la fel în moarte se află şi moartea păcatului, a răului şi a unei lumi vechi. Rugăciunea Bisericii îi dezvăluie acest sens: « . . . *Pentru ca răutatea să nu fie fără de moarte, din iubire de oameni, ca un Dumnezeu al părinţilor noştri, ai poruncit amestecului . . . acestei negrăite legături a Ta . . . să se desfacă şi să se risipească, pentru ca sufletul să meargă acolo de unde fiinţa şi-a luat, pînă la obştească înviere, iar trupul să se desfacă în cele dintru care a fost alcătuit*», în pămînt. (Rugăciunea de iertare la cei adormiţi). Dar atunci moartea este hotar, hotar pus răului şi hotar întîlnirii între două lumi, instituind un sfîrşit şi un nou început. De la sine înţeles, moartea nu decide prin ea însăşi sensul, ea îl

poate doar deştepta, mijloci. Ţine de starea duhovnicească a persoanei umane să facă din moarte, sau trecerea cu credinţă şi nădejde spre un nou mod de existenţă în infinitul vieţii divine, sau închiderea narcisistă în sine. Şi, « *cel ce se închide în sine, desigur nu e pierdut în Dumnezeu, dar e îngropat în el însuşi* » (A. Manaranche).

15. Totuşi, noi nu sîntem făpturi vremelnice? Numai Dumnezeu este veşnic.

— Da! Nu putem evita această întrebare, întrucît omul, ca făptură, are o existenţă temporală, care este sensul mai profund al nemuririi lui Adam şi a noastră? Altfel spus, unde s-ar afla punctul de întîlnire între etern şi temporal, în care eternul, Dumnezeul Cel veşnic, toarnă în noi, cei vremelnici, nemurire, har din eternitatea Lui?

Ştim că temporalitatea înseamnă, după Revelaţie, împlinirea vocaţiei făpturii într-un anume timp dat, într-un interval, o perioadă; acestea vor să ne spună « *zilele creaţiei* », care, cum s-a sesizat, nu erau zile solare, întrucît soarele apare în ziua a patra (Facerea 1, 16). În exprimarea Noului Testament, asemenea perioade sînt numite « *eoni* », « *veacuri* ». Şi, de observat, Dumnezeu « *prin Fiul . . . a şi făcut veacurile* » (Evr. 1, 2). Este de la sine înţeles că orice lucru al nostru, de orice proporţie, se face într-un timp dat. Aşa încît şi în mare, fiecare veac sau eon, în planul veşnic al lui Dumnezeu, împlineşte o lucrare, o misiune proprie. Dar în acelaşi timp îl pregăteşte pe altul viitor, aşa cum treapta unei scări deschide posibilitatea trecerii la o altă treaptă, mai sus. Pe măsura înaintării spirituale, noi şi luăm cunoştinţă tot mai vie de misiunea veacului de acum, îl împlinim, dar şi întrezărim ceva, în transfigurare, din bogăţia sporită a celui de dincolo şi ne şi pregătim pentru dobîndirea lui. Mai mult, ne este dată chiar o pregustare a celuilalt, cum spune Apostolul: « din puterile veacului viitor » (Evr. 6, 5), o « arvună în vederea moştenirii depline », cum zice Sfîntul Simeon, Noul Teolog. Chiar şi mai concret: aşa cum a anticipat Domnul învierea ca realitate nouă a veacului viitor, prin Schimbarea Sa la Faţă. Or, contemplarea sau dobîndirea unei arvune a veacului viitor este deja o gustare a nemuririi. Cînd ţi s-a întredeschis « o poartă a cerului » (Facerea 7, 11), fie şi pentru puţin, moartea şi-a pierdut caracterul ei absolut, ireductibil. Sfîrşitul, care coincide cu încheierea unei vechi condiţii, nu mai e atunci moarte, ci trecere — « *Paşti* », e transfigurare şi un nou început în celălalt eon. În acest orizont « *pascal* » sesizăm noi sensul nemuririi lui Adam.

Or, jertfa tocmai aici îşi descoperă sensul, virtuţile ei. Nu e fără semnificaţie că acest act religios apare din primele pagini ale Sfintei Scripturi. Credinciosul dintotdeauna a înţeles în jertfă, chiar cea substitutivă, adusă

din celelalte regnuri ale creației, o legătură cu Dumnezeu, deci cu viața. Jertfa făpturii este esențial oferire și primire. Este schimb de dar cu Dumnezeu, izvorul vieții. Este ofranda totală a unui rod împlinit în vederea primirii altui dar, talant pe care trebuie să-l fructifice pentru un nou plan de existență. Ține de libertatea făpturii să urmeze acest curs al jertfei în vederea sporirii spre mai multă viață, în vederea progresului nesfîrșit al existenței.

Acest sens profund i-l dau jertfei cuvintele Mîntuitorului: « *Cine va voi să-și cruțe sufletul (viața) îl va pierde; iar cine își va pierde sufletul pentru Mine, îl va afla* » (Matei 16, 25). Starea făpturii noastre, supuse vremelniciei și schimbării, e sau închidere idolatră în sine, sau oferire de sine sacră, față de care ceasul din urmă rămîne decisiv. Iar în acest punct de limită stă alegerea. Existența este trăită acum sau ca trecere, deci pascal, sau ca un sfîrșit, ca o cădere. Altfel spus, acest moment de hotar este sau jertfă, sau moarte.

Înțelegem acum mai profund sensul cuvîntului biblic « *iubirea ca moartea e de tare* » (Cîntarea Cîntărilor 8, 6). Stau astfel față în față: iubirea și moartea. Pentru conștiința originară s-a impus această alegere: sau iubirea, comunicarea nesfîrșită cu Dumnezeu, Izvorul Vieții, sau separarea, primind ispita celui ce « *de la început a fost ucigător de oameni* » (Ioan 8, 44). Mai explicit, în starea inițială Adam comunica cu Dumnezeu « *în răcoarea raiului* ». Cu memoria harului divin primit « *față către față* », și, fără memoria păcatului, care s-a înălțat apoi ca un zid al separării, « *Dumnezeu umbla continuu pentru el prin grădina transparentă a lumii* » (Pr. Prof. D. Stăniloae). Existența, vocația lui era menită iubirii luminoase, jertfelnice care nu poate fi atinsă de moarte. Jertfa ca iubire vie, clarvăzătoare menține legătura adevărată cu Dumnezeu, legătură a nepăcătuirii, deci a nemuririi. Adam era chemat la o schimbare, transfigurare duhovnicească, întrucît primise insuflarea harului (Facerea 2, 7), o pecete a Sfîntului Duh (Facerea 6, 3) în chipul său divin. S-a spus că moartea exista deja înainte de Adam la celelalte viețuitoare care nu fuseseră create « după chip ». « Moartea unui arbore sau a unui animal, consideră un teolog, nu are această dimensiune scandaloasă întrucît numai stingerea unei specii sărăcește real creația — așa cum putem vedea astăzi. Moartea este astfel mecanismul legitim de transmitere în timp a unei specii care nu e creată după chip » (Père Georges Leroy, Le mal et la mort dans la création, în rev. „Contacts", nr. 135, p. 192). Dar se cuvine să spunem că nu era vorba nici la celelalte făpturi de moarte, ci de sacrificiul fiecărui regn pe scara creației în susținerea celorlalte regnuri. Și știm « *că făptura a fost supusă deșertăciunii — nu de voia ei, ci din cauza aceluia care a supus-o — cu nădejdea . . . că se va izbăvi din robia strică-*

ciunii ca să fie părtaşă la libertatea măririi fiilor lui Dumnezeu» (Rom. 8, 20—21). Astfel, spiritual — în sensul separării de Dumnezeu prin păcat —, moartea nu şi-ar fi făcut loc în creaţie. *Păcatul a transformat jertfa în moarte.* N-a unit Cain jertfa cu uciderea lui Abel?

16. Dăr şi Mîntuitorul a murit! Care este înţelesul, rostul acestui fapt atît de real?

— Într-adevăr, Mîntuitorul a murit pe cruce. Dar în acest act al Domnului, săvîrşit de bunăvoie, trebuie să vedem o întrepătrundere a celor două stări: a morţii, moştenită de la Adam, şi a jertfei, care în Hristos este starea lui firească din veci. În Sinaxarul Sîmbetei celei Mari citim: « După cum la întîia facere a lumii Dumnezeu săvîrşea toate lucrurile, şi în urmă, în ziua a şasea a creat pe om, făptura cea mai de seamă, iar în ziua a şaptea S-a odihnit de toate lucrurile Lui şi a sfinţit ziua, numind-o sîmbătă care se tîlcuieşte odihnă, tot aşa şi la facerea lumii celei spirituale, săvîrşind toate în chipul cel mai bun, în ziua a şasea a creat din nou pe omul stricat şi înnoindu-l iarăşi prin Crucea cea de viaţă purtătoare S-a odihnit încă o dată cu odihnă desăvîrşită, de toate lucrurile Lui, dormind un somn dătător de viaţă şi mîntuitor» (Triod, ed. 1986, p. 580) Iisus Hristos reia firul zidirii lui Adam chiar din ziua a şasea, din Vinerea Mare, fir întrerupt de păcat. Domnul luînd asupră-Şi păcatul nostru (II Cor. 5, 21) ne trăieşte şi moartea. Dar o trăieşte deodată ca: moarte — «*plată a păcatului*», dar şi ca jertfă, căci El este de-a pururea jertfă, şi plinind de bunăvoie voia Tatălui — « *Pentru aceasta Mă iubeşte Tatăl pentru că Eu îmi pun sufletul ca iarăşi să-L iau . . . Eu de la Mine Însumi Îl pun. Putere am Eu ca să-l pun şi putere am iarăşi să-l iau. Această poruncă am primit-o de la Tatăl Meu*» (Ioan 10, 17—18). Domnul moare pentru a fi cu noi şi în această stare tragică. Precum învaţă Biserica: « *De bunăvoie se pecetluieşte sub pămînt*». Şi iarăşi: « *Al doilea Adam Cel ce locuieşte întru înălţime S-a pogorît la Adam cel dintîi pînă la cămările iadului*» (Canon Sîmbăta Mare, din Cîntarea 8). Real, moartea e despărţire, este «*părăsire*». — « *Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?*» (Matei 27, 46), exclama Iisus Hristos atunci. Dar, părăsirea Domnului pe cruce nu este din păcat, ci din « *iubire*»: pentru noi, ca şi pentru Tatăl a cărui poruncă o plineşte. Şi astfel «*părăsirea*» Lui nu e numai moarte, ci şi jertfă. De aceea Iisus Hristos uneşte strigătul tragic al « *părăsirii*», strigătul uman rostit cîndva de Psalmist (Ps. 21, 1), cu făgăduinţa oferită tîlharului căit: « *Astăzi vei fi cu Mine în rai*». Uneşte moartea cu raiul. Făgăduinţa raiului e deja biruinţa morţii. Şi moartea e învinsă prin jertfă. Iar jertfa trebuie să o primească Cineva Care poate

dărui. Or, Domnul se oferă pe sine Tatălui: « *În mîinile Tale încredinţez Duhul Meu* » (Luca 23, 46). Deschis în iubirea plină de lumină şi neîntreruptă de nimic, *Mîntuitorul transformă moartea în jertfă*. Şi, trecînd prin odihna zilei a şaptea, viaţa divină se revarsă acum în Noul Adam, fără stăvilare de la Tatăl în Duhul de « *viaţă făcător* » (I Cor. 15, 45). Şi, aşa revelează Învierea, biruirea morţii, început al unui nou veac, al celei de a opta zi. Aşa, în Hristos « *prăznuim omorîrea morţii, sfărîmarea iadului şi începătura altei vieţi, veşnice . . .* » (Canonul Învierii, Cînt 7).

17. Spuneaţi la început că Iisus Hristos a înviat şi pentru noi.

— Da! Mîntuitorul ne încredinţează despre aceasta. Rugîndu-Se Tatălui pentru ucenici spune: « *Pentru ei Eu Mă sfinţesc pe Mine Însumi ca şi ei să fie sfinţiţi întru adevăr* ». Sfinţirea se face prin jertfă. « *La Dumnezeu nu se poate intra decît în stare de jertfă* », învaţă Sfîntul Ciril al Alexandriei. El face începutul, noi Îl urmăm. Este un anume fel de lucru al lui Dumnezeu. El pune temelia, noi ne zidim pe ea. Iar temelia se instituie ca un mereu « *acum* », ca un « *astăzi* », ca un apel adresat fiecărui timp, fiecărui suflet. Depinde de noi să răspundem la acest apel al Învierii.

18. Cum şi unde putem lucra rodnic acest dumnezeiesc dar?

— În Biserică. Ea este Aşezămîntul despre care Mîntuitorul spune că: « *Porţile iadului* — deci porţile morţii — *nu o vor birui* » (Matei 16, 18).

19. Vreţi să ne daţi o definiţie a Bisericii în acest sens?

— Plecînd de la cuvîntul din Noul Testament — eclesia — înţelesul fundamental al Bisericii este cel de « *chemare* », chemare din această lume. Atunci, Biserica este unirea celor chemaţi de Dumnezeu, Domnul vieţii. Este comunitatea şi comuniunea celor ce răspund la acest apel al Tatălui « *Care voieşte ca prin Fiul Său făcut Om în Duhul Sfînt să ne facă şi pe noi fii Săi* » (Ioan 1, 12), să ne facă « *fii ai învierii* » (Luca 20, 36). În acest duh Sfîntul Apostol Pavel numeşte Biserica « *Trupul lui Hristos* » (I Cor. 12, 27) în care orice creştin este chemat să fie părtaş la jertfa şi învierea Domnului. Şi, dezvoltînd puţin descoperirea că Dumnezeu este Tatăl nostru şi ne cheamă pe toţi la « înfiere duhovnicească » în Fiul Său, mai putem defini Biserica şi ca Familia divin-umană a Părintelui Ceresc răsădită haric prin Fiul în Duhul Sfînt, ai cărei membri sau fii duhovniceşti mărturisesc cu dragoste credinţa lor în Preasfînta Treime cea deofiinţă şi începătoare de viaţă şi în opera mîntuitoare a Treimei prin Întruparea, Jertfa, Învierea şi Înălţarea Domnului şi trimiterea Sfîntului Duh; fii care ascultă de preoţia instituită de Iisus Hristos « Mai Marele Păstorilor » (I Petru 5, 4), preoţie care, părinteşte, îi învaţă « cuvîn-

tul adevărului», îi sfinţeşte hrănindu-i cu dumnezeieştile Taine şi îi păstoreşte prin Sfintele Canoane păzitoare ale nestricăciunii şi vieţii.

20. Cum împlineşte Biserica o asemenea lucrare în slujba învierii, a vieţii?

— Toate aceste daruri: Cuvîntul lui Dumnezeu, credinţa, Tainele, Canoanele hrănesc şi sporesc viaţa duhovnicească. Vedeţi, Sfîntul Altar, care este inima Bisericii, uneşte pe el totul: Evanghelia, Crucea, Sfînta Împărtăşanie, iar la bază moaştele sfinţilor. Din Evanghelie primim cuvintele vieţii; Crucea ne cheamă la iubire jertfelnică; Euharistia, ea însăşi jertfă şi taină, ne face părtaşi Trupului şi Sîngelui Domnului — leacul nemuririi; moaştele sfinţilor care stau la temelie «sub jertfelnic» (Apoc. 6, 9) ne încredinţează de puterea Învierii, întrucît arată încă de pe acum semnele incoruptibilităţii. Toate adîncesc răsădirea noastră în Hristos dobîndită deja, să nu uităm, prin Botez care este îngroparea şi învierea cu Hristos (Rom. 6, 4), «mica înviere» cum mai este numit Botezul, şi întărită prin Sfîntul Mir: «Pecetea darului Sfîntului Duh» şi împlinită prin Dumnezeiasca Împărtăşanie. Şi aşa creştem prin ele în Trupul lui Hristos ca mlădiţa din viţă, ca raza din «Soarele dreptăţii».

21. Poartă toate acestea în ele o nădejde a vieţii celei nemuritoare?

— Da, o arvună. Sfintele Taine, spre exemplu, sînt numite «logodnă a Împărăţiei». Sînt mărturii ale iubirii dumnezeieşti nemuritoare. «Acolo unde este iubire — iubire divină —, afirmă un gînditor creştin, acolo unde ea triumfă asupra a tot ceea ce tinde s-o degradeze, moartea nu poate să nu fie învinsă» (G. Marcel). Or, Altarul este locul unde arde focul iubirii divine. Evanghelia, Tainele sînt o pregătire a învierii. De aceea Apostolul spune Domnului: «Tu ai cuvintele vieţii celei veşnice» (Ioan 6, 68). Iar Biserica încredinţează: «Trupul lui Hristos primim şi din Izvorul cel fără de moarte gustăm». Toate sînt o pregătire pe calea spre Înviere. Tainic simţim cum prin toate aceste daruri dumnezeieşti, primite în curăţenie, nevoinţă şi credinţă profundă, integrate firesc în fiinţa noastră cea mai intimă, aşa zicînd în codul nostru genetic, ni se întăreşte duhul prin harul Duhului Sfînt. Şi, «ieşind din mormîntul nesimţirii», se ridică şi trupul deasupra firii vechi, presimţind în noi nădejdea şi puterea vieţii celei noi. Înţelegem atunci viu că «moartea este învinsă prin învingerea păcatului, cum arată Părintele Stăniloae, prin fortificarea şi desăvîrşirea spiritului, iar aceasta nu se poate realiza decît prin Cruce şi anume prin trăirea întregii vieţi creştine ca o cruce, ca un efort de întărire a spiritului, a libertăţii lui, printr-un efort de desăvîrşire

a lui, care nu-i lipsit de înfrînare, de răbdare, de durere» (*Crucea în Teol. Ort.*, în rev. „Ortodoxia", nr. 3/974, p. 413).

22. Este îngăduit a crede că putem dobîndi încă de aici o mîngîiere prin simțirea harului nezidit și nemuritor și, deci, o certitudine a vieții celei de dincolo?

— Aici și acum trebuie să ne nevoim și să ne rugăm pentru simțirea harului învierii, răsădit deja în Sfîntul Botez, pentru ca nu cumva să-L auzim pe Domnul zicînd: « Lasă morții să-și îngroape morții lor» (Matei 8, 22). « Dacă, într-adevăr, aici este curăția, zice Sfîntul Simeon Noul Teolog, aici jos va fi de asemenea și vederea — adică lucrarea harului; dar dacă tu spui că vederea nu există decît după moarte, tu atunci vei amîna și curățirea după moarte și așa nu vei ajunge niciodată să-L vezi pe Dumnezeu, pentru că după moarte nu vei avea nici o activitate din care să afli curăția, puritatea» (Cuvînt etic, v, 120) — Ne stă înainte un caz. Un om este adus la spital mistuit de o boală incurabilă. Duhovnicul lui — un om cu mare experiență — l-a pregătit mult și profund. Între altele, pentru a-l ajuta să trăiască în adîncimea « ființei», i-a arătat că « boala și moartea sînt condiționate nu numai de schimbări fiziologice, de microbi, de patologie, dar și de toate acele lucruri care distrug energiile noastre lăuntrice, de ceea ce poate fi numit complexul sentimentelor și gîndurilor noastre negative, de tot ceea ce seacă puterile vieții în noi și împiedică viața să țîșnească ca un torent curat și liber». Și, astfel i-a sugerat că ar trebui să-și îndrepte nu numai existența lui exterioară, dar și tot ceea ce este în neregulă înlăuntrul său, privind relațiile lui cu oamenii, cu împrejurările vieții lui, cu totul; și să înceapă de îndată, din prezent. Iar cînd va fi realizat aceasta pentru prezent, să meargă în urmă și din ce în ce mai în urmă, în trecut, făcînd curățenie în tot trecutul, făcînd pace cu toți și cu toate, dezlegînd orice nod, confruntîndu-se cu orice rău, împăcîndu-se cu toată viața sa, cu căință, acceptare și recunoștință. Astfel, lună după lună, zi după zi, am străbătut împreună acest drum, spune duhovnicul. El a făcut pace cu viața sa în totalitate. Și, la sfîrșit, cînd, întins în pat, prea slab pentru a putea chiar să mănînce singur, mi-a spus cu ochii sclipind: « corpul îmi este aproape mort și, totuși, nu m-am simțit niciodată atît de plin de viață ca acum». El descoperise că viața nu este determinată de trup, că el nu se reduce la trupul său (deși acest trup era al său) și că la sfîrșit el avea (poseda) o realitate pe care moartea trupului nu o putea distruge» (Cf. Metropolitan Anthony, *Death and Bereavement*, London, 1986, p. 20). Trezit la lumina și puterea harului cu o ultimă voință de curățire sufletească, el eliberase ceea ce este viu în noi de legăturile a ceea ce e muritor. Nu zice oare Apostolul: « *Chiar*

dacă omul nostru cel din afară se trece, cel din lăuntru însă se înnoieşte zi de zi» (II Cor. 4, 16).

Se cuvine amintit aici şi felul săvîrşirii din viaţă al Sfîntului şi Părintelui nostru Calinic de la Cernica. Ştiindu-şi sfîrşitul apropiat, în Joia cea Mare, 28 martie, 1868, Sfîntul Calinic a chemat şapte preoţi şi i-au slujit Sfîntul Maslu, iar în ziua de Paşti i-a « slujit un preot în paraclisul chiliei sale unde s-a şi împărtăşit cu Sfintele Taine». A purtat mai apoi multe « convorbiri duhovniceşti» cu stareţul Cernicăi, Ştefan. În zorii zilei de joi, 11 aprilie, după ce un preot îi citise Utrenia, consemnează de asemenea biograful său, « cînd s-au împlinit cele 14 zile, s-a făcut sănătos definitiv şi s-a sculat, şi s-a îmbrăcat cu hainele de îngropare, pentru că toate celelalte le dăduse, toate, de pomană; s-a spălat singur pe faţă, s-a pieptănat şi ne-a binecuvîntat pe toţi cîţi eram în casă, şi, cum sta în picioare, s-a rezemat de pieptul călugărului Ghermano, zicîndu-i: „Să ne vedem în fericirea cea de pe cealaltă lume"; a trecut pe celălalt tărîm în picioare ».

23. Dar pentru cel ce abia la sfîrşit se trezeşte la căinţă, ce nădejde este pentru el?

— Nădejdea e pînă în ultima clipă. Să gîndim pentru ce Domnul, în parabola cunoscută « a neghinelor din ţarină», opreşte plivirea neghinei înainte de vreme. « Lăsaţi, zice El, să crească împreună şi grîul şi neghina, pînă la seceriş» (Matei 13, 30). Tîlharul căit s-a mîntuit în ceasul cel din urmă, primind făgăduinţa Domnului: « Astăzi vei fi cu Mine în rai» (Luca 23, 43).

24. Atunci, ceasul cel din urmă este hotărîtor?

— Într-adevăr, e crucial! În întîmpinarea acestui moment creştinul trebuie să cugete adesea la acel cuvînt invocat în Duminica Cincizecimii: « Mai înainte de a ne întoarce în pămînt, învredniceşte-ne să ne întoarcem la Tine»; (Rugăciunea I, Vecernie). Şi, să se pregătească din timp să trăiască acel ceas după chipul Domnului nostru Iisus Hristos: ca moarte şi ca jertfă. Ca sfîrşit, dar sfîrşit al unei misiuni împlinite în această lume, în slujirea vieţii acestei lumi. Domnul pe cruce a rostit: « *Săvîrşitu-s-a !*» (Ioan 19, 30). Plinea opera mîntuirii. Iar Sfîntul Apostol Pavel, trăind cu dorul neistovit de a se face « *asemenea cu Hristos în moartea Lui ca să poată ajunge la învierea cea din morţi*» (Fil. 3, 10—11), încheie misiunea lui rostind: « *Călătoria am săvîrşit, credinţa am păzit, de acum mi s-a gătit cununa dreptăţii*» (II Tim. 4, 7—8). Şi aceasta o spunea ca unul care a putut mărturisi: « ... *Pentru mine viaţă este Hristos şi moartea un cîştig*» (Fil. 1—21). E « cîştig», deci îmbogăţire a vieţii. « *Nu este,*

Doamne, moarte pentru robii Tăi, cînd ieşim din trup şi venim la Tine, Dumnezeule, ci mutare . . . la cele mai bune şi mai vesele şi odihnă şi bucurie», ne rugăm de asemenea în Duminica Cincizecimii (Rug. a şasea de la Vecernie).

Atunci acest sfîrşit trebuie trăit mai ales ca jertfă, ca ofrandă a unei ucenicii jertfelnic-creatoare. Ca o purtare a crucii pînă în ultima clipă. Iar crucea este aşa cum o invocăm: « Vas al luminii . . . vistierul vieţii, uşă a tainelor» (Acatistul Sfintei Cruci). Este uşă pentru că Cel ce S-a răstignit pe ea a zis: «*Eu sînt uşa*» (Ioan 10, 7), uşa spre Tatăl, spre Izvorul vieţii.

Se înţelege, nu trebuie omis faptul că învierea obştească va avea loc la a doua venire a Domnului. Dar, începutul se face de aici şi de acum, pentru că în Iisus Hristos este pus deja începutul învierii, începutul celei de a opta zi, începutul ce lucrează în istorie. Lucrează ca o sămînţă « asemenea grăuntelui de muştar» (Matei 13, 31) care creşte. Din această sămînţă, arvună a învierii, fiecare dintre noi, cînd ajunge în pragul propriului sfîrşit, se poate hrăni. În acest sens zice psalmistul: « chiar şi trupul meu se va odihni întru nădejde» (Fapte 2, 26). Iar Apostolul, grăind despre înviere, arată: « Cînd acest (trup) stricăcios se va îmbrăca în nestricăciune şi acest (trup) muritor se va îmbrăca în nemurire, atunci va fi cuvîntul care este scris. Moartea a fost înghiţită de biruinţă» (I Cor. 15, 54).

Iar în acel ceas alegerea este inevitabilă, de neocolit. Trăieşti ca şi Domnul « părăsirea» (Matei 27, 46). Te simţi părăsit, şi, tu însuţi părăseşti totul. Biserica rosteşte grav sufletului că: « . . . nu este cine să-l miluiască pe dînsul», adăugînd: « . . . către îngeri ridicîndu-şi ochii în zadar se roagă; către oameni mîinile tinzîndu-şi, nu are cine să-l ajute», şi « . . . nu merge cu noi bogăţia, nu ne însoţeşte mărirea» (Molitfelnic). Este momentul de extremă limită. O experienţă mai profundă din viaţă ne poate ajuta la pregătirea şi trecerea acestui prag, şi pentru sufletul neexcepţional haric. Nicicînd spiritul nu devine mai lucid, mai conştient de sine, decît atunci cînd suferă un şoc existenţial negativ: un eşec, o boală, o ruşine care te decade în subuman şi inuman şi pentru care răspunzi; o pierdere ireparabilă etc. Te trezeşti atunci deodată confruntat, din ultima adîncime, cu sensul existenţei. Gînduri inundă din toate zonele sufletului. Te întrebi despre raţiunea, rostul binefăcător sau răufăcător al celor săvîrşite în întreaga viaţă. Îţi dai seama cu acuitate de fragilitatea sinei tale. Îţi sesizezi nestatornicia, efemerul. Vezi clar că sursa răului stă în egocentrism şi în izolarea ta de Izvorul Binelui, şi înţelegi că mîntuirea stă în « lepădarea de sine», precum a zis Domnul, şi în revenirea şi recentrarea ta în Dumnezeu — Centrul Unic şi unificator al existenţei, Singurul care te poate

salva, Care te cheamă să ieşi din tine: « *Scoate din temniţă sufletul meu* » (Ps. 141, 7); să te deschizi, să comunici cu El. Iar această deschidere şi oferire este tocmai esenţa stării de jertfă.

Dar care este răul universal al existenţei, dacă nu moartea « vrăjmaşul cel din urmă?» (I Cor. 15, 25). Or, atunci experienţa anticipată a acelor grave momente de limită din viaţă, ne ajută. ne pregătesc s-o întîmpinăm pe aceasta, cea din urmă; acest eveniment unic, final. Mai ales acum, rămîne ireversibil o singură opţiune viabilă: deschiderea totală, jertfelnică a sinei mele către Sensul fundamental al existenţei — Logosul Creator şi Mîntuitor Hristos — în credinţă, nădejde şi dragoste; nevoia de unire a pătimirii mele în cea mai adîncă smerenie cu jertfa Lui care a biruit moartea prin cruce şi care ne descoperă: « *Adevăr, adevăr spun vouă, . . . cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi* » (Ioan 1, 25). Atunci trebuie să ne rugăm ca îndoiala, neliniştea, angoasa să se transforme în încredere, în credinţă puternică în El, în simţirea că eşti răsădit în Crucea Lui. Iar credinţa, « încrederea să aibă cel puţin intensitatea neliniştii pe care o încerci acum» (Olivier Clement). În credinţă, nădejde, iubire, strălucesc încă de acum razele veşniciei. Aceste virtuţi teologice îşi descoperă adînc vocaţia lor pascală de trecere în har. Îţi dau putere să înţelegi, să-ţi vezi atunci făptura nu ca o existenţă spre moarte, ci ca existenţă şi viaţă spre mai multă viaţă, spre înviere, ca jertfă şi înviere, ca existenţă pascală.

25. Există o deosebire între moarte şi jertfă?

— O dată mai mult eşti imperios chemat atunci cînd simţi, cu o luciditate extremă, că există o distincţie radicală între moartea întîmpinată ca moarte ca stingere şi moartea trăită ca jertfă, prin şi în Hristos. Căci moartea văzută ca moarte este un final tragic, o jertfă silnică. Or, luarea crucii o schimbă în ofrandă. Moartea e plata păcatului; jertfa e cununa, expresia supremă a iubirii, a comuniunii cu Dumnezeul cel viu. Moartea e imanenţă; jertfa e transcendenţă. În moarte simţim gustul amar al căderii, parcă al aşteptării nefiinţei din care am fost chemaţi de Dumnezeu la fiinţă, existenţă şi viaţă. Jertfa este înălţare spre ţelul Hristos: « *Precum Moisi a înălţat şarpele în pustie aşa trebuie să se înalţe Fiul Omului, pentru ca cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică* » (Ioan 3, 14—15). Moartea e condiţie a desfiinţării răului; jertfa este condiţie a desfiinţării morţii însăşi, prin Cel care, « Cu moartea pre moarte călcînd», înaintează biruitor spre dimineaţa Învierii. Moartea este închidere în deznădejde; Jertfa este deschidere în nădejde, în lumina celei de a opta zi, inaugurată de Hristos Domnul. Este deschidere în nădejde a întregii făpturi care, la împlinirea istoriei, trecînd prin cruce —

« *Atunci se va arăta pe cer semnul Fiului omului...*» (Matei 24, 30) —, participă integral la slava celei de a opta zi a « veacului învierii» (Luca 2, 35), veac ce se revelează în Hristos ca sens și viitor al creației.

Iar răul care a infectat firea, și conștiința răului, a vinovăției care o înfioară, mai ales acum, simți că se mistuie numai în jertfă, în asumarea liberă a crucii. Numai prin ea putem trece în nădejde pe celălalt tărîm și să nu ducem cu noi osînda. Știm! Nicicînd nu ia proporții mai mari conștiința vinovăției decît acum cînd întîmpinăm, irevocabil, consecința ei cea mai crudă, moartea [31]. Acum înțelegem, fără umbră de îndoială, că « *plata păcatului este moartea*» (Rom. 6, 23). Acum, nici refuzul ei deznădăjduit, nici refularea gîndului morții și nici acceptarea ei pasivă, nu reprezintă soluția, ci înfruntarea ei cu credință și curaj, cu bărbăție dumnezeiască».

Acum, în acest moment crucial, îndeosebi aceste gînduri contradictorii intervin, se impun și se determină reciproc: pe de o parte, dacă n-ar fi conștiința vinovăției mele și răspunderea, răul ar împărăți, fără discriminare, în veci; pe de altă parte, dacă n-ar fi venit Cel Drept să ia vina noastră asupră-și, cum am fi suportat povara ei, căreia i-au sucombat atîția, Iuda fiind exemplul cel mai tragic. Vina n-o poți duce singur. În chinul conștiinței, din începuturi, Cain exclamă: « *Pedeapsa mea este mai mare decît aș putea-o purta*» (Facerea 4, 13). Iar Sfîntul Pavel nu va înceta să și-o mărturisească: « *Doamne, . . . cînd se vărsa sîngele lui Ștefan, ucenicul Tău, eram și eu de față și încuviințam uciderea lui . . .*» (Fapte 22, 20). Și totodată, în aceste situații extrem de critice, se dezvăluie că mîntuirea ca desființare a răului în toate ipostasele lui, deci și a chinului vinovăției, « a viermelui neadormit și a scrîșnirii dinților», n-o poate face decît Dumnezeu, Care singur are « cheile morții și ale iadului» (Apoc. 1, 18). Numai El, pentru că mîntuirea nu este doar o absolvire a vinovăției și nici o firavă, nesubstanțială mîngîiere a victimei, ci salvare și înnoire ființială prin Cel al Cărui sînge « al Legii celei noi se varsă pentru mulți, spre iertarea păcatelor». Salvare posibilă și cu prețul libertății și puterea transfiguratoare a căinței, a crucii: și a răufăcătorului și a victimei. Cain ucigașul nu e părăsit nici el de Pronia divină, căci prounca lui Dumnezeu este să nu fie ucis (Facerea 4, 15); răul nu se biruie cu alt rău, ci cu binele. Iar Abel devine « dreptul Abel». Mucenicului Ștefan i se deschid cerurile spre Cel înviat mai înainte de sfîrșitul pămîntesc și contemplă încă de aici pe « *Fiul Omului stînd de-a dreapta lui Dumnezeu*» (Fapte 7, 56). Iar Saul prigonitorul devine Apostolul neamurilor. În Hristos mîntuirea se adresează deopotrivă și victimei și călăului; altfel, cine e fără de păcat?

Iar această salvare, repetăm, o poate face numai Dumnezeu Care voieşte mîntuirea tuturor şi Care poate învinge radical răul, făcîndu-se tuturor toate; făcîndu-Se Om şi luînd condiţia cea mai de jos — « moarte de cruce» (Filip. 2, 8). Şi, în faţa crucii un « apostol» cade, iar un tîlhar îi ia locul, primind el moartea ca jertfă, împreună cu Hristos, Aici reflecţia chinuitoare a lui B. Pascal: « mori singur !» este sublimată în ultimă instanţă, prin puterea crucii, chip suprem al iubirii. « *Sînt încredinţat*, scrie Apostolul, *că nici moartea, nici viaţa, nici îngerii, nici stăpîniile, nici cele de acum, nici cele ce vor fi, nici puterile, nici înălţimea, nici adîncimea şi nici o altă făptură nu va putea să ne despartă pe noi de dragostea lui Dumnezeu cea întru Hristos Domnul nostru*» (Rom. 8, 38—39). Iubirea divină exclude singurătatea. În cruce, Iisus Hristos se uneşte cu orice fiinţă umană care I se deschide. El spune: « *Astăzi vei fi cu Mine în rai*» — răstignitului vinovat, condamnat, căit. Căinţa e trezire din moarte la viaţă, schimbare, înnoire; e mişcare inversă, revenire la Izvorul comuniunii şi vieţii. Şi, oferirea din acest adînc duhovnicesc e deja biruirea morţii.

Aşa, orice suflet credincios printr-o căinţă profundă, identică cu crucea, trăită sacramental în Taina Mărturisirii, simte atunci puterea harului vieţii străbătînd mai adînc decît păcatul, la rădăcinile chipului divin indestructibil, izbăvindu-l de frica morţii; îi redă libertatea, îl scoate din singurătate şi-l împacă cu Dumnezeu, cu lumea, cu sine. Şi, tot mai viu, în acest moment de hotar, sufletul — « aproape că prinde aripi» (Sfîntul Ioan Gură de Aur) — caută chipul de lumină al lui Hristos Cel Răstignit şi Înviat. Şi, primind Dumnezeiasca Euharistie — Trupul şi Sîngele Domnului —, « doctorie a nemuririi», să nu-ţi zici doar: m-am împărtăşit !, ci să simţi cu simţire a duhului viu că murind împărtăşit, te împărtăşeşti de Viaţă, din Cina pascală, arvună a învierii, că treci pragul în Duhul Sfînt, Mîngîietorul lui Hristos, Domnul Vieţii, la « viaţa din belşug» (Ioan 10, 10).

26. În Vechiul Testament am primit de la Dumnezeu ca Lege a vieţii « Cele zece porunci » (Ieşirea 20,2—17; Deut. 4,6—21). În Noul Testament, Dumnezeu ne-a dăruit cele nouă Fericiri (Matei 5,3—11). Există asemănări şi deosebiri între aceste două daruri dumnezeieşti?

— Asemănarea constă în faptul că şi Legea şi Fericirile au Acelaşi Autor: pe Dumnezeu; sînt împreună darul iubirii şi purtării de grijă pentru noi.

27. Dar deosebirile?

— Esențial, deosebirea ne-o arată Sfînta Evanghelie: « Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos» (Ioan 1, 17).

28. Cum explicați acest cuvînt divin?

— În această descoperire ni se arată cum ne-au fost dăruite și Legea și Fericirile. Legea s-a dat prin om, prin Moise. S-a dat pe Muntele Sinai și în « *duhul temerii*» (Isaia 11, 3), din pricina păcatului: în « *tunete și fulgere*» (Ieșirea 19, 16). Fericirile ne-au fost dăruite prin Însuși Fiul lui Dumnezeu Care S-a făcut Om. Cuvintele: « ... prin Moise s-a dat, ... și prin Iisus Hristos a venit ...» ne arată că Autorul Însuși al Fericirilor, Dumnezeu, a venit la noi, este de față. S-au dat tot pe munte, arătînd că vin de sus; dar, în duhul smereniei, blîndeței, milostivirii și păcii divine. Iar dacă a venit la noi Fiul lui Dumnezeu devenit Om, a venit plinătatea din care luăm « *har peste har*» (Ioan 1, 16), atunci înseamnă că în darul Fericirilor oferit personal de Dumnezeu, avem plinătatea harului, Calea desăvîrșirii.

29. Din această radicală deosebire decurg și altele. Vreți să le arătați?

— Da ! Să cugetăm la unele din acestea. Legea a fost dată de Pronia divină pentru a opri calea în jos a răului; povîrnișul căderii noastre. Este ca un strigăt, o poruncă: stai, oprește ! oprește răul, adică — păcatul, stricăciunea, moartea. De aceea e un șir de opriri: « *Să nu ai alți dumnezei afară de Mine*»; « *Să nu-ți faci ție chip cioplit*»; « *Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert*»; « *Să nu ucizi*»; « *Să nu fii desfrînat*»; « *Să nu furi*» (Ieșirea 20, 3—15). Fericirile arată însă calea inversă: în sus. Ele pun începutul suișului spre viață, spre « *împărăția lui Dumnezeu*» (Luca 6, 20).

Legea este un « nu» spus răului distrugător. Fericirile sînt un « da» dumnezeiesc ziditor. Au fost numite făgăduințe. Dar « *toate făgăduințele lui Dumnezeu, în El*» — în Hristos, sînt « da» (II Cor. 1, 20).

30. Ce semnificație dezvăluie pentru noi, pentru sporirea noastră spirituală, faptul că poruncile Legii au un caracter negativ, prohibitiv, în timp ce Fericirile au un caracter afirmativ?

— Orice act creator începe prin afirmație, prin « da», urcînd pînă la afirmația originară creatoare: « ... *a zis Dumnezeu: să fie* ...» (Facerea 1, 3). Negația poate stimula actul creator, dar în ea însăși nu este creatoare. Negația este totdeauna posterioară și dependentă de afirmație.

31. Mai sînt şi alte deosebiri?

— Legea a fost dată unui popor ales, pregătit pentru a se naşte din el Hristos Mîntuitorul; Iisus Hristos încredinţează Fericirile tuturor neamurilor.

Legea s-a scris pe table de piatră; se impune mai mult din afară şi ameninţă cu pedeapsa; Fericirile rostite de Cel ce S-a întrupat de la Duhul Sfînt şi din Fecioară se scriu în duh şi rodesc în iubire din inimă curată. « *Harul îşi scrie legile lui pe pajiştile inimii* », arată Sfinţii Părinţi.

32. Sădirea în duh şi în inimă a Fericirilor are un rost ziditor?

— Da! Zidirea noastră din lăuntru începe. « *Omul cel bun din comoara lui cea bună* (lăuntrică) *scoate afară cele bune* . . . », zice Domnul (Matei 12, 35). Încă şi Înţeleptul Vechiului Testament grăieşte luminat de Duhul Sfînt: « *Păzeşte-ţi inima ta mai mult decît orice, căci din ea ţîşneşte viaţa* » (Pilde 4, 23). Aş mai adăuga: Legea a fost numită « *călăuză, pedagog către Hristos* » (Gal. 3, 24). Iar « *Hristos este sfîrşitul Legii* » (Rom. 10, 4); sfîrşit nu în înţelesul de încetare, de final, ci de finalitate, adică de « ţel » (telos) către care ne îndreaptă. Şi aşa, precum Legea este pedagog către Hristos, Fericirile sînt, prin Hristos, pedagog, călăuză către « împărăţia lui Dumnezeu », către Sărbătoarea pascală a celei de a opta zi.

33. Mai au poruncile valoare şi obligativitate pentru noi astăzi, după peste trei mii de ani?

— Grîul este mai vechi şi nimeni nu poate spune că şi-a pierdut valoarea. Iar, privind Legea Vechiului Testament, Mîntuitorul Însuşi a spus: « *Să nu socotiţi că am venit să stric Legea sau Proorocii; n-am venit să stric, ci să plinesc* » (Matei 5, 17). Observaţi: Mîntuitorul nu strică nimic fundamental, în ceea ce « *a zis şi s-a făcut* » (Ps. 32, 9), ci totul, în El, duce la plinătate, pentru că El este « *plinătatea* » (Ioan 1, 16; Col. 2, 9). De altfel, Legea însăşi este o treaptă pe calea suişului nostru, a unui progres continuu. De aceea Legiuitorul Suprem spune: « *Legea şi proorocii au fost, pînă la Ioan; de atunci împărăţia lui Dumnezeu se binevesteşte şi fiecare se sileşte spre ea* » (Luca 16, 16). Iar « *plinirea legii este iubirea* » (Rom. 13, 10).

34. A plinit Mîntuitorul toate poruncile Legii?

— Da, a dus la *plinătate* toate poruncile.

Poruncii întîi: « *Eu sînt Domnul Dumnezeul tău . . . să nu ai alţi Dumnezei afară de Mine* » (Ieşirea 20, 2—3), Mîntuitorul i-a descoperit plinătatea, arătîndu-ne că: Dumnezeu care ne grăieşte în această poruncă

este *Părintele nostru Ceresc;* că El, Iisus Hristos, este *Fiul Părintelui Ceresc;* Fiul lui Dumnezeu şi Care pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire S-a întrupat de la *Duhul Sfînt* şi din Fecioara Maria şi S-a făcut Om. Astfel Mîntuitorul ne-a descoperit Treimea cea deofiinţă şi nedespărţită.

35. S-a descoperit Sfînta Treime şi în Vechiul Testament?

— Da, atît cît putea cuprinde credinciosul de atunci. Spre exemplu, chiar de la începutul Cărţii Facerea. cînd noi citim: « *La început a făcut Dumnezeu cerul şi pămîntul. Şi pămîntul era netocmit şi gol. Întuneric era deasupra adîncului şi Duhul lui Dumnezeu se purta pe deasupra apelor şi a zis Dumnezeu: să fie lumină şi a fost lumină*» (Facerea 1, 1—3). Citind duhovniceşte, în aceste cuvinte ni se descoperă Prea Sfînta Treime. « Dumnezeu» din acest citat este Dumnezeu Tatăl. Cuvintele: « a făcut» . . .şi « a zis» ni-L descoperă pe Dumnezeu Fiul, Dumnezeu-Cuvîntul « *prin Care toate S-au făcut*» (Ioan 1, 3); iar Duhul lui Dumnezeu Care se purta pe deasupra apelor este Duhul Sfînt.

Sînt multe alte locuri în Vechiul Testament revelatoare ale Prea Sfintei Treimi pe care nu le putem acum evoca decît în parte. Aşa, spre exemplu: « *A zis Dumnezeu Să facem om, după chipul şi asemănarea Noastră*» (Facerea 1, 26) . Arătarea lui Avraam a celor « Trei Oameni» la Ştejarul Mamvri, în faţa Cărora s-a închinat Patriarhul şi s-a adresat ca Unuia: « *Doamne, de am aflat har înaintea Ta nu ocoli pe robul Tău*» (Facerea 18, 1—3). De asemenea, în Cartea Psalmilor: « *Prin cuvîntul Domnului cerurile s-au întărit şi cu Duhul gurii Lui toată puterea lor*» (Ps. 32, 6). Sau « *Mîinile Tale m-au făcut şi m-au zidit, înţelepţeşte-mă şi voi învăţa poruncile Tale*» (Ps. 118, 73). Mîinile Tatălui, aşa cum tîlcuiesc Sfinţii Părinţi (Sf. Irineu), sînt Fiul şi Duhul Sfînt. De aceea Taina Sfîntului Botez începe cu invocarea acestui cuvînt din *Ps.* 118 şi cu suflare de « trei» ori asupra primitorului Tainei, pentru că Botezul este o zidire din nou.

Dar toate aceste mărturii divine, ca şi altele din Vechiul Testament erau prefigurări ale Tainei Prea Sfintei Treimi Care se va descoperi deplin în Noul Testament. prin întruparea Fiului lui Dumnezeu de la Duhul Sfînt şi din Fecioara Maria.

36. Vreţi să ne explicaţi valoarea acestei descoperiri pentru viaţa noastră?

— Da, Treimea întemeiază iubirea.

37. Nu se vorbeşte şi în Vechiul Testament despre iubire?

— S-a afirmat adesea, în chip greşit, că în Vechiul Testament nu s-ar vorbi despre iubire. Dimpotrivă ! În Deuteronom citim: « *Ascultă*

Israele, Domnul Dumnezeul nostru este singurul Domn. Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta, din tot sufletul tău şi din toată puterea ta...» (6, 4—5). Iar în Cartea Leviticul citim iarăşi porunca: *« Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi»* (19, 18). Şi, Mîntuitorul arată că *« în aceste două porunci se cuprind toată Legea şi Proorocii»* (Matei 22, 40).

38. Cum a adus atunci Mîntuitorul la plinătate Legea iubirii?

— Observaţi, Domnul Însuşi spune că în aceste două porunci, formulate astfel, se cuprind « Legea şi Proorocii». Pînă la această înţelegere s-au ridicat Profeţii, pe calea Proniei, a pedagogiei divine. Dar Mîntuitorul îi dă desăvîrşire, plenitudine poruncii iubirii. Înainte de toate îi dă temeiul divin. Legea poruncea omului să-L iubească pe Dumnezeu, dar Mîntuitorul arată că Dumnezeu ne iubeşte mai întîi. Vestise Dumnezeu şi în Vechiul Testament: « *Cu iubire veşnică te-am iubit*» (Ierem. 31, 3).

Mîntuitorul descoperă însă că Dumnezeu este iubirea în Sine şi este iubire pentru că este Treime. Iubirea nu poate să se întemeieze într-unul singur, într-un solitar metafizic. Dumnezeu iubeşte pentru că este Părinte; pentru că are un Fiu pe care Îl iubeşte din veci; şi Îl iubeşte în Duhul Său Cel Sfînt, Care este « *sînul*» (Ioan 1, 18) Slavei şi bucuria eternă a acestei iubiri. Şi, pentru că Dumnezeu este iubire în Sine, iubirea Sfintei Treimi, ne iubeşte şi pe noi făptura Sa. De aceea zice Domnul: « *Că aşa a iubit Dumnezeu lumea încît pe Fiul Său Cel Unul Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară şi să aibă viaţă veşnică*» (Ioan 3, 16). « *Să aibă viaţă veşnică*». Principiul vieţii este tocmai iubirea. Şi cum ne-a dat viaţă veşnică? Arată Sfîntul Apostol Pavel: « *... ne-a strămutat în împărăţia Fiului iubirii sale*» (Col. 1, 13). Trebuie adăugat de asemenea că Mîntuitorul dă plinătate şi poruncii privind iubirea aproapelui. S-a spus: « *Să iubeşti pe aproapele tău ca pe tine însuţi*», Înţelesul cel mai adînc al acestei porunci este respectul pentru persoana umană: atît a aproapelui, cît şi a mea. Îl iubesc pe aproapele fără să mă desfiinţez, să mă anulez pe mine. Altfel spus, este interzisă în mod absolut sinuciderea şi orice act, păcat care ruinează fie pe aproapele, fie pe mine însumi.

Şi totuşi a venit în lume păcatul şi prin păcat moartea. Iar dacă a venit păcatul care mă vatămă şi pe mine şi pe aproapele meu, mai pot eu spune că în « a iubi pe aproapele ca pe mine însumi» este plinătatea iubirii mele faţă de aproapele? Cînd eu păcătuiesc nu mă iubesc nici pe mine; cum mai pot fi model de iubire pentru aproapele? Înţelegem atunci de ce Mîntuitorul spune că în iubirea Sa este o nouă poruncă, afirmînd: « *Poruncă nouă dau vouă, să vă iubiţi unul pe altul, precum v-am iubit Eu*»

(Ioan 13, 34; 15, 12). Aici modelul și punctul de sprijin al iubirii nu mai sînt eu — omul, ci Dumnezeu-Omul în care nu mai este cădere și păcat.

39. Tîlcuiți, vă rugăm, porunca a doua din Decalog în lumina Noului Testament.

— O recitim: « *Să nu-ți faci chip cioplit și nici un fel de asemănare a nici unui lucru din cîte sînt în cer sus, pe pămînt jos, sub pămînt, să nu te închini lor* » (Ieșirea 20, 4—5). Această poruncă ferea pe Israel de închinarea la idoli; oprea păcatlul « *închinării la făptură în locul Făcătorului* » (Rom. 1, 25). Ea descoperă profund că deși lumea este opera lui Dumnezeu, însă — Dumnezeu este mai presus de lume. Deci, credinciosul nu trebuie să se închine la nimic din lume: nici la vreuna din zidirile lui Dumnezeu, nici la lucrul minții și mîinilor Lui și nici la el însuși, făcînd din sine un idol, cum pătrunzător judecă Sfîntul Andrei Criteanul: « Însumi idol m-am făcut » (Canon, a 5-a săptămînă din Postul Mare, cîntarea a 8-a). Nimic din lume nu este absolutul și nu trebuie adorat ca absolut. Dar, trebuie spus totodată că această poruncă preamărind pe Dumnezeu mai presus de lume, îl cinstește și pe om. Chemîndu-l la adorația cuvenită numai Lui, îl înalță și pe om deasupra celorlalte făpturi. Pentru că te înalți sau cobori în raport cu ce adori. Adorînd pe Dumnezeu, Ziditorul lumii, ne înălțăm pe noi înșine deasupra lumii la Ziditorul după al Cărui chip am fost zidiți și la a Cărui asemănare tindem mereu.

Însă nu trebuie trecut cu vederea că facerea de icoane a fost poruncită chiar în Vechiul Testament. Dumnezeu a poruncit lui Moise să facă, în chip văzut, doi heruvimi de aur și să-i pună la un cap și la altul al chivotului legii (Ieșirea 25, 18). Heruvimii acopereau cu aripile capacul, iar fețele lor erau îndreptate spre chivot, spre tablele legii, în care se descoperea Dumnezeu, în care credinciosul Îl întîlnea pe Dumnezeu. se simțea cu El (Ieșirea 25, 22). Icoanele heruvimilor îndreptau privirile, inimile credincioșilor Vechiului Testament spre Lege, spre Dătătorul Legii, spre Dumnezeu. Nu pusese Dumnezeu, la fel, tot heruvimi la poarta Grădinii Edenului și ca să o păzească, dar și să îndrepte mereu ochii lui Adam spre Pomul vieții, să-i aducă aminte de Domnul vieții?

Astfel, prin aceste icoane ale heruvimilor, Dumnezeu se întîlnea într-un fel concret cu cedincioșii. Mai precizăm că în Vevhiul Testament, Dumnezeu se descoperea de asemenea în măreția puterilor firii precum proclamă psalmistul: « *Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mîinilor Lui o vestește tăria* » (Ps. 18. 1). Și, de asemenea, își manifesta prezența în Pronia Sa, în purtarea Sa de grijă, spre exemplu, a poporului ales, prin intervenția permanentă în istoria lui: în eliberarea din robie, în călăuzirea spre pămîntul făgăduinței, în încercările prin care l-a trecut

şi l-a izbăvit. . . . Întrucît se cuvine a spune că, şi în Vechiul Testament, Dumnezeu S-a făcut cunoscut şi a comunicat cu cei vădit credincioşi, prin Lege, prin măreţiile naturii, prin evenimentele istoriei. Prin toate acestea credincioşii Vechiului Testament îşi înălţau mintea şi inima la Dumnezeu. Şi ştiau că sînt sub ocrotirea şi răspunderea faţă de El.

Dar, totodată, pentru ei Dumnezeu se afla într-o transcedenţă radicală, chiar faţă de omul pe care îl zidise după chipul Său. Dumnezeu nu-şi descoperise Faţa. Lui Moise care se roagă zicînd: « arată-mi slava Ta», Domnul îi spune: « *Faţa Mea nu vei putea s-o vezi, că nu poate vedea omul Faţa Mea şi să trăiască*» (Ieşirea 33, 18—27). Trebuie să mori păcatului pentru a putea vedea faţa lui Dumnezeu. De aceea s-a şi impus porunca: « *Să nu-ţi faci chip cioplit şi nici vreun fel de asemănare*». Stăruia primejdia de a te închina « chipurilor» care nu erau Dumnezeu, care te coborau şi nu te zideau.

Dar, iată Domnul Dumnezeu Care a poruncit: « *să nu-ţi faci chip cioplit, nici asemănare*» S-a făcut El Însuşi « chip» şi « asemănare» nouă celor zidiţi după al Lui chip şi pentru suişul continuu la a Lui asemănare: « *Cuvîntul S-a făcut trup şi S-a sălăşuit între noi şi am văzut slava Lui, slavă ca a Unuia Născut din Tatăl, plin de har şi de adevăr*» (Ioan 1, 14). Prin această mare şi unică descoperire înţelegem de ce Mîntuitorul, tîlcuind poruncile Vechiului Testament, nu mai păstrează şi nu mai aminteşte porunca a doua a Vechiului Testament, a neînchinării la chipul cioplit. A înlocuit-o radical prin Întruparea Sa şi ne-a dat astfel cuviinţa şi plinătatea închinării în care e cuprinsă şi icoana. Mai mult, ne-a descoperit obîrşia « Chipului» adînc, în sînul Însuşi al Prea Sfintei Treimi. Pentru că El, Fiul lui Dumnezeu, este « *Chipul lui Dumnezeu Cel Nevăzut*» (Col. 1, 15), El este « *Chipul bunătăţii Părintelui, pecetea asemenea Chipului*» (Liturghia Sfîntului Vasile Cel Mare). Iar în venirea Sa la noi, în Întrupare Îl arată pe Tatăl şi spune: « *Cine Mă vede pe Mine, vede pe Cel ce M-a trimis pe Mine*» (Ioan 12, 45). Ba, încă trebuie spus că ne-a arătat şi mijlocul de a avea mereu în faţă Chipul Său dumnezeiesc, anume prin icoană; prin icoana care ne înalţă mereu la El, la Chipul Său. Chiar Domnul ne arată această cale a înălţării prin icoană. Cînd Irodianii I-au cerut cuvînt: « *Învăţătorule, se cuvine să dăm dajdie Cezarului? Domnul a poruncit să I se arate banul dajdiei, nu dinar, şi apoi i-a întrebat: Al cui este chipul acesta şi inspiraţia de pe el? Răspuns-au ei: ale Cezarului. Atunci a zis lor: Daţi, deci, Cezarului cele ce sînt ale Cezarului, şi lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu*» (Matei 22, 16—21). Deci Mîntuitorul Însuşi ne învaţă: aşa precum de la chipul de pe dinar gîndul se ridică la persoana cezarului, la fel drept credincioşii, de la chipul Domnului, al Preacuratei Maicei Sale, al sfinţilor şi îngerilor, din icoană,

își înalță cugetul la Dumnezeul Cel viu Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh și la persoanele sfințite ale lumii cerești. Și recunoscînd că Chipul, care este temeiul icoanei, se află în Însuși sînul Prea Sfintei Treimi, înțelegem că prin icoană ne înălțăm la Prea Sfînta Treime și la sfintele fețe care se află în jurul Prea Sfintei Treimi.

40. Vreți să trecem și la celelalte porunci pe care să le analizați puțin?

— Se cuvine spus că plinire desăvîrșită aduce Mîntuitorul și poruncii a treia: « *Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deșert*». Însuși Mîntuitorul oferă Tatălui această mărturisire: « *Eu Te-am preamărit pe Tine pe pămînt; lucrul, pe care Mi L-ai dat să îl fac, l-am săvîrșit*» (Ioan 17, 4). .

La plinătate duce și porunca *a patra*. Dacă Israel prăznuia Sîmbăta ca « Paști» al izbăvirii din robie și « trecere» la libertate, Iisus Hristos instituie sărbătoare nouă — Duminica, a opta zi a creației, Paștile Crucii și Învierii, prin trecerea desăvîrșită de la moarte la viața de veci.

Și celorlalte porunci: cinstirea părinților; sau privind tragicele păcate umane: uciderea, desfrîul, furtul, jurămîntul strîmb, doririle pătimașe... Mîntuitorul le dă adîncimea duhului și descoperă posibilitatea unei vindecări radicale. Știut este că pentru a o asemenea vindecare nu este de ajuns încetarea păcatului cu fapta, ci smulgerea din rădăcină și a păcatului cu gîndul; scoaterea din inimă a oricărui « răsad străin», pentru că « din inimă ies: *gînduri rele, ucideri, adultere, desfrînări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule ... care spurcă pe om*» (Matei 15, 19). Vestise și profetul această reînnoire duhovnicească: « ... *După zilele acelea zice Domnul: voi pune Legea Mea înăuntrul lor și pe inimile lor voi scrie și le voi fi Dumnezeu, iar ei îmi vor fi popor*» (Ieremia 31, 33).

41. Atunci și pentru noi poruncile Decalogului sînt obligatorii.

— Da ! își păstrează valoarea lor divină. Rămîn obligatorii atîta vreme cît faptele osîndite de ele rămîn realități ale existenței noastre. Și, precum precizam deja, se cuvine, după cuvîntul Domnului, să le împlinim pînă la curățirea inimii de înseși rădăcinile păcatului. Astfel, porunca « *să nu ucizi*» trebuie împlinită pînă la izbăvirea de orice fel de mînie, gînd sau cuvînt rău asupra aproapelui (Matei 5, 44). La porunca « *să nu săvîrșești adulter*», să te preocupe dezordirea de orice poftă din inimă (Matei 5, 27—28). Cît de adînc este cuvîntul: « *Pofta zămislind, naște păcat, iar păcatul ... aduce moarte*» (Iacov 1, 15). « Să cugetăm» pofta, patima este oarbă, neluminată de sens ziditor; iar moartea e tocmai căderea în orbire totală ... în întuneric (Matei 5, 30). Poruncile: « *Să nu furi*»; « *Să nu dai mărturie mincinoasă*» să conducă la eliberarea de

orice dorinţă de posesie care face şi din tine un posedat, un rob; de orice tulburare a duhului prin minciună care e virus al celui rău (Ioan 6, 44) lucrînd poruncile astfel, sufletul nostru devine liber: devine disponibil pentru har, renăscîndu-se în el, de sus, « dumnezeiescul dar». Căci, să nu uităm o lege: trebuie să dai de lucru sufletului. Vasul, locul nu poate rămîne gol. « *Cînd nu ai de lucru, îţi dă diavolul de lucru*», spun Părinţii. Împlinind poruncile scapi de lucrul diavolului. Te izbăveşti de dulceaţa păcatului. Trebuie să dăruieşti sufletului dulceaţa binelui, fericirea adevărului. « *Adevărul vă va face liberi*», precum spune Mîntuitorul (Ioan 8, 23.)

42. V-am ruga, totuşi, să stăruiţi puţin asupra poruncii a IX-a: « Să nu mărturiseşti strîmb », şi dacă jurămîntul este permis creştinilor. Ce ne învaţă Mîntuitorul despre aceasta?

— Iată ce ne învaţă Mîntuitorul cu privire la cele de mai sus: « *Aţi auzit că s-a zis celor de demult: Să nu juri strîmb ci să ţii înaintea Domnului jurămintele tale.*

Eu însă vă spun vouă: Să nu vă juraţi nicidecum nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pămînt, fiindcă este aşternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat, nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poţi să faci un fir de păr alb sau negru. Ci cuvîntul vostru să fie: Ceea ce este da, da; şi ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decît acestea, de la cel rău este» (Matei 5, 33—37)

Aceasta este învăţătura pe care ne-a dat-o Mîntuitorul în legătură cu jurămîntul: să nu ne jurăm nicidecum pentru că în Iisus Hristos « *nu a fost da şi nu, ci da a fost în El. Căci toate făgăduinţele lui Dumnezeu, în El, sînt da; şi prin El, amin . . .*» (II Cor. 1, 19—20).

43. Să trecem atunci la Fericiri. Aţi putea să ne explicaţi în cîteva cuvinte ce înseamnă « fericirea » după Evanghelie?

— Cred că fericirea este o stare de împlinire continuă a fiinţei noastre. Această împlinire o dobîndeşte creştinul vieţuind după voia lui Dumnezeu; potrivit Apostolului, vieţuind după Evanghelia slavei Fericitului Dumnezeu (I. Tim. 1, 11), descoperită în Iisus Hristos. « Din plinătatea Lui luăm şi noi har peste har» (Ioan 1, 16), iar în harul şi adevărul dăruit de El şi rodit de noi în Duhul Sfînt, dobîndim fericire, bucurie. Sfinţii care au cunoscut o asemenea stare au mărturisit: « Bucuria a venit din adevăr» (Fericitul Augustin, Sfîntul Isaac Sirul).

44. Fericirile făgăduite de Mîntuitorul ne vorbesc de sărăcie, plîns, blîndețe, foame, sete, milostenie... Cum putem afla noi fericirea în asemenea făgăduințe?

— Mîntuitorul Iisus Hristos ne descoperă o reînnoire a lumii, a condiției umane după chipul ei divin. « Dacă este cineva în Hristos este făptură umană», zice Apostolul (II. Cor. 5, 17). O făptură nouă cere o înțelegere nouă a existenței și a vieții. Să nu uităm, la începutul propovăduirii Sale, înainte de a rosti « Fericirile», principiile » sau Legile « Împărăției», Mîntuitorul a poruncit: « Pocăiți-vă că s-a apropiat Împărăția cerurilor» (Matei 4, 17). Or « pocăința», meta-noia în înțelesul ei adevărat, înseamnă « schimbarea gîndirii», înnoirea gîndirii, a vieții însăși. Fericirea propovăduită de Mîntuitorul cere pentru realizarea ei o asemenea schimbare.

45. Putem singuri înfăptui o asemenea schimbare?

— Nu ! Legea Noului Testament este dar al harului venit prin Iisus Hristos. De aceea înțelegerea și împlinirea Fericirilor înseamnă o conlucrare a harului dumnezeiesc și a voii noastre. Harul luminează înțelesul neobișnuit, paradoxal al fiecărei « fericiri» și susține tainic voia noastră la împlinirea ei.

46. Fericirea este una. Pentru ce Mîntuitorul vorbește de nouă fericiri?

— În ființa și adîncul ei fericirea este într-adevăr una; dar se realizează mereu, treptat, ca pe o scară, din desăvîrșire în desăvîrșire.

47. Cum tîlcuiți Fericirea întîi: « Fericiți cei săraci cu duhul că a lor este Împărăția cerurilor » (Matei 5, 3)?

— Mîntuitorul descoperă « fericirea» în « sărăcia duhovnicească». Potrivit Sfintei Evanghelii după Luca, încă și mai simplu, căci zice: « Fericiți voi cei săraci, că a voastră este împărăția lui Dumnezeu» (6, 20). Cuvîntul ne uimește încă și mai mult, cînd, imediat după fericirea celor săraci, ca și a celor ce flămînzesc, sau plîng etc., Domnul zice: « Dar vai vouă, bogaților...» (Luca 6, 24). Cum să înțelegem o asemenea judecată? Adică fericire în sărăcie și nefericire în bogăție?

Înțelegerea se limpezește cînd citim întreg cuvîntul privitor la bogăție: « Vai vouă, bogaților, că vă luați pe pămînt mîngîierea voastră » (Luca 6, 24). Altfel spus, fericirea bogatului stă doar în a avea bogăția mărginită a acestui pămînt. Fericirea în care spiritul aspiră la o împlinire continuă a ființei este limitată pentru bogat în avuții, care îi devin idol și îl fac prizonierul lor. Toate îl opresc a fi mereu pe cale, după chipul lui Hristos,

Care este: cale, adevăr viaţă şi devine static, închis în el însuşi, în egocentrismul lui. Dincolo de bogăţie, nu mai vede nimic; aceasta e « mîngîierea lui». Împătimit după bogăţie, sufletul lui se închide în ea ca într-un mormînt. Se dezvăluie aici însuşi misterul morţii.

Săracul însă este liber, nu e legat de nimic; fie din cauze exterioare lui, a unor condiţii vitrege, fie datorită acelei drepte judecăţi pe care Mîntuitorul o numeşte « sărăcia în duh». Totuşi, te întrebi: pot fi liber, în sărăcie? — Da; însă numai asemenea lui Iisus Hristos. Fiul lui Dumnezeu vine în lume rostind în cel dintîi cuvînt al propovăduirii Sale: « Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a uns să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi cu inima, să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi, vederea; să slobozesc pe cei apăsaţi, să vestesc anul plăcut Domnului» (Luca 4, 18—19). Esenţial în acest mesaj divin este tocmai o astfel de eliberare, de orice fel de apăsare, a lumii şi a lucrurilor din ea, de vestirea «anului plăcut Domnului», adică a unei noi ere pe care Mîntuitorul o va deschide, îndeosebi prin cruce şi înviere.

Condiţia cerută pentru a fi în stare să dobîndim acest dar este « sărăcia cu duhul», adică sărăcia conştientă de sine în faţa nesfîrşitei bogăţii a lui Dumnezeu şi a creaţiei: deci o «sărăcie» activă, lucrătoare. Mîntuitorul Iisus ni se descoperă ca un sărac: « El nu are unde să-şi plece capul» (Matei 8, 20). Aceasta ca Om. Dar, El este Dumnezeu şi Om. Iar ca Dumnezeu are totul... Are totul însă fără să fie stăpînit de ceva ca Om. În El « stăpînitorul acestei lumi nu are nimic» (Ioan 14, 30), deşi I-a propus « toată stăpînirea împărăţiilor lumii şi strălucirea lor» (Luca 4, 5—6). Atunci El este deodată: sărac şi infinit bogat. Şi aşa ne cere şi nouă. Aşa au fost Apostolii. Sfîntul Pavel spune : « În toate înfăţişîndu-ne pe noi înşine ca slujitori ai lui Dumnezeu» şi astfel înrădăcinaţi adînc în Dumnezeu sîntem: « ca nişte săraci, dar pe mulţi îmbogăţind; ca unii care n-au nimic, dar toate le stăpînesc» (II. Cor. 6, 4—10). Se împărtăşeau şi ei din această sărăcie « în Duhul lui Hristos» (Rom. 8, 9), prin care puteau să « îmbogăţească» pe alţii, precum au şi făcut-o. Astfel, de luat aminte: săracul nu se mîntuie pentru că e sărac; căci atunci nu are nimic nici pentru el, nici de dăruit aproapelui.

Or, sărăcia cu duhul e adevărata condiţie de bogăţie a creştinului. El ca făptură a lui Dumnezeu recunoaşte că nu are prin sine, prin el singur, nimic. « Ce ai pe care să nu-l fi primit?» (I. Cor. 4, 7). Iar Sfîntul Ioan Scărarul înfruntă pe cel mîndru, zicîndu-i: « Făleşte-te cu făptuirile tale dinainte de naştere, căci cele de după naştere, Dumnezeu ţi le-a dăruit ca şi naşterea însăşi» (În Filocalie, tr. Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. IX, p. 281). Prin Dumnezeu însă avem totul.

Dar, pentru a avea, a dobîndi, a avea mereu totul și astfel a spori mereu prin creșterea în Hristos. (Ef. 4, 15), se cere această condiție: să recunoști că prin tine însuți ești sărac, iar în unire cu El ai totul. Altfel spus, se cere recunoașterea și împlinirea acestei virtuți esențiale — smerenia.

Așa au înțeles Sfinții Părinți această fericire. Sfîntul Grigorie de Nyssa spune: « Mie mi se pare că Cuvîntul a „numit" sărăcia duhului smerita cugetare de bunăvoie». Iar ca pildă a acesteia Apostolul ne arată sărăcia lui Dumnezeu zicînd: « Care, bogat fiind a sărăcit pentru noi, ca noi să ne îmbogățim cu sărăcia Lui» (II. Cor. 8, 9). (Despre Fericiri, tr. Pr. Prof. D. Stăniloae, Colecția Părinți și Scriitori Bisericești vol. 29, București, 1982, p. 337). La fel Sfîntul Ioan Gură de Aur înțelege pe: « săracii cu duhul» drept « cei smeriți de bună voie» adică lipsiți de trufia minții și de nemăsurata iubire de sine, « păcat prin care s-au pierdut îngerii cei răi și primii oameni» (Inv. de credință ortodoxă, Ed. Inst. Biblic, București, 1957, p. 441)

48. Mîntuitorul făgăduiește celor săraci cu duhul împărăția cerurilor. Înseamnă aceasta o făgăduință și un dar numai pentru viața de dincolo, iar aici pe pămînt să nu primim nimic?

— Mai întîi se cuvine să știm ce înseamnă împărăția cerurilor? După Sfînta Scriptură, cerul este locașul lui Dumnezeu, așa precum ne și rugăm: « Tatăl nostru care ești în ceruri . . .». Atunci, a dobîndit un loc și un drept de cetățenie în împărăția lui Dumnezeu înseamnă cum spune Sfîntul Apostol Pavel: « a fi împreună cetățean cu sfinții, și casnici ai lui Dumnezeu» (Efes. 2, 19). Altfel spus înseamnă a voi și a dobîndi un loc de lucru în împărăția Lui, care nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt (Rom. 14, 7). Și, lucrînd în duhul împărăției lui Dumnezeu, căutînd « mai întîi împărăția lui Dumnezeu și dreptatea Lui, toate celelalte se vor adăuga» (Matei 6, 33). Și se adaugă încă de acum, din viața de aici. Cînd Sfîntul Apostol Petru spune Domnului: « Iată, noi am lăsat toate și te-am urmat», Iisus a răspuns: « Adevărat grăiesc vouă: Nu este nimeni care și-a lăsat casă, sau frați, sau surori, sau mamă, sau tată, sau copii, sau țarine pentru Mine și pentru Evanghelie, și să nu ia însutit — acum, în vremea aceasta . . . — case și frați și surori și mame și copii și țarine, iar în veacul ce va să vină, viață veșnică» (Marcu 10, 30). Mîntuitorul Însuși, Apostolii, sfinții și toți creștinii adevărați au mîncat, au băut și au lucrat în condițiile acestei lumi, dar liberi de egoism, de obsesie și posesie. Să ne amintim de drama tînărului foarte bogat, dar care dorea și viața de veci. Cînd Domnul a spus: « Mergi, vinde tot ce ai, dă săracilor și vei avea comoară în cer; și apoi

luînd crucea, vino şi urmează Mie; el întristîndu-se a plecat mîhnit, căci avea multe bogăţii» (Marcu 10, 21. 22)... « Bogăţia l-a împiedicat să se împlinească în fiinţă»; « a avea» s-a opus tragic lui « a fi».

49. Atunci, într-adevăr, smerenia de la care începe prima fericire ne poate zidi în fiinţa noastră?

— Da, pentru că ne deschide Creatorului şi păstrează încă mereu nou comuniunea, dialogul cu El şi cu semenii. O smerenie nealterată pune mereu început zidirii noastre. Aşa făceau sfinţii. Cu cît se apropiau mai mult de Dumnezeu, socoteau că abia pun început pocăinţei, mîntuirii, zidirii lor. Stăruim încă să spunem că smerenia zideşte în a căuta, în a şti, în a fi, nu doar în a avea. Este condiţia fundamentală propriei noastre zidiri, după chipul lui Dumnezeu. Un stareţ e întrebat puţin înainte de a se săvîrşi din viaţă, de ucenic: « Eşti pregătit să mori?». Bătrînul răspunde: « Eu încă nu m-am smerit!».

Poate ne întrebăm: De ce mîndria, orgoliul, constituie un păcat atît de mare? Răspundem fără ocol: Este cel mai nefiresc, grav şi tragic păcat. Trufia tinde să facă din eul meu un centru esenţial şi existenţial, ceea ce eu nu sînt. Centrul, potrivit Revelaţiei, este Dumnezeul-Treime: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfînt; altfel spus; este Dumnezeul — Iubire, pentru că « Treimea» n-ar fi Una « de o fiinţă şi nedespărţită», dacă n-ar fi iubire. Or, egocentrismul, egoismul născut şi semănat în om de Lucifer, răstoarnă ordinea firei şi produce ruptura omului şi de Dumnezeu şi de semeni. Trufia satanică te ispiteşte să fii un centru, ceea ce — fireşte nu eşti; iar cînd tu te socoteşti aşa, cine vrea să fie satelitul sau sclavul tău? Nimeni nu se doreşte pe post de sclav. De aici şi toată lupta şi suferinţa şi a celor frustraţi de demnitatea lor şi acelui căzut într-o asemenea boală. Şi oprimaţii şi opresorii se « îmbolnăvesc Dar mai ales opresorii; Ioan Scărarul vede mîndria drept « înainte mergătoarea ieşirii din minţi» (Cuvîntul 22) şi adaugă: « mîndrul nu mai are nevoie de demon pentru că s-a făcut el însuşi demon». A devenit deci — potrivnicul, satan; potrivnicul tuturor. De aceea privind adînc, este o legătură indisolubilă între ateism, « antiteism» şi dictatură. Orgoliosul nu o vede, îi pare ceva « firesc». Calea celui nebun este dreaptă în ochii lui, iar cel înţelept ascultă de sfat, spunea înţeleptul biblic încă de acum trei mii de ani. (Pilde 12, 15). Fără conştiinţa Absolutului, a Dumnezeului celui viu şi a comuniunii cu iubirea şi Înţelepcinea lui, poţi oricînd să cazi în adorare de sine, în zeificare şi să te înscăunezi pe tronul stăpîniei şi opresiunii.

50. Dar mai concret, ce înseamnă a fi smerit?

— Cred că a fi smerit înseamnă a cugeta și a-ți cunoaște, cu dar de sus, locul tău; în fața lui Dumnezeu, a semenilor și a celorlalte făpturi; deci a dobîndi o dreaptă mărturie a conștiinței de sine. Astfel, față de Dumnezeu sîntem făpturi, cum spune Sfîntul Apostol Pavel: « A Lui făptură sîntem zidiți în Hristos spre fapte bune . . .» (Efes. 2, 10). Față de semeni sîntem zidiți egali toți, dar fiecare cu talanții încredințați lui și cu roadele aduse de fiecare. Iar pe celelalte făpturi le avem pe toate ca pe o « grădină a Edenului», dată nouă să « păzim și să o lucrăm». — Să adăugăm aici și un cuvînt de la Sfinții Părinți, care învață: « față de Dumnezeu, să ai inimă de fiu; față de semeni inimă de frate, față de celelalte făpturi, inimă de părinte. Și foarte important e ca tuturor să le fii slujitor».

51. Și cum putem fi mereu în smerenie?

— Cugetînd neîncetat, avînd mereu înainte locul nostru, puținătatea noastră, deschisă sporirii neîncetate, văzîndu-ne păcatele noastre, îngrijindu-ne de ceea ce sîntem și nu înfumurîndu-ne uneori chiar cu păcatele pe care le considerăm adesea virtuți sau bogății. Psalmistul care a spus: « Fărădelegea mea eu o cunosc și păcatul meu înaintea mea este pururea», a putut rosti: « Inima înfrîntă și smerită Dumnezeu nu o va urgisi» (Ps. 50). Păzind o asemenea smerenie să ascultăm și cuvîntul Sfinților Părinți: « Dacă Cel ce a făcut cerul și pămîntul s-a smerit pentru noi, dar noi care sîntem tină, pentru ce să ne înălțăm?» (Pateric ed. 1930. Rm. Vîlcea p. 336). Și să reținem ceea ce este esențial — anume că dacă mîndria este închidere și cădere, smerenia este deschidere, creștere și suiș nesfîrșit. De aceea, « fericirile» încep cu virtutea « sărăciei duhovnicești» — cu smerenia ca virtute ziditoare. Cu smerenia trăită mai ales prin rugăciune, pentru că mă așază în starea firească de legătură cu Dumnezeu Creatorul, Izvorul, Absolutul iubirii, al Luminii, al Vieții. În acest sens Sfînta Scriptură zice: « Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har» (Iacov 4, 6).

În concluzie putem spune: « Săracii cu Duhul» sînt săraci de orgoliu, de patimi care orbesc, dar nu de dorul neistovit de adevăr și de cunoașterea lui, în care ne descoperim toți sensul vieții. Domnul care fericește pe « săracii cu duhul» zice în același timp: « Viața veșnică aceasta este: să Te cunoască pe Tine singurul Dumnezeu adevărat și pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis» (Ioan 17, 3).

52. A doua Fericire: « Fericiţi cei ce plîng că aceia se vor mîngîia ». De la « sărăcia duhovnicească » sufletul credincios trece la un plîns; acesta e calea urcuşului. Se înţelege, sînt şi lacrimi tot « duhovniceşti », numite şi « apa cea vie a smereniei », sau, cum spune Apostolul, « întristarea cea după Dumnezeu care aduce pocăinţă spre mîntuire, fără părere de rău ».

— Lacrimile sînt fireşti unui sărac; iar dacă este atît de sărac încît nici pe acestea nu le are, să-şi agonisească plînsul inimii. Străpunsă cu rugăciunea stăruitoare, inima va ţîşni apa din adîncuri, ca şi stînca lovită de Moisi, cu rugăciunea şi cu toiagul nevoinţei, al pocăinţei. (Ieşirea 17, 6). Căinţa înrădăcinată în Botez este semn al harului, putere a învierii. Ea trezeşte conştiinţa, duhul; îi descoperă căderea, luminează din nou cărarea spre ţel; dă putere « inimii îndurerate care caută pururea pe Cel după care însetează» (Sfîntul Ioan Scărarul). Şi împungînd-o ca şi cu un « ac de aur» o face să slobozească lacrimi. Sfîntul Grigorie de Nyssa spune adînc şi pătrunzător: « Lacrimile sînt ca şi sîngele care curge din ranele sufletului». Cînd trupul e rănit, curge sînge; cînd sufletul e rănit de săgeata căinţei, curg lacrimi. Iar apa lor, apa cea din adînc, de la izvorul « chipului divin» din noi, se revarsă peste pămîntul şi faţa crăpată a sufletului, îl purifică de puroiul păcatului, îl dezaltereazā, aşa cum sîngele dezaltereazā eliminînd toxinele din trup, îl irigă. Zice Proorocul: « Roua Ta este rouă de lumină . . .» (Isaia 19, 26); lacrimile sînt roua harului. « Chipul nostru se spală, se vindecă, se luminează, se împacă cu Dumnezeu, cu aproapele şi aşa rodeşte mîngîierea. Lacrimile deschid sfinţilor poarta ca să pătrundă în ţara mîngîierii» (Sfîntul Isaac Sirul). N-a intrat oare în această « ţară a mîngîierilor» şi tîlharul răstignit cu Domnul prin pocăinţă? Şi se înţelege, lacrimile căinţei, în care sufletul înviază, ne feresc de deznădejde. Sînt « lacrimi fericite» cum le numesc Părinţii. În căinţă sufletul se mişcă neîncetat între durerea pentru păcat şi nădejdea în Cel ce a biruit păcatul şi moartea — Iubitorul de oameni. Psalmistul însuşi rostise cu încredere: « Întru necaz m-ai desfătat» (Ps. 4, 1).

Dar lacrimile duhovniceşti nu trebuie să fie doar pentru tine, ci şi pentru aproapele; sînt lacrimi ale iubirii. Lacrimi în faţa suferinţei, a căderii semenului meu, sau a morţii. Iisus cînd a văzut plîngînd pe Maria sora lui Lazăr care murise, merge împreună cu ea şi întreabă: « Unde l-aţi pus? Zis-au Lui: Doamne, vino şi vezi. Şi a lăcrimat Iisus» (Ioan 11, 34).

Mai trebuie spus că părinţii şi învăţătorii Bisericii deslușesc opt feluri de lacrimi; 1) « Lacrimi din dragoste de Dumnezeu, cînd omul se gîndeşte la frumuseţea dragostei dumnezeieşti. Acestea reprezintă cel mai înalt

plîns, numit plîns de bucurie şi de dor dumnezeiesc». Sînt lacrimi divin-umane. 2) Lacrimi din frică de Dumnezeu. Acestea au mai mică putere decît cele dintîi, pentru că plînsul din dragoste de Dunezeu este plînsul Fiului către Tatăl, iar plînsul din frică este al slugii care mereu se teme să nu supere pe Stăpînul său. Plînsul din frică mijloceşte la Dumnezeu iertarea păcatelor şi este înainte mergător al celui dintîi. Cugetînd adînc, frica în Hristos trebuie să ducă la dragoste. « Iubirea desăvîrşită alungă frica» (I. Ioan 4, 18). 3) Lacrimi din milă şi dragoste pentru aproapele, pentru cei bolnavi din spitale, pentru săraci, văduve, copii orfani, pentru cei flămînzi, goi şi streini, pentru toţi oamenii din suferinţă. Aceste lacrimi sînt sfinte şi mîntuitoare asemenea celor dintîi. « Sînt lacrimi asemenea celor ale Mîntuitorului la mormîntul lui Lazăr». 4) Lacrimi din frica morţii şi a muncilor iadului. Aceseta sînt lacrimi bune, mîntuitoare ca şi cele dintîi şi aduc roade de pocăinţă. Sînt lacrimile tuturor credincioşilor conştienţi de vinovăţie, de căderi şi necesare nouă tuturor pentru vindecarea răului din noi. 5) Lacrimi din fire sau fireşti, adică cele ale soţilor, ale rudelor, ale părinţilor pentru fii şi ale fiilor pentru părinţi. Sînt lacrimi ale iubirii umane între semeni izvorînd din adîncul iubirii dumnezeieşti. 6) « Lacrimi de slavă deşartă. Acestea sînt foarte periculoase, pentru că pe lîngă lacrimile cele bune, mîntuitoare şi smerite, pune diavolul în noi lacrimi de slavă, spre a fi văzuţi şi lăudaţi de oameni. Or, plînsul cel duhovnicesc trebuie să fie întotdeauna ascuns şi neştiut de nimeni, afară de Dumnezeu şi de duhovnic». Ştim şi simţim că mîndria poartă în ea « adîncimile satanei». 7). « Lacrimi din dezmierdare, care izvorăsc din poftă, din beţie, din mînie, din aducerea aminte a celor rele etc». Lacrimi ale slăbiciunii. 8) «Al optulea fel sînt lacrimi pentru pagube, din sărăcie, din durerea ranelor, pentru tot felul de boli». (Din Convorbiri Duhovniceşti — cu Părintele Cleopa Ilie. De Ierom. Ioanichie Bălan, vol. I, Roman 1984, p. 113). Ultimele trei feluri de lacrimi sînt rodul cel mai nefericit al gustării ambigue din « pomul cunoştinţei binelui şi răului».

Pentru tot sufletul creştin şi uman fireşti sînt mai ales lacrimile căinţei, ale recunoaşterii greşelii şi îndreptării.

Cineva se află la o judecată şi mărturiseşte. Erau faţă în faţă; pîrîtul şi pîrîşii, toţi slujitori la « cele sfinte». Pîrîtul îşi recunoaşte vinovăţia şi dovedea căinţă. Pîrîşii ascultau neîncetat. Pe faţa pîrîtului s-au văzut deodată curgînd lacrimi. Atunci un mijlocitor a grăit pîrîşilor: cel fără păcat să ia cel dintîi piatra şi să mai arunce. Pîrîşii n-au răspuns ca fariseii în faţa lui Iisus — retrăgîndu-se. — Au aruncat în continuare cuvinte grele, ca pietrele. Şi, lacrimi nu s-au văzut curgînd din ochii lor. — Să fim oare uneori mai răi decît fariseii?

53. În a treia fericire Mîntuitorul rosteşte: « Fericiţi cei blînzi, că aceia vor moşteni pămîntul ». Tîlcuiţi-o.

— Şi acest cuvînt ne aruncă în uimire. În mod obişnuit, de-a lungul istoriei mulţi « puternici » şi-au moştenit pămînt prin cucerire, prin vărsare de sînge şi producere de lacrimi. Cunoaştem toţi aceste realităţi tragice. E de-ajuns să amintim cum Darwin a « crezut » şi a dorit să instituie « lupta pentru existenţă şi selecţia naturală » drept legi ale evoluţiei. Iar iniţiatorii celor două războaie mondiale şi-au aflat aici o justificare pentru aceste tragedii ale istoriei S-ar mai putea spune şi că după o asemenea logică, competiţia dintre lupi şi oi, s-ar fi decis de mult în favoarea lupilor. Şi din fericire, n-a fost să fie aşa. De asemenea, competiţia la nivel uman între Faraon şi Israel, iar mai apoi, între forţa imperiului roman şi martirii creştini eroi ai iubirii, s-au decis în favoarea acestor sfinţi. Şi tot atît de grăitoare, revelatoare, este pentru noi şi confruntarea zilelor din urmă între tirania unui dictator « genial », înarmată, şi copiii noştri neprihăniţi, ca nişte mieluşei, care cu flori şi lumînări în mîini, simbol al curăţiei şi al luminii lăuntrice, al adevărului, rosteau: « fără violenţă, voi cu arme, noi cu flori, Dumnezeu este cu noi ». Şi au biruit cei blînzi.

De aceea o întrebare fundamentală se impune: a fi puternic înseamnă a birui, a stăpîni, a distruge? Nu s-a produs oare în conştiinţa umană o inversiune şi pervertire a valorilor, o cădere din har, din chipul nostru divin? Afirmarea de sine prin forţă violentă ca şi prin viclenii, nu descoperă, dimpotrivă, păcatul originar şi « boala » existenţei noastre: orgoliul, trufia, slava deşartă. Şi încă: sensul autentic al puterii stă oare în distrugere, în moarte? Psalmistul inspirat spusese: « Părăseşte mînia şi lasă iuţimea, nu căuta să vicleneşti. Că cei ce vicleneşc de tot vor pieri; iar cei ce aşteaptă pe Domnul vor moşteni pămîntul. Şi încă puţin şi nu va mai fi păcătosul şi vei căuta locul lui şi nu-l vei afla. Iar cei blînzi vor moşteni pămîntul, se vor desfăta de mulţimea păcii » (Ps. 36,8—11). Iisus Hristos, plinătatea Revelaţiei, descoperă dumnezeiescul semn al puterii: anume, temeiul, forţa şi rostul puterii constau în a crea, a da viaţă, a salva. Aceste acte sînt, reprezintă dovada autentică a puterii. De aceea în duh creştin distingem atît de clar între bine şi rău; binele creează, răul distruge.

Fireşte nu este uşoară dobîndirea unei asemenea înţelegeri şi făptuiri. Trebuie în locul impunerii orgolioase a sinei mele să afirm « lepădarea de sine »; în locul comorilor pămînteşti să caut comoara cerească a darurilor — între acestea, blîndeţea. Şi nu e un lucru mai uşor decît exerciţiul puterii trufaşe Dar suportul de neclintit al conştiinţei binelui şi

adevărului te susţine în credinţa că: a te cuceri pe tine, a descoperi şi dobîndi în tine adîncul firii care este iubire, jertfelnicie în slujba lui Dumnezeu şi a oamenilor, aceasta este deodată şi drumul şi ţelul vieţii. Trebuie mai ales să înveţi să-l iubeşti pe om; să deosebeşti în el răul care nu îi este firesc, originar, ci e de la demon; iar adevărul lui originar este: « chipul divin». Şi astfel, cum au zis Sfinţii Părinţi: « Să iubeşti pe om şi să urăşti numai păcatul din el». Cugetînd, lucrînd aşa, devii blînd, răbdător, înţelegător şi aproapelui şi rămîi: « acelaşi în necinstiri ca şi în laude» (Sfîntul Ioan Scărarul). Te lupţi pentru îndreptarea şi salvarea semenului, nu pentru distrugerea lui.

Se cere, de bună seamă, multă osteneală, exerciţiu. Stareţul unei mînăstiri ne dă această pildă: « Un înţelept porunci cîndva unui ucenic din ascultarea sa să caute pe cineva meşter în batjocură, sudalme etc. şi să-l plătească timp de 3 ani pentru această muncă, iar el, ucenicul, să stea mereu sub o asemenea grindină de ocări, injurii. La sfîrşitul acestui timp de încercare, ucenicul vine şi raportează îndeplinirea ascultării. Atunci, bătrînul îi spune: tu poţi să mergi acum în lume şi să înveţi înţelepciunea. Ucenicul pleacă şi ajungînd la poarta unei mari cetăţi îl întîmpină un alt înţelept, care sta acolo şi batjocorea pe toţi trecătorii cu obişnuitele lui insulte şi stăruitor cu tot mai multe îl aţîţă acum pe încercatul ucenic. Acesta nu se tulbură. Dimpotrivă, zîmbeşte, rîde. — Pentru ce tu rîzi cînd eu te batjocoresc, întreabă înţeleptul? Pentru că timp de trei ani eu am plătit celor care mă batjocoreau, iar tu faci această muncă pe degeaba, fără să mă coste nimic. — Intră în cetate, ea îţi aparţine, răspunse înţeleptul».

Iar stareţul care oferea ucenicului această pildă, adăugă: iată, uşa lui Dumnezeu! Smerenia, răbdarea, blîndeţea lucrează în Duhul lui Hristos nealterate de vreun viciu străin . . . « Învăţaţi-vă de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre» (Matei 11,29). Noi credem şi mărturisim că în istorie, pînă la urmă, vor birui cei blînzi.

54. Fericirea a patra afirmă şi făgăduieşte: « Fericiţi cei ce flămînzesc şi însetează de dreptate că aceia se vor sătura»?

— *« Însetat-a sufletul meu de Dumnezeul cel viu» (Ps. 41, 2), exclamă Psalmistul. Însetarea de Dumnezeu este însetarea de dreptatea Lui. Iar « dreptatea» în înţelesul acestei « fericiri», în duhul Sfintei Scripturi, înseamnă « virtutea însăşi» (Sfîntul Ciril al Alexandriei), « toată virtutea» (E. Zigaben), prin care Dumnezeu e preamărit şi omul e împlinit. În acest sens doar Mîntuitorul împlineşte « toată dreptatea» (Matei 3, 15). Pentru că « plinirea» ei nu este doar o conformare exterioară cu Legea. « Voi pe dinafară vă arătaţi drepţi oamenilor, înlăuntru însă sînteţi plini de făţărnicie*

şi fărădelege» (Matei 23, 28), le spune Domnul cărturarilor şi fariseilor. Săvîrşirea din lăuntru a virtuţii ne dă temei, unitate vieţii şi tindere continuă spre împlinire tot mai desăvîrşită şi ne fereşte de scleroză şi sterilitate spirituală.

Înţelegem atunci de ce Mîntuitorul fericeşte pe «flămînzi şi însetaţi de dreptate». Noi numai aşa o putem lucra, flămînzind şi însetînd neîncetat după ea. În această «foame şi sete» e semn de prezenţă a harului, a «sufletului viu» (Facerea 2,7; 1. Cor. 15, 45). Precum trupul viu şi sănătos are sete şi foame de hrană la fel şi sufletul viu însetează şi înfometează după dreptate, bine, adevăr etc.

Într-un anume fel duhul nostru «flămînd şi însetat de dreptate» se face şi el după chipul lui Dumnezeu: «Duhul Adevărului» (Ioan 14, 17) se aseamănă cu El. Ce minunat este ca duhul tău să devină şi el — duhul adevărului.

Şi numai cei ce au acest dor nesăturat de harul lor, se vor «sătura». Pare un paradox: în foame şi sete să fie şi saţiul! Într-adevăr, aceasta este condiţia noastră; şi cu cît setea e mai mare şi saţiul este mai deplin. În mişcare şi în urcuş se află stabilitatea şi echilibrul nostru omenesc. «Cum stabilitatea şi mişcarea sînt acelaşi lucru?, se întreabă Sfîntul Grigorie de Nyssa. Doar cel ce suie nu stă şi cel ce stă nu suie. Dar aici, în lumea dreptăţii, a binelui, tocmai suirea naşte stabilitate. Iar aceasta este aşa pentru că în măsura în care cineva rămîne ferm şi neclintit în bine, el se şi desăvîrşeşte mereu înaintînd pe calea virtuţii».

55. A cincea fericire proclamată de Mîntuitorul: « Fericiţi cei milostivi că aceia se vor milui ».

— Este o legătură în har cu cea de a patra: « Fericiţi cei ce flămînzesc şi însetează de dreptate ca aceia se vor satura». E un suiş pe scara duhovnicească; o trecere firească de la dreptate la mila. Firea adîncă a dreptăţii este iubirea. « De mă iubiţi, păziţi poruncile mele», zice Domnul (Ioan XIV, 15). O îmbinare nouă şi fericită în Iisus Hristos — între porunca dreptăţii şi iubire; dreptatea luminează ca o rază din soarele iubirii.

Iar mila este iubirea întrupată în fapte; e talantul rodit în slujirea aproapelui meu ... Dacă eu iubesc cu adevărat, e de neconceput ca iubirea mea să nu se arate prin fapte, aşa cum o lampă aprinsă e de necugetat să nu lumineze în jur. Sfîntul Maxim Mărturisitorul rosteşte acest cuvînt adînc şi grav: « O teologie fără acţiune, fără lucrare, e o teologie a demonilor». Cînd noi citim în Sfînta Evanghelie: « Tatăl Meu pînă acum

lucrează și Eu lucrez...» (Ioan 5, 17), se cuvine să credem ca Domnul lucrează creșterea negrăită în iubirea milostivă. El, Dumnezeu fiind, S-a milostivit coborînd la noi și ne-a trăit viața prin Întrupare, pînă într-atît, încît aceasta ne-a învățat și pe noi o definiție a iubirii, anume: a iubi însemna a trăi viața celuilalt. Mai profund, a-L vedea pe El, pe Iisus Hristos în «celălalt» în orice împrejurare a vieții lui sufletești și trupești. Domnul S-a înălțat la dreapta Tatălui, și acum, în Duhul Sfînt Mîngîietorul, Îl contemplam și Îl slujim în chip văzut în «frații Lui». «Adevăr spun vouă, întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei 25, 40). Nu a dat El oare pe însăși Maica Sa, pe timpul vieții pămîntești, în «grija» ucenicului iubit, El Care poartă în Sine cerul și pămîntul? Dar, Sfîntul Ioan avea să contemple neîncetat pe Fiul lui Dumnezeu făcut Om în Sfînta Lui Maica, să-L slujească în slujirea ei, și odată cu Apostolul să ne învețe asemănarea cu El în iubire; în mila fața de toată făptura, căci altfel «judecata va fi fără mila pentru cel care nu a avut mila» (Iacob 2, 13).

Zice Sfîntul Isaac Sirul: «Dar îți cer frate, și aceasta: să biruiască în tine pururea cumpăna milosteniei, pînă ce vei simți în tine mila (lui Dumnezeu) față de lume. În aceasta ne facem oglinda, ca să vedem în noi asemănarea și întipărirea adevărată a Celui ce e și prin fire și prin ființa Dumnezeu. Prin aceasta și prin cele ca aceasta sîntem luminați ca să ne mișcăm după Dumnezeu, printr-o hotărîre limpede. Căci inima aspră și nemilostivă nu se curăța niciodată. Dar omul milostiv este doctor chiar al sufletului său, pentru că alungă întunericul patimilor din lăuntrul său, printr-o suflare puternică. Iar aceasta este o datorie bună față de Dumnezeu, după cuvîntul evanghelic al vieții».

56. A șasea treaptă este curăția inimii: «Fericiți cei curați cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu».

— Mai întîi un cuvînt despre inimă. O înțelegem în două feluri și rosturi ale ei, deopotrivă de adînci; inima trupească și inima duhovnicească. Inima trupească, centrul biologic și izvor al căldurii și sensibilității; duhovnicească, «altarul» pe care duhul, sufletul, își aduce jertfa, slujirea lui. În această unitate negrăită se roagă Psalmistul: «Inimă curată zidește întru mine Dumnezeule și duh drept înnoiește întru cele dinăuntru ale mele» (Ps. 50, 11). Sfinții Părinți învață: «Să te rogi cu mintea în inimă». Astfel încît inima de care vorbește «fericirea» este centrul ființei noastre lăuntrice, purtînd în sînul ei întreaga înțelegere, simțire, dorire, descoperind, cum spune Apostolul, pe «omul cel tainic al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului» (I. Petru 3, 4). Pe ea o dorește Dumne-

zeu: « Fiule, dă-mi inima ta» (Pilde 23—26). Ea îl doreşte pe Dumnezeu: « Ţie a zis inima mea: pe Domnul voi căuta» (Ps. 26, 13).

Dar tocmai de aceea trebuie să fie curată. În curăţia ei se oglindeşte Dumnezeu ca soarele într-o apă curată. Această oglindire este şi « măsura» darului nostru în veacul de acum. Zice Sfîntul Apostol Pavel:« ... Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură, iar atunci faţă către faţă» (I. Cor. 13,12)

Ce ni se cuvine atunci să vedem în starea în care ne aflăm? Sfinţii Părinţi învaţă că înainte de toate să-ţi vezi păcatele. « Cel ce-şi vede păcatele este mai mare decît cel ce înviază morţii», spune Sfîntul Macarie. Este învierea din mormîntul păcatului. Iar această vedere e o lucrare a Harului. Fariseii şi alţii ca ei, se vedeau pe ei drepţi şi pe ceilalţi păcătoşi. Dar cine este fără păcat?! Or, cînd îţi vezi păcatul, deosebeşti binele de rău şi începi prin chemarea îndurării lui Dumnezeu şi nevoinţă să urăşti păcatul, să te lepezi de el, să te cureţi, punînd în locul răului harul, binele. Şi aşa să simţi dulceaţa binelui, a virtuţii în locul « dulceţii» păcatului. « Gustaţi şi vedeţi ce bun este Domnul» (Ps. 33, 8). Iar în bine, în sfintele virtuţi, în credinţa, în nădejde, în dragoste, în fapta bună Îl simţi lucrînd cu tine pe Dumnezeu. « Cel ce face bine, din Dumnezeu este; cel ce face rău n-a văzut pe Dumnezeu», zice Apostolul (III Ioan 11). Şi aşa să vezi şi oamenii, fapturile, nu cu ochi egoişti, lacomi, pătimaşi, aservind totul intereselor, poftelor, patimilor tale, ci cu ochi duhovniceşti, curaţi, luminaţi de o « inimă înţelegătoare». « Pentru cei curaţi, toate sînt curate» (Tit 1, 15). Să priveşti lumea aceasta ca şi cu ochii Ziditorului ei. « Ochii Tăi sînt prea curaţi ca să vadă răul...» (Avacuum 1, 13). Şi trecînd de la zidiri la Sfintele Scripturi, să înveţi să vezi în ele icoana, Chipul dumnezeiesc, de negrăită frumuseţe al Mîntuitorului Iisus Hristos. Să înţelegi, să-ţi recunoşti în El, cu ochii Duhului « Calea, Adevărul şi Viaţa» (Ioan 14, 6). Să-I urmezi, împlinind poruncile Lui care sînt lumină, şi să simţi atunci că te afli, că vezi şi că mergi în lumina divină în adevăr.

Îl contempli astfel pe Dumnezeu cu inimă curată în toate frumuseţile creaţiei, în chipurile umane din adînc, de dincolo de păcat, în cuvintele dumnezeieşti ale Sfintei Scripturi, în icoană, în primirea Sfintei Împărtăşanii. Şi unindu-ne cu El, îţi zici cu uimire: « Am văzut lumina cea adevărată, am primit Duhul Cel ceresc» (Sfînta Liturghie). Zice Sfîntul Isaac Sirul: « Inima curată este sălaşul Tău Doamne şi se vede într-însa strălucirea descoperirilor Tale. Strălucirea Ta este mîngîierea şi odihna celor ce s-au ostenit pentru Tine în necazuri şi în toate felurile de chinuri. Acestei străluciri mă învredniceşte şi pe mine, nevrednicul, cu harul şi cu iubirea de oameni a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, în vecii vecilor». (Din rugăciunea de la Acatistul Domnului nostru Iisus Hristos).

57. Fericește mult Mîntuitorul și pe făcătorii de pace?

— Într-adevăr, El făgăduiește « Fericiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema». Și lucrul e mare și darul e minunat. Pentru că zice: « Făcătorii de pace», adică cei ce o lucrează, iar darul este măsura lucrului, numindu-i « fiii lui Dumnezeu». Îi aseamănă Lui, Celui ce « a surpat peretele din mijloc al despărțiturii, desființînd vrășmășia în trupul Său . . . ca întru Sine pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pace» (Efes. 2, 14, 15). Deci, a fi omul păcii înseamnă a lucra « asemănarea» cu Fiul lui Dumnezeu.

Creștinul gîndește și se străduiește să lucreze pacea în unitatea celor trei sensuri ale ei; cu Dumnezeu, cu aproapele, cu sine. Împăcat cu Dumnezeu este prin facerea voii Lui; cu aproapele slujind cu inimă curată, plină de iubire, în lume; într-o asemenea armonie el dobîndește și pacea cu sine. Și așa trăiește și lucrează ca un om al păcii. O poartă ca o « apă vie» ca un « izvor» (Ioan 4, 14), și o răspîndește în jur, în chip firesc, așa cum soarele răspîndește lumina și căldura lui și florile frumusețea și mireasma lor. Se luptă pentru ea, știind că în ea, în pace, este viața lui și a întregii vieți a lumii.

Zice și Cuviosul Părinte Serafim al Sarovului: « Adună pace în inima ta și mulți se vor mîntui în jurul tău».

58. Îl numiți pe un asemenea om împăcat cu Dumnezeu și cu oamenii — « omul păcii ». Mai stăruiți puțin asupra « păcii cu sine », a armoniei lăuntrice și deci a sănătății sufletești.

— Într-adevăr este o întrebare care ne preocupă. Ce înseamnă o reală armonie în sine și deci sănătatea sufletească? Să procedăm prin analogie. Știm că sănătatea trupească o simte omul atunci cînd toate organele — creier, inimă, plămîni, ficat, etc. — lucrează fiecare potrivit funcției lui și în armonie, în unitate. De aici sîntem îndreptățiți să spunem că, pentru o conștiință creștinească, sănătatea sufletească o avem atunci cînd toate puterile sufletești: intelect, sentiment-dorință și voință, sau virtuțile morale — înțelepciune, dreptate, curaj, cumpătare, precum și virtuțile teologice — credința, nădejdea, dragostea, cînd toate aceste puteri spirituale lucrează potrivit menirii lor firești, pozitive; spre exemplu: intelectul aspiră să-L cunoască pe Dumnezeu și făpturile Lui: sentimentul, dorința Îl caută, dorește, Îl iubește pe El și lumea Lui; voința se străduiește să facă Voia Lui; credința e credința puternică în El și nu îndoiala și sfîșiere lăuntrică, și lucrează încrederea ei și în semeni; nădejdea este « neclintită și tare» (Evr. 6, 19) și nu deznădejde; iubirea este iubire și nu indiferență sau ură; și toate aceste virtuți se afirmă viu în

unitatea şi integritatea vieţii morale prin lucrare cu înţelepciune, curaj, cumpătare. Atunci, într-o asemenea împlinire, persoana umană se recunoaşte pe sine într-o aşezare de armonie, pace şi sănătate, împlinindu-şi chemarea în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor. Atunci omul se simte sănătos sufleteşte, de care sănătate beneficiază şi trupul.

59. Aşa cum aţi zugrăvit-o este la un nivel excepţional!

— Da, excepţionalul este normal. Trebuie să avem icoana acestei desăvîrşiri după chipul lui Hristos şi tindem mereu spre ea. Existenţa noastră este « cale».

60. Să trecem la Fericirea a opta: « Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate că a lor este Împărăţia cerurilor ».

— Cînd sufletul ajunge să se hrănească cu dreptatea în înţelesul ei cuprinzător, adică « dreapta credinţă şi viaţa curată», aflîndu-şi în acestea sensul vieţii, atunci într-o asemenea bucurie a adevărului, nu se mai tulbură de nimic. Toţi « drepţii» în Vechiul şi Noul Testament « cu ochii aţintiţi la Iisus Hristos Începătorul şi plinitorul credinţei» (Evr. 12, 2) s-au ridicat în iubire deasupra patimilor trăind şi pregustînd acea stare numită de Sfîntul Apostol Petru « cer nou şi pămînt nou în care locuieşte dreptatea» (II. Petru 3, 13), care este substanţa şi viaţa însăşi a Împărăţiei.

Toţi martirii dreptei credinţe, cunoscuţi sau necunoscuţi, o parte din ei trecuţi în calendar, spre exemplu: Sf. Ştefan, Sf. Gheorghe, Sf. Dimitrie, Sf. Ecaterina, Sf. Mucenic Oprea din Sălişte, au pătimit, au fost prigoniţi pentru dreptate... iar mai nou, în zilele lui decembrie 1989 atîţia tineri ai neamului românesc au înfruntat gloanţele cu lumînări şi flori în mînă, cu pieptul deschis purtînd crucea răstignirii şi invocînd libertate, adevăr, dreptate, şi: « Dumnezeu este cu noi». — A tuturor acestor martiri este: Împărăţia cerurilor. Şi mărturia dreptei lor credinţe o fac aceste suflete fără ostentaţie, cu dragoste asemenea Mîntuitorului Care pe cruce nu se gîndeşte la Sine, ci la cei care Îl răstignesc, la iertarea lor.

61. Să încheiem cu fericirea a noua, aşa cum o rosteşte Domnul: « Fericiţi veţi fi cînd vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi ca plata voastră multă este în ceruri ».

— Cred că această « fericire» ne înalţă acum spiritul către icoana, Modelul nostru suprem, Iisus Hristos. Toată iubirea şi dreptatea, încercările şi toate nevoinţele, implicit minciunile la adresa Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pe care le evocă această fericire, au o referinţă supremă

«...din pricina Mea». Prin cruce şi înviere, ţelul fericirii este El. Calea, existenţa însăşi înseamnă o zidire neîncetată în El.

Iar aici se iveşte o temă esenţială, Vedeţi, pentru conştiinţa umană, pentru creştini, modelul este de o însemnătate fundamentală. Orice act creator implica trei factori: mintea, spiritul care gîndeşte; modelul, proiectul; şi întruparea lui concretă. Acest mod de lucru îşi are obîrşia în însăşi lucrarea Preasfintei Treimi, pentru că Dumnezeu Tatăl lucrează totul prin Fiul în Duhul Sfînt. Aşa şi citim pe fruntea unor biserici; mai ales ale mînăstirilor, în vechi Pisanii: « Cu vrerea Tatălui, cu lucrarea Fiului şi cu săvîrşirea Duhului Sfînt». Or, Modelul după care ne zideşte Tatăl în Duhul Sfînt este Fiul Său Care S-a Întrupat, S-a făcut Om pentru noi oamenii şi pentru a noastră mîntuire».— De aceea şi întrebarea noastră fundamentală: Întrucît totul se construieşte, după un model, cum oare noi ne-am putea construi, zidi, altfel. Şi cum oare am încerca să ne căutăm alt Model decît Cel care ne-a fost dat de Creator. Şi iarăşi dacă noi căutăm cu o conştiinţă cinstită, în toată istoria lumii, aflăm noi oare vreun om-model adevărat, perfect fără pată. — Nimeni nu este în stare să descopere în lumea noastră căzută, un asemenea exemplar uman. Şi atunci trebuie să spunem şi să mărturisim: Modelul nostru desăvîrşit nu este simplu — uman, ci: divin-uman; nu este doar omul ci Dumnezeu-Omul. Iisus Hristos este icoana, Modelul Suprem Căruia trebuie Să-i urmăm, pentru că El este în acelaşi timp şi Dumnezeu şi Om.

62. Este El modelul unic?

— Da, El este modelul unic pentru că Dumnezeu nu are decît un singur Fiu şi pe unicul Său Fiu L-a dat pentru mînturea noastră. Şi El fiind modelul unic, în El ne realizăm unitatea noastră, fericirea supremă. Dacă ar fi mai multe modele, n-ai şti pe cine să urmezi, iarăşi am fi în dezbinare; şi în El Unul, sîntem şi noi una în credinţa, în adevăr şi în dragoste.

63. Deci, fericirile sfîrşesc în bucurie pentru că Mîntuitorul spune: « Bucuraţi-vă şi vă veseliţi că plata voastră multă este în ceruri ».

— Cu adevărat, bucuria, de la asemenea fericiri vine.

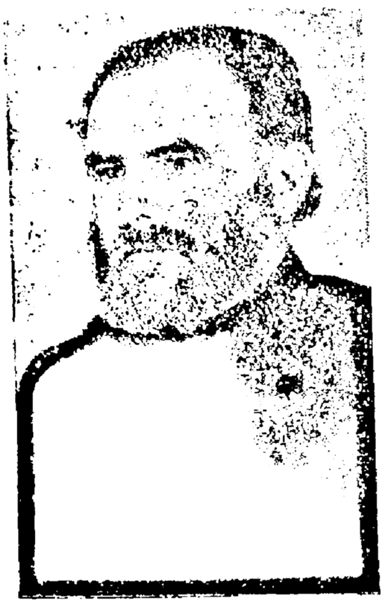
Mai adînc, din Hristos, din crucea Lui, şi din Învierea Lui.

În Hristos crucea sfîrşeşte totdeauna în înviere, şi, bucuria cea mai mare este aceea de-a fi cu El şi în cruce şi în Înviere.

Aceasta este bucuria şi fericirea creştinului.

PREOTUL PROFESOR IOAN MIHĂLŢAN *

Institutul Teologic Universitar-Sibiu

Părintele Ioan Mihălţan, în calitate de lector şi duhovnic la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, este unul dintre cei mai iubiţi profesori în rîndul studenţilor. Şi aceasta pentru că are o bogată experienţă pastorală, de aproape 40 de ani, şi pentru că discută sincer, deschis şi imparţial toate problemele spirituale şi sociale legate de preoţie şi de viaţă. Paroh în satul natal Ohaba din judeţul Alba în anii tinereţii, Părintele Profesor Ioan Mihălţan a dobîndit de la Dumnezeu mult tact şi practică pastoral-misionară. De aceea, cînd vorbeşte studenţilor, toţi îl ascultă cu interes şi îi cer sfaturi pentru înalta misiune a preoţiei.

Aceasta m-a îndemnat şi pe mine să-l invit pe Prea Cucernicia Sa la trei convorbiri duhovniceşti pe care le publicăm în paginile următoare.

I

1. Ce înţelegem prin persoană, în sens creştin?

— De la început, ne întîlnim cu o mare taină în privinţa persoanei. Doctorul Alexis Carrel o numeşte «fiinţă necunoscută».

Paul Evdokimov susţine că în ceea ce priveşte cunoaşterea persoanei, Părinţii deşertului au avut o cunoaştere mai adîncă decît psihologii moderni prin faptul că înţelegeau persoana umană nu străină de harul lui Dumnezeu şi ispitele diavolului, ci o înţelegeau mult mai integral. Cîteva trăsături ale persoanei a punctat şi Vladimir Losski. Şi el ajunge la con-

* Preotul Profesor Ioan Mihălţan s-a născut în anul 1926 în comuna Ohaba, judeţul Alba, din părinţi ţărani. După ce termină liceul, face Institutul Teologic din Sibiu şi urmează cursurile de doctorat la Institutul Teologic Universitar din Bucureşti, ca elev al Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae. După doi ani de specializare la Strasbourg—Franţa, continuă aceeaşi activitate de preot paroh celib în satul natal. Din anul 1980 este numit, în paralel, lector la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, misiune pe care o îndeplineşte cu multă conştiinciozitate. Din februarie 1990 este călugărit şi hirotonit arhiereu vicar pentru Episcopia Oradiei.

cluzia că persoana este o mare taină și că este cunoscută mai bine de Cel ce a zis: « *Să facem om după chipul și asemănarea Noastră* ». Astfel, omul este icoana lui Dumnezeu pe pămînt.

Fiind vorba de persoană, gîndul ne duce și la persoanele Prea Sfintei Treimi, « Cea de o ființă și nedespărțită ». Dacă persoanele umane, de multe ori, dovedesc nestatornicie pe calea mîntuirii, persoanele Prea Sfintei Treimi rămîn veșnic ceea ce au fost, sînt și vor fi — invincibile în fața oricăror ispite diavolești. Această realitate a fost pentru mine, pe cărările vieții pline de nenumărate ispite, cel mai mare punct de sprijin. Mi-au căzut așa de bine numiri date Sfintei Treimi ca: « invincibila Treime, frumoasa Treime, purtătoare de grijă Treime ».

Revenind la persoana umană, am avut mulțumirea sufletească pentru faptul că am găsit și în ea un punct de sprijin privind « Chipul lui Dumnezeu în om », ca fundament al persoanei și în strînsă legătură cu Sfînta Treime, chip care nu poate fi distrus « chiar dacă uneori este greu rănit », după cum afirmă sfinții Părinți. De la această realitate a chipului se poate porni orice dialog între Biserici și chiar între marile religii.

Acest chip al lui Dumnezeu în om cînd s-a rănit, a stîrnit rîvna iubitoare a Prea Sfintei Treimi pentru restaurarea lui prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, Care, după ce ne-a îndumnezeit firea omenească, S-a înălțat cu ea în sînul Prea Sfintei Treimi. Datorită acestui fapt s-a transformat componența Sfintei Treimi, devenind ceea ce nu a fost și luînd ceea ce nu avea, după învățătura cărților de cult ale Bisericii noastre. Astfel, se poate spune, pe bună dreptate, privitor la valoarea omului, că el este un « altar » la care se cade să slujim cu multă cinstire și jertfelnicie, după cum de fapt îl numește și Sfîntul Ioan Gură de Aur.

2. Ce înțelegem prin familie, în sens creștin ortodox?

— Familia creștină este o comuniune ființială de persoane. Cînd zic ființială mă gîndesc la strînsa legătură a persoanelor din familie și Sfînta Treime, la comuniunea dintre persoane, bazată pe comuniunea prin har cu Sfînta Treime.

Cu un asemenea fundament familia creștină este durabilă, sănătoasă și roditoare, avînd mădulare sănătoase « ca niște tinere odrasle de măslin », după cîntarea de la cununie.

Cu astfel de mădulare ale familiei s-a fundamentat și marea familie a neamului românesc, robust, asemenea unui stejar viguros, care, deși au bătut atîtea furtuni, nu l-au putut dezrădăcina, ci, din contră, a ieșit mai întărit, înfingîndu-și și mai adînc rădăcinile în pămîntul mănos al existenței sale. Tot din astfel de familii au odrăslit și fiii Bisericii noastre, chipuri alese de creștini, preoți și ierarhi, de la începuturile creștinismului

şi pînă azi, de la Sfîntul Apostol Andrei, pînă la Sfîntul Ioan Iacob, precum ni le prezintă Patericul Românesc.

3. Care este adevărata menire a familiei creştine? Pentru ce se unesc prin căsătorie doi tineri?

— Este bine cunoscut faptul că ei se unesc prin Taina Nunţii pentru într-ajutorare şi «naşterea de prunci buni». Scopul soţilor va fi creşterea copiilor, creştere care cere multe jertfe, însă dragostea nefăţarnică ce o poartă amîndoi copiilor catalizează, sau am putea zice înfrumuseţează trudele acestei jertfe.

Se aduc mereu exemple din istoria umanităţii şi a Bisericii, ale unor personalităţi şi sfinţi care mărturisesc într-un glas contribuţia pe care a avut-o mama la formarea lor. S-a scris şi o carte: « La femme et le salut du monde» (Femeia şi mîntuirea lumii), de către Paul Evdokimov, evidenţiindu-se rolul femeii în apărarea şi întărirea credinţei, dar nu se poate subestima rolul tatălui şi contribuţia lui la această plinire.

4. Care sînt principalele reguli creştine care stau la temelia familiei?

— Mă întrebaţi de reguli ce trebuie respectate înainte sau după căsătorie. Am o repulsie contra numărului prea mare de reguli în orice scop ar fi date. Le asemăn mereu cu marele număr de porunci din Vechiul Testament. Cred într-o singură regulă. Lupta contra păcatului, atît cît e posibil omeneşte. Cînd zic păcat nu mă gîndesc la oarecari căderi, uneori inevitabile, ci la împătimirea în una sau mai multe dintre cele trei mari patimi: «*pofta trupului, pofta ochilor şi trufia vieţii*». Lupta nu se poate reduce doar la timpul dinaintea căsătoriei sau după căsătorie, ci la toată viaţa, pentru că şi diavolul toată viaţa « umblă ca un leu răcnind pe cine să înghită». Un tînăr neîmpătimit, sau doi soţi neîmpătimiţi de nici una din cele trei mari patimi, cred cu toată puterea că vor face faţă vieţii, oricare ar fi încercările ce vin peste ei. De ce? Pentru că păcatul este duşmanul, ucigaşul fiinţei umane, iar lipsa de împătimire dă acea sănătoasă vigoare spirituală soţilor, acel dinamism ce-i face să păşească în viaţă cu credinţă şi curaj peste greutăţile ce vin.

La slujba cununiei ni se aduc atîtea exemple biblice de familii pline de curajul sănătăţii spirituale, ca modele pentru tinerii ce păşesc pragul vieţii familiale.

Astăzi, din păcate, avem atîtea exemple tragice de familii paralizate sufleteşte din cauza căderii membrilor lor în una sau mai multe din aceste patimi. Şi dacă sîntem sinceri, trebuie să recunoaştem că cele mai multe tragedii familiale vin numai şi numai din căderea unora din membrii lor în unele împătimiri. Se cunosc şi familii cu o viaţă armonioasă, echili-

brată, datorită străduinței lor pe calea virtuților. Aş mai dori să adaug ceva. S-ar părea că împătimirile sînt mai multe şi mai mari după căsătorie şi mai rar întîlnite în viața tinerilor, încît n-ar fi rău dacă după căsătorie am rămîne tot aşa de curați sufleteşte ca înaintea căsătoriei.

5. Cum trebuie să fie considerați copiii în sînul familiei creştine?

— Pentru familie, copiii sînt o binecuvîntare divină, dar cred că pentru creşterea lor cît de cît creştinească se cere şi o angajare serioasă, o transpirație continuă. Pe drept cuvînt, Sfîntul *Ioan Gură de Aur susține că titlul de tată nu se dă pentru naştere, ci pentru jertfelniciile creşterii.* Faptul că copiii sînt puterea care leagă şi întăreşte comuniunea dintre soți, această comuniune contribuie la temeinicia familiei. Ei sînt cei ce completează treimea familială, după afirmația părintelui profesor Stăniloae.

6. Cum trebuie să trăiască cei doi soți ca să aibă pace duhovnicească, armonie şi bucurie în familie? Ce reguli sînt datori să respecte ei, după Sfînta Evanghelie şi Sfinții Părinți?

— Punînd această întrebare poate vă gîndiți la un răspuns privind diferite reguli de înfrînare şi abstinență trupească a soților. Socotesc că regulile trebuie să fie conduse de o înțelepciune, care să aibă în vedere o cumpătare integrală şi în orice timp, nu numai în anumite zile. Cînd zic integral, mă gîndesc mai ales la înfrînările unor porniri rele, legate de psihologie ca: mînii, pisme, dispreț, înjosire, care dăunează comuniunii familiale mai mult decît neînfrînările trupeşti. O bună cumpătare a acestora duce, implicit, şi la o înțeleaptă înfrînare a celor trupeşti. Iar ca regulă de bază li se cere să se roage lui Dumnezeu cît mai mult, să meargă la Biserică, să aibă un duhovnic bun de care să asculte şi să citească cărți sfinte.

7. Spuneți-ne ceva în legătură cu naşterea şi creşterea copiilor, problemă fundamentală a familiei creştine.

— M-a preocupat o viață întreagă această problemă a zămislirii, fiind legată de responsabilitatea Tainei Spovedaniei. Mereu la această taină mi se spunea: « ne ferim să avem copii». Tînăr şi acrivist, ca orice preot începător, aveam multe nopți albe şi tulburări sufleteşti ori de cîte ori se apropiau sfintele posturi şi spovedaniile. Era vorba de o conştiință responsabilă în fața lui Dumnezeu. Am început drumul cercetărilor diferiților duhovnici. O dată cu zămislirea se fundamentează şi chipul lui Dumnezeu în om, deci eu nu sînt proprietarul celui nou zămislit, ci numai coautor, de aceea, nu am drept deplin asupra lui, nu am drept să-l ucid. Pentru avort eram mai acrivist din toate punctele de vedere. Am avut în această privință şi o

mare satisfacţie şi anume: Oamenii se mărturiseau cu o adîncă umilinţă: «Ştim că nu facem bine ceea ce facem, dar facem». Această sinceră umilinţă mă liniştea în scaunul spovedaniei, mai ales că după cărţile filocalice umilinţa, recunoaşterea şi căinţa păcatelor sînt socotite mama virtuţilor. Am început să fiu mai înţelegător faţă de neputinţa omenească. Însuşi Mîntuitorul ţine cont de neputinţa noastră. În cartea de despărţire dată de Moise se spune: « *La început nu era aşa, dar din pricina slăbiciunii voastre a dat Moise cartea de despărţire*». Apoi, o rugăciune de dezlegare zice printre altele: « Doamne, Tu care cunoşti slăbiciunea firii omeneşti».

Am mai ajuns şi la o altă constatare şi anume că şi cei ce se laudă că fac copii, tot nu-i fac nici ei pe toţi. Deci, şi ei tot cu capul plecat în adînc de smerenie se cade a fi. De multe ori, însă, cei cu mai mulţi copii se uită plini de sine la cei ce au mai puţini copii, cu o oarecare înjosire. Or, aceasta e şi mai grav, că nu fac ce trebuie şi sînt şi plini de sine. Atunci mi-am dat seama şi mai bine că mîntuirea stă în smerenie, după cuvîntul Cuviosului Antonie cel Mare. Corect ar fi să se păstreze în viaţa conjugală o stare de înfrînare a soţilor, spre desfătarea unor înalte frumuseţi spirituale mai presus de minte şi de cuvînt. Însă fiinţa omenească e puternic înclinată spre plăcere şi, în acelaşi timp, nu şi-ar lua asupra sa jertfirile ce se cer creşterii copiilor.

Dumnezeu să ne poarte de grijă cu marea Sa iubire de oameni, să ne dea adevărata înţelepciune, înfrînare şi umilinţă a inimii, iar copiii pe care îi avem să ne străduim a-i creşte în credinţă tare, feriţi de orice patimă, pentru a deveni creştini cuminţi şi cu frică de Dumnezeu, folositori Bisericii şi neamului nostru românesc.

8. Care sînt cele mai bune metode de educaţie creştină a copiilor în sînul familiei?

— Totdeauna am avut convingerea că trebuie ţinuţi mereu într-un fel de reflector al purtării de grijă. O astfel de educaţie este grea. Se susţine că cei mici trebuie educaţi. Este drept, dar socotesc că atenţia trebuie să devină mai încordată la vîrsta pubertăţii. Atunci apar şi ispitele mai mari şi mai felurite. Regula principală este supravegherea în toată vremea, dar o supraveghere înţeleaptă, nu militărească, ci părintească, prietenoasă chiar, ca să se poată ajunge la un fel de confesiune sinceră între părinţi şi copii. Iov cel din Vechiul Testament rămîne un exemplu viu, grăitor. Se scula dis-de-dimineaţă şi aducea jertfe pentru copiii săi, socotind în sinea sa că poate fiii săi să fi greşit în întîlnirile lor. Cîtă conştiinţă şi frică de Dumnezeu la dreptul Iov!

Avem şi un exemplu negativ în confesiunile Fericitului Augustin, în care el mărturiseşte că tatăl său cheltuise bani grei, mult mai mulţi decît

alți bogătași din oraș pentru ca Augustin să devină mare retor, însă niciodată nu s-a interesat de starea sa morală. Exemplul e zguduitor. Îl întîlnim destul de des și azi. Părinții, uneori, se interesează mai mult de pregătirea profesională a copiilor lor, se bucură de inteligența lor, dar poate mai puțin de starea lor morală. Sînt mai preocupați de funcția copiilor din lumea aceasta decît de mîntuirea lor. Or, toate acestea se dau peste cap cînd copiii noștri uită de Dumnezeu, nu mai merg la Biserică, nu mai ascultă de părinți și se împătimesc, căzînd în tot felul de păcate sufletești și trupești.

În educarea copiilor mare rol are citirea cărților bune. Apoi prezența regulată la Biserică și încredințarea lor unor preoți și duhovnici buni.

9. Ce rol hotărîtor are sfînta rugăciune în viața de familie?

— Rugăciunea în viața de familie are un mare rol, dar nu mă gîndesc numai la rugăciunea de seara și de dimineața. E prea puțin. Mă gîndesc la o trezvie a conștiinței, la o veghe continuă asupra gîndurilor și la îndreptarea lor după voia lui Dumnezeu. Socotesc de mult folos pentru realizarea celor de mai sus chemarea continuă a numelui lui Dumnezeu, *predicînd* după rugăciunea lui Iisus. Nu e simplu, nici ușor a te ruga în acest fel în comparație cu simplele rugăciuni de seara sau de dimineața, de multe ori formale și în grabă. Nu sînt împotriva acestor rugăciuni, dar ele cuprind un spațiu de timp prea limitat. E important cu ce umplem timpul de dimineața pînă seara. Acest fapt condiționează rugăciunile de seara și de dimineața. De aceea, se cade a ne strădui să umplem acest spațiu de timp cu gînduri și simțiri curate, chemînd mereu în ajutor numele lui Dumnezeu, fie că sîntem la lucru, sau stăm, sau călătorim.

10. Ce alte virtuți creștine au o importanță majoră în viața de familie, pentru o cît mai bună și durabilă educație a copiilor?

— Toate virtuțile sînt folositoare, dar mai ales exemplul personal permanent al părinților. Realitatea iubirii, ca virtute esențială, nu se poate realiza fără păzirea unor porunci fie ele chiar mici, pentru că și poruncile mici nepăzite pot duce la o stare de nepăsare și, ca urmare, la o slăbire a iubirii. Iubirea nu este o simplă virtute, ci mai degrabă un buchet armonios, format din frumusețea mai multor virtuți sau, mai bine zis, din mai multe nuanțe ale iubirii. Deci, orice faptă bună ce contribuie la înfrumusețarea buchetului iubirii se cade a fi luată în seamă.

11. Faceți-ne o mică paralelă între familia creștină din trecut și cea din zilele noastre.

— De multe ori se crede că azi oamenii ar fi mai răi ca altădată. Să nu uităm că primii frați s-au ucis unul pe altul. Ne gîndim la Cain, la

Sodoma şi Gomora. Cînd proorocul Ilie socotea că el a rămas singurul drept, i s-a răspuns că mai erau încă şapte mii de bărbaţi care nu s-au plecat înaintea lui Baal. Şi de ce să nu ne gîndim că între cei doisprezece Apostoli a fost şi Iuda Iscarioteanul? Socotesc că nu e potrivit să se avanseze ideea că azi lumea ar fi mai rea ca altădată, pentru că această idee ar duce la o nostalgie pentru trecut şi la un pesimism pentru prezent.

Noi trebuie să realizăm aici şi acum familia creştină, stăpîniţi de un dinamism optimist în acţiune, bazîndu-ne pe credinţa noastră că « *Iisus Hristos şi ieri şi azi şi în veci este Acelaşi*». Şi azi întîlnim destule familii creştine de omenie şi altele cu părţi negative. Aşa a fost şi altădată. Se cade să ţinem cont şi de proporţia negativă a numărului de azi a familiilor.

Aş mai dori să menţionez ceva. Creştinii autentici nu fac propagandă, nu fac gălăgie şi, de aceea, se pare că nu există. Pe cînd cei răi sînt guralivi, încît fac impresia că sînt numai ei, cu răutatea lor, acoperind pe ceilalţi, dar în realitate nu este tocmai aşa.

12. Ce alte probleme de educaţie religioasă mai ridică familia creştină de astăzi?

— Problemele unei familii creştine sînt aceleaşi din totdeauna, chiar dacă «azi s-a schimbat tehnica, dar fundamentul omului a rămas acelaşi». Acelaşi Dumnezeu. Aceleaşi ispite. Aceeaşi rîvnă sfîntă ne trebuie şi azi ca şi ieri şi ne va trebui şi mîine. Exemplul cel mai ziditor rămîne Biserica. A trecut prin atîtea forme statale, dar oare şi-a schimbat ceva din fundamentul fiinţei sale? E drept că în înţelepciunea ei, ca rod al Duhului Sfînt, a ştiut să găsească un « modus vivendi» cu orice orînduire statală. Oare ispitele nu sînt aceleaşi? Tot aşa ne-am mîniat şi ieri şi azi şi ne vom mînia şi mîine. Că unele patimi par a fi mai mari azi ca altădată, se poate, dar avem şi posibilitatea de a face mai uşor binele prin mijloacele tehnice mult mai avansate astăzi. Şi chiar şi ieri şi mîine ne trebuie o tot mai mare atenţie la despătimire şi atunci toate sînt bune.

13. Ce rol important au Spovedania regulată, postul şi duhovnicul în viaţa familiei creştine, în trecut şi în prezent?

— Rolul spovedaniei este foarte important în urcuşul spre desăvîrşire şi mîntuire al credincioşilor. Sfîntul Ioan Scărarul zice: « *Mă îndoiesc că se va mîntui cineva, dacă n-ar fi Spovedania !*». Explicabil, deoarece haina Sfîntului Botez « nu o păstrăm curată», arată o rugăciune a Bisericii. Spovedania nu va face din noi sfinţi făcători de minuni, dar ne asigură iertarea păcatelor şi menţine ceva foarte necesar pentru mîntuire, trezvia conştiinţei, şi aceasta înseamnă foarte mult, atît pentru viaţa vremelnică, cît mai ales pentru cea veşnică. Fără o sinceră spovedanie şi ca ur-

mare fără trezvia conştiinţei, cădem în împietrirea inimii care este păcat împotriva Duhului Sfînt. Nu înseamnă că acest păcat nu se poate ierta, dar împietritul la inimă nu face pocăinţă şi fără pocăinţă nu este iertare de la Domnul.

Dureroasă este constatarea că noi, preoţii, ne spovedim atît de rar, deşi împărtăşania o facem foarte des. Nu cumva să ajungem şi noi la împietrirea inimii și, astfel, să cădem în păcatul contra Duhului Sfînt. În viaţa mea m-am spovedit foarte des, uneori chiar și de două ori pe săptămînă, la orice preot. Cred în puterea preoţiei pe care o are orice preot. Duhovnicul? E greu să devii un mare duhovnic, un mare doctor al sufletelor. În spovedanie văd două elemente principale: sinceritatea celui ce se spovedește şi dezlegarea ce o dă preotul.

Mi-a rămas ceva în minte în legătură cu Spovedania de la Sfîntul Ioan Iacob. Adică, mai mult în legătură cu canonul ce-l primim la Spovedanie. Într-o zi, sfîntul zărește de la geamul chiliei sale un om ce se mişca pe lîngă Iordan, nu cu gînduri bune. Sfîntul iese din chilie și din discuţii află că omul avea în plan să se sinucidă, aruncîndu-se în Iordan. Cauza? S-a spovedit și i s-a dat un canon pe care nu-l poate împlini. Nimeni nu-l dezlega de păcatele sale, nici chiar patriarhul Ierusalimului şi, ca atare, rămînea și necuminecat. Omul socotea, în slăbiciunea sufletului său, că nu avea rost să mai trăiască. Sfîntul îl îmbărbătează şi îi zice: « Te cuminec şi canonul ţi-l fac eu». Aşa l-a izbăvit de moarte şi de osîndă veşnică Cuviosul Ioan Iacob. Ce mare duhovnic, ce mare psiholog, ce mare părinte! Un model de duhovnic, dar şi un mare sfînt!

În privinţa postului socotesc că e greu de realizat şi uneori chiar greu de înţeles. El nu se referă doar la anumite zile, care să fie socotite zile de mai multă hărnicie spirituală, ci ţine toată viaţa. Desigur, mă gîndesc la postul integral, de la înfrînarea pornirilor trupeşti, la înfrînarea limbii şi pînă la stăvilirea gîndurilor inimii. Înţeles în acest fel, socotesc că şi ziua de Paşti este de post. Fără un astfel de post ne împătimim, murim sufleteşte şi nu mai simţim că Hristos a înviat.

14. Spuneţi-ne cîteva cuvinte despre Sfînta Împărtăşanie, participarea la Biserică şi citirea cărţilor sfinte.

— Socotesc că este o legătură strînsă între citirea unor cărţi sfinte, participarea la slujbele bisericeşti şi Sfînta Împărtăşanie. Primele două îndeletniciri pregătesc plinirea celei din urmă, deşi nu se pot pune pe aceeaşi treaptă valorică. Chiar și participarea la sfintele slujbe și, mai ales, la Sfînta Liturghie e superioară cititului. Un bătrîn ţăran de la noi îmi spune că tatăl său aşa l-a învăţat, ca să fie nelipsit de la Sfînta Liturghie. Scuză are numai cînd ajunge la o aşa neputinţă încît să nu mai poată trece pragul

casei. Cîtă conştiinţă la bătrînii cuminţi ai satului! De fapt, susţinerea are legătură cu învăţătura teologică. Prezenţa mea la Sfînta Liturghie nu este o prezenţă lipsită de orice dar duhovnicesc, mai ales că la epicleză se spune: « Trimite Duhul tău cel Sfînt peste noi şi peste aceste daruri». Deci şi peste noi!

Mare şi înfricoşătoare este Taina Sfintei Cuminecături. Socotesc greşită întrebuinţarea cuvîntului « vrednic de a se cumineca». Taina este prea mare ca să fim vrednici. Cu cît ne vom socoti mai nevrednici, cu atît vom fi mai vrednici, şi cu cît ne vom socoti mai vrednici, cu atît vom fi mai nevrednici.

Încă ceva. Se obişnuiesc mari pregătiri înainte de primirea Sfintei Cuminecături şi mai puţine după primirea înfricoşătoarei Taine. Or, după primirea talantului trebuie să lucrăm cu el. Puterea Sfintei Cuminecături se realizează în măsura în care noi conlucrăm cu harul transmis prin cuminecare. Aici se pare că sîntem mai deficitari. Uneori lipseşte această trudă şi sinergism, de aceea şi rodirea mai puţin eficientă a Sfintelor Taine.

În Biserica apuseană eşti socotit practicant numai dacă te împărtăşeşti des. Se pare că şi unii teologi de-ai noştri din Apus împărtăşesc ideea aceasta. Nu cred în rodirea împărtăşirii dese fără o sîrguincioasă lucrare a harului. Avem exemple destule. Mai întîi, noi, preoţii care ne împărtăşim foarte des, şi Maria Egipteanca s-a împărtăşit o singură dată, dar a conlucrat cu harul încît umbla pe apele Iordanului. Cantitativ şi calitativ, socotesc că trebuie îmbinate într-un mod înţelept.

15. Care sînt marile boli sufleteşti ale familiei creştine care îi fărîmiţează unitatea şi îi macină vlaga şi scopul pentru care a fost creată de Dumnezeu?

— În orice timp bolile sufletului sînt cauzate de păcat, el însuşi fiind de fapt boala. De la primul păcat a apărut prima tulburare, prima boală sufletească, ce a imprimat în sufletul lui Adam frica şi golirea fiinţei sale de frumuseţile duhovniceşti, de robusteţea sufletească, de curajul atît de necesar pe cărările vieţii. Îmi vine în minte o asemănare. Păcatul e ca o bombă care cade asupra unei clădiri de o rară frumuseţe arhitectonică. O risipeşte rămînînd doar ruinele. Nu în zadar Sfînta Scriptură ne atenţionează aproape la fiecare pagină de primejdia ce o aduce boala păcatului.

De ce copiii dau dovadă de o aşa robusteţe, de comunicare şi sînt plini de viaţă? Noi sîntem tentaţi să răspundem că n-au greutăţi. Oare e justă afirmaţia? Pentru că n-au greutăţi, sau pentru că n-au fiinţa împătimită de fărădelegi? Nu întîlnim la copii pesimism pentru că nu întîlnim la ei fărădelegi.

16. Ce patimi deosebite lovesc societatea creştină şi destramă familia din zilele noastre?

— Numărul patimilor este, a fost şi va rămîne acelaşi, adică întreita împătimire: desfrînarea, lăcomia, mîndria. Cu ele a fost ispitit însuşi Mîntuitorul, cu pîine, avere şi trufie. Dar cît de categoric a fost El în faţa lor. Sfîntul Ioan Evanghelistul ştia de ce le repetă « pofta trupului, pofta ochilor, trufia vieţii». Biserica le numeşte «întreitele valuri ale păcatelor». Sînt trei, dar fiecare cu nuanţele ei. E drept că uneori suferim de una sau de alta din ele sau de două, sau de toate trei. Ar fi dureroasă această constatare. În unele epoci ale istoriei, unele din aceste patimi erau mai în floare decît celelalte. Ca trăitori ai veacului ne dăm seama de aceste împătimiri. Mai dureroasă ar fi constatarea cînd şi în noi, preoţii, clocoteşte vreuna din patimi. Depinde de atitudinea ce o avem faţă de ele, cu cîtă seriozitate le privim, aceste adevărate cancere ale sufletului, prin care se poluează atmosfera sufletească a celor din jur.

17. Cum ar putea fi combătute aceste vicii mai cu succes?

— Cum ar putea fi combătute? E una din cele mai serioase probleme de rezolvat astăzi. Că e greu de rezolvat această problemă stă dovadă şi decalajul între teologie, teorie şi ortodoxie, adică practică. Cu toată sinceritatea ţin să fac o mărturisire. Azi, cînd bibliotecile sînt aşa de bine puse la punct, e cu mult mai uşor să elaborezi o teză, fie ea şi de doctorat, decît să-ţi îndreptezi viaţa după principiile moralei ortodoxe. Este explicabil. Dacă eşti dotat cu o inteligenţă precoce, stînd într-o bibliotecă cu zeci de mii de volume, comod, conspectînd, scriind, socotesc că nu e aşa de greu să ajungi la o teză. De aceea, se pare că avem mai mulţi teologi teoreticieni, chiar savanţi, decît practicanţi.

Aşa mi-am explicat prăpastia dintre ortodoxie şi ortopraxie. Mereu am avut dorul şi am insistat pe lîngă tînăra generaţie de teologi ca să încerce a nivela prăpastia ce desparte cele două realităţi ca să se ajungă la teologi ortodocşi autentici, integrali. De aceasta şi-a dat seama şi cuviosul din Pateric care zice: «*Dacă reuşesc să fiu stăpîn peste patimi sînt împărat şi rege*». Cunoştea practicarea teologiei şi foloasele ei. Să nu uităm că diavolul este un inteligent teolog, dar nu şi practicant.

Ca să revenim la subiect, le putem combate în timp şi cu multă transpiraţie, ştiind cît de înclinată este firea omenească spre comoditate. Nefastele urmări ale patimilor pe care le întîlnim mereu în societate pot fi un memento care să ne ţină mereu treji. Vorba unui credincios de-al nostru: « Ştiţi că e greu?». Avem şi un exemplu istoric. Atîta vreme cît romanii au avut soldaţi austeri au cucerit lumea. Moleşiţi de patimi au

fost cuceriţi de o mînă de oameni. Îndrăznim, totuşi, pentru că nu luptăm singuri, ci ajutaţi de Bunul nostru Dumnezeu.

18. Este suficient cît face Biserica Ortodoxă cu slujitorii ei pentru salvarea, călăuzirea şi întărirea familiei creştine pe calea mîntuirii?

— Socotesc că Biserica Ortodoxă şi slujitorii ei nu au stat şi nu stau nepăsători în ceea ce priveşte pastoraţia şi consolidarea familiei creştine, fie prin învăţătură, fie prin administrarea Sfintelor Taine. Nu lipsesc nici cărţile de învăţătură ortodoxă, precum fals se susţine, uneori, nici predicile, nici catehizarea credincioşilor. Ceea ce lipseşte este întruparea caracterului moral creştin. Or, pentru aceasta nu putem învinui Biserica, ci persoana care nu se străduieşte să întrupeze, să împlinească cu fapta poruncile Evangheliei. E greşit să se acuze Biserica lui Hristos pentru unele deficienţe ale credincioşilor ei sau chiar ale preoţilor. Repet, e grea întruparea, trăirea în Hristos şi la această nevoinţă ne angajăm mai greu. Nu suferim atît din cauza catehizaţiei, ci, mai ales, din cauza neangajării noastre, ca şi a credincioşilor pentru a întrupa, a face cele sfinte. Oare primii creştini aveau atîtea cărţi cîte avem noi? Cred că nu. Însă aveau rîvnă pentru sfinţirea vieţii lor, ceea ce nouă ne lipseşte. Datorită rîvnei lor au ajuns la înalte trăiri duhovniceşti, pe care păgînii înşişi le admirau zicînd: « *Minunat Dumnezeu au creştinii aceştia, uitaţi-vă la ei cum se iubesc !* »

Luînd în considerare situaţia mondială în privinţa consolidării familiei creştine, să fim sinceri, unde găsim un rezultat mai bun în alte Biserici decît în Biserica Ortodoxă? Să nu ne lăsăm încîntaţi de formalisme exterioare. Se citesc destule cărţi religioase, dar nu se întrupează, nu ne pătrund la inimă. În privinţa cărţilor cu cuprins religios se cade să recunoaştem că chiar şi în librăriile de stat de la noi se găsesc multe cărţi de acest fel, ca: Divanul lui Dimitrie Cantemir, Didahiile lui Antim Ivireanul, Învăţăturile lui Neagoe Basarab, Raţiunea dominantă, Psaltirea în versuri etc. Suferim noi atît de lipsa cărţilor sau de altceva?

Deci, nu se poate acuza Biserica Ortodoxă pentru unele neîntrupări ale autenticului creştin, precum nu putem acuza pe Mîntuitorul pentru greşelile Apostolilor săi. Vina este a noastră, a celor care nu ne străduim să întrupăm, să punem în practică, potrivindu-ni-se, ceea ce se spune într-o rugăciune a Bisericii: « toţi ne-am abătut, împreună netrebnici ne-am făcut, nu este cine să facă binele, nu este pînă la unul ».

În pastoraţie, preotul are, desigur, un foarte mare rol. Pe lîngă cultura teologică, pe lîngă darul cuvîntului, el trebuie să aibă o viaţă creştină exemplară, să aibă experienţă proprie de viaţă duhovnicească, să aibă « trăire » cum se spune. Preotul trebuie să fie un om de rugăciune

şi de inimă. Atunci va deveni, cu adevărat, vas al Duhului Sfînt, un slujitor şi păstor harismatic. Atunci va înţelege multe din tainele Duhului, va cunoaşte adîncul inimilor, va preţui puterea lacrimilor, va iubi şi va fi iubit de toţi. În parohia lui sectele vor dispare, iar cei împietriţi la inimă se vor întoarce la pocăinţă.

Cunoscînd frumuseţile duhovniceşti şi suferinţele împătimirii, atunci şi numai atunci îşi va îndrepta preotul toată grija spre fiii săi duhovniceşti, ca să-i scape din primejdii şi să-i ducă la păşunea bucuriilor sfinte. O astfel de realitate a cunoaşterii a avut-o Sfîntul Apostol Pavel şi, după el, cetele de cuvioşi părinţi, care îşi îndemnau credincioşii cu lacrimi şi le doreau mîntuirea chiar cu riscul de a se lipsi pe ei de împărăţia lui Dumnezeu.

II

19. Ce este satul în gîndirea noastră etnic-creştină?

— Satul, aşa cum este prezentat de personalităţile de seamă ale neamului nostru, a fost vatra purităţii etnic-creştine. Blaga îi face elogiul în discursul său de la Academie, zicînd: « Îndrăznim să facem afirmaţii, că satul e situat în centrul lumii într-un destin cosmic. Omul satului, întrucît izbuteşte să se menţină pe linia de apogeu genială a copilăriei, trăieşte din întregul unei lumi pentru acest întreg. Dacă satul nostru e clădit în jurul bisericii din care iradiază Dumnezeu, în pomenitele aşezări americane e mai puţin un sălaş al lui Dumnezeu, cît un fel de întreprindere, ca şi banca coloniei, o societate de acţiuni». În cuvîntarea ţinută cu ocazia serbării a 120 de ani de la întemeierea Astrei, I. P. S. Mitropolit Antonie, citînd pe poetul Alecsandri, zicea: « Ţărănimea este singura clasă care la noi are trecut şi tradiţie şi un perfect echilibru sufletesc».

Satul şi ţăranul român, datorită Bisericii şi etniei, şi-au păstrat nealterată frumuseţea echilibrată a fiinţei sale. Rebreanu aduce şi el, tot cu ocazia primirii la Academie, elogiul ţăranului român. Iar Vasile Voiculescu precizează: « Sînt născut la ţară, ceea ce socotesc că e cel mai mare noroc în viaţa mea». Autorul Florentin Popescu, care a scris o carte despre Voiculescu, spune în una din paginile sale că: « Voiculescu a rămas pînă în cele mai adînci fibre ale fiinţei sale un om cu gîndire sănătoasă de ţăran». Mai nou, Ioan Alexandru, în « Iubirea de Patrie», spune: « Satul este deschis, este cosmic şi expus iubirilor; răul n-a răbdat ca să prindă rădăcini pe ascuns, ci constrîns să se ordoneze iubirii binelui. Asta face ca viaţa ţărănească, spiritualitatea satului, să fie luată de om ca o avere uriaşă».

Deşi prezentat, atît de elogios, trebuie să recunoaştem cu sinceritate că şi la sat îşi fac loc păcatele şi chiar patimile, că şi creştinii de la sat sînt supuşi ispitelor. Romanul « Ion» al lui Rebreanu este concludent în această privinţă. Clasa ţărănească, în trecutul ei istoric, a fost o clasă mai obidită şi mai oropsită decît alte clase sociale. Dovadă, răscoalele din diferite timpuri.

Satul are totuşi ceva în plus faţă de oraş. E vorba de acea pudoare, de acea ruşine de a face răul. Fiind o comunitate mai mică şi membrii ei cunoscîndu-se, greşelile unora devin mai repede cunoscute şi, în felul acesta, se pare că pentru frica de păcat se păstrează o conştiinţă mai trează, chiar dacă nu din motive autentic creştine, cel puţin din motivul că ţăranul ţine mult la prestigiul său. În universul său spiritual, el este mai aproape de natură, de cîmp, de creaţie, de biserică, de cimitir şi de oameni. Toate acestea îl fac mai religios, mai bun, mai legat de eternitate.

20. Ce forţe spirituale anume întăresc unitatea etnic-creştină a satului nostru?

— La sat se păstrează, între oameni, o mai strînsă comuniune spirituală. Ca dovadă sînt într-ajutorările la nuntă, înmormîntare şi alte ocazii, sau în caz de calamitate, cînd se solidarizează toţi.

O singură forţă spirituală întăreşte unitatea sătenilor noştri: credinţa în Dumnezeu, Biserica, preotul, slujbele tradiţionale şi frăţietatea, care porneşte în mare parte din iubire şi din înrudirile de sînge sau spirituale, cum este năşitul în mare cinste la sat. Frăţietatea trece peste puterea egoismului întrucît uneori durerea sau bucuria unei familii devine durerea sau bucuria satului întreg. La Pateric se spune că a păstra şi a întări frăţietatea este o realizare mai valoroasă decît a învia un mort, cu alte cuvinte este cu adevărat o minune.

21. Care este rolul Bisericii Ortodoxe în viaţa religioasă a satului în trecut şi prezent?

— Cînd e vorba de rolul Bisericii Ortodoxe în viaţa spirituală a satului în trecut şi astăzi, în Transilvania, din toate punctele de vedere este preponderent acest rol, atît spiritual, cît şi social.

Istoricul D. Prodan, în lucrarea sa « Revoluţia lui Horea», are cuvinte de apreciere deosebită în această privinţă: « Iobagii se disting prin ortodoxie, care s-a păstrat nealterată, necontaminată de alte religii, constituind o întreagă lume aparte, opusă acelora. Poporul român a fost angrenat în ea, încît aici ortodox e sinonim cu român şi identitatea aceasta a devenit cu atît mai adevărată, încît în lipsa unui cler înalt, sau a unui cler mai cultivat, ortodoxia s-a coborît, s-a adîncit în masă . . . a intrat în

componența spiritului său. S-a confruntat în etnicul românesc, a devenit Lege românească. Român, lege românească sînt cele două noțiuni care accentuează o conștiință românească, o conștiință de neam românesc, distinctivă de celelalte legi, străină de celelalte popoare de altă lege» (pag. 60).

Preotul și învățătorul erau una, urmărind același scop creștin și patriotic, pentru că școlile erau confesionale. Biserica era aceea care plătea pe învățător. Preotul era un adevărat părinte al satului. El conducea treburile obștești ale satului, făcea dreptate celor împricinați, fapt pentru care se bucura de mare prestigiu în fața consătenilor săi.

Lucrurile au luat o altă întorsătură, mai ales după apariția sectelor care, din nefericire, în loc să cultive ceea ce e pozitiv, au căutat mereu să denigreze pe preot, exploatîndu-i părțile negative, și să deprecieze frumoasele noastre tradiții românești.

Datorită acestui fapt și a unor prefaceri sociale, realitatea astăzi este alta. Dar, aș dori să menționez că și astăzi preotul Bisericii noastre este ascultat, dacă el se străduiește să-și plinească slujirea sa cu evlavie și demnitate. Ca dovadă, participarea în număr destul de mare la bisericile noastre, mai ales în sărbători, jertfelnicia credincioșilor pentru zidirea și înfrumusețarea locașurilor de cult.

Credincioșii au început să înțeleagă și să aprecieze seriozitatea învățăturii ortodoxe și rînduielile noastre bisericești în comparație cu învățăturile greșite ale sectelor.

22. Care este chemarea și misiunea principală a preotului paroh în satul în care slujește lui Hristos?

— Chemarea și misiunea preotului în satul în care slujește nu poate fi alta decît aceea ce i-a fost încredințată de Mîntuitorul, de a forma, cu ajutorul harului divin, oameni autentici, creștini, bărbați maturi în Iisus Hristos. Uneori s-ar părea că preotul este inutil. Aceasta numai în cazul în care el nu se străduiește a fi un adevărat misionar al Sfintei Evanghelii. Se spune, pe bună dreptate, că în prezent nu se cere să facem atît un misionarism creștin pentru păgîni, cît mai ales o reîncreștinare a creștinilor. Este o realitate, deși pare un paradox. Pentru ce s-a ajuns aici? Pentru faptul că sub influența atîtor vicii și curente sectare s-a denaturat autenticul creștin. Fiecare pretinde că el întrupează acest autentic, deși acest fel de interpretare este departe de creștinismul primar.

Socotesc că autoritatea creștinilor Bisericii noastre nu se va impune prin faptul că știu pe de rost texte scripturistice pentru apărarea și întărirea dreptei credințe, ci prin acea întrupare autentic-creștină dusă în viața cea de toate zilele, adică printr-o trăire creștină înaltă. Socotesc

principală misiunea preotului de a trăi mai întîi el personal, şi apoi credincioşii lui, Evanghelia lui Hristos.

23. Care sînt principalele datorii spirituale ale preotului ortodox? Ce ar trebui să facă un bun preot în parohia sa?

— Ca datorie principală a preotului din punct de vedere spiritual, este cel dintîi care să ducă o viaţă creştină model şi să fie un om de rugăciune, apoi să fie plin de iubire pentru toţi oamenii şi să slujească la biserică cu multă evlavie. Cînd zic a sluji cu evlavie, mă gîndesc mai ales la evenimentul liturgic, la săvîrşirea Sfintei Liturghii. Îi zic eveniment pentru că văd în el o întîlnire a preotului şi credincioşilor cu Dumnezeu, prin puterile energiilor necreate. Această întîlnire e o pătrundere a fiinţei sale de către frumuseţile dumnezeieşti care îl vor spiritualiza, îi vor lumina mintea, pentru a folosi metodele cele mai înţelepte în pastoraţie, îi vor întări puterile sufleteşti în cel mai înalt grad şi, astfel, va putea face faţă tuturor furtunilor care se vor abate asupra lui, după cuvîntul Sfîntului Ioan Gură de Aur, care « sînt mai mari uneori decît valurile mărilor».

Preotul, în urma acestor cunoaşteri, va dori din suflet acest eveniment, ca întîlnirea cea mai folositoare şi mai ziditoare pentru el. Va fi evenimentul taboric cînd va putea zice cu Sfinţii Apostoli: « Ce bine este să fim aici». Nu va căuta alte întîlniri cu Dumnezeu, cu atîta dor ca săvîrşirea Sfintei Liturghii. Alte întîlniri ar putea să-l înstrăineze de la adevărata lui misiune.

24. Ce mijloace evanghelice şi social-creştine trebuie să întrebuinţeze mai cu folos preotul în pastoraţie?

— Ca mijloace propun exemplul personal, slujbele frumoase, predica şi filantropia. Cred că este o strînsă legătură între mijloacele evanghelice şi cele sociale pe care trebuie să le folosească preotul în parohie, deoarece cele evanghelice le condiţionează pe cele sociale şi, de fapt, Evanghelia nu e străină de social.

Mîntuitorul, în lucrările Sale, S-a îngrijit atît de trup, cît şi de suflet, atît de viaţa vremelnică, cît şi de cea veşnică. Biserica, în trecutul ei, de asemenea, a păstrat acest echilibru între spiritual şi material, între vremelnic şi veşnic. Sînt cunoscute şi recunoscute de istorie acţiunile ei sociale şi nu trebuie să uităm că primele îngrijiri sanitare în ţara noastră s-au administrat în bolniţele mînăstireşti. Apoi, poporul român ţine mult ca preotul să fie şi un bun gospodar. Cunosc cazuri de preoţi învăţaţi, mari teologi, dar nu şi buni gospodari. Succesul lor a fost mai puţin roditor.

25. Cum pot deveni preoții exemple vii pentru credincioși?

— Numai prin rugăciune și iubire. Fără acestea nimic nu dobîndim în viață. Cei ce au încercat un asemenea urcuș, prin întruparea exemplului, spre Hristos, mărturisesc într-un glas că sfințenia vieții este foarte grea, precum de fapt am mai vorbit. Greutatea o socotesc din două puncte de vedere. Se cere o încordare deosebită pentru a putea sta împotriva tuturor ispitelor diavolești și în această încordare trebuie stăruit pînă în ceasul morții noastre. Uneori ni se pare că ne străduim, dar pe parcurs ne săturăm de alegere, ne obosim de atîta încordare și lăsăm arma jos, năruind tot ce am dobîndit cu atîta trudă.

Într-o discuție cu filosoful nostru Constantin Noica, acesta îmi spunea că « dacă întîlnești un bătrîn cuminte, se cade să-ți ridici pălăria». Cu alte cuvinte, e greu să rămîi cuminte pînă la adînci bătrîneți. De fapt și Sfînta Scriptură ne spune că înțelepciunea nu se măsoară cu vîrsta, cu căruntețele. Urmărind metodele prin care cei cuminți au ajuns exemple vii în Hristos, rămînem plini de admirație față de eroismul spiritual depus de unii preoți pentru plinirea acestor întrupări. Oricît de greu ar fi urcușul duhovnicesc se cade să luăm asupra noastră această străduință, știind că neurcînd, coborîm și coborîrea este uneori catastrofală.

Aș mai dori să adaug ceva și anume că urmărim a întrupa un exemplu posibil omenește pentru fiecare din noi. Să nu ne avîntăm la sarcini pe care nu le putem împlini, mînați poate de duhul slavei deșarte, ca apoi să cădem în deznădejde. Cunosc preoți care au încercat un asemenea urcuș peste puterile lor, ca apoi să ajungă la mari căderi. E de dorit să luăm exemple ce le putem pune în aplicare, ca mai bine să înaintăm decît să dăm înapoi. Un exemplu pe care-l poate întrupa oricare credincios și preot este acela de a nu se împătimi de nici una din cele trei mari patimi: *pofta trupului, pofta ochilor și trufia vieții, adică desfrînarea, lăcomia și mîndria.*

26. Ce rol major au slujbele frumoase făcute cu evlavie și cîntările bisericești? Dar predica vie, izvorîtă din inima preotului?

— Cultul ortodox are adevărate comori spirituale, precum a recunoscut și unul dintre cei mai mari liturghiști apuseni și, ca atare, e superior cultului occidental. Frumusețea și înțelepciunea lui constă în adîncul neîntrecut al cuprinsului cîntărilor bisericești, iar frumusețea în expunerea cultului este cuprinsă în armonioasele melodii ce te îndeamnă la o adîncă meditație.

Se vorbește mult azi și despre necesitatea predicii. Îmi vine să cred că aceasta dovedește o slăbire a vieții duhovnicești a credincioșilor deoarece, pentru un credincios cu o viață autentic creștină, trăirea în atmo-

sfera duhovnicească a cultului e superioară ascultării unei predici, oricare ar fi ea. Este şi explicabil pentru că la alcătuirea înţeleaptă a învăţăturilor Bisericii, cuprinse în cult, au contribuit înalte personalităţi ale vieţii creştine ca sfinţii: Ioan Gură de Aur, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Ioan Damaschinul, Teodor Studitul, Grigorie Dialogul ş.a. Aşa ne explicăm faptul că acest cult bisericesc e superior cultului altor confesiuni, cu melodii mult laicizate, iar cuprinsul cîntărilor, departe de a întrupa adîncul smereniei.

Aş mai îndrăzni a zice ceva. Părintele profesor Dumitru Stăniloae susţine, pe bună dreptate, în « Teologia Dogmatică Ortodoxă », că revelaţia supranaturală a devenit necesară în urma slăbirii revelaţiei naturale în fiinţa umană. A slăbit acea vorbire « faţă către faţă » pe care Adam o întreţinea cu Dumnezeu şi aceasta din cauza păcatului; a slăbit viaţa duhovnicească a credincioşilor. De aceea, se constată un slab ataşament faţă de frumoasele bogăţii ale cultului şi o supraevaluare a predicii şi a melodiilor corale. Cunoaştem foarte bine unde s-a ajuns cu exagerarea propovăduirii cuvîntului în unele Biserici. La adevărată îndumnezeire a lui peste puterea harică a Sfintelor Taine şi, ca urmare, o fărîmiţare a Bisericii şi chiar la o denaturare a Revelaţiei supranaturale.

N-aş dori să se creadă că sînt contra predicii sau că predica nu ar fi folositoare, dar o predică trebuie să fie, aşa cum aţi menţionat, plină de credinţă. Deci, pentru ca predica să-şi dea rodul trebuie să fie trăită. Or, pentru preot, cultul este un bun prilej de formare duhovnicească. Cînd strana cîntă la Vecernie, Utrenie şi Sfînta Liturghie adîncul înţelept al învăţăturilor Bisericii noastre în altar, în atmosfera duhovnicească creată, meditează la acest adînc de învăţătură sfîntă. Această prezenţă îl va ajuta mult pe preot la formarea sa duhovnicească şi a credincioşilor săi.

E dureroasă constatarea că unii din preoţii noştri nu adîncesc mai mult conţinutul dogmatic al cărţilor noastre de cult care cuprind o adevărată bogăţie de teologie, după cum afirmă şi Părintele profesor Dumitru Stăniloae. Care preot de parohie a citit şi adîncit toate cărţile de cult, începînd de la Minee, Triod, Penticostar, Octoihul Mare etc.? Această îndeletnicire i-ar ajuta să ţină o predică mult mai vie. Socotesc greşită părerea de altădată şi, uneori şi de azi, că preotul nu trebuie să rămînă numai la Molitfelnic. Desigur nu numai la Molitfelnic, ci în toată bogăţia învăţăturii ortodoxe cuprinse în cărţile de cult. Dacă va fi străin de aceste învăţături va deveni un preot cunoscător de multe, pe care le cunosc şi mirenii; poate un desacralizat modernist, admirat pentru ştiinţa sa laică, dar pierzîndu-şi mirosul de bună mireasmă duhovnicească a slujbelor noastre bisericeşti.

În preajma unui preot care se străduiește să slujească cu autentică evlavie se va aduna și va trăi împreună cu credincioșii săi și va trăi clipe taborice, legate de slujbele și orînduirile anului bisericesc, a căror alcătuire socotesc că nu a fost lipsită de o bună parte a inspirației Duhului Sfînt.

În acest cadru duhovnicesc predica vie își va avea rostul și rodirea sa. Nu e ușor a ține o astfel de predică ziditoare. După ascultarea ei, în credincioși trebuie să se sădească unele realități duhovnicești, cum ar fi: o sinceră părere de rău pentru păcatele săvîrșite, un dor după întruparea frumuseților duhovnicești și trăirea lor, un simțămînt de recunoștință pentru binefacerile pricinuite de Dumnezeu, o liniște sufletească, atît de necesară pentru pacea familiei.

În privința cîntării se apreciază, pe bună dreptate, cîntarea în comun, mai ales că nu în toate parohiile se pot organiza coruri. Cîntarea în comun aduce o bună rodire duhovnicească și, totodată, o prezență activă la sfintele slujbe. Dar și cîntarea în comun își are ispitele ei, provenind tot din acel dor al unor credincioși de a se afirma pe ei înșiși ca voce, nu ca înaltă simțire, spre folosul comun. Se cade deci a le cultiva voința pentru o cîntare duhovnicească adevărată, spre lauda lui Dumnezeu și folosul sufletesc al credincioșilor. Cîntarea frumoasă de la strană și predica plină de evlavie umplu biserica de credincioși.

O problemă acută a parohiilor, atît la sat, cît și la oraș, o formează cîntăreții bisericești. Socotesc inadmisibil ca la strană sau la înmormîntări să cînte un singur cîntăreț și acesta uneori foarte înaintat în vîrstă. Dacă o bună reușită a slujbelor o aduce cîntarea în comun, pentru aceasta este necesară alcătuirea unui grup de cîntăreți bine pregătiți după care să cînte ceilalți și femeile. În felul acesta se va ajunge să cînte toți credincioșii, atît la Sfînta Liturghie, cît și la celelalte slujbe.

27. Care sînt cele mai bune metode de catehizare a credincioșilor noștri, în vederea cunoașterii, trăirii și apărării dreptei credințe?

— M-a preocupat problema catehizării de la cei mai mici la cei mai mari. Și am constatat că unii foarte repede reușeau să memoreze ceea ce le spuneam din Sfînta Scriptură, de la Adam pînă la Apocalipsă. Dar, îmi ziceam, se poate numi catehizație numai această memorizare a Bibliei? Se poate reduce catehizația doar la atît? Această catehizare nu ajută aproape deloc pe credincioși să devină mai buni, să fie mai aproape de sfințenie. Mă gîndesc și la catehizarea studenților teologi și la formarea lor și mă întreb: oare sînt ei catehizați destul?

Cunosc ceva din catehizarea apuseană, dar tot de aceleași metehne suferă și ei, deși se pretind că fac o catehizare sistematică. Sistematică,

dar tot pe memorie. Atunci am ajuns la convingerea, din experienţă, că există o catehizare a memoriei şi alta, mai integrală, a inimii, a vieţii, pe trepte de desăvîrşire. Prima e simplu de realizat, de făcut şi cu slab rezultat în viaţa zilnică. A doua este greu de realizat, dar cu mult folos din toate punctele de vedere. De această a doua catehizare avem noi lipsă pentru formarea credincioşilor şi teologilor noştri în apărarea dreptei credinţe. Ca urmare a acestei catehizări, apărătorii dreptei credinţe nu mai sînt doar nişte teoreticieni care să se angajeze la discuţii interminabile şi uneori chiar furtunoase cu cei de altă credinţă, ci apărători prin propria lor viaţă a dreptei credinţe străbune şi care zidesc temeinic pe cei din jur. Sînt convins că strămoşii noştri au întrupat credinţa ortodoxă şi au apărat-o prin această trăire vie. Cînd a slăbit întruparea dreptei credinţe au apărut şi cei de altă credinţă, au apărut discuţiile despre credinţă, care de cele mai multe ori se sfîrşeau cu ceartă, pentru că discuţiile nu mai porneau din izvorul curat al credinţei, ci din fundamentul unor ambiţii deşarte. Nu sînt adeptul acestor discuţii în contradictoriu. Le socotesc fără rost. Am fost adeptul unor comportări pline de dreaptă credinţă şi atunci orice discuţie e ziditoare, chiar dacă nu e pe teme religioase.

28. Ce rol important au lecturile sfinte, cărţile ortodoxe, discuţiile publice cu credincioşii din parohii?

— Din experienţa personală cunosc că în tinereţe citisem mai puţine cărţi cu cuprins duhovnicesc, dar căutam să pun în practică ceea ce mă sfătuiau ele. Mai tîrziu, ca student, preot şi după aceea, am citit cu mult mai mult, dar deja se crease un decalaj între ceea ce citeam şi ceea ce practicam. În cazul acesta, mă întreb mereu ce rost au citirile atîtor cărţi duhovniceşti şi chiar citirea Sfintei Scripturi, dacă nu le pun în practică? Socotesc această situaţie sau atitudine o mare ispită întîlnită des la unii teologi. Citesc mult, discută mult şi nu împlinesc cu fapte nimic. Cred că este de mare folos a citi zilnic cărţi duhovniceşti cu dorinţa vie de a le pune în practică, precum: Sfînta Scriptură, Vieţile Sfinţilor, Filocalia, Patericul, Urmarea lui Hristos. Citirea să fie scurtă, de cîteva pagini, dar să se mediteze pentru aplicarea lor toată ziua, încît la citire, prin meditaţie, să se ajungă la rugăciune, iar prin rugăciune să se imprime cele citite în adîncul sufletului.

29. Ce rol au vizitele pastorale ale preotului în casele credincioşilor din parohie?

— Vizitele pastorale uneori nasc mai multe probleme. Orice om are un fel de a fi al lui, mai ales cînd primeşte musafiri, caută să fie toate aranjate în cele din afară. Avem experienţa de la Bobotează cînd umblăm

cu crucea, încît o vizită inopinată, cred că mai mult ar deranja decît ar folosi. De aceea, deseori, am preferat întîlnirile ocazionale, pe drum, cu membrii unor familii care aveau diferite probleme. Aceste întîlniri ocazionale deveneau uneori adevărate confesiuni. Ele sînt mai roditoare decît cele purtate în prezenţa mea ca preot, acasă, în sînul familiei, unde opiniile sînt uneori aşa de diferite şi greu de adus la un numitor comun.

E atît de greu pentru fiinţa umană a ajunge să-şi cunoască greşeala ! Sfînta Scriptură şi viaţa de toate zilele ne pun în faţă nenumărate cazuri. Cît de mult s-a străduit Natan să-l facă pe David să zică « greşit-am». Dar Mîntuitorul pe femeia din Samaria? Şi apoi cazul lui Anania şi Safira.

Chiar credincioşii noştri, care trec la alte culte, văd că s-au înşelat, dar nu-şi recunosc greşeala şi nici nu vin înapoi de unde au plecat. A-ţi recunoaşte greşeala, înseamnă a fi un erou al smereniei, a plini una dintre cele mai mari virtuţi ale mîntuirii. Or, această plinire e foarte grea pentru că multe duhuri diavoleşti ale slavei deşarte, ale mîndriei şi ale ambiţiei ne stau împotrivă. În cazul acesta nu e deloc uşor să-l faci pe cel ce a greşit să-şi recunoască vina. El îţi va aduce o mulţime de scuze cum că pentru aceea şi aceea a făcut aşa. Pacea în familie se restabileşte temeinic cînd amîndoi învrăjbiţii îşi recunosc greşelile într-un adînc de smerenie. Dar cum a greşit cel ce nu i se pare că a greşit? Nu a făcut răul, dar nu a plinit binele. Dacă ar fi fost mai maturizat în bine, poate nici celălalt nu ar fi greşit, aşa de mult. Deci, unul a greşit făcînd răul, celălalt a greşit, nefăcînd binele. Reuşim noi cu tactul nostru pastoral să-i aducem la această frumuseţe spirituală? Cred că mai greu. Socotesc mai potrivit să ne rugăm pentru ei decît să-i sfătuim. Prezenţa darului dumnezeiesc în urma rugăciunilor noastre poate fi mai eficace decît prezenţa noastră.

30. Cum este bine să se dea milostenii şi ajutoare credincioşilor săraci, orfanilor şi bolnavilor din parohie?

— Nu prea sînt de părere ca în parohii să se facă milostenii organizate. Sînt pentru milostenii individuale. Într-o parohie fiecare cunoaşte cazurile mai precare ale unor familii, şi aşa, fiecare cît poate îşi aduce obolul său. Milosteniile organizate nasc de multe ori unele suspiciuni asupra organizatorilor. Cunosc mulţi parohieni care practică milostenia în taină. « Să nu ştie stînga ce face dreapta» spune Mîntuitorul. E un motiv de discreţie şi pentru cel ce dă şi pentru cel ajutat, care poate nu se simte bine dacă i se face publicitate. De fapt, la sate se practică această întrajutorare, această frăţietate de a sări în ajutor la nevoie din îndemnul curat al inimii, nu dintr-o organizare cu multă publicitate. Însă, în anumite cazuri, e bine să ceară şi sfatul preotului. El trebuie să dirijeze, discret, actele de caritate din parohie.

31. Vizitele periodice ale credincioşilor pe la mînăstiri şi alte locuri sfinte, le consideraţi folositoare?

— Oamenii sînt curioşi să vadă şi să audă, dar nu ştiu cît se vor strădui spre plinirea lor. Mulţi doresc să meargă nu numai la mînăstiri, ci chiar la Ierusalim. Eu unul nu am fost. S-ar putea să greşesc, dar nu prea doresc să merg. De ce? Atît la praznicele mînăstirilor, la hramuri, cît şi la Ierusalim la marile praznice, slujbele sînt cu mult fast şi cu lume multă, dar nu ştiu cît te poţi reculege în aceste ocazii. Uneori îl simţi pe Dumnezeu mai aproape chiar şi într-o simplă bisericuţă de ţară asistînd la o slujbă sfîntă liniştită. Dacă mă întorc de la Ierusalim şi nu se observă acea convertire de pe drumul Damascului, atunci se deduce că am fost atras mai mult de o curiozitate decît de seriozitate. Oare nu ne întîlnim noi cu Dumnezeu mai ales în cadrul sfintelor slujbe şi în împărtăşirea cu Sfintele Taine? Uneori nici aceste prezenţe nu rodesc. De ce? Pentru prea puţina osteneală ce o depunem pentru această rodire. Din fericire, dacă s-ar îmbina cele văzute bune la mînăstiri şi la Ierusalim cu punerea lor în practică, rodirea ar fi mult mai ziditoare.

32. Ce metode pastorale folosesc preoţii buni din eparhiile Transilvaniei pentru întărirea unităţii spirituale a satelor, pentru combaterea prozelitismului sectar şi mîntuirea credincioşilor?

— Fără să dau nume, socotesc ca metodă principală viaţa impecabilă a preotului şi săvîrşirea slujbelor din sfînta Biserică într-o atmosferă de evlavie sinceră în faţa lui Dumnezeu. Avem, precum am mai spus, slujbe pe care nu le au alte culte, pentru orice ocazii, pline de miez dogmatic şi duhovnicesc. Se pare că această comoară duhovnicească nu a prea fost îndeajuns preţuită şi cunoscută. S-o facem cunoscută şi simţită în inimile credincioşilor noştri!

Fiindcă amintiţi de combaterea prozelitismului sectar în cadrul cultului, preotul să nu se reducă doar la Sfînta Liturghie din duminici şi sărbători, ci să slujească Utrenia şi Vecernia, cel puţin în zilele de post, miercurea şi vinerea. Sîmbăta să facă Vecernia şi neapărat Vecernia de Duminica. În cadrul Vecerniei duminicale să înceapă cu credincioşii citirea Sfintei Scripturi, începînd de la cartea Facerii. Citirea Sfintei Scripturi, după terminarea Vecerniei să fie încadrată de cîteva cîntări cu caracter tradiţional-bisericesc. De fiecare dată să se citească un capitol de rînd. Aşa se ajunge la citirea Sfintei Scripturi cu credincioşii în cîţiva ani. E bine ca acest capitol să fie citit de către un mirean sau chiar de cîntăreţ. Preotul va explica apoi, evidenţiind în cuprinsul lui învăţăturile morale şi ale dreptei credinţe. După citirea capitolului din Sfînta Scrip-

tură, se va citi, tot de către un mirean, viața unui sfînt de peste săptămînă, pe care o socotește preotul de cuviință. Preotul va arăta trăsăturile morale ale sfîntului și va îndemna pe credincioși a-i urma exemplul, atît cît este posibil pentru ei ca oameni. În felul acesta se îmbină teoria cu exemplul practic, sau mai bine-zis Sfînta Scriptură cu Sfînta Tradiție, după învățătura ortodoxă a Bisericii. Totodată, prin citiri și cîntare în comun se actualizează o contribuție activă a mirenilor în Biserică.

În timpul postului Crăciunului, în cele șase Vecernii de duminică, se va prezenta, pe scurt, istoria Vechiului Testament, încadrată de tradiționalele noastre colinde. În Postul Paștilor, tot în cadrul Vecerniei, se va prezenta, pe scurt, istoria Bisericii universale, începînd de la Învierea Domnului, pînă în zilele noastre, cu pagini din istoria Bisericii Ortodoxe Române, toate încadrate în cîntări bisericești. Astfel, după vreo cîțiva ani, credincioșii vor înțelege mai bine exegeza textelor sfinte și trecutul istoriei creștinismului din Biserica cea una, sfîntă, sobornicească și apostolească.

Am obținut astfel de citiri și cu studenții noștri teologi la începutul orelor de curs, pe ani. La anul întîi am citit din Sfintele Evanghelii și Epistole. La anul II din Viețile Sfinților și Urmarea lui Hristos. La anul III am citit Patericul și alte scrieri patristice, cu scurte explicații, iar la anul IV am citit Filocalia. Le-am socotit folositoare pentru viitorii preoți și, totodată, ca un exercițiu și obișnuință pentru viață.

33. Ce tradiții locale creștine sînt în mod deosebit prin satele Transilvaniei, care mențin evlavia și unitatea etnic-ortodoxă de-a lungul istoriei neamului nostru?

— Tradițiile noastre transilvănene sînt legate de anul nostru bisericesc și evenimentele mari din viața familială a creștinilor.

Din tradițiile anului bisericesc aș aminti frumoasele colinde de Crăciun, organizate, în special de tineret, unele chiar în biserică. Prin faptul că se colindă aproape tot satul, din casă în casă, ziua cei mai mici și seara cei mai mari, socotesc că acest obicei contribuie, în mod deosebit, la înfrățirea noastră creștinească și românească. După Crăciun, urmează nunțile, pline și ele de obiceiuri păstrate de la moșii și strămoșii noștri. La sat, nunta creează bucurie pentru toți și un fel de întrajutorare din punct de vedere material pentru cei doi tineri. Iarăși un prilej de înfrățire creștinească.

Înmormîntarea la sat este bun prilej de împreună compasiune pentru grelele încercări. Slujbele din Postul Mare, mai ales cele de miercuri și vineri seara, cînd se săvîrșește Sfînta Liturghie a darurilor mai înainte sfințite, sînt un bun prilej de catehizare. Cu această ocazie preotul ține o scurtă meditație, iar în preajma sfintelor sărbători mulți dintre credincioșii

noştri se cuminecă la această Sfîntă Liturghie, în atmosferă de post şi bucurie duhovnicească.

În Săptămîna Patimilor, mai ales începînd cu Joia Mare, cu cele 12 Evanghelii şi Vinerea Mare cu prohodul Domnului subiectul te face să trăieşti aievea vremea patimilor Mîntuitorului. Nu mai vorbesc de noaptea Învierii cînd credincioşii trăiesc cea mai mare bucurie creştină din cursul anului. Nu ştiu dacă undeva, ca la noi în ţară, se trăieşte cu atîta intensitate noaptea Învierii. Cît de frumoase sînt Paştile la sat !

Sărbătorile din timpul verii, cu ieşirea şi săvîrşirea slujbelor în mijlocul naturii, te apropie aşa de mult de Dumnezeu şi se pare că şi natura împreună cu noi se bucură preamărind pe Dumnezeu, creatorul tuturor.

Toate aceste momente sfinte, enumerate mai sus, care fac parte integrantă din viaţa satului, mai mult ca în altă parte, ne înfrăţesc şi ne solidarizează în jurul Bisericii lui Hristos, într-o unitate etnică şi ortodoxă de nebiruit, precum ne-a solidarizat în tot decursul zbuciumatei noastre istorii.

34. Spuneţi-ne ceva despre vizitele credincioşilor pe la mînăstiri. Cum se desfăşoară hramurile mînăstireşti şi parohiale în satele Transilvaniei şi în ce constă frumuseţea, originalitatea şi folosul lor spiritual?

— Spre deosebire de alte ţinuturi ale ţării, Transilvania este mai săracă în mînăstiri. Faptul este cunoscut şi se datoreşte distrugerii a peste 150 mînăstiri şi biserici din Transilvania de către generalul Bukov, din ordinul împărătesei Tereza. Această neomenoasă răzbunare, întreprinsă de un general creştin din ordinul unei împărătese tot creştine, s-a pornit din convingerea că mînăstirile erau vetre de credinţă ortodoxă, păstrătoare ale rînduielilor credinţei străbune, ale moşilor şi strămoşilor noştri.

Cu toate acestea, se fac şi astăzi pelerinaje destule la mînăstirile din Transilvania şi de peste Carpaţi, cu toată distanţa mare dintre ele. Credincioşii noştri vizitează mai ales mînăstirile din apropiere: Sîmbăta de Sus, Cioara, Rîmeţ, Rohia, Nicula, apoi pe cele din Oltenia şi Moldova, precum şi moaştele sfinţilor români ca: Sfîntul Ioan de la Suceava, Cuvioasa Paraschiva de la Iaşi, Sfîntul Calinic de la Cernica, Sfînta Filoteia de la Curtea de Argeş şi altele.

Folosul spiritual al credincioşilor noştri în asemenea ocazii este încununat prin spovedania şi Împărtăşania primite cu acest prilej. Femeile noastre se străduiesc să înveţe cîntări în legătură cu cultul Maicii Domnului, pe care apoi le cîntă în pelerinaje şi ca pricesne la biserică. Uneori cînd la aceste praznice sau hramuri mînăstireşti şi parohiale se săvîrşeşte

Liturghia arhierească, folosul este și mai mare pentru pelerini, deoarece rareori îi este dat unui credincios de la sat să ia parte la o slujbă arhierească și să asculte un cuvînt de învățătură de la arhiereu. Mai ales în parohiile cu secte, aceste pelerinaje sînt un potrivit prilej de afirmare ortodoxă, iar credincioșii se întorc acasă cu mai mult elan duhovnicesc și solidaritate ortodoxă.

35. Cum se oficiază Botezul pruncilor în parohiile din Transilvania?

— În urma directivelor date de forurile bisericești, Botezul se face la sat în cadrul Sfintei Liturghii la priceasnă. În timp ce strana cîntă lin diferite cîntări bisericești, preotul oficiază Botezul noului născut, după rînduială, în prezența credincioșilor. Evenimentul impresionează pe cei de față, mai ales prin cuprinsul plin de învățătură dogmatică a rugăciunilor ce se rostesc. Odată cu Botezul se săvîrșește și Mirungerea și Cuminecarea după rînduiala ortodoxă. La urmă se rostește o predică despre însemnătatea Botezului.

36. Cum se oficiază Taina Cununiei în Transilvania?

— Cu cel puțin o lună înainte de nuntă, preotul anunță în biserică, prin predică și afiș pe ușa de intrare, despre cei doi miri, dacă rudele și părinții lor sînt de acord și dacă nunta este canonică și poate fi săvîrșită. La slujba cununiei iau parte o mare parte din săteni și mulți tineri și copii îmbrăcați în port alb tradițional. Uneori se obișnuiește ca și mirii să vină la cununie în costume naționale, chiar dacă sînt intelectuali.

O tradiție înțeleaptă este prezența părinților mirilor la Taina Cununiei, ca semn că sînt de acord și încuviințează această Sfîntă Taină. Predica prezintă sfaturi de viață creștină pentru noua familie abia întemeiată.

37. Cum se oficiază înmormîntările în satele Transilvaniei?

— În Transilvania înmormîntarea e un bun prilej de catehizare ortodoxă. În sensul că la acest eveniment participă aproape tot satul, indiferent de confesiune. Slujba înmormîntării ortodoxe are ceva deosebit de slujbele celorlalte confesiuni atît prin conținutul cîntărilor și al rugăciunilor, cît și mai ales prin melodiile atît de răscolitoare de suflet. Predica se poate referi la comuniunea dragostei dintre cei vii și cei morți, pe care se poate apoi urzi învățătura noastră despre rugăciunile pentru morți. Slujba înmormîntării se încheie cu o masă comună pentru sufletul răposatului la care iau parte mulți săteni, în frunte cu preoții slujitori.

38. Care este obiceiul creştin în Transilvania la slujba Învierii din noaptea Sfintelor Paşti?

— Astăzi, spre deosebire de trecut, slujba Învierii a devenit o adevărată manifestare religioasă, atît la oraş, cît şi la sat. În Transilvania a rămas obiceiul de împărţire a « Paştilor » în cadrul Sfintei Liturghii. În tradiţia creştină a satului s-a păstrat frumosul salut creştin de la Paşti pînă la Înălţare: « Hristos a înviat », cu răspunsul « Adevărat a înviat ». Tot ca o tradiţie locală s-a păstrat credinţa că oamenii care mor de la Paşti pînă la Rusalii sînt oameni aleşi de Dumnezeu pentru a moşteni Împărăţia cerurilor. Ouăle roşii sînt şi ele în cadrul obiceiurilor de Sfintele Paşti. În unele parohii, cînd oamenii sărută icoana de pe tetrapod în ziua de Paşti se şi îmbrăţişează, într-un fel de sărut al păcii. Există şi o societate a « păştenilor », adică a celor ce împart pîinea şi vinul de Paşti, lucru socotit de mare cinste între credincioşi. Se practică acel « prînz al Paştilor », o agapă la care iau parte în ziua de Paşti preotul, cei ai bisericii şi « păştenii ».

Vecernia din ziua de Paşti se săvîrşeşte mai devreme decît vecerniile obişnuite. După această slujbă finii îşi vizitează naşii şi cei apropiaţi rudele. În alte sate sătenii merg în această zi la cimitir şi se servesc reciproc în numele celor răposaţi.

De obicei, zilele de Paşti sînt pline de soare, de flori, de zumzet de albine, prilej ce te ajută să te înalţi din grijile mărunte la Fiul lui Dumnezeu care a murit şi înviat pentru mîntuirea noastră, fapt pentru care rămîn neşterse din inimile credincioşilor care trăiesc şi mor cu speranţa învierii.

39. Ce propuneri personale aveţi, privind îmbunătăţirea activităţii pastorale în parohii, la ţară şi în oraşe?

— Socotesc că pentru îmbunătăţirea activităţii pastorale fie în parohiile de ţară, fie în cele de oraş, trebuie să se plece din centrul haric al Bisericii al cărui prim întemeietor se cade a fi preotul. Spre acest centru şi prin preot vor fi atraşi ca de un magnet duhovnicesc credincioşii, fie alinîndu-şi unele suferinţe, fie echilibrîndu-şi unele descumpăniri sufleteşti, fie înălţîndu-se spre bucurii istorice.

Istoria Bisericii ne stă mărturie în această privinţă din vremea apostolică. Să ne gîndim la înflăcăratul şi marele Apostol Pavel, adăpat la izvoarele nesecate ale harului Duhului Sfînt şi la realizările sale rodnice. Apoi la şirul neîntrerupt al Sfinţilor Părinţi, pînă la marii cuvioşi ai zilelor noastre. Toţi aceştia adăpaţi şi întăriţi la izvoarele dumnezeieşti ale harului Bisericii au devenit focare de atracţie pentru parohieni. Metodele

fără puterea harului sînt nişte simple reguli seci. Metodele se consolidează o dată cu întărirea şi creşterea în har. În zadar plecăm de la metode goale, fără viaţă, dacă noi, preoţii lui Hristos, nu trăim, nu ardem pentru El. Îmi vine în minte o asemănare. Metodele fără puterea harică par a fi asemenea unui mort frumos îmbrăcat, dar mort. N-are vitalitate, nu poate acţiona. Toţi sfinţii întăriţi prin har au folosit cele mai înţelepte metode ducătoare la scop. Ne gîndim la Sfîntul Grigorie Dialogul, cu ale sale « Reguli pastorale».

O observaţie. Întîlnim şi astăzi unele culte cu prezenţă harică. E mare diferenţa între pretenţia lor şi adevăraţii harismatici ai Bisericii. Biserica, prin învăţăturile sale « ca stîlp şi temelie a adevărului», precum şi prin slujbele sale harice şi mai ales prin Sfintele Taine, rămîne izvorul neîntrecut de luminare şi întărire duhovnicească. Un preot hrănit la acest izvor, cunoscător al frumoaselor lumini ale harului Bisericii, fie la ţară, fie la oraş, va atrage pe oameni la Hristos în mod haric, fără mari eforturi exterioare. Căci să nu uităm, scopul vieţii noastre pe pămînt este dobîndirea harului Duhului Sfînt şi împreună conlucrarea cu el pentru mîntuirea noastră.

Cel dintîi chemat la această trăire vie este preotul. De fapt, aceasta este şi dorinţa credincioşilor. Dacă el va deveni flacără luminată de izvorul harului, va atrage mulţimile prin lumina şi căldura sa duhovnicească, după cuvîntul Mîntuitorului: « *Eu am venit ca viaţă să aibă şi din belşug să aibă*».

40. Cum se face Spovedania şi de cîte ori se acordă Sfînta Împărtăşanie în enoriile ardelene? Ce pregătire fac credincioşii înainte de Sfintele Taine şi de marile sărbători creştine?

— În Transilvania se menţine o tradiţie în privinţa Spovedaniei şi a Cuminecării. Credincioşii obişnuiesc să se spovedească şi cuminece de patru ori pe an, în cele patru posturi.

Se împărtăşesc mai des copiii, bătrînii, văduvele, bolnavii şi credincioşii care duc o viaţă curată de rugăciune şi înfrînare, la cererea lor. Preotul le stă întotdeauna la dispoziţie. Revin din nou la ideea susţinută mai sus. Se fac uneori mari pregătiri duhovniceşti înainte de spovedanie şi prea puţine după primirea Sfintei Împărtăşanii. În privinţa aceasta, unii duhovnici susţin că o spovedanie bună stă în lungimea timpului în care te întreţii cu penitentul. O spovedanie bună constă însă în sinceritatea cu care penitentul se spovedeşte.

Cît pentru Sfînta Împărtăşanie trebuie cultivată ideea că nu se poate vorbi de vrednicie, ci de o mare nevrednicie în faţa unei Taine atît de înfricoşătoare. Dacă ajungem la ideea nefastă că sîntem vrednici, atunci

cădem în fariseism. E prea mare jertfa care s-a adus pentru această hrană duhovnicească, pentru ca să vorbim de vrednicia omului. Iisus Mîntuitorul ne atenţionează: « *Cînd faceţi tot ce trebuie, să vă socotiţi robi netrebnici* » Cît facem noi din tot ce trebuie? Deci, cît de netrebnici sîntem!

Mereu am fost preocupat de tagma noastră preoţească din care unii se cuminecă fără spovedanie. Ce mare responsabilitate şi poate ce mare osîndă! Să nu ne cuminecăm nici noi preoţii, atunci cînd ne apasă pe conştiinţă păcate sau căderi grele. Aşa ne sfătuieşte şi Sfîntul Ioan Gură de Aur în cuvîntul său din noaptea Învierii. Toţi să vină, oricît de tîrziu, nimeni să nu vină nepregătit!»

Să nu uităm că prezenţa credincioşilor la Sf. Liturghie nu e străină de oarecari daruri, precum am mai spus. La epicleză se zice: « Trimite harul Tău cel sfînt peste noi şi peste aceste daruri». Deci şi « peste noi».

III

41. De cînd au început să apară în Transilvania primele nuclee sectare şi cum au evoluat pînă astăzi?

— Datorită faptului că Transilvania a fost mai mult timp sub stăpînire străină, stăpînitorii au încercat mereu să impună poporului român ortodox credinţa statului lor. Spre sfîrşitul secolului al XIX-lea au apărut primii predicatori, mai ales în judeţele Arad şi Bihor. De notat că aceşti predicatori erau străini de neamul nostru. Scopul sectelor era deznaţionalizarea poporului român şi slăbirea unităţii noastre etnice.

Dar, oare, pentru ce au reuşit să se răspîndească sectele la noi? E bine cunoscut că acolo unde patimile cresc, credinţa scade şi scăzînd credinţa, omul începe a oscila în convingerile lui. Pe lîngă aceasta, în Transilvania mai era starea critică de mizerie în care trăia iobăgimea. Această stare i-a determinat pe cei mai slabi să facă compromisuri şi cu timpul aceste secte au început să se răspîndească în sînul poporului român. Susţinuţi cu fel de fel de daruri din partea străinilor, rînd pe rînd au fost ispitiţi tot mai mult de aceste secte care le-au dat posibilitatea celor mai slabi de înger să ridice pretenţiile în faţa preotului cînd aveau vreo nemulţumire.

Apoi, « propovăduirea mîntuirii» în afara Bisericii, precum şi uşoara intrare în rai pentru toţi care vor trece la aceste secte ispiteau pe mulţi la această judecată negustorească cu cele sfinte. Promisiunea că vor fi iertaţi de orice greşeală, fără alte dezlegări şi slujbe pe care le administrează Biserica, le întuneca mintea celor pătimaşi. De data aceasta avem în faţă un fenomen psihologic al fiinţei umane, înclinată spre comoditate, care doreşte să obţină chiar şi cerul fără nici un efort.

42. Ce alte cauze au contribuit la apariția și extinderea grupărilor sectare în țara noastră?

— Pe lîngă cele enumerate mai sus aș putea adăuga și alte cauze. Cînd omul este stăpînit de duhul slavei deșarte, nu mai ascultă de nimeni, nu mai recepționează învățătura ortodoxă a Bisericii, a Sfinților Părinți și a Sfintei Scripturi. Astfel, ajunge un om pătimaș încît se amestecă în explicarea cărții celei mai grele din lume — Biblia — « spre a lor pierzare », cum spune Apostolul Petru. Aceștia se aseamănă neinițiatului cînd, intrînd într-o farmacie, își ia atribuția de a distribui medicamente bolnavilor. Cu siguranță că pe mulți îi va otrăvi. Faptul este explicabil. Biblia fiind la îndemîna oricui, foarte mulți sînt ispitiți să o explice, să o tălmăcească rău, neluînd în seamă îndemnul Scripturii că « nu se cade să fim mulți învățători », ci mai întîi se cade « a ne curăți simțirile dacă vrem să vedem pe Hristos », apoi să trecem la tîlcuirea celor sfinte.

Că așa stau lucrurile, avem exemplul practic al Sfinților Părinți, care prin neîntrecutele osteneli de har și trudă și-au curățit simțirile și astfel au înțeles autenticul sens al textului sfînt, păstrînd prin Biserică, peste veacuri, învățătura apostolică.

Mai tîrziu, noi, oamenii de rînd, fără osteneală spre desăvîrșire, plini de multe patimi și păcate, am îndrăznit să explicăm textul sfînt refuzînd orice îndrumător și am ajuns cu tălmăcirea unde am ajuns, lucru care a dus la atîtea fărîmițări.

43. Care sînt măsurile de apărare a dreptei credințe în parohiile ortodoxe din Transilvania?

— Biserica, de la începutul apariției sectelor, nu a stat nepăsătoare. Ca dovadă, ne stau mărturie multele studii, tipărituri și cărți de popularizare în apărarea dreptei credințe, ieșite mai ales din tipografiile eparhiale din Sibiu și Arad. Se cunoaște și zelul misionar al unor preoți de ieri și de azi în apărarea credinței. Dar rezultatul a fost mai puțin satisfăcător, deoarece creștinul trecut la secte nu e un creștin format în autenticul caracter creștin, ci, mai degrabă, un « pocăit nepocăit », departe de « bărbatul desăvîrșit în Iisus Hristos ». Noi, ca preoți, ne străduim să-i aducem din nou la Biserică. Chiar dacă reușim, datorită unor împrejurări, să aducem vreunul acasă, el vine cu duhul lui nepocăit. În acest caz nu am făcut mare ispravă. Biserica nu va avea folos în urma acestei convertiri, dacă se poate spune așa, căci el va contamina și pe ceilalți din Biserică și cu duhul lui nepocăit îi va antrena la cîrtiri contra preotului, contra Bisericii și învățăturilor ei. În cazul acesta e cu mult mai bine ca respectivul să

rămînă acolo, în cultul lui. Dacă am reușit să-l scoatem din pocăința lui nepocăită la starea autentică a pocăinței, la adîncul smereniei, atunci l-am convertit cu adevărat. Dar reușim noi această performanță? Plinirea ei cere și timp și osteneală.

Să fim sinceri, noi avem lipsă de o formare autentic creștină și la credincioșii noștri. Avem destule oi rătăcite chiar și în Sînul Bisericii, împătimiți în diferite păcate. Or, acești împătimiți trec foarte repede la alte culte, în urma unor promisiuni, a unei mîntuiri ușor de cîștigat sau ademeniri, legate de partea materială.

Socotesc că cea mai mare lucrare a preoților Bisericii noastre, pentru oprirea unora de a trece la secte, constă în aceea de a-i întări pe credincioșii noștri, atît în viața virtuoasă, cît și în dreapta credință. Avem atîtea exemple de creștini cu dreaptă și virtuoasă credință în istoria Bisericii noastre din Transilvania. Să ne gîndim numai la creștinul Nicolae Oprea din Săliște și la șirul de martiri pentru credința ortodoxă din acea vreme.

Repet, cînd credința a fost tare n-au prins rătăcirile printre credincioșii noștri, chiar dacă mereu au bătut la poarta Bisericii. Cînd a slăbit credința, a pătruns și rătăcirea. Avem exemple și în istoria universală a Bisericii. Martin Luther, călugăr al Bisericii Apusene, iese din călugărie, se căsătorește, își calcă votul călugăresc și apoi iese și din Biserică, întemeind Reforma. Se potrivește în acest caz vorba psalmistului: « Întîi am păcătuit, apoi m-am tulburat», la care, parafrazînd-o, putem zice și noi ca o constatare: « Întîi am păcătuit și apoi am rătăcit».

44. Care sînt consecințele activității sectelor față de Biserica Ortodoxă și unitatea neamului?

— Fiind vorba despre urmările negative ce le aduc sectele pentru Biserică și neam, m-aș referi întîi la cele pentru Biserică. Nu este vorba numai de unele învățături contra icoanelor, a Crucii, a Sfintelor Taine și a preotului, ci este vorba mai ales de formarea unui caracter fals creștin cu pretenția totuși că întrupează autenticul și de multe ori că-l întrupează în cel mai înalt grad, ajungîndu-se astfel la un vădit formalism. Ca urmare a acestei false formări, e de la sine înțeles că urmează și o falsă învățătură. Există o strînsă legătură între falsa formare și falsa învățătură. Ele se intercondiționează.

În privința urmărilor negative pentru neam, am susținut și susțin mereu că, prin felul cum interpretează sectele învățătura lor, se cultivă în conștiința oamenilor lipsa de patriotism, încălcarea legilor statului, fuga de muncă și alte concepții nocive străine poporului român.

45. Ce metode noi folosesc sectele în prezent și cum le putem contracara?

— Orice sectă, ca și orice om, la început este înflăcărată pentru oferirea și întruparea ideilor sale, propovăduindu-le în dreapta și în stînga. După un timp, se observă stingerea acestei înflăcărări și se încearcă susținerea tot cu înflăcărare a altei idei, mai bine-zis a altui folos. Așa se explică rapida trecere a unei persoane dintr-o sectă în alta și înființarea de noi și noi secte. Încît a vorbi de o evoluție a unei secte în identitatea ei nu se poate (nu este potrivit). Dureroasă este divizarea continuă în diferite secte a oamenilor de același neam și, mai ales, în unele inumane.

Metodele ce le folosesc în propaganda ce o fac sînt mai multe, dar două par mai caracteristice: a) propaganda în orice loc și în orice timp pe care ei o numesc « propovăduire »; b) finanțarea străină. Îmi veți zice că totuși această propagandă prinde. Prinde în sufletele neîntărite în dreapta credință. De aceea, din nou repet, marea datorie a preotului pentru întărirea continuă a credincioșilor săi în dreapta credință. Apoi să ne punem întrebarea: Nu cumva sîntem și noi uneori pricină de sminteală? Ce serios atenționează Mîntuitorul pe cei care smintesc pe semenii lor !

E drept că pentru cei întăriți în dreapta credință, sminteala nu are efect. E tot așa de drept că cei care se smintesc sînt ei înșiși neîntăriți. Chiar unii studenți de-ai noștri vorbesc de oarecare sminteli ale lor după intrarea în teologie. Această scuză însă acuză. De ce? Pentru că nu găsim un loc, o societate unde să nu întîlnim pricini de sminteală. Și atunci să ieșim din lume? Vom zice și noi ca psalmistul: « *Doamne, Doamne, unde voi fugi ?* ». Așa stînd lucrurile, trebuie neapărat să credem că, atunci cînd ne smintim, nu sîntem întăriți duhovnicește și rezolvarea acestei probleme a smintelii ar consta în întărirea mea, a celui ce mă smintesc. Întărirea mea în Hristos mă va scoate din slăbiciunea smintelii. Mereu acuz pe cel care mă smintește, dar eu, cel care mă smintesc, nu sînt vrednic de acuză? Dacă mă voi întări, negativul din altul nu mă va mai sminti, ci, din contră, mă va întări văzînd urmările grave ce le aduce negativul, iar pe cel care mă smintea îl voi compătimi cu milă, bine știind că suferea mult. Să nu uităm că unii s-au smintit și în Iisus Hristos Mîntuitorul, în care nu se poate găsi pricină de sminteală.

Deci, să ne întărim pe noi înșine și pe ai noștri în Hristos, prin mai multă credință și rugăciune și atunci nu vom mai lua în seamă prozelitismul sectar și nici nu ne vom mai sminti așa de repede.

46. Ce rol pastoral au slujbele frumoase, corurile bisericeşti şi mai ales predicile bune şi orele de catehizare în parohiile noastre?

— Nici slujbele, nici corul, nici predicile nu contribuie prea mult la zidirea sufletească, dacă nu plinesc ceea ce cere cu atîta ardoare Sfîntul Pavel, adică să izvorască toate acestea « *din inimă curată, cuget bun şi credinţă nefăţarnică*» (I Tim. 1, 5). Aceste realităţi dumnezeieşti despre care vorbeşte Apostolul fac slujbele roditoare, chiar dacă sînt plinite de un umil preot de la ţară. Simfonia lăuntrică condiţionează atît ecteniile rostite cît şi armonia cîntărilor. Să nu uităm că o astfel de slujire şi predică roditoare rostea Sfîntul Ioan Evanghelistul la bătrîneţile sale, deşi era foarte scurtă: « *Fraţilor, iubiţi-vă unul pe altul !*».

47. Ce perspective au sectele la noi?

— Socotesc că sectele nu vor forma niciodată organizaţii puternice. Experienţa stă mărturie. Ori de cîte ori membrii unei astfel de organizaţii s-au înmulţit, a urmat imediat şi dizolvarea. Nu e vorba doar la noi, ci peste tot şi, în special, în S.U.A., unde divizările au depăşit putinţa oricărei evidenţe. De notat este faptul că chiar acelaşi cult s-a divizat în mai multe nuanţe.

Biserica va rămîne peste veacuri cu succesiunea ei apostolică de învăţătură dreaptă şi de har şi cu întrupările unei sfinţenii cît mai autentice pe cele mai înalte culmi, neatinse de nici un membru al sectelor, şi cu credincioşi cu frică de Dumnezeu, care-şi duc viaţa într-un adînc de smerenie.

48. Credeţi că sectarismul actual formează un semn vădit apocaliptic, cum spune Mîntuitorul în Evanghelia după Matei, capitol 24, că « vor ieşi hristoşi mincinoşi şi prooroci mincinoşi »?

— Nu cred că sectele actuale sînt cele din vremuri apocaliptice. Biserica nu a înţeles vremurile prezente ca apocaliptice. Se pare că tocmai sectele sînt cele care accentuează mereu că trăim vremuri apocaliptice. Această înfricoşare o folosesc ca o metodă de a atrage adepţi dintre credincioşii noştri mai slabi de suflet. Biserica se străduieşte să-şi crească fiii săi în optimismul robust al nădejdii. Chiar şi moartea, românul ortodox o aşteaptă ca pe ceva firesc, natural, procurîndu-şi din vreme sicriul, veşmintele şi chiar şi mormîntul, nespăimîntîndu-se de moarte ca « şi cei ce nu au nădejde».

Profesorul Olivier Clément, vizitînd ţara noastră, a rămas impresionat de mormintele pline cu flori din cimitirele noastre ortodoxe, ca o mărturie a optimismului credincioşilor români în faţa realităţilor vieţii şi a nădejdii lor tari în nemurirea sufletului. De fapt, baladele noastre popu-

lare, e destul doar să amintim de Miorița, de poezia Moartea lui Fulger, sînt semnificative. Groaza apocaliptică nu-și are originea în Ortodoxie, ci în propaganda învățăturilor sectare, ca o dovadă a neautenticului creștin, fără nădejde, timorat, fără comuniune cu Dumnezeu Cel Viu, cu Dumnezeul vieții și al iubirii.

Textul la care vă referiți din Evanghelistul Matei nu este nu text al vremurilor noastre. Oricînd au fost hristoși mincinoși, sînt și vor fi pentru că duhul « tatălui minciunii, care este diavolul», mereu ne ispitește pe noi, oamenii. Groaza și angoasa nu au loc în învățătura și viața creștinului ortodox.

49. Preoții consideră că acțiunea de catehizare a credincioșilor, atît la biserică în anumite zile, cît și în familie, formează cea mai eficace măsură de contractare a prozelitismului sectar. Ce părere aveți în această privință?

— Am mai vorbit de o catehizare de urcuș, pe treptele desăvîrșirii. O astfel de catehizare se cade a fi intensificată, mai ales la maturi. După căsătorie se rătăcește omul într-o mulțime de griji. Sufletul curat al copilului e catehizat prin însuși fundamentul său dumnezeiesc și îngeresc. El nu se îndoiește de existența lui Dumnezeu, pentru că în el nu clocotesc mulțime de patimi ca în noi, oamenii. Ce minunată catehizare am putea face dacă am reuși să-i antrenăm pe credincioșii noștri la lupta contra patimilor.

Socotesc că cea mai bună catehizare o face familia și, îndeosebi, mama, dacă simte și gîndește creștinește. Să ne amintim de mama marelui mitropolit Andrei Șaguna și de mamele marilor sfinți și bărbați ai neamului care într-un glas recunosc meritul unitar al mamelor la formarea fiilor lor. Catehizare cu iubire, din iubire și pentru iubire.

50. Credeți că este bine pentru credincioșii noștri să citească Biblia și să memoreze mecanic textele biblice de combatere sectară? Nu cumva prin aceasta slăbește evlavia ortodocșilor în cuvîntul sacru și se crecază un climat de dispute și certuri confesionale?

— De cîte ori am dat o Biblie unui credincios, am dat-o cu multă strîngere de inimă, chiar dacă pe prima pagină i-am scris cîteva cuvinte, atenționîndu-l. De ce? Pentru că cea mai grea carte din lume se dă unui om mai străin de autenticul creștin, de trăire în Hristos, și, poate și mai rău, robit de păcate.

Sînt ferm convins că rătăcirile pe tema textelor Sfintei Scripturi vin din cauză că acestea se citesc și se explică de către oameni simpli, care nu le înțeleg, nici nu le pun în practică, dar au mare dorință să le explice,

dorinţă nu străină de afirmarea de sine, de mîndrie. Am fost şi sînt convins despre cele ce spune I.P.S. Mitropolit Antonie în cartea « Tradiţie şi libertate», că « *omul se îndreptează aritmetic, dar pretenţiile îi cresc geometric*». Cît despre preţuire, dacă a făcut cineva ceva din poruncile sfinte vine cu pretenţii şi-şi impune punctul său de vedere, de multe ori peste preot şi peste biserică, uitînd că este numai un om.

Chiar şi în şcolile teologice socotesc că s-a pus prea mult accent numai pe memorizarea unor texte şi mai puţin pe înţelesul lor mai adînc. Înţelesul Bibliei este mai greu de pătruns decît memorizarea. Înţelesul, precum deseori am repetat, are legătură cu luminarea lăuntricului, deoarece « întunericul nu poate să cuprindă (să înţeleagă) lumina». Dureroasă este constatarea că din mîndrie nu se caută nici îndrumător, nici Biserica, nici pe sfinţi, marii îndrumători în înţelesul autentic al Sfintei Scripturi. O înţeleaptă şi adevărată explicaţie a textelor sfinte se face în cadrul cultului divin al Bisericii prin minunata tălmăcire ce o fac cărţile de cult, în atmosfera de bună mireasmă duhovnicească a sfintelor slujbe. Creştinul care cercetează regulat Sfînta Biserică şi va fi atent la ceea ce se cîntă şi se citeşte acolo, va ajunge la o cunoaştere a Sfintei Scripturi înţeleaptă şi folositoare, desigur, ajutat şi de explicarea textelor evanghelice de către preot şi citirea cărţilor.

Experienţa ne stă mărturie că Scriptura explicată în afara Bisericii devine o carte care poate duce la rătăcire, ceartă şi chiar la pierderea mîntuirii. De fapt, aceasta o conglăsuieşte şi Sfîntul Petru despre unele texte ale Sfîntului Pavel «*greu de înţeles pe care cei neştiutori le răstălmăcesc spre a lor pierzare*».

Iată pentru ce am dat cu strîngere de inimă Sfînta Scriptură unor creştini. Aş fi fost mai liniştit dacă aş fi ştiut că o vor citi pentru îndrumarea vieţii lor într-un adînc de smerenie.

51. Consideraţi că sentimentul religios, evlavia creştină şi convingerea existenţei lui Dumnezeu se întăresc sau slăbesc în rîndul credincioşilor noştri de la sate şi oraşe?

— Sentimentul religios este un dat fundamental al fiinţei umane. Această convingere este întărită şi de marele savant al istoriei religiilor, Mircea Eliade, care vorbeşte despre « homo religiosus» (omul religios), adică în orice epocă a istoriei omul a avut religie. Experienţa, însă, ne stă mărturie că viaţa morală şi duhovnicească a omului nu urcă din treaptă în treaptă tot mai sus, ci este supusă unor fluctuaţii care nu sînt lipsite de o oarecare pedagogie divină. Cazul Sfîntului Petru e concludent. Mîntuitorul îi zice: « *M-am rugat ca să nu scadă credinţa ta*», iar Apostolii se roagă: « *Doamne, adaugă-ne credinţă*». Deci, nici credinţa nu prezintă tot-

deauna aceeași intensitate și statornicie. În fața diferitelor evenimente ale vieții se observă o fluctuație a credinței, dar niciodată nu dispare din ființa oamenilor. Nu cred că datorită unor timpuri, ca și cele prezente, ar fi mai puțină credință. Esențial, atît pentru preoți, cît și pentru credincioși, este străduința pentru creșterea și întărirea în dreapta credință, prin rugăciune, citire și fapte bune.

52. Cum ar trebui să acționeze preotul pentru întărirea și aprofundarea credinței în Dumnezeu în rîndul credincioșilor săi?

— Să se roage cît mai mult împreună cu enoriașii săi. Să facă milostenie, să cerceteze bolnavii, să facă toate cu evlavie și iubire de Dumnezeu. Ca să fiu mai explicit aduc un exemplu din viața marelui stareț Paisie de la Neamț. Odată, cuviosul a fost cercetat de un demnitar străin, care, întîlnindu-l, a exclamat: « Pentru prima dată în viața mea am văzut sfințenia întrupată într-un om». Mitropolitul Antonie, în *Îndrumătorul pastoral* pe anul 1987 are în această privință o precizare: « *Cel atins de un sfînt sau de sfințenie iese din drama întrebărilor, din tragedie, din dileme, din aceste stări în care sufletul se zbate și se zbate tot mai mult și mai catastrofal pe măsură ce trec anii și mintea îi devine tot mai iscoditoare și tot mai cuprinsă de insatisfacții existențiale. Așa trebuie înțeles cuvîntul dat de Iisus: „Fiți sfinți"*» (Matei 5, 48; 1 Petru 1, 15).

53. Mirenii au voie să predice în adunare, cum fac unii credincioși?

— Sînt categorii și categorii de mireni. Mă gîndesc la teologul mirean și la mireanul de rînd. Teologul mirean n-ar putea fi sustras de la predică. Mireanul de rînd cred că ar putea predica cel mai bine prin propria sa viață creștină. Fiecare mădular, ca parte din trupul Bisericii, își are slujirea sa. Oare numai prin predică se propovăduiește și mărturisește Hristos? Socotesc că nu. Mirenii, care vor să propovăduiască prin viața lor, aduc o mare slujire Bisericii și propovăduirea lor va fi foarte roditoare. Cred că dorința arzătoare a unor mireni de a învăța prin predică și nu prin purtare este o dorință mai puțin serioasă și nu lipsită de o oarecare mîndrie. Acestora li se cere o revenire a lor la Duhul smereniei creștine și atunci de la sine sînt integrați în Biserică. Mîndria nu acceptă a merge cu cei mulți, a se pierde în marea masă a credincioșilor. Cel stăpînit de. mîndrie mereu dorește să fie evidențiat și lăudat nu în ceea ce trebuie De aici pretenția unora de a cînta alte cîntări în Biserică, de a ține adunări separate de Biserică, de aici dorul lor de a predica peste îndrumarea preotului sau chiar în locul lui.

M-aș bucura cu mult mai mult, mai ales astăzi, să întîlnim creștini care predică mai mult prin purtare decît prin cuvîntare.

54. Cum ar fi mai bine să se acorde credincioșilor Sfînta Împărtășanie?

— Nu cred că este bine şi nici canonic ca să nu se spovedească creştinul înainte de Sfînta Împărtăşanie. Chiar şi preotul cînd își simte conștiința încărcată, nu e bine să slujească și să se împărtășească fără spovedanie. Cum am mai spus, spovedania ține trează conștiința întru frica de Dumnezeu şi de păcat. Altfel, ne rutinăm. Mereu trebuie înnoită hotărîrea și străduința în îndreptare, ca mereu și Dumnezeu să ne înnoiască harul Său. De fapt, tocmai pentru aceasta ne şi rugăm la epicleză « *Doamne, Cela ce ai trimis pe Prea Sfîntul Tău Duh în ora a treia Apostolilor Tăi, pe Acela Bunule, nu-L lua de la noi ci ni-L înnoiește nouă, celor care ne rugăm Ție*».

55. Vorbiți ceva despre avort și divorț. Ce măsuri se iau, ce acțiuni evanghelice și sociale se duc spre combaterea și îngrădirea acestor vicii și flagele antisociale?

— Din punctul nostru de vedere avortul este o ucidere, deoarece noul zămislit e un nou întrupat, poartă în el chipul lui Dumnezeu. Nici nu sîntem proprietari deplini pe acest nou întrupat, deoarece zămislirea este un act în colaborare cu Dumnezeu. Deci, noi sîntem numai coautori şi, ca atare, nu avem dreptul deplin asupra acestor făpturi să le ucidem.

Explicația ce se cade a o da preotul în această privință credincioșilor ar fi aceea de a-i atenționa că uciderea este un mare păcat, pierzător de suflet, că avortul dăunează sănătății fizice a mamei, precum susține cu multă convingere chiar știința medicală. S-ar părea că frica zilei de mîine îi duce pe mulți la acest păcat. Dumnezeu poartă de grijă ca fiecare venit în lume să aibă o pîine de toate zilele, vorba românului: « Cine ne lasă în lume, ne poartă şi de grijă».

Dar cred că nu frica pentru pîinea de toate zilele îi duce pe oameni la acest păcat, ci mai degrabă planurile lor de îmbogățire, de comoditate şi de lux pentru unicul lor copil. Experiența vieții ne stă însă de mărturie că prea multă bogăție duce la neorînduială și în viața de familie și în societate. Dacă am avea această convingere, nu am cădea atît de des în acest mare păcat. Divorțul, de asemenea, destramă familia şi nu s-a văzut o refacere sănătoasă a familiei prin recăsătoria celor divorțați. Socotesc că lipsește virtutea răbdării și a iubirii, de aceea sînt atîtea divorțuri.

56. Este adevărat că în casa cu mulți copii este mai multă bucurie creștină și binecuvîntare, decît în casele cu puțini copii?

— Da, întotdeauna în casa cu mulți copii sînt și multe bucurii. Sînt multe bucurii, dar şi multe griji. Copiii nu sînt la fel de sănătoşi, nici

la fel de cuminţi. Pentru aceste două realităţi sînt prezente şi îngrijorările. Pentru casa cu mulţi copii trebuie multă tărie duhovnicească pentru a putea face faţă greutăţilor.

Altfel, se face faţă mai greu situaţiei. Şi în casa cu puţini copii se întîmplă la fel. Îngrijorarea şi bucuria nu depind neapărat de numărul copiilor, ci de multele şi neprevăzutele realităţi şi de rezolvarea lor, iar rezolvarea are lipsă de acea tărie care se coboară din cer. Cred că Mîntuitorul despre o astfel de tărie a zis: « *Eu am venit ca viaţă să aibă şi să aibă din belşug*», adică întremare, curaj, răbdare, toate tării ce izvorăsc din izvorul cel nesecat al Dumnezeirii. Ştia Mîntuitorul că de aceste tării avem lipsă mai mult ca de orice, de aceea a venit la noi, să ne facă părtaşi de ele.

57. Cum acordaţi Sfînta Împărtăşanie soţilor care refuză să aibă copii? Dar celor care trăiesc în imortalitate şi nepocăinţă?

— E greu de pătruns adîncul de nepătruns al fiinţei omeneşti. În privinţa Împărtăşaniei depinde de la caz la caz. Sînt creştini care nu fac păcate grele, dar nici pocăinţă sinceră, ci trăiesc într-un fel de apatie. Alţii, însă, deşi fac păcate mari dovedesc şi pocăinţă mare. Maria Magdalena şi Tîlharul de pe cruce sînt exemple viu grăitoare. De aceea uneori îi împărtăşesc, alteori nu, pînă la plinirea unui canon. Procedeul e biblic. Incestuosul din Corint a fost oprit şi apoi din nou primit, ca să nu fie doborît de prea multă întristare. Cred că procedeul e înţelept. În toate să se urmărească îndreptarea, vindecarea ranei, precum ne învaţă canonul 102 Trulan, canonul canoanelor. Aş mai adăuga ceva. Să nu exageraţi nici în exigenţă, nici în delăsare, căci orice exagerare este o ispită ce duce la dezechilibrare.

58. Ce alte sfaturi şi propuneri doriţi să adăugaţi pe marginea celor discutate pînă aici?

— Sugestii, propuneri noi? « Nu e nimic nou sub soare», afară de « Întruparea Cuvîntului» după Sfîntul Ioan Damaschinul. Atît noi, preoţii, cît şi credincioşii, vom ajunge la dreapta judecată. Atunci, cel mai mare dar al vieţii noastre ar fi să-ntrupăm frumuseţea şi lumina puterilor dumnezeieşti ale Prea Sfintei Treimi, conştienţi că, pentru această plinire, rîvna noastră cea mai mare trebuie îndreptată spre luptele duhovniceşti împotriva păcatelor.

În această curată şi sinceră străduinţă va trimite şi Dumnezeu ajutorul harului Său pentru realizarea acestei pliniri prin Sfintele Taine ale Bisericii. Aceste pliniri, posibil omeneşti, vor face atît din preoţi, cît şi din credincioşi creştini cuminţi şi buni, cetăţeni ai patriei pămînteşti şi cereşti, buni realizatori ai păcii lui Hristos pe pămînt şi buni colaboratori ai unirii bisericilor. De acest fel de credincioşi cred că are lipsă atît Biserica, cît şi societatea astăzi.

La vîrsta mea, cel mai mare rău din lume şi cu urmări nefaste îl văd în împătimirea omului în păcate grele şi cel mai mare bine despătimirea şi, ca urmare, îndumnezeirea, adică maturitatea duhovnicească, cu urmări atît de binefăcătoare pentru Biserică, familie şi societate.

Realităţile din familia şi societatea de ieri şi de azi stau mărturie pentru cele susţinute mai sus. Familia şi societatea de mîine se vor convinge de realitatea acestui mare adevăr.

PROTOSINGHELUL DANIEL CIOBOTEA *

Institutul Teologic Universitar — Bucureşti

Părintele Daniel, deşi nu de mult a primit tunderea monahală în Mînăstirea Sihăstria, al cărei fiu duhovnicesc se consideră, duce viaţă călugărească de rugăciune, asceză şi studiu încă din anii de facultate. În calitate de ucenic al Prea Cuviosului Arhimandrit Cleopa Ilie, părintele Daniel Ciobotea deprinde şi descoperă tainele duhovniciei, ale rugăciunii interioare, ale teologiei practice, vii, ale iubirii creştine şi ale nevoinţelor, care se cultivă în chip deosebit în mînăstirile noastre. În micile vacanţe pe care le face la Sihăstria ia contact direct cu monahii bătrîni şi tineri, întreabă şi se bucură cînd poate fi de folos altora, stă de vorbă cu părinţii duhovnici şi admiră evlavia bunilor noştri creştini veniţi « de aproape» şi de departe. De toţi se foloseşte, de la toţi învaţă, cu toţi monahii şi mirenii este în dialog viu de iubire şi comuniune.

Întors recent în Patrie de peste hotare, unde a reprezentat cu multă competenţă teologia ortodoxă românească, părintele profesor Daniel Ciobotea a acceptat un scurt dialog pe teme ecumenice, pentru

* Protosinghelul Daniel Ciobotea s-a născut la 22 iulie 1951 în satul Dobreşti, jud. Timiş; este absolvent al liceului « Coriolan Brediceanu» din Lugoj, licenţiat în teologie al Institutului Teologic Universitar din Sibiu, doctor în teologie al Facultăţii de Teologie din Strasbourg (Franţa) şi al Institutului Teologic Universitar din Bucureşti, cu teza « Teologie şi spiritualitate creştină», şi a făcut studii de specializare la Facultatea de teologie romano-catolică a Universităţii din Freiburg im Briesgau (R.F.G.). Între 1980—1988 a fost profesor şi director adjunct la Insti-

informarea credincioșilor noștri privind activitatea Consiliului Ecumenic al Bisericilor şi dialogul actual de refacere a unității creștine mondiale.

1. Prea Cuvioase Părinte Daniel, vă rog să ne spuneți care sînt caracteristicile și marile preocupări ale teologiei romano-catolice contemporane?

— Teologia romano-catolică actuală se caracterizează mai întîi de toate printr-un pluralism deosebit, și aceasta mai ales datorită impulsurilor Conciliului Vatican II. Acest pluralism este, în general, determinat de diversitatea contextelor geografice, social-culturale şi social-politice în care este elaborată teologia romano-catolică actuală. Așa de pildă, teologia romano-catolică din Europa este preocupată mai întîi de a răspunde problemelor pe care le pune secularizarea, întîlnirea credinței cu științele, folosirea tehnicii în viața cotidiană, angajarea Bisericii în eforturile pentru pace etc. Teologia romano-catolică din America Latină este preocupată, în special, de problema dreptății sociale, a eliberării săracilor de sub oprimare, a drepturilor omului. Această teologie, cunoscută mai ales sub numele de « teologia (sau teologiile, căci are mai multe direcții diferite) eliberării», este un efort de a lua în serios viața și situația reală a majorității locuitorilor din America-Latină. Această teologie constituie, adesea, un punct de controversă între diferite școli teologice tradiționale și progresiste şi a creat, uneori, tensiuni între Vatican (Congregația pentru doctrina credinței) și diferiți reprezentanți ai ei. Teologia romano-catolică din Africa și Asia, însă, este mai mult preocupată de problema înculturalizării, adică a înrădăcinării Evangheliei în cultura popoarelor africane şi asiatice, altfel decît printr-o simplă copiere a modelului european care li s-a exportat în trecut adesea printr-o misiune însoțită de colonialism.

În același timp, teologia romano-catolică actuală rămîne orientată ecumenic, deși elanul ei ecumenic de după Conciliul Vatican II se pare că a slăbit întrucîtva.

---

tutul Ecumenic de la Bossey (Elveția). La 6 august 1987 a devenit monah, închinoviat la Mînăstirea Sihăstria, jud. Neamț, la 15 august 1987 a fost hirotonit ieromonah, iar la 16 octombrie 1988 a fost făcut protosinghel. Între 1988—1990 a fost consilier patriarhal și conferențiar universitar de Ecumenism şi Misiune creștină la Institutul Teologic din București. În 12 febr. 1990 a fost ales episcop-vicar al Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului. În 7 iunie 1990 a fost ales mitropolit al Moldovei și Bucovinei, fiind întronizat la Iași la 1 iulie același an.

2. Cum văd occidentalii Biserica Ortodoxă? Prin ce se impune Ortodoxia în lumea occidentală catolică şi protestantă?

— În general, occidentalii cunosc puţin Biserica Ortodoxă, dar Mişcarea ecumenică actuală, ca efort de apropiere între creştini şi de refacere a unităţii lor spirituale vizibile, contribuie din ce în ce mai mult la o mai bună cunoaştere a Bisericii Ortodoxe sau a Ortodoxiei, atît în ceea ce priveşte marile sale valori, cît şi în ceea ce priveşte unele lipsuri ale noastre ca oameni sau ca instituţie. Desigur şi diaspora ortodoxă din Occident, prin teologia şi prin mărturia sa liturgică contribuie mult la o întîlnire în profunzime între Ortodoxie şi creştinismul occidental.

Dacă pînă nu demult, Ortodoxia părea multora doar o Biserică veche, tradiţională, ritualistă, astăzi tot mai mulţi teologi occidentali părăsesc această vedere superficială a ei şi încep să descopere « tinereţea veşnică a Ortodoxiei», după expresia unui teolog romano-catolic (André d'Halleux), adică actualitatea permanentă a valorilor sale fundamentale, precum şi viziunea profundă şi coerentă pe care o are ea privind Taina lui Dumnezeu şi a iubirii Sale pentru lume, fapt care se datoreşte « simţului unificat al Tradiţiei» pe care ea l-a păstrat de-a lungul veacurilor, cum spune teologul francez dominican Yves Congar.

Occidentalii romano-catolici descoperă în Ortodoxie *mărturia cea mai puternică a Bisericii nedespărţite* din vremea Apostolilor, a Sfinţilor Părinţi şi a Sinoadelor ecumenice, o Biserică vie care deşi a fost încercată serios sub stăpînirea musulmană, totuşi nu a fost deformată de Scolastică, nici zguduită de Reformă şi nu s-a crispat în Contra-reformă. De aceea, ea este astăzi atît de necesară pentru depăşirea opoziţiilor teologice şi ecleziale create de la Reformă (sec. XVI) încoace între romano-catolici şi protestanţi. Pentru catolici, miracolul Ortodoxiei stă în faptul că a păstrat *unitatea* de credinţă şi viaţă, şi fără papalitate ! Bisericile protestante descoperă în Ortodoxie *libertatea Bisericilor locale*, nesubordonate unui centru de jurisdicţie universală, dar care, datorită structurii episcopatului, a reuşit să menţină unitatea de credinţă, de viaţă sacramentală şi de disciplină canonică între diferitele Biserici locale autonome sau autocefale, ceea ce n-au reuşit să facă Bisericile şi denominaţiunile ieşite din Reformă. De asemenea, întîlnirea dintre ortodocşi şi protestanţi în Occident contribuie la o redescoperire a importanţei Tradiţiei, a vieţii liturgice şi sacramentale pentru viaţa Bisericii în general, o reconsiderare a limbajului vizual (iconografic) şi a monahismului ca intensă viaţă evanghelică orientată profetic spre Împărăţia lui Dumnezeu şi ca o experienţă sporită a prezenţei tainice în Biserică a Împărăţiei lui Dumnezeu.

3. Ce rezultate s-au obținut și ce perspective de viitor are Mișcarea Ecumenică?

— Rezultatele efective obținute în cadrul Mișcării Ecumenice sînt multiple. Iată doar cîteva: polemica s-a schimbat în dialog; ostilitatea se schimbă în dorința de colaborare și solidaritate; ignoranța și indiferența reciprocă se schimbă în cunoaștere reciprocă; se formează o nouă conștiință: ca să fie credibili în lume, creștinii trebuie să aducă o *mărturie comună* în lume, prin dialog și colaborare.

Epoca noastră este într-un fel unic *epoca dialogurilor* bilaterale și multilaterale între Biserici. Prin aceste dialoguri se încearcă să se rezolve conflictele teologice sau doctrinare din trecut și altele mai noi, conflicte nerezolvate care stau la baza dezbinărilor dintre creștini. Aceste dialoguri teologice, deși nu oferă adesea rezultate imediate, spectaculare, sînt totuși foarte importante: ele sînt un *proces dinamic* în care nu se realizează doar o teologie comparativă interconfesională, de competiție, ci și un efort comun de înțelegere mai profundă a Evangheliei și a Bisericii Universale în totalitatea lor, dat fiind faptul că unele confesiuni au accentuat unele aspecte ale Revoluției în opoziție cu altele sau neglijînd o parte din ele.

Dialogurile ecumenice contemporane devin un fel de școală sau un laborator în care teologia trece de la faza apologetică confesionalistă sau polemică la un orizont de deschidere mai largă; fiecare confesiune este chemată să treacă de la triumfalism și autosuficiență la smerenie și autocritică, în raport cu plinătatea Adevărului și Iubirii lui Hristos. De aceea, acest proces nu este chiar simplu și nici ușor. El este, însă, necesar deoarece refacerea unității creștine nu constă doar în semnarea de documente « unioniste» comune, ci în dobîndirea unui spirit nou, un fel nou de-a vedea pe ceilalți și pe noi înșine, căci *refacerea unității creștine înseamnă de fapt refacerea frățietății* slăbite prin eroare în credință, schismă în instituție și lipsă de iubire în viața spirituală. Aceasta explică de ce dialogul teologic trebuie să fie însoțit de o aprofundare a comuniunii în Duhul Sfînt, de dialogul dragostei creștine sincere și nu « diplomatice» sau « prozelitiste», de o adevărată dragoste care se manifestă în pasiunea pentru plinătatea Adevărului lui Hristos, în vorbirea respectuoasă despre ceilalți, ascultarea atentă a lor, efortul de-a înțelege cauzele istorice și culturale ale dezbinărilor, aprecierea a ceea ce este rîvnă pentru Hristos și pentru Evanghelie în alte Biserici și confesiuni, într-o ajutorare și solidaritate în caz de nevoie imediată, cooperare pentru binele societății umane în general.

Pe planul teologic, al dialogului multilateral stimulat de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, se constată realizarea unei *convergențe* (deși

nu se poate vorbi încă de identitate de vedere sau de un consens deplin) *în privința Tainelor Botezului, Euharistiei și Ministeriului* (slujirii preoțești). Astfel documentul de la Lima (1982) cunoscut sub numele de BEM (Botez, Euharistie, Ministeriu) reprezintă, cu toate limitele şi imperfecţiunile lui, un pas mare înainte, căci pentru prima dată în istoria Bisericilor dezbinate s-a putut ajunge la un astfel de document teologic, de convergenţă, întocmit de reprezentanţii aproape ai tuturor Bisericilor şi confesiunilor creștine (Biserica Romano-Catolică, deși nu este încă membru deplin al Consiliului Ecumenic al Bisericilor, a contribuit prin 12 teologi oficiali la întocmirea comună a acestui document). Tradus în aproape 30 de limbi, documentul BEM a dat mult de lucru Bisericilor, deoarece ele au fost chemate să răspundă, la nivelul de autoritate doctrinară cel mai înalt din fiecare Biserică, *în ce măsură se poate recunoaşte în acest document Tradiția apostolică fixată în Evanghelie și transmisă în și prin Biserică de-a lungul veacurilor*. Mai multe volume (patru) conținînd răspunsul oficial al Bisericilor au fost deja publicate de Comisia « Credință și Constituție a Consiliului Ecumenic al Bisericilor» de la Geneva, urmînd ca altele să fie publicate în viitorul apropiat. După aceea, o evaluare atentă a răspunsurilor Bisericilor va permite să se vadă care sînt punctele cele mai importante ce trebuie aprofundate în viitor, pentru o și mai mare apropiere între Biserici.

Desigur, documentul BEM a fost studiat în multe Biserici în mod foarte serios: în școli, în parohii, în sinoade sau adunări teologice naționale. Acest studiu a fost o ocazie pentru multe Biserici să-și reîmprospăteze și să-și lărgească felul de-a aborda, teoretic și practic, Botezul, Euharistia şi Ministeriul. Deşi nici o Biserică nu se recunoaște deplin în documentul BEM (pentru unele, de pildă, el este prea ortodox și romano-catolic, pentru alţii prea protestant !), totuși într-un anume fel fiecare Biserică este interpelată de acest document, căci el reamintește tuturor Bisericilor că trebuie să existe o legătură vie între Sfintele Taine ale Bisericii şi viaţa creştinilor în lume, între celebrarea Sfintelor Taine în Biserică şi angajamentul sau slujirea socială a Bisericilor pentru dreptate, iubire, adevăr, libertate și pace în lume (vezi, de pildă, Euharistia, paragraful 20).

O altă preocupare ecumenică este *efortul pentru o mărturisire de credință comună*. În acest sens, Consiliul Ecumenic al Bisericilor se străduiește ca simbolul de credință niceo-constantinopolitan din 381, deci fără adaosul *Filioque*, să devină Crezul ecumenic al tuturor creştinilor. Recent, se mai constată că ceea ce devine din ce în ce mai necesar este *o viziune comună asupra Bisericii ca atare*, viziune fără de care nu pot fi înţelese nici Sfintele Taine, nici problema preoției și a succesiunii apos-

tolice, nici relația Biserică-Lume într-o perspectivă ecumenică spre un consens teologic și spiritual. De aceea, Taina Bisericii va fi pe agenda viitoare atît a comisiei « Credință și Constituție», cît și pe agenda multor dialoguri bilaterale dintre Biserici.

Pe lîngă aceste aspecte ale dialogului doctrinar, se fac eforturi pentru o înțelegere comună a *misiunii Bisericii în vremea noastră*, a legăturii ce există între propovăduirea Împărăției lui Dumnezeu și a slujirii creștine pentru dreptate socială, pace, reconciliere, eliberare de sub oprimare, promovare a demnității umane a persoanelor și popoarelor. Se scoate în evidență, de pildă, aspectul social și chiar planetar al păcatului, al egoismului și al lipsei de iubire: persoana sau poporul cărora li se adresează cuvîntul Evangheliei nu mai sînt văzuți izolați de contextul lor social, economic și internațional. Solidaritatea între popoare, reconcilierea, coresponsabilitatea pentru viața și pacea lumii devin aspecte ale misiunii Bisericilor în lume. Pe de altă parte, toate acestea presupun o reîmprospătare și o înnoire a vieții spirituale a Bisericilor, ca instituții sau comunități. Frățietatea creștină la care invită Bisericile prin misiune trebuie trăită mai întîi în aceste Biserici, pentru a deveni pildă și îndemn la convertire pentru alții. De aceea Mișcarea ecumenică trebuie să promoveze și un *efort de reînnoire a teologiei și a vieții Bisericilor*, a participării mai active și coresponsabile a laicilor la viața Bisericii: căci toată Biserica, în întregimea sa, devine misionară prin pilda vieții creștine în lume! Toți membrii Bisericii sînt chemați să dea mărturie în lume, prin sfințenie, de iubirea lui Hristos pentru umanitate!

În sensul acesta, ecumenismul se dovedește a fi nu doar o dimensiune a relațiilor externe ale Bisericilor și nici numai un fel de «turism» interconfesional, ci răspunsul multiplu dat chemării-rugăciune a lui Hristos « *ca toți să fie una,... pentru ca lumea să creadă*» (Ioan 17, 21). Din acest punct de vedere ecumenismul este pentru Ortodoxie o *șansă* de-a aduce mărturia sa unică de păstrătoare a Tradiției Bisericii nedivizate; *o datorie* de-a lucra pentru *acea unitate* pentru care s-a rugat Domnul; și o *chemare* de-a fi mereu pregătită, de a-și reînnoi mereu teologia și viața spirituală spre a putea fi pentru vremea noastră ceea ce Sfinții Părinți ai Bisericii au fost pentru epoca și cultura lor. Credem că fără o contribuție tot mai sporită a Ortodoxiei la Mișcarea ecumenică nu se va realiza o adevărată refacere a unității creștine, fiindcă Hristos Domnul nu vrea o unitate bazată pe relativism și minimalism în credință, ci bazată pe o mărturie fierbinte a plinătății Adevărului Evangheliei Sale, egală cu cea a Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți ai Bisericii. Ecumensimul cere și mult discernămînt din partea noastră, căci nu tot ce e la modă este inspirat de Duhul Sfînt!

4. Care sînt punctele divergente în ceea ce priveşte doctrina credinţei între Ortodoxie şi creştinismul occidental romano-catolic şi protestant?

— Punctele divergente de doctrină care menţin separaţia între Biserica Ortodoxă şi creştinismul occidental sînt, în general, următoarele: în raport cu romano-catolicii, problema purcederii Sfîntului Duh de la Tatăl *şi de la Fiul (Filioque)*, primatul de jurisdicţie universală al papei şi dogma infailibilităţii papale, purgatoriul, precum şi dogmele mariologice ale Imaculatei Concepţii şi a Înălţării cu trupul la cer a Maicii Domnului *fără să mai fi trecut prin moarte*. În raport cu protestanţii, concepţia despre mîntuire (relaţia har-credinţă-fapte bune), raportul dintre preoţia universală şi preoţia ministerială (slujitoare; bazată pe hirotonie), credinţa despre comuniunea şi cinstirea sfinţilor în Biserică. Privite separat, aceste puncte par unora chestiuni minore, moştenite din trecut. Dar în realitate, ceea ce se profilează serios pe fondul acestor neînţelegeri sînt de fapt concepţii foarte diferite de-a înţelege Taina Mîntuirii şi a Bisericii. De aceea, ele trebuie tratate cu toată seriozitatea şi într-un efort de aprofundare a credinţei comune. *Filioque*, spre exemplu, nu este din punct de vedere ortodox doar o altă posibilitate de a exprima Taina comuniunii Sfintei Treimi, ci el constituie, în ultimă analiză, o negare, desigur, nevoită, fină, indirectă, dar reală a comuniunii Treimice veşnice De ce? Pentru că prin *Filioque* Fiul devine şi El izvor al purcederii Sfîntului Duh, un fel de alt Tată. Cu alte cuvinte, Filioque ştirbeşte mărturisirea identităţii însăşi a Persoanelor Sfintei Treimi. Mai mult, dacă Sfîntul Duh purcede veşnic şi de la Fiul, atunci cine este destinatarul veşnic al purcederii Lui? Nimeni! În felul acesta, este clar că purcederea nu are ca scop desăvîrşirea şi confirmarea comuniunii personale eterne dintre Tatăl şi Fiul. Respingînd *Filioque* şi afirmînd că Duhul purcede de la Tatăl şi se odihneşte în Fiul (vezi Botezul Domnului în Sfintele Evangheliii), Ortodoxia afirmă indirect că purcederea este, de fapt, împlinirea şi confirmarea comuniunii veşnice de iubire dintre Tatăl şi Fiul păstrînd totodată identitatea lor personală, proprie, adică fără să contopească pe Fiul cu Tatăl în actul purcederii Sfîntului Duh. Duhul este Duhul Tatălui, pentru că purcede de la Tatăl, şi este Duhul Fiului, pentru că este primit de Fiul şi se odihneşte pururea în El.

De altfel, acordul de la München (1982) dintre romano-catolici şi ortodocşi asupra formulei Duhul Sfînt purcede de la Tatăl şi se odihneşte în Fiul în timp şi în veşnicie este un efort pozitiv de-a depăşi Filioquismul latin într-o perspectivă de afirmare comună a Tainei Sfintei Treimi ca Taină a Comuniunii personale veşnice revelată în Noul Testament şi reflectată şi mărturisită în viaţa sacramentală a Bisericii. La fel, primatul de jurisdicţie universală al papei este, de fapt, sub pretextul unităţii, o negare indirectă *a comuniunii frăţeşti a Bisericilor locale surori*. De aceea Ortodoxia preferă primatul sinodalităţii faţă de primatul monarhic. Nu am timp să tratez aici celelalte puncte de divergenţă doctrinară, însă sînt convins că, încetul cu încetul, viziunea ortodoxă se va impune ca viziune ecumenică. Aceasta implică, însă, din partea noastră un efort de dialog respectuos, constructiv şi creator cu celelalte Biserici, un efort de înnoire a propriei noastre teologii în care se resimte încă uneori influenţa scolastică, a formulelor stereotipe şi schematice. Avem nevoie de o teologie şi mai biblică şi mai neopatristică, precum şi de o cunoaştere mai temeinică a evoluţiei istorice a teologiei creştine, şi trebuie să recunoaştem deschis ceea ce creştinii apuseni romano-catolici şi protestanţi au realizat pozitiv pe acest tărîm, progresul pe care l-au făcut şi care, de altfel, le permite să se apropie de Ortodoxie în ceea ce a păstrat ea ca mărturie a Bisericii nedivizate.

5. În ce stadiu se află astăzi dialogul ecumenic dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica romano-catolică?

— Stadiul în care se găseşte actualmente dialogul dintre Ortodoxie şi Biserica romano-catolică nu este simplu de evaluat în cîteva cuvinte. Totuşi, putem spune că nu mai sîntem nici în răstimpul ostilităţii secolelor trecute, nici în entuziasmul ce a urmat după Consiliul II Vatican, dar nici într-un impas fără speranţă. Ne aflăm într-un dialog hotărît, serios, dar conştienţi că este, oarecum, anevoios, că avem foarte mult în comun, că schisma nu trebuie să fie veşnică, dar că restabilirea unităţii sau frăţietăţii depline nu este ceva uşor, mai ales că secolele multe de despărţire şi de bănuire reciprocă ne-au fixat într-o stare de neîncredere faţă de romano-catolici, iar pe ei într-o stare de autosuficienţă, adesea agresivă, urmînd «obişnuinţa cu dezbinarea». Toate acestea au lăsat urme profunde în conştiinţa istorică a celor două Biserici.

Există încă o ezitare ascunsă, mutuală, fiindcă încă nu se întrevede imaginea limpede a ceea ce vor fi, cum vor funcţiona şi cum vor vieţui împreună cele două Biserici reunite una cu alta ! Trebuie să ne rugăm însă lui Dumnezeu şi să lucrăm ca unirea să se facă aşa cum vrea Domnul Însuşi, cînd vrea El şi prin mijloacele pe care Sfîntul Duh le alege. Numai

acea unitate a Bisericilor slăveşte pe Hristos care se face în şi cu Duhul lui Hristos ! Adevărul credinţei fiind Hristos Însuşi, El este temeiul unităţii Bisericii. El cheamă la unitate şi El judecă Bisericile dezbinate, precum şi orice încercare de a pune mai presus de El vreun interes confesional, instituţional sau lumesc ! Cu alte cuvinte, refacerea unităţii Bisericilor despărţite este *o problemă de creştere în maturitate spirituală*, de dobîndire a Duhului şi gîndirii lui Hristos ! Dacă erezia şi dezbinarea sînt lucrări inspirate de duhurile rele, refacerea unităţii în Adevăr şi Iubire este o lucrare a Duhului Sfînt, o lucrare divino-umană. Cînd ne angajăm în ecumenism trebuie să avem permanent în vedere acest fapt, altfel nu vom înţelege de ce refacerea şi menţinerea unităţii bisericeşti creştine este un lucru atît de greu, dar în acelaşi timp atît de necesar, căci unitatea-comuniune este singura conformă cu natura şi vocaţia Bisericii cu Taină sau Sacrament al Iubirii lui Dumnezeu faţă de lume, ca icoană sau anticipare tainică a Împărăţiei cerurilor.

Rugăciunea sinceră şi stăruitoare pentru unitate trezeşte în noi dorinţa de-a reface unitatea, ne dă curaj de-a face noi paşi spre împăcare, nu doar o aşteptare pasivă ca celălalt să aibă iniţiativa. Rugăciunea pentru unitate sporeşte dragostea frăţească şi inspiră elaborarea unei teologii sincere a împăcării, nu prin trecerea sub tăcere a ceea ce este dezacord, ci printr-o aprofundare a credinţei comune. În acest sens, dialogul dintre cele două Biserici, Ortodoxă şi Romano-Catolică, are nevoie de un suflu duhovnicesc sporit, de o intensificare a tot ce poate spori dragostea frăţească între ele şi dialogul teologic sincer, deschis şi de a evita atît ispita uniatismului, cît şi criticile vechi stereotipe anti-latine.

Pînă acum s-a ajuns la o apropiere de vederi în privinţa legăturii ce există între Taina Sfintei Treimi, Taina Bisericii şi Taina Euharistiei (documentul de la München), precum şi asupra Tainelor de iniţiere: Botezul, Mirungerea (Confirmarea) şi Euharistia (Documentul de la Bari-Italia, 1987), iar mai recent, asupra Tainei preoţiei (Documentul de la Valamo, Finlanda, 1988). Desigur, problema dogmelor papale ale jurisdicţiei universale şi infailibilităţii vor constitui partea cea mai dificilă a dialogului, căci acolo va fi dezbătută de fapt problema înţelegerii şi realizării unităţii — comuniune a Bisericii. Cum se poate împăca jurisdicţia universală a papei cu libertatea şi egalitatea (frăţietatea) Bisericilor locale? Cum pot funcţiona deodată primatul papal şi autocefalia ortodoxă într-o singură Biserică? Cine este autoritatea bisericească supremă: *papa singur* sau *comuniunea Bisericilor locale* (Sinodul ecumenic al episcopilor)? Care este raportul între primat şi comuniunea frăţească? Este primatul temeiul comuniunii sau doar slujitorul ei? Pe de altă parte, poate fi considerat primatul bisericesc canonic numai o chestiune de

canoane sau este el o datorie: aceea de a fi în slujba coresponsabilității și comuniunii frățești? Principiul primatului papal al subordonării tuturor față de unul singur și principiul sinodal al răspunderii fiecăruia (inclusiv al primatului) față de comuniunea tuturor au ele aceeași valoare teologică pentru mărturisirea tainei unității-comuniune a Bisericii ca reflex al tainei Sfintei Treimi? Ce fel de primat recunoaște Ortodoxia papei și cum se exprimă egalitatea și coresponsabilitatea Bisericilor surori în raport cu papa? Avantajul Ortodoxiei este că ea n-a făcut nici din primat și nici din autocefalie o dogmă. Totuși, pînă acum, teologia ortodoxă nu s-a pronunțat în mod suficient, critic și constructiv, asupra raportului dintre autocefalie și primat la nivelul episcopatului universal, pornind de la faptul, de pildă, că primatul patriarhului la nivel național nu este doar unul onorific, ci o slujire de coordonare a coresponsabilității și comuniunii frățești pe plan național.

6. În ce stadiu se află dialogul Ortodoxiei cu celelalte mari Biserici creștine occidentale?

— Cît privește dialogul cu Bisericile protestante, diferențele privind eclesiologia sînt de altă natură, după cum am arătat mai sus, iar dificultatea cea mai mare vine din faptul că Bisericile protestante nu au un episcopat sacramental cu aceeași răspundere pentru credința și unitatea Bisericii ca în Ortodoxie sau Romano-Catolicism. De aceea, Protestantismul nu se poate prezenta în dialog ca o Biserică care are conștiința de a fi păstrat unitatea de credință, de viață sacramentală și canonică. Hirotonirea de femei în unele Biserici protestante, pe motivul egalității dintre bărbat și femeie, a creat noi obstacole în calea apropierii dintre aceste Biserici și Ortodoxie. Și aceasta arată odată în plus marea diferență ce există între Ortodoxie și Protestantism privind Taina Bisericii și legătura ei cu Sfintele Taine. Ortodoxia are o viziune sacramentală despre Biserică și preoție ca icoană a lucrării preoției lui Hristos de-a lungul veacurilor în Biserică. Ea are viziunea Sfinților Apostoli și a Sfinților Părinți. Protestantismul modern însă înclină mai mult spre o viziune umanist-sociologistă despre Biserică și una funcțională despre preoția ministerială (slujitoare), hirotonia nefiind considerată Taină sau Sacrament. Atitudinea protestantă însă se datorește în mare parte reacției sale externe față de exagerările preoției apusene medievale cînd sacramentalitatea a fost adesea folosită ca justificare a puterii de dominație a clerului superior asupra Bisericii și societății.

De aceea, dialogul Bisericilor protestante cu Ortodoxia este foarte necesar pentru ele, pentru a redescoperi o altă perspectivă a sacramentalității și a înțelege că afirmarea importanței preoției universale a tuturor

creştinilor obţinută prin Botez şi Mirungere *nu se opune* preoţiei slujitoare obţinută prin hirotonie, ci că ultima este *martora, iconoama şi vizualizarea sacramentală a lucrării nevăzute a lui Hristos Marele-Preot* în Biserica Sa şi pentru Biserica Sa ; pentru ca Biserica să devină permanent şi în totalitatea ei Trupul tainic al lui Hristos veşnicul Arhiereu, adică «seminţie aleasă, neam sfînt, preoţie împărătească» (I Petru 2,9).

Negarea de către Protestantism a preoţiei slujitoare obţinută prin hirotonie ca preoţie distinsă de preoţia universală, deşi nedespărţită de aceasta, înseamnă de fapt negarea lucrării preoţeşti a lui Hristos veşnicul Arhiereu (vezi Epistola către Evrei) *în* şi *pentru* Biserica Sa care este distinctă de Hristos, deşi nedespărţită de El, deoarece El este Capul ei, iar ea este Trupul Său. Fără preoţie nu există Biserică, pentru că Biserica este Trupul tainic al lui Hristos veşnicul Arhiereu. În Biserică există preoţie slujitoare care are puterea de a ierta păcatele şi de a reface comuniunea oamenilor cu Dumnezeu prin Sfintele Taine, pentru că în Biserică este pururea lucrătoare preoţia însăşi a lui Hristos. Preoţii Bisericii sînt doar martorii şi iconomii lucrării preoţeşti a lui Hristos, Arhiereul veşnic. Şi pentru că în Biserică există preoţie slujitoare care săvîrşeşte Sfintele Taine ale iertării păcatelor şi ale împăcării cu Dumnezeu, ale refacerii comuniunii divino-umane, există şi preoţia sau mai bine-zis preoţimea împărătească sau universală a tuturor credincioşilor obţinută prin Botez şi Mirungere şi întărită permanent prin Sfintele Taine ale Pocăinţei sau Reconcilierii, a Sfintei Împărtăşanii şi a celorlalte Taine şi lucrări sacramentale din Biserică la care participă în mod liber şi activ toată comunitatea bisericească. Aşadar, *negarea preoţiei slujitoare, sub pretextul înlocuirii ei cu preoţia universală, a credincioşilor, este de fapt negarea indirectă şi a acesteia din urmă*, după cum neglijarea preoţiei universale înseamnă uitarea scopului însuşi al preoţiei slujitoare — zidirea duhovnicească a Bisericii-Trup al lui Hristos veşnicul Arhiereu.

De asemenea, hirotonirea femeilor constituie şi ea o negare a lucrării preoţeşti a lui Hristos şi a tainei Bisericii. Căci dacă Liturghia euharistică este prezidată de un preot-femeie, acest fapt afectează atît dimensiunea de memorial (pomenire), cît şi pe cea eshatologică (de anticipare a Împărăţiei cerurilor) a Sfintei Liturghii, întrucît Sfînta Liturghie este, deodată, *memorial al Cinei de Taină* prezidată de Hristos Însuşi, cît şi prezenţă tainică sau *anticipare a Împărăţiei cerurilor* cînd Hristos va veni în slavă înconjurat de Sfinţii Apostoli şi de Sfinţii Îngeri. În Liturghia ortodoxă episcopul este icoana-martor al lui Hristos, preoţii închipuiesc pe apostoli, iar diaconii pe Sfinţii Îngeri. Şi pentru că Hristos a fost bărbat, cel ce prezidează euharistia şi este deci cap al comunităţii euharistice trebuie să fie bărbat, pentru a fi icoană sacramentală a lucrării

Sale preoțești în Biserică. Aceasta nu înseamnă că femininul este disprețuit, căci imaginea sau icoana Bisericii este Maica Domnului. Biserica este în totalitatea sa Mamă purtătoare de Hristos, deși nu este formată numai din femei, ci și din bărbați. Masculinul și femininul ca icoane sacramentale distincte nu se află deci despărțite, nici opuse, ci în comuniune spirituală tainică ce depășește simplificarea de tip juridic sau legalist. Taina însăși a creării femeii din bărbat (Fac. 2,26) prefigura taina legăturii dintre Biserică și Hristos (Apoc. 21,3). Cu alte cuvinte, în Sfînta Scriptură, distincția biologică dintre bărbat și femeie are, de fapt, o finalitate teologică.

În ciuda deosebirilor multiple dintre Ortodoxie și Protestantism, Bisericile protestante Luterană și Reformată se află în dialog oficial internațional cu Ortodoxia, iar Biserica Veche-Catolică și Biserica Anglicană se află într-un dialog și mai avansat cu Ortodoxia. O colaborare practică intensă de slujire și solidaritate creștină și un dialog teologic multilateral al acestor Biserici cu Ortodoxia se realizează mai ales în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Desigur, acest dialog teologic multilateral care a produs pînă acum documentul BEM trebuie promovat și mai mult pentru a se ajunge la rezultate mai substanțiale.

7. Care este rolul Institutului Ecumenic de la Bossey-Geneva și cum contribuie el la cunoașterea reciprocă și apropierea dintre Biserici? Cum este prezentă Ortodoxia acolo?

— Institutul Ecumenic de la Bossey-Geneva este Institutul Consiliului Ecumenic al Bisericilor, creat cu scopul de a pregăti pe teologi, pastori, preoți și mireni în vederea promovării ecumenismului. Acest Institut, începînd din 1986, este legat și de Universitatea din Geneva prin intermediul Facultății sale de teologie. În timpul semestrului de iarnă vin, în fiecare an, circa 60 de studenți din peste 30 de țări din toate continentele, reprezentînd diferite Biserici și confesiuni. Majoritatea dintre ei au terminat în prealabil cursurile de licență în teologie și sînt pastori ori preoți în Bisericile lor. Ei sînt trimiși de Bisericile lor să cunoască mai bine istoria Mișcării ecumenice, modul organizării și funcționării Consiliului Ecumenic al Bisericilor și să studieze împreună o temă de actualitate care preocupă Bisericile. De pildă, temele principale din ultimii trei ani au fost: « *Evanghelie și cultură*», « *Unitatea și Misiunea Bisericii*» și « *Pacea, Dreptatea și Integritatea creației*».

În cadrul semestrului de iarnă care începe la 15 octombrie și se termină la 28 februarie, participanții la cursurile universitare de studii ecumenice de la Bossey îmbină studiul cu rugăciunea pentru unitate, se informează reciproc despre viața și activitatea Bisericilor pe care le reprezintă

ca grup, despre felul în care evoluează ecumenismul şi misiunea creştină în diferite părţi ale lumii, învaţă să cunoască şi să înţeleagă alte tradiţii liturgice decît propria lor tradiţie confesională, au prilejul să se informeze reciproc sau prin revistele şi publicaţiile cele mai importante din lume despre preocupările teologiei contemporane creştine. Programul semestrului de iarnă prevede pentru studenţi şi vizitarea unor parohii din Elveţia, a comunităţii monahale protestante de la Grandchamp, a centrului ortodox de la Chambésy, precum şi o vizită de studii ecumenice de o săptămînă la Vatican, ca invitaţi ai Secretariatului pentru unitatea creştinilor.

Profesorii de la Bossey, atît cei permanenţi cît şi cei invitaţi, reprezintă diferite tradiţii teologice şi liturgice, aşa încît Institutul nu are o singură teologie sau o singură formă de cult, ci el oferă posibilitatea unei întîlniri a feluritelor teologii şi tradiţii, spre o cunoaştere reciprocă şi spre un efort de a răspunde împreună la problemele comune care se pun astăzi Bisericilor în strădaniile lor pentru misiune şi unitate. Institutul de la Bossey promovează dialogul între participanţi prin respectul reciproc, prin dezbateri libere, dar colegiale şi frăţeşti asupra subiectelor controversate, prin crearea unei atmosfere de apreciere a tradiţiilor culturale şi etnice a diferiţilor participanţi, cu convingerea că Evanghelia cheamă la unitate şi armonie darurile variate sădite de Dumnezeu în fiecare popor şi că dezbinările de ordin confesional pot fi depăşite doar printr-o aprofundare comună a credinţei şi a iubirii creştine.

Semestrul de vară constă în mai multe (5—6) seminarii de o durată de 10—14 zile, la care participă pastori, preoţi, teologi şi credincioşi mireni în cadrul cărora se discută teme de actualitate cum ar fi: rolul laicilor în Biserică, Biblia în viaţa Bisericii, preocuparea Bisericilor pentru misiune, rolul artei în propovăduirea Evangheliei, dialogul Bisericii cu oameni de ştiinţă în vederea apărării păcii şi a integrităţii creaţiei, înnoirea vieţii spirituale creştine, preocuparea tineretului pentru dreptate şi pace etc.

De mai bine de 30 de ani, fără întrerupere, se organizează în fiecare primăvară la Bossey un seminar ortodox, adică privind teologia şi spiritualitatea ortodoxă, la care participă mai ales romano-catolici şi protestanţi dornici să cunoască mai bine Ortodoxia. Acest seminar de două săptămîni se termină în noaptea Sfintelor Paşti şi îmbină studiul teologiei şi spiritualităţii ortodoxe cu participarea la sfintele slujbe ce au loc la Centrul ortodox din Chambésy (Bisericile: greacă, română şi francofonă), mai ales în Săptămîna Sfintelor Patimi. La Bossey au loc, de asemenea, conferinţe, colocvii, întruniri, simpozioane cu diferite teme de actualitate. Ca profesor la Bossey am constatat un interes crescînd pentru Ortodoxie, mai cu seamă pentru Liturghia ortodoxă, pentru icoanele ortodoxe,

dar şi pentru felul în care Ortodoxia îmbină unitatea de credinţă şi de viaţă sacramentală cu libertatea Bisericilor autocefale. Prezentarea Ortodoxiei în Occident necesită o cunoaştere a propriei noastre teologii şi spiritualităţi, dar şi a celorlalte confesiuni şi a eforturilor de reînnoire a teologiei şi misiunii în faţa problemelor pe care le pune timpul nostru: secularizarea, tehnica modernă, evoluţia societăţii etc.

Teologia ortodoxă românească se face cunoscută la Bossey atît prin teologii români care lucrează la Geneva, cît şi prin studenţii români care vin la Bossey (pînă în prezent au studiat aici 32 de studenţi români). De asemenea, teologia ortodoxă românească publicată la noi în ţară sau tradusă în limbi de circulaţie se află în mare parte în Biblioteca Institutului Ecumenic de la Bossey.

Un loc special îl ocupă — cum aminteam mai sus — simpozioanele româneşti organizate în fiecare an şi la care participă mai ales românii membri ai parohiilor ortodoxe româneşti din Geneva şi Lausanne. Pînă în prezent, au avut loc următoarele simpozioane româneşti: Creştinismul românesc în cadrul culturii europene (1984); Centenarul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române (1985); Credinţă şi cultură în istoria poporului român (1986); Mesajul artei iconografice româneşti (1987).

8. Ca teolog şi monah român care aţi lucrat în Occident, cum vedeţi monahismul românesc? Ce are el mai specific şi cum poate contribui la întărirea credinţei creştine şi a Ortodoxiei în special?

— Monahismul românesc devine din ce în ce mai cunoscut peste hotare în special prin oaspeţii care ne-au vizitat mînăstirile noastre. Vizitarea mînăstirilor ortodoxe româneşti de către creştinii occidentali este stimulată atît de contactele ecumenice, cît şi de dorinţa multora de-a vedea cum Ortodoxia românească a păstrat spiritualitatea monastică în ciuda procesului de secularizare care marchează profund Europa secolului al XX-lea. Este de reţinut faptul că vizitarea mînăstirilor româneşti de către străini este una din căile cele mai frecvente de a cunoaşte specificul Ortodoxiei româneşti, aşa încît ceea ce spunem despre monahismul românesc este, oarecum, valabil şi pentru Ortodoxia românească în general.

Monahismul românesc are o mare capacitate de-a îmbina armonios şi fără convulsiuni Tradiţia cu actualitatea, construcţia şi înnoirea materială cu zidirea sau edificarea spirituală, duhovnicească, naţionalul cu deschiderea spre universal, strădania jertfelnică cu discreţia, contemplaţia cu ospitalitatea, asceza cu bucuria, apărarea credinţei ortodoxe cu deschiderea spre ecumenism, rînduiala vieţii monahale cu deschiderea faţă de viaţa concretă a credincioşilor din parohii. Toate acestea îl fac deodată

un monahism sobru şi popular, fidel Tradiţiei însă fără crispare, deschis faţă de lume, fără să-şi piardă însă cumpătul în inovaţii secularizante efemere. Simbioza dintre mînăstire şi parohie ce există la noi, dragostea poporului nostru faţă de mînăstiri şi atenţia şi grija duhovnicească, părintească şi frăţească a vieţuitorilor mînăstirilor faţă de mireni fac din monahismul românesc o nebănuită forţă misionară care respectă însă libertatea creşterii în credinţă şi în comuniune cu Hristos. Mînăstirile constituie o şcoală unde se poate experimenta marea putere a păcii interioare, a liniştii care vine din părăsirea împrăştierii şi concentrarea în rugăciune, aceasta vine mai ales prin împăcarea omului cu Dumnezeu şi cu semenii, prin căinţă şi iertare. Ca *izvoare de împrospătare a vieţii duhovniceşti şi a culturii spirituale ortodoxe, mînăstirile sînt de neînlocuit.* De aceea, cineva spunea că o eparhie care nu are măcar o mînăstire nu este completă, îi lipseşte ceva.

În plus, mînăstirile noastre cultivă încă o teologie şi o spiritualitate creştină profund sensibilă faţă de prezenţa tainică a lui Dumnezeu în creaţie, în natură. Această dimensiune a slăbit oarecum în şcolile de teologie academică şi de aceea mînăstirile reamintesc perspectiva cosmică a sfinţirii. Monahii înduhovniciţi privesc *duhovniceşte* creaţia, natura, nu ca pe un simplu domeniu de exploatare, ci ca pe darul lui Dumnezeu ce trebuie privit cu sfială sfîntă şi folosit cu respect şi speranţă, cu bucurie şi mulţumire şi mai ales cu strădania de-a face din el o comuniune, o împărtăşire frăţească. Această privire duhovnicească a creaţiei face pe călugării noştri parcă contemporani cu marii Părinţi ai Bisericii. De pildă, felul cum Părintele Cleopa de la Mînăstirea Sihăstria vede şi teologhiseşte prezenţa, înţelepciunea şi iubirea lui Dumnezeu în creaţie, în fiinţele naturii, te face să te simţi contemporan cu teologia Sfîntului Vasile cel Mare sau cu cea a Sfîntului Maxim Mărturisitorul. Această sensibilitate deosebită pentru dimensiunea cosmică a teologiei şi pentru viziunea liturgică a naturii înconjurătoare explică în parte şi existenţa picturilor exterioare ale unor mînăstiri româneşti care sugerează vocaţia întregii creaţii la sfinţirea în Hristos, sau faptul că întreaga creaţie este chemată la transfigurare pentru a intra în Împărăţia cerurilor sau pentru a se face transparentă prezenţei acesteia.

Interesul ecumenic pentru mînăstirile noastre şi nevoile misionare imediate ne îndeamnă şi mai mult de *a uni spiritualitatea cu teologia*, de-a promova şi mai mult printre vieţuitorii mînăstirilor studiul teologic al Scripturii şi al Liturghiei, al iconografiei, vieţii ascetice şi filocalice, după modelul Părinţilor capadocieni sau al studiţilor, pentru ca mînăstirile să devină şi mai mult şcoli populare de practică şi cultură spirituală, în

strînsă colaborare cu școlile de teologie academică. Aceasta va permite redescoperirea rugăciunii ca fiind cea mai importantă activitate a vieții creștine, *izvor al dragostei față de Dumnezeu și de aproapele*, acțiune de înnobilare a sufletului întrucît « sufletul culturii este cultura sufletului».

PREOTUL PROFESOR IOAN NEGRUȚIU*

Mitropolia Banatului

Printre părinții teologi invitați să colaboreze la lucrarea de față se află și Părintele Profesor Ioan Negruțiu din cadrul Mitropoliei Banatului. Numele Prea Cuvioșiei Sale este cunoscut în Biserica Ortodoxă Română de aproape cinci decenii, cînd, îndată după terminarea Facultății de Teologie din București, ca discipol al eminentului profesor universitar Teodor M. Popescu, predă mai mulți ani învățămîntul religios la Beiuș, organizînd și ansambluri corale renumite în zona « Bihariei», formînd sute de elevi buni, dintre care unii fac cinste Bisericii și țării noastre.

Pe lîngă activitatea de preot și pedagog, Părintele Ioan Negruțiu este, încă din tinerețe, și un iscusit predicator, reușind întotdeauna să cucerească inimile credincioșilor și să le apropie cu ușurință de Hristos. Întreita sa activitate de preot, profesor și predicator l-a făcut cunoscut și iubit în toată provincia Crișanei. Această activitate a continuat-o și în anii maturității, după o detenție politică de 17 ani (1948—1964), ca inspector eparhial și preot misionar în Eparhia Oradiei (1965—1971), fiind încununată

* S-a născut în satul Borșa—Bihor, în anul 1915. A absolvit Seminarul Teologic la Galați, în 1934, iar în 1938 a luat licența în teologie la Universitatea din București. A urmat Seminarul Pedagogic Universitar din București, (1940—1942), și a fost mulți ani profesor la liceul din Beiuș pînă în anul 1948. Apoi a funcționat ca inspector eparhial la Episcopia Oradiei, profesor și director la Seminarul Teologic Special din Curtea de Argeș, (1971—1976), inspector general patriarhal, (1976—1979) și redactor principal la revista « Mitropolia Banatului», (1979—1981). Din 1981 este preot duhovnic la Mînăstirea Timișeni—Timișoara.

de deplin succes duhovnicesc. Între anii 1971—1977, în calitate de preot, profesor şi director al Seminarului Teologic Special de la Curtea de Argeş, Părintele Profesor Ioan Negruţiu s-a ostenit cu formarea viitorilor preoţi de enorii, realizînd aici o performanţă unică în învăţămîntul teologic din ţara noastră. În cinci ani de zile a format peste trei sute de absolvenţi de seminar bine pregătiţi, astăzi preoţi misionari în satele Transilvaniei.

Aceeaşi activitate preoţească şi didactic-pastorală a dus-o şi la Bucureşti, între anii 1976—1979, în calitate de inspector general patriarhal. Prima grijă a Cuvioşiei Sale a fost să promoveze în învăţămîntul bisericesc seminarial şi teologic elevi şi studenţi dintre cei mai buni, cu vocaţie şi frică de Dumnezeu, pentru a fi preoţi vrednici ai Bisericii noastre străbune.

O altă etapă a activităţii sale se continuă în cadrul Mitropoliei Banatului, ca redactor principal la revista cu acelaşi nume (1979—1981), apoi preot slujitor şi duhovnic al Mînăstirii Timişeni de lîngă Timişoara. Este poate cea mai grea, dar şi cea mai rodnică activitate duhovnicească a Părintelui Ioan. Aici Prea Cuvioşia Sa a reuşit să creeze un mic curent de înnoire spirituală şi a format mulţi fii duhovniceşti.

Toate acestea m-au îndemnat să invit pe Părintele Ioan la un dialog viu, de înaltă vibrare sufletească, apelînd la îndoita experienţă a Prea Cuvioşiei Sale şi la bogata sa cultură teologică. Aceasta se va constata din răspunsurile sale competente din paginile ce urmează.

1. Prea Cuvioase Părinte Ioan, vă rog să ne prezentaţi cîteva momente din viaţa Sfinţiei Voastre, începînd din anii copilăriei pînă la terminarea studiilor.

— Am văzut lumina zilei în anul de graţie 1915, într-un sat sărac din judeţul Bihor, numit Borşa, locuit de o mînă de români modeşti, dăruiţi de Dumnezeu cu bucuria ontică de a se fi născut creştini şi ortodocşi, şi de a putea citi, în fiecare duminică şi sărbătoare, cînd se duceau să asculte Sfînta Liturghie, inscripţia dăltuită în litere chirilice pe pragul de sus al porţii bisericii lor de lemn: « *Începutu-s-a cu aceasta lucrul. A.D. 1694* » Bătrînii satului ştiu precis că în decursul veacurilor au mai fost zidite pe acest loc încă trei locaşuri.

Părinţii mei, Simion şi Floarea, erau plugari săraci. Eu le-am fost al optulea copil. Personal, nu i-am cunoscut, căci au murit prea devreme din pricina greutăţilor primului război mondial, izbucnit chiar în preajma naşterii mele. Mai întîi a murit mama; tata i-a urmat după vreo doi ani. Ne-am trezit astfel pe lume opt copii, cinci fete şi trei băieţi, rămaşi doar în grija providenţei dumnezeieşti. Din acea vreme stăruie în minte o întîmplare, petrecută în casa noastră la vreo doi ani după moartea tatei, întîmplare pe care n-o pot uita.

Într-o zi de vară, în amurg, a apărut în curtea casei noastre un orb. Îl apucase seara în sat umblînd pe la casele oamenilor și cerînd milă și adăpost. Casa noastră se afla la marginea satului. Nu se găsise nimeni pînă la noi să-i ofere sălaș. Ne-a rugat să-l primim, și l-am primit. După o cină sărăcăcioasă ne-am culcat flămînzi. Dacă la ora aceea am fi știut că o mîncare mai mult decît gustoasă poate fi și « ciorba de bolovan», am fi gătit-o pentru noi și pentru el, din aceea ce mai aveam noi pe policioară, din ceea ce mai avea și el în traistă primit de la săteni, din ceea ce am mai fi găsit pe la vecinii noștri, la fel de bogați ca noi, și, fierbîndu-le pe toate, împreună cu bolovanul ce zăcea de cîteva luni pe prispa casei, ne-am fi săturat cu toții — și orbul și noi și vecinii. Dar, din păcate, iluminatul nostru poet și scriitor Vasile Voiculescu — singurul care deținea rețeta — nu-și tipărise încă inspirata lui schiță cu titlul de mai sus, și nici bătrînii satului nu o cunoșteau.

Patul ne era un maldăr de pănuși de porumb presărate jos pe pămînt și acoperite cu două țoale; cu al treilea ne-am învelit.

Bietul orb și-a dat seama în ce stare ne aflam; poate că la el acasă avea un așternut mai bun. Dar acum era mulțumit. Seninătatea feții lui exprima bucuria pe care o avea în suflet. După o vreme a adormit. S-a trezit pe la miezul nopții și s-a ridicat în genunchi. A început o rugăciune, lungă, rostită din adîncul inimii, pentru familia noastră atît de greu încercată. Se ruga cu lacrimi. L-am ascultat în tăcere, plîngînd și noi împreună cu el. Dimineața a plecat, iar noi am început a ne împărtăși unul altuia emoțiile ce ne stăpîneau, cînd el se ruga pentru noi.

Rugăciunea orbului am păstrat-o fiecare în inimă, și o vom păstra toată viața. De atunci și pînă azi, ori de cîte ori Dumnezeu mă încearcă mai greu, îmi aduc aminte de rugăciunea lui, iar Dumnezeu îmi ajută să înving greutățile.

Doamne, eu nu știu să fi făcut vreun bine în viața mea. Dar, totuși, văd că tu nu mă părăsești.

Iisuse, Dumnezeul meu, oare orbul acela n-ai fost chiar Tu, ascuns sub chipul *unuia din frații Tăi prea mici ?*

Luminează, Doamne, ochii inimii mele, ca nu cumva să treci Tu Însuți pe lîngă mine, iar eu să nu simt.

Domine, timeo Te transeuntem !

★

La vîrsta de opt ani am fost dat la un orfelinat din Oradea, unde mi-am făcut clasele primare. După patru ani, orfelinatul m-a repartizat la un seminar teologic aflat într-un tîrg din județul Hotin, numit Edineți. După alți patru, desființîndu-se școala am fost transferat la seminarul din Galați pe care l-am absolvit în 1934.

În toamna aceluiaşi an m-am înscris la Facultatea de Teologie din Bucureşti, ca bursier al Universităţii. Am absolvit-o în 1938. Teza de licenţă, intitulată «*Concepţia creştină despre martiriu în primele trei secole*», am lucrat-o la Istoria Bisericească Universală, sub îndrumarea binevoitoare a profesorului Teodor M. Popescu. Am stăruit asupra ei timp de un an şi jumătate. Acum mulţumesc lui Dumnezeu pentru bogatele roade duhovniceşti cu care m-am ales din ea, în strădania de a mă întări sufleteşte în faţa încercărilor grele ale vieţii.

În toamna anului 1940 m-am înscris la doctorat, la acelaşi profesor. Dorind să mă pregătesc pentru învăţămîntul seminarial, am urmat totodată şi cursurile Seminarului Pedagogic Universitar, luîndu-mi, în 1942, examenul de capacitate, specialitatea Religie.

2. Ce activitate misionară aţi desfăşurat după terminarea studiilor?

— În toamna anului 1942, împlinind 27 de ani, am fost hirotonit preot celib pe seama Catedralei Episcopale din Beiuş, de către regretatul episcop Nicolae Popovici, aflat aici în refugiu venit de la Oradea, împreună cu reşedinţa episcopală. În paralel am lucrat la şcolile confesionale din Beiuş ca duhovnic şi catehet, mai bine de cinci ani, adăugîndu-mi la osteneli organizarea şi conducerea corului catedral alcătuit din circa 70 de persoane. Cîntarea în comun la Sfînta Liturghie îmbogăţea repertoriul de cîntări religioase şi colinde al credincioşilor. Prelucrările unor teme folositoare, pentru elevi, care erau pregătite de ei înşişi, completau programul educativ spiritual oferit tinerilor şcolari.

Toate acestea, întregite cu pastoraţia individuală împlinită cu rîvnă de preoţii parohi, au contribuit în mare măsură nu numai la îmbunătăţirea duhovnicească a enoriaşilor, ci şi la menţinerea unităţii de credinţă. Sectele nu-şi făcuseră încă simţită prezenţa în părţile Beiuşului.

3. Ce activitate didactică aţi desfăşurat în cadrul Bisericii Ortodoxe Române?

— Lucrarea misionară didactică pe care am început-o la vechile şcoli confesionale din Beiuş cu avîntul şi entuziasmul specific tinereţii, am continuat-o după anii de închisoare, la Seminarul Teologic Special de trei ani de la Curtea de Argeş, cu ponderea omului deplin maturizat, folosindu-mă de experienţa vieţii dobîndită în anii care s-au scurs.

Acest seminar, unic în ţară şi în întreaga lume creştină din acea vreme, n-a avut caracter de permanenţă. Era doar o modestă şcoală impusă de necesitatea urgentă de a se completa cît mai degrabă cu preoţi slujitori buni toate parohiile vacante din ţară, şi mai ales din Transilvania, unde credincioşii rămăseseră ca o turmă fără păstor, ameninţaţi de năvala

« lupilor îmbrăcaţi în piei de oaie». A fost rodul unui gînd inspirat al fericitului întru pomenire patriarhul Iustinian. El l-a conceput, el i-a dat viaţă; şi o dată cu el s-a stins şi şcoala, dar nu mai înainte de a fi dăruit Bisericii noastre roadele făgăduite: cei peste trei sute de preoţi pregătiţi la sînul ei. În cadrul Bisericii române şcoală, aceasta a fost o apariţie meteorică, ce a luminat pe bolta Bisericii noastre doar nouă ani: din 1968 pînă în 1977. « Experienţa» regretatului patriarh nu poate trece nebăgată în seamă, pentru că, după cum spune Mîntuitorul: « *Cetatea nu poate rămîne ascunsă cînd stă pe vîrful muntelui*».

Elementele specifice profilului şcolii: vîrsta matură a elevilor (25—40 ani); provenienţa lor din rîndul muncitorilor; precum şi durata pregătirii redusă la 3 ani, pe care patriarhul-ctitor căuta să le acopere invocînd temeiuri evanghelice: deplina maturitate a apostolilor în momentul alegerii, chemarea lor din rîndul pescarilor şi durata tot de trei ani a pregătirii lor stîrneau nedumeriri celor neavizaţi. Aşa se face că un număr remarcabil de personalităţi cu vază din lumea creştină ca: *Iulius Döfner*, cardinalul Münchenului; *Victorin Ursache*, arhiepiscop ortodox român al Americii; *Swere Smadal* de la Societatea Britanică, trimis special de către Elisabeta a II-a, Regina Angliei, ca să constate « de visu» existenţa şi funcţionarea acestui seminar; profesorii universitari, *soţii Smart*, trimişi ai B.B.C. London pentru pregătirea turnării unui film documentar cu specificul « Ortodoxia»; *Ake Coslund*, din partea Bisericii suedeze, *Filip Potter*, secretar general al C.E.B., patriarhul *Pimen al Moscovei* şi mulţi alţii au ţinut cu tot dinadinsul să viziteze acest aşezămînt misionar insolit.

Aş dori să fiţi încredinţaţi că toţi aceştia s-au arătat încîntaţi de cele constatate la faţa locului, apreciind, mai mult decît protocolar, pregătirea, priceperea, conduita, modestia, curajul, zelul, tenacitatea şi dăruirea tuturor ostenitorilor, începînd de sus de la ctitor şi pînă la ultimul elev. Patriarhul Iustinian avea în gînd să ridice Seminarul de la nivelul de şcoală, la rang de Academie. Numai moartea sa neaşteptată a făcut să eşueze acest fericit plan, rămas îngropat în « cimitirul posibilităţilor», atît de vast, în biata noastră ţară.

Mai presus de toate, însă, adevărata carte de vizită a acestei efemere instituţii o exprimă activitatea rodnică pe care o desfăşoară neobosit în parohiile încredinţate lor cei de trei ori o sută de misionari pregătiţi la sînul ei.

4. Ce v-a determinat să alegeţi ca teză de licenţă în teologie tema despre martiriul creştin în primele trei veacuri?

— Mobilul acestei alegeri a fost reacţia spontană a sute şi sute de mii, sau poate chiar milioane de români credincioşi de pe tot cuprinsul ţării

în faţa morţii martirice a unor tineri voluntari români, căzuţi în luptă pe frontul anticomunist din Spania, în ianuarie 1937.

Prin faţa binecuvîntatelor moaşte, depuse în Biserica Sfîntul Ilie-Gorgani din Bucureşti, s-au perindat zile şi nopţi în şir, fără întrerupere, nesfîrşite grupuri de pelerini veniţi de pretutindeni, întru pios omagiu. În ziua înhumării, funeraliile au întrecut orice închipuire.

Convoiul nesfîrşit de participanţi, un adevărat fluviu de fiinţe omeneşti, întins de la Biserica Gorgani pînă la Bucureştii Noi, s-a pus în mişcare, în acordurile grave ale corului de bărbaţi acompaniat de sunetul clopotelor Capitalei sub privirile ochilor înlăcrimaţi ai altor mii de creştini aflaţi pe trotuare şi pe la ferestrele caselor într-o ordine şi tăcere impresionante, care te îndemnau la rugăciuni şi meditaţie. Mi-a rămas neştearsă în minte, pînă azi, faţa scăldată în lacrimi a marelui actor Constantin Tănase.

Însoţind convoiul în tăcere, îmi veneau în minte, stăruitor, frînturi din testamentul lăsat de unul din martiri: « *Se trăgea cu mitraliere în obrazul lui Hristos şi nu puteam sta nepăsător . . . Acesta a fost sensul vieţii mele. Acesta este esenţialul* ».

Avea în suflet *intuiţia vie a puterii teandrice a martiriului creştin*.

Peste cîteva zile l-am rugat pe profesorul meu T. M. Popescu să-mi aprobe ca teză de licenţă subiectul « Concepţia creştină despre martiriu » care figura de ani de zile, neluat în seamă, pe lista de subiecte formulate de profesor, mărturisindu-i totodată mobilul sufletesc al cererii mele.

Iar peste şaptezeci de zile, în zorii unei dimineţi de început de primăvară, pe la vremea mînecării, trezind din somn întreaga Capitală printr-un trăznet înfricoşător căzut ca din senin peste mausoleul mucenicilor Săi, Domnul Hristos, Cel cu obrazul rănit de gloanţele antihriştilor, a dat semn dumnezeiesc de primire a holocaustului mărturisitorilor Lui, mistuindu-l, întocmai ca pe al lui Ilie, lăsînd doar Crucea ca să vegheze de sus, spre semn de mărturie celor necredincioşi şi păgînilor.

5. Explicaţi-ne mai pe larg ce sînt martirii, şi ce putere dumnezeiască îi întărea să rabde chinurile pentru Hristos cu atîta curaj şi bucurie?

— Denumirea de *martiriu* vine de la cuvîntul grecesc *martys*, care înseamnă martor ocular. În acest înţeles l-a folosit Iisus Hristos cînd a zis Apostolilor Săi: « *Ci veţi lua putere de sus, venind Duhul Sfînt peste voi şi îmi veţi fi Mie martori în Ierusalim şi în toată Iudeea şi în Samaria şi pînă la marginea pămîntului* » (Fapte I, 8). Fiul lui Dumnezeu i-a prevenit însă pe ucenicii Săi că mandatul de martor cu care i-a investit nu-l vor putea împlini decît cu preţul unor grele suferinţe şi chiar cu preţul vieţii.

Martiri, în înțelesul de martori oculari, desigur că n-au putut fi decît Sfinții Apostoli și toți creștinii din generația lor, *care « L-au văzut și L-au pipăit»*. Numărul acelora care au mărturisit pe Hristos prin suferințe și moarte crescînd vertiginos, martirii au devenit curînd, în sînul Bisericii, o categorie aparte, iar *martiriul* un *ideal pentru toți fiii ei, un ideal rîvnit de toți, primul ideal popular al Creștinismului* (prof. T. M. Popescu).

Mă întrebați ce putere dumnezeiască îi întărea pe martiri să rabde cu atîta curaj și bucurie sufletească chinurile pentru Hristos? Las să răspundă la această întrebare contemporanii lor, care au trăit și suferit împreună cu dînșii. Astfel, Clement Alexandrinul, unul din marii dascăli ai vestitei școli din Alexandria (150—215), spune că *martiriu* înseamnă trăirea, la cel mai înalt nivel, a virtuților creștine ce unesc pe om cu Dumnezeu: *Credința*, *Nădejdea* și *Dragostea*.

« *Credința se revarsă precum sîngele, în toată viața martirului, pînă în momentul ieșirii lui din viața aceasta*» (Stromata IV, 4). Această *credință-virtute*, despre care Mîntuitorul spune că, dacă o avem măcar la dimensiunile grăuntelui de muștar, putem muta și munții din loc, îi ajuta și pe martiri să mute munții de ură, de răutate și de cruzime din inimile dușmanilor lor și ai lui Hristos; iar din sufletul lor orice urmă de teamă, de groază de chinuri, de frică de moarte.

Cît privește *Nădejdea*, aceasta era și ea pe măsura credinței, făcînd din martir un « *biruitor al morții*». « *Era nădejdea neclintită și fără margini că răbdînd chinurile și moartea pentru Hristos va trece din viața aceasta umilă și înșelătoare la viața cea veșnică și adevărată; că, odată dreptatea va trebui să învingă, iar cei vinovați cu adevărat să-și ia pedeapsa cuvenită*» (Eusebiu, Ist. Bis. cap. V, 1). « *Îți închipui că te vei ridica la cer ca să primești răsplătirea ?*», îl întreabă judecătorul pe Sfîntul Iustin Martirul. « *Nu numai că îmi închipui, ci sînt absolut sigur. Sînt atît de sigur, încît nu mai am nici cea mai mică îndoială*», *răspunde acesta* (Mart. Sf. Iustin IV).

Iar *Dragostea*, corolarul tuturor virtuților, nu se putea să nu fie și ea prezentă în sufletul martirului, dînd viață și sens celorlalte două, sprijinindu-le să nu cadă . . . Prin dragoste, martiriul se ridică la nivelul perfecțiunii, la desăvîrșire. « *Noi numim martiriul desăvîrșire*, spune același Clement, *nu pentru că omul și-ar găsi în el sfîrșitul vieții, cum gîndesc cei mai mulți, ci pentru că el este întruchiparea dragostei desăvîrșite*» (Stromata IV, 4). Dragostea martirului este *dragoste-foc* despre care Iisus Hristos spunea: « *Foc am venit să arunc pe pămînt, și cît aș dori acum să fie aprins*» (Luca 12, 49).

Primul împărtășit de acest « foc» a fost diaconul *Ștefan*, primul dintre cei șapte, nume simbolic, predestinat, care prevestea de la început strălucita biruință asupra morții și întunericului a nesfîrșitului șir de martiri,

atleţi ai lui Hristos, care aveau să-i urmeze. Plin de Duhul Sfînt, cu faţa strălucitoare ca de înger, luminată de lumina Taborului, şi privind la cer, Ştefan a văzut deodată slava lui Dumnezeu şi pe Iisus stînd de-a dreapta Tatălui, şi a zis: « *Iată, văd cerurile deschise şi pe Fiul Omului stînd la dreapta lui Dumnezeu* ». (Fapte, 7, 56)... Apoi a căzut sub loviturile pietrelor. O lumină taborică îl învăluia. Numai ucigaşii erau în întuneric. Dar s-a aprins o luminiţă, ca un opaiţ, şi în tabăra lor, în inima lui Saul, şi nu s-a mai stins pînă ce nu s-a prefăcut în fulger de lumină, coborît din cer pe drumul Damascului (Fapte, 9)...

După Ştefan au urmat alţii şi alţii, prinşi de acelaşi foc.

Căci ce altceva decît focul dragostei de Dumnezeu îl mîna pe episcopul Ignatie din Antiohia cu atîta ardoare, curaj şi demnitate spre circul de la Roma, unde fiarele înfometate îl aşteptau ca să-l sfîşie, în timp ce el ardea de dor ca dinţii fiarelor să-i macine trupul precum macină moara « grîul », ca să-l prefacă în făină vrednică de « pîinea cerească a lui Dumnezeu »? (Ignaţiu, Epistolia către Romani).

Ce anume îl determina şi pe bătrînul Policarp al Smirnei să urce, la 90 de ani, atît de senin, treptele rugului spre a fi mistuit de flăcări, dacă nu focul arzător al martiriului faţă de care flăcările rugului păreau adieri de zefir?

Dragostea, cu miraculoasa ei putere de a uni lucrurile şi fiinţele pînă la contopire, îl unea şi pe martir cu Hristos în aşa fel, că el era în Hristos şi Hristos era în el. « *M-am răstignit împreună cu Hristos şi nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine* », grăieşte, din proprie experienţă, Sfîntul Apostol Pavel (Galateni 2,20) în momentul acestei uniri, Hristos uşura durerile martirului pînă la aneantizare, luîndu-le asupra Sa. Sfînta martiră Felicitas, sclava Sfintei Perpetua, se văita în închisoare de durerile naşterii. Întrebată de temnicer cum va putea îndura torturile călăului dacă nu poate să sufere nici durerile naşterii propriului fiu, martira răspunde: « *Astăzi sînt eu cea care sufăr, dar atunci va fi un Altul în mine, care va suferi pentru mine; căci şi eu voi suferi pentru El* » (Martiriul Sf. Perpetua şi Felicitas). Şi martira a răbdat biciuirea şi legarea de coarnele unei vaci furioase şi chiar moartea, fără să mai scoată nici un geamăt.

6. Ce ne învaţă Iisus Hristos despre martiriu?

— Martiriul este pregătit de Hristos, e rodul Evangheliei Lui. Fiul lui Dumnezeu ştia greutăţile cu care vor avea de luptat Apostolii Săi cînd i-a trimis să propovăduiască într-o lume certată cu Dumnezeu, chiar de la începutul ei. Ascultînd porunca Lui, o mînă de oameni simpli, idealişti şi plini de credinţă, porneau să supună o lume profund înrădăcinată în materie, înrobită ei, şi păcatului. El însuşi suferea mult din partea acestei

lumi, dar încă paharul pătimirilor Sale nu trecuse. De aceea atrage de la început atenţia ucenicilor care L-au urmat: « *Cine voieşte să vină după Mine, să se lepede de sine însuşi, să-şi ia crucea şi să Mă urmeze*» (Marcu 8, 34).

Condiţia urmării Lui era acceptarea suferinţei de bună voie, primirea fără descurajare a tuturor insultelor şi a prigonirilor din partea domnitorilor şi împăraţilor, în faţa cărora aveau să fie tîrîţi pentru El. În faţa acestei perspective sumbre, învăţătorul trebuia să vină cu o radicală răsturnare a ierarhiei valorilor existente pînă la El, stabilind, cu fermitate, superioritatea Spiritului asupra materiei, iar, faţă de amîndouă, superioritatea absolută a lui Dumnezeu. Aceasta, pentru ca să înlăture din sufletele lor frica de moarte. « *Nu vă temeţi de cei ce ucid trupul, iar sufletul nu pot să-l ucidă*», pentru că în faţa lui Dumnezeu, Care are şi « *perii capului vostru număraţi*», puterea prigonitorilor nu înseamnează nimic. Numai astfel pregătiţi şi-a putut trimite Iisus apostolii în lume « *ca pe nişte oi în mijlocul lupilor*», gata oricînd să bea paharul amar al pătimirilor, să se boteze cu botezul sîngelui, şi să moară cu credinţa neclintită, că, departe de a fi o oroare, *Moartea*, cînd vine din pricina dragostei pentru Dumnezeu şi pentru oameni, se ridică la înălţimea celui mai sublim ideal: spre care omul poate năzui în viaţa aceasta: *Mîntuirea sufletului*, *Viaţa veşnică*.

Drumul pînă la atingerea acestui ideal, pe care Domnul Hristos L-a parcurs cel dintîi, fiind lung şi greu, a fost nevoie ca învăţătorul să-i asigure pe ucenici că suferinţa lor se va preface într-o bucurie pe care nimeni nu o va lua de la dînşii. Bucuria aceasta va fi bucuria femeii care se întristează cînd este în durerile facerii, dar după ce a născut copilul nu-şi mai aduce aminte de durere, pentru bucuria că s-a născut om nou în lume (Cf. Ioan 16, 20—21).

După făgăduinţa Mîntuitorului, martirii vor fi primii beneficiari ai fericirii veşnice. El zice: « *Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate că a lor este Împărăţia Cerurilor. Fericiţi veţi fi cînd vă vor ocărî pe voi şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvîntul rău împotriva voastră, minţind, din pricina Mea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi că plata voastră multă este în ceruri !*» (Matei 5, 10—12).

Cuvintele pe care le-a rostit Mîntuitorul Hristos în cei trei ani ai Săi de predicare, în legătură cu martiriul, sînt larg răspîndite de-a lungul paginilor celor patru Evanghelii. Adunate laolaltă, ar putea alcătui un *mesaj dumnezeiesc* adresat întregii lumi spre a o învăţa că « *mîntuirea se poate dobîndi numai prin cruce*, *prin suferinţă*, *prin martiriu*».

Despre acest martiriu, marele apologet Tertulian, în consensul Evangheliei lui Iisus, spune că este « *medicina vieţii veşnice*, *doctoria care vindecă răul*, *dar produce totodată suferinţă şi moarte*, *însă o moarte dătătoare de viaţă*» (Scorpiace, 5).

7. Ce spun Părinții, istoricii și scriitorii bisericești despre martiriu și despre jertfa martirilor?

— Era firesc ca ideile despre martiriu, cuprinse în Noul Testament, să fie dezvoltate şi completate tot mai mult în secolele de prigoană care au urmat, spre a fi recomandate credincioșilor Bisericii în lupta contra vrăjmaşilor lui Hristos, care nu se mai sfîrșeau.

Într-adevăr, martiriul a constituit preocuparea de căpetenie a tuturor Părinţilor şi scriitorilor bisericeşti ai vremii, însă, cu toate acestea, nu ne-a rămas de la dînșii nici o lucrare completă, sistematică, care să cuprindă în întregime problematica martiriului. Cîteva opuscule ca: *Îndemn la martiriu* (Origen), *Ad myrtyres* (Tertulian), *De exhortatione martyrii* și *De duplici martyrio* (atribuite lui Ciprian al Cartaginei) nu redau decît parţial martiriul, privit din anumite puncte de vedere, după scopul urmărit de fiecare autor.

Ideile dezbătute în jurul temei, fiind multe și variate, nu pot fi cuprinse într-un singur capitol. Ele ar putea fi însă grupate în jurul acestor întrebări:

Ce a însemnat martiriul pentru martirul însuși?

Ce a însemnat martiriul pentru Dumnezeu?

Ce a însemnat martiriul pentru Biserică şi întreaga lume?

Pentru martir, martiriul, după toţi Părinţii bisericeşti ai vremii, este un act de iubire faţă de Dumnezeu şi de oameni dus pînă la jertfirea de sine, imitarea lui Hristos pînă în cele mai mici amănunte — inclusiv în pătimire şi moarte. El este primul mod de trăire ascetică și mistică, la o înaltă tensiune, parcurgînd într-un timp relativ scurt toate cele trei trepte ale ascezei și misticei creştine: *purificarea*, *iluminarea* și *unirea extatică cu Dumnezeu*, extazul fiind moartea, iar moartea, naştere la adevărata viaţă, aducătoare de mîntuire.

Pentru Dumnezeu, martiriul este o armă miraculoasă de luptă duhovnicească împotriva diavolului și a puterilor lui, pentru realizarea Împărăţiei Cerurilor pe pămînt; un prilej de încercare a tăriei martirului și de ajutorarea lui în numeroasele cumpene grele prin care avea să treacă, Dumnezeu folosind pentru aceasta *miracolul*, mai mult ca oricînd, în decursul istoriei Creștinismului.

Pentru Biserică și lume, martiriul a fost principala cauză a răspîndirii Religiei lui Hristos în lume, sîngele martirilor fiind adevărata sămînţă a creştinilor. Martirul este cel dintîi model de om desăvîrșit, este primul *Sfînt* al Bisericii creștine. Martiriul și-a adus, în sfîrșit, contribuţia cea mai însemnată la emanciparea sclavului și a femeii din robia în care erau ţinuţi de societatea antică.

Toate acestea exprimă aproape tot ceea ce s-a scris de către Părinţii şi scriitorii bisericeşti despre martiriu şi despre jertfa martirilor în primele trei veacuri.

8. Cum împăcau martirii în sufletul lor paradoxele aparente ale Evangheliei: Iubire-Suferinţă, Viaţă-Moarte, Libertate-Robie şi Divin-Uman?

— Ceea ce îl mîna pe martir pe calea suferinţei era fără îndoială *iubirea*. Dar martirul iubea în ordine: mai întîi pe Dumnezeu şi numai după aceea lumea care este creaţia Lui. Iubirea lui Dumnezeu nu avea limite, după cum nici credinţa lui nu cunoştea îndoială. De adevărurile de credinţă el se apropia cu inima, nu cu mintea; le trăia, nu le comenta.

Iubind pe Dumnezeu, martirul îşi umplea inima cu El şi căuta cu orice preţ să se apropie de El, să-L urmeze şi să-L imite întru toate, mai ales în dragoste. Adevărul de credinţă şi-l lua din Evanghelie, de unde învăţa că, din iubirea de oameni şi din marea Sa bunătate, Dumnezeu a trimis în lume pe Unicul Său Fiu, pe Domnul nostru Iisus Hristos, Care, luînd trup omenesc şi suferind patimi şi moarte pe cruce pentru dînsul, a biruit păcatul şi moartea, prin înviere.

Mintea lui luminată de Duhul Sfînt nu putea să se împiedice în paradoxele aparente ale Evangheliei, iubire-suferinţă, viaţă-moarte, libertate-robie, divin-uman şi altele, căci pe toate acestea le împăca în cugetul său marea lui *dragoste* şi nemărginita lui *suferinţă* pentru Hristos, de Care se simţea legat pînă la moarte, şi dincolo de ea.

Tertulian spune, şi pe bună dreptate, că în timpul mărturisirii, *Hristos este în martir* (Christus in martyre est) şi, prin aceasta, implicit, martirul este în Hristos, *devenind una cu El* prin lucrarea iubirii reciproce. Or, cînd obiectul iubirii noastre transcede natura creată, adică este însuşi Dumnezeu, atunci atingerea Lui, unirea cu El nu este cu putinţă decît numai prin *suferinţa cea mai mare. La Dumnezeu nu se poate ajunge decît pe calea crucii, pe calea suferinţei.* Însuşi Fiul lui Dumnezeu, Cel Răstignit, ne-a învăţat aceasta. Iar suferinţa maximă nu este alta decît *martiriul*. De altfel, orice suferinţă, mare sau mică, se poate acoperi numai prin iubire, pe măsura ei; căci suferinţa şi dragostea trebuie să se suprapună întotdeauna ca două *cercuri egale*.

În viaţa omului, suferinţa are un rol primordial.

Acest mare adevăr îl îndreptăţea, pe la sfîrşitul secolului trecut, pe filozoful creştin Maurice Blondel să afirme că « *lucrul prin care se măsoară inima omului este felul în care el acceptă suferinţa, căci suferinţa este în om pecetea unui altul decît el* ».

« Suferinţa omoară *ceva* din noi ca să pună la loc *ceva* ce nu este în noi. Ea este *descompunerea* necesară naşterii unei opere mai depline; iar cine n-a suferit pentru un lucru (fie obiect, fiinţă, sau Dumnezeu) nici nu cunoaşte şi nici nu-l iubeşte». Domnul Hristos, Însuşi, ne învaţă că « *grăuntele de grîu cînd cade în pămînt, dacă nu va muri, rămîne singur. Dar dacă va muri aduce roadă multă*» (Ioan 12, 24).

« Suferinţa ne împiedică să ne aclimatizăm în lumea aceasta şi ne lasă ca într-o nelinişte incurabilă. Aşa se întîmplă că în faţa unei dureri reale (cum este prin excelenţă martiriul), nu există teorii frumoase care să nu pară deşarte şi absurde. De îndată ce apropii aceste teorii de ceea ce se cheamă Viaţă sau Suferinţă, teoriile şi sistemele răsună a gol, se dovedesc ineficace. O reciprocitate, sau mai bine zis, o identitate e cu putinţă numai între *dragostea adevărată* şi *suferinţa activă*, pe care le descoperim în martiriu. Dar să nu uităm că fără *o educaţie stăruitoare a durerii* nu se poate ajunge la acţiunea dezinteresată şi curajoasă».

Suferinţa activă şi dragostea adevărată, lucrînd împreună în martir, produc aceleaşi efecte în suflet ca şi moartea în trup: îl transportă pe cel ce iubeşte (martirul) în ceea ce el iubeşte (Hristos) iar pe cel ce este iubit (Hristos) în cel care iubeşte (martirul). « *A iubi înseamnă deci a iubi să suferi, a îndrăgi suferinţa, căci aceasta şi înseamnă bucuria şi lucrarea altuia în noi*» (vezi M. Blondel, L'action, Paris, 1983, p. 380).

În concluzie, *suferinţa activă* devine în martir suferinţă creatoare, rodnică, generoasă, aducătoare de bucurii duhovniceşti înalte, dătătoare de fericire. Ea devine jertfă pentru Dumnezeu, pentru oameni şi pentru martir însuşi. Acest mare adevăr îl mărturiseşte, pentru sine, Sfîntul Mucenic Ignatie, Episcopul Antiohiei, în drum spre moarte: « *Dragostea mea pentru lume este acum răstignită şi nu mai este în mine foc aprins pentru cele materiale, pentru cele pămînteşti. Doar apa cea vie şi grăitoare se mai află în mine, zicînd dinăuntrul meu: Vino la Tatăl*».

« *Nu mai am plăcerea pentru hrana cea pieritoare, şi pentru nici o desfătare a vieţii acesteia. Vreau numai pîinea cea dumnezeiască, pîinea cea cerească, pîinea vieţii care este Trupul lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Doresc băutura lui Hristos, Sîngele Lui care este iubire nestricăcioasă şi viaţă veşnică*» (Ep. către Romani).

Cu aceasta, doresc şi eu, Prea Cuvioase Părinte Ioanichie, să închei răspunsul la întrebare, oferindu-vă din partea unui adevărat mărturisitor al *Poeziei Bune*, atît de rar întîlnită în vremea noastră, un *Acatist*, în nouă stihuri într-un vers, închinat Sfinţilor Martiri care au ajuns să împace, atît de fericit, în inimile lor, *Iubirea* şi *Suferinţa*.

Și de ne vom învrednici să-l citim cu toată evlavia cuvenită Sfinților, vom simți că prin rostirea lui, mai mult decît prin tot ce am grăit pînă acum, *focul sacru*, dogoritor, ce ardea în inimile Martirilor, se va aprinde și în inimile noastre reci, încălzindu-le și apropiindu-le de Hristos.

Să ne plecăm dar capetele și, încercînd un moment de rugăciune, să zicem împreună cu *Reiner Maria Rilke*, inspiratul alcătuitor al acestor stihuri:

Stinge-mi (Doamne) lumina ochilor; Te pot vedea.
Acoperă-mi urechile, Te-aud ușor.
Fără picioare, către Tine pot umbla
Și fără gură pot să Te implor.
Frînge-mi în două brațele; la fel
Te va cuprinde inima-mi la loc!
Oprește-mi inima, și creierul va bate!
Și de-mi asvîrli și-n creier foc,
Pe sînge Te voi duce mai departe.

9. Dar paradoxul Viață-Moarte, cum se lămurește prin martiriu?

— Martirii primelor veacuri au scris cu sîngele lor despre viață și moarte cele mai frumoase pagini de filozofie trăită. Pentru dînșii, frica de moarte este inexistentă. Dimpotrivă, atunci cînd moartea era provocată de dușmanii lui Hristos, ea devenea cale sigură, și dorință totodată, spre viața veșnică, în Împărăția Cerurilor. Credința lor, întemeiată pe Cuvîntul dumnezeiesc, îi făcea biruitori ai morții.

Dorul lor de moarte nu avea însă nimic comun cu pesimismul. Martirii creștini au iubit natura, au iubit viața și frumosul, care, în definitiv, sînt și ele lucrurile mîinilor lui Dumnezeu. Dar lor nu li s-a dat posibilitatea să se bucure de ele. Nu scepticismul îi îndemna să dorească moartea, ci neputința de a trăi viața, aici pe pămînt, « *după Hristos* ».

Cînd prefectul poliției îl întreabă pe Apollonius: « *Prin urmare tu vrei să mori ?* » — Acesta îi răspunde: « *Dorința mea este să trăiesc în Hristos ! Dar nu am motiv nici să mă tem de moarte pentru că aș fi legat de viața aceasta, căci nimic nu este mai prejos decît ea. Însă nimic nu e mai vrednic de dorit decît viața veșnică, care este izvorul nemuririi pentru sufletul care a dus aici o viață corectă* » (Acta Apollonii).

Acest « *izvor al nemuririi* » este lucrul cel mai de preț ce-l poate cîștiga cineva în viață, căci nici una din valorile umane nu se situează deasupra a ceea ce se cheamă *Viață Veșnică* sau *Mîntuire*. Și odată ce aceasta poate fi dobîndită, ce nu ar fi dat omul ca să o cîștige? Ce însemnau toate celelalte lucruri pămîntești în fața mîntuirii? Puteai întîlni în acel timp pretutindeni frați care se îndemnau unul pe altul la moarte, părinți care-și

îndemnau la fel copiii, sau copii care-şi îndemnau părinţii. Iată, de pildă, pe mama mucenicului Sinforian, martirizat sub Marcu Aureliu, care-şi îndeamnă fiul să rabde cu tărie chinurile, ca să cîştige viaţa de veci: «*Fiule, fiule Sinforian, păstrează în inima ta pe Dumnezeu! Fii neclintit în credinţă! Nu ne putem teme de o moarte care duce, fără îndoială, la viaţă! Ţine-ţi sus inima, fiul meu, priveşte la Cel ce locuieşte în ceruri! Astăzi nu ţi se ia viaţa, ci treci numai la una mai bună!*» (Pătimirea Sf. Sinforian).

Pentru martir ziua în care i se suprima viaţa nu era ziua morţii, ci ziua naşterii. Moartea martirică nu era nimicirea sufletului, ci, dimpotrivă, o fortificare a lui. De aceea, Origen şi spunea: «*Dacă voim să ne mîntuim sufletul, pentru ca să-l facem mai mult decît un suflet, să-l pierdem prin martiriu!*» (Îndemn la martiriu).

Prin martiriu, creştinul începea adevărata viaţă, mai de preţ decît cea dintîi. Biografia mucenicului începe odată cu martiriul. *El intră în lumina istoriei doar în momentul arestării sale.* Sfîrşitul glorios al vieţii de aici este începutul vieţii veşnice. Furcile caudine ale robiei şi morţii devin deodată porţi de intrare în Imperiul Ceresc al libertăţii.

Dar dacă ideile despre moarte şi viaţă, aşa cum au fost ele definite prin martiriul creştin, sînt şi vor fi întotdeauna neîntrecute, este pentru că creştinii primelor veacuri au ştiut să dea şi vieţii pămînteşti preţul ei cuvenit. În filozofia atît de puţin avansată a vieţii şi morţii, martiriul reprezintă o culme, care, din păcate, astăzi nu prea este luată în seamă.

Moartea fiind pentru martir unirea desăvîrşită cu Hristos şi începutul vieţii veşnice, sufletul lui nu trecea prin vămile văzduhului şi nici prin judecata particulară, ci intra direct în Împărăţia Cerurilor. Dacă a fost doar catehumen, martiriul devenea pentru el şi Botez şi Mirungere şi Euharistie. Iar dacă martirul scăpa cu viaţă, trecînd în rîndul confesorilor, el era preferat pentru intrarea în cler, dacă dorea aceasta, fiindu-i socotite torturile la care a fost supus drept hirotonie, pentru treapta de diacon şi preot. În aceste cazuri, el primea taina hirotoniei numai pentru treapta de arhiereu (cf. Hyppolit, Can. VI). De aceea Tertulian şi numeşte martiriul *Sacramentum.* O singură categorie de torturaţi şi ucişi pentru Hristos nu se bucura de recunoaşterea şi cinstirea Bisericii: schismaticii-ereticii. Nu a existat niciodată un martiriu «extra Ecclesian» căci «*nu torturile şi moartea îl fac pe martir, ci cauza*» (Sf. Ciprian al Cartaginei).

Pe de altă parte, nimeni nu plîngea la moartea martirului, nimeni nu se ruga lui Dumnezeu pentru păcatele lui, căci acestea erau spălate cu propriul sînge dăruit pentru Hristos. În schimb, toţi se rugau de martir ca să se facă el mijlocitor între ei şi Dumnezeu pentru ajutorarea lor în necazurile şi greutăţile vieţii. Astfel, martirul devenea *Sfînt*, primul sfînt al Bisericii creştine.

Paradoxul Viață-Moarte se rezolvă așadar prin această scurtă formulă: *Viața, sfîrșită prin moartea pentru Hristos, nu înseamnă moarte, ci Viață Veșnică.* În fața acestui dumnezeiesc adevăr, nu ne putem reține exclamația: O, felix mors! O, fericită moarte!

10. Am dori, în continuare, cîteva cuvinte lămuritoare în legătură cu paradoxul Libertate-Robie.

— O realizare prețioasă a martiriului creștin, care nu poate să rămînă nebăgată în seamă, este și felul în care s-a rezolvat prin el paradoxul *Libertate-Robie.* Libertatea este cel mai de preț dar pe care Dumnezeu l-a oferit omului cînd i-a dat posibilitatea să aleagă între *Bine* și *Rău.* Potrivit Sfintelor Scripturi, Binele înseamnă respectarea ordinii puse în lume de Creator: *Dumnezeu-Suflet-Materie,* ceea ce înseamnă că: Trupul este supus sufletului, iar sufletul supus lui Dumnezeu. Respectarea acestei ordini însemnează realizarea *Virtuții.*

Răul constă în inversarea acestei ordini, prin voia omului: *Materie-Suflet-Dumnezeu,* ceea ce înseamnă trupul stăpînește sufletul, iar sufletul se sustrage voii lui Dumnezeu. În aceasta constă *Răul,* care este tot una cu *păcatul.*

Săvîrșind păcatul și stăruind în el, omul devine rob al propriilor patimi, își pierde libertatea, nu mai poate face ceea ce vrea el, ci ceea ce vrea păcatul din el, după Sfîntul Apostol Pavel. Înrobit păcatului, omul nu se mai poate elibera fără ajutor din afară. Numai Dumnezeu, cu harul Său, îl poate ajuta. Dar pentru aceasta a trebuit să ia trup însuși Fiul Său, Care prin patimile Sale și prin învierea Sa din morți a nimicit puterea morții și a iadului, deschizînd omului din nou calea spre Cer.

Cunoscînd acest mare adevăr, martirii s-au angajat într-un război aprig cu Satana și cu toate slăbiciunile lor trupești și sufletești, luîndu-L pe Iisus Hristos ca stăpîn și protector. Idealul lor era imitarea lui Hristos, atît în viață cît și în moarte. Uniți cu Hristos martirii au simțit mai mult ca oricînd ce înseamnă libertatea, ce înseamnă eliberarea din robia păcatului și înrobirea față de Hristos. A fi robul lui Hristos înseamnă a ajunge la *suprema libertate* care se dobîndește biruind păcatul și eliberîndu-te de robia Vrăjmașului. Dobîndind această libertate, *libertas shristiana,* cum îi ziceau ei, martirii se simțeau cu totul liberi chiar și în cele mai grele strîmtorări, în temnițe și în lanțuri: « *Locuiți într-un loc întunecos, dar voi înșivă sînteți lumină! Legăturile vă înlănțuie, dar voi sînteți liberi pentru Dumnezeu. Respirați un aer infect, dar voi înșivă sînteți un parfum suav*», spune Tertulian (Ad martires 2).

Suferințele pentru Hristos îl ajuta pe martir să-și desăvîrșească libertatea pînă în ultimul moment al vieții, după cum mărturisește Sfîntul

Ignaţiu al Antiohiei, în întîmpinarea morţii sale martirice: « *Sînt încă un rob al trupului dar, dacă voi îndura pînă la capăt chinurile, am să devin eliberat al lui Hristos şi mă voi renaşte liber în El*» (Epistola către Romani).

Prin această « *libertate creştină*», privită prin prisma martiriului, trebuie să înţelegem, desigur, numai libertatea spirituală, lăuntrică, nu şi pe cea socială. Biruind însă în ei orice urmă de robie faţă de păcat, ei se simţeau liberi, aşa după cum am arătat, chiar şi cînd se găseau în lanţuri. Totuşi, această libertate spirituală, chiar şi singură, a înlesnit eliberarea sclavilor şi femeilor din starea în care se găseau în societatea romană de atunci. Căci, acordînd femeilor şi sclavilor dreptul de a se învrednici de înalta cinste a martiriului, Biserica creştină a determinat prin aceasta emanciparea lor. Civilizaţia antică, socotind sclavul ca pe un instrument cu voce, iar femeia ca supusă cu totul discreţiei fără margini a lui *pater familias*, sau ca un ornament al ghineceului, credea că a omorît omul din sclav şi demnitatea umană din femeie; dar a văzut deodată pe aceşti oameni umiliţi, ridicîndu-se sub acţiunea harului, prin martiriul creştin. Calendarele Bisericii sînt onorate din plin de prezenţa în ele a atîtor nume de femei martire şi de sfinţi sclavi, care, prin moartea pentru Hristos, apărîndu-şi curăţia, au dobîndit demnitatea de oameni.

În acest fel se lămureşte şi se împacă tot, prin martiriu, şi paradoxul Libertate-Robie, convingîndu-ne că *adevărata libertate înseamnă pentru om eliberarea sufletului de tirania păcatului.*

11. Dar despre paradoxul Divin-Uman, ce ne puteţi spune?

— Lupta dusă de martiri împotriva puterilor Răului fiind o luptă grea, a fost nevoie ca Însuşi Dumnezeu să intervină pentru ajutorarea « ostaşilor Săi», căci, prin propriile lor mijloace, n-ar fi putut duce singuri lupta pînă la victoria finală. De aceea, creştinii primelor veacuri au crezut întotdeauna în intervenţia miraculoasă a lui Dumnezeu în martiriu prin diferitele minuni relatate de actele martirice. Raportorul morţii *Sfîntului Policarp* spune că flăcările rugului nu au avut nici o putere asupra corpului martirului; din contră, în loc să-l vateme, să-l ardă, îl înconjura « ca o pînză de corabie umflată de vînt». La fel, în faţa *Sfintei Blandina*, care, prin puterea ei nemaipomenită de a rezista la torturile călăilor, a uimit întreaga asistenţă, fiarele se opresc fascinate şi se retrag nemaivoind să o sfîşie. Fecioara martiră *Agnes* de la Roma este şi ea cruţată de flăcările rugului, la fel ca *Sf. Policarp*. Puterile naturii conlucrau cu martirii sistîndu-şi legile lor inexorabile, vădindu-se prin aceasta intervenţia directă a lui Dumnezeu. Citind actele martirice, de neîndoielnică autenticitate, din acea vreme, putem vedea din ele această intervenţie miraculoasă, chiar dacă ea se limita numai la uşurarea insuportabilelor chinuri la care

erau supuși și pe care ei le suportau foarte senini, veseli, uneori chiar rîzînd.

Acest lucru îl confirmă și Sfîntul Hippolit, papa Romei, el însuși martir, zicînd: « *Cînd vreunul dintre sfinți este chemat la martiriu, Dumnezeu lucrează în el minuni mari și toți admiră și laudă pe Dumnezeu* » (Comentar la Daniil, 2, 38). De altfel, Mîntuitorul Însuși a făgăduit mărturisitorilor Lui ajutor de la Duhul Sfînt cînd vor fi chemați pentru El în fața tribunalelor.

Miracolul nu poate fi, cu nici un chip, înlăturat din martiriu. Dar el nu trebuie nici căutat neapărat în afară, căci miracolul se afla în martir însuși (Christus in martire est). Minunea martiriului stă, mai întîi de toate, în *credința* și în *puterea martirului* de a răbda, căci, după cum spune un martirolog din vremea noastră, « *putea fi cineva martir fără să fi hărăzit de Dumnezeu cu vreo minune, dar nimeni nu putea fi martir fără credință* ».

Miracolul rezistenței de neînvins a martirilor este mărturisit chiar de un jurisconsult roman de talia lui Ulpian, care zice: « *Tăria acuzaților și rezistența lor în suportarea chinurilor fac tortura aplicată lor ineficace* ». Așadar, focul și sabia, fiarele și orice alte instrumente de tortură rămîneau slabe în fața tăriei credinței martirilor. Se putea oare un miracol mai mare decît acesta? De altfel, întreaga luptă a martirilor creștini în decursul celor două veacuri și jumătate de prigoană, s-au încheiat tot printr-un miracol, *miracolul victoriei celor goi*, după cum spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, « *împotriva unor adversari înarmați pînă în dinți* ».

Privit astfel, prin prisma veșniciei, chiar și numai prin această unică victorie, martiriul ne apare el însuși ca un miracol. Cum, în ciuda disperatei opoziții a lumii păgîne, acești eroi fără de arme au putut să cucerească lumea pentru Hristos Cel disprețuit, este o minune dumnezeiască a istoriei, săvîrșită de Hristos pentru martirii Săi; precum tot o minune este și ridicarea acestor huiduiți ai lumii pe culmile desăvîrșirii. Din cauza acestui miracol, istoricii bisericești, ca și scriitorii din primele veacuri, uimiți de proporțiile triumfului ideii prin oameni, n-au putut vorbi despre martiri decît cu venerație și entuziasm. Astfel, însemnările lor asupra martirilor au îmbrăcat, la unii, haina legendei, iar la alții, a omiliei. Ținînd seama că Hristos Însuși lua parte direct la lupta lor, credem că nici nu se putea vorbi altfel despre martirii creștini (Prof. T. M. Popescu).

12. Și acum, vă rugăm, Cuvioase Părinte, să formulați cîteva idei conclusive despre martiriu și epoca martirilor.

— Din cele arătate pînă acum rezultă că prototipul martirului creștin este Iisus Hristos, Împăratul cerurilor, după cum spune istoricu

Eusebiu de Cezareea, iar «miriadele» de martiri sînt socotite armata Împărăţiei Sale. Ca armată, ei formau o instituţie divină, pusă în serviciul Împărăţiei lui Hristos, avînd porunci de îndeplinit, o grea luptă de purtat, o victorie de cîştigat şi o răsplată de primit. De aceea martirii poartă şi numele de *atleţi ostaşi ai lui Hristos*. Armele lor de luptă erau exclusiv armele duhului, cea dintîi dintre ele fiind iubirea; iubirea de oameni, şi de Dumnezeu, iubirea chiar faţă de duşmani. Cu această armă ei trebuiau să înfrunte nişte adversari înarmaţi pînă în dinţi şi plini de ură. Lupta o duceau pe două fronturi, pe de o parte cu prigonitorii, iar pe de alta cu propriile lor slăbiciuni, cu ispitirile satanei.

În războiul ce a durat două veacuri şi jumătate între cele două armate, duhul a biruit oţelul, iubirea a înfrînt ura, Hristos a sfărîmat puterea răului. Biruitori, martirii, soldaţii lui Hristos au primit strălucitoare cununi, cununile nestricăciunii, ale vieţii veşnice.

Aceşti luptători ai dragostei au cucerit admiraţia întregii lumi, chiar şi pe cea a adversarilor. Sfîntul Ioan Gură de Aur îi numeşte «îngeri», Biserica îi proclamă «sfinţi»; victoria lor e socotită dumnezeiască, Domnul Hristos, Stăpînul lor, le oferă avantajul *minunii* într-o măsură covîrşitoare. În fiecare martir şi în toţi laolaltă, Divinul şi Umanul, spiritul şi materia se unesc într-o sinteză desăvîrşită, cu adevărat dumnezeiască.

În concepţia creştină, « *Iisus Hristos, ieri, azi şi în veci acelaşi* » *reprezintă modelul desăvîrşit al tuturor idealurilor creştine*. El este *Permanentul*, iar toate celelalte idealuri nu sînt decît călăuze menite să ducă pe oameni la Dumnezeu. *Apostolatul* este imaginea lui Hristos propovăduitorul, *Martiriul*-imaginea lui Iisus în pustie, *Mistica*, imaginea Lui în templu la 12 ani ş.a.m.d.

Mai presus de toate însă, în perspectiva celor două milenii de istorie, se înalţă *Martiriul*, idealul călăuzitor spre mîntuire al Bisericii creştine în grelele încercări ale persecuţiilor, al cărui rol de călăuză în spiritualitatea creştină, sîntem convinşi, că nu s-a încheiat nicidecum odată cu edictul de toleranţă de la Milan din 313.

Martiriul a continuat şi continuă într-adevăr şi azi, sub diferite forme, în toată lumea creştină, şi va continua pînă la sfîrşitul veacurilor, *pentru că nu este de conceput o viaţă socială fără să aibă la temelie duhul jertfirii de sine pentru Dumnezeu şi semeni.*

13. Aţi putea arăta vreuna dintre aceste forme sub care s-a continuat şi se continuă şi azi martiriul creştin în lume?

— Scriitorii epocii martirice, în general, au socotit martiriul ca *măsură-etalon* a tuturor virtuţilor creştine. Viaţa duhovnicească, de toate zilele, a oricărui creştin era considerată cu atît mai desăvîrşită cu cît se asemăna

mai mult cu martiriul. Origen, de pildă, spune că « *oricine face mărturisire pentru adevăr, prin cuvinte, prin fapte, sau sub orice alte forme, poate să se numească pe bună dreptate martir*». La fel, Tertulian îi numește «*martiri propuși*», «*martyres designati*» pe cei care erau doar pregătiți spre a deveni martiri, iar Sf. Ciprian numește, ca atare, pe cei condamnați la muncă silnică pe viață în minele de metale. În același context, Sfîntul Metodie de Olimp, vorbind despre fecioarele creștine, spune: « *Ele sînt adevărate martire, nu pentru că ar fi îndurat într-un timp scurt căznirile trupului, ci pentru că toată viața lor au luptat și nu s-au îngrozit de lupta lor olimpică, susținută cu rîvnă pentru curăția lor*» (Convivium 7, 3). Și, în sfîrșit, Sfîntul Ciprian al Cartaginei amintește undeva că *există nenumărate cununi martirice ale vremurilor de pace* (habet et pax coronas suas).

De aceea, nu este de mirare că și marele dascăl al școlii alexandrine, Clement Alexandrinul, căutînd să definească *tipul de om creștin ideal* numit de el « *gnosticul creștin*», spune că acesta nu este altceva decît un *martir*. « *Un martir ziua și noaptea, martir în comportare, martir în cuvînt, martir în viață și în trăire, un martir răstignit pentru lume, și lumea pentru el.*»

Dar, cele mai multe « coroane martirice ale păcii», din acea vreme, au împodobit capetele nenumăraților asceți, viețuitori ai pustiei, care se nevoiau cu postul, cu rugăciunea și cu privegherea, zi de zi, noapte de noapte, fără încetare, considerîndu-se și ei răstigniți pentru lume și lumea pentru dînșii. Unii dintre aceștia s-au învrednicit și de moartea martirică; iar alții, nespus de mulți, în frunte cu *Pavel Tebeul*, *Antonie cel Mare* și *Pahomie*, sporind numărul mare al « *anahoreților*» ce-și lăsau averile, împărțindu-le la săraci și retrăgîndu-se în pustie în timpul nesfîrșitelor persecuții ale lui Dioclețian, neputîndu-se împărtăși de martiriu din binecuvîntate pricini, și l-au răscumpărat prin îmbrățișarea ascezei creștine, care însemna un martiriu, nu numai de cîteva zile sau ceasuri, ci de o viață întreagă. Aceștia sînt cei ce au pus temelie, peste veacuri, *monahismului creștin*, care, odată cu încetarea persecuțiilor, au luat misiunea atît de grea dar și atît de sublimă a martiriului. Prin ei *martirul-atlet* devine *martirul-monah*, îmbrăcînd, peste armura atletică, mantia călugărească.

Lucrul acesta ar trebui să-l aibă pururea în minte toți cei ce îmbracă schima monahicească, bărbați sau femei, chiar din momentul intrării lor în mînăstire. Căci, numai făcînd așa, s-ar putea pune frînă slăbirii, încete dar continui, a vieții duhovnicești în toate mînăstirile, lucru amintit încă de la începutul vieții călugărești, în Patericul egiptean, unde este scris: « *Sfinții Părinți, din Egipt, proorocind pentru generațiile cele de pe urmă de monahi, ziceau: Ce am făcut noi înaintea lui Dumnezeu? Și răspunzînd unul dintre călugări, mare cu viața, anume Ishirion, a zis: — Noi am făcut*

poruncile lui Dumnezeu cu fapta. Iar ei au întrebat din nou: — Dar cei de după noi ce vor face? Şi le-a răspuns bătrînul: — La jumătatea faptelor noastre vor veni. Şi iarăşi l-au întrebat pe acel Cuvios: — Dar călugării cei mai de pe urmă ce vor face? Şi le-a răspuns: — Călugării de pe urmă nu vor face nicicum fapte călugăreşti. Dar vor veni asupra lor ispite şi năpăstuiri. Şi, aflîndu-se ei în acele ispite, de vor suferi şi vor răbda chinurile şi necazurile cu bărbăţie ca aurul cel curăţit în foc, se vor face mai mari şi mai buni decît noi şi decît părinţii noştri, înaintea lui Dumnezeu» (Prolog, 13 Decembrie).

« *Cine are urechi de auzit, să audă!* »

14. Se poate afirma că România este o ţară creştină şi sfinţită de martiri, asemenea celorlalte ţări creştine din bazinul mediteranean?

— Cu toată certitudinea putem afirma că ţara noastră a fost sfinţită de sîngele numeroşilor mucenici care au pătimit pentru Hristos în majoritatea cetăţilor daco-romane şi greceşti din Sciţia Mică — Dobrogea de astăzi —, şi la gurile Dunării, mai ales în secolele III—IV. Martirologiile creştine, ca *Breviarul siriac*, « cel mai vechi martirologiu răsăritean» (circa 370—380), *Martirologiul* numit « Hyeronimian» (sec. XVII) şi *Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane* (sec. XVIII), pe baza căruia s-a alcătuit calendarul ortodox de azi, inserează un număr de peste 100 de martiri care şi-au vărsat sîngele pentru credinţa în Hristos pe pămînt românesc, îndeosebi în Dobrogea, sub persecuţia împăraţilor şi cezarilor romani Deciu, Diocleţian, Maximilian, Liciniu şi Galeriu (sec. III—IV). Numărul martirilor din Dobrogea a fost însă mult mai mare, dar majoritatea lor au rămas necunoscuţi. Unii dintre ei erau aduşi în surghiun la gurile Dunării din întregul Imperiu Roman de Răsărit, fiind de origine traci, greci, macedoneni, sirieni şi mai ales băştinaşi, deci, *daci creştinaţi*, numiţi în vechile martirologii « *sciţi*», după vechea denumire a Dobrogei.

Toţi aceşti martiri au sfinţit pămîntul ţării noastre cu sîngele lor vărsat *aici* pentru Hristos. Ei au fost printre primii martiri şi mărturisitori ai Sfintei Evanghelii în spaţiul carpato-dunărean. Lor li se adaugă şi martirii din aceeaşi epocă martirizaţi în nordul Dunării, în fruntea cărora se află Sf. Sava de la Buzău († 372), supranumit « Gotul».

Aşadar, după un martiriu atît de bogat începînd chiar din primele secole, cred că şi ţara noastră se poate socoti printre ţările creştine de primă importanţă. După Sfîntul Apostol Andrei, aceşti sfinţi martiri au fost printre cei dintîi martori ai Evangheliei lui Hristos pe pămîntul ţării noastre. Iată de ce noi, românii, nu avem o dată anumită de încreştinare; pentru că am fost încreştinaţi de martirii primelor secole după Hristos.

15. Amintiți-ne cîțiva din martirii principali care au pătimit în țara noastră, începînd cu secolul III.

— Numărul lor este mult mai mare, și nu-i putem aminti aici. Dar sîngele acestor martiri dobrogeni a fost, incontestabil, sămînța numeroșilor creștini de mai tîrziu din nordul Dunării, din jurul arcului carpatic și din Transilvania. Între aceștia din urmă amintim pe *Sfîntul Ioan Valahul* din Oltenia, martirizat la 12 mai 1662 la Constantinopol, și, mai ales, pe marele martir și domn creștin *Constantin Brîncoveanu* cu cei patru fii ai săi, martirizați de turci la Constantinopol, la 15 august 1714. El este, cred, cel mai mare martir român din epoca medievală, fără egal în istoria Bisericii noastre.

Dintre martirii ardeleni amintim pe *Sfinții Ierarhi Mărturisitori Iorest și Sava* (sec. XVII), pe mucenicul *Oprea Nicolae* de la Săliște și *Sfîntul Visarion Mărturisitorul* (sec. XVII—XVIII), toți apărători ai Ortodoxiei românești din Transilvania.

16. Ne-ați putea împărtăși ceva și despre martiriul poporului român și al Bisericii noastre Ortodoxe în cursul acestui veac?

— Din cele arătate pînă acum, ne-am putut da seama că viața strămoșilor noștri, apăruți pe aceste meleaguri ca popor creștin, a fost dintru început și pînă în zilele noastre o *jertfă liturgică* neîntreruptă, stropită cu sîngele nenumăraților martiri, știuți și neștiuți. Dumnezeu și Omul au lucrat aici, împreună, în tot acest trecut istoric milenar, într-o «sinergie» asemănătoare celei de pe vremea martirilor, arătată prin multe și mari minuni, făcînd din însăși existența noastră pe acest pămînt «*o enigmă și un miracol*» după cum se exprimă cunoscutul nostru istoric Gheorghe Brătianu, mort și el de moarte martirică în închisoare.

Ultima jumătate de secol la care am luat parte cu toții, nu numai în calitate de martori, ci și în calitate de trăitori și făuritori de istorie, a marcat o sporire nemaiîntîlnită pînă acum a *jertfei martirice* pe pămîntul țării noastre.

Drama României Mari a început la 20 de ani de la Marea întregire, în anul pătimirii, 1940. O generație nouă, cum n-a mai fost alta, se ridicase vertiginos din *toiul* unei confruntări, hotărîte și ferme, între două concepții de viață, în care se angajase întreaga lume: *Lumină* și *Întuneric*, *Credință și Necredință*, *Hristos și Anticrist*, *Creștinism* și *Materialism*. Fiecare din ele se sprijinea pe forțe politice și militare bine dotate. Poporul nostru dreptcredincios a urmat de la început calea înaintașilor lui, alegînd credința.

Din lupta pe viaţă şi moarte ce s-a pornit între cele două tabere, în ţara noastră a ieşit biruitoare pentru moment tabăra Întunericului. Tot pentru moment, Lumina s-a văzut înfrîntă.

Rodul neîntîrziat al acestei înfrîngeri a fost prăbuşirea graniţelor Ţării, în decurs de o lună. Binecredinciosul nostru popor şi-a consumat atunci cea mai mare dramă, trăind-o ca pe o *jertfă liturgică* sîngeroasă.

Prologul s-a săvîrşit în Cer, nevăzut, dar dureros simţit, într-un cadru cu adevărat apocaliptic.

Îngerul Domnului, poate unul din cei şapte pomeniţi la Apocalipsă ţinînd cu mîna dreaptă Sfînta Copie, iar în stînga o Prescure rotundă, mare cît o ţară, cît România, a făcut o primă tăietură în adîncime pe latura dinspre Răsărit a Prescurii, spre Rusia, strigînd cu glas mare: « *Ca un Miel nevinovat spre junghiere s-a adus*». Îndreptînd apoi copia spre latura dinspre Apus, spre unguri, a făcut a doua tăietură, rostind cuvintele: « *Şi ca o oaie fără de glas împotriva celui ce o tunde, aşa nu şi-a deschis gura sa*».

Cea de a treia tăietură a făcut-o pe latura dinspre Miazănoapte, iarăşi spre ruşi, însoţind-o cu strigarea: « *Întru smerenia lui judecata lui s-a ridicat* ».

Şi în sfîrşit, la cea de a patra înjunghiere, făcută înspre latura bulgarilor, la Miazăzi, a strigat din nou: « *Iar neamul lui cine-l va spune*» ?

Despărţită astfel de restul « Trupului său» prin cele patru tăieturi « Agneţul » României celei Mari a fost ridicat de către Înger spre cer ca o jertfă a lui Dumnezeu, încheind rînduiala cu cuvintele: « *Că s-a luat de pe pămînt viaţa lui*».

La fiecare tăietură, bucăţi mari din pămîntul sfînt al ţării noastre au căzut în mîinile vecinilor pururea înfometaţi de pămînt străin; care aşteptau să primească « pomană».

Poporul martir îndoliat a rămas să « liturghisească» în continuare, mărturisind cu aceeaşi veche credinţă şi dragoste de la început, că, totuşi, în ciuda tuturor greutăţilor, *Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu şi Mîntuitorul lumii.*

La scurt timp după aceasta, s-a dezlănţuit cel de al doilea război mondial, pornit între cele două tabere, nu fără a se folosi o tactică a compromisurilor, dictată de împrejurări, pînă la sfîrşit. Luptaseră alături puteri diametral opuse privind orientarea politică şi concepţia despre lume şi viaţă.

Prin faimoasa conferinţă de la Yalta 1945, care a fost fructul hibrid al acestei anomalii, poporul român s-a văzut pus deodată faţă în faţă cu una din cele mai mari calamităţi din cîte s-au abătut pînă acum asupra omenirii: Un ateism impus, organizat, etapizat, sprijinit pe cele mai cum-

plite mijloace de opresiune duse pînă la exterminarea fizică și morală a omului.

Întemeiată pe o filozofie materialist-științifică, noua doctrină se prezenta ca o «*țesătură de minciuni*» în frunte cu minciuna ateistă, Dumnezeu fiind declarat inexistent sau mort.

De aci urma, în continuare, întoarcerea pe dos a tuturor normelor morale rînduite de Biserica Creștină în 2000 de ani.

Adevărul este înlocuit cu minciuna, iubirea de oameni cu ura de clasă, dreptatea cu samavolnicia, libertatea cu cea mai odioasă teroare, chipul lui Dumnezeu din om anulat prin despersonalizare, prin transformarea omului într-un număr statistic.

Bietul popor român — avînd în viscerele lui nu numai sîngele dacilor liberi amestecat cu cel roman, dar și «*diferențialele divine*» spirituale, imponderabile, ale credinței în Hristos care se întinsese pe meleagurile lui natale încă din vremea Apostolilor — s-a găsit dintr-odată pus în situația, extrem de grea, de a da pe loc «riposta» cea mai potrivită la noua provocare la care îl silea Istoria.

Așezați «*în calea tuturor răutăților*», după cum spune cronicarul, el avea, la momentul respectiv, o experiență, de două ori milenară, a rezolvării *cumpenelor grele*, dar această încercare de acum era incomparabil mai grea față de toate încercările dinainte. Gravitatea consta în faptul că pentru prima oară se găsea în fața unor provocări ce veneau, precum am arătat, din partea unor oameni «*fără neam și Dumnezeu*», în fața unor ființe din care fusese smulsă, sistematic și radical, orice urmă de credință; ființe, în care profeticul scriitor rus Dostoievschi întrezărea, cu un secol în urmă, *omul-fiară*, *omul-demonizat*, *omul-apocaliptic*, *capabil de orice; Omul*, *pe care i-a fost dat și neamului nostru românesc întreg să-l simtă cu amărăciune și durere în suflet*, timp de o jumătate de secol cu toate cele cinci simțuri ale sale: văzul cu auzul, cu pipăitul, cu gustul și cu mirosul, în calitate de *cobai de* experimente, pentru că Omenirea toată să învețe ce înseamnă omul *fără Dumnezeu.*

Provocările au început de îndată ce aparatul represiv al statului a reușit să se pună la punct, sub oblăduirea și cu asistența tehnică și ideologică a armatelor străine.

De pe tot cuprinsul țării, peste care se lăsase parcă un uriaș lințoliu cernit pe măsura bolții cerești, au fost hăituiți zeci de mii de nevinovați, bărbați și femei și chiar copii, închiși în lagăre improvizate, ținuți în condiții mizere sub teroare. Majoritatea erau intelectuali, de toate formațiile, dar nu puțini erau și țărani și muncitori. Preoții, recrutați dintre cei mai buni, de prin sate și orașe erau și ei prezentați în număr destul de mare.

Listele cu numele celor ce urmau a fi arestaţi erau alcătuite de oportunişti binevoitori, doritori a se oferi de la început drept cozi de topor în mîinile noilor stăpîni, făcînd primele dovezi slugarnice că vor să devină, cu tot dinadinsul, simbriaşi credincioşi ai orînduirii noi. Alte multe mii de români, din simţ de prevedere, au luat calea pribegiei, calea codrului, aşteptînd acolo limpezirea apelor. Pe alocuri au fost descoperite cadavre omeneşti ucise de gloanţe sau mutilate. La mînăstirea Izbuc din Bihor, de pildă, doi călugări bătrîni, vieţuitori ai schitului au fost găsiţi ucişi de gloanţe militare...

Încet, încet, atît cei din lagăre cît şi cei din pribegie s-au putut întoarce la vatră.

Peste tristul decor prezentat pînă aci s-a lăsat pentru cîteva momente cortina, pentru ca să fie ridicată apoi din nou, în continuarea spectacolului sinistru.

Acesta a fost doar preludiul *marii drame;* actul întîi al *Tragediei* urma să se desfăşoare, în toată hidoşenia lui, abia pe la sfîrşitul anului 1947.

A început prin alcătuirea unui guvern bine orientat spre stînga, după abolirea forţată a monarhiei şi întărirea noilor forţe poliţieneşti. Toate acestea prevesteau iminenta declanşare a unei persecuţii de lungă durată instituţionalizată, sprijinită pe o avalanşă nesfîrşită de legi, decrete, decizii şi măsuri speciale, care aveau să devină, nu peste mult timp, *temelia* şi *sensul* însuşi al unei orînduiri totalitare, sprijinită pe samavolnicie, pe nedreptate, pe minciună şi teroare.

Se proiectase din timp deschiderea unor vaste şantiere pentru realizarea unor lucrări pe cît de fantastice, faraonice, pe atît de costisitoare şi inutile. Pentru executarea acestora s-a preconizat, cu precădere, folosirea braţelor de muncă omeneşti, aceştia oferind totodată noii conduceri un bun prilej de a lichida pentru totdeauna pe indezirabilii « reacţionari», socotiţi « duşmanii poporului» şi ai generosului plan comunist de a coborî din nou Raiul pe pămînt, spre fericirea « clasei muncitoare» declarată peste noapte, prin decret, proprietara absolută a bunurilor ţării, şi « *forţa conducătoare în stat*», cînd de fapt, biata clasă, nu avea asigurată nici măcar « pîinea cea de toate zilele», iar mîinile şi picioarele îi erau ferecate de cătuşele nevăzute, dar dureros simţite, ale celei mai cumplite silnicii.

Au început, aşadar, arestările, recrutările de muncitori ideali, fără plată, fără mîncare, fără îmbrăcăminte, pregătiţi, cu multă grijă şi cu multe dichisuri, pentru vastele şantiere care îi aşteptau: Marele Canal, Stuful din Delta Dunării, măreţele hidrocentrale, grandioasele auto-

strade etc. etc., sau, pentru a deveni, dacă vreţi, «pensionari» cuminţi, supuşi, ascultători, cu «contracte de angajare» judicios întocmite: pe cîteva luni, pe cîţiva ani sau pe toată viaţa; cu locuinţa asigurată în «confortabilele celule» ale penitenciarelor principale sau judeţene, sau în barăcile construite anume în toate coloniile înşirate de-a lungul canalelor ca şi prin alte neştiute locuri de «*odihnă forţată*», unde ploşniţele secătuite de inaniţie stăteau cu miile în aşteptarea sîngelui omenesc spre hrănire.

În foarte scurt timp s-au umplut toate, pînă la refuz, şi închisorile şi coloniile.

Se mutaseră în aceste lagăre şi temniţe mii şi zeci şi sute de mii de oameni, dintre cei mai buni, pe care îi avea ţara. Toate instituţiile de bază ale societăţii noastre erau bine reprezentate. Academia Română, Universitatea, Facultăţile, inclusiv cea de Teologie; fostele guverne împreună cu Armata, Clerul şi călugării, şcolile şi întreprinderile, muncitorii şi ţăranii nedispuşi să-şi vîndă sufletele satanei ş.a.m.d. Numai bunul Dumnezeu ştie numărul şi numele victimelor «aduse ca nişte oi spre junghiere», după cum spune Proorocul, şi trecute prin rigorile torturilor, aplicate de călăi cu înaltă calificare, prin proba cumplitelor răngi, a focului, a varului nestins, a înfometării, a frigului, a teroarei şi a umilinţelor de tot felul.

Scopul final era bine definit: exterminarea lentă a insului prin anularea personalităţii şi degradarea totală a fiinţei umane prin nimicirea chipului lui Dumnezeu în om, prin îndobitocirea lui.

Armele de apărare ale mucenicilor erau: Credinţa în Dumnezeu, întărită prin rugăciune şi psalmi, prin recitări din Sfintele Evanghelii pe care unii le cunoşteau pe de rost, prin rostirea Sfintei Liturghii de către preoţi, prin postul de bunăvoie întărit cu cel impus de călăi, prin milostenii faţă de cei mai slabi, prin smerenie şi îndelungă răbdare, prin meditaţii religioase; prin memorări de poezii potrivite situaţiei, cele mai multe creaţii ale poeţilor consacraţi veterani ai închisorilor: Nichifor Crainic, Radu Gyr şi alţii; prin învăţare de limbi străine, prin îmbogăţirea cunoştinţelor, folosind scrisul cu acul: pe pereţi, pe pingele, pe centuri, ca şi prin comunicările dintre celule prin alfabetul Morse etc. etc.

Toate acestea alcătuiau o întreagă *Pravilă a Claustraţilor* rînduită pentru realizarea purificării prin suferinţă, a *Katharsis*-ului creştin, folosind metodele consacrate de veacuri ale marilor Asceţi şi Mucenici creştini spre a se pune temelie nepieritoare Împărăţiei Cerurilor pe pămînt, inclusiv în celulele temniţelor, devenite *altare de jertfă pentru Hristos*.

Mulţi dintre ei au murit înălţînd prin moartea lor martirică mii de holocausturi netrîmbiţate de mass-media vremii, neştiuţi de nimeni, nici măcar de familiile care-i aştepta mereu zi şi noapte. Înregistraţi numai de bunul Dumnezeu, în Cartea Vieţii, de Cronicarul Atotştiutor, cunoscător al fiecărui « chip» al Său umilit, «*care număraţi şi perii capului nostru*» şi le vede pe toate cele ascunse, răsplătind fiecăruia la vreme şi după cuviinţă.

17. Cum vedeţi o reînnoire duhovnicească a Bisericii lui Hristos pentru a rezista împotriva celor trei maladii cu care se confruntă astăzi întreaga lume creştină: necredinţa, indiferentismul şi sectarismul religios?

— Întrebarea Sfinţiei Voastre îmi aduce aminte o scrisoare a Sfîntului Vasile cel Mare către episcopul Tesalonicului, Ascholius, scrisă într-un moment în care Biserica creştină de atunci se găsea în împrejurări aproape identice cu ale Bisericii noastre de azi, fiind confruntată cu violenţa arienilor (sectarii acelor vremuri) sprijiniţi de împăratul Valens, precum şi cu decăderea morală şi slăbirea credinţei, care provocau tulburări tot atît de îngrijorătoare în sînul Ortodoxiei răsăritene.

« Am luat în mîini scrisoarea ta — scrie Sfîntul Vasile, şi am citit-o de mai multe ori. Simţeam că în ea se revarsă însuşi harul Duhului Sfînt şi credeam că mă aflu din nou în vremurile trecute cînd bisericile lui Dumnezeu erau înfloritoare fiind întărite în credinţă, unite prin dragoste, de parcă ar fi fost un singur suflet cu mădulare diferite . . . Atunci credincioşii ce luptau erau mulţi, sîngele martirilor care iriga Biserica hrănea cu mult mai mulţi luptători pentru adevărul creştin . . .Atunci noi, creştinii, aveam pace între noi, pace din care acum nu ne-a mai rămas nici măcar o urmă, pentru că noi înşine am gonit-o dintre noi cu brutalitate.

Dar, în ciuda tuturor acestora, sufletele noastre ni s-au întors pentru un moment la fericirea de altădată, în momentul cînd au ajuns aici la noi de dincolo de Istru (Dunărea) moaştele unui martir prin care s-a propovăduit acolo credinţa cea curată (Sfîntul Sava Gotul). Cine ar fi putut reda bucuria, dispoziţia sufletească reconfortantă ce am simţit-o în adîncul inimii noastre în faţa acelor moaşte?

Cînd l-am văzut pe atlet, l-am fericit; desigur şi pe dascălul lui (Eutihie), care l-a învăţat curajul, şi care îşi va primi şi el cununa sa din partea Dreptului Judecător, pentru că pe mulţi i-a întărit în lupta pentru credinţă.

Făcîndu-ne să ne aducem aminte de fericitul bărbat şi lăudîndu-vă patria voastră (Dacia), atît de roditoare de seminţe ale credinţei creştine, ne-ai bucurat pentru trecut; dar ne-ai şi întristat, în acelaşi timp, descriindu-ne cele ce se petrec *acum* în Biserica creştină. Astăzi nimeni dintre noi nu se poate apropia de virtutea lui Eutihie. Departe de a putea îmblînzi pe barbari prin puterea Duhului Sfînt şi lucrarea darurilor Lui, noi, cei de azi, am ajuns să-i sălbăticim, prin mulţimea păcatelor noastre, chiar şi pe cei care erau deja îmblînziţi.

Sîntem convinşi că adevărata cauză pentru care a crescut atît de mult puterea ereticilor se găseşte în noi înşine, în păcatele noastre. Aproape nici o parte a lumii n-a scăpat de pîrjolul ereziilor (sectelor). Tu vorbeşti în scrisoarea ta de lupte atletice, de trupuri sfîşiate pentru credinţă, de furia barbară înfruntată de cei neînfricaţi cu inima, de feluritele chinuri din partea prigonitorilor, despre dîrzenia întru toate a celor ce s-au luptat, de cruce, de apă, de toate cele prin care s-au săvîrşit martirii. Dar care este starea noastră, a celor de azi?

Dragostea ni s-a răcit, învăţătura Părinţilor s-a pustiit, neînfricata corabie a credinţei s-a sfărîmat, gurile credincioşilor au amuţit, mulţimile de credincioşi izgonite din lăcaşurile de rugăciune îşi ridică mîinile către Stăpînul lor din ceruri, sub cerul liber. La noi sînt acum grele strîmtorări morale, şi totuşi nu există nicăieri vreo mărturie despre acestea, pentru că cei ce aduc aceste nenorociri peste noi poartă aceleaşi nume ca noi, adică se numesc creştini.

« *Pentru toate acestea, tu roagă-te lui Dumnezeu să aducă alături de tine pe toţi atleţii aleşi ai lui Hristos ca să vă rugaţi împreună pentru Biserica Lui, ca, dacă mai este încă vreme pentru o mai bună aşezare a lumii, şi dacă nu se vor lovi toate de o împotrivire violentă, Dumnezeu, împăcîndu-se cu Biserica Sa, să o readucă la pacea de mai înainte*» (trad. pr. N. Petrescu).

Evocarea nostalgică a vremurilor trecute « cînd Bisericile lui Hristos erau înfloritoare», ca şi îndemnul la rugăciune stăruitoare către Dumnezeu pentru readucerea acestor Biserici la pacea de mai înainte « mă îndreptăţesc a crede că marele Ierarh vedea posibilă o îmbunătăţire a lucrurilor *numai* prin întoarcerea din nou a Bisericii veacului său la Biserica veacului martirilor, *La Martiriu*.

18. Ce părere aveţi despre sectele creştine din secolul nostru?

— Ori de cîte ori mă gîndesc la sectele creştine din vremea noastră, îmi vine în minte spontan, prin contrast, *Rugăciunea Arhierească* din

Evanghelia după Ioan, capitol XVII, rostită de Iisus, în contextul cuvîntării de despărţire, la Cina cea de Taină.

În seara aceea, cu cîteva ceasuri înainte de răstignire, rugăciunea Marelui Arhiereu a fost, ca niciodată, însoţită de sudori de sînge, de căderi cu faţa la pămînt, de apariţia Paharului Patimilor şi a Îngerului trimis de Tatăl pentru a-L întări.

Gîndul care îl preocupa pe Iisus în aceste momente de « întristare a sufletului Său» era, mai presus de toate, grija pentru unitatea credinţei Apostolilor şi a urmaşilor acestora pînă la sfîrşitul veacului. El se ruga Tatălui cu stăruinţă zicînd: « *Părinte Sfinte, păzeşte în numele Tău pe cei pe care Mi I-ai dat, ca să fie una precum sîntem şi Noi . . . Dar nu numai pentru aceştia Mă rog, ci şi pentru toţi cei ce vor crede în Mine, prin cuvîntul lor, ca toţi să fie una, după cum Tu Părinte întru Mine şi Eu întru Tine, aşa şi aceştia întru Noi să fie una, ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis*» (Ioan 17, 11, 20, 21).

Oricine citeşte această cutremurătoare rugăciune, îşi dă seama de îndată că Întemeietorul Bisericii creştine socoteşte *unitatea în duh şi credinţă* ca pe un lucru *esenţial*, de care depinde însăşi viabilitatea Noii Sale Legi. O singură categorie de creştini par a nu fi convinşi de acest mare adevăr, arătîndu-se, dimpotrivă, susţinători pasionaţi ai proliferării «bisericilor» pînă la limită: aceştia sînt Sectarii. De aceea numai Dumnezeu ştie cîte « biserici» de ale lor sînt astăzi în toată lumea creştină.

Atunci, cum stăm cu rugăciunea stăruitoare a Marelui Arhiereu, ca *toţi să fie una ?* Or, Biserică Creştină este o instituţie în care fiecare ins face ce vrea? Dorinţa Fiului lui Dumnezeu nu este pentru noi toţi poruncă ? Nu sîntem toţi datori să o împlinim? Cum se face că *Adevărul*, care nu poate să fie decît Unul, căci el Îl exprimă pe Dumnezeu, îmbracă în sînul Bisericii creştine atîtea forme contradictorii? Unde ne situăm faţă de *modelul unităţii* noastre în Duh, pe care însuşi Mîntuitorul ni L-a indicat că este *Sf. Treime ?* Nu ne dăm seama că o pluralitate de « Biserici divergente», refractare unităţii dorite de Hristos, e un indiciu sigur al absenţei Duhului Sfînt din mijlocul lor, căci Duhul Sfînt este cel care uneşte, nu cel ce dezbină; e Duhul iubirii, nu al urii !

Căutăm să ne acoperim apoi dezbinarea dintre noi cu eufemismul: « *Unitatea în diversitate*», dar nu ne gîndim că în această diversitate, dacă nu e prezentă şi « *Unitatea Duhului întru legătura păcii*», după cum ne învaţă Apostolul, iese la iveală numai *diversitatea*, care se transformă în ură, în duşmănie şi în separatism.

În acest context, a și apărut un nou « zel misionar» concretizat în aruncarea de « semințe evanghelice» pe ogoare în care sămînța Evangheliei lui Hristos rodește deja de sute de ani, în timp ce trei sferturi din oamenii planetei care sînt necreștini constituie un incomensurabil ogor potențial de misiune pus la îndemîna tuturor misionarilor de bună credință și stă în nesfîrșită așteptare.

De ce se seamănă acolo unde este deja semănat? Ori poate se seamănă o sămînță *nouă*, o *altă* sămînță? Să ne ierte Dumnezeu. Oare se mai poate numi sămînța lui Hristos o învățătură din care este scos Chipul Prea Curat al Maicii Sale, Născătoarea de Dumnezeu, fără de care n-am fi avut nicicum între noi pe Dumnezeu și Omul? Oare au pierit Evangheliile? A dispărut din « Canon» Sfînta Evanghelie după Luca?

Ce fel de sămînță de grîu curat poate fi sămînța care nu este purtătoarea *Trupului euharistic al lui Hristos*, din care El, Iisus, a împărtășit pe Apostolii Săi la Cina cea de Taină zicînd, fără echivoc: « *Acesta este Trupul Meu*» ?

Se mai poate numi Biserică Creștină o Biserică în care a fost dărîmat chiar Altarul pe care s-a jertfit Marele Arhiereu: *Sfînta Lui Cruce — Mîntuitoare ?* Poate fi socotit Biserică un locaș din care lipsesc *Sfintele Taine*, dătătoare văzute ale Harului nevăzut?

Ce mai rămîne din Biserica lui Hristos, de două ori milenară, după ce am izgonit din ea toți Sfinții binecuvîntați de Duhul Sfînt: pe Apostoli, pe Martiri, pe Ierarhi, pe Cuvioși, milioanele de creștini anonimi care prin viața lor curată au pus la zidirea Bisericii lui Hristos aurul curat al credinței și al vieții lor, după viziunea Sfîntului Apostol Pavel?; dintr-o Biserică deposedată de propria-i Istorie, de Sfînta ei Tradiție?

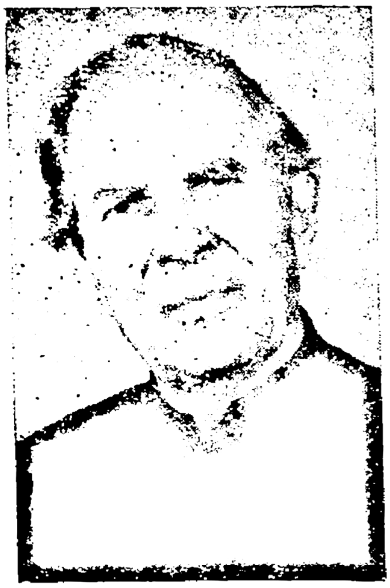
Oare Istoria Creștinătății începe și se sfîrșește cu fiecare dintre noi?

Să dea Dumnezeu ca toată frămîntarea ecumenistă din ultimii ani să aducă roade bogate. Să ne deschidă cît mai curînd ochii minții și ai inimii ca să ne facă să înțelegem că în fața noastră avem miliarde de semeni străini de Hristos, dacă nu chiar dușmani declarați ai Lui și ai Bisericii Sale; și că unirea neîntîrziată a tuturor creștinilor în duhul dragostei este un imperativ al vremii noastre.

Cineva, nicidecum neînsemnat, spunea nu demult, vorbind despre creștinii catolici și cei ortodocși, că, între aceștia, nu se pune problema dacă este posibilă unificarea, ci dacă le mai este îngăduit să rămînă separați. Dumnezeu să ajute Bisericii Sale!

PREOTUL PROFESOR ION BUNEA *

Arhiepiscopia Ortodoxă din Cluj-Napoca

Din generaţia marilor preoţi şi dascăli de teologie ardeleni, din ultimele cinci decenii, face parte şi Părintele Profesor Ion M. Bunea din cadrul Arhiepiscopiei Ortodoxe a Clujului, Vadului şi Feleacului.

Născut într-un sat de mocani din Munţii Apuseni şi hrănit de mic din izvoarele limpezi ale evlaviei ortodoxe din «Ţara Moţilor», Prea Cucernicia Sa a fost chemat de copil să slujească Biserica lui Hristos.

După absolvirea Facultăţii de Teologie din Chişinău şi a celei de Litere şi Filosofie din cadrul Universităţii clujene, tînărul teolog primeşte harul preoţiei în anul 1933 şi este numit preot paroh în cîteva biserici ardelene. Între anii 1939—1981 a funcţionat şi ca profesor de religie în învăţămîntul secundar din mai multe oraşe, profesor la Seminarul Pedagogic Universitar, la Institutul Teologic şi Seminarul Teologic din Cluj-Napoca.

Retras la pensie din toamna anului 1981, Părintele Ion Bunea, conştient de necesitatea acută a evanghelizării credincioşilor ortodocşi împotriva prozelitismului sectar, nu are odihnă. În liniştea inimii şi a locuinţei sale se roagă, citeşte, meditează, participă la slujbe misionare, ţine predici, vorbeşte de Hristos şi mai ales scrie cărţi de predici morale şi învăţătură ortodoxă pentru preoţi şi credincioşi. Pe lîngă bogata colaborare cu articole în diverse reviste bisericeşti, la Îndrumătorul misionar al Arhiepiscopiei Ortodoxe a Clujului, Vadului şi Feleacului, pe lîngă Tratatul de Teologie Morală, volumul I (1979), în calitate de coautor, Prea Cucernicia Sa a dat la lumină două lucrări omiletice — « *Cuvînt de învăţătură la Duminici şi Sărbători*» (1983) şi « *Cuvînt de învăţătură la Botez, Cununie şi Înmormîntare*» (1986).

* Născut în anul 1906, în satul Lunca Arieşului, judeţul Alba, ca fiu de ţărani. După absolvirea liceului, urmează Facultatea de Teologie din Chişinău şi Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj. În anul 1933 este hirotonit preot pentru parohia Năsăud. Mai tîrziu este numit profesor de religie şi lector universitar, apoi profesor la Seminarul Teologic din Cluj-Napoca. În anul 1981 se retrage la pensie. În 1990 trece la cele veşnice.

Invitat să colaboreze la un dialog misionar pe tema Decalogului, în vederea catehizării credincioșilor noștri, Părintele Ion Bunea ne prezintă o convorbire teologic-duhovnicească de înaltă ținută, pe care o redăm integral în paginile de mai jos.

1. De ce se cheamă Decalogul lege-Legea Vechiului Testament?

— Legea exprimă voința lui Dumnezeu. Dumnezeu și-a făcut cunoscută voința Sa creaturilor raționale și libere — oamenilor — prin legea morală naturală și legea pozitivă... Legea pozitivă este completare necesară a legii morale naturale. Ea a fost dată în două rînduri: în Vechiul și Noul Testament. Legea pozitivă a Vechiului Testament cuprinde totalitatea dispozițiilor date de Dumnezeu, începînd cu protopărinții noștri, apoi prin patriarhi, mai întîi prin Avraam și ceilalți patriarhi, iar în cele din urmă prin Moise și prin ceilalți prooroci.

Centrul Legii Vechiului Testament este Legea dată prin Moise (Legea mozaică). Ea include dispoziții privitoare la pregătirea poporului iudeu pentru viitorul său mesianic. Sfîntul Apostol Pavel o consideră — pe drept — «călăuză spre Hristos» (Gal. 3, 24). Menirea ei este de a cultiva credința într-un singur Dumnezeu, a trezi în Israel conștiința păcătoșeniei și vinovăției, apoi recunoașterea necesității de a se curăți de păcate prin jertfe și în cele din urmă a nădăjdui în izbăvirea lui prin harul ce va veni prin Mesia.

Legea mozaică cuprinde prescripții de conținut și scop diferit. Ea se împarte în: *lege ceremonială, civilă* și *morală. Legea ceremonială* se referă la Cortul Sfînt și obiectele lui, preoție, sărbători, curățire, făgăduințe etc. Dispozițiile legii ceremoniale au caracter pedagogic, de a pregăti poporul iudeu, prin semnificațiile lor simbolice, pentru opera mîntuirii. Ele au avut caracter vremelnic, pînă la venirea Mîntuitorului. *Legea civilă* cuprinde dispoziții privitoare la organizarea socială a poporului iudeu, conducerea lui supremă avînd-o Dumnezeu (regim teocratic). Legea civilă cuprindea dispoziții cu caracter politic, economic, social și civil, ca: anul sabatic, vînzări, moșteniri etc. Obligativitatea ei a început deodată cu distrugerea statului evreu de către romani, în anul 70 după Hristos. *Legea morală* mozaică se cuprinde în Decalog. Legea morală cuprinsă în Decalog formulează mai lămurit principiile legii morale naturale, de aceea s-a spus că ele — legea morală firească și legea morală pozitivă din Decalog — formează un întreg inseparabil. Decalogul este cea dintîi lege scrisă a poporului iudeu. Decalogul poartă numele de *lege*, de *lege a Vechiului Testament*, fiindcă este chintesența Legii. Cele zece porunci ale Decalogului cuprind «*cuvintele vieții*» (Fapte Ap. 7, 38) și au menirea de a împărtăși această viață, așa cum cere porunca Domnului:

« Păziţi toate poruncile Mele şi toate hotărîrile să le ţineţi, căci omul care le împlineşte va trăi prin ele» (Lev. 18, 5).

2. Învăţătura Vechiului Testament este cuprinsă în întregime în Decalog?

— Decalogul nu cuprinde întreaga învăţătură a Vechiului Testament. Prin darea Legii pe muntele Sinai s-a pecetluit legătura între Dumnezeu şi poporul israelit. Înainte de a fi scrise pe tablă de piatră, poruncile au fost întipărite de Dumnezeu în inima protopărinţilor noştri. Dar după căderea în păcate, ele au fost uitate şi nesocotite, astfel că a fost nevoie să fie amintite din nou în *« tunete şi fulgere şi nor des pe muntele Sinai şi sunet de trîmbiţe foarte puternic...»* (Ieşirea 19, 16). După darea Legii pe muntele Sinai, Dumnezeu a dat — pe parcurs — iudeilor şi alte porunci, multe dintre ele referitoare la felul cum trebuie duse la îndeplinire dispoziţiile Legii. Li s-a atras atenţia că Legea trebuie aplicată în spiritul, nu în litera ei, aşa cum Însuşi Dumnezeu le spune: *« Au doară arderile de tot sînt tot aşa de plăcute lui Dumnezeu ? Ascultarea e mai bună decît jertfa şi supunerea mai bună decît grăsimea berbecilor»* (I Regi 15, 22). Ca atare, poruncile date de Dumnezeu prin prooroci nu trebuie considerate ca ceva deosebit de Legea lui Moise, ci în strînsă legătură cu ea. O confirmă expresiile din Noul Testament, unde se spune: *« să asculte de Moise şi de prooroci»*. Nimerit se exprimă Sfîntul Apostol Pavel: *« ... În multe rînduri şi în multe chipuri, Dumnezeu odinioară a vorbit părinţilor noştri prin prooroci ...»* (Evrei 1, 1).

3. Decalogul singur asigură mîntuirea sufletelor omeneşti, sau numai o pregăteşte?

— Legea morală a Vechiului Testament cuprinsă în Decalog — singură nu asigură mîntuirea credincioşilor. Cuprinde principii morale de origine divină ce stau la temelia întregii moralităţi, dar conţine — în cea mai mare parte — porunci prohibitive (« Să nu ucizi», « să nu furi» etc.). Ea nu avea scopul şi de a îndrepta pe oameni, deoarece ea s-a dat pentru călcările de porunci. *« Legea a fost adăugată pentru călcările de lege pînă cînd era să vină Urmaşul...»* (Gal. 3, 19), deci avea rol pregătitor. Lipsită de prezenţa harului divin, Legea a arătat drumul mîntuirii, a căutat să înfrîneze pornirile păcătoase şi să menţină trează conştiinţa morală a evreilor.

4. Decalogul a fost dat numai pentru poporul ales, sau și pentru toată lumea? Cum trebuie privite și respectate cele zece porunci în Legea harului și în ce măsură ajută la mîntuirea credincioșilor?

— Decalogul are valoare absolută și veșnică, s-a dat pentru toată lumea, nu numai pentru poporul ales. El a trecut și în Noul Testament, dar deplina înțelegere a poruncilor lui o putem avea numai în lumina legii morale a Noului Testament «*Legea prin Moise s-a dat, iar harul și adevărul au venit prin Iisus Hristos*» (Ioan 1, 17). Mîntuitorul Iisus Hristos, autorul Legii celei noi evanghelice, care « a învechit-o pe cea dintîi», (Evrei 8, 13), n-a venit «*să strice Legea și proorocii, ci s-o împlinească*» (Matei 5, 17). Prin venirea Lui s-a împlinit tot ce se profețise despre El, iar harul a prisosit în ființa Lui. Iisus este revelația deplină a lui Dumnezeu. « *Cînd va veni ceea ce este desăvîrșit, atunci ceea ce este în parte se va desființa*» (I Cor. 13, 10). Iisus Hristos plinește și desăvîrșește legea morală a Vechiului Testament, dînd o nouă înfățișare și interpretare poruncilor din Decalog. El pune accent pe împlinirea poruncilor în latura lor afirmativă, pe zămislirea faptelor întîi în tainițele curate ale sufletului și apoi pe realizarea lor văzută. Astfel, Mîntuitorul în « Predica de pe munte» spune: «*Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu ucizi, iar cine va ucide, vrednic va fi de osîndă. Eu însă vă spun vouă că oricine se va mînia pe fratele său, vrednic va fi de osîndă... Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu săvîrșești adulter. Eu însă vă spun vouă: că oricine se uită la femeie, poftind-o, a și săvîrșit adulter în inima lui... Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu juri strîmb. Eu însă vă spun vouă...*» (Matei 5, 21—40). Mîntuitorul atrage atenția tuturor asupra izvorului intern din care pornesc faptele, înăbușindu-le la origine, dacă nu sînt conforme cu legea morală.

Față de legea morală veche, Iisus Hristos aduce motive superioare pentru împlinirea poruncilor. Întîi, iubirea față de Dumnezeu și apoi nădejdea vieții viitoare. E adevărat că mai dăinuie frica, dar o frică firească, asemenea aceleia pe care o au copiii față de părinți. Legea evanghelică scoate pe om de sub povara numărului excesiv de mare de porunci ale Legii Vechiului Testament (aproximativ 600 ale Legii ceremoniale). Față de caracterul particular și vremelnic al Legii Vechiului Testament, Legea Noului Testament este universală, asigurînd condițiile de trebuință mîntuirii prin har, la care se adaugă conlucrarea omului — credința dreaptă și faptele bune.

5. Cum se împart cele zece porunci după conţinut? Care din ele au conţinut dogmatic şi care au conţinut moral-creştin şi social?

— Poruncile au fost scrise de Însuşi Dumnezeu — « cu dumnezeieşti litere» — pe două table de piatră. Pe tabla întîia sînt scrise primele patru porunci, referitoare la *datoriile omului către Dumnezeu*, iar pe tabla a doua sînt scrise cele şase porunci referitoare la *datoriile omului faţă de aproapele*. Învăţăturile dogmatice şi morale se întîlnesc în toate poruncile Decalogului. Am putea considera cu precădere dogmatice primele două porunci şi a patra din Decalog.

6. Explicaţi pe scurt prima poruncă din Decalog: « Eu sînt Domnul Dumnezeul tău... să nu ai alţi dumnezei afară de Mine »

— Porunca întîia din Decalog se adresează — în primul rînd — oamenilor lumii vechi, care, datorită păcatelor, ajunseseră să se închine la mai mulţi dumnezei sau zei, ba chiar unor animale. O spune limpede Sfîntul Apostol Pavel: « *Au schimbat slava lui Dumnezeu celui nestricăcios întru asemănarea chipului omului celui stricăcios şi al păsărilor şi al tîrîtoarelor . . . , au schimbat adevărul lui Dumnezeu în minciună şi s-au închinat şi au slujit făpturii, în locul Făcătorului, Care este binecuvîntat în veci, amin*» (Romani 1, 23—25). Porunca întîia a Decalogului exprimă credinţa într-un singur Dumnezeu (credinţa monoteistă) şi opreşte închinarea la alţi dumnezei născociţi de mintea omenească întunecată de păcat. Legea evanghelică aduce lumină în privinţa lui Dumnezeu, Unul după fiinţă, şi întreit după persoane, cerînd creştinilor să creadă în El, să nădăjduiască în El şi să-L iubească mai presus de orice, închinîndu-I toate gîndurile şi faptele lor şi să nu se lepede de El, oricîte năpaste s-ar abate asupra lor.

7. Cum trebuie să credem şi să cinstim pe Dumnezeu?

— Fiind mai presus de puterea de înţelegere a minţii noastre, învăţătura despre Dumnezeu — Unul după fiinţă şi întreit după persoane —, o primim pe bază de credinţă, avînd ca temei autoritatea lui Dumnezeu care S-a descoperit. La primirea Botezului, fiecare om mărturiseşte credinţa în Sfînta Treime. Cine se leapădă sau schimbă înţelesul ei, încetează de a mai fi creştin. Credinţa în Dumnezeu o mărturisim în toate zilele vieţii noastre, inclusiv în ceasurile de grea cumpănă. Cinstim pe Dumnezeu, din tot cugetul nostru, prin săvîrşirea virtuţilor.

8. Ce este adorarea şi ce este venerarea şi care sînt deosebirile dintre ele?

— Adorarea este cultul în gradul cel mai înalt pe care-l datorăm lui Dumnezeu. Cinstim pe Dumnezeu cum nu cinstim nici o altă fiinţă, El

fiind Stăpînul şi Creatorul nostru, al tuturor, precum şi izvorul tuturor binefacerilor revărsate asupra noastră. Cinstirea lui Dumnezeu este expresia iubirii noastre curate « din tot sufletul şi din tot cugetul nostru»... Cinstim şi persoanele bineplăcute lui Dumnezeu, pe sfinţi, pentru vrednicia pe care şi-au cîştigat-o de sfetnici ai lui Dumnezeu. Această cinstire se numeşte *venerare*, inferioară în grad cu adorarea. Dintre toţi Sfinţii, de cinstire deosebită se bucură Sfînta Fecioară Maria, cinstire numită *preavenerare*.

9. Ce este idolul şi în cîte feluri se pot împărţi idolii?

— Idolul este chip făcut de mîna omului, despre care se crede că este Dumnezeu Însuşi. Astfel, idolatria cuprinde închinarea la lucruri, obiecte, figuri, în care se crede că este o putere supranaturală. Există şi alt fel de idolatrie, care a avut totdeauna aderenţi: este robia patimilor. Astfel, idol este banul pentru avar, poftele josnice pentru desfrînat, mîncarea pentru lacom, băutura pentru beţivi etc. Potrivit se exprimă despre ei Sfîntul Apostol Pavel cînd spune: « *Pîntecele este dumnezeul lor* » (Filip. 3, 19). Aceşti idoli nu pot fi dărîmaţi decît prin antrenarea voinţei în slujba binelui. « *Staţi împotriva diavolului şi va fugi de voi* », zice Sfîntul Apostol Iacov (4, 7).

10. În ce fel idolii patimilor îi îndepărtează pe oameni de Dumnezeu şi îi lipsesc de harul Duhului Sfînt?

— Patimile robesc pe om. Ele îl îndepărtează de Autorul legilor morale, de Dumnezeu, astfel că omul nu are alt stăpîn decît pe satan, căruia i se supune orbeşte. Fiind în robie, în robia acestor păcate grele, pătimaşul a rupt legătura cu Dumnezeu, s-a lipsit şi de darul Duhului Sfînt. Păcatul desparte pe om de Dumnezeu; păcatul este zidul de despărţire de care vorbeşte profetul Isaia (59, 2—4). În viaţa celor robiţi patimilor — adevăraţi idoli —, cu vremea, apare nebunia şi sfîrşitul e moartea. Caz tipic — în privinţa aceasta — este a lui Nabucodonosor şi Belşaţar, care, pe lîngă pierderea tronului, au avut un sfîrşit năprasnic (Daniel 4, 25—34; 5).

11. Cum pot oamenii să se izbăvească de idolii patimilor şi să se întoarcă cu toată credinţa către adevăratul Dumnezeu?

— Alunecarea în păcat, deci practicarea patimilor, e urmarea călcării legilor morale, a voii lui Dumnezeu. Trăirea în văpaia patimilor este dictată de motive practice, este ieşirea de sub frîna morală a credinţei, implicit a ochiului veghetor al lui Dumnezeu, care pedepseşte orice călcare a legii. Patimile aduc moarte sufletească credinciosului. Remediul? Trezirea şi întărirea credinţei. A trăi creştineşte viaţa, înseamnă a o pune la

adăpostul legilor morale, a avea conştiinţa că pentru viaţa şi menirea noastră în lume veghează Dumnezeu Însuşi, Care prin Întrupare s-a pogorît la noi, ca prin Înviere să ne ridice la Sine, la o viaţă nouă, la sfinţenie.

12. Care sînt urmările biblice ale închinării la idoli şi la patimi?

— În Biblie întîlnim multe cazuri cînd închinarea la idoli a fost sever pedepsită din partea lui Dumnezeu. Astfel, în timp ce Moise era pe muntele Sinai, spre a primi Tablele Legii, evreii şi-au făcut un viţel de aur la care se închinau. Cînd Moise a coborît muntele şi a văzut nelegiuirea, a sfărîmat viţelul de aur şi a pedepsit pe cei ce siliseră pe Aaron să le facă acest viţel.

Urmări dezastruoase au toate patimile în viaţa omului, ca spre exemplu beţia şi desfrîul, care au dus la tăierea capului Sfîntului Ioan Botezătorul. Irod şi Irodiada au sfîrşit în sărăcie, în suferinţă.

13. Unii se îndoiesc de existenţa lui Dumnezeu şi caută probe şi explicaţii raţionale. Care sînt principalele argumente raţionale în sprijinul dovedirii existenţei lui Dumnezeu?

— Pentru cei îndoielnici, cărora credinţa nu le spune nimic despre Dumnezeu şi învăţăturile Lui, le putem pune la îndemînă argumente raţionale — expresii ale revelaţiei naturale, ca spre exemplu: *istoric*, *cosmologic*, *teleologic*, *moral*, *ontologic*.

Argumentul istoric conduce la existenţa lui Dumnezeu din faptul existenţei acestei idei la toate popoarele şi în toate timpurile.

Argumentul cosmologic — după cum îl arată şi numele — conchide existenţa lui Dumnezeu din existenţa lumii, a universului, prin aplicarea legii cauzalităţii şi a principiului raţiunii suficiente. Potrivit legii cauzalităţii, orice efect trebuie să aibă o cauză. Or, lucrurile şi fiinţele din lume nu sînt întîmplătoare, nu îşi au cauza în sine. Ele trebuie să aibă o cauză în afară de lume şi mai presus de ea. Această cauză nu mai este întîmplătoare, nu mai este determinată de o altă cauză, ci absolută, îşi are cauza în sine, este mulţumitoare pentru judecata noastră, satisface principiul raţiunii suficiente. Acestei cauze în afară de lume şi mai presus de ea, noi, creştinii, îi zicem Dumnezeu.

Argumentul cosmologic este cel mai des folosit în teologie. Îşi are originea şi temeiul în Sfînta Scriptură, unde se spune: « *Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mîinilor Lui o vesteşte tăria*» (Ps. 18, 1). Îl găsim şi la Sfinţii Părinţi Atanasie, Vasile cel Mare, Grigorie de Nazianz, Fericitul Augustin ş.a.

Argumentul teleologic conduce la ideea de Dumnezeu din armonia, ordinea şi finalitatea din lume. Altfel spus, tot ce există în lume, fiinţe

şi lucruri, se supun unei rînduieli neschimbătoare, merg după anumite legi şi tind către un scop. Orînduirea legilor, a scopurilor şi, îndeosebi, adaptarea mijloacelor către scopuri, presupune existenţa unei Fiinţe atotînţelepte, a unui Dumnezeu organizator şi proniator. Argumentul teologic însă este foarte des întrebuinţat în Biblie, de aceea i s-a dat şi numirea de argument biblic.

Argumentul moral se sprijină pe existenţa şi cerinţele conştiinţei morale. Ea este glasul lui Dumnezeu în sufletul credinciosului; ea sfătuieşte şi mustră orice purtare a noastră. Conştiinţa morală nu depinde de noi, adică noi nu-i putem porunci, ci ea ne porunceşte nouă. Ea ne dă noţiunile de moral şi imoral, implicit a unui Legislator şi Judecător Suprem, pe care noi, creştinii, îl numim Dumnezeu. Argumentul moral mai are şi altă formulare: virtutea trebuie răsplătită cu fericire, iar viciul pedepsit. Este imperativul conştiinţei morale. Or, în viaţa pămîntească, adeseori, ordinea este răsturnată. Trebuie să existe şi altă lume, în care virtutea să fie răsplătită şi fărădelegea pedepsită de către o Fiinţă atotdreaptă, care judecă absolut obiectiv faptele fiecăruia.

Argumentul ontologic deduce existenţa lui Dumnezeu din însăşi ideea pe care ne-o facem despre El. Dacă avem în minte ideea de Dumnezeu ca « fiinţa decît care alta mai mare nu se poate cugeta», El trebuie să existe şi în realitate, — afirmă făuritorii şi susţinătorii acestui argument.

14. Care sînt păcatele împotriva primei porunci din Decalog şi care este gravitatea lor?

— Împotriva poruncii întîia a Decalogului păcătuiesc: ereticii, schismaticii, apostaţii, bigoţii, superstiţioşii, spiritiştii, vrăjitorii ş.a. Zăbovim îndeosebi asupra vrăjitoriei -- credinţa într-o forţă misterioasă pe care o au lucrurile, forţă care poate fi dominată şi constrînsă, pusă la dispoziţia omului, prin amulete, oglinzi, ierburi, parfumuri magice, descîntece etc. Vrăjitorii consideră că prin aceste mijloace dispun de forţele ascunse ale naturii, de spirite, de divinitate. Să nu uităm însă că vrăjitoria nu purcede din dorinţa de a cunoaşte tainele vieţii sau de a mîntui pe om; ea se practică spre a servi un interes personal, desigur al vrăjitorului, care speculează naivitatea celor de bună credinţă.

Vrăjitoria n-are nimic comun cu credinţa creştină autentică. Ea a fost veştejită încă în Vechiul Testament: « *Să nu alergaţi la cei ce cheamă morţi, pe la vrăjitori să nu umblaţi şi să nu vă întinaţi cu ei*» (Lev. 19, 31 şi 26). Osîndirea ei în această formă categorică are următoarea motivare: vrăjitoria atribuie omului şi forţelor naturale puteri ce aparţin în exclusivitate lui Dumnezeu.

15. Cum se pedepsesc cei ce fac vrăji şi cred în ele şi cum pot fi combătute vrăjitoriile practicate de credincioşi?

— Vrăjitoria se caracterizează prin trufie. Magul samarinean Simon făcea mare vîlvă pe vremea Apostolilor, socotindu-se « puterea cea mare a lui Dumnezeu» (Fapte 8, 10). Or, « *Dumnezeu celor mîndri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har*» (Iacov 4, 6). Vrăjitorii, ca şi toţi superstiţioşii, nu vor moşteni împărăţia lui Dumnezeu (Apoc. 20, 15). Creştinii trebuie lămuriţi spre a şti că Sfintele Ierurgii, care fac parte din cultul nostru, n-au în ele nimic magic. În Sfintele Ierurgii se folosesc elemente materiale (apă, untdelemn etc.), fără să fie învestite cu putere sfinţitoare. Elementele materiale din Ierurgii, precum şi gestul sau cuvîntul au caracter simbolic. Nu cuvîntul sau gestul printr-o putere a lor specială sau printr-un fel de a fi înşirate sau rostite ar cuprinde în ele o putere sfinţitoare, ci credinţa care se exteriorizează prin ele şi puterea lui Dumnezeu care este invocată, acţiunea Duhului Sfînt este singura producătoare a actului aşteptat. Ierurgiile se săvîrşesc în văzul lumii şi în biserici, pe cînd vrăjitoriile în locuri ascunse şi la întuneric, de aici şi lipsa lor de seriozitate. Sfîntul Apostol Pavel le califică: « născociri meşteşugite, care îndepărtează de adevăr» (II Tim. 2, 18). Se impune stîrpirea practicilor vrăjitoreşti şi a oricăror superstiţii din viaţa credincioşilor noştri, dar cu osebire a celor ce îmbracă o formă religioasă, cum este « deschiderea pravilei», spre a afla viitorul. Acesta e superstiţie curată, incompatibilă cu credinţa şi cultul Bisericii Ortodoxe.

16. Cum trebuie explicată şi înţeleasă a doua poruncă din Decalog: « Să nu-ţi faci chip cioplit, nici asemănarea vreunui lucru din cîte sînt în cer sus şi din cîte sînt pe pămînt jos, şi din cîte sînt în ape sub pămînt. Să nu te închini acelora şi să nu le slujeşti lor » (Ieşirea 20, 4—5)?

— Porunca a doua din Decalog întregeşte pe prima, referindu-se în mod deosebit la cinstirea lui Dumnezeu. Ea îl învaţă pe creştin să nu se închine la zei mincinoşi, adică la lucruri făcute de mîini omeneşti, la stelele cerului sau alte lucruri care iau locul lui Dumnezeu. Evreii au fost opriţi prin porunca a doua din Decalog de a-şi face orice asemănare sau icoană a lui Dumnezeu, întîi, din cauza firii lor senzuale, apoi din cauza înclinării lor de a adora însuşi chipul sau icoana materială.

17. Icoanele ortodoxe pictate pe lemn sau zugrăvite pe pereţii bisericilor pot fi considerate « chipuri cioplite », cum zic sectanţii?

— Icoanele ortodoxe pictate pe lemn sau zugrăvite pe pereţii bisericilor nu sînt « chipuri cioplite», fiindcă ele sînt reprezentări ale unor

ființe reale (Dumnezeu, sfinții). Prin cinstirea icoanelor se cinstesc persoanele care sînt înfățișate pe ele. Spre deosebire de icoane, idolii, chipurile cioplite în lemn, piatră, metal etc. sînt născociri omenești, de aceea porunca a doua oprește închinarea la idoli și la orice chipuri confecționate de mintea rătăcită a unora. Evident, porunca a doua din Decalog oprește pe creștin de la închinarea la orice fel de idoli, sfătuindu-l să nu-și facă idoli nici din îmbuibare, dar mai ales din înrobirea aproapelui. Închinarea lui să fie «în duh și în adevăr», exclusiv lui Dumnezeu, Unul după ființă și întreit după persoane.

18. Care este originea și temeiul scripturistic al icoanelor, al picturii sfinților pe pereții bisericilor?

— Icoanele sînt indisolubil legate de cultul nostru ortodox. Ele s-au bucurat dintru început de o cinstire deosebită în Biserica creștină. De-a lungul vremii, pe pereții bisericilor s-au zugrăvit chipuri de sfinți. Potrivit unei tradiții, în timp ce Mîntuitorul urca drumul Calvarului, a căzut sub greutatea crucii. Fața îi era plină de sudoare și de sînge. O femeie cu numele Veronica I-a șters fața cu o mahramă pe care s-a imprimat chipul Dumnezeiescului Mîntuitor. Ar fi cea mai veche icoană în biserica creștină. Se știe că Sfîntul Evanghelist Luca a fost și pictor și a pictat icoana Mîntuitorului și a Maicii Domnului.

Icoanele sînt preînchipuite în Vechiul Testament. Deodată cu porunca opririi închinării la idoli, s-a poruncit și cinstirea icoanelor, spunîndu-i-se din partea lui Dumnezeu lui Moise: «*Să faci doi heruvimi de aur . . . Între cei doi heruvimi de deasupra chivotului legii Mă voi descoperi ție și-ți voi grăi de toate, cîte am poruncit prin tine fiilor lui Israel*» (Ieșirea 25, 18—22). Moise a făcut pe obiectele din Cortul Sfînt chipul celor văzute în munte, așa cum i-a poruncit Dumnezeu. Pe catapeteasma care despărțea Sfînta de Sfînta Sfintelor erau făcute chipuri de heruvimi țesute cu deosebită iscusință (Ieșirea 26, 31—36). Pînă și pereții templului erau împodobiți cu heruvimi. Înțeleptul Solomon s-a conformat acelorași porunci la zidirea măreţului templu (III Regi 6, 29). Înaintea acestor chipuri ale Vechiului Testament, iudeii aduceau jertfe (III Regi 3, 15), preamăreau pe Dumnezeu în cîntări (Ps. 137, 1), tămîiau (Ieșirea 30, 1, 6, 8) și aprindeau candele (Ieșirea 27, 20—21).

La venirea Sa în lume, Mîntuitorul găsește icoanele în templele de atunci, fără să le desființeze, așa cum a desființat jertfele de animale, legea talionului ș.a. Ca atare, El nu le considera asemenea idolilor, ci potrivite cu sfințenia templului, în care nu concepea să se facă negustorie și să fie profanat tot ce-i aparține (Marcu 11, 15—17). Atît Iisus, cît și

Apostolii s-au rugat în templu, în care chipurile de heruvimi erau în mare cinste (Marcu 11, 17; Fapte 24, 11).

În Noul Testament, Dumnezeu Cel nevăzut devine văzut. Dumnezeu nu se mai adresează oamenilor numai prin cuvînt și prin mijlocirea profeților, ci Se arăta în persoana Cuvîntului întrupat. Apostolii au văzut cu ochii lor trupești pe Dumnezeu devenit om, pe Hristos; alături de El, au văzut și pe Fecioara Maria. Fiind persoane reale, Apostolii și-au putut reprezenta în icoană pe Iisus și pe Fecioara Maria, spre a-și aduce aminte de ele și a primi învățătură. Bine spunea un Sfînt părinte că «neavînd în minte patima Domnului, dar văzînd icoana răstignirii lui Hristos, ne aducem aminte de patima mîntuitoare și căzînd în genunchi, ne închinăm». Desigur, nu ne închinăm icoanei, ci celui reprezentat în icoană, după cum nu ne închinăm materialului din care este făcută crucea, ci lui Iisus care a pătimit pe ea. Cinstea adusă icoanei se îndreaptă spre cel înfățișat în icoană.

19. Ce sfinți mai deosebiți au apărat cultul sfintelor icoane și pentru ce în secolele VIII—IX s-a pornit eresul și lupta iconoclastă? Care ar fi principalele motive raționale izvodite de iconoclaști?

— Lupta împotriva icoanelor s-a început în secolul al VIII-lea și a durat peste 100 de ani. Promotorul acestei lupte iconoclaste (contra icoanelor) este un împărat bizantin, Leon Isaurul, care a cerut unor eretici din împărăție să se întoarcă la ortodoxie, iar iudeilor să se boteze. Iudeii au refuzat să se boteze — pe motivul alunecării creștinilor în idolatrie, fiindcă se închină la icoane. Ei au invocat — desigur, greșit — porunca a doua a Decalogului, care spune să nu-ți faci chip cioplit, nici să te închini lui. Împăratul — neînțelegînd cultul icoanelor — a deschis lupta împotriva iconodulilor (închinătorilor la icoane) — și această luptă a durat pînă în anul 787, cînd s-a ținut Sinodul al VII-lea ecumenic. Între Sfinții Părinți, care au apărat cultul icoanelor, Sfîntul Ioan Damaschin se situează la loc de frunte.

20. Care este hotărîrea canonică a Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic, privind cultul sfintelor icoane?

— Hotărîrea canonică a Sfinților Părinți de la Sinodul al VII-lea ecumenic de la Niceea, privind cultul sfintelor icoane, este următoarea: Este îngăduit și chiar util și bine plăcut lui Dumnezeu a face icoane religioase și a le venera, dar această venerare să fie numai cinstire, iar nu adorare, căci aceasta se cuvine numai lui Dumnezeu; apoi cinstirea icoanelor e numai relativă, căci respectăm icoana numai pentru că ea reprezintă o persoană sfîntă. Cinstirea nu o dăm materialului din care sînt

făcute, ci ființelor pe care le reprezintă, lui Dumnezeu, îngerilor, Maicii Domnului și tuturor sfinților bineplăcuți lui Dumnezeu.

21. Ce asemănare este între eresul iconoclast și grupările religioase care refuză icoanele pe motiv că ar fi idoli și « chipuri cioplite »?

— Eresul iconoclast este reeditat de unele grupări religioase care refuză cinstirea icoanelor pe motiv că ar fi idoli și « chipuri cioplite ». În folosul susținerii lor, adepții acestor grupări se sprijină pe considerentul că Dumnezeu este cu totul diferit de icoane, oricît de prețios ar fi materialul din care sînt făcute și oricît de artistic ar fi executate. Ei invocă textul următor: « *Dacă sîntem neam al lui Dumnezeu, nu trebuie să credem că dumnezeirea este asemenea aurului sau argintului sau ca marmora cioplită de meșteșugul sau de gîndirea omului* » (Fapte Ap. 17, 29). Textul nu infirmă, însă, cinstirea icoanelor, ci înfățișează ideea Sfîntului Apostol Pavel exprimată în Areopag, prin care demonstrează atenienilor spiritualitatea lui Dumnezeu. Le arată acestora că Dumnezeu nu este asemenea cu aurul sau argintul, nu este identic cu materia statuilor din templele păgîne ale Atenei, ci este imaterial. Deși imaterial, deci nu poate fi văzut, Dumnezeu s-a descoperit și poate fi zugrăvit în icoane, așa cum fiecare din persoanele Sfintei Treimi au binevoit a se arăta. Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om. El este icoana Tatălui (Evrei 1, 2—3). « *Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl* » (Ioan 14, 9), zice Mîntuitorul. Duhul Sfînt s-a arătat în chip de porumbel, la Botezul Domnului (Matei 3, 16; Luca 3, 21—22), apoi în chip de limbi de foc, în ziua Cincizecimii (Fapte 2, 1—4).

22. Care este pe scurt teologia icoanei, ca prototip spiritual al sfîntului reprezentat pe ea?

— În lumina dreptei credințe, icoana este mărturia convingătoare a întrupării lui Dumnezeu, o adevărată mărturisire a credinței creștine. Biserica apără icoanele, nu atît pentru funcția lor estetică, ci ca temeiuri ale credinței creștine. Icoana joacă în Biserică același rol ca și Scriptura, are același înțeles dogmatic, liturgic și educativ. Ea servește de mijlocitor între persoanele reprezentate și credincioșii care se roagă, înlesnindu-le să comunice cu viața harică. Prin icoane ni se fac cunoscute adevăruri descoperite de Dumnezeu, de aceea li s-a zis « *Evanghelie în culori* » sau « *Teologie în imagini* ». Ceea ce cuvîntul comunică auzului, icoana arată în culori.

23. Ce trebuie să cugete credincioșii cînd se închină în fața bisericii, a icoanelor și a Sfintei Cruci? Dar în fața Sfintelor moaște?

— Trăiesc în credința că se află în prezența harului divin. Referindu-ne în special la icoană, e venerabilă și sfîntă prin harul Sfîntului

Duh, care aduce sfinţenia atît a persoanei reprezentate, cît şi a icoanei. Duhul Sfînt — prin intermediul icoanei — efectuează relaţia între credincios şi sfîntul reprezentat. Tocmai acesta este rostul icoanei de a apropia pe credincios de Dumnezeu, de a-şi adăpa sufletul din seva harică, spre a se asemăna în virtute cu persoana reprezentată.

24. Cînd ne rugăm în biserică şi la sfintele icoane, cum trebuie să ne înălţăm sufleteşte la Dumnezeu şi la sfinţii Lui, adică să trecem de la materie la duh, de la chipul văzut la cel spiritual, nevăzut?

— Creştinul luminat trebuie să ştie că atunci cînd se roagă în biserică şi la Sfintele Icoane starea lui sufletească diferă cu totul de aceea în faţa unei statui sau a unui tablou. Spre deosebire de statui sau tablou, icoana ne aduce în faţă prezenţa lui Dumnezeu şi a aleşilor Lui. Tabloul sau statuia prezintă o fiinţă umană obişnuită, pe cînd icoana ne înfăţişează o persoană iluminată de har. Icoana ne invită să cinstim pe Iisus-Dumnezeu şi Om, în întregimea persoanei Sale, prin care ne-am mîntuit. La fel, ea ne sugerează apogeul atins de sfinţi, apartenenţa lor la o altă lume, necuprinsă cu braţele şi cu privirea. Rugăciunile făcute în faţa icoanelor au — pentru credincios — un singur scop, de a-L cinsti şi apropia pe Dumnezeu de viaţa lui.

25. Cum se cade să cinstească icoanele bunii noştri creştini? Ce rugăciuni mai obişnuite se cade să citească credincioşii, zilnic, la sfintele icoane?

— E de neapărată trebuinţă prezenţa în casele creştinilor a următoarelor icoane: Sfînta Treime, Iisus, Maica Domnului, Praznicele împărăteşti, Calea Crucii şi a Sfinţilor mai însemnaţi de peste an. Cinstirea icoanelor o arătăm, întîi, prin aşezarea lor la loc de cinste în casele creştinilor, după ce au fost binecuvîntate prin ritul sfinţirii lor. Ele sînt considerate obiectele cele mai de valoare din inventarul casei. Rugăciunile îndătinate — dimineaţa şi seara — se citesc în faţa icoanelor. La icoana Mîntuitorului se citeşte rugăciunea: « Prea curatului Tău chip . . .»; la icoana Maicii Domnului: « Ceea ce eşti izvorul milei . . .»; la icoana Învierii: « Învierea lui Hristos . . .» (vezi Cartea de rugăciuni).

26. Cum trebuie explicată a treia poruncă din Decalog: « Să nu iei numele Domnului Dumnezeului tău în deşert, că nu va ierta Domnul pe cel ce va lua numele Lui în deşert » ? (Ieşirea 20,7)

— Porunca a treia a Decalogului ne învaţă că numele lui Dumnezeu ne împărtăşeşte ceva din însăşi fiinţa Lui cea prea sfîntă şi — ca atare — nu ne este îngăduit a-L rosti decît cu cel mai adînc respect. Dacă numele

tatălui nostru pămîntesc ne este scump și-l cinstim cu toată vrednicia, cu atît mai mult este vrednic de cinstire — pentru credincioși — numele Tatălui ceresc, care este sfințenia absolută și izvorul tuturor binefacerilor vieții noastre.

Oamenii iau în deșert numele lui Dumnezeu atunci cînd înjură, cînd folosesc cuvinte de ocară, cînd blesteamă, batjocoresc, se poartă în chip necuviincios la slujbele dumnezeiești, se mînie și își calcă făgăduința făcută lui Dumnezeu. Porunca a treia din Decalog oprește și jurămintele mincinoase, precum și glumele cu numele lui Dumnezeu.

27. De obicei, cînd iau oamenii în deșert numele lui Dumnezeu?

— De obicei, oamenii iau în deșert numele lui Dumnezeu în clipele de mînie și de enervare. Prin orice fel de păcat jignim pe Dumnezeu, ne arătăm nerecunoscători față de El. De multe ori, Îl ofensăm indirect, urmărind o plăcere trecătoare, un cîștig, așa cum se întîmplă cu cel trufaș — ce-și urmărește slava — sau cu lacomul ce umblă după avut străin. Dar pe toți îi depășește cel ce înjură, fiindcă acesta se ridică direct împotriva lui Dumnezeu și asta fără nici un cîștig.

28. Ce mare păcat fac cei ce înjură pe Dumnezeu, Biserica, pe sfinți și toate lucrurile sfinte? Ce osîndă îi așteaptă pe acești hulitori de Dumnezeu?

— Ce mare păcat fac cei ce înjură pe Dumnezeu, aflăm încă din Vechiul Testament, unde — pentru acest păcat — era dictată pedeapsa uciderii cu pietre (Lev. 24, 15—16). Morala creștină înfierează drastic acest păcat, trecîndu-l între păcatele contra Duhului Sfînt. Osînda care-i așteaptă pe hulitori rezultă din cuvintele Mîntuitorului: «*Adevărat grăiesc că toate păcatele vor fi iertate fiilor oamenilor, și hulele ce vor fi hulit. Dar cine va huli împotriva Duhului Sfînt nu are iertare în veac, ci este vinovat de osînda veșnică*» (Marcu 3, 28—29; Matei 12, 31—32). Păcătuiesc greu și cei ce înjură Biserica, pe sfinți și lucrurile sfinte.

29. Cum pot fi combătute înjurăturile, glumele, vorbele deșarte, hulele de tot felul, blestemul și alte păcate la adresa lui Dumnezeu?

— Pe linie creștină, datoria noastră este să ne ferim de a huli pe Dumnezeu și a profera cuvinte injurioase la adresa Lui, să ne ferim de a înjura Biserica și pe sfinți, spre a ne arăta mărturisitori demni ai crezului nostru și cinstitori și cu fapta ai Tatălui ceresc. Dar, avem și datoria de a interveni cu curaj și energic, pentru a stîrpi acest păcat dăunător din viața semenilor noștri. Întîi, păstorii sufletești sînt chemați să dăltuiască

în conştiinţa credincioşilor datoria de a cinsti numele lui Dumnezeu şi a nu se deprinde cu înjurăturile, fiindcă « *Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deşert numele Lui* » (Ieşirea 20, 7). « *Pentru orice cuvînt deşert, pe care-l vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecăţii. Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept şi din cuvintele tale vei fi osîndit* » (Matei 12, 36—37). Părinţii sînt chemaţi să insiste în educaţia copiilor în a-şi însuşi un limbaj cuviincios şi în deprinderea unei vieţi superioare din toate punctele de vedere inclusiv a cinstirii numelui lui Dumnezeu. Li se va arăta că expresiile lipsite de cuviinţă şi deprinderile hulitoare sînt nedemne de calitatea noastră de fiinţe raţionale şi libere, de chemarea noastră de creştini. Reuşita — atît a păstorilor sufleteşti, cît şi a părinţilor — e garantată de pilda vieţii lor în acest sens « *Căci aşa este voia lui Dumnezeu, ca voi, prin faptele voastre cele bune, să închideţi gura celor fără cunoştinţă şi fără minte* » (I Petru 2, 15).

30. Ce pedepse urmează celor ce hulesc şi defaimă numele lui Dumnezeu, dacă nu se pocăiesc şi nu părăsesc acest păcat? Dacă se pocăiesc, pot fi iertaţi şi împărtăşiţi?

— Pedepsele sînt acelea care sînt dictate tuturor celor ce păcătuiesc împotriva Duhului Sfînt. Hulirea şi defăimarea numelui lui Dumnezeu dezrădăcinează din suflet înclinarea spre pocăinţă şi înstrăinează pe credincios de Tatăl cel ceresc. Cînd Mîntuitorul vorbeşte de neiertarea acestor păcate, are în vedere împietrirea inimii, îndărătnicia duhului de a nu se pocăi. Cel ce săvîrşeşte astfel de păcate nu primeşte iertare, fiindcă nu voieşte să fie iertat şi nu voieşte să asculte poruncile lui Dumnezeu. Dacă, însă, un astfel de vinovat se căieşte de păcat şi cere iertarea lui Dumnezeu, prin taina Pocăinţei, poate primi iertare şi pînă la urmă va fi împărtăşit, cu canonul corespunzător pe care i-l va da duhovnicul.

31. Cum trebuie înţeleasă şi explicată porunca a patra a Decalogului: « Adu-ţi aminte de ziua sîmbetei ca s-o sfinţeşti. Şase zile lucrează şi fă toate lucrurile tale, iar ziua sîmbetei este odihna Domnului Dumnezeului tău; în acea zi să nu faci nici un lucru, nici tu, nici fiul tău, nici orice dobitoc al tău »? (Ieşirea 20, 8—10)

— Prin cuvintele: « Adu-ţi aminte ... », Dumnezeu atrage atenţia asupra însemnătăţii acestei porunci, asupra însemnătăţii zilei de odihnă consfinţită chiar de El ca zi de odihnă: ziua sîmbetei. Prin ea, ni se aminteşte că, după cum Dumnezeu a făcut întreaga lume în şase zile, iar în ziua a şaptea S-a odihnit, tot aşa şi noi să ne odihnim în ziua a şaptea

de lucrul nostru. Șase zile din săptămînă sînt rînduite pentru muncă. Munca este din rai (Facerea 2, 15—20). Ziua a șaptea este zi de reculegere și examinare sufletească; ea este zi pentru înălțarea cugetului nostru către Dumnezeu. Este zi de cercetare a vieții, de aducere aminte de toate binefacerile lui Dumnezeu și îndeosebi de aducere aminte de crearea lumii. Porunca a patra din Decalog, necunoscută lumii păgîne, înalță pe om din punct de vedere moral și-i dă prilejul să cultive cele mai alese sentimente religioase și morale.

32. În ce fel trebuie să înțelegem că « S-a odihnit Dumnezeu de lucrurile Sale »? Și pentru ce s-a odihnit în ziua a șaptea, numită Sîmbătă (Sabat), care înseamnă « odihnă »?

— Ziua a șaptea este ziua în care Dumnezeu a încetat crearea universului. « Odihna» lui Dumnezeu în ziua a șaptea înseamnă toată perioada de după creațiune, deci pînă la sfîrșitul lumii, de aceea ziua a șaptea se numește « Sabat», « odihnă ».

33. Porunca respectării sîmbetei ca zi de odihnă a fost dată numai poporului ales-evreu, sau prin el la toate popoarele?

— Sîmbăta — ca zi de odihnă — era legată de un eveniment național din istoria poporului iudeu, și de aducere aminte de scoaterea lui din robia egipteană. « *Adu-ți aminte că ai fost rob în pămîntul Egiptului și Domnul Dumnezeul tău te-a scos de acolo cu mînă tare și cu braț înalt, și de aceea ți-a poruncit Domnul Dumnezeul tău să cinstești ziua odihnei și să o ții cu sfințenie*» (Deut. 5, 15).

E adevărat că Dumnezeu a binecuvîntat ziua a șaptea și a sfințit-o de la începutul lumii (Fac. 2, 2—3). Nicăieri, însă, nu se spune că Noe, Avraam, Isaac, Iacob etc. ar fi serbat sîmbăta. Abia Moise a primit porunca de a sfinți sabatul, poruncă ce a fost trecută în Decalog (Ieșirea 20, 8—11).

34. Ce trebuie să înțelegem prin nelucrare în ziua Sabatului? Inactivitate, odihnă firească după șase zile de lucru, odihnă și lucrare duhovnicească, sau nelucrarea păcatelor pentru a ajunge la adevărata odihnă întru împărăția lui Dumnezeu?

— Ziua Sabatului nu înseamnă totală inactivitate, ci o întrerupere a activității de peste săptămînă. Aceasta o cere o lege naturală, potrivit căreia organismul are nevoie de odihnă, spre a-și recupera energia pierdută în vremea îndeplinirii unei activități. Asta nu înseamnă că sufletul trece într-o pasivitate totală, el fiind, prin definiție, activ. În această zi, sufletul e chemat să-și mobilizeze forțele și să le îngemăneze cu harul

lui Dumnezeu, spre a se desăvîrşi religios şi moral. Grija lui de căpetenie este evitarea păcatelor. În această zi, care pentru creştini este Duminica, ei se întîlnesc în faţa misterului liturgic, cînd se face actualizarea jertfei de pe Golgota. Este înţelepciunea lui Dumnezeu, Care a rînduit şase zile de lucru şi o zi de repaos, o zi de trăire la cea mai înaltă sfinţenie, cînd creştinii îşi sporesc rîvna de a înfăptui voia lui Dumnezeu şi a ieşi din vîrtejul trepidant al vieţii de toate zilele. Asta reprezintă o pregătire pentru adevărata « odihnă» în împărăţia lui Dumnezeu.

35. Cum trebuie înţelese cuvintele rostite de Mîntuitorul, Care spune: « Tatăl Meu pînă acum lucrează şi Eu lucrez »? Care este lucrarea Tatălui, care este lucrarea Fiului şi care este lucrarea Sfîntului Duh?

— Tatăl, Fiul şi Sfîntul Duh sînt de o fiinţă. Natura lor este eminamente spirituală, astfel că activitatea le aparţine constitutiv. Orice lucrare săvîrşită de Dumnezeu în lume e săvîrşită de Cele trei Persoane dumnezeieşti în ordinea următoare: porneşte din Tatăl, e înfăptuită de Fiul şi e desăvîrşită de Duhul Sfînt. Lucrarea Tatălui e creaţiunea, a Fiului mîntuirea şi a Duhului Sfînt sfinţirea.

36. Pentru ce Iisus Hristos, Care « este Domn şi al sîmbetei », a lucrat multe minuni şi semne mai ales sîmbăta? Pentru că nu respecta Legea, sau pentru că El cerea de la oameni alt fel de lucrare duhovnicească în ziua sîmbetei?

— Iisus interpreta Legea în spiritul, nu în litera ei, fiindcă « *Duhul este cel ce dă viaţă*» (Ioan 6, 63). În lumina Legii evanghelice — aduse de Mîntuitorul —, nu putem vorbi de o întrerupere a săvîrşirii binelui, mai ales în momentele de strîmtorare şi grea încercare, nici în ziua sîmbetei. Însuşi Mîntuitorul spune: « *Sîmbăta este făcută pentru om, nu omul pentru sîmbătă* » (Marcu 2, 27). « *Fiul Omului este Domn al sîmbetei* » (Matei 12, 8). El a săvîrşit diferite semne şi minuni în zi de sîmbătă, spre a demonstra că iubirea — din care izvorăsc faptele bune — nu cunoaşte oprelişti în zi de sîmbătă. Săvîrşirea binelui nu cunoaşte bariere şi nici timp oprit; binele e datorie morală în toate zilele, cu deosebire în cele de creştinească sărbătoare.

37. De ce a fost înlocuită ziua Sabatului iudaic cu ziua Învierii Domnului, adică ziua întîia a săptămînii, şi de cînd anume s-a făcut schimbarea zilei de odihnă la creştini?

— Ziua Sabatului a avut un caracter naţional, legată de eliberarea evreilor din robia egipteană. Învierea Domnului — întîmplată în zi de

Duminică — este a doua creaţiune a lumii şi ieşirea din robia păcatelor. În Noul Testament, Duminica a luat locul sîmbetei, fiindcă în această zi Mîntuitorul a înviat din morţi, după ce S-a adus pe Sine jertfă Tatălui pentru ispăşirea păcatelor omenirii şi răscumpărarea sufletelor noastre din robia păcatului şi a diavolului (Efes. 2, 14—16). Toţi Sfinţii evanghelişti mărturisesc că Mîntuitorul a înviat în zi de Duminică. Astfel se spune: « *Iar în ziua întîi a săptămînii*, (duminica), *Maria Magdalena a venit la mormînt dis-de-dimineaţă, fiind încă întuneric, şi a văzut piatra ridicată de pe mormînt* » (Ioan 20, 1; Matei 28, 1—2; Marcu 16, 1—7; Luca 24, 1). Cuvintele: « *Ziua întîia a săptămînii* » sau: « *Într-una din sîmbete* » exprimă Duminica, fiindcă evreii numeau « sabat » sau « sîmbătă » atît ziua a şaptea, cît şi întreaga săptămînă. Zilele săptămînii se numeau astfel: Întîia zi după sîmbătă, adică Duminica, o numeau « întîia zi a sîmbetei » sau « întîia a sîmbetelor » sau « una din sîmbete ». A doua zi după sîmbătă sau luni, o numeau a doua zi a sîmbetei — şi aşa mai departe. Este, deci, evident că Mîntuitorul a înviat în zi de Duminică, astfel că instituirea acestei sărbători săptămînale, în locul sîmbetei, este deplin justificată.

38. Care sînt alte motive pentru care a fost schimbată ziua Sabatului la creştini?

— În ziua de Duminică a dat Mîntuitorul Apostolilor Săi cele mai mari daruri pe care le promisese (Matei 16, 19; 18, 18; Ioan 14, 26; 15, 26). În ziua de Duminică se adunau Sfinţii Apostoli la săvîrşirea cultului public şi luau Sfînta Cuminecătură (Fapte 2, 42; 20, 7). În zi de Duminică s-a pogorît Duhul Sfînt peste Apostoli în chip de limbi de foc (Fapte 2, 1—5). În zi de Duminică a primit Sfîntul Ioan descoperirea Apocalipsei (Apoc. 1, 10).

39. Care sînt principalele argumente aduse de unele culte împotriva serbării Duminicii în locul sîmbetei?

— Cînd Mîntuitorul a spus: « *Am venit să împlinesc Legea* », a înţeles, prin aceste cuvinte, am venit Să fac ca Legea să se împlinească prin Mine, în toate cele ce s-au prezis despre Mine; să fac ca prin venirea Mea, ea să fie îndeplinită. Iisus a venit să împlinească, nu să răstoarne cele ce s-au prezis despre El. A împlini ceva înseamnă a realiza, a desăvîrşi, a umple pînă la margine ceva ce este numai pînă la jumătate (o măsură, un vas, un pahar). Biblic vorbind, a împlini înseamnă a trece de la şcoala Vechiului Testament la aceea a Evangheliei, de la imagine la adevăratul chip. Vechiul Testament în sine era şi este bun şi de folos, dar în comparaţie cu Evanghelia este numai urzeală, însăilare, început şi nedesăvîrşit. Noul Testament a desăvîrşit, a adus şi cuprinde deplina revelaţie

a lui Dumnezeu. « *Cînd va veni ceea ce este desăvîrşit, atunci ceea ce este în darte se va desfiinţa*» (I Corinteni 13, 10). Legea cea nouă a înlăturat pe cea veche. În felul acesta, nici ţinerea sîmbetei, nici porunca tăierii împrejur, nici mîncările rituale evreieşti, nici alte prescripţii poruncite de legea ceremonială a lui Moise nu sînt menţinute în Biserica creştină. Este doveditoare — în această privinţă — observaţia clară a Sfîntului Apostol Pavel: « *Nimeni dar să nu judece cu privire la mîncare sau băutură, sau cu privire la vreo zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă, sau cu privire la o zi de sabat (sîmbătă). Acestea nu sînt decît umbra celor ce aveau să vină, pe cînd trupul* (realitatea) *este al lui Hristos*» (Colos. 2, 16—17). Aici ni se cere precis să nu băgăm în seamă pe cei ce ne învinuiesc pentru părăsirea sîmbetei şi a celorlalte obiceiuri iudaice, fiindcă toate acestea erau numai «*umbra bunurilor viitoare, nu însuşi chipul lucrurilor*» (Evrei 10, 1).

40. Ce înseamnă cuvîntul « Duminică » şi cum trebuie să cinstească creştinii ziua Sfintei Duminici?

— Numele: « *Duminică*» îl găsim o singură dată în Noul Testament, în Apocalipsă (1, 10), unde Sfîntul Evanghelist Ioan spune: « *Am fost în duh în zi de duminică şi am auzit, în urma mea, glas mare de trîmbiţă*». Cuvîntul Duminică înseamnă « Ziua Domnească» sau « Ziua Domnului». În limba latină, numirea de « Ziua Domnului» este notată astfel: « *Dominica dies*», adică ziua Învierii lui Iisus şi în acelaşi timp ziua venirii a doua, la judecată, a lui Iisus. De aici s-a născut în limba română cuvîntul « Duminică» (Dominica dies). Cinstirea Duminicii — ziua Domnului — o vom dovedi prin primenirea noastră sufletească şi trupească, ieşind de sub apăsarea grijilor acestei vieţi trecătoare şi ridicîndu-ne pe înălţimile vieţii curate, deci în afară de zona întunecoasă a păcatelor. Ea se cinsteşte prin participarea activă la Sfînta Liturghie, prin cercetarea bolnavilor, prin ajutorarea celor nevoiaşi, prin ascultarea învăţăturilor bune şi prin citirea cărţilor folositoare de suflet, cum sînt: Sfînta Scriptură, Cartea de rugăciuni, Vieţile Sfinţilor, Psaltirea, Ceaslovul ş.a.

41. Cum trebuie combătute păcatele pe care le fac unii creştini, mai ales în ziua Duminicii, cum ar fi beţia, desfrîul, certurile?

— Păcatele la care se referă întrebarea derivă din cultivarea plăcerilor vulgare, dar sînt, în primul rînd, păcate împotriva iubirii lui Dumnezeu şi a aproapelui. Săvîrşirea lor, în general, constituie o împotrivire la rînduiala lui Dumnezeu, conform căreia plăcerile sînt mijloacele accesorii, nu scopuri în sine, deci voluptăţi păgubitoare. Săvîrşirea lor în zi de Duminică e un păcat mai grav, fiindcă, în loc să aducem cinstire Părintelui ceresc, Îi aducem ofensă. Mijloace de combatere a aces-

tor păcate ar fi: cunoașterea învățăturii creștine, în care există rețete pentru înfrînarea egoismului și a altor păcate adiacente, rugăciunea, Sfintele Taine, meditația asupra iubirii lui Dumnezeu față de lume, care a prisosit, la plinirea vremii, în trimiterea Unicului Său Fiu, care S-a jertfit pentru mîntuirea noastră ș.a. E util a li se demonstra și rațional celor robiți de beție, desfrîu sau ură ce urmări dezastruoase au aceste păcate pentru ei și pentru societate.

42. Dacă lucrul mîinilor este oprit în ziua Duminicii, pot creștinii să facă de mîncare pentru ei, să dea hrană la vite, să îngrijească de bolnavi în ziua Duminicii?

— Cinstirea Duminicii nu este impietată prin săvîrșirea anumitor munci, ca, spre exemplu: curățitul sumar al casei, fiertul bucatelor, hrănirea și adăparea dobitoacelor etc. Sînt apoi activități care nu pot fi întrerupte în zi de Duminică, în uzine, trenuri etc.

43. Cum trebuie explicată porunca a cincea a Decalogului: « Cinstește pe tatăl tău și pe mama ta ca să-ți fie bine și să trăiești ani mulți pe pămînt »? (Ieșirea 20, 12)

— Potrivit cuvintelor Mîntuitorului, întîia și cea mai mare poruncă este: « *Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul și cu tot cugetul tău . . .* », iar a doua, la fel cu aceasta: « *Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți* » (Matei 22, 37—38). În ordinea firească a lucrurilor, semenii noștri cei mai apropiați sînt părinții. Ei ne-au dat viața, ne-au îndrumat primii pași, ne-au învățat disciplina muncii, omenia, tăria și frumusețea caracterului moral. După Dumnezeu, părinții sînt cei mai mari binefăcători ai noștri, în viața pămîntească. Ei sînt ctitori de viață nouă, cu menirea prelungirii ei, a desăvîrșirii și nemuririi.

« A cinsti pe tatăl tău și pe mama ta » înseamnă să-i iubești cu toată căldura sufletului tău, cu iubire plină de credință, lipsită de orice fățărie, să le dai ascultare, să nu le întorci vorba, să nu le disprețuiești povața. Chiar dacă sînt mai puțin învățați, copiii n-au dreptul să-i disprețuiască pe părinți. A cinsti pe părinți înseamnă a vorbi cuviincios cu ei, a nu te rușina de ei în societate, a-i ajuta în toate împrejurările, cu osebire în necaz și la bătrînețe: « *Fiule, sprijină pe tatăl tău la bătrînețe și nu-l mîhni în viața lui. Și chiar de i se va împuțina mintea lui, ai îndurare și nu-l disprețui, cînd tu ești în putere* » (Isus Sirah 3, 12—13; Pilde 23, 22). A cinsti părinții înseamnă a le arăta recunoștință, a nu-i uita niciodată, a-i pomeni în rugăciune și a le îngriji mormintele. Pildă grăitoare despre felul cum trebuie cinstiți părinții ne-a lăsat Mîntuitorul, în momentul

răstignirii Sale pe cruce, cînd a încredinţat pe mama Sa în grija Apostolului Ioan.

44. Nu cumva această poruncă are mai mult un caracter social decît unul creştin?

— Cinstirea părinţilor este o lege a firii, o întîlnim la toate popoarele, chiar la toate vieţuitoarele, oricît de sălbatice ar fi ele. Ea este, însă, trăsătura definitorie a fiinţei umane. Ea se întemeiază pe un sentiment natural. Copilul se simte legat de părinţi, aleargă la ei, le cere sprijinul şi ocrotirea. Dar, nu-i suficientă această legătură naturală instinctivă. Cinstirea părinţilor face parte din legile eterne ale sufletului omenesc. Ea a fost sădită de Dumnezeu în conştiinţa umană, ca ea să fie aplicată în raporturile copii-părinţi, aşa că are deopotrivă caracter moral creştin şi social.

45. Cum trebuie să crească părinţii pe copii ca să fie buni creştini?

— Părinţii sînt chemaţi să poarte grijă de sănătatea trupească a copiilor, asigurîndu-le hrană, îmbrăcăminte, adăpost. Urmează apoi instrucţia şi educaţia, îndrumarea lor după anumite reguli morale. Dintru început, părinţii au imperioasa datorie de a veghea şi îndruma de aproape paşii copiilor lor, a fi grijulii ca ei să-şi însuşească deprinderi bune, înăbuşind pornirile rele, extirpîndu-le din rădăcină. Prin Taina Sfîntului Botez, copiii s-au luminat cu lumina lui Hristos, s-au sfinţit şi au devenit biserică a Duhului Sfînt. Se cere din partea părinţilor să vegheze ca sfinţenia în sîmbure a copiilor lor să sporească. Folositoare sînt şi poveţele părinţilor pe care le dau copiilor. Hotărîtoare este, mai întîi, în materie de educaţie, inclusiv cea creştină, pilda vieţii lor. Dacă părinţii înţeleg şi traduc în viaţă cerinţele legii morale creştine, copiii îşi vor însuşi şi vor practica acest stil superior de purtare. Din contră, climatul familial viciat este dăunător educaţiei copiilor, astfel că părinţilor li se pot aplica cuvintele profetului: « *Părinţii au mîncat aguridă şi copiilor li s-au strepezit dinţii* » (Iezechiel 18, 2; Ieremia 31, 29).

46. Care sînt darurile şi binecuvîntările copiilor care cinstesc şi ascultă pe părinţi şi care sînt pedepsele şi suferinţele pămînteşti şi cereşti care îi ajung pe copiii ce nu-şi cinstesc părinţii? Oare trăirea pe pămînt este singura răsplată a copiilor ce ascultă de părinţi?

— Copiii, care îşi cinstesc părinţii, fac dovada superiorităţii lor morale, vădesc o conştiinţă morală vie. Sînt învredniciţi din partea lui Dumnezeu, întîi, cu o bogăţie sufletească de mare preţ, cu satisfacţia conştiinţei şi cu o

viață îndelungată, dusă cu tărie și demnitate, chiar în încercări și greutăți. Desigur, o astfel de purtare are și un revers: răsplata în viața viitoare. În schimb, necinstirea părinților este calificată păcat greu (Pilde 14, 21) și nebunie (Pilde 11, 12). În Vechiul Testament sînt amintite pedepse aspre pentru aceia ce nu-și cinstesc părinții. «*Ochiul care își bate joc de părintele său și nu ia în seamă ascultarea maicii sale, să-l scoată corbii care sălășluiesc lîngă un curs de apă, iar puii de vultur să-l mănînce*» (Pilde 30, 17; Lev. 20, 9; Ieșirea 21, 15—17). Porunca cinstirii părinților este întărită și în Noul Testament (Efes. 6, 1—3; Coloseni 3, 20). Morala creștină califică lipsa de cinstire a părinților păcat de moarte; e trecut între păcatele strigătoare la cer.

47. De ce de multe ori copiii de mici ascultă și cinstesc pe părinți, iar cînd se fac mari se împotrivesc și devin răi și chiar necredincioși, spre întristarea părinților lor?

— Din cauza mediului viciat în care au ajuns și a influențelor rele, care i-au întors din calea înfăptuirii binelui, inclusiv a cinstirii părinților. Îndeosebi ispitele, venite de la diavolul, înfățișează în locul binelui adevărat un bine înșelător și pierzător de suflet. Ispitele, care sînt îndemn la păcat, trezesc pofta plăcerilor înșelătoare, răstoarnă ordinea morală firească, deci îndepărtează de la ascultarea față de părinți și de la credință, care e frînă a dezordinii morale. Îndeosebi, există o vîrstă, cînd cei neformați încă nu pot să vadă punctul luminos, nici mai ales pe cel negru al distracțiilor, din cauza puternicei lor receptivități la aceste impresii.

48. Sînt și copii rău crescuți de părinți, needucați religios, care pot deveni, la maturitate, buni creștini și oameni cuminți? Ce rol au în acest sens preoții și credincioșii din jur?

— Aceștia dispun, mai întîi, de o comoară ascunsă sufletească, pe care părinții, răi fiind, n-au cultivat-o. În schimb au avut norocul să trăiască într-un climat moral sănătos, care le-a adus mîntuirea. Firește, influența bună a celor din jur a tras mult în cumpănă la modelarea lor sufletească și la însușirea unei conduite superioare din punct de vedere moral. Păstorul de suflete, precum și alți mărturisitori ai credinței au chemarea să iasă în întîmpinarea unora ce au ajuns în descumpănire, sînt la o răspîntie și-și caută un liman de salvare.

49. Care este cea mai înaltă școală de formare a copiilor în duh creștin?

— Este școala pildei părinților în familie și a păstorilor sufletești în biserică, dar și în conduita de toate zilele. În familie, părinții țin locul

preoţilor. După cum preoţii sînt chemaţi să înveţe şi să aplice legea lui Dumnezeu, tot aşa părinţii sînt îndatoraţi să sfinţească viaţa copiilor lor, să conlucreze cu Duhul Sfînt la zidirea lor sufletească în frica şi dragostea de Dumnezeu.

50. Porunca a cincea nu priveşte şi ascultarea creştinilor faţă de păstori şi de părinţii duhovniceşti — preoţi, duhovnici, ierarhi?

— Creştinii sînt îndatoraţi a da ascultare părinţilor duhovniceşti, ca unora ce sînt mijlocitori rugători la Dumnezeu pentru ei. Îndeosebi se cuvine să dea ascultare acelora cărora se mărturisesc ca unor părinţi sufleteşti, sfătuindu-se cu ei în privinţa mîntuirii. Datoria de a da cinstea cuvenită păstorilor de suflete este impusă creştinilor prin porunca a treia bisericească. Această datorie are o importanţă foarte mare, fiindcă dacă păstorului de suflete nu i se dă cuvenita cinste din partea credincioşilor, se nesocoteşte adevăratul raport ce trebuie să existe între ierarhia bisericească şi credincioşi. Iată ce spune Sfîntul Apostol Pavel în această privinţă « *Preoţii, cei ce-şi ţin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei ce se ostenesc în cuvînt şi învăţătură* » (I Tim. 5, 17).

51. Care sînt datoriile păstorilor de suflete faţă de fiii lor sufleteşti? Care este răsplata păstorilor buni care vînează sufletele pentru Dumnezeu şi care este pedeapsa celor ce pierd suflete din împărăţia lui Dumnezeu?

— Datoriile păstorilor de suflete faţă de fiii lor sufleteşti sînt multiple. Totuşi, le-am putea rezuma la două: de a-i învăţa şi de a-i sfinţi pe credincioşi. Obligaţia de a învăţa o învederează Sfîntul Apostol Pavel, prin cuvintele: « *Propovăduieşte cuvîntul, stăruieşte asupra lui cu timp şi fără timp* » (II Tim. 4, 2), în toate împrejurările. Este un mijloc de cîştigare a sufletelor pentru împărăţia lui Dumnezeu. Sînt sancţiuni pentru cei ce nu-şi îndeplinesc această imperioasă datorie. Astfel, canonul 58 apostolic prescrie oprire pentru episcopul sau preotul care nu învaţă poporul buna cinstire a lui Dumnezeu. În parohie, preotul este slujitorul, prin care credincioşii sînt aduşi la Hristos (I Corinteni 3, 1—3), organul prin mijlocirea căruia se transmite harul sfinţitor al Sfîntului Duh. Păstorul de suflet să nu uite cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: « *Nu fi nepăsător de darul ce este întru tine, care ţi s-a dat prin punerea mîinilor* » (I Tim. 4, 14—15). Răspunde de sufletele ce-i sînt încredinţate spre a le duce la mîntuire. Altfel, este năimit, oile nu vor merge după el, ci vor fugi de el, « pentru că nu cunosc glasul străinilor» (Ioan 10, 5).

52. Cum trebuie înțeleasă a șasea poruncă a Decalogului: « Să nu ucizi »? (Ieșirea 20, 13)

— Porunca a șasea a Decalogului interzice omului să ia viața aproapelui său. Uciderea este tocmai luarea vieții aproapelui cu știință și premeditare. Uciderea este păcat strigător la cer, întrucît prin această fărădelege omul intră în atribuțiile lui Dumnezeu, singurul stăpîn al vieții și morții fiecăruia dintre noi. Cine își curmă viața sa sau se atinge de viața altuia, lovește într-un drept al lui Dumnezeu. Este mai presus de orice îndoială că viața este cea mai prețioasă comoară, temelia celorlalte bunuri, sănătatea, mintea ageră, inima bună, bucuria de a avea familie, desfătarea în fața frumuseților naturii și altele. Cine răpește viața cuiva, îl lipsește deodată de toate aceste bunuri. Fiecare face parte dintr-o familie, este fiu al unei patrii. Cine se atinge de viața lui lovește într-un drept al familiei și al patriei. Viața este pregătire pentru intrarea în veșnicie; or, luîndu-i-se viața omului, el nu mai poate să se pregătească pentru acest scop.

Uciderea trupească înseamnă ridicarea vieții aproapelui cu orice fel de armă, sau lovirea și rănirea lui care îi aduc mai tîrziu moartea. Tot uciderea este istovirea prin muncă peste puterile omului, care-i grăbește sfîrșitul, lăsarea să moară de foame, fie că nu i se dau cele trebuincioase traiului, fie că nu i se dă putința să și le cîștige singur etc.

53. În afara pedepselor prevăzute de legile statului, care sînt, după învățătura Bisericii, pedepsele și urmările uciderii cu voie?

— Uciderea este păcat pedepsit de Dumnezeu chiar în viața aceasta. Lui Cain, care a ucis pe fratele sau Abel, Domnul i-a spus: « *Glasul fratelui tău strigă către Mine din pămînt* » (Facerea 4, 10). Mustrat de conștiință, Iuda și-a pus capăt zilelor. Ahab și soția sa, Isabela, au pus la cale uciderea lui Nabot. Pentru crima lor, ei au fost cumplit pedepsiți: trupul Isabelei l-au mîncat cîinii pe zidul Izreelului, iar sîngele lui Ahab l-au lins cîinii de pe carul de luptă (III Regi 21, 24; 22, 38). Necruțătoare este pedeapsa pentru cei ce iau viața trupească și sufletească a semenilor, aceste « biserici vii ale lui Dumnezeu ». Sfîrșit tragic au avut toți criminalii de-a lungul veacurilor (Caligula, Claudius, Cezar Borgia ș.a.). Irod a fost mîncat de viermi de viu, fiindcă a săvîrșit crime nu numai asupra supușilor, ci și asupra familiei sale, soție, fiu, soacră. Ucigașii sînt sortiți osîndei veșnice, « ci nu vor vedea împărăția lui Dumnezeu » (Gal. 5, 21). Pasibilă de pedeapsă e și intenția de a ucide.

54. Ce pedeapsă primesc cei ce ucid fără voie? Dar cei ce îndeamnă la ucidere pe alții? Ce spun Canoanele?

— Uciderea fără voie este un păcat mai ușor decît păcatul voluntar, gravitatea lui fiind în funcție de gradul lipsei de prevedere a celui ce l-a săvîrșit. Celui ce a ucis fără voie, i se cere un timp îndelungat de pocăință, cu post, rugăciune, fapte de caritate, apoi Mărturisire și Împărtășanie. Cei ce îndeamnă la ucidere pe alții, cooperează cu aproapele la săvîrșirea păcatului, se fac părtași la călcarea legii morale. În Sfînta Scriptură avem exprimată osînda ademenitorului și producătorului de sminteală (Matei 18, 6). Cel ce îndeamnă la ucidere, face dovada răutății sale sufletești, de aceea, numai o zguduire puternică a conștiinței sale morale îl poate întoarce din calea răutății lui. Canoanele sînt foarte aspre pentru ucigași, ca și pentru cei ce sfătuiesc la crimă. Întrucît crimele sînt considerate păcate de moarte, canoanele dictează pentru autorii lor pedepse de oprelişte de la Sfînta Împărtășanie pînă la 20 ani. Aceste pedepse sînt dictate de Canonul 91 Sinod VI Ecumenic și Canon 56 al Sfîntului Vasile cel Mare. Totuși, pentru cei ce vădesc sinceră pocăință, i se lasă duhovnicului latitudinea de a judeca fiecare caz în parte în duhul iubirii frățești, dar ținînd seama și de dispoziția sufletească spre îndreptare a penitentului.

55. Cîte feluri de ucideri sînt și în ce constă uciderea sufletească? Care sînt urmările acestui greu păcat?

— Sînt două feluri de ucideri: *trupească* și *sufletească*. Uciderea sufletească înseamnă pilda rea, prin vorbe și fapte necuviincioase, prin care dăm prilej aproapelui de a călca legea morală și a păcătui. Aceasta îi aduce moartea sufletească, după cuvîntul Sfîntului Apostol Iacov: « *Păcatul săvîrșit naşte moartea*» (1, 15). Tot ucidere sufletească înseamnă: invidia, clevetirea, mînia și ura aproapelui, căci « *Oricine urăşte pe fratele său este ucigaş de oameni*» (I Ioan 3, 15). Îndemnul la păcat e ceva diabolic, mai ales cînd urmărim formal căderea cuiva în păcat, din ură, egoism, răzbunare. Nu-i mai puțin gravă nici sminteala indirectă, prin vorbirea vulgară sau purtarea imorală. Autorul uciderii sufletești dă două lovituri deodată: își primejduiește propria mîntuire și pe a aproapelui: « *Cine sminteşte pe unul din aceştia mici, care cred în Mine, mai bine i-ar fi lui să i se lege de gît o piatră de moară şi să fie aruncat în mare*» (Marcu 9, 42).

56. Cum își ucid sufletește părinții pe fiii lor? Dar păstorii, pe păstoriții lor? Ce pedeapsă de la Dumnezeu primesc cei vinovați de ucidere sufletească?

— Părinții ucid sufletește pe copiii lor, cînd nu poartă grijă de modelarea lor sufletească, de educația lor sănătoasă, cînd nu țin seamă de povața paulină: « *Creșteți pe fii voștri întru învățătura și certarea Domnului* » (Efes. 6, 4). Părinții săvîrșesc un adevărat atentat moral, dacă nu-și controlează vorbele în fața copiilor, ci înjură, vorbesc vulgar; părinții ucid sufletește sufletul copiilor dacă nu urmăresc la unison o viață virtuoasă, bine știind că pilda e mai convingătoare decît povața teoretică. Prin purtarea lor rea, părinții distrug suflete răscumpărate de Iisus prin jertfa Sa, de aceea păcatul acesta le înghimpă sufletul și le aduce osînda lui Dumnezeu. « *Cît despre ucigași, . . . partea lor este iezerul care arde cu foc și cu pucioasă* » (Apoc. 21, 8).

Dacă părinții trupești — unii prin inconștiența lor — săvîrșesc ucidere sufletească față de copiii lor, tot așa și păstorii sufletești săvîrșesc ucidere sufletească față de păstoriții lor, dacă nu-și înțeleg menirea. Credincioșii prețuiesc la păstorul lor sufletesc știința lui, dar îndeosebi lumina și pilda vieții sale. Pilda să concorde cu cerințele legii morale evanghelice, al cărei propovăduitor este. Altfel, păstorii sufletești sînt asemenea cărturarilor și fariseilor înfierați de Mîntuitorul: « *Vai vouă învățătorilor de lege! Că împovărați pe oameni cu sarcini anevoie de purtat, iar voi nu atingeți aceste sarcini cu nici unul din degetele voastre . . . Că ați luat cheia cunoștinței; voi înșivă n-ați intrat, iar pe cei ce voiau să intre i-ați împiedicat* » (Luca 11, 46, 52).

57. Cea mai cumplită ucidere de oameni pe pămînt se face, nu prin război, ci prin avort, prin uciderea cu voia de către mame a copiilor zămisliți în pîntece. Porunca a șasea privește și acest fel de ucideri?

— Avortul este tot ucidere, căci omul din momentul zămislirii sale are drept la viață. Nimeni nu este îndreptățit să-i răpească acest drept pentru nici un motiv. Cei vinovați de acest păcat vor da greu răspuns.

58. În ce constă gravitatea acestui păcat? În afara pedepselor legale, care sînt pedepsele în viață și după moarte a celor ce ucid proprii lor copii înainte de naștere?

— Gravitatea acestui păcat este identică cu a oricărei ucideri făcute cu știință și premeditare. Bine a zis un cugetător creștin că cimitir nu e numai locul în care se îngroapă morții, ci și inima care nu vrea să devină mamă. Este păcat greu, fiindcă distruge ființa în care Dumnezeu și-a

pus chipul Său. Avortul aduce cu sine urmări grave: îmbolnăvirea trupului, în multe cazuri moartea mamei. În caz de supravieţuire, conştiinţa se trezeşte din rătăcirea ei şi biciuieşte necruţător pe mama vinovată de acest păcat. După moarte, soarta e aceeaşi cu a tuturor celor ce au comis păcate strigătoare la cer. Femeile ucigaşe nu vor scăpa de răzbunarea sîngelui vărsat. « *Te voi judeca aşa cum se judecă femeile adultere şi cele ce varsă sînge şi te voi preda urgiei* » (I Iezechiel 16, 38).

59. Cum poate fi combătut acest greu păcat al uciderii de copii?

— Este datoria preoţilor şi a păstorilor de suflete de a le demonstra credincioşilor cu dovezi din Sfînta Scriptură, din Sfinţii Părinţi şi din Canoane, ce greu păcat este acesta, al uciderii copiilor. La zămislirea fiecărui prunc în pîntecele maicii sale, Dumnezeu pune încă de la început suflet nemuritor. Ca atare, femeile creştine trebuie lămurite şi făcute să înţeleagă că acelea care îşi ucid copiii sînt ucigaşe ale zidirii lui Dumnezeu. Dacă se consideră ucigaş cel ce numai urăşte pe cineva (I Ioan 3, 15), cu atît mai mult mamele, care-şi ucid copiii, proprii lor copii, sînt socotite ucigaşe şi vinovate de gheena focului.

60. În ce condiţii pot fi spovediţi şi împărtăşiţi cei ce au făcut şi fac avorturi şi practică evitarea naşterii de copii?

— Aceştia pot fi spovediţi şi împărtăşiţi, dacă n-au repetat avorturile din necredinţă sau au săvîrşit un avort din primejdie de moarte pentru mamă, bineînţeles dînd dovadă de căinţă şi hotărîre de îndreptare în viitor. Cei vinovaţi de acest păcat vor fi iertaţi şi în ceasul morţii, dacă o cer cu inimă frîntă de părere de rău. În cazul acestor păcate, i se cere duhovnicului să procedeze cu mult tact, spre a nu-i aduce la deznădejde pe păcătoşi, că nu vor fi iertaţi. Este ştiut că deznădejdea este păcat contra Duhului Sfînt.

61. Clevetirea, bîrfirea aproapelui, osîndirea, defăimarea cinstei oricărui om sînt considerate ucidere sufletească. Cum pot fi combătute aceste feluri de ucidere ale aproapelui şi ce canon se dă la spovedanie?

— Clevetirea, bîrfirea aproapelui, osîndirea, defăimarea cinstei oricărui om sînt păcate împotriva iubirii şi cinstirii aproapelui. Urmările acestor păcate sînt multe, dar îndeosebi trei: hulirea lui Dumnezeu, discreditarea aproapelui şi pătarea conştiinţei credinciosului. Creştinul care vrea sincer să fie pe linia autentică a vieţii creştine, cînd îl zgîndăre demonul vorbirii de rău a aproapelui, e îndatorat să repete îndrumarea psalmistului: « *Pune, Doamne, pază gurii mele şi uşă de îngrădire împrejurul*

buzelor mele, să nu abați inima spre cuvinte de vicleşug, ca să tăgăduiesc păcatele mele» (Ps. 140, 3—4). Se cere antrenarea și cultivarea sentimentelor frățești și deprinderea de a fi *« zăbavnic la grăit»* (Iacov 1, 19). La spovedanie, li se vor recomanda bîrfitorilor remedii contrare clevetirii, îndeosebi înfrînarea limbii și cultivarea iubirii aproapelui. Desigur, la stabilirea canonului, duhovnicul va ține seama de individualitatea penitentului și-i va arăta calea izbăvirii de păcatul vorbirii de rău a aproapelui.

62. Dar sminteala pe care o fac părinții copiilor lor și unii altora este tot ucidere sufletească? Care sînt urmările ei și cum poate fi combătută?

— Sminteala, în esența ei, este prilejul pe care îl dăm aproapelui să păcătuiască, cum sînt înjurăturile și certurile părinților în fața copiilor lor, mîncare de dulce în zilele de post, luxul, risipa etc. Sminteala este trecută între păcatele de moarte, fiindcă prin ea atentăm la mîntuirea aproapelui, deci comitem ucidere sufletească. Mîntuitorul ne povățuiește să ne ferim de a fi pricină de sminteală pentru aproapele nostru, chiar dacă ar fi să suferim pagubă mare. Expresiile: *« Dacă mîna sau piciorul tău te smintește, taie-l, sau dacă ochiul tău te smintește, scoate-l și aruncă-l de la tine»* (Matei 18, 8—9) ne arată în chip figurat datoria de a nu fi pricină de sminteală, de a nu fi ademenire la păcat aproapelui. Creștinul adevărat știe că mîntuirea personală este dependentă de mîntuirea aproapelui.

Pe lîngă o scurtă catehizare referitoare la mîntuirea lor și a copiilor lor, li se vor da părinților canon înfrînarea limbii, chiar un timp de tăcere, fără a comunica cu cei din jur decît strictul necesar, exerciții de cumpătare, cu respectarea zilelor de post, rugăciuni etc.

63. Uciderea în timp de război pentru apărarea patriei, sau uciderea în apărarea legitimă de ucigași sînt considerate ucidere plină? Ce canon primesc cei ce ucid în aceste circumstanțe?

— Războiul rămîne unul din relele cele mai mari care a bîntuit lumea pînă astăzi. Totuși, cînd e vorba de apărarea patriei atacate pe nedrept ori de apărarea libertății, suveranității și independenței naționale, războiul este legitim. În viața unui stat există situații cînd un alt popor încalcă hotarele patriei, cu gînd de înrobire, ucigînd pe fiii comunității noastre etnice. În cazul acesta, credinciosul răspunde la chemările patriei, luptă ca să-și apere țara de cotropitori. Biserica se roagă pentru biruință asupra dușmanilor, iar pentru cei ce au căzut în război face rugăciuni, pentru odihna sufletului.

După cum nu este considerat păcat războiul de apărare, care e dictat de iubirea proprie și a aproapelui, tot așa nu este considerată păcat apăra-

rea legitimă, în caz de primejdie de neînlăturat. Cît priveşte canonul, în aceste circumstanţe, este unul uşor, pe care duhovnicul îl consideră necesar şi eficace.

64. În ce condiţii se pot mîntui ucigaşii? Dar sufletele celor ucişi nepregătiţi sufleteşte? Unde se află sufletele copiilor ucişi prin avort de către părinţi? Ele se pot mîntui? Dar copiii născuţi morţi fără voie, sau care mor nebotezaţi, se consideră ucidere?

— Ucigaşii se pot mîntui printr-un act de convertire, asemenea tîlharului de pe cruce, şi prin bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu. Cei ucişi şi nepregătiţi sufleteşte vor fi judecaţi după ceea ce au agonisit pînă atunci în visteria lor morală şi cu pogorăminte din partea lui Dumnezeu, întrucît, prin luarea pe neaşteptate a vieţii lor, n-au putut să se realizeze deplin creştineşte. Copiii avortaţi, nefiind botezaţi, nu pot intra în Împărăţia lui Dumnezeu; ei aşteaptă ziua cea mare a judecăţii, cînd singuri vor acuza pe părinţi în faţa Dreptului Judecător Iisus Hristos. Dumnezeu va avea milă faţă de ei, iertîndu-i. Copiii născuţi morţi sau nebotezaţi, din motive independente de voinţa părinţilor sau a preoţilor, se pot considera părtaşi la botezul dorinţei. Părinţii copiilor, însă, se vor spovedi şi li se va rîndui un canon potrivit cu grija sau nepăsarea lor. Li se va da canon să boteze sau să crească un copil sărac, să facă pelerinaj la un loc sfînt, metanii, milostenii, rugăciuni etc.

65. Cum trebuie înţeleasă porunca a şaptea: « Să nu fii desfrînat » (Ieşirea 20, 14)? Prin desfrînare înţelegem numai păcatele trupeşti, sau tot felul de păcate de la care nu voim să ne înfrînăm?

— Definită în formă generală, desfrînarea este lăsarea cu totul în voia poftelor trupeşti, care se aţîţă în noi prin simţurile noastre. Intră aici glumele necuviincioase, cîntecele indecente, citirea cărţilor pornografice, îmbrăcămintea necuviincioasă, beţia şi altele. Desfrînarea este un abuz; însuşi cuvîntul ne spune că acest păcat se naşte din lipsa de frînă a anumitor trebuinţe fireşti, instinctive, aşezate de Dumnezeu în fiinţa noastră. Aici este vorba de instinctul genezic, sădit de Dumnezeu în om, spre a asigura perpetuarea neamului omenesc. Devierea lui de la acest rost de colaborare cu opera creatoare a lui Dumnezeu duce la păcatul desfrînării. Definit mai de aproape, păcatul acesta constă în orice legătură trupească în afara legiuitei căsătorii (în cuget, în afara ordinii naturale— sodomie, între persoane nelegate prin căsătorie — curvie, între persoane

căsătorite — preacurvie, adulter, sacrilegiu, cînd una sau ambele persoane au făcut votul castității).

66. În ce constă păcatul desfrînării și care este vina omului ce face cu voia acest păcat?

— Desfrînarea este pervertirea funcțiunii instinctului genezic; ea face din funcțiunea lui, din voluptatea ce o însoțește, un scop în sine, deci îl abate pe om de la scopul procreativ, nesocotindu-se slova biblică: « *Bărbat și femeie i-a făcut Dumnezeu. Și Dumnezeu i-a binecuvîntat, zicînd: Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pămîntul și-l stăpîniți . . .* » (Facerea 1, 27—28). Chiar de la început, de la creațiune, Dumnezeu a făcut pe om în așa fel ca să crească și să se înmulțească prin împreunaviețuire a bărbatului cu femeia și invers. Aceasta, bineînțeles, prin căsătorie, în cadrul familiei. Legătura trupească în afara căsătoriei este desfrînare, deci călcare a rînduielii dumnezeiești, potrivit căreia împreunaviețuire a bărbatului cu femeia, în cadrul familiei, trebuie să fie o icoană a unirii lui Hristos cu Biserica Sa (Efes. 5, 21—23). Desfrînarea este viermele care roade la temelia vieții familiale, o destramă, macină unitatea ei și, pînă la urmă, prăbușește acest așezămînt menit să fie cuib de tihnă și fericire.

67. Întrucît desfrînarea este cel mai răspîndit păcat din lume, care sînt urmările omenești și moral-creștine ale celor desfrînați?

— Într-adevăr, desfrînarea este un păcat grav, cu răspîndire generală, în trecut și în prezent. Desfrînarea este iad ai cărui pereți sînt împodobiți cu briliante false și strălucitoare. Nenumărate sînt urmările desfrînării: întunecarea minții, paralizarea voinței, pierderea simțului pudorii, istovirea puterilor fizice și intelectuale, ruinarea agoniselii muncii, contractarea de boli, aducerea pe lume de copii degenerați. Fiind o otravă sorbită în sînge, desfrînarea nu lucrează numai în trupul celui ce a sorbit-o, ci se strecoară ca un blestem în sîngele copiilor, nepoților, neam de neam; ea veștejește floarea tinereții și aduce îmbătrînire pretimpurie, iar sfîrșitul, în multe cazuri, e în ospiciul de alienați. Urmarea dezastruoasă este ruinarea familiei, fiindcă desfrîul, identic cu moartea morală, nimicește iubirea curată care este cheagul legăturii dintre soți. În caz de desfrînare, Mîntuitorul permite desfacerea căsătoriei. « *S-a zis iarăși: Cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărțire. Eu însă vă spun vouă: Că oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricina de desfrînare, o face să săvîrșească adulter, și cine o va lua pe cea lăsată, săvîrșește adulter* » (Matei 5,31—32).

68. Cum poate fi combătut, îngrădit şi biruit acest cumplit păcat care face grele ravagii în familia creştină? Ce recomandă Biserica, Sfînta Scriptură şi Sfinţii Părinţi pentru combaterea desfrînării şi a urmărilor ei?

— Biserica recomandă căsătoria legiuită. Căsătoria, prin care se întemeiază familia, îl apără pe credincios de ispitele senzualităţii adultere. Ispitele vin la credincioşi pe două căi: din interior spre lumea din afară şi din lumea din afară spre interior. Şi într-un caz şi în altul, dorinţele care ne asaltează nu pot fi ispite dacă inima noastră nu-şi dă adeziunea pentru ele. Credinciosul conştient că trebuie «să păzească hotarele legii» va face ca ispitele ce se nasc în el să dispară, prin stăpînirea şi îndrumarea lor spre alte obiecte care să înlocuiască pe cele dorite, aşa cum poate schimba cursul unei ape, ferindu-l de alunecarea în păcat. Se recomandă apoi rugăciunea, Sfintele Taine, fuga de ocazii şi ispite, evitarea glumelor indecente, a luxului în îmbrăcăminte etc.

Sfînta Scriptură consideră desfrînarea păcat ce se săvîrşeşte în trup; celelalte păcate se săvîrşesc în afară de trup. «*Fugiţi de desfrînare! Orice păcat pe care-l va săvîrşi omul este în afară de trup. Cine se dă însă desfrînării păcătuieşte în însuşi trupul său*» (I Corinteni 6, 18). Hoţul fură lucruri străine, desfrînatul se fură pe sine, se sluţeşte, se degradează pînă la animalizare. Desfrînarea poate fi biruită întîi prin cugetare la sfîrşitul vieţii («*Adu-ţi aminte de sfîrşitul tău şi nu vei păcătui niciodată*» — Is. Sirah 7, 38), prin muncă, ascultare de educatori şi părinţi.

Sfinţii Părinţi urgisesc desfrînarea şi mereu amintesc creştinilor că «*trupul este locaş al Duhului Sfînt — cumpărat cu mare preţ, deci Dumnezeu trebuie preamărit în trupul vostru şi în duhul vostru, care sînt ale lui Dumnezeu*» (I Corinteni 6, 19—20).

69. Ce canon se dă celor desfrînaţi şi în ce condiţii pot fi spovediţi şi împărtăşiţi?

— Pentru a vindeca, nu este de-ajuns să scoţi săgeata din rană, cum zice Sfîntul Ioan Gură de Aur, ci trebuie să pui pe ea şi un leac. Îndeosebi, se cere săvîrşirea de fapte contrare păcatelor din trecut. În cazul desfrînării, se cere celor căsătoriţi să se depărteze pe un timp şi să se obişnuiască cu înfrînarea. Canonul indicat pentru desfrînaţi este foarte greu (oprire de la Împărtăşanie de la şapte ani în sus). Duhovnicul va avea grijă — însă — la dictarea canonului, fiindcă o severitate prea mare l-ar îndepărta pe penitent de Biserică. I se va stabili o perioadă de pocăinţă, iar după aceea va fi supus unei mărturisiri amănunţite, care poate fi repetată, spre a se convinge duhovnicul în ce măsură cel în cauză

face dovada îndreptării sale. Cînd duhovnicul se va fi convins că penitentul lui e pe drumul cel bun, îl va împărtăși, îndatorîndu-l să practice virtuțile creștinești, cu osebire înfrînarea, și să se mărturisească periodic, dar mai ales în timpul rînduit de Biserică.

70. Ce datorii au părinții și preoții să învețe și să facă educație de moralitate copiilor, tinerilor și soților, în vederea combaterii preventive a păcatului desfrînării?

— Părinții și preoții, deopotrivă, au datoria de a arăta copiilor, tinerilor și soților valoarea legii morale, a cărei respectare le aduce bunăstare și fericire. Se va insista îndeosebi asupra binefacerilor pe care le aduce familia în reglementarea problemelor vieții, inclusiv a ispitelor ce se abat asupra noastră. Pentru a preîntîmpina păcatul desfrînării, li se va recomanda evitarea tovărășiilor rele, a societății în care se bea alcool, în care se fac glume necuviincioase și se cîntă cîntece care trezesc poftele trupului. Prin educația ce li se face, se va urmări trezirea aversiunii pentru urîciunea acestui păcat devastator.

71. Ce recomandați credincioșilor, în calitate de duhovnic, pentru a-i feri de păcatul uciderii de copii și al desfrînării?

— Pornind de la cuvintele Mîntuitorului, că păcatul încolțește întîi în inimă, li se va recomanda credincioșilor că au datoria de a smulge rădăcina îndemnului spre păcatul uciderii și al desfrînării încă înainte de a se fi materializat în faptă. Vor fi povățuiți să aibă mereu atenție la cuvintele Mîntuitorului: « . . . *Din inimă ies gînduri rele, ucideri, adultere, desfrînări, furtișaguri, mărturii mincinoase, hule. Acestea spurcă pe om* . . . » (Matei 15, 19—20).

72. Cum trebuie înțeleasă porunca a opta: « Să nu furi »? (Ieșirea 20, 15)

— Dacă este firesc să purtăm grijă de bunurile care sînt proprietatea noastră, e de la sine înțeles că avem datoria de a le respecta și pe ale altora. Potrivit poruncii a opta, nu este îngăduit să ne însușim pe nedrept un bun al altuia, sub nici o formă. De furt se face vinovat cel ce ia cu sila și pe față lucrurile altuia, cel ce prin vicleșug răpește bunurile altuia; vinovat de furt este cel ce-și însușește pe nedrept din avutul obștesc, din banii publici, cel ce mituiește și se lasă mituit, călcînd flagrant legea pe care e îndatorat s-o respecte. Tot în categoria furturilor sînt trecute: vînzarea celor necesare traiului cu prețuri exagerate (specula), luarea de dobîndă mare (cămătăria), oprirea plății lucrătorilor, trăirea din cerșetorie atunci cînd cineva poate să-și cîștige hrana prin muncă, însușirea bunurilor bisericii etc.

Furtul este un păcat grav, fiindcă nimiceşte armonia, pacea şi buna-învoire între oameni. El loveşte în datoria de a fi drepţi şi a iubi pe aproapele nostru. Porunca a opta nu opreşte însuşirea prin muncă cinstită a unor bunuri necesare vieţii, dar nici nu apără proprietatea bogaţilor însuşită prin furt şi exploatare (mamonismul). Furtul este pedepsit de Dumnezeu şi de legile civile.

73. Care este cel mai grav furt din punct de vedere creştin?

— Însuşirea lucrurilor închinate lui Dumnezeu şi este calificat sacrilegiu.

74. Cum se canoniseşte păcatul furtului? Dar al opririi plăţii lucrătorilor? În ce condiţii pot fi iertaţi şi împărtăşiţi vinovaţii?

— Potrivit învăţăturii creştine, cel ce a comis furt din bunurile aparţinătoare aproapelui este obligat la aşa numita *restituţie*, adică la acoperirea sau compensarea pagubei pe care a făcut-o acestuia. Credinciosul care se căieşte de fapta sa, mărturisind-o înaintea duhovnicului, este obligat să restituie celui păgubit valoarea bunului furat. Desigur, duhovnicul îl va îndatora să facă mereu exerciţii de virtute, să facă acte de caritate, să practice milostenia, să se deprindă cu rugăciunea şi postul. La fel se va proceda şi în cazul păcatului cu oprirea plăţii lucrătorilor, bineînţeles dacă cei vinovaţi îşi recunosc păcatul şi vor să se îndrepte. În urma pocăinţei dovedite, duhovnicul va aprecia de la caz la caz — cînd li se poate da dezlegarea de păcate şi pot primi Sfînta Împărtăşanie? (Ieşirea 20, 16).

75. Cum trebuie înţeleasă porunca a noua din Decalog: « Să nu mărturiseşti strîmb împotriva aproapelui tău »? (Ieşirea 20,10)

— Porunca a noua din Decalog interzice mărturia mincinoasă împotriva aproapelui nostru, în scopul de a-i pricinui un rău. În special, se opreşte minciuna, tăinuirea cu ştiinţă şi voinţă a adevărului. Minciuna este denaturarea intenţionată a adevărului, prin cuvinte, gesturi şi fapte.

Minciuna poate îmbrăca mai multe forme şi anume: *ipocrizia* sau *făţărnicia*, care constă în tăgăduirea piezişă a adevărului; *calomnia* sau *bîrfirea* urmăreşte înfăţişarea aproapelui în culorile cele mai urîte, atribuindu-i defecte pe care nu le are sau, dacă le are, sînt neînsemnate. Cînd ia forma de învinuiri, publice, calomnia poartă numele de *defăimare* sau *hulire*. Tot minciună e calificată şi *delaţiunea* (pîra) — denunţarea cuiva din ură sau răzbunare; *indiscreţia* — divulgarea secretului ce ne-a fost încredinţat; *linguşirea* — ce constă în laudele nemeritate aduse cuiva, spre a obţine un folos personal.

Minciuna este lucrul diavolului « *Tatăl minciunii*» (Ioan 8, 44). Dumnezeu urăşte minciuna. « *Urîciune sînt Domnului buzele mincinoase*» (Pilde 12, 22).

76. Ce vină au cei ce dau mărturie falsă şi spun minciuni la judecăţi, pentru bani sau din invidie şi răzbunare?

— Cu o lovitură de limbă, mincinosul face trei omoruri: îşi ucide sufletul său, loveşte în dreptul legitim la viaţă al aproapelui şi distruge încrederea dintre oameni. Este îndeobşte ştiut şi recunoscut că în societatea omenească încrederea este piatra de temelie a bunei vieţuiri între oameni. Or, minciuna dă o lovitură de moarte acestei temelii; ea înăbuşă adevărul, distruge solidaritatea umană, nimiceşte legăturile de dreptate şi de iubire dintre ei şi pun stavilă progresului vieţii morale şi sociale. La acestea s-ar putea adăuga faptul că minciuna este expresia laşităţii. Mincinosul este laş, fiindcă el nu duce lupta făţiş, ci întrebuinţează o reţea întreagă de intrigi pentru a-şi stăpîni şi nimici victima. Fireşte, pedeapsa este în însăşi natura faptei. « *Pierde-voi pe toţi cei ce spun minciuni*» (Ps. 5, 6). Concludentă este pedeapsa aplicată soţilor Anania şi Safira (Fapte 5, 1—11). De altfel, Însuşi Mîntuitorul a avertizat că « *pentru orice cuvînt grăit în deşert, oamenii vor da seama în faţa judecăţii*» (Matei 12, 36).

77. Cum canoniseşte Biserica pe cei ce colportează minciuni, spre a se răzbuna pe aproapele?

— Cu îndatorirea de a se deprinde să fie stăpîni pe limba lor, în orice împrejurare. Să nu uite că Dumnezeu ne-a dat limba să binecuvîntăm cu ea şi să mărturisim adevărul, nu să blestemăm cu ea. Să li se întipărească în minte învăţătura paulină: « *Nu vă minţiţi unul pe altul*» (Coloseni 3, 9). Mai curînd « *lepădînd minciuna, grăiţi adevărul fiecare cu aproapele său*», spune tot Sfîntul Apostol Pavel. Celor zgîndăriţi de demonul minciunii li se dă canon, pe lîngă altele, să citească psalmul 140, îndeosebi versetele 3—4; « *Pune, Doamne, pază gurii mele . . .*» şi să rostească zilnic de cîteva ori rugăciunea Sfîntului Efrem Sirul.

78. Dar cînd se spune vreo minciună pentru a scăpa pe cineva din primejdie este tot aşa de mare păcat?

— Oricît de grele şi de încurcate ar fi împrejurările pe care le trăim, sîntem datori să mărturisim adevărul. Mîntuitorul a făgăduit Împărăţia cerurilor celor care mărturisesc adevărul în toate împrejurările, înfruntînd orice primejdii. Ocolirea adevărului este totuşi justificată în unele cazuri de forţă majoră şi anume atunci cînd se are în vedere binele aproapelui, de ex.: medicul ascunde bolnavului gravitatea bolii sale, pentru a nu-l

deprima cu totul; unui om suferind i se ascunde pentru un scurt timp o nenorocire familială, tot în scopul de a nu-i agrava boala ş.a. Fireşte, în astfel de cazuri, minciuna e scuzabilă.

79. Cum trebuie înțeleasă a zecea poruncă din Decalog: « Să nu pofteşti... nimic din cîte sînt ale aproapelui tău » (Ieşirea 20, 17).

— Porunca a zecea din Decalog opreşte nu numai însuşirea lucrurilor altuia, ci cere să punem frîu chiar poftelor şi dorințelor lăuntrice ale inimii după bunurile altuia. Aici e rădăcina păcatelor multe pe care le săvîrşim. Cu alte cuvinte, pentru a împlini voia lui Dumnezeu, se cere să stîrpim păcatul în faşă, în intenţie, să înăbuşim pofta în sufletul nostru, fiindcă pofta naşte păcatul, iar păcatul, odată săvîrşit, aduce moartea veşnică. Creştinului i se cere să-şi curețe vasul lăuntric de orice întinăciune, potrivit cuvintelor Sfîntului Apostol Pavel: « *Să ne curățim pe noi de toată spurcăciunea trupului şi duhului, desăvîrşind sfințenia întru frica de Dumnezeu* » (II Corinteni 7, 1).

80. Dacă numai poftim lucrul, averea, cinstea, femeia aproapelui, facem un păcat de moarte? Cum ne putem izbăvi de poftirea păcătoasă?

— Mîntuitorul a calificat poftirea femeii aproapelui desfrînare; prin analogie, poftirea lucrurilor altuia e tot păcat. Dacă însă, dintru început, credinciosul nu-şi dă consimțămîntul în pofta păcătoasă, ea nu e păcat.

81. Care este valoarea morală şi dogmatică a Decalogului pentru noi, creştinii, şi în ce fel sîntem datori să-l respectăm?

— Decalogul cuprinde învățături religioase şi morale. Cele religioase se referă la Dumnezeu, ființă personală, creatoare, guvernatoare şi proniatoare a lumii. Îndeosebi poruncile întîia, a doua şi a patra înfăţişează existența lui Dumnezeu-Unul, Creatorul şi Guvernatorul lumii. Celelalte porunci cuprind dispoziţii eminamente morale, care sprijină eforturile creştinului spre mîntuire, dar numai cînd sînt luminate pe deplin de învăţătura şi faptele Mîntuitorului. Dispoziţiile Decalogului sînt de origine divină, avînd caracter universal şi obligatoriu, cu excepţia celor ceremoniale, care sînt desfiinţate.

Mîntuitorul Iisus n-a desfiinţat Decalogul, ci l-a întregit, l-a întărit şi l-a împlinit (Matei 5, 17). Preţuirea Decalogului o arată Mîntuitorul prin cuvintele: « *Oricine va învăţa şi pe alţii să le păzească, va fi chemat mare în Împărăţia cerurilor* » (Matei 5, 19). De asemenea, tînărului bogat i-a spus: « *De vrei să intri în viaţă, păzeşte poruncile* » (Matei 19, 17). Noi, creştinii, punem la temelia vieţii morale respectarea poruncilor din Decalog, fiind aşezate înaintea celorlalte porunci.

82. Decalogul poate forma pentru noi o scară duhovnicească de desăvîrșire sau are rolul unei legi divine obligatorii? Ne putem mîntui păzind numai poruncile Decalogului? Sau avem nevoie de o altă scară duhovnicească, care ne urcă spre desăvîrșire, pe care ne-o oferă Legea Harului, prin Sfintele Evanghelii?

— În general, Legea Vechiului Testament a avut rolul de călăuză spre Hristos (Gal. 3, 24). Tot Sfîntul Apostol Pavel spune despre ea că este « bună și dreaptă» (Romani 7, 12). Totuși, ea n-a putut să-l mîntuiască pe om (Gal. 2, 16; Romani 3, 20 etc.). Legii vechi îi lipsea harul. Legea Noului Testament — prin Mîntuitorul — plinește și desăvîrșește Legea Vechiului Testament (Matei 5, 17), deoarece poruncile capătă un înțeles mai deplin. Sînt porunci divine, obligatorii pentru creștini, dar pentru a urca treptele desăvîrșirii, li se cere acestora ca la harul divin revărsat asupra lor să adauge eforturile lor, prin credință și fapte bune. În Legea Noului Testament, accentul se pune pe împlinirea ei, întîi în adîncul inimii credinciosului și apoi urmează împlinirea ei externă. Legea Noului Testament ne arată trăirea desăvîrșită a învățăturii în viața Mîntuitorului Hristos, trăire în iubire față de toți oamenii, inclusiv față de dușmani. Întrebat care poruncă din lege e mai mare, Mîntuitorul le-a cuprins pe toate în porunca iubirii lui Dumnezeu și a aproapelui, zicînd: « *Aceste două porunci cuprind toată legea și proorocii*» (Matei 22, 35—40). Legea Noului Testament este legea harului, punînd la dispoziția creștinului, pentru a ajunge la desăvîrșire, Sfintele Taine și Sfintele Ierurgii, mijloace reale de împărtășire a harului, nu numai simple simboluri.

83. Care este scara desăvîrșirii creștine pe care ne-o oferă Iisus Hristos în Sfînta Evanghelie?

— Participarea efectivă la învățătura și pilda Mîntuitorului. Desăvîrșirea sau sfințenia, cum nimerit i se spune, se realizează în unirea cu Hristos. « *Mie a viețui este Hristos și a muri un cîștig*» (Filip. 1, 21). Acest sens al vieții creștine rezultă din însăși întruparea Mîntuitorului; actul acesta este definit răscumpărare, înfiere, refacere a chipului lui Dumnezeu și realizare a asemănării cu Dumnezeu pînă la îndumnezeire, *în* și *prin* Hristos. Idealul creștinului este participare la sfințenia lui Dumnezeu, realizînd-o prin Botez, apoi ulterior prin conformarea purtării sale cu voia lui Dumnezeu.

84. Care este diferența între Decalog și cele nouă Fericiri?

— Poruncile Decalogului ținteau să realizeze un minimum de moralitate și aveau mai mult un caracter prohibitiv, oprind de la fapte rele. Cel ce respecta poruncile Decalogului, era ferit de păcatele împotriva

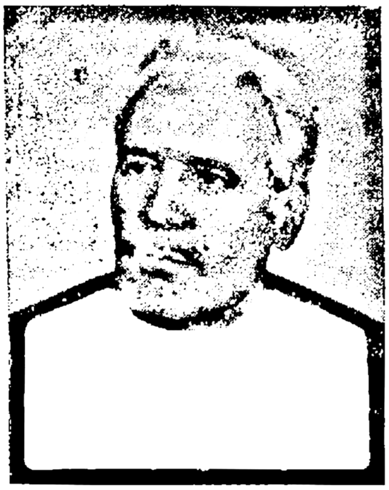
legii morale naturale. Desigur, Fericirile reprezintă un progres, arătînd virtuţile pe care trebuie să le practice un creştin. Ele au caracter pozitiv şi edificator. Creştinul e îndatorat să se străduiască nu numai de a nu face răul, ci de a face cît mai mult bine.

85. Pentru ce Fericirile, ca trepte ale desăvîrşirii, nu se numesc porunci, nici nu s-au dat pe table de piatră, ci s-au dat oral pe Muntele Fericirilor şi s-au scris în inimile oamenilor?

— Fericirile sînt date de Mîntuitorul, nu sub formă de porunci, ci în chip de «fericiri», pentru a corespunde mai bine spiritului liber al moralităţii creştine (Iacov 1, 25). Totodată, în forma aceasta, ele sînt mai potrivite cu aspiraţiile noastre, încît, auzindu-le, luăm singuri hotărîrea de a le împlini. Asta este şi explicaţia că nu s-au dat pe table de piatră. Faţă de poruncile Decalogului, Fericirile, prin practicarea virtuţilor, asigură fericirea parţial în viaţa aceasta şi deplin în viaţa viitoare.

PREOTUL IOAN MIRCEA*

Arhiepiscopia Bucureştilor

Între preoţii de prestigiu ai Capitalei, Părintele Ioan Mircea, parohul Bisericii Cuţitul de Argint, se bucură de o îndoită cinste. Este un păstor de suflete, devotat Evangheliei lui Hristos, şi are o pregătire teologică superioară. Ca preot se sileşte să împlinească în toate cuvintele Mîntuitorului care zice: « Eu sînt păstorul cel bun. Păstorul cel bun îşi pune sufletul său pentru oile sale». Zilnic, Prea Cucernicia Sa este în mijlocul credincioşilor, prin vizite pastorale, în biserică, la cei bolnavi sau în bibliotecă, studiind Sfînta Scriptură, pe care o cunoaşte atît de bine, citind pe Sfinţii Părinţi, sau pregătindu-şi predica zilei. Blîndeţea, răbdarea, tactul pastoral, ţinuta preoţească şi, mai ales, exemplul pastoral în toate fac din Părintele Ioan Mircea un preot model pentru credincioşi, pentru preoţii tineri.

* S-a născut în 1903 com. Măgura, Teleorman. După absolvirea Seminarului Central din Bucureşti îşi continuă studiile la Facultatea de Teologie din Capitală, luînd doctoratul în teologie cu tema «Epistola I a Sfîntului Apostol Petru» a mai publicat «Introducere» şi «Comentar la Epistola a II-a a Sfîntului Apostol Petru» 1975 şi «Dicţionar al Noului Testament» Bucureşti, 1984. Din anul 1944 este preot slujitor şi apoi paroh la Biserica «Cuţitul de Argint» din Bucureşti.

În calitate de doctor în teologie, cu specialitatea Noului Testament, Prea Cucernicia Sa cunoaște bine și problema sectelor din țara noastră, care interpretează greșit Sfînta Scriptură și învățătura dogmatică a Bisericii Ortodoxe apostolice. De aceea, l-am rugat pe Părintele Ioan să accepte cîteva convorbiri duhovnicești pe bază de texte biblice, privind învățătura Bisericii Ortodoxe asupra celor mai importante subiecte contestate de grupările sectare actuale.

Răspunsurile biblice clare ale Prea Cucerniciei Sale le publicăm în paginile de mai jos ale lucrării de față.

I

SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI BISERICA

1. Care sînt textele clasice principale, privind biserica drept locaș de cult și Casă a lui Dumnezeu?

— Sfînta Scriptură a Noului Testament este cartea sfîntă a Bisericii — scrisă sub inspirația Duhului Sfînt, care Scriptură cuprinde parte din învățătura revelată propovăduită de Mîntuitorul Hristos, timp de 3 ani și apoi de Apostoli zeci de ani. Sfînta Scriptură a fost alcătuită din scrierile a patru mari Apostoli și a altor 4 din rîndul celor 70 de ucenici ai Apostolilor între anii 47—95, ale căror scrieri au fost apoi strînse și colecționate de Biserică, deosebindu-le de cele neinspirate, numite apocrife sau neautentice, atribuite unora sau altora din apostoli.

Biserica este deci mama Scripturii Noului Testament, și tot ea este și interpreta ei fidelă și apărătoarea ei, de falsificările aduse acestor scrieri atît prin traduceri cît și mai ales prin interpretarea lor literară și liberă după bunul plac al adepților nenumăratelor culte și secte. Sfînta Scriptură a Noului Testament vorbește și de noul cult creștin și de Sfintele Taine săvîrșite în și de Biserică prin preoțimea ei harică.

Primul text care vorbește de un loc în care s-a săvîrșit actul cel mai important de cult este Cenaclul, sau sala din casa Mariei, mama lui Ioan Marcu, din Ierusalim, în care Mîntuitorul Hristos a săvîrșit Cina cea de Taină cu ucenicii Lui înainte de patimi (Matei 26, 17—28). În aceeași casă și sală erau Apostolii adunați — de frica iudeilor — cînd li s-a arătat Domnului în ziua Învierii Sale, — Duminică —, suflînd asupra lor Duh Sfînt și dîndu-le puterea de a ierta păcatele oamenilor, în Taina Spovedaniei, sau a Mărturisirii păcatelor (Ioan 20, 21—23). Sub această sală se zice că s-ar afla și mormîntul lui David (Cf. Dr. Vasile Gheorghiu, *Sfînta Evanghelie cu comentar*, Cernăuți, 1925—1933, p. 118—719). Și tot în această casă a Mariei, mama lui Ioan Marcu, erau creștinii adunați în rugăciune,

cînd Sfîntul Apostol Petru a fost eliberat din temniţă de îngerul Domnului (Fapte 12, 12).

La începutul creştinismului, cînd nu existau biserici, cultul creştin se săvîrşea prin case şi consta din cele trei acte principale: învăţătura, sau propovăduirea Evangheliei de către apostoli, împărtăşirea cu Sfînta Euharistie, agapa, sau frîngerea pîinii, şi rugăciunea (Fapte 2, 42; I Corinteni 10, 16).

În Fapte 20, 7 Sfîntul Apostol Pavel, ajuns în Troa, cu însoţitorii lui, a luat parte la cultul euharistic: « *În ziua întîi a săptămînii* (Duminică) *adunîndu-ne noi să frîngem pîinea* (şi să ne împărtăşim), *Pavel . . . a prelungit cuvîntul pînă la miezul nopţii !*» Iar în camera de sus erau multe lumini aprinse. În Epistola către Romani se vorbeşte de « *Biserica din casa lui Priscila şi Acvila*»; şi de « *bisericile dintre păgîni*» (Romani 16, 3—5) unde de asemenea credincioşii luau parte la cult. Un alt text foarte important, în care se arată că în Duminici şi sărbători, cînd pentru cult se adunau într-o casă, sau biserică, credincioşii se împărtăşeau cu Trupul şi Sîngele Domnului Hristos, este cel din I Corinteni 10, 16. Iar în capitolul următor, unde se foloseşte şi termenul de biserică, ca locaş de cult, în care se adunau credincioşii, apostolii şi preoţii lor, care săvîrşeau « Cina Domnului», în « Biserica lui Dumnezeu» (I Corinteni 11, 18—22), adică oficiau Sfînta Liturghie, cum zicem noi astăzi. Atunci se împărtăşeau toţi cu Trupul şi Sîngele Domnului Hristos; dar unii, împărtăşindu-se cu nevrednicie, se îmbolnăveau, iar alţii chiar mureau (11, 24—30).

Alte texte care folosesc termenul de biserică, ca locaş de cult, sînt: în biserica din Antiohia, unde Pavel şi Varnava au activat un an întreg, adunîndu-se în « biserică» şi « învăţînd mult popor». Acolo, în Antiohia, « *întîia oară ucenicii s-au numit creştini*» (Fapte 11, 25—26). Tot în sensul de locaş de cult e folosit cuvîntul biserică şi în textul din I Corinteni 14, 23—35. Sau: « *Ca în toate Bisericile sfinţilor, femeile voastre să tacă în biserică, deoarece lor nu le este îngăduit să vorbească, ci să se supună, precum zice şi Legea*» (I Corinteni 14, 34).

În I Corinteni (16, 1—2) se vorbeşte, de asemenea, ca şi în Fapte 20,7, de ziua fixată pentru cult — Duminica — , în care se oficia de preoţi cultul liturgic, cînd se şi împărtăşeau creştinii. În acea zi se făcea şi colecta sau strîngerea de daruri pentru fraţii din Ierusalim, cum făceau şi Bisericile din Macedonia şi Ahaia (Romani 15, 26) şi cele din Galatia (Gal. 2, 10).

Biserica, sau « Biserica lui Dumnezeu» (Fapte 20, 28), condusă ierarhic, în fruntea căreia este episcopul, numită atît « Biserica lui Dumnezeu» (I Corinteni 15, 9; I Tim. 3, 5; II Tes. 1, 4), cît şi « Biserica lui Hristos» (Matei 16, 18; Gal. 1. 22) este numită, deopotrivă, şi « Casă duhovni-

cească» (I Petru 2, 5); sau «Casa Tatălui Meu» (Ioan 2, 16; 14, 2), «casă de rugăciune se va chema» (Matei 21, 13; Marcu 11, 17); sau «Casa lui Dumnezeu» (Matei 12, 4 Efes. 2,19; I Tim. 3, 15; Evr. 10,21; I Petru 4,17) care poate *fi înțeleasă și ca locaș de închinare sau de cult.*

Biserica, locaș de cult, sau de închinare, este întrevăzută și în alte texte din Noul Testament. Astfel, în Ioan 4, 21—24 se arată că cultul, sau închinarea creștină, nu mai constă în jertfe de animale — ca în Ierusalim și ca pe muntele Garizim, în Samaria — ci este prezența spirituală a lui Dumnezeu, în Biserică și în tot locul, unde I se aduc «jertfe spirituale, sau duhovnicești» (I Petru 2, 5). Noua închinare este una «în duh și în adevăr» (Ioan 4, 24), cum o califică Mîntuitorul; adică închinare duhovnicească, cu «jertfe duhovnicești, bineplăcute lui Dumnezeu, aduse prin Iisus Hristos» (I Petru 2, 5). Unele din aceste «jertfe duhovnicești» însoțesc Jertfa euharistică, cum sînt: rugăciunile, cîntările duhovnicești și de laudă lui Dumnezeu, binecuvîntări și milostenii etc., urmate de împărtășirea cu Trupul și Sîngele Domnului a celor care se pregătesc în chip deosebit pentru aceasta.

Așadar, pentru locașul de cult, în Noul Testament se folosesc deopotrivă și termenul de «biserică» și cel de «casă». De aceea, se numește locașul de cult, fără deosebire, cînd «Biserica lui Dumnezeu», sau «Biserica lui Hristos», cînd «Casa lui Dumnezeu», cum s-a văzut în textele indicate mai sus. Că «biserica» e termen consacrat, ca locaș de cult, ca și termenul de «casă» se vede clar din textele amintite; dar se înțelege și mai bine din versetele din I Corinteni 11, 20—34, unde sînt folosiți amîndoi termenii, precum și din celelalte texte din care se arată și se spune că și în biserică și în casă se săvîrșeau rugăciuni, propovăduirea Evangheliei și cîntări duhovnicești, pe lîngă celelalte acte de cult: împărtășirea și agapa, sau frîngerea pîinii.

Biserica este deci Casa, sau Locașul sfînt în care se săvîrșește Sfînta Liturghie, în timpul căreia episcopul, sau preotul sfințește pîinea și vinul prefăcute în Trupul și Sîngele lui Hristos, cu care apoi se împărtășesc slujitorii și credincioșii, pregătiți duhovnicește, mai dinainte prin spovedanie, post, rugăciuni și milostenii. Caracterizarea pe care o dau sectanții Bisericii — așa cum o înțelege Ortodoxia, ca locaș sfințit de cult — este cea de «sinagogă a satanei» (Apoc. 2, 9), cum numea Sfîntul Apostol Ioan pe iudaizanți, adică pe iudeii creștinați, care falsificau învățătura lui Hristos, cum fac astăzi sectele, punînd Legea lui Moise mai presus de Hristos și de învățătura Evangheliei.

2. Ce spun sectanţii împotriva bisericii ca locaş de cult, şi cum trebuie să le răspundă credincioşii ortodocşi?

— Obiecţiunile lor împotriva bisericii ca locaş de cult pornesc de la textul din cuvîntarea Sfîntului Ştefan, întîiul mucenic, care zice: « *Dar Cel Preaînalt nu locuieşte în temple făcute de mîini* (omeneşti) *precum zice proorocul: Cerul este tronul Meu şi pămîntul aşternut picioarelor Mele. Ce casă îmi veţi zidi Mie? — zice Domnul — sau care este locul odihnei Mele?*» (Fapte 7, 48—49); şi de la cel din cuvîntarea Sfîntului Apostol Pavel din Areopagul Atenei, unde citim: « *Dumnezeul . . . cerului şi al pămîntului nu locuieşte în temple făcute de mîini* (omeneşti)» (Fapte 17, 24). De aci deduc sectanţii că Dumnezeu nu are nevoie de Locaş omenesc sau, mai corect zis, că El nu-Şi are prezenţa în asemenea locaşuri, pe care de altfel tot El le-a rînduit, şi le-a legiuit.

Desigur că Dumnezeu nu locuieşte trupeşte nicăieri, fiindcă Fiinţa Lui este spirituală, netrupească; dar, ca Spirit, sau Duh, Dumnezeu este prezent pretutindenea şi deci şi în aceste locaşuri sfinte. Căci în aceste locaşuri destinate cultului sau închinării lui Dumnezeu locuieşte El, adică este prezent; adică în ele «*petrece numele Lui*», cum spune El Însuşi lui Solomon la sfinţirea templului zidit de el (III Regi, 9, 3). Cele două texte amintite, aduse ca obiecţiuni, însă, nu trebuie luate şi înţelese sectar, adică privite izolat, cum procedează sectele, ci numai în legătură cu contextul din care fac parte. Or, în contextul lor se vorbeşte de idolii păgînilor, pe care ei îi numeau dumnezei. Adică, în primul text, Sfîntul Ştefan critica viţelul de aur al evreilor, făurit de ei în pustiu, după modelul celui al egiptenilor de unde ieşiseră din robie şi deprinseseră închinarea la idoli. Acestui viţel de aur îi ziceau dumnezeu, i se închinau şi-i aduceau jertfe ca unui dumnezeu. Tot în acel text, Sfîntul Ştefan vorbeşte şi de jertfele şi de cortul lui Moloh şi de idolul Remfan. Deci, în legătură cu aceste practici idololatre se spune că Dumnezeu nu locuieşte trupeşte, ca idolii, în temple făcute de mîini omeneşti. Tot aşa se înţelege şi al doilea text, în care Sfîntul Pavel, vorbind de « *Dumnezeul necunoscut*» şi spiritual, care nu locuieşte — trupeşte — în temple, combate templele şi idolii din Atena.

Or, în biserica creştină ortodoxă, sau « Casa lui Dumnezeu», El este prezent nu numai spiritual, unde se slăveşte, neîncetat, numele Lui, ci este prezent şi real prin însuşi Fiul Său, Hristosul euharistic, în Sfînta Liturghie, săvîrşită prin mînăstiri zilnic, iar în toate bisericile este permanent prezent prin Sfînta Împărtăşanie (Euharistie), care se păstrează în Chivotul (bisericuţa) de pe Sfînta Masă, din altar.

Un alt text principal adus de sectanți, ca obiecție, împotriva bisericii ca locaș de cult, este cel din convorbirea Domnului cu femeia samarineancă de la puțul lui Iacob. Acolo Domnul spune femeii că a venit vremea cînd oamenii nu se vor mai închina lui Dumnezeu nici în Ierusalim nici pe muntele Garizim, ci în tot locul. Căci « *Duh este Dumnezeu și cei ce I se închină (Lui), trebuie să I se închine în duh și adevăr* » (Ioan 4, 24). Acest text (Ioan 4, 24), însă, arată că, înlăturîndu-se cultul extern, formal, și jertfele de animale, care erau considerate suficiente, avea să înceapă cultul intern, spiritual, din inimă, sau *închinarea* « *în duh și în adevăr* », închinare însoțită de jertfe duhovnicești, care însoțea Jertfa euharistică a Domnului, proadusă în Biserică, în cadrul Sfintei Liturghii.

Pentru că creștinii, deși sînt fiecare, prin trupurile lor, « *temple* » sau „*biserici*" vii ale lui Hristos, sau ale Duhului Sfînt (I Cor. 6, 19—20), totuși, ei se adună în « *Casa lui Dumnezeu* », *Biserica Lui*, Locaș de cult, pentru a participa la Marea jertfă, la Jertfa euharistică ce se proaduce, prin preoții Bisericii, în fiecare Duminică și sărbătoare. Căci numai în Sfînta Liturghie, prin rugăciunile preoților de invocare a Sfîntului Duh, pîinea și vinul de pe Disc și din Potir se prefac în Trupul și Sîngele Domnului real, cel răstignit pe Cruce, cu care se împărtășesc.

Dar sectanții, vicleni cum sînt, sînt și inconsecvenți, pentru că, deși sînt împotriva Bisericii ca locaș de cult, în care apostolii și creștinii se adunau și săvîrșeau cultul, și în care cîntau, se rugau și se împărtășeau după Sfînta Liturghie, ei singuri se adună în clădiri sau « Case de rugăciuni », unde își desfășoară cultul lor așa cum și l-au format. Acestea nu sînt făcute de mînă omenească? Dacă da, atunci de ce se adună în ele și nu se închină în inima lor, dacă Biserica este numai nevăzută și spirituală, nu și locaș de cult? Cine camuflează adevărul? Cine falsifică adevărul sfînt al Scripturii? Deosebirea între Locașul de rugăciune al creștinilor ortodocși, care se numește Biserică, și între « Casele de rugăciuni » ale sectelor este aceea că Biserica este Locaș sfințit de sobor arhieresc și în ea se săvîrșesc numai « cele sfinte », adică Sfintele Taine, iar în principal Sfînta Liturghie, pe cînd casele sectarilor sînt simple clădiri de adunare publică, în care, în afară de rugăciuni, cîntări și predică, nu se săvîrșește nimic sfînt. Pentru că, din moment ce nu au preoție sfințită și sfințitoare, nu pot avea nici Taine.

De aceea să ia aminte tot creștinul ortodox de sufletul său, ca să nu se lase amăgit de cuvintele mieroase, dar otrăvitoare, ale acestor « lupi răpitori » și pierzători de suflete. Căci în afară de Biserică — cu dreapta credință și de Tainele Ei — nu este mîntuire.

Biserica, deci, deși este și « Casă de rugăciune », nu este numai atît, ci este Casa sfîntă și sfințitoare a lui Dumnezeu, în care oamenii se împacă

cu Dumnezeu și se sfințesc prin Sfintele Taine, sau prin « cele sfinte săvîrșite în Ea», prin preoții Ei; « Preoții Bisericii» păstoresc, sau conduc, pe creștini pe calea mîntuirii, îi învață și-i sfințesc prin Sfintele Taine. De aceea, ei și datoresc preoților ascultare (Evr. 13, 17; I Petru 5, 1—2), ca unii care vor da seama lui Dumnezeu de sufletele lor.

Totuși, sectanții, neavînd preoția sfințitoare, pe temeiul altui text, spun că au și ei preoți, și sînt preoți. Într-adevăr, Apostolul Petru vorbește de o preoție generală, duhovnicească, pe care o au toți creștinii, prin Botez, Ungerea cu Sfîntul Mir și Sfînta Euharistie. Căci scrie el creștinilor: « *Și voi înșivă, ca pietre vii, zidiți-vă drept casă duhovnicească, preoție sfîntă, ca să aduceți jertfe duhovnicești, bineplăcute lui Dumnezeu, prin Iisus Hristos*». Iar mai departe scrie: « *Iar voi sînteți seminție aleasă, preoție împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiți bunătățile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată. Voi care odinioară nu erați popor ales, iar acum sînteți poporul lui Dumnezeu, voi care odinioară n-aveați parte de milă, iar acum sînteți miluiți*» (I Petru 2, 5. 9—10). Dar nici pe această « preoție sfîntă», sau « preoție împărătească» n-o au deplin, deoarece nu au primit cele trei Taine care integrează pe credincios deplin în Biserică, prin preoții ei sfințitori, ci numai pe a Botezului — și aceasta prin pogorămînt —, însă aceasta poate fi făcută, și de orice creștin, în lipsa preotului, rostind numai formula Sfintei Treimi, în numele Căreia se botează la copiii aflați în primejdie de moarte și în caz că la venirea preotului trăiește copilul, acesta îi completează Taina cu rugăciunile, Ungerea cu Sfîntul Mir și Împărtășania.

Textul citat de Sfîntul Apostol Petru este luat din Legea Veche, unde Moise numește pe evrei că vor fi: « *preoție împărătească*», sau « *împărăția preoțească*» și « *neam sfînt*» (Ieșirea 19, 6), căci erau poporul ales al lui Dumnezeu. Totuși, ei aveau preoția specială, din neamul leviților, care oficiau slujirea preoțească, făceau tăierea împrejur, aduceau jertfele de animale, săvîrșeau căsătoriile, învățau și conduceau pe credincioși. Iar cine din credincioși încerca să-și asume slujirea preoțească erau aspru pedepsiți, cum au fost: Core, Datan și Abiron (Numeri 16, 1—35) cu cei 250 care i-au urmat, precum și regele Ozia, umplut de lepră (II Paralip. 26, 23).

Dar, chiar și Sfîntul Petru vorbește de preoții creștini, sfințitori, învățători și păstori ai Bisericii: « *Păstoriți Biserica lui Dumnezeu*» (I Petru 5, 1—2). Deși numiți « preoție împărătească», creștinii aveau, totuși, și preoția specială, cum o aveau și evreii, după expresia aceasta. Pentru că și creștinii sînt numiți « preoți» și « împărați»: « preoți ai lui Dumnezeu, care vor împărăți cu Hristos mii de ani» (Apoc. 20, 6; 1, 6). Căci ca «preoți» ei se roagă și slăvesc pe Dumnezeu, aducînd jertfe duhovnicești; iar ca « împărați» împărățesc peste ei, peste gîndurile, faptele și sentimentele

lor, călăuzindu-le după voia lui Dumnezeu.

Iată deci cum trebuie înțeles și acest text (I Petru 2, 5; 9—10).

II

MAICA DOMNULUI ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ

3. Care sînt textele biblice cele mai clare și importante care adeveresc că Fecioara Maria este Născătoare de Dumnezeu prin umbrirea Duhului Sfînt și că nu a mai avut copii?

— Denumirea de « Maica Domnului » este unică în Noul Testament și este rostită prima dată de Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul. Căci inspirată de Duhul Sfînt, cînd e vizitată și salutată de Sfînta Fecioară Maria. « Elisabeta s-a umplut de Duhul Sfînt. Și cu glas mare a zis: Binecuvîntată ești tu între femei și binecuvîntat este rodul pîntecelui tău. Și de unde mie cinstea aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu? Că iată cum veni la urechile mele glasul salutării tale pruncul a săltat de bucurie în pîntecele meu. Și fericită este aceea care a crezut că se vor împlini cele spuse ei de la Domnul » (Lc. 1, 41—45). Iată deci că Duhul Sfînt o fericește prin gura Elisabetei, iar creștinii rătăciți nu înțeleg, socotind-o ca femeie de rînd, dar nu ca pe Sfînta Fecioară, Maica Domnului.

Cele dintîi texte biblice care vorbesc despre Sfînta Fecioară că va naște pe Mesia-Hristos, le aflăm în Vechiul Testament, deși nu o numesc. Încă de la alungarea din rai a lui Adam și a Evei, Dumnezeu făgăduiește omenirii, care avea să vină după ei, pe Mesia, « *Sămînța femeii* », « *Care va zdrobi capul șarpelui ademenitor* » (Facerea 3, 15).

Mai apoi, Isaia proorocul prezice: « *Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel* » (Is. 7, 14). Fecioara pe care Isaia n-o numește, avea să fie Sfînta Fecioară Maria, iar Emanuel, care înseamnă « *Cu noi este Dumnezeu* » (Matei 1, 23) avea să fie Mesia-Hristos, precum îngerul Domnului o va descoperi și tîlcui Fecioarei înainte de întruparea Lui.

Textul din Isaia este amintit de îngerul Gabriel lui Iosif, logodnicul Fecioarei; iar El îi va spune că va zămisli de la Duhul Sfînt; că « *puterea Celui Preaînalt o va umbri* » și va naște pe Fiul lui Dumnezeu și-I vor pune numele Iisus (Luca 1, 31, 35; Matei 1, 20). În convorbirea îngerului cu Sfînta Fecioară Maria, cînd îi aduce această veste, mai întîi o pregătește ca să accepte mesajul ce-i aducea. Căci, zice: « *Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată ești tu între femei* » (Luca 1, 28). Ea însă tulburată de închinarea îngerului i se spune că este aleasă ca să ia în pîntece de la Duhul Sfînt și să nască pe Fiul lui Dumnezeu, încredințînd-o că « *la Dumnezeu nimic nu este cu neputință* » (1, 37). Abia după

această convorbire, cînd îi dezvăluie taina, Sfînta Fecioară îşi dă acceptul, consimte să împlinească această Taină « *Şi a zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău. Şi îngerul a plecat de la ea* » (Luca 1, 38).

Aceste texte sînt cele mai clare şi mai importante, care adeveresc că Sfînta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu; şi numai Născătoare de Dumnezeu, adică numai Mama lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, nu şi a altor copii cum susţin sectanţii blasfemiatori. Aşa au înţeles şi au crezut toţi creştinii ortodocşi pînă la apariţia sectanţilor, care se leagă de unele expresii şi cuvinte pe care nu le înţeleg şi nu vor să le înţeleagă decît aşa, ca să poată sminti pe cei slabi.

Un alt text precis care vorbeşte de fecioria Maicii Domnului înainte şi după naşterea unicului său Fiu — Iisus Hristos — este cel din proorocul Iezechiel 44, 2. Aci citim: « *Şi mi-a zis* (bărbatul-înger) *Domnul: Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide şi nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeul lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă* ». Poarta este o figură metaforică pentru Fecioara, aşa au înţeles şi tîlcuit sfinţii Părinţi ai Bisericii textul din Iezechiel (44, 2). Şi din această interpretare s-a născut şi cîntarea ce i-au închinat-o Maicii Domnului melozii Bisericii « *Întru naştere fecioria ai păzit . . . de Dumnezeu Născătoare* ». Sau refrenul Acatistului, care grăieşte: « *Bucură-te Mireasă, pururea Fecioară !* »

Totuşi, sectanţii nu ţin seamă de aceste texte clare, ci pe ei îi tulbură, sau mai degrabă îi trufeşte expresia « *fraţii Domnului* », sau « *fraţii lui Iisus* » (Matei 12, 46—48—49; 13, 55; Marcu 3, 31—32; 6, 3; Luca 8, 19—21; Ioan 2, 12; 7, 3—5; Fapte 1, 14; I Cor. 9, 5; şi Gal. 1, 19), expresii din care ei fac o blasfemie la adresa Maicii Domnului, ca şi evreii de atunci. În acest scop au falsificat şi Scriptura Noului Testament în loc de « *Maria logodită cu Iosif* » (Matei 1, 18), ei au tradus « *Maria, nevasta lui Iosif* » (Matei 1, 20—24). Deci o primă hulă şi blasfemie este că o socoteşte pe Maica Domnului « nevasta » lui Iosif, în ciuda textelor clare. Altă blasfemie este că socotesc pe aşa-zişii « *fraţii lui Iisus* » copiii Sfintei Fecioare, după El şi fraţi buni cu El.

Sectarii nu vor să înţeleagă că acei aşa-zişi « *fraţii Domnului* » nu sînt fraţii Lui, şi chiar dacă El ar veni acum să le spună clar că nu sînt fraţi, ci « rude », sau « veri secundari », tot n-ar crede. Ei nu vor să ştie că în limba ebraică, săracă în cuvinte, printr-un singur termen « *ah* » = *frate*, se exprimau toate gradele de rudenie, adică: frate bun, frate vitreg, sau frate de levirat, văr primar şi văr secundar, unchi şi nepot etc. Se ştie că Maica Domnului a fost singurul copil al lui Ioachim şi Anei; şi, totuşi, este numită sora altei Marii, care era soţia lui Cleopa (Ioan 19, 25). În realitate, deci, această Maria era vară primară a Maicii Domnului, sau

mătușa ei. Iar mama așa-zișilor «*frații lui Iisus*» = Iacob, Iosif, Simion și Iuda (Matei 13, 55), era de fapt acea Marie, soția lui Cleopa, numită în alte locuri: «Maria lui Iacob, și a lui Iosif» (Matei 27, 56; Marcu 15, 40).

De aceea, acești ziși «*frații Domnului*» niciodată nu se numesc «fiii Mariei, Maica Domnului», ci numai «frații Lui»; și numai Iisus singur e numit: «*Iisus, Fiul Mariei*», deci *Unicul ei Fiu*, iar Sfînta Fecioară Maria este numită, exclusiv: «*Mama lui Iisus*» (Matei 1, 18; 2, 11; 13, 14; 12, 47; Ioan 2, 1); sau «*Mama Lui*» (Matei 12, 48; Marcu 3, 31—32).

O altă expresie blasfemică, în traducerea Bibliei sectare, este în Matei 1, 25: «*Dar* (Iosif) *n-a cunoscut-o pe ea* (Maria) *pînă ce ea a născut un fiu* . . .». Expresia «*pînă ce*» nu înseamnă «pînă cînd» ci «niciodată». Ex. II Regi 6, 23 «*Micol n-a avut copii pînă în ziua morții*», adică niciodată. Cînd Domnul zice: «*Zis-a Domnul Domnului Meu: Șezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale*» (Matei 22, 44; I Cor. 15, 25), adică, de-a pururea, permanent.

Iată deci că Sfînta Fecioară n-a născut decît pe Iisus și a rămas pururea Fecioară.

4. Ce texte biblice dovedesc fecioria și sfințenia vieții Maicii Domnului?

— Primele texte biblice care vorbesc despre fecioria și sfințenia vieții Maicii Domnului sînt cele profetice din Vechiul Testament. Cel dintîi ni-l oferă proorocul Isaia, care, după descoperirea ce i s-a făcut, o vede ca un «*semn*» extraordinar, în afara legilor firești, scrie proorocia, de care am mai amintit, astfel: «*Iată Fecioara va lua în pîntece și va naște fiu și vor chema numele Lui Emanuel*» (Is. 7, 14). «*Semnul*» extraordinar era că Fecioara avea să zămislească fiu, «*nu din sînge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu*» (Ioan 1, 13), sau «*de la Duhul Sfînt*» (Matei 1, 18; Luca 1, 35), Care a umbrit-o, pogorîndu-Se peste ea.

Un alt text important, privind «pururea fecioria» acestei Fecioare care avea să nască pe Mesia fără stricarea fecioriei ei, este cel din Iezechiel, amintit (44, 2), care o vede, în revelația ce primește, printr-o metaforă = «*poarta încuiată*», din afara templului. «*Și mi-a zis Domnul: Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeul lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă*». Înțelegînd textul literal, probabil, iudeii au închis poarta din afara templului, în partea de răsărit, spre muntele Măslinilor, care este zidită. Dar termenul de «poartă» exprimă o idee profetică, și deci are sens figurat, metaforic, vrînd să spună altceva decît arată cuvîntul. Termenul, deși figurat, ideea devine clară, dacă zicem, în loc de «*poartă*», Fecioară, adică, după Fecioara Maria. Căci Sfînta Fecioară Maria a fost Fecioară, înainte

de a zămisli în pîntece de la Duhul Sfînt pe Emanuel; după naştere — adică după ce a intrat Dumnezeu-Fiul prin ea şi s-a născut — « Poarta» a rămas iar încuiată, adică, şi după naştere Fecioara a rămas iarăşi Fecioară. Sau, cum o cîntă Biserica, « pururea Fecioară». Chiar şi înţeleptul Solomon, inspirat, o vede pe Fecioara ca « *o grădină încuiată, fîntînă acoperită şi izvor pecetluit*» (Cînt. Cînt. 4, 12).

Ca Mama lui Emanuel, Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Unicul ei Fiu, numit « Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor» (I Tim. 6, 15), Maica Domnului este « Împărăteasa cerului» şi şade de-a dreapta Fiului ei. Aşa a văzut-o dinainte proorocul David, care zice: « *Şezut-a Împărăteasa de-a dreapta. Ta îmbrăcată în haină aurită şi prea înfrumuseţată*» (Ps. 44, 11).

Alte texte care dovedesc fecioria şi sfinţenia Maicii Domnului sînt cele din Noul Testament. Primul e cel din Matei 1, 18, unde citim că «*Maria, mama Lui (Iisus), fiind logodită cu Iosif, fără să fi fost ei împreună s-a aflat avînd în pîntece de la Duhul Sfînt*». Iar Iosif, ştiind-o curată şi neprihănită, văzînd că-i creşte pîntecele, era nedumerit, voind s-o lase într-ascuns. Atunci i se arătă îngerul Domnului în vis, spunîndu-i că « *ce s-a zămislit într-însa e de la Duhul Sfînt*» (Matei 1, 20). Apoi amintindu-i textul din proorocia lui Isaia care-i era bine cunoscut, Iosif s-a luminat şi a înţeles că Maria, logodnica lui, este « *Fecioara*» aleasă de Dumnezeu ca să nască pe Fiul Său Emanuel, care înseamnă « *Cu noi este Dumnezeu*». « *Şi fără să fi cunoscut-o pe ea Iosif, Maria a născut pe Fiul său Cel Unul-Născut* (unicul), *Căruia I-a pus numele Iisus*» (1, 20—23—25).

Un alt text aminteşte de convorbirea Sfintei Fecioare Maria cu Arhanghelul Gabriel, care-i aducea vestea cea bună la Nazaret. Îngerul salutînd-o şi închinîndu-i-se, grăieşte de mesajul ce-i aducea: « *Bucură-te, ceea ce eşti plină de har. Domnul este cu tine. Binecuvîntată eşti tu între femei*» (Luca 1, 28). Dar ea, tulburată de vederea îngerului şi de închinarea lui, cugeta în sine: ce fel de închinăciune poate fi aceasta? Apoi îngerul liniştind-o îi comunică mesajul ceresc şi îi zice: « *Nu te teme Maria, căci ai aflat har la Dumnezeu. Şi, iată, vei lua în pîntece şi vei naşte fiu şi vei chema numele lui Iisus*». El este « *Fiul Celui Preaînalt*» şi «*împărăţia Lui nu va avea sfîrşit*». Ea însă ştiindu-se neprihănită a zis către înger: « *Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu ştiu de bărbat? Şi răpunzînd îngerul i-a zis: Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceasta şi Sfîntul care se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema*». Amintindu-i apoi că şi Elisabeta, rudenia sa, a zămislit la bătrîneţe, contra firii: « *Că la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă*» (1, 36—37), abia atunci Sfînta Fecioară şi-a dat accep-

tul: « *Şi a zis Maria: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău! Şi îngerul a plecat de la ea* » (1, 38).

Din această lungă convorbire pentru a consimţi să primească mesajul ceresc, se înţelege, clar, că Dumnezeu nu impune nimănui voinţa Sa, ci doreşte ca lucrarea mîntuirii să fie o colaborare a omului cu Dumnezeu, El trimiţînd harul şi credinciosul primindu-l conlucrează cu el prin credinţă şi lucrare, sau fapte.

Mergînd apoi Maria la Elisabeta, rudenia sa, şi salutînd-o, aceasta, inspirată de Duhul Sfînt, îi spune: « *Binecuvîntată eşti tu între femei şi binecuvîntat este rodul pîntecului tău. Şi de unde mie aceasta, ca să vină la mine Maica Domnului meu? Că iată, cum veni la urechile mele glasul salutării tale, pruncul a săltat de bucurie în pîntecele meu. Şi fericită este aceea care a crezut că se vor împlini cele spuse de la Domnul* ». Iar Maria inspirată rosteşte imn de slăvirea lui Dumnezeu: « *Măreşte sufletul meu pe Domnul, şi s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mîntuitorul meu, Că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că, iată, de acum mă vor ferici toate neamurile* » (Luca 1, 41—48). De atunci au fericit-o toate neamurile spunînd lui Iisus: « *Fericit este pîntecele care te-a purtat şi sînii pe care i-ai supt* » (11, 27).

Iată, deci, adevărul biblic, pe care numai cei orbi sufleteşte nu pot să-l vadă (sectarii).

5. Ce spun sectanţii împotriva fecioriei şi sfinţeniei Maicii Domnului?

— Întrucît toţi sectanţii de la noi se servesc de aceeaşi Biblie, falsificată de Luther, după care a fost tradusă şi în româneşte, în 1924, de Dumitru Cornilescu — care — atrăgînd la ideile protestante, cu care venise din Germania, pe Preotul Tudor Popescu, de la Biserica « Cuibu cu Barză », din Capitală — a dat naştere atunci primei secte născută în Bucureşti — zisă « Tudoristă », sau « Creştini după Scriptură » — nu este de mirare că ei (sectanţii) sînt împotriva fecioriei şi sfinţeniei Maicii Domnului. Fiindcă ei aşa văd scris, în acea Biblie sectară, protestantă, aşa citesc şi numai aşa înţeleg.

După cum am arătat în punctul precedent, toate obiecţiunile sectare pornesc de la şi se bazează pe traducerea falsificată a Bibliei de care se folosesc. Căci dacă ei citesc din prima pagină a Noului Testament, că « Maria mama Lui (Iisus) era *logodită* cu Iosif » (Matei 1, 18) iar mai departe că « Maria » era « *nevasta* » lui (1, 20, 25); şi că Iosif « n-a cunoscut-o pînă ce ea a născut *un fiu* » (1, 25), de aci zic aceşti blasfemiatori ai celor sfinte că după aceea Iosif a cunoscut-o ca pe nevastă şi a mai avut şi alţi copii cu ea. Fiindcă, dacă s-ar fi tradus termenul grec, chiar literal = ghini = femeie, se putea înţelege şi femeie necăsătorită şi fecioară logodită, cum

arată precis versetul 18 şi cum se înţelege şi mai clar din convorbirea îngerului Gabriel cu Sfînta Fecioară Maria, redată de Sfîntul Luca. Aci citim că îngerul a fost trimis de la Dumnezeu în cetatea Nazaret « *Către o fecioară logodită cu un bărbat care se chema Iosif, din casa lui David: iar numele fecioarei era Maria* » (Luca 1, 27). Iată deci că « femeia » logodită de care vorbeşte Evanghelistul Matei era « fecioară », şi nicidecum « nevastă » cum spune traducerea sectară, falsificată. Iar din convorbirea acestei Fecioare cu îngerul, ca îşi mărturiseşte curăţenia şi fecioria neştiind cum va putea « *lua în pîntece şi naşte fiu* », cînd ea « *nu ştie de bărbat* », numai orbii şi viclenia sectară nu pot şi nu vor să vadă adevărul biblic, fiindcă nu-i avantajează dacă ar recunoaşte.

În ce priveşte expresia: « Şi n-a cunoscut-o pînă ce ea a născut *un* fiu », « pînă *ce* », « *pînă cînd* » în acest context nu arată un termen, ci exprimă o continuitate a situaţiei de fapt, o stare continuă, de permanenţă, de veşnicie. Iată cîteva exemple, deosebite de cele amintite în capitolul 4: Dumnezeu Tatăl zice Fiului, arată proorocul David: « *Şezi de-a dreapta Mea, pînă ce voi pune pe vrăjmaşii Tăi aşternut picioarelor Tale* » (Ps. 109, 1). Sau cum zice Domnul ucenicilor: « *Iată Eu sînt cu voi în toate zilele pînă la sfîrşitul veacului* » (Matei 28, 20). Sau: « *Căci El* (Fiul) *trebuie să împărtăşească pînă ce va pune pe toţi vrăjmaşii Săi sub picioarele Sale* » (I Cor. 15, 25). Adică Fiul va fi pururea, veşnic, de-a dreapta Tatălui şi va împărăţi veşnic şi după supunerea vrăjmaşilor.

O altă blasfemie o săvîrşesc sectarii cu expresia « fraţii Domnului » — cum s-a mai spus — despre care ei spun că sînt fiii Sfintei Fecioare Maria. Pentru că ei, fiind raţionalişti, nu pot să admită supranaturalul, cum adică Fecioara a luat în pîntece, prin « pogorîrea Duhului Sfînt asupra ei, şi prin puterea Celui Preaînalt care a umbrit-O » (Luca 1, 35), deşi: « *la Dumnezeu nimic nu este cu neputinţă* » (1, 37). Lipsiţi cum sînt, însă, de bunăcredinţă şi vicleni, sectarii nesocotesc toate textele, care nu le convin, sau le « *răstălmăcesc, ca şi pe celelalte Scripturi, spre a lor pierzare* » (II Petru 3, 16). Căci deşi textele spun clar că cei aşa-zişi « *fraţii lui Iisus* », sau « *fraţii Domnului* » sînt fiii altei Marii, soţia lui Cleopa, (Matei 27, 56; Marcu 15, 40) iar ea vară a Maicii Domnului, deşi numită « sora » ei (Ioan 19, 25), totuşi, în ciuda textelor clare sectarii susţin că acei « fraţi » ar fi copiii Maicii Domnului şi nu ai Mariei lui Cleopa. Cum s-ar mai numi Sfînta Fecioară Maria, « *Maica Domnului* », iar Iisus, « *Fiul ei* », dacă ea ar mai fi avut alţi copii? Ce raţiune sănătoasă poate susţine că se împacă aceste expresii « Mama Lui » şi « Fiul ei » « cu « acei fraţi »?

S-a constatat, într-adevăr, că sectarii folosesc Biblia nu pentru zidire sufletească şi spre mîntuire, nici măcar pentru a lor, ci pentru trufie, ca să dovedească anume că ştiu pe de rost unele versete cu care amăgesc pe

cei neştiutori, şi pentru « *ceartă de cuvinte* » (1 Tim. 6, 4) cu cei care cunosc Scriptura şi le stă împotrivă, ca fariseii de odinioară aşa cum făceau ereticii şi « învăţătorii mincinoşi » în vremea apostolilor.

O altă mărturie biblică ne-o dau chiar doi din aşa-zişii « fraţii Domnului » care au scris cîte o mică epistolă, în care ei nu spun nicăieri că sînt fraţii Lui, ci « slujitorii » sau « robii » Lui. Astfel, Iacob scrie: « *Iacob, robul lui Dumnezeu şi al Domnului Iisus Hristos* » (1, 1). Iar celălalt scrie: « *Iuda, rob al lui Iisus Hristos şi frate al lui Iacob* » (Iuda 1, 1). Deci, nici unul nu spune că este « fratele lui Iisus ». Pentru că ei se ştiau sigur că sînt fiii Mariei, soţia lui Cleopa, aşa cum se arată clar în Matei 27, 56 şi Marcu 15, 40, care Maria era vara Maicii Domnului. Căci din lipsă de termeni în limba ebraică pentru gradele de rudenie, se folosea acelaşi cuvînt pentru: fraţi, veri, unchi şi nepoţi etc., ca şi pentru: surori, verişoare, mătuşe.

Reamintim şi alte exemple: Avraam era unchiul lui Lot, iar el nepot de frate şi se numeau « *fraţi* » sau « *rude* » (Facerea 11, 27; 12, 5; 13, 8; 14, 14—16); apoi, Iacob, nepotul lui Avraam, s-a căsătorit cu verişoarele lui —, surorile Lia şi Rahela — fiicele lui Laban, nepot de frate lui Avraam, frate cu Nahor, şi se numeau « *fraţi* » (Facerea 11, 27; 29, 15—28). De asemenea, Eliazar şi Kiş erau fraţi; şi fiicele lui Eleazar s-au căsătorit cu fiii lui Kiş, cu care erau veri, dar se numeau « fraţi » sau *rude* cu ele (1 Paralipom. 23, 22) etc.

Iată, deci, cum se explică expresia « *fraţii Domnului* » pentru creştinii de bună credinţă şi fără vicleşug în inimi.

6. Pe ce texte biblice se sprijină cultul şi supracinstirea Maicii Domnului în Biserica Ortodoxă?

— Textele biblice pe care se sprijină cultul şi supracinstirea Maicii Domnului sînt aceleaşi care vorbesc fecioria şi sfinţenia Ei, care s-au mai amintit. Pentru că la baza cultului şi supracinstirii Maicii Domnului stă tocmai fecioria, alegerea Ei de Dumnezeu şi sfinţenia sa deosebită, mai presus de cinstirea şi cultul dat îngerilor şi sfinţilor, de vreme ce şi îngerii o cinstesc şi i se închină, ca Maicii lui Dumnezeu (Luca 1, 28—29. 35).

Biserica ortodoxă supracinsteşte pe Sfînta Fecioară Maria, Maica Domnului — pentru că Însuşi Dumnezeu a ales-O, a sfinţit-O şi a cinstit-O, ca pe Împărăteasă a cerului cu şederea de-a dreapta Fiului Ei. Căci zice Domnul despre această Împărăteasă — prin David: « *Şezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta, îmbrăcată în haină aurită şi prea înfrumuseţată* » (Ps. 44, 11). Dumnezeu a cinstit-O pentru sfinţenia şi smerenia Ei (Luca 1, 48), sălăşluindu-se în Ea, prin întruparea Fiului Său, de la Duhul Sfînt. Adică, Sfînta Fecioară Maria a zămislit, prin « pogorîrea Duhului Sfînt peste Ea şi prin puterea Celui Preaînalt, care a umbrit-O » (1, 35). Şi

pentru că a născut pe Fiul lui Dumnezeu, care se numeşte şi: « *Împăratul împăraţilor şi Domnul domnilor* » (I Tim. 6, 15), Maica Domnului se numeşte şi Ea « *Împărăteasa* » cerului, sau « *Împărăteasă şi Doamnă* ». Pe această Fecioară-Maică-Împărăteasă o descrie Sfîntul Ioan Apostol şi văzătorul, aşa cum i s-a arătat şi a văzut-O în descoperirea avută, astfel: « *Şi s-a arătat din cer un semn mare: o femeie* (Fecioară) *înveşmîntată cu soarele, şi luna era sub picioarele ei, pe cap purta cunună din douăsprezece stele..* » (Apoc. 12, 1).

Că a fost aleasă, pregătită, prin viaţa ei curată şi rugăciunile Ei la templu, unde şi-a trăit copilăria, în Casa Domnului sfinţită şi apoi cinstită de Dumnezeu, se înţelege clar din cuvintele îngerului vestitor al zămislirii Ei de la Duhul Sfînt. Căci Arhanghelul Gabriel, salutînd-O şi închinîndu-I-se, grăieşte: « *Bucură-te, ceea ce eşti plină de har, Domnul este cu tine. Binecuvîntată eşti între femei* ». Iar Ea tulburîndu-se de vederea şi închinarea îngerului: « *cugeta în sine: Ce fel de închinăciune poate să fie aceasta ?* » Atunci îngerul văzîndu-i tulburarea, a liniştit-O, zicînd: « *Nu te teme, Marie, căci ai aflat har la Dumnezeu. Şi iată vei lua în pîntece* (de la Duhul Sfînt) *şi vei naşte şi vei chema numele Lui Iisus* » (Luca 1, 28—31).

Din faptul că binecuvîntarea i se face Sfintei Fecioare Maria de Dumnezeu, prin îngerul Său; şi din faptul că îngerul vestitor i se închină şi este numită Împărăteasa cerului şi Doamnă, Mama « *Împăratului împăraţilor şi a Domnului domnilor* », care şade de-a dreapta tronului ceresc a Fiului Ei, mai presus de heruvimi şi de serafimi, a fost făcută cîntarea Bisericii în cinstea Maicii Domnului, în care e numită « *Cea mai cinstită decît Heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decît Serafimii* », fiinţele spirituale din jurul tronului divin.

Celelalte texte, care sprijină supracinstirea Maicii Domnului, le aflăm tot în convorbirea Ei cu îngerul şi cu Elisabeta, rudenia sa. Că nedumerită Sfînta Fecioară de cum « *va lua în pîntece* » şi « *va naşte prunc* » cînd Ea « *nu ştie de bărbat* », îngerul lămureşte taina zămislirii ei supranaturale zicînd: « *Duhul Sfînt se va pogorî peste tine şi puterea Celui Preaînalt te va umbri; pentru aceea şi Sfîntul ce se va naşte din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema* ». Numai după aceste cuvinte şi după ce I se spune că şi Elisabeta, rudenia sa, a zămislit fiu la bătrîneţe, peste legea firii, Maria acceptă mesajul ceresc, prin cuvintele: « *Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău* ». Iar după plecarea îngerului, ducîndu-se Ea la Elisabeta, aude din gura acesteia, inspirată de Duhul Sfînt, cuvintele: « *Binecuvîntată eşti tu între femei şi binecuvîntat este rodul pîntecului tău. De unde mie cinstea aceasta să vină la mine Maica Domnului meu ? Că, iată, cum veni la urechile mele glasul salutării tale, pruncul a săltat de bucurie în pîntecele meu. Şi fericită este aceea care a crezut cele spuse Ei*

de la Domnul» (Luca 1, 34—35; 38, 42—45). Iată texte care dovedesc pentru ce Sfînta Fecioară Maria este numită « Maica Domnului » binecuvîntată și fericită.

De remarcat că expresia « *Maica Domnului*», singura în Noul Testament, este rostită de Dumnezeu Însuși, sau de Duhul Sfînt, Inspiratorul, prin gura Elisabetei, spre a arăta că Ea (Sfînta Fecioară) este și a fost Maica Unicului Ei Fiu, Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos, Împăratul cel veșnic (1, 35).

Apoi, însăși Sfînta Fecioară, inspirată, rostește acea rugăciune de preamărirea lui Dumnezeu, zicînd: « *Mărește suflete al meu pe Domnul și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu Mîntuitorul meu. Că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată de acum mă vor ferici toate neamurile. Că mi-a făcut mie mărire Cel Puternic și sfînt este numele Lui*» (1, 46—49). Maica Domnului slăvește aci pe Dumnezeu pentru că a căutat la smerenia Ei, și a ridicat-o la slavă, sau « mărire », prin sfințenia Ei, de aceea, o vor ferici toate neamurile.

De aceea, pentru că s-a învrednicit a fi Maica Domnului, fiindcă a fost și este slăvită de Dumnezeu Însuși, fericită de toate neamurile, și pentru sfințenia și rolul Ei de a naște pe Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul lumii, și învrednicită a ședea de-a dreapta Fiului Ei în cer, Sfînta Fecioară este pururea rugătoare acolo înaintea lui Dumnezeu, pentru creștini, îndeosebi, și pentru lume în general; cum s-a rugat și la Nunta din Cana Galileii, de a prefăcut Domnul apa în vin (Ioan 2, 1—11). Iată pentru ce Biserica și creștinii ortodocși I se adresează în rugăciune, așa: « *Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi*».

7. Ce texte biblice mărturisesc că Maica Domnului șade în cer de-a dreapta Sfintei Treimi și se roagă pentru mîntuirea lumii?

— Primul text, și cel mai important, care mărturisește că Maica Domnului șade de-a dreapta Sfintei Treimi, unde, firește, se roagă pentru mîntuirea lumii, este cel din proorocia lui David. După ce vorbește de frumusețea și strălucirea lui Mesia-Hristos, Unsul lui Dumnezeu, uns cu untdelemnul bucuriei, la care face părtași și pe cei ce cred în El, spune cum o vede pe Maica Domnului ca o Împărăteasă, în descoperirea ce i se face, El zice: « *Șezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta* (Doamne, adică Sfînta Treime), *îmbrăcată în haină aurită și prea înfrumusețată*» (Ps. 44, 11). Acest text a intrat și în cultul liturgic, pe care îl rostesc preoții de fiecare dată la Proscomidie, cînd scot părticica pentru Maica Domnului și o așază pe Sfîntul Disc, în dreapta Sfîntului Agneț care reprezintă pe Fiul născut din Fecioara. Căci după ce a binecuvîntat prescura din care scoate părticica, rostește cuvintele: « Întru cinstea și pomenirea prea binecu-

vîntatei, slăvitei Stăpînei noastre, de Dumnezeu Născătoarei şi pururea Fecioarei Maria . . .» Apoi aşezînd-o în dreapta Sfîntului Agneţ, zice: «De faţă a stătut împărăteasa, de-a dreapta Ta, în haină aurită îmbrăcată şi preaînfrumuseţată».

Mai departe psalmistul, în acelaşi psalm, spune că «Împăratul» şi «Domnul» a poftit frumuseţea Împărătesei «prea înfrumuseţată», al cărui nume va fi pomenit «în tot neamul», şi *«popoarele o vor lăuda în veac şi în veacul veacului»* (44, 13; 20—21).

Un alt text este cel din Isaia (61, 10) care o vede ca *«o mireasă împodobită cu podoabă»*. Iar Apostolul vizionar, în Apocalipsă (12, 1), o vede împodobită ca împărăteasă a întregului univers.

Şi precum Sfînta Fecioară Maria, Împărăteasă şi Doamnă, s-a rugat Fiului Ei iubit, la Nunta din Cana Galileii, iar El i-a ascultat rugăciunea, şi a prefăcut apa în vin, salvînd onoarea familiei, minune făcută de El cînd *«încă nu venise ceasul» Lui* (Ioan 2, 4), al minunilor, tot aşa, şi cu atît mai mult, Ea fiind în slavă, de-a dreapta Fiului, ca Maica Lui, şi a creştinilor, se roagă şi mijloceşte necontenit pentru noi şi pentru mîntuirea lumii. Căci «mult poate rugăciunea Maicii înaintea Fiului» (Stăpînului), Maica Domnului fiind şi Maica Bisericii.

Grija şi respectul Mîntuitorului Hristos faţă de Sfînta Lui mamă şi dragostea Sa nepreţuită se vede şi din faptul că pe cruce fiind El răstignit, înainte de a muri, o încredinţează lui Ioan, Apostolul iubit, ca pe o mamă a lui, iar pe el ca pe un «fiu» al Ei (Ioan 19, 26—27). După aceea, Maica Domnului a rămas în mijlocul apostolilor şi al credincioşilor ca inima Bisericii şi ocrotirea lor, întărindu-i, mîngîindu-i şi rugîndu-se pentru izbăvirea lor din necazuri, persecuţii şi pentru mîntuirea lor.

Căci dacă creştinii au datoria şi poruncă de a se ruga pentru toţi oamenii (I Tim. 2, 1—4); şi unii pentru alţii (Iacov 5, 16), ca să se mîntuiască unii prin alţii (Matei 18, 15; Iac. 5, 18—20), cu atît mai mult Maica Domnului, Maica Bisericii şi a noastră a tuturor, care şade de-a dreapta Fiului, în cer, şi n-are nevoie a se ruga alţii pentru Ea cum avem noi şi aici şi după moarte, Ea se roagă şi mijloceşte înaintea Fiului ca Maica Bisericii şi a creştinilor, pentru mîntuirea lor şi a întregii omeniri.

8. Care este rolul Fecioarei Maria în actul divin al Răscumpărării neamului omenesc prin întruparea Fiului lui Dumnezeu, după Biblie?

— După etimologia cuvîntului ebraic Mariam, Maria înseamnă *Doamnă»*, «*Stăpînă*». Şi cum Sfînta Fecioară Maria a fost aleasă, şi pregătită îndelung, prin jertfele şi slujbele de la templu, şi curăţită de păcatul strămoşesc, cu care s-a născut. ea a fost şi sfinţită prin Duhul Sfînt

şi puterea lui Dumnezeu care a umbrit-o, cînd a zămislit pe Fiul Lui (Luca 1, 35), pe Care apoi L-a născut, rămînînd iarăşi Fecioară.

Despre pururea fecioria Maicii Domnului ne vorbeşte proorocul Iezechiel, care, asemănînd-O metaforic cu poarta de la răsărit şi din afară a templului, scrie: « *Şi mi-a zis Domnul: Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide şi nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeul lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă* » (Iez. 44, 2). Aşa au interpretat acest text Sfinţii Părinţi şi Biserica. De aci a şi apărut expresia cultică ortodoxă la adresa Maicii Domnului: « *Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară* »; şi s-a statornicit dogma pururea fecioriei Ei. Este clar, deci, pentru orice creştin cinstit şi de bună credinţă că Sfînta Fecioară Maria are un rol primordial, după Fiul Său, în actul Răscumpărării neamului omenesc ; mai întîi prin însăşi întruparea Fiului lui Dumnezeu, şi apoi prin cinstea ce i s-a dat de Însuşi Dumnezeu Tatăl, de a o aşeza în cer, de-a dreapta iubitului Său Fiu.

Rolul Sfintei Fecioare în actul Răscumpărării şi al mîntuirii este unul de colaborare, de conlucrare cu Dumnezeu; mai întîi prin smerenia, curăţia şi acceptarea ei de bună voie, de consimţire, la primirea mesajului divin, îndelunga convorbire cu îngerul vestitor, încheiată cu cuvintele Ei: « *Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul tău* » (Luca 1, 38).

Aşa se explică de ce Biserica şi creştinii, îndeosebi ortodocşii, după Hristos, Maicii Domnului îi acordă cea mai mare cinstire, fiindcă Ea şi atunci a conlucrat la Răscumpărarea neamului omenesc, şi acum conlucrează necontenit la mîntuirea noastră şi a omenirii. Ştiind acest lucru, ortodocşii I se adresează în cultul liturgic şi în rugăciunile lor, invocînd-o într-ajutor în nevoile şi la mîntuirea lor, zicînd: « Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, miluieşte-ne pe noi ». Adică ai milă de noi, ca de copiii tăi, ajută-ne să ne mîntuim, să ne facem părtaşi mîntuirii, la care ai colaborat cu partea ta de Maică, fiindu-ne pururea rugătoare şi mijlocitoare la Dumnezeu, pentru noi.

Pentru acest rol de conlucrătoare la actul Răscumpărării, realizat de Fiul Ei prin Jertfa Lui pe Cruce şi de mijlocitoare şi rugătoare pentru mîntuirea noastră, Biserica I-a închinat o seamă de rugăciuni, în tot cultul liturgic; de la Vecernie, Pavecerniţă, Utrenie şi Liturghie, la Acatiste şi Paraclise, pînă la rugăciunile zilnice cu care credincioşii se adresează Maicii Domnului. Ex.: « Cuvine-se cu adevărat să te fericim pe tine, Născătoare de Dumnezeu, Cea pururea fericită şi prea nevinovată şi Maic Dumnezeului nostru. Ceea ce eşti mai cinstită decît heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decît serafimii, . . . ».

III

SFÎNTA SCRIPTURĂ ŞI SFÎNTA TRADIŢIE

9. Care sînt textele principale care apără Tradiţia, Predania Apostolilor?

— Tradiţia sau predania primară este prima formă care a păstrat şi a transmis mai departe, fidel, faptele, minunile şi învăţătura propovăduită de Mîntuitorul Hristos şi de Apostoli numai prin viu grai. Din această tradiţie inţială a luat naştere mai apoi, treptat, pe parcursul a mai multe decenii, Sfintele Scrieri ale Noului Testament.

Biblia sau Sfînta Scriptură şi Sfînta Tradiţie sînt, astfel, cele două izvoare sau forme care cuprind întreagă Revelaţie lăsată de Dumnezeu Bisericii, care le-a păstrat intacte, Scriptura apărînd din Tradiţie sau Predania, care a existat întîi, completîndu-se apoi una pe alta. Pentru că, vorbind de Noul Testament, Mîntuitorul, tot timpul activităţii Sale de trei ani, n-a scris nimic, ci numai a propovăduit; de asemenea nici Apostolii care au propovăduit toţi — cei 12 şi cei 70 — cît au trăit, dintre ei n-au scris decît opt şi anume: Matei, Ioan, Petru şi Pavel — care n-a făcut parte nici dintre cei 12, nici dintre cei 70 —, apoi Marcu, Luca, Iacob şi Iuda, dintre cei « 70». Astfel că tot ceea ce au propovăduit şi au făcut, ca minuni, şi au instituit Mîntuitorul Hristos şi Apostolii de ambele categorii constituie Sfînta Tradiţie. De aceea, Sfînta Tradiţie precede Sfintei Scripturi, care a apărut mai tîrziu, şi treptat apărînd scrierile Noului Testament între anul 44, — cînd s-a scris, în limba aramaică, Evanghelia după Matei, tradusă mai apoi în limba greacă,— şi anul 51 cînd se scrie Epistola I către Tesaloniceni şi anul 95—96, cînd sînt scrise şi scrierile Sfîntului Apostol Ioan.

Cele predate şi rînduite prin viu grai de Hristos şi de Apostoli — dar necuprinse, decît succint, în Sfînta Scriptură a Noului Testament — au fost prinse, mai tîrziu, în scrierile Părinţilor apostolici, ale apologeţilor şi ale Sfinţilor Părinţi, alcătuind Tradiţia Bisericii, în care se cuprind toate rînduielile cultice şi hotărîrile Sinoadelor particulare şi ecumenice ale Bisericii din primele veacuri. Pentru că Mîntuitorul şi Apostolii vorbesc de Biserică dar n-o definesc în toată sfera ei cuprinzătoare, cu toate sensurile ei; de Iisus, ca Fiul lui Dumnezeu şi Fiul Omului, dar cum se întrepătrund şi cum lucrează în El cele două firi — divină şi umană — păstrîndu-şi, totuşi, fiecare însuşirile sale, aceasta o definesc Sinoadele Ecumenice. Apoi, Mîntuitorul porunceşte a se face Botezul celor care primesc învăţătura Evangheliei şi se împărtăşesc cu Sfînta Euharistie, sau cu Trupul şi Sîngele Lui (I Cor. 10, 16; 11, 24—30), pe care totuşi le-au practicat, fără a se vedea din Noul Testament cum trebuie făcut

şi ce rugăciuni trebuie rostite la săvîrşirea acestor Taine (Botez-Euharistie). Abia mult mai tîrziu s-a stabilit, în scris, cum se săvîrşea Botezul, precedat de lepădările de satana, iar taina — propriu-zisă — se săvîrşea prin citirea rugăciunilor respective, sfinţirea apei şi prin afundarea de trei ori în apă în numele Sfintei Treimi; după aceea, cel botezat era uns cu Sfîntul şi Marele Mir. Creştinii înmulţindu-se şi credinţa răspîndindu-se, Apostolii, cîţi mai erau, nu puteau fi pretutindeni, ca să-şi pună mîinile peste cei botezaţi spre a le împărtăşi darurile Duhului Sfînt (Fapte 2, 38; 8, 17; 19, 6).

De aceea se spune, pe bună dreptate, că fără Tradiţie, nici Scriptura nu se poate dovedi că este scrisă de apostoli şi păstrată de Biserică. Pentru că Biserica a păstrat şi Sfînta Tradiţie şi Sfînta Scriptură, cu aceeaşi grijă, deosebind scrierile sfinte, autentice, de cele false.

Textele principale ale Noului Testament care vorbesc şi apără Tradiţia, sau Predania Apostolilor sînt multe. Sfîntul Evanghelist Luca începe Evanghelia sa, spunînd că scrie după cele predate, aflate în Tradiţie, anume: « *cum ni le-au lăsat (predat) cei ce le-au văzut (apostolii) de la început şi au fost slujitori ai Cuvîntului* » (Luca 1, 2). Adică e vorba aici de apostoli, care, după exemplul lui Hristos, au propovăduit şi ei Evanghelia, sau au binevestit (Luca 4, 18, 43—44; 8, 1; 9, 6; Matei 11, 5; Fapte 5, 40—42; 20, 27, 31; Gal. 1, 8, 11).

Sfîntul Evanghelist Ioan, referitor la Tradiţie, scrie: « *Iisus şi alte multe minuni* (şi fapte) *a făcut înaintea ucenicilor Săi, care nu sînt scrise în cartea aceasta* » (Ioan 20, 30; 21, 25).

Despre cele ce a vorbit Mîntuitorul cu apostolii după înviere şi pînă la înălţarea Sa la cer, ce dispoziţii a dat pentru organizarea Bisericii, a săvîrşirii Sfintelor Taine şi a cultului liturgic etc. (Fapte 1, 3) nu s-a scris nimic. Un început schematic de tradiţie cultică euharistică se aminteşte — deosebit de textele de instituire a Sfintei Euharistii — la Cina cea de Taină (Matei 26, 26—28; Marcu 14, 22—24; Luca 22, 19—20; Ioan 6, 53—56), iar practica cultului liturgic se aminteşte în: Fapte 2, 42 — 46; 20, 7; I Cor. 10, 16; 11, 18—34; 16, 2. De aceea, abia mai tîrziu — — precum am spus — după ce s-au completat cultul liturgic şi Tainele cu rugăciunile necesare şi s-a uniformizat pentru toată Biserica de Răsărit, a început a se scrie rînduiala lor, care ni s-a păstrat intactă pînă astăzi, aşa cum o practicăm.

Tradiţia este « *comoara* » încredinţată de Mîntuitorul Hristos şi de Apostoli Bisericii şi păstorilor ei — episcopi şi preoţi (I Tim. 6, 20). Despre această « comoară » — Tradiţia — Sfîntul Apostol Pavel îndeamnă pe Timotei, episcopul Efesului, astfel: « *Tu însă rămîi în cele ce ai învăţat şi de care eşti încredinţat, deoarece ştii de la cine le-ai învăţat* » (II Tim. 3, 14).

Acelaşi apostol îndeamnă şi pe creştinii de pretutindeni, scriind: « *Ţineţi predaniile precum vi le-am dat* » (I Cor. 11, 2) sau: « *Deci dar, fraţilor, staţi neclintiţi şi ţineţi predaniile pe care le-aţi învăţat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră* » (II Tes. 2, 15). Apostolul chiar porunceşte creştinilor, aşa: « *Fraţilor, vă poruncesc în numele Domnului nostru Iisus Hristos să vă feriţi de orice frate* (sectant) *care umblă fără de rînduială şi nu după predania pe care aţi primit-o de la noi* » (II Tes. 3, 6).

De asemenea şi Sfîntul Evanghelist Ioan scrie despre Predanie astfel: « *Ce am văzut şi am auzit, vă vestim şi vouă, ca şi voi să aveţi împărtăşire cu noi* » (I Ioan 1, 3). Sau, şi mai clar: « *Multe lucruri aveam să-ţi scriu; totuşi nu voiesc să-ţi scriu cu cerneală şi condei. Ci nădăjduiesc să te văd în curînd, şi atunci vom grăi gură către gură, ca bucuria noastră să fie deplină* » (II Ioan vers. 12).

Iată, deci, atîtea texte clare, principale, care apără Sfînta Tradiţie, şi care dovedesc că fără Tradiţie, nu numai că Scriptura nu se poate dovedi că e scrisă de Apostoli, dar că fără ea nici nu poate fi interpretată şi înţeleasă corect. Căci numai « Tradiţia este interpreta fidelă a Scripturii », cum spune marele dogmatic Andruţos.

10. Cum s-a condus poporul ales fără Biblie, pînă la darea Legii pe Muntele Sinai? După care Lege s-a călăuzit?

— Se ştie că de la alungarea lui Adam şi a Evei din rai, pentru călcarea poruncii ascultării (Facerea 2, 16—17), pînă la Moise, omenirea n-a avut nici o lege scrisă, ci s-a călăuzit după « legea firii », scrisă în inima omului de la crearea lui, fiind făcut « după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu ». Aceasta se numeşte descoperirea (revelaţia) lui Dumnezeu şi a adevărurilor despre Fiinţa, existenţa şi atributele Lui « pe cale naturală ». Despre aceasta vorbeşte Psalmistul David, inspirat zicînd: « *Cerurile spun slava lui Dumnezeu şi facerea mîinilor Lui o vesteşte tăria. Ziua spune cuvînt zilei şi noaptea nopţii vesteşte ştiinţă* » (Ps. 18, 1—2). Sau în altul « *Vestit-au cerurile dreptatea Lui, şi au văzut toate popoarele slava Lui* » (Ps. 96, 6). Iar în Psalmul 103 Îl arată pe Dumnezeu Creator sau Făcător a tot ce există în cer şi pe pămînt — îngeri şi oameni, cerul, pămîntul, apele şi vietăţile, pe care El le hrăneşte şi le poartă de grijă, ca Proniator.

Despre această cale de descoperire naturală, Sfîntul Pavel, inspirat, scrie: « *Cele nevăzute ale lui Dumnezeu, se văd de la facerea lumii, înţelegîndu-se din făpturi, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, aşa ca ei să fie fără cuvînt de apărare* » (adică păgînii) (Rom. 1, 20). Acelaşi apostol spune ceva mai departe: « *Căci, cînd păgînii care nu au lege* (scrisă, ca evreii) *din fire fac ale legii, aceştia, neavînd lege, îşi sînt loruşi lege, ceea ce*

arată fapta legii scrisă în inimile lor, prin mărturia conştiinţei lor, care îi învinovăţeşte, sau îi şi apără, în ziua în care Dumnezeu va judeca, prin Iisus Hristos, după Evanghelia mea, cele ascunse ale oamenilor» (Rom. 2, 14—16).

Deosebit de descoperirea pe cale naturală, este revelaţia pe cale supranaturală, făcută de Dumnezeu treptat, prin oameni inspiraţi, sau direct. Această descoperire supranaturală este primordială, dată lui Adam în rai, şi păstrată, prin urmaşii lui, pînă la Avraam; alta este descoperirea parţială, sau revelaţia specială, în sînul poporului ales, iudeu, începînd cu Avraam, părintele poporului ales şi continuînd cu Isaac, cu Iacob şi cu marele legiuitor Moise şi ceilalţi prooroci şi bărbaţi ai Vechiului Testament, pînă la Ioan Botezătorul. După aceştia, Mîntuitorul Iisus Hristos aduce, însă, Revelaţia dumnezeiască absolută şi universală, privind întreaga lume.

Astfel, dar, pînă să apară Scriptura Vechiului Testament, prin Moise şi prooroci, ca revelaţie scrisă, oamenii s-au condus prin «revelaţia primordială», pînă la Avraam; iar de la Avraam pînă la Legea dată prin Moise, s-au călăuzit prin «revelaţia supranaturală specială». Această revelaţie divină, supranaturală, transmisă prin viu grai, de la Dumnezeu, oamenilor aleşi, apoi de la om la om, pe cale orală, se numeşte Tradiţie, sau Predanie, spre deosebire de Revelaţia scrisă numită Biblia, sau Sfînta Scriptură.

Aşadar, pînă la darea Legii scrise prin Moise, pe muntele Sinai, omenirea neavînd Biblia, sau Legea scrisă, a avut totuşi legea nescrisă, sau «*scrisă în inimi*», adică legea naturală «*a firii*»; omul s-a depărtat treptat de Dumnezeu, întunecîndu-i-se mintea, pervertindu-i-se inima cu simţămintele şi slăbindu-i voinţa, încît legea naturală nu avea putere asupra lui. De aceea apare legea supranaturală, dată de Dumnezeu, Care poartă de grijă omenirii — revelînd direct voia şi planul Lui ca prin: Noe, Avram, Isaac şi Iacob — sau Moise — şi indirect, prin prooroci etc.

Aşa se spune de Set, al treilea fiu al lui Adam, că după el şi urmaşii lui «*au început oamenii a chema numele Domnului Dumnezeu*» (Facerea 4, 26). Dar, apoi înrăindu-se şi devenind idolatri şi pervertiţi, au pierit prin potopul din care a scăpat numai *Noe «al optulea propovăduitor al dreptăţii»* (Facerea 6, 11—12; II Petru 2, 5) cu familia lui. «*Căci Noe a aflat har înaintea Domnului Dumnezeu, fiind om drept şi neprihănit între oamenii timpului său şi mergea pe calea Domnului*» (Facerea 6, 8—9), adică trăia după legea firii înscrisă în inimă. Deci, aceasta era legea lor nescrisă: cine trăia temător de Dumnezeu şi era drept «mergea pe calea lui Dumnezeu», afla har la El şi-I era plăcut. De aceea este ales Noe ca părintele tuturor oamenilor, care aveau să se nască din el.

Tot aşa este ales şi Avraam, care *«trăia drept şi cucernic, mergînd pe calea Domnului»;* el este ales pentru credinţa lui încercată, ca să fie părintele poporului ales Israel, *« socotindu-i-se credinţa lui ca dreptate»* (Facerea 15, 6; Rom. 4, 3), crezînd, cînd i s-a spus că va avea moştenitori la bătrîneţe, şi cînd apoi i s-a cerut să jertfească pe unicul său fiu, Isaac, care avea să preînchipuie jertfa lui Hristos. Atunci a încheiat Dumnezeu cu Avraam legămînt că el va fi tată a multe neamuri şi se va chema din Avram — cum se numea înainte —, Avraam. Dumnezeu a făgăduit lui Avraam, cu acest prilej, că prin el se vor binecuvînta toate neamurile, statornicind, ca *« semn»* al legămîntului, *« tăierea împrejur»*, la toţi cei de parte bărbătească (Facerea 17, 10—14).

Deci, legea după care s-a călăuzit poporul ales Israel de la Avraam pînă la legea scrisă, a fost legea nescrisă, dar scrisă în inimi, pe care o transmiteau urmaşilor din gură-n gură. Aşa şi spune Dumnezeu despre Avraam: *« Că l-am ales, ca să înveţe pe fii şi casa sa după sine, să umble în calea Domnului şi să facă judecată şi dreptate; pentru ca să aducă Domnul asupra lui Avraam toate cîte i-a făgăduit»* (Facerea 18, 19). Aşa călăuzea Domnul pe calea Lui.

11. Ce trebuie să înţelegem de fapt prin Sfînta Tradiţie şi cum trebuie dovedit că ea este revelată de Dumnezeu şi egală cu Sfînta Scriptură?

— Sfînta Tradiţie împreună cu Sfînta Scriptură — precum s-a mai spus — sînt cele două căi prin care s-a transmis cuvîntul şi voia lui Dumnezeu, prin revelaţia divină, ca « un întreg organic şi unitar». Tradiţia şi Sfînta Scriptură se condiţionează reciproc şi se completează una pe alta; căci Scriptura s-a născut din Tradiţia orală, care a existat din început. Şi fiecare din cele două feluri de revelaţie supranaturală parţială, specială şi universală, cum s-a văzut, îşi are Tradiţia ei. De aceea se vorbeşte de două feluri de Tradiţie şi de Scriptură, după cele două Testamente, fiecare cu Tradiţia şi Scriptura sa.

Despre Tradiţia Vechiului Testament vorbeşte însăşi cartea Facerii, ale cărei date istorice şi fapte Moise le ia din Tradiţie. Aşa, de pildă, alegerea lui Avraam, tăierea împrejur şi încercarea de jertfire a lui Isaac etc. sînt fapte întîmplate cu peste cinci sute de ani înainte de scrierea acestei cărţi a lui Moise, deci, date luate din Tradiţie.

Acelaşi lucru e şi cu Tradiţia Noului Testament, zisă apostolică. Tradiţia apostolică — fiind mai larg cuprinzătoare — au rămas în ea multe învăţături în rînduieli cultice, care nu sînt cuprinse în cărţile Noului Testament; pe unele din ele Scriptura le confirmă ca practicate de Biserică după Tradiţie, la altele face doar aluzie. Aşa, de pildă, Mîn-

tuitorul a poruncit a se săvîrşi Cina cea de Taină sau Sfînta Euharistie, în cadrul cultului liturgic; apoi Taina Botezului, Hirotonia sau Taina Preoţiei — cu episcopi, preoţi şi diaconi —, Cununia şi Sfîntul Maslu etc., dar cum trebuie să se săvîrşească toate acestea, nu se scrie în Noul Testament. Ele însă au fost oficiate şi practicate de Biserică, de Apostoli, episcopi şi preoţi, după Tradiţie şi s-a tansmis de ei prin viu grai, pînă s-au fixat în scris de Părinţii Apostolici, apologeţi şi de Sfinţii Părinţi, mai tîrziu. Sfînta Tradiţie se cuprinde — în parte — şi în simbolurile şi liturghiile vechi, în practica bisericească, în pravilele Sfinţilor Apostoli şi în hotărîrile şi canoanele sinoadelor ecumenice, de mai tîrziu, care sînt glasul întregii Biserici. Aşa s-a păstrat Sfînta Tradiţie de la apostoli pînă astăzi, şi aşa se va păstra pînă la sfîrşit. Tradiţia nescrisă şi Scriptura, sau Tradiţia scrisă, numai amîndouă împreună cuprind întreaga Revelaţie divină şi sînt deci egale şi de aceeaşi valoare.

12. Mîntuitorul şi Apostolii au vestit Evanghelia mîntuirii oral, iar nu scris, prin predanie din generaţie în generaţie. Numai ulterior s-au scris Sfintele Evanghelii şi epistolele. Cu ce texte se pot dovedi acestea?

— Că Mîntuitorul şi Apostolii au vestit Evanghelia mîntuirii prin viu grai, adică prin predanie, din generaţie în generaţie, iar nu scris, noi am explicat, mai înainte, despre acest adevăr. Căci aşa era şi firesc. Reamintim că Mîntuitorul a propovăduit trei ani şi n-a scris un cuvînt; de asemenea, cei doisprezece Apostoli — la care se adaugă mai tîrziu Pavel — şi cei şaptezeci ucenici ai Domnului, toţi aceştia au propovăduit, prin viu grai, zeci de ani, pînă la sfîrşitul vieţii lor, fără să fi scris cei mai mulţi din ei nici un cuvînt. Ba, chiar şi cei care au scris n-au lăsat în scrierile lor nici a suta parte din cele propovăduite şi practicate de ei. Căci din cei 13+70 = 83 de lucrători în ogorul Domnului şi al Bisericii, numai opt au scris o infimă parte din cele ce ei au propovăduit şi au săvîrşit, sau practicat. Între aceştia patru sînt dintre marii apostoli: Matei, Ioan, Petru şi Pavel; iar dintre cei « 70»: Marcu, Luca, Iacob şi Iuda. Dar şi aceştia au alcătuit scrierile lor, ocazionale, cînd s-au ivit anumite situaţii critice sau probleme greu de lămurit şi s-a simţit nevoia în Biserică, fie în legătură cu iudaizanţii, care impuneau păzirea legii mozaice creştinilor dintre păgîni; fie cu privire la jertfele idoleşti, la care mai luau parte unii din cei încreştinaţi.

După cum se poate constata, cele patru evanghelii au fost scrise: două de Matei şi Ioan, din cei 12, şi două de Marcu şi Luca, din cei

« 70 » — primul fiind colaborator al lui Petru, iar Luca al lui Pavel. Luca a scris şi Evanghelia a treia şi cartea Faptelor Apostolilor, după propovăduirea lui Pavel, pe care l-a însoţit în toate călătoriile lui misionare; iar Marcu şi-a scris Evanghelia după felul cum a propovăduit Petru, al cărui însoţitor a fost mult timp.

Sfîntul Apostol Pavel, care n-a făcut parte din nici una din cele două categorii de apostoli, fiind chemat şi ales în chip extraordinar, după înălţarea Domnului la cer, cîţiva ani mai tîrziu. El spune că Evanghelia pe care a propovăduit-o, a primit-o prin descoperire direct de la Hristos, Cel ce l-a chemat (Gal. 1, 12). Apostolul Pavel n-a scris însă nici o Evanghelie, ci el a propovăduit-o; dar a scris patrusprezece epistole.

Textele care dovedesc că Evanghelia mîntuirii a fost vestită oral, şi nu scris, sînt multe, despre care am mai amintit. Reamintim cîteva din cele mai de seamă. Însuşi Mîntuitorul porunceşte ucenicilor Săi, de ambele grupe: « *Mergînd, învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le* . . . » (Matei 28, 19); Sau: « *Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza se va mîntui* . . . » (Marcu 16, 15—16). Iar Apostolul Pavel scrie: « *Vă aduc aminte, fraţilor, Evanghelia pe care v-am binevestit-o, pe care aţi şi primit-o, în care şi staţi, prin care şi sînteţi mîntuiţi; cu ce cuvînt v-am binevestit* . . . . » (I Cor. 15, 1—2). Iar în alt loc zice: « *Dar vă fac cunoscut, fraţilor, că Evanghelia cea binevestită de mine nu este după om* . . . *nici n-am învăţat-o* (de la om), *ci prin descoperirea lui Iisus Hristos* » (Gal. 1, 11—12). Sînt apoi texte care vorbesc de această Evanghelie propovăduită ca de o « *predanie* », sau Tradiţie, lăsată sau dată creştinilor. Căci el zice: « *Fraţilor, vă laud că în toate vă aduceţi aminte de mine şi ţineţi predaniile precum vi le-am dat* » (I Cor. 11, 2). Sau: « *Deci, fraţilor, staţi neclintiţi şi ţineţi predaniile pe care le-aţi învăţat, fie prin cuvînt, fie prin epistola noastră* » (II Tes. 2, 15; 3, 6).

Prin « predanii » se înţeleg, deci, nu numai învăţătura Evangheliei, ci şi toate rînduielile statornicite cu privire la organizarea ierarhică a Bisericii: cu o preoţie slujitoare şi sfinţitoare, prin succesiune apostolică — episcopi, preoţi şi diaconi — statorniciţi îndeosebi de Apostoli, prin cetăţi (Fapte 6, 6; 16, 23; 20, 28; I Tim. 4, 14; Tit 1, 5); de Sfintele Taine şi cultul liturgic etc. Toate acestea, alături de propovăduirea Evangheliei, alcătuiesc şi se numesc « predanii primite, învăţate şi practicate ». În acelaşi sens se înţeleg şi cuvintele: « *Ţine dreptarul cuvintelor sănătoase pe care le-ai primit de la mine* », cum spune Apostolul Pavel lui Timotei episcopul (II Tim. 1, 13) etc.

Iată deci atîtea texte doveditoare despre Predanie.

13. Se poate vorbi de o tradiție adăugată ulterior, care nu are autoritate apostolică? Cum o putem dovedi și înlătura?

— Da! Într-adevăr, există o tradiție populară formată și adăugată ulterior — datorită abaterilor de la rînduiala Bisericii și a inovațiilor unor slujitori — tradiție fără autoritate apostolică, ba chiar este împotriva ei. Despre o astfel de tradiție, sau de tradiții populare, că sînt mai multe, pe regiuni, ba unele chiar diferă de la o parohie la alta, practici și învățături greșite, transmise oral sau prin practică, de care amintesc chiar Apostolii, de cazurile de atunci, cînd vorbesc de « prooroci și învățători mincinoși » (I Tim. 4, 1; II Petru 2, 1—2), sau « lupi răpitori » (Matei 7,15; Fapte 20, 29—30), care falsificau Evanghelia, îndeosebi iudaizanții sau creștinii dintre iudei. Căci aceștia impunînd tăierea împrejur și respectarea legii lui Moise (Fapte 15, 1—29; Romani 14, 6; Gal. 4, 10; Coloseni 2, 16), considerată superioară Evangheliei au determinat Biserica și pe apostoli să țină Sinodul apostolic, de la anul 49—50, pentru statornicirea adevărului mîntuitor: « *Căci în Hristos Iisus, nici tăierea împrejur nu poate ceva, nici netăierea împrejur, ci credința care este lucrătoare prin iubire* » (Gal. 5, 6; Romani 2, 29; I Cor. 7, 19).

De aceea, Apostolul Pavel dojenește pe creștinii din Galatia și Colose care se lăsau amăgiți de acei iudaizanți. Că zice celor dintîi: « *Țineți zile* (sîmbetele) *și luni* (noi) *și timpuri* (sărbătoarea azimilor, Cincizecimea evreilor și sărbătoarea corturilor etc.) *și ani* (ani sabatici, din șapte în șapte ani) » (Gal. 4, 10). Iar colosenilor le scrie: « *Nimeni să nu vă judece pentru mîncare* (de animale spurcate), *sau băutură, sau cu privire la vreo sărbătoare, sau lună nouă, sau la sîmbătă* » (Coloseni 2, 16—17). Se mai amintește apoi de « *sărbătoarea Ispășirii* », care se ținea la evrei, cu post, toamna (Fapte 27, 9) și de « ziua cea mare » (Ioan 7, 2), sau ziua a opta prăznuită cu lumini, ca încheierea sărbătorii Corturilor, care ținea șapte zile — numită Tișri = 15—22 septembrie, corespunzînd la noi cu 30 septembrie — 7 octombrie.

La evrei luna a șaptea, numită Tișri, era socotită « lună sfîntă » și în ea se prăznuiau trei sărbători: ziua întîia, sau « neominia », ca început de « lună nouă », la fiecare lună; apoi ziua a zecea era Sărbătoarea Ispășirii (10 sept.), după care urma Sărbătoarea Corturilor (15—22 sept. egal la noi cu 30 sept. — 7 octombrie). Ținerea primei zile a lunilor o aveau și romanii și le numeau « calende », iar la evrei se numeau « neominii », după cuvîntul grec luni noi. Calendele sau neominiile erau, deci, prima zi a fiecărei luni, prăznuită ca sărbătoare; iar luna a șaptea, ca lună de toamnă, se numea Brumalia, după solstițiul de iarnă (Brumalis) cînd începea iarna.

Toate acestea au rămas în tradiția populară, dar intră în categoria superstițiilor sau a învățăturilor greșite, mincinoase, false, fără temei în textele nou-testamentare sau în practica Bisericii. De la început de lună s-a trecut la început de săptămînă, a cărei zi se numește Luni. De aci superstiția să nu împrumuți nimic Lunea, nici să nu se îngroape morții Luni, că-i început de săptămînă și e păgubitor, însemnînd că ar mai muri cineva din familie.

Tot de la iudei a rămas superstiția de a tăia calea preotului, cînd l-a întîlnit, pentru că, chipurile, îi merge rău persoanei respective; și atunci trebuie să facă un gest: fie să înnoade o batistă, fie să-l scuipe, dacă nu i-a trecut preotului pe dinainte, fie să-l ocărască, sau să-l drăcuie, dacă nu s-a întors înapoi.

Este de prisos să mai amintim și de alte superstiții sau practici diabolice, dar populare, care persistă; dar, să le arătăm, totuși, pentru că ele, ca și cele de mai înainte, arată cît de superficială este credința așa-zișilor multor creștini, care se dau după toate vînturile, lăsînd pe alții să-și bată joc de credința lor, înlocuind-o sau compromițîndu-le-o cu tot felul de superstiții, cum fac sectanții și ereticii cu ereziile lor. Între alte superstiții și practici populare sînt și ieșitul cu sec sau cu gol în cale, însemnînd că merge rău celui întîlnit; ieșirea pisicii negre în cale, întoarcerea din drum etc.; ca și atîtea practici, la morți sau la nunți etc. care toate degradează pe om, iar pe creștin îl compromit, descoperindu-i slaba lui credință.

Alte asemenea practici, de care bănuim că s-au făcut vinovați unii preoți din trecut, care dacă nu le-au creat, le-au încurajat și le-au practicat, în loc să le combată și să le îndrepte, între acestea amintim: « deschiderea pravilei», adică a Psaltirei sau a Evangheliei, pentru a-și vedea norocul la căsătorie, boală sau vrăjmași etc.; sau dorința de a descuia persoana respectivă feminină ușa Bisericii prima, dimineața; sau dorința de a trece prin cununii obiecte femeiești sau de a le reține în biserică, ori chiar în altar, toate practici condamnabile, care depășesc superstițiile și sînt adevărate sacrilegii și curate blasfemii. Să mai amintim și de faptul că multe persoane, zise creștine, se duc întîi la vrăjitoare și ghicitoare, apoi merg și la biserică, pentru nevoile lor spirituale. Iată deci prioritatea.

Nu trebuie să trecem cu vederea nici practicile păgînești ale ocultismului, pe care le împrumutaseră și evreii, ca: ghicitoria, vrăjitoria sau farmecele și spiritismul sau chemarea morților, pentru a vorbi cu spiritele lor în privința viitorului fiecăruia. Scriptura vorbește de regele Saul, care s-a dus la vrăjitoarea din Endor să-i cheme duhul proorocului Samuel (I Regi 28, 7—18), fapt pentru care a fost pedepsit, sinucigîndu-se, cînd

au bătut filistenii pe Israel (31, 4). Sînt mulţi creştini care se lasă amăgiţi de această practică diabolică, deşi aceste fapte sînt păcate de moarte; în Vechiul Testament erau ucişi cei ce practicau ghicitoria, vrăjitoria şi spiritismul (Ieşirea 22, 18; Levitic 20, 27; Deuteronom 18, 10—11; I Regi 28, 7—8).

Toate persoanele care practică spiritismul, chiromanţia sau ghicitul şi vrăjitoria etc. sînt oprite de la Sfînta Împărtăşanie, ca şi cei care se duc la acele persoane. Din păcate au fost şi unii slujitori care nu le-au lămurit şi n-au combătut aceste practici, indirect încurajîndu-le sau lăsîndu-le să smintească pe creştini. Pentru că aceşti creştini, dacă nu li se explică, nu mai ştiu să facă deosebire între ce este sfînt şi ce este păgînesc, anatemizat şi, deci, săvîrşesc sacrilegiu şi blasfemie, în mod obişnuit, crezînd că pot sluji la doi domni: lui Dumnezeu şi lui Mamona (diavolului) (Matei 6, 24). De aceea, Apostolul Pavel combate obiceiul creştinilor, care împărtăşindu-se la biserică cu Sfînta Euharistie, luau parte şi la mesele păgînilor, mîncînd din jertfele aduse idolilor. Căci el zice clar: « *Nu puteţi să beţi paharul Domnului şi paharul demonilor; nu puteţi să vă împărtăşiţi din masa Domnului şi din masa demonilor* » (I Cor. 10, 21).

De aceea, pe lîngă combaterea acestor practici, toate anticreştine şi blasfemice, făcînd cunoscut credincioşilor textele Sfintei Scripturi, de asemenea să le amintească şi de canoanele Bisericii, care opresc de la Sfînta Împărtăşanie — de la 7 la 20 de ani, iar pe vrăjitori şi spiritişti nici la moarte nu-i împărtăşesc, dacă nu s-au lăsat de aceste practici diabolice. Apoi, îndeosebi, la scaunul Spovedaniei este locul şi momentul hotărîtor, la care creştinii cu asemenea «tradiţii populare» pot fi corectaţi şi îndreptaţi, prin explicaţiile şi exemplele aduse — cu răbdare şi căldură duhovnicească — şi prin sfaturile duhovnicilor lor. În felul acesta pot fi mai uşor cîştigaţi pentru mîntuire. E bine să se ştie tot ce trebuie făcut pentru aducerea creştinilor care merg pe două căi, că numai una este calea mîntuirii, vieţuirea în Hristos şi în Biserică, adică după învăţătura ei sănătoasă şi rînduielile ei.

Numai procedînd astfel, pot fi înlăturate, ca de prisos, toate aceste deprinderi superstiţioase şi acele practici spiritiste şi de vrăji.

14. Refuzînd Sfînta Tradiţie, sectanţii refuză şi argumentele reale, istorice, schimbîndu-le după placul lor. Cum ar putea fi combătute aceste denaturări fără temeiuri istorice şi biblice?

— Din cele ce s-au spus mai înainte, s-a văzut că Sfînta Tradiţie şi Sfînta Scriptură sînt cele două căi sau moduri ale întregului conţinut al Revelaţiei divine, şi că deci Sfînta Scriptură nu este altceva decît Tradiţie scrisă, adică o parte din Tradiţia iniţială, din care s-a format. Şi

Ea — Scriptura — se completează cu Tradiţia rămasă nescrisă; căci ele se presupun şi se condiţionează una pe alta, dînd mărturie una pentru alta, prin Biserica păstrătoare şi fidela lor interpretă. Aşa fiind, sectanţii respingînd Tradiţia, sînt nevoiţi să respingă şi Scriptura, pe care, dacă n-au curajul s-o respingă, în schimb o falsifică, o discreditează şi practic o desfiinţează, răstălmăcind-o după bunul plac. Pentru că, aşa cum s-a mai spus, ei nu urmăresc mîntuirea, nici a lor, nici a altora, ci o folosesc numai în scop prozelitist, de dobîndirea adepţilor şi a creşterii fondului respectiv.

De altfel, unii au recunoscut că la origine, cuvîntul nescris al lui Dumnezeu a întemeiat Biserica, nu Scriptura, şi că Scriptura nu cuprinde nicidecum « întregul conţinut al cuvintelor şi faptelor Domnului, precum şi a învăţăturii apostolice» (Oehler, *Symbolik*, ed. II, 302, citat la Hristu Andruţos, *Simbolica*, traducere de Prof. Iustin Moisescu, Bucureşti, 1955, p. 103). Totuşi, sectele, înlăturînd Tradiţia, au lipsit Scriptura de suportul Ei; de aceea au fost nevoiţi să-şi creeze ei înşişi propria lor tradiţie, împrumutînd stîlpii Scripturii din Tradiţia bisericească; dar nu recunosc faptul că aceste împrumuturi sînt luate din Biserica, de care s-au desprins, iar nu din depozitul sau moştenirea lor proprie.

Astfel, fiecare din marile ramuri protestante — de început — şi-a creat propria-i tradiţie, creată după calapodul concepţiei sale. Şi, dacă, Biserica Ortodoxă şi cea Romano-Catolică îşi au crezul şi cărţile lor simbolice, au fost nevoite şi ramurile mari protestante să-şi alcătuiască cărţile lor simbolice, în care şi-au precizat — oarecum — crezul lor, despre: Biserică, Revelaţie, Scriptură, Tradiţie, starea originală, păcatul strămoşesc şi urmările lui, Răscumpărarea omenirii prin Hristos şi lucrarea harului etc., dîndu-le însă alte înţelesuri decît spune Scriptura şi de cum a învăţat Biserica de două mii de ani.

Respingînd, însă, Tradiţia Bisericii, « interpreta fidelă a Scripturii» după principiile de interpretare ale Bisericii, cerute de fiecare carte, sau de fiecare expresie biblică, şi acceptînd ei, ca singur principiu, interpretarea literală liberă a Bibliei, după capul fiecăruia, s-a ajuns astfel la cîte capete atîtea păreri. În felul acesta, fără Tradiţie şi fără supravegherea Bisericii s-a distrus nu numai « *unitatea credinţei*» (Efes. 4, 13), mergînd pînă la pulverizarea creştinismului, ci s-a ajuns şi la sfîrtecarea, desacralizarea şi discreditarea a înseşi Sfintei Scripturi. Căci Biblia, devenind pentru sectanţi, pasionaţi de critică şi de discuţii contradictorii, prilej de« *ceartă de cuvinte*» (I Tim. 6,4) şi nu de zidire sufletească, a dus pe cei mai mulţi la indiferentism, iar pe mulţi la ateism. Căci introducînd raţionalismul în explicarea faptelor supranaturale, desacralizînd Scriptura şi bagatelizînd-o, teologii protestanţi — care au părăsit Revelaţia în Hristos, păstrată de

Biserică, în Sfînta Tradiție și în Sfînta Scriptură — vor să adapteze astăzi creștinismul cu spiritul timpului.

Astfel, este teologia protestantă bultmaniană, a lui Adolph Bultman, care declară toate evenimentele esențiale, supranaturale, de la începutul creștinismului, ca fiind « mituri ». Așa este și concepția înrudită a episcopului anglican Robinson, adică a teoriei unui creștinism fără Dumnezeu, a mișcării teologice « moartea lui Dumnezeu » (Pr. Prof. Dr. D. Stăniloae, *Teol. Dogm. Ortod.* 1, p. 305).

IV

CULTUL SFINTELOR ICOANE ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ

15. Care sînt textele biblice principale pentru susținerea cultului icoanelor? Ce zic sectanții despre icoane și cum pot fi combătuți?

— Icoană este transcrierea în românește a cuvîntului grec εἰκών — traducînd pe cel ebraic « selem », care înseamnă: « chip, înfățișare »; și reprezintă, pictate sau zugrăvite, persoane reale, existente cîndva, sau inexistente, fictive. Primul text biblic în care se întîlnește termenul este cel din Facerea 1,27: « *Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut* ». Iar Fiul lui Dumnezeu întrupat — Iisus Hristos — este numit « Icoana », sau « chipul lui Dumnezeu » (II Cor. 4, 4). Sau « *Acesta* (Fiul) *este chipul lui Dumnezeu Celui nevăzut, mai înainte născut decît toată făptura. Pentru că întru El au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pămînt, cele văzute și cele nevăzute, fie tronuri, fie domnii, fie începătorii, fie stăpînii. Toate s-au făcut prin El și pentru El* » (Colos. 1, 15—16).

Cînd Domnul este întrebat de Apostolul Filip: « Doamne, arată-ne nouă pe Tatăl », Iisus i-a zis: « *Filipe, Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl* » (Ioan 14, 8—9; 12, 45). Deci, deși se spune că « *Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată* » (Ioan 1, 18) — se înțelege că nu poate fi văzut în Ființa Lui — totuși este zugrăvit pe icoane în chip omenesc, după felul în care s-a arătat lui Avraam la stejarul Mamvri — Sfînta Treime ca trei Oameni (Facerea 18, 1—19), cînd l-a ales ca « *tată a multor neamuri* »; și după cum s-a arătat în textele amintite (Ioan 14, 8—9; 12, 45; I Ioan 4, 14; Col. 1, 15).

Prin urmare, icoana este zugrăvirea în culori a figurii persoanelor sfinte — dumnezeiești și omenești. Icoanele, apoi, se sfințesc în Biserică, prin rugăciunile preoților și prin stropirea cu agheasmă mare sau apă sfințită, de la Bobotează; și numai așa devin sfinte și demne de cinstire și de închinare, pentru creștini. Chiar în Vechiul Testament, Dumnezeu a poruncit să se facă chipuri, sau icoane sfinte: « *Heruvimii slavei deasupra*

Chivotului» (Ieşirea 25, 18, 20)); *Heruvimii fiind « de aur, lucraţi din ciocan»* (Ieşirea 37,7; Evr. 9,5), sau şi cusuţi cu iscusinţă pe *perdeaua Cortului* (Ieşirea 26, 31) care *« despărţea Sfînta de Sfînta Sfintelor»* (26, 33; 36, 8). Iar cînd Solomon a zidit marele templu, chipurile heruvimilor erau sculptate, sau săpate în lemn de măslin şi îmbrăcate în aur pe uşile Sfintei Sfintelor ca şi pe celelalte uşi (III Regi 6, 23—35); de asemenea au *săpat (sculptat) chipuri de heruvimi de jur împrejur, şi pe dinăuntru şi pe dinafară* (II Paralipom. 3, 7—14) săpaţi în lemn şi ferecaţi în aur. Dar şi aceste chipuri, ca şi altarul, deşi erau « chipuri cioplite», din lemn, piatră, argint sau aur, erau sfinţite cu *« mirul ungerii sfinte»* (Ieşirea 30, 29—30), cu care se sfinţeau şi preoţii, devenite apoi *« de mare sfinţenie»* (Ieşirea 30, 25—30; 40, 9—10). Apostolul Pavel spune că Moise a stropit cu sînge de ţapi şi de viţei, cu apă, cu lînă roşie şi cu isop şi cartea Legii şi tot poporul şi cortul şi toate vasele pentru slujbă (Evr. 9, 19—22). Şi numai prin aceste sfinţiri se puteau *« deosebi cele sfinte de cele nesfinte* (nesfinţite) *şi cele curate de cele necurate»* (Levitic 10, 10). De aceea cele sfinte erau demne de cinstire, şi făcătoare de minuni, dar nu se numeau dumnezei, ca idolii păgînilor.

Cînd *regele Ozia* (Azaria) s-a mîndrit şi s-a încumetat să intre în templu să facă slujbă preoţească: *« a săvîrşit o nelegiuire înaintea Domnului Dumnezeului său, căci a intrat în templul Domnului, ca să tămîieze pe jertfelnicul tămîierii»*, a fost lovit de lepră, de care a şi murit (II Paralipom. 26,16—23). Apoi, cînd filistenii, biruind pe israeliţi şi ducînd *« chivotul Domnului, cu heruvimii slavei»* în templul păgîn al lui Dagon a doua zi dimineaţa, au găsit idolul zdrobit (I Regi 5, 1—4; 6,19), fiind nevoiţi să întoarcă chivotul iudeilor. Că, ori pe unde a fost purtat chivotul Domnului, prin cetăţile filistenilor, ei au fost pedepsiţi cu moarte, cu bube şi cu şoareci distrugători (I Regi 5, 6—12). Mai înainte de aceasta se aminteşte de pedeapsa răzvrătiţilor: Core, Datan şi Abiron, care voind să facă slujbă preoţească — fără a fi preoţi — au fost înghiţiţi de vii de pămînt, iar cei 250 care i-au urmat, arşi de vii (Numeri 16, 1—38).

Dumnezeu îşi descoperea adesea voinţa şi puterea Sa folosindu-se de unele lucruri sensibile, ca: toiagul lui Aaron, pe care aruncîndu-l înaintea faraonului în Egipt s-a prefăcut în şarpe şi a înghiţit toiegile-şerpi ale vrăjitorilor (Ieşirea 7, 9—12). Cînd i-a scos pe iudei din Egipt, Moise loveşte cu toiagul său Marea Roşie, care s-a despărţit în două, şi au trecut marea ca pe uscat (Ieşirea 14, 15—27); şi cu acelaşi toiag, Moise lovind stînca la Horeb a ieşit apă (Ieşirea 17, 5—6). Iar prin odrăslirea, înmugurirea, înflorirea şi rodirea de migdale a toiagului lui Aaron, Dumnezeu a dovedit (Num. 17, 4—10; Evr. 9, 4) că seminţia lui Levi a fost de El aleasă pentru slujirea preoţească, după răzvrătirea lui Core, Datan şi Abiron, cînd poporul

a murmurat, mai pierind încă 14 700 (Ieşirea 16, 49; 17, 1—13). Mai apoi, cu *chivotul Legii* — care închipuie tronul lui Dumnezeu purtat de preoţi — Dumnezeu desparte apele Iordanului, pentru a trece poporul Israel (Iosua 3, 14—17); şi tot cu chivotul purtat de preoţi au căzut zidurile Ierihonului, înconjurate de şapte ori (Iosua 6, 1—20).

Din toate aceste exemple din Vechiul Testament şi din cele spuse, se înţelege, clar, deosebirea între cele sfinte şi între cele nesfinte, sau nesfinţite, între icoane şi idolii, sau dumnezeii păgînilor. Dar, precum s-a spus, nicăieri nu sînt numite cele sfinte, dumnezei. Numai Moise, cînd este trimis înaintea lui Faraon de Domnul, e numit « dumnezeu». Căci zice Domnul: « Iată, Eu fac din tine un dumnezeu pentru Faraon, iar Aaron, fratele tău, îţi va fi prooroc. Tu vei grăi lui Aaron toate cîte îţi voi porunci, iar Aaron, fratele tău, va spune lui Faraon ca să lase pe fiii lui Israel să iasă din Egipt» (Ieşirea 7, 1—2).

Totuşi, sectarii, orbiţi în trufia şi ura lor diabolică împotriva icoanelor, nu ţin seama de aceste texte şi de învăţătura sfîntă a Scripturii şi a Bisericii, pe care nu le văd şi nu vor să le înţeleagă, ei nevăzînd în icoane decît idoli. Şi chiar dacă Hristos ar coborî din cer să le-o spună din nou, tot n-ar crede, ca fariseii de atunci.

Pe lîngă cele amintite, alte texte care folosesc termenul de icoană, sau chip, sînt: Matei 22, 20—21; Marcu 12, 16; Luca 20, 24, unde e vorba de chipul sau înfăţişarea împăratului roman de pe monede, sau banul dajdiei, pe care chip de-l necinstea cineva, se socotea necinstea adusă împăratului şi era pedepsit cu moartea, împăratul considerat fiind dumnezeu. Dar, mai directe sînt textele care spun: « *Şi Cuvîntul* (Fiul lui Dumnezeu) *trup S-a făcut şi S-a sălăşluit între noi...*» (Ioan 1, 14); sau exemplul cu şarpele de aramă, typ al lui Hristos pe Cruce (Ioan 3, 14). Primul mucenic, Ştefan, cînd era ucis cu pietre, privind la cer, vede pe Fiul stînd de-a dreapta Tatălui (Fapte 7, 55—56) cum e zugrăvit pe icoană; sau cum citim în alt loc, că cei aleşi sînt « *asemenea chipului Fiului*» (Romani 8, 29), « *Care, Dumnezeu fiind, S-a deşertat pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-se asemenea oamenilor*» (Filip. 2, 7). Cei botezaţi, îmbrăcînd « *omul cel nou, se înnoiesc după chipul Celui ce l-a zidit*» (Col. 3, 10), Care, Fiu, « *este strălucirea slavei şi chipului (icoana) Ipostasului Lui (a Tatălui)*» (Evr. 1, 3). Iar Sfîntul Ioan vorbeşte de Cuvîntul întrupat, icoana Tatălui, zicînd: « *Ce era de la început, ce am văzut, ce am auzit... şi am pipăit despre Cuvîntul vieţii*» (I Ioan 1, 1).

Icoanele Domnului şi ale Sfintei Treimi sînt necesare pentru trezirea credinţei noastre, prin amintirea ce ne fac ele, de lucrurile măreţe ale lui Dumnezeu; iar cele ale sfinţilor ne reamintesc felul cum au urmat ei lui Hristos, mărturisindu-şi credinţa pînă la martiraj, ca să le urmăm exem-

plul. Iar pentru cei care nu ştiu şi nu pot citi Sfînta Scriptură, icoanele sînt Biblia lor zugrăvită. Icoana este şi o necesitate sufletească, psihologică; iar cînd este bine lucrată de un pictor talentat, ea satisface şi gustul artistic al credincioşilor. În plus, icoanele nu sînt numai pilduitoare, ci şi ocrotitoare şi dar al binecuvîntării caselor, cum a fost binecuvîntată casa lui Obed-Edom de Dumnezeu, cînd a primit în ea « *chivotul sfînt al Domnului*», cum a fost şi cetatea lui David (II Regi 6, 12). Iată, deci, din cele ce s-au arătat că icoanele nu sînt idoli, cum le hulesc şi le blasfemiază sectarii, ci obiecte sfinţite, din care multe s-au dovedit şi făcătoare de minuni, nu numai ocrotitoare şi binefăcătoare. Icoanele sînt şi semn de binecuvîntare a caselor şi a creştinilor, care le cinstesc ca pe chipul lui Dumnezeu, al lui Hristos, al Maicii Domnului, al îngerilor, sau al sfinţilor, cinstiţi ei şi cinstite şi ele (icoanele) şi de Dumnezeu, ca obiecte sfinte şi sfinţitoare.

16. Cum trebuie şi pentru ce să cinstim icoanele în biserică şi acasă?

— Pentru rolul lor multiplu: educativ-moral, misionar, icoanele se bucură de o cinstire deosebită, oriunde s-ar afla, dar mai ales în biserică şi în casă. Icoanele sînt cerute de o necesitate psihologică şi de nevoie de concret a înfăţişării adevărurilor de credinţă abstracte, prin care ne amintim de lucrările lui Dumnezeu, şi ne apropiem de El prin aceste forme vizibile. În acest sens, icoanele au un rol instructiv, religios-moral, ajutîndu-ne să cunoaştem, în această formă vizibilă şi simbolică, felul cum au mărturisit adevărurile de credinţă cei zugrăviţi pe ele şi să le urmăm exemplul, după îndemnul Apostolului Pavel, care zice: « *Fiţi următori mie, precum şi eu sînt lui Hristos*» (I Cor. 4, 16; 11,1). Ele au şi un rol misionar, fiind o Evanghelie nescrisă, în culori, o predică vizuală a tot ceea ce învaţă şi propovăduieşte Biserica pe calea adevărului şi a îndreptării. Icoanele trezesc, întăresc şi întreţin peste tot viaţa duhovnicească. Ele întăresc credinţa şi aduc un real şi substanţial folos în sporirea evlaviei, fiind un stimulent pentru săvîrşirea binelui, a dreptăţii şi a împlinirii dragostei.

Pentru viaţa religios-morală, sfintele icoane sînt purtătoare ale îndemnurilor spre împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, şi spre imitarea vieţii neprihănite a modelelor, al căror chip îl reprezintă; ele sînt, deci, o adevărată călăuză, în formarea duhovnicească a credincioşilor.

Iată, deci, atîtea motive şi roluri însemnate pentru care sfintele icoane sînt demne de cinstire şi de închinare, pentru că ele ne poartă cu gîndul la cei de pe ele şi la viaţa lor sfîntă şi prin ei ne ridicăm spiritual la Dumnezeu, care i-a hăruit şi i-a învrednicit de locaşurile veşnice, în slava Lui. Ele au fost cinstite de Biserică dintru început, aşa cum şi Sinodul VII ecumenic (787) hotărăşte, după tradiţia Bisericii, ca sfintele icoane să fie cinstite cu sărutare şi închinare respectuoasă. Căci după cum spune

Sfîntul Ioan Damaschin: « *Dacă nu te închini icoanei, nu te închini nici Fiului lui Dumnezeu, Care este Icoana vie a nevăzutului Dumnezeu și chip cu totul asemenea*» (Îndrumări Misionare, 1987, p. 841).

17. Ce deosebire este între icoană și idol, chip cioplit?

— După cum se știe — și s-a mai spus — icoana reprezintă înfățișarea sau chipul unei ființe vii, reale, existente, spirituale, Dumnezeu și îngerii, sau ființe umane, care au trăit pe pămînt după voia lui Dumnezeu și după poruncile Lui, sfinții; pe cînd idolul, sau chipul cioplit, numit dumnezeu, este închipuirea sau plăsmuirea unor dumnezei falși, ființe inexistente, fictive, iscodite de mintea omenească. De aceea zice Apostolul Sfîntul Pavel: « *Idolul nu este nimic în lume*» (I Cor 8, 4); iar noi, creștinii, «*fiind deci neamul lui Dumnezeu, nu trebuie să socotim că dumnezeirea este asemenea aurului, sau argintului, sau pietrei cioplite de meșteșugul și de iscusința omului*» (Fapte 17, 29), cum le vorbește Apostolul Pavel atenienilor, care se închinau la idoli.

Deosebirea, deci, între icoană și idol este ca și deosebirea între zi și noapte, între lumină și întuneric, între existență și neexistență, între adevăr și minciună, între dreptate și nelegiuire. Căci zice același apostol corintenilor, foști închinători la idoli: « *Nu vă înjugați la jug străin, cu cei necredincioși, căci ce însoțire are dreptatea cu fărădelegea? Sau ce împărtășire are lumina cu întunericul? Și ce învoire este între Hristos și Veliar (Satana), sau ce parte are un credincios cu un necredincios? Sau ce înțelegere este între templul lui Dumnezeu și idoli? Căci noi (creștinii) sîntem templul lui Dumnezeu celui viu*» (II Cor. 6, 15—16). Închinarea la idoli este închinare lui Veliar, sau demonilor, iar jertfele aduse idolilor de păgîni se aduc demonilor. Căci precum scrie Sfîntul Pavel: « *Deci, ce spun eu? Că ce s-a jertfit pentru idol e ceva? Sau idolul este ceva? Ci (zic) că cele ce jertfesc păgînii, jertfesc demonilor și nu lui Dumnezeu. Și nu voiesc ca voi să fiți părtași ai demonilor. Nu puteți să beți paharul Domnului și paharul demonilor; nu puteți să vă împărtășiți din masa Domnului și din masa demonilor*» (I Cor. 10, 19—21).

Prin urmare, deosebirea între icoană și idol, între o închinare și alta este capitală; ea este și de esență, sau natură și ca formă de închinare: de esență, sau natură, pentru că icoana nu este dumnezeu și nu poate fi numită de nimeni dintre creștini dumnezeu, nici chiar cînd înfățișează chipul lui Dumnezeu, sau al Persoanelor Sfintei Treimi; ci, tot icoană se numește, fie că e înfățișarea: Tatălui, Fiului, sau Duhului Sfînt, iar ca formă de închinare, pentru că idolului mort, închinătorii la idoli, i se adresează ca unui dumnezeu, să-i mîntuiască; dimpotrivă, icoanei — nefiind ea considerată dumnezeu —, ci numai chipul lui Dumnezeu, al Fiului,

Iisus Hristos, al îngerilor, ori a unuia sau mai multor sfinţi, credincioşii se adresează cu rugăciunea, slăvirea, sau cinstirea lor, a acestor persoane, pictate. Căci, deşi au în faţă icoana, unuia sau mai multor sfinţi, au în inimă şi gînduri ale acelei persoane zugrăvite pe ea, cărora se roagă şi pe care le cinstesc, sau le preamăresc dacă sînt Persoanele Sfintei Treimi; dar icoana care le înfăţişează o sărută, numai cu evlavia şi respectul cuvenit sfinţilor respectivi.

Astfel, că, rugăciunea, închinăciunea şi chiar tămîierea făcute icoanelor se fac nu lemnului şi culorilor lor, sau aurului şi argintului — cînd sînt făurite, din asemenea metale preţioase —, ci persoanelor reprezentate. Încît, icoanele sînt numai instrumentul vizual, care ne aminteşte şi ne pune în faţă chipurile nevăzute ale sfinţilor.

Deci, din cauza acestei deosebiri de natură între icoană şi prototipul ei, cinstirea icoanei sfinţilor se deosebeşte esenţial de închinarea pe care o datorăm lui Dumnezeu. Creatorul şi Proniatorul tuturor. Rolul determinant în cinstirea sfintelor icoane îl are prototipul şi nu icoana; de aceea, cînd sînt cinstite sfintele icoane, se aduce cinstire prototipului şi nu icoanei în sine, propriu-zis, sau materialului din care este făcută, deoarece acest lucru ar însemna căderea în idolatrie. Aceeaşi deosebire care este între cinstirea icoanei şi a prototipului ei, este şi între închinarea, sau cinstirea aduse icoanei şi închinarea sau latria, adorarea făcută de păgîni idolilor lor, dumnezeilor lor.

V

CINSTIREA SFINTEI CRUCI DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ

18. Cum şi de ce trebuie credincioşii să cinstească Sfînta Cruce?

— Mai întîi trebuie să precizăm că Crucea este unul din obiectele de seamă pentru creştini, ba chiar primul şi cel mai important, care constituie temeiul specific al creştinătăţii şi al întregului cult real al Bisericii. Această cinstire a Crucii este condiţionată de însăşi Persoana Celui care s-a autojertfit pe ea, a Mîntuitorului Iisus Hristos, în dubla sa calitate de Arhiereu sau preot, care jertfeşte, şi de Miel jertfit. Acest fapt este amintit în formula liturgică: « Cel ce jertfeşte şi Cel ce Se jertfeşte». Sau, «Că tu eşti Cel ce aduci şi Cel ce Te aduci, Cel ce primeşti şi Cel ce Te împarţi, Hristoase, Dumnezeul nostru» (Rugăciunea Heruvimică). Dar această autojertfire a necesitat altarul ei care nu este altul decît Crucea pe care S-a autojertfit Domnul şi pe care a sfinţit-o personal, prin atingerea de ea şi prin sîngele Său curs pe ea, din ranele trupului Său pironit pe acest altar — Cruce. Adică acest obiect care era de ocară şi socotit «bles-

temat» pentru iudei și popoarele idololatre, iar astăzi este hulită de unele ramuri protestante și neoprotestante și de toate sectele.

Sfînta Scriptură ne învață că pentru aducerea la îndeplinire a planului iconomiei mîntuirii lumii, Dumnezeu, în iubirea Sa de oameni, a lucrat uneori și prin cele contrare. În acest scop se folosesc de către instituții — sinagoga și Biserica — persoane, locuri și lucruri sau obiecte materiale, uneori de neluat în seamă, ba chiar disprețuite de oameni. Așa era crucea pentru iudei și neamurile păgîne, care o socoteau « blestemată », așa cum o consideră toate sectele. Textul biblic la care se referă spune însă clar că « *blestemat este tot cel spînzurat pe lemn(ul crucii)* » (Gal. 3, 13). Deci, nu crucea este blestemată, ci Cel spînzurat pe ea, adică Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Care, deși fără păcat, a acceptat de bună voie să fie răstignit pe cruce, luînd asupra Sa blestemul omenirii. Căci « *El a purtat păcatele noastre în trupul Său pe lemn (Cruce) pentru noi (adică în locul nostru)... Cu a Cărui rană v-ați vindecat* » (I Petru 2, 24), adică cei ce credeți în jertfa și Crucea Lui.

I. Vechiul Testament ne prezintă Crucea sub diferite simboluri, sau metafore și sensuri: material, spiritual și chiar grafic. Ca prefigurări ale crucii se amintesc, îndeosebi, următoarele: făgăduința dată de Dumnezeu lui Adam și Evei, la alungarea lor din rai, că « *Sămînța femeii va zdrobi capul șarpelui* (ispititor) » (Facerea 3, 15) se împlinea în clipa cînd Mîntuitorul Hristos, Fiul Fecioarei Maria, Se jertfea pe Cruce, a pogorît la iad (cu sufletul) (I Petru 3, 19) eliberînd sufletele drepților, a înviat și S-a înălțat la cer.

O prefigurare mai evidentă aflăm în toiagul lui Moise, prefăcut în șarpe în fața lui Faraon (Ieșirea 7, 10); cu același toiag, Moise lovește stînca de la Meriba de unde a ieșit apă, potolind setea poporului iudeu în pustiu (Ieșirea 17, 1—7); sau « toiagul lui Aaron, care a odrăslit » (Numeri 17, 8—10), ambele toiege prefigurînd Crucea Domnului în lucrarea ei anticipată.

Mai clar însă este prefigurată Crucea Lui, ca altar de jertfă în stîlpul pe care Moise a ridicat șarpele în pustiu, pentru ca cei care erau mușcați de șerpi veninoși și priveau spre el, să se tămăduiască îndată (Numeri 21, 8—9), exemplu amintit și de Domnul (Ioan 3, 14). Tot ca altar de jertfă este prefigurată și subînțeleasă Crucea și în viziunea profetică a lui Isaia, care vede dinainte pe Mesia Hristos ca Rob și ca Miel nevinovat, « Care Se aduce spre junghiere » și Care a fost răstignit între doi tîlhari: « *Căci cu cei fărădelege S-a socotit, purtînd fărădelegile multora : și pentru cei păcătoși Și-a dat viața* » (Isaia 53, 7—12). Fără cruce ca altar de jertfă, Domnul, ca « *Mielul lui Dumnezeu, Care ridică păcatele lumii* » (Ioan 1, 29), nu S-ar fi putut jertfi pentru noi, păcătoșii.

Crucea, ca formă regulată cu braţe — şi ca putere şi taina ei biruitoare — este prefigurată şi prin mîinile întinse ale lui Moise, cînd Israel a biruit pe Amalec (Ieşirea 17, 8—16). Forma crucii, prin încrucişarea braţelor, o aflăm şi la Iacob, cînd binecuvintează pe fiii lui Iosif; cu dreapta pe Efraim cel mai mic, aflat în stînga lui Iacob, şi pe Manase, punîndu-şi mîna stîngă, el fiind în dreapta sa (Facerea 48, 14).

Tot în Vechiul Testament aflăm şi semnul grafic al crucii (+), la proorocul Iezechiel (9, 4—6), semn arătat de litera T (au), ultima din alfabetul ebraic. La vremea cînd Dumnezeu a vrut să piardă pe fiii lui Israel pentru nelegiuirile lor, pentru a scăpa pe cei credincioşi, care nu s-au întinat, a trimis pe îngerul pierzător care a ucis cu sabia pe cei dintîi, scăpînd numai cei care aveau pe fruntea lor semnul T(au,) adică al literei în formă de cruce, la vremea aceea. A se vedea mai pe larg la Pr. Ioan Mircea studiul: « *Prefigurările Crucii în Vechiul Testament şi semnificaţia lor în Tradiţia cultică creştină*», în Studii Teologice nr. 3/1982; idem, « *Crucea Domnului, Taina şi Slava Lui*», în Ortodoxia nr. 2/1982, pag. 196—214; Idem « *Cinstirea Sf. Cruci, motivele şi formele ei*» în Manualul « *Îndrumări misionare*», Buc. 1986, pag. 817 — 837.

II. Noul Testament vorbeşte de Cruce atît în sens propriu material, cît, şi, mai ales, în sens figurat, sau spiritual. În sens propriu, Crucea este cea purtată de Domnul în spate, pe drumul Golgotei şi pe care a şi fost răstignit, ea fiind în acest moment altarul Jertfirii Lui. De la răstignirea Domnului pe ea, Crucea a rămas — în biserică şi în casele creştinilor adevăraţi « obiect sfînt, sfinţită de sîngele Lui, demnă de cinstire şi de închinare, ca altarul Său sfînt şi sfinţit» (Matei 23, 18—19). De atunci, prin crucea materială şi prin semnul ei, Biserica, prin preoţii ei, sfinţeşte apa la botez, sau săvîrşeşte agheasma, mare şi mică —, prin el se sfinţesc Sfintele Daruri, în vremea Sfintei Liturghii, transformîndu-le în Trupul şi Sîngele Domnului şi se sfinţeşte untdelemnul la Taina Sfîntului Maslu, ungîndu-se apoi bolnavii.

Cruci asemenea celei a Domnului au fost şi cele pe care au fost răstigniţi şi unii creştini, începînd cu unii dintre apostoli.

De la răstignirea Domnului pe ea, Crucea a rămas altarul Său de Jertfă, fiind considerată de cea mai mare sfinţenie, sfinţită de El prin însuşi sîngele Său, sau « *prin sîngele Crucii*» (Col. 1, 20). Odată cu jertfirea Sa, Domnul a făcut şi recapitularea sau împăcarea cerului cu pămîntul, a îngerilor cu oamenii, a lui Dumnezeu cu omenirea (Efes. 1. 9—10). Dacă altarul de la templul iudeilor era « de mare sfinţenie» şi sfinţea darul (Matei 23, 18—19), Crucea, Altarul Domnului este de şi mai mare sfinţenie şi sfinţeşte prin puterea primită de la El. Celelalte cruci folosite în biserică şi prin casele credincioşilor, sau purtate la gît, « *se sfinţesc prin cuvîntul*

lui Dumnezeu și prin rugăciunile (preoților)» (I Tim. 4, 5), stropindu-se apoi cu agheasmă mare; și abia după aceea ele devin sfinte și obiecte de cult și de închinare, putîndu-se săruta cu sfială sfîntă, ca pe cele care amintesc altarul Domnului. Acest fel de cinstire și de închinare ce i se aduce Sfintei Cruci nu trebuie confundat cu adorarea care se dă numai lui Dumnezeu — cum consideră toate sectele, socotind-o idol, în semn de batjocură, ei fiind «*vrăjmașii Crucii*» (Filip. 3, 18).

Despre acești hulitori ai Crucii, — eretici și sectari de atunci și de totdeauna — grăiește Sfîntul Apostol Pavel îndurerat cu lacrimi, scriind filipenilor, astfel: «*Căci mulți despre care v-am vorbit adesea, iar acum vă spun și plîngînd, se poartă ca dușmani ai Crucii lui Hristos. Sfîrșitul acestora este pieirea. Pîntecele este dumnezeul lor, iar mărirea lor este întru rușinea lor, ca unii care au în gînd cele pămîntești*» (Filip. 3,18—19).

Despre acest altar-Crucea, care patronează (străjuiește) pe fiecare altar al Sfintei Biserici pe care se jertfește tainic Domnul în fiecare Sfîntă Liturghie, prefăcînd, la rugăciunile preoților, pîinea de pe Sfîntul Disc și vinul din Sfîntul Potir, în Trupul și Sîngele Domnului Hristos, Sfîntul Apostol Pavel scrie: «*Avem* și noi *altar de la care nu au dreptul să mănînce cei ce slujesc cortului*» (evreiesc) (Ev. 13, 10).

III. În sens impropriu, metaforic, sau moral spiritual, Noul Testament vorbește îndeosebi de Crucea suferințelor. Despre aceasta vorbește Domnul în preajma patimilor Sale: « Întristat este sufletul Meu pînă la moarte» (Matei 26, 38). Urmarea însăși a vieții lui Hristos, sau a viețuirii în El, este pentru orice creștin o purtare a Crucii Lui. Despre crucea suferințelor, pentru creștini, Domnul vorbește clar, cînd spune: «*Oricine voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie*» (Marcu 8, 34; Matei 10, 38; 16, 24). Sau: «*Să-și ia crucea în fiecare zi și să-Mi urmeze Mie*» (Luca 9, 23). Căci: «*Cel ce nu-și poartă crucea sa și nu vine după Mine, nu poate să fie ucenicul Meu*» (Luca 14, 27).

Purtarea crucii suferințelor — fără cîrtire — în numele Domnului și urmînd exemplul Său, înseamnă imitarea Lui înaintea oamenilor și mărturisirea Lui fără sfială (Matei 10, 32—33; Luca 12, 8—9; Marcu 8, 38). Căci «*creștinilor li s-a dat, nu numai să creadă în Hristos, ci să și pătimească pentru El*» (Filip. 1, 29). Hristos este pentru creștini modelul sau «*pilda*» «*pășirii lor pe urmele Lui*» (I Petru 2, 21), încît, prin suferința pentru El, se preamărește numele lui Dumnezeu (I Petru 4, 15—16).

Crucea Domnului este instrumentul răscumpărării noastre și al scoaterii de sub blestemul păcatului (Gal. 3, 13), «răscumpărați fiind prin sîngele Crucii Lui» (Col. 1, 19—20), și pironind pe cruce zapisul păcatelor noastre. Taina și lucrarea Crucii Domnului o explică Sfîntul Apostol Pavel în textul deșertării, sau dezbrăcării Fiului lui Dumnezeu de strălucirea

dumnezeirii Lui, smerindu-Se, prin întrupare, cînd a luat « *chip de rob*», *făcîndu-Se ascultător Tatălui, pînă la moartea pe Cruce*, spre a fi apoi proslăvit prin învierea şi înălţarea Sa la cer, de-a dreapta Tatălui, (Fil. 2, 6—8), mai presus de toate puterile cereşti. Astfel, Crucea devine din altarul de Jertfă însuşi mijlocul de proslăvire a Domnului şi Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, ea însoţindu-L şi în slavă, Căci la a doua Sa venire, cînd Domnul va apărea pe norii cerului, întru slavă, cu sfinţii îngeri, va fi însoţit de Crucea pe care a fost răstignit (Matei 24, 30), « Semnul Fiului Omului». Atunci vor plînge toţi cei ce-L vor vedea, precum şi cei ce L-au răstignit (Apoc. 1, 7).

Din toate aceste semnificaţii şi lucrări tainice ale Crucii Domnului, reiese clar că Crucea este « puterea lui Dumnezeu» care lucrează în lume, prin care murim spiritual cu Hristos — prin Taina Botezului — şi înviem cu El spre a trăi întru dreptate cu Dumnezeu, murind pentru lume. Aşa ne învaţă Sfîntul Apostol Pavel: « *M-am răstignit împreună cu Hristos ; şi nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăieşte în mine*» (Gal. 2. 20).

Odată cu întemeierea Bisericii, Crucea a rămas nu numai ca obiect sfînt şi cultic, nelipsit de pe biserică, de pe sfîntul Altar şi din casele credincioşilor, pe care-l cinstesc şi i se închină, ci şi ca semn de binecuvîntare, făcînd semnul ei cu mîna. Cu acest semn a binecuvîntat Domnul Iisus copiii şi pe apostoli la înălţarea Sa la cer (Luca 24, 50—51). Iar după felul de binecuvîntare al Domnului au luat exemplu şi apostolii şi slujitorii Bisericii, binecuvîntînd pe creştini la cult şi în casele lor, după cuvintele Apostolului,: cu « *binecuvîntarea lui Hristos*» (Rom. 15, 29) — sau cu formula cultică: « *Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfîntului Duh să fie cu voi cu toţi !*» (II Cor. 13, 13). Sau: « *Harul Domnului să fie cu voi cu toţi*» (Tit 3, 15), etc. Adesea, chiar apostolii şi slujitorii bisericii, prin semnul crucii însoţit de rugăciuni alungau demoni, tămăduiau bolnavi şi înviau chiar morţi» (Fapte 9, 39—41; 20, 9—12, 28, 3—9) etc.

Am amintit că crucea este nu numai semnul patimilor, sau răstignirii Domnului şi instrumentul mîntuirii noastre, ci şi « Semnul» biruinţei Lui asupra morţii, precum şi semnul proslăvirii şi al însoţirii Sale, cînd El va veni a doua oară, la ziua cea de apoi, să judece viii şi morţii (Matei 24, 30), « Semn» după care Îl vor cunoaşte şi se vor tîngui zadarnic şi cei ce l-au răstignit (Apoc. 1, 7), ca şi toţi vrăjmaşii crucii de atunci, şi de totdeauna, pînă la Venirea Sa din urmă.

În semn de cinstire deosebită a Sfintei Cruci, temei al credinţei adevărate, Biserica i-a rînduit trei sărbători pe an: 1 august, Scoaterea Sfintei Cruci; Înălţarea Sfintei Cruci (14 sept.) şi Duminica Crucii (a treia din postul mare). Atunci cîntăm: « *Crucii Tale ne închinăm Hristoase*

și Sfîntă Învierea Ta o lăudăm și o mărim». Crucea este și semnul, sau arma de biruință asupra morții și a diavolului (Evr. 2, 14—15).

Iată deci atîtea semnificații și tot atîtea motive pentru care noi, creștinii ortodocși — ca și cei romano-catolici — cinstim sfînta Cruce sub toate formele, material, spiritual și moral, pe care o sărutăm și o purtăm pe piept, dar mai ales în inimi, ca pe altarul mîntuirii noastre. Pentru că «*crucea este pentru noi care ne mîntuim puterea* (lucrătoare a *lui) Dumnezeu*» (I Cor. 1, 18). Ea (Crucea) este și armă împotriva demonilor, pe care au folosit-o apostolii, biserica și creștinii cu mare efect. Din această experiență a ieșit Troparul de la Taina Sfîntului Maslu: « Doamne, armă asupra diavolului Crucea Ta o ai dat nouă; că se îngrozesc și se cutremură, nesuferind a căuta spre puterea ei; că morții i-ai sculat și moartea o ai surpat, pentru aceasta ne închinăm îngropării Tale și învierii».

VI

CELE ȘAPTE TAINE ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ

19. Care sînt cele șapte Sfinte Taine ale Bisericii și temeiurile biblice ale fiecărei Taine?

— Sfintele Taine ale Bisericii sînt în număr de șapte, probabil după numărul celor șapte daruri ale Sfîntului Duh (Isaia 11,2—3) și pentru că șapte era socotit număr sfînt, la evrei. Ele se numesc: Botezul, Mirungerea, Euharistia, Spovedania, Preoția, Cununia și Maslul, toate săvîrșite în numele Sfintei Treimi.

Botezul este prima Taină prin care cel botezat este curățit de păcatul strămoșesc și de cele personale — dacă se botează mai tîrziu — este împăcat cu Dumnezeu și primește harul mîntuitor, care-l înfiază, făcîndu-l fiu și al Bisericii, trupul tainic al lui Hristos. Botezul este o naștere spirituală « *de sus*» sau « *din apă și din Duh*» (Ioan 3, 3—5) și un început de viață nouă, viețuirea în Hristos, în obștea creștină și în lume. Prin afundarea și scoaterea de trei ori în — și din — apă sfințită, Botezul înseamnă moartea și învierea noastră tainică cu Hristos în Duh. Căci « *ne-am îngropat cu El, în moarte, prin botez, pentru ca precum Hristos a înviat din morți, prin slava Tatălui, așa să umblăm și noi întru înnoirea vieții. Căci dacă am fost altoiți pe El prin asemănarea morții Lui, atunci vom fi părtași și ai învierii Lui*» (Romani 6, 4—5; Colos. 2, 12).

Botezul a fost rînduit de Mîntuitorul Hristos, pentru că iartă păcatele (Matei 28, 19; Fapte 2, 38) și mîntuiește (Marcu 16, 16; I Petru 3, 21). Botezul creștin este unic și nu se poate repeta. Căci: « *Este un Domn, o credință, un botez*» (Efes. 4, 5). Pentru că: « *Hristos ne-a mîntuit. . . după*

a Lui îndurare, prin baia naşterii celei de a doua şi prin înnoirea Duhului Sfînt» (Tit 3, 5). Alte texte, care vorbesc de botez, sînt: Matei 3, 11; Marcu 1, 8; iar de botezul creştin: Fapte 11, 16; I Cor. 6, 11; 12, 13; Gal. 3,27; Efes. 4, 5. 24; 5, 8—10. 26; Colos. 2, 12; 3, 1—4. 9; Evr. 6,2; I Petru 3, 18. 21; I Ioan 5, 7—8.

Mirungerea este a doua Taină, care urmează imediat după botez. Ea s-a practicat sub două forme: prin punerea mîinilor, privilegiu exclusiv al apostolilor, care aveau plinătatea harului şi toate harismele pe care nici episcopii n-o puteau face sub această formă a punerii mîinilor; iar a doua, prin ungerea cu Sfîntul şi Marele Mir a celor botezaţi. Textele care vorbesc de punerea mîinilor, prin care se transmitea noilor botezaţi «*darul Sfîntului Duh*», cu harismele Lui, sînt: Fapte 2, 38; 8, 15—17 şi 19, 6; iar cele prin« *Ungere*» sau pecetluirea cu Sfîntul Mir — de episcop, sau preot — cu« pecetea darului Sfîntului Duh», sînt: II Corint. 1, 21—22; Efes. 1, 13—14; 4, 30; şi I Ioan 2, 20. 27. Prin această ungere se împărtăşeşte celor botezaţi harul întăririi creşterii şi desăvîrşirii duhovniceşti, însoţit la unii şi de unele daruri, sau harisme ca: proorocia, vorbirea în alte limbi şi tîlcuirea limbilor sau facerea de minuni etc. (Fapte 19, 6; I Cor. 12, 8—11; 14, 3. 21—27. Alte texte despre lucrarea Duhului Sfînt, ca urmare a acestei Taine, sînt: Ioan 7, 39; Fapte 1, 8 — anticipat; 4, 31; 5, 32; Romani 5, 5; 8, 15; I Cor. 6. 11. 19; Apoc. 19, 10).

Sfînta Euharistie sau *Împărtăşanie* este Taina Trupului şi Sîngelui lui Hristos, cu care se împărtăşesc, după Botez şi Mirungere, iar mai apoi în posturi şi ori de cîte ori se pregătesc, creştinii. Numai prin aceste trei Taine credinciosul sau nou născutul în Hristos este integrat deplin în Hristos şi în Biserică. Sfînta Euharistie este instituită de Domnul la Cina cea de Taină (Matei 26, 26—28; Marcu 14, 22—24; Luca 22, 17—19). Ea este practicată de Apostoli şi de Biserică (Ioan 6, 51—56; 19, 34; I Cor. 5, 7; 10, 16—17; 11, 18—34; Evr. 10, 19—20; 13, 10; I. Ioan 1, 7), însoţită şi de « frîngerea pîinii» (Fapte 2, 42), numită uneori aşa (20, 7; 27, 35).

Spovedania, sau *Mărturisirea păcatelor*, este Taina în care, prin preotul-duhovnic, Dumnezeu iartă creştinilor păcatele mărturisite, de care se pocăiesc. Ea este o necesitate psihologică, dar mai ales duhovnicească, pentru uşurarea sufletului şi a conştiinţei de povara apăsătoare a păcatelor. Apostolii înşişi au făcut aceasta. Mai întîi, Petru, cînd este chemat de Iisus: « *Doamne, ieşi de la mine, că sînt om păcătos*» (Luca 5, 8); iar fariseul Saul, prigonitorul Bisericii, devenit Pavel Apostolul, îşi mărturiseşte acest păcat şi public, lumii întregi, cînd scrie: « *Iisus Hristos a venit în lume ca să mîntuiască pe cei păcătoşi, dintre care cel dintîi sînt eu*» (I Tim. 1, 15; I Cor. 15, 9). Apoi, Petru, după lepădarea lui de Domnul,

cînd a fost El prins și judecat, s-a căit și « *a plîns cu amar* » (Matei 26, 75). De aceea, Domnul, după înviere, îl reașază pe Petru în apostolat, prin cele trei întrebări « *Mă iubești, Petre?... Paște oile Mele* » (Ioan 21, 15—17).

Înaintea Domnului s-a pocăit și femeia păcătoasă, care i-a spălat picioarele cu lacrimi și I le-a șters cu părul capului ei, fapt pentru care El i-a « *iertat păcatele ei cele multe* » (Luca 7, 36—50). Și toți, cei ce credeau, veneau la apostoli și-și mărturiseau păcatele, sau își spuneau faptele rele (Fapte 19, 18). Puterea iertării păcatelor mărturisite a lăsat-o Mîntuitorul Hristos Bisericii, prin Apostoli, și ierarhia bisericească după ei: episcopi și preoți (Matei 16, 19; 18, 18) după înviere, prin suflarea Duhului Sfînt asupra lor, în ziua învierii, zicînd: « *Luați Duh Sfînt. Cărora veți ierta păcatele, le vor fi iertate și cărora le veți ține, vor fi ținute* » (Ioan 20, 22—23). De aceea îndeamnă Apostolii: « *Mărturisiți-vă păcatele* » (Iacov 5, 16; I Ioan 1, 9) spre a lua iertare. Alte texte: Luca 18, 13; 19, 8—10. 24; 24, 47; Ioan 8, 9—11; Fapte 3, 19; I. Ioan 1,9—10.

Taina Preoției, transmisă apostolilor, presupune: alegerea, trimiterea la apostolat și puterea propovăduirii și săvîrșirii Sfintelor Taine; Botezul (Matei 28, 18—20; Marcu 16, 15—16) și Euharistia (Matei 26—28; Luca 22, 19) etc. după ce le-a transmis, însă, această putere prin suflarea Sfîntului Duh asupra lor, în ziua Învierii (Ioan 20, 22—23). Taina Preoției include cele trei slujiri ale lui Hristos: de a învăța, sau propovădui, a sfinți, prin săvîrșirea Sfintelor Taine, cum s-a amintit, și de a conduce pe calea mîntuirii sau a păstori Biserica, sau « *turma* » oilor cuvîntătoare (Ioan 21, 15—17; I Petru 5, 2).

Apostolii, la rîndul lor, au transmis harul și puterea întreită a preoției prin hirotonie, ierarhiei bisericești: diaconi (Fapte 6, 6); preoți (Fapte 14, 23; I Tim. 5, 22; Tit 1, 5) și episcopi (Fapte 20, 26; I Tim. 4,14—16; II Tim. 1,6), exercitînd această întreită slujire a lui Hristos, adică espiscopii și preoții, diaconii neavînd puterea sfințitoare sau a săvîrșirii Sfintelor Taine și pe cea conducătoare, « de preoție atîrnă Biserica și mîntuirea în Hristos » (*Teol. Dogm. Ort.* 3, p. 144).

Taina Cununiei, a căsătoriei, sau *a Nunții*, este legătura spirituală între doi tineri, pe care Biserica o consfințește prin rugăciunile și binecuvîntarea Ei prin preoții slujitori. Ea are ca model unirea tainică dintre Hristos și Biserică (Efes. 5, 22—25, 31—32). Domnul a sfințit căsătoria prin prezența Sa la Nunta din Cana Galileii unde a săvîrșit prima minune, prefăcînd apa în vin (Ioan 2, 2—11), semn al înnoirii vieții. Biserica sfințește căsătoria și binecuvintează pe tineri pentru a trăi în pace viața în Hristos, desăvîrșindu-se, a naște prunci și a-i crește în dragoste de

Dumnezeu şi de neam, îndrumîndu-i pe calea Bisericii şi-a mîntuirii, deprinzîndu-i cu împlinirea datoriilor creştineşti şi cu dreapta învăţătură a Bisericii, spre a deveni fii ai lui Dumnezeu şi demni de cetăţenia cerească. Alte texte: Matei 19, 4—14; 22, 9, 24—30; 25, 10; şi paral. Romani 7, 2—3; 13, 9 I Cor. 7, 1—40; Efes. 5, 23—25, 31—32; I Tes. 4, 3; Tim. 5. 14; Evr. 13, 4 etc.

Taina Sfîntului Maslu, ultima din cele şapte, este rînduiala ungerii bolnavilor cu untdelemn sfinţit. Maslul a fost rînduit de Domnul şi practicat de Apostoli şi de Biserică (Marcu 6, 13; 16, 17—18; Luca 9,6; Ioan 9. 6, 11: Rom. 8, 26; Fapte 4, 30; Apoc. 3, 18). Efectele Tainei Sfîntului Maslu sînt efectele harului lucrător în Ea, adică: iertarea păcatelor şi tămăduirea celor bolnavi, sau uşurarea de suferinţa lor. Aşa ne îndeamnă Sfîntul Iacov: « *Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn în numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mîntui pe cel bolnav şi Domnul îl va ridica; şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui* » (Iacov 5,14—15).

Această Taină se săvîrşeşte după rînduială cu şapte preoţi, care sfinţesc untdelemnul şi ung bolnavul de şapte ori cu toate rugăciunile Tainei. Cum însă e greu de adus şapte, s-a obişnuit a se face cu trei preoţi, prin pogorămînt şi de necesitate. De regulă, bolnavul se şi spovedeşte şi împărtăşeşte, făcînd aceasta, de multe ori, după Maslu.

20. De ce sînt şapte Taine şi nu mai multe sau mai puţine?

— Cele şapte Taine, prin care lucrează Duhul Sfînt, sînt actele externe şi vizibile, sau actele prin care Dumnezeu împărtăşeşte în Biserică, credincioşilor, harul Său, care îi îndreptează, îi sfinţeşte şi-i uneşte strîns cu Hristos şi cu Biserica Sa.

Biserica a păstrat numărul de şapte, sau a rînduit cele şapte Taine şi nu mai multe, sau mai puţine, pentru mai multe pricini binecuvîntate. Mai întîi, se consideră că ar fi după numărul celor şapte daruri ale Duhului Sfînt de care vorbeşte Isaia proorocul (11, 2—3), adică: « *duhul înţelepciunii şi al înţelegerii, duhul sfatului şi al tăriei, duhul cunoştinţei şi al bunei credinţe şi duhul temerii de Dumnezeu* ». Acest număr al darurilor Sfîntului Duh răspunde şi trebuinţelor spirituale ale omului, respectiv ale creştinului: naşterea duhovnicească, primită prin Botez; creşterea, prin Ungerea cu Sfîntul Mir; hrana spirituală cu învăţătura şi împărtăşirea cu Sfînta Euharistie, sau Împărtăşanie; învăţătura, sfinţirea şi conducerea prin Preoţie; înnoirea morală, prin Mărturisirea păcatelor, sau Spovedania, la scaunul duhovniciei; sfinţirea şi tăria legăturii căsătoriei, prin Taina Nunţii; iar iertarea păcatelor, săvîrşite după Botez şi tămăduirea de boală, prin Taina Sfîntului Maslu.

Despre darurile Sfîntului Duh vorbește pe larg Sfîntul Apostol Pavel, amintind însă mai multe, din care unele sînt extraordinare și temporale, ca: proorocia, vorbirea în alte limbi, tîlcuirea limbilor și facerea minunilor; iar altele « ordinare» și permanente, între care unele sînt date și creștinilor, ca: înțelepciunea, cunoașterea, sau știința, credința etc. iar altele erau harisme ale slujirii preoțești (I Cor. 12, 7—11. Rom. 12, 6—8; I Cor. 12, 28—30; Efes. 4, 11; I Petru 4, 10—11).

Un motiv al alegerii numărului Tainelor este considerat și acesta că la evrei numărul șapte era considerat sfînt, pentru că: șapte au fost zilele creației, iar săptămîna are șapte zile; de aci și ziua a șaptea era sfîntă și săptămîna a șaptea și anul al șaptelea, toți din șapte în șapte numindu-se săptămîni sabatice și ani jubiliari.

Apoi, din cele șapte Taine, cinci din ele: Botezul, Mirungerea, Euharistia, Spovedania și Maslul corespund la cinci trebuințe și momente importante din viața creștinului trăitor în Biserică; iar celelalte două Taine: Preoția și Nunta slujesc trebuințelor din societate și Biserică. Preoția, sau Hirotonia, pentru instituirea de slujitori ai celor sfinte și « *iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*» (I Cor. 4. 1), prin care fac din fii oamenilor «*fii ai lui Dumnezeu*» (Rom. 8, 15—17; Gal. 4, 5—7), adică «*fii* prin har» (II Petru 1, 4) și deci «*fii ai luminii și ai învierii*» (Luca 20, 30). Nunta de asemenea este sfințită pentru perpetuarea neamului omenesc și pentru a face din cei născuți fii ai lui Dumnezeu prin har și fii ai Bisericii.

Prin urmare au fost statornicite șapte Taine și nu mai multe sau mai puține, pentru că ele corespund tuturor nevoilor spirituale ale credincioșilor, privindu-i în raportul lor întreit: față de ei înșiși, care trebuie să devină fii ai lui Dumnezeu, față de familie și față de aproapele și de societate. Cu ajutorul Sfintelor Taine, care vestesc moartea și învierea Domnului, ne naștem la viața duhovnicească, creștem duhovnicește și ne unim tainic cu Mîntuitorul Hristos, ca să putem viețui în El. Căci: « *Prin El ne mișcăm, viem și sîntem*» (Fapte 17, 13). Astfel, Botezul ne dă însăși ființa cea nouă și direcția trăirii în Hristos; Ungerea cu Sfîntul Mir aduce sporirea harului și întărește spre « *creșterea în Hristos, spre mîntuire*» (I Petru 2, 2); iar dumnezeiasca Împărtășanie susține viața în Hristos într-o stare înfloritoare, ca un progres, sau continuă creștere în Hristos.

Și tot așa și celelalte Taine; fiecare din ele își au harul și contribuția lor spirituală la această înflorire și desăvîrșire, sau de « *îndumnezeire*», sau de a deveni « *părtași ai dumnezeieștii firi*» (II Petru 1, 4) a Domnului, cum spune bătrînul apostol. Sau să devenim «*fii* ai lui Dumnezeu» prin har, cum spune Domnul Însuși (Ioan 10, 34).

Iată deci pentru ce sînt numai şapte Taine; căci fără ele creştinul nu se poate uni deplin cu Hristos; nu poate creşte în mîntuire, nu se poate menţine în starea de har şi de fii ai lui Dumnezeu, sau de înfiaţi, nu se poate desăvîrşi şi nu poate fi sigur de mîntuire.

21. Cine poate săvîrşi Sfintele Taine şi ce dar primim prin ele?

— Sfintele Taine nu pot fi săvîrşite decît de persoane consacrate prin Taina Hirotoniei, care au primit harul preoţiei în treptele ei ierarhice. Adevăratul lor Slujitor, nevăzut şi tainic, este însă Mîntuitorul Iisus Hristos, care este Arhiereu sau « *Preot în veac, după rînduiala lui Melchisedec*» (Evr. 5, 6. 10), Care le-a şi instituit. El, ca Arhiereu, sau Preot, a instituit şi a săvîrşit Cina cea de Taină, înainte de patima Sa, anticipînd jertfa Lui pe Cruce; apoi, pe Cruce a jertfit ca Arhiereu şi s-a jertfit ca victimă şi « preţ de răscumpărare» (I. Tim. 2, 6) ca « *Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatele lumii*» (Ioan 1, 29). Iar după înviere a săvîrşit Domnul Sfînta Euharistie la Emaus, cu Luca şi Cleopa, cînd ei, abia prin binecuvîntarea pîinii, L-au cunoscut, după ce « *li s-au deschis ochii şi L-au cunoscut, iar El s-a făcut nevăzut de dînşii*» (Luca 24, 31).

Mîntuitorul Hristos Îşi continuă lucrarea Sa mîntuitoare în Biserică şi în fiii, sau mădularele Ei, prin Duhul Sfînt. De altfel, întreaga Sfînta Treime este prezentă la săvîrşirea şi lucrarea Sfintelor Taine; de aceea ele sînt săvîrşite în numele Ei: al Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh (Matei 28, 19). Căci Fiul jertfeşte ca Preot (Arhiereu) şi Se jertfeşte ca Miel, în Sfînta Euharistie, în cadrul Sfintei Liturghii; Tatăl primeşte jertfa ce I se aduce pentru răscumpărarea lumii; şi Sfîntul Duh sfinţeşte darurile aduse: pîinea şi vinul, prefăcîndu-le în Trupul şi Sîngele Domnului real, ca cel de pe cruce, Care S-a jertfit. Aşa conlucrează Sfînta Treime şi în toate celelalte Sfinte Taine precum şi în toate ierurgiile, sau slujbele sfinte. De asemenea şi harul divin care se împărtăşeşte prin Sfintele Taine este lucrare şi dar comun al întregii Treimi.

Totuşi, spre a putea fi oficiate vizibil şi comunitar, în Biserică este nevoie şi de persoane sau slujitori omeneşti; şi aceştia, după apostoli, sînt episcopii şi preoţii hirotoniţi de ei, canonic. În acest caz, arhiereul, sau preotul slujitor este organul văzut, sau mijlocitorul prin care Hristos lucrează, în chip nevăzut, în Taine, sau împărtăşeşte credincioşilor harul acestor Taine în Biserică. Ca slujitori ai celor sfinte (ai Tainelor) şi ca « *iconomi ai Tainelor lui Dumnezeu*» (I Cor. 4, 1); sau « *nişte buni iconomi ai harului celui de multe feluri al lui Dumnezeu*» (I Petru 4, 10), preoţilor li se cere, pe lîngă o bună pregătire intelectuală, morală şi teologică temeinică, şi o vrednicie deosebită, spre a fi exemple de urmat pentru creştini. Dar chiar şi în cazuri contrarii, lucrarea harului Sfintelor

Taine nu este împiedicată de nevrednicia unuia sau altuia din slujitorii lor. « Căci dacă harul — zice Sfîntul Ioan Gură de Aur — ar căuta pretutindeni vrednicia, n-ar mai fi botez, nici Trup al lui Hristos (Biserica), nici aducerea înainte prin aceştia. Dar cum Dumnezeu obişnuieşte să lucreze şi prin cei nedemni, harul Botezului (şi al oricărei Taine) nu e vătămat întru nimic de viaţa preotului . . .» Căci: « Dumnezeu lucrează prin toţi chiar dacă ar fi şi nevrednici — pentru mîntuirea poporului. Că dacă Dumnezeu a vorbit pentru popor printr-un măgar şi prin Balaam, printr-un om spurcat (Numeri 22, 26—30), cu atît mai mult prin preot. Căci ce nu face Dumnezeu pentru mîntuirea noastră? Ce nu grăieşte El? Prin cine nu lucrează? Căci dacă El a lucrat prin Iuda şi prin proorocii mincinoşi care scoteau şi draci (Matei 7, 15. 22—23), cu atît mai mult va lucra prin preoţi» *(Omilia II la II Timotei*, trad. Arhier. T. A Ploeşteanu, Bucureşti 1911, p. 189—190).

Apoi, prin fiecare Taină primim anumite Daruri. Astfel, în *Taina Botezului*, cum s-a mai spus — primim harul mîntuitor, care ne curăţeşte de păcat, ne împacă cu Dumnezeu, ne sfinţeşte, ne înfiază, prin naşterea spirituală « *de sus*» « *prin apă şi prin Duh*» (Ioan 3, 3—5), ne îndumnezeieşte, făcîndu-ne « *părtaşi dumnezeieştii firi*» (II Petru 1, 4). Şi prin sălăşluirea lui Hristos în noi, simţind ca şi Apostolul Pavel că « *nu mai trăim noi, ci Hristos trăieşte în noi*» (Gal. 2, 20), ţintind viaţa viitoare. Botezul ne dă, deci, începutul unei vieţi noi, reînviind pentru Dumnezeu, din moartea păcatului.

Sfîntul Mir îşi are darurile lui, prin care trezeşte la viaţă şi pune în acţiune pe cele ale Botezului. Astfel, în vreme ce « *Botezul procură natura spirituală în Hristos, Mirul dezvoltă această natură spirituală la o viaţă personală în Hristos, pecetluieşte viaţa în Hristos, ca printr-un semn ce nu se poate şterge şi face bogăţia darurilor Botezului din ziua renaşterii şi proprietate personală a omului, ca astfel acesta să se desăvîrşească din zi în zi şi să formeze pe Hristos în el*» (Hr. Andruţos, *Dogmatica*, trad. cit. p. 361).

Darurile sau roadele *Sfintei Euharistii* sînt cele ale Jertfei de pe Golgota; o parte privind pe Dumnezeu, slăvit şi împăcat cu lumea rea, care-I era vrăjmaşă (Romani 5, 10); iar alta privind pe omul răscumpărat, iertat, sfinţit, îndreptat, renăscut, înfiat. Deci pe lîngă darul sau caracterul de ispăşire, sau răscumpărare, este şi cel de mulţumire, slăvire şi de cerere pentru înmulţirea şi întărirea darurilor Ei spre desăvîrşire şi dobîndirea împărăţiei cereşti.

În Taina *Pocăinţei*, sau *Spovedaniei*, darul iertării păcatelor mărturisite este condiţionat de credinţa deplină, de căinţa sinceră şi de hotărîrea de îndreptare, cu întoarcerea spre Dumnezeu, Care-l reînfiază, de vreme

ce Spovedania, sau mărturisirea păcatelor, prin dezlegarea primită prin preotul duhovnic, este ca « un al doilea Botez».

Taina Preoţiei, sau a *Hirotoniei*, ca cea care le săvîrşeşte pe toate celelalte Taine, are acel har dumnezeiesc care-i dă puterea duhovnicească de a împlini datoriile preoţeşti, însoţită la cel ce oficiază preoţia conştiincios şi cu vrednicie de un dar special: harul preoţesc din partea lui Dumnezeu, spre a împlini în chip bineplăcut Lui serviciile liturgice şi religioase; se cere slujitorului şi o viaţă virtuoasă compatibilă cu chemarea lui (Andruţos, *Dogmatica* p. 416).

Harul sau darul care se transmite şi rodeşte în *Taina Nunţii* ridică căsătoria la rang de Taină, de unire spirituală între soţi, după modelul unirii tainice a lui Hristos cu Biserica. Efectele sau roadele acestui har sînt sfinţirea căsătoriei, dînd soţilor un îndemn şi o putere de iubire reciprocă în Hristos, pentru un cămin statornic şi fericit, spre desăvîrşirea lor morală, spre naştere de prunci buni, din care să facă copii ai lui Dumnezeu şi cetăţeni de nădejde ai patriei.

În *Taina Sfîntului Maslu*, harul lui Dumnezeu are ca dar sau rod iertarea păcatelor şi însănătoşirea trupească a celor bolnavi, cum s-a spus mai înainte, şi cum lămureşte Sfîntul Iacov, episcopul Ierusalimului (Iacov 5, 15—16). Căci după cum se ştie, boala şi moartea sînt consecinţe ale păcatului (Romani 6, 23; I Cor. 11, 27—32).

Iată, deci, care sînt darurile care lucrează în fiecare Taină.

22. Care sînt temeiurile biblice pentru botezarea copiilor şi ce zic sectanţii împotriva Botezului ca taină a Bisericii?

— Botezul este Taina renaşterii spirituale, « a naşterii de sus, din apă şi din Duh» (Ioan 3, 3. 5) şi el spală atît păcatul strămoşesc, cît şi păcatele personale, la cei care se botează maturi. Prin afundarea în apă şi scoaterea de trei ori, în numele Sfintei Treimi, el semnifică moartea pentru păcat cu Hristos şi învierea cu El (Romani 5, 10). Copiii nu au păcate personale, ci numai păcatul strămoşesc moştenit de toţi oamenii, cu care ne naştem fiecare, fiind păcat transmisibil. Şi cum nimeni nu se poate naşte « din nou» spiritual fără Botez, fără harul lui, înnoitor, nici copiii nu pot fi lipsiţi de acest har mîntuitor care nu numai că îi spală şi îi curăţeşte de păcatul strămoşesc, moştenit, dar îi şi înfiază, făcîndu-i copii, sau fii ai lui Dumnezeu, prin har.

Temeiurile şi exemplele biblice ne-o dovedesc aceasta, fiind multe şi concludente. Sfînta Scriptură ne învaţă că Dumnezeu, prin legămîntul făcut cu Avraam, a pus ca « *semn*» « *tăierea împrejur, a tot ce e de parte bărbătească*» (Facerea 17, 10—11) din urmaşii lui.

Tăierea împrejur e și pentru copii, ba, începînd cu ei. Căci: « *Avraam a tăiat împrejur pe Isaac, fiul său, în ziua a opta* (de la naștere), *cum îi poruncise Dumnezeu* » (Facerea 21, 4). Această rînduială divină o legiuiește și Moise, statornicind astfel: « *Iar a opta zi se va tăia pruncul împrejur* » (Levitic 12, 3). Cu acest prilej i se punea și numele copilului. Așa a fost tăiat împrejur și Pruncul Iisus, a opta zi, deși nu se născuse cu păcatul strămoșesc, find zămislit: « *nu din sînge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu* » (Ioan 1, 13), zămislit de la Duhul Sfînt (Luca 1, 35). Pruncul Iisus, însă, a fost tăiat împrejur, ca să împlinească legea. Că zice Evanghelistul: « *Și cînd s-au împlinit opt zile, ca să-l taie împrejur, I-au pus numele Iisus, cum a fost numit de înger, mai înainte de a se zămisli în pîntece. Și cînd s-au împlinit zilele curățirii lor, după Legea lui Moise, L-au adus pe Prunc la Ierusalim, ca să-L pună înaintea Domnului* », (Luca 2, 21—22). Tăierea împrejur preînchipuia botezul creștin și nu era nevoie ca copiii să creadă, mai întîi, ca apoi să fie tăiați împrejur. Alte exemple doveditoare adeveresc că Mîntuitorul Hristos a făcut multe minuni și vindecări pe temeiul credinței părinților, sau a prietenilor, mijlocind unii pentru alții, cu rugăciunile lor ajutătoare, către El. Așa este cazul cu cei patru prieteni, care au purtat pe targă pe slăbănogul din Capernaum, coborîndu-l pe acoperișul casei, în camera în care era Iisus; El l-a tămăduit, iertîndu-i și păcatele (Marcu 2, 1—5). De asemenea, Domnul vindecă de la distanță pe sluga sutașului, pentru rugăciunea acestuia (Matei 8, 5—13). Și tot așa Domnul vindecă pe fiica îndrăcită a femeii cananeence (Matei 14, 22—28) pentru rugăciunea mamei ei.

Copiii n-au nevoie de pocăință, pentru că nu au păcate personale, nici nu se împotrivesc botezului. Moartea copiilor nebotezați este un păcat mare, care apasă pe conștiința părinților. Apoi, dacă creștinii din veacul apostolic în dorința de a ușura sufletele celor ce au murit nebotezați, în vremea catehumenatului, a pregătirii pentru botez, începuseră a se boteza ei, iarăși, pentru cei morți nebotezați (I Cor. 15, 29), cum și-ar fi lăsat ei copiii lor să moară nebotezați?

Așa fiind credința ortodoxă, Biserica a făcut pogorămînt ca, în cazul cînd un copil nebotezat este în primejdie de moarte, să fie botezat de orice creștin — prin afundare în apă, sau măcar prin stropire, rostind numai formula: « Se botează X în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh » ; dacă moare se consideră botezat, iar dacă trăiește, venind preotul — care a lipsit în primul moment — nu-l mai botează, ci numai completează

ritualul Botezului cu citirea rugăciunilor şi cu ungerea cu untul de lemn, şi cu Sfîntul şi Marele Mir, apoi îl împărtăşeşte, după toată rînduiala.

Alte texte, din care se mai deduce botezul copiilor, sînt următoarele: trecerea prin Marea Roşie închipuia botezul (I Cor. 10, 1—2; I Petru 3, 21); prin potop au trecut şi copiii lui Noe, iar prin Mare şi copiii iudeilor. Făgăduinţa Duhului Sfînt spre iertarea păcatelor (de tot felul, deci şi a celui strămoşesc), este dată şi copiilor (Fapte 2, 38—39). Însuşi faptul că Mîntuitorul cheamă copiii la El — « *Lăsaţi copiii şi nu-i opriţi să vină la Mine, că a unora ca aceştia este Împărăţia cerurilor. Şi punîndu-şi mîinile pe ei . . .*» (Matei 19, 14—15) — dovedeşte că copiii, care sînt cei dintîi demni de Împărăţia cerurilor, nu pot fi lăsaţi nebotezaţi. De aceea, după Tradiţia Bisericii, copiii care mor nebotezaţi, nu sînt slujiţi de preot, creştineşte, nu se îngroapă cu preot.

Sfinţii Apostoli botezau « familii », din care nu lipseau copiii. Aşa se spune de Sfîntul Pavel că « *a botezat pe Lidia şi casa ei*» (Fapte 16, 15); a botezat « *casa temnicerului*» din Filipi: «*pe el şi toţi ai lui îndată*» (16, 33); a botezat şi « *casa lui Ştefana*» (I Cor. 1, 16); iar Sfîntul Petru a botezat casa lui Corneliu sutaşul (Fapte 10, 47—48). Apoi Petru împreună cu Ioan împărtăşeau, prin punerea mîinilor peste cei botezaţi, darul şi harismele Duhului Sfînt credincioşilor din Samaria, din care fireşte nu lipseau şi copiii lor (Fapte 8, 5—17; 19. 6). Chezăşia duhovnicească, pentru copii la botez, sînt naşii, părinţii lor sufleteşti.

În pofida textelor şi exemplelor biblice care îndreptăţesc botezul copiilor şi practica Bisericii, sectanţii, care nu vor să vadă aceste texte, care pentru ei nu există, susţin că copiii nu trebuie să fie botezaţi, pentru că nu pot să creadă: dar pentru că copiii n-au păcate personale, iar cel strămoşesc nu apasă asupra lor, urmează că ei (copiii) n-au nevoie de harul dumnezeiesc, pentru mîntuire? Lucrul nu ne miră, deoarece, cum s-a explicat mai la început, sectanţii nu cred nici în existenţa păcatului original, transmis copiilor, după cum nu cred nici în botez ca Taină, ci ca simbol; de aceea, unii nu mai aplică botezul nici celor maturi. Chiar cei care parodiază botezul, anulînd botezul Bisericii făcut copiilor, botezîndu-i apoi mari, cînd cred cum vor ei — ca şi cînd pînă atunci creştinii botezaţi de mici n-au avut credinţă — o fac în scop prozelitist, de atragere de adepţi, nu pentru mîntuire, pentru că ei nu cred în această mîntuire, unii necrezînd nici în existenţa sufletului, cum s-a amintit. Prin ceea ce fac sectele, anulînd botezul Bisericii, prin parodia lor de botez, săvîrşesc un dublu sacrilegiu; mai întîi că fac slujbă preoţească, fără a fi preoţi, apoi pentru că « batjocoresc cele sfinte».

23. Care sînt efectele Botezului și de ce nu se poate mîntui nimeni fără această Sfîntă Taină?

— Botezul, fiind Taina intrării în Biserică, în comunitatea credincioșilor în Hristos, este lucrarea harică a lui Dumnezeu, Cel în Treime, asupra lor. Efectele lui sînt multe, fiecare din ele privind un anumit aspect sau o latură sfințitoare, cu diverse aspecte.

Primul efect, sau prima roadă a Tainei Sfîntului Botez este sub forma negativă, adică ștergerea, sau spălarea păcatului strămoșesc, cu care ne naștem, și a celor săvîrșite pînă atunci, la cei maturi. (Fapte 2, 38—39; 22, 16,; Colos. 2, 12—13; I Petru 3, 21). Un alt efect este împăcarea omului cu Dumnezeu (Rom. 5. 10; III. Cor. 5, 18; Efes. 2, 14—16; Colos. 1, 22), prin Jertfa Domnului, al cărui efect se transmite prin botez: renaște spiritual, naște din nou duhovnicește, adică «*de sus*», sau «*din apă și din Duh*» (Ioan 3, 3. 5) se îndreptează cu fața spre Dumnezeu, pînă atunci fiindu-I vrăjmaș, și sfințindu-l prin harul mîntuitor. Despre acestea vorbește Apostolul Pavel corintenilor, foști păgîni, astfel: «*Dar* (acum), *v-ați spălat, dar v-ați sfințit, dar v-ați îndreptat în numele Domnului Iisus Hristos și în Duhul Dumnezeului Celui viu*» (I Cor. 6, 11).

Odată sfințit și îndreptați, cei botezați se trezesc într-o viață nouă — viețuirea în Hristos, căci au fost «îmbrăcați» în El: «*Cîți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat*» (Gal. 3, 27). Iar prin aceasta El sălășluiește în noi, cei botezați, după ce ne-a adus din moartea păcatului în viața cea nouă, în Hristos. Căci Botezul este moartea omului vechi și înviere cu Hristos (Romani 6, 3—6). Începînd viața cea nouă, Saul, fariseul, prigonitorul Bisericii, după ce a primit botezul creștin, simțind cum Hristos trăiește în el, scrie galatenilor: «*M-am răstignit împreună cu Hristos* (prin Botez); *și nu mai trăiesc eu ci Hristos trăiește în mine. Și viața mea de acum, în trup, o trăiesc în credința în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit și S-a dat pe Sine însuși pentru mine*» (Gal. 2, 20).

Botezul înseamnă, deci, «*dezbrăcarea*» de viețuirea dinainte, «*de omul cel vechi, care se strică prin poftele amăgitoare*», și înnoire în duhul minții; și îmbrăcare «*în omul cel nou, care este făcut după chipul lui Dumnezeu, zidit întru dreptate și în sfințenia adevărului*» (Efes. 4, 22—24). Cei botezați se îmbracă în Hristos, și El sălășluiește în ei, dîndu-le început de viață nouă, pe care ei trebuie să continue a o desăvîrși, știindu-se în tot momentul «*frați*» ai Lui și «*fii ai lui Dumnezeu*» prin harul Botezului, adică «*înfiați*» (Romani 8, 15—16; Gal. 3, 26; 4, 5—7); «*dumnezei*» (Ioan 10, 34), sau «*făcuți părtași ai dumnezeieștii firi*» (II Petru 1, 4).

O altă roadă sau efect al Botezului este imprimarea chipului lui Hristos în inimi, ca o « *pecete* » şi o « *arvună* ». Căci « *Dumnezeu ne-a şi pecetluit pe noi şi a dat arvuna Duhului în inimile noastre* » (II Cor. 1, 22) sau « *a fost zugrăvit Hristos răstignit* » (Gal. 3, 1). Iar Botezul dă omului o înfăţişare nouă, un chip nou, care pune pe sufletele omeneşti o pecete, un chip care le leagă de moartea şi de învierea Domnului. Întocmai ca pe o monedă cu chipul Cezarului (Matei 22, 29—22), aşa se imprimă în inimi « chipul Împăratului ceresc, Hristos, şi întru asemănarea cu Dumnezeu » (N. Cabasila, *Viaţa în Hristos*, p. 28).

În fine, Botezul deschide calea intrării în Împărăţia lui Dumnezeu (Ioan 3, 3), a mîntuirii (Marcu 16, 16) şi a dobîndirii vieţii veşnice; cu condiţia ca creştinul să se desăvîrşească continuu prin trăirea în Hristos şi să nu cadă în erezii şi secte, care aduc « căderea din har » (Gal. 5, 4), ceea ce înseamnă desconsiderarea jertfei mîntuitoare a Domnului Hristos. « *Căci este cu neputinţă pentru cei ce s-au luminat odată* (prin Botez şi dreapta învăţătură) *şi au gustat darul cel ceresc şi părtaşi s-au făcut Duhului Sfînt, şi au gustat cuvîntul cel bun al lui Dumnezeu şi puterile veacului viitor, cu neputinţă este pentru ei, dacă au căzut* (din har, în erezii şi necredinţă), *să se înnoiască iarăşi spre pocăinţă, fiindcă ei răstignesc totuşi, a doua oară, pe Fiul lui Dumnezeu şi-L fac de batjocură* » (Evr. 6, 4—6).

Din toate aceste texte şi exemple despre Botez şi efectele lui se înţelege clar că botezul este de neapărată nevoie pentru întreaga fire omenească — mici şi mari, copii şi vîrstnici — pentru că toţi se nasc cu păcatul strămoşesc, care trebuie curăţit şi iertat. Fortificaţi cu « *duhul tăriei* » (Isaia 11, 2), dobîndit prin Ungerea cu Sfîntul Mir, care urmează Botezului şi-l completează — duh sau dar pe care-l dă Dumnezeu « *după lucrarea puterii tăriei Lui* » (Efes. 1, 19), numai aşa putem conlucra cu harul Lui, prin credinţă şi fapte bune, la mîntuirea noastră. Că aşa îndeamnă Domnul: « *Fă aceasta* (faptă bună) *şi vei fi viu* » (vei dobîndi viaţa veşnică) (Luca 10, 28).

Că omul nu se poate mîntui fără a primi Taina Botezului, reiese limpede din faptul că botezul este poruncit de Mîntuitorul Hristos, Care ştia toate efectele sau roadele lui (Matei 28, 18—20); că Botezul iartă păcatele o spune clar Sfîntul Apostol Petru, care zice: « *Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare din voi în numele lui Iisus Hristos spre iertarea păcatelor voastre şi veţi primi darul Duhului Sfînt* » (Fapte 2, 38). Iar că Botezul este de neapărată nevoie pentru mîntuire, pentru că el face începutul ei, o arată categoric Sfîntul Evanghelist Marcu, care reproduce cuvintele Domnului, cînd îi trimite la propovăduire, după învierea Sa. Şi le-a zis: « *Mergeţi în toată lumea şi propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza se va mîntui; iar cel ce nu va crede* (şi nu se va boteza) *se va osîndi* » (Marcu 16, 15—16; 1 Petru 3, 21). Căci Hristos « *ne-a mîntuit . . . după a*

lui îndurare prin baia naşterii celei de a doua şi prin înnoirea Duhului Sfînt, pe Care L-a vărsat peste noi din belşug, prin Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru» (Tit 3, 5—6). Iată, deci, efectele Botezului şi de ce nu se poate mîntui nimeni fără el.

24. Care sînt efectele Mirungerii și cine poate primi « pecetea harului Duhului Sfînt »?

— Ungerea cu Sfîntul Mir, urmînd îndată după Botez — pe care-l completează — își are efectele sau roadele sale deosebite. Preoții, după rugăciunea premergătoare, pecetluiesc cu Sfîntul Mir pe copiii botezați după toată rînduiala, rostind de fiecare dată formula: « Pecetea darului Sfîntului Duh» (II Cor. 1, 21—22; Efes. 1, 13—17; 4, 30; I Ioan 2, 20. 27).

Efectele Mirungerii sînt multe pentru că și darurile Duhului Sfînt sînt din belșug. Căci Ea împărtășește aceleași daruri, sau harisme, pe care le-a revărsat Sfîntul Duh la Cincizecime; cu deosebirea că cele extraordinare, temporale și ajutătoare, ca: proorocia, vorbirea în limbi, tîlcuirea limbilor, facerile de minuni etc. — care au fost necesare la începutul creștinismului pentru răspîndirea lui în lume — au încetat cu timpul, cum spune Apostolul neamurilor « *Cît despre proorocii se vor desființa; darul limbilor va înceta . . .*» (I Cor. 13, 8).

Dintre darurile Sfîntului Duh de la — și după — Cincizecime, apostolii amintesc peste douăzeci, în: Marcu 16, 17—18; Fapte 2, 4; 5, 16; 8, 7; 10, 46; 16, 18; 19, 6; 12, 28—30; 28, 3, 5—8; I Cor. 12, 8—10. Iac. 5, 14; Efes. 4, 11.

« Mirungerea trezește la viață și pune în lucrare una sau mai multe din darurile sau puterile duhovnicești, după cît e de simțitor sufletul la lucrarea Tainei, după înnoirea lui în duh și reînvierea adusă prin Botez. Duhul își manifestă prin om forța Lui de expansiune, blîndă, delicată și nevinovată a binelui, forța de unificare a oamenilor în bine, forță pe care o asimilează din Hristos în care se află și Hristos care a desăvîrșit umanitatea în treapta supremă» (*Teol. Dogm. Ortod.* 3, p. 75, 74).

Între darurile permanente ale ungerii cu Sfîntul Mir care ajută la mîntuire sînt: darul evlaviei sau al credincioșiei, darul bunătății, al blîndeței, și îndeosebi al dragostei de Dumnezeu și de aproapele, din care decurge: înfrățirea, smerenia și facerea de bine sau milostenia; apoi darul înțelepciunii, al slujirii, învățăturii și al chivernisirii, al cunoștinței, al curajului și tăriei, al îndemnului, sfatului și înțelegerii, al puterii, al dreptei credințe spre a nu rătăci, chiar și al sfințeniei și îndreptării etc. Așa se roagă Domnul pentru noi: « *Părinte, sfințește-i întru adevărul Tău*» (Ioan 17, 17); sau: « *Sporește-ne credința*» (Luca 17, 5), pentru ferirea de cel rău și mîntuirea sufletului.

Dar toate aceste daruri şi lucrări ale Sfîntului Mir nu folosesc dacă nu sînt activate, puse în acţiune, că numai aşa îşi au efectul lor: « *Nu fi nepăsător faţă de harul care e întru tine*», zice apostolul (I Tim. 4, 4). Deci: « Dacă întîlnim cîte un om care se distinge prin smerenie, prin dragoste, curăţenia vieţii, bunăcuviinţă sau alte virtuţi, trebuie să vedem aici o lucrare a Sfîntului Mir şi să credem că darul acesta s-a dat cu prilejul împărtăşirii Mirului şi lucrarea lui s-a făcut simţită după aceea» (N. Cabasila, *Viaţa în Hristos*, trad. cit., p. 77). Iată, deci, efectele Mirungerii la cei care s-au botezat de preoţi şi au fost unşi cu Sfîntul Mir, după rînduiala ortodoxă.

25. De ce se numeşte Taina Pocăinţei « al doilea botez », cînd se poate săvîrşi şi care sînt efectele acestei Taine?

— Taina Pocăinţei, sau a Spovedaniei, este taina prin care se iartă păcatele săvîrşite după botez, mărturisite şi regretate sau căite. Ea are acelaşi efect ca şi Botezul, cu deosebirea că Taina Pocăinţei nu iartă şi păcatul strămoşesc, şi se repetă, de cîte ori este nevoie, pe cînd Botezul nu se poate repeta, fiind unic. Căci: « *Este un Domn, o credinţă şi un botez*» (Efes. 4, 5). De aceea, Pocăinţa se numeşte « al doilea botez», pentru că are aceleaşi efecte ca şi Botezul, cu excepţia iertării păcatului strămoşesc şi a nerepetării lui. La scaunul spovedaniei, duhovnicul, după ce a ascultat mărturisirea păcatelor credinciosului, îl sfătuieşte şi-l lămureşte astfel: « Iată (fiule) de acum, pentru toate acestea (păcate), dator eşti să te păzeşti, de vreme ce cu al doilea botez te-ai botezat, după rînduiala tainelor creştineşti . . .» (*Molitvelnic*, Rînduiala Mărturisirii).

Taina Spovedaniei sau a Mărturisirii păcatelor este instituită de Mîntuitorul Hristos, Care Şi-a început activitatea cu cuvintele: « *Pocăiţi-vă că s-a apropiat Împărăţia cerurilor*» (Matei 4, 17). El personal, ca « Fiul Omului», ca Cel ce are putere a ierta păcatele pe pămînt şi în cer (Matei 9, 6), iartă păcatele slăbănogului din Capernaum (Marcu 2, 9), ale femeii păcătoase (Luca 7, 48) şi ale femeii adultere (Ioan 8, 11) etc.

Din această nevoie spirituală, a iertării păcatelor, instituie Domnul Taina Pocăinţei, sau a Mărturisirii păcatelor, spre uşurarea sufletească a creştinilor de povara grea şi apăsătoare a păcatelor. Taina aceasta priveşte două laturi: puterea spirituală a iertării păcatelor « în cer şi pe pămînt» dată de Domnul Apostolilor (Matei 16, 19; 18, 18) şi Bisericii, în ziua Învierii, acordată prin suflarea Sfîntului Duh asupra lor (Ioan 20, 21—23), cînd i-a trimis la propovăduire (Luca 24, 47); iar cealaltă priveşte pe credincioşii care au datoria şi simt nevoia a-şi mărturisi păcatele la duhovnic, pentru a obţine iertarea lor, de la Mîntuitorul Hristos, prin preotul-duhovnic. De aci, îndemnul repetat: « *Mărturisiţi-vă păcatele*» (Fapte 19, 18; Iacov 5, 16), sau « *pocăiţi-vă*» (Fapte 3, 19; 2, 38) etc; unul adu-

cînd căința și mărturisirea, celălalt, preotul, dînd iertarea celui mărturisit în numele Domnului.

Taina Pocăinței sau a Spovedaniei se poate săvîrși ori de cîte ori creștinul simte nevoia să-și ușureze conștiința de mustrările ei și să-și liniștească sufletul, nefiind legată de anumite perioade sau sărbători din an, ca Împărtășania, care-i urmează, deși nu totdeauna. La început, creștinii se împărtășeau zilnic, apoi săptămînal, în vremea prigoanelor; mai apoi Biserica a statornicit ca Împărtășania să se facă în cele patru posturi. Totuși, Mărturisirea păcatelor poate face creștinul de cîte ori simte nevoia, chiar dacă nu se poate și împărtăși pentru păcate grele, deci și între posturi. Spovedania odată făcută, în urma sfaturilor duhovnicești și a recomandării canonului de îndeplinit, creștinul pleacă liniștit și împăcat sufletește, simțindu-se ca un « nou năsçut» sau ca și cum ar fi trecut printr-un nou botez, mai ales dacă s-a și împărtășit și cu Sfintele Taine.

Între efectele Spovedaniei menționăm, îndeosebi, iertarea păcatelor săvîrșite personal, reîmpăcarea cu Dumnezeu — jignit prin păcătuire și depărtarea de El —, resfințirea și reînfierea sau readucerea la starea dinainte de păcătuire, de fiu al lui Dumnezeu prin har; și prin acestea readucerea în comuniunea cu El, dobîndită după Botez, comuniune din care căzuse, ca « fiul cel pierdut» sau rătăcit (Luca 15, 16—24).

Eliberînd, deci, pe creștin de teama de pedeapsa pentru păcatele săvîrșite, dar mărturisite cu lacrimi de adîncă pocăință, și cu hotărîrea de a nu mai păcătui, ci să se îndrepte — că « *Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului*», ci îndreptarea și mîntuirea lui (Iezechiel 33, 11; I Tim. 2, 4; II Petru 3, 9) — se recapătă curajul în a se strădui a merge pe calea mîntuirii și nădejdea moștenirii împărăției lui Dumnezeu și a vieții veșnice. Totodată, Taina Pocăinței aduce și un spor de har, cu care să conlucreze credinciosul, spre mai multă răbdare — în necazuri și încercări — și tot mai bună lucrare de slăvire a lui Dumnezeu și a mîntuirii sale.

Iată, deci, de ce se numește Taina Pocăinței « al doilea Botez»; iată cine o poate săvîrși și care sînt efectele ei binecuvîntate. Cine nu trece prin Taina Pocăinței sau a Mărturisirii păcatelor nu poate avea nădejde de mîntuire.

26. Este posibilă mîntuirea sufletului, fără pocăință? Ce spune Sfînta Scriptură? Ce pilde biblice ne puteți prezenta?

— Am mai amintit, deja, mai înainte că fără de pocăință, fără Taina Spovedaniei nu se poate dobîndi iertarea păcatelor săvîrșite după botez și deci nici mîntuirea sufletului, pentru care a pătimit Hristos. De aceea, El a început activitatea Sa cu aceste cuvinte: « *Pocăiți-vă și credeți în Evanghelie*» (Marcu 1, 15); și tot cu această poruncă Și-a încheiat

activitatea pămîntească, înainte de înălțarea Lui la cer. Căci a zis apostolilor: « *Să se propovăduiască în numele Său pocăința spre iertarea păcatelor, la toate neamurile . . .* » (Luca 24, 47). Fiindcă numai « *Cel ce va crede* — după ce s-a pocăit — *și se va boteza, se va mîntui* » (Marcu 16, 16). Pentru că numai astfel s-a spus: « *botezul mîntuiește* » (I Petru 3, 21).

Pocăința are loc, la cei neîncreștinați, înainte de primirea botezului, în vremea de îndelungată catehizare, mai apoi, pentru primirea lui. Dar ea (pocăința) este necesară (psihic) și cerută și celor botezați, pentru păcatele săvîrșite după botez, de cei trecuți de vîrsta copilăriei. În acest scop s-a și întemeiat Biserica, cu Sfintele ei Taine, în centrul cărora este cea a Pocăinței, sau a Mărturisirii păcatelor, întrucît Tainele — deci și Pocăința (Spovedania) — intră în structura Bisericii, în însăși definiția ei de sfințitoare, fără care n-ar exista..

Pildele biblice sînt nenumărate. Așa, în Vechiul Testament citim cum Dumnezeu rînduiește, prin Botez: « *De se va face cineva vinovat de ceva și își va mărturisi păcatul . . . să aducă Domnului jertfă din turmă, oaie sau capră, pentru vină și-l va curăți preotul prin aceasta, de păcatul său și i se va ierta păcatul* » (Levitic 5, 5—6). Sau: « *Cine va păcătui împotriva Domnului și va fi vinovat, sufletul acela să-și mărturisească păcatul ce a făcut . . .* » (Numeri 5, 6—7). Iar Solomon scrie: « *Cel ce-și mărturisește păcatele și se lasă de ele va fi miluit* » (Pilde 28, 13). Mărturisirea păcatelor atunci nu era Taină, dar era totuși o necesitate sufletească și o poruncă divină.

Sînt și multe alte pilde vii de care se vorbește, precum Mariam, soția lui Aaron, umplută de lepră, pentru cîrtire împotriva lui Dumnezeu, este tămăduită la rugăciunea lui Moise (Numeri 12, 1—15). David, împăratul-prooroc, e mustrat de proorocul Natan pentru că a păcătuit cu femeia lui Urie, trimițîndu-l la moarte, în război. Dar, după mustrare, David se pocăiește amarnic, alcătuind Psalmul 50, numit Psalmul pocăinței, după care a luat iertare de la Domnul, prin Natan (II Regi 11 și 12, 13). Așa s-au căit înaintea preotului Ezdra israeliții întorși din captivitatea babilonică, unde se căsătoriseră cu femei de alt neam (Ezdra 10, 10—11) și au fost iertați de păcatul lor. Și tot așa rugîndu-se Neemia la Dumnezeu și mărturisind păcatele fiilor lui Israel, i-a fost ascultată ruga lui (Neemia 1, 6—7). Se cunoaște, de asemenea, pocăința niniviteniIor, la care a fost trimis de Dumnezeu proorocul Iona ca să le predice pocăința (Iona 3).

Cel care face legătura între Vechiul și Noul Testament este Ioan Proorocul, Înainte-Mergătorul și Botezătorul Domnului nostru Iisus Hristos. Acest Ioan își începe misiunea de propovăduire și de botezător cu cuvintele: « *Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor* » (Matei 3, 2). Cu același îndemn și poruncă și-au început activitatea și Domnul și apostolii

(Matei 4, 17). Simon Petru se mărturisește Domnului că este «*păcătos*» (Luca 5, 8); iar după ce s-a lepădat de trei ori de El că nu-l cunoaște, Petru s-a pocăit: «*Și a plîns cu amar*» (Matei 26, 75). După Înviere, însă, Domnul îl iartă și-l reașază în apostolat, prin cele trei întrebări și răspunsuri: «*Mă iubești, Petre?*» — «*Te iubesc, Doamne!*» «*Paște oile Mele*» (Ioan 21, 15—17). De asemenea, Saul, prigonitorul Bisericii, devenit Pavel, Apostolul Neamurilor, convertindu-se, mărturisește că el este «*cel dintîi păcătos*» (I Tim. 1, 15) dintre cei pe care Hristos a venit să-i mîntuiască în lume.

Apostolii își încep și ei propovăduirea, zicînd: «*Pocăiți-vă și să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos* — adică al Sfintei Treimi —, *spre iertarea păcatelor voastre și veți primi darul Duhului Sfînt*» (Fapte 2, 38). Sau, cum spune Sfîntul Petru mai departe: «*Deci, pocăiți-vă și vă întoarceți* (la Dumnezeu) *ca să se șteargă păcatele voastre*» (Fapte 3, 19).

Pocăința este lăsată tocmai ca să se convingă toți creștinii că mîntuirea este o conlucrare a omului cu Dumnezeu, a harului divin cu credința și faptele omului, cu alte cuvinte, că mîntuirea — deși ca act obiectiv este opera exclusiv a lui Dumnezeu realizată prin Fiul, Hristos — trebuie și însușită, subiectivată, prin conlucrarea cu harul a credincioșilor, prin credință și fapte bune, sincere. Mîntuirea nu este numai un act de dăruire a Domnului celor predestinați — cum cred unii, care se consideră dispensați de orice efort, sau lucrare —, ci, pentru însușirea ei se cere efort, lucrare. Și însuși actul pocăinței — ce depinde de om, la care se adaugă și harul Tainei — intră între faptele și lucrarea mîntuirii noastre, fiind însoțit de rugăciune, post, controlul viețuirii în Hristos și milostenii sau faceri de bine etc.

Întrucît, deci, «*toți păcătuim, în multe chipuri*» (Iac. 3, 2), de aceea se recomandă mărturisirea păcatelor (Fapte 19, 18; Iac. 5, 16), pentru că numai prin mărturisirea lor se mai capătă iertare, prin Taina Pocăinței, a Mărturisirii păcatelor, sau a Spovedaniei. De aceea se și numește cînd într-un fel, cînd într-altul, Taina și lucrarea ei fiind una și aceeași. Fără Taina Pocăinței, deci, după învățătura Sfintei Scripturi, nu este posibilă mîntuirea. Incestuosul din Corint s-a pocăit și a fost iertat (I Cor. 5, 1—5; II Cor, 2, 5—11), iar Iuda vînzătorul, nepocăindu-se, s-a spînzurat (Matei 27, 5; Fapte 1, 18).

27. Care sînt urmările celor ce nu se pocăiesc de păcatele lor?

— După principiul divin, dintru început, «plata păcatului este moartea» (Facerea 2, 17; Romani 6, 23; Iacov 1, 15) și, cu ea, pierderea fericirii și a comuniunii cu Dumnezeu. Moartea este mai întîi cea sufletească, spirituală, ca depărtare de Dumnezeu și ca ieșire din comuniunea

cu Dumnezeu, apoi moartea trupească, după care urmează cea veşnică. Moartea este urmarea blestemului iniţial (Facerea 2, 17; 3, 17—19), rostit la alungarea lui Adam şi a Evei din rai. Alungării şi păcatului i-a urmat truda grea cu sudoare şi agonisirea existenţei — pămîntul fiind blestemat să rodească spini şi pălămidă —, suferinţe fizice şi sufleteşti, boli de tot felul, idolatria (închinarea la idoli) şi moartea. Toate aceste urmări ale neascultării din început sînt şi astăzi.

Pocăinţa, însă, poate amîna sau anula toate aceste urmări. Între urmările nepocăinţei amintim: de regele Saul, care făcînd neascultare de porunca lui Dumnezeu şi ducîndu-se la vrăjitoarea din Endor, şi nu s-a pocăit, a fost pedepsit cu moartea, sinucigîndu-se (I Regi 15, 22—23; 28, 1—25; I Paralipom. 10, 1—4). Pedepsiţi pentru nepocăinţă au fost, apoi, mai înainte, oamenii potopului din care n-a scăpat decît Noe cu familia sa (Facerea 6—7; II Petru 2, 5); cei din cetăţile Sodoma şi Gomora nimicite (Facerea 19, 24; II Petru 2, 6); şi cei ucişi de turnul din Siloam (Luca 13, 1—5) etc.

Între cei ce au păcătuit, dar s-au pocăit şi au scăpat de osîndă şi de moartea imediată, ca plată a păcatului, amintim pe regele şi proorocul David, care săvîrşind păcat de moarte, păcătuind cu femeia lui Urie, şi căindu-se, a fost iertat de Dumnezeu, prin proorocul Natan, alcătuind apoi Psalmul 50, ca semn al pocăinţei. De asemenea, cînd Isaia proorocul este trimis către Iezechia, regele lui Israel, care era bolnav, să-l sfătuiască să-şi facă testamentul pentru casa lui, că va muri; întorcîndu-şi faţa la perete şi rugîndu-se, Domnul i-a ascultat rugăciunea, trimiţînd din nou pe Isaia să spună lui Iezechia că se va vindeca şi Dumnezeu îi va lungi viaţa cu cincisprezece ani (IV Regi 20, 1—6), ceea ce s-a şi întîmplat. Mărturiile sînt clare.

Dreptatea lui Dumnezeu a statornicit şi cere ca fiecare faptă — bună, sau rea — să fie răsplătită. Păcatul atrage — cum s-a spus — blestemul şi moartea, iar vieţuirea după Dumnezeu şi virtutea, sau fapta bună aduc binecuvîntarea Lui şi fericirea veşnică. Căci oamenii vor fi judecaţi, la judecata particulară a sufletului (Evr. 9, 27), mai întîi, apoi la Judecata universală (Matei 25, 31—46), nu numai după faptele, ci şi după cuvintele lor şi după gînduri (Romani 2, 15—16; I Cor. 4, 5). « *Căci din cuvintele tale vei fi găsit drept şi din cuvintele tale vei fi osîndit* » (Matei 12, 36—37). Cum poate rămîne nerăsplătită fapta cea rea, săvîrşită, decît numai mărturisită şi iertată prin Taina Spovedaniei. Căci nu e faptă fără plată; iar Domnul la venirea Sa: « *Va răsplăti fiecăruia după faptele sale* » (Matei 16, 27; Romani 2, 6—10; 6, 23; II Cor. 5, 10).

De altfel cel dintîi judecător al faptelor fiecărui credincios este conştiinţa sa morală care-l judecă, învinovăţindu-l sau apărîndu-l. Căci chiar şi cei necredincioşi, care n-au decît legea naturală, a firii, *« scrisă în inimile lor, arată* (aceasta) *prin mărturia conştiinţei lor şi prin judecăţile lor, care îi învinovăţesc sau îi şi apără»* (Rom. 2, 15), de faptele, sau gîndurile şi cuvintele lor.

Noul Testament ne arată şi el exemple de persoane care se pocăiesc şi sînt iertate, unii ajungînd chiar sfinţi, ca Apostolii Petru şi Pavel de care s-a amintit; s-a pocăit şi întors şi fiul risipitor, (Luca 15, 11—32), care a fost iertat şi reaşezat în demnitatea de dinainte, de fiu iubit; şi Zaheu vameşul (Luca 19, 1—10), care după tradiţie ajunge episcop.

Tot Noul Testament vorbeşte şi de cei care nu s-au pocăit şi de urmările nepocăinţei lor. Între aceştia sînt amintiţi cei peste care s-a surpat turnul din Siloam (Luca 13, 1—5), Iuda vînzătorul, care în loc să se pocăiască şi să ia iertare, s-a spînzurat (Matei 27, 5). Dumnezeu aşteaptă şi rabdă îndelung pe păcătoşi, încercînd toate căile ca să-i aducă la pocăinţă. Fiindcă El nu vrea moartea păcătoşilor, ci întoarcerea şi mîntuirea lor (Iezec. 33, 11; I Tim. 2, 4). Dar, dacă îndelunga Lui răbdare, care le vrea mîntuirea, este nesocotită (II Petru 3, 15), atunci lasă loc legii păcatului să-şi exercite rolul său pedepsitor. De aceea, unii îşi iau răsplata păcatului chiar în această viaţă, cum se cunoaşte din exemplele amintite, pentru nelegiuirile lor, spre a-i da exemple de pedeapsă şi altora. Dar pe cei mai mulţi dintre cei care mor nepocăiţi şi neîndreptaţi, îi lasă blestemului şi osîndei veşnice, la judecata sufletului, şi, mai ales, la cea de obşte.

Între aceştia nu sînt numai ucigaşi de oameni, preacurvari, furi, beţivi, vrăjitori, spiritişti şi idolatri etc., ci sînt foarte mulţi dintre cei care strică căile Domnului cele drepte. Aceştia, în numele credinţei şi al Scripturii, pe care le strică şi le răstălmăcesc, ca iudeii de odinioară, ca iudaizanţii sau creştinii dintre iudeii rigorişti, ca şi toţi sectanţii de astăzi şi de totdeauna rătăcesc pe mulţi şi le pierd sufletele pentru mîntuire. Aşa sînt toţi proorocii şi învăţătorii mincinoşi, care, trufaşi, cum sînt, aşa vor apărea şi la ziua Judecăţii cu « drepturi cîştigate». Că ei zic, dinainte, ca fariseii: *« Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit şi nu în numele Tău am scos demoni şi nu în numele Tău minuni multe am făcut? Şi atunci voi mărturisi lor* — zice Domnul —: *Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtaţi-vă de la Mine cei ce lucraţi fărădelegea»* (Matei 7, 22—23; Luca 13, 26—27). *Duceţi-vă toţi lucrătorii nedreptăţii* (în focul veşnic) *unde va fi plîngerea şi scrîşnirea dinţilor»* (Luca 13, 27—28).

Iată deci urmările celor ce nu se pocăiesc.

28. Ce este Sfînta Împărtăşanie, potrivit temeiurilor din Sfînta Scriptură, cine o poate săvîrşi, cînd şi cine o poate primi?

— Sfînta Împărtăşanie este cea mai mare Jertfă şi cea mai mare Taină. Este Jertfa jertfelor — prin care Mîntuitorul Hristos, jertfindu-Se pe Cruce, a împăcat omenirea cu Dumnezeu (II Cor. 5, 18—19; Efes. 2, 14—16; Col. 1, 20) — şi Taina Tainelor, din care îşi trag toate celelalte Taine harul lor lucrător. Potrivit cuvîntelor Mîntuitorului, Care a instituit-o anticipat la Cina cea de Taină, Sfînta Împărtăşanie este însuşi Trupul şi Sîngele Domnului nostru Iisus Hristos, cu care ne împărtăşim, iar nicidecum «închipuire», sau «amintire» cum zic sectanţii.

Pentru că Domnul în noaptea în care a fost vîndut, luînd pîinea şi vinul le-a binecuvîntat şi, mulţumind, a frînt pîinea şi a zis: «*Luaţi, mîncaţi, acesta este Trupul Meu, care se frînge pentru voi. Acestea să faceţi spre pomenirea Mea. Asemenea şi paharul* (cu vin) *mulţumind . . . şi zicînd: Beţi dintru acesta toţi. Acesta este Sîngele Meu, al Legii celei noi, care pentru voi şi pentru mulţi se varsă spre iertarea păcatelor*». «*Aceasta să faceţi spre pomenirea Mea*» (Matei 26, 26—28; Marcu 14, 22—24; Luca 22, 19—20; I Cor. 11, 23—25). Aceasta înseamnă că cine primeşte Sfînta Împărtăşanie, se împărtăşeşte cu însuşi Trupul şi Sîngele Domnului, şi cu sufletul şi dumnezeirea Lui, deci cu întreaga-I Persoană, ca Dumnezeu şi Om adevărat; de aceea prin această împărtăşire ne îndumnezeim, devenind «*părtaşi ai dumnezeieştii Lui firi*» (II Petru 1, 4).

Sfîntul Apostol Pavel, care a primit învăţătura lui direct de la Domnul Hristos, cîţiva ani după înălţarea Sa la cer, lămureşte acest adevăr, astfel: «*Ca unor înţelepţi să vorbesc. Judecaţi voi ce vă spun. Paharul binecuvîntării, pe care-l binecuvîntăm, nu este, oare, împărtăşirea cu sîngele lui Hristos? Pîinea pe care o frîngem nu este, oare, împărtăşirea cu trupul lui Hristos? Că o pîine, un trup sîntem cei mulţi; căci toţi ne împărtăşim dintr-o pîine*» (I Cor. 10, 15—17).

Sfînta Împărtăşanie sau Euharistie, pentru că se aduce ca jertfă lui Dumnezeu, se binecuvintează şi se mulţumeşte, este numită deopotrivă: Jertfă, Taină, mulţumire (Euharistie), binecuvîntare, hrană, sau pîine cerească, sau «*pîinea vieţii*» (Ioan 6, 48), «*pîinea cea vie, care s-a pogorît din cer*» *devenind Trupul şi Sîngele* Domnului — întrupat şi răstignit, apoi înviat — cu care ne împărtăşim (Ioan 6, 50—51), ca şi cu o «*mîncare*» şi «*băutură*» (6, 53—56) spre viaţa cea veşnică. Mîncînd Trupul şi bînd Sîngele Domnului, aceasta se mai numeşte şi împărtăşire sau cuminecătură, comuniune sau unire tainică cu Hristos, «*Cina Domnului*» sau *Cina cea de Taină*, şi «*pîinea spre fiinţă*», precum şi «*paharul Domnu-*

lui» (I Cor. 11, 27), « *Paharul binecuvîntării*» (Cor. 10, 16) şi Paharul vieţii şi « *Paharul mîntuirii*».

Sfînta Împărtăşanie sau Euharistie este săvîrşită tainic, nemijlocit şi nevăzut de Însuşi Arhiereul Hristos, ca Cel care aduce ca Preot şi Se aduce ca Jertfă, ca victimă, sau ca « *Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii*» (Ioan 1, 29). Sau cum citim în rugăciunea din timpul cîntării heruvimice: « *Că Tu* (Hristoase) *eşti Cel ce aduci* (Jertfa) *şi Cel ce Te aduci, Cel ce primeşti şi Cel ce Te împarţi*...» (Liturghier). În chip văzut, însă, şi mijlocit, Sfînta Euharistie sau Sfînta Jertfă este săvîrşită de Apostoli, apoi de episcopii şi preoţii Bisericii, legiuit hirotoniţi: ei o săvîrşesc sau trebuie să o săvîrşească cu toată curăţia şi evlavia: « *cu frică şi cu cutremur*» cum « *se lucrează mîntuirea*» (Filip. 2, 12), ca în prezenţa Arhiereului Hristos (nevăzut) şi cu binecuvîntarea Lui. Ea (jertfa euharistică) se săvîrşeşte în cadrul Sfintei Liturghii cu participarea credincioşilor, în centrul căreia se sfinţesc Cinstitele Daruri — pîinea şi vinul — prefăcîndu-Se — la invocarea Sfîntului Duh, de preot — în Trupul şi Sîngele Domnului, cu care se împărtăşesc apoi slujitorii.

Care sînt primitorii sau cei care se împărtăşesc? Cei dintîi sînt slujitorii bisericii, care se împărtăşesc în timpul chinonicului, al predicii, sau al citirii Cazaniei. Apoi, după cuvintele preotului de invitare la împărtăşire: « *Cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste să vă apropiaţi*», credincioşii care s-au spovedit şi s-au pregătit cu post, rugăciune şi milostenii etc. se apropie de Sfîntul Potir şi se împărtăşesc, rînd pe rînd. De regulă, la început, creştinii se împărtăşeau în fiecare Duminică şi Sărbătoare — chiar dacă nu toţi odată, ci pe rînd, cînd unii, cînd alţii, încît nu era sărbătoare în care să nu se apropie cineva de Sfîntul Potir, ca să se împărtăşească. Numai mai tîrziu, cînd s-a mai răcit credinţa, Biserica a rînduit, pentru toţi credincioşii — pentru o pregătire mai bună — împărtăşirea în cele patru posturi de peste an, după ce au postit, s-au spovedit la duhovnic şi şi-au împlinit canonul primit, cu rugăciuni, citiri din Psaltire sau din cărţile Scripturii, îndeosebi ale Noului Testament, şi cu milostenii. Numai aşa se simte creştinul împăcat şi unit cu Hristos prin împărtăşire şi uşurat sufleteşte. Această rînduială a Bisericii îi fereşte pe unii creştini de a cădea în păcatul credincioşilor de la început care se împărtăşeau nepregătiţi, ba unii venind mîncaţi şi băuţi (I Cor, 11, 22) făcîndu-se vinovaţi de primirea cu nevrednicie a Trupului şi Sîngelui Domnului.

Constatînd această tristă situaţie în biserici, Sfîntul Apostol Pavel scrie corintenilor: « *Să se cerceteze însă* (fiecare) *omul pe sine şi aşa să mănînce din pîine* (Trupul) *şi să bea din pahar. Căci cel ce mănîncă şi bea cu nevrednicie, osîndă îşi mănîncă şi bea, nesocotind trupul* (şi Sîngele) *Domnului. De aceea mulţi dintre voi sînt neputincioşi şi bolnavi şi mulţi au murit.*

Căci de ne-am fi judecat noi înșine (la scaunul Spovedaniei), *nu am mai fi judecați. Dar, fiind judecați de Domnul, sîntem pedepsiți»* (I Cor. 11, 28—32).

În aceste condiții de pregătire cît mai bună spre a se apropia de Sfîntul Potir « cu frică și cu cutremur», creștinii mai aprinși de dragostea de Hristos și de mîntuirea lor se pot împărtăși chiar mai des, și între posturi. În felul acesta n-ar mai rămîne chemarea la împărtășire fără răspuns, duminici și sărbători peste an, în care nici un creștin sau creștină să nu se apropie la împărtășit. Pruncii și copiii pînă la șapte ani se pot împărtăși fără canon, oricînd; totuși, de la patru ani în sus trebuie aduși la spovedanie pentru a primi sfaturi și învățătură de la preot, făcîndu-i să înțeleagă rostul spovedaniei și respectul de părinți și de toți oamenii, dar mai ales de cele sfinte. Numai așa deprind evlavia, respectul și dragostea de învățătură etc.

Oricine se împărtășește fără a fi spovedit de preot sau fără dezlegarea primită pentru păcatele mărturisite și fără încuviințarea lui cade sub osîndă grea, după cum s-a văzut din textul amintit.

Alta este însă situația bolnavilor, în stare gravă, care nu pot veni la biserică, pentru această datorie creștinească. La aceștia preotul merge personal la casa bolnavului, îl spovedește și-l împărtășește, chiar dacă n-a putut posti, bolnavii fiind dezlegați de post. Dar și aici sînt unele cazuri dificile și uneori indignante, cu care se întîlnește preotul; adică, familia cere ca bolnavul să fie împărtășit, chiar dacă nu mai poate vorbi, ceea ce nu se poate, decît în cazul cînd creștinul s-a spovedit regulat și des, mai ales cînd boala se prelungește. Dacă bolnavul nu s-a spovedit mai de curînd și nu poate vorbi, în nici un caz nu trebuie împărtășit. Vina cade pe nepăsarea și neglijența bolnavului și a familiei, nu a preotului chemat atunci.

29. Care sînt, după Sfînta Scriptură, urmările celor ce nu se împărtășesc sau primesc Trupul și Sîngele Domnului cu nevrednicie?

— Sfînta Împărtășanie fiind Trupul și Sîngele Domnului, cei ce se împărtășesc cu vrednicie devin concorporali cu El, încît Hristos sălășluiește în ei. În această situație putem spune ca Sfîntul Pavel: « *Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine»* (Gal. 2, 20).

Celor care se împărtășesc cu vrednicie, această concorporalitate le dă încrederea și siguranța mîntuirii, sporindu-le harul și viețuirea în Hristos (I Petru 2, 12; Matei 5, 16) și-i ajută să pășească cu nădejde spre viața veșnică, binecuvîntată și fericită, în lumină și slavă cu El (Ioan 17, 22—24). Dimpotrivă, cei ce se împărtășesc cu nevrednicie sau nu se împărtășesc, săvîrșesc un sacrilegiu, nesocotind sfințenia și rolul mîntuitor și îndumnezeitor al Sfintelor Taine. Cei care nu se împărtășesc

din copilărie înseamnă că au trăit fără Hristos și sînt căzuți din har (Gal. 5, 4), săvîrșind tot felul de păcate grele, de la cele de moarte și strigătoare la cer pînă la cele împotriva Duhului Sfînt, care « nu se iartă, nici în veacul de acum, nici în cel ce va să fie» (Matei 12, 32).

Pentru toți aceștia, « căzuți din har» și reveniți la viața de păcat și de păgînătate, închinîndu-se la tot felul de idoli, ca: necredința, beția, desfrînarea, necurăția, patima rea și lăcomia,« care este închinare la idoli» (Col. 3, 5), dreapta judecată a Domnului le va fi: *« mînie și furie, necaz și strîmtorare peste sufletul oricui face răul»* (Rom. 2, 8—9).

Cei care nu se împărtășesc cu Sfintele Taine sînt de două feluri, ba chiar de trei: cei care sînt nepăsători de sufletul lor și care nu sînt complet necredincioși, ci mai mult indiferenți, amînînd tot mereu pocăința, spovedania și împărtășirea, la bătrînețe, pe care mulți n-o mai ajung, dînd frîu liber tuturor plăcerilor și pasiunilor, care-i distrug fizicește și sufletește; alții cad în indiferentism față de sufletul lor, despre care poate nici nu cred că există.

A treia categorie este și mai gravă, fiind cei mai perfizi, care, sub masca credinței și cu Scriptura în mînă, săvîrșesc sacrilegiu întreit. Căci mint pe credincioșii lor, înșelîndu-le buna credință, cum că și ei au împărtășanie, că și ei au Cina Domnului. Dar pentru ei pîinea și vinul nu sînt Trupul și Sîngele Domnului, ci numai « amintire» a Cinei, fiindcă neavînd preoție sfințitoare — cum s-a mai spus — ceea ce fac ei nu este decît o parodie, un simulacru, un sacrilegiu, inducînd în eroare pe naivi. Mint că au și preoție, mint că au și împărtășanie, care nu e la ei decît pîine și vin de la început pînă la sfîrșit, deci o mîncare obișnuită. Iar minciuna lor este sacrilegiu, fiind socotită alături de cele sortite focului veșnic. Căci aceștia n-au parte de Împărăția cerurilor, ca unii ce sînt batjocoritori și hulitori ai celor sfinte. Iată ce scrie Sfîntul Apostol Pavel:« *Nu știți oare că nedrepții nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu? Nu vă amăgiți: Nici desfrînații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu*» (I Cor. 6, 9—10). Iar Sfîntul Apostol Ioan scrie și el:« *Iar partea celor fricoși și necredincioși și spurcați și ucigași* (ai trupurilor, dar mai ales ai sufletelor, ca ereticii și sectarii) *și desfrînați și fermecători și închinători la idoli și a tuturor celor mincinoși* (eretici și sectari) *este iezerul care arde, cu foc și cu pucioasă, care este moartea a doua*» (Apocalipsa 21, 8). Iată răsplata tuturor, care, nu numai că nu se pocăiesc, spovedesc și nu se împărtășesc cu Sfînta Euharistie, sau Împărtășanie, dar o și blamează, o batjocoresc săvîrșind cel mai mare sacrilegiu, parodiind-o în cultul lor.

Toți acești parodiatori, intitulați — trufaș — « prooroci» și « învățători», falsificatori și ai Scripturii și învățăturii ei, ca și fariseii de odinioară, se vor prezenta la judecată cu laudele și isprăvile lor, mîndri de ei. Cunoscîndu-le cugetele și cuvintele cu care I se vor înfățișa la ziua dreptei Judecăți — sectarii, ca prooroci și învățători mincinoși, căci toți fac pe învățătorii și proorocii, mari și mici, bărbați, femei —, Domnul zice: « *Mulți Îmi vor zice în ziua aceea: Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele tău minuni multe am făcut? Și atunci voi mărturisi lor, zice Domnul: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Duceți-vă de la Mine(toți) cei ce lucrați fărădelegea*». (Matei 7, 22—23). Calificarea acestora care lucrează cu satana, sau « *diavolul, ucigaș de oameni și tatăl minciunii*» (Ioan 8, 44) este de « *lucrători ai nedreptății*» și « *ai fărădelegii*», a căror răsplată, la ziua cea mare a Judecății finale, va fi osînda în focul veșnic.

Alți eretici care « *răstignesc a doua oară pe Fiul lui Dumnezeu și-l fac de batjocură*», după ce s-au luminat odată prin botez (Evr. 6, 4—6), sînt iudaizanții, pe care Apostolul îi dă anatemei (Gal. 1, 7—9), precum Alexandru, Imeneu și Filet, care, deși botezați și împărtășiți, au devenit eretici, pe care Pavel îi dă satanei (I Tim. 1, 20; II Tim. 2, 17), ca să nu mai hulească cele sfinte. Despre toți aceștia citim: « *Călcînd cineva Legea lui Moise era ucis fără milă . . . Cu cît mai aspră va fi pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu și a nesocotit sîngele Testamentului* (Sfînta Împărtășanie) *cu care s-a sfințit și a batjocorit duhul harului ?*» (Evr. 10, 28—29).

VII

PREOȚIA ȘI JERTFA LITURGICĂ

30. Ce este Sfînta Liturghie, cine o poate săvîrși și cînd a fost întemeiată de Hristos?

— Sfînta Liturghie, în care se oficiază Jertfa jertfelor și Taina tainelor, este o alcătuire sau rînduială de rugăciuni, cîntări și binecuvîntări, însoțite de momente simbolice, în timpul căreia se aduce Jertfa cea fără de sînge a Legii celei Noi; în Ea se desfășoară în chip simbolic și nevăzut toate evenimentele principale din viața Mîntuitorului Hristos: Nașterea, aducerea la Templu și Tăierea împrejur, ieșirea la propovăduire, activitatea, patimile, jertfa de pe Cruce, îngroparea, învierea și înălțarea Sa la cer, urmată de pogorîrea Duhului Sfînt și nașterea efectivă a Bisericii, întemeiată de El. În ea, Hristos-Domnul e amintit ca Împărat, Prooroc sau Învățător și Arhiereu, Care jertfește și Se jertfește — Arhiereu, Miel de Jertfă și Mîntuitor, dar și Judecător, cînd va veni la sfîrșitul veacurilor, cum mărturisim în Crez. Jertfa Lui

se aduce pentru întreaga Biserică cerească și pămîntească, pentru sfinți — pomeniți ca rugători pentru noi —, pentru credincioșii din viață și pentru cei morți, care au nevoie de mila Domnului.

Sfînta Liturghie a fost inițiată de Mîntuitorul Hristos la Cina cea de Taină și încredințată de El Apostolilor, și prin ei episcopilor și preoților. Porunca săvîrșirii Ei, de-a pururea, în Biserică, pînă la sfîrșitul veacului, a fost, cînd, după instituirea Sfintei Euharistii, le-a spus Apostolilor: « *Aceasta să faceți spre pomenirea Mea* » (Luca 22, 19). Adică, amintim pururea prin Liturghie: viața, activitatea, patimile, răstignirea, moartea, învierea, înălțarea la cer și Cincizecimea sau Pogorîrea Duhului Sfînt, începutul răspîndirii Bisericii în toată lumea din Imperiul roman de atunci.

În Sfînta Liturghie avem, deci, reprezentarea misteriului, sau tainei mîntuirii, prin Fiul lui Dumnezeu, Care, prin Jertfa euharistică se face prezent, în chip real, în Biserică. Domnul Este prezent și real în Sfînta Liturghie, nu numai ca Jertfă sau Victimă, ca « *Mielul lui Dumnezeu, Care* — jertfindu-Se — *ridică păcatele lumii* » (Ioan 1, 29), ci și ca Arhiereu, sau Preot jertfitor în chip tainic. Așa citim în Rugăciunea din timpul Heruvicului: « *Că Tu ești Cel ce aduci* (jertfă = jertfești) *și Cel ce Te aduci* (Te jertfești ca Miel), *Cel ce primești și Cel ce Te împarți Hristoase, Dumnezeul nostru . . .* » (Liturghier). Așa ni-L înfățișează Sfîntul Apostol Pavel pe Mîntuitorul Hristos și ca Arhiereu jertfitor și ca Jertfă de împăcare cu Dumnezeu și pentru ispășirea și iertarea păcatelor. « *Toate sînt de la Dumnezeu, Care ne-a împăcat cu Sine prin Hristos și Care ne-a dat nouă slujirea împăcării* — zice Apostolul — *pentru că Dumnezeu era în Hristos împăcînd lumea cu Sine însuși, nesocotindu-le greșelile lor și punînd în noi cuvîntul împăcării* » (II Cor. 5, 18—19; Efes. 2, 14—16), împăcînd, prin El, « *și cele de pe pămînt și cele din cer, prin sîngele Crucii Lui* » (Coloseni 1, 20).

Dumnezeu L-a rînduit pe Fiul « *Jertfă de ispășire prin credința în sîngele Lui, ca să-Și arate dreptatea Sa pentru iertarea păcatelor celor mai înainte făcute* » (Rom. 3, 25). Și tot ca jertfă, citim: « *În El avem răscumpărarea prin sîngele Lui și iertarea păcatelor, după bogăția harului Lui* » (Efes. 1, 7). Căci Fiul-Hristos, ca Arhiereu și Jertfă, « *după ce a săvîrșit, prin El Însuși, curățirea păcatelor noastre, a șezut de-a dreapta slavei întru cele prea înalte* » (Evr. 1, 3). Iar în alt text arată și mai clar că Mîntuitorul Hristos S-a adus pe Sine Jertfă Tatălui, unde citim: « *Sîngele lui Hristos, Care, prin Duhul cel veșnic, s-a adus lui Dumnezeu pe Sine Jertfă fără de prihană, ca să sfințească poporul cu sîngele Său* » și « *va curăți cugetul vostru de faptele cele moarte, ca să slujiți Dumnezeului Celui viu* » (Evr. 9, 14; 13, 12).

Celelalte texte vorbesc de Mîntuitorul Iisus Hristos mai ales ca Arhiereu jertfitor, liturghisitor şi mijlocitor al Noului Testament şi la Tatăl. El Însuşi spune (Evrei) că « *nu S-a preaslăvit pe Sine Însuşi, ca să se facă Arhiereu, ci Tatăl L-a făcut şi L-a sfinţit = uns* (1, 9), *Apostol şi Arhiereu al mărturisirii noastre*» (3, 1), cînd Îi zice: « *Tu eşti Preot în veac după rînduiala lui Melchisedec*» (5, 6). Astfel devine El « *Credincios Arhiereu în cele către Dumnezeu, ca să curăţească păcatele poporului, şi Care, prin ceea ce a pătimit, fiind El Însuşi ispitit, poate şi celor ce se ispitesc să le ajute*» (2, 17—18). El este Arhiereu mare, Care a străbătut cerurile, după ce a suferit cu noi în slăbiciunile noastre, fiind ispitit în toate ca şi noi, afară de păcat (4, 14—15). Apoi, Iisus a intrat dincolo de Catapeteasmă pentru noi, ca Înaintemergător, fiind făcut Arhiereu în veac, după rînduiala lui Melchisedec (6, 19—20). El este Arhiereu Care are o « *preoţie veşnică, netrecătoare*» (7, 24); iar nu « preoţie care nu poate trece de la unul la altul», cum a falsificat textul Biblia protestantă, pe care o folosesc toate cultele noi şi sectele.

Scopul sfintei Liturghii, în principal, este sfinţirea sau prefacerea Sfintelor Daruri în Trupul şi Sîngele Domnului, prin rugăciunile episcopului sau preotului liturghisitor, la invocarea Sfîntului Duh asupra lor; iar în secundar, unificarea spirituală a fiilor Bisericii, prin rugăciunile, citirile şi cîntările, în cadrul cărora se produce lucrarea Sfîntului Duh, prin prefacerea tainică a Darurilor. În această atmosferă cerească, sfîntă, preoţii slujesc împreună cu îngerii şi cu sfinţii sub conducerea nevăzută a Marelui Arhiereu, Hristos. Căci credincioşii care închipuiesc « în taină pe Heruvimi» — cum cîntăm în Cîntarea Heruvimică — se simt transportaţi în cer, încît uită că sînt pe pămînt, desprinzîndu-se două ore de « toată grija cea lumească».

Iată, deci, ce este Sfînta Liturghie, cine o poate săvîrşi, — preoţii legiuiţi, în numele lui Hristos, în chip văzut — şi cînd a fost întemeiată.

31. Cum tălmăciţi ca exeget expresia intrată în limbajul credincioşilor noştri « Sfintele Taine » consacrate în cadrul Sfintei Liturghii?

— Prin Sfintele Taine, — expresia de aci — nu se înţeleg cele şapte Taine ale Bisericii, ci numai Taina tainelor şi Jertfa jertfelor, Sfînta Euharistie sau Împărtăşanie care singură se sfinţeşte numai în cadrul Sfintei Liturghii. Se numesc Sfintele Taine pentru că au două elemente componente — pîinea şi vinul —, transformate apoi în Trupul şi Sîngele Domnului; şi, pentru că înainte de împărtăşire, preotul — făcînd atenţi pe credincioşi de momentul cînd se apropie împărtăşirea celor ce s-au pregătit — rosteşte cu glas tare: « *Să luăm aminte, Sfintele Sfinţilor*». Adică

Sfintele (Taine) sînt pentru sfinți, pentru creștinii pregătiți. De aceea se numesc ele în chip special « *Sfintele Taine*», adică Sfînta Împărtășanie; și se zice, tot așa: « ne împărtășim cu Sfintele Taine»; sau « Sfintele Taine» se păstrează în Sfîntul Chivot — mica bisericuță de argint, de pe Sfînta Masă din Altar.

De ce se sfințesc « Sfintele Taine», acestea, numai în cadrul Sfintei Liturghii? Pentru că, așa cum s-a spus la întrebarea precedentă, Sfînta Liturghie este desfășurarea tainică a vieții Mîntuitorului Iisus Hristos, de la naștere, activitatea și sfîrșitul Lui dramatic, patimile, răstignirea, îngroparea, învierea și înălțarea, urmată de Pogorîrea Sfîntului Duh, cu începutul răspîndirii Bisericii, înființată de El. Iar « Sfintele Taine», de care se vorbește aci, reprezintă momentul culminant al jertfirii Lui cînd, rostind ultimul cuvînt, pe Cruce: « *Săvîrșitu-s-a*» (Ioan 19, 30), « *Și-a dat duhul*». Iar cînd « *L-a împuns un ostaș cu sulița în coasta Lui, a ieșit sînge și apă*» (19, 34), semn că a murit. Astfel se face El « *Mijlocitor al unui Testament mai bun, Testamentul cel Nou, pecetluit cu sîngele Său*» (Evr. 9, 14—17; 8, 6, 8).

Deosebit de această semnificație tainică, majoră, « Sfintele Taine» se sfințesc numai în cadrul Sfintei Liturghii, pentru că Jertfa Domnului — momentul central al Ei — este universală, pentru toți care vor crede; iar Jertfa liturgică, Sfînta Împărtășanie, este, pentru « sfinții», adică creștinii, care participă la săvîrșirea Sfintei Liturghii și pentru toți cei care se împărtășesc cu Sfintele Taine, fie în cadrul sfințirii lor, în Biserică, fie la casele lor, pentru cei bolnavi.

Sfînta Liturghie este un cult public, cultul sfînt al Bisericii, îndeosebi al Bisericii Ortodoxe. Și tocmai de aceea se numește Liturghia Sfîntă, pentru că este sfințită de Jertfa Domnului, de Sfînta Împărtășanie, pregătită pentru « sfinți», pentru creștini, sau « Sfintele sfinților». Sfînta Liturghie este un cult colectiv, comunitar, nu individual, cult al creștinătății adevărate, purtînd în esență un caracter eclesiologic, al întregii Biserici. Pentru că în Liturghie se roagă întreaga Biserică, nu numai slujitorii, sau liturghisitorii Ei, ci și credincioșii, care participă în duh la desfășurarea Liturghiei și la cîntările Ei; ba, credincioșii aduc și prescura și vinul pentru Liturghie.

Apoi, așa cum s-a mai amintit, Sfînta Liturghie este o slujire cerească, fiindcă la Ea participă — în chip nevăzut — nu numai Mîntuitorul Hristos, Care jertfește, ca Arhiereu, sau Preot — și se jertfește, ca « *Mielul lui Dumnezeu, Cel ce ridică păcatele lumii*» (Ioan 1, 29), ci El este înconjurat de îngeri și de sfinții de lîngă tronul ceresc. Încît, Sfînta Liturghie nu e numai pentru credincioșii pămînteni, ci și pentru cei din cer, pentru cei vii și pentru cei morți, căci și Jertfa și rugăciunile ei sînt

şi pentru vii şi pentru morţi; în ea se uneşte cerul cu pămîntul. Noi ne rugăm şi pentru noi şi pentru morţii noştri, iar îngerii noştri păzitori şi sfinţii, pe care-i invocăm în rugăciuni, se roagă acolo, pentru noi. Deci această atmosferă de rugăciune a celor de pe pămînt, cu cei din cer, o aflăm numai în Sfînta Liturghie. În ea (Liturghia) se realizează sau se împlineşte «*iconomia*» *divină, care vrea* «*ca toate să fie iarăşi unite în Hristos, cele din ceruri şi cele de pe pămînt — toate întru El*» (Efes. 1, 10;); «*pentru ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cereşti şi al celor pămînteşti*» (Filip. 2, 10). Pentru că aşa a vrut Dumnezeu, ca «*Printr-însul* (Hristos) *toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Sale*» (Coloseni 1, 20).

Sfînta Liturghie, deci, prin Jertfa Domnului care se reproduce tainic în ea — ca Jertfă a împăcării omenirii cu Dumnezeu — este ea însăşi slujire a împăcării, a oamenilor între ei şi a lor cu lumea cerească. De aceea nu e bine să vină oameni învrăjbiţi cu alţii la biserică, pînă nu se împacă; pentru că, aşa cum în legea veche cei certaţi trebuiau întîi să se împace cu «pîrîşul» lor, apoi (Matei 5, 25—27) li se primea darul la altar, tot aşa — şi, cu atît mai mult — creştinii trebuie să se împace dinainte cu semenii cu care sînt supăraţi pentru a lua apoi parte cu vrednicie şi cu sufletul împăcat la Sfînta Liturghie. Altfel, darul adus la altar nu le este bine primit. Şi, cu atît mai mult, nu se pot împărtăşi, chiar dacă au postit şi s-au spovedit, dacă nu se împacă cu vrăjmaşii lor. Căci cuvintele sînt ale Domnului, Care zice: «*Cine nu iartă, nu i se iartă*»; sau: «*Iar de nu veţi ierta oamenilor greşelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greşelile voastre*» (Matei 6, 15).

Deci, dacă Mîntuitorul, ca Arhiereu şi Jertfă, în Sfînta Liturghie «*sfinţeşte pe cei ce se sfinţesc*» (Evr. 2, 11) şi iartă, pe cei ce iartă, pe ceilalţi îi respinge ca pe toţi cei ce strică căile Lui şi răstălmăceec Scripturile, ca sectarii, pe care El îi respinge (Matei 7, 23).

Iată, dar, de ce numai în cadrul Sfintei Liturghii se sfinţesc « Sfintele Taine», adică Trupul şi Sîngele Domnului sau Sfînta Împărtăşanie în chip nevăzut, de Arhiereul Hristos, iar în chip văzut prin episcopii, sau preoţii slujitori.

32. Care sînt efectele harice ale Sfintei Liturghii? Ne putem mîntui fără Biserică, fără Sfintele Taine şi fără Sfînta Liturghie?

— Sfînta Liturghie are ca efect şi rol principal sfinţirea Darurilor, sau prefacerea (transformarea) pîinii şi a vinului în Trupul şi Sîngele adevărat al Domnului nostru Iisus Hristos. Sfînta Liturghie are şi o seamă de efecte harice, care privesc înduhovnicirea creştinilor, cu trans-

portarea lor spirituală în Biserica cerească unde slujesc Marelui Arhiereu — Hristos — îngerii și sfinții. Una din rugăciuni grăiește așa: « În Biserica slavei Tale stînd, în cer ni se pare a sta, Născătoare de Dumnezeu, ceea ce ești ușă cerească, deschide nouă ușa milei Tale» (*Ceaslov*, București, 1945, p. 70). Iar în cîntarea heruvimică, citită de preot în taină, înainte de ieșirea cu Sfintele Daruri, preotul zice de trei ori, cu mîinile ridicate și cu închinare: « Noi care pre heruvimi cu taină închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit sfîntă cîntare aducem, toată grija cea lumească acum să o lepădăm». Ca pe împăratul tuturor să primim, pe Cel înconjurat, în chip nevăzut, de cetele îngerești. Aliluia, Aliluia, Aliluia».

La această stare de transportare spirituală în sferele cerești se adaugă și alte efecte, ca sfințirea, mai ales a celor ce se pregătesc, prin spovedanie și pentru Sfînta Împărtășanie, în care caz, starea lor sufletească și trupească devine nu numai o sfințire, ci și o contopire, sau o concorporalitate cu Hristos, al Cărui Trup și Sînge l-au primit, împărtășindu-se credincioșii, în care, de acum, « El trăiește, sau sălășluiește în noi și noi în El» (Ioan 6, 54—56; Gal. 2, 20).

Alte efecte harice ale Sfintei Liturghii sînt, precum spune una din rugăciunile ei: « trezirea sufletelor, iertarea păcatelor, împărtășirea cu Sfîntul Duh, moștenirea împărăției cerurilor și îndrăznirea către Dumnezeu» a celor care se apropie de Sfintele Taine, « cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu dragoste». Se atrage deci atenția, ca împărtășirea pentru nimeni să nu fie « spre judecată și spre osîndă», cum scrie Apostolul Pavel corintenilor (I Cor. 11, 27—30).

Un alt efect-scop haric este moștenirea vieții veșnice, unde, cei ce trăiesc necontenit *în*, și *cu* Hristos, duhovnicește, li s-a făgăduit a prînzi cu Domnul, la altarul ceresc (Matei 26, 29; Marcu 14, 25; și Luca 22, 18; Ioan, 6, 57—58). Pînă la unirea cu Hristos prin împărtășirea cu Sfintele Taine, care dau credincioșilor sfințirea deplină, sporind îndumnezeirea lor prin har, Sfînta Liturghie pune la îndemîna participanților, prin rînduiala Ei sfîntă, o seamă de mijloace pregătitoare și sfințitoare: acestea sînt rugăciunile, cîntările și citirile din Sfînta Scriptură, însoțite de predica lămuritoare sau de cateheza ziditoare; tot așa sînt și cele ce se săvîrșesc și se rostesc înainte și după sfințirea Darurilor. Rugăciunile și cîntările — la care bine e să participe, activ, toți credincioșii, — ne întorc cu gîndul către Dumnezeu, făcîndu-L să se milostivească spre noi și să ne ierte păcatele; iar citirile din Scriptură ne învață iertarea aproapelui, bunătatea, iubirea de Dumnezeu și de oameni, dreptatea și întrajutorarea etc. făcîndu-ne rîvnitori la păzirea poruncilor și învățăturilor Lui și la fapte bune. Toate acestea laolaltă îmbunează sufletul,

îl sfinţesc şi-l apropie tot mai mult de Dumnezeu. Rugăciunile, însă, şi cîntările, cu citirile şi toate cele ce se săvîrşesc în slujba Sfintei Liturghii ne sfinţesc prin aceea că ele închipuiesc şi ne fac să simţim prezenţa nevăzută a lui Hristos, activitatea Lui de propovăduire şi de minuni făcătoare, patimile şi răstignirea Sa, pentru noi, învierea, înălţarea Lui la cer şi începutul dezvoltării Bisericii, întemeiată de El, prin pogorîrea Duhului Sfînt.

Dar, cum comunitatea spirituală a Bisericii cuprinde şi pe cei vii şi pe cei morţi, rugîndu-se pentru toţi deopotrivă, tot aşa face şi Sfînta Liturghie prin care se sfinţesc şi unii şi alţii, după cum ei trăiesc în Hristos, sau au trăit şi au murit în Hristos cei răposaţi. Astfel, o sfinţire a lor se face prin mijlocirea Sfintelor Daruri, deoarece darurile aduse de credincioşi sînt jertfe aduse de ei şi care sfinţesc atît pe cei ce le-au adus, cît şi pe cei pentru care s-au adus « vii şi morţi ». Şi cel ce-i sfinţeşte este Însuşi Mîntuitorul Hristos — Arhiereul jertfitor, căci El este « *Cel ce sfinţeşte pe cei ce se sfinţesc* » (Evr. 2, 11). Şi tot El este şi Cel ce împărtăşeşte — în chip nevăzut — pe cei ce se împărtăşesc, dar cu vrednicie, bine pregătiţi, pe cînd cei nevrednici se împărtăşesc de preot « spre judecată şi spre osîndă ».

Multe sînt efectele harice, binefacerile, sfinţirea şi mîntuirea, în care cresc cei ce participă la Sfînta Liturghie; dar, pagubă sau pierdere sufletească îşi agonisesc cei ce stau nepăsători faţă de Biserică şi de serviciul liturgic; căci aceştia sînt, chiar, de sineşi osîndiţi. Iar în rînduiala Bisericii se spune că cei ce lipsesc trei sărbători — la rînd — de la Sfînta Liturghie, fără să fie bolnavi, călători, sau caz de forţă majoră, cad sub anatemă, pentru că nesocotesc Jertfa lui Hristos adusă şi pentru ei, şi a lor mîntuire; aşa cum fac toţi cei rătăciţi şi ereticii, despre care Apostolul zice: « *Căci este cu neputinţă pentru ei, dacă au căzut* (din har), *să se înnoiască iarăşi spre pocăinţă, fiindcă ei răstignesc loruşi a doua oară, pe Fiul lui Dumnezeu şi-L fac de batjocură* » (Evr. 6, 6). Căci dacă cei ce călcau Legea lui Moise erau ucişi fără milă, « *Gîndiţi-vă : cu cît mai aspră va fi pedeapsa cuvenită celui ce a călcat în picioare pe Fiul lui Dumnezeu, şi a nesocotit sîngele testamentului cu care s-a sfinţit, şi a batjocorit duhul harului* » (Evr. 10, 28—29).

Iată pentru ce învaţă clar Domnul: « *Cine nu ascultă de Biserică* » şi nu se împărtăşeşte cu Sfintele Taine, nu participă la Sfînta Liturghie este ca « *un păgîn şi vameş* » (Matei 18, 17), pierzîndu-şi mîntuirea şi agonisindu-şi judecata de osîndă şi munca veşnică.

Aşadar, fără Biserică, fără Sfintele Taine şi fără Sfînta Liturghie nu ne putem mîntui.

33. Care sînt efectele harice ale Nunții și Sfîntului Maslu?

— *Căsătoria* sau *Nunta* este cea mai veche instituție divină, care își are începutul de la creație, după care, făcînd pe Adam și Eva: « ca să nu fie omul singur», Dumnezeu le-a dat binecuvîntarea de « *a crește și a se înmulți*» (Facerea 1, 28). În acest scop: « *Va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa și se va uni cu femeia sa și vor fi amîndoi un trup. . . Deci ce a unit Dumnezeu, omul să nu despartă*» (Facerea 2, 24; Matei 19, 5—6; Efes. 5, 31).

Mîntuitorul Hristos a ridicat *Nunta* la rangul de Taină Sfîntă, simbolizînd unirea tainică dintre El și Biserica Sa (Efes. 5, 32), pe temeiul dragostei curate. Participînd la Nunta din Cana Galileii, Domnul a binecuvîntat Nunta, așa cum binecuvintează — în chip tainic și nevăzut — fiecare pereche de tineri, care se cunună; pentru că, în realitate, El ca Arhiereu sau Preot, o săvîrșește prin mîna și gura slujitorilor Bisericii. După rugăciunile pregătitoare și rostirea corectă a formulei Cununiei, care marchează momentul principal, căsătoria se consideră definitiv încheiată și sfințită, prin această Taină. Din acest moment soții sînt uniți pentru toată viața, datorîndu-și unul altuia fidelitate deplină, respect reciproc, întrajutorare, aparținîndu-și unul altuia, iubire și devotament reciproc, în scopul bunei lor conviețuiri, al nașterii de prunci buni, a creșterii și bunei lor educații creștine și sociale, ca fii ai Bisericii și ai Patriei. Numai păcatul infidelității conjugale sau al adulterului rupe legătura sfîntă a căsătoriei, în care caz căsătoria este desfăcută (Matei 19, 9).

Efectele harice ale Nunții sînt exprimate și le cunoaștem din ecteniile și rugăciunile citite la oficierea acestei Taine. Între acestea, Biserica se roagă pentru tinerii căsătoriți, ca Dumnezeu să le trimită darul Său ceresc, prin care soția să se plece bărbatului ei întru toate, iar bărbatul să fie cap femeii, ca să conviețuiască după voia Sa, iubindu-și femeia ca pe sine însuși, precum și Hristos a iubit Biserica (Efes. 5, 28—29); apoi, să ducă viață pașnică și fără prihană, minte întreagă, în iubirea unuia către altul, întru legătura păcii; naștere de prunci buni, lungime de zile, o întocmire în gînd sufletelor și trupurilor pentru spor duhovnicesc spre mîntuire. Și așa « toată îndestularea avînd, să sporească spre tot lucrul bun și bineplăcut înaintea lui Dumnezeu, să strălucească (între sfinți) ca luminătorii pe cer, unde El primește cununile lor în împărăția Sa».

Iată atîtea efecte harice și binecuvîntări făgăduite celor cununați, pentru a putea duce un cămin fericit, bineplăcut Domnului.

Sfîntul Maslu este ultima Taină a Bisericii, care se săvîrșește creștinilor bolnavi — trupește, sau sufletește — spre tămăduire și iertarea

păcatelor, prin rugăciunile citite şi ungerea cu untdelemn sfinţit. Taina este instituită de Mîntuitorul Hristos şi practicată de Apostoli şi de Biserică (Marcu 6, 12—13). Că aşa citim în Epistola Sfîntului Iacob, primul episcop al Bisericii din Ierusalim: « *Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn, în numele Domnului. Şi rugăciunea credinţei va mîntui pe cel bolnav şi Domnul îl va ridica, şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui*» (Iac. 5, 14—15).

Efectele harice ale Tainei Sfîntului Maslu reies clar din acest text, adică: iertarea păcatelor şi tămăduirea de boală, sau izbăvirea de moarte, temporal. Pe lîngă acestea, din rugăciunile citite, mai aflăm şi de altele. Astfel, într-una din ele, citim:« Facă-se Doamne untdelemnul acesta untdelemn de bucurie, untdelemn de sfinţenie, îmbrăcăminte împărătească, pavăză puterii, izbăvitor de toată lucrarea diavolească, pecete nestricată, bucurie inimii, veselie veşnică. Ca şi cei ce se vor unge cu untdelemnul acesta al înnoirii să fie înfricoşaţi celor potrivnici (demonilor), şi să strălucească întru strălucire sfinţilor Tăi (Doamne), neavînd întinăciune (de păcat), sau prihană şi să se primească întru odihnele Tale cele veşnice şi să ia plata chemării de sus» (Rugăciunea întîi). Sau cum citim în Rugăciunea a doua «... Însuţi, îndurate Stăpîne, caută dintru înălţimea Ta cea sfîntă, umbrindu-ne pe noi păcătoşii cu darul Sfîntului Tău Duh, în ceasul acesta, şi-l sălăşluieşte pe Dînsul în robul Tău acesta (X), care şi-a cunoscut păcatele sale... şi iertîndu-l, şterge-l şi-l curăţeşte pe el de tot păcatul, şi petrecînd pururea împreună cu el, păzeşte-l în ceilalţi ani ai vieţii lui, ca, umblînd întru îndreptările Tale, să nu mai fie el batjocură diavolului, ca şi într-însul să se slăvească prea sfînt numele Tău».

Iată deci atîtea efecte şi roade ale Tainei Sfîntului Maslu.

34. Cîte feluri de preoţii sînt, după Sfînta Scriptură, şi care este rolul fiecăreia dintre ele?

— După Sfînta Scriptură sînt trei feluri de preoţii, atît în Vechiul Testament, cît şi în Noul Testament, fiecare din ele cu rolul său. Astfel, în Vechiul Testament se vorbeşte de *Preoţia lui Melchisedec* (Facerea 14, 18), care ca « preot al lui Dumnezeu» l-a primit pe Avraam cu pîine şi vin, după înfrîngerea regelui Sodomei; *preoţia levitică*, sau sacrificială, consacrată prin « ungerea sfîntă» (Ieşire 29, 21; 30, 25) « după rînduiala lui Aaron» (Ieşirea 40, 13; Levitic 8, 1—7; Evr. 7. 11), şi « *preoţia împărătească*» (Ieşirea 19, 6), a întregului popor Israel, ca « seminţie aleasă, neam sfînt, popor ales». Aceste trei preoţii sînt înlocuite cu alte trei preoţii în Noul Testament.

Noul Testament vorbeşte de: *Preoţia lui Hristos*, preoţie divină, veşnică, adică netrecătoare (Evr. 7, 24), dar nu « care nu trece de la unul

la altul» (prin hirotonie), cum au falsificat ideea şi textul grec traducătorii Bibliei protestante folosite de toate cultele vechi şi noi şi de secte.

Preoţia lui Hristos, zisă « după rînduiala lui Melchisedec» (Ps. 109, 4; Evr. 5, 6; 7, 17) este primită de El, direct, de la Tatăl, prin Duhul Sfînt, Care L-a uns (Isaia 61, 1; Luca 4, 18; Evr. 1, 9), Mîntuitorul Hristos Şi-a exercitat Preoţia, sau slujirea Lui de Arhiereu, tămăduind bolnavii, alungînd demoni, binecuvîntînd copii, înviind morţi etc.; dar slujirea Sa arhierească, sau preoţească, a săvîrşit-o la instituirea Cinei celei de Taină. În fapt, El acceptînd de bună voie patimile, în scopul răscumpărării omenirii, în momentul răstignirii Domnul a fost şi Arhiereu jertfitor şi jertfă, sau « *Mielul lui Dumnezeu care ridică păcatele lumii*» (Ioan 1, 29). El a mai săvîrşit slujire arhierească, în chiar Ziua Învierii, cînd a transmis harul preoţesc — din Preoţia Lui — şi Apostolilor, prin suflarea Duhului Sfînt asupra lor, şi această putere harică de a ierta păcatele, în numele Lui. Atunci, după ce i-a binecuvîntat, cu: « *Pace vouă!*» a zis: « *Luaţi Duh Sfînt. Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate, şi cărora le veţi ţinea, vor fi ţinute*» (Ioan 20, 21—23). Domnul a mai exercitat preoţia iarăşi cînd a săvîrşit, la Emaus, Cina euharistică, prin frîngerea pîinii şi binecuvîntarea ei, după care, lui Luca şi Cleopa li s-au deschis ochii şi L-au cunoscut (Luca 24, 13—32), iar El s-a făcut nevăzut de ei.

A doua Preoţie a Noului Testament este *preoţia sacramentală*, sau *sfinţitoare*, cea prin transmitere şi derivare din Preoţia lui Hristos, primită de la El de Apostoli, prin suflarea Duhului Sfînt, şi transmisă de ei ierarhiei bisericeşti — diaconi, preoţi şi episcopi — prin punerea mîinilor, sau prin hirotonie (Fapte 6, 6; 14, 23; 20, 28; I Tim. 4, 14; 5, 22; II Tim. 1. 6; Tit 1, 5). Această preoţie se numeşte preoţie specială, de *hirotonie* şi *de succesiune apostolică*, decurgînd din Preoţia lui Hristos, prin Apostoli şi transmisă apoi prin episcopi preoţilor şi diaconilor. Numai această Preoţie, de drept divin, şi de succesiune apostolică este în drept şi are harul întreitei slujiri: de a conduce, sau a păstori, a învăţa şi de a sfinţi prin oficierea Sfintelor Taine.

Derivată din Preoţia de hirotonie este cea de a *treia preoţie*, numită «*preoţie împărătească*» sau « de obşte», zisă şi «*preoţie sfîntă*» (I Petru 2, 5), a tuturor creştinilor, care au primit Tainele: Botezul, Mirungerea şi Sfînta Împărtăşanie. Despre această preoţie generală, care colaborează cu preoţia harică, de hirotonie — din care ia naştere — vorbeşte Apostolul Petru. El scrie creştinilor: « *Iar voi sînteţi... casă duhovnicească, preoţie sfîntă, ca să aduceţi jertfe duhovniceşti... seminţie aleasă, preoţie împărătească, neam sfînt, popor agonisit de Dumnezeu, ca să vestiţi în lume bunătăţile Celui ce v-a chemat din întuneric la lumina Sa cea minunată. Voi care odinioară nu eraţi popor* (ales) *iar acum sînteţi poporul lui Dumnezeu*» (I

Petru 2, 5, 9—10). Rolul acestei preoţii este de a colabora cu preoţii: în consiliile parohiale şi comitetele parohiale, la cîntarea în biserică, aducerea prescurilor şi vinului pentru slujbă şi a ofrandelor lor; vizitarea bolnavilor, colaborare în operele misionare şi samarinene, la curăţirea şi repararea bisericii, la hramuri şi la catehizare etc. Iar în lipsa preotului, orice creştin poate boteza un copil în primejdie de moarte, afundîndu-l în apă, sau stropindu-l, cu rostirea cuvintelor: « Se botează robul lui Dumnezeu: în numele Tatălui şi al Fiului, şi al Sfîntului Duh».

35. Prezentaţi-ne, pe bază de texte biblice, ce este preoţia sacramentală, cine o poate săvîrşi, cui se poate administra, ce har primeşte preotul la hirotonie?

— Preoţia sacramentală, sau sfinţitoare, este una din cele şapte Taine ale Bisericii şi cea mai importantă, pentru că ea le săvîrşeşte pe toate, şi fără ea nici o Taină nu este valabilă. După cum s-a amintit, această Preoţie este instituită de Mîntuitorul Hristos, Arhiereul ceresc, în ziua învierii Lui, prin suflarea Sfîntului Duh asupra Apostolilor, cînd le-a dat şi puterea de a ierta păcatele oamenilor. Cum ea (preoţia) exercită pe lîngă sfinţire şi celelalte slujiri ale lui Hristos, de a învăţa sau a propovădui, şi pe cea de a conduce, sau a păstori, unii dascăli de teologie consideră că această putere s-a acordat: cea de a învăţa, cînd i-a trimis pe Apostoli la propovăduire (Matei 28, 18—20; Marcu 16, 15—16), cea de a conduce, sau păstori: Ioan 21, 15—17; I Petru 5, 1—3; Fapte 20, 28, iar pe cea a slujirii şi sfinţirii, la Cina cea de Taină, cînd le-a poruncit « *Aceasta* (Jertfa euharistică) *să faceţi spre pomenirea Mea*» (Luca 22, 19). Dar harul şi puterea preoţească l-au primit în ziua Învierii (Ioan 20, 21—23). Aşa au fost aleşi şi pregătiţi Apostolii (Matei 10, 1—5; Luca 6, 13—16; 10, 1) şi apoi consacraţi, cînd au fost trimişi definitiv în lume.

Odată cu trimiterea lor definitivă la apostolat, Domnul, în ziua Învierii, le acordă şi această întreită slujire. «*Şi Iisus le-a zis iarăşi: Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicînd acestea, a suflat asupra lor, şi le-a zis: Luaţi Duh Sfînt: Cărora veţi ierta păcatele, le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute*» (Ioan 20, 21—23). Acesta este momentul trimiterii definitive a Apostolilor în lume şi al consacrării lor în Preoţie — cu întreita slujire — care li se făgăduise dinainte (Matei 16, 19; 18, 18).

La rîndul lor, Apostolii au transmis acest întreit har ierarhici preoţeşti, slujitorilor Bisericii, prin hirotonie sau punerea mîinilor. Aceasta este, deci, preoţia, sacramentală, care însă operează, sau este pusă în lucrare în ziua Cincizecimii, cînd, prin pogorîrea Duhului Sfînt, se aprinde în ei (II Tim. 1, 6) harisma apostolatului şi a preoţiei. Atunci ei încep

deodată a propovădui pe Hristos Cel răstignit și înviat spre iertarea păcatelor, sfințesc, prin Botez și Punerea Mîinilor — schimbată apoi prin Ungerea cu Sfîntul Mir — și Sfînta Împărtășanie și păstoresc sau conduc pe calea mîntuirii pe cei creștinați, organizîndu-i în parohii cu preoți localnici (Fapte 14, 23; Tit 1, 6) și în eparhii, conduse de episcop (Fapte 20, 28; I Tim. 4, 14; Tit 1,5). Cu ajutorul Apostolilor ajutători (cei Șaptezeci) — din care s-a alcătuit ierarhia bisericească: diaconi, preoți și episcopi — Apostolii (cei doisprezece) au putut boteza în ziua Cincizecimii trei mii de suflete (Fapte 2, 41); iar a doua zi alte două mii (4, 4), adică botezîndu-se în două zile « *cinci mii* » de suflete. Fără aceste ajutoare — episcopi, preoți și diaconi — cei doisprezece Apostoli nu puteau boteza atîtea mii de suflete în două zile, dat fiind că ei mai mult propovăduiau și își puneau mîinile peste cei botezați de diaconi (Filip — Fapte 8,5—13, 26—40), « *iar Petru și Ioan își puneau mîinile peste ei* » (Fapte 8, 14—17): « *Și ei luau Duhul Sfînt* » (8, 17; 19, 6).

Alte texte care amintesc de preoția sacramentală, lucrătoare, a preoților și episcopilor, sfințiți de Apostoli, adică hirotoniți, apărînd uneori alături de ei, sînt: denumirea de Biserică — întîlnită prima dată în Fapte 2, 47: « *Iar Domnul adăuga zilnic Bisericii pe cei ce se mîntuiau* » — implică organizarea ei, încă după Învierea Domnului, pînă la Înălțarea Lui, încît Cincizecimea găsește ierarhia bisericească deja rînduită de Domnul. Așa apar deodată: Iacob, episcop al Ierusalimului, care, după tradiție, a fost sfințit (hirotonit) episcop de Mîntuitorul Hristos, înainte de Înălțarea Sa la cer; și tot așa și preoții lui din Ierusalim, amintiți în Fapte 11, 30; 15, 2—6, 13, 22—23, 32; 16, 4; 21, 18, despre a căror hirotonie nu se spune cînd s-a făcut, înțelegîndu-se că Domnul i-a consacrat dinainte. Faptele Apostolilor amintesc numai de hirotoniile făcute de Apostolul Pavel, la creștinii dintre păgîni (Fapte 14, 23; 20, 17; 20, 28; I Tim. 4, 14; 5, 17; Filip. 1, ; Tit 1, 5). Apostolii, episcopii și preoții sînt numiți pentru acest har, săvîrșitori ai Sfintelor Taine, sau « *iconomi ai tainelor lui Dumnezeu* » (I Cor. 4, 1—2; I Petru 4, 11), căror « *iconomi* » li se cere să fie aflați credincioși (I Cor. 4, 2), adică conștiincioși în slujirea lor.

Această preoție divină este o demnitate, o cinste și un mare har, dat de sus, care se dă celor « *chemați* », « *aleși* », pregătiți și apoi consacrați, sau sfințiți prin hirotonie de Apostoli, sau episcopi, « *cinste pe care nimeni nu și-o poate lua de la sine* » (Evr. 5, 4), ci « *dacă este chemat de Dumnezeu* ». Numai cultele protestante și sectele — înlăturînd preoția sfințitoare — primesc numai « *preoția împărătească* », sau de obște a tuturor credincioșilor, botezați: dar nici această « *preoție* » n-o au deplină, deoarece nu e completat Botezul cu Taina Ungerii cu Sfîntul Mir și cu Sfînta Euharistie, săvîrșite numai de preoția harică, sfințitoare. Sfîntul Apostol Petru

vorbeşte de ambele preoţii: şi de cea « *sfîntă* » sau « *împărătească* », (I Petru 2, 5, 9—10), a tuturor creştinilor — deplin integraţi în Biserică, prin cele trei Taine — şi de preoţia sfinţitoare, harică (I Petru 5, 1—2), în sarcina căreia cade datoria de a învăţa, a sfinţi — prin săvîrşirea Sfintelor Taine — şi de a conduce « *turma lui Dumnezeu* » — Biserica, avînd a da seama de credincioşii păstoriţi, care la rîndul lor au datoria de a-i asculta şi a li se supune (Evr. 13, 7. 17; I Petru 5, 5). Despre această preoţie sfinţitoare vorbeşte Apostolul Pavel, cînd scrie: « *Nimeni nu-şi ia singur cinstea* (demnitatea) *aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu, după cum a fost chemat şi Aaron. Aşa şi Hristos nu S-a preaslăvit pe Sine însuşi, ca să se facă Arhiereu, ci Cel ce a grăit către El: Fiul Meu eşti Tu... Tu eşti Preot în veac după rînduiala lui Melchisedec* » (Evr. 5, 4—6).

Prin urmare, preoţia sacramentală este o chemare de sus şi o alegere tainică, o pregătire intelectuală şi de cunoaştere temeinică a întregii învăţături a Bisericii, cuprinsă în Sfînta Tradiţie şi în Sfînta Scriptură, una moral-spirituală şi o sfinţire, sau o consacrare de la Apostoli sau episcopi. Numai această cinste, sau demnitate înaintea Lui Dumnezeu şi a poporului — deosebită de cea a credincioşilor — învăţată, sfinţită şi condusă de ea este rînduită de Mîntuitorul Hristos şi practicată de Apostoli şi de ierarhia bisericească, ca preoţie sacramentală, sau sfinţitoare, învăţătoare şi conducătoare spre mîntuire. De aceea, se vorbeşte de păstori (apostoli, episcopi şi preoţi) şi de Biserică, sau « *turma lui Dumnezeu* » (I Petru 5, 2).

Din misiunea pe care o au Apostolii, episcopii şi preoţii şi din răspunderea ce o au de a da seama lui Dumnezeu de sufletele credincioşilor păstoriţi de ei, decurge şi datoria creştinilor de a asculta de aceşti păstori ai lor şi a li se supune. Căci aşa scrie Apostolul Pavel: « *Ascultaţi pe mai marii* (păstorii) *voştri şi să vă supuneţi lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre* (ca să vă mîntuiţi), *avînd a da seamă de ele, ca să facă aceasta cu bucurie şi nu suspinînd, căci aceasta nu v-ar fi de folos* » (Evr. 13, 17). Iar Apostolul Petru sfătuieşte pe creştini astfel: « *Fiilor duhovniceşti, supuneţi-vă* (ascultaţi de) *preoţilor* » (I Petru 5,5). Pentru aceasta se spune episcopilor: « *Drept aceea, luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma, întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu* (credincioşii), *pe care a cîştigat-o cu însuşi sîngele Său* » (Fapte 20, 28). Iar preoţilor, împreună slujitori, cu episcopii, li se porunceşte: « *Păstoriţi turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci din dragoste* » (I Petru 5,2).

Iată, deci, care sînt textele biblice ce privesc preoţia sacramentală, cine o poate săvîrşi — clericii legiuiţi, sau canonic hirotoniţi —, cui se poate administra această preoţie, — celor chemaţi, aleşi şi pregătiţi, în

chip deosebit şi hirotoniţi canonic — şi ce har primeşte preotul hirotonit, harul întreitei slujiri a lui Hristos, în centrul căreia stă harul sfinţitor al săvîrşirii Sfintelor Taine.

Fără acest har şi fără această slujire preoţească n-ar exista Sfintele Taine, neavînd cine le săvîrşi, n-ar exista Biserică, n-ar exista creştini şi nu s-ar putea dobîndi mîntuirea. Pentru că harul preoţiei întreit slujitoare şi îndeosebi a celei sfinţitoare este cheia şi temelia întregii învăţături a Bisericii şi a mîntuirii. Căci fără acest har, fără această preoţie sfinţitoare nu poate exista nici iertarea păcatelor, nici mîntuire, nici înfierea şi îndumnezeirea.

36. Care sînt treptele preoţiei sacramentale în Biserică şi misiunea fiecăreia?

— Preoţia sacramentală este una singură, dar exercitată în trei trepte ierarhice, progresive. Aceste trepte ale preoţiei sînt diaconia, preoţia şi arhieria, sau episcopatul; adică, diacon, preot şi episcop. Fiecare din cele trei trepte îşi are propria ei rînduială de hirotonie, atribuţiile şi rolul, sau misiunea sa care o deosebeşte de celelalte. Prima treaptă este cea a diaconilor, sau diaconia; se vorbeşte de cei şapte diaconi, aleşi dintre elenişti, spre a sluji la agape, sau la mesele dragostei creştine: Ştefan, Filip, Prohor, Nicanor, Timon, Parmena şi Nicolae, prozelit din Antiohia, peste care Apostolii rugîndu-se şi-au pus mîinile (adică i-au hirotonit) (Fapte 6, 1—6), consacrîndu-i în această treaptă. Înaintea acestora au existat însă şi alţi diaconi şi preoţi, dintre iudei — cum arată unele variante în textul grec —, care diaconi însă treceau cu vederea văduvele eleniştilor la slujirea cea de fiecare zi a meselor (Fapte 6, 1—2); aceştia, fiind hirotoniţi dinainte, de Apostoli, sau poate chiar de Mîntuitorul — din cei Şaptezeci.

Diaconii dintre evrei şi elenişti — pe lîngă slujirea la mese, aveau în principal misiunea de a propovădui Evanghelia şi de a boteza, iar în cadrul liturgic a ajuta — pe Apostoli, episcopi şi preoţi — la săvîrşirea Sfintelor Taine, la vizitarea bolnavilor etc. Sfîntul Ştefan moare ca mucenic, propovăduind « *plin de har şi de putere, făcea minuni şi semne mari în popor* » (Fapte 6, 8; 7, 59—60); iar Filip propovăduieşte în Samaria şi botează pe cei convertiţi, între care şi pe Simon Magul (vrăjitorul) (8, 5—20), peste care, venind apoi Apostolii îşi puneau mîinile şi ei « *au primit Duhul Sfînt* » (8, 14—17) sau darurile Mirungerii — cum s-a numit mai tîrziu. Şi tot Filip, diaconul, a convertit şi botezat şi pe famenul, mare dregător al Candachiei, regina Etiopiei (8, 26—28). Prin urmare, slujirea lor de diaconi, deosebit de cea a slujirii la mese, era de a propovădui Evanghelia, a boteza şi a însoţi pe Apostoli, episcopi şi preoţi la oficierea Sfintei Liturghii, de care era legată şi agapa, sau masa comună,

mai ales pentru orfani şi văduve (Fapte 2, 42—47; 6, 1—2; I Cor. 11, 20—22). Că participau ca slujitori, la oficierea Sfintelor Taine, se vede clar din Filipeni (1, 1) unde se vorbeşte de « *episcopi şi diaconi*», chiar dacă prin episcopi s-ar putea înţelege şi preoţi.

Ca slujitori bisericeşti, diaconilor li se cereau credincioşie şi condiţii morale: adică, să fie « *cucernici, nu vorbind în două feluri*, (adică, cu două înţelesuri) ***nu dedaţi la vin mult (beţie)****, neagonisitori de* ***„cîştig urît“****,* ***bărbaţi ai unei singure femei, şi să-şi chivernisească bine casele şi pe copiii lor*** » (I Tim. 3, 8. 12). Aceleaşi sînt condiţiile ce se cereau şi preoţilor.

Preoţii formează a doua treaptă în ierarhia bisericească, sacerdotală. De ei se spune că Apostolii şi episcopii « *hirotoneau preoţi în fiecare biserică* » (Fapte 14, 23; Tit 1, 5). Dar şi aceştia de care se aminteşte în aceste texte erau hirotoniţi şi statorniciţi preoţi în comunităţile, sau bisericile întemeiate din creştinii dintre păgîni. Căci despre preoţii din Ierusalim şi din Palestina, sau « ***din toată Iudeea şi Galileea şi Samaria*** » (Fapte 9, 31) care îşi aveau preoţii lor şi pe Iacob — ruda Domnului, primul episcop al Ierusalimului, de care ei ţineau ierarhic — care apar deodată, numiţi (2, 47) —, drept coloana vertebrală a Bisericii — (Fapte 11, 30), fără a se arăta cînd au fost ei hirotoniţi, şi de cine. Cum că ei apar deodată, din chiar ziua Pogorîrii Duhului Sfînt, activînd în aceste trepte, reiese din faptul că ar fi fost imposibil pentru cei doisprezece Apostoli să şi predice, să şi boteze, şi să pună şi mîinile peste cele trei mii de suflete (persoane) care s-au botezat în prima zi a Cincizecimii, iar a doua zi a altor două mii de suflete, fără concursul episcopului Iacob, al preoţilor şi diaconilor, care erau deja — după convingerea noastră — hirotoniţi, s-au sfinţiţi de Însuşi Mîntuitorul Hristos, între învierea şi Înălţarea Sa la cer, din rîndul celor şaptezeci de ucenici Apostoli. Toţi aceştia deci au fost dinainte sfinţiţi: unii diaconi, alţii preoţi, alţii episcopi, încît, Pogorîrea Duhului Sfînt a găsit întreaga ierarhie bisericească închegată. Apostolii nu-i puteau hirotoni înainte de Cincizecime, pentru că, deşi primiseră harul apostolici — incluzînd Preoţia — în ziua învierii Domnului (Ioan 20, 21—23), nu l-au pus în lucrare decît prin Pogorîrea Duhului Sfînt peste ei, care a aprins în ei harisma apostoliei lor — şi a preoţiei — ca şi celelalte harisme avute dinainte, la care s-au adăugat şi altele; căci Apostolii aveau toate harismele.

Preoţii erau localnici, adică în cîte o localitate, sau cetate, unde erau aşezaţi, cu misiunea întreită: de a propovădui Evanghelia, a sfinţi pe credincioşi prin săvîrşirea Sfintelor Taine şi de a-i conduce sau păstori, pe calea mîntuirii. Căci preoţii erau nu numai « *iconomi ai harului şi Tainelor lui Dumnezeu* » (I Cor. 4, 1—2; I Petru 4, 10), ci erau şi iconomi, sau administratori ai bunurilor materiale ale Bisericii (Fapte 11, 30), sau ai colectelor ce se făceau de bisericile dintre păgîni, « *pentru ajutorarea sfinţilor din*

Ierusalim» (Romani 15, 26; I Cor. 16, 1; II Cor. 8, 4), sau «*pentru săraci*» (Gal. 2, 10). Cei rîvnitori — dintre slujitori — erau răsplătiţi moral şi material. Căci zice Apostolul: « *Preoţii, care îşi ţin bine dregătoria, să se învrednicească de îndoită cinste, mai ales cei care se ostenesc cu cuvîntul* (propovăduirea) *şi cu învăţătura*» (dogma greu de înţeles) (I Tim. 5, 17). Din prima zi a Cincizecimii au fost prezenţi la botezul şi la cultul divin, care se săvîrşea zilnic (Fapte 2, 42) şi cei Şaptezeci de Apostoli secunzi, din care Domnul a alcătuit ierarhia bisericească.

Alte texte care amintesc de preoţii din Ierusalim şi din Palestina sînt cele în legătură cu Sinodul apostolic la care, alături de Apostoli, au participat Iacob, episcopul Ierusalimului, care a şi prezidat, şi preoţii de sub jurisdicţia lui — din Iudeea, Galileea şi Samaria (Fapte 15, 2. 7. 6. 22—23; 16, 4; 21, 18); apoi cei dintre neamuri (20, 17; I Tim. 5, 17; Tit 1, 5; I Petru 5, 1—2, 5). Iar Iacob episcopul scria: « *Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn (sfinţit), în numele Domnului... Şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui*» (Iacob 5, 14—15). Aşa lucrează preoţia, chiar cînd preotul este nevrednic, căci lucrează harul Domnului.

Episcopul, sau Arhiereul, este cea mai înaltă treaptă a Tainei Preoţiei. Primii episcopi au fost hirotoniţi de Mîntuitorul, ca Iacob, primul episcop al Ierusalimului — probabil şi alţii; numai cei amintiţi ca hirotonisiţi de Sfîntul Apostol Pavel — în bisericile dintre păgîni — ne sînt cunoscuţi nominal, ca Timotei (I Tim. 4, 14—16; II Tim. 1, 6) şi Tit (1, 5), deosebiţi de Iacob şi de preoţii, sau «îngerii bisericilor» din Asia Mică, de care se aminteşte în Apocalipsă de Sfîntul Evanghelist Ioan cap. 2—3. Condiţiile ce se cer episcopului sînt amintite de Apostolul Pavel în I Timotei (3, 1—7; Tit 1, 6—9), condiţii ce se cer şi preoţilor.

Misiunea episcopului este de a învăţa, de a săvîrşi toate Tainele, iar cu exclusivitate: de a hirotoni preoţi şi diaconi, în eparhia lui respectivă, iar în sobor cu alţi episcopi, în frunte cu Patriarhul, sau un Mitropolit, consacră un nou episcop; şi tot într-un astfel de sobor sfinţeşte şi Sfîntul şi Marele Mir, în Joia Patimilor. La sfinţirea clericilor, episcopii sînt sfătuiţi de Apostolul Pavel, ca odinioară pe Timotei, episcopul Efesului, să cerceteze bine, în prealabil, pe cei pe care-i hirotonesc preoţi, sau diaconi, ca să nu se facă părtaş şi la păcatele altora. Căci zice: « *Nu-ţi pune mîinile degrabă pe nimeni, nici nu te fă părtaş la păcatele altora*» (I Tim. 5, 22).

Episcopul este conducătorul, sau Păstorul unei eparhii. Textele care amintesc termenul « *episcop*», sînt puţine: (Fapte 20, 28; Filip 1, 1; I Tim. 3, 2; şi Tit 1, 7). Iar o dată denumirea de episcop este referită la Mîntuitorul Hristos, numit: « *Păstorul şi Episcopul* (Păzitorul) *sufletelor*» (I Petru 2, 25). De asemenea, El este numit şi « *Arhiereu Mare,*

Care a străbătut cerurile» (Evr. 4, 14) şi « *Arhipăstor*», sau « *Mai-Marele păstorilor*» de la Care vor « *lua cununa cea neveştejită a măririi*» (I Petru 5, 4) episcopii şi preoţii care păstoresc cu demnitate şi vrednicie, cinstind preoţia lor derivată din El, Arhiereul cel Mare.

Iată deci treptele preoţiei sacramentale în Biserică şi misiunea specifică fiecăreia din ele.

37. Poate fi Biserică şi mîntuire fără episcopi, preoţi şi diaconi?

— Am amintit, în treacăt, mai înainte, că în conceptul şi noţiunea de Biserică şi în însăşi structura Ei — în sens ortodox — intră fiinţial, organic şi organizatoric, Preoţia cu ierarhia ei bisericească; şi, că una fără alta nu poate exista: Biserica nu poate exista fără Preoţie cu ierarhia ei, nici Preoţia fără Biserică, condiţionîndu-se reciproc. Începutul înfiinţării, sau instituirii Uneia este şi al celeilalte; iar vecuirea Uneia este ca şi a Celeilalte.

Dintru început s-a văzut că Fiul lui Dumnezeu — Mîntuitorul Hristos, venind pe pămînt ca să întemeieze Biserica Sa — ca organ al mîntuirii lumii — a început a-i crea mai întîi scheletul, sau « coloana vertebrală », alegînd, întîi, pe cei doisprezece Apostoli, apoi pe cei Şaptezeci de ucenici — apostoli, ca o primă ierarhie, creînd apoi din aceştia (Şaptezeci) ierarhia bisericească, cu puterea învăţătoare, sfinţitoare şi conducătoare. Şi pe măsură ce aceştia activau — propovăduiau — şi botezau — « *se adăugau zilnic Bisericii, cei ce se mîntuiau*» (Fapte 2, 47).

De aceea, Domnul zice lui Petru — şi prin el Apostolilor: « *Pe această piatră* (a credinţei mărturisite că Hristos este Fiul lui Dumnezeu) *voi zidi Biserica Mea şi porţile iadului nu o vor birui*» (Matei 16, 16 18; Ioan 6, 69). Hristos este « *Piatra vie*», « *aleasă şi de preţ*», cum Îl numesc Apostolii (I Petru 2, 5—7; I Cor. 10, 4), dar şi « *Piatra de poticnire şi stîncă de sminteală*», pentru cei ce se poticnesc de El (I Petru 2, 8). Pe această Piatră a credinţei în El, Domnul va clădi « *Casa Lui duhovnicească*», Biserica (2, 5). Iar la rîndul lor Apostolii şi creştinii sînt « *pietre vii*» (2,5), zidiţi *pe* « *Piatra cea din capul unghiului — Hristos — spre a fi locaş al lui Dumnezeu în Duh*» (Efes. 2, 20, 22). *Voi* — zice Sfîntul Pavel creştinilor din Efes— « *sînteţi împreună cetăţeni cu sfinţii şi casnici ai lui Dumnezeu, zidiţi fiind pe temelia Apostolilor şi a proorocilor, Piatra din capul unghiului fiind Însuşi Iisus Hristos*» (Efes. 2, 19—20).

Prin urmare, Biserica întemeiată de Mîntuitorul Hristos are un dublu caracter: unul nevăzut de instituţie sfîntă şi sfinţitoare, prin harul mîntuitor al Sfintelor Taine; şi altul văzut, ca societate, sau obşte creştină organizată cu o ierarhie preoţească — clerul — şi poporul credincios, spre mîntuirea şi sfinţirea lui. Iar preoţimea ierarhică avînd de la Hristos —

Arhiereul Mare — neîntreruptă puterea harică — întreită — şi autoritatea Lui dumnezeiască, în numele Căruia se exercită, transmisă de la El, prin Apostoli, se înţelege clar, că, în afară de Biserică şi de preoţia Ei harică, sfinţitoare, nu este mîntuire. Căci aşa cum nu poate exista Biserică adevărată, fără preoţie adevărată, sfinţitoare, tot aşa nu poate fi nici preoţie adevărată fără Biserică adevărată. Căci mîntuirea se lucrează de una prin alta şi de amîndouă împreună. De aceea este sigur că nici mîntuire nu poate fi, pentru nimeni, fără preoţie, — fără episcopi, preoţi şi diaconi; adică fără păstorii duhovniceşti ai credincioşilor, pe care ei i-au evanghelizat, i-au botezat şi i-au împărtăşit cu Sfintele Taine. Căci fără păstor oile rătăcesc (Matei 9, 36), cum spune Domnul de oile care n-au păstori adevăraţi, devotaţi. Unde nu este preoţia sfinţitoare şi conducătoare, unde nu sînt păstorii duhovniceşti, creştinii rătăcesc, constatare pe care o face Păstorul cel Mare — Hristos — şi Bun (Ioan 10, 11), Care « *văzînd mulţimile, I S-a făcut milă de ele că erau necăjite şi rătăcite ca nişte oi care n-au păstor* » (Matei 9, 36). Aşa s-a întîmplat cu Protestantismul, care — ieşind de sub ascultarea Bisericii şi înlăturînd Preoţia sfinţitoare şi ierarhică, cu Tainele şi Sfînta Tradiţie — a dat naştere la sute de bisericuţe şi de secte, de tot felul, de la cele pietiste, la cele raţionaliste, care au stricat şi Sfînta Scriptură, ajungînd mulţi la ateism.

Iată pentru ce şi Apostolii îndeamnă pe credincioşii Bisericii să asculte de preoţimea superioară — episcopii şi preoţii lor (Evr. 13, 17; I Petru 5, 5) şi să se supună Ei, ca să nu-şi piardă mîntuirea. Căci cine n-ascultă de preoţi şi episcopi, păstorii credincioşilor, n-ascultă nici de Biserică. Ascultarea, sau neascultarea de Biserică şi de păstorii Ei înseamnă ascultare, sau neascultare şi lepădare de Hristos şi de Dumnezeu Tatăl. Aceasta o spune clar Mîntuitorul Însuşi, cînd zice: « *Cel ce vă ascultă pe voi* (apostolii şi preoţimea — preoţii şi episcopii Bisericii) *pe Mine Mă ascultă. Şi cel ce se leapădă* (n-ascultă) *de voi, se leapădă de Mine... şi de Cel ce M-a trimis pe Mine* » (Luca 10, 16; Matei 10, 40; Marcu 9, 37); deci şi de Biserică se leapădă. Iar « *cine n-ascultă de Biserică* — zice Domnul — *este păgîn şi vameş* » (Matei 18, 17). Acela, sau aceia, care ies de sub ascultarea Bisericii au căzut din harul (Gal. 5, 4) primit la început, prin Taina Botezului, săvîrşit de slujitorii Ei, pe care Apostolii şi Biserica îi dau anatemei (Gal. 1, 7. 9), ca cei « *căzuţi din dreapta credinţă* » (I Tim. 1, 19—20; II Tim. 2, 17) ca ereticii: Alexandru, Imeneu şi Filet. Toţi cei ieşiţi de sub ascultarea Bisericii — ereticii de totdeauna şi de astăzi —, nu numai că nu se pot mîntui, dar cad şi sub blestem şi osîndă veşnică. O explică aceasta clar Apostolul Neamurilor, care a avut de luptat cu tot felul de eretici, încă de atunci apăruţi.

Căci după ce aminteşte, pe scurt, de învăţăturile de temei ale mîntuirii, ca: pocăinţa, botezul, preoţia, sau punerea mîinilor — cum o transmiteau Apostolii — adică, prin hirotonie, de învierea morţilor şi Judecata veşnică, scrie categoric despre cei căzuţi din har aşa: « *Căci este cu neputinţă pentru cei ce s-au luminat odată (prin învăţătură şi harul Botezului) şi au gustat darul cel ceresc şi părtaşi s-au făcut Duhului Sfînt, şi au gustat cuvîntul cel bun al lui Dumnezeu şi puterile veacului viitor, cu neputinţă este pentru ei dacă au căzut, să se înnoiască iarăşi spre pocăinţă, fiindcă ei răstignesc loruşi, a doua oară, pe Fiul lui Dumnezeu şi-L fac de batjocură* » (Evr. 6, 4—6). Iată, deci, unde duce neascultarea de Biserică şi de preoţimea ierarhică.

38. Ce legătură este între harul preoţiei sacramentale şi viaţa personală a clericilor? Harul Preoţiei poate deveni nelucrător datorită vieţii personale a preotului?

— Harul, energie divină, este puterea dumnezeiască, ce « *naşte de sus* » sau « *din nou* » — prin Botez — şi cultivă, în persoana care l-a primit, viaţa în Hristos, şi pregăteşte pentru viaţa veşnică. Iar harul dumnezeiesc acordat prin Taina Hirotoniei, sau a Preoţiei, este puterea duhovnicească — primită de cei hirotonisiţi — cu care ei îşi îndeplinesc conştiincios îndatoririle preoţeşti. La cei ce poartă acest har cu vrednicie, în oficierea Sfintelor Taine şi a îndatoririlor lor pastorale, acest har este însoţit de un ajutor special din partea lui Dumnezeu, pentru împlinirea acestei slujiri, în chip bineplăcut lui Dumnezeu şi spre a duce o viaţă virtuoasă, compatibilă cu chemarea ce o au.

Pe slujitorii vrednici ai Bisericii, spun Sfinţii Părinţi, îi hirotoniseşte — în chip nevăzut — Însuşi Arhiereul ceresc — Hristos — prin mîna şi gura episcopului care-i consacră; iar pe cei nevrednici nu-i sfinţeşte El, ci episcopul. Totuşi, harul Preoţiei lucrează — prin sine — nefiind condiţionat de vrednicia, sau nevrednicia, celor care îl poartă. Numai că, pe cînd cei ce poartă acest har preoţesc cu vrednicie, îl cinstesc ca pe lucrarea divină şi ca pe Dumnezeu, Cel în Treime, Care le împărtăşeşte acest har; ceilalţi, nevrednici, însă, necinstesc şi harul primit şi pe Dătătorul lui, « *fiindcă ei răstignesc loruşi a doua oară pe Fiul lui Dumnezeu şi-L fac de batjocură* » (Evr. 6, 6).

De drept — şi în chip firesc — este şi trebuie să fie o bună şi strînsă legătură între harul preoţiei sacramentale, sfinţitoare, şi viaţa personală a clericilor, care trebuie să fie pilde de urmat pentru credincioşi. Aşa recomandă Sfîntul Apostol Pavel episcopilor şi preoţilor: « *Nimeni să nu dispreţuiască tinereţile tale* — scrie lui Timotei — *ci fă-te pildă* (de urmat) *credincioşilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credinţa, cu cură-*

ția» (I Tim. 4, 12). Iar lui Tit îi scrie: « *Întru toate arată-te pe tine pildă de fapte bune, dovedind în învățătură neschimbare, cuviință, cuvînt sănătos și fără prihană, pentru ca cel potrivnic să se rușineze, neavînd de zis nimic rău împotriva voastră*» (Tit 2, 7—8). Și tot așa recomandă și Sfîntul Apostol Petru preoților: « *Păstoriți turma lui Dumnezeu* (Biserica) *dată în paza voastră, cercetînd-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîștig urît, ci din dragoste. Nu ca și cum ați fi stăpînit peste Biserici, ci pilde făcîndu-vă turmei*» (I Petru 5, 2—3), adică, credincioșilor.

Din nefericire, însă, au fost dintru început și totdeauna în Biserică și unii slujitori, mai slabi, care s-au lăsat copleșiți de unele păcate omenești, vădindu-se nevrednici de slujirea preoțească.

Unii poate intră în pregătirea preoțească — în școlile speciale — de la început cu alt gînd, decît cel al misiunii ei; sau alții, pe parcursul slujirii lor, într-un fel sau altul, « *cad din har*». Întrebarea acestui capitol vizează, mai ales, astfel de nevrednici purtători ai harului preoțesc. Și anume, dacă harul Preoției este împiedicat în lucrarea — și eficacitatea lui — de nevrednicia celor care-l poartă? Răspunsul la această întrebare este, categoric, Nu!

După învățătura Noului Testament — și a Bisericii — harul Sfintei Treimi este atribuit mai mult lui Hristos și Jertfei Lui mîntuitoare, Căci așa citim: « *Harul Domnului nostru Iisus Hristos și dragostea lui Dumnezeu* (Tatăl) *și împărtășirea Sfîntului Duh să fie cu voi toți*» (II Cor. 13, 13), cuvinte intrate întocmai, ca formulă cultică, în Sfînta Liturghie. Acest har lucrează totul, indiferent de vrednicia, sau nevrednicia slujitorilor Bisericii. Și pe cel vrednic și pe cel nevrednic, Apostolul Neamurilor îi îndeamnă: « *Nu fi nepăsător de harul* (preoțesc), *care este în tine*» (I Tim. 4, 14). Căci nu numai harul este cel care mîntuiește.

Un prim exemplu — noutestamentar — îl oferă Iuda care, deși, ca Apostol al lui Hristos, propovăduia, vindeca bolnavi și scotea demoni ca toți ceilalți Apostoli dar a vîndut pe Învățătorul său din iubire de arginți: « *pentru că era fur și purtînd punga (comună), lua din ea ce punea în ea*» (Ioan 12, 6), iar după vînzarea Stăpînului, s-a spînzurat (Matei 27, 3—5). De asemenea Domnul vorbește și de « proorocii mincinoși», care, în trufia lor, vor apare la judecată cu drepturi cîștigate — după ei, ca și fariseii lăudăroși, de odinioară — așteptînd laude și răsplată. Căci zice Domnul despre acest fel de slujitori: « *Mulți Îmi vor zice în ziua aceea* (a dreptei Judecăți): *Doamne, Doamne, au nu în numele Tău am proorocit și nu în numele Tău am scos demoni și nu în numele Tău minuni* (false) *am făcut? Și atunci voi mărturisi lor: Niciodată nu v-am cunoscut pe voi. Depărtați-vă de la Mine cei ce lucrați fărădelegea*» (Matei 7, 22—23). Asemenea « *slujitori*» ziși ai lui Hristos, care « *lucrează fărădelegea*», sînt toți ereticii de tot-

deauna, ca şi cei de astăzi — sectari de toate nuanţele. « *Aceştia* — zice Apostolul Neamurilor — *sînt apostoli mincinoşi, lucrători vicleni, care iau chip de Apostoli ai lui Hristos. Nu este de mirare, deoarece însuşi satana se preface în înger de lumină... iar slujitorii lui iau chip de slujitori ai dreptăţii, al căror sfîrşit va fi după faptele lor*» (II Cor. 11, 13—15). Iar în altă parte, acelaşi Apostol spune că toţi *aceşti* « *lucrători*» *fac* : « *lucrarea lui satan, însoţită de tot felul de puteri şi de semne şi de minuni mincinoase, şi de amăgiri nelegiuite, pentru fiii pierzării, fiindcă n-au primit iubirea adevărului ca să se mîntuiască. Şi, de aceea, Dumnezeu le trimite o lucrare de amăgire, ca ei să creadă minciunii, ca să fie osîndiţi toţi cei ce n-au crezut adevărului, ci le-a plăcut nedreptatea*» (II Tes. 2, 9—12). Alături de aceştia sînt şi toţi care poartă harul cu nevrednicie.

Sfîntul Ioan Hrisostom (Gură de Aur) — care vede în preot pe « îngerul Domnului» — întrebat de unii, cum « *Dumnezeu îi hirotoniseşte pe toţi, chiar şi pe cei nevrednici de slujirea preoţească ?*» răspunde: « *Nu pe toţi îi hirotoniseşte Dumnezeu, însă* (harul) *lucrează prin toţi — chiar de ar fi şi nevrednici —, pentru mîntuirea poporului. Că dacă Dumnezeu a vorbit pentru popor printr-un măgar şi prin Balaam* (vrăjitorul), *printr-un om spurcat* (Numeri 22, 7—24; II Petru 2, 15—16), *cu atît mai mult prin preot. Căci ce nu face Dumnezeu pentru mîntuirea noastră ? Prin cine nu lucrează El ? Că dacă El a lucrat prin Iuda, şi prin cei ce făceau proorocii mincinoase* (Matei, 7, 22), *şi alţii încă scoteau draci, cu atît mai mult va lucra prin preoţi*». Ceea ce se caută la preot este să nu strice, sau să falsifice credinţa, adevărurile de credinţă. Numai în cazul căderii în erezie preotul nu trebuie ascultat. « *Dacă preotul are o credinţă stricată* — zice iarăşi Marele Dascăl —, *chiar dacă înger din cer de ar fi, tu nu te supune ; iar dacă învaţă drept, nu te uita la viaţă, ci la cuvintele lui... aşteaptă pe Judecătorul ; nu răpi mai dinainte locul lui Hristos, al Lui este dreptul de a cerceta (şi judeca), şi nu al tău. Tu eşti cea de pe urmă slugă, iar nu stăpîn...*»

« *Să nu judecăm pe ale altora, ci fiecare să-şi judece pe ale sale, fiecare să se cerceteze pe sine singur... Totul este al harului. Preotul este dator să deschidă gura, iar celelalte toate Dumnezeu le lucrează. El ţine numai locul unui sfetnic... Preotul face totul pentru credinţa ta* (creştine). *Nici cel drept* (vrednic) *nu te va putea folosi cu ceva, fiind tu rău, şi nici slujitorul cel rău* (nevrednic) *nu te va vătăma întru nimic, fiind tu bun şi credincios*» (Sfîntul Ioan Hrisostom, *Omilia a II-a la Epistola a doua către Timotei*, trad. cit. p. 189—193, passim).

Prin urmare, este clar din cele arătate, că harul Preoţiei nu poate fi nelucrător din pricina vieţii sau nevredniciei personale a preotului; după cum nu este condiţionată lucrarea lui nici numai de vrednicia preoţilor.

Fiindcă harul lui Dumnezeu lucrează totul, prin puterea Sa; preotul fiind doar oficiantul, persoana văzută, la oficierea Sfintelor Taine, fără a le împiedica sau spori eficacitatea lor. Altfel, cîte nevrednicii sînt în rîndul slujitorilor, peste veacuri, ar însemna să nu existe Botez, Mirungere, Împărtăşanie şi celelalte Taine etc. Lipsurile vredniciei preoţilor le împlineşte însă lucrarea harului.

De ce agheasma, sau apa sfinţită, îndeosebi Agheasma mare de la Bobotează nu se strică ani de zile, fiind săvîrşită corect după rînduiala Bisericii, deşi este sfinţită şi de preoţi vrednici şi de cei nevrednici? Nu pentru că totul este lucrare a harului, şi nu a slujitorilor ei, oricare şi oricum ar fi ei? Iată, deci, ce legătură este între harul preoţiei sacramentale şi viaţa personală a clericilor.

39. Cum trebuie să fie un bun preot şi păstor, după Sfînta Scriptură?

— După Sfînta Scriptură, preotul, ca slujitor al lui Hristos şi al Bisericii, trebuie, să fie «*înger în trup*», sau «*îngerul Domnului*», cum este numit Ioan Botezătorul. Că zice Domnul despre el: «*Iată, Eu trimit, înaintea feţei Tale* (Fiul Meu), *pe îngerul Meu, care va pregăti calea Ta, înaintea Ta*» (Matei 11, 10; Marcu 1, 2 Luca 7, 27). Şi tot aşa preotul este numit şi «*înger al Bisericii*» (Apoc. 2—3), înger însemnînd «vestitor», adică cel ce vesteşte, sau aduce la cunoştinţă voia lui Dumnezeu.

Ca propovăduitor al Evangheliei, ca «*iconom (sau slujitor) al tainelor lui Dumnezeu*» (I Cor. 4, 1 I Cor. 6,4) sau ca: «*bun iconom al harului cel de multe feluri al lui Dumnezeu*» (I Petru 4, 10), şi ca păstor al turmei cuvîntătoare a lui Dumnezeu, preotul trebuie să întruchipeze: credinţa, cinstea, corectitudinea, curăţia sufletească sau viaţa morală personală pilduitoare, bunătatea, dreptatea, răbdarea, dragostea, blîndeţea, înţelepciunea etc., dar mai presus de toate iubirea jertfelnică de Hristos-Dumnezeu şi păstoriţii ce i s-au încredinţat să-i ducă la păşunea duhovnicească, la mîntuire şi îndumnezeire.

Pînă la începerea acestei activităţi el s-a pregătit în chip deosebit — intelectual, moral-spiritual şi în scop misionar, cunoscînd felul slujirii şi al pastoraţiei, precum şi metodele de apărare a credinţei şi creştinilor păstoriţi faţă de atacurile sectare. Apoi, preotul, ca bun păstor, trebuie să fie bun cunoscător al Sfintei Scripturi şi mînuitor al ei, pentru a nu rămîne de ruşine în confruntările cu sectarii — îndrăzneţi şi trufaşi — pe

care-i va întîlni. Preotul trebuie să fie permanent preocupat de citirea Sfintei Scripturi şi la curent cu toate problemele pastoral-sociale şi misionar-samarinene, spre a se face tuturor pildă de credincioşie şi de « *bun ostaş al lui Hristos» Iisus* (II Tim. 2, 3). Numai aşa capătă încrederea credincioşilor, pe care altfel o pierde şi se discreditează în faţa enoriaşilor săi.

Textele noutestamentare, care arată cum trebuie să fie un bun preot şi un păstor respectat, sînt multe. Dintr-acestea vom aminti pe cele mai de seamă. Cînd Mîntuitorul reaşază pe Petru în apostolatul din care căzuse — cînd s-a lepădat de El cu jurămînt că nu-L cunoaşte, apoi s-a căit amarnic (Matei 26, 69—75) — îl întreabă, după Învierea Sa: « *Mă iubeşti, Petre ?*» « *Da, Doamne, Tu ştii că Te iubesc*», a răspuns Petru, iar Domnul i-a zis de trei ori: « *Paşte oile Mele !*» şi « *Păstoreşte oile şi mieluşeii Mei*» (Ioan 21, 15—17). Prin urmare, pune la temelia preoţiei şi pastoraţiei, mai presus de orice, dragostea de Hristos şi de păstoriţii lui, oile cuvîntătoare, pentru care Domnul S-a jertfit pe Cruce, ca să ne mîntuiască şi să le mîntuiască.

De îndată ce Apostolii hirotonesc episcopi şi preoţi, ca păstori ai Bisericilor, fiecare unde sînt aşezaţi — episcopii pe eparhii sau ţinuturi, iar preoţii în parohii — le dau şi sfaturi cum trebuie să fie buni preoţi şi buni păstori. Mai întîi reamintim că episcopul, ca şi preotul, îndeplineşte întreita slujire a lui Hristos: de propovăduitor, de sfinţitor şi de păstor sau călăuzitor pe calea mîntuirii.

Între sfaturile date de Apostolul Pavel episcopilor şi preoţilor, el scrie: « *De doreşte cineva episcopie* (sau parohie), *bun lucru doreşte. Dar se cuvine ca episcopul* (şi preotul) *să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei* (atunci episcopii erau căsătoriţi, iar unii păgîni înstăriţi care se creştinau avuseseră mai multe soţii, poligamie), *veghetor, înţelept, cuviincios, iubitor de străini, destoinic a învăţa pe alţii, nebeţiv, nedeprins să bată, neagonisitor de cîştig urît, ci blînd, paşnic, neiubitor de argint, bine chivernisind casa lui, avînd copii ascultători, cu toată bunăcuviinţa. Căci dacă nu ştie cineva să-şi rînduiască propria lui casă, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu ? Episcopul* (ca şi preotul)... *nu cumva să se trufească şi să cadă în osînda diavolului*» (I Tim. 3, 1—6) şi în cursa diavolului.

Iar în alt loc același Apostol îndeamnă: « *Nimeni să nu disprețuiască tinerețile tale* (Timotei). Ci *fă-te pildă credincioșilor, cu cuvîntul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința, cu curăția... Nu fi nepăsător de harul* (preo esc) *care e în tine* (primit prin hirotonie). *Ia aminte la tine însuți și la învățătură; stăruie în acestea, căci făcînd aceasta, și pe tine te vei mîntui și pe cei care te ascultă*» (I Tim. 4, 12—16). Episcopul (sau preotul) să nu se facă părtaș la păcatele altora (5, 22). Iar față de eretici și de rătăcirile de la dreapta credință, Apostolul îndeamnă pe episcop, ca și pe preot: « *O ,Timotei, păzește comoara* (dreptei credințe) *ce ți s-a încredințat, depărtîndu-te de vorbirile deșarte și lumești, și de împotrivirile științei mincinoase, pe care unii, mărturisind-o, au rătăcit de la credință* » (6, 20—21).

Același Apostol scrie și îndeamnă și pe Tit (episcop), — ca și pe preoții, neexperimentați și nepregătiți îndeajuns —: « *De omul eretic, după întîia și a doua vorbire, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut în păcatul* (neascultării de Biserică), *fiind singur de sine osîndit*» (Tit 3, 10—11). Aceasta, pentru că discuțiile contradictorii și deșarte, cu cei rătăciți: « *aduc mai degrabă certuri* (de cuvinte), *decît lucrarea mîntuitoare a lui Dumnezeu, cea întru* (dreapta) *credință*» (I Tim. 1, 4). Despre asemenea « credincioși» sectari, Apostolul, care a avut de luptat cu ei și le-a cunoscut metodele perfide, scrie iarăși apărînd « dreapta credință»: « *Acela e un îngîmfat, care nu știe nimic, suferind de boala discuțiilor și a certurilor de cuvinte, din care pornesc: ceartă, pizmă, defăimări, bănuieli viclene, gîlcevile necurmate ale oamenilor stricați la minte și lipsiți de adevăr, care socotesc că evlavia este un mijloc de cîștig.... Depărtează-te de unii ca aceștia !*» (I Tim. 6, 4—5; I Tim. 2, 23).

Alte îndemnuri grăiesc către slujitorii Bisericilor astfel: « *Fugi de poftele tinereților și urmează dreptatea, credința, dragostea, pacea cu cei ce cheamă pe Domnul din inimă curată. Ferește-te de întrebările nebunești, știind că dau prilej de ceartă. Un slujitor al Domnului nu trebuie să se certe, ci să fie blînd față de toți, destoinic să dea învățătură, îngăduitor, certînd cu blîndețe pe cei ce stau împotrivă, ca doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului. Și ei să scape din cursa diavolului, de care sînt prinși, pentru a-i face voia*» (II Tim. 2, 22—26).

Știind că « *Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos spre învățătură, spre mustrare, spre îndreptare, spre înțelepțirea cea întru dreptate. tfel ca omul lui Dumnezeu să fie desăvîrșit, bine pregătit pentru orice lucru bun*» (II. 3, 16—17): Apostolul îndeamnă pe păstorii Bisericii-

lor, prin Timotei: « *Propovăduieşte cuvîntul* (lui Dumnezeu), *stăruieşte cu timp şi fără timp, mustră, ceartă, îndeamnă, cu toată îndelunga răbdare şi învăţătura. Căci va veni o vreme cînd nu vor mai suferi învăţătura sănătoasă, ci — dornici să-şi desfăteze auzul — îşi vor grămădi învăţători după poftele lor. Şi îşi vor întoarce auzul de la adevăr şi se vor abate către basme. Tu fi treaz în toate, suferă răul, fă lucrul de evanghelist, slujba ta fă-o deplin !*» (II Tim. 4, 2—5).

De asemenea, prin Tit sfătuieşte pe fiecare preot — ca şi prin Timotei — să fie: « *ca un bun iconom al lui Dumnezeu, neîngîmfat, nu grabnic la mînie, nu dat la băutură, paşnic, nepoftitor de cîştig urît, ci iubitor de străini, iubitor de bine, înţelept, drept, cuvios, cumpătat, ţinîndu-se de cuvîntul cel credincios al învăţăturii, ca să fie destoinic şi să îndemne la învăţătura cea sănătoasă şi să mustre pe cei potrivnici. Pentru că mulţi sînt răzvrătiţi, grăitori în deşert şi înşelători, mai ales cei din tăierea împrejur, cărora trebuie să li se închidă gura ca unora care răzvrătesc case întregi, învăţînd, pentru cîştig urît, cele ce nu se cuvin*» (Tit 1, 6—11).

De asemenea, şi Apostolul Petru îndeamnă pe preoţi astfel: « *Păstoriţi turma* (Biserica) *lui Dumnezeu dată în paza voastră, cercetînd-o, nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru cîştig urît, ci din dragoste: Nu ca şi cum aţi fi stăpîni peste Biserici, ci pilde făcîndu-vă turmei. Iar cînd se va arăta Mai-marele păstorilor, veţi lua cununa cea neveştejită a măririi*» (I Petru 5, 2—4).

Şi Sfîntul Apostol Ioan vorbeşte în Apocalipsă (capitolele 2 şi 3) de îngeri, adică păstorii celor şapte Biserici din Asia Mică, unde pe păstorii buni îi laudă, iar pe cei răi îi mustră, ca pe cel al Bisericii din Sardes. Acestuia, Domnul îi zice: « *Ştiu faptele tale, că ai nume, că trăieşti, dar eşti mort*» (Apoc. 3, 1). Iată deci cum trebuie să fie un bun preot şi păstor, după Sfînta Scriptură, ca să poată primi dreapta răsplată.

40. Daţi cîteva exemple biblice despre păstori buni şi păstori răi.

— Un păstor este bun cînd urmează exemplul lui Hristos, de smerenie, blîndeţe şi bunătate, dragoste şi răbdare etc. şi cînd îşi îndeplineşte, conştiincios şi cu spirit de jertfelnicie, îndatoririle sale preoţeşti; în acelaşi timp, să fie supus şi ascultător episcopului, sau chiriarhului respectiv, şi Bisericii, sau Sfîntului Sinod, autoritatea superioară a Bisericii în apărarea dreptei credinţe şi a disciplinei morale faţă de eretici, sau cei abătuţi de la dreapta credinţă, şi de cei cu abateri morale, pe care-i sancţionează.

Păstorul rău, dimpotrivă, este nestatornic în credință, sau adoptă și învață idei greșite, contrare învățăturii Bisericii și Sfintei Scripturi. Și, astfel, dovedindu-se că este eretic și nerecunoscînd dreapta învățătură, se răzvrătește, ieșind de sub ascultarea ierarhului care l-a hirotonit și a Bisericii; apoi, este excomunicat din sînul Ei, de Sfîntul Sinod, ca «*păgîn și vameș*» (Matei 18, 17) și «*dat anatemei*» (Gal. 1, 7—9), sau «*satanei, ca să se învețe să nu hulească*» (I Tim. 1, 20). Iar dacă este preot, «*căzut din har*» (Gal. 5,4) în erezie, este depus din dreaptă și caterisit, luîndu-i-se și dreptul de a mai face slujire preoțească în biserică sau credincioșilor. Așa a fost, la noi, în București, caterisit de Sfîntul Sinod, în 1924, fostul preot Tudor Popescu, de la Biserica «Sfîntul Ștefan», zisă «Cuibul cu barză», devenit apoi conducătorul sectei «Tudoriste», înființată de el și de Dumitru Cornilescu, cel care a tradus Biblia sectară în românește, după cea protestantă, a lui Luther, din germană, care l-a și atras la protestantism.

Tot rău păstor este socotit și cel care, deși nu s-a abătut de la dreapta credință, și de la «*învățătura sănătoasă*», a săvîrșit abateri de la legea morală, dînd exemplu rău credincioșilor păstoriți. Și pe aceștia Biserica îi sancționează, supunîndu-i — temporal — la oprirea oficierii celor sfinte și dîndu-le canonul respectiv, spre îndreptare, sau îi și caterisește pentru pricini mai grave, morale. Numai pe cei eretici, Biserica, avînd *puterea* divină de «*a lega și de a dezlega*» (Matei 18, 18) «*în cer și pe pămînt*», excomunică, sau îndepărtează din sînul Ei definitiv, dînd anatemei pe cei ce ies de sub ascultarea Ei, ca răzvrătiți și falsificatori ai dreptei credințe.

Exemple biblice sînt suficiente și despre păstorii buni și despre cei răi. Între păstorii buni amintim în primul rînd pe cei 12 Apostoli mari și pe cei «70» apostoli secunzi, la care se adaugă marele Pavel, «Apostolul Neamurilor», convertit «mai tîrziu»; apoi episcopii Iacob, Timotei și Tit, Epafrodit, episcopul filipenilor (Filip. 2, 25), Epafras, episcop în Colose (1, 7) și Arhip, preot tot acolo (Coloseni 4, 17), preoții din Ierusalim, din care unii erau «*iconomi*» (Fapte 11, 30); Barnaba, Iuda al lui Iacob și Sila, care erau și «*prooroci*», care duc, împreună cu Pavel, hotărîrea Sinodului apostolic — privitoare la netăierea împrejur a creștinilor dintre păgîni — Bisericilor dintre neamuri (Fapte 15, 22—35). Apoi preoții din Milet și Efes (20, 17), cărora Apostolul Pavel le atrage atenția că, după plecarea lui, vor intra între ei «*lupi* (răpitori) *îngrozitori, care nu vor cruța turma*.

Şi dintre voi — le zice el — *se vor ridica bărbaţi, grăind învăţături răstălmăcite, ca să atragă pe ucenici după ei. Drept aceea, privegheaţi, aducîndu-vă aminte că, timp de trei ani, n-am încetat, noaptea şi ziua, să vă îndemn, cu lacrimi, pe fiecare dintre voi. Şi acum vă încredinţez lui Dumnezeu şi cuvîntului harului Său. . .*» (20, 29—32). Pavel le dă şi exemplu personal, în toate: în cuvînt, în faptă, în lucrul cu mîinile şi în moarte.

Exemple de păstori buni sînt şi cei din Bisericile din Asia Mică, despre care se vorbeşte în Apocalipsă (2—3), din care unii au murit ca martiri, ca Antipa (2, 13), aşa cum au murit martiri în Ierusalim: Sfîntul arhidiacon Ştefan (Fapte 7, 59—60), ucis cu pietre, şi Sfîntul Apostol Iacob, fratele lui Ioan, ucis de sabie, din porunca lui Irod (Fapte 12, 2). Toţi aceşti vrednici păstori — de la cei 12, la cei 70, cei şapte diaconi (6, 6), şi cei amintiţi nominal, au trecut în ceata martirilor şi a sfinţilor.

Exemple de păstori răi sînt mai puţin arătate nominal. Între aceştia, cel dintîi este Iuda Iscariotul, fost apostol, între cei « 12», care şi-a vîndut Învăţătorul şi Dumnezeul lui — Hristos, — apoi s-a spînzurat (Matei 27, 5). Proorocia Mîntuitorului, că se vor ridica « prooroci mincinoşi» şi « învăţători mincinoşi» s-a adeverit. Pe unii din aceştia îi amintesc Apostolii nominal. Aşa este Dimas, unul din lista celor « 70», fost colaborator al lui Pavel, cînd era captiv la Roma, dar pe care « *l-a părăsit, iubind veacul de acum*» (II Tim. 4, 10), devenind — după tradiţie — preot idolesc, la păgîni.

Se mai aminteşte de Alexandru, Imeneu şi Filet, care « *au căzut din credinţă*», deveniţi eretici (I Tim. 1, 19—20; II Tim. 2,17—18), care se pare că erau păstori, de vreme ce propovăduiau, răstălmăcind învierea etc. De aceea, Apostolul i-a dat anatemei, ca să nu mai hulească (I Tim. 1, 20). Păstori răi erau iudaizanţii, anatemizaţi de Pavel, că falsificau Evanghelia (Gal. 1, 7—9, Filip. 3, 2). Un alt păstor rău e amintit Diotref, preotul unei biserici din Asia Mică (III Ioan v. 9), trufaş şi invidios pe misionari. Apoi în Apocalipsă se aminteşte de iudaizanţii din « *sinagoga satanei*» (2, 9; 3, 9); de păstorul din Tiatira, care lăsa pe desfrînata Isabela să amăgească pe creştini la desfrîu şi la mîncări idoleşti (2, 20); şi tot păstor nevrednic este şi cel al Bisericii din Sardes, de care se zice că, « *deşi viu, este mort*» sufleteşte (3, 1) etc.

Iată deci atîtea exemple de păstori buni şi păstori răi.

— Vă mulţumesc, Prea Cucernice Părinte Ioan, pentru aceste edificatoare învăţături ortodoxe atît de necesare credincioşilor noştri.

PREOTUL SCARLAT PORCESCU *

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei — Iaşi

La binecuvîntata vîrstă de 82 de ani, Părintele Scarlat Porcescu se bucură, pe bună dreptate, de o binemeritată preţuire duhovnicească din partea clerului şi a monahilor din cadrul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. Şi aceasta, pentru că, de peste cinci decenii, Prea Cucernicia Sa a slujit Biserica lui Hristos cu multă demnitate şi o impecabilă corectitudine clericală, în calitate de preot şi profesor de religie, în anii tinereţii, apoi director şi pedagog sufletesc la trei Seminarii Teologice din Moldova şi apoi, peste 30 de ani, preot paroh în Iaşi, consilier cultural şi vicar administrativ al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei.

Această îndelungată activitate pastorală, didactică şi cultural-bisericească pe care a onorat-o cu multă competenţă şi personalitate, l-a făcut pe Părintele Scarlat Porcescu să fie cel mai cunoscut preot din Eparhia Moldovei şi Bucovinei. Cărturar de prestigiu, istoric bisericesc consacrat, autor al mai multor cărţi de istorie bisericească, Prea Cucernicia Sa a reuşit să continue în Arhiepiscopia Iaşilor vechea activitate cărturărească a înaintaşilor săi.

O contribuţie de seamă a Părintelui Scarlat Porcescu, în cadrul Centrului Mitropolitan, a fost şi aceea de supraveghetor şi îndrumător al vastelor lucrări de restaurare şi reînnoire a bisericilor şi mînăstirilor din Eparhie, cît şi a frescelor şi icoanelor vechi de renume. Tot Sfinţiei Sale i-a revenit cinstea să organizeze vestitele colecţii de obiecte bisericeşti prin mînăstiri, bibliotecile şi depozitele eparhiale de carte veche.

Toate acestea m-au îndemnat să mă gîndesc cu respect şi duhovnicească apreciere la Prea Cucernicia Sa. Astăzi, Părintele Scarlat Porcescu

* Născut în comuna Moldoveni, judeţul Neamţ, în anul 1908, într-o familie de ţărani evlavioşi. Urmează Seminarul Teologic din Roman, Facultatea de Teologie la Cernăuţi, apoi Filologia şi Istoria la Universitatea din Iaşi. Din anul 1953 începe activitatea de pedagog, preot şi profesor de Seminarii Teologice, consilier şi vicar mitropolitan la Iaşi şi preot paroh în cartierul Păcurari, pînă în anul 1977, cînd se retrage la pensie.

este la cumpăna anilor biblici, la ora unui bogat bilanţ sufletesc. Apelînd la experienţa şi bunăvoinţa Prea Cucerniciei Sale, l-am rugat pe Părintele Scarlat să colaboreze la lucrarea de faţă cu cîteva confesiuni intime, de inimă, inspirate din larga sa activitate bisericească, pe care le publicăm aici, spre folosul sufletesc al cititorilor şi mai ales al clericilor noştri.

1. Prea Cucernice Părinte Scarlat, cîţi ani aţi slujit Biserica lui Hristos în calitate de preot, profesor, consilier cultural şi vicar administrativ?

— Activitatea mea de slujitor la semenilor şi al Domnului a început în anul 1935. Am lucrat cîţiva ani ca pedagog la Seminarul Teologic din Roman şi ca profesor suplinitor de Religie la diferite şcoli din acel oraş. În iunie 1939, după ce în 1937 trecusem examenul de capacitate pentru învăţămîntul mediu, am fost hirotonit diacon şi preot, iar în septembrie, acelaşi an, am fost numit profesor titular de Religie la Şcoala Normală de băieţi din Focşani la care am funcţionat doi ani. De acolo, am trecut ca profesor la Seminarul din Roman, apoi la cel din Galaţi pe care l-am condus ca director doi ani, iar în 1947, la vestitul Seminar din Iaşi, întemeiat de fericitul întru pomenire, Mitropolitul Veniamin, la care, de asemenea, am funcţionat, ca director, pînă la sfîrşitul anului şcolar 1947—1948 cînd această şcoală îşi încetează existenţa. Timp de 4 ani am lucrat la Şcoala de Cîntăreţi bisericeşti a Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, transformată, în 1952, în Seminar Teologic. Cu începere din acel an, am lucrat la cancelaria mitropolitană din Iaşi în calitate de consilier cultural şi, apoi, de vicar administrativ pînă în 1977, cînd am trecut la pensie.

2. În calitate de profesor şi director de Seminarii Teologice, cum se prezenta învăţămîntul seminarial teologic acum 40 de ani? Ce realizări aţi avut?

— Potrivit rînduielilor tradiţionale în Biserica Ortodoxă Română, profesorul de Religie — catehetul, cum obişnuit era denumit acest slujitor — trebuia să fie neapărat cleric. Am înţeles bine că, în calitatea sa de preot, de slujitor al Bisericii lui Hristos, profesorul de Religie vine în faţa elevilor cu autoritate sporită. Experienţa mi-a arătat că lucrarea mea didactică-pedagogică a fost mai cu folos îndeplinită cînd am predat orele ca preot slujitor.

Trebuie să mărturisesc cinstit, în activitatea mea de profesor am avut ca ţel, mai cu seamă la Seminariile Teologice, instruirea elevilor. Am urmărit, adică, şi am stăruit pentru cunoaşterea istoriei biblice, a istoriei bisericeşti, a patrimoniului spiritual, dogmatic, moral şi liturgic al Ortodoxiei. Deşi prin orele de Religie s-a preconizat, totdeauna, lucru pe care l-am avut şi eu în vedere, formarea unor deprinderi morale, întă-

rirea unor convingeri, dăltuirea unor caractere, cu toate acestea, n-aş putea susţine că mi-am atins în întregime ţelul. În această ordine de idei, m-am silit să fiu corect în chivernisirea bunurilor materiale şcolare, cînd eram director, cinstit, demn, nepătat, deplin conştient că exemplul înrîureşte pozitiv pe cei care te ascultă şi te urmăresc. Deseori întîlnesc astăzi absolvenţi ai Seminariilor la care am lucrat şi, fără excepţie, toţi mă înconjoară, mă privesc şi mă ascultă cu sentimente de preţuire, ceea ce înseamnă că activitatea mea a fost, oarecum, încununată de roade.

Mi s-a cerut părerea în legătură cu învăţămîntul seminarial de altădată. Notez că, în vechiul Seminar, programa studiilor şi materiilor de învăţămînt era mai bogată; era foarte apropiată de programa liceelor teoretice de atunci. Spre deosebire de actualul Seminar, şcoală cu caracter practic-profesional, Seminarul de altădată era, mai cu seamă, o şcoală teoretică. Întocmirea programelor analitice şi conducerea procesului de învăţămînt se făceau de către Ministerul Instrucţiunii sau al Cultelor. Forul de conducere al Bisericii, Sfîntul Sinod, nu avea aproape nici un fel de cuvînt de spus în desfăşurarea învăţămîntului bisericesc şi, în genere, în procesul de pregătire a personalului clerical, ceea ce nu era normal.

N-aş putea să mărturisesc, acum, că am avut realizări excepţionale ca director de Seminar. În treacăt, amintesc că, în timpul ultimului război şi cîţiva ani după, cînd am avut o astfel de misiune, erau condiţii grele de viaţă — dar, mereu, am ştiut că privirile elevilor şi, fireşte, ale profesorilor sînt îndreptate la director, la metodele şi stilul său de viaţă şi de aceea m-am străduit să fiu o pildă vie, deplin convins că *exempla trahunt* (exemplele atrag).

3. Dar în calitate de consilier cultural şi administrativ, ce realizări aţi avut? Ce satisfacţii duhovniceşti aveţi acum?

— Aproape 25 de ani am lucrat în cancelaria Mitropoliei Moldovei şi Sucevei, întîi în calitate de consilier la Secţia culturală, apoi de vicar administrativ. Aş aminti că 20 de ani am fost colaboratorul fericitului întru pomenire Patriarhul Iustin, pe cînd conducea Mitropolia Moldovei şi Sucevei, ierarh de înaltă vrednicie, cu pregătire cărturărească pilduitoare, înaripat de hotărîrea de a înnoi faţa eparhiei. Cultura sa teologică şi coerenţa gîndirii sale au fost un exemplu şi un izvor preţios, mai cu seamă activitatea mea de redactor al revistei « Mitropoliei Moldovei şi Sucevei», de organizator al colecţiilor de obiecte bisericeşti de la mînăstiri şi de popularizare a monumentelor istorice religioase prin editarea unor monografii. Sînt deosebit de satisfăcut astăzi că, de-a lungul anilor, sute de preoţi, profesori, cercetători, de multe ori la propunerea mea, au colaborat la publicaţiile noastre.

4. Aţi fost mulţi ani preot paroh al Bisericii « Toma Cozma » din Iaşi. Ce realizări pastorale deosebite aţi avut şi ce satisfacţii sufleteşti aveţi acum? V-a plăcut pastoraţia, spovedania şi sfătuirea credincioşilor? Dar predica şi misiunea preoţească în general?

— Mai bine de două decenii am activat ca preot slujitor la parohiile « Barnovschi» şi« Toma Cozma» din Iaşi. N-am, prin urmare, o experienţă pastorală îndelungată. Despre misiunea preoţească, eu am o concepţie profesorală. Un preot slujitor la o parohie învaţă, zideşte, călăuzeşte turma ce-i este încredinţată de Hristos. El îndeplineşte acest ţel — am fost totdeauna convins de acest fapt — prin pregătirea sa intelectuală şi prin distincţia sa morală. Totdeauna, consistenţa şi frumuseţea Liturghiilor — cîteodată şi a unor ierurgii oficiate de mine — au fost încheiate cu o cuvîntare catehetică. Predicile sau, mai corect, expunerile mele în faţa credincioşilor au fost lecţii şi nu manifestări retorice. Am fost atent în special la ceea ce spun şi mai puţin la felul în care vorbesc.

Spovedania, mai ales pentru cel ce o primeşte, este, în viziunea mea, un act de înaltă răspundere morală. În îndeplinirea acestei lucrări duhovniceşti am evitat chestionarea credinciosului — • procedură mecanică şi umilitoare —, făcînd apel la cel ce se spovedeşte ca să-şi deschidă sufletul printr-o adîncă cumpănire. Uneori, în scaunul mărturisirii, gîndeam la propria mea nevrednicie. Vreau să se ştie, în sfîrşit, că la solicitările credincioşilor am răspuns totdeauna, în afară de unele cazuri excepţionale, personal şi nu prin delegaţi. După opinia mea, legătura directă cu credincioşii prin serviciile religioase este o îndatorire de conştiinţă a preotului. Mărturisesc că, astăzi, întîlnirile mele cu foştii enoriaşi îmi dau stări de desfătare duhovnicească.

5. Ce ne spuneţi despre ritmul intens de restaurări ale mînăstirilor şi bisericilor istorice, din ultimii 30—35 de ani? De ce a fost necesar să se restaureze şi cum s-au realizat aceste vaste lucrări?

— Restaurarea monumentelor istorice şi de artă — mînăstiri, biserici, clădiri valoroase — a început în Moldova la finele secolului trecut. Prima ctitorie care a atras privirile tuturor a fost *Biserica Sfinţii Trei Ierarhi* din Iaşi. Apoi, la începutul secolului nostru, cînd s-au împlinit 400 de ani de la moartea Domnului Ştefan cel Mare, s-au restaurat unele locaşuri sfinte înălţate de acest slăvit voievod, ca: Sfîntul Nicolae — Iaşi, Sfîntul Gheorghe—Hîrlău, Sfîntul Nicolae—Botoşani, Sfîntul Nicolae — Dorohoi, Sfîntul Ioan—Piatra Neamţ ş.a. Restauratorii de atunci n-au redat acestor monumente, cum era firesc, chipul lor cel dintîi. Între cele

două războaie s-au efectuat unele lucrări de restaurare, dar cu totul neînsemnate.

O acțiune organizată sistematic privind restaurarea, consolidarea sau reconstituirea, de la caz la caz, a mînăstirilor și bisericilor monumente istorice și de artă, a început în Moldova după anul 1950, prin Ministerul (Departamentul) Cultelor, Direcția Monumentelor Istorice și Mitropolia Moldovei și Sucevei. În noile condiții, lucrările de restaurare au fost precedate de cercetări și investigații arheologice, de sondaje și studii temeinice spre a se cunoaște înfățișarea originară a acestor inestimabile comori ale neamului nostru. Prioritar s-au efectuat lucrări de arhitectură, iar ulterior și unele lucrări de întreținere și conservare a veșmîntului pictural de la unele biserici. Amintesc aici unele ansambluri monumentale bisericești care, prin lucrările efectuate, au îmbrăcat haina lor de la început mînăstirile: Neamț, Bistrița, Secu, Sihăstria, Agapia, Văratec, Horaița, Putna, Sucevița, Dragomirna, Moldovița, Slatina, Rîșca, Vorona, Gorovei, Cetățuia ș.a.; bisericile Sfinții Trei Ierarhi, Dobrovăț, Galata, Golia, Frumoasa, Sfîntul Sava, Sfîntul Dumitru—Hîrlău, Sfîntul Gheorghe (Catedrala veche)—Iași, Voroneț, Humor, Solca, Arbore, Sfîntul Nicolae—Rădăuți, județul Suceava; Tazlău, Războieni—Neamț ș.a.; cum și bisericile de lemn: Broșteni, Grigore Ghica—Dorohoi, Brăiești, Vorniceni, Adîncata ș.a. Lucrări prin care se asigură conservarea picturilor religioase s-au efectuat la bisericile: Sfîntul Gheorghe—Suceava, Voroneț, Humor, Moldovița ș.a. Nu numai locașurile sfinte au stat în atenția forurilor de resort, ci și clădirile din jurul acestora, ca la: Neamț, Secu, Bistrița, Horaița, Dragomirna, Moldovița, Sucevița, Putna ș.a. La vestita ctitorie a Domnului Ștefan cel Mare — Putna —, a fost reconstituit recent palatul domnesc înălțat de acest voievod.

6. Spuneți-ne ceva despre colecțiile bisericești. Care este importanța și rolul lor? Ce obiecte de mare valoare istorică și spiritual-artistică se află astăzi în colecțiile bisericești din mînăstirile Moldovei?

— Privirile întîistătătorilor în scaunul mitropolitan de la Iași s-au îndreptat și la valorile liturgice — icoane, obiecte din metale, broderii, sculpturi în lemn sau piatră, țesături, manuscrise sau tipărituri — de mare însemnătate istorică, păstrate la biserici și mînăstiri. În Arhiepiscopia Iașilor, cele mai multe dintre ele, îndeosebi cele de la mînăstiri, au fost orînduite muzeistic în colecții. Am avut cinstea să aduc la îndeplinire, în cadrul îndatoririlor de serviciu ce le-am avut, îndrumările și sugestiile referitoare la organizarea acestor colecții.

Atît restaurarea mînăstirilor şi bisericilor, cît şi organizarea colecţiilor de obiecte religioase s-au săvîrşit cu scopul înalt patriotic de a arăta celor ce-şi îndreaptă paşii spre această avuţie patrimonială a neamului nostru că avem şi noi, ca şi alte ţări, o istorie, o cultură de elevaţie spirituală; şi locaşurile de închinare, şi clădirile orînduite în jurul acestora şi valorile liturgice — din fericire păstrate — sînt mărturii adînc grăitoare, expresii elocvente care pun în lumină convingerile şi simţămintele religioase ale ctitorilor şi părinţilor noştri, cum şi ingeniozitatea tehnico-artistică a meşterilor de altădată. Ele sînt mult preţuite de drumeţii din ţară şi de peste hotare care le cercetează. În evoluţia istorică a neamului nostru, toate aceste vestigii ale trecutului au şi un rost pedagogic: cei care le privesc aduc în conştiinţă chipurile ctitorilor cărora li se dă cinstea cuvenită şi, în acelaşi timp, se simt îndemnaţi la slujirea Bisericii lui Hristos şi a patriei şi adîncirea sentimentelor de evlavie.

7. Spuneţi-ne cîteva cuvinte şi despre bibliotecile mînăstireşti din cadrul Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei. Ce manuscrise şi cărţi vechi de mare valoare se păstrează?

— La mînăstirile mai mari din Moldova s-au organizat de timpuriu biblioteci în care s-au păstrat cărţi pentru pregătirea intelectual-morală a călugărilor. Unii istorici ai culturii noastre, plecînd de la unele menţiuni din documente, afirmă că o astfel de bibliotecă fiinţa la Mînăstirea Neamţ, chiar la începutul secolului al XV-lea. Toate cărţile erau manuscrise. Astăzi sînt biblioteci organizate la Centrul eparhial, Mînăstirea Neamţ, Seminarul Teologic, Mînăstirea Putna, Mînăstirea Sfîntul Ioan-Suceava şi, în curs de organizare, la toate mînăstirile. Fie prin numărul mare al cărţilor, fie prin vechimea, conţinutul şi valoarea acestora, bibliotecile îndeplinesc un rol important în acţiunea de îndrumare duhovnicească a clericilor. Din nefericire, multe manuscrise împodobite cu miniaturi, îndeosebi din categoria cărţilor « odor», au fost sustrase în împrejurări şi în condiţii pe care nu le cunoaştem bine. Unele dintre ele sînt păstrate în muzee şi biblioteci de peste hotare, îndeplinind acolo, unde se află, rolul unor mărturii privind etosul spiritual românesc. Altele, fapt îmbucurător, au ajuns în Biblioteca Academiei Române. Prea puţine cărţi vechi — am în vedere manuscrisele — se mai păstrează în bibliotecile şi colecţiile mînăstireşti.

Printre cele mai importante amintesc: *Tetraevanghelul* din 1473, cu portretul lui Ştefan cel Mare, la Putna; *Liturghierul* lui Ioan Logofătul din secolul XVI, la Neamţ; cîteva manuscrise valoroase de la Mitropolitul Anastasie Crimca, la Dragomirna; cum şi unele din secolele XVI, XVII, XVIII şi XIX la Putna, Neamţ, Suceviţa, Văratec, Agapia, Cetăţuia ş.a.

Printre cărțile tipărite, păstrate în biblioteci mînăstirești, care atrag atenția, sînt, îndeosebi, cele din secolul XVII, editate de mitropoliții Varlaam (Cazania), Dosoftei (Viețile Sfinților) sau Biblia de la 1688 ș.a

N-aș putea încheia aceste rînduri referitoare la avuția noastră spirituală și cultural-artistică — locașuri de închinare, diferite edificii mînăstirești, obiecte de uz liturgic, manuscrise și cărți tipărite — fără a aminti că, potrivit Legii patrimoniului național, avem îndatorirea de a le păstra și ocroti cu toată atenția.

8. Ce ne puteți aminti în legătură cu școlile mînăstirești din epoca medievală? Mă gîndesc la școala de copiști și miniaturiști de la Mînăstirea Neamț, întemeiată la începutul secolului XV, la care a lucrat monahul Gavriil Uric; apoi la școala de la Mînăstirea Putna, de la finele secolului XV, și la școlile mînăstirești din secolele următoare, care au dat călugări luminați și ierarhi ca Varlaam, Dosoftei ș.a.?

— Obișnuit, se afirmă că la mînăstiri au funcționat școli începînd din secolul XV. În această ordine de idei s-a scris despre școala grămăticului de la Putna, similară unor școli din Occident (Ștefan Bîrsănescu). Într-adevăr, mînăstirile, în contextul condițiilor de altădată, au fost vetre de evlavie ortodoxă și cultură, denumite de către cercetători școli. Personal am convingerea că, la fiecare așezare monahală, au existat numai școli de chilie în cadrul cărora monahii luminați instruiau tineri care doreau să îmbrace haina călugărească sau să intre în rîndurile clerului de mir. S-a vorbit și s-a scris despre școlile de genul acesta de la Schitul Zosin—Secu, Probota ș.a. La mînăstirile mari — Neamț, unde s-au remarcat vestiții caligrafi *Gavriil Uric*, *Teodor Mărișescul* ș.a., ca și la Putna, unde au activat monahii caligrafi *Casian*, *Chiriac*, *Paladie*, *Ghervasie*, *Nicodim*, *Paisie* ș.a. — existau scriptorii — probabil și la alte mînăstiri — în care se manuscriau și împodobeau textele sfinte. Munca în aceste scriptorii nu era ușoară. Ba, aș spune, era complicată procurarea și pregătirea pergamentelor sau a hîrtiei, a uneltelor de scris a cernelurilor și coloranților, învățarea limbilor cărturărești — greaca și slavona, —, arta tălmăcirii, cunoașterea temeinică a slovelor, tehnica grafiei, a miniaturisticii, formarea simțului proporțiilor și al dimensiunilor, meșteșugul broșării și al ferecării, ca să nu mă refer decît la aceste lucrări. Această activitate atît de variată are particularitățile unui efort cultural și nu se exagerează dacă se afirmă că mînăstirile — firește, nu toate — au fost, într-adevăr, vetre sau focare de cultură.

Școala de la Sfinții Trei Ierarhi, cunoscută sub numele de « Colegiu Vasilian» — cea dintîi instituție de învățămînt superior din Moldova —

nu este o şcoală mînăstirească. Erau printre dascălii ei şi monahi, funcţiona, foarte probabil, în preajma Mînăstirii Sfinţii Trei Ierarhi, o expresie cultural-artistică de toată frumuseţea, dar, repet, nu era o şcoală călugărească.

9. Ce opere literare patristice au realizat şcolile mînăstireşti moldovene? Ce ne puteţi spune despre literatura isihastă din mînăstirile moldovene? Care sînt cele mai reprezentative traduceri şi scrieri originale? De ce s-au bucurat de atenţie deosebită textele filocalice? Dar despre literatura aghiografică din Moldova, ce ne spuneţi?

— Atît în scriptoriile organizate la mînăstirile mari — am în vedere mînăstirile din Moldova —, cît şi în chiliile călugăreşti au fost copiate foarte multe scrieri religioase. Din nefericire unele s-au pierdut, dar cele care se păstrează conduc la concluzii convingătoare privind activitatea stăruitoare desfăşurată de călugări. Este greu de precizat, acum, ce şi cîte scrieri cu tematică patristică, aghiografică sau filocalică au fost copiate în Moldova. Pentru a avea un răspuns aproximativ, luăm în considerare manuscrisele din secolele XIV—XVI, păstrate la Biblioteca Academiei Române despre care s-a scris (citez, doar, P. P. Panaitescu, *Manuscrise slave din Biblioteca Academiei...*, vol. I, Bucureşti, 1959). Înainte de a mă referi la tematica acestor scrieri, aş vrea să scot în lumină faptul că acţiunea de manuscriere a fost posibilă în atmosfera isihastă statornicită la noi, începînd din secolul XIV, ca urmare a legăturilor spirituale ortodoxe cu Sfîntul Munte Athos. Deci un imbold care a venit din afară, fie prin mijlocirea unor călugări atoniţi — unii dintre ei, probabil, vlahi din Balcani — care din cauza unor condiţii grele au trecut în nordul Dunării, fie prin mijlocirea călugărilor originari din nordul Dunării care au vieţuit un timp în mînăstiri atonite, apoi au revenit în pămîntul lor de baştină. Stabiliţi în locuri îndepărtate de aşezările omeneşti, de obicei în păduri şi poiene înconjurate de munţi, au organizat sihăstrii în care îndatoririle de căpetenie erau liniştea şi rugăciunea. Nu numai atît. Îndemnul de a copia şi răspîndi tot mai multe scrieri religioase a fost dat de conştiinţa şi evlavia isihaştilor localnici — dreptcredincioşi, monahi şi clerici — care doreau să cunoască, în esenţa şi adîncimea sa, duhul autentic al Ortodoxiei. Prin urmare şi o cauză internă.

La întrebarea privind tematica scrierilor religioase copiate şi răspîndite în Moldova răspund, după consideraţiile făcute —, cu rezerva că acest răspuns este incomplet, deoarece n-am cunoscut tot ce s-a scris în secolele XIV—XVI —, că s-au păstrat multe Evangheliare, Psaltiri, Apostoli, Liturghiere, Octoihe, Minee, Molitfelnice (Trebnice, Slujbenice),

Ceasloave, Antologhioane, cărţi de Tipic, Trioade şi Penticostare, prin urmare, cărţi cu caracter liturgic necesare bunei desfăşurări a cultului divin. S-au copiat simultan de călugări şi numeroase scrieri patristice pînă în secolul XVII în slavonă, apoi în limba română. De cele mai multe ori, acestea sînt intitulate *Cuvinte* şi s-au păstrat fie în broşuri, fie în sbornice Sfinţii Părinţi care au stat cu prioritate înaintea privirilor călugăreşti sînt: Grigore Teologul, Ioan Gură de Aur, Efrem Sirul, Isaac Sirul, Ioan Scărarul, Vasile cel Mare, Grigorie de Nyssa, Dionisie Areopagitul, Fotie, Epifanie al Ciprului, fragmente din Pateric etc. Se observă că unele cuvîntări redate în aceste scrieri sînt referitoare la rugăciune, umilinţă, răbdare, post, deci, teme cu caracter isihastic-filocalic. Atenţie deosebită s-a dat de timpuriu — manuscrisele din secolele XV—XVI o confirmă — literaturii aghiografice. S-au păstrat cîteva scrieri de genul acesta: Viaţa Sfîntului Ioan cel Nou, Viaţa sfinţilor sîrbi, Viaţa unor pustnici, Viaţa Avvei Dorotei cu o anexă Varlaam şi Ioasaf, Viaţa Sfîntului Nicolae, Sbornice şi Miscelanee în care sînt slujbe şi vieţi de sfinţi. Mitropolitul Dosoftei a scris şi a tipărit, pentru prima dată la noi, cartea *Vieţile Sfinţilor*, în limba română (1682—1686). Aş clasa în categoria scrierilor filocalice: Cărţile proorocilor şi tîlcuirea lor, Tîlcuirea Evangheliilor, Psaltirea cu tîlc, Apocalipsul cu tîlcuire, Cugetările unor Sfinţi Părinţi, Mărgăritarul Sfîntului Ioan Gură de Aur ş.a. Toate aceste opere au fost scrise în limba cărturărească a timpului, adică slavona. Ulterior, în secolele XVIII—XIX, unele scrieri aveau să fie tălmăcite în limba română.

10. Care este meritul Cuviosului Paisie de la Neamţ în lucrarea de reînnoire duhovnicească a obştii nemţene? Cum a reuşit el să creeze o şcoală aşa de vestită de traduceri filocalice la mînăstirile Dragomirna, Secu şi Neamţ? Ce manuscrise paisiene şi postpaisiene se mai păstrează la Neamţ? Se vorbeşte astăzi de canonizarea Cuviosului Paisie de la Neamţ, cu prilejul mileniului Bisericii Ortodoxe Ruse. Care este părerea Prea Cucerniciei Voastre în legătură cu canonizarea sa?

— Nu mă refer în răspunsul meu la viaţa, strădaniile şi înfăptuirile Cuviosului Paisie, deoarece sînt bine cunoscute. Aş vrea numai să notez că stabilirea sa, în cele din urmă, la mînăstirile Secu—Neamţ, după o îndelungată petrecere în Muntenia, la Sfîntul Munte şi Dragomirna, oglindeşte o structură morală şi o convingere. El a cunoscut bine lumea duhovnicească greacă şi pe aceea slavă, dar şi-a împlinit cu belşug de roade misiunea, cu alte cuvinte s-a realizat în Moldova, în care s-a simţit

mai acasă, în care a avut un teren potrivit pentru ceea ce avea să îndeplinească.

Dacă ar fi să redau într-un cuvînt ceea ce a ctitorit el la Neamţ, apoi aş spune că prin rîvna sa pilduitoare s-a străduit şi a lucrat necontenit pentru « renaşterea spiritualităţii filocalice». Dovadă grăitoare în acest sens este tîlcuirea unor scrieri, de data aceasta şi în română, prin care se poate ajunge la desăvîrşire morală. Menţionez că se mai păstrează la Neamţ un apreciabil număr de manuscrise paisiene şi post-paisiene.

Cuviosul Paisie de la Neamţ s-a bucurat de o deosebită preţuire din partea contemporanilor săi şi a celor de după el, atît la noi, cît şi în Biserica Ortodoxă Rusă. Dacă Patriarhia Moscovei intenţionează canonizarea sa, cu prilejul aniversării unui mileniu de la creştinare, va săvîrşi un act de cumpănire canonică. Dreptcredincioşii, monahii şi clericii români trebuie să întîmpine acest eventual act cu stări de desfătare duhovnicească. Cuviosul Paisie de la Neamţ este un vas ales întregii Ortodoxii.

11. Vorbiţi-ne ceva şi despre tipografiile moldovene de la mînăstirile Sfinţii Trei Ierarhi şi Neamţ. Cînd au fost fondate şi în ce măsură au contribuit la luminarea spiritual-ortodoxă şi culturală în Moldova? Care sînt cărţile cele mai reprezentative tipărite în aceste tipografii?

— Despre tipografiile de la Trei Ierarhi şi Mînăstirea Neamţ s-a scris mult, scoţîndu-se în relief rolul pe care l-au îndeplinit în istoria vieţii religioase şi culturii noastre. Tiparniţa de la Trei Ierarhi-Iaşi a fost întemeiată în anul 1642 de domnitorul Vasile Lupu şi mitropolitul Varlaam. Cartea cea mai reprezentativă imprimată la această tipografie este *Cazania* lui Varlaam (1643), care a circulat printre românii de pretutindeni, contribuind astfel la unitatea limbii române şi a spiritualităţii ortodoxe. Cu unele întreruperi, tipografia a funcţionat două secole, patronată de Mitropolia Moldovei. De sub teascurile ei au ieşit multe cărţi editate de mitropoliţii Dosoftei, Iacob Putneanul, Gavriil Callimache, Iacob Stamate, Veniamin Costachi, Sofronie Miclescu ş.a. Tipografia de la Neamţ a fost întemeiată, cu sprijinul mitropolitului Veniamin, în anul 1807. Cu unele întreruperi, această tipografie funcţionează şi astăzi. Cele dintîi cărţi reprezentative care au văzut lumina aici, prin sîrguinţa mitropolitului Veniamin, sînt *Vieţile Sfinţilor*. O carte reprezentativă tipărită la Neamţ, tot cu sprijinul şi binecuvîntarea lui, este *Evanghelia* din 1821. De atunci au fost imprimate la această tipografie sute de cărţi folositoare, atît pentru credincioşi, cît şi pentru clerici.

În legătură cu tiparul din Moldova s-ar putea pune o întrebare: de ce a luat ființă în această zonă a țării noastre atît de tîrziu o tipografie, spre deosebire de Muntenia și Transilvania? Pe cît se știe, s-au făcut încercări, dar prima tipografie n-a fost întemeiată decît în anul 1642. În Moldova, lucrarea de multiplicare și răspîndire a scrierilor religioase prin manuscrise era atît de organizată prin mînăstiri și schituri, încît nu se simțea nevoia unei tipografii. Cînd copiștii s-au împuținat și cerințele de carte bisericească s-au înmulțit, s-a procedat la întemeierea unei tipografii.

12. Ați scris «Viața Prea Cuvioasei Paraschiva». Cum a fost posibilă aducerea moaștelor ei în Moldova de către Vasile Lupu? Care este însemnătatea acestor moaște pentru evlavia noastră ortodoxă?

— Moaștele Cuvioasei Parascheva au fost aduse la Iași, prin rîvna domnului Vasile Lupu, și așezate în monumentala sa ctitorie, Biserica Sfinții Trei Ierarhi. Domnitorul introdusese la curtea domnească din Iași fastul și măreția bazileilor bizantini de altădată. El știa, apoi, că Alexandru cel Bun adusese la Suceava moaștele Sfîntului Ioan cel Nou și nu voia să rămînă, sub acest aspect, mai prejos decît înaintașul său în scaunul domniei.

Prin marea bunăvoință a domnitorului Vasile Lupu, Patriarhia constantinopolitană a fost ușurată de datoriile în care era cufundată. Acest evlavios domnitor, cum aprecia Nicolae Iorga, era «*orînduitor al întregii vieți ortodoxe, supraveghetor al ei de fiecare clipă, răsplătitor darnic. . . găzduitor al fruntașilor Bisericii răsăritene, convocator de sinoade și îndreptător al credinței prin hotărîrile acestor adunări ținute în umbra lui*». Patriarhia, ca recunoștință pentru ajutoarele și filotimia domnitorului, a oferit Moldovei cinstitele moaște ale Cuvioasei Parascheva, originară din Epivat, sat situat în Tracia, la sud-vest de Constantinopol. La Iași, pentru toți cei care se roagă lui Dumnezeu lîngă racla în care sălășluiește vasul cel de lut al sfintei, viața ei fără de prihană este o carte de învățătură, de zidire duhovnicească și un îndemn la lepădarea de sine, la evlavie, la vrednicie și sfințenie. Cu adevărat, ea este «hrană duhovnicească», «alinare a relelor cugetări», «risipitoare de multe furtuni», «ocrotitoare neobosită», «smerenie înaltă», «făclie bisericească».

Cunoscută și cinstită nu numai în Biserica Ortodoxă Română, ci, deopotrivă, în Bisericile Ortodoxe surori, Cuvioasa Parascheva apropie credincioșii și clericii dreptmăritori în duhul ecumenismului și al păcii frățești.

13. Acum, la capăt de drum, Prea Cucernice Părinte Scarlat, sînteţi mulţumit de felul cum v-aţi împlinit misiunea preoţească în viaţă? Mai aveţi ceva de realizat?

— Iubite părinte Ioanichie, trebuie să mărturisesc, la capăt de drum, că am săvîrşit în viaţă, cu ajutorul lui Dumnezeu, ceea ce am putut, fie ca preot de enorie, fie ca profesor, fie în cancelaria mitropolitană. Aş fi dorit să adaug la cununa înfăptuirilor mele şi alte înfăptuiri, dar mai mult n-a fost cu putinţă. Dau slavă Marelui Păstor pentru darurile revărsate asupra mea.

Mai am, fireşte, unele planuri, dar aducerea lor la îndeplinire nu depinde numai de mine. Fie voia Domnului!

14. Ce sfaturi duhovniceşti de preot al lui Hristos doriţi să lăsaţi credincioşilor şi preoţilor care vă cunosc? Dar călugărilor de prin mînăstiri?

— S-a spus, pe bună dreptate, că întrarmarea morală şi tăria credinţei unui preot vin de la credincioşi, de la felul cum asistă ei la slujbele religioase, de la modul cum ascultă ceea ce li se propovăduieşte. Pentru mine, hramul catedralei mitropolitane din Iaşi, hramul de la Neamţ, Sînzienele la Suceava, hramul de la Putna şi alte manifestări religioase de genul acesta, la care am văzut mulţi credincioşi ascultînd Sfînta Liturghie cu evlavie şi luare aminte, au fost ocazii care au pus în lumină particularităţile alese ale fiilor Bisericii Ortodoxe Române. Dacă ar fi să schiţez, la sfîrşitul acestor rînduri, un sfat, acesta s-ar adresa, prioritar, fraţilor preoţi cărora le-aş cere stăruitor să mediteze, fiecare, la înfricoşătoarea misiune ce o au de îndeplinit, silindu-se să fie pilde cu cuvîntul şi cu fapta.

Călugărilor din sfintele noastre mînăstiri, care muncesc şi se roagă cu osîrdie, care sînt căutaţi şi ascultaţi de credincioşi, le cer să poarte haina monahală în duhul smereniei, al dăruirii şi al iubirii de semeni.

15. Ce cărţi bisericeşti reprezentative aţi scris?

— În afară de unele lucrări publicate în reviste — studii, foiletoane, predici, recenzii, însemnări, cronici — am publicat *Catedrala mitropolitană din Iaşi*, 1977, *Episcopia Romanului*, 1984, şi, în colaborare, *Mînăstirea Neamţ*, 1981, şi *Mînăstirea Văratec*, 1986.

II

CONVORBIRI
cu
PĂRINŢI DIN MOLDOVA

ARHIMANDRITUL IACHINT UNCIULEAC*

Stareţul Mînăstirii Putna

Nu putem vorbi de mînăstirile româneşti fără să vorbim în chip deosebit de Mînăstirea Putna şi nu putem vorbi de ctitoria lui Ştefan cel Mare de la Putna, fără să amintim măcar cîteva gînduri duhovniceşti despre obştea şi stareţul ei, Arhimandritul Iachint Unciuleac. Îl cunosc de patru decenii, pe cînd eram elevi în bătrînul oraş al lui Roman I Muşat. Pe atunci eram încă mici şi nu bănuiam că vom sluji împreună pe Hristos în cinul monahal. L-am întîlnit şi la Seminarul Monahal de la Mînăstirea Neamţ. L-am însoţit şi la Institutul Teologic din Bucureşti. Am asistat reciproc la tunderea noastră în monahism şi la hirotonie. Sîntem legaţi duhovniceşte cu inimile şi ne bucurăm fiecare de bucuria celuilalt.

De peste 30 de ani, Arhimandritul Iachint a fost transferat de la Sihăstria, mînăstirea de metanie, la Mînăstirea Putna. Numele Sfinţiei Sale este de atunci cunoscut în toate satele din nordul Moldovei, devenind cel mai preţuit duhovnic şi stareţ în iubita noastră Bucovină. Jertfa Prea Cuvioşiei Sale este întreită. Pe de o parte se osteneşte să împlinească după putere făgăduinţele vieţii monahale, care nu sînt deloc uşoare. Pe de altă parte se jertfeşte, în calitate de stareţ, să povăţuiască obştea mînăstirii formată din peste 25 de părinţi, pe calea cea sfîntă spre Hristos, şi să încheie lucrările de restaurare generală a ctitoriei lui Ştefan cel Mare. Iar peste acestea, în calitate de duhovnic este nevoit să se jertfească pentru călăuzirea şi spovedania credincioşilor care vin de peste tot.

* S-a născut în anul 1924 în comuna Dagîţa — Iaşi şi a urmat Şcoala de Cîntăreţi — Roman şi Seminarul Monahal din Mînăstirea Neamţ. În 1951 intră în Mînăstirea Sihăstria unde este călugărit, transferat la Mînăstirea Putna, 1956, şi apoi hirotonit preot în 1959. Urmează Institutul Teologic — Bucureşti, iar din 1973 este stareţ la Mînăstirea Putna.

Întîlnindu-l în clipe de răgaz, am obţinut de la Părintele Iachint cîteva sfaturi duhovniceşti pe care le oferim credincioşilor iubitori de Hristos în paginile de mai jos.

1. Ce trebuie să facem noi, monahii de astăzi, pentru a trăi cît mai aproape de Hristos?

— Să facem şi noi tot ce au făcut părinţii noştri în trecut. Aceia se rugau neîncetat lui Dumnezeu. Să ne rugăm şi noi. Părinţii noştri fugeau de grijile şi ispitele lumii. Să părăsim şi noi grijile pămînteşti, mîndria acestui veac, plăcerile trecătoare, vorbirea deşartă, clevetirea, odihna trupească, toate. Părinţii cei de demult citeau Sfînta Scriptură şi pe Sfinţii Părinţi şi se osteneau să facă tot ce învăţau aceştia. Să ne ostenim şi noi a cunoaşte, a face a citi sfintele cărţi, că ele ne vor rămîne pe viitor singurele călăuze spre Hristos.

Deci, dacă vrem să ne mîntuim, să ne silim a împlini cu fapta cele trei voturi monahale pe care le-am dat la tunderea în monahism şi să urăm în toate învăţăturile şi faptele Sfinţilor Părinţi. Iar dacă încă ne temem de moarte şi ne îndoim în inima noastră că nu ne vom mîntui, să alergăm la milostenie. Adică, să ne rugăm pentru oameni, să mîngîiem pe cei întristaţi şi să miluim pe săraci după putere, că aceia se vor ruga lui Dumnezeu pentru noi şi cu rugăciunile lor avem toată nădejdea mîntuirii. Numai să nu ne stăpînească gîndul mîndriei şi al slavei deşarte.

2. Se cuvine monahilor să ajute la mîntuirea altora, mai înainte de a se curăţi pe sine de patimi?

— Desigur. Doar auzim în Sfînta Scriptură: «Mîntuind, mîntuieşte-ţi sufletul tău». Dacă vedem un om că se îneacă sau îi arde casa, nu sărim să-l ajutăm şi să-i salvăm viaţa şi casa? Tot aşa, dacă vedem un frate de mînăstire întristat, bolnav sufleteşte, sau un credincios ce vine la mînăstire şi ne cere un sfat, oare nu sîntem datori, în numele lui Hristos şi al iubirii creştine, să-l ajutăm, să-l ducem la un duhovnic bun, să-i recomandăm o carte bună de citit, să-i dăm un sfat cît de mic pentru sufletul lui? Că dacă aproapele nostru ne cere ajutor şi nu-i întindem mîna şi inima ci îl lăsăm să moară, sufletul lui din mîna noastră se va cere. Nu vom avea răspuns înaintea lui Hristos şi vom fi judecaţi ca nişte ucigaşi de suflete. Cînd cineva rătăceşte drumul, este oare păcat să-i arătăm calea cea dreaptă? Cînd cineva este tulburat de păcate, este oare păcat pentru monahi să-l ducă la un duhovnic? Sau să-l îndemne la biserică, la împăcare şi la rugăciune? Mai ales acum cînd este atîta secetă de cuvîntul lui Dumnezeu, de cărţi creştineşti şi de preoţi buni, nu este îngăduit monahilor să fugă de mireni, de fraţii lor din lume,

atît de încercaţi, pe motiv că « se liniştesc» sau că sînt « păcătoşi». Că harul lui Dumnezeu lucrează şi prin cei păcătoşi, dacă avem smerenie. Dar, să urmeze fiecare sfatul duhovnicului său şi glasul conştiinţei şi nu va greşi niciodată. Trebuie să punem umărul la greul vieţii şi noi, călugării, mai ales dacă sîntem hirotoniţi preoţi.

3. Care sînt roadele ascultării duhovniceşti?

— Sînt multe şi mari roadele ascultării creştine, în care intră şi ascultarea monahală. Că din ascultare se naşte smerenia, blîndeţea, răbdarea, fărădegrija vieţii, nădejdea mîntuirii, rugăciunea cu lacrimi, netemerea de moarte, bucuria duhovnicească şi pacea inimii. Ce alte daruri mai mari ne dorim în viaţă, decît acestea? Şi cine oare este mai bogat sufleteşte decît cel ce iubeşte ascultarea de Hristos şi de Biserică, de părinţi şi de duhovnic? Cea mai uşoară şi sigură cale de mîntuire este a celui ce trăieşte toată viaţa în ascultare, adică face toate cu sfat şi binecuvîntare, cu rugăciune şi întrebare. Şi cea mai grea mîntuire este a celui ce trăieşte pe pămînt de capul său, fără Biserică, fără părinţi, fără duhovnic, fără cărţi sfinte, fără rugăciune şi bucurie duhovnicească în inimă. Viaţa aceluia este încă de pe pămînt un iad.

Nu vedem urmările neascultării? Cînd a lipsit ascultarea din cer şi din rai, îngerii s-au prefăcut în diavoli şi oamenii au căzut pe pămînt sub robia morţii. Cînd lipseşte ascultarea din familie, copiii devin răi şi părinţii plîng fără mîngîiere. Cînd lipseşte ascultarea din Biserică, creştinii se dezbină, se rup de dreapta credinţă şi se duc la secte. Cînd lipseşte ascultarea din societate, locul ei îl ia haosul şi dezordinea. Iar cînd lipseşte ascultarea dintr-o mînăstire, obştea aceea se dezbină şi mînăstirea se pustieşte. Iar unde domneşte adevărata ascultare, nu cea de frica legilor şi a pedepsei, ci ascultarea din iubire creştină, acolo este raiul pe pămînt, acolo este pace şi armonie, acolo viaţa este fericită, pentru că acolo este însuşi Dumnezeu, Mîntuitorul, Care S-a smerit sub ascultare pînă la moarte pe cruce. Să ne dea Domnul darul adevăratei ascultări, că cel ce iubeşte pe toţi şi trăieşte sub ascultare nu poate ajunge în iad.

4. De ce credeţi că a slăbit duhovniceşte monahismul ortodox şi monahismul creştin în general?

— Pentru că a slăbit în rugăciune. Aceasta este prima cauză. Apoi pentru că a slăbit rîvna trăirii duhovniceşti, adică rîvna pentru biserică, pentru citirea cărţilor sfinte, pentru practicarea rugăciunii mistice a inimii, pentru deasa spovedanie şi pentru Sfînta Împărtăşanie. A slăbit rîvna pentru cuvîntul viu care trezeşte inima din împietrire şi duhul din somn. A treia cauză a slăbirii noastre duhovniceşti este însăşi slăbirea

noastră în credinţă, în nădejdea vieţii veşnice. Omul zilelor noastre, şi în parte şi monahii, nu se mai cutremură de moarte, de iad, de căderea în păcat, de ispitele diavolului, de urmările grozave ale păcatului, de judecata viitoare. Credinţa mai puţin fierbinte aduce îndoială în suflet, ne dă somn în timpul rugăciunii, ne aruncă în lene în timpul slujbelor la biserică, ne împietreşte inima, ne loveşte cu nesimţirea şi plictiseala şi stinge flacăra Duhului Sfînt din noi.

Trebuie să recunoaştem că duhul lumii a pătruns prea mult în mînăstiri. Înainte ele se aflau departe de lume, în locuri retrase, prielnice rugăciunii şi ascezei. Condiţiile moderne de astăzi au apropiat lumea şi tentaţiile ei de mînăstiri. Lupta monahilor de astăzi împotriva ispitelor este mult mai subtilă, mai rafinată. Călugării de azi nu mai au pustie unde să se retragă pentru rugăciune şi atunci sînt nevoiţi să se retragă în pustia cea din inimă. Or, aceasta se obţine prin rugăciune stăruitoare, prin însingurare, post, înfrînare, înstrăinare interioară de ispitele din afară. Călugărul de astăzi trebuie să «fugă» într-o pustie spirituală. Adică să trăiască în obşte cu toţi, să-i slujească cu dragoste pe toţi, dar în inima sa să fie singur cu Hristos prin neîncetata rugăciune.

Să trăieşti singur cu Iisus Hristos în mijlocul mulţimii, iată virtutea călugărului de azi!

5. Ce părere aveţi despre mînăstirile din Arhiepiscopia Iaşilor, în general?

— Moldova este una din provinciile cele mai bogate în mînăstiri din ţara noastră, cu peste 35 de aşezăminte monahale în funcţiune, mici, mari şi foarte mari. În fruntea tuturor stă judeţul Neamţ cu 20 de mînăstiri şi schituri şi cu peste 900 de călugări, din care o mare parte sînt călugăriţe. Dintre toate, numai mînăstirile Agapia şi Văratec duc viaţă semi-idioritmică, restul fiind cu viaţă de obşte. Apoi urmează judeţul Suceava cu şase mînăstiri şi două schituri în care se nevoiesc peste 200 de călugări şi călugăriţe, toate cu viaţă de obşte. Urmează mînăstirile din judeţele Iaşi şi Botoşani, în număr de opt, cu 100 de călugări, toate cu viaţă de obşte.

După vechime şi importanţă duhovnicească, trebuie să amintim întîi Mînăstirea Neamţ (sec. XIV), lavra cea mai mare şi mai reprezentativă a ţării noastre, cunoscută de secole în toată lumea creştină. Apoi amintim marile mînăstiri şi ctitorii voievodale Probota, Bistriţa, Putna, Voroneţ, Moldoviţa, Slatina, Suceviţa, Dragomirna şi Cetăţuia, toate restaurate în general din fonduri bisericeşti şi de stat, şi bine întreţinute. Urmează mînăstirile mijlocii, fondate de dregători şi ierarhi moldoveni, ca: Secu, Rîşca, Agapia Nouă şi Veche, Sihăstria, Văratec, Horaiţa şi

Vorona, la fel, înnoite şi frumos întreţinute. Ultima categorie de aşezăminte monahale moldovene sînt cele peste 16 schituri, toate cu viaţă de obşte, dintre care amintesc: Rarău, Sihla, Pocrov, Icoana, Vovidenia, Tarcău, Ţibucani, Bucium, Gorovei şi altele, cu pînă la 15 vieţuitori, restaurate şi bine conservate.

Cel mai important, însă, este viaţa duhovnicească din mînăstirile noastre, care în mare parte este satisfăcătoare. În toate mînăstirile şi schiturile mari avem monahi tineri, Sfînta Liturghie se face zilnic cu bună rînduială duhovnicească, fapt care ne bucură pe toţi. În mînăstiri se slăveşte Dumnezeu şi astăzi cel mai mult pe pămînt, se formează călugări tineri, se duce o viaţă înaltă, după rîvna şi puterea fiecăruia. Aici aleargă credincioşii din toate părţile ca la nişte izvoare, unde se hrănesc, se adapă şi se întăresc în dreapta credinţă ortodoxă. Aici se menţine marea tradiţie duhovnicească autohtonă, aici se cultivă evlavia sfîntă ortodoxă, viaţa curată, rîvna pentru Hristos şi Evanghelie, iubirea de străini şi milostenia, după învăţătura Mîntuitorului şi după marea tradiţie moştenită de la părinţii noştri.

Ar trebui amintite aici şi marile hramuri din mînăstirile Moldovei, ca: Neamţ, Sfîntul Ioan, Putna, Bistriţa, Suceviţa, Văratec, Secu şi Sihăstria, adevărate sărbători duhovniceşti ale monahilor şi credincioşilor. Apoi, marile pelerinaje, individuale şi organizate, pe la mînăstiri în duhul viu, adînc, al evlaviei ortodoxe, care trăieşte atît de puternic în satele şi sfintele noastre mînăstiri. Desigur, nu înseamnă că toate sînt perfecte şi nu mai avem nimic de făcut. Sperăm, însă, cu ajutorul lui Dumnezeu să îndreptăm lipsurile şi să ne silim a trăi mai aproape de Hristos, prin rugăciune, smerenie, iubire şi misiune evanghelică.

6. În ce mînăstiri şi schituri din Mitropolia Moldovei se duce o viaţă duhovnicească mai deosebită?

— Mînăstirea considerată cea mai duhovnicească, renumită în ultimele decenii în ţară şi peste hotare, este Mînăstirea Sihăstria, cu o obşte bine închegată de peste 70 de călugări. Este mînăstirea care formează cei mai numeroşi tineri din eparhie, cu rînduială de viaţă monahală deosebită, datorită în special celor trei mari stareţi şi duhovnici ai ei: Arhimandritul Cleopa Ilie, Protosinghelul Ioil Gheorghiu († 1986) şi Ieroschimonahul Paisie Olaru. Pe lîngă viaţa aspră ce se duce aici, pe lîngă rînduiala slujbelor după tradiţie, în mod deosebit se practică deasa spovedanie, citirea necontenită a Psaltirei în biserică şi o mare activitate misionară în rîndul credincioşilor pelerini din toate zonele ţării.

O viaţă la fel de aspră şi duhovnicească se duce şi la Mînăstirea Agapia Veche, unde se nevoiesc 40 de călugăriţe, ca şi la Mînăstirea Slatina, cu

aceeaşi obşte şi rînduială monahală model în eparhie. Apoi amintesc schiturile Sihla, Icoana, Rarău, Bucium, Nechit, Tarcău şi altele, cu călugări liniştitori, iubitori de tăcere şi rugăciune.

Între mînăstirile misionare de prim rang din eparhie amintesc mînăstirile Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, Neamţ, Bistriţa, Putna, Sihăstria şi Cetăţuia-Iaşi, ca să nu mai vorbesc de Catedrala Mitropolitană din Iaşi cu un permanent pelerinaj la moaştele Cuvioasei Paraschiva.

7. Menţionaţi cîţiva dintre stareţii cei mai reprezentativi din eparhie.

— Întîi trebuie să amintesc pe stareţul Mînăstirii Neamţ, Arhimandritul Efrem Chişcariu, care a condus marea lavră mai bine de 12 ani († 1988). Apoi aş aminti pe stareţii cei mai activi care au contribuit mult la înnoirea mînăstirilor noastre din Moldova prin mari lucrări de restaurare, cît şi prin formarea de numeroşi călugări tineri în eparhie. Între aceştia amintesc aici pe Arhimandritul Ciprian Zaharia, care în timp de 12 ani a terminat vastele lucrări de restaurare de la Mînăstirea Bistriţa. cu cele cinci schituri dependente, şi a format o obşte de 35 de monahi tineri. Apoi amintesc pe Arhimandritul Zenovie Ghidescu, stareţul Mînăstirii Horaiţa, care a restaurat integral această mînăstire şi schitul Nechit, şi a format o obşte la fel de frumoasă, cu peste 25 de monahi tineri.

Acelaşi lucru l-a făcut şi Arhimandritul Victorin Oancle, stareţul Mînăstirii Sihăstria, considerat cel mai bun gospodar din eparhie. El a format o frumoasă obşte de 70 monahi, pe care se osteneşte să-i crească în dragoste de Dumnezeu şi de oameni, şi a restaurat integral mînăstirea. Un loc de frunte are şi Arhimandritul Grigore Halciuc, stareţul Mînăstirii Sfîntul Ioan de la Suceava, care înnoieşte mult mînăstirea şi face o bună misiune duhovnicească în Moldova şi peste tot prin marile pelerinaje ce se fac aici, la moaştele Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou.

Dintre mînăstirile de maici amintesc întîi pe monahiile stavrofore Eustochia Ciucanu, stareţa Mînăstirii Agapia, şi Nazaria Niţă, stareţa Mînăstirii Văratec. Ambele stareţe conduc cu răbdare şi înţelepciune cele mai mari mînăstiri de călugăriţe din ţară şi din sud-estul Europei, cu cîte 390 monahii fiecare, şi fac eforturi deosebite să păstreze o viaţă duhovnicească înaltă şi să crească suflete pline de dragostea lui Hristos. Alte stareţe din eparhie, la fel de înţelepte şi apreciate, sînt monahiile Adriana Cojocaru, stareţa Mînăstirii Suceviţa; Iulia Aramă, stareţa Mînăstirii Dragomirna; Benedicta, stareţa Mînăstirii Moldoviţa, şi Evelina Tănase, stareţa Mînăstirii Slatina.

8. Ce duhovnici deosebiţi, cu mare experienţă duhovnicească, consideraţi că sînt în Arhiepiscopia Iaşilor?

— Cel dintîi trebuie să amintesc pe marii duhovnici din Mînăstirea Sihăstria care ne-au crescut pe noi toţi — Arhimandritul Cleopa Ilie şi Ieroschimonahul Paisie Olaru. Ei au crescut şi format sute de călugări şi de maici şi au mii de fii duhovniceşti în ţară. Ei au creat, cu darul lui Hristos, un adevărat curent de înnoire duhovnicească a vieţii noastre monahale în ultimele decenii, îndeosebi în Moldova. Numele lor, mai ales al Părintelui Cleopa, sînt cunoscute peste tot. Apoi amintesc şi alţi duhovnici buni, ca: Arhimandritul Dosoftei Murariu din Mînăstirea Slatina şi protosinghelii Nifon Corduneanu de la Neamţ, Calinic Prisecaru de la Văratec, Marchian şi Iustin Pîrvu de la Bistriţa, Ieronim Gagea de la Bucium, Elefterie Mihai şi Sofronie Ungureanu de la Secu, Veniamin Palaghiu de la Agapia, Sava Parascan de la Dragomirna, Părintele Nicanor Săhlean de la Sfîntul Ioan — Suceava şi Nicodim Grosu, sihastru la Schitul Tarcău — Neamţ.

9. Ce părere aveţi despre mînăstirile cu frescă exterioară din nordul Moldovei?

— Sînt foarte frumoase, bine restaurate şi conservate, apreciate în toată lumea, sînt slujite cu credinţă de călugări şi călugăriţe, sînt un tezaur pentru ţară şi Biserică, dar nu se impun precum odinioară ca centre de spiritualitate ortodoxă majoră. Pentru aceasta ar avea mai multă nevoie de vieţuitori plini de elan pentru Hristos, de duhovnici plini de duh şi căldură, de slujbe frumoase pe măsura frescelor de pe pereţi şi mai ales de stareţi duhovniceşti şi mari la suflet!

10. Ce părere aveţi despre părinţii din obştea pe care o păstoriţi de atîţia ani?

— Ce pot să spun decît că îi iubesc din toată inima, ca pe părinţii şi fraţii «pe care mi i-a dat Dumnezeu». Le sînt şi părinte, şi frate în Domnul, le sînt şi ucenic. Cu ei împreună slăvim la acest sfînt Altar pe Dumnezeu, săvîrşim sfintele slujbe, stăm înaintea credincioşilor şi vizitatorilor, odihnim pe cei care vin să se închine şi să aprindă o lumînare la mormîntul celui mai mare voievod al neamului. Cu aceşti smeriţi călugări, 25 la număr, lucrăm de aproape două decenii la restaurarea generală a Mînăstirii Putna şi menţinem nestinsă candela credinţei şi a rugăciunii. Numai Dumnezeu ştie cîte suflete se mîngîie şi se întăresc aici din toată ţara. Or, la această dublă ctitorie, materială şi spirituală, toţi vieţuitorii din Putna sînt ctitori, ostenitori, împreună slujitori, fraţi şi părinţi în Hristos Domnul; căci unul slujeşte, altul cîntă, altul aleargă pe

drumuri pentru ceilalţi toţi, altul face mîncare, altul predică, altul spovedeşte, iar altul odihneşte pelerinii cu dragoste. Sîntem doar cîţiva, dar prin Hristos încă mai putem. Nu facem cît trebuie, dar un singur lucru căutăm şi dorim: să-l slăvim pe Dumnezeu cît mai mult prin jertfa noastră. Apoi să zidim sufleteşte pe toţi oamenii care ajung la Mînăstirea Putna şi să nu uităm de datoriile noastre monahale, pentru care vom fi întrebaţi în ziua cea mare a dării de răspuns.

11. Mai vin tineri şi vîrstnici în pelerinaj la Mînăstirea Putna şi la mormîntul lui Ştefan cel Mare? Ce îi mişcă mai mult sufleteşte?

— Vin tot anul şi mai ales din martie pînă după vacanţa de Crăciun. Vin din ce în ce mai mulţi. Este mînăstirea cu mormîntul voievodal cel mai vizitat, cel mai venerat de popor. Copiii şi elevii vin în costume naţionale, aduc coroniţe de flori şi crengi de stejar şi, după ce le aşază pe mormîntul lui Ştefan cel Mare, aprind lumînări şi cîntă cîntece patriotice în cinstea marelui domn al Moldovei. Ei sînt cei mai nevinovaţi şi aduc cu ei bucuria tinereţii şi speranţa vieţii. Iar înapoi duc în inimi cuvintele pline de duh şi evlavie ale părinţilor care le dau explicaţii.

După copii urmează studenţii. Ei sînt mult mai reţinuţi, mai întrebători. Unii întreabă de războaiele lui Ştefan cel Mare. Alţii, de bisericile zidite şi de marele curaj al domnului moldovean. Explicaţiile pline de vibraţie ale părinţilor îndrumători le înseninează feţele, le dau curaj în lupta vieţii şi îi înalţă sufleteşte. Urmează apoi ţăranii, care vin în număr destul de mare. Ei aprind multe lumînări la icoane şi la mormîntul voievodului, aduc coroane de flori, colivă de grîu şi jertfă drept ofrande pentru sufletul marelui domn. Mulţi aduc de acasă sau de pe cîmp buchete de flori naturale, spice de grîu, crengi de brad, de stejar sau de tei şi untdelemn pentru candele, pe care le depun la căpătîiul nemuritorului voievod. Alţi credincioşi vin însoţiţi de preoţii lor din sat şi fac împreună parastas la mormîntul ctitorului. Aceasta dovedeşte de cîtă cinste se bucură Ştefan cel Mare în evlavia poporului. Majoritatea locuitorilor moldoveni păstrează cu sfinţenie portretul lui prin casele lor şi îl consideră sfînt şi apărător al credinţei creştine ortodoxe.

Ultimii care vin în număr foarte mare sînt intelectualii de toate nivelurile. După ce aprind lumînări şi se închină, zăbovesc mult la mormîntul voievodului în tăcere şi rugăciune şi ascultă cu emoţie şi lacrimi prezentarea făcută de părinţi anume rînduiţi. Toţi ştiu bine ce a însemnat Ştefan cel Mare pentru Moldova şi pentru creştinismul european în a doua jumătate a secolului al XV-lea. De aceea vin la Putna intelectuali din toate colţurile ţării şi chiar din alte ţări şi cinstesc pe Ştefan cel Mare

ca pe cel mai mare domn român din epoca medievală, iar din mormîntul lui fac un loc sacru de pelerinaj naţional.

12. Ce ne spuneţi despre peştera Sfîntului Daniil Sihastrul situată în apropiere de Mînăstirea Putna?

— Este o mărturie de netăgăduit că aici, înainte de întemeierea Mînăstirii Putna, exista o vatră isihastă renumită în nordul Moldovei. Altfel, Sfîntul Daniil Sihastrul — care, după o însemnare, ar fi sihăstrit la început pe valea Secului, Neamţ, 14 ani — nu s-ar fi nevoit în această peşteră atîţia ani. Aceasta o confirmă şi descoperirea în ultimii zece ani a unui mic cimitir de sihaştri chiar sub temeliile casei domneşti a lui Ştefan cel Mare. Sub craniul fiecărui sihastru se afla tradiţionala cărămidă cu numele lui. Arheologii au afirmat că cimitirul datează din secolul XIV. Putem deci afirma că aici era o veche comunitate de sihaştri, cu cel puţin un secol înainte de întemeierea mînăstirii, din sînul căreia făcea parte şi Cuviosul Daniil Sihastrul, considerat pe drept cuvînt un înnoitor al monahismului moldovean din secolul XV.

13. Aveţi timp, în calitate de stareţ, să faceţi şi activitate pastoral-misionară cu credincioşii? Ce sfaturi le daţi?

— Facem cu toţii activitate duhovnicească cu credincioşii. Mai ales în posturi şi sărbători sîntem solicitaţi de ei la servicii religioase speciale, la spovedanie şi asistenţă pastorală. Parcă mai mult ca oricînd credincioşii noştri din aceste părţi simt nevoia de sfat, de cuvînt viu rostit la spovedanie, după caz. Şi nu este deloc uşor să le dăm sfaturi. Dacă le dăm un sfat bun, salvăm un suflet, o familie, o situaţie. Sînt zile cînd spovedim în posturi ore în şir, ca a doua zi să împărtăşim pe cei vrednici.

Ca duhovnic am avut la spovedanie multe satisfacţii sufleteşti, cînd am reuşit să împac pe oameni cu Dumnezeu şi cu conştiinţa lor. Sau să lămuresc pe unii creştini să lase sectele şi să revină în sînul Bisericii Ortodoxe. Dar am avut şi unele cazuri negative. Unii refuzau spovedania, alţii nu se spovedeau sincer, iar alţii mă sileau să le dau Sfintele Taine, cu toate că erau nevrednici. Iată ce mi s-a întîmplat odată. Era aici în satul Putna o familie formată din doi bătrîni. Femeia, mai credincioasă, se spovedea la mine. Bărbatul însă nu voia să vină la biserică şi refuza cele sfinte. Femeia îl îndemna mereu: « Hai, omule, la biserică şi te spovedeşte că vin Sfintele Paşti !» Iar el răspundea: « Lasă, femeie, că mă voi spovedi eu la bătrîneţe !» Ajungînd la suferinţă, în toamna anului 1960, bătrînul s-a îmbolnăvit de moarte. Atunci biata femeie a venit repede la mine şi m-a chemat să-i împărtăşesc soţul. Pe cînd intram cu Sfintele

Taine în casă, bolnavul își dădea sufletul chiar atunci. Am venit la mînăstire plîngînd că s-a pierdut un suflet, pentru că a refuzat toată viața biserica și spovedania.

14. Iubite Părinte Iachint, ce doriți să mai realizați pe viitor la Mînăstirea Putna?

— Mulțumesc lui Dumnezeu și Maicii Domnului, ocrotitoarea Mînăstirii Putna, că mi-au ajutat să facem ceva în această strălucită vatră monahală. Acum doresc să văd lucrurile de restaurare terminate și să pictăm în frescă biserica voievodală. Apoi aș dori să mai întărim obștea mînăstirii cu noi frați, după care mă retrag la liniște să-mi caut numai de suflet, că ceasul plecării mele s-a apropiat.

ARHIMANDRITUL GRIGORE HALCIUC *

Mînăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava

Vechea capitală a Moldovei — Suceava — este binecuvîntată de Dumnezeu să adăpostească cele mai vechi sfinte moaște din țara noastră, anume moaștele Sfîntului Ioan cel Nou, aduse aici din Cetatea Albă de evlaviosul domn Alexandru cel Bun în vara anului 1402, iar după alte mărturii, în 1415. Așezate la început în catedrala mitropolitană cunoscută sub numele de « Biserica Mirăuților», unde se ungeau domnii Moldovei, în anul 1589 au fost strămutate în noua catedrală mitropolitană zidită de Bogdan al III-lea și Ștefăniță Vodă, cu hramul Sfîntului Mare Mucenic Gheorghe. După mutarea capitalei Moldovei și a Mitropoliei de la Suceava la Iași și, mai ales, din secolul XVII, catedrala mitropolitană din Suceava devine mînăstire, cunoscută pînă astăzi sub numele de Mînăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava, după numele marelui mucenic ale cărui moaște se păstrează aici.

---

* Născut în comuna Poșta — Tulcea în anul 1938, în 1955 intră în viața monahală și este tuns în monahism la Mînăstirea Putna în 1974, iar în 1975 este hirotonit ieromonah. După absolvirea Seminarului și a Institutului Teologic — București, în 1978 este numit stareț la Mînăstirea Sfîntul Ioan cel Nou de la Suceava.

Din anul aducerii sfintelor moaște la Suceava pînă astăzi, credincioșii moldoveni și ardeleni cinstesc acest odor fără preț prin mici pelerinaje de închinare la Mînăstirea Sfîntul Ioan, care au loc zilnic și mai ales vinerea, Duminica și în sărbători. Te cucerești de evlavia bunilor moldoveni și a celor din toată țara, văzîndu-i cum stau la rînd de dimineață pînă seara cu fețele smerite și ochii înlăcrimați pentru a se închina la racla Sfîntului Mucenic Ioan. Te umilești și crești în credință, văzînd cu ce evlavie se închină bunii noștri creștini la moaștele marelui martir; cum stau în genunchi, cum își mărturisesc păcatele în taină, cum își spun suferințele lui Dumnezeu și Sfîntului Ioan, cum își ating fruntea, obrazul, mîinile și hainele de moaștele lui și vorbesc cu el ca și cu un prieten și părinte al lor duhovnicesc. De unde și cum s-a născut această tainică legătură sufletească la noi, între credincioși și sfinți, între evlavioșii români, călugări și mucenici? Oare nu cumva călugării se trag din martiri? Oare nu și ei suferă mucenicia de fiecare zi, cum spun Sfinții Părinți? Oare nu și credincioșii noștri au suferit martiriul vieții de-a lungul istoriei cu aceeași răbdare și statornicie, ca martirii și călugării?

Cel mai mare pelerinaj la moaștele Sfîntului Ioan de la Suceava are loc în zilele de 23 și 24 iunie, de sărbătoarea Sînzienelor. Pentru a afla cîteva date despre această străbună mînăstire, despre evlavia pelerinilor români care poposesc la moaștele Sfîntului Ioan cel Nou și despre rolul major al acestei mînăstiri la menținerea ortodoxiei și unității de neam și limbă, am invitat pe părintele Arhimandrit Grigore, starețul mînăstirii, să ne împărtășească cîteva gînduri și momente edificatoare în legătură cu cele de mai sus.

1. Cînd și în ce împrejurări au fost aduse moaștele Sfîntului Ioan cel Nou de la Cetatea Albă la Suceava?

— Moaștele Sfîntului Ioan cel Nou au fost aduse la Suceava în vara anului 1402, la porunca evlaviosului și pașnicului voievod Alexandru, supranumit « cel Bun ». Acest eveniment este legat și de alt moment important în Istoria Bisericii Ortodoxe Române, anume înființarea Mitropoliei Moldovei și recunoașterea primului mitropolit pe scaunul mitropolitan de la Suceava în persoana lui Iosif Mușat întîi. Or, prin aducerea acestor moaște de la Cetatea Albă la Suceava, capitala Moldovei, și sediul noului mitropolit, dobîndește o mai temeinică consfințire și se impune, duhovnicește, atît în fața poporului moldovean evlavios, cît și în fața celorlalte Biserici Ortodoxe surori.

2. Ce l-a determinat pe Alexandru cel Bun să aducă moaştele Sfîntului Ioan cel Nou în capitala Moldovei?

— Mai întîi au fost cele două evenimente amintite mai sus: înfiinţarea Mitropoliei Moldovei şi recunoaşterea canonică a primului mitropolit autohton, în persoana lui Iosif. Apoi a contribuit mult şi evlavia marelui voievod faţă de acest sfînt mucenic, care de fapt se afla tot pe teritoriul Moldovei de răsărit. Şi cum la Cetatea Albă veneau în pelerinaj credincioşi din toată Moldova, Alexandru cel Bun a dorit să strămute sfintele moaşte ale mucenicului Ioan în centrul ţării, la Suceava, ca să le fie mai la îndemînă. Alt motiv a fost gîndul că moaştele Sfîntului Ioan vor ocroti ţara Moldovei şi familia paşnicului domn de orice primejdie. Unii cred că aceste moaşte au fost aduse la Suceava, pentru a le săruta şi a le cinsti direct soţia voievodului, anume Ana Doamna, care era bolnavă, cu credinţa vindecării ei în chip miraculos. Prin aceasta se consolida şi autoritatea primului mitropolit al Moldovei, Iosif Muşat, şi se realiza o mai temeinică unitate religioasă şi naţională a ţării, în faţa ţărilor vecine neortodoxe.

3. Credeţi că s-a atins scopul pentru care au fost aduse moaştele Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou la Suceava?

— Sigur că da. Aceasta o dovedeşte marea evlavie pe care o au toţi credincioşii moldoveni şi transilvăneni pentru moaştele marelui mucenic de la Suceava, numeroasele pelerinaje ce se fac aici şi contribuţia majoră a acestor întîlniri frăţeşti şi ortodoxe la întărirea unităţii de credinţă, de neam şi de limbă. Acelaşi rol urmărit de aproape şase secole îl împlineşte şi acum racla cu moaştele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava. Căci aici se vindecă bolnavi, aici se alină tot felul de suferinţe sufleteşti şi trupeşti, aici se întîlnesc fraţi ortodocşi şi români din toate colţurile ţării şi se roagă împreună, dau laudă lui Dumnezeu la un loc şi se îmbărbătează în necazuri prin pilda muceniciei Sfîntului Ioan. Ca de pe un altar sau amvon, marele martir ortodox ne vorbeşte tuturor, ne întăreşte în lupta vieţii, ne dă curaj în ispite, ne ajută să dobîndim sănătate şi cele de folos şi ne sporeşte credinţa adevărată în Dumnezeu, împotriva tuturor curentelor sectare care bîntuie acum în toată lumea. Credinţa ortodoxă este credinţa martirilor, în frunte cu însuşi Fiul lui Dumnezeu, care S-a jertfit pe altarul Crucii pentru mîntuirea lumii şi a fiecăruia dintre noi. Dacă nu avem credinţă de martiri, răbdare de martiri, curaj de martiri şi statornicia lor în credinţă, nu ne putem numi ortodocşi şi nici nu ne putem mîntui.

Iată cum s-a schimbat scopul duhovnicesc urmărit prin aducerea acestor moaște de la Cetatea Albă la Suceava. Iată cum ne ajută sfinții la mîntuire, prin jertfă, prin moaștele și rugăciunile lor.

4. În ce împrejurări grele au fost duse în Polonia moaștele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava, în 1686, și unde au stat?

— Invazia armatelor poloneze în frunte cu regele Ioan Sobieski, în Moldova, împotriva turcilor, din vara anului 1686, s-a sfîrșit prin numeroase prădăciuni, iar, la reîntoarcere, prin luarea ca ostatec a marelui mitropolit moldovean Dosoftei, cu moaștele Sfîntului Ioan de la Suceava și cu toate odoarele de preț ale Mitropoliei moldovene. Moaștele au stat în Polonia 97 de ani, fiind mai întîi depuse într-o biserică din cetatea Stryj, aproape de orașul Zolkiew, apoi în 1690, așezate într-o mînăstire basiliană din Zolkiew (Jolcova), nu departe de Lvov. Acolo a murit și mitropolitul Dosoftei († 1693), iar sfintele moaște au fost străjuite permanent de cîțiva călugări moldoveni care au însoțit de la Suceava pe mitropolit și racla cu cinstitele moaște. Aceștia se chemau Adrian, Ioan și Ilarion. Ei slujeau Sfînta Liturghie și stăteau de strajă la moaștele sfîntului, cînd veneau credincioșii să se închine și să ceară ajutor. În această mînăstire au stat în exil sfintele moaște timp de 93 de ani, pînă au fost readuse la Suceava, în țara Moldovei.

5. Cum au fost aduse din exil moaștele Sfîntului Ioan cel Nou?

— Venind în vizită prin Suceava împăratul Austriei, Iosif al II-lea, la 4 iunie 1783, în urma cererii stăruitoare a moldovenilor, în frunte cu episcopul de Rădăuți, Dosoftei Herescu, de a li se aproba readucerea din exil a moaștelor Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou, protectorul Moldovei, Iosif al II-lea a socotit cererea lor dreaptă, zicînd: «Să le aducă și să le așeze aici, la locul lor!»

Atunci îndată episcopul Dosoftei a trimis la Zolkiew doi arhimandriți de la Rădăuți, anume Meletie și Ioasaf, care, luînd legătură cu împăratul și ajutați de o garnizoană imperială, în noaptea de 18 iunie 1783 au ridicat odorul cel de mult preț — racla cu sfintele moaște — le-au așezat într-o trăsură împărătească și străjuiți de șapte ostași împărătești au pornit spre Cernăuți. După cîteva zile și nopți de călătorie, au sosit la frontiera dintre Galiția și Moldova de nord, anume la podul de pe rîul Colacin. Aici a avut loc un moment solemn. De o parte stătea mulțimea credincioșilor Galiției, plîngînd după pierderea acestui sfînt odor, iar de cealaltă parte stătea mulțimea credincioșilor moldoveni, formată din 204 preoți, cu mii de credincioși în haine de sărbătoare, cu prapori, cu flori și lumînări aprinse în mîini, plîngînd de bucurie că li se

întoarce acasă Sfîntul Ioan cel Nou, ocrotitorul Moldovei timp de aproape trei secole. În fruntea cortegiului moldovenilor era venerabilul episcop de Rădăuţi, Dosoftei Herescu, în veşminte arhiereşti, cu toţi preoţii amintiţi, îmbrăcaţi în epitrahile şi feloane.

Cînd careta cu sfintele moaşte era la mijlocul podului, galiţienii şi-au luat rămas bun de la ostaşul lui Hristos, Ioan, mult pătimitorul, şi în timp ce se muta racla sfîntului în altă caretă a moldovenilor, s-au tras multe focuri de tun în semn de adio, dar şi de bucurie. După ce s-au închinat miile de credincioşi moldoveni şi au plîns îndeajuns pe sfînta raclă, a pornit cortegiul spre Cernăuţi, în sunetul clopotelor din toate satele. În frunte mergeau cei 204 preoţi, urmaţi de episcop, apoi de careta cu sfintele moaşte şi de lunga coloană de credincioşi cu făclii aprinse şi flori în mîini. Din sat în sat îi întîmpinau sătenii, cu mic, cu mare şi se făcea popas cu rugăciuni de ajutor pentru ţara Moldovei, pentru sătenii veniţi să se închine, pentru cei bolnavi, pentru popor. După ce se închinau toţi, cortegiul pleca mai departe din sat în sat şi la 29 iunie, de ziua Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, se intra în Cernăuţi, fiind întîmpinat de mulţime cu clopote, cu flori, cu făclii aprinse, mame cu copii în braţe, bolnavi de tot felul şi multe lacrimi de bucurie. Aici cinstitele moaşte au fost depuse în Biserica Sfînta Treime, numită «Herescu», spre închinarea tuturor, străjuite de cei doi arhimandriţi Meletie şi Ioasaf, unde au stat pînă la 7 septembrie.

În ajunul Naşterii Maicii Domnului, moaştele Sfîntului Ioan cel Nou au fost duse cu mare procesiune spre Suceava, cu acelaşi alai, cu sute de preoţi şi mii de credincioşi, în frunte cu episcopul de Rădăuţi, Dosoftei. Procesiunea a durat trei zile pînă la Suceava. Aici, racla cu sfintele moaşte a stat cinci zile în Biserica Adormirea Maicii Domnului iar în seara zilei de 13 septembrie, la privegherea praznicului Înălţarea Sfintei Cruci, sfintele moaşte au fost aduse în catedrala vechii Mitropolii a Moldovei din Suceava şi aşezate cu mare cinste la locul lor de odinioară. Cîte rugăciuni de bucurie şi cîte lacrimi s-au vărsat atunci din ochii miilor de credincioşi şi pelerini moldoveni este greu de imaginat. Numai atît amintim că aducerea moaştelor Sfîntului Ioan cel Nou din Polonia la Suceava, a fost o adevărată minune a sfîntului, a fost o răsplată a lui Dumnezeu pentru credinţa poporului nostru şi un semn de nădejde că Tatăl nostru cel ceresc şi cu toţi sfinţii Lui nu ne-au uitat şi nu ne vor uita niciodată, cît va fi neamul nostru credincios, răbdător şi milostiv.

În această atmosferă de nespusă bucurie, cu prilejul întoarcerii sfintelor moaşte, Sfîntul Ioan cel Nou a fost declarat de tot poporul patronul Moldovei, cu completarea numelui « de la Suceava».

6. Cum sînt cinstite moaştele Sfîntului Ioan cel Nou şi ce slujbe faceţi la sfînta lui raclă?

— Biserica stă deschisă pentru închinarea credincioşilor la sfintele moaşte de dimineaţa pînă seara tîrziu. Doi preoţi ieromonahi stau de veghe cu rîndul la capul sfîntului, iar credincioşii veniţi din toate colţurile ţării şi chiar străinii se închină în linişte şi cu mare credinţă. Ori de cîte ori cer credincioşii, li se citesc rugăciuni de sănătate şi ajutor lîngă racla sfîntului, iar, zilnic, după Sfînta Liturghie, se citeşte acatistul şi paraclisul Sfîntului Ioan cel Nou, făcătorul de minuni şi Sf. Maslu.

7. Cînd este ziua prăznuirii de peste an a Sfîntului Mucenic Ioan cel Nou şi cum se desfăşoară pelerinajul la moaştele lui?

— Ziua prăznuirii Sfîntului Ioan cel Nou este la 2 iunie cînd a fost martirizat şi decapitat în Cetatea Albă, la gurile Istrului. În această zi vin mulţi credincioşi aici la biserică. Mai vin la 29 august — Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul şi la Sfîntul Mare Mucenic Gheorghe. Dar adevăratul praznic şi hram anual în cinstea moaştelor Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava are loc la 24 iunie — Naşterea Sfîntului Ioan Botezătorul. Aşa se moşteneşte prin tradiţie. Hramul durează două zile. Cu acest prilej are loc la Suceava şi aici, în catedrala vechii Mitropolii a Moldovei, un mare pelerinaj. Credincioşii pornesc din satele lor cu o zi-două înainte şi sosesc aici în ajun, cînd se scot sfintele moaşte cu procesiune şi se depun în mijlocul curţii la locul dinainte pregătit, unde stau aproape două zile, străjuite de preoţi şi credincioşi, pentru închinarea tuturor pelerinilor veniţi din ţară.

Felul în care se desfăşoară acest pelerinaj la moaştele Sfîntului Ioan, cum se adună credincioşii din toate părţile, şi se închină cu evlavie la sfînta raclă, cum îşi ating hainele, capetele, fruntea şi pruncii de racla Sfîntului Ioan, cum aduc, mai ales ţăranii, flori de tot felul, sînziene de pe cîmp, coroniţe, spice de grîu de pe ogoare, iarbă şi crengi de pomi de prin grădini, cum le ating de racla lui ca să se sfinţească, cum îşi spun aici necazurile şi bucuriile, cum cer binecuvîntare de la preoţi, cu ce credinţă ascultă Sfînta Liturghie care se face în mijlocul curţii şi cu ce bucurie cîntă, se roagă, stau de veghe fără odihnă două zile şi două nopţi, este greu de povestit. Numai dacă stai de veghe cu ei la un hram şi te rogi şi cînţi împreună cu credincioşii, începi să-i înţelegi, să simţi ce simt ei şi să te întorci acasă cu aceleaşi bucurii cu care se întorc ei. După-amiază, la vecernie, sfintele moaşte se aduc în biserică şi sînt purtate pe mîini de credincioşii ardeleni, în special de maramureşeni, Odată cu seara, toţi pornesc spre satele şi casele lor, cu inimile hrănite de bucuria marelui praznic.

8. Ce sfaturi deosebite daţi credincioşilor care vin în pelerinaj la moaştele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava?

— Îi îndemnăm să se roage cu credinţă lui Dumnezeu şi Sfîntului Ioan cel Nou, să se împace cu cei din casa lor şi să fie cît mai des spovediţi de păcate, că fără spovedanie mai greu primim ajutorul lui Dumnezeu şi al sfinţilor. Apoi îl îndemnăm să-şi crească copiii lor în credinţă şi frică de Dumnezeu şi să se jertfească pentru ei, că fără jertfă şi martiriu, fără răbdare şi suferinţă, fără rugăciune şi viaţă curată, nu ne putem mîntui şi în zadar ne trecem zilele. Pe cei care primesc vindecări de boli şi li se împlinesc cererile aici, la moaştele Sfîntului Ioan, şi sînt numeroase aceste cazuri, îi îndemnăm să mulţumească lui Dumnezeu şi Sfîntului Ioan, cu rugăciuni de recunoştinţă, cu milostenii la săraci şi cu o viaţă creştinească exemplară. Avem cazuri de vindecări şi la oameni de alte religii, nu numai la credincioşii noştri ortodocşi. Cred că Sfîntul Ioan de la Suceava face cea mai mare misiune ortodoxă în Moldova, împreună cu Cuvioasa Parascheva de la Iaşi şi ceilalţi sfinţi din ţară.

9. Ce sfaturi duhovniceşti daţi părinţilor din această mînăstire?

— Le reamintesc făgăduinţele date la călugărie şi cele nouă fericiri. Dacă vom reuşi să păşim pe treptele celor nouă fericiri, prin smerenie, blîndeţe, lacrimi la rugăciune, milostenie şi celelalte, atunci am ajuns la adevărata desăvîrşire şi fericire veşnică.

10. Care este cea mai veche «Viaţă» a Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava scrisă şi păstrată pînă astăzi?

— Prima «viaţă» a mucenicului a fost scrisă prin anul 1415, la porunca voievodului Alexandru cel Bun, şi este intitulată astfel: «Mucenicia Sfîntului şi slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost martirizat la Cetatea Albă». Această scriere formează prima operă aghiografică şi literară scrisă în ţara noastră şi este compusă, cum reiese dintr-un document, de «Grigore monahul şi prezbiter al marii biserici a Moldovlahiei». Unii afirmă că acest prezbiter al «marii biserici» ar fi probabil arhimandritul Grigore Ţamblac, care în drum spre Kiev ar fi stat cîţiva ani în Moldova ca stareţ la Neamţ şi eclesiarh al catedralei mitropolitane de la Suceava. Alţi cercetători afirmă, şi poate pe bună dreptate, că «monahul şi prezbiterul marii biserici», numit Grigore, era un slujitor al catedralei mitropolitane de la Suceava, călugăr învăţat, martor ocular al aducerii moaştelor Sfîntului Ioan de la Cetatea Albă.

Oricum, noi credem de adevărată cea de a doua ipoteză şi propunem să v-o reamintim în întregime, citind-o şi dînd-o la lumina tiparului,

fiind cea mai veche operă de literatură aghiografică românească spre lauda Marelui Mucenic Ioan de la Suceava şi folosul credincioşilor noştri iubitori de sfinţi.

VIAŢA SFÎNTULUI ŞI MARELUI MUCENIC IOAN CEL NOU DE LA SUCEAVA*

Au fost multe persoane care au vieţuit după învăţătura bineplăcută lui Dumnezeu. Una dintre ele a fost Sfîntul Mare Mucenic Ioan cel Nou, cel care poate fi socotit primul, deşi s-a arătat mai pe urmă (după trecere multă de timp). Căci Stăpînul, nu numai pe pătimitorii cei din timpul dintîi i-a cinstit cu cununi, ci deschide uşa şi celorlalţi care voiesc, dîndu-le aceeaşi cinste şi daruri.

De aici începe cuvîntul istorisirii despre Ioan, viteaz ostaş al lui Hristos şi plin de darurile Duhului.

Dar cine a fost el şi de unde? În ce chip s-a învrednicit el de ceata pătimitorilor şi de cunună?

Locul naşterii sale este Trapezunt, cetate mare şi slăvită, la răsărit, mai aproape de asirieni, atingîndu-se de hotarele Armeniei celei mari. Mai mult chiar, este port (liman) tuturor vaselor care plutesc pe mare, fiind renumită pentru belşug şi bogăţii, căci, fiind la mare, locuitorii trăiau din negoţ şi navigaţie.

Deci Ioan, luînd marfă multă, porni pe mare. Dar vrăjmaşul n-a putut suporta fapta bună a acestui bărbat, căci îl vedea deseori rugîndu-se, postind, fiind cu bună purtare faţă de aproapele, făcînd bine şi miluind pe cei ce sufereau în corabie din cauza lipsei, sau pe cei ce erau cu ochii plini de lacrimi şi cu mîna întinsă, mîngîindu-i pe cei suferinzi, zicîndu-şi în sine: « Precum vei milui, aşa vei fi miluit; precum vei mîngîia, aşa vei fi mîngîiat».

Din pricina aceasta îşi ridică împotrivă pe căpitanul corăbiei, care făcea parte din credinţa apuseană, un om rău, furios şi nemilos. Pricina vrăjmăşiei l-a învăpăiat repede. Deci oprind în aşa numita Cetatea Albă, s-a dus şi a clevetit pe mucenic la cel ce era atunci eparhul cetăţii, care era persan, apărător al amăgirii primite de la părinţii lui.

În faţa acestuia, depune mărturie mincinoasă, zicînd: « Este, o, stăpîne, un bărbat care a venit cu mine şi care s-a depărtat de la tradiţie şi s-a înstrăinat de credinţa creştinească, voieşte a trece la credinţa ta şi a se face părtaş tradiţiilor voastre — care sînt mai renumite. Mi-a declarat aceasta prin multe jurăminte pe cînd pluteam pe mare. De aceea, fă curînd cu el cele de cuviinţă, căci el s-a

* Această „Viaţă" a fost alcătuită de Ieromonahul Grigore de la Suceava la începutul secolului XV, fiind publicată întîia oară de Episcopul Melchisedec de Roman.

încărcat cu multă laudă pe sine, că este renumit şi cu multă avere şi cu nimic mai prejos decît cel dintîi nobil din cetatea Trapezunt».

Acestea auzind păgînul acela cu suflet rău, mulţumit întru sine de cele grăite, s-a sculat cu bucurie, a mers şi a şezut pe scaunul de judecată, apoi a poruncit să aducă la sine pe mucenic.

Cînd a ajuns la dînsul mucenicul, eparhul i-a zis:

« — Cele despre tine cu mulţumire le-am auzit, o, bărbat ales, şi că ai venit pe corabie şi că ai fost atras de cucernica şi întru tot puternica noastră credinţă şi cu multă dragoste ai fost pătruns de dînsa; căci aşa este credinţa noastră — se atinge de cei cu gîndire curată şi învăpăiază inimile lor cu dragostea sa, dînd scurgere bună vieţii şi ani îndelungaţi. Deci nu întîrzia, alesule prieten, ci lepădînd credinţa creştinească, cea vrednică de rîs, tradiţiile şi legile ei, cu glas luminat huleşte-le înaintea noastră şi acestei adunări a poporului, căci de aceea toţi, împreună cu femei şi copii, s-au adunat ca să te asculte pe tine cel ce voieşti să fii propovăduitor al luminatei şi renumitei noastre credinţe. Deci, vino, o, minunatule, stai cu noi şi cu oamenii, şi cu glas frumos proslăveşte soarele cel strălucitor, dă cinste stelei care străluceşte înaintea lui şi numai acestor lumini strălucitoare să aduci jertfă. Numai aşa te vei învrednici de cinste şi dregătorie de la împărat şi cu noi ca un frate de aproape te vei îndulci de traiul cel bun al tuturor oamenilor».

Pe cînd vicleanul grăia acestea, Ioan, ridicîndu-şi ochii minţii, chema în ajutor pe Stăpînul cel ce a zis: « Cînd veţi fi duşi înaintea împăraţilor şi a domnilor pentru numele Meu, să nu vă învăţaţi mai înainte ce să grăiţi şi ce să răspundeţi în acel ceas, căci se va da vouă cuvînt căruia nu-i vor putea sta împotrivă potrivnicii voştri». Apoi, cu ochii căutînd la prigonitorul său, a ridicat mîna şi cu multă îndrăzneală a spus:

« — Mi se pare că este o adevărată minciună aceasta, căci nu sînt ale mele vorbele despre lepădarea de Hristosul meu. Să nu fie mie aceasta! Să dea Domnul nostru Iisus Hristos ca să nu-mi fie vreodată aceasta în minte. Acestea sînt născociri ale vrăjmaşului adevărului şi ale lui Satan, tatăl tău. Căci a intrat el în tine ca într-un vas vrednic de necinste şi prin tine vorbindu-mi nădăjduieşte a mă trage la pieire şi a mă sili să mă îndepărtez de adevăratul Dumnezeu, Făcătorul tuturor făpturilor văzute şi nevăzute şi chiar al soarelui — pe care tu, fiind cuprins de negura înşelăciunii, îl cinsteşti ca pe Dumnezeu şi îi aduci cinstire ca un om fără de minte. Însă cunoscînd de la mine adevărul, leapădă, rogu-te, negura rătăcirii care ţi-a acoperit sufletul şi învredniceşte-te a fi fiu al luminii, strălucind mai mult decît soarele — prin lumina dumnezeiescului Botez. Să nu socoteşti că este Dumnezeu acest strălucitor care este soarele, pus pentru servirea oamenilor de către Dumnezeu Creatorul, fiind zidit în ziua a patra. Cum este deci Dumnezeu o creatură?» Şi împreună cu aceste cuvinte, ridicînd mîinile la cer, a strigat ca să fie auzit de toţi: « Să nu-mi fie mie a mă lepăda de Tine, Hris-

toase, de Părintele Tău cel fără de început şi de Prea Sfîntul Duh. Nu mă voi închina soarelui, nu voi sluji focului, nu voi jertfi stelei cea numită cu numele desfrînării».

Acestea grăindu-le mucenicul cu îndrăzneală şi cu chip luminat, prigonitorul se schimbă la faţă aprins de focul mîniei şi neputînd suferi împotrivirea bărbatului pe al cărui Dumnezeu el îl hulise în mijlocul unei mulţimi foarte numeroase şi pe care Ioan îl propovăduia, iar credinţa sa numind-o amăgire, porunci ostaşilor a dezbrăca de haine pe mucenic, lucru care s-a făcut mai degrabă decît cuvîntul, rămînînd gol cel ce era îmbrăcat în Hristos. Apoi a poruncit a se aduce multe toiege şi căutînd la mucenic a zis:

« — Nu ai făgăduit nouă a fi grăitor de basme, ci ai făgăduit a te lepăda de credinţa ta cea nefolositoare, a veni la credinţa noastră cea luminată şi a te înfrumuseţa cu legile noastre; lasă deci această vorbire zadarnică şi împlineşte ce ai făgăduit, închinîndu-te soarelui celui strălucitor. Iar de nu, te încredintez pe credinţa noastră cea renumită, că-ţi voi zdrobi trupul, nu numai cu aceste toiege, ci te voi ispiti şi altfel, prin chinuri mai cumplite şi insuportabile, apoi crunt te voi omorî!»

La acestea, mucenicul răspunse:

« — Eu nu sînt grăitor de basme după cum zici tu, o, pîngăritorule, ci sînt rob al adevăratului Dumnezeu şi propovăduitor al Treimei celei Sfinte şi preaslăvite, iar credinţa am deprins-o de la strămoşi şi de la părinţi şi Lui unuia mă închin şi Lui unuia slujesc şi îi aduc jertfă de laudă, pe El îl socotesc Creator şi de la El aştept judecata viilor şi morţilor. El va răsplăti fiecăruia după faptele sale şi la porunca Lui şi acest soare, pus pentru slujba oamenilor, se va întuneca. De aceea, să nu nădăjduieşti a auzi de la mine sau a vedea altceva, căci cele ce am zis întî acelea le repet şi acum. Niciodată nu voi socoti creatura ca Dumnezeu şi nu mă voi închina făpturii ca lui Dumnezeu, atît timp cît sînt stăpîn pe cugetarea mea. Deci, nu întîrzia, lucrătorule al nedreptăţii, ci arată năravul tău cel dobitocesc şi neomenesc care se ascunde în tine, slobozeşte-te de grija muncilor. Pe mine, cu ce fel de moarte voieşti a-mi da, trimite-mă înaintea doritului meu Stăpîn şi Dumnezeu, pentru ca urechile mele să nu audă prea mult hulele tale despre care zice proorocul, « otravă de aspidă sub buzele lor» şi ca faţa ta păcătoasă să nu o arăţi mult ochilor mei. Iată, trupul meu îţi stă gata; bate cu toiegele, rade cu foc, îneacă cu apă, zdrobeşte cu sabia, sau în alt chip cumplit adu moartea asupra mea, căci toate acestea sînt gata a suferi cu bucurie pentru dragostea Hristosului meu».

Multe cuvinte ca acestea ascultînd prigonitorul, s-a aprins de cruzime şi a poruncit să-l întindă pe pămînt, apoi să-l bată fără milă cu toiege noduroase. Din pricina cruzimii, trupul mucenicului s-a umplut de sînge, asemenea şi locul din jur unde fusese întins. Văzînd acestea mucenicul, ridicînd gîndul către cer, a zis: « Mulţumesc Ţie, Stăpîne al cerului şi al pămîntului, pentru că m-ai învred-

nicit să mă botez cu sînge şi să mă spăl de întinăciunea păcatelor». Iar fiii întunericului umplîndu-se de furie pentru cele ce a zis mucenicul, atît l-au chinuit şi i-au zdrobit trupul, încît i-au curmat şi glasul. Apoi, pentru că se înserase, legîndu-l în lanţuri, l-au aruncat în temniţă ca pe un mort, urmînd ca a doua zi să-l chinuiască şi mai mult.

A doua zi de dimineaţă, stînd la locul obişnuit de judecată acel hulitor, eparhul cetăţii cu chip de fiară, a poruncit să-l aducă pe mucenic. Văzîndu-l cu faţa luminoasă şi plin de bucurie în suflet, a rămas tiranul foarte mirat că într-un trup atît de zdrobit se află suflet viu şi i-a zis:

« — Vezi, Ioane, la ce chinuri te-a adus nesupunerea ta? Puţin a fost să fii lipsit de viaţa cea dulce şi dragă tuturor oamenilor. Dar de te vei supune mie, în cîteva zile te vei scula din suferinţă, căci la noi sînt mulţi doctori meşteri, veniţi din India şi din Persida, iar dacă încă eşti creştin, să ştii că şi mai multe rele te aşteaptă».

Iar mucenicul a zis:

« — O, judecătorule, eu nu port grijă de trupul meu zdrobit, căci cu cît trupul nostru cel dinafară putrezeşte, cu atît se înnoieşte cel dinăuntru, după cum zice marele Apostol. Singura mea grijă este ca să mă întăresc prin Hristos şi să pot răbda pînă la sfîrşit chinurile pe care tu mi le dai, căci El însuşi a zis: „Cel ce va răbda pînă la sfîrşit, acela se va mîntui". Dacă ai născocit ceva mai rău, fă, căci ranele cele dintîi nu le mai socotesc».

Ruşinat fiind de cuvintele înţelepte ale mucenicului, tremurînd de mînie şi strigînd ca o fiară, iarăşi a poruncit să-l întindă pe mucenic la pămînt şi să-l bată mai cumplit. Chinuitorii lui se schimbau unii cu alţii — pentru a se odihni. Trupul era chinuit, dar prin şoptirea buzelor îşi însemna rugăciunea. Cînd şi ostaşii au obosit, bătînd trupul mucenicului cu răbdare de diamant, toţi cei de faţă, de toată vîrsta, strigau către hulitorul judecător, defăimîndu-i năravul şi sălbăticia. Mîniindu-se şi mai mult, hulitorul judecător a poruncit să aducă un cal neînvăţat şi sălbatic, să lege tare picioarele mucenicului de coada calului. şi unul din ostaşi să-l încalece şi să alerge pe uliţele cetăţii.

Aşa a fost tîrît sfîntul prin toată cetatea. Tristă vedere pentru ochii celor cucernici! Iar cînd, cel ce tîra pe sfîntul, a ajuns între locuinţele evreilor, aceştia au început să chiuie, întorcîndu-şi feţele şi aruncînd, cu ce aveau la îndemînă, asupra sfîntului. Iar unul dintre ei scoţînd o sabie l-a ajuns pe sfînt şi i-a tăiat cinstitul cap, despărţindu-l de trup. Apoi dezlegîndu-l, l-au lăsat la un loc cu capul, zăcînd dispreţuit şi nelăsînd a se apropia cineva dintre cei cucernici.

În noaptea aceea s-au arătat făclii de foc arzînd deasupra trupului mucenicului şi trei bărbaţi cu chip luminos, rostind cuvinte sfinte şi făcînd tămîiere, un stîlp de foc s-a pogorît din cer deasupra trupului sfîntului. Acestea mulţi le-au văzut. Iar unul dintre iudei, a cărui casă era mai aproape de locul unde zăcea mult pătimitorul trup, socotind că preoţii creştini au venit să-l ia şi să-l

îngroape după obicei, luînd un arc cu săgeată şi apropiindu-se, voia a săgeta pe unul dintre acei preoţi cu chip luminos. Dar cînd a tras după cît i-a fost puterea, a rămas săgeata lipită de coarda arcului şi de degetele mîinii drepte, iar arcul de mîna stîngă, încît nu putea nici săgeata să o slobodă după scop şi nici mîinile a le slobozi de pe arc. Şi a suferit acest cumplit chin toată noaptea, ca un pui de viperă.

După ce s-a luminat de ziuă şi s-au făcut nevăzuţi acei bărbaţi minunaţi cu chip luminos, fără deosebire, s-au adunat oameni de toată vîrsta privind pe ticălosul săgetător, iar el a spus toate cum s-au petrecut, şi numai aşa a dobîndit slobozenie. Atunci judecătorul cel hulitor şi prigonitor, temîndu-se de slăvitele fapte care s-au întîmplat, a poruncit creştinilor să îngroape trupul.

Luînd creştinii trupul l-au pus într-un loc cinstit. Trecînd multe zile, căpitanul acelei corăbii pe care fusese sfîntul, a voit să-l fure şi să-l ducă în ţara sa. Deci într-o noapte, avînd timp bine potrivit, a venit cu însoţitorii săi şi au săpat voind să ia moaştele. Însă în ceasul acela s-a arătat ostaşul lui Hristos preotului bisericii aceleia, zicînd: « — Sculîndu-te, aleargă degrabă la biserică pentru că voiesc să mă fure !». Iar el s-a sculat cu mare grabă şi venind a aflat mormîntul săpat şi puţin lipsise ca să fure trupul. Deci, chemînd oameni cucernici, le-a spus celc întîmplate şi au proslăvit pe Dumnezeu, care preaslăvise pe sfîntul.

Luînd acele cinstite moaşte, le-au pus în Sfîntul Altar, aproape de Sfînta Masă, şi aici s-au păstrat peste şaptezeci de ani.

De atunci, fără încetare, au fost semne dumnezeieşti în timpul nopţii: uneori un stîlp de foc pogorîndu-se stătea deasupra mormîntului mucenicului; alteori puterea dumnezeiască făcea să se simtă miresme care ieşeau din mormînt.

Acestea au ajuns la urechile cucernicului domn care stăpînea peste toată ţara Moldovei şi pînă la ţărmul mării, iubitorul de Hristos, marele Voievod Ioan Alexandru, care era bărbat cu bune purtări şi iubitor de mucenici.

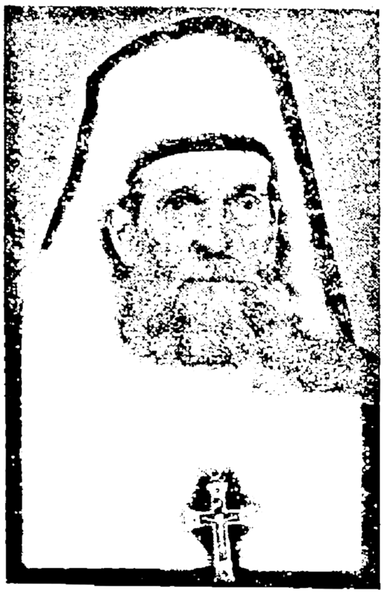
Cînd a fost el înştiinţat de moaştele mucenicului, a fost cuprins de credinţa de a le lua. Deci, cu sfatul celui ce atunci cîrmuia cele bisericeşti, a Prea Sfinţitului Arhiepiscop Iosif, trimite un boier cu multă oaste să aducă la dînsul cu mare cinste, vrednicul de slavă, trupul mucenicului, pe care grabnic primindu-l, cu cinste vrednică şi cuvenită îl întîmpină împreună cu toţi dregătorii săi şi cu mult popor credincios, cu arhierei şi cu tot clerul bisericesc, cu făclii, cu tămîie şi cu miruri binemirositoare. Acesta se închină la racla sfîntului, cuprinse pătimitorul trup, atinse ochii şi buzele sale de mîinile sfîntului, vărsă cu prisosinţă lacrimi de bucurie, propunînd a fi păzitor al satului său şi aşa îl pune în cinste în prea sfînta Mitropolie, în luminata cetate de scaun Suceava.

Despre vindecările celor cuprinşi de multe neputinţe, las să vorbească cei ce au primit binefacerile.

De astfel de mucenicie a avut parte Sfîntul şi Marele Mucenic Ioan, aşa a ruşinat el pe hulitorul judecător, astfel de luptă a dus el în nevoinţă, cu astfel de cununi a fost încununat de Mîntuitorul Iisus Hristos. Aceasta este neguţătoria cea bună a lui Ioan: a dat puţin şi a dobîndit mult ! Hulitorului i-a lăsat trupul ca pe o sarcină şi a nădăjduit la Ierusalimul cel de sus, în ceata mucenicilor ca un mucenic, în sînurile lui Avraam, în locaşurile sfinţilor, la limanul cel bun, în palatul cel nestricăcios, primindu-l prin bunătatea Sfintei şi Prea dumnezeieştii Treimi, căreia I se cuvine slava, stăpînirea, cinstea şi închinăciunea, acum şi întru nesfîrşitele veacurile ale veacurilor, Amin !

PROTOSINGHELUL SAVA PARASCAN *

Mînăstirea Dragomirna

De-a lungul a patru secole de existenţă, Mînăstirea Dragomirna a trăit două epoci de mare înflorire duhovnicească. Prima a fost epoca de început 1602—1650, cînd mitropolitul Anastasie Crimca, ctitorul fondator, întemeiază şi organizează la Dragomirna o obşte monahală model, după « Aşezămîntul» lăsat de el în care excela, pe lîngă viaţa de rugăciune, şi o vestită şcoală de miniatură bisericească unică în ţara noastră.

A doua epocă de înflorire duhovnicească a fost între anii 1764—1775, sub stăreţia Cuviosului Paisie venit din Muntele Athos cu 64 ucenici ai săi. Timp de 12 ani cît a condus Mînăstirea Dragomirna, stareţul Paisie a făcut din ea o adevărată vatră de viaţă monahală isihastă model în Moldova, sporind obştea pînă la 350 de monahi, după Aşezămîntul întemeiat de el. Marele stareţ organizează la Dragomirna un puternic centru de traduceri patristice filocalice unic pentru acea vreme în ţara noastră, în care monahii elenişti români traduc în limba noastră pentru prima dată Filocalia.

Sub lunga ocupaţie austriacă (1775—1918), Mînăstirea Dragomirna figura ca mînăstire mai mult simbolic, avînd o obşte de cel mult 20 de monahi. După anul 1918 viaţa monahală începe să înflorească la Dragomirna, transformîndu-se în anul 1965 în mînăstire de călugăriţe. Astăzi obştea Mînăstirii Dragomirna numără aproape 30 de maici, sub îndrumarea monahiei Iulia Aramă, stareţa acestui sfînt aşezămînt. Îmbrăcată în veşmînt nou, după vastele lucrări de restaurare generală, Mînăstirea Dragomirna începe să trăiască a treia etapă de înflorire duhovnicească.

Părintele duhovnicesc al acestei comunităţi monahale din nordul Moldovei este Protosinghelul Sava Parascan, slujitor neobosit la altarul acestei mînăstiri din anul 1953. Este un călugăr smerit, tăcut şi nevoitor. Evită mulţimea şi vorbele de prisos. De aceea, cu greu am reuşit să adun

* S-a născut în anul 1918 în comuna Grămeşti — Suceava; în 1945 intră în viaţa monahală la Mînăstirea Dragomirna; în 1948 este călugărit şi în 1953 este hirotonit preot. Din 1960 este duhovnicul Mînăstirii Dragomirna.

cîteva sfaturi de la Părintele Sava, pe care le fac cunoscute iubitorilor de Hristos în rîndurile următoare.

1. **Unde v-ați format duhovnicește, părinte Sava?**

— Aici, în obștea Mînăstirii Dragomirna. După ce m-am întors cu viață din război, în vara anului 1945 m-am hotărît să intru în viața monahală la Dragomirna. Dar ajungînd în apropiere, cum priveam mînăstirea de pe culmea unui deal, mi s-a părut locul pustiu și urît și din ispita diavolului m-am întors acasă. Apoi, cu darul lui Hristos, am început să am mustrări de cuget că m-am reîntors în lume și la 5 decembrie 1945, cînd se cinstește Cuviosul Sava cel Sfințit, am intrat definitiv la Mînăstirea Dragomirna. Timp de trei ani am făcut ascultare cu dragoste, în tăcere și rugăciune, învățînd de la toți călugării cîte ceva pentru suflet. Unul mă învăța să mă rog neîncetat cu rugăciunea lui Iisus. Altul mă învăța să vorbesc puțin și numai cînd sînt întrebat. Altul mă învăța să cer iertare de la fiecare, chiar dacă nu supăram pe nimeni. Altul mă învăța să fac metanii și să nu privesc pe nimeni în față. Altul mă învăța să citesc pe cirilică și să cînt la strană, iar duhovnicul meu mă învăța cum să mă rog, cum să mă spovedesc curat, cum să scap de ispitele tinereții, cum să-mi înfrînez limba și simțurile, cum să pot crește duhovnicește în nevoința călugărească. De la fiecare am învățat cîte ceva în taină, fără un program anume organizat.

2. **Cum slujiți Biserica lui Hristos în calitate de preot?**

— La început fugeam de preoție, socotindu-mă nevrednic de un har așa de mare. Dar la sfatul duhovnicului, văzînd că sînt preoți puțini și nu are cine sluji Sfînta Liturghie, am primit hirotonia. Mărturisesc că de 35 de ani de cînd sînt hirotonit preot niciodată nu am lipsit de la sfintele slujbe și mai ales de la Sfînta Liturghie, afară de cazul cînd eram în ascultare. Niciodată nu m-am sustras de la slujbă. Cînd eram rînduit la altar, lăsam toate, mă spovedeam la duhovnic, și stăteam cu smerenie înaintea Domnului ziua și noaptea. Mai greu mi-a fost să stau cu credincioșii, să le ascult necazurile și să-i spovedesc. Mai ales că eu am fugit de cele ale lumii. Dar un glas de taină mă îndemna: « Iubește pe oameni că sînt copiii lui Dumnezeu. Nu fugi de ei, ci ascultă-i, dă-le sfat, spovedește-i, mîngîie-i că pentru ei S-a răstignit Hristos pe cruce». De atunci am început să fac și misiune pastorală, să spovedesc mirenii, să le fac rugăciuni, să-i formez duhovnicește și cu darul Domnului am multe bucurii duhovnicești cînd văd că mă ascultă.

3. **Care vă sînt cele mai mari bucurii duhovnicești în monahism?**

— Ascultarea în liniște unită cu rugăciunea lui Iisus și Sfînta Liturghie. Iar a treia bucurie în inima mea o simt cînd spovedesc obștea mînăstirii și

chiar pe mireni şi văd că mă ascultă, că părăsesc păcatele şi se apropie de biserică şi de Dumnezeu. Dar cea mai mare bucurie în suflet îmi aduce Sfînta Liturghie, cînd stau înaintea Sfîntului Altar şi mă rog pentru mine şi pentru lume. Atunci nu doresc să vorbesc cu nimeni, decît cu singur Dumnezeu.

4. De cîţi ani slujiţi zilnic la Dragomirna Sfînta Liturghie?

— De peste 20 de ani. Doar ocazional dacă mă mai schimbă vreun preot care trece pe aici. Mulţumesc Domnului că mi-a dat putere şi sănătate să slujesc. Cît voi mai putea, voi sluji cu aceeaşi rîvnă Biserica lui Hristos. După slujbă lucrez zilnic şi în gospodăria mînăstirii. Caut să împac pe Maria cu Marta. Mi-s dragi albinele, animalele, florile, cîmpul, munca în grădină. La toate lucrez cu dragoste şi mulţumire sufletească, pentru că toate îmi vorbesc de Dumnezeu, fie în biserică, fie în gospodărie, dacă facem toate cu dragoste şi cu rugăciune, simţim permanent că stăm înaintea lui Dumnezeu. Atunci viaţa noastră este o liturghie continuă veşnică.

5. Care este semnul că tot ce facem este plăcut lui Dumnezeu?

— Este bucuria şi pacea duhovnicească pe care o simţim în inimă. Dacă facem toate cu binecuvîntare şi poruncă, dacă duhovnicul şi conştiinţa ne îndeamnă să facem ceva şi dacă săvîrşim toate cu rugăciune şi bucurie curată, înseamnă că tot ce facem este spre lauda lui Dumnezeu, spre folosul tuturor şi spre mîntuirea noastră. Eu aşa lucrez în toate şi am mare pace şi bucurie duhovnicească.

6. Ce sfaturi duhovniceşti daţi maicilor din mînăstire?

— Să iubească biserica precum iubesc pe Hristos. Să iubească rugăciunea precum îşi iubesc sufletul, că rugăciunea este hrana sufletului. Să iubească pe Dumnezeu ca pe Tatăl cel ceresc; să iubească pe toţi oamenii ca pe fraţii lor. Dacă vor trăi toate în ascultare şi iubire, în tăcere şi smerenie, în rugăciune şi răbdare, vor deveni adevărate mirese ale lui Hristos şi candela lor nu se va stinge în veci.

7. Ce sfaturi de mîntuire daţi credincioşilor?

— Să nu lipsească în sărbători de la biserică, să nască şi să crească copii în frică de Dumnezeu, să se mărturisească regulat şi să facă milostenie după putere. Apoi să fie în pace cu toţi, să citească scrieri sfinte, mai ales Noul Testament, şi să se ferească de tot felul de secte care s-au rupt de Biserică. De vor face acestea, vor duce o viaţă liniştită pe pămînt şi vor dobîndi pe Hristos în cer.

8. Cum s-ar putea realiza înnoirea monahismului de azi?

— Pentru a realiza o înnoire duhovnicească într-o mînăstire, trebuie mai întîi ca ea să fie condusă de un stareţ duhovnicesc, iubitor de biserică, de rugăciune, de post, de linişte şi milostenie. Primul care contribuie la creşterea unei mînăstiri este stareţul. Urmează duhovnicul mînăstirii. Fără un duhovnic bun nu se poate face mai nimic. Apoi, să se organizeze după tipic slujbele bisericii şi să se facă zilnic Sfînta Liturghie, cu participarea întregii obşti. Apoi să fie deplină armonie şi iubire în mînăstire, deasă spovedanie, şi regulată împărtăşanie, iar călugării să citească mai mult sfintele cărţi. Fără multă rugăciune şi citire, fără dragoste şi ascultare duhovnicească nu se poate face nimic prin mînăstiri. Dar cu acestea, putem face mult, putem zidi şi să fim folositori, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicii Domnului.

ARHIMANDRITUL DOSOFTEI MURARIU *

Mînăstirea Slatina

Marea ctitorie a voievodului Alexandru Lăpuşneanu — Mînăstirea Slatina — după patru secole de existenţă ca obşte de călugări, a fost transformată în ultimele trei decenii în obşte de călugăriţe. Acest proces de «transformare», de schimbare a vieţuitorilor unor mînăstiri, s-a petrecut în mai multe eparhii din ţara noastră, în majoritatea cazurilor, aceasta a dat rezultate bune. Călugăriţele, mai numeroase la noi, iubitoare de biserică, bune cîntăreţe şi păstrătoare ale unei vieţi duhovniceşti înalte, au contribuit nu puţin la crearea unui curent înnoitor în mînăstirile noastre. Este destul să poposeşti cîteva ore în incinta mînăstirilor Suceviţa, Moldoviţa, Dragomirna şi Slatina ca să te convingi pe deplin de acest adevăr îmbucurător.

* S-a născut în anul 1913 în comuna Stăuceni — Botoşani şi a primit tunderea în monahism în Mînăstirea Sihăstria. După terminarea Seminarului de la Mînăstirea Cernica, face studiile teologice la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, termină magisteriul la Bucureşti şi slujeşte mulţi ani ca preot deservent la Catedrala Patriarhală din Capitală. După aproape două decenii de pastoraţie misionară în cîteva parohii din Transilvania, se retrage la Mînăstirea Slatina. În anul 1990 s-a mutat la domnul.

Între toate acestea, Mînăstirea Slatina este considerată cea mai bine organizată și mai duhovnicească obște de călugărițe din Moldova. Pe lîngă rîvna și jertfa călugărițelor de aici, în frunte cu monahia Evelina Tănase, stareța mînăstirii, un rol major la menținerea unei vieți monahale înalte îl au duhovnicii. Între aceștia ar trebui amintit aici venerabilul Protosinghel Emilian Olaru, recent mutat la Domnul, care a povățuit această obște ca păstor sufletesc timp de 25 de ani. Cine dintre cei care l-au cunoscut ar putea să vorbească îndeajuns despre nevoința, smerenia, dragostea și blîndețea părintelui duhovnic Emilian? Era ca un alt Serafim de Sarov. A decedat în ziua de Sfintele Paști. Întreaga obște a acestei frumoase mînăstiri, formată astăzi din aproape 50 de suflete, a fost crescută duhovnicește de acest mare duhovnic. Smerenia și ascultarea maicilor de aici, blîndețea și mai ales armonia care domnește între ele, fac din această mînăstire una dintre cele mai unitare și reușite obști călugărești.

Arhimandritul Dosoftei Murariu, strălucit teolog, predicator și preot misionar din mînăstirile noastre, cu metania din Sihăstria, este de cîțiva ani duhovnicul Mînăstirii Slatina. Deși nu are mulți fii duhovnicești astăzi, din cauza unei vechi suferințe, este destul să amintim că teza de licență a Prea Cuvioșiei Sale, « *Viața Sfîntului Serafim de Sarov*», susținută la Institutul Teologic din Sibiu în 1947, este cea mai popularizată teză din ultimele decenii, ca să ne dăm seama de nivelul său teologic și duhovnicesc. În urma invitației noastre, Arhimandritul Dosoftei ne oferă o meditație despre treptele desăvîrșirii duhovnicești, pe care o publicăm mai jos.

DESPRE TREPTELE DESĂVÎRŞIRII CREŞTINE

Scopul suprem al vieții creștine, în general, este unirea duhovnicească a omului cu Dumnezeu. De aceea spunem că viața creștină este prin ea însăși o viață tainică în Hristos. Și această formă nouă de viață, cunoscută foarte puțin în lumea Vechiului Testament, bănuită în unele religii păgîne, dar caracteristică lumii creștine de peste tot și dezvoltată mai ales în Ortodoxie, nu este altceva decît punerea omului în posibilitatea unei experiențe lăuntrice, a unui contact nemijlocit, direct cu lumea spirituală, în general, și cu un Dumnezeu de Care el atîrnă, în special. Adică într-o situație asemănătoare cu viața primordială a lui Adam din paradis, înainte de cădere și cu posibilități de a se înălța chiar mai presus decît aceea.

Pentru atingerea acestei culmi, însă, se cere o rîvnă și o putere deosebită de înțelegere a lucrurilor celor mai presus de simțuri, puterea unei înțelegeri imediate și directe, numită în teologie înțelegere duhovni-

cească. Şi, vrednic de reţinut este faptul că această înclinare şi putere superioară nu este, precum s-ar părea, un beneficiu de care se bucură doar un număr restrîns de privilegiaţi dintre cei ce au crezut în Hristos; ci este o putere care zace latent înăuntrul fiecărui om renăscut în baia Sfîntului Botez şi care, pe măsura sîrguinţei personale de a împlini poruncile lui Hristos, trece pe încetul în stare de activitate. Şi, dacă este întărită prin mijlocirea şi a celorlalte Sfinte Taine, îndeosebi a Sfintei Împărtăşiri, iese la lumină, manifestîndu-se printr-o propăşire evidentă în viaţa duhovnicească a respectivului creştin. Căci dacă omul se sîrguieşte spre împlinirea poruncilor, şi harul Duhului Sfînt îl ajută să ducă o viaţă din ce în ce mai conformă cu natura cea nouă de care s-a învrednicit prin Taina Botezului.

Toate acestea la un loc, înţelese ca lucrare incipientă a harului Duhului Sfînt în el, sînt în stare să facă din omul păcătos un om nou, care să înceapă a semăna cu un om îmbrăcat în Hristos, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel: « *Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi îmbrăcat* » (Galat. 3, 27). Adică din starea analitică de copil dezmoştenit să-l aducă din nou în starea fericită de fiu (adoptiv) al lui Dumnezeu, cum spune Sfîntul Evanghelist Ioan: « *Iar celor ce L-au primit pe El* (adică pe Hristos), *le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu* » (Ioan 1, 12). Botezul aduce iertarea tuturor păcatelor şi, prin aceasta, curăţirea sufletului, cu refacerea chipului lui Dumnezeu în el şi pregătirea lui pentru primirea deplinătăţii harului, în taina următoare a Sfintei Mirungeri, cînd Însuşi Hristos vine cu putere, aducînd cu El toată lucrarea duhovnicească şi toată bogăţia darurilor Duhului Sfînt. Deci, prin Taina Sfîntului Botez se face întoarcerea omului la viaţa de har în Biserică, cu posibilitatea de a participa şi la toate celelalte Sfinte Taine.

Momentul Mirungerii corespunde unei « cincizecimi » individuale în viaţa fiecărui creştin. În acest moment primeşte harul Duhului Sfînt şi, odată cu aceasta, puterea de a se schimba din trupesc în duhovnicesc, precum şi garanţia învierii, făcîndu-se în felul acesta din nou părtaş al slavei celei de la început, nedespărţită de sufletul şi de trupul primului om, Adam, slavă pe care acela a pierdut-o prin păcat (Romani 3, 23), iar în Taina Sfintei Euharistii (care urmează de îndată) ne unim deplin cu Hristos, în modul cel mai înalt posibil pe pămînt, înrudind în felul acesta sîngele nostru cu al Lui, făcîndu-ne fii ai lui Dumnezeu prin har, şi dîndu-ne dreptul să strigăm către Tatăl ceresc, împreună cu Iisus: « *Avva Părinte* » (Romani 8, 15).

Acestea sînt lucrările care ne fac părtaşi la darurile aduse lumii prin Întruparea, suferinţele şi moartea Mîntuitorului nostru. Iar continuarea în această stare, adică păstrarea comorilor şi binefacerilor primite se

înfăptuieşte prin menţinerea unei legături neîntrerupte cu Biserica şi cu celelalte Sfinte Taine administrate de ea, precum şi printr-o sîrguinţă personală continuă, depusă spre împlinirea faptelor cerute de această nouă şi înaltă stare, care aduce pe credincios în raporturi din ce în ce mai apropiate cu Dumnezeu, pînă la unirea deplină cu El, scopul ultim fiind desăvîrşirea omului întreg, cu suflet şi trup, adică «*ajungerea la măsura vîrstei lui Iisus Hristos, ca bărbat desăvîrşit*» (Efes. 4. 13).

Astfel, înţelesul adevărat şi scopul ultim al vieţii creştine pe pămînt este acesta: sporind în noi necontenit harul Duhului Sfînt, pe care l-am primit ca o armătură duhovnicească la Taina Sfîntului Botez, prin lucrarea faptelor cerute de Sfînta Evanghelie conform îndemnului Sfîntului Apostol Pavel: «*Întru înnoirea Duhului să umblaţi*» (Tit 3, 5), să ridicăm treptat chipul lui Dumnezeu din noi, spre rangul de asemănare şi unire cu Dumnezeu, prin iubire şi cunoaştere, o iubire desăvîrşită şi o cunoaştere experimentală, prin contact direct, mijlocitor fiind harul care se revarsă în chip nevăzut prin Sfintele Taine.

Acesta este înţelesul tainic al vieţii creştine în Hristos şi aceasta este viaţa cu adevărat duhovnicească a creştinismului, şi tot aceasta însemnează «*îndumnezeirea omului prin har, prin participarea la lumina dumnezeiască*» (Sfîntul Ioan Damaschin), Dumnezeu îşi ia asupra Sa natura omenească prin întruparea Cuvîntului, iar omul, în modul arătat, îşi însuşeşte viaţa dumnezeiască, conformîndu-se poruncilor primite. Este o urmare directă a unirii celor două firi (dumnezeiască şi omenească) în Hristos, este forma inversă a *pogorămîntului* pe care l-a făcut Fiul: El, ca Dumnezeu. Se coboară la nivelul omului, la existenţa smerită a vieţii omeneşti, la convieţuirea cu oamenii, iar omului i se dă posibilitatea de a se ridica la înălţimea vieţii cereşti, la împreună trăirea cu Dumnezeu, în planul unei existenţe mai presus de simţuri, printr-o sporire deosebită a tuturor însuşirilor sale duhovniceşti, înfăptuită sub lucrarea harului.

În cadrul acestei vieţi tainice, însă, deosebim două aspecte bine distincte: un aspect sensibil, simţit, şi altul mai presus de simţuri. Prima înfăţişare o formează unirea cu Hristos sau participarea la viaţa lui Hristos prin mijlocirea formelor simţite, pe care ni le pune la îndemînă Biserica, ceea ce formează la un loc «*viaţa creştină liturgică*», cuprinsă pe scurt în această definiţie: « Simţirea cea mai presus de simţuri a prezenţei adevărate a lui Hristos, prin mijlocirea formelor materiale» (apă la Botez, untdelemn la Mirungere şi Sfîntul Maslu, pîine şi vin la Sfînta Euharistie etc.). Este o cale coborîtă la nivelul slăbiciunii firii omeneşti, care nu se poate ridica totdeauna cu uşurinţă în planul cel mai presus de simţuri al vieţii duhovniceşti, dar absolut necesară, atît marii majorităţi a credincioşilor, care continuă să rămînă pînă la sfîrşitul vieţii în

acest cadru, cît şi marilor eroi ai credinţei care, prin osteneli considerate în majoritatea cazurilor mai presus de puterile omeneşti, rîvnesc şi chiar purced a se înălţa la forma cea curată a trăirii creştine unde unirea cu Dumnezeu se înfăptuieşte direct, fără mijlocirea nici unei forme sensibile, rămînînd cu toate acestea încadraţi şi în viaţa duhovnicească de obşte a tuturor creştinilor.

Întrucît aspectul acesta sensibil al vieţii creştine de obşte sau trăirea creştină liturgică este o formă de viaţă cunoscută tuturor, în continuare voi încerca să fac o expunere pe scurt asupra celui de al doilea aspect al vieţii creştine, adică a formei celei mai presus de simţuri, arătînd şi fazele suitoare spre desăvîrşire creştină absolută, ştiind că aceasta este o formă de viaţă grea, la care se angajează doar eroii credinţei, adică cei ce simt o chemare deosebită spre aceasta, deşi posibilitatea o are orice creştin. Este vorba de calea desăvîrşirii creştine, pe care a indicat-o Mîntuitorul Hristos tînărului bogat, suflet exigent care, mărturisind că a împlinit toate poruncile Legii Vechi, întreabă: « *Ce-mi mai lipseşte încă ?* » iar Mîntuitorul îi răspunde: « *Dacă vrei să fii desăvîrşit, mergi, vinde toate* (adică, părăseşte absolut totul) *şi vino de urmează Mie*» (Matei 19, 20—21). Căci pentru cel ce vrea să urmeze întru totul Lui, Mîntuitorul are acest fel de îndemn:« *Cel ce vrea să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea sa şi să vină după Mine*» (Matei 16, 24).

Cu acest text din Sfînta Evanghelie, Mîntuitorul indică două căi de urmat spre mîntuire: *Calea poruncilor* şi *Calea sfaturilor evanghelice.* Calea poruncilor este obligatorie pentru toţi creştinii, iar calea sfaturilor, numai pentru cei care, întocmai ca şi tînărul acela, au suflete exigente, vor să împlinească mai mult. Practic, în viaţa noastră creştină, încă din primele veacuri şi pînă în zilele noastre, aceasta este calea vieţii monahale. Ei, aceşti eroi duhovniceşti (de obicei monahi), care ies din cadrul vieţii creştine comune şi se avîntă spre poziţiile cele mai înalte ale vieţii duhovniceşti, au de străbătut trei faze, pline de tot felul de necazuri, suferinţe şi ispite, pînă să ajungă a se odihni pe culmile desăvîrşirii, întocmai ca pe un alt munte al Taborului, scăldat în potopul de lumină al razelor îndumnezeitoare. Aceste trei faze sînt următoarele: 1. *faza curăţirii de patimi*, 2. *faza iluminării* şi 3. *faza unirii.* Sînt trei compartimente duhovniceşti deosebite, fără ca totuşi între ele să se poată trasa delimitări precise despărţitoare, deoarece se întrepătrund neobservat.

Mai înainte însă de a arăta semnele deosebite ale acestor trei faze, trebuie să spun că însuşi acest cadru curat al trăirii creştine superioare ni se înfăţişează la rîndul său compus din două elemente deosebite: un element omenesc, reprezentat de toate ostenelile depuse de cel ce doreşte desăvîrşirea creştină, formînd partea ascetică, adică aspectul de exercitare

în luptele duhovniceşti; iar a doua este, propriu-zis, partea tainică reprezentată de elementul dumnezeiesc, harul, care ajută nevoitorului în ostenelile sale, pînă îl transformă din trupesc în duhovnicesc, aducîndu-l la starea de îndumnezeire, pînă îl face să semene cu «un alt Hristos». Elementul omenesc, cuprins sub forma tuturor nevoinţelor, predomină în faza primă, aceea a curăţirii de patimi, fiind prezent în acelaşi timp, cu necesitate absolută, în chip tainic, şi elementul dumnezeiesc, harul, fără de care nu se poate concepe nici măcar a cuteza spre începutul unei astfel de călătorii, pe un drum atît de anevoios, dar cel puţin tot atît de promiţător.

Aşadar, asceza, adică exercitarea în nevoinţe, reprezintă partea activă a omului în calea desăvîrşirii şi îndumnezeirii firii sale, iar ceea ce se petrece în taină reprezintă partea lipsită de activitate, latura pasivă, cînd omul nu se mai luptă, ci primeşte numai cu supunere tot ceea ce vrea să facă Dumnezeu cu el, fie în taină, fie la arătare. Această luptă a omului cu sine însuşi se rezumă la stîrpirea înclinărilor negative din om şi dobîndirea virtuţilor (este caracterul pozitiv al luptei), lucrarea trebuind să fie însoţită necontenit de rugăciune, în înţelesul ei propriu.

Şi pentru că am amintit de lupta omului cu sine însuşi, ceea ce în înţeles comun ar însemna o adevărată rătăcire sau chiar o monstruozitate pentru a nu se ajunge la vreo înţelegere greşită, trebuie să precizez că, în planul vieţii duhovniceşti, natura omenească este privită sub o dublă înfăţişare: În primul rînd este înfăţişarea ei curată de vina păcatului, şi al doilea, este înfăţişarea ei păcătoasă, de după căderea primului om (Adam) în păcat. În ea însăşi, natura omului nu are nimic rău, fiind lucrarea mîinilor lui Dumnezeu. Dar a devenit rea prin folosirea în rău a libertăţii voinţei. Deci, exercitarea în nevoinţe sau lupte cu sine însuşi omul nu le va duce contra naturii, ci pentru natură. Căci în timp ce binele este firesc omului sau conform cu firea, răul este împotriva sau contrar firii. Astfel, toată silinţa nevoinţelor sale constă în tendinţa de a readuce natura la starea ei primordială, dinainte de păcat, aşa cum a ieşit din mîna Ziditorului. «*Tu vei mînca din toţi pomii raiului*», a spus Dumnezeu la singular, adresîndu-se părţii raţionale a sufletului, Şi, dimpotrivă, El zice la plural, adresîndu-se oarecum tutur r simţurilor: «*Dar din pomul cunoştinţei binelui şi răului să nu mîncaţi*». (Fac. 2. 16—17). (A se vedea ed. rom. a Bibliei, 1914, sau ed. orig. ebraică, sau Septuaginta. Ediţiile noi româneşti şi de asemenea ed. rusă, franceză, germană, nu respectă, aceasta în sensul că traduc la singular şi partea a II-a a citatului).

Omul însă a preferat să mănînce din pomul oprit, adică să se lase tîrît de simţuri, şi a căzut în mulţimea tuturor înclinărilor şi patimilor trupeşti, de unde concluzia ortodoxă: Trebuie a înfrînge simţurile, a omorî, nu natura, ci patimile care au determinat natura omului şi a se exercita în cugetări dumnezeieşti, pentru a elibera şi înălţa din nou natura. Aşa că, scopul imediat al nevoinţelor sau al ascezei, în general, este despătimirea, sau curăţirea de patimi, iar scopul ultim este a deveni din nou plăcuţi lui Dumnezeu şi a ne uni cu El prin iubire şi contemplaţie (vedere). Reuşita în această luptă de despătimire este condiţionată de lepădarea de lume şi de sine însuşi, precum a recomandat Mîntuitorul tînărului bogat, care dorea *« desăvîrşirea»: « Dacă vrei să fii desăvîrşit, mergi, vinde toate cîte ai şi le împarte săracilor şi apoi vino de urmează Mie»* (Matei 19, 20—22 şi Marcu 10. 21—22). Căci trebuie să ne lepădăm de lume, să ne răstignim duhovniceşte cu Hristos, purtînd cu bucurie crucea, necazurile şi suferinţele Sale. Să ne biruim trupul, să-l liniştim şi să-l facem ascultător duhului. Să omorîm « trupul păcatului», biruind toate poftele lui. *« Căci îngustă este poarta şi strîmtă este calea . . .»* Trebuie să ne lepădăm nu numai de lume, ci şi de noi înşine, de însăşi viaţa noastră, în sensul ei negativ, dacă dorim o viaţă superioară, cu Hristos.

Deci, nevoinţe, ascetism, lepădare de lume şi în acelaşi timp bucurie de lume, bucurie de făpturi, bucurie duhovnicească a inimii, care străluminează totul, care înveseleşte totul, avînd lumina vieţii veşnice, care se revarsă peste tot. Ucigînd trupul păcatului, tăgăduind lumea, şi, totuşi, bucurîndu-te de ea şi binecuvîntînd-o, iluminînd-o şi acceptînd-o, însă în forma ei curată şi duhovnicească de la început, în lumina împărăţiei lui Dumnezeu, aceasta este ideea fundamentală, acesta este paradoxul, antinomie supremă, care se înalţă spre o unitate perfectă, organică a lumii, într-un alt plan existenţial, constituind forma cea mai înaltă de viaţă creştină, mai ales în cadrul vieţii monahale. Cele trei voturi depuse la tunderea în monahism: sărăcia, castitatea şi supunerea necondiţionată (ascultarea) sînt în măsură să formeze un mediu sau un cadru prielnic pentru îndeplinirea acestei culmi de viaţă creştină pe pămînt fără să însemneze cu necesitate şi biruinţa. Sărăcia însemnează renunţarea totală la bunurile materiale, nu atît în literă, cînd este vorba de strictul necesar al vieţii, cît mai ales în duh, înţelegînd dezlipirea inimii de ele. Fecioria însemnează lepădarea de lume şi de sine însuşi. În înfrînarea instinctului sexual se concentrează, de fapt, întreaga renunţare la patimile trupului.

Ascultarea, cea mai grea dintre toate, însemnează renunţarea totală la tine însuţi, omorîrea voinţei personale egoiste şi supunerea ei absolută

la voinţa lui Dumnezeu, exprimată — în cadrul vieţii monahale de obşte —, prin voinţa egumenului pe care ţi l-ai ales de bunăvoie. Căci ascultarea este bunul cel dintîi dintre toate virtuţile începătoare, deoarece nimiceşte părerea de sine — foarte periculoasă oricărei propăşiri în viaţa duhovnicească — şi naşte smerita cugetare în sufletul omului. De aceea, celor ce se străduiesc în ea cu bucurie, li se face intrare lesnicioasă şi uşă deschisă spre dragostea lui Hristos. Pe aceasta nesocotind-o Adam, n-a ascultat de porunca lui Dumnezeu, şi s-a prăbuşit; dar iubind-o Hristos, în scopul mîntuirii tuturor oamenilor. S-a făcut ascultător Părintelui Său pînă la moarte, şi moarte de cruce (Filip. 2, 8).

Vorbind despre curăţirea păcatelor, trebuie să cunoaştem şi aceea, că ea se raportează atît la patimile trupului (purificarea fiziologică sau mortificarea tuturor simţurilor pătimaşe), cît şi la patimile sufletului (purificarea psihologică, sau purificarea internă a minţii, a imaginaţiei, a memoriei şi a voinţei dezordonate), schimbîndu-le tuturor înclinarea de la cele pămînteşti către cele de sus. Rezultatul acestei lupte, dusă cu stăruinţă pe tot parcursul ei, este dobîndirea nepătimirii (apathiei), adică ajungerea la stăpînirea patimilor trupului şi ale sufletului, şi cu aceasta la începutul trăirii într-o atmosferă de armonie paradisiacă a tuturor simţurilor, prin care se poate căpăta din nou sentimentul de fericire al lui Adam, dinainte de cădere, numit în teologia ortodoxă «armonie paradisiacă». Această stare de nepătimire sau apathie, cum o numesc teologii, este, după Nicetas Stetatos, de două feluri: una este fructul ascezei, a postului, a corectării simţurilor pătimaşe, care stinge înclinările rele şi restabileşte ordinea naturală în mişcările sufletului şi ale trupului; a doua începe cu primele manifestări ale contemplaţiei (adică a vederii duhovniceşti), făcîndu-se simţită printr-o seamă de rezultate minunate: pacea perfectă a gîndurilor, vederea pătrunzătoare a lucrurilor omeneşti şi dumnezeieşti, descoperiri supranaturale etc.

Atît o nepătimire, cît şi cealaltă, sînt rod al harului Duhului Sfînt, care însă lucrează diferit: în primul caz înăbuşă răul şi-l stăpîneşte, îl ţine în frîu; în al doilea, slobozeşte şi iluminează. Una înseamnează asceză, adică muncă, sudoare, osteneală; cealaltă este odihnă, iluminare, libertate. Singură aceasta de a doua formă de nepătimire, liberă complet, nu numai de sine, dar şi de lume, face ca simţurile să se transforme cu desăvîrşire, şi, astfel, liber de orice sclavie, omul se poate înălţa uşor către Dumnezeu, devenind ca un înger de lumină «*căci nu mai eşti rob, ci slobod*» (I Cor. 7,22), îmbrăcat în trup material, dar care trăieşte, totuşi, printre oameni ca o fiinţă nematerială. De aceea starea aceasta prezintă nişte semne uşor de observat: curăţirea inimii, o mare stăpînire de sine, rezultată din omorîrea patimilor şi dobîndirea virtuţilor; o pătrundere mai

adîncă a lucrurilor dumnezeieşti, celor mai presus de simţuri, depăşirea rugăciunii vorbite şi dorinţa de convorbire cu Dumnezeu mult sporită. Cu astfel de agonisiri duhovniceşti, cîştigate prin grele osteneli, păşeşte în continuarea urcuşului duhovnicesc nevoitorul, avîndu-şi sufletul ca ars de setea nepotolită a desăvîrşirii, şi, într-un astfel de stadiu, intră în cea de a doua fază a vieţii duhovniceşti, *faza iluminării.*

Această fază reprezintă un stadiu mijlociu, de trecere, între faza de curăţire şi cea a unirii, fiind un fel de « auroră» a vieţii desăvîrşite. Din această cauză, mulţi teologi de înaltă ţinută ştiinţific-morală, printre care şi Sfîntul Simeon, Noul Teolog, o nesocotesc, luînd în considerare numai două faze: cea de curăţire şi cea a unirii. Totuşi, majoritatea teologilor o păstrează, considerînd-o, cum am spus, ca o punte de trecere între prima şi ultima fază. În această fază patimile şi ispitele, deşi încă existente, nu mai au putere de manifestare, iar exercitarea în faptele bune nu se mai face în silă, ci este ca o conformare plăcută la natura cea nouă, mişcată de inspiraţia lui Dumnezeu, sub însemnul harului. Rugăciunea şi meditaţia nu mai sînt vorbite, ci mintale, interiorizîndu-se şi devenind plăcut simţite. Iubirea de Dumnezeu este mult sporită, înălţînd sufletul pînă la contemplaţia (vederea) activă, un început al cunoaşterii lucrurilor lui Dumnezeu, care se va desăvîrşi curînd, transformîndu-se în contemplaţie pasivă în faza unirii *. Această contemplaţie activă, sau contemplare a naturii, are ca scop regăsirea înţelesului lucrurilor, a raţiunii lor de a fi; este o metodă de înălţare a sufletului către Dumnezeu, plecînd de la cele văzute, pentru a ajunge la o pătrundere în taina realităţilor dumnezeieşti şi omeneşti, este o «*theoria*», un început de cunoaştere tainică, adîncă, superioară oricărei cunoaşteri obţinute pe calea studiilor şi numită cu o expresie proprie teologiei: «*docta ignorantia*» (neştiinţă înţeleaptă).

Din această «neştiinţă înţeleaptă», Nicetas, ucenicul Sfîntului Simeon, Noul Teolog, îşi face o glorie, spunînd că orice cunoaştere, dobîn-

* Contemplaţie sau vedere activă este aceea la care poate ajunge omul prin silinţe proprii, cum spune Apostolul Pavel pentru păgîni, în Epistola către Romani, zicînd că « cele nevăzute ale lui Dumnezeu, adică veşnica Lui putere şi dumnezeire, din făpturi cunoscîndu-se, pe ei îi face fără de răspuns» (Romani 1, 20—21; şi 2, 14—16). Aşa încît păgînii, chiar dacă n-au primit descoperiri supranaturale de la Dumnezeu, ca evreii prin Moise şi Profeţi, totuşi nu se pot scuza că n-au cunoscut pe Dumnezeu, întrucît puteau să ajungă la acest lucru pe cale naturală, judecînd după făpturi: cine este creatorul şi legislatorul lor, şi cu ce scop? Iar contemplaţie sau vedere pasivă este acea fericită vedere, de care se învrednicesc Sfinţii, cîte puţin şi în lumea aceasta, dar mai desăvîrşit în lumea cealaltă. Acest fel de vedere se numeşte « pasivă», pentru că puterile omului nu contribuie cu nimic la ea, ci i se dă totul în dar.

dită pe calea studiilor, este slabă şi în majoritatea cazurilor nesigură sau chiar falsă. Pe cînd cunoaşterea venită direct de la Dumnezeŭ, prin harul Sfîntului Duh, este sigură în toate privinţele, şi, deci, mai presus de oricare altă cunoaştere. În această fază, a iluminării, se fac arătate darurile Duhului Sfînt, anumite harisme: vedeniile extraordinare, facerea de minuni, extazul, precum şi o seamă de fenomene psiho-fiziologice, ca: înălţarea de la pămînt (cum a văzut Sfîntul Zosima pe Maria Egipteanca), cununi de raze luminoase în jurul capului, strălucirea feţii, sau chiar a trupului întreg (cum a fost văzut Sfîntul Serafim de Sarov, 1759—1833, canonizat, 1903), izvoare binemirositoare, abţinerea îndelungată de la mîncare, băutură şi somn etc.

Tot în această fază au loc şi curăţirile pasive, care pot fi socotite ca ultima şi cea mai grea încercare a nevoitorului în drumul Golgotei pătimirii sale, pînă să ajungă la biruinţa învierii. Spre deosebire de curăţirile active, din faza întîia, unde greutatea luptei era susţinută de om, harul numai ajutîndu-l, acum omul nu are decît să suporte, cu smerenie şi răbdare, tot ceea ce îngăduie Dumnezeu să vină asupra lui, pentru dezrădăcinarea definitivă a patimilor din el. Toate aceste curăţiri pasive, raportate atît la simţurile trupeşti, cît şi la suflet, aduc de multe ori pe nevoitor în starea de a se considera părăsit de Dumnezeu, întocmai ca Iisus pe Cruce, ceea ce-l face să strige şi el cu glas asemănător: « *Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, pentru ce m-ai părăsit ?*» Aceasta este ceea ce se numeşte în trăirea tainică a vieţii creştine «*noaptea simţurilor*» — cînd este vorba de curăţirea pasivă a simţurilor şi «*noaptea spiritului*» — cînd este vorba de purificarea pasivă a patimilor spiritului, caracterizate printr-o mare secetă duhovnicească. Absolut nimic nu-l mai leagă pe nevoitor de cele pămînteşti în această perioadă şi încă nimic nu-i dă siguranţa că se află legat de cele cereşti, ceea ce-i produce o tortură fără seamăn.

Într-o astfel de grea situaţie, singurul mijloc pentru a birui este de a se dărui total în voia lui Dumnezeu, sub supravegherea unui duhovnic iscusit. Odată însă ieşit biruitor şi din această grea încercare, nevoitorul sufletesc se poate considera ajuns, cu darul lui Dumnezeu, la treapta cea mai înaltă a vieţii duhovniceşti, atît cît este cu putinţă în viaţa pămîntească, de unde urmează să se învrednicească a se bucura şi de contemplarea şi cunoaşterea frumuseţii lui Dumnezeu. Iubirea lui faţă de Dumnezeu este ajunsă acum la desăvîrşire. Pe oameni, ca şi întreaga făptură, îi iubeşte în cel mai înalt grad, în fiecare din ei văzînd chipul lui Dumnezeu. O pace desăvîrşită îi umple sufletul şi o siguranţă absolută în existenţa lumii de dincolo îi umple inima. Smerenia lui este acum desăvîrşită.

ea de a treia şi ultima fază a vieţii duhovniceşti este *Faza unirii*, faza în care sufletul creştinului doritor şi rîvnitor spre forma cea desăvîrşită a vieţii duhovniceşti, ajunge să se unească deplin, în mod ijlocit, cu Dumnezeu, întocmai cum sufletele creştinilor de rînd se sc, tot în mod real, cu Hristos în Taina Sfintei Împărtăşanii, dar prin ocirea văzută a Trupului şi Sîngelui Domnului euharistic, primite forma materială a pîinii şi a vinului. Această unire, la marii sihaştri Bisericii, se înfăptuieşte duhovniceşte pe calea cunoaşterii şi a iubirii: cunoaştere experimentală, datorită unei intuiţii directe şi imediate a vinităţii. Aşa că faza unirii este predominată de contemplarea pasivă, cu ate treptele ei. Definiţia comună a acestui fel de contemplaţie este: Privirea simplă, nemijlocită şi iubitoare a lui Dumnezeu». « După răbırea lui Iov, adică după suportarea greutăţii tuturor nevoinţelor — spune Nicetas Stetatos —, după vederea pătrunzătoare a lui Ilie printre creaturi, dică, după vederea fizică (contemplaţia activă), el, nevoitorul duhovicesc, este admis cu Sfîntul Apostol Pavel în al treilea cer, unde aşteaptă ă i se descopere cuvintele cele tainice. Omul desăvîrşit devine de acum ncolo deopotrivă cu Apostolii, are gînduri apostolice, poate, ca şi Sfîntul Ioan Evanghelistul, după vedenia din Patmos, să se reîntoarcă la oameni şi să le spună ce a văzut în Dumnezeu. El poate să facă acest lucru, şi este chiar dator să-l facă, căci nici nu poate altfel, întrucît el acum este cu adevărat *teolog*».

Prin urmare, contemplaţia pasivă nu este altceva decît o înţelegere şi o cunoaştere curată a lui Dumnezeu, lipsită de orice mijlocire creată, lucru pentru care Sfinţii o numesc, precum am mai spus: « Sfînta ignoranţă», adică o neglijare totală de sine, o ieşire absolută din propria sa persoană, pentru a se umple de Dumnezeu. Dacă vreţi, ajungerea omului la o stare de curăţire şi nevinovăţie cu adevărat prunceascā, despre care a spus Mîntuitorul în Evanghelie: « De nu veţi fi ca pruncii, nu veţi putea intra în Împărăţia cerului». Din cele arătate pînă aici, s-a demonstrat că există căi, deşi grele, de a experimenta în mod practic îndemnul Mîntuitorului de a ajunge la starea de curăţie şi nevinovăţie prunceascā, pentru a se învrednici să intre în Împărăţia cerului. Semnul deosebit al acestei stări este dorinţa arzătoare de a fi necontenit numai cu Dumnezeu, frumuseţea absolută, pentru a se îndestula de privirea simplă, de contemplarea pasivă a acestei frumuseţi. Contemplaţia pasivă, însă, prezintă şi ea la rîndul ei următoarele faze:

1. *Liniştea (isihia)*, cînd prezenţa lui Dumnezeu este simţită printr-o gustare duhovnicească deosebită, care trage înăuntru toate facultăţile, afară de memorie şi imaginaţie, care rămîn libere, producînd o pace şi o

bucurie negrăită. Durata acestei stări variază de la o clipă, pînă la *cîteva* zile, în care timp respectivul nevoitor poate activa orice.

2. *Unirea*, în timpul căreia toate facultățile sînt stăpînite de prezența lui Dumnezeu, sufletul omenesc avînd o încredere absolută că se află în Dumnezeu și Dumnezeu în el, fapt pe care îl ține minte ani de zile și chiar toată viața.

3. *Extazul* este a treia fază a contemplației pasive. În această fază răpirea sufletului de Dumnezeu este însoțită de suspendarea activității tuturor simțurilor. Trupul devine rece, respirația și pulsul se reduc; nu vede, nu aude, nu simte nimic, ci rămîne nemișcat în poziția în care a fost surprins, cu privirea fixată spre un obiectiv nevăzut de nimeni, decît numai de el (Paisie Velicikovsky, starețul Mînăstirii Neamț, †1794, era văzut adeseori de ucenicul său în asemenea stare ca și alți cuvioși Părinți).

Extazul la rîndul său prezintă următoarele grade:

1. *Extazul simplu*, în timpul căruia sufletul este răpit încet, pe neobservate. Mirele sufletesc lăsîndu-Se să fie simțit și la venire și la plecare, rănind lăuntrul cu iubirea Sa. Dacă vrea nevoitorul, se poate împotrivi.

2. *Răpirea*, cînd sufletul este răpit cu atîta violență, încît i se pare că se rupe din corp; vede și învață lucruri extraordinare, pe care nu le-a văzut și nu le-ar fi putut învăța nici într-o viață întreagă. Timpul variază de la o clipă, la cîteva zile.

3. *Unirea deplină* sau *Nunta duhovnicească*, în care sufletul se unește deplin cu Dumnezeu. Extazul, în formele de mai sus, încetează, sau devine foarte rar, conștiința unirii cu Dumnezeu fiind o stare permanentă, cu foarte mici goluri — în anumite clipe trecătoare. Întreaga ființă trupească și sufletească a subiectului uman este pătrunsă acum desăvîrșit de prezența și puterea harului Duhului Sfînt. Acest fel de unire constituie însăși esența religiei creștine, ca expresie a unirii omului cu Dumnezeu, sau a întrepătrunderii vremelnicului cu Veșnicul. Căci viața creștină, în adevăratul ei înțeles, are o îndoită înfățișare: este «*teandrică*», adică dumnezeiască și omenească, fiind alcătuită dintr-un element dumnezeiesc — harul sau energia necreată a Duhului Sfînt — și din elementul omenesc — ființa lui trupească și sufletească, în forma ei cea mai curată. Întrepătrunderea tainică a acestor două elemente dă ca rezultat o viață nouă, mîntuită de păcat, desăvîrșită, îndumnezeită. Așa încît, după cum rezultă din cele expuse aici de față, adevărata viață creștină nu este altceva decît o viață omenească, dăruită în întregime lui Dumnezeu. Toți nevoitorii ajunși la o asemenea stare se caracterizează printr-o extraordinară activitate sub toate raporturile: moral, social, cultural, chiar și administrativ etc. Iubirea față de Dumnezeu și de oameni nu mai cunoaște acum nici o limită. Sînt cu adevărat niște oameni transformați, îndumnezeiți prin

har, modelaţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Sînt sfinţi în înţelesul propriu al cuvîntului, sînt cu o reîntrupare a lui Iisus Hristos, ca unii ce au parcurs un drum, după îndemnul Sfîntului Apostol Pavel: « *Să ne ridicăm din putere în putere, pînă la măsura deplinătăţii lui Iisus Hristos, ca bărbat desăvîrşit*». Par a fi ca nişte făpturi omeneşti coborîte din cer, prezenţa lor atrăgînd mulţimile ca un magnet, chiar dacă nu spun nimic.

Aceasta este în esenţă viaţa creştină şi aceasta se înţelege prin *viaţa creştină tainică* dusă în Iisus Hristos, caracteristică îndeosebi Ortodoxiei: este înnobilarea, transformarea, străluminarea naturii omeneşti împlinite sub influenţa puterii îndumnezeitoare a harului Duhului Sfînt, ceea ce, după înţelegerea Prea Cuviosului Părinte Serafim de Sarov, care a experimentat-o, parcurgînd această cale, s-ar numi « *dobîndirea Duhului Sfînt*», adică, ajungerea la conştiinţa transformării de sine prin prezenţa şi lucrarea harului Duhului Sfînt, cum ni se spune într-un antifon: « *Prin Sfîntul Duh este pricina cea atotmîntuitoare, că de suflă spre cineva acesta după vrednicie, curînd îl ridică din cele de pe pămînt, îl întraripează, îl creşte şi sus îl aşază*» (antifoane glasul 6). Sau: « *Prin sfîntul Duh este îndumnezeirea tuturor . . .*» (idem, antifon 2). În astfel de condiţii, omul este înălţat « din putere în putere», pînă va fi preschimbat după înfăţişarea unui înger de lumină, chiar mai înainte de a ajunge să iasă din cortul acestui trup muritor.

Dintre Sfinţii cuprinşi în Sinaxarul Bisericii noastre Ortodoxe, un exemplu realizat la modul superlativ pe această cale, expusă în paginile prezente, îl constituie Sfîntul Serafim de Sarov, trăitor aproape de noi (1759—1833, canonizat de Biserica Ortodoxă Rusă, în anul 1903). Căci, într-adevăr, acest cuvios părinte reprezintă o culme a vieţii creştine în acest înţeles, el ajungînd să apară între contemporanii săi « ca un stîlp de foc al harului Duhului Sfînt, atît de strălucitor, de parcă în fiinţa şi persoana lui Ortodoxia şi-a concentrat toate razele sale» — spune Iliin, unul din scriitorii vieţii lui —, pentru a face arătat cu cea mai deplină limpezime caracterul adevărat al Creştinismului răsăritean şi al vitalităţii Bisericii Ortodoxe. Acest « *ultim Sfînt*», cum îl numeşte Merejkovsky, *Sfîntul bucuriei creştine*, al bucuriei pascale care saluta pe toată lumea, în tot cursul anului, cu *Hristos a înviat*, întrucît viaţa lui se desfăşurase în atmosfera Învierii Domnului, care întruchipează în sine miezul vieţii în Hristos, el, cu ajutorul harului Duhului Sfînt şi prin silinţele sale personale, duse pînă la cea mai înfricoşătoare încordare, străbătînd toate fazele desăvîrşirii creştine arătate în aceste pagini, a ajuns pînă la cea mai înaltă treaptă a contemplaţiei pasive — extazul—, pe care l-a atins în forma lui cea din urmă, unirea, după cum cunoaştem din viaţa lui.

Acesta este pe scurt caracterul vieţii creştine, în general, şi al vieţii morale, tainice, întreprinsă de obicei sub forma vieţii monahale, în special. « *Cine poate cuprinde, să cuprindă* » (Matei 19, 12).

PROTOSINGHELUL NIFON CORDUNEANU *

Mînăstirea Neamţ

În obştea Mînăstirii Neamţ, Protosinghelul Nifon Corduneanu se bucură de o bine meritată cinste. Este un bun slujitor al Bisericii lui Hristos şi un duhovnic apreciat, cu o experienţă de aproape 50 de ani de nevoinţă monahală în ascultare, în smerenie şi rugăciune. Ucenic al unui venerabil stareţ, în persoana fostului Arhimandrit Victorin Ursache, (1940—1945), Părintele Nifon este suflet ordonat în toate, blînd, cunoscător desăvîrşit în probleme de cancelarie mînăstirească şi sfătuitor iscusit al credincioşilor iubitori de Dumnezeu.

Pe Părintele Nifon îl cunosc de 40 de ani. Veneam să mă închin la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului şi să caut cărţi ziditoare de suflet tipărite în Mînăstirea Neamţ. Primul de care întrebam după ce ieşeam din biserică era Părintele Gamaliil, « librarul » mînăstirii. De la el primeam cărţi sfinte şi iconiţe pentru credincioşi. Apoi întrebam de Părintele Claudie de la tipografie şi de Părintele Eufrosin Urmă. De la ei primeam cruciuliţe pentru copii. La urmă îl căutam pe Părintele Nifon. Era nelipsit de la cancelaria mînăstirii. Biserica, chilia şi cancelaria erau drumurile obişnuite ale Sfinţiei Sale. Nu-i ceream nimic, decît să-l întîlnesc, să-l văd, să primesc un sfat. Nu pot trăi fără sfaturi duhovniceşti. Mă bucur cînd primesc un cuvînt bun, cald, din inimă. Mă bucur şi cînd mi se cere un cuvînt de folos, pe care îl dau cu aceeaşi dragoste cu care îl primesc.

* S-a născut în comuna Boroaia — Suceava, în anul 1916. În 1942 a intrat în obştea Mînăstirii Neamţ, după doi ani este tuns în monahism, iar în 1946 este hirotonit preot, fiind peste 40 de ani secretarul marii lavre.

Părintele Nifon nu-mi dădea multe sfaturi, dar mă odihnea chipul senin, plin de bucurie al Prea Cuvioşiei Sale. Îmi dădea încredere şi speranţă în Dumnezeu şi mă întorceam la Mînăstirea Sihăstria mulţumit sufleteşte. Sfinţia Sa a rămas unul dintre părinţii mei duhovniceşti de taină, alături de Părintele Gamaliil. Primul îmi dădea dragoste de cancelaria mînăstirii, iar al doilea îmi dădea dragoste pentru carte. Şi prin pronia divină de amîndouă am avut parte în viaţa mea monahală.

Astăzi, deşi amîndoi au îmbătrînit, nu pot uita pe prietenii şi binefăcătorii mei din anii visători ai tinereţii. Nu-l pot uita pe Părintele Nifon, «secretarul Mînăstirii Neamţ», cum nu-l pot uita nici pe Părintele Gamaliil, «scriitorul» de cărţi. În semn de duhovnicească recunoştinţă am invitat pe Părintele Nifon la o scurtă convorbire pe care o publicăm în paginile ce urmează.

1. De cînd cunoaşteţi Mînăstirea Neamţ şi cine v-a călăuzit să intraţ în nevoinţa monahală?

— Am fost şase copii la părinţi, dar de mici am rămas orfani de tată şi de mamă şi am crescut greu, în familia bunicilor mei. Însă aveam un moş călugăr la Mînăstirea Neamţ, anume părintele Iov Burlacu, «farmacistul» mînăstirii. Cînd îmi era dor de părinţii care m-au născut, mă luam cu sătenii din sat şi veneam adeseori la moşul meu de la Neamţ, părintele Iov. Bătrînul mă găzduia în chilia lui, îmi dădea de mîncare şi mă trimitea să ascult Utrenia la miezul nopţii. În timp ce mă odihneam pe o laviţă la părintele Iov, sfinţia sa citea rugăciuni şi făcea metanii. Uneori dormea puţin pe o bancă tare de lemn, iar ca perină avea o piatră pătrată învelită cu ziar. Acolo se odihnea, îmbrăcat cu dulamă, încins cu curea şi în picioare cu ciorapi, ca un ostaş al lui Hristos. Îmi spunea bătrînul uneori că el niciodată nu s-a culcat pe patul său din chilie. Aceste vizite sfinte pe la mînăstiri, prietenia mea cu părinţii de la Neamţ şi mai ales convorbirile mele cu părintele Iov, m-au hotărît să îmbrac haina monahală.

2. Cum v-a primit în obşte stareţul Mînăstirii Neamţ?

— După ce am sosit la moşul meu, părintele Iov, el m-a dus întîi să mă închin la icoana miraculoasă a Maicii Domnului. Apoi m-a prezentat părintelui stareţ, Arhimandritul Victorin Ursache. Iată ce sfaturi duhovniceşti îmi dădea Prea Cuvioşia Sa la intrarea în mînăstire: « Frate Nicolae, viaţa unui monah se aseamănă cu un om care doreşte să urce pe un munte înalt, pentru a ajunge pe vîrful lui. Dar mergînd pe cărarea urcîndă cu multă osteneală şi cu dorinţa de a ajunge sus, poate să cadă împiedicat de cîte un bolovan sau rug, şi alunecă jos la poalele muntelui de unde a plecat. Dar nu trebuie să stea acolo. Ci din nou să urce, cu dorinţa

de a ajunge sus, pe culme. Tocmai cînd să ajungă pe creasta muntelui (care este mîntuirea) din nou cade şi mai cu forţă ajunge jos la poala muntelui, adică alunecă în robia păcatului. Dar ajutat de harul lui Dumnezeu, iarăşi se ridică şi din nou urcă pe munte ca să ajungă pe vîrful lui. Aceasta simbolizează viaţa unui călugăr care mereu are ţinta să ajungă sus deasupra muntelui, unde se poate odihni prin harul lui Dumnezeu, dobîndind mîntuirea.

Deci frăţia ta să ai permanent dorinţa de a urca pe culmea cea de sus unde este mîntuirea. Iar dacă în viaţa monahală vei cădea cumva în vreun păcat — să nu fie —, trebuie să te ridici degrab şi să mergi la duhovnic cerînd iertare. Apoi din nou să începi o viaţă duhovnicească cu mai multă rîvnă şi încredere în ajutorul lui Dumnezeu, pentru a-ţi mîntui sufletul, căci cu acest scop am venit cu toţii în această mînăstire».

Sfaturile părintelui meu stareţ le-am primit cu mare bucurie şi le-am urmat în toată viaţa mea.

3. Ce ascultări deosebite aţi avut în mînăstire?

— Timp de trei ani am făcut ascultare la obşte, unde era nevoie, împreună cu toţi fraţii. Eram vreo 50 de tineri începători. După ce m-am călugărit şi hirotonit diacon, am fost numit secretarul Mînăstirii Neamţ, ascultare de răspundere şi destul de grea, pe care am dus-o cu ajutorul Maicii Domnului, ocrotitoare a acestui sfînt aşezămînt, timp de 41 de ani fără întrerupere. Între anii 1952—1957 am fost şi egumen la schitul Vovidenia din apropiere, unde am adunat cîţiva fraţi şi am înnoit după putere viaţa duhovnicească de acolo. În sărbători şi în posturi slujeam regulat la biserică şi spovedeam călugări, credincioşi şi elevi din Seminarul Teologic de la noi. Mă sileam să fac toate cu dragoste, după puterea şi harul pe care mi le-a dat Dumnezeu, conştient că viaţa pămîntească trece şi că vom da socoteală de toate faptele, cuvintele şi cugetele noastre.

4. Ce duhovnici mari aţi cunoscut în Mînăstirea Neamţ?

— Primul a fost Arhimandritul Ambrozie Nichifor, un duhovnic blînd, cu milă de oameni şi cu multă dragoste faţă de Dumnezeu, de rugăciune şi de biserică. Era ca o lumînare în sfeşnic, dreaptă şi nestinsă. Al doilea cred că a fost marele duhovnic Mina Prodan, un arhimandrit misionar renumit în ţară. A fost şi egumen, şi stareţ, şi preot paroh, şi duhovnic la mînăstiri de maici, şi scriitor de cărţi bisericeşti pentru credincioşi, şi predicator iscusit. Apoi aş aminti pe Protosinghelul Ioachim Spătary, la fel blînd la suflet, dulce în sfaturi, bisericaş bun, căutat şi iubit de multă lume. Duhovnici buni erau şi Doroftei Alexa, şi Efrem Arsintescu şi alţii. Fiecare se silea să aducă cît mai multe suflete la Hristos, pe calea pocăinţei, a rugăciunii, a vieţii curate şi a milosteniei.

5. Cum erau slujbele în biserica Mînăstirii Neamţ?

— Erau ca în cer, mai ales în sărbători şi Duminica. Slujeau toţi proiestoşii mînăstirii, în frunte cu stareţul, îmbrăcaţi în veşminte din cele mai frumoase. La strană se adunau toţi marii noştri cîntăreţi de răsuna biserica de cîntări, iar inimile noastre şi ale credincioşilor săltau de bucurie şi se înălţau spre Dumnezeu. În mijloc Maica Domnului, reprezentată prin Icoana ei miraculoasă, o simţeam prezentă tainic, ca o împărătească a cerului şi a pămîntului. Ce să mai spun de frumoasele privegheri de la Neamţ, care durau pînă către miezul nopţii! Biserica era plină de călugări şi credincioşi, iar la cele două strane cîntau adeseori elevii de la Seminar. Cel mai mult ne înălţau sufleteşte spre Dumnezeu slujbele din biserică şi Sfînta Împărtăşanie.

6. Ce sfinţi şi cuvioşi deosebiţi, cunoscuţi sau doar amintiţi, a dat Mînăstirea Neamţ, de-a lungul secolelor?

— Numărul lor este mare şi viaţa aproape necunoscută. Unul din cei mai vechi, amintit în « Patericul sfinţilor din Moldo-România» şi citat de preotul profesor Liviu Stan în « Sfinţi români», a fost « Gavriil, Sfîntul de la Neamţ». El s-a nevoit în obştea acestei mînăstiri în secolele XIV—XV. Alţi cuvioşi monahi de la Neamţ ar putea fi toţi marii sihaştri care au sihăstrit în aspră nevoinţă în munţii Ceahlău, Tarcău, Bistriţa şi în codrii Neamţului. În secolele XIV—XVII, majoritatea dacă nu aproape toţi sihaştrii sfinţi din partea locului erau monahi cu metania de la Neamţ, crescuţi şi formaţi în marea lavră. Dintre aceştia pot fi amintiţi: *Cuviosul Agapie* (secolele XIV—XV), nevoitor în muntele care îi poartă numele; *Cuviosul Silvestru* (secolul XV), întemeietorul unei sihăstrii care îi poartă numele, sub Muntele Ceahlău; *Sfîntul Daniil Sihastru*, care, după o însemnare pe pomelnicul vechi al Mînăstirii Sihăstria, ar fi sihăstrit pe la jumătatea secolului XV 14 ani pe valea Secului din apropiere, de unde apoi s-ar fi retras în părţile Putnei şi Voroneţului. Dacă este aşa, atunci desigur putea fi cu metania din Neamţ; *Cuvioşii Chiriac şi Eftimie*, cu metania din Neamţ, mari sihaştri în pădurile din jurul mînăstirii, prin secolele XV—XVII.

În secolele XVI—XVIII pot fi amintiţi: *Cuviosul Zosima*, întemeietorul primei sihăstrii pe valea Secului (secolul XVI); *Cuvioşii Ioan şi Atanasie*, ambii din obîrşia Mînăstirii Neamţ, mari sihaştri şi întemeietori de mici sihăstrii prin secolele XVI—XVII în vatra Mînăstirii Sihăstria de azi; *Cuviosul episcop Pahomie*, mare nevoitor şi ascet la Pocrov-Neamţ, întemeietorul celei mai ascetice sihăstrii cu acelaşi nume, la 2 km vest de lavră († 1725 la Pecerska); *Cuviosul Paisie de la Neamţ*, cel mai vestit stareţ şi organizator al monahismului moldovean din sec. XVIII (1794),

recent canonizat; *Cuviosul Iosif Pustnicul*, ucenicul stareţului Paisie de la Neamţ, fost sihastru la Sihla, duhovnic şi organizator al sihăstriilor de călugăriţe de la Durău şi Văratec († 1828), şi mulţi alţii.

Pentru secolele XIX şi XX, amintesc doar cîţiva: *Cuviosul Irinarh Roseti*, mare sihastru din lavra Neamţului, ucenicul duhovnicului Iosif Pustnicul, ctitor al Mînăstirii Horaiţa, apoi sihastru pe Muntele Tabor şi fondatorul Mînăstirii « Schimbarea la Faţă» de pe acelaşi munte din Ţara Sfîntă († 1859); *Cuviosul Dometie*, un mare monah al ascultării de la Neamţ († 1905); *Cuviosul Ioan Iacob*, recent proslăvit ca sfînt într-o peşteră din pustiul Hozeva-Ierihon, cu metania de la Neamţ, mare sihastru în Ţara Sfîntă între anii 1937—1960 († 1960).

Ultimul ar trebui amintit aici Cuviosul Sihastru fără nume, descoperit prin minune dumnezeiască la 26 mai 1986, la un metru jumătate în pămînt, sub pavajul de piatră ce duce la biserica voievodală din curtea Mînăstirii Neamţ. Este considerat a fi un mare cuvios, trăitor în obştea acestei mînăstiri, prin secolul XIV.

Iată ce scrie despre acest cuvios, printre altele, într-o revistă atonită, Protosinghelul Petroniu Tănase „Prodromitul", egumenul Schitului românesc Prodromul: « A fost improvizat în grabă un sicriu, unde au fost aşezate aceste moaşte şi, în sunetul clopotelor mînăstirii, au fost duse în procesiune cu nespusă bucurie duhovnicească în biserica centrală pentru închinăciunea cuvenită şi pentru binecuvîntare.

Cine este, însă, cum se numeşte, cînd a trăit, sînt întrebări care aşteaptă răspunsul, deoarece la locul unde au fost moaştele nu s-a găsit nici o inscripţie sau vreo indicaţie în acest sens. Faptul că moaştele au fost descoperite sub poteca pavată ce duce la biserica mînăstirii, ne arată că acest cuvios a trăit într-o perioadă cînd nu exista această potecă, pentru că niciodată vreun mort nu a fost înmormîntat în drum. Dacă biserica mare este datată în anul 1497, atunci este foarte posibil ca acest cuvios să fi trăit înainte de zidirea acesteia, în secolele XIV—XV. Dacă Dumnezeu a binevoit să descopere aceste moaşte, dintr-o epocă necunoscută încă, El va descoperi, fără îndoială, şi numele şi faptele sale ...» *.

7. Care este influenţa spiritual-culturală a Mînăstirii Neamţ în ţările ortodoxe din sud-estul Europei şi în lumea contemporană?

— Fiecare Biserică ortodoxă îşi are rolul, experienţa, tradiţia şi meritul ei, în păstrarea spiritualităţii moştenite de la strămoşi şi înaintaşi.

---

* Din revista atonită « Cuviosul Grigorie» nr. 11, 1986, p. 76—77.

Mînăstirea Neamț a devenit europeană încă din secolul XV, prin echipa marilor călugări caligrafi și copiști din școala monahului Gavriil Uric, ca și prin numeroși monahi nemțeni care se retrăgeau la nevoință peste hotarele Moldovei în Țara Sfîntă, Muntele Sinai, Muntele Athos mai ales, și chiar în Mînăstirea Pecerska din Kiev. În secolele XVI—XVII ea se impune peste tot prin viața duhovnicească ce se ducea aici, prin spiritualitatea și cultura patristică al căror centru pentru Moldova era aici. În sec. XVIII, Mînăstirea Neamț se face cunoscută în toate țările ortodoxe prin personalitatea starețului Paisie și curentul paisian creat la Neamț și răspîndit din Athos pînă în inima Rusiei pravoslavnice. Iar din secolul XIX Neamțul se impune mai ales prin cărțile bisericești tipărite aici și răspîndite în toate țările și centrele ortodoxe sud-est europene.

Astăzi, cînd numeroase manuscrise și cărți lucrate de monahii Mînăstirii Neamț sînt răspîndite pe o vastă arie europeană, de la Oxford pînă la marile biblioteci și muzee din Moscova, Roma, Viena, Belgrad, Atena, Sofia, Ierusalim și mai ales Muntele Athos și Sinai, putem afirma că nu este țară creștină care să nu fi auzit și să știe cîte ceva despre marea lavră a monahismului românesc. Mînăstirea Neamț s-a impus în lumea creștină mai ales prin patru căi: prin viața duhovnicească intensă și curentele de înnoire spirituală răspîndite din sînul acestei obști monahale; prin frumusețea dintotdeauna a sfintelor slujbe de zi și noapte, cu vestita școală nemțeană de muzică psaltică de tradiție bizantină; prin marile ei personalități: cuvioși, sihaștri, monahi, mistici, duhovnici, stareți, ierarhi ridicați de aici și sfinți locali; și, în sfîrșit, prin manuscrisele, miniaturile și cărțile tipărite la Neamț și răspîndite peste tot în țară și peste hotare.

8. Cum vi se pare hramul Mînăstirii Neamț — Înălțarea Domnului?

— Hramul Mînăstirii Neamț are un caracter unic în țara noastră. Mai întîi prin faptul că durează o săptămînă întreagă. Este emoționant să vezi sute, mii de credincioși venind pe cărări de munte din toate părțile, cîntînd « Hristos a înviat !» și închinîndu-se la toate mînăstirile și schiturile din ținutul Neamț. Iar în ajunul hramului, miercuri înainte de Înălțarea Domnului, să-i vezi aici umplînd incinta și poienile din jurul mînăstirii, cîntînd în biserică, închinîndu-se la icoana Maicii Domnului sau stînd cete, cete, pe iarbă, și mîncînd cu toții. Te întrebi, cine îi cheamă să vină pe la

mînăstiri, cine îi organizează, cine îi călăuzeşte, decît singur Dumnezeu şi marea lor credinţă ortodoxă, păstrată cu sfinţenie din tată în fiu. Apoi nu pot uita slujbele aşa de frumoase de la hram, privegherea de toată noaptea, cîntările înălţătoare, ca şi jertfa pe care o fac părinţii din mînăstire în frunte cu stareţul, ca totul să se sfîrşească bine. Trebuie să amintesc aici că la hram vin de obicei credincioşii mai de departe, chiar din Maramureş şi Munţii Apuseni. Localnicii din satele apropiate vin la hram după zece zile, la Duminica Mare, cînd iarăşi se face slujbă cu sobor, priveghere frumoasă şi toate după tradiţia noastră mînăstirească.

9. Ce sfaturi daţi fiilor duhovniceşti la spovedanie?

— Le cer mai întîi să se roage mereu, să nu lipsească de la sfînta biserică, să se mărturisească regulat, să fie în pace cu toţi şi să facă după putere milostenie. Cu alte cuvinte să mărturisească pe Hristos în lume prin viaţa şi faptele lor, prin copiii şi ucenicii lor, prin tot ce gîndesc, vorbesc şi fac.

10. Care vă sînt cele mai mari bucurii duhovniceşti în viaţă?

— Prima şi cea mai mare bucurie este că m-a născut Dumnezeu pe pămînt. A doua, la fel de mare ca prima, că m-a chemat Dumnezeu la viaţa monahală. În mînăstire, cele mai deosebite bucurii, pe care nu le puteam gusta în altă parte, le-am simţit în inimă la sfintele slujbe de zi şi de noapte, cu călugări şi preoţi mulţi şi cîntări ca în Bizanţ. Apoi am fost bucurat de Duhul Sfînt cînd mă spovedeam şi cînd săvîrşeam Sfînta Liturghie, cînd miluiam şi spovedeam pe cineva şi pleca mulţumit de la uşa mea şi cînd mă rugam lui Dumnezeu în linişte, singur.

11. Ce sfaturi doriţi să lăsaţi mărturie ucenicilor şi fraţilor?

— Să fie oameni de rugăciune şi de credinţă adevărată. Să nu-şi vîndă sufletul şi conştiinţa pentru nimic din cele pămînteşti, să trăiască în desăvîrşită iubire şi să se hrănească din sfintele cărţi. Cînd nu vor mai avea duhovnici buni, rugăciunea şi cărţile sfinte îi vor călăuzi şi mîntui.

12. Părinte Nifon, cum vă pregătiţi pentru veşnicie?

— Omeneşte, m-am pregătit. Mi-am făcut sicriu şi cruce pe care le ţin în chilia mea, la icoane. Îmi mai trebuie rugăciune şi lacrimi să-mi plîng păcatele şi sfîrşit creştinesc.

PROTOSINGHELUL SOFRONIE UNGUREANU *

Mînăstirea Secu

Mînăstirea Secu se numără printre cele mai mari mînăstiri de călugări din Moldova. Personalitatea ei este legată îndeosebi de numele a cîtorva figuri proeminente, dintre care amintim doar trei: Ieroschimonahul Zosima, întemeietorul primei sihăstrii organizate pe Valea Secului, în prima jumătate a secolului XVI; Mitropolitul Varlaam Moțoc, marele ierarh cărturar al Moldovei, crescut și format în « Schitul lui Zosima», la sfîrșitul secolului XVI, și Cuviosul Paisie de la Neamț, fost stareț al Mînăstirii Secu între anii 1775—1779, după ce vine de la Dragomirna cu peste 200 de monahi. Am mai putea aminti pentru secolul nostru și pe Protosinghelul Vichentie Mălău, († 1945), unul dintre cei mai iscusiți duhovnici ai monahismului românesc contemporan pe care i-a dat obștea Mînăstirii Secu.

Din respect pentru înaintași, poposesc din cînd în cînd în incinta ctitoriei din anul 1602, a vornicului Nestor Ureche, pentru a mă închina în biserica dedicată Sfîntului Ioan Botezătorul și a aprinde o lumînare la mormîntul venerabilului Mitropolit Varlaam († 1657). Apoi stau de vorbă pe cerdac sau la fîntînă cu duhovnicii bătrîni ai acestei mînăstiri, ca Protosinghelii Valerie Diaconu, Elefterie Mihai și Sofronie Ungureanu, cărora le cer sfaturi duhovnicești și cuvînt de folos.

În paginile de mai jos prezint un scurt dialog cu Protosinghelul Sofronie Ungureanu, un bun fiu spiritual al Mînăstirii Secu, preot misionar cu o largă experiență duhovnicească.

* Născut în anul 1917, în comuna Cotnari — Iași, a intrat în monahism în anul 1929, a fost călugărit în 1943 și hirotonit preot în anul 1944. După ce conduce opt ani (1953—1960) schiturile Runc—Bacău și Țibucani—Neamț, devine preot misionar în mai multe parohii pînă în 1984, cînd se pensionează și se retrage la metanie.

1. Prea Cuvioase Părinte Sofronie, cine v-a îndemnat să intraţi în viaţa monahală şi ce părinţi duhovniceşti v-au format în dragostea de Dumnezeu?

— Am dorit să merg la mînăstire din îndemnul cugetului meu. Căci fiind încă mic, citeam Vieţile Sfinţilor, editate de Iorgu Dumitrescu. Atunci sufletul meu s-a aprins în a imita pe sfinţi şi a sluji toată viaţa lui Hristos. Mărturisesc că viaţa mea a fost şi rămîne legată de Mînăstirea Secu, metania mea, în obştea căreia am intrat pe cînd aveam doar 12 ani. Primul duhovnic pe care l-am avut a fost părintele Ezechil, un mare protopsalt şi sfetnic iscusit pentru credincioşii care veneau la el din toate satele. Cînd cînta el Sfînta Liturghie şi mai ales Axionul Maicii Domnului, faţa i se umplea de lacrimi şi toţi credincioşii plîngeau, ascultîndu-l. Alţi duhovnici mari din obştea acestei mînăstiri pe care i-am cunoscut au fost părinţii Vichentie, Antim, Paisie şi Damaschin. Toţi erau căutaţi de credincioşi şi aveau mulţi fii sufleteşti, călugări şi mireni. Toţi erau nelipsiţi de la slujbele bisericii şi ţineau cu mare sfinţenie la rînduiala vieţii de obşte, la biserică, la ascultare, la smerenie şi la o viaţă monahală cît mai înaltă.

2. Ce stareţi deosebiţi aţi cunoscut la Mînăstirea Secu?

— Tatăl meu murind pe cînd eram mic, am crescut fără tată în lume. Mama ne era totul în familie: şi mamă şi tată, şi călăuză, şi pedagog, şi mîngîiere. Citind eu Vieţile Sfinţilor care se găseau pe atunci aproape în fiecare casă, împărţite gratuit de editor, am prins mare dragoste de dînsele şi aşa am descoperit viaţa monahală. Am plecat la Mînăstirea Secu cu mama să ne închinăm pe la sfintele mînăstiri şi să-mi caut un loc pentru sufletul meu. Stareţ la Secu era Arhimandritul Evghenie Ungureanu, duhovnic iscusit şi mare protopsalt. El m-a primit în mînăstire ca ucenic al său, iar mama, sărmana, a plecat înapoi acasă plîngînd. După un an a venit stareţ la Secu Arhimandritul Meletie Nicuţă din obştea Mînăstirii Neamţ, călugăr desăvîrşit, mare postitor, foarte aspru cu sine şi rîvnitor pentru pravila bisericii. Nu lipsea niciodată de la slujbele bisericii, doar numai dacă zăcea în pat sau era plecat în vreo misiune. I-am fost ucenic patru ani la stăreţie. A urmat apoi Arhimandritul Vasian, călugăr pustnic, care a sihăstrit zece ani singur sub stîncile Schitului Sihla. Era bun duhovnic şi sfătuitor ca un tată. Cei care veneau la el se întorceau acasă cu mult folos sufletesc. Tot sfinţia sa a fost duhovnicul marelui sihastru Ioan «Pustnicul», cum îl numeau cei care ştiau de el.

Sub aceşti trei mari stareţi, care mi-au fost la tinereţe şi mamă şi tată şi părinţi duhovniceşti, Mînăstirea Secu a trăit o perioadă de mare înflorire duhovnicească. Avea o obşte de peste 50 de călugări, duhovnici renumiţi, cîntăreţi la biserică dintre cei mai buni din Moldova, preoţi

slujitori devotați și slujbe cu priveghiri ca în Muntele Athos, de nu te mai săturai ascultînd, încît te înălțai cu sufletul în lumea îngerilor.

3. Ce monahi duhovnicești deosebiți ați cunoscut în Mînăstirea Secu?

— În trecutul acestei mînăstiri a înflorit dintotdeauna un duh de liniște și viață pustnicească deosebită. De aceea a și dat cîndva duhovnici și călugări aleși. Se punea mare accent mai ales pe tăcere, pe rugăciunea inimii, pe post și metanii, pe citirea zilnică în chilii a Psaltirei, pe ascultare desăvîrșită și prezență regulată la sfintele slujbe. Iar armonia și dragostea duhovnicească în obște formau cununa de aur a tuturor.

Am cunoscut la Secu părinți nevoitori care împlineau cu fapta făgăduințele chipului îngeresc. Printre aceștia amintesc pe schimonahii Ieronim și Calistrat, mari călugări de liniște și buni grădinari, iubitori de tăcere și rugăciune; monahii Inochentie, Narcis, Ieremia, Daniil și Neofit, postitori și iubitori de săraci; Damian, un mare eremit al zilelor noastre, ca și Stelian. Ce să spunem de părintele Nifon brutarul, care întîmpina pe toți în drum cu pîine caldă și vorbe bune și-i conducea să mănînce la trapeză? Sau de schimonahul Teodosie, care mergea la ascultare cu Psaltirea în traistă și nu mînca pînă n-o termina de citit; sau Serafim bucătarul, sau Ioachim fierarul mînăstirii? Toți erau oameni ai rugăciunii și dragostei, cu fețele senine și inimi pline de bunătate, ca niște copii ai lui Dumnezeu, care odihneau pe fiecare și se jertfeau pentru alții cu multă liniște și pace în suflet. Cred că numele și faptele lor sînt scrise în cartea vieții la ceruri.

4. Cum erau formați duhovnicește frații intrați în obște?

— Fiecare frate începător, după ce era spovedit de stareț și eventual împărtășit, era încredințat unui duhovnic bun și apoi dat în seama unui călugăr bătrîn ales, ca să-l povățuiască zilnic la cele duhovnicești, să-l supravegheze, să-l cheme la biserică și să-l îndrumeze în toate. Frații se spovedeau de obicei săptămînal și se împărtășeau, nu obligatoriu, ci cum găsea de cuviință duhovnicul. După doi-trei ani de ispitire canonică, dacă fratele dădea dovadă de ascultare, smerenie și statornicie, era tuns în viața monahală și numărat în ceata călugărilor din obște.

5. Ce sfaturi duhovnicești vă dădeau părinții bătrîni?

— Părintele Antim, un sihastru desăvîrșit, ne învăța să iubim mai întîi tăcerea, mama liniștii și a rugăciunii; apoi să ne rugăm permanent, să citim Sfînta Scriptură, Viețile Sfinților și Patericul, iar din tot ce citim să punem pe cît putem și în practică. El punea accent mai mult pe tăcere, liniște și rugăciune. Părintele Damian, la fel om de rugăciune și post, ne îndemna să citim mai ales Scara Sfîntului Ioan Scărarul și Cuvintele

Sfîntului Isaac Sirul şi chiar să le scriem şi să le dăm unii altora pentru folos. El iubea mult pe Sfinţii Părinţi şi viaţa pustnicească; lucra la tîmplărie singur, nu vorbea cu nimeni şi se ruga neîncetat, ziua lucrînd, iar noaptea, în genunchi cu mîinile în sus, ori citea la Psaltire, ori scria din învăţăturile Sfinţilor Părinţi şi le dădea fraţilor să le citească. Niciodată nu primea bani sau altceva, fugea de oameni şi ne sfătuia să iubim sărăcia desăvîrşită şi smerenia. Părintele Daniil stuparul ne spunea să postim mult, că multa mîncare şi băutură este moarte pentru călugăr, iar pe care îl vedea mai gras, îl compătimea, zicînd: « Vai, părinte, ce o să răspunzi la judecată !». Părintele Daniil mînca mai ales cartofi fierţi cu sare, fructe crude şi ceai. În sfîrşit, părinţii duhovnici Luca, Epifanie, Eftimie şi Valerie ne sfătuiau să avem răbdare în toate ispitele, să nu umblăm din mînăstire în mînăstire, să ne facem canonul şi rugăciunea la chilie, să nu judecăm pe nimeni, să fugim de glume şi vorbe deşarte de unde se naşte tot păcatul şi să iubim tăcerea, prima virtute a călugărului.

6. Ce aţi realizat ca stareţ la Schitul Runc-Bacău?

— Mai întîi am introdus Sfînta Liturghie zilnic, care formează centrul vieţii noastre duhovniceşti, precum şi toate slujbele după rînduială. Apoi am pus ca Spovedania şi Sfînta Împărtăşanie pentru obştea formată din 12 monahi să se facă lunar, fără de care nu putem creşte duhovniceşte. În al treilea rînd am aşezat duhovnici pentru credincioşi care veneau tot mai mulţi şi am rînduit să ia masa la trapeză şi să li se citească cuvînt de folos. Astfel îi hrăneam atît sufleteşte, cît şi trupeşte. Aceste trei fapte mi-au adus cea mai mare mulţumire cît am stat ca stareţ la Schitul Runc.

7. Ce aţi realizat duhovniceşte, ca preot misionar în parohii?

— În parohie se cere mai întîi să înduhovniceşti pe credincioşi, să-i aduni în jurul tău, în jurul bisericii, să le cîştigi inimile şi sufletul printr-o viaţă de preot exemplară, prin rugăciune şi slujbe frumoase şi prin cuvinte de învăţătură sfinte, înţelepte, drese cu sare. Dar mai presus de toate rămîne viaţa duhovnicească a preotului, că exemplul personal poate mai mult decît cuvîntul frumos. În cei aproape 20 de ani de pastoraţie misionară, în patru parohii, m-am silit, cu ajutorul lui Dumnezeu, să realizez măcar o parte din cele spuse mai sus. La acestea mai adaug şi vizitele regulate prin casele credincioşilor, difuzarea de cărţi religioase, de rugăciuni şi zidire sufletească, precum şi unele ajutoare materiale în familiile sărace, care contribuie mult la reuşita misiunii pastorale a preotului.

8. Unde poate lucra mai mult pentru Dumnezeu un preot călugăr?

— Totul depinde de harul lui Dumnezeu care lucrează în fiecare cum voieşte. Desigur, locul de nevoinţă şi de mîntuire al călugărului este mînăs-

tirea, trăirea retrasă de grijile lumii, pentru a vorbi numai cu Dumnezeu. Călugării de rugăciune şi de linişte pot slăvi mai mult pe Dumnezeu la linişte, în mînăstire. De aici ei pot ajuta mult şi la mîntuirea oamenilor. Iar ieromonahii cu viaţă duhovnicească, rezistenţi în ispite, tari în lupta cu patimile, care cunosc bine Sfînta Scriptură şi au darul cuvîntului, pot face mai mult pentru Dumnezeu în lume decît în mînăstire. Aceştia pot dobîndi prin parohii mii de suflete pentru Hristos, pot apăra dreapta credinţă de secte mai mult, uneori, decît preoţii de mir, pot transforma multe suflete pentru că sînt foarte ascultaţi şi căutaţi de credincioşi, după cum se ştie. Aşa, de exemplu, au lăsat urme de neuitat prin parohii ieromonahii misionari de acum 50—60 de ani, cum au fost Mina Prodan şi Nicodim Măndiţă, în Moldova, iar mai recent arhimandriţii Dosoftei Murariu şi Dometie Manolache, în Munţii Apuseni. O misiune pastorală pe măsura lor este foarte bună şi necesară prin satele şi parohiile noastre, tot mai lovite de prozelitismul sectar.

Cînd ieromonahii din mînăstiri sînt trimişi temporar ca misionari prin parohii, în virtutea ascultării de ierarhul şi de stareţul lor, ei pot realiza o bogată activitate misionar-evanghelică. Dar nu trebuie să rupă legătura cu mînăstirea, cu nevoinţa monahală. Este adevărat că un ieromonah nu poate creşte duhovniceşte personal în parohie mai mult decît în mînăstire. El poate realiza progrese în casele şi sufletele credincioşilor, dar fiind învăluit de grijile lumii, sufletul său devine tot mai sărăcit şi cu greu poate progresa, că lipsa liniştii şi a obştii monahale îl poate goli sufleteşte şi-i risipeşte mintea de la rugăciune. Deci poate realiza progrese pentru alţii şi se poate păgubi pe sine. Dar dacă este om de rugăciune şi face toate cu ascultare, ca o jertfă de iubire pentru Hristos şi oameni, apostolatul său în lume poate fi mai bine primit la Dumnezeu decît nevoinţa în linişte. Însă locul dintotdeauna al monahilor este mînăstirea, viaţa retrasă de toate tulburările şi ispitele lumii. Să nu uităm totuşi că majoritatea monahilor fac un mare apostolat în rîndul credincioşilor prin mînăstiri, cum sînt mai ales duhovnicii. Dacă nu merg ei în lume, vine lumea la ei. Şi aceasta este caracteristica monahismului misionar românesc, să încălzească oriunde şi să fie o lumînare aprinsă în orice loc îl aprinde şi-l aşază Dumnezeu.

9. De ce se răspîndesc sectele prin satele noastre?

— Zice Duhul Sfînt: « Pieirea ta prin tine, Israile !». Aceasta este adevărul cu răspîndirea sectelor. Ne adunăm, se fac discuţii, se dau rapoarte, se fac recomandări, dar numai atît. Pe teren, lasă de dorit comportarea noastră. Biserica are nevoie de preoţi devotaţi, cu viaţă curată, cu familii model în toate, cu slujbe cît mai frumoase, cu cîntări bisericeşti, alese,

și cu ore de catehizare bine organizate în toate parohiile noastre. Trebuie înlăturate total din pastorație sminteala, lăcomia după cele materiale, taxele impuse credincioșilor, slujbele grăbite, lipsa predicilor izvorîte din credință și din inimă, nu numai din cărți. Altfel nu putem apăra Ortodoxia. Însă puțini sînt cei ce se angajează la o trăire creștină reală, vie, pilduitoare. De aceea și progresele sînt așa de mici. Dar să nu deznădăjduim, ci să strigăm ca Petru: « Doamne, mîntuiește-ne, că pierim !».

10. Ce sfaturi duhovnicești dați credincioșilor care vă cunosc?

— Pe cei care mă vizitează la mînăstirea de metanie îi sfătuiesc, ca de obicei, mai întîi să fie creștini buni și să nu aibă nici o legătură cu sectanții. Apoi îi îndemn să fie ei înșiși oameni de rugăciune, după sfatul Sfîntului Pavel: « Neîncetat să vă rugați», știind că fără rugăciune nu ne putem mîntui, nici spori în credință și fapte bune. Îi mai îndemn să facă milostenie după putere, că aceasta ne deschide ușa raiului; să nu judece pe nimeni, să meargă regulat la sfînta biserică, să nu trăiască în ceartă și ură unii cu alții, că iubirea este cununa tuturor faptelor bune. Apoi le spun să se mărturisească și să primească Sfînta Împărtășanie măcar în cele patru posturi și să-și crească copiii în frică de Dumnezeu.

11. Ce sfaturi duhovnicești doriți să dați monahilor?

— Îi îndemn să aibă răbdare, răbdare și iar răbdare ! Apoi să aibă ascultare de duhovnic și de stareț și să împlinească cu fapta cele făgăduite la călugărie, că la înfricoșata judecată vom da socoteală de tot ce am făgăduit și nu am împlinit. Să nu ne amăgim. Am schimbat îmbrăcămintea, dar nu am călugărit pe omul cel dinăuntru. Vai nouă, că ne-am schimbat numele, dar nu și viața. De cîte ori ne întrec mirenii în rugăciune, în lacrimi, în răbdare, în smerenie și în blîndețe ! Să ne aducem mereu aminte de ceasul cînd am venit întîi la poarta mînăstirii și cu acest gînd să ne culcăm și să ne sculăm. Să ne rugăm neîncetat cu rugăciunea inimii, să avem conștiința curată de orice păcat, să avem un duhovnic bun și să nu uităm de ceasul morții. Cu acestea întotdeauna vom crește în Hristos, iar fără ele, niciodată.

12. Cum ar fi posibilă o reînnoire a vieții monahale?

— Nu sînt eu în măsură să dau sfaturi, dar întotdeauna trebuie să se înceapă orice reînnoire de la cap, că tot de acolo începe și slăbirea duhovnicească. Într-o mînăstire, starețul și duhovnicii formează sufletul, inima, viața acelei mînăstiri. Mînăstirile au nevoie de stareți duhovnicești, iscusiți în lucrare, iar nu în cuvinte, cum spune Sfîntul Ioan Scărarul în « Cuvîntul către păstor». Apoi să se înființeze școli duhovnicești mona-

hale pentru formarea fraților, în care să se deprindă meșteșugul nevoințelor monahale, rînduiala slujbelor, cîntările bisericești și învățătura de credință ortodoxă, după Sfînta Scriptură și Sfinții Părinți. Să se pună mai întîi accentul pe viața duhovnicească, pe rugăciune și biserică, apoi pe cele gospodărești. Mînăstirile trebuie să redevină faruri și vetre de lumină duhovnicească pentru toți, iar monahii să fie, ca odinioară, rugători pentru lume și părinți sufletești pentru toți, că de aceasta aveam atîta nevoie. Cînd căutăm averi, ranguri și laude pămîntești, atunci este semn că am uitat făgăduințele noastre călugărești și rolul Bisericii lui Hristos în lume. Atunci înțelegem de ce am ajuns aici, în starea în care se află monahismul peste tot. Doar o minune îl mai poate salva astăzi. Dar Dumnezeu și din pietre moarte poate ridica fii lui Avraam! Ne bucurăm totuși că avem unele mînăstiri și schituri cu rînduială duhovnicească și părinți iubitori de sfințenie, căutați de mulți. Ne bucurăm că mai este și vocație pentru viața monahală. Văd vlăstare tinere bătînd în porțile mînăstirilor, dar prin unele locuri lipsesc grădinarii, adică duhovnicii iscusiți, care ar trebui să-i formeze, să-i unească prin rugăciune și iubire cu Hristos și cu oamenii.

13. Care este rolul monahismului ortodox pe viitor?

— Părinte Ioanichie, iarăși îmi puneți o întrebare la care e greu de răspuns. Rolul monahismului este același care a fost și în trecut. Numai că în primele veacuri, monahismul era lumina și stîlpul de întărire al Bisericii, farul de călăuzire a tuturor credincioșilor. Să ne gîndim numai la monahismul egiptean, sinait, palestinian, capadocian sau atonit. Dar și în țara noastră a fost cîndva la mare înălțime. Însă de secole monahismul a tot slăbit, s-au împuținat duhovnicii iscusiți și stareții iluminați, a scăzut rîvna și lucrarea duhovnicească prin mînăstiri și aproape au dispărut călugării harismatici și sihaștrii sfinți, care se rugau cîndva pentru lume. Acum este nevoie să apară un trimis al lui Dumnezeu, pentru a reînvia și a pune pe drumul cel adevărat pașii monahismului nostru. Atunci se va vedea cu adevărat care este rolul monahismului ortodox în lume! Ne trebuie un monahism clocotitor, plin de rîvnă și credință, pentru Dumnezeu; nu căldicel, ori aproape rece ca cel de astăzi. Totuși, așa cum este în țara noastră, el face foarte mult pentru credincioși. Atîtea suflete se răcoresc, se adapă, se mîngîie și se hrănesc sufletește prin slujbele și duhovnicii din mînăstirile noastre. Că de nu ar mai fi lăsat Dumnezeu duhovnici buni pe ici-colo, am fi pierit cu totul.

14. Ce sfaturi doriți să lăsați ucenicilor Sfinției Voastre?

— Ca cel ce am viețuit în această mînăstire, deși nu am împlinit făgăduințele date, cred în bunătatea lui Dumnezeu că mă va milui și pe mine cel prea păcătos, care am făcut în zadar umbră pămîntului. Ucenicii mei

să se lege cu inima de Hristos şi de sfinţenia vieţii călugăreşti. Hrana lor neîncetată să le fie sfînta rugăciune; temelia, ascultarea; zidul de scăpare, biserica şi Maica Domnului; centrul vieţii, Sfînta Liturghie şi Sfintele Taine; părinte, după Hristos, să le fie duhovnicul; cetate de salvare, chilia şi inima; mîngîiere, lacrimile şi citirea sfintelor cărţi, iar cunună, dumnezeiasca dragoste. În numele dragostei îi rog să nu mă uite la sfînta rugăciune şi să-mi dea loc de odihnă în cimitirul mînăstirii mele de metanie.

ARHIMANDRITUL CLEOPA ILIE *

Mînăstirea Sihăstria

Numele Arhimandritului Cleopa Ilie este binecunoscut şi apreciat în ţara noastră, ca unul dintre cei mai iscusiţi şi devotaţi duhovnici ai monahismului românesc de astăzi. O adevărată autoritate duhovnicească de necontestat şi unanim recunoscută în ţară şi chiar pste hotare.

La formarea personalităţii Prea Cuvioşiei Sale au contribuit deopotrivă credinţa sa puternică în Dumnezeu şi creşterea sa duhovnicească în cea mai ascetică sihăstrie de acum 60 de ani, anume Mînăstirea Sihăstria. Apoi a contribuit duhovnicul său de formaţie atonită — Protosinghelul Ioanichie Moroi; marea sa rîvnă pentru nevoinţa monahală, descoperită încă din anii copilăriei; frumoasa educaţie creştinească din familie, în frunte cu buna sa mamă, Ana, care dă naştere la zece copii — devenită mai tîrziu monahia Agafia; autentica trăire a făgăduinţelor vieţii monahale, în adevăratul sens al cuvîntului; cunoaşterea profundă a Sfintei Scripturi şi a Sfinţilor Părinţi, ajutată

* S-a născut la 10 aprilie, 1912, în comuna Suliţa, judeţul Botoşani, într-o familie de ţărani — Alexandru şi Ana Ilie-Ţîrlea, cu zece copii. Format de mic lîngă schimonahul Paisie, sihastru din schitul Cozancea, a intrat în viaţa monahală la Mînăstirea Sihăstria—Neamţ în toamna anului 1929, împreună cu doi fraţi. Este călugărit în anul 1937, ales egumen interimar la Mînăstirea Sihăstria în 1942 şi stareţ în anul 1945, fiind hirotonit preot în acelaşi an. La 1 septembrie 1949 este transferat ca stareţ, împreună cu 30 monahi, la Mînăstirea Slatina — Suceava, unde stă pînă în anul 1956. Reîntors la metanie, după o lungă retragere a linişte, devine duhovnic al întregii obşti a Mînăstirii Sihăstria şi sfetnic duhov-

de o uimitoare memorie nativă; vocaţia sa din copilărie pentru rugăciune şi viaţă isihastă; trăirea mulţi ani în asceză în singurătatea munţilor şi pădurilor seculare şi, mai presus de toate, Harul Duhului Sfînt şi mîna multmilostivului Dumnezeu, care l-au acoperit, l-au călăuzit, l-au înţelepţit şi l-au iluminat în viaţă.

Bun cunoscător al învăţăturii de credinţă ortodoxă în toate laturile ei — dogmatică, morală, canonică, spiritual-patristică, liturgică şi pastoral-misionară — cu o lungă şi autentică experienţă personală, Părintele Cleopa Ilie este consacrat şi cinstit astăzi ca un mare duhovnic şi sfetnic sufletesc de excepţie, atît pentru monahi şi clerici, cît şi pentru credincioşi de toate nivelurile şi vîrstele duhovniceşti.

Încercat şi trecut în viaţa monahală prin tot felul de nevoinţe şi ascultări, de la cea de păstor al oilor Mînăstirii Sihăstria pînă la cea de stareţ al mînăstirilor Sihăstria şi Slatina; de la cea de frate începător la poarta Sihăstriei de acum şase decenii, pînă la treapta de călugăr, preot şi arhimandrit; de la nevoinţa de ascultător, pînă la cea de sihastru anonim aproape zece ani, în adîncul Carpaţilor Răsăriteni, şi apoi duhovnic şi sfetnic pentru mii şi mii de credincioşi din toate laturile ţării noastre, Părintele Arhimandrit Cleopa Ilie a reuşit, în jumătate de secol, să crească şi să formeze numeroşi ucenici prin mînăstiri şi parohii, ca şi nenumăraţi credincioşi devotaţi Bisericii Ortodoxe străbune.

Format în cea mai înaltă şcoală duhovnicească a ascultării, a rugăciunii şi ascezei, a însingurării şi înfrînării, şi, mai ales, a iubirii de Dumnezeu şi de oameni, Sfinţia Sa îşi formează fiii sufleteşti în acela şi duh de ascultare deplină faţă de Dumnezeu şi Biserică, în aceeaşi smerenie şi rînduială tradiţional-călugărească şi în acelaşi cuget de slujire a Evangheliei lui Hristos, de păstrare cu sfinţenie a învăţăturii şi rînduielii canonice în duh autentic ortodox, fără compromisuri şi inovaţii din afară. Prea Cuvioşia Sa este cu totul împotriva unor curente noi anarhice şi neortodoxe, în viaţa religioasă a credincioşilor noştri, care dezbină enoriaşii, creează discordie între păstori şi păstoriţi şi deschid uşa prozelitismului sectar. De asemenea, combate deschis şi autoritar imoralitatea din viaţa de familie, ca avortul, evitarea naşterii de copii, conflictele dintre soţi, divorţul, recăsătoria necanonică, desfrîul, beţia şi lipsa aproape totală de educaţie reli-

nicesc pentru toţi. A scris cîteva volume de predici şi de învăţături morale şi misionare, dintre care două au fost deja tipărite. La acestea se adaugă şi sute de pagini de articole duhovniceşti, dintre care o parte s-au tipărit. După încă şapte ani de viaţă pustnicească în Munţii Carpaţi (1958—1964), revine definitiv la mînăstirea de metanie şi-şi dedică restul vieţii rugăciunii, liniştii, scrisului, predicii şi misiunii duhovniceşti, fiind considerat cel mai iscusit duhovnic al monahilor şi mirenilor din ultimele decenii.

gioasă din parohiile noastre, care generează atîtea urmări negative în casele creştinilor şi duc sigur la destrămarea familiei, a dragostei creştine şi la pierderea sufletelor, atît a credincioşilor, cît şi a păstorilor sufleteşti.

Iată pentru ce Părintele Cleopa combate atît de aspru patimile care ucid ca un cancer fără leac sufletele, familia, unitatea credincioşilor noştri. Cu aceeaşi forţă şi autoritate combate nepăsarea, lipsa de vocaţie, îndemnînd spre cunoaştere şi trăire vie, autentică, a unor păstori duhovniceşti. Prea Cuvioşia Sa afirmă cu tărie că dacă preoţii şi călugării ar duce viaţă cît mai curată şi ar fi cu adevărat nişte făclii aprinse înaintea oamenilor şi a lui Dumnezeu, nimeni şi nimic nu ar putea birui şi destrăma unitatea de credinţă ortodoxă.

Prea Cuvioşia Sa cere şi monahilor o viaţă plină de sfinţenie, de trăire autentică în Hristos, lipsită de compromisuri, de scopuri personale, de mîndrie şi imoralitate, de agoniseli şi griji pămînteşti. El cere monahilor îndeosebi trei mari virtuţi: rugăciune, ascultare duhovnicească şi curăţie sufletească şi trupească. « Cu aceste trei — spune Sfinţia Sa — toţi ne putem mîntui, iar fără acestea, nici unul». Părintele Cleopa cere, pentru înnoirea duhovnicească a vieţii noastre monahale, mai întîi duhovnici buni, blînzi, smeriţi, cunoscători ai Sfintei Scripturi şi Sfinţilor Părinţi, şi, în acelaşi timp, autoritari, luptători statornici împotriva păcatului care deformează şi pierde sufletul nepăsător. Mai cere cu tărie stareţi duhovniceşti, iubitori de rugăciune şi sfinţenie, care să îmbine în chip evanghelic cele sufleteşti cu cele trupeşti. Fără stareţi şi duhovnici buni, declară mereu Părintele Cleopa, niciodată nu se vor putea creşte monahi adevăraţi, nu se vor putea reînnoi mînăstirile, nici monahismul de astăzi ce se află într-o reală criză duhovnicească.

Viaţa plină de încercări a Prea Cuvioşiei Sale, statornicia sa în nevoinţă şi cunoaştere, în rugăciune şi cuvînt, în trăire vie şi misiune evanghelică, pastorală, au atras în jurul Sfinţiei Sale numeroşi călugări şi credincioşi dornici de cuvînt, de sfătuire, de călăuză spre Hristos şi de mîntuire. Aşa s-a făcut că în aproape cinci decenii de activitate duhovnicească, Părintele Cleopa a creat, fără să ştie cum, un curent ortodox tradiţional de înnoire a vieţii monahale şi creştineşti în mînăstirile şi parohiile din centrul şi chiar nordul Moldovei. Dacă acest curent s-ar întreţine şi încuraja, el ar putea progresa şi ar da roade bune, atît prin mînăstiri, cît şi prin parohii, tot mai mult lovite de conflicte de familie şi de secte.

Noi cei care i-am fost şi rămînem ucenici ai Prea Cuvioşiei Sale, nu putem trece sub tăcere toate aceste fapte adevărate. În încercarea de a fructifica experienţa duhovnicească a Părintelui Cleopa, la fel de căutat şi iubit de preoţi, călugări şi credincioşi din toate zonele ţării, am căutat să publicăm o parte din învăţăturile Sfinţiei Sale, punîndu-le la îndemîna

tuturor. Aşa a văzut lumina tiparului prima sa carte « *Despre credinţa ortodoxă*», apoi « *Predici la praznice împărăteşti şi sfinţi de peste an*», precum şi prima parte din lucrarea « *Convorbiri duhovniceşti*».

Astăzi, Părintele Cleopa, la vîrsta de peste 77 de ani, mereu ne vorbeşte de moarte şi de înfricoşatul ceas al judecăţii care ne aşteaptă pe fiecare. De aceea caută să se roage mai mult, să se retragă la linişte, să vorbească neîncetat cu Dumnezeu. Însă lumea, pelerinii care vin, nu-l lasă. Sala de catehizare de lîngă chilia Sfinţiei Sale este plină de credincioşi care îl aşteaptă să coboare de la linişte, să le vorbească, să le dea sfaturi duhovniceşti.

Ştiind că iubirea creştină este mai mare decît rugăciunea şi liniştea, Părintele Cleopa coboară zilnic la credincioşi, de obicei după amiaza. Convorbirea durează ceasuri în şir, pînă seara tîrziu. Preoţi, călugări din diferite mînăstiri, mame cu copii, bolnavi, creştini dornici de cuvînt, pun întrebări, cer sfaturi şi iau însemnări pe caiete cu multă grijă şi seriozitate. În general problemele comune se discută în public, liber, spre folosul tuturor. Problemele duhovniceşti, personale, ca şi spovedania, le lasă la urmă. Apoi, părintele ia masa, singura pe zi, şi se retrage.

Aceasta este activitatea duhovnicească de fiecare zi a Părintelui Cleopa, fără excepţie; activitatea sa misionară de fiecare an, de peste patru decenii! Dacă asemenea « şcoli» misionare de catehizare şi îndrumare ar exista în fiecare mînăstire şi parohie, cu cît ar fi mai întăriţi credincioşii ortodocşi împotriva patimilor şi a prozelitismului sectar! Oare nu şi acesta este unul dintre rolurile majore ale monahismului ortodox?

Îndemnat de cuget, de glasul tainic al inimii, ca şi de evlavia credincioşilor şi călugărilor dornici de mîntuire, poposesc şi eu din cînd în cînd la « şcoala» şi chilia Părintelui Cleopa. Aştept ora stabilită pentru convorbiri, apoi întreb de Prea Cuvioşia Sa. Iarna şi pe timp de ploaie îl găsesc în sala anume destinată; primăvara şi toamna îl găsesc pe cerdacul chiliei, înconjurat de oameni; iar vara, pe vreme bună, îl întîlnesc, fie în cimitir, fie în livadă, fie în poiana de alături stînd pe iarbă şi vorbind bunilor săi creştini şi fii duhovniceşti. Mă aşez tăcut între ceilalţi, iau note, adun ce consider mai de folos pentru toţi şi după ce iau cuvenita binecuvîntare, cobor mulţumit în mînăstire.

O bună parte din aceste însemnări de taină au fost publicate în primul volum de « Convorbiri duhovniceşti», mult gustate şi căutate de credincioşi. Acum pun la îndemîna călugărilor şi bunilor noştri creştini alte noi învăţături duhovniceşti, adunate din convorbirile libere cu Părintele Cleopa în ultimii ani, sau consemnate de Prea Cuvioşia Sa la insistenţa ucenicilor.

În speranţa că şi aceste scurte învăţături şi sfaturi duhovniceşti vor fi de folos pentru mîntuirea celor ce caută şi doresc să urmeze lui Hristos, le oferim tuturor celor ce « iubesc arătarea Lui», în paginile de mai jos.

I

1. Ce înţelegem prin energiile necreate ale lui Dumnezeu, după învăţătura Bisericii Ortodoxe?

— Prin cuvintele « energii necreate ale lui Dumnezeu» se înţeleg lucrările felurite ale lui Dumnezeu prin care El lucrează şi a lucrat din veac la facerea şi conducerea lumii văzute şi a celei nevăzute. Despre aceste energii sau lucrări necreate ale lui Dumnezeu să se vadă în dispute teologice ale Sinodului VI Ecumenic din Constantinopol (681), în care se arată clar despre cele două firi şi cele două voinţe ale firii dumnezeieşti şi umane a lui Hristos. Prin aceste energii sau lucrări necreate, Dumnezeu mişcă creaţia Sa şi Se mişcă şi El însuşi, rămînînd totuşi nemişcat şi neschimbat. Energiile necreate izvorăsc din Dumnezeirea comună a celor trei Ipostasuri ale Prea Sfintei Treimi. Prin energiile necreate se împărtăşeşte omul de darul lui Dumnezeu, iar nu de fiinţa Sa, care rămîne pururea neatinsă de vreo zidire a Sa văzută sau nevăzută.

2. Ce putem spune despre energiile necreate, pe înţelesul tuturor?

— Am zis că aceste energii necreate ale lui Dumnezeu, pe limba noastră românească se pot numi şi lucrări ale lui Dumnezeu. Ca să înţeleagă oricine felurimea acestor energii sau lucrări necreate ale lui Dumnezeu, trebuie să ştie şi să înţeleagă că la Dumnezeu energiile Duhului Sfînt sînt nenumărate.

Din aceste multe energii este bine a cunoaşte măcar pe unele din ele, care sînt: Puterea Sa cea atotcreatoare şi nemărginită (Ps. 32, 6, 13); puterea Sa cea atotştiutoare (1 Imp. 2, 3; Iov 9, 4 12—13); puterea Sa cea atotsfinţitoare (Isaia, 57, 15; Ierem. 1, 5; Gal. 1, 12) etc.

Alta este puterea Sa cea atotvăzătoare (Ps. 32, 13), alta este puterea Sa cea atotcuprinzătoare şi alta este pronia Lui după cuvîntul: « *Cel ce dă hrană la tot trupul...*» (Ps. 135, 25). Toate aceste energii sau puteri ale lui Dumnezeu izvorăsc din fiinţa Sa. Prin ele Dumnezeu trimite darurile Sale cele necreate la toate zidirile care lucrează în multe feluri în toate cele văzute şi nevăzute.

3. Cum lucrează Dumnezeu prin energiile Sale în îngeri, în natură şi în oameni?

— Lucrează în toată zidirea precum voieşte şi precum ştie că este de folos. Prin dumnezeieştile energii « *pe îngeri îi face duhuri şi pe slugile Sale*

pară de foc»; planetele și întreg universul le conduce, iar pe oameni îi umple de înțelepciune, de credință și de tot felul de daruri, spre mîntuire.

4. Cum lucrează Dumnezeu prin energiile Sale în creștini și în cei care nu sînt creștini?

— La creștinii cei botezați în numele Prea Sfintei Treimi, lucrează prin darul cel felurit al Duhului Sfînt (I Cor. 12, 4—6), iar la popoarele păgîne lucrează prin pronia, prin mila și nemărginita Sa putere și înțelegere (Rom. 9, 15—16), căci Dumnezeu nu este numai al creștinilor, ci și al tuturor popoarelor (Ps. 116, 1, 2).

5. Ce legătură este între energiile necreate ale lui Dumnezeu și harul Sfîntului Duh pe care îl primește creștinul la Sfîntul Botez?

— Harul Prea Sfîntului Duh izvorăște din energiile divine și face pe creștini prin Botez fii ai lui Dumnezeu după dar (Tit 3, 3—5; Ioan 3, 1), iar harul Duhului Sfînt, prin care primim înfierea cea după dar, vine la noi prin energia cea atotsfințitoare a lui Dumnezeu. Nu se trimite ființa lui Dumnezeu la om, ci numai harul, după cum zice dumnezeiescul părinte Ioan Gură de Aur că « *Dumnezeu nu se trimite, ci harul. Nu Duhul curge din har, ci harul curge din Duh»* (Vezi și Filocalia vol. 7, București, 1977 p. 218).

6. Cînd omul cade în păcat de moarte, se îndepărtează de la el harul Sfîntului Duh primit la Botez?

— Dar Sfîntul Duh, care se trimite la Sfîntul Botez prin lucrarea lui Dumnezeu cea atotsfințitoare, lucrează în om după măsura credinței lui, fiindcă el este făgăduit de Dumnezeu celor ce vor crede (Isaia 44, 3; 59, 11; Iezechiel 36, 27). Darul Sfîntului Duh se dă omului care se roagă, crede în El și se pocăiește de păcatele sale (Luca 11, 13; Fapte 8, 15; 2, 38).

Însă darul Prea Sfîntului Duh se depărtează de om din cauza păcatelor sale grele. Dar dacă omul își cunoaște greutatea și se va întoarce din toată inima cu credință tare spre Dumnezeu, atunci — prin energia lui Dumnezeu cea atotsfințitoare — iarăși va dobîndi de la Dumnezeu darul Prea Sfîntului Duh pe care l-a pierdut prin păcat. Iar de va rămînea creștinul în păcate grele și nu se va întoarce prin pocăință și fapte bune către Prea Bunul Dumnezeu, unul ca acela rămîne în osîndă și întuneric față de darul lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu nu mîntuiește cu sila pe om, că El nu este spărgător de uși (Apoc. 3, 20).

7. Pînă la Sfîntul Grigore Palama (sec. XIV), teologul energiilor necreate, ce învățau Sfinții Părinți despre energiile divine?

— Pînă la Sfîntul Grigore Palama, Sfinții Părinți cei vechi și mari luminători, ca: Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigore Cuvîntătorul

de Dumnezeu, Sfîntul Ioan Gură de Aur, Sfîntul Atanasie cel Mare şi mulţi alţii ziceau că energiile necreate ale lui Dumnezeu sînt lucrări şi desăvîrşiri ale însuşirilor Lui (vezi Dicţionar de Teologie Ortodoxă, Pr. Prof. Ioan Bria, Bucureşti, 1981, p. 141. 143).

Energiile divine lucrează taina mîntuirii în oameni prin harul Duhului Sfînt şi prin darurile ce izvorăsc din el. Căci atît harul cît şi darurile harului sînt energii necreate ale lui Dumnezeu.

8. Înţelepciunea lui Dumnezeu, adică « Sophia », este şi ea una din energiile necreate ale lui Dumnezeu?

— Înţelepciunea şi atotştiinţa lui Dumnezeu sînt şi ele desăvîrşite energii ale Sale (1 Imp. 2, 3; Iov 1, 13; Prov. 8, 14). Înţelepciunea lui Dumnezeu este preaînaltă (Iov 21, 22; 28, 24; Dan, 2, 21; Fapte 15, 18). Înţelepciunea şi ştiinţa lui Dumnezeu sînt nerătăcitoare (Iov 36, 3). Înţelepciunea lui Dumnezeu este nemărginită şi nemăsurată (Ps. 91, 5; Ps. 146, 3; Is. 40, 28; Rom. 11, 33); este mai presus de înţelegere (Ps. 138, 5, 9), nu are hotar şi lucrează în creaţia lui Dumnezeu în multe feluri (Efes. 3,10).

9. Ce legătură dumnezeiască nepătrunsă este între înţelepciunea şi pronia lui Dumnezeu? Cum lucrează una şi cum lucrează cealaltă?

— Atît înţelepciunea cît şi pronia lui Dumnezeu sînt energii dumnezeieşti necreate şi Dumnezeu lucrează mai presus de mintea omului după voia şi planurile Lui necunoscute de noi (Ierem. 32, 19; I Cor. 1, 21).

10. Cum se împărtăşeşte omul din înţelepciunea divină? Care este legătura între înţelepciunea lui Dumnezeu şi înţelepciunea omului, mai ales a sfinţilor?

— Toată înţelepciunea oamenilor vine de la Dumnezeu (Gen. 41,38—39; Ieş. 28, 3; 31, 3—6). Deosebirea între înţelepciunea lui Dumnezeu şi cea a oamenilor esre că înţelepciunea lui Dumnezeu este preasfîntă şi nemărginită pentru că izvorăşte din fiinţa Lui cea necreată şi atotcuprinzătoare (Rom. 11, 33; Ps. 91, 4—5); iar înţelepciunea oamenilor credincioşi şi sfinţi este izvorîtă din darul Duhului Sfînt dat lor de Dumnezeu, fiind mărginită şi după măsura credinţei fiecăruia (Gen. 18, 19; 1 Imp. 16, 12—13; 2 Paral. 16, 9; Iov 14, 16).

11. Oamenii îndumnezeiţi şi sfinţii « purtători de Dumnezeu » poartă în ei mai multe daruri şi o mai mare parte din energiile necreate ale lui Dumnezeu?

— Duhul este unul, iar darurile sînt împărţite şi felurite, după vrednicia fiecăruia (1 Cor. 12, 4). La fel şi lucrările sînt felurite, dar acelaşi Dumnezeu lucrează toate întru toţi (1 Cor. 12, 6).

Dacă darurile și lucrările Duhului sînt felurite, apoi și energiile necreate prin care Dumnezeu trimite darurile Sale celor sfinți și credincioși sînt felurite. Căci prin energia sfințeniei îi sfințește, prin energia cea duhovnicească și atotluminătoare îi luminează și prin energia proniei Sale poartă grijă de ei. Căci darurile lui Dumnezeu sînt felurite, dar din același Duh Sfînt izvorăsc.

12. Energiile dumnezeiești necreate lucrează în om de la zămislire? Dar harul Duhului Sfînt îl primește omul numai la Sfîntul Botez? Sau i se mai adaugă noi daruri în cursul vieții, după măsura sfințeniei personale?

— De la zămislire, în cei mai mulți oameni lucrează numai energia sau puterea lui Dumnezeu atotcreatoare, apoi pronia și altele. Iar darul Prea Sfîntului Duh, prin care omul devine fiu al lui Dumnezeu după dar, îl primește cînd se botează în numele Prea Sfintei Treimi (Tit 3, 3—5; 1 Ioan 1, 2; Fapte 2, 38). Celelalte daruri diferite, precum al înainte-vederii, al proorociei și al vindecărilor se dau ulterior omului de la Dumnezeu după voia Lui (1 Cor. 12, 11) și după măsura credinței (Gal. 3, 5), pentru întărirea Bisericii (1 Cor. 12, 7) și pentru convertirea necredincioșilor (1 Cor. 14, 10). Darurile lui Dumnezeu trebuie să fie întru bunătate, spre folosul tuturor (1 Cor. 4, 1, 2; 1 Tim. 4, 14; 1 Petru 4, 10).

13. Îngerii împărtășesc și ei din energiile necreate ale lui Dumnezeu?

— Îngerii, ca și oamenii, au fost creați de Același Dumnezeu și se împărtășesc și ei de felurite energii ale lui Dumnezeu, precum înțelepciunea, sfințenia și altele.

14. Diavolii poartă și ei o parte din energiile necreate ale lui Dumnezeu?

— Nici o zidire a lui Dumnezeu nu poate fi lipsită de una sau mai multe energii necreate ale lui Dumnezeu. Deoarece Dumnezeu este nescris împrejur și necuprins pretutindenea, arătîndu-se în toate și peste tot. Dumnezeu este și în satana și în diavoli, fiindcă este necuprins și pe toate le cuprinde. Deci, precum satana este în văzduh dar nu se vatămă, fiind și Dumnezeu de față acolo, și precum păcatul este prezent în suflet, asemenea și darul lui Dumnezeu este prezent în suflet, nimic vătămîndu-se sau amestecîndu-se, întunericul cu lumina, nici poate răutatea să aibă împărtășire cu curățenia.

Deci la Dumnezeu nu este nici o răutate ipostatică de vreme ce El nu se vatămă de nimic (Sfîntul Macarie cel Mare, Cuv. 16, Omilii, București, 1775). Energiile lui Dumnezeu care sînt în diavoli formează puterea Lui

cea atotstăpînitoare deoarece diavolii nu pot face nimic fără voia şi îngăduinţa lui Dumnezeu (Iov 1, 12—13; 2, 4—7; 2 Cor. 12).

15. De ce Dumnezeu nu-Şi retrage energiile divine de la îngerii căzuţi ci îi lasă să ne facă rău şi să ne împiedice de la mîntuire? Se poate spune că diavolii folosesc puterea divină dată lor la pierderea sufletelor omeneşti?

— De mare nevoie este ca Dumnezeu să nu-Şi retragă puterea Sa atotstăpînitoare acum din îngerii cei răi, căci dacă ei ar fi lăsaţi liberi ar face din lume un al doilea iad. Numai la sfîrşitul lumii va fi dezlegat satana timp de 1260 de zile (trei ani şi jumătate) spre a lucra asupra celor credincioşi cu înşelăciunile sale (1 Ioan 2, 18) şi mulţi antihrişti vor fi în timpurile din urmă (Matei 24, 12; 2 Tes. 2, 3; 1 Tim. 4, 1). Ispitele ne sînt în viaţă de mare folos, de vom avea răbdare în ele. Deoarece ele se trimit cu îngăduinţa lui Dumnezeu pentru încercarea credinţei noastre (1 Petru 1, 6—7), pentru încercarea dragostei noastre faţă de Dumnezeu (Deut. 13, 3) şi pentru încercarea supunerii noastre la voia lui Dumnezeu (Deut. 8, 2). Nu se poate spune că diavolii folosesc puterea dată lor de Dumnezeu la pierzarea sufletelor noastre, deoarece Dumnezeu nu ispiteşte pe nimeni (Ioan 13, 14). Apoi, Dumnezeu, fiind prea drept, nu îngăduie ca noi să fim ispitiţi mai presus de puterile noastre (1 Cor. 10, 13).

16. Cum se înţeleg cele arătate de Sfîntul Dionisie Areopagitul, care zice aşa: « Dumnezeu este totul întru toate şi întru nimenea nimic. Şi dintru toate, tuturor se cunoaşte, iar din nimic nimănui »*

— Taina acestor cuvinte se arată luminat prin teologia catafatică (afirmativă) şi prin teologia apofatică (negativă). Să se ştie: « Cînd mintea noastră se suie prin zidiri către Ziditorul, văzînd şi înţelegînd cuvintele cele din zidiri, asemănîndu-se cu Ziditorul, atunci ea unelteşte teologia cea adeveritoare şi suitoare (catafatică), numind pe Dumnezeu Înţelept, Bun, Lumină, Soare, Aer, Foc şi toate cele ce sînt, fiind pricinuitor al acestora. Iar după ce se va sui cu duhul şi mai presus de fire la Ziditorul şi va vedea că nu este asemenea cu toate zidirile, ci fără de asemănare le întrece pe acestea, atunci unelteşte teologia apofatică, numind pe Dumnezeu cu tăgăduire şi covîrşire mai presus de înţelepciune şi mai presus de bunătate...»

Şi Sfîntul Ioan Damaschian, arătînd că nici o zidire nu poate atinge fiinţa lui Dumnezeu, zice aşa: « *Dumnezeu a creat astfel lumea spirituală, adică pe îngeri şi pe toate cetele cereşti, şi este clar că acestea au o natură*

* *Despre dumnezeieştile nume*, capitol 7.

spirituală şi incorporală în comparaţie cu materia. Căci numai Dumnezeirea este cu adevărat nematerială şi incorporală. Dumnezeu apoi creează pe om cu mîinile Sale proprii din natura văzută şi nevăzută, după chipul şi asemănarea Sa. A făcut corpul din pămînt, iar sufletul raţional şi gînditor l-a dat prin insuflarea Sa...» (Dogmatica).

Aceasta numim la om chip dumnezeiesc căci cuvintele « după chipul» arată raţiunea şi liberul arbitru, iar cuvintele « după asemănare» arată asemănarea cu Dumnezeu în virtute, atît cît este posibil. Trupul şi sufletul au fost făcute simultan şi nu mai întîi unul şi apoi celălalt, după cum în chip greşit arăta Origen. Sfinţii Părinţi spun că omul este făcut de Dumnezeu ca un alt dumnezeu după dar, nu după fiinţă.

Să înţelegem deci, că atît îngerii cu toate cetele cereşti, cît şi omul zidit după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu nu ating cu nimic fiinţa lui Dumnezeu, care rămîne în veci neînţeleasă de nimeni. Aceasta înseamnă că Dumnezeu este totul în toate prin energiile Sale cele necreate, nu prin fiinţa Sa. Iar prin fiinţa Sa nu este cunoscut nimic nimănui.

Întreaga creaţie a lui Dumnezeu se împarte în patru categorii: vieţuitoare nemuritoare şi însufleţite, cum sînt îngerii; altele care au minte, suflet şi duh, precum sînt oamenii, altele au numai duh şi suflet, cum sînt animalele; iar altele au numai viaţă, cum sînt plantele de tot felul. În ierburi dăinuieşte singură viaţa, fără suflet, fără duh şi fără minte.

Am spus acestea spre a se înţelege că Dumnezeu Se cunoaşte şi Se descoperă tuturor oamenilor prin întreaga Sa creaţie, care este condusă de pronia şi puterea Sa, adică de energiile divine necreate. Iar fiinţa lui Dumnezeu nu se descoperă, nici se poate cunoaşte vreodată nimănui din nici o creaţie şi nici o minte a celor din cer şi de pe pămînt n-o poate cuprinde în veci.

II

17. Oamenii se pot mîntui fără ispite de la diavoli? Este absolut necesară prezenţa şi ispitirea de la diavoli pentru mîntuirea oamenilor?

— Oamenii au fost ispitiţi chiar în rai şi înşelaţi de diavolul (Gen. 3, 1). De atunci firea noastră cea stricată, care a căzut din ascultarea Ziditorului ei, a fost pururea ispitită de diavolul spre încercarea credinţei celor înşelaţi (1 Petru 1, 6—7; Iov 7, 18; Iac. 1, 2; Ioan 2, 26). Omului însă i s-a dat putere de a se împotrivi ispitelor diavoleşti (Efes. 6, 11; Iac. 4, 7) şi de a le învinge (1 Cor. 10, 13).

Dumnezeu l-a făcut pe om cu voie liberă, de sine stăpînitor şi l-a lăsat pe el în mîna sfatului său. De va vrea, omul poate să ţină credinţa

şi poruncile lui Dumnezeu şi să facă cele plăcute Lui (Sir. 15, 14; 15, 17; Ier. 21, 8; Deut. 30, 14, 16—17; Ps. 5, 12). De va întrebuinţa omul bine libertatea sa spre lucrarea poruncilor lui Dumnezeu şi toată fapta bună, primeşte de la El cunună şi mîntuirea sufletului său, după cuvîntul psalmistului: «*Mîntui-va Domnul sufletele robilor Săi şi nu vor greşi toţi cei ce nădăjduiesc spre Dînsul*» (Ps. 33, 21). Iar de va folosi omul rău libertatea sa spre lucrarea păcatelor, va auzi de la Dumnezeu înfricoşatele cuvinte «*Duceţi-vă de la Mine, blestemaţilor, în focul cel veşnic care este gătit diavolului şi îngerilor lui*» (Matei 25, 41). Iată deci cît de mare rol au ispitele în viaţa creştinilor. Că fără ispite şi fără luptă cu diavolul, cu păcatul, nu ne putem mîntui, că nu avem pentru ce primi cunună şi odihnă veşnică în Împărăţia cerurilor.

18. Oare diavolii vor fi osîndiţi în ziua cea de apoi numai pentru că ne ispitesc pe noi? Care este învăţătura Bisericii în această privinţă?

— Satana şi îngerii lui nu vor fi pedepsiţi în ziua de apoi numai pentru vina că ne ispitesc pe noi. oamenii. Ci pentru că au greşit înaintea lui Dumnezeu cu mîndria şi neascultarea lor (Is. 14, 11—14). Al doilea, pentru că satana a fost pricinuitorul căderii noastre (Gen. 3, 1; 6, 13—14; 2 Cor. 11, 3; 1 Tes. 3, 5). Diavolii vor fi pedepsiţi în ziua cea de apoi pentru că pururea se împotrivesc lui Dumnezeu şi zidirii Lui (Zah. 3. 1; 1 Tes. 3, 18 Iuda 9; Apoc. 12, 7); pentru că au împiedicat propovăduirea Evangheliei lui Hristos în lume (Matei 13, 19, 39; Marcu 4, 15; Lc. 8, 12; II Cor. 4, 4); pentru că au înşelat lumea (Apoc. 12, 9; 20, 3); pentru că au stricat Sfînta Scriptură şi au dus pe oameni la rătăcire şi la eresuri (Matei 4, 6; Lc. 4, 10; Ps. 9, 11—12); pentru că au înşelat pe oameni cu nălucirile lor, făcîndu-se în îngeri luminaţi şi alte închipuiri false luînd (2 Cor. 11, 14). Diavolii vor fi pedepsiţi şi pentru că fură cuvîntul lui Dumnezeu din inimile oamenilor (Matei 13, 19; Marcu, 4, 15; Lc. 8, 12). Multe şi nenumărate alte răutăţi au diavolii cu care pururea supără pe Dumnezeu, Ziditorul lor, şi nu se pocăiesc niciodată, pentru care vor lua osînda cea veşnică în ziua cea mare a judecăţii de apoi (Matei 25, 41; Ioan 16, 11; 2 Petru 2, 4).

19. Care este asemănarea între omul bun şi îngeri după învăţătura Sfinţilor Părinţi?

— Omul a fost creat de Dumnezeu după chipul şi asemănarea Sa (Gen. 1, 26—27). Adam este nenăscut, căci este plăsmuit de Dumnezeu (Sfîntul Ioan Damaschin, Dogmatica, pag. 25). Eva este purceasă din coasta lui Adam, căci ea nu a fost născută (ibidem). De asemenea, Dumnezeu este făcătorul îngerilor. El i-a adus de la neexistenţă la existenţă

şi i-a zidit după propriul Lui chip, mai înainte de crearea omului. Îngerii au o natură necorporală, un fel de duh şi foc imaterial, după cum spune dumnezeiescul prooroc David: « *Cela ce faci pe îngerii Tăi duhuri şi pe slugile Tale pară de foc*» (Ps. 103). Prin aceste cuvinte se arată că ei sînt uşori, arzători, calzi, strălucitori, grabnici spre dorul lui Dumnezeu şi slujirea Lui, îndreptaţi spre cele de sus şi liberi de orice gînd material. Îngerul este o fiinţă spirituală, veşnic mişcătoare, liberă, necorporală, slujeşte lui Dumnezeu veşnic şi a primit în firea lui nemurirea, după har. Care este însă natura şi definiţia naturii lui, numai Dumnezeu o ştie. Se spune că este necorporal în raport cu noi, deoarece tot ce se pune în comparaţie cu Dumnezeu, singurul fără trup, este corporal şi material. Numai Dumnezeu este în realitate necorporal (Să se vadă pe larg Dogmatica Sfîntului Ioan Damaschin, capitolul III, pag, 59, Bucureşti). Omul, cum am arătat mai sus, a fost creat de Dumnezeu cu mîinile Sale din natură văzută şi nevăzută, « după chipul şi asemănarea Sa». Trupul omului a fost făcut din pămînt, iar sufletul lui, raţional şi gînditor, Dumnezeu i l-a dat lui Adam prin insuflare. Aceasta numim « chip dumnezeiesc», căci cuvintele « după chipul» indică raţiunea şi liberul arbitru, iar cuvintele « după asemănare» arată asemănarea cu Dumnezeu în virtute, atît cît este posibil. Trupul şi sufletul au fost făcute simultan şi nu mai întîi unul şi apoi celălalt, după cum în chip greşit zicea Origen. *Dumnezeu a făcut pe om nevinovat, drept, virtuos, lipsit de supărare, fără de grijă, luminat cu toată virtutea, încărcat cu toate bunătăţile, ca o a doua lume, un microcosmos în macrocosmos; un alt înger, închinător, compus, văzător al lumii materiale, dar şi iniţiat în lumea spirituală, împărat al celor de pe pămînt, dar condus de sus, pămîntesc şi ceresc, vremelnic şi nemuritor, văzut şi spiritual, în mijloc între măreţie şi smerenie, acelaşi şi duh şi trup; duh din pricina harului, iar trup din pricina mîndriei*» (Dogmatica Sfîntului Ioan Damaschin, capitolul 12, pag. 98--99). De obşte şi la oameni şi la îngeri sînt libertatea voinţei, mintea şi altele de acest fel.

20. De ce spune Domnul că omul este cu puţin mai mic decît îngerii şi în ce constă micimea omului faţă de îngeri (Ps. 8, 5)?

— Mai întîi omul poartă trup material din pămînt şi posedă cele cinci simţiri, văzul, auzul, mirosul, gustul şi pipăitul. Omul se alătură prin raţiune de fiinţele necorporale şi spirituale, adică de îngeri, deoarece el raţionează, cugetă, judecă fiecare lucru, năzuieşte după virtute, pînă la îndumnezeire, culminant al virtuţilor, al trăirii în Hristos. Pentru aceasta omul este microcosmos, adică o « lume mică». Omul se deosebeşte însă de îngeri prin neputinţele şi suferinţele trupului, ca: boala, schimbarea,

bătrînețea, moartea, prefacerea trupului, şi altele de acest fel.

21. Poate omul să ajungă pe îngeri prin sfințenia vieții, adică prin îndumnezeire?

— Omul, cu ajutorul harului lui Dumnezeu și prin lucrarea faptelor bune poate să ajungă la o măsură de desăvîrșire și îndumnezeire, dar rămîne tot om cu trup neputincios și material. Îngerul însă pururea este duh nematerial, după darul lui Dumnezeu, căci cu măsură are și el nematerialitatea. Pentru că numai Dumnezeu este cu totul nematerialnic.

22. Prin ce fapte bune poate omul să sporească mai mult și să se apropie de îngeri?

— Omul se apropie după putere de sfințenia îngerului, prin neprihănire, adică sfințenie. Iar neprihănirea se cîștigă mai ales prin două mari virtuți: dragoste și înfrînare. Căci « *dragostea omoară în om patimile cele sufletești, iar înfrînarea pe cele trupești* » (Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Filocalia II, cap. 64, Suta I-a, pag. 47). Iarăși zice: « *Cel desăvîrșit în iubire a ajuns la culmea nepătimirii, nu mai cunoaște deosebirea între al său și al altuia, sau între a sa și a alteia, sau între credincios și necredincios, între rob și slobod sau, peste tot, între bărbat și femeie. Ci ridicat mai presus de tirania patimilor și căutînd la firea cea una a oamenilor, privește pe toți la fel și are față de toți aceeași dragoste, căci nu mai este la el elin și iudeu, nici bărbat și femeie, nici rob sau slobod, ci toate și întru toți Hristos* » (Gal. 3, 18). Așadar, cine ajunge prin dragoste și prin înfrînare la o nepătimire ca aceasta, unul ca acela a ajuns după putere la îndumnezeire, la o nepătimire ce se apropie de îngeri. Îngerii au sfințenie și neprihănire fără osteneală, după darul lui Dumnezeu prin creație. Iar oamenii și cu multe osteneli și lacrimi numai cu darul și mila lui Dumnezeu ajung la o anumită măsură de neprihănire. « *Nu pot diavolii să miște nici un fel de patimă în om, dacă se va găsi în sufletul său dragostea și înfrînarea, fie că se va afla trupul lui în stare de veghe, fie că se va afla în stare de somn* » (Filocalia, II, pag. 73).

Trei sînt stările morale generale la monahi, după Sfîntul Maxim Mărturisitorul: Cea dintîi stare constă în a nu păcătui cu lucrul, a doua, a nu zăbovi în minte și inimă gîndurile pătimașe, iar a treia, a privi cu mintea fără patimă trupurile femeilor și ale celor ce ne-au întristat.

23. De ce unii din sfinți numesc pe om înger amestecat? În ce fel omul este înger amestecat? Ce înțelegem prin îndumnezeirea omului?

— După cum am mai spus mai înainte, Dumnezeu a făcut pe om drept, virtuos, lipsit de întristare, fără de grijă, luminat cu toată virtutea și

încărcat cu toate bunătățile, ca un pom plin de toate roadele. Deci un alt înger amestecat adică compus din trup și suflet. Prin trup se aseamănă mai mult cu cei de pe pămînt, iar prin suflet, se aseamănă cu îngerii. Termenul final al tainei omului este îndumnezeirea sa prin înclinația către Dumnezeu. Omul se îndumnezeiește prin participarea sa la iluminarea dumnezeiască și nu prin transformarea sa în ființă dumnezeiască. Dumnezeu l-a făcut pe om fire fără de păcat, iar prin voință, liber. Spun fără de păcat, nu pentru că ar fi incapabil de a păcătui, ci pentru că nu are în firea sa facultatea de a păcătui, ci are mai mult libertatea voinței. Avea omul în rai puterea să progreseze în bine, ajutat fiind de darul lui Dumnezeu, după cum avea și puterea de a se întoarce de la bine la rău, lucru pe care Dumnezeu îl îngădui pentru motivul că omul era înzestrat cu voie liberă. « Nu este virtute aceea care se face prin forță », spune Sfîntul Ioan Damaschin în capitolul XII, pentru om, pag. 99—101. Iar pricina pentru care omul se zice și « *înger amestecat* » este mai întîi faptul că în ipostasul lui sînt două firi: una văzută și alta nevăzută, asemenea firii îngerești. Și aceasta o arată Sfîntul și marele teolog Grigore care zice: « Trebuia să se facă o împreunare din cele două lumi și o dovadă a unei înțelegeri mai mari și a bogăției față de firi, ca să fie un fel de unire între natura văzută și cea nevăzută ». (Cuvîntul 38 la Teofanie, adică la Nașterea Domnului, Grigore cel Mare, 36, col. 321 C).

III

25. Care este modelul, prototipul pe calea vieții noastre creștine?

— Este însuși Iisus Hristos Mîntuitorul lumii. Să mergem după putere pe urmele Lui, spre a nu pierde calea vieții care duce la mîntuire. După Hristos, cele mai desăvîrșite modele sînt sfinții, începînd cu Maica Domnului. Să le urmăm exemplele vieții.

26. În ce fel sfinții și părinții noștri duhovnicești ne pot fi modele vii de urmat pe calea mîntuirii?

— Marele Apostol Pavel, cînd trecea prin cetăți, învăța pe creștini să păzească învățăturile rînduite de Apostoli și de preoții din Ierusalim (Fapte 16, 4). În alt loc zice: « *Vă mai rugăm, fraților, să aveți luare aminte pentru cei ce se ostenesc întru voi, pentru cei ce vă cîrmuiesc întru Domnul și bine vă sfătuiesc, și pentru munca lor să-i socotiți pe ei vrednici de prisoselnică dragoste* » (1 Tes. 5, 12—13). În altă Epistolă zice: « *Aduceți-vă aminte de mai-marii voștri care v-au grăit cuvîntul lui Dumnezeu, ca privind cu luare aminte cum și-au încheiat viața, să le urmați credința* » (Evr. 13, 7). Vezi ce zice? Să privim cu luare aminte la părinții și înaintașii noștri

cum şi-au încheiat viaţa. Adică dacă viaţa lor a fost lumină şi pildă pînă la mormînt pentru noi toţi, atunci să le urmăm credinţa. Se poate ca cineva din părinţii noştri, oricît de evlavios ar fi şi tare, să se schimbe din aşezarea lui cea bună şi duhovnicească şi să devină rău şi smintitor. Or, aceluia nu trebuie a-i urma, ca nu împreună cu el să ne pierdem sufletul. Iar dacă acela a dus lupta cea bună pînă la sfîrşit, şi în viaţă cinstită şi duhovnicească s-a sfîrşit, aceluia să-i urmăm. Aşa au fost sfinţii lui Dumnezeu Apostolii, Mucenicii şi Cuvioşii Părinţi pe care Biserica îi cinsteşte de mii de ani şi le urmează învăţăturile pline de sfaturi şi mîntuitoare de suflet. Aceştia, după cuvîntul Domnului, au fost făclii aprinse pe pămînt şi au răbdat pînă în sfîrşit ispite şi necazuri pentru Hristos. Pentru aceea au şi luat cununa vieţii de veci, fiindcă « *lupta cea bună s-au luptat şi călătoria au săvîrşit* » după voia Domnului.

Toţi Sfinţii şi Cuvioşii Părinţi, canonizaţi de Biserica lui Hristos ne sînt modele de urmat pe calea mîntuirii fără nici o îndoială. De aceea sîntem datori a-i cinsti cu toată evlavia şi a le urma, după putere, rugăciunea, postul, curăţia, smerenia, răbdarea, blîndeţea, mila, sfatul şi jertfa. La fel, să urmăm şi viaţa curată şi binecuvîntată a părinţilor noştri trupeşti care ne-au născut şi a duhovnicilor şi părinţilor sufleteşti care ne-au unit cu Hristos şi ne-au ajutat cel mai mult pe calea mîntuirii.

27. Ce trebuie să învăţăm mai întîi de la sfinţi? Dar de la părinţii noştri duhovniceşti, care ne-au crescut şi au adormit în Domnul?

— De la sfinţi să învăţăm mai ales marea lor iubire pentru Dumnezeu, statornicia lor în dreapta credinţă, curajul cu care mărturiseau pe Hristos şi sfinţenia desăvîrşită a vieţii lor, iar de la părinţii noştri duhovniceşti să învăţăm blîndeţea şi dragostea cu care ne-au crescut şi ne-au vorbit de Dumnezeu, rîvna lor pentru biserică şi rugăciune şi mila cu care ajutau pe toţi oamenii la mîntuire.

28. În ce măsură copiii, prin nerăutatea şi curăţia lor, ne pot fi modele spre o viaţă curată şi duhovnicească?

— Sfîntul Apostol Pavel zice că de la copii putem lua numai nerăutatea şi nevinovăţia lor, dar nu şi înţelegerea lor prunceasca. « *Fraţilor*, spune el, *nu fiţi copii cu mintea. Adică fiţi copii cu nerăutatea. La minte, însă, fiţi desăvîrşiţi* » (1 Cor. 14, 20). De la prunci putem lua pildă încă smerenia, după cum a zis Domnul: « *Cine se va smeri pe sine ca pruncul acesta, acela este cel mai mare întru Împărăţia cerurilor* » (Matei 18, 4). Iar dacă cineva, prin darul lui Dumnezeu, va ajunge să fie desăvîrşit, cu mintea şi înţelegerea şi să aibă nerăutatea, smerenia şi curăţia pruncilor, acesta cu adevărat a ajuns la culmea nepătimirii şi poate să fie pildă de urmat pe calea mîntuirii.

29. Cuvintele lui Hristos «Lăsaţi copiii să vină la Mine, că a unora ca acestora este Împărăţia cerurilor» (Matei 19, 14) **este o poruncă pentru noi toţi sau este numai un îndemn?**

— Aceste cuvinte sînt o poruncă pentru noi toţi care vrem să ne mîntuim, şi să ne silim să avem inimă smerită şi nevinovată de copii. Dar vezi că nu a zis că numai a acestora este Împărăţia cerurilor, ci «a unora ca acestora». Adică toţi care prin darul lui Dumnezeu şi prin lucrarea faptelor bune ajung la măsura curăţeniei şi a nevinovăţiei pruncilor, vor dobîndi Împărăţia cerurilor. Această poruncă priveşte şi pe părinţii trupeşti. Că au prima datorie faţă de copii să le dea viaţă, să-i lase să vină la viaţă, iar nu să-i omoare. Apoi au poruncă să-şi crească copiii în credinţă şi în frică de Dumnezeu, în rugăciune şi în viaţă curată. De vor face aşa, copiii lor vor creşte bine, vor purta în ei pe Hristos şi vor urma toată viaţa lui Hristos. În felul acesta vor împlini şi ei porunca Domnului: «*Lăsaţi copiii să vină la Mine!*»

30. Copiii botezaţi şi nevinovaţi sînt mai buni la Dumnezeu decît monahii şi creştinii desăvîrşiţi? Ce asemănare este între copii şi cei desăvîrşiţi?

— Mai mare plată de la Dumnezeu au monahii şi creştinii care vor cîştiga nevinovăţia şi curăţenia pruncilor prin lupte şi osteneli, decît copiii botezaţi ai creştinilor. Căci copiii numai prin darul Prea Sfîntului Duh de la Botez au luat desăvîrşirea, fără de osteneală proprie. Iar creştinii şi monahii buni au răbdat pînă la moarte necazurile, scîrbele şi durerile veacului de acum şi prin răbdarea lor au dobîndit sufletele lor (Luca 21, 19; Romani 12, 12; Efes. 4, 2; Tit 2, 2).

31. De ce totuşi Mîntuitorul cheamă pe copii la Sine înaintea tuturor oamenilor şi ni-i dă drept modele de desăvîrşire?

— Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, fiind Însuşi izvorul nemărginit al dragostei, al curăţiei şi al nevinovăţiei, din dragostea Sa cea nemărginită iubeşte pe copii pentru nevinovăţia lor şi îi cheamă la Sine, ca să ne dea nouă pildă spre a urma cu fapta curăţenia, nevinovăţia şi nerăutatea pruncilor şi a copiilor curaţi. Prin cuvintele: «Lăsaţi copiii să vină la Mine», Domnul ne arată că El iubeşte pe copii şi nevinovăţia lor şi cu pildă ne îndeamnă pe toţi să fim ca ei.

32. Copiii nevinovaţi, care se duc la Domnul de mici, pot fi consideraţi sfinţi şi deci modele de urmat pentru noi?

— Pot fi consideraţi sfinţi şi modele de urmat pentru noi cît priveşte nevinovăţia şi curăţia lor, dar nu şi lupta şi suferinţa pentru lucrarea

poruncilor lui Dumnezeu. Căci ei au intrat în Împărăţia cerurilor numai pentru nevinovăţia vieţii, nu şi pentru ostenelile faptelor bune pe care le-au îndurat cu bărbăţie sfinţii lui Dumnezeu, care prin multe suferinţe şi prigoane pentru Hristos au dobîndit viaţa veşnică (Matei 5, 10—13; Fapte 14, 22; 2 Cor. 4, 17; 2 Tes. 1, 5).

Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a zis: « *De nu vă veţi întoarce şi de nu veţi fi ca pruncii, nu veţi intra întru Împărăţia cerurilor* » (Matei 18, 3). Dar la această nevinovăţie şi curăţenie a pruncilor, sfinţii lui Dumnezeu prin mari lupte, osteneli şi chinuri, au ajuns.

33. Ce răspuns greu vor da înaintea Domnului acei părinţi trupeşti şi sufleteşti care smintesc pe fiii lor şi nu poartă grijă de mîntuirea sufletelor lor ?

— Părinţii trupeşti şi sufleteşti, care smintesc prin faptele şi cuvintele lor pe fiii şi fiicele lor şi nu poartă grijă de mîntuirea sufletelor lor, au asupra lor « vaiul » spus de Mîntuitorul: « *Vai lumii pentru sminteli !. . . Dar mai vai de cel prin care vine sminteala !. . . Acela mai bine şi-ar lega o piatră de moară de grumaz şi să se arunce în adîncul mării* » (Matei 18, 6—7). Prin greutatea pietrei de moară se arată cît de greu este păcatul smintelii, care aduce pierderea tuturor celor ce s-au smintit.

Iar pentru nepurtarea de grijă a părinţilor trupeşti şi sufleteşti privind călăuzirea copiilor şi creştinilor pe calea mîntuirii, aceştia vor lua osînda lui Eli preotul care nu a purtat grijă de cei doi fii ai săi, Ofni şi Finees, lăsîndu-i să facă multe răutăţi înaintea Domnului. Din această nepurtare de grijă şi-a pierdut viaţa şi sufletul atît preotul, cît şi fiii săi, iar sicriul Legii Domnului a fost luat în robie de Filisteni (1 Imp. 4, 18—20; 1 Imp. 2, 13—18).

34. Se ştie că cei mai loviţi şi biruiţi de ispitele veacului nostru sînt copiii şi tinerii, fiii noştri sufleteşti. Cine poartă marea vină pentru căderea şi slăbirea lor spirituală? Ce ar trebui să facem pentru salvarea şi călăuzirea lor pe calea cea bună?

— Cea mai mare răspundere pentru catehizarea şi povăţuirea copiilor, a tinerilor şi a fiilor noştri sufleteşti o poartă părinţii lor trupeşti şi duhovniceşti.

Datoriile principale ale părinţilor către copiii lor sînt acestea:

— A-i iubi (Tit 2, 4);

— A-i învăţa Legea lui Dumnezeu (Exod 12, 26—27), adică dreapta credinţă şi faptele bune;

— A-i învăţa frica lui Dumnezeu (Gen. 18, 19; Deut. 32, 46);

— A le povesti lucrurile cele minunate ale lui Dumnezeu (Exod. 10, 2; 3, 14);

— A le povesti judecăţile lui Dumnezeu (Ioil 1, 3);

— A-i învăţa cu ascultarea şi supunerea (Prov. 4, 3—4);

— A-i conduce spre tot lucrul bun (1 Tim. 3—4); a-i deprinde de mici rugăciunea, ascultarea de biserică, smerenia, viaţa curată;

— A-i mustra cînd greşesc (1 Imp. 2, 23);

— A-i îndrepta şi a-i pedepsi (Deut. 8, 5; Prov. 3, 12; 13, 24);

— A nu-i întărîta (Efes. 6, 4; Col. 3, 21);

— A se ruga lui Dumnezeu pentru binele lor spiritual şi material (Gen. 17, 18; 1 Paral. 29, 18);

— A-i compătimi adică, a plînge cu ei (Ps. 102, 13), cînd sînt în suferinţă şi a nu-i sminti.

— A le da pildă bună cu viaţa lor (4 Imp. 14, 3; 15, 3; 2 Paral. 34, 2).

Acestea şi altele de acest fel sînt datoriile părinţilor trupeşti faţă de fiii lor. Dar şi părinţii duhovniceşti, ca arhiereii, stareţii de mînăstiri şi schituri, preoţii de la parohii, dascălii Bisericii, naşii de botez, de cununie şi de călugărie şi toţi care au fii sufleteşti sub a lor ascultare, au mare grijă şi mare răspundere pentru formarea şi creşterea duhovnicească a fiilor lor sufleteşti, spre slava lui Dumnezeu, ştiind că un singur suflet este mai scump decît toată lumea, precum a zis Domnul (Matei 16, 26; Marcu 8, 36—37; Luca 9, 25). Nepăsarea şi negrija păstorilor duhovniceşti şi trupeşti pentru creşterea şi îndreptarea fiilor lor sufleteşti le pedepseşte aspru Domnul Dumnezeu şi în veacul de acum şi în cel viitor, cum citim în Sfînta Scriptură!

35. Cum trebuie şi cum putem ajuta mai mult pe copiii şi pe fiii noştri sufleteşti să urmeze lui Hristos, să stea la picioarele Lui şi chiar să se învrednicească a-L purta pe Hristos în inima lor?

— Vom putea ajuta spre mîntuire pe fiii noştri trupeşti şi sufleteşti numai dacă noi şi părinţii noştri trupeşti şi sufleteşti ne vom face datoria după cele arătate la întrebarea de mai sus. Dar mai ales dacă le vom da pildă nu numai cu vorba, ci şi cu fapta şi cu trăirea, după învăţătura Sfinţilor Părinţi care zic: « *Taci tu, să vorbească lucrurile tale*». Sfîntul Isaac Sirul zice: « *Mustră şi învaţă pe alţii, nu numai prin cuvînt, ci prin puterea lucrării tale*». Tot el, arătînd că pilda vieţii zideşte şi foloseşte pe alţii mai mult decît cuvîntul cel frumos şi meşteşugit, zice: « *Altul este cuvîntul din lucrare* (experienţă) *şi altul este cuvîntul cel frumos şi fără de iscusinţa lucrării. Cuvîntul din lucrare este cămara nădejdii, iar înţelepciunea cea nelucrătoare este amanet al ruşinii*» (Filocalia vol. X, Cuvîntul 1).

Am însemnat aici aceste cuvinte ca să arăt că cea mai mare şi mai puternică învăţătură dată copiilor şi fiilor noştri duhovniceşti nu este numai vorba, ci pilda vieţii prin lucrare. Că toţi ne grăbim la învăţat, dar

fericit este în viaţă cel ce tace şi face. Dumnezeiescul Părinte Ioan Gură de Aur zice: « *Cuvîntul de multe ori tare strigînd, pe mulţi i-a supărat, iar fapta bună cea lucrătoare, şi tăcînd, pe toţi îi foloseşte*».

De aceea, fraţii mei, dacă ne-ar ajuta mila lui Dumnezeu, măcar cu vîrful degetului să ne atingem de cele ce învăţăm pe alţii prin cuvînt. Însă dacă vorbim altora din lucrare, atunci cuvintele noastre au putere, ridică pe mulţi din păcate prin pocăinţă, şi-i fac fii ai lui Dumnezeu după har. De aceea sînt atîtea drame şi copii răi, neascultători în familiile noastre, pentru că cei dintîi care smintesc pe copii sînt chiar părinţii. Sau dacă îi învaţă cu cuvîntul, îi ucid cu viaţa lor rea, mai ales cu beţia, desfrîul, necredinţa, cearta, lipsa de la biserică şi hulirea lui Dumnezeu. Copiii şi fiii noştri sufleteşti trebuie să ne vadă totdeauna blînzi la cuvînt, smeriţi în comportare, milostivi la inimă, nelipsiţi de la biserică, legaţi mai mult de Dumnezeu decît de cele pămînteşti şi înfrînaţi de la toate cele rele. Dar mai presus de toate să ne vadă că trăim cu toţii în dragoste, care este cununa tuturor faptelor bune. Cine iubeşte din inimă pe oameni, acela are pe Hristos în inimă, iar cuvîntul care iese din inimă pătrunde în inimile tuturor. De vom face aşa, vom fi ca o lumină în sfeşnic şi vom fi binecuvîntaţi de Dumnezeu cu mulţi şi buni fii sufleteşti pe pămînt, iar în cer cu viaţă veşnică.

36. Cum vedeţi o îndreptare a tinerei generaţii de azi, atît de lovită de necredinţă, de sexualitate, de alcoolism şi secte?

— Dacă va avea creştinul în viaţa sa două ziduri: frica de Dumnezeu în dreapta sa şi frica morţii în stînga sa, atunci fiecare şi-ar îndrepta viaţa sa înaintea lui Dumnezeu. Marele prooroc David zicea: « *De-a pururea văd pe Dumnezeu înaintea mea, că de-a dreapta mea este ca să nu greşesc*» (Ps. 15, 8). Iar în alt loc scrie: « *Fiule, adu-ţi aminte de cele mai de pe urmă ale tale şi în veac nu vei greşi*» (Sir. 7, 38). Încă este scris: « *Cu frica de Dumnezeu se abate de la rău tot omul*» (Pilde 16, 6). Iar Sfîntul Vasile cel Mare zice: « *Cea mai înaltă filozofie pentru om este să aibă moartea neîncetat înaintea ochilor săi*».

Aşadar, tot omul — fie el tînăr sau bătrîn — de va călători între aceste două ziduri, adică între frica de Dumnezeu şi frica de moarte, nu se va abate în viaţă nici la stînga, nici la dreapta, ci va merge drept, cu cumpătare şi cu mare înţelepciune spre Dumnezeu. Dacă atît părinţii trupeşti, cît şi cei duhovniceşti şi-ar face cu frică de Dumnezeu datoriile lor, după învăţătura Sfintei Scripturi, mai mult ar ajuta la îndreptarea tinerilor şi a copiilor pe care îi au ca un dar de la Bunul Dumnezeu şi pentru care vor da mare şi greu răspuns în ziua cea mare a judecăţii de apoi.

37. Care este marea responsabilitate a Bisericii pentru oameni în general şi pentru creştini în special, spre a-i ajuta pe calea mîntuirii?

— Marea răspundere a Bisericii faţă de fii ei, faţă de toţi creştinii şi necreştinii este aceeaşi dintotdeauna: de a propovădui Evanghelia în lume, de a boteza în numele Prea Sfintei Treimi, de a creşte şi hrăni duhovniceşte pe cei ce cred, de a se ruga întotdeauna pentru toţi oamenii (1 Tim. 2, 2). Grija Bisericii este de a apăra dreapta credinţă în lume şi a forma buni preoţi predicatori care să cunoască bine învăţăturile Sfintei Scripturi, învăţăturile patristice, canoanele Apostolilor, ale celor şapte Sinoade Ecumenice şi cele ale sfinţilor; apoi învăţătura de credinţă şi puterea disciplinară a Bisericii, spre îndreptarea celor răi şi răzvrătiţi de la dreapta credinţă.

Dar mai presus de toate Biserica lui Hristos trebuie să se roage prea milostivului Dumnezeu să păzească lumea şi ţara de războaie, de cutremure, de foamete, de dezbinare, de tot felul de secte şi patimi care ucid sufletele oamenilor şi dezbină familia creştină. Să cerem în rugăciunile noastre păstori cît mai buni ca să cîrmuiască bine corabia Bisericii, mame credincioase ca să nască şi să crească copii credincioşi şi peste tot oameni iubitori de Dumnezeu şi de dreapta credinţă.

38. După cum se ştie, familia creştină trece printr-o criză tot mai mare. În parte şi-a pierdut caracterul sacru de taină divină, devenind pentru unii un contract social, căci a slăbit mult credinţa în Dumnezeu, cît şi încrederea între soţi, iar copiii au devenit o povară grea pentru părinţi. Ce sfaturi duhovniceşti propuneţi pentru întărirea creştină a familiei în Biserica Ortodoxă?

— Criza vieţii de familie este un fenomen general în lume, ca urmare a slăbirii credinţei în Dumnezeu. Mijloacele de întărire a familiei creştine sînt cele cunoscute dintotdeauna: mai multă credinţă în Dumnezeu, mai multă rugăciune, post, spovedanie regulată, Sfînta Împărtăşanie cu rînduială, citirea cărţilor sfinte şi naştere de copii. Toate acestea salvează familia. Dar despre acestea cred că au grijă mai mult decît noi cei rînduiţi de Dumnezeu să conducă Biserica pe calea mîntuirii. Noi, călugării, să luăm aminte de cele ce am făgăduit lui Dumnezeu la călugărie şi pe cît ne ajută mila Domnului să ne silim a fi de folos şi celor de afară, adică tuturor creştinilor şi necreştinilor. Mai întîi să nu-i smintim cu slăbiciunile noastre, apoi să ne rugăm Bunului Dumnezeu, Prea Curatei Sale Maici şi tuturor Sfinţilor Lui să ne ajute şi nouă şi lor să străbatem cu bine calea cea sfîntă a mîntuirii. Să ne aducem aminte de cuvîntul Domnului nostru Iisus Hristos care zice: « *Puţin aluat dospeşte toată frămîntătura* »

(Gal. 5, 9). Dacă şi noi, şi bunii creştini pe care numai Dumnezeu îi ştie şi le cunoaşte inimile, ne vom sili să fim aluat bun, sperăm că pe mulţi îi vom face buni cu mila şi ajutorul Tatălui ceresc Care nu voieşte moartea păcătosului. Rămîne totul la mila, ajutorul şi îndurarea Prea Bunului Dumnezeu. El va lumina şi îndrepta cum ştie pe cei pe care noi îi socotim pierduţi. Să ne aducem aminte şi ce a zis Dumnezeu marelui prooroc Ilie cînd credea că a rămas singur prooroc în Israel. Iar Dumnezeu i-a spus că mai are şapte mii de bărbaţi aleşi care nu şi-au plecat genunchii lui Baal şi a căror gură nu l-au cinstit pe el (III Imp. 19, 18). Aşadar, noi sîntem praf şi cenuşă şi nu ştim cîţi robi ascunşi are Dumnezeu în ţara noastră şi în toată lumea Sa şi nu ştim în ce chip poartă El grijă de mîntuirea sufletelor omeneşti.

Şi la aceasta voi răspunde cu mărturiile Sfintei Scripturi. Mai întîi voi arăta care sînt datoriile bărbaţilor faţă de femeile lor legitime pe care le-au luat cu rînduială creştinească:

— A le iubi, atît fireşte cît şi duhovniceşte (Gen. 24, 6; Efes. 5, 25; 28, 33; Gal. 3, 19);

— A le cinsti (1 Petru 3, 7);

— A le fi credincioşi (Prov. 5, 18—20; Mal. 2, 14—15);

— A trăi cu ele în toată viaţa lor (Gen. 2, 24; Matei 19, 39; 1 Cor. 7, 11; Efes. 5, 31);

— A le mîngîia (1 Imp. 1, 8);

Bărbaţii credincioşi sînt datori să-şi ia soţii credincioase, nu de altă lege, ca să li se dezbine familia (Gen. 24, 3; 28, 1).

Bărbaţii trebuie să-şi cinstească soţiile lor ca pe ei înşişi (Gen. 2, 23; Mal. 2, 15; Matei 19, 5—6; Efes. 5, 28). Cît priveşte datoriile bărbaţilor credincioşi faţă de soţiile lor neconvertite la creştinism, să se urmeze sfatul dat de Sfîntul Apostol Pavel în Epistola I către Corinteni (7, 12; 14, 6).

Datoriile femeilor către bărbaţii lor sînt acestea:

— A-i iubi (Tit 2, 4); a-i respecta (Efes. 5, 33); a le fi credincioase (1 Cor. 7, 3; 5, 39); a le fi supuse (Gen. 3, 16; 1 Cor. 14, 34; Efes. 5, 22—24; Gal. 3, 18; 1 Tim. 2, 11—12); a le naşte copii şi a-i creşte în frica Domnului.

Aici vedem că marele Apostol Pavel în Epistola sa către Coloseni zice: «*Femeilor, fiţi supuse bărbaţilor voştri, precum se cuvine întru Domnul*» (Coloseni 3, 18). Aşadar, femeile să se supună bărbaţilor precum se cuvine întru Domnul, iar dacă vreun bărbat tiran, rău şi pătimaş ar obliga femeia sa la păcate grele de desfrînare, la avorturi, sau ar opri-o să nu facă copii, sau ar sili-o la alte păcate grele şi fără de lege, atunci femeia este datoare a nu se supune bărbatului, căci această supunere a ei nu este «precum

se cuvine întru Domnul», ci este o supunere diabolică care îi duce pe amîndoi în osîndă. Între datoriile femeilor faţă de bărbaţi sînt şi acestea: ele nu trebuie să se înfrumuseţeze cu podoabe şi haine scumpe care smintesc bărbaţii şi alungă Duhul Sfînt de la ele (1 Tim. 2, 9; 1 Petru 3, 3), ci să se împodobească cu fapte bune, ca: smerenia, evlavia, rugăciunea, blîndeţea şi milostenia (1 Tim. 2, 9; 1 Petru 3, 4); să poarte îmbrăcăminte simplă (1 Tim. 2, 9—10); să facă cinste soţilor lor (Prov. 31, 23; 11, 6).

Iar ca sfaturi duhovniceşti personale pentru buna armonie a familiei creştine, recomand următoarele: cei doi soţi să fie oameni credincioşi, să se roage regulat seara şi dimineaţa, să aibă în casă cărţi sfinte, să participe în sărbători la Sfînta Liturghie, să ţină după putere sfintele posturi şi să se spovedească în fiecare post. Cei doi soţi să aibă ca duhovnic un părinte bun, blînd şi înţelept. Acelaşi lucru să-l facă şi cu copiii lor. În familia unde stăpîneşte Dumnezeu, credinţa, dragostea, rugăciunea, evlavia şi viaţa curată, acolo domneşte bucuria vieţii, înţelegerea, pacea Duhului Sfînt şi armonia duhovnicească. Iar în casa unde stăpîneşte beţia, desfrîul, avortul, necredinţa, vrăjitoria şi răzbunarea, acolo intră diavolul, cearta, divorţul şi moartea. Fiecare din cei doi soţi să-şi aleagă calea vieţii, a convieţuirii familiale creştine. Un rol mare la salvarea crizei din viaţa de familie îl are Biserica şi preotul de parohie. Apoi duhovnicul, cărţile sfinte şi rugăciunea.

40. În cazuri de conflicte între soţi, ce trebuie să facă ei pentru împăcare şi evitarea divorţului?

— Cel dintîi lucru, trebuie să se împace, să-şi ceară iertare unul de la altul. Apoi să se spovedească amîndoi de tot ce au greşit şi să primească cu bucurie sfatul duhovnicului şi canonul dat. Şi mai ales să stăruiască în rugăciune, că prin rugăciune, mai mult decît prin orice virtute, se cîştigă dragostea de Dumnezeu şi de aproapele, cum spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul în Filocalia volumul II.

Pentru a se izgoni ura şi răzbunarea dintre soţi, ei amîndoi trebuie să se roage unul pentru altul, să-şi aducă aminte de cuvintele Domnului Care zice: « *Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, faceţi bine celor ce vă urăsc, rugaţi-vă pentru cei ce vă blestemă pe voi* » (Matei 5, 44), să urmeze şi cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, care zice « *Soarele să nu apună întru mînia voastră* » (Efes. 4, 26) şi să nu uite că « *prieten adevărat este acela care îndură necazurile, nevoile şi nenorocirile aproapelui, ca pe ale sale, cînd acela este încercat, fără zgomot şi fără tulburare* ». Am zis să se roage soţii unul pentru altul cînd vin neînţelegerile între ei, căci « *cu cît se roagă cineva din suflet pentru cel ce îl defaimă, cu atît Dumnezeu le arată adevărul celor ce se smintesc* ». Rugăciunea pe care o face cineva pentru binele celui ce l-a supărat alungă

din mijloc ura şi aduce dragostea lui Dumnezeu între ei. Apoi prietenia adevărată şi dragostea duhovnicească se face statornică între soţi, dacă ei vor fi hotărîţi în inima lor să rabde unul de la altul toate necazurile vieţii. Numai atunci vor ajunge la acea fericită poruncă, care zice: « *Purtaţi sarcina unul altuia şi aşa veţi plini Legea lui Hristos*» (Gal. 6, 2).

41. Ce sfaturi evanghelice daţi părinţilor care nu vor să nască copii şi recurg la avorturi şi alte practici ucigaşe?

— Cei ce-şi ucid copiii sînt împotriva vieţii create de Dumnezeu, împotriva societăţii omeneşti şi împotriva mîntuirii lor. Acesta este cel mai greu păcat al creştinului pe pămînt. Numai printr-o pocăinţă mare se pot mîntui. Toţi bărbaţii care îndeamnă pe femeile lor să facă avorturi sînt ucigaşi şi toate femeile care fac avorturi cu voia lor sau a bărbaţilor sînt ucigaşe. Toţi care împiedică naşterea de copii, prin orice fel de mijloace. sînt ucigaşi. Păcatul uciderii este păcat strigător la cer (Gen. 4, 10). Păcatul uciderii întinează pămîntul şi aduce osînda lui Dumnezeu (Num. 35, 33—34; Ps. 105, 33). Dumnezeu priveşte cu mare mînie asupra celui ucigaş (Ps. 5, 6; Prov. 6, 16—17; 1. Paral. 22, 8). Dumnezeu urmăreşte cu mînie pe cei ucigaşi (Ps. 9, 12; Is. 26, 21). Dumnezeu se răzbună pe cei ucigaşi (Deut. 32, 43; Iez. 24, 7—8). Dumnezeu cere sînge pentru sînge (Gen. 9, 5—6). Dumnezeu se răzbună pentru sîngele slugilor sale (Deut. 32, 43; 4 Imp. 9, 7). Femeile care fac desfrînare şi îşi omoară copiii în pîntece, făcînd ucidere, să se oprească de la Sfînta Împărtăşanie, după Sfintele Canoane, pînă la ieşirea din viaţă (Ancira 21). Femeile care iau medicamente şi buruieni otrăvitoare şi pierzătoare, precum şi cele ce primesc otrăvuri omorîtoare de prunci, să se supună canonului de 20 de ani al ucigaşului (Sinodul al VI-lea Ecumenic, canonul 91).

Femeia care nu se îngrijeşte de copilul ei cu intenţia de a muri sau face avort din neglijenţă, să primească canonul pentru uciderea premeditată (Sfîntul Ioan Pustnicul, canonul 36). « Femeia care va lua ierburi ca să nu nască copii, aceea să aibă pocăinţă cinci ani şi să facă 300 de metanii pe zi. Iar de va fi cu voia bărbatului ei, mai rău este. Nici biserica să nu-i primească prescura ei, nici prinosul de vin pînă se va pocăi» *(P.B.G. — 20)*. « Femeia de-şi va ucide pruncii la naştere de bună voie, în toate zilele vieţii ei să se pocăiască. Femeia care îşi strică pîntecele ca să nu nască copii, zece ani să se pocăiască, doi ani să stea în curtea bisericii, 3 ani să stea lîngă uşa bisericii, ascultînd Scripturile, alţi 4 ani să stea cu catehumenii în tinda bisericii (în pronaos) pînă ce zice diaconul „Cei chemaţi ieşiţi . . .". Iar un an să stea cu credincioşii la liturghie şi apoi să se împărtăşească». *(Îndreptarea Legii*, 21, p. 245).

Cel mai mare păcat al credincioșilor căsătoriți este avortul, uciderea de copii și al doilea asemenea acestuia este desfrînarea (adulterul). Îndemn pe toți credincioșii Bisericii Ortodoxe să se ferească de aceste două prea mari păcate, iar dacă le-au făcut, cu voie sau fără voie, să se mărturisească la duhovnic cu mare căință, să primească canon cu căința pentru ele și așa, cu mila lui Dumnezeu, să-și mîntuiască sufletele lor.

Să-L rugăm pe Mîntuitorul Hristos Care S-a făcut prunc pentru noi să păzească casele credincioșilor noștri și pămîntul românesc de aceste două prea cumplite păcate strigătoare la cer, care aduc mînia Domnului peste noi toți și osîndă veșnică.

42. Se poate spera într-o echilibrare creștină a familiei pe viitor, și în ce condiții anume?

— Mai întîi de toate, pentru a ajunge oamenii la cele ce întrebați, trebuie ca toți să aibă credință în Dumnezeu și frică de El. Apoi să trăiască cu înfrînare și cumpătare (1 Cor. 7, 31; Tit 2, 12). Frica de Dumnezeu și cumpătarea sînt obligatorii, atît slujitorilor, cît și credincioșilor (1 Tim. 3, 23; Tit 1, 7; 1 Tim. 3, 11). Apoi tinerilor (Tis 2, 6), bătrînilor (Tit 2, 3) și tuturor credincioșilor bărbați și femei (1 Tes. 5, 6—8; Gal. 5, 22; 2 Petru 1, 6). Frica de Dumnezeu se naște în om din credința în Dumnezeu, după cum arată Sfîntul Maxim Mărturisitorul, zicînd: « *Cel ce crede în Domnul se teme de chinuri; cel ce se teme de chinuri se înfrînează de la patimi și rabdă necazurile; cel ce rabdă necazurile, va avea nădejde în Dumnezeu; iar cu nădejdea în Dumnezeu se dezlipește mintea de toată împătimirea celor pămîntești. În sfîrșit, mintea desfăcută de acestea va avea iubirea către Dumnezeu* » (Filocalia volumul II, pag. 32). Bine a zis unul din sfinți, că toată fapta bună începe de la frica lui Dumnezeu și se termină la dragostea de Dumnezeu (Sfîntul Isaac Sirul, Cuvîntul 1).

Așadar, se poate spera într-o echilibrare creștină a familiei numai atunci cînd creștinii vor avea credință dreaptă în Dumnezeu, frică de Dumnezeu și, mai presus de toate, dragostea de Dumnezeu și de aproapele. Atunci vor asculta de Evanghelie și vor avea milă de sufletele lor și ale copiilor lor.

IV

43. Ce părere aveți despre evoluția mișcării sectare în lume și în țara noastră?

— Sectele creștine sînt un semn apocaliptic și o dovadă a slăbirii credinței în Dumnezeu. Atît în lume cît și la noi se înmulțesc și se vor înmulți din cauza nebăgării noastre de seamă și din cauza neștiinței Sfin-

telor Scripturi a celor mulţi din poporul nostru. Pe un creştin bine orientat în Sfînta Scriptură şi în dumnezeieştile dogme ale credinţei ortodoxe, nici un fel de sectă nu-l poate converti şi amăgi. Cei mai mulţi care cad pradă sectelor sînt oameni nelămuriţi în credinţa ortodoxă şi care nu cunosc Sfînta Scriptură, Dogmele, Sfintele Canoane şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi. De aceea, preoţii de la oraşe şi sate ar trebui să le facă cunoscute cele de mai sus, în predicile din biserici, spre a-i lumina în această privinţă şi spre a-i avea buni apărători ai credinţei creştine ortodoxe în Biserica lui Hristos cea dreptmăritoare. Dumnezeieştii Părinţi zic că *« viaţa minţii este lumina cunoştinţei, iar neştiinţa este orbirea sufletului»* (Sfîntul Maxim Mărturisitorul, Filocalia II). Foarte uşor se înşeală de sectanţi cei ce nu citesc Sfînta Scriptură şi nu cunosc învăţăturile Sfinţilor Părinţi. Răspîndirea sectelor din ţara noastră se datorează şi lipsei de preoţi devotaţi, nu numai slăbirii credinţei ortodoxe.

Sectele creează şi o mare primejdie pentru unitatea etnic-naţională a poporului român, deoarece toate sectele din ţara noastră au venit din alte ţări şi au mare simpatie cu ţările de unde s-au născut şi au venit la noi. Inima lor nu este în ţara noastră, nici nu ţin la fiinţa naţională a poporului român, ci se silesc pe cît pot să slăbească unitatea de credinţă şi unitatea naţională a românilor pentru a ne domina. Numai acela este un adevărat creştin şi cetăţean român care ţine cu tărie la credinţa ortodoxă apostolică a neamului în care s-a născut, credinţă pe care o avem de aproape două mii de ani şi în care s-a format poporul român şi creştin din cele mai străvechi timpuri.

Ne trebuie mai multă catehizare ortodoxă, cărţi de popularizare a credinţei străbune şi slujbe misionare cu ierarhi şi preoţi mai mulţi în toate bisericile ortodoxe, dar mai ales în cele lovite de secte. Ne trebuie şi călugări misionari prin mînăstiri, ca să colaboreze cu preoţii de mir şi să facă împreună misiune în parohiile cu grupări sectare. Credincioşii ascultă cu multă încredere de duhovnicii şi preoţii călugări din mînăstiri. De ce să nu fie şi ei folosiţi în această activitate misionară? Iar Duminica ar trebui să se facă slujbe misionare, cu predici de catehizare în toate satele, cel mai bine după-amiaza la Vecernie.

44. Un preot bun, devotat pentru Hristos, poate evita prozelitismul sectar în parohia sa?

— Poate, de va fi ajutat de darul lui Dumnezeu şi de va predica în trei feluri: cu gura, predicînd regulat şi din inimă; cu mîna, de va scrie cuvinte spre zidirea sufletească a creştinilor şi cu pilda vieţii sale, de va trăi personal cele ce învaţă pe alţii. Predica prin exemplul personal al preotului, deşi este mai grea, dar mai mare folos aduce celor ce vor privi

la viaţa lui, după cuvîntul care zice: « *Mai credincioşi sînt ochii decît urechile*». Pilda vieţii mai mult luminează şi convinge fără supărare pe oricine. Cine predică prin trăire, ajunge la cuvîntul scris: « *Taci tu, să vorbească lucrurile tale*». Preotul trebuie să aibă şi o soţie exemplară, cu copii numeroşi, care să-l ajute în misiune şi el însuşi să fie un preot de rugăciune şi milostenie.

45. Care sînt cele mai bune metode de întărire a vieţii duhovniceşti în parohie?

— Cele mai bune mijloace de întărire a vieţii duhovniceşti în parohie, pe lîngă cele arătate mai sus, sînt: săvîrşirea regulată şi cu evlavie a slujbelor bisericeşti în fiecare biserică; organizarea regulată de slujbe misionare cu preoţi buni şi predici catehetice; formarea de coruri bisericeşti în toate parohiile; formarea unor bogate biblioteci misionare pe lîngă parohii şi biserici pentru iniţierea şi educarea enoriaşilor; vizitarea anuală în grupuri organizate de credincioşi, a mînăstirilor şi locurilor sacre din ţara noastră, fapt care fortifică unitatea religioasă şi etnică a românilor ortodocşi; formarea în cadrul fiecărei parohii de comitete creştine misionare şi filantropice, cu scopul organizării de ajutoare de boală celor săraci şi bolnavi şi susţinerii preotului împotriva prozelitismului sectar individual; spovedania regulată individuală a credincioşilor şi acordarea Sfintei Împărtăşanii, după caz; desfiinţarea spovedaniei colective, care se mai practică în unele parohii şi combaterea susţinută a beţiei, divorţului, avortului, desfrîului şi tuturor conflictelor imorale din parohie; ajutorarea materială a săracilor şi familiilor cu bolnavi şi copii numeroşi; educarea exemplară a copiilor preotului şi enoriaşilor săi, şi altele.

46. Ce părere aveţi despre dialogurile de unire dintre cele două Biserici, Ortodoxă şi Romano-Catolică din zilele noastre?

— Unitatea creştină nu stă numai în dialogurile care se fac între Biserici de atîţia ani. Sînt bune şi dialogurile, sfătuirile, propunerile unora şi ale altora în problema unirii. Dar să ne aducem aminte de cuvintele Mîntuitorului care zice: « *Fără de Mine nu puteţi face nimic*» (Ioan 15, 5). Aşadar, cu puterea şi cu mila Lui toate se pot, iar fără de El, nimic. După slaba mea putere de înţelegere cred că în această mare lucrare de unire a Bisericilor este mare nevoie de post, de rugăciune, şi mai ales de smerenie din toate părţile. Mîndria şi slava deşartă au fost mai ales pricinile de dezbinare între confesiunile mari şi mici, după cum vedem şi azi la diferite secte care se rup de Trupul lui Hristos, care este Biserica, şi fiecare o ia după capul şi părerea lui. Mîntuitorul nostru Iisus Hristos S-a rugat către Tatăl: « Ca toţi să fie una, precum noi sîntem una» (Ioan 17,

21—22). Toţi membrii Bisericii creştine trebuie să stăruiască în rugăciune către Prea Bunul Dumnezeu pentru unirea tuturor creştinilor. Cît priveşte pricinile dogmatice care ne despart pe noi de Biserica Romano-Catolică, să ştim că cea mai grea şi mai mare este Filioque (adică purcederea Duhului Sfînt şi de la Fiul). Celelalte deosebiri sînt mult mai uşoare. Sînt în total 3633 de Sfinţi Părinţi care au dogmatisit că Duhul Sfînt purcede numai din Tatăl, nu şi de la Fiul cum susţin catolicii. A se vedea despre aceasta în învăţătura lui Nichita Ritorul Scitul, «*Cuvînt despre purcederea Sfîntului Duh*», pag. 463, în lucrarea «*Dogmele lui Atanasie de Paros*», Mînăstirea Neamţ, 1816. A se vedea încă şi cele 14 mărturii ale lui Eftimie Zigabenul în aceeaşi carte, (pag. 848—849). Dar ce să mai zicem cînd atîtea sute de dogmatişti au scris pe larg în această privinţă.

Aşadar, de nu vor ajunge Bisericile, Ortodoxă şi Catolică, la înţelegere în această privinţă, atunci nu se va putea face unirea. Într-adevăr, la oameni acest lucru este cu neputinţă, dar nu şi la Dumnezeu. De aceea am zis mai sus că este trebuinţă din partea celor două Biserici de multă rugăciune şi post către Prea Înduratul Dumnezeu, ca să lumineze minţile celor ce le conduc, spre a putea ajunge la o înţelegere comună în această privinţă.

Fie ca acelaşi Prea Sfînt Duh, pentru care nu se pot înţelege, să se îndure cu mila Sa prea mare şi să lumineze pe toţi care doresc unirea Bisericilor apostolice. Să le ajute Dumnezeu a afla calea cea mai bună şi mai sfîntă în această privinţă, care ar aduce mare bucurie şi mare folos întregii Biserici a lui Hristos.

47. Care ar fi cauzele principale ale slăbirii duhovniceşti a monahismului nostru în vremea de azi?

— Cea dintîi cauză a slăbirii duhovniceşti a monahismului nostru de astăzi este stricarea vieţii de obşte din mînăstiri. Îmi aduc aminte de bătrînul stareţ al Mînăstirii Sihăstria, Ioanichie Moroi, care, în sfintele posturi, venea la masă numai sîmbăta şi Duminica, căci în celelalte zile nu gusta nimic decît Sfînta Împărtăşanie. El ne spunea adesea: «*Cînd se va strica viaţa de obşte din mînăstiri, atunci se vor pustii mînăstirile*». Căci a trăi fiecare de capul lui, a mînca cînd vrea şi a face ce vrea este lucru cu totul străin de viaţa călugărească. Sfîntul Vasile cel Mare şi Sfîntul Teodor Studitul zic că «*în vieţile de obşte se vor mîntui călugării cu miile, iar în viaţa de sine unul la mie!*». Alt lucru greu este mîncarea de carne la monahi şi monahii. Dumnezeieştile canoane opresc cu totul acest lucru. Alt lucru pierzător este punga aparte a monahilor. Auzi ce zice Sfîntul Teodor Studitul: «*Unde vor fi monahi cu pungi aparte, acolo nu este obşte de monahi sau adunare de preoţi*» (Sfîntul Teodor Studitul,

Cuvîntul 1). La fel zice şi Sfîntul Vasile cel Mare în privinţa vieţii de obşte: « *Cel ce are lucru deosebit în viaţa de obşte, s-a despărţit pe sine de Biserica lui Hristos şi s-a înstrăinat de dragostea Domnului. Unul ca acela să fie neîmpărtăşit cu Sfintele Taine pînă se va îndrepta. Iar de se obrăzniceşte a se împărtăşi cu Sfintele şi Prea Curatele Taine, să ştie unul ca acela că spre osîndă mănîncă şi bea Trupul şi Sîngele Domnului şi va avea parte cu bubosul Gheezi şi cu vînzătorul Iuda şi ceilalţi asemenea lor* ». Iar de îngăduie cineva din episcopi şi egumeni să se facă unele ca acestea şi orînduiesc învăţături împotriva Sfinţilor Părinţi, vor da seamă în ziua judecăţii de apoi. Căci orice călugăr care pune gînd să aibă avere personală în mînăstire sau în afară, spre neguţătorie, acela se face fur şi tîlhar de ale sale, precum Anania şi Safira (Cuvintele Sfîntului Teodor Studitul, pag. 35—42).

Alt lucru care slăbeşte şi pustieşte viaţa monahală şi duce la pierzare pe cei ce vieţuiesc în mînăstiri este nespovedania sau rara spovedanie. Cuviosul Paisie, marele stareţ al Mînăstirii Neamţ, zice: « *Deasa spovedanie este temelia vieţii duhovniceşti în mînăstire* ». Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur, arătînd cît de mare este folosul desei spovedanii, zice: « *De este cu putinţă şi în fiecare ceas, şi în fiecare zi să te spovedeşti* ». (« *Puţul* », « *Cuvînt la tîlhar* », Buzău, 1833, pag. 11—20).

Noi recomandăm călugărilor spovedania săptămînală, iar Sfintele Taine în medie la 3—4 săptămîni. Sînt încă alte multe pricini prin care slăbeşte şi se pustieşte viaţa duhovnicească în sfintele mînăstiri de călugări şi călugăriţe. Eu am amintit aici numai de stricarea vieţii de obşte, de mîncarea de carne, de pungă, de averea deosebită şi de rara spovedanie, fiindcă acestea sînt cheagul principal prin care se formează şi se întăreşte organizarea vieţii călugăreşti în sfintele mînăstiri şi dacă nu ne vom deştepta mai devreme, mai tîrziu va fi prea tîrziu.

48. Cum trebuie să fie un stareţ de mînăstire pentru a reuşi să reînnoiască şi să organizeze viaţa de obşte? Cu ce ar trebui să înceapă?

— Un stareţ bun trebuie să aibă o practică veche în lucrarea tuturor faptelor bune şi o ispitire de mulţi ani în viaţa mînăstirească. În acest caz « *cel ce s-a ispitit mult, poate şi celor ce se ispitesc să le ajute* ». Apoi stareţul să fie un bun teolog şi cunoscător al Sfintei Scripturi, al dogmelor Bisericii Ortodoxe, al Sfintelor Canoane, al învăţăturilor Sfinţilor Părinţi şi al rînduielilor şi slujbelor bisericeşti. Apoi să nu fie nici prea aspru, nici prea pogorîtor; ca să ştie a folosi scumpătatea şi iconomia canoanelor de la caz la caz.

Pentru a organiza o mînăstire de monahi sau monahii, stareţul sau stareţa trebuie să cunoască bine viaţa de obşte după rînduiala Sfinţilor Părinţi, să ţină cu sfinţenie la înfrînare, să nu dezlege ceva împotriva Sfintelor Canoane, să respecte rînduiala Tipicului Mare al Bisericii Ortodoxe şi să fie pildă vrednică de urmat tuturor, luînd parte la toate slujbele de zi şi de noapte ale bisericii. Să fie un bun duhovnic pentru sine şi pentru alţii, să ţină cu mare tărie la slujbele şi Canoanele Bisericii, la spovedania sinceră a monahilor din mînăstirea sa. La biserică şi la masă să pună totdeauna cuvînt de folos din Sfînta Scriptură, din Vieţile Sfinţilor şi din învăţăturile Sfinţilor Părinţi, mai ales ale celor ce au vieţuit în viaţa de obşte şi ale celor de prin pustie, care au fost adevăraţi sihaştri şi luminători ai lumii. Apoi să dea poruncă şi canon monahilor, ca la ascultare să ţină tăcerea şi să aibă pururea în inima lor rugăciunea minţii: « *Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă* », ştiind că « *ascultarea fără rugăciune este argăţie*», după cuvîntul Sfîntului Isac. Căci « *călugărul sau călugăriţa care face ascultare cu dragoste în mînăstire şi are rugăciunea în minte, liturghie săvîrşeşte*». după învăţătura Sfinţilor Părinţi. Stareţul să aibă grijă ca toţi monahii să vină regulat la slujbele de zi şi de noapte ale bisericii şi să pună povăţuitori şi supraveghetori în lipsa lui, la toate ascultările din Biserică şi din afară şi să ştie a se purta frumos şi cuviincios cu lumea din afară şi cu autorităţile civile şi bisericeşti în drept.

Aceste puţine însemnate aici şi altele de acest fel se cuvine să împodobească sufletul unui stareţ, căruia Dumnezeu i-a încredinţat conducerea unor suflete pe calea mîntuirii, pentru care va lua multe cununi sau mare pedeapsă în ziua de apoi.

49. În întreg monahismul ortodox se simte o tot mai mare lipsă de duhovnici iscusiţi pentru formarea de ucenici şi înnoirea vieţii spirituale. Care este situaţia duhovnicilor în mînăstirile noastre de azi?

— Într-adevăr, ducem o mare lipsă de duhovnici buni prin mînăstiri şi parohii. Dacă n-ai cheag nu poţi face brînză bună! Duhovnicii buni şi iscusiţi într-o mînăstire formează cheagul şi esenţa spiritului întregii obşti pentru toţi cei ce se nevoiesc într-o mînăstire. De aceea zice Sfîntul Vasile cel Mare că stareţul unei mînăstiri nimic să nu facă fără sfătuirea părinţilor duhovniceşti, care pot să-l ajute la conducerea spirituală şi administrativă a mînăstirii, cum citim în vechile rînduieli ale vieţii monahale sau Regulamentul Sfîntului Vasile cel Mare despre viaţa de obşte. De mare nevoie este în fiecare mînăstire de un duhovnic iscusit şi chiar mai mulţi. Fără duhovnici buni niciodată nu se va putea organiza o viaţă duhovnicească şi o disciplină iscusită prin mînăstiri. Iscusinţa unui duhovnic

nu stă numai în a cunoaşte canoanele şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi. Ci mai ales iscusinţă în rugăciune şi dragoste, iscusinţă în trăire şi suferinţă pentru fapta bună, cîştigată cu osteneală proprie, prin încercarea lucrurilor. Stareţul şi duhovnicul sînt părinţii sufleteşti ai unei mînăstiri, precum tata şi mama sînt părinţii unei familii. Dacă părinţii sînt buni, plini de credinţă şi dragoste şi copiii lor vor fi buni, plini de virtute în Hristos. Să cerem de la Dumnezeu astfel de stareţi şi duhovnici buni, cuvioşi, plini de dragoste şi sfinţenie.

50. Care dintre monahi poate fi un duhovnic bun? Cine trebuie să aleagă şi să formeze pe duhovnic? Cum trebuie să fie un duhovnic bun?

— Acel monah poate fi duhovnic şi preot care are viaţa curată, care iubeşte rugăciunea, biserica şi oamenii şi este bine orientat în cunoaşterea Sfintei Scripturi, în dogmele credinţei ortodoxe, în Sfintele Canoane şi în învăţăturile Sfinţilor Părinţi şi care are o bogată experienţă în viaţa duhovnicească. Un duhovnic bun nu trebuie să fie nici prea aspru, dar nici prea blînd şi nepăsător, cînd este vorba de povăţuirea unui suflet pe calea mîntuirii. Trebuie însă să aibă răbdare şi îndelungă răbdare la îndreptarea sufletelor şi să fie cu adevărat om duhovnicesc, adică om de rugăciune şi cu milă faţă de toţi. Candidaţii de preoţi şi de duhovnici sînt aleşi de către duhovnicii bătrîni, în frunte cu stareţul fiecărei mînăstiri «*sub inspiraţia Duhului Sfînt şi cu rugăciunea întregii obşti*». La fel se aleg şi stareţii. Semne văzute ale unui duhovnic şi stareţ bun sînt: smerenia şi dragostea pentru toţi, iar semne nevăzute sînt înţelepciunea, viaţa curată, rugăciunea şi înfrînarea.

51. Cum este mai canonic şi mai bine să se facă spovedania şi împărtăşirea obştii în mînăstirile noastre? Săptămînal, lunar sau numai în cele patru posturi?

— Iată ce zice în această privinţă dumnezeiescul Părinte Ioan Gură de Aur: « *Mulţi cu Tainele acestea o dată în an se împărtăşesc, iar alţii de două ori, iar alţii de mai multe ori. Deci către toţi ne este nouă cuvînt nu numai către cei de aici, ci şi către cei ce şed în pustie. Că aceia o dată într-un an se împărtăşesc sau de multe ori şi după doi ani. Ce dar ? Care ne sînt nouă primiţi ? Cei ce o dată se împărtăşesc, cei ce de două ori, cei ce de multe ori, sau cei ce de puţine ori ? Cei ce au ştiinţa gîndului curată, cei ce au inimă curată, cei cu viaţă neprihănită care sînt în acest fel, totdeauna să se apropie. Iar cei ce nu sînt în acest fel, nici măcar o dată. Pentu ce? Pentru că la judecată îşi iau osîndă şi pedeapsă. Căci cînd zice preotul « Sfintele sfinţilor», aceasta zice: dacă nu este cineva sfînt, să nu se apropie.*

Nu numai curat de păcat, zice, ci sfînt!». (Împărţirea de grîu, Cuvîntul 53, Buzău, 1833, pag. 449—450). Iar în Cuvîntul 54 la fel arată, zicînd: « *Că nu ziua arătării* (Naşterea Domnului), nici *cele 40 de zile de post te fac pe tine vrednic de apropiere către Sfintele Taine, ci lămurirea şi curăţenia sufletului. Cu aceasta, totdeauna apropie-te; fără de aceasta, niciodată* «(Cuvîntul 54 op. cit. p. 485).

În trecut, spovedania în mînăstiri se făcea zilnic. În vremea noastră, la Sihăstria şi în mai multe mînăstiri şi schituri, spovedania se face săptămînal, vinerea. În alte mînăstiri mai mari, cel mai rar, o dată pe lună. Iar Sfînta Împărtăşanie la călugări se dă după cum hotărăşte duhovnicul, după cum este rînduiala mînăstirii, şi după evlavia şi pregătirea fiecăruia. De obicei se dă de douăsprezece ori pe an, adică o dată pe lună, iar la shivnici, la bătrîni şi la bolnavi, cel mai rar la 3 săptămîni şi cel mai des o dată pe săptămînă. În nici un caz nu acceptăm Împărtăşania prea deasă, fără spovedanie, canon şi pregătire.

52. Cum trebuie să se facă spovedania şi împărtăşirea mirenilor la parohii?

— Mirenii sînt obligaţi, după rînduiala Sfintelor Canoane, să se spovedească în fiecare post şi oricînd vor simţi ei nevoia. Iar pentru Sfînta Împărtăşanie, tot în posturi mai ales, iar în cazuri speciale mai des. Dar să aibă mare grijă preotul de mir, cui şi cînd trebuie dată, după scumpătatea Sfintelor Canoane. Auzi ce zice dumnezeiescul Părinte Gură de Aur: « *Acestea le zic către voi, preoţilor, cei ce vă împărtăşiţi şi către voi, diaconilor, care slujiţi... Nu mică muncă zace asupra voastră, dacă ştiind la cineva vreo răutate, veţi îngădui să se împărtăşească cu înfricoşatele Taine. Sîngele Lui din mîna voastră se va cere. Măcar voievod de ar fi, măcar eparh, măcar cel încununat cu coroană, dacă se apropie cu nevrednicie, opreşte-l. Mai mare stăpînire ai tu decît acela... că decît cel îndrăcit mai rău este cel ce se apropie cu nevrednicie de cele sfinte*». Şi iarăşi zice: « *Nu de sabie în loc de hrană. Ci măcar din nebunie de va veni acela, să se împărtăşească, opreşte-l, să nu te temi. Teme-te de Dumnezeu, nu de om... Iar dacă tu nu îndrăzneşti, adă-l la mine. Nu voi îngădui să se facă aceasta. De suflet mă voi despărţi mai înainte, decît să dea Sîngele Stăpînesc cu nevrednicie şi sîngele meu îmi voi vărsa mai înainte decît voi da Sîngele aşa de înfricoşat celui căruia nu i se cuvine. Iar dacă mult cercetînd preotul, nu a ştiut pe cel rău, nu este nici o vină*» (*Cuvînt* 55 *op. cit.* pag. 488—489).

Să audă fraţii noştri preoţi de la sate şi oraşe cîtă hotărîre avea Sfîntul Ioan Gură de Aur de a nu da Prea Sfintele Taine la cei nevrednici, fiind gata să şi moară pentru scumpătatea cea mare care o avea faţă de Trupul şi Sîngele Domnului. Auzi ce zice: « *Dacă mult iscodind, cercetînd*

pe cel ce vrea să se împărtăşească, nu va afla vreo vină, nu va avea păcat». Dar cum va putea cineva să facă cercetare cu de-amănuntul fiecărui suflet, dacă unii din preoţi au îndrăznit să facă spovedanie colectivă? Aceasta nu este spovedanie, ci desfiinţarea Spovedaniei. *Spovedania se face numai individual, cu dezlegare pe cap a păcatelor.*

53. Părinte Cleopa, care sînt condiţiile mîntuirii, pe înţelesul tuturor?

— Aşa i-am pus eu odată întrebarea aceasta părintelui Paisie, duhovnicul nostru, iar el mi-a răspuns: « Omul se poate mîntui şi în lume, şi în mînăstire, şi la oraş, şi la sat, şi în pădure, dacă are aceste trei lucruri: *credinţă dreaptă în Dumnezeu, fapte bune şi smerenie,* adică omul să nu cugete că are ceva al său, ci că tot ce are în viaţă este de la Dumnezeu. Cine are aceste trei lucruri, se mîntuieşte oriunde ar fi pe faţa pămîntului. Iar dacă una dintre ele îi lipseşte, nu se poate mîntui nicidecum. Pe mine, cînd mă întreabă cineva cum să se mîntuiască, eu îi răspund aşa: Ca să ne putem mîntui, cu darul lui Dumnezeu, trebuie să respectăm trei condiţii, pe lîngă cele amintite mai sus: *Să avem către Dumnezeu inimă de fiu,* adică să-L iubim şi să ascultăm de El, precum ascultă un fiu bun pe tatăl său: *să avem către aproapele inimă de mamă,* adică să avem milă faţă de toţi oamenii, fără deosebire şi să-i ajutăm atît sufleteşte, la mîntuire, cît şi trupeşte, cu cele de nevoie vieţii, după a noastră putere; *să avem către noi înşine inimă de judecător,* adică permanent să ne judecăm că noi sîntem mai păcătoşi decît toţi oamenii. Cine împlineşte aceste trei condiţii, acela întotdeauna se roagă cu folos, se spovedeşte cu lacrimi şi se împărtăşeşte cu vrednicie cu Prea Curatele Taine. Iar cine nu le respectă, niciodată nu se apropie cu vrednicie de cele dumnezeieşti.

54. Cum trebuie să primească preotul la spovedanie pe cei care vin la el?

— Să-i primească cu toată dragostea, ca pe fiii lui Dumnezeu şi ca pe fraţii lui buni. Preotului trebuie să-i fie milă de acel creştin care a fost adus la el de îngerul lui păzitor pentru a-şi curăţi sufletul prin Sfînta Spovedanie. Că n-a venit înaintea lui, ci înaintea lui Dumnezeu, iar preotul este numai un martor pentru dînsul la judecată. Deci, cum îi este lui Dumnezeu milă de toată lumea, aşa trebuie să-i fie milă şi preotului de toţi care vin la spovedanie şi să-i primească cu dragoste, să-i cerceteze cu milă, să le dea sfaturi bune şi canon, după rînduială. Dar mila trebuie s-o unească cu dreptatea, blîndeţea cu asprimea, iconomia cu scumpătatea canoanelor. Pentru a înţelege mai bine aceasta, preotul trebuie să citească cu atenţie Canonul 102 al Sinodului VI Ecumenic. Preotul,

ca un doctor sufletesc, trebuie să taie rana păcatului ca să vindece. Adică să dea şi canon de pocăinţă celui ce se spovedeşte, precum: post, metanii, milostenie, oprire un timp de la Sfintele Taine, dacă are păcate grele, rugăciuni, mergere permanentă la biserică, grijă pentru copii etc. Cine dezleagă păcatele fără canon, fără promisiunea solemnă că nu mai face păcatul, acela îşi ia păcatele penientului asupra lui. La fel greşeşte şi preotul care spovedeşte în comun şi nu face mărturisirea credincioşilor individual, cu dezlegarea pe capul fiecăruia, sau împărtăşeşte fără spovedanie şi canon după a lui îndrăzneală şi netemere de Dumnezeu. Acel preot va da greu răspuns înaintea înfricoşatului Judecător Iisus Hristos.

55. Care este starea sufletului ce moare spovedit, dar sub canon, adică nu a mai avut timp pentru împlinirea pe pămînt a canonului de la spovedanie?

— Creştinul care moare spovedit, dar este sub canon, se mîntuieşte sigur, căci a fost dezlegat de păcate pe pămînt. Sufletul lui poate fi scos din muncile iadului cu Sfînta Liturghie, cu milostenia şi cu rugăciunile celor din familia lui. Numai cei ce mor nespovediţi şi cu păcate grele, de moarte, nu mai pot fi scoşi din osîndă, ci sînt numai uşuraţi în munci prin rugăciunile Bisericii şi prin milostenie. Cel spovedit îşi face canonul fie pe pămînt, fie în iad.

56. Spuneţi-ne ceva despre bărbat şi femeie.

— Dumnezeu l-a făcut pe om, iar « ca omul să nu fie singur» i-a făcut femeie din coasta sa. Înţelepciunea nemărginită a lui Dumnezeu n-a înzestrat pe femeie cu însuşirile bărbatului, nici pe bărbat cu ale femeii. Fiecare dintre cei doi au însuşirile lor şi numai bărbatul cu femeia pot forma omul întreg. Femeia este egală cu bărbatul numai după fire, nu după dregătorie, căci este făcută din trupul bărbatului. Ea este supusă bărbatului, mai ales după căderea din rai, căci şarpele a ispitit pe om prin femeie. De aceea şi Dumnezeu îi dă canon: « *să fie întoarcerea ta către bărbatul tău şi el te va stăpîni*» (Facerea 3, 16). Femeia este supusă bărbatului, dar numai după Dumnezeu, adică în cele bune. Dacă este silită de soţul ei să facă avort şi orice păcat, atunci nu trebuie să-l asculte, că nu are păcat, iar dacă îl ascultă la cele rele, amîndoi iau pedeapsa egal. Sufletul femeii, ca şi trupul, sînt egale cu ale bărbatului, vrednice de aceleaşi răsplăţi sau pedepse.

57. Spuneţi-ne ceva despre vrednicia duhovnicului şi limitele lui.

— Duhovnicul, la spovedanie, reprezintă pe Hristos pe scaunul de judecată. El primeşte spovedania şi dezleagă în numele lui Hristos, prin

harul Duhului Sfînt. Nu preotul singur leagă şi dezleagă, ci Hristos prin mîinile şi cuvîntul lui. De aceea este foarte mare harul şi răspunderea duhovnicului. Preotul în scaunul de spovedanie este pentru credincioşi părinte, doctor şi judecător. De taina Spovedaniei depinde mîntuirea tuturor credincioşilor. Aici este vrednicia duhovnicului, să poată cîştiga cît mai multe suflete, iar nu să le piardă, că Hristos S-a răstignit pentru toţi oamenii.

Preotul trebuie să facă tot ce-i stă în putere pentru mîntuirea credincioşilor săi, de care depinde şi mîntuirea lui. Cel ce păcătuieşte, răneşte dreptatea lui Dumnezeu. Dar de se mărturiseşte după rînduială şi părăseşte păcatul, este dezlegat şi iertat. Primul pas al spovedaniei este căinţa pentru păcatele făcute şi venirea cu credinţă la duhovnic. Al doilea pas este spovedania prin viu grai, individual, iar nu în comun, a păcatelor făcute şi nespovedite pînă atunci. Al treilea pas al spovedaniei este primirea canonului cu hotărîrea de a nu mai păcătui şi dezlegarea de păcate, fără de care mărturisirea nu are nici o valoare. Dezlegarea se face individual, prin punerea mîinilor în formă de cruce pe capul penitentului. Ne învaţă Sfinţii Părinţi că dacă dezlegăm pe cineva înainte de a făgădui că face canonul şi părăseşte păcatele, atunci păcatele lui cad asupra duhovnicului. Spovedania trebuie să fie făcută cu voia fiecăruia, nu din silă sau obligat de cineva, ci numai îndemnat. Apoi să fie sinceră şi întreagă, nu pe jumătate; să fie făcută cu umilinţă, fără a da vina pe altcineva şi cu hotărîre că nu mai face păcatul.

Un duhovnic nu poate dezlega toate păcatele, mai ales cele ale clericilor, în legătură cu săvîrşirea Sfintelor Taine şi alte cazuri grave anticanonice. Toate aceste păcate trebuie spovedite ierarhului locului, singurul care le poate dezlega. În toate cazurile grele, preotul trebuie să ceară sfatul şi dezlegarea ierarhului. Preotul nu poate dezlega căsătoriile între rudenii, sau alte păcate cu totul împotriva învăţăturii ortodoxe, a moralei şi a Sfintelor Canoane. Iată ce spune şi Sfîntul Efrem Sirul: « *Păgîn este preotul care dezleagă ceea ce au legat dumnezeieştile Canoane*». Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: « *Mare prăpastie este unde Canoanele nu stăpînesc şi mare primejdie apasă asupra preotului care nu cunoaşte dumnezeieştile Canoane*». Între Dumnezeu şi om este pusă taina Sfintei Spovedanii, care este al doilea botez, singura care ne iartă păcatele făcute după Botez. De aceea, omul care moare nespovedit, este ca şi cum ar muri nebotezat. Nu-l mai ajută rugăciunile Bisericii. După moarte, preoţii nu mai pot dezlega păcatele nespovedite în viaţă, că nu sîntem noi mai milostivi decît Dumnezeu Care zice: « *În ce te va găsi, în aceea te va judeca*». Mare grijă trebuie să aibă credincioşii ca nimeni din familia lor să nu rămînă nespovedit în posturi, iar dacă au pe cineva bătrîn şi bolnav în casă, să

cheme imediat un preot să-l spovedească şi împărtăşească, ca să nu moară nedezlegat şi neîmpăcat cu Hristos, Mîntuitorul nostru.

58. Spuneţi-mi cîteva cuvinte despre valoarea smereniei.

— Smerenia este cel mai mare tezaur al mîntuirii noastre. Auzi ce spune Sfîntul Isaac Sirul: « *Ajunge pentru mîntuire întristarea minţii şi smerenia în loc de toată fapta bună trupească şi sufletească*». Iar mai departe spune: « *Dacă am făcut metanii, nu m-am mîntuit; dacă am privegheat, nu m-am mîntuit; dacă am ţinut fecioria, nu m-am mîntuit; dacă am făcut milostenie, nu m-am mîntuit; dacă am postit, nu m-am mîntuit*», dar spune Duhul Sfînt prin gura psalmistului: « *Smeritu-m-am şi m-am mîntuit !*». Aşadar, smerenia ne asigură cel mai mult mîntuirea, urmată de milostenie. Cu aceste două virtuţi se mîntuiesc cel mai uşor atît mirenii, cît şi călugării. Să rîvnim cu toată inima aceste două mari fapte bune, ca să vedem pe Hristos în lumina slavei Sale.

59. Spuneţi-ne cîteva cuvinte şi despre milostenia creştină.

— Milostenia este fiica cea mai mare a dragostei creştine. Milostenia are valoare deplină, numai dacă este făcută în numele lui Hristos. Altfel, nu ne ajută la mîntuire, milostenia avînd valoare doar de ajutor social, umanitar. Cea mai mare milostenie creştină este vestirea cuvîntului lui Dumnezeu spre mîntuirea oamenilor. Iată ce spune Sfîntul Grigorie Teologul despre aceasta: « *Cel ce predică cuvîntul lui Dumnezeu spre folosul altuia este mai mare ca cel ce înviază morţii. Că cel de înviază morţii cu rugăciunea a înviat numai trupul, iar cel ce predică cuvîntul lui Dumnezeu la oameni, înviază sufletele !*». La fel Sfîntul Ioan Gură de Aur zice despre milostenie: « *Cel ce face milostenie este mai mare ca cel ce înviază morţii*». Sfînta Scriptură zice iarăşi: « *Cel ce face milostenie va fi ca gura Mea*». Şi în alt loc: « *Cel ce va face credincios din necredincios, ca gura Mea se va chema*», căci « *Milostenia acoperă mulţime de păcate*».

Cine face milostenie se aseamănă cu Dumnezeu care miluieşte pe tot omul, fără alegere că este bun sau rău. Să facem milostenie după putere, materială şi sufletească, în toată viaţa noastră, pentru a culege roadele ei în ceruri. Cine seamănă aici jos, va culege roadele faptelor bune acolo sus, în faţa tronului Prea Sfintei Treimi.

60. Ne întreabă credincioşii: Cînd va fi sfîrşitul lumii?

— Cînd şi cum anume va fi sfîrşitul lumii numai singur Dumnezeu ştie. El ne-a descoperit unele semne în Sfînta Evanghelie şi prin Sfinţii Apostoli. Dintre acestea, două semne sînt cele mai puternice, anume: slăbirea tot mai mare a credinţei în Dumnezeu şi împuţinarea iubirii

creştine între oameni, începînd cu familia. Alte două semne cumplite ale sfîrşitului veacurilor sînt înmulţirea tot mai mult a sectelor, prin aşa numiţii «*prooroci mincinoşi*» şi desfrîul, care se vor răspîndi, cum deja se vede pe tot pămîntul. Mai ales desfrîul prin partea femeiască va fi cumplit în vremea de pe urmă. Noi atîta ştim: cînd se vor înmulţi păcatele peste măsură şi vor ajunge la culme, atunci va veni sfîrşitul lumii.

61. Spuneţi-ne cîteva gînduri despre sfînta rugăciune.

— Spun unii din Sfinţii Părinţi: «*Să nu uiţi pe Domnul în vreme de linişte, ca să nu te uite nici El în vreme de ispite şi război*». Cît de mare adevăr spun aceste cuvinte! Adică să ne rugăm şi să lăudăm pe Dumnezeu cînd sîntem în pace şi încă nu ne dau război diavolii prin gînduri şi patimi. Iar cînd duhurile satanei se vor ridica asupra noastră cu cugete pătimaşe, cu războiul mîndriei, al desfrînării, al trîndăviei, al lăcomiei şi îndoielii, atunci darul lui Dumnezeu ne va ajuta să biruim patimile şi cursele vrăjmaşului. Căci cînd te lupţi cu diavolul, se luptă şi el cu tine. În timpul ispitelor, numai cu rugăciunea şi cu smerenia vom putea alunga şi birui pe diavoli. Mai ales să zicem atunci «*Rugăciunea lui Iisus*». Numele Mîntuitorului ca o sabie taie şi alungă pe diavoli şi te poate scăpa de căderea în păcat.

Rugăciunea îl face pe om atotputernic şi nimic şi nimeni nu-l poate birui pe omul rugător. Nici oamenii răi, nici diavolii, nici frica morţii, nici sărăcia, nici boala, nici mîndria, nici războiul desfrînării. Omul care se roagă permanent este de neînvins. Însă trebuie să fie întrarmat cu smerenia, să se considere că este nimic şi numai Dumnezeu este în totul şi în toate.

62. Cum trebuie să meargă credincioşii la biserică?

— Mai întîi trebuie să meargă regulat la biserică, adică cît mai des, în fiecare Duminică şi sărbătoare, afară de cazuri grele de boală, spital, neputinţă, servici. Apoi să meargă la biserică împăcaţi unii cu alţii, că biserica este casa Domnului, care este Dumnezeul dragostei. Cine nu iartă şi urăşte pe aproapele, nu poate intra niciodată în biserică, nu poate da slujbă la altar, nu poate zice «*Tatăl nostru*», că nu-l primeşte Dumnezeu. Apoi soţii să ţină curăţenie înainte cel puţin două zile unul cu altul şi să aducă şi pe copiii lor la biserică pentru a învăţa dreapta credinţă şi a creşte în frica de Dumnezeu. Credincioşii sînt datori să meargă din timp la sfintele slujbe, iar nu după începerea Sfintei Liturghii. Ei trebuie să asculte la biserică atît Sfînta Liturghie, cît şi Vecernia, Utrenia, Acatistul, predica zilei, citirile şi cîntările de la strană şi toate învăţăturile creştine din gura preotului. Dacă nu pot veni din timp la slujbă, credincioşii trebuie

să se închine la icoane numai după terminarea Sfintei Liturghii, ca să nu tulbure liniştea slujbei şi a celor din biserică.

Credincioşii, mai ales femeile, trebuie să se îmbrace cuviincios cînd vin la biserică. Este mare păcat pentru ele să se poarte cu îmbrăcăminte necuviincioasă, nu numai în biserică, ci și acasă, la lucru, pe stradă, și mai ales cînd se roagă. Să vină la biserică cu capul acoperit, îmbrăcate în haine femeiești, iar nu bărbătești, nevopsite pe faţă şi pe unghii și să stea cuviincios la sfintele slujbe. Este oprit credincioșilor să plece din biserică înainte de sfîrşitul slujbei. Sfîntul Ioan Gură de Aur îi aseamănă pe aceia cu Iuda vînzătorul, care a plecat de la Cina Domnului înainte de sfîrșit. Sfînta Liturghie are aceeași valoare cu Cina cea de Taină.

Deci să preţuim biserica, să iubim biserica, să mergem regulat, cu dragoste și împăcaţi la biserică, să ascultăm cu evlavie sfintele slujbe şi cuvintele de învăţătură, să cîntăm și să ne rugăm împreună în biserică, pentru ca astfel să ne întoarcem la casele noastre hrăniţi duhovnicește şi întăriţi în credinţă și iubire. O slujbă ascultată cu evlavie ne aduce pace şi bucurie în casă şi în inimă şi ţine pînă la cealaltă Duminică. Biserica este mama noastră cea de obște. Să o iubim și să ascultăm de păstorii noştri sufletești, că astăzi s-au ridicat mulţi păstori și prooroci mincinoși, lupi îmbrăcaţi în piei de oi, care îndeamnă pe creştini să lase Biserica, păstorii ei cei sfinţi, Sfînta Liturghie, Sfînta Cruce, pe Maica Domnului şi pe toţi sfinţii, și să meargă la adunările lor în afară de biserică. Mîntuirea este numai în Biserică, pe care a întemeiat-o Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, iar afară de Biserică sînt lupii răpitori, proorocii mincinoși și amăgitori. În Biserică este viaţa și mîntuirea noastră, iar afară este pierzarea, întunericul şi moartea celor ce se lasă de Biserica lui Dumnezeu.

63. Ce să facă cei ce au pagube în casele lor?

— Cea mai folositoare rugăciune pentru cei ce au fost păgubiţi sau jefuiţi este acatistul Sfîntului Mucenic Mina, cu o zi de post. Paguba pe care o suferă cineva este considerată ca o milostenie la Dumnezeu; ea nu este trecută cu vederea. În Biserica Ortodoxă, cel mai grabnic ajutător pentru pagube şi furturi este Sfîntul Mare Mucenic Mina. De aceea, în asemenea cazuri, îi citim cu post și evlavie acatistul şi unele rugăciuni. Mulţi din cei ce fac aceasta cu credinţă, află lucrurile dispărute și pe cei ce le-au răpit.

64. Ostașii care mor pe front pentru ţară și Biserică, cum pot fi pomeniţi la sfintele slujbe?

— Ostaşii care mor în luptă pentru apărarea ţării şi a credinţei în Dumnezeu, — spune Sfîntul Atanasie cel Mare —, pot fi consideraţi ca martiri, pentru că ei se jertfesc pentru apărarea credinţei adevărate şi

pentru salvarea vieții aproapelui, adică se sacrifică din iubire pentru a salva viața celor de aproape ai lor. De aceea se socotesc ca martiri și eroi și se face pomenire deosebită pentru ei la biserică. Apoi Biserica se roagă pentru biruința ostașilor în război, precum pe timpul fraților Macabei: « *Iuda a chemat pe Domnul să-i fie ajutor și povățuitor în război* » (II Macab. 12, 36). Și în alt loc: « *Faceți război astăzi pentru frații voștri* » (I Macab. 5, 32).

65. Cum putem dobîndi mai ușor pacea inimii și a sufletului?

— Spune Sfîntul Isaac Sirul: « *Împacă-te, omule, cu sineți, și ai împăcat cerul cu pămîntul!* ». Sînt patru principii sau căi de a ne împăca cu noi, adică de a dobîndi pacea inimii și a sufletului, și anume: (a) *Să te mulțumești în viață cu foarte puține dintre cele necesare vieții;* (b) *Să alegi locul cel mai de jos și să fii sub ascultare;* (c) *Silește-te să faci mai mult voia altuia decît a ta;* (d) *Roagă-te lui Dumnezeu să se facă întotdeauna voia Sa întru tine*, adică să ne lăsăm în viață întru toate în voia lui Dumnezeu și tot ce ni se întîmplă să credem că sînt după voia Lui. De vom face acesta, vom avea multă pace în suflet și mare nădejde de mîntuire.

Să ne ostenim ca să nu pierdem pacea inimii, că dacă se tulbură inima omului, se tulbură toate puterile sufletești din om, căci inima este centrul vieții noastre firești, adică pămîntești, și a celei duhovnicești. Cînd avem pe Hristos în inima noastră, am împăcat cerul cu pămîntul, căci Hristos este « Domnul păcii ». Să cugetăm la cuvintele Sfîntului Martir Papia, care, fiind aruncat în foc pentru că nu voia să se lepede de credința în Dumnezeu, zicea: « *Mai tare arde inima mea pentru Hristos, decît arde focul acesta trupul meu!* ».

66. Care este temelia vieții monahale chinoviale? Dar a celei pustnicești?

— Temelia vieții călugărești în mînăstiri cu rînduială de obște este ascultarea, urmată de rugăciune; iar a vieții de liniște, pustnicești, este rugăciunea neîncetată. În viața de obște, diavolul se luptă cu călugării indirect, prin oameni, pentru că sînt sub ascultare și smerenie și nu fac voia lor, ci totdeauna voia altora. Iar în viața de liniște, călugării se luptă cu diavolul piept la piept și nu pot rezista și birui dacă nu se întăresc prin rugăciune și harul lui Dumnezeu. De aceea nu mulți au sporit în nevoința pustnicească, pentru că acolo ești la mucenicie, ca în cuptorul Babilonului, zice Sfîntul Isaac Sirul că « *puterea împăratului este întru multa oștire, iar tăria călugărului este întru multa rugăciune* ». Nevoința în liniște este culmea, vîrful vieții monahale duhovnicești. Aceasta a dat cei mai mari cuvioși și sfinți în viața monahală.

67. Cum trebuie înțelese cuvintele Sfîntului Apostol Pavel: « Alta este strălucirea soarelui, alta strălucirea lunii și alta strălucirea stelelor; că stea de stea se deosebește în strălucire » (I Cor. 15, 41)?

— Iată tîlcuirea duhovnicească a acestor cuvinte: Cu soarele sînt asemănați cei desăvîrșiți, care strălucesc, adică luminează și pe alții, dar își păstrează și strălucirea lor. Cei mai puțin desăvîrşiţi se aseamănă cu luna, care, în vreme de ispite își păstrează întotdeauna pacea şi linişte lunii. Iar ceilalți drepți sînt asemănați cu stelele, care se deosebesc ca mărime și strălucire, pe măsura faptelor lor. Stelele simbolizează pe toți drepții mîntuiți, care nu sînt numărați între sfinți. Prin cuvintele « *Stea de stea se deosebeşte în strălucire*», să înţelegem că om de om se deosebeşte unul de altul cu așezarea interioară a sufletului şi a inimii.

68. Spuneți-ne ceva despre Maica Domnului.

— Maica Domnului a fost aleasă de pronia divină mai înainte de întemeierea lumii, pentru a-L naşte pe Hristos în trup. Ea a fost născută de Dumnezeu pentru ca prin ea să vină mîntuirea neamului omenesc, iar neamul omenesc a fost înnoit prin Maica Domnului. Astfel, fiind aleasă să nască pe Hristos în lume, Maica Domnului a contribuit cel mai mult dintre oameni la mîntuirea oamenilor. Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că la început femeia a fost făcută din bărbat, fără de femeie, iar Maica Domnului a născut Bărbat fără de bărbat, din Duhul Sfînt. Eva se numeşte viață (cuvîntul « Eva » înseamnă « *viață* » în limba aramaică) din două pricini: întîi, pentru că Eva este mama firească a tuturor oamenilor de pe pămînt; apoi, se numește viață pentru că prin a doua Evă, adică Maica Domnului, avea să se înnoiască neamul omenesc.

Prin Maica Domnului cînd S-a zămislit Hristos, s-a unit firea lui Dumnezeu întreg cu firea omului întreg. De aceea Hristos are două firi și două voi, una dumnezeiască și una omenească, dar formează o singură persoană. Maica Domnului nu este cămară a întrupării lui Hristos, ci este scaun și vistierie a Dumnezeirii, căci și Fiul şi Duhul Sfînt S-au odihnit peste ea. Arhanghelul Gavriil îi spune Maicii Domnului « *cea plină de Har* », pentru că multe haruri s-au revărsat peste ea și, prin naşterea Fiului lui Dumnezeu în lume, ea s-a făcut scaun și tron al Prea Sfintei Treimi.

Deci, dacă Gavriil și toți îngerii o laudă și o cinstesc, cum nu sîntem datori noi păcătoșii s-o lăudăm și s-o cinstim? De aici se vede cît de mare este păcatul sectanților care hulesc și necinstesc cel mai mult pe Maica Domnului. De aceea ei vor fi chinuiți în iad împreună cu îngerii căzuți, pentru că hulesc pe Prea Sfînta Născătoare de Dumnezeu, care este a patra față din ceruri, după Sfînta Treime. Prin Maica Domnului s-a făcut

cea mai înaltă unire, unirea cea după ipostas a celor două firi în Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru.

69. Spuneţi-ne cîteva cuvinte despre Sfinţi.

— Sfinţii toţi se roagă în cer pentru mîntuirea lumii, împreună cu Maica Domnului. Ei petrec în grădina Raiului şi împreună cu îngerii slăvesc pe Tatăl, pe Fiul şi pe Duhul Sfînt. Noi, creştinii, sîntem datori să cinstim pe sfinţi, ale căror nume le purtăm pe pămînt, să le cerem ajutorul şi rugăciunea, să le imităm viaţa şi sfinţenia şi împreună cu ei să înălţăm rugăciuni de laudă, de mulţumire şi de cerere înaintea tronului Prea Sfintei Treimi. De vom duce aici viaţă curată, în rugăciune, smerenie, iubire şi înfrînare, vom dobîndi sfîrşit creştinesc şi vom fi primiţi şi noi în bucuria şi fericirea sfinţilor lui Dumnezeu, din Împărăţia cerurilor, pe care toată viaţa o dorim.

70. Spuneţi-ne cîteva cuvinte despre părintele Paisie Olaru, duhovnicul cel mai iubit din obştea Mînăstirii Sihăstria.

— Pe părintele Paisie, duhovnicul meu, îl ştiu de aproape 70 de ani. În anii 1925—1930 era pustnic în pădurile din jurul schitului Cozancea — Botoşani. Încă de atunci veneau la sfinţia sa credincioşi din satele vecine să-i ceară rugăciuni şi sfaturi. La el veneam şi noi, copiii, cu mama, din satul Suliţa, căci eram aproape de Cozancea. Datorită lui am venit noi cinci fraţi la mînăstire. Pe urmă, în 1947, cînd eram eu stareţ la Sihăstria, l-am adus de la Cozancea la Sihăstria şi l-am numit duhovnic oficial al întregii obşti. În 1949, cînd am plecat ca stareţ la Mînăstirea Slatina cu 30 de călugări, l-am luat şi pe părintele Paisie ca duhovnic al soborului de acolo. După 4 ani, pe cînd eu eram în Munţii Rarău, sfinţia sa a revenit la Sihăstria.

Părintele Paisie a fost 40 de ani duhovnicul şi sufletul acestei mînăstiri şi a crescut sute de ucenici prin mînăstiri şi are nenumăraţi fii duhovniceşti prin toate părţile ţării. Sfinţia sa are blîndeţe şi dragoste multă pe care mulţi dintre noi nu o avem. Dar nu se cuvine să povestim viaţa nimănui cît încă este în viaţă. Că spun Sfinţii Părinţi: « Să nu fericim pe nimeni înainte de sfîrşit şi să nu deznădăjduim pe nimeni înainte de mormînt». Dar sîntem datori să ne rugăm unii pentru alţii, ca să fim şi la Dumnezeu împreună, cum sîntem aici pe pămînt.

71. Cum trebuie să fie un bun călugăr şi care sînt virtuţile ce se cuvine să-i împodobească viaţa?

— După învăţătura Sfinţilor Părinţi, un adevărat călugăr este bine să se împărtăşească din toate faptele bune cîte puţin. Dar mai mult să prisosească smerenia căci aceasta este poartă a Cerului; iar smerenia din

ascultare se naște. Cununa tuturor faptelor bune rămîne însă dragostea. Aceasta duce sufletul de la poarta Cerului înaintea tronului Prea Sfintei Treimi.

72. Ce sfaturi duhovnicești dați călugărilor tineri din mînăstirile noastre?

— Am îmbătrînit în zile rele! Ce sfaturi bune să mai dau? Întotdeauna mi-am rănit știința gîndului, învățînd pe alții cele ce eu n-am lucrat. Am învățat multe și pe călugări și pe mireni, dar nici cu vîrful degetului nu m-am atins prin lucrare de cele ce am învățat pe alții. Sînt plin de păcate și niciodată nu plîng pentru ele. Îmi place să arăt altora calea cea bună și eu pururea lucrez cele rele. Sînt iubitor de arătare, iar înăuntru sînt plin de toate răutățile și niciodată nu mă hotărăsc să pun început bun. Văd că am îmbătrînit în rele și sînt bolnav cu trupul și cu sufletul, dar de moarte nu-mi aduc aminte, nici de muncile care mă așteaptă pentru trăirea mea cea cu nesimțire și prea împietrită. Îmi aduc aminte cîteodată de marii nevoitori care au trăit mai demult în această sfîntă mînăstire, care dormeau în sicrie și se sileau la plîngere și lacrimi, dar eu stau ca o stîncă cu totul în nesimțire. Orice vorbesc pentru îndreptarea altora, mă mustră pe mine mai mult decît pe ei, că nu fac cele ce zic și zilele se scurtează și vremea nemerniciei mele pe acest pămînt se apropie. Se sting ca fumul zilele mele, iar eu nici o pregătire nu am pentru plecare la frații mei și pentru darea mea de seamă în fața preaveșnicului Mîntuitor și Judecător. Nu mai înșir multe, că niciodată nu voi putea spune întunericul răutăților mele.

Însă călugării tineri, de vor cugeta mereu la învățăturile Mîntuitorului și la exemplul sfinților; de vor lua aminte la sfaturile bătrînilor și la făgăduințele date la călugărie și le vor pune în practică, mari se vor chema în împărăția lui Dumnezeu și cu cuvioșii cei de demult se vor număra. Să fie oameni de rugăciune și smerenie, să călătorească în viață sub ascultare, să-și înfrîneze mereu limba și pîntecele, și să păstreze cu sfințenie îngerească fecioria și iubirea de frați. Cu aceste fapte bune, ca cu niște arme de foc vor birui pe diavol, vor tăia ispitele, vor alunga gîndurile, vor curăți mintea și inima, vor urca scara virtuților pînă la cer și vor dobîndi pe Hristos și viața veșnică înaintea multor învățați și înțelepți ai acestei lumi.

73. Ce sfaturi dați călugărilor bătrîni, care v-au cunoscut din anii tinereții?

— Să se roage pentru mine cel îmbătrînit fără pocăință. Oare unde este liniștea mea cea iubită din anii tinereții și bucuria duhovnicească

pe care le aveam cînd păşteam oile Mînăstirii Sihăstria prin pădurile şi poienile acestea? Că umblam cu oile cu fratele meu Vasile şi purtam în glugă numai Vieţile Sfinţilor şi o bucată de pîine pe care o mîncam către seară, după ce terminam de citit toată Psaltirea. Acum toţi părinţii de vîrsta mea din Sihăstria s-au dus la Domnul. Adeseori mă duc în cimitir şi mă rog la mormintele fraţilor mei. Am rămas în viaţă eu printre cei mai bătrîni. De aceea stau mereu în aşteptarea Mirelui Hristos, ca nu cumva să vină în ceas de zi sau în miez de noapte şi să mă afle dormind şi fără untdelemn în candelă. În această aşteptare, ce sfaturi să mai dau părinţilor bătrîni care aşteaptă ca şi mine plecarea din trup? Să facă ce mai pot din cele ce n-au făcut la tinereţe, să se roage neîncetat cu nădejde şi cu lacrimi, să fie cît mai des şi curat spovediţi, şi gata, cu candelele aprinse în aşteptarea Mirelui. Fericit va fi călugărul acela pe care îl va găsi Domnul la rugăciune, dezlipit de toate lucrurile şi grijile pămînteşti, cu sufletul plin de bucuria mîntuirii şi arzînd pentru dragostea Prea Sfintei Treimi.

74. Ucenicii Prea Cuvioşiei Voastre şi călugării mai tineri vă întreabă ce să facă ei cînd vor pleca la Domnul părinţii lor duhovniceşti care i-au crescut şi unit cu Hristos?

— Să urmeze cu bărbăţie lui Hristos că şi ei vor veni după noi şi să nu uite pilda vieţii şi sfaturile părinţilor care i-au crescut în ascultare şi iubire de Dumnezeu. Cred că de vor păşi pe urmele bătrînilor care i-au format şi de vor fi oameni smeriţi şi de rugăciune, Dumnezeu va ridica dintre ei alţi părinţi şi duhovnici tot aşa de buni ca înaintaşii lor.

75. Este bine ca mînăstirile şi duhovnicii călugări să primească pe mireni pentru rugăciune, spovedanie şi cuvînt de folos?

— Cum să nu, părinte Ioanichie. Mai ales că avem un popor aşa de credincios. Ei se mîntuiesc şi se întăresc prin noi şi noi prin ei. Aşa au făcut mînăstirile şi călugării noştri dintotdeauna. Aşa s-a păstrat sufletul neamului nostru, credinţa străbună ortodoxă şi evlavia tradiţională a românilor. De aceea sînt în fiecare mînăstire şi schit camere de oaspeţi, numite arhondarice şi un părinte rînduit anume cu primirea lor. Oare nu ştim noi că odată cu credincioşii, cu săracii şi cu toţi cei ce vin la mînăstire în numele Domnului, vine şi binecuvîntarea lui Hristos în mînăstirea aceea? Iar în mînăstirea care nu primeşte gratuit credincioşi la rugăciune, la odihnă şi la masă, se îndepărtează şi binecuvîntarea Mîntuitorului Hristos din locaşul şi obştea aceea. Toate mînăstirile noastre, de cînd le ştiu, au primit şi au odihnit cu dragoste pe credincioşii oaspeţi. Şi toţi marii duhovnici, ba chiar şi sihaştrii pe care i-am cunoscut în Moldova, primeau pe credincioşi, îi sfătuiau, îi spovedeau şi le dădeau cărţi religioase,

icoane şi cuvinte de mîntuire. Unii mergeau chiar prin sate cînd erau chemaţi. Unii creşteau mulţi fii duhovniceşti dintre mireni, alţii dădeau evanghelică. Iar călugării din mînăstiri ajutau lumea şi pe mireni cu rugăciunea. Aceasta este chemarea noastră şi pe viitor. Să ducem viaţa monahală şi mai curată, să apărăm dreapta credinţă şi să ajutăm şi la mîntuirea oamenilor cu rugăciunea, cu viaţa şi cu cuvîntul. Să nu uităm că mulţi credincioşi ne întrec cu faptele bune pe noi, călugării ! Mai ales cu credinţa, cu evlavia şi cu smerenia.

76. Ce sfaturi de folos daţi preoţilor şi credincioşilor noştri de la sate şi oraşe, care vă cunosc şi vă preţuiesc?

— Ce sfaturi să dau eu, un călugăr simplu, necărturar, la preoţii care au pregătire cărturărească şi studii teologice înalte? Sfinţia ta ştii că eu am fost la părinţii mei păstor de oi din copilărie. Şi după ce am venit la sfînta Mînăstire Sihăstria, tot la oi am fost dat de ascultare, mai bine de zece ani. Apoi, odată, în vara anului 1942, fiind la tunsul oilor sub un fag frumos, au venit părinţii din consiliu şi m-au luat să fiu în grija mînăstirii, căci era arsă de foc, iar stareţul era bătrîn şi foarte bolnav. Ştie Prea Bunul Dumnezeu cîte scîrbe, griji şi necazuri am avut din cauza că am părăsit ascultarea cea liniştită de la oi. Ce sfaturi să dau eu preoţilor? Oare ei nu au Sfînta Scriptură, Sfintele Canoane şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi pe care le-au studiat atîţia ani în seminariile teologice şi în facultăţi? Să le ajute Bunul Dumnezeu să nu uite cele ce au învăţat, că de la mine nu au ce învăţa. De creştinii mireni îmi este milă, că vin pe la mînăstiri cu credinţă şi smerenie, « *ca nişte oi fără păstor* », cu fel de fel de necazuri. Eu pe cei care vin la mine îi primesc şi cît mila Domnului îmi dă sănătate şi cuvînt pentru credinţa lor curată, pe atît îi învăţ şi sfătuiesc, îi îmbărbătez şi le spun cîte ceva de folos pentru mîntuirea lor. Zice undeva Sfîntul Efrem Sirul că în ziua judecăţii de apoi vom vedea creştini care nu au avut pregătire cărturărească strălucind ca soarele iar noi, cărora ni se pare că ştim multe, vom fi departe de fericirea cea veşnică, că Dumnezeu nu se uită la hainele şi la numele noastre, ci la smerenia inimii. Să ne aducem aminte de cuvintele Domnului care zice: « *Cei tari, tare se vor certa* » şi « *cărora li s-a dat mult, mult se va cere de la ei* » . . . « *că mai mult va fi bătută sluga care a ştiut voia Domnului şi n-a făcut-o !* ».

Aşadar, să ne fie milă de bunii noştri creştini, atît de blînzi şi smeriţi care vin pe la mînăstiri şi, pe cît ne ajută mila şi îndurarea Domnului, să-i ajutăm în nevoile lor. Totdeauna să ne aducem aminte de cuvîntul Domnului care zice că « *De mila Domnului plin este tot pămîntul* » (Ps. 118, 64) şi iarăşi zice că « *Îndurările Lui sînt peste toate lucrurile Lui* » (Ps. 144,

17). Cred că pentru mulţimea celor smeriţi şi necăjiţi şi a copiilor nevinovaţi ţine Prea Înduratul Dumnezeu lumea aceasta ! Zice dumnezeiescul Părinte Ioan Scărarul în Cuvîntul său « *Către păstor* » « *că nu poate aduce cineva lui Dumnezeu un dar mai mare decît sufletele oamenilor* ». Mare adevăr este aici, căci un suflet este mai scump decît toată lumea, după cuvîntul Domnului Care zice: « *Ce va da omul în schimb pentru sufletul său ?* » (Marcu 8 36—37). Aşadar, datoria noastră şi a preoţilor de la oraşe şi sate este de a ne sili să ajutăm la îndreptarea sufletelor pe calea cea fericită a mîntuirii. Nu vom putea îndrepta pe toţi. Acest lucru ni-l arată vasul alegerii şi gura lui Hristos, Sfîntul Apostol Pavel, care zice: « *Tuturor toate m-am făcut, ca măcar pe unii să-i mîntuiesc* » (I Cor. 9, 22).

Îmi aduc aminte şi de cuvintele Sfîntului Ioan Gură de Aur care zice: « *Eu predic aici din amvon la această mare mulţime care v-aţi adunat astăzi la biserică şi de vor crede o sută, plată însutită voi lua. De vor crede şaizeci sau treizeci, nu mică îmi este plata; iar dacă numai unul se va întoarce, nici aşa nu mă împuţinez, căci şi unul « este mai scump decît toată lumea». Iar dacă nici unul nu se va întoarce* — zice el — *eu nu voi înceta a vă vorbi, căci şi fîntînile izvorăsc şi izvoarele curg, măcar de va bea cineva apă din ele sau nu, ele îşi fac datoria de a izvorî şi de a curge întotdeauna* » (*Cuvînt la Cincizecime*). Însă pentru ca cuvintele preotului să ajungă la inimile credincioşilor, *trebuie să predice mai întîi cu viaţa sa personală şi apoi cu cuvîntul. Apoi să fie om de rugăciune, să-i iubească pe oameni şi slujbele Bisericii, să aibă familie model, să nu fie lacom, zgîrcit şi iubitor de averi; să fugă de beţie, de desfrînare, de mîndrie şi de orice fel de sminteli.* Iată chipul unui adevărat preot.

77. Părinte Cleopa, ce sfaturi de mîntuire îmi daţi şi mie personal, ca şi tuturor ucenicilor Sfinţiei Voastre?

— Ce sfaturi să dau eu la cei care sfătuiesc pe mulţi şi au pregătire atît de bogată? Sfinţia ta, care ai marea Evanghelie şi izvoarele cele curate ale Sfinţilor Părinţi, nu căuta să te adăpi dintr-un pîrîu rece şi glodos. Nu lăsa « *pîinea cea vie care s-a pogorît din cer* », cu care pururea trebuie să-ţi hrăneşti mintea şi sufletul şi nu căuta pîinea cea de tărîţe, amestecată cu neghine amare! Ai atîtea izvoare dumnezeieşti în Sfînta Scriptură şi la Sfinţii Părinţi, care pot să-ţi răcorească setea cea duhovnicească şi să-ţi învioreze sufletul spre a-l face să zboare la cer. Nu ai ce învăţa de la mine, că eu sînt rob al patimilor şi orice aş vorbi, spun numai din memorie şi nu din lucrare. Ar trebui să-mi aduc aminte de cuvintele mare-

lui Apostol Pavel, care zice: « *Cel ce înveţi pe alţii, pe tine nu te înveţi ?*». Fericit este cel ce predică tăcînd, prin lucrare, cum zice Sfîntul Isaac Sirul: « *Cuvîntul, şi strigînd, supără pe mulţi, iar viaţa, şi tăcînd, pe mulţi îi foloseşte*». Tot el zice: « *Altul este cuvîntul lucrării şi altul cuvîntul cel frumos şi fără iscusinţă al lucrurilor... căci precum este meşterul care zugrăveşte apa pe pereţi şi nu poate apa aceea să-i răcorească setea şi precum este omul care vede lucruri frumoase, aşa este cuvîntul fără de lucrare*» (*Filocalia* volumul X, *Cuvîntul I — Pentru lepădarea de lume*).

Am însemnat aici cuvintele acestui mare părinte, ca pe o pecete adeveritoare asupra celor ce vorbesc, dar nu fac, asemenea mie, celui ce îmi place amanetul ruşinii faţă de cele ce vorbesc, fiindcă pururea ruşinez pe a mea ştiinţă, că una vorbesc şi alta fac. Numai la dreapta şi înfricoşata judecată cea de apoi se va arăta roada celor ce au vorbit din lucrare şi care prin osteneală şi trudă şi-au împodobit cămara nădejdii sufletelor lor. Să ne aducem aminte de cuvintele Domnului, că niciodată nu a zis: « *Vai ţie, desfrînată !*». Sau: « *Vai ţie, vameşule !*». Sau: « *Vai ţie, tîlharule !*». Ci tot vaiul l-a întors asupra făţarnicilor, a celor plini de ură, de mîndrie şi orbiţi de întunericul invidiei, al vicleniei şi al iubirii de arătare! Că nu se uită Dumnezeu la cele ce vorbim noi, ci la cele ce lucrăm spre slava Lui. Aşadar, am ajuns ca o fîntînă necurăţită care adapă pe mulţi, iar pe sine nu se poate curăţi, şi ca unul ce vopseşte apa pe pereţi, dar nu poate cu acea apă a-şi răcori setea lui. Fericiţi sînt cei ce tac şi lasă mai întîi să vorbească faptele lor, apoi vorbesc şi ei din trăire proprie şi din prisosinţa inimii lor. Am auzit şi cuvîntul care mă mustră: « *Fraţilor, nu fiţi mulţi învăţători, ştiind că mai mare osîndă vom lua*» (Iac. 3, 1).

Să ajute mila Domnului nostru Iisus Hristos tuturor şi mie, păcătosului, ca să nu fiu mustrat în ziua cea mare a judecăţii de cele ce am învăţat pe alţii, dar eu n-am făcut.

— Vă mulţumesc din toată inima, Prea Cuvioase Părinte Cleopa, în numele tuturor ucenicilor şi credincioşilor care vă cunosc şi vă preţuiesc, pentru aceste sfaturi duhovniceşti izvorîte dintr-un suflet rănit din pruncie de dragostea lui Hristos.

— Rugaţi-vă pentru mine, părinte Ioanichie, că în curînd aştept să mă cheme Hristos din trup. Să ne rugăm unii pentru alţii ca să fim primiţi cu toţii în lumina cea neînserată a Prea Sfintei Treimi.

IEROSCHIMONAHUL PAISIE OLARU *

Mînăstirea Sihăstria

Cu cît sînt mai rari părinţii bătrîni, marii noştri părinţi duhovniceşti, cu atît sînt mai înţelepţi, mai iubiţi, mai căutaţi. Iar cuvintele lor, calde şi simple, adesea udate cu boabe de lacrimi, sînt din ce în ce mai puţine şi au valoarea unor veritabile sentinţe. Ele sînt porunci pentru ucenici, medicament pentru cei bolnavi la suflet şi viaţă pentru cei ce iubesc pe Dumnezeu. Desprinşi aproape total de cele pămînteşti, cuvintele duhovnicilor sînt pline de har şi au ceva din lumea veşniciei, din lumea sfinţilor şi a îngerilor. De aceea, întotdeauna sfaturile bătrînilor şi ale părinţilor lecuiesc, calmează şi liniştesc inima, hrănesc sufletul, limpezesc cărările vieţii şi dau bucurie şi speranţă.

Cine n-a vorbit vreodată cu un părinte duhovnicesc harismatic, acela nu înţelege taina şi puterea cuvintelor pline de duh, izvorîte din iubire şi rugăciune, rostite în ceasuri de linişte şi reculegere. Un asemenea suflet mereu va căuta, va cere şi va bate la uşi închise, pentru a primi un răspuns.

Unul dintre marii noştri părinţi sufleteşti din mînăstirile de astăzi este şi Ieroschimonahul Paisie Olaru din Mînăstirea Sihăstria. La venerabila sa vîrstă de 93 de ani, Părintele Paisie a rămas la suflet şi la inimă acelaşi, ca în anii tinereţii. Acelaşi chip blînd şi senin, aceeaşi bună memorie, aceeaşi privire şi inimă plină de iubire, aceeaşi milă părintească pentru toţi, aceeaşi cugetare la cele veşnice şi rîvnă pentru neîncetata rugăciune.

Suferind de un picior, în ultimii doi ani, Părintele Paisie a fost nevoit să se izoleze parţial de credincioşi, de bunii săi fraţi şi fii duhovniceşti. Retras «la linişte» în mica lui chilie şi în cămara inimii sale, Părintele nostru Paisie se pregăteşte tot mai mult de marea călătorie la cer. Vorbeşte din ce în ce mai puţin cu oamenii şi mereu cu Dumnezeu. Se roagă în taină ziua şi noaptea pe obişnuitul lui scaun, care îi este şi pat, şi masă,

* Născut în 1897, în Lunca — Botoşani. Intrat în mînăstire la Schitul Cozancea în 1921, unde s-a nevoit pînă în 1947, cînd este închinoviat la Mînăstirea Sihăstria ca duhovnic al obştii, ascultare pe care a dus-o pînă în 18 octombrie 1990, cînd a plecat la cele veşnice.

și loc de nevoință, și scaun de cercetare a celor ce i se mărturisesc și unde el însuși se judecă pe sine înaintea tronului dumnezeiesc.

Citește zilnic din Psaltire, din Sfînta Scriptură și din operele Sfinților Părinți. Iubește mai ales scrierile filocalice, Patericul și Viețile Sfinților. Iar către seară, cînd soarele se ascunde după munți, ucenicul îi aduce obișnuita mîncare de legume. Din toate se împărtășește cu bucurie și bună rînduială și dă laudă lui Dumnezeu și pentru cele bune, și pentru cele mai puțin bune, căci toate sînt rînduite de Tatăl ceresc spre a noastră mîntuire. Apoi vine monahul Gherasim, iubitul său ucenic de chilie, care îi slujește de mulți ani cu mare credință și nevinovăție de copil. După ce pune toate în bună rînduială, îi potrivește candela și sfeșnicul cu lumînare de ceară, aprinde un bob de tămîie adusă de la Locurile Sfinte, îi cere, ca de obicei, obișnuitul cuvînt de folos, ia binecuvîntare și se retrage. Blîndul ucenic este primul care îi deschide ușa chiliei și ultimul care i-o închide. El știe multe din tainele bătrînului, pe care mulți dintre noi cei mai vîrstnici încă nu le știm. Noaptea mai ales, Părintele Paisie rămîne singur în chilie, cu Dumnezeu, cu candela aprinsă, cu Psaltirea și cărțile sfinte lîngă el, cu rugăciunea lui Iisus pe buze și cu bucuria Duhului Sfînt în inimă.

Aceasta este astăzi nevoința blîndului și iscusitului duhovnic, Ieroschimonahul Paisie Olaru, la binecuvîntata vîrstă de nouăzeci de ani. Mereu stă în așteptarea Mirelui Hristos. Cu toate acestea nu încetează să stea în dialog și cu oamenii. Căci zilnic spovedește, ascultă și dă sfaturi fiilor săi sufletești care vin din mînăstiri și sate. Deși într-o măsură mult mai mică, Părintele Paisie continuă să binecuvinteze cu o mînă pe călugări și cu cealaltă pe mireni, reușind să fie, în egală măsură, duhovnic și povățuitor și pentru unii și pentru alții.

Știind că zilele vieții noastre sînt tot mai puține, că părinții duhovnicești sînt tot mai rari, iar setea după cuvînt de folos este tot mai mare, în calitate de ucenic al Părintelui Paisie, i-am solicitat o convorbire duhovnicească, pe care bătrînul a acceptat-o cu multă bucurie. Este o convorbire-testament scrisă cu propriile sale mîini în miez de noapte, la lumina sfîntă de candelă, pe care o publicăm în paginile ce urmează.

1. Prea Cuvioase Părinte Paisie, în numele ucenicilor Sfinției Voastre, vă cerem cîteva cuvinte de folos spre mîntuirea noastră. Vă rugăm să nu ne lăsați fără răspuns.

— În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Părinte Ioanichie, îmi cereți lucruri mari, ce depind de ajutorul lui Dumnezeu Care a zis că «*fără de Mine nu puteți face nimic*». Am gustat oleacă din primul război mondial și aceasta era parola noastră: « Băieți, ochiul la inamic, urechea

la comandă şi cu Dumnezeu înainte !». Aşa trebuie să ne purtăm şi în războiul cel duhovnicesc. Aşadar, cu ajutorul lui Dumnezeu şi după priceperea mea voi răspunde la cele ce urmează.

2. Ce bucurii duhovniceşti vă aduc ucenicii Sfinţiei Voastre, călugări şi mireni, pe care i-aţi crescut şi i-aţi unit cu Hristos timp de peste 40 de ani?

— De unii m-am bucurat că au făcut roade bune, dar de alţii m-am scîrbit că n-au rodit. Eu la toţi am dat acelaşi sfat, aceeaşi sămînţă am semănat, dar ce pot să zic !? Poate pămîntul inimii lor nu a fost pregătit sau a fost pietros ! Poate şi noi i-am smintit . . .

3. Sînteţi mulţumit acum la capăt de drum de fiii duhovniceşti ai Sfinţiei Voastre? Sau vă pare rău că nu aţi făcut mai mult pentru ei, pentru Biserică?

— Voi fi fost şi eu vinovat că nu am făcut cît trebuia pentru ei, sau n-am priceput mai mult, sau le-am tolerat prea mult. Cloşca, cînd puişorii sînt mici, îi acoperă cu aripile; iar după ce cresc, unii mor. Aşa şi eu, după ce am văzut ucenicii mari, n-am prea îndrăznit să-i mustru. M-am rugat numai pentru ei şi i-am îndemnat cu blîndeţe şi smerenie, încredinţîndu-i voii lui Dumnezeu. Chiar dacă unii s-au depărtat, ori au răcit în credinţă şi rugăciune, pentru toţi este mîntuire, dacă se întorc de unde au căzut şi pun început bun cu pocăinţă.

4. Ce aţi dorit să realizaţi şi ce aţi realizat în viaţă? Ce doriţi să mai faceţi pe viitor pentru Hristos şi ucenici?

— Cînd eram tînăr mă gîndeam singur şi îmi făceam multe planuri de viitor, dar nu pe toate le-am realizat. De exemplu, am dorit în tinereţe, cînd aveam doar 25 de ani, să mă fac pustnic în munţii Neamţ, dar poate n-a fost voia lui Dumnezeu. Prin anii 1930—1932 am venit la egumenul Sihăstriei, părintele Ioanichie, şi i-am cerut să mă primească în obştea lui, sau să mă retrag la schitul Sihla, pe atunci vestit pentru viaţa pustnicească. El însă m-a întrebat: «Dar ai blagoslovenie să vii la Sihăstria?» Şi cum eu venisem fără voia stareţului meu, m-am întors înapoi şi m-am făcut un fel de «pustnic» în pădurile din jurul schitului Cozancea. Cred că în trecut aş fi putut să fac mai mult, dar regret că n-am făcut pe cît am putut. Am făcut mai mult rele decît bune. Acum doresc să mai fac ceva, dar nu mai pot şi îmi pare rău că au trecut atîţia ani fără roade mai multe. După război mulţi viteji se arată ! Dar cu răbdare şi cu mulţumire înaintea lui Dumnezeu nădăjduiesc să dobîndesc mila Lui.

5. Cum ajutați și mîngîiați fiii duhovnicești acum cînd sînteți bolnav în chilie?

— Mă bucur cu cei ce se bucură și ascultă cuvintele mele și mă scîrbesc de cei care pătimesc boli sau ispite, îi compătimesc, mă rog pentru ei la Dumnezeu și îi încurajez să nu dea înapoi, ci să meargă cu răbdare înainte. Că zice Hristos: « *Cel ce va răbda toate pînă la sfîrșit, acela se va mîntui !*». Mă bucur cînd mă cercetează fiii mei duhovnicești și le zic: « Bine ați venit ! Dumnezeu să vă răsplătească dragostea și osteneala ! Dumnezeu să vă ajute să sporiți în fapte bune, ca să nu regretați la bătrînețe că ați trăit degeaba pe pămînt !». Apoi, la plecare, le zic: « Mergeți sănătoși și să ne întîlnim la ușa Raiului !». Cu aceste cuvinte cred că se întorc folosiți la casele lor, iar eu rămîn dator să-i pomenesc la rugăciunile mele, cu nădejdea că dragostea, care este cununa tuturor faptelor bune, le va împlini toată dorința spre mîntuire.

6. Întrucît peste tot este mare lipsă de părinți duhovnicești, cum trebuie să aleagă călugării și mirenii duhovnici buni, după voia lui Dumnezeu?

— Să caute cu credință și vor găsi și să ceară de la Dumnezeu prin rugăciune și lacrimi și le va da. Că nu începe, nici se sfîrșește lumea cu noi. Are Dumnezeu încă destui aleși necunoscuți, care pot să călăuzească suflete pe calea mîntuirii. Iar calitățile unui duhovnic bun sînt cam acestea: să fie mai întîi om de rugăciune, să iubească biserica și pe toți oamenii, să fie smerit și blînd cu cei smeriți care se căiesc de păcatele lor și aspru cu cei leneși care nu merg la biserică și nu părăsesc păcatele; să nu fie iubitor de bani și de lucruri pămîntești, nici să fie iubitor de laudă și cinste. Iar cununa tuturor, să fie gata la nevoie a-și pune și viața și sufletul pentru Biserica lui Hristos și pentru fiii săi sufletești.

7. Cum putem totuși cunoaște care sînt duhovnici buni pentru fiecare dintre noi?

— Pomul se cunoaște după roade și omul după fapte ! Să ne rugăm mai mult și vom primi răspuns.

8. Se observă în unele părți că se neglijează spovedania și se dă prea des și chiar necanonic Sfînta Împărtășanie. Cum este mai bine de făcut în această situație?

—Nu putem renunța la Sfintele Canoane și la practica milenară a Bisericii. Să mergem pe drumul Părinților și înaintașilor noștri, pe drumul canonic al Sfintei Tradiții. Nu deasa împărtășanie ne duce la desăvîrșire, ci pocăința cu lacrimi, deasa spovedanie, părăsirea păcatelor, rugăciunea din inimă. Rîvna unora pentru deasa împărtășanie este semnul slăbirii

credinței și al mîndriei, iar nu semnul sporirii duhovnicești. Îndreptarea și sporirea noastră pe calea mîntuirii începe cu deasa spovedanie și se continuă prin post și rugăciune cu lacrimi, prin părăsirea păcatelor, milostenie, împăcare cu toți și smerenie. Numai după ce facem toate acestea ne putem împărtăși mai des, așa cum arată Sfintele Canoane și tradiția Bisericii. Altfel, cum să primești pe Domnul cerului și al pămîntului în casă cînd sufletul tău este necurat, nespovedit, robit de patimi și mai ales de mîndrie? Întîi avem nevoie de lacrimi, de rugăciune și deasă spovedanie, apoi toate celelalte daruri ni se adaugă. Mînăstirile noastre întotdeauna au ținut calea împărătească de mijloc. Cînd este cazul, să urmăm practica și sfatul lor.

9. Care este folosul rugăciunii în general și al rugăciunii inimii în special?

— Folosul rugăciunii este împlinirea scopului ei, adică iertarea păcatelor și mîhnirea sufletului, indiferent că o facem cu gura, prin cuvînt, cu mintea sau cu inima. Fiecare cum ne îndeamnă cugetul, duhul și duhovnicul, așa să se roage, numai să nu piardă mîntuirea. Acea rugăciune este mai de folos care izvorăște lacrimi de umilință, care ne ajută să părăsim păcatele și să creștem în dragoste, în smerenie și în credință. Fiecare să se roage cu rugăciunea care îl ajută să sporească mai mult în fapte bune și pocăință.

10. Rugăciunea fără lacrimi este primită? Cum putem dobîndi lacrimi de pocăință?

— Lacrimile sînt de mai multe feluri, dar cele duhovnicești nu se dau, nici nu se împrumută, ci sînt un dar de la Domnul. Deci să le cerem și atunci cînd vin, fie că ne rugăm cu gura sau cu inima, ele sînt bune și mult folositoare, că sînt de la Domnul și merg la Domnul. Numai să nu ne mîndrim, ca să nu pierdem lacrimile.

11. A slăbit rîvna pentru rugăciune peste tot astăzi. Cum putem dobîndi rîvnă și evlavie mai multă pentru sfînta rugăciune?

— Orice creștin, fie călugăr, fie mirean, trebuie să aibă un program de rugăciune, pe care sîntem datori s-o facem, pînă ce ne obișnuim cu ea. După ce ne obișnuim cu rugăciunea după program, și fără să vrem o facem, că obiceiul — bun sau rău — este a doua natură. Dacă am merge mai des pe la spitale, prin casele de suferință, pe la cei săraci și dacă am cugeta noi la ceasul morții și al judecății care ne așteaptă atunci ne-am ruga mai mult și am avea desigur și lacrimi fierbinți la rugăciunea noastră. Rugăciunea puțină, făcută mecanic, din silă sau de ochii altora, este bună, dar nu ne aduce mult folos, pînă se atinge Duhul lui Dumnezeu de inimile noastre.

12. Puţin credincioşi şi chiar monahi mai citesc astăzi Psaltirea. Care este folosul citirii regulate a Psalmilor?

— Părinţii noştri citeau zilnic Psaltirea, ca o rugăciune permanentă. Ba unii o ştiau pe de rost şi o spuneau în şoaptă la ascultare, sau mergînd pe cale. Credincioşii, puţini mai ştiu astăzi doar Psalmul 50. Este păcat că noi nu mai cunoaştem puterea Psaltirii, frumuseţea duhovnicească a psalmilor. Cîndva o rosteau în ison sau o cîntau, imitînd pe sfinţii îngeri. Dar să nu uităm că cititul psalmilor este trupul rugăciunii, iar înţelesul adînc al psalmilor formează sufletul rugăciunii. Trupul fără suflet este mort. Adică citirea psalmilor fără cugetare şi atenţie aduce puţin folos.

13. Unii credincioşi spun că nu citesc Psaltirea pentru că le face diavolul multe ispite. De ce se tem diavolii de psalmi?

— Se tem de psalmi pentru că cine se roagă cu psalmi îi arde pe diavoli ca şi cu o sabie de foc. Mare putere are Psaltirea asupra duhurilor rele. Cu aceasta Părinţii de demult făceau minuni şi alungau duhurile rele din oameni. Iar dacă unii nu citesc Psaltirea pentru că se tem de ispite, aceştia sînt creştini fricoşi, care vor să iasă la luptă cu diavolii fără arme. Or, dacă nu avem arme bune la noi, îndată diavolul ne dezarmează şi ne ia prizonieri, adică ne face robi ai păcatelor spre osîndă. Psaltirea unită cu postul şi smerenia sînt cele mai puternice arme împotriva diavolilor. Cu acestea sfinţii izgoneau diavolii din lume şi coborau pe îngeri pe pămînt. Că cine citeşte psalmi imită pe îngeri şi cîntă împreună cu ei.

14. Unii din duhovnici recomandă la spovedanie rugăciuni din Ceaslov, mai ales cele şapte Laude; alţii cer acatiste şi paraclise, iar alţii cer mai mult rugăciunea inimii. Ce fel de rugăciuni recomandaţi pentru călugări şi mireni?

— Spune Mîntuitorul în Sfînta Evanghelie: « *Pe acestea să le faceţi şi pe acelea să nu le lăsaţi*». Adică să le facem şi pe unele şi pe altele, după a noastră rîvnă şi putere. Nu putem renunţa la Ceaslov, nici la acatiste în care se arată minunile sfinţilor, adică răbdarea mucenicilor şi ostenelile cuvioşilor care le-au suferit de bună voie pentru dragostea de Dumnezeu. Prin unele rugăciuni lăudăm pe Dumnezeu Cel în trei Feţe închinat şi mărit; prin altele lăudăm pe sfinţi şi faptele credinţei lor, iar prin altele ne rugăm pentru iertarea păcatelor noastre şi pentru toţi oamenii care prin noi cer mila lui Dumnezeu. Să unim rugăciunea citită şi cîntată, adică rugăciunea din cărţi, cu cea rostită în taina inimii, fără cuvinte, după sfatul duhovnicului şi atunci vom spori şi vom dobîndi multă bucurie şi pace în suflet.

15. Cum putem deprinde mai bine rugăciunea inimii, că astăzi nu mai avem dascăli de rugăciune ca odinioară?

— Rugăciunea nu este teorie care se învaţă în şcoală. Rugăciunea inimii, adică cea făcută cu simţirea inimii, este o dăruire a Duhului Sfînt, un dar de sus, pe care îl primesc numai cei vrednici de el. La biserică se cîntă: « Să ne curăţim simţirile, ca să vedem pe Hristos strălucind în inimile noastre». Cine iubeşte pe Dumnezeu din tot sufletul, din toată virtutea şi din toată inima sa, aceluia i se dăruieşte darul rugăciunii inimii şi darul sfintelor lacrimi. Altfel, poţi căpăta rugăciunea inimii din experienţă după o lungă practică, dar se pierde uşor, căci inima nu arde de iubire pentru Hristos. Eu am mai făcut cîndva o experienţă cu rugăciunea inimii, la schitul Rarău, dar acum nici eu nu o am.

16. Ce părere aveţi despre monahismul de astăzi? Cum trebuie să ne nevoim în viaţa monahală ca să dobîndim mîntuire?

— Monahismul de astăzi este cu şcoală multă, dar cu practică puţină. Grija vieţii pămînteşti, uitarea făgăduinţelor călugăreşti, lăcomia şi slava deşartă sînt bolile principale care bîntuie acum. Cum spune proverbul: « Peştele de la cap se strică !». În capul obştii trebuie oameni cu viaţă, nu cu şcoală. Însă, dacă ne vom sili să mergem pe urmele părinţilor noştri, ne vom mîntui.

17. Cum putem dobîndi darul tăcerii, care este mama rugăciunii?

— Să ne aducem aminte de cuvîntul Mîntuitorului care zice « *că pentru tot cuvîntul deşert vom da seama în ziua judecăţii*» ; iar un sfînt părinte zice că « de cîte ori am vorbit, m-am căit». Mare este darul tăcerii. Prin tăcere scăpăm de osîndă, de clevetire, de vorbă deşartă şi învăţăm a ne ruga. Părinţii noştri vorbeau « şapte vorbe pe zi», cum se spune, dar cu inima şi cu buzele se rugau neîncetat. Dacă vom pune înaintea noastră păcatele noastre, ceasul morţii şi ziua judecăţii, încet, încet dobîndim darul tăcerii şi al rugăciunii. Să ne rugăm lui Dumnezeu cu cuvintele Psalmistului David: « *Pune, Doamne, pază gurii mele şi uşă de îngrădire împrejurul buzelor mele*». (Ps. 140, 1).

18. Care este folosul cel dintîi al rugăciunii?

— Primul folos al rugăciunii este pacea sufletului şi mulţumirea duhovnicească. Oriunde eşti, eşti liniştit; orice faci, eşti mulţumit, ştiind că toate sînt rînduite de la Domnul. Cînd este cineva în pace, vorbeşte blînd, înţelept şi liniştit, iar cînd nu are pace în suflet, este tulburat, cu chipul agitat şi vorbeşte fără cugetare şi cu păcat. Mare dar este pacea şi mulţumirea sufletească ! Să le cerem permanent de la Dumnezeu în rugăciunile noastre.

19. Părinte Paisie, aici la Mînăstirea Sihăstria aveţi aceeaşi pace şi linişte pe care le aveaţi la schitul Sihla şi la Cozancea?

— Spune proorocul David în psalmi: « *În tot locul stăpînirii Lui, binecuvintează suflete al meu pe Domnul !*». Aşa zic şi eu. Că nu locul sfinţeşte pe om, ci omul sfinţeşte locul. Să nu uităm că fiecare loc are ispitele lui şi oriunde trebuie răbdare cu mulţumire. Un alt părinte spune că « *aurul se lămureşte prin foc, iar bărbatul prin ispite*», că « *trecînd prin foc şi prin apă, ne-ai scos la odihnă*». Acum mînăstirile sînt învăluite de multe griji, care uneori tulbură pacea obştii, dar se cuvine să se împace Marta cu Maria că sînt surori.

20. Cum se va putea reînnoi duhovniceşte monahismul pe viitor?

— Nu depinde de noi reînnoirea monahismului, ci mai ales de Duhul Sfînt. Căci Duhul Sfînt alege oameni sfinţi, păstori şi stareţi luminaţi şi duhovnici buni care pot forma călugări îmbunătăţiţi, iubitori de rugăciune, de nevoinţă şi smerenie. Cu aceste virtuţi întotdeauna se înnoieşte monahismul, viaţa duhovnicească, iar fără acestea, niciodată. Dacă stareţii şi duhovnicii vor fi ca făcliile în sfeşnic şi vor merge, ca păstorul cel bun, înaintea turmei, atunci mînăstirile vor înflori văzînd cu ochii, iar călugării vor lăuda pe Dumnezeu împreună cu îngerii, iar dacă nu, nicidecum.

21. Ce sfaturi duhovniceşti daţi călugărilor tineri şi celor începători? Cum pot spori în dragoste pentru Hristos şi în ascultare?

— Părinte Ioanichie, ce sfaturi duhovniceşti pot da eu acum, bătrîn şi bolnav ! Că după cuvîntul Mîntuitorului, vinul nou se pune în vase noi, ca să se poată menţine. Dacă se pune vinul nou în vase vechi, vinul nou fierbe şi sparge vasul şi se pierde şi vinul şi vasul. Aducerea aminte de moarte este de mare folos, că smuceşte pe om şi ne dă rîvnă pentru rugăciune şi uneori şi lacrimi. Să meargă fraţii mei des în cimitir şi să vorbească cu cei morţi, că ei îi vor învăţa cam aşa: « *Ce eşti tu azi, am fost noi ieri; şi ce sîntem noi azi, vei fi tu mîine !*». Acest cuvînt este foarte adevărat şi poate fi de folos. Apoi să lase grijile cele trecătoare, vorba multă, mîndria, prietenia cu cei lumeşti şi să se roage mai mult. Să nu le rămînă canonul de rugăciuni şi metanii la chilii, să vină regulat la biserică şi să-şi mărturisească săptămînal gîndurile la duhovnicie. Cine nu iubeşte rugăciunea şi biserica nu este bun de călugăr şi cu greu va ajunge corabia sa la liman. Este de folos celor mai tineri şi tuturor să citească zilnic Noul Testament. Vieţile Sfinţilor şi învăţăturile Sfinţilor Părinţi, ca încetul cu încetul să le urmeze şi viaţa. Iar pentru ascultare, atît le spun: să facă toate cu binecuvîntare, cu rugăciune şi întrebare şi nu se vor căi niciodată.

22. Care este semnul sporirii duhovniceşti?

— Lacrimile la rugăciune, cugetul că eşti cel mai păcătos, o mare bucurie în inimă şi multă iubire şi milă faţă de toată zidirea.

23. Cum putem birui cugetul desfrînării?

— Respingerea gîndurilor pătimaşe înainte de a intra în imaginaţia minţii şi păzirea ochilor de la privirea cu patimă sînt cele dintîi arme împotriva acestei patimi. Să privim femeile bătrîne ca pe nişte mame ale noastre, iar pe cele tinere, ca pe surorile şi fiicele noastre. Apoi să nu judecăm pe aproapele şi să ne înfrînăm de la mîncăruri alese şi de la vin care aprind firea. Peste toate acestea să ne rugăm mai mult, ca să ne acopere Dumnezeu cu darul Duhului Sfînt, că, fără ajutorul de sus, nimeni nu poate birui.

24. Un duhovnic vă întreabă, părinte Paisie, ce să facă cu cei pătimaşi care nu se pot lăsa de păcat? Cum poate să-i vindece?

— Obişnuinţa păcatului formează a doua natură în om. La tămăduirea acestei boli învechite trebuie un doctor iscusit, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, să facă această grea operaţie de salvare prin mărturisirea păcatelor. Prima treaptă de salvare a omului este spovedania cu căinţă. Apoi urmează canonul. Păcătosul trebuie să facă un canon după putere pentru ispăşirea păcatelor sale. Cel mai mare canon pentru păcate este să le părăsească pentru totdeauna, adică să nu le mai facă. Dacă omul pătimaş, deşi făgăduieşte, nu se poate lăsa de păcat, atunci duhovnicul, după mai multe încercări, să se roage pentru el şi să-l trimită la alt duhovnic mai iscusit.

25. Ce să facă monahii care nu-şi pot împlini canonul călugăresc de rugăciuni, metanii şi închinăciuni?

— Monahii şi fraţii care nu-şi pot face canonul călugăresc din cauza ascultărilor grele se pot mîntui prin roadele ascultării şi prin repetarea neîncetată a rugăciunii lui Iisus. Sau, cu voia duhovnicului lor, pot citi la Psaltire cîteva catisme, în locul canonului zilnic de la chilie. Alţi monahi dau milostenie la săraci, şi aceia se roagă lui Dumnezeu pentru ei, şi aşa se ajută unii pe alţii şi se mîntuiesc unii prin alţii, cu darul Domnului. Însă nu ne facem rugăciunea şi canonul din silă, din obligaţie, nici milostenia, ci din dragoste şi cu bucurie, că «*pe dătătorul de bună voie îl iubeşte Dumnezeu*».

26. Ce să facă monahii bătrîni care n-au avut ucenici şi fii duhovniceşti în viaţă?

— Călugării bătrîni care n-au avut ucenici în viaţă, ori nu le-a dat Dumnezeu, ori n-au fost în stare să-i formeze, să se roage pentru oameni şi să aştepte sfîrşitul întru răbdare.

27. Dacă vine vreun monah sau credincios de la alt duhovnic sau din altă parte şi cere unui duhovnic să-l mărturisească, este bine să-l primească sau nu?

— Să-l primească numai pentru sfat duhovnicesc, iar la spovedanie să-l primească numai dacă i-a murit duhovnicul sau are binecuvîntare şi dezlegare de la duhovnicul lui.

28. O călugăriţă dintr-un schit care nu are nici duhovnic, nici Liturghie, întreabă ce să facă? Să se ducă în altă mînăstire care le are pe amîndouă sau să stea la metania ei?

— Dacă este nevoitoare şi iubeşte liniştea şi rugăciunea, să stea la metania ei şi numai din timp în timp să se ducă la mînăstirea mai apropiată pentru spovedanie, Sfînta Liturghie şi Împărtăşanie. Iar dacă inima ei nu are pace, să intre în obşte de călugăriţe cu binecuvîntare şi rînduială. Însă cine iubeşte liniştea şi rugăciunea să nu se lase, că are Dumnezeu grijă de fiecare suflet, de fiecare pasăre şi fir de iarbă.

29. Un călugăr surd şi fără vedere vă întreabă, să meargă la slujbele bisericii sau să se roage la chilie pentru că tot nu înţelege slujba?

— Dacă poate merge, să se ostenească şi să meargă, că mai bine să se roage în biserică la slujbă, decît în chilie. Iar sfîntul lui înger îi va număra paşii şi va primi plată pentru osteneala lui. Să se roage şi pentru mine că sînt bolnav de picioare şi nu pot merge la biserică.

30. Cîţiva călugări tineri vă întreabă cum pot să înveţe şi să dobîndească rugăciunea inimii?

— Nici eu nu am rugăciunea aceasta, care este cea mai înaltă treaptă a rugăciunii. Dar să înceapă a se ruga mai întîi cu gura, « *că din prisosul inimii grăieşte gura*». Apoi încet-încet vor spori cu dorul Duhului Sfînt în taina rugăciunii. La fel face şi copilul cînd se simte singur şi îi este foame. Strigă la mama pînă răspunde şi îi dă mîncare, apă şi tot ce-i trebuie. Să imităm pe copii şi pe oamenii simpli, care nu ştiu multe rugăciuni, dar zic « Tatăl nostru» în genunchi şi cu lacrimi.

31. Monahii şi fraţii din ascultări vă întreabă cum să se roage, că nu pot veni regulat la biserică din cauza ascultării?

— Scopul este sufletul faptelor bune. Dacă părinţii sînt trimişi cu binecuvîntare în ascultări pentru folosul obştii, s-o facă cu dragoste, rostind în taină rugăciunea lui Iisus, că ascultarea este mai mare decît rugăciunea. Ascultarea este mucenicie de bună voie, spun Sfinţii Părinţi. Dacă faci ascultarea cu dragoste şi rugăciune, o faci uşor şi bine şi te

bucuri în Domnul şi tu şi cel ce te-a trimis şi ai plată de la Mîntuitorul pentru răbdare şi smerenie, că nu faci voia ta. Însă în timpul liber nu te lenevi. Roagă-te la chilie, mai pune mîna pe o carte sfîntă, mai cercetează un părinte bolnav. Fă toate cu smerenie şi dragoste şi sigur te mîntuieşti!

32. Un preot de parohie întreabă cum să păstorească mai bine, după Dumnezeu, turma încredinţată lui de Hristos?

— Turma lui Hristos se păstoreşte cu fluieraşul, iar nu cu băţul. Adică cu blîndeţe, iar nu cu asprime. Se păstoreşte mai mult cu exemplul vieţii preotului, nu numai cu predica de la amvon. Deci mai mult cu faptele, decît cu vorbele, «*ca oamenii, văzînd faptele cele bune ale voastre*», «*să slăvească pe Dumnezeu*». Apoi să facă slujbe frumoase, cu credinţă şi evlavie; să dea milostenie la cei săraci şi bolnavi din parohie, să înveţe dreapta credinţă pe credincioşi, bătrîni, tineri şi copii; să-i spovedească regulat, să-i îmbărbăteze în necazuri şi să le fie model în toate, hrănindu-i cu cărţi sfinte şi cu tot cuvîntul lui Dumnezeu.

33. Alt preot vă întreabă cum să se comporte cu sectanţii şi necredincioşii care amăgesc pe credincioşi şi dezbină turma?

— În război, gradaţii sînt cei mai expuşi şi observaţi de inamic, căci dacă sînt ucişi dintre comandanţi, îndată soldaţii sînt luaţi prizonieri şi biruiţi. Aşa şi pe frontul Bisericii. Diavolul dă război prin sectanţi mai ales asupra preoţilor, ca să poată înşela pe ortodocşi şi să-i tragă la eresul lor. Mai întîi trebuie cerut ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciune şi post, ca să nu pătrundă sectele în rîndul credincioşilor, adică lupii în turmă. Apoi contează foarte mult viaţa, evlavia, înţelepciunea şi comportarea preotului în parohie, în mijlocul oamenilor. Aşadar, de viaţa preotului depinde, în bună parte, mîntuirea turmei. Că zice Mîntuitorul: «*Vai de cel ce se sminteşte, dar mai vai de cel prin care vine sminteala!*». Iar în alt loc zice: «*Cel ce va face şi va învăţa pe oameni, mare se va chema întru Împărăţia cerurilor*». Trebuie să unim lucrarea faptelor bune cu cuvîntul învăţăturii şi cu sfînta rugăciune. Altfel nu putem face o preoţie lucrătoare, vie.

34. Părinţii a doi copii vă întreabă ce să facă cu fiii lor căci, de la vîrsta de 16 ani, nu-i mai ascultă şi trăiesc în păcate?

— În această situaţie sînt direct vinovaţi părinţii copiilor, care nu le-au dat de mici o educaţie creştinească şi i-au lăsat în voia lor. Părinţii unor asemenea copii vor da seama de sufletele lor, că nu le-au insuflat de mici credinţa şi frica de Dumnezeu. Iată, acum culeg ce au semă-

nat! Dar, să se roage pentru ei, să-i ducă la un preot bun la spovedanie, să-i căsătorească, să-i deprindă din nou cu biserica, cu munca, cu cinstea şi este speranţă de iertare şi îndreptare.

35. O femeie credincioasă, cu copii, alungată din familie de soţul ei care bea, întreabă ce să facă? Să-şi părăsească soţul şi copiii sau să se întoarcă în familie şi să rabde toate?

— O mamă credincioasă care are bărbat şi copii, oricît ar suferi de la soţul ei, trebuie să rabde pentru mila copiilor. Apoi este legată de bărbat prin taina cununiei şi trebuie să asculte pe Sfîntul Pavel, care zice că «*femeia credincioasă mîntuieşte pe bărbatul necredincios*» prin rugăciune, post şi răbdare. Aşa, cu ajutorul lui Dumnezeu, să ducă pînă la capăt crucea căsătoriei.

36. O altă femeie care nu a vrut să aibă copii la tinereţe şi a rămas fără copii, vă întreabă cum să-şi plîngă păcatele ei?

— Femeia ucigaşă de copii şi plină de păcate să-şi plîngă toată viaţa păcatele, cu post şi lacrimi şi prin milostenie să îngrijească de copii orfani şi de bolnavi, după sfatul duhovnicului ei.

37. O femeie tînără, maltratată şi forţată de soţul ei să-şi ucidă copiii prin avort şi pază, vă întreabă ce canon să facă pentru a dobîndi iertare şi mîntuire de la Dumnezeu?

— Amîndoi, ea împreună cu soţul ei, se duc în osînda iadului dacă nu se vor pocăi. În această situaţie femeia trebuie să se opună uciderii copiilor, sau să se despartă de la început. Deci, mai întîi să-şi mărturisească păcatele la un duhovnic iscusit. Apoi să boteze copii în locul celor ucişi, să nască alţi copii în loc, să postească pînă seara în toată viaţa o zi pe săptămînă, de obicei vinerea, să facă metanii şi milostenie după putere şi avem nădejde că va dobîndi mîntuire şi milă de la Dumnezeu.

38. O soţie credincioasă cu copii, al cărei soţ trăieşte în adulter cu alte femei, vă întreabă ce să facă? Să dea divorţ de soţ sau să se sacrifice pentru copii?

— Soţia bărbatului desfrînat care are şi copii să rabde cu nădejde întoarcerea soţului la pocăinţă şi să nu-l părăsească de mila copiilor. Iar dacă nu are copii să-l părăsească un timp pînă dă dovadă de pocăinţă, şi, dacă o cheamă, să se reîntoarcă în familie, fără a-i mai aminti de păcatele făcute în trecut.

Mi-amintesc aici că şi mama mea a avut copii, din care doi, eu şi un frate al meu, Gheorghe, am fost pe front în primul război mondial. La terminarea războiului mulţi soldaţi mureau pe cale de frig şi boli. Mama mea, Catinca, ieşea zilnic la poartă şi plîngea după noi doi: «Dragii

mei fii, dragii mei copii, de ce nu mai veniţi?». Nu după mult timp s-a îmbolnăvit şi a murit. Şi pe cînd o scoteau s-o îngroape, la poartă i-a venit de pe front fratele meu Gheorghe şi toţi plîngeau moartea mamei. Mama mea Catinca şi fiul ei Gheorghe, Dumnezeu să-i ierte! Cu adevărat nici un nume nu-i mai scump pe acest pămînt, decît numele de mamă!...

39. O altă femeie tînără, căreia i-a murit soţul, vă întreabă dacă poate să se recăsătorească şi în ce condiţii?

— Femeia rămasă văduvă, timp de 40 de zile este în doliu. Altele ţin doliu şase luni şi chiar un an. Iar dacă este tînără şi are copii, să trăiască în înfrînare un an-doi şi dacă se poate înfrîna cu darul lui Dumnezeu, să rămînă văduvă pentru copii şi să se jertfească pentru viitorul şi creşterea lor. Dacă nu se poate mai mult înfrîna, să se căsătorească cu binecuvîntarea preotului ei, dar nu pentru păcate, ci pentru a naşte copii şi pentru înfrînare. Cel dintîi lucru, să se teamă de păcat cu frică de Dumnezeu, că multe femei îşi pierd sufletul prin desfrînare şi avort.

40. O femeie văduvă, părăsită de copii, vă întreabă cum să-şi petreacă văduvia şi cum să-şi întoarcă fiii la pocăinţă?

— Dacă este vîrstnică şi văduvă prin deces, în nici un caz să nu se mai căsătorească, dar nici să trăiască în desfrînare. Dacă este lăsată dă bărbatul ei, să facă tot ce este posibil să se împace cu el, şi amîndoi se se ostenească pentru salvarea copiilor. După 40—50 de ani, femeile văduve nu trebuie să se recăsătorească, dacă iubesc pe Hristos şi doresc să-şi mîntuiască sufletul. De multe ori chiar conflictele şi dezbinarea dintre soţi au depărtat pe copii de ei, de casă, de Dumnezeu, şi au ajuns să cadă în tot felul de păcate. Mama văduvă, părăsită de copii, îi poate întoarce cu dragoste şi ascultare spre ea şi spre Dumnezeu, numai cu rugăciunea, cu lacrimile şi răbdarea ei. Nu este altă cale. Să se roage pentru ei, să meargă pe la biserici, să ceară sfatul preotului ei, să îndemne copiii la spovedanie, să le dea vorbe şi cărţi bune şi cu încetul îi întoarce Dumnezeu pe calea cea bună.

41. Doi tineri necăsătoriţi vă întreabă ce să aleagă? Să se căsătorească sau să intre în viaţa monahală să slujească lui Hristos?

— Amîndouă căile sînt binecuvîntate, dar depinde de voinţa lor. Mai întîi trebuie să cunoască bine ispitele, greutăţile şi obligaţiile ambelor căi de viaţă, că fiecare drum are crucea lui, încercările şi bucuriile lui. Apoi să se roage mult înainte de a se hotărî, să postească 40 de zile, să se mărturisească la duhovnicii lor şi să ceară sfaturi de la cei mai iscusiţi

duhovnici. După 40 de zile de rugăciune şi post, Dumnezeu le va descoperi, prin conştiinţă şi duhovnic, pe ce cale să apuce. Dacă iubesc fecioria, liniştea, tăcerea şi rugăciunea, calea cea mai bună este călugăria. Iar dacă iubesc viaţa de familie mai mult, adică copiii, lucrul mîinilor şi toate grijile acestei vieţi, să intre în viaţa de familie. Amîndouă căile duc la mîntuire, dacă sînt respectate datoriile creştineşti obligatorii, Domnul a binecuvîntat amîndouă căile, dar nu putem noi hotărî ce cale să aleagă fiecare. Numai Dumnezeu şi omul singur hotărăsc. Bătrînii noştri aveau această vorbă înţeleaptă: « La călugărie şi la căsătorie să nu sileşti pe nimeni !»

42. Cîţiva săraci aşteaptă un mic ajutor la uşa chiliei sfinţiei voastre, părinte Paisie. Ce doriţi să le spuneţi?

— Daţi-le cîte ceva din ce au adus credincioşii, că « argint şi aur nu am» şi spuneţi-le să fie sănătoşi, să se roage cuminţi, pentru mine şi să nu uite de Dumnezeu. Că săracii se mîntuiesc mai uşor decît noi.

43. Un frate începător vă întreabă cum poate şti dacă are sau nu chemare pentru viaţa monahală şi cum trebuie să se pregătească pentru mînăstire?

— Bine face fratele că întreabă, că şi eu am întrebat acum 69 de ani, cînd am intrat la Cozancea în mînăstire. Mai întîi, fratele care doreşte viaţă de mînăstire, trebuie să se pregătească de acasă. Să meargă regulat la biserică, să se roage mult, să consulte cărţi sfinte, să ceară sfatul părinţilor bătrîni, să iubească fecioria, tăcerea, postul, singurătatea. El trebuie să ştie de ce vine la mînăstire, cu ce scop şi ce datorii are călugărul înaintea lui Dumnezeu. Apoi să vadă cum se face o călugărie şi ce făgăduinţe dă noul călugărit. Că şi eu m-am îndrăgostit de mînăstire încă din şcoală, citind viaţa Sfîntului Sava cel Sfinţit, şi mă ceream la mînăstire la Cozancea, în apropiere, dar mămuca m-a oprit, zicînd: « Dragul mămucăi, să nu te duci la călugărie, că acolo este canon mare şi rugăciune, post şi metanii; că am văzut cum a fost făcut un călugăr şi era tare slab şi se ruga aşa: « Doamne, dacă mai am zile de trăit şi îmi sînt spre mîntuire, lasă-mă să mai trăiesc; iar dacă nu, ia-mă la Tine !». Aşa că am ascultat pe mămuca, m-am dus la armată şi, după terminarea războiului, mi-am adus aminte de viaţa Sfîntului Sava şi de dragostea copilăriei mele şi am intrat în viaţa monahală la schitul Cozancea-Botoşani, în anul 1921, şi am trecut prin toate ascultările mînăstireşti. Dar, ca să nu mă laud, întrebaţi pe Părintele Cleopa, că el mă cunoaşte de cînd era copil mic.

Unii vin la mînăstire că văd slujbe frumoase, sau la îndemnul unor rude, sau din sărăcie în familie, sau că sînt puţin bolnavi, sau că nu se înţeleg în casă, sau ca să se pocăiască de păcatele tinereţii, sau ca să ajungă preoţi, sau din alte pricini. Însă cel mai bine este cînd vine omul chemat

de Dumnezeu prin glasul stăruitor al conştiinţei şi cu binecuvîntarea duhovnicului său. Aceasta este cea mai frumoasă chemare de sus la viaţa îngerească.

44. Ce trebuie să cugete mai ales monahul în viaţă?

— Cred că trebuie să cugete cel mai mult la rugăciune, la mila lui Dumnezeu, la ceasul morţii şi al judecăţii. Dar mai bine întreabă pe cei cu inima curată, « că aceia vor vedea pe Dumnezeu»; că eu, şi cînd mă rugam în biserică eram lovit de gînduri necurate, ca să mă smeresc pentru păcatele mele.

45. Cum poate călugărul să devină un bun ostaş al lui Hristos?

— Dacă monahul este om de rugăciune neîncetată, om de pace cu toţi oamenii, cu Dumnezeu şi cu sine; dacă are inimă înfrîntă şi smerită; dacă nu se teme de ceasul morţii şi este dezlipit de cele pămînteşti, deja este ostaş deplin al lui Hristos, cum spune şi Sfîntul Apostol Pavel: « *Întrarmaţi-vă ca nişte buni ostaşi ai lui Hristos . . .*» Credinţa tare, rugăciunea şi smerenia sînt cele dintîi şi cele mai puternice arme ale călugărului şi creştinului. Iar ultima şi cea mai mare virtute a celor ce cred în Hristos, Cel înviat din morţi, este dragostea creştină, adică să iubească fără deosebire pe toţi oamenii şi toată zidirea creată de Dumnezeu.

46. Călugării sînt obligaţi să primească, la nevoie, preoţia?

— Călugăria se cere de fiecare candidat, — că nimeni nu poate fi călugărit dacă el singur nu o cere —, iar preoţia se dăruieşte de la Dumnezeu prin voia celor mai mari ai noştri. Preoţia este o taină şi se dă, după multă nevoinţă şi verificare, numai celor vrednici. Călugărul nu trebuie să ceară şi să dorească preoţia şi duhovnicia, dar, dacă este silit de păstorii săi şi este nevoie, s-o primească, spre slava lui Dumnezeu şi mîntuirea multora. Vai, nouă, dacă recomandăm candidaţi nevrednici de preoţie. În faţa lui Hristos vor da greu răspuns, atît candidatul şi duhovnicul care l-a recomandat, cît şi ierarhul care l-a hirotonit cu grele impedimente canonice.

47. Spuneţi-mi cîteva cuvinte despre părinţii noştri duhovniceşti, Arhimandritul Cleopa Ilie şi Protosinghelul Ioil Gheorghiu?

— Părinţii noştri Cleopa şi Ioil, care nu de mult a plecat la Domnul, au fost ca cele două surori, Marta şi Maria. Ei nu s-au certat niciodată timp de 50 de ani cît au trăit la Sihăstria împreună. Părintele Cleopa lucrează cu cuvîntul, iar părintele Ioil stă la picioarele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Aşa nădăjduim să fie!

48. Care este cel dintîi cuvînt al ucenicului către duhovnic? Dar al duhovnicului către ucenic?

— Cel dintîi cuvînt al ucenicului către duhovnicul lui este: « Iartă-mă, părinte, şi nu mă uita la sfînta rugăciune»; iar al duhovnicului către ucenic este: « Dumnezeu să te ierte, fiule, şi să ne vedem la Rai !»

49. Părinte Paisie, ce sfaturi duhovniceşti daţi ucenicilor sfinţiei voastre care v-au fost credincioşi pînă la urmă şi v-au urmat sfaturile şi binecuvîntarea?

— Să mă pomenească la sfînta rugăciune cît vor fi în această viaţă trecătoare şi să crească şi ei ucenici duhovniceşti. Ce am văzut bun la mine, să urmeze şi ei; iar ce au văzut rău, să mă ierte, ca să fie şi ei iertaţi de Dumnezeu în cer !

50. Ce sfaturi daţi ucenicului de chilie care vă îngrijeşte în suferinţă?

— Să poarte neputinţele mele trupeşti, precum le-am purtat şi eu pe ale lor cele sufleteşti. În tinereţea mea am grijit şi eu de un părinte bătrîn şi uneori îi făceam nemulţumiri şi îl supăram. Apoi îndată îi ceream iertare şi mă rugam pentru el la Dumnezeu şi ziceam: « Doamne, nu cer să-mi răsplăteşti aici, ci dincolo !». Aşa îi spun şi ucenicului de chilie, că dincolo îi va răsplăti Domnul dragostea şi osteneala pe care o face cu mine păcătosul.

51. Părinte Paisie, vă temeţi de ceasul morţii?

— Cum să nu mă tem, dacă sînt om păcătos ! Căci şi Mîntuitorul, cînd se ruga în Grădina Ghetsimani, zicea: « Întristat este sufletul Meu pînă la moarte». În viaţa mea am văzut sfîrşitul multor părinţi şi credincioşi, dar nu am văzut pe nimeni rîzînd în clipa morţii, că atunci e atunci !

52. Ce altceva ne mai spuneţi despre sfîrşitul acestei vieţi trecătoare?

— Dragii mei fii sufleteşti, vă doresc să ajungeţi cu sănătate zilele şi anii mei, dar prin cîte ispite şi încercări am trecut eu, să vă păzească Dumnezeu ! Vă spun că uneori Dumnezeu pe cei tineri îi ridică din trup de vreme, ca să nu greşească, iar pe unii din bătrîni îi îngăduie şi îi rabdă să trăiască mai mult ca să se pocăiască. Tinereţea este ca o floare de primăvară, iar bătrîneţea este ca soarele la asfinţit, gata în tot ceasul de moarte. Să vă spun o întîmplare adevărată. În anul 1926 a venit la schitul Cozancea un frate la călugărie, fost cioban la oi. Îl chema Vasile Arăpaşu. Era tare apropiat de mine. În 1932 s-a îmbolnăvit bătrînelul. Într-o dimineaţă l-am vizitat şi mi-a spus: « Părinte Paisie, nu ştiu ce are să fie,

dar astă noapte am visat că mergeam spre răsărit, pe un cîmp verde, şi atîta lume mergea, cîtă frunză şi iarbă. Înaintea tuturor mergea un flăcăoaş ca de 30 şi mai bine de ani, cu capul descoperit şi ducea o cruce de lemn în spate. Şi am auzit un glas: « Unde mergeţi?». Şi a răspuns tînărul care purta crucea: « Ducem un suflet la Dumnezeu !» A doua zi a murit bătrînul Vasile. Era de loc de lîngă Botoşani.

Să vă citesc acum felicitarea care mi-a trimis-o părintele Casian Frunză, fost egumen la schitul Sihla: « Părinte Paisie, se apropie un an nou. Dumnezeu şi Maica Domnului să vă dea putere şi răbdare să mai staţi între noi, păcătoşii, şi să ne fiţi pildă de răbdare în acest veac trecător. Ispitele se înmulţesc, dar cu rugăciunile Maicii Domnului şi ale tuturor sfinţilor toate trec. Eu mă rog Bunului Dumnezeu şi Maicii Domnului să vă ţină sănătos, pînă ce veţi trimite pe toţi ucenicii sfinţiei voastre, mîntuiţi, înaintea lui Dumnezeu. Mai pe urmă să veniţi şi sfinţia voastră. Anul care vine poate să fie anul mîntuirii şi al plecării noastre. Dumnezeu să vă ţină sănătos în mijlocul nostru, ca să ne întăriţi în ispite. Amin !».

53. Ce alte sfaturi daţi călugărilor şi credincioşilor?

— Ei, părinte ! Dacă am putea face noi tot ce învăţăm pe alţii, am fi sfinţi ! Eu învăţam pe alţii să aibă răbdare în suferinţă. Acum cînd sînt în suferinţă, văd că nu am deloc răbdare. Îmi trebuie nu răbdare, ci îndelungă răbdare. Un frate mă întreba: « Se poate ca în timpul suferinţei să potolim durerea cu rugăciunea?». Aici este darul lui Dumnezeu, i-am răspuns eu. Dragostea duhovnicească biruieşte durerea, cum spune Hristos despre femeia care este în chinurile naşterii, că după naştere uită durerea « că s-a născut om pe lume». Mare lucru este, părinte, a ne alătura cu cel ce pătimeşte, să luăm parte la durerea lui. Să cerem ajutor de la Dumnezeu, ca să putem trece cu bine valurile acestei vieţi.

Dacă nu poţi face faptă bună, nu este păcat; iar dacă poţi s-o faci şi nu o faci, este păcat. Sînt oameni care nu au copii, sau nu au vrut să aibă, sau nu le-a dat Dumnezeu. Cei care nu i-au dorit, la bătrîneţe îi doresc şi plîng că nu au copii, dar este prea tîrziu. Cînd darul lui Dumnezeu se apropie de inima omului, atunci toate i se par uşoare; iar cînd se depărtează harul, atunci toate i se par grele. Atunci suferă, strigă şi plînge, cum face şi copilul părăsit de mama lui. Uneori mă întreb, oare suferinţa mea şi a fiecărui om nu este cumva o arvună a vieţii veşnice? Că suferinţa ne smereşte şi ne învaţă a striga la ajutorul lui Dumnezeu.

Cînd sîntem la cîte o răscruce de viaţă, să facem două lucruri: să ne rugăm şi să întrebăm. Eu mai degrabă mă rătăcesc în oraşe decît în dădure ! Noi trebuie să ajungem de la gîndirea de Dumnezeu la simţirea

lui Dumnezeu. Una este vorbirea de Dumnezeu şi alta este simţirea lui Dumnezeu. Una este vorba, şi alta este fapta. La simţire duhovnicească ajunge numai acela care face voia lui Dumnezeu. Că zice Mîntuitorul: *« Nu tot cel ce-Mi zice: « Doamne, Doamne», va intra întru împărăţia lui Dumnezeu».* Mai mult să faci cu fapta, decît să vorbeşti cu cuvîntul. Că lumea este plină de vorbe, dar puţini sînt care pun poruncile Evangheliei în practică. Prind foarte bine şi cuvîntul duhovnicesc, sfatul, mustrarea, îndemnul, predica, cărţile bune. Dar de la cuvinte trebuie să trecem şi la fapte, *că « după faptele tale te voi judeca»*, zice Domnul, căci şi Dumnezeu a creat lumea numai cu cuvîntul şi era bună foarte ! Încă şi sfinţii mărturiseau pe Hristos prin cuvînt, învăţau şi scriau cărţi inspirate din Sfînta Evanghelie. Dar noi cei de azi sîntem oameni păcătoşi. Noi trebuie să vorbim puţin şi numai ce este de folos spre lauda lui Dumnezeu. Spunea un filozof într-o carte: « Cine spune tot ce ştie, acela ştie puţin şi prost !» Dacă am fi făcut şi noi în viaţă măcar a zecea parte din cît am învăţat pe alţii, tot ne-ar mîntui Dumnezeu !

Sînt mulţi oameni tulburaţi astăzi şi nu-i uşor să-i linişteşti. Aici este înţelepciunea duhovnicului, a păstorului de suflete. Sînt unii care au ceva înţelepciune în mintea lor, dar se mîndresc în inima lor. Alţii nu au nimic în cap, dar cred că au ceva şi se mîndresc degeaba. Cei mai mulţi sînt bolnavi sufleteşte din cauza mîndriei. Şi ca să-i vindeci şi să-i scoţi dintr-ale lor, de multe ori te osteneşti degeaba. Eu care nu am mai nimic, cum să-i învăţ pe aceşti oameni? Mai degrabă tac ca să nu-i fac mai răi. Alteori, dacă tac, poate iar greşesc, pentru că nu dau puţin ajutor aproapelui care are nevoie. De aceea zic către toţi: multe să ascultaţi, dar puţine să vorbeşti, *că « de tot cuvîntul deşert vom da seama înaintea lui Dumnezeu».* Învăţ şi eu pe cei care vin la mine, cum îmi dă Dumnezeu în gînd în ceasul acela şi cum mă îndeamnă inima. Numai de ar primi Domnul osteneala şi dragostea noastră.

54. Ce sfaturi mai deosebite daţi ucenicilor?

— Cel mai mult îi îndemn pe toţi să se roage: Rugaţi-vă mereu ! Rugaţi-vă din inimă ! Rugaţi-vă cît mai mult lui Dumnezeu ! Aceasta este toată speranţa mîntuirii noastre. Că din rugăciune izvorăsc toate faptele bune. Am văzut credincioşi şi călugări care plîngeau la rugăciune. Citeau acatistul şi paraclisul Maicii Domnului şi nu puteau să se roage de lacrimi. Duhovnicul meu de la schitul Cozancea mă scula în fiecare noapte la Utrenie cu două ceasuri mai de vreme şi-mi zicea: « Părinte Paisie, vino la biserică, că secerişul este mult şi secerători sînt puţini !» În fiecare miez de noapte îl găseam aşteptînd pe pragul bisericii, că era foarte nevoitor la rugăciune. Aşa s-ar cuveni să facem toţi.

Al doilea sfat pentru ucenicii mei care sînt duhovnici. Eu în viața mea de preot am legat și am dezlegat, în numele lui Hristos, pe toți care au venit la mine pentru spovedanie. Știe Dumnezeu dacă am făcut bine sau rău. Dar pe cei care nu făgăduiesc că părăsesc păcatele, nu avem voie să-i dezlegăm, pînă nu se căiesc de ele din inimă și le părăsesc. La fel și cu Sfînta Împărtășanie, mare atenție cui și cum o dăm, că mare răspundere avem înaintea lui Dumnezeu. Nici prea rar, dar nici prea des. Să ținem cont, pe cît se poate, de Sfintele Canoane și de practica părinților iscusiți de astăzi. Să cumpănim între asprime și iertare, între scumpătate și iconomie, iar unde nu știm, sau în cazuri grele să întrebăm pe duhovnicii iscusiți și mai ales pe ierarhii noștri. Mare atenție pe cine recomandăm la hirotonie, că ne așteaptă aspră judecată. Că unii au fost hirotoniți cu nevrednicie, împotriva Sfintelor Canoane, și au făcut greutăți Bisericii lui Hristos. Apoi să nu uităm că toți preoții, călugări și de mir sînt datori să-și aibă duhovnicii lor și să se spovedească regulat, iar cînd este vorba de cazuri grele să se mărturisească numai la un episcop. Preotul nu poate dezlega toate păcatele preoților și chiar ale mirenilor, cum sînt cazurile de căsătorii între rude sau divorț. Celor ce sînt tulburați, certați cu cineva, descurajați, prea slabi în credință, luptați de cugete trupești, care au judecăți sau sînt blestemați de preoți și de părinții lor, sau cred în vrăjitorie, și mai ales care au făcut avorturi și pază, sau au îndemnat și pe alții la aceste grele păcate de moarte, să nu le dăm îndată Sfînta Împărtășanie, că luăm foc și noi cu ei. Ci să-i sfătuim să părăsească păcatele, să respecte canon vreme îndelungată, să postească, să facă milostenie, să facă metanii și rugăciuni după putere și numai după un timp, cînd Duhul Sfînt va încredința pe duhovnic, acesta să le dea Sfintele și mîntuitoarele Taine. La fel și celor îndoielnici, nehotărîți și ispitiți de păcatele sufletești și trupești, nu îndată să le dăm Sfînta Împărtășanie. În toate cazurile să ne rugăm mult pentru cei ce se mărturisesc la noi și au cazuri grele, și Dumnezeu ne va încredința tainic ce canon să le dăm și cînd să-i apropiem de cele sfinte.

55. Credeți că în viitor mînăstirile noastre și acest sfînt locaș vor spori în viață duhovnicească și în iubire, sau vor decădea din ce în ce mai mult spre cele pămîntești?

— Încă nu am ajuns în măsura aceasta de a cunoaște ce va fi după noi. Dar după făgăduința Mîntuitorului, care zice: « *Iată Eu sînt cu voi pînă la sfîrșitul veacului* », să credem în aceste cuvinte că Domnul va fi cu noi și în viața aceasta și în cea viitoare. Dar numai dacă vom păzi poruncile Domnului, făgăduințele de la călugărie și sfaturile părinților care ne-au crescut. Iar dacă ucenicii și urmașii noștri nu vor iubi biserica

nici sfintele slujbe după rînduială, nici rugăciunea, postul şi milostenia şi vor trăi în neunire, în robia grijilor pămînteşti şi în uitare de Dumnezeu, atunci viitorul mînăstirilor noastre va fi din ce în ce mai întunecat şi viaţa duhovnicească va decădea tot mai mult. Să ne rugăm lui Dumnezeu să binecuvinteze mînăstirile noastre şi pe viitor cu stareţi, duhovnici şi călugări din ce în ce mai buni.

56. Speraţi să ne întîlnim dincolo, în lumina lui Hristos, împreună cu părinţii noştri plecaţi mai dinainte?

— De vom păşi pe urmele vieţii lor şi de vom trăi în desăvîrşită dragoste unii cu alţii, avem credinţă şi nădejde în mila şi bunătatea lui Dumnezeu şi ne vom vedea dincolo, în veşnica viaţă, ajutîndu-ne harul lui Dumnezeu, rugăciunile Prea Curatei Maicii Sale şi ale tuturor sfinţilor.

57. Care sînt ultimele cuvinte pe care aţi dori să le rostiţi în clipa plecării la Hristos?

— În ceasul acela aş dori să repet rugăciunea cea mai de pe urmă a Sfîntului Apostol şi Arhidiacon Ştefan: « *Doamne, în mîinile Tale îmi dau duhul meu !* »

58. Iubitul meu părinte duhovnicesc, ce cuvînt de folos spre mîntuire îmi daţi şi mie, înainte de plecare?

— Părinte Ioanichie, este timpul să pui în practică ceea ce ai scris şi ai învăţat pe alţii; *că nu cel ce învaţă este mare la Dumnezeu, « ci cel ce va face şi va învăţa, acela mare se va chema întru împărăţia lui Dumnezeu !* »

59. Vă mulţumesc, Părinte Paisie, în numele tuturor ucenicilor şi fiilor duhovniceşti ai Sfinţiei Voastre, pentru aceste înţelepte sfaturi şi cuvinte de folos sufletesc, pe care ne vom strădui să le împlinim şi cu fapta, spre lauda Prea Sfintei Treimi.

— La plecare, să vă citesc o scurtă rugăciune, după obiceiul meu: « Domnul Dumnezeu, Prea Milostivul, să vă binecuvinteze, Domnul să vă ajute, Domnul să vă miluiască, Domnul să vă păzească de tot răul, Domnul să vă umple de bucurie duhovnicească. Domnul, ca un bun şi iubitor de oameni, să vă ierte de păcate şi în ceruri cu drepţii să vă primească ! Binecuvintează, Doamne, pe robii Tăi aceştia şi rugăciunea lor, şi dragostea lor, şi credinţa lor, şi bucuria lor, şi smerenia lor, şi răbdarea lor. Binecuvintează, Doamne, osteneala lor, şi căsuţa lor, şi pîinea lor, şi copiii lor şi viaţa lor şi sfîrşit bun le dăruieşte, iar dincolo un colţişor de rai le dăruieşte, că binecuvîntat eşti în veci. Amin ! »

PROTOSINGHELUL IERONIM GAGEA *

Schitul Bucium-Iaşi

Credincioşii din Iaşi, care doresc o slujbă frumoasă cu mult fast în Duminici şi marile sărbători, se duc la Catedrala Mitropolitană din centrul oraşului. Cei care doresc să intre într-o atmosferă monahală mai sobră, fac o plimbare de reconfortare sufletească pînă la Mînăstirea Cetăţuia, urcînd dealul cu acelaşi nume din apropiere. Iar cei care caută o atmosferă de linişte interioară şi doresc să vorbească cu un duhovnic mult apreciat se duc la schitul Bucium, situat la periferia de sud a marelui oraş.

Schitul Bucium este o foarte modestă aşezare monahală, întemeiată de călugării români atoniţi la începutul acestui secol, ca metoc al Schitului românesc Prodromul din Muntele Athos. Poziţia sa izolată, mai greu de găsit de marele public, aşezarea sa între nesfîrşite lanuri de vii şi livezi sub dealul Repedea, dau schitului Bucium un aspect liniştit şi binecuvîntat de mic paradis.

În această grădină a lui Dumnezeu, cu alei de flori şi castani, cu ogoare bogate în livezi şi porumb, cu dealuri pline de vii încărcate de rod, cu cireşi în floare şi fructe care dau în pîrg, pe un mic platou se înalţă biserica schitului cu hramul « Cuvioşii Părinţi Atoniţi» şi corpul modest al chiliilor călugăreşti. Cei doisprezece părinţi, în frunte cu protosinghelul Elefterie, egumenul, care formează obştea schitului Bucium, îşi împart timpul între rugăciune şi ascultare, între chilie şi biserică, între linişte şi misiune. Unii lucrează în vie, alţii plivesc grădinile, iar alţii stau cu dragoste şi bunăvoinţă înaintea bunilor credincioşi care ajung pînă aici pentru rugăciune şi cuvînt de folos sufletesc. Seara, în amurg şi în zori de zi, după rînduiala Muntelui Athos, se adună cu toţii la biserică şi cîntă cele şapte Laude, sau săvîrşesc Sfînta Liturghie. După ce se întăresc cu sfînta rugăciune, în răsăritul soarelui, se duce fiecare, în tăcere şi mulţumit sufleteşte, la ascultarea sa.

* Născut în anul 1908, în comuna Luncani — Iaşi, a intrat în mînăstire în anul 1935. Este călugărit la Mînăstirea Cetăţuia în 1937 şi hirotonit preot în 1938. Slujeşte ca preot la metanie pînă în anul 1968, cînd este transferat ca duhovnic la schitul Bucium — Iaşi.

Sufletul obştii de aici este Protosinghelul Ieronim, duhovnicul călugărilor şi al credincioşilor. Părintele Ieronim nu este un teolog al cuvintelor, ci al faptelor. Nu ştie adîncul teologiei din cărţi, dar ştie să scoată suflete din adîncul păcatului şi al iadului. Ştie să facă din rău bun, din om păcătos, un creştin pocăit. Ştie să astîmpere lacrimile şi zbuciumul sufletului, ştie să înveţe cu blîndeţe, să aştepte deşteptarea sufletului nehotărît, să mîngîie ca o mamă duhovnicească şi să iasă înaintea celui ce se întoarce ca « fiul risipitor». Iar cînd un suflet părăseşte păcatul şi îşi schimbă viaţa în Hristos, părintele Ieronim se bucură ca un copil. Sfinţia sa dobîndeşte inimile oamenilor prin rugăciune şi blîndeţe, nu prin mustrare şi canon aspru. Se roagă pentru fiecare fiu duhovnicesc, îi dă rînduială de rugăciune şi cărţi de învăţătură, îi adaugă şi cîteva sfaturi părinteşti şi prin darul Duhului Sfînt dobîndeşte multe suflete pentru Hristos.

Aşa lucrează părintele Ieronim în grădina lui Dumnezeu de 50 de ani ! Seamănă cu nădejde, lucrează cu răbdare, udă cu încredere şi culege multe roade, pe care puţini duhovnici reuşesc să le dobîndească. De aceea, astăzi este înconjurat de mulţi ucenici, este căutat de mulţi credincioşi şi respectat ca un adevărat părinte duhovnicesc de toţi care îl cunosc.

Într-o zi de toamnă, cînd strugurii sub teascuri se prefăceau în vin şi florile de pe alei se dezbrăcau de podoabă, am poposit la uşa chiliei părintelui Ieronim. Dorul de cuvînt viu, de dialog sufletesc mă adusese pînă la sfinţia sa. Nu căutam doar cuvinte. Ştiam că blîndul duhovnic nu risipeşte uşor cuvintele. Ci căutam mai mult să-l văd acasă, să-l simt cu inima, să trăiesc cîteva clipe în prezenţa sfinţiei sale, să-i cer binecuvîntare şi un gînd bun pentru suflet. Puţinele sfaturi adunate cu grijă în acea zi de toamnă le redau în rîndurile care urmează.

— Binecuvintează, Prea Cuvioase Părinte Ieronim!

— Domnul să ne binecuvinteze, părinte Ioanichie! Poftiţi în chilie. Chilia, o încăpere potrivită, este plină de icoane, cărţi, miros de tămîie şi binecuvîntare. Sub candela aprinsă, Ceaslovul deschis aşteaptă pe părintele.

— Iertaţi-mă, Prea Cuvioase, că v-am deranjat de la rugăciune.

— Este mai mare dragostea decît rugăciunea, părinte Ioanichie. Cînd bate cineva în uşă, atunci Hristos bate. De aceea, trebuie să lăsăm rugăciunea în numele dragostei, pentru cel care vine la noi în numele Domnului. Că Dumnezeu este dragoste!

— Mai puteţi face faţă la biserică, Părinte Ieronim?

— Pînă acum mai pot, slavă Domnului, cu toate că am 80 de ani! Ne întăreşte Dumnezeu pentru credinţa oamenilor care se roagă pentru noi. Noi ne rugăm pentru ei şi ei se roagă pentru noi. Aceasta este adevă-

rata dragoste şi numai aşa sporeşte credinţa. Iubirea pentru aproapele întăreşte credinţa. Dacă fiecare s-ar ruga numai pentru el, credinţa noastră a tuturor ar fi mică şi diavolul ne-ar birui mult mai repede.

1. Ce rugăciuni trebuie să facem noi, călugării? Dar mirenii?

— Fiecare se hrăneşte cu ce are şi cu ce-i place mai mult. Unii preţuiesc mai mult Psaltirea, pe care o citesc noaptea sau în zori de zi. Alţii fac rugăciuni mai mult din Ceaslov, cum fac şi eu, că aşa am apucat din bătrîni. Ei citeau zilnic la Psaltire şi Ceaslov, iar în taină, la ascultări, rosteau permanent rugăciunea « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul!». Am apucat călugări care nu mîncau zilnic pînă nu terminau de citit Psaltirea toată, iar de la slujbele bisericii nu lipseau niciodată. Ce rugăciuni ne hrănesc mai mult, cu acelea să lăudăm pe Dumnezeu şi să ne hrănim sufletul. Nu contează ce rugăciuni facem, ci cum le facem. Cu atenţie şi inimă înfrîntă, sau cu gîndul la cele lumeşti? Atenţia contează la rugăciune. De aceea, Sfinţii Părinţi puneau mare accent pe atenţia minţii şi pe paza gîndurilor. Cu orice fel de rugăciune ne mîntuim, dacă o facem cu inimă umilită şi chiar cu lacrimi. Iar dacă nu, nu ne mîntuim cu nici una. Însă unde nu putem noi, ajută şi completează harul lui Dumnezeu, că zice Mîntuitorul «*Fără de Mine nu puteţi face nimic!*»

Iar mirenii să se roage şi ei cum pot, că n-au datoria noastră. Dar ştiu credincioşi care se roagă mai mult decît noi. Cine are Psaltire şi Ceaslov, sau Acatistier, sau Carte de rugăciuni, să se roage după putere şi după posibilităţi, că Dumnezeu primeşte orice. Nu cantitatea contează, ci credinţa, rîvna şi lacrimile cu smerenie. Dacă nu au cărţi, îi sfătuiesc pe credincioşi să scrie rugăciuni pe un caiet şi să se roage împreună seara şi dimineaţa, măcar un sfert de oră. Apoi să facă metanii şi închinăciuni după cum pot. Dumnezeu, care ne iubeşte şi ne hrăneşte ca un Tată bun, primeşte tot ce-I dăm din dragoste. Rugăciunea este semnul cel dintîi al iubirii creştine.

2. Credeţi că mai sînt astăzi rugători cu rugăciunea inimii?

— Rugători, cum erau sfinţii de odinioară, nu ştiu dacă mai sînt acum. Dar oricine oftează din inimă pentru păcatele sale, oricine varsă două lacrimi la rugăciune, oricine se spovedeşte cu lacrimi de căinţă, oricine plînge de bucurie în timpul rugăciunii şi a sfintelor slujbe, acela, iată, se roagă lui Dumnezeu din inimă. Dacă nu putem coborî mintea în inimă, fiind învăluiţi de grijile acestei vieţi, măcar să strigăm la Dumnezeu din inimă, măcar să suspinăm la rugăciune din inimă, măcar să oftăm pentru păcate din inimă şi tot primită ne va fi rugăciunea.

La înălţimea rugăciunii inimii, numai cei sfinţi pot ajunge, care trăiesc la linişte, după lungi osteneli şi rugăciuni din afara inimii.

3. De ce avem mai multă nevoie pentru mîntuire?

— Cred că de iubire duhovnicească avem nevoie toţi şi de faptele ce izvorăsc din iubire, care sînt mai ales rugăciunea şi milostenia. Între primii fraţi pe pămînt, cînd a lipsit iubirea, Cain a ucis pe Abel. Şi astăzi, cînd lipseşte iubirea dintre fraţi şi soţi, fraţii se ceartă şi se judecă unul cu altul, iar soţii nu se înţeleg şi ajung la divorţ. La fel şi popoarele se robesc unele pe altele. Iubirea de Dumnezeu şi de oameni a creat lumea şi o poate salva de pierzare. Iar ura şi necredinţa ucid lumea şi sufletele noastre. Dumnezeu ne-a creat din dragoste, căci a zis: « *Să facem om după chipul şi asemănarea noastră*». Iar la sfîrşitul lumii, Dumnezeu va judeca lumea tot cu dragoste, căci va zice: « *Veniţi, binecuvîntaţii Părintelui Meu, moşteniţi împărăţia cea pregătită vouă de la întemeierea lumii, căci am fost flămînd şi m-aţi hrănit; însetat şi m-aţi adăpat. . .*» (Matei 25, 34—35).

4. De ce se mîntuiesc mai greu preoţii şi călugării decît mirenii?

— Pentru că păstorii duhovniceşti au mare răspundere de sufletele încredinţate lor şi orice suflet ce se pierde din cauza lor îi va acuza la înfricoşata judecată. La fel şi călugării se mîntuiesc mai greu decît mirenii, pentru că ei cunosc mai mult legea lui Dumnezeu şi au dat făgăduinţe mai mari. De aceea zice Mîntuitorul: « *Cui i s-a dat mult, mult i se va cere*». Mirenii se mîntuiesc prin naştere şi creştere de copii în frica de Dumnezeu, cu răbdare; iar călugării se mîntuiesc prin multă rugăciune, smerenie şi înfrînare.

5. Aveţi mulţi fii duhovniceşti la spovedanie?

— Slavă Domnului ! Vin, că aici este oraşul aproape. Ne bucurăm că vin, dar ne întristăm că nu avem destule cărţi de rugăciuni şi de învăţătură să le dăm. Cei mai mulţi s-ar ruga, dar nu au cărţi de rugăciune. Apoi ne întristăm cînd nu reuşim să-i convingem să părăsească păcatele personale. Boala veche cu greu se vindecă. Şi aici este meşteşugul, dar şi răspunderea duhovnicului. Dacă facem tot ce putem pentru mîntuirea altora, avem nădejde de mîntuire.

6. Ce sfat de mîntuire îmi daţi şi mie, Părinte Ieronim?

— Toţi avem nevoie de smerita cugetare şi de frica de Dumnezeu, întotdeauna, ca de răsuflarea ce iese din noi; însă aveţi grijă să nu ascundeţi în pămînt talentul ce vi s-a dat de Dumnezeu !

7. Ce sfaturi daţi fiilor duhovniceşti, la această vîrstă?

— Tuturor fiilor mei le doresc să păzească poruncile lui Dumnezeu pînă la moarte, să iubească Biserica, rugăciunea şi viaţa curată şi să se roage şi pentru mine păcătosul.

8. Unde aţi dori să vă fie mormîntul?

— Părinte Ioanichie, aş dori să-mi fie aici, la schitul Bucium, dar unde va rîndui Dumnezeu, că « a Domnului este pămîntul şi plinirea lui».

PROTOSINGHELUL CALINIC PRISECARU *

Mînăstirea Văratec

Printre duhovnicii de frunte ai Mînăstirii Văratec se numără şi Protosinghelul Calinic Prisecaru. Intrat din tinereţe în obştea Mînăstirii Neamţ, cea mai înaltă şcoală a monahismului românesc, pe care bătrînii o numeau simbolic « Ierusalimul Moldovei», Cuvioşia Sa a avut fericirea să fie oarecum contemporan cu tînărul monah nemţean Ioan Iacob, ajuns mai tîrziu mare sihastru pe Valea Iordanului, iar din vara anului 1980, proslăvit ca sfînt aproape de Mormîntul Domnului. Aici, în Mînăstirea Neamţ, a crescut şi s-a format Protosinghelul Calinic timp de 13 ani, învăţînd de la duhovnici şi de la călugării iscusiţi meşteşugul luptei duhovniceşti cu gîndurile, cu patimile şi cu duhurile răutăţii. Aici a cunoscut numeroşi călugări îmbunătăţiţi, pe care astăzi îi evocă cu atîta evlavie şi respect. Aici a asistat la frumoasele slujbe bisericeşti din sărbători cu protopsalţi de renume şi a gustat din atmosfera sacră a înălţătoarelor privegheri de noapte.

Astăzi Protosinghelul Calinic este numărat în ceata călugărilor octogenari şi este considerat printre cei mai vechi şi apreciaţi duhovnici

* S-a născut în comuna Drăguşeni — Galaţi, în anul 1906. A intrat în Mînăstirea Neamţ în anul 1922; în 1935, după terminarea Institutului de Teologie din Bucureşti, este transferat ca diacon la Mînăstirea Văratec, unde rămîne ca duhovnic pînă astăzi.

ai mînăstirilor de maici din ţara noastră, împlinind 50 de ani de preoţie şi duhovnicie neîntreruptă în obştea Mînăstirii Văratec. Pe lîngă această vîrstă de aur binecuvîntată de Mîntuitorul, la formarea personalităţii Prea Cuvioşiei Sale au contribuit şi celelalte daruri cu care l-a înzestrat Dumnezeu: multă blîndeţe şi smerenie, o mare răbdare la duhovnicie şi dragoste devotată pentru viaţa monahală şi slujbele bisericii.

Am poposit de cîteva ori la chilia Părintelui Calinic. Deşi mereu ocupat cu cele duhovniceşti, se bucură mult de asemenea vizite. Cîteva sfaturi primite în discuţiile noastre intime, cu îngăduinţa Prea Cuvioşiei Sale, le oferim cititorilor iubitori de Hristos.

1. Prea Cuvioase Părinte Calinic, cine v-a îndemnat să intraţi în cinul monahal?

— Harul Duhului Sfînt implantat în inima fiecăruia, acela ne călăuzeşte paşii vieţii pe pămînt. La aceasta însă contribuie mult atmosfera sacră din familie şi structura sufletească a omului. Părinţii mei erau oameni credincioşi de la ţară. Ei îşi creşteau copiii în dragoste de Dumnezeu, de adevăr şi de frumos şi le dădeau sfaturi pe măsura virtuţilor lor. Exemplul vieţii lor era evanghelia noastră, a copiilor. Mergeau regulat la biserică şi ne luau şi pe noi, făceau multă milostenie, primeau drumeţi şi-i ospătau cu dragoste, iar dacă cineva nu le dădea împrumutul înapoi, ziceau între ei: « Să lăsăm, că Dumnezeu ne va da din altă parte !».

2. Cine v-a călăuzit paşii tocmai în obştea Mînăstirii Neamţ?

— Cred că rugăciunile mele către Maica Domnului şi renumele mare pe care îl avea pe atunci Mînăstirea Neamţ în toată ţara. Apoi şi slujbele aşa de frumoase care se făceau aici. Nu degeaba poporul nostru credincios numea marea lavră de la Neamţ « Ierusalimul Moldovei». Aşa se face că în anul 1922 am intrat în această sfîntă mînăstire de care sînt atît de legat sufleteşte.

3. Ce părinţi cu viaţă aleasă aţi cunoscut în Mînăstirea Neamţ?

— Am cunoscut mulţi şi mi-i greu să-i amintesc pe toţi. Unii din ei străluceau prin ascultare desăvîrşită; alţii, prin practicarea rugăciunii lui Iisus; alţii, prin nevoinţă ascunsă la chilie; alţii erau mari postitori şi iubeau tăcerea; alţii slujeau la bolniţă şi îngrijeau cu dragoste de părinţii bolnavi; iar alţii străluceau ca mari iconomi şi protopsalţi la biserică. Cei mai căutaţi de toţi erau însă duhovnicii. La uşa lor băteau şi călugării şi mirenii. Dintre aceştia, cei mai renumiţi pe vremea mea erau Arhimandriţii Ambrozie Nechifor, Meletie Nicuţă, Mina Prodan şi Proto-

singhelii Ioachim Spataru şi Isaia Drăghici, bibliotecarul mînăstirii. Fiecare dintre ei strălucea cu viaţa, cu darul şi cu sfatul, iar credincioşii de prin sate veneau regulat în sărbători şi posturi, fiecare la duhovnicul lui preferat. Aşa se menţinea firul evlaviei şi tradiţia noastră străbună prin mînăstiri şi sate.

Dintre marii sihaştri am cunoscut pe ieroschimonahul Iosif Crăciun, care se nevoia în post şi rugăciune la schitul Icoana Veche. Îmi amintesc şi de unii călugări îmbunătăţiţi, ca Modest Manolache, brutarul mînăstirii. Zilnic făcea pîine cu cîţiva fraţi, dar niciodată nu lipsea de la slujbă, iar cînd lucra în brutărie, împletea ascultarea cu rugăciunea, că în timpul ascultării unul din fraţi citea regulat cele şapte Laude. În cele din urmă, biruit de dorul desăvîrşirii, părintele Modest s-a dus cu totul în Sfîntul Munte. Dar ce să zic de monahul Clement Iordăchescu, în vîrstă de 80 de ani, care nu lipsea niciodată de la biserică şi îndruma pe fraţi la strană. Un fiu al ascultării era şi părintele Elisei de la bolniţă, care ne uimea pe toţi cu desăvîrşita lui dragoste şi milă de cei bolnavi. Cînd a răposat, toată obştea, în frunte cu Episcopul Nicodim, stareţul mînăstirii, l-a petrecut la cimitir. O adevărată icoană a ascultării. La fel de sporit era şi părintele Iov Burlacu, farmacistul mînăstirii. Un mare ascet şi om al rugăciunii de taină. Un alt fiu al ascultării desăvîrşite era şi părintele Gudiil, portarul mînăstirii, ca să nu mai spun de monahul Atanasie Păvălucă, care a păstorit oile mînăstirii timp de 50 de ani, în tăcere, în post şi neîncetată rugăciune. El ştia Psaltirea pe de rost şi mînca doar o dată pe zi, seara, după terminarea rugăciunilor. Alţi doi fii ai smereniei şi ascultării erau şi monahii Antim Chirilă şi Evghenie Gălbează.

4. Ce călugăriţe duhovniceşti deosebite aţi cunoscut în obştea Mînăstirii Văratec?

— Cu toate că la Văratec se duce viaţă idioritmică, adică de sine, au strălucit şi aici numeroase călugăriţe cu trăire înaltă. Unele posteau toată viaţa, mîncînd o dată pe zi, seara, după ce terminau Psaltirea de citit. Altele ţineau desăvîrşită tăcere, cum erau maicile Epraxia Mălău şi Lavrentia, sora ei de chilie — mîncau numai legume seara şi privegheau noaptea în rugăciuni şi metanii. Altele erau vestite mame duhovniceşti, cu multe ucenice, pe care le creşteau cu răbdare, în smerenie şi iubire de Dumnezeu. Dintre acestea amintesc pe maicile Glicheria Chirilă şi Agafia Gălbează. Altele practicau rugăciunea inimii şi erau nelipsite de la biserică ziua şi noaptea. Altele sfătuiau mult pe mireni, împărţeau cărţi sfinte prin sate, formau ucenice bune, învăţau pe cele tinere muzica

psaltică, coseau veşminte preoţeşti şi făceau broderii renumite pentru sfintele biserici. Toate se osteneau să devină mirese ale lui Hristos — şi lucrau poruncile Domnului după rîvnă şi putere, cu binecuvîntarea duhovnicului lor. Dintre acestea amintesc doar cîteva: Agripina Maxim, Agafia Roşca, Evstatia Manu, Veniamina Rădeanu şi maica Irina, eclesiarhă mare a mînăstirii mulţi ani de zile. Pe toate le-am avut multă vreme fiice duhovniceşti şi mă foloseam de nevoinţa şi ascultarea lor.

Am constatat că toate aceste «fiice ale Ierusalimului» veneau din familii sănătoase de la ţară, cu părinţi foarte credincioşi. Sentimentul religios sădit în inimile lor de părinţi acasă a crescut şi a dat roade însutit prin venirea lor la mînăstire. Iată de ce este aşa de strînsă legătura sufletească între mînăstiri şi sate, între călugări, mai ales duhovnici, şi credincioşi. Roadele lor binefăcătoare se văd şi astăzi, căci unii se întăresc şi se mîntuiesc prin ceilalţi şi toţi sîntem fraţi înaintea lui Dumnezeu.

5. Ce bucurii duhovniceşti aţi avut timp de cinci decenii ca preot slujitor în Mînăstirea Văratec?

— Prima şi cea mai mare bucurie duhovnicească, aici, mi-a dat-o biserica, sfintele slujbe de zi şi de noapte şi, mai ales, Sfînta Liturghie pe care o săvîrşesc cu nevrednicie de 50 de ani. Că dacă nu ne este dragă rugăciunea, biserica, Sfînta Liturghie, nu sîntem şi nu putem fi călugări şi atunci degeaba am venit la mînăstire. Să nu ne fie nimănui una ca aceasta! A doua mare bucurie în viaţa mea de preot şi duhovnic la Văratec a fost atunci cînd am văzut suflete tinere că lasă lumea şi toată desfătarea şi vin la mînăstire să slujească lui Hristos. Orice surori noi la mînăstire mi-au adus bucurie în suflet. A treia mare bucurie, cînd am văzut la spovedanie că maicile progresează tot mai mult în rugăciune, în smerenie, în ascultare şi în toată fapta bună. Maicile şi surorile nevoitoare, iubitoare de rugăciune şi de biserică întotdeauna m-au bucurat, iar cele îndoielnice, nehotărîte, biruite de gînduri pămînteşti, m-au întristat, ştiind că mîntuirea duhovnicului depinde de fiii săi sufleteşti. Bucurii duhovniceşti deosebite am întotdeauna cînd fac tunderi noi în monahism, cînd văd în obşte dragoste, bucurie, rîvnă pentru mîntuire şi armonie.

Prilej de bucurie în suflet îmi creează orice slujbă frumoasă în mînăstire, cînd aud pe maici cîntînd în cor, cînd aud o predică bună şi cînd văd mulţi credincioşi la biserică, mai ales la hramuri şi la sărbători mari. Acestea sînt marile mele bucurii duhovniceşti în viaţa mea de preot şi din acestea m-am hrănit pînă acum. Sper, ca prin rugăciunile fiilor mei sufleteşti, să ajung şi la cea mai mare bucurie pe care o dorim cu toţii — mîntuirea sufletului.

6. Care sînt mijloacele duhovnicești de unire cu Hristos într-o mînăstire?

— Primul mijloc care contribuie cel mai mult la unirea duhovnicească prin iubire a viețuitorilor dintr-o mînăstire este rugăciunea, participarea tuturor viețuitorilor la slujbe și Sfînta Liturghie zilnică. În mînăstirea unde toți călugării participă zilnic la Sfînta Liturghie și cele șapte Laude, acolo este pacea Duhului Sfînt și binecuvîntarea lui Dumnezeu. Acolo toți trăiesc în armonie, au cele necesare vieții și sînt mulțumiți. Iar unde se neglijează slujbele și mai ales Sfînta Liturghie, acolo sînt multe ispite și lipsește dragostea și unirea dintre frați, pentru că lipsește rugăciunea comună. Rugăciunea în comun adună, întărește, coboară harul lui Dumnezeu peste monahi; iar rugăciunea puțină, din fugă, amestecată cu griji sau făcută individual, nu are putere să unească, să alunge ispitele.

Al doilea mijloc de întărire și unire duhovnicească într-o mînăstire este deasa spovedanie și Împărtășania. Călugării trebuie să se spovedească mult mai des ca mirenii. Doar de aceea au venit la mînăstire. Altfel nu se pot dezrădăcina patimile și gîndurile rele. La fel, călugării trebuie să se împărtășească mai des decît mirenii, la trei-patru săptămîni, iar cei bătrîni și schivnicii săptămînal, sau cînd hotărăște duhovnicul.

7. Cum putem noi, monahii, să lăudăm mai mult pe Dumnezeu?

— Prin cît mai multă rugăciune, la chilie, la ascultare și la biserică. Începem cu cantitatea și terminăm cu calitatea. Apoi îl lăudăm pe Dumnezeu prin viața noastră exemplară. Că dacă Îl lăudăm numai cu gura, iar cu inima și cu viața nu, atunci nu sîntem călugări, ci numai purtători de haine negre.

8. Cum putem noi, monahii, folosi sufletește pe credincioși?

— Prin trei lucruri îi folosim deosebit pe mireni. Prin rugăciune cît mai mult pentru lume, pentru cei care ne cer; printr-o viață călugărească model și prin multă dragoste. Cînd vin credincioșii pe la mînăstiri și văd pe călugări că se roagă, cîntă și slujesc frumos la biserică, apoi cînd îi văd smeriți, blînzi, ascultători și că îi primesc cu dragoste, atunci au încredere în ei, le cer rugăciuni, le spun suferințele și se întorc mulțumiți la casele lor.

9. Care este părerea Prea Cuvioșiei Voastre despre viața duhovnicească din Mînăstirea Văratec?

— În general este bună, mulțumitoare. Deși mînăstirea are viață de sine și maicile sînt mai prinse de grijile pămîntești pentru întreținere, totuși multe dintre ele sînt maici de rugăciune, nelipsite de la biserică,

fac milostenie, postesc mult, citesc la Psaltire, practică rugăciunea minţii, se împărtăşesc des, au grijă de suflet. Avem în mînăstire peste 300 de maici şi rasofore şi toate se ostenesc cît pot mai mult pentru mîntuirea lor, pentru a plăcea lui Dumnezeu. Însă majoritatea au o viaţă duhovnicească ascunsă. Chiar acum, la sfîrşitul lunii aprilie 1988, s-au săvîrşit în chip minunat două maici surori după trup şi după duh, anume Epraxia şi Olimpiada Maxim. Erau din judeţul Suceava, venite din copilărie la mînăstire. Prima avea 88 ani şi a doua 87 ani şi duceau o viaţă sfîntă de post şi rugăciune neîncetată. Fiecare din ele dorea să plece la Domnul înaintea celeilalte. Dar Dumnezeu le-a luat pe amîndouă din trup în aceeaşi zi, la cîteva ore una după alta. Au fost puse în două sicrie, prohodite odată şi îngropate în acelaşi mormînt. Cum au fost unite pe pămînt, aşa s-au dus şi la cer ! Un caz unic aici, la Mînăstirea Văratec.

10. Avem vocaţie suficientă prin mînăstiri?

— Avem destulă vocaţie, mai ales în Moldova şi Transilvania. Dar este mai greu de crescut şi format duhovniceşte. Tinerii care vin sînt lipsiţi de o formare religioasă. Nu cunosc Catehismul, Biblia, Vieţile Sfinţilor şi trebuie să muncim mai mult cu ei, iar duhovnici avem tot mai puţini. Dar cu răbdare, cu stăruinţă şi cu harul lui Dumnezeu unii ajung călugări buni. În mînăstiri funcţionează în prezent aşa numitele « Şcoli monahale» de iniţiere şi catehizare. Acestea ajută mult la formarea tinerilor începători.

11. Ce sfaturi lăsaţi moştenire fiilor duhovniceşti?

— Călugării să împlinească făgăduinţele călugăriei şi mirenii datoriile căsniciei şi să nu uite a se ruga pentru mine.

MONAHIA EUSTOCHIA CIUCANU *

Stareţa Mînăstirii Agapia

Vestita mînăstire de călugăriţe Agapia este condusă duhovniceşte de peste 30 de ani de către monahia stavroforă Eustochia Ciucanu. Formată în obştea de aleasă tradiţie monahală a acestei mînăstiri, urmează Seminarul Monahal şi Facultatea de Teologie din Bucureşti şi îndeplineşte

* Monahia Eustochia Ciucanu s-a născut în anul 1928, în comuna Ceahlău, judeţul Neamţ, şi a intrat în obştea Mînăstirii Agapia în 1947. În anul 1952 a primit tunderea monahală, în 1953 termină Seminarul Monahal de la Agapia, iar în 1957 obţine licenţa în teologie la Institutul Teologic din Bucureşti. Din anul 1959 devine stareţă a celor două mînăstiri, Agapia din Vale şi Agapia Veche.

mai multe ascultări, pînă la alegerea sfinţiei sale ca stareţă şi maică duhovnicească a celei mai mari mînăstiri de călugăriţe din ţară.

Pentru a afla cîteva amănunte despre viaţa duhovnicească din obştea Mînăstirii Agapia şi a schitului dependent, Agapia Veche din apropiere, mă adresez Maicii Eustochia cu cîteva întrebări.

1. Ce însemnătate duhovnicească are Mînăstirea Agapia în familia mînăstirilor româneşti din sec. XIV şi pînă în sec. XIX?

— Ca să fie un răspuns lămuritor la întrebarea de mai sus pentru cei care nu cunosc istoria acestui sfînt aşezămînt, consider că este necesară o scurtă prezentare istorică a uneia din cele mai vechi sihăstrii din Munţii Neamţului.

Agapia Veche a luat fiinţă, după tradiţie, în a doua jumătate a secolului XIV, prin osîrdia unui sihastru Agapie, de la care şi-a primit şi numele. Acesta a adunat de prin munţi mai mulţi sihaştri, organizînd astfel prima aşezare pustnicească denumită prin documente « Sihăstria lui Agapie» sau « Sihăstria din munţii lui Agapie». Astăzi aşezarea se numeşte Agapia Veche.

În această sihăstrie, ca şi în Agapia din Vale, de-a lungul secolelor s-a dus o viaţă de înaltă trăire duhovnicească, floarea parfumată a rugăciunii isihaste. Rugăciunea neîncetată a fost tot timpul pe culmea şi în centrul trăirii adevăratelor valori, dăruind Bisericii sfinţi rugători, adevărate făclii ale sfinţeniei.

La conducerea acestei sihăstrii au fost egumeni virtuoşi cu viaţă sfîntă, mistuindu-se în rîvna lor pentru Hristos, strălucind prin marea lor cuvioşie. Cu mare evlavie îndrăznesc să pomenesc numele a doi mari şi sfinţi părinţi egumeni ai Agapiei: « Fericitul Rafail», ale cărui moaşte cu evlavie le-a sărutat Mitropolitul Dosoftei; Cuviosul Partenie, despre care acelaşi mitropolit scria că se « minuna de viaţa lui îmbunătăţită, fiindcă din viaţă se arăta făcător de minuni».

Viaţă pustnicească de aspre nevoinţe şi de mare sfinţenie au dus şi alţi egumeni, cum a fost Cuviosul Eufrosin, care a organizat obştea monahilor agăpeni, impunînd rugăciuni continui de zi şi de noapte, accentul fiind pus pe rugăciunea inimii sau rugăciunea lui Iisus. Mai tîrziu au

dus aceeaşi viaţă de înaltă sfinţenie şi cuvioşii Paisie, Misail, Vasilie, Evloghie şi Pimen, ale căror trupuri rămase sfinte moaşte şi răspîndind miros plăcut de sfînt mir, au fost îngropate în timpuri de restrişte, pentru a nu fi profanate, lîngă proscomidiarul Bisericii Agapiei Vechi.

Mulţi dintre egumenii Agapiei apar în documentele vremii cu denumirea de « pustnic» sau « sihastru», ceea ce credem că atît ei, cît şi obştea pe care o conduceau, şi-au dus viaţa în mare sfinţenie, prin trude, ascultare şi aspre nevoinţe, prin rugăciuni neîncetate şi prin contemplarea frumuseţii şi a iubirii lui Dumnezeu. Egumenii Agapiei vechi au fost pildă prin viaţa lor sfîntă şi au imprimat şi obştii monahilor acelaşi grad de sfinţenie, fiind recunoscută Agapia ca un centru de mare spiritualitate.

2. Care este personalitatea Mînăstirii Agapia între celelalte mînăstiri de călugăriţe din Moldova şi din România?

— Începînd cu anul 1803, Mînăstirea Agapia a fost populată de călugăriţe, cînd, prin voinţa Mitropolitului Veniamin Costache şi printr-un hrisov al domnitorului Alexandru Moruzi, au fost aduse aici călugăriţele de la Socola — Iaşi şi de la alte patru schituri.

Mitropolitul Veniamin a impus noii obşti a Agapiei reguli de conduită monahală, cum trebuie să-şi petreacă podvigul călugăresc fiecare călugăriţă, şi le-a pus sub supravegherea directă a unor vestiţi duhovnici din Neamţ, ca Iosif, ucenicul Cuviosului Paisie Velicicovschi; apoi Zosima, Calistrat şi Calinic, toţi trăitori intenşi ai isihiei, care, alături de stareţe, au condus obştea Agapiei pe calea nevoinţelor monahale, reînviorînd viaţa spirituală.

Tot atunci Mitropolitul Veniamin a deschis la Agapia prima şcoală primară de fete, înfiinţată în ţările româneşti, şi o alta pentru călugăriţe. Le-a adus « dascăli bătrîni şi procopsiţi la învăţătură», obligînd toate călugăriţele să înveţe carte. Cu pictorul Nicolae Grigorescu se înfiinţează la Mînăstirea Agapia şi o şcoală de desen şi pictură şi apoi una de psaltichie, care pe rînd s-a transformat în şcoală de catehizare şi apoi în şcoală monahală. În anul 1948—49 se înfiinţează aici şi un seminar monahal unde au studiat toate călugăriţele din mînăstirile Moldovei, Mînăstirea Agapia fiind în acelaşi timp stavropighie patriarhală.

În toate acestea accentul s-a pus întotdeauna pe o trăire spirituală exemplară a vieţii monahale. Prin viaţa duhovnicească a obştii Agapiei, apoi, datorită şcolilor de instruire duhovnicească şi teologică ce au funcţionat în Agapia, această mînăstire s-a bucurat de un înalt prestigiu în rîndul celorlalte mînăstiri.

3. Ce duhovnici aleşi a avut Mînăstirea Agapia în ultimul secol şi cum se osteneau să formeze duhovniceşte obştea mînăstirii?

— Mînăstirea Agapia a avut totdeauna duhovnici cu viaţă aleasă duhovnicească. În ultimul secol cele două obşti ale Agapiei au fost conduse duhovniceşte, alături de stareţe, aş putea spune de cei mai mari şi iscusiţi duhovnici ai mînăstirilor noastre, cum au fost părinţii Vichentie Mălău, Veniamin Popescu, Antim Găină, Iftimie Tanasă, Maxim Bîtîcă, Teofil Luca, Nicodim Măndiţă, Ghervasie Hulubaru şi Teodul Varzare.

Toţi aceşti preoţi duhovnici au dus o viaţă de mare sfinţenie, de aspre nevoinţe, lepădaţi de toate lucrurile pămînteşti, pentru că tot ce primeau dădeau milostenie, nereţinînd nimic pentru ei. Erau oamenii rugăciunii neîncetate şi ai pravilei de zi şi de noapte, pentru că programul rugăciunii la ei se întindea toată noaptea. Viaţa duhovnicească a soborului Agapiei a sporit foarte mult tocmai datorită atîtor mari duhovnici.

Pe părintele Vichentie îl socoteau toţi ceilalţi duhovnici ca pe un om sfînt şi plin de har dumnezeiesc. Îl iubeau şi-l respectau ca pe unul venit din altă lume, a sfinţeniei. Era inteligent şi cu aleasă pregătire, iscusit la vorbă şi întotdeauna dădea sfaturi duhovniceşti tuturor celor care i le cerea. Era atît de milostiv, căci de multe ori îşi dădea la săraci şi cămaşa de pe el, neavînd altceva ce să dea. Părintele Vichentie, ca şi Părintele Eftimie, era un mare pravilist, citea în fiecare zi Psaltirea, făcea pe noapte o mie de metanii mari şi mii de închinăciuni. Dormea foarte puţin, pe o bancă ce o avea în chilie, iar Părintele Eftimie într-un fel de jilţ din nuiele.

Pe Părintele Antim Găină l-am avut duhovnic mulţi ani, pînă la retragerea lui la Mînăstirea Secu. La spovedanie era foarte exigent şi recomanda deasa mărturisire. Celor noi veniţi în mînăstire le dădea drept canon patruzeci de zile de post negru şi 300 metanii în fiecare zi de post. O zi posteai şi o zi aveai dezlegare să mănînci. El singur era un mare postitor, şi de aceea recomanda tuturor postul ca pe cel mai bun mijloc de curăţire de păcate.

Totdeauna ne învăţa să tăcem şi să zicem «Doamne Iisuse Hristoase...», adică rugăciunea inimii. El era un lucrător al acestei sfinte rugăciuni. Trăise de copil în Sfîntul Munte şi a venit în ţară cu rigorile asprelor nevoinţe de acolo. L-am avut întotdeauna ca pe un adevărat om sfînt şi îi păstrez şi acum în minte şi în suflet aceeaşi icoană a vieţii lui sfinte. Fugea întotdeauna de tot ce era material, care i-ar fi putut întina mintea, chiar şi pentru cîteva clipe. Avea o chilie absolut goală, lipsită de orice fel de confort, doar o icoană atîrna pe perete, un pupitru pentru cărţile de pravilă şi un pat gol cu scîndură pe el. Ne învăţa să avem

întotdeauna gîndul la moarte, căci viaţa noastră este scurtă pe acest pămînt şi vom da seama înaintea lui Dumnezeu de timpul petrecut în nelucrare. Cînd săvîrşea Sfînta Liturghie de multe ori rămînea în uimire, într-un fel de extaz, ori că se ruga, ori avea vedenii, dar nu spunea nimic, decît că în ziua aceea a văzut o mare minune.

Părintele Iftimie făcea canon de schimnic. Toată noaptea se închina cu epitrahilul pe piept, lîngă un analog pe care avea tot timpul Ceaslovul şi Psaltirea deschise şi citea pînă adormea cîte puţin cu capul pe carte şi apoi iar se trezea citind în continuare, stînd mai mult în stare de veghe. Întotdeauna dădea sfaturi folositoare pentru suflet credincioşilor şi călugăriţelor şi multă lume venea la dînsul, tocmai pentru aceste sfaturi duhovniceşti. Spre sfîrşitul vieţii se retrăsese la Agapia Veche şi cu cîteva zile înainte şi-a prevăzut sfîrşitul. Mi-a scris o scrisoare prin care mă anunţa că peste cîteva zile va pleca pe calea fără întoarcere a veşniciei şi mă ruga să nu căutăm la dînsul bani, căci n-a agonisit nimic şi că ne roagă să-i facem din dragoste duhovnicească o înmormîntare cît se poate de modestă. De asemenea, ruga maicile să-şi aducă aminte de el şi să-l pomenească în rugăciuni. S-a stins ca o candelă, al cărui ulei se terminase.

Părintele Maxim Bîtîcă, ca şi părinţii Teofil şi Teodul, au fost la fel mari duhovnici ai Mînăstirii Agapia, mari pravilişti şi rîvnitori la slujbe, la toată fapta bună, încît viaţa lor a fost ca o făclie aprinsă în faţa întregului sobor, adevărate pilde de urmat pentru toţi.

Părintele Nicodim Măndiţă, care era un mare duhovnic şi predicator, avea formaţia preoţilor misionari de parohie de unde venise în mînăstire. Tot timpul era înconjurat de credincioşi pe care nu i-a părăsit niciodată, şi le-a fost tuturor un adevărat părinte duhovnicesc. Şi maicile se mărturiseau la el şi le învăţa votul tăcerii, le învăţa ce înseamnă ascultarea, rugăciunea şi cum trebuie să rabde ca să se mîntuiască. El a scris sute de cărţi religioase şi avea în ţară mii de ucenici, unii buni misionari.

4. Ce stareţe deosebite au condus în trecut această mare mînăstire?

— În secolul trecut viaţa duhovnicească şi culturală a Agapiei atinsese un înalt nivel sub stăreţiile maicilor Tavefta Ursache şi Elisabeta Cerchez, călugăriţe ideale, duhovniceşti şi bune administratoare, care au dat soborului, ce număra peste 500 de maici, tot ce a fost mai bun din sufletul lor.

În secolul XX s-au remarcat, prin aceeaşi înaltă ţinută duhovnicească, maicile stareţe Epraxia Deme şi Agafia Velase, ambele mari rugătoare, bune, blînde şi duhovniceşti, care au crescut multe fiice sufleteşti. La timpul respectiv, fiecare stareţă s-a distins într-un fel sau altul. Unele prin activităţi de ordin gospodăresc, altele prin acţiuni culturale,

înfiinţînd şi întreţinînd şcoli; altele prin activităţi patriotice, dar întotdeauna accentul s-a pus pe menţinerea vieţii duhovniceşti în mijlocul soborului.

5. Care este în prezent regula vieţii monahale în Mînăstirea Agapia? Dar în schitul Agapia Veche?

— Viaţa monahală în Mînăstirea Agapia este organizată potrivit Regulamentului de organizare şi funcţionare a vieţii monahale, care are la bază Regulele monahale ale Sfîntului Vasile cel Mare. Sîntem convinse că dacă respectăm în viaţa noastră monahală acest Regulament, nu putem greşi.

În Agapia Veche există şi altă regulă. Nimeni peste noapte nu are voie să rămînă în interior, decît strict personalul care este aprobat acolo. Nu este, de asemenea, admis consumul de carne nimănui, ci numai lactate şi peşte.

Programul slujbelor şi al rugăciunii de chilie este acelaşi în ambele mînăstiri, iar slujbele se săvîrşesc după rînduiala tipicului Sfîntului Sava.

6. Ce călugăriţe duhovniceşti deosebite aţi cunoscut în obştea Mînăstirii Agapia? Cum se nevoiau ele?

— În mediul duhovnicesc creat cu atîta rîvnă de distinşii cuvioşi duhovnici ai mînăstirii, multe călugăriţe din soborul Agapiei s-au angajat să-şi ducă viaţa în aspre nevoinţe, postind mult, unele luîndu-şi votul tăcerii, făcînd pravila şi multe metanii, citind zilnic întreaga psaltire şi numai după aceea gustau şi ele cîte puţină mîncare. Prin viaţa lor ele s-au făcut pildă de urmat pentru celelalte călugăriţe.

Îmi amintesc cu pietate de maicile Magdalena Boca, Vriena Teleucă, Dorofteia Gonţa, Marta Nistor, Haritina Gavrilă, Antonina Roşca, Isidora Buţerchi, Nimfodora Ghergulescu, Evsevia Aramă, fostă egumenă la Agapia Veche, Veronica Hariton şi multe altele care au fost ca nişte stîlpi ai vieţii duhovniceşti în mijlocul acestei obşti. Toate acestea erau mari nevoitoare, postitoare, milostive, iscusite lucrătoare a rugăciunii, nelipsite de la toate slujbele din biserică; bune, blînde, ducînd viaţă de sărăcie totală şi doritoare a face oricînd binele. Unele din ele şi-au cunoscut dinainte sfîrşitul, anunţînd ziua şi ceasul morţii.

7. Cum se primesc la Mînăstirea Agapia noile începătoare?

— Cînd tinerele vin în mînăstire şi cer să fie primite, primul lucru pe care îl fac este să întreţin cu ele o conversaţie duhovnicească sub forma unui chestionar. Adică, dacă noua venită îndeplineşte condiţiile prevăzute de Regulament, dacă iubeşte din inimă pe Hristos şi are convingeri pur duhovniceşti, dacă este credincioasă şi ortodoxă, dacă a frecventat regulat

biserica, dacă nu vine la călugărie din alte motive omeneşti, găsind mînăstirea drept un loc de refugiu. Noua venită trebuie să îndeplinească şi alte condiţii: să fie absolventă a cel puţin zece clase elementare, să nu aibă obligaţii familiale, adică părinţi bolnavi pe care nu are cine să-i îngrijească, să nu aibă obligaţii sociale etc.

Dacă toate aceste condiţii sînt îndeplinite, noua venită este primită provizoriu şi pusă sub îndrumarea duhovnicească şi supravegherea unei călugăriţe mai în vîrstă şi cu experienţă. Cînd tînăra începătoare dă dovadă că se încadrează în noua formă de viaţă călugărească şi arată preocupare pentru aceasta, atunci se face trecerea ei în rîndul surorilor.

8. Cum formaţi duhovniceşte surorile începătoare? Cine se ocupă de ele? Care este programul de rugăciune în obşte?

— Surorile începătoare sînt repartizate, o parte, pe la călugăriţele în vîrstă şi cu experienţă, pentru educaţie şi creştere duhovnicească. Iar pentru cele care intră în obşte, grija sufletească cade mai mult în obligaţia noastră, a stareţei şi duhovnicilor. În special duminica la masa obştei le vorbesc mereu cum trebuie să-şi săvîrşească canonul, rugăciunea de chilie, ce trebuie să citească mai întîi din scrierile Sfinţilor Părinţi. Le vorbesc despre ascultarea care trebuie pusă mai presus de toate; de smerenie, care trebuie să împodobească sufletul şi chipul monahului, despre răbdare şi altele. Aceste sfaturi le-am primit şi eu la rîndul meu de la înaintaşii mei, şi în măsura în care mă pricep le vorbesc, le îndemn, le sfătuiesc duhovniceşte cu dragă inimă. Tot timpul mă gîndesc la mine personal şi la fiecare călugăriţă separat, ca petrecerea noastră în mînăstire să aibă un sens, să ne conducă la realizarea acelui ideal sfînt, la unirea cu Mirele Hristos. În sensul acesta mă ostenesc să conving şi să îndrept conştiinţa noastră, a călugăriţelor, spre realizarea idealului nostru.

Părintele duhovnic încă se ocupă de îndrumarea lor, prin sfaturile care li se dau la mărturisire. Se obişnuieşte astăzi tot mai mult deasa mărturisire şi împărtăşire cu Sfintele Taine. Surorile participă cu regularitate la Sfînta Liturghie şi la Utrenie, iar pravila şi-o fac la chilie, seara şi dimineaţa, citind rugăciunile şi psalmii individual sau împreună cu maica duhovnicească.

9. Cum se tund în monahism rasoforele? Care este, la Mînăstirea Agapia, rînduiala şi tradiţia tunderii în monahism?

— Rasoforele primesc tunderea de către duhovnic în prezenţa maicii stareţe, potrivit rînduielii din cartea călugăriei. La rasoforie ele primesc rasa, camilavca, metaniile şi un nou nume, pe care şi-l pot păstra şi la tunderea în monahism.

O rasoforă poate fi trecută în rîndul monahiilor numai dacă are o vechime în mînăstire de cel puţin 8—10 ani, în care timp trebuie să dea dovadă de statornicie, de ascultare, de smerenie şi de rîvnă pentru viaţa monahală. Consiliul duhovnicesc al mînăstirii are obligaţia de a observa conduita fiecărei rasofoare. De asemenea, este şi de datoria stareţei şi a duhovnicului supravegherea bunei lor conduite, şi tot ele fac aprecierea dacă o rasoforă este vrednică sau nu să fie tunsă în monahism. Depunerea voturilor monahale se face în biserică, în faţa soborului, în timpul Utreniei, tunderea fiind oficiată de duhovnic sau exarhul mînăstirilor, după toată rînduiala ştiută din cartea de călugărie.

După ce candidata la călugărie depune în faţa sfîntului Altar şi a duhovnicului voturile monahale şi se leagă prin jurămînt că le va îndeplini, primeşte toate hainele noi, apoi crucea ca simbol al răbdării şi suferinţei pentru Mirele Hristos, pe Care Îl urmează în viaţă. Apoi primeşte lumînarea, care simbolizează că aşa trebuie să lumineze viaţa ei în faţa oamenilor, întocmai ca lumînarea. La urmă, stareţa o aşază în strană şi toată obştea se roagă pentru ea, îi sărută crucea şi o întreabă: « Cum te cheamă, maică?». După ce noua călugăriţă îşi spune numele, fiecare din maici şi surori îi răspunde: « Să te mîntuieşti în Domnul şi să te rogi şi pentru mine, păcătoasa !». Apoi se împărtăşeşte cu Trupul şi Sîngele lui Hristos şi timp de cinci zile stă numai în biserică şi se roagă, iar celelalte o conduc la masă, la biserică şi la chilie, ca pe o mireasă a lui Hristos. Orice călugărie este un prilej de reculegere şi de mare bucurie duhovnicească pentru noi toate. O adevărată sărbătoare călugărească.

10. Ce program de biserică şi de ascultare au călugăriţele? Cîte maici aveţi astăzi în cele două soboare şi cum se întreţin?

— Pentru orice călugăriţă, rasoforă, soră sau novice, participarea zilnică la Sfînta Liturghie şi la Utrenie este obligatorie, iar la Vecernie iau parte toate, afară de cele tinere care sînt în ascultări. Mai fac excepţie călugăriţele bolnave şi cele care sînt trimise în afara mînăstirii. La unele ascultări mai deosebite, cum ar fi munca la cîmp în perioada de vară, participă toate călugăriţele şi surorile care sînt apte de muncă. La alte ascultări cum sînt cele legate de bucătărie, de gospodărie, de clopote, cele tinere îndeplinesc aceste ascultări, lucrînd prin rotaţie cu rîndul la fiecare ascultare.

În Mînăstirile Agapia din Vale şi Agapia Veche se nevoiesc astăzi mai bine de 400 de călugăriţe şi surori.

Întrucît mînăstirea nu are posibilitatea ca întreg personalul monahal să fie întreţinut cu masa de obşte, prin consiliul mînăstirii s-a hotărît ca maicile pensionare şi salariate să se întreţină singure, asigurîndu-li-se

o parte din alimente, iar cele bătrîne, bolnave și sărace care n-au nici o sursă de venit, ca şi o parte din surorile tinere să se întreţină prin obște, aceasta însemnînd o jumătate din tot personalul. La Agapia Veche li se asigură permanent masa de obște, și aprovizionarea cu alimente se face din Agapia din Vale. Astfel, Mînăstirea Agapia are o regulă de viață monahală semiidioritmică.

11. Aveți in mînăstire maici schivnice mai nevoitoare? Cum se roagă ele lui Dumnezeu?

— Avem călugăriţe şi schivnice care duc o viață duhovnicească deosebită. Nevoinţele lor nu ne sînt cunoscute. Numai Dumnezeu și duhovnicii le cunosc. În general ele practică intens rugăciunea lui Iisus, citesc ziua şi noaptea la Psaltire, nu lipsesc niciodată de la slujbele bisericii, postesc mult, dau sfaturi alese ucenicilor și sînt pline de smerenie şi dragoste.

12. Cum sînt îngrijite în obște maicile bolnave și bătrîne?

— Sînt rînduite în mînăstire călugăriţe tinere care îngrijesc de cele bătrîne şi bolnave. Avem şi o mică infirmerie cu cele necesare și o asistentă medicală care le cercetează pe la chilii. Cînd o maică se îmbolnăvește, îndată este chemat duhovnicul, care o spovedește, o împărtășește și îi face Sfîntul Maslu. Dacă este necesar, bolnava este dusă la spital, însoţită de ucenica ei.

13. Care sînt marile bucurii duhovnicești ale călugărițelor?

— Prima și cea mai mare bucurie a maicilor din mînăstire este aceea că Dumnezeu le-a chemat din lume să fie mirese lui Hristos și să-L slăvească împreună cu sfinţii îngeri pînă la sfîrşitul vieţii. A doua mare bucurie este faptul că au fost izbăvite de grijile şi tulburările lumii și au fost chemate de Duhul Sfînt să trăiască în ascultare, smerenie și castitate în această binecuvîntată familie duhovnicească. Şi a treia mare bucurie este aceea că maicile se roagă ziua şi noaptea pentru oameni, pentru bolnavi, pentru mame şi copii, pentru toată lumea. Or, toate aceste bucurii sînt o arvună a împărăţiei cerești.

14. Cum cinstesc maicile în chip deosebit pe Maica Domnului?

— În fiecare zi o laudă împreună cu îngerii cîntînd în chiliile lor acatistul Bunei Vestiri şi Paraclisul, prin care îi cer ajutorul. Apoi, la ascultări repetă şi această rugăciune: « Prea Sfîntă Născătoare de Dumnezeu, miluiește-ne pe noi !». De asemenea, toate maicile se străduiesc să imite după putere viaţa Maicii Domnului, ascultarea ei, rugăciunea ei, smerenia ei, fecioria ei, sfinţenia vieţii ei, Fecioara Maria fiind, după

Mîntuitorul, model desăvîrşit pentru noi toţi de neîncetată rugătoare pentru lume, înaintea Prea Sfintei Treimi.

15. Cum vedeţi o înnoire duhovnicească a monahismului nostru şi a Bisericii în general?

— Întotdeauna o reînviorare a vieţii duhovniceşti a monahismului nostru a fost binevenită şi necesară şi ea trebuie să fie întreţinută în continuare.

Reactivarea unei adevărate trăiri duhovniceşti, cred că se poate face prin observarea şi respectarea mai cu intensitate a voturilor şi regulilor monahale. Aceasta se poate realiza prin selecţionarea unor duhovnici cu aleasă viaţă duhovnicească, cum a avut Mînăstirea Agapia în trecut, ca să poată imprima în suflete lucrarea adevăratei rugăciuni, în răbdare, smerenie, bucurie şi desăvîrşită iubire pentru Dumnezeu şi oameni.

În ceea ce priveşte reînnoirea în Biserică este o problemă mult prea vastă care mă depăşeşte, deşi o consider absolut necesară în special în timpul de astăzi.

La această întrebare îmi exprim doar o umilă părere că ar fi necesară mai întîi o primenire a vieţii spirituale a slujitorilor Sfintelor Altare, o trezire a conştiinţei unora dintre ei pentru înalta lor misiune în numele lui Hristos, fiind sfinţiţi şi aleşi prin puterea harului Duhului Sfînt. Slujirea de preot este cea mai înaltă apostolie. El, preotul, face legătura între cer şi pămînt şi are datoria de a coborî pe Dumnezeu în sufletele credincioşilor. Preoţii trebuie să aibă o trăire exemplară în duhul Sfintei Evanghelii. Viaţa lor să fie model vrednic de urmat pentru credincioşi, precum şi a preoteselor pentru toate mamele creştine.

În al doilea rînd este necesară o catehizare în masă a tuturor credincioşilor, care atîta vreme au fost lipsiţi de această hrană sufletească. Fără catehizare generală bine organizată, fără religie în şcoli şi fără cărţi de educaţie religioasă nu vom putea face prea mult pentru fiii Bisericii Ortodoxe.

16. Ce misiune duhovnicească împlineşte astăzi Mînăstirea Agapia în rîndul credincioşilor noştri care vin aici?

— Aceea pe care a împlinit-o de la întemeierea ei. Mai întîi menţine nestinsă de sute de ani candela sfintelor slujbe de zi şi de noapte, a căror cunună este Sfînta Liturghie, jertfa cea fără de sînge a Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Care S-a jertfit pe Cruce pentru mîntuirea lumii. Şi aceasta cred că este cea mai importantă misiune evanghelică pe care o împlineşte Agapia pînă astăzi. Prin rugăciune ea menţine neîntreruptă legătura harică cu Dumnezeu şi cu lumea, aducîndu-şi astfel contribuţia

ei la mîntuirea oamenilor. Mînăstirea Agapia, ca toate celelalte mînăstiri, este şi ea un altar de jertfă, de laudă, de împăcare şi de mulţumire spre slava Creatorului tuturor veacurilor. Iar maicile care se nevoiesc aici sînt ca o zeciuială duhovnicească a Neamului adusă bunului nostru Mîntuitor.

A doua misiune evanghelică a mînăstirii noastre, după rugăciune şi jertfă este aceea de a mîngîia, a sfătui şi a întări în credinţă pe cei care vin la Agapia, atît prin exemplul personal al preoţilor şi maicilor din obşte, cît şi prin cuvinte, prin cărţi, prin slujbele frumoase, prin asistenţa duhovnicească acordată de preoţii slujitori şi maicile bătrîne şi prin pacea Duhului Sfînt pe care o gustă cei ce poposesc un ceas, două în liniştea sacră a acestei mînăstiri.

Mînăstirea Agapia rămîne, astfel, un puternic centru de spiritualitate, care iradiază credincioşilor frumuseţea trăirii duhovniceşti.

MONAHIA CHIRIACHIA ROTARU *

Egumena Mînăstirii Agapia Veche

Aşezată într-o poiană de o rară frumuseţe, la doi kilometri mai sus de Mînăstirea Agapia, în muntele cu acelaşi nume, venerabila Mînăstire Agapia Veche, în ultimele două secole, a devenit cea mai renumită sihăstrie de călugăriţe din ţara noastră. Se numeşte «Veche», fiind întemeiată cu circa două secole mai înainte de Agapia «Nouă».

Între secolele XIV—XVIII Mînăstirea Agapia Veche a fost una dintre cele mai mari sihăstrii de călugări din Moldova, alături de vetrele isihaste din jurul Muntelui Ceahlău, precum şi schiturile Nechit, Bisericani, Sihla, Sihăstria şi Pocrov. În muntele lui «Agapie» ca şi în jurul Agapiei Vechi, în «Poiana lui Eufrosin», în muntele de alături, denumit «Scaunele», şi în toate poienile şi pădurile din partea locului s-au nevoit sute de sihaştri cuvioşi, unii chiar sfinţi şi făcători de minuni, a căror

* S-a născut în comuna Ciurea — Iaşi, în anul 1920. În anul 1943 a intrat în obştea Mînăstirii Agapia. În anul 1980 este numită egumenă a Mînăstirii Agapia Veche, unde se află şi astăzi.

faimă şi sfinţenie a ajuns pînă la noi, cei de astăzi. În jurul muntelui zis « al lui Agapie», ca de altfel în tot ţinutul Neamţului, pădurile « foşneau de călugări sihaştri». Este locul să amintim aici şi de sihaştrii din « Poiana Trapezei», situată la doi kilometri de Agapia Veche, unde era tradiţia ca de trei ori pe an să se adune călugării isihaşti din împrejurimi, la duhovnicii nevoitori din această poiană, pentru spovedanie, priveghere de toată noaptea şi Sfînta Împărtăşanie. Apoi primeau sfaturi duhovniceşti, mîncau cu toţii la o masă comună şi se întorceau la chiliile lor din pădure.

Transformarea celor două Agapii, în anul 1803, în mînăstiri de călugăriţe, a creat în partea locului o criză isihastă, un dezechilibru în viaţa sihaştrilor nevoitori aici, prin apariţia de călugăriţe « pustnice» în pădurile din jurul ambelor mînăstiri. Călugăriţe iubitoare de Hristos şi de sihăstrie se vor întîlni de acum tot mai multe în partea locului, luîndu-se la întrecere în nevoinţă pustnicească cu unii dintre cei mai iscusiţi sihaştri. La începutul secolului nostru se nevoiau în Munţii Agapiei şi ai Sihlei peste 30 de sihaştri, dintre care mai mult de jumătate erau călugăriţe din cele două Agapii şi din Văratec. Între anii 1950—1965 se ostenea în preajma Mînăstirii Agapia o mare călugăriţă iubitoare de rugăciune şi linişte, monahia Nimfodora. Iar între anii 1947—1975 s-au nevoit în jurul schitului Sihla ultimele două călugăriţe isihaste, monahiile Valentina şi fiica ei Emiliana de la Agapia. Astăzi ne amintim de jertfa lor cu evlavie şi ne smerim că nu mai avem rîvna, credinţa şi răbdarea părinţilor şi înaintaşilor noştri pe calea cea strîmtă care ne duce la Hristos.

În dorinţa de a afla cum se desfăşoară viaţa duhovnicească în cea mai reprezentativă sihăstrie de călugăriţe din ţara noastră, am invitat la un scurt dialog pe maica Chiriachia Rotaru, egumena Mînăstirii Agapia Veche.

1. Maică egumenă, prezentaţi-ne un scurt istoric al Mînăstirii Agapia Veche.

— Înainte de întemeierea unei aşezări monahale aici, s-a nevoit în munţii din jurul mînăstirii un mare sihastru sfînt, anume Cuviosul Agapie. După el, ucenicii lui, înmulţindu-se şi neavînd o biserică pentru sfintele slujbe, au întemeiat o mică sihăstrie într-o poiană de alături, lîngă chilia unui sihastru vestit, numit Eufrosin. Cuviosul Eufrosin a

fost primul egumen al acestei sihăstrii. Se mai amintește pînă astăzi de un loc, aproape de noi, care se numește « Poiana lui Eufrosin» și « Livada Părinților», unde era prin secolele XIV—XVI un cimitir al sihaștrilor. Risipindu-se prima sihăstrie zisă « a lui Eufrosin», datorită unei avalanșe de zăpadă care a distrus biserica de lemn și a ucis cîțiva sihaștri, în secolul XV se construiește o nouă biserică de lemn și chilii pentru sihaștri, mai jos de « Poiana lui Eufrosin», cu hramul vechi « Minunea Sfîntului Arhanghel Mihail». Dar, datorită alunecării terenului, s-a risipit și această biserică. Atunci soția lui Petru Rareș, Doamna Elena, a zidit o nouă biserică, pe locul actualei mînăstiri, fiind ajutată de mitropolitul Moldovei, Nicanor, care se face sihastru și schivnic la Agapia Veche, sub numele de Nil. Acest mitropolit a înființat aici la Agapia o vestită şcoală catehetică pentru monahi și preoți de sat, cum scrie în unele însemnări și documente vechi.

Biserica Doamnei Elena a mai fost înnoită mai tîrziu de Petru Şchiopu (1582—1585) și de Doamna Anastasia, soția lui Duca Vodă (1666—1684), fiind stricată de alunecarea terenului argilos. Atunci se dă schitului hramul « Schimbarea la Față». Din anul 1803 Agapia Veche se transformă în mînăstire de călugărițe, în care se nevoiau numai maicile iubitoare de liniște și rugăciune. Arsă de turci în 1821 și avariată de mai multe ori datorită terenului, Agapia Veche a fost restaurată integral în anii 1935—1940 prin dania credincioșilor și jertfa călugărițelor de aici. Astăzi se nevoiesc la Agapia Veche 40 de călugărițe și rasofoare, iubitoare de Hristos.

2. Ce sihaștri vestiți s-au nevoit în munții și pădurile din împrejurimi, de-a lungul secolelor?

— Primul a fost Cuviosul Agapie Sihastrul, în secolul XIV. Al doilea a fost Cuviosul Eufrosin Sihastrul, ucenicul lui Agapie, precum și Cuviosul Pahomie Sihastrul, care a sihăstrit într-o poiană aproape de schitul Sihla, ce-i poartă numele. Amintesc apoi de vestiții sihaștri agăpeni ce se nevoiau în muntele Scaunele, la un kilometru mai sus de mînăstire. Aceștia practicau asceza, postul zilnic pînă seara, mîncau pesmeți, legume nefierte și apă și aveau rugăciunea inimii, iar noaptea dormeau cîteva ore, pe niște scaune făcute de ei, ca niște bănci prinse de brazi. Toată săptămîna posteau și se rugau zi și noapte, iar la sfîrșitul săptămînii coborau în schitul Agapia, săvîrşeau priveghere de toată noaptea, cîntau Sfînta Liturghie, se împăr-

tășeau cu Trupul și Sîngele Domnului, luau masa împreună, apoi se întorceau în muntele Scaunele. Cînd se mutau la cele veșnice, trupurile lor se îngropau în cimitirul schitului din «Livada Părinților».

Pe la începutul secolului XIX s-a săpat în vechiul cimitir și s-au descoperit cinci morminte ale marilor sihaștri agăpeni. Erau îngropați în sicrie scobite în trunchiuri groase de stejar și purtau cruci grele de plumb la piept, pe marginea cărora scria numele sihaștrilor. S-au aflat, astfel, mormintele, osemintele și nume a cinci cuvioși sihaștri, aici, la Agapia Veche, ale căror nume sînt: Evloghie, Pimen, Misail, Vasile și Paisie. Alt sihastru sfînt a fost Cuviosul Serghie, care s-a nevoit într-o mare poiană, care-i poartă numele, pe culmea muntelui, aproape de noi. Amintesc aici și pe doi sfinți sihaștri din Agapia, care au fost și egumeni, anume Partenie și Rafail, și chiar Sfîntul Ioan de la Rîșca, despre moaștele cărora spune mitropolitul Dosoftei că existau aici, la Agapia Veche, și că el însuși le-a sărutat, înainte de anul 1686. Dumnezeu să-i numere cu sfinții pe toți cuvioșii părinți nevoitori pentru Hristos în vatra acestei mînăstiri.

3. Ce sihaștri contemporani s-au nevoit în munții și pădurile din preajma Mînăstirii Agapia Veche?

— În secolul nostru s-a nevoit între Agapia, Sihla și Sihăstria un arhiereu, anume Cuviosul Ioan Pustnicul, înainte-văzător, făcător de minuni și mare rugător pentru toți. Ultima dată a fost întîlnit în primăvara anului 1951 aproape de Mînăstirea Sihăstria. Poate a fost cel mai mare sihastru de la noi. Iar dintre călugărițele de la Agapia Veche cea mai vestită a fost maica Nimfodora Ghiurgulescu. Era de loc din Banat și a fost la început căsătorită. Apoi, murindu-i soțul, deși era bogată, a lăsat toate și s-a făcut călugăriță la Agapia Veche. În anul 1947 s-a retras în munte la un loc tăinuit, unde și-a făcut un bordei în pămînt și s-a nevoit acolo 16 ani în rugăciuni, lacrimi, post, privegheri, închinăciuni și metanii în fiecare zi și noapte. Cîteva maici tinere, printre care și maica Eustochia, actuala noastră stareță din Agapia Mare, îi duceau în taină pesmeți de pîine, legume și sare, singurele alimente cu care se hrănea. Dacă nu era la bordei, lăsau alimentele la tulpina unui brad din apropiere și se întorceau bucuroase la mînăstire, mulțumite că au făcut o faptă bună. Maica Nimfodora era foarte tăcută, smerită și nevoitoare. Ne întrecea pe toate cu viața ei. Avea duhovnic pe părintele Paisie de la Sihăs-

tria. Noaptea, ca să n-o vadă nimeni, pleca prin pădure pe cărări necunoscute de noi, la duhovnicul ei, bătea la uşa chiliei, se mărturisea, a doua zi primea Prea Curatele Taine şi se întorcea fericită şi plină de bucurie la bordei. Mai avea cu dînsa în pădure pe maica Minodora, consăteanca ei. Amîndouă se rugau după putere, citeau la Psaltire, făceau metanii, posteau zilnic şi vorbeau cu Dumnezeu, iar Duhul Sfînt le umbrea şi le păzea de tot răul.

După 16 ani de nevoinţă, slăbind cu sănătatea, s-a retras din nou la Agapia Veche şi făcea ascultare în tăcere şi rugăciune la bucătărie, la tăiat lemne şi mai ales la grădină. Maica Nimfodora avea rugăciunea inimii şi era cea mai sporită dintre noi toate. În anul 1978, după ce a primit Trupul şi Sîngele lui Hristos, s-a iertat cu toate şi şi-a dat sufletul în mîinile Domnului. Aşa a fost viaţa maicii Nimfodora. O făclie aprinsă în obştea Mînăstirii Agapia. Dumnezeu s-o odihnească cu sfinţii în ceruri.

4. Mitropolitul Dosoftei aminteşte că s-a închinat la moaştele cuvioşilor Rafael, Partenie şi Ioan de la Rîşca, cei care probabil se păstrau în Biserica Agapiei Vechi. Cum au dispărut aceste moaşte? Ce spune tradiţia locală despre ele?

— Agapia Veche a fost o mare vatră de sihăstrie, unică poate în ţara noastră. Aici s-au ridicat mulţi cuvioşi, dintre care unii i-au cinstit înaintaşii noştri ca sfinţi. Aşa au fost şi aceşti trei sfinţi ale căror moaşte, după tradiţie, se aflau în biserică şi veneau să le sărute mulţi credincioşi din toate satele vecine. Le-a sărutat desigur şi marele mitropolit Dosoftei, probabil între anii 1660—1686, după care pleacă în surghiun în Polonia. Apoi, spune tradiţia locală, datorită marilor tulburări şi năvăliri străine peste Moldova, multe mînăstiri erau jefuite şi pustiite. Atunci şi moaştele sfinţilor de la Agapia Veche se zice că au fost îngropate în jurul bisericii, la un loc tăinuit. Spun duhovnicii şi maicile bătrîne de la Agapia că acum 50 de ani era aici, în dreptul altarului, o cruce mare de lemn, unde se aprindeau lumînări. Noaptea se vede aici, uneori, o lumină albăstruie ieşind din pămînt. Se crede că aici ar fi moaştele unor mari cuvioşi agăpeni, poate chiar ale sfinţilor amintiţi mai sus. Dar şi unii duhovnici de la noi, ca protosinghelii Veniamin Popescu şi Vichentie Mălău, au văzut de cîteva ori noaptea lumini aprinse aici, în curtea Agapiei Vechi, ca semn că sînt multe moaşte de sfinţi părinţi îngropate şi necunoscute de noi.

Numai Dumnezeu știe cîte moaște or fi tăinuite în locașul acesta locuit de atîția sihaștri sfinți. Cred că și în cimitirul vechi din «Livada Părinților», dacă s-ar cerceta, s-ar afla moaștele acelor mari cuvioși așezați în trunchiuri scobite de stejar și cu cruci de plumb pe piept.

5. Care este rînduiala vieții duhovnicești în Agapia Veche?

— Mînăstirea Agapia Veche este o sihăstrie de călugărițe cu viață de obște, ce numără astăzi 40 de maici și cîteva rasofore. Sfînta Liturghie se face zilnic, împreună cu cele șapte Laude. Masa se dă o dată pe zi, lunea, miercurea și vinerea, iar în rest de cîte două ori. La masă iau parte și credincioșii care vin la slujbă. Maicile sînt prezente la toate slujbele și cîntă lui Dumnezeu cu smerenie și dragoste. La chilii citesc mai ales la Psaltire, fac metanii, postesc după putere și practică rugăciunea inimii. Spovedania și Sfînta Împărtășanie se fac săptămînal cel mai des și lunar cel mai rar. Căutăm să urmăm regula duhovnicească ce se ține în obștea Mînăstirii Sihăstria. Maicile din obște iubesc cel mai mult tăcerea, rînduiala slujbelor, rugăciunea neîncetată, ascultarea și cugetarea la moarte.

O rînduială deosebită, stabilită de patriarhul Nicodim din anul 1940, este că aici nu pot dormi noaptea nici un fel de mireni, călugări și preoți, decît numai duhovnicul mînăstirii. De cum apune soarele toți ceilalți se retrag jos în Mînăstirea Agapia, la arhondaric. Pentru credincioșii care vin la slujbă, este o casă cu cîteva camere în afara incintei unde pot odihni o noapte.

Atît duhovnicește, cît și administrativ, Agapia Veche depinde de Agapia din Vale. De acolo ni se trimit preoți pentru slujbă, hrană și cele de nevoie pentru obște. Maica stareță Eustochia ne este ca o mamă duhovnicească și are mare grijă de obștea noastră.

6. Ce sfaturi duhovnicești dați ucenicilor și surorilor din obștea Agapiei Vechi?

— Mai întîi să trăiască în desăvîrșită dragoste unele cu altele și cu Dumnezeu, prin rugăciune și smerenie. Apoi să se roage pentru toți oamenii care sînt în suferință, în primejdii, care au copii mulți și nu are cine să-i ajute, să-i învețe. De aceea stăm aici, în acest rai pămîntesc, să ajutăm și pe cei lipsiți de bucurii în viață, să le vorbim de Dumnezeu și să ne rugăm zi și noapte pentru oameni, ca să fie mai buni, mai răbdători, mai smeriți, mai vrednici de Hristos și de viața veșnică.

MONAHIA PAVELINA ACIUBOTĂRIŢEI *

Mînăstirea Agapia

Obştea Mînăstirii Agapia a fost binecuvîntată de Dumnezeu, în prima jumătate a secolului nostru, cu cîţiva duhovnici de mare prestigiu şi cu autoritate duhovnicească în ţara noastră, precum protosinghelii Vichentie Mălău, Antim Găină, Eftimie Tanasă, Nicodim Măndiţă şi Ghervasie Hulubariu.

Fiecare dintre ei au fost părinţi duhovniceşti şi făclii în sfeşnic pentru toţi — călugări, preoţi şi credincioşi. Toţi au crescut fii duhovniceşti, au călăuzit suflete spre Hristos, au mîngîiat duhovniceşte pe mulţi şi au tămăduit multe răni nevindecate. Evocarea lor ne bucură pe de o parte, dar ne şi întristează pentru seceta spirituală pe care o parcurgem. Ce preţios este un părinte duhovnicesc, în adevăratul sens al cuvîntului ! Ce fericit te simţi în preajma lui, sub protecţia rugăciunilor lui şi, mai ales, cînd faci totul cu binecuvîntarea şi îndemnul lui ! Un duhovnic bun este singurul om al lui Dumnezeu căruia poţi să-i deschizi inima, să-i mărturiseşti tainele vieţii intime, să-i ceri sfat de mîntuire, să-i urmezi cu încredere porunca. Este singurul care îţi poate tămădui rănile sufletului, care te poate dezlega de păcate şi care te leagă de Hristos pentru veşnicie, printr-o viaţă nouă, de pocăinţă şi rugăciune. Doamne, nu ne lăsa fără asemenea duhovnici plini de har şi de iubire !

Maica Pavelina din obştea Mînăstirii Agapia este ucenica venerabilului duhovnic Vichentie Mălău. El a crescut-o de mică în mînăstire, ca atîtea alte fecioare închinate din copilărie lui Hristos. Ca un alt cuvios Serafim de Sarov, Părintele Vichentie a învăţat-o tainele vieţii duhovniceşti, bucuria rugăciunii, a ascultării, a sfinţeniei, a citirii cărţilor sfinte, ca o hrană a sufletului de zi cu zi. El a deprins cel dintîi taina iubirii mistice a Mirelui Hristos prin lucrarea rugăciunii neîncetate a inimii.

După plecarea lui, maica Pavelina a fost mulţi ani sub povăţuirea altui duhovnic mare, Protosinghelul Nicodim Măndiţă. Dacă primul ei

* S-a născut în anul 1912, în comuna Vorona — Botoşani, a intrat în mînăstirea Agapia în anul 1935 şi a fost tunsă în monahism în 1939.

duhovnic ardea cu duhul pentru Hristos, ca o candelă vie, prin rugăciune şi iubire, Părintele Nicodim era duhovnicul tradiţional al rugăciunii călugăreşti, al celor şapte Laude, al rugăciunii de chilie, al metaniilor şi, mai ales, al Sfintei Liturghii. El vorbea puţin, dar se ruga, citea cărţi sfinte şi scria mult. Şi aceasta o cerea şi ucenicilor săi sufleteşti. Tăcere multă, vorbe puţine şi înţelepte, rugăciune neîncetată şi multă misiune duhovnicească în rîndul credincioşilor, în viaţa de familie. Părintele Nicodim a fost un duhovnic misionar, fără egal în monahismul nostru contemporan. Şi aceasta o cerea, ca o datorie de mîntuire, tuturor fiilor săi duhovniceşti. O cerea şi călugăriţelor din mînăstire. Nu numai pentru ele să se roage, să postească, să citească, să înveţe; ci şi pentru oameni, începînd cu cei din familie. El dădea canon de spovedanie călugăriţelor să meargă din timp în timp în familie, în satele lor natale, ca să înveţe pe rude rugăciuni, buna rînduială bisericească şi citirea Sfintei Scripturi. Maicile erau datoare să ducă în casele credincioşilor cărţi de rugăciuni, Ceasloave, Psaltiri, Sfînta Scriptură mai ales şi tot felul de broşuri religioase ortodoxe pentru întărirea lor duhovnicească şi pentru a rezista în faţa curentelor sectare în curs de evoluţie. De aceea putem afirma cu tărie că acest mare duhovnic de mînăstire a format cei mai numeroşi ucenici şi în cel mai curat duh ortodox. Şi dacă făclia vieţii lui pămînteşti s-a stins, nu însă şi exemplul lui, nu şi făclia încă aprinsă prin satele şi mînăstirile din Moldova şi întreţinută cu stăruinţă de ucenici.

Chipul marilor noştri părinţi duhovniceşti mai trăiese astăzi în inimile ucenicilor. Să ascultăm, aşadar, pe maica Pavelina, evocînd cîteva momente şi sfaturi ziditoare de suflet rămase în inima şi memoria ei din anii uceniciei, de la bunii ei părinţi sufleteşti.

1. Maică Pavelină, cînd aţi venit la mînăstire?

— Sînt din părţile Botoşanilor. Părinţii mei m-au crescut în frică şi dragoste de Dumnezeu. Mai ales mama. Dar pentru că aveam multe maici din sat la Agapia, pe la sărbători mari veneam pentru închinare la mînăstirile din judeţul Neamţ, cele mai vii şi mai mari din ţara noastră. Mi-aduc aminte, răsunau bisericile mînăstirilor de cîntări sfinte pe la privegheri. Eram copilă. Maicile mi se păreau ca nişte îngeri. Cîntau frumos lui Dumnezeu, iar ochii mei se umpleau de lacrimi. Mă gîndeam: « Oare, nu mă primeşte Mîntuitorul şi pe mine, aici în corul îngerilor şi al maicilor?» Erau şi fete tinere de vîrsta mea, îmbrăcate în negru şi cu feţe luminate de o altă lumină nevăzută. N-am mai putut rezista. Dorul de Dumnezeu, cîntările îngereşti ale maicilor, privegherile frumoase mînăstireşti, dragostea maicilor care mă cunoşteau şi cuvîntul hotărîtor al părintelui Vichentie m-au adus la mînăstire în vara anului 1935.

2. Unde aţi făcut anii de ucenicie şi ce duhovnici v-au format?

— De la început am venit la Mînăstirea Agapia Veche. Pe atunci se rezidea biserica veche, stricată de vreme. Eram 16 suflete sub conducerea egumenei Olimpiada, o călugăriţă ascetă foarte nevoitoare. Tot timpul tăcea şi zicea rugăciunea lui Iisus, postea pînă către seară şi era în fruntea tuturor la ascultare. Nu ştiu cum mai putea rezista. Cînd am intrat pe poarta mînăstirii, părintele Vichentie lucra cu obştea la zidirea bisericii. Cum m-a văzut, m-a chemat la el şi mi-a zis: « Suflet bun şi nevinovat, te-a adus Hristos la cinul îngeresc ! Aici să rămîi pînă la moarte, că aici este mîntuirea ta !». Apoi m-a binecuvîntat, m-a dus în paraclis, m-a închinat la icoana Maicii Domnului şi m-a dăruit ei: « Maică Preacurată şi pururea Fecioară, primeşte pe fecioara aceasta şi o acoperă şi o păzeşte de tot răul, ca să devină mireasă a lui Hristos !». Plîngeam de o bucurie străină care sălta în inima mea. Aşa am venit la mînăstire şi am rămas la Agapia Veche cinci ani de zile. Mergeam cu toate la ascultare, cîntam, ne rugam, citeam mai ales din Vieţile Sfinţilor şi eram fericite. Aici, în mijlocul brazilor şi al poienilor pline de flori şi linişte, ne simţeam ca în raiul lui Dumnezeu. Slujbele, după rînduială, se făceau într-un mic paraclis. Sufletul obştii noastre era părintele Vichentie. Slujea cu rîndul, o săptămînă în Agapia din Vale şi una la Agapia Veche. Cînd ne vedea obosite la ascultare, mai ales la zidirea bisericii, lua în coş cîteva pîini proaspete, măsline şi vin şi ne aducea, zicînd: « Luaţi surorilor şi mîncaţi cu binecuvîntare, ca să mai puteţi lucra. Lăsaţi pe maica egumenă, că voi sînteţi tinere şi nu puteţi posti pînă seara ca ea !» Apoi ne binecuvînta mîncarea, rupea pîinea şi ne-o împărţea cu mîinile lui. După terminarea ascultării, făcea cu noi rugăciune de mulţumire şi cîntam cu toţii axionul Maicii Domnului.

3. Ce sfaturi duhovniceşti vă dădea părintele Vichentie?

— Mai întîi ne sfătuia să facem toate cu binecuvîntare şi să trăim viaţa noastră numai sub ascultare. « *Nimic să nu faceţi fără binecuvîntare, aşa după mintea voastră, că nu aveţi nici o plată !*». Cînd vedea vreo maică sau soră bolnavă sau întristată, îndată o cerceta şi-i zicea cu voce părintească: « Suflet bun şi mare, ce te doare? Te-a supărat cineva sau vrăjmaşul ţi-a făcut ispită? Ai slăbit de post? Te încearcă gîndurile, sau ţi-i dor de acasă? Mărturiseşte-ţi cugetul inimii tale şi vino să te dezleg şi să ne rugăm împreună pentru pacea şi sănătatea inimii tale !». Iar dacă vreuna avea o boală grea sau vreo ispită mare sau gînd de întoarcere în lume, o punea zilnic la rugăciune în biserică şi îndemna pe toate maicile să se roage pentru ea. Dacă vreuna era tulburată şi obosită de ascultare şi post, îi zicea: « Suflet cuminte şi curat, fii pe pace. Nu pune toate la

inimă, că încă n-am răbdat pînă la sînge ! Ne aşteaptă ispite mult mai mari. Oare cum le vom răbda ?». Apoi, făcea o ectenie pentru acea maică sau rasoforă, o binecuvînta şi îndată trecea ispita şi boala.

Părintele Vichentie avea un suflet care ardea pentru Hristos. Era în toate categoric, aspru cu sine, dar foarte blînd şi milostiv cu alţii. Nu exista om tulburat, mirean sau călugăr, pe care să nu-l liniştească el cu cîteva cuvinte şi cu harul care îl avea. L-am văzut de cîteva ori rugîndu-se la Sfîntul Altar singur, cu mîinile ridicate în sus. L-am observat că tot aşa se ruga şi în chilie sau cînd se retrăgea în pădure. Se ruga mereu cu mîinile ridicate în sus. Dar ce zicea, sau ce simţea atunci, numai Dumnezeu ştie. Ne cerea spovedania în scris şi o asculta cu blîndeţe. El postea foarte mult, dar nu îndemna pe nimeni să postească peste putere. Iar la Sfînta Împărtăşanie ne cerea mai întîi împăcare din inimă cu toţi, mărturisire curată, lacrimi la rugăciune, participare regulată la biserică şi ascultare, Ne împărtăşea cam o dată pe lună, după pregătirea fiecăruia. Uneori ne zicea: « *Să nu abuzăm prea mult de bunătatea lui Dumnezeu. El este bun şi ne primeşte, dar trebuie să fim vrednici şi demni de Trupul şi Sîngele Lui. Altfel luăm cele sfinte spre osîndă*». Avea o viaţă rară şi multe fapte bune făcea, dar avea şi nevoinţă ascunsă. Dacă uneori ne certa maica egumenă sau duhovnicul, ne duceam să ne împace părintele Eftimie, al doilea duhovnic, şi niciodată nu ne lăsa tulburate. Cînd era de rînd, ţinea predică la biserică şi aşa ne vorbea de frumos, că toate maicile lăcrimau.

În anul 1989 a plecat ca preot misionar în Banat, fiind plîns şi petrecut de tot soborul Mînăstirii Agapia. De atunci nu l-am mai văzut în viaţă. Dumnezeu să-l odihnească cu sfinţii, că mare suflet avea !

4. Spuneţi-mi cîteva cuvinte şi despre ceilalţi duhovnici.

— Părintele Nicodim Măndiţă a fost un alt duhovnic mare. Mi-a fost zece ani povăţuitor. Era foarte raţional, citea mult din Sfînta Scriptură şi pe Sfinţii Părinţi şi ne dădea şi nouă canon la spovedanie să citim. El nu ne cerea post şi metanii multe, ci ne cerea să citim de atîtea ori Biblia şi mai ales Noul Testament, să mergem regulat la biserică, să trăim în dragoste, să scriem sfaturi de la Sfinţii Părinţi, din Pateric, din Vieţile Sfinţilor şi să le dăm credincioşilor care veneau la noi la biserică. Acesta era canonul obişnuit care ni-l dădea la mărturisire. Adeseori ne zicea:

« Posteşte cît poţi, dar mai bine roagă-te ! Nu uitaţi că numai cu Psaltirea şi cu Ceaslovul, mulţi se duc în iad, dacă nu au iubire şi nu citesc Sfînta Scriptură şi pe Sfinţii Părinţi ! Deci rugaţi-vă cît mai mult, ţineţi rînduiala slujbelor, citiţi zilnic cîteva capitole din sfintele cărţi, învăţaţi şi pe cei din lume cuvîntul lui Dumnezeu, aveţi milă faţă de toţi, spovediţi-vă curat, aveţi multă smerenie, că numai aşa vă veţi putea mîntui !»

Părintele Nicodim punea mare preţ pe citirea cărţilor sfinte. Uneori ne învăţa: « Dacă nu citiţi mereu pe Sfinţii Părinţi şi Sfînta Scriptură, cum veţi cunoaşte voia lui Dumnezeu? Cum veţi putea să vă schimbaţi viaţa? De aceea îndată cădeam în păcate şi nici nu ştim că am căzut, căci mintea ne este robită şi cugetele rele clocesc ascunse în mintea şi inima noastră. Dacă mai citim în sfintele cărţi, mintea primeşte cunoştinţă, inima se deşteaptă, conştiinţa începe să ne mustre şi aşa ne hotărîm să mărturisim şi să părăsim păcatul». Părintele Nicodim ţinea mult la cinstea fiecărui om şi pedepsea aspru pe cel ce judeca, bîrfea şi jignea pe aproapele. Parcă îl aud cum ne spunea: *« Să nu mîncaţi cinstea nimănui şi să nu vorbiţi pe nimeni de rău, că chiar dacă duhovnicul te dezleagă de acest păcat, dacă tu nu l-ai părăsit, Dumnezeu nu te iartă, pînă nu-i dai cinstea înapoi şi nu-ţi ceri iertare de la cel pe care l-ai necinstit şi osîndit».*

Din cauză că era mai aspru la spovedanie, avea puţine maici la epitrahil, dar care veneau la el, deveneau călugăriţe bune şi ştiau bine sfintele cărţi, încît le puteau fi de folos multor credincioşi. Sfinţia sa nu te primea la spovedanie dacă nu-i spuneai pe de rost un capitol sau două din Sfînta Scriptură şi dacă nu ştiai cîteva idei principale din predica duminicală. Am observat că se ruga mult, mai ales noaptea, în chilie sau în pădure, cu mîinile ridicate în sus. Părintele Nicodim nu era aspru la post, ci cu multă socoteală dădea postul şi canonul. Canonul lui obişnuit la spovedanie era să copiem de cinci sau chiar de zece ori acatiste, rugăciuni, psalmi, învăţături folositoare din cărţi şi apoi să le citim sau să le dăm în casele credincioşilor. Multă misiune duhovnicească a făcut sfinţia sa prin călugăriţe şi prin numeroşii săi ucenici de prin sate. La zile mari şi în posturi, veneau la el pentru sfat şi mărturisire sute şi sute de credincioşi. După ce se întăreau şi primeau dezlegare, se împărtăşeau la mînăstire şi plecau acasă, iar cei mai pregătiţi făceau misiune cu preoţii prin sate. Unde erau ucenici ai părintelui, în acele sate nu pătrundeau sectanţi.

Pe noi, călugărițele, ne învăța să avem răbdare în toate, să vorbim puțin, să zicem mereu rugăciunea lui Iisus și să nu ne rămînă nefăcute Laudele, iar cînd ne îmbolnăveam, ne dădea binecuvîntare să mîncăm, potrivit cu boala, că « mîncarea bună, zicea el, este medicament pentru bolnavi». În vara anului 1975 s-a dus către Domnul. Dumnezeu să-l odihnească în cer, că tare bine ne învăța pe toți!

Un alt duhovnic bun am avut pe părintele Eftimie, ucenicul părintelui Vichentie Mălău. El ne era al doilea sfetnic și tată duhovnicesc, acum la bătrînețe știa multe din sfintele cărți și ne sfătuia frumos și cu răbdare. Era un duhovnic al smereniei și rugăciunii. A decedat la Agapia Veche. Cînd să-și dea sufletul, a văzut în văzduh o ceată de duhuri rele care îl înfricoșau. Atunci a strigat la ucenicul său: « Dați-mi crucea! Dați-mi crucea, că nu mă lasă să intru în cămară!» Cum a luat sfînta cruce în mîinile sale, îndată și-a dat duhul în mîinile Domnului.

Tot așa de bun și slujitor ales a fost și părintele Ghervasie. El nu era duhovnic, însă era mare cîntăreț și slujitor la biserică, precum și pictor bisericesc. De la el am învățat muzica psaltică și legătoria de cărți. Tot la Agapia Veche s-a săvîrșit și el și a fost înmormîntat lîngă ceilalți duhovnici adormiți.

5. Ce sfaturi duhovnicești dădeați ucenicelor cînd ați fost egumenă la Agapia Veche?

— Le învățam și eu ce găseam și citeam prin sfintele cărți. Mai ales le ceream să se mărturisească regulat de toate gîndurile și să primească cu mare grijă Prea Curatele Taine ale lui Hristos. Apoi le sfătuiam să trăiască în mare dragoste unele cu altele, să se roage, să-și facă după rînduială canonul călugăresc, să facă ascultare și toate cu dragoste. Că « cel ce face ascultare cu dragoste — spune Sfîntul Teodor Studitul — liturghie săvîrșește!».

6. Ce cuvinte de folos doriți să dați surorilor și călugărițelor mai tinere din Mînăstirea Agapia?

— Să urmeze sfaturile duhovnicilor și ale maicilor lor duhovnicești, să împlinească făgăduințele călugărești, să trăiască în dragostea lui Hristos și să iubească rugăciunea, biserica și ascultarea, că mare nădejde de mîntuire vor avea.

MONAHIA EPIFANIA GÎDIOI *

Mînăstirea Văratec

Din obştea Mînăstirii Văratec, cu peste 350 de suflete, monahia Epifania Gîdioi este astăzi cea mai bătrînă şi, fără îndoială, una dintre cele mai nevoitoare călugăriţe de aici.

Maicile vîrstnice şi, mai ales, ucenicele ei vorbesc cu multă evlavie de maica lor duhovnicească. Cele mai multe spun că bătrîna este o călugăriţă model în toate pentru întreaga obşte, că se roagă zi şi noapte şi că ştie Psaltirea pe de rost, cea mai iubită carte a ei de rugăciune şi comuniune cu Dumnezeu. Altele spun că Maica Epifania a fost o desăvîrşită cîntăreaţă la biserică, lăudînd pe Mîntuitorul şi pe sfinţii Lui timp de peste 75 de ani. Altele spun că a fost mult timp prima protopsaltă la strană, crescînd mai multe ucenice şi formînd la Mînăstirea Văratec o mică şcoală monahală de muzică psaltică, dînd bune rezultate. Ucenicele spun că maica Epifania a fost toată viaţa nelipsită de la slujbele bisericii, împreună cu fiicele ei duhovniceşti, iar în chilie, la icoane, Ceaslovul şi Psaltirea stăteau permanent deschise.

Toate acestea au făcut din monahia Epifania o renumită maică duhovnicească în obştea Mînăstirii Văratec, model viu de nevoinţă călugărească, de blîndeţe şi smerenie, de bunătate şi ascultare, de rugăciune şi post şi, mai presus de toate, model viu de iubire pentru Hristos şi oameni.

Intru în curtea mică şi cu puţine flori. Ucenica bătrînei, cu acelaşi nume, bate încet în uşă şi mă invită în chilie. Este o locuinţă de o vîrstă cu bătrîna, sfinţită de rugăciunile atîtor călugăriţe care s-au jertfit aici pentru Hristos. La răsărit, cîteva icoane vechi şi nelipsita candelă licărind, simbol al neîncetatei rugăciuni. Maica Epifania stă pe obişnuitul scăunaş şi se roagă cu Psaltirea pe braţe. Chipul bătrînei, alb imaculat, iradiază lumină, seninătate şi bucurie, oglindind cu prisosinţă aşezarea duhovnicească a sufletului ei.

* S-a născut în anul 1892, în sat Itrineşti, comuna Mărgineni, judeţul Neamţ. În 1902 a intrat în obştea Mînăstirii Văratec şi s-a călugărit în anul 1908, nevoindu-se aici neîntrerupt pînă la obştescul sfîrşit.

— Binecuvintează, maică Epifanie!

— Domnul şi Maica Domnului să ne binecuvinteze, cuvioase părinte. Aţi venit să ne vedeţi?

— Am venit să vorbesc cu maica Epifania şi să-i cer cuvînt de folos.

— Bine, cuvioase părinte. Eu sînt Epifania păcătoasa!

— Cîţi ani aveţi, maică, şi cum vă simţiţi în casa lui Dumnezeu?

— Am 96 de ani şi mă simt tare bine, cu darul lui Hristos şi cu rugăciunile Maicii Domnului. Sînt de loc din satul Itrineşti, comuna Mărgineni, judeţul Neamţ şi sînt venită la Văratec de 86 de ani, cînd aveam numai zece ani.

— Cine v-a îndemnat să veniţi la mînăstire, maică Epifanie?

— Domnul m-a chemat, părinte. Noi aveam aici cîteva maici din sat. Una era rudă cu părinţii mei. Odată a venit maica noastră la noi, m-a văzut, a vorbit cu mine şi m-a întrebat: «Elena, vrei să mergi cu mine în casa Domnului?» «Merg, maică, bucuroasă!». Apoi m-au cerut de la părinţii mei: «Daţi-mi copila asta s-o facem mireasă lui Hristos şi să ne fie ucenică de chilie!». «V-o dăm cu mare bucurie şi v-o aducem cînd venim la Văratec». După cîteva zile, m-a îmbrăcat mama în haine de sărbătoare, m-am închinat în biserica din sat, am luat binecuvîntare de la preot şi de la rude şi m-au adus părinţii la Mînăstirea Văratec. Cînd m-a văzut maica mea, a mulţumit lui Dumnezeu cu lacrimi de bucurie. După un an m-a îmbrăcat în negru, iar cînd aveam 16 ani m-a călugărit.

— Aţi mai stat şi în alte mînăstiri?

— Am stat numai aici la Văratec toată viaţa mea. Numai în vizită, pentru închinare, mă duceam vara la mînăstirile din apropiere, la Cuvioasa Parascheva de la Iaşi şi la moaştele Sfîntului Ioan cel Nou de la Suceava.

— Maică Epifania, ce aţi învăţat aici în mînăstire în aproape 90 de ani de nevoinţă?

— Mai întîi am învăţat să mă rog permanent lui Dumnezeu cu bucurie şi mulţumire sufletească. Ori ziceam rugăciunea lui Iisus, ori repetam psalmi şi cele şapte Laude, ori citeam la strană, ori cîntam la slujbe, ori învăţam ucenicele muzica psaltică; ori făceam metanii şi închinăciuni, ori citeam şi cîntam acatiste, ori lucram cu mîinile şi mă rugam cu inima, ori cercetam maicile bolnave, ori dădeam sfaturi duhovniceşti credincioşilor care veneau în sărbători la mînăstire. Toate le făceam ca o rugăciune neîncetată şi mă simţeam ca şi cum aş sta în faţa icoanei Mîntuitorului şi a Maicii Domnului.

— Ce altceva aţi mai învăţat în mînăstire?

— Am învăţat a cere iertare întotdeauna de la toţi, a tăcea în faţa oamenilor şi a vorbi mai mult cu Dumnezeu. Am mai învăţat să fac toate cu binecuvîntare şi cu răbdare şi să primesc şi cele bune şi cele rele ca din mîinile lui Dumnezeu.

— Ce sfaturi vă dădeau maicile care v-au crescut duhovniceşte?

— Să nu lipsesc niciodată de la slujbele bisericii, să fac ascultare cu rugăciunea lui Iisus, să nu-mi rămînă niciodată nefăcut canonul de rugăciuni şi metanii la chilie şi să nu uit de ceasul morţii. Apoi să fug de gîndurile rele, să-mi înfrînez limba şi să primesc cu dragoste pe credincioşii care vin la mînăstire.

— Ce ascultări deosebite aţi avut la mînăstire?

— Am avut tot felul de ascultări mînăstireşti. Am fost şi la paracliserie, şi la prescuri, şi la citit la strană, şi la arhondaric, şi la munca cîmpului. Toate le încheiam cu bine, cu ajutorul lui Dumnezeu, pentru că le făceam cu binecuvîntare şi rugăciune. Dar cea mai frumoasă ascultare a mea a fost cîntarea bisericească. Am învăţat bine muzica psaltică, fiindcă mi-a dăruit Domnul darul cîntării şi pentru că aveam voce bună, am cîntat în biserică la toate slujbele, mai ales în sărbători şi la hramuri, timp de peste 70 de ani. Acum nu mai pot cînta, dar mulţumesc lui Dumnezeu pentru toate.

— Aţi format ucenice duhovniceşti?

— Am crescut şapte ucenice de chilie şi am învăţat mai multe ucenice muzica psaltică. Chilia mea era o mică şcoală de muzică bisericească. Mi-a fost tare drag să laud pe Domnul în toată viaţa mea. Cea mai bună ucenică şi cîntăreaţă formată de mine a fost maica Evghenia Dogaru, Dumnezeu s-o odihnească în ceruri, că a murit înaintea mea.

— Ce cărţi sfinte citeşti, maică Epifania?

— Ceaslovul, Psaltirea şi Vieţile Sfinţilor. Pe acestea le-am iubit cel mai mult. Mai întîi mă rugam, apoi citeam zilnic, mai ales noaptea, din Vieţile Sfinţilor. Tare mi-s dragi Vieţile Sfinţilor ! Cînd le citesc, doresc să nu se mai termine. Din ele învăţ cel mai mult şi apoi din Pateric. Iar din Sfînta Scriptură citesc seara cîte un capitol sau două.

— Cîte ucenice de chilie aveţi acum, maică Epifania?

— Am patru. Epifania, nepoata mea, Tatiana, Arcadia şi Isidora.

— Ce învăţaţi pe ucenice?

— Să urmeze maicilor care le-au crescut în mînăstire, să nu lipsească niciodată de la slujbele bisericii, să se roage neîncetat şi să trăiască în multă dragoste unele cu altele. Le mai învăţ să se ferească de clevetire şi de orice vorbe deşarte, pentru care trebuie să dăm socoteală la înfricoşata judecată. Dintre toate, maica Isidora nu lipseşte niciodată de la biserică, apoi face celelalte ascultări. Aceasta este obştea noastră. Îm-

preună ne rugăm, împreună mîncăm, împreună citim sfintele cărți și lăudăm pe Dumnezeu, cerînd Mîntuitorului să-mi dea sfîrșit bun și să fim și dincolo tot împreună.

— Ce sfat duhovnicesc îmi dați și mie, maică Epifania?

— Să avem pe Dumnezeu în inimă, părinte Ioanichie, prin rugăciune, smerenie și darul Duhului Sfînt. Atunci avem și pace, și bucurie, și nădejde, și lacrimi, și răbdare în ispite, și mîntuire.

PROTOSINGHELUL MARCHIAN CIUBOTARU *

Mînăstirea Bistrița-Neamț

De mai bine de 20 de ani, obștea Mînăstirii Bistrița și unii credincioși din ținutul Neamț sînt povățuiți duhovnicește de Protosinghelul Marchian Ciubotaru. Prea Cuvioșia Sa este un duhovnic foarte iscusit, chivernisind cu scumpătate Sfintele Canoane, aspru și scurt la cuvînt, dar milostiv la inimă. Curajos și autoritar în tot ce face, consecvent în sfătuire, legat total de biserică, nelipsit de la slujbele zilnice, liturghisitor neobosit pînă astăzi și duhovnic renumit în mînăstirile din Moldova de aproape 60 de ani. Toate aceste însușiri care conturează portretul sufletesc al Părintelui Marchian, cum îi spuneam noi toți, l-au făcut să fie căutat de mulți fii sufletești, călugări și credincioși de la sate și orașe.

Activ și astăzi ca și în trecut, Protosinghelul Marchian, apăsat de povara celor aproape 90 de ani, stă uneori și meditează singur pe banca de stejar din fața bisericii voievodale, sau la umbra merilor în pîrg din curtea mînăstirii, de aceeași vîrstă cu Sfinția Sa. Cugetă poate la sutele de călugări de o vîrstă cu Cuvioșia Sa, pe care i-a cunoscut, care acum sînt toți plecați la cer? Meditează poate la ceasul morții sau la ucenici, monahi și mireni, pe care i-a crescut duhovnicește? Sau poate se odihnește de povara anilor?

Între ceilalți, Părintele Marchian este duhovnicul care mă chivernisește sufletește de aproape două decenii. În parte îl cunosc și știu cînd

* S-a născut în anul 1900, în satul Tulbureni — Botoșani; în 1925 intră în monahism la M-rea Vorona; în 1934 este hirotonit preot. Între anii 1960—1970 este duhovnic la M-rea Neamț, iar din 1967 este duhovnicul M-rii Bistrița—Neamț.

este dispus să mă asculte sau nu, cînd are un cuvînt pentru mine sau nu. Un lucru însă ştiu. Părintele Marchian este un călugăr de o moralitate impecabilă. Şi aceasta o cere de la noi toţi. Adică să respectăm cu sfinţenie cele trei voturi monahale, să ne rugăm mereu şi să fim ostaşi ai Domnului, ascultători, tăcuţi şi rîvnitori. Spovedania şi sfaturile Sfinţiei Sale sînt de obicei scurte, precise, la obiect.

În ultimul timp nu mai primeşte mulţi credincioşi la spovedanie. Bătrîneţea îl îndeamnă la reculegere şi linişte. Însă memoria, bărbăţia, curajul, statornicia şi rîvna pentru Hristos ale Părintelui Marchian sînt încă active şi impresionează pe toţi. Cel mai mult apreciem la Cuvioşia Sa desăvîrşita ascultare. De cînd a intrat pe poarta mînăstirii pînă acum nimic nu face fără poruncă, fără binecuvîntarea stareţului şi a ierarhului. Apoi să nu uităm rîvna sa pentru biserică, ţinuta morală impecabilă în toate, nefrica de moarte şi aşteptarea obştescului sfîrşit, ca ceva firesc, ca o plecare undeva departe, dar în familie.

Prezentăm mai jos cîteva din discuţiile duhovniceşti avute cu părintele nostru Protosinghelul Marchian.

1. Cum se cuvine să trăiască monahii tineri pentru a dobîndi pe Hristos în inimile lor?

— Mai întîi trebuie să scoatem mîndria din inimă, ca să intre Hristos în ea, căci inima este scaunul Prea Sfintei Treimi din om. Acesta este şi scopul celor trei făgăduinţe călugăreşti — ascultarea necondiţionată, sărăcia de bună voie şi fecioria (curăţia). Uneori trăim o viaţă întreagă şi tot nu putem alunga gîndul mîndriei din inima noastră. Dar, cine vrea să scape mai degrabă de mîndrie şi de toate patimile, să facă ascultare desăvîrşită, să trăiască în totală sărăcie de cele pămînteşti şi să fugă de orice fel de păcat trupesc. Ascultarea ne aduce smerenie în inimă. Sărăcia ne dă lacrimi la rugăciune şi ne învaţă răbdarea, iar viaţa curată dă aripi de foc rugăciunii. Cu aceste trei arme vom reuşi să tăiem capul balaurului, adică al mîndriei din noi. Cînd casa inimii va fi curăţită şi măturată de gîndurile rele, atunci se odihneşte Duhul Sfînt, împreună cu Tatăl şi cu Fiul în inimile noastre şi devenim cei mai fericiţi oameni pe pămînt şi în cer.

2. Cum aţi trăit în viaţă de aţi ajuns cu darul lui Dumnezeu sănătos pînă la această vîrstă binecuvîntată?

— Poate aşa ne este firea. Dar am dus o viaţă foarte cumpătată. Mai întîi contează starea sufletească. Eu am fost un om curajos, tare în

ispite și necazuri. Nu m-am descurajat, nici nu m-am întristat chiar în cele mai grele primejdii și suferințe din viață. Am zis că toate sînt rînduite de la Dumnezeu și am crezut că sînt în mîinile Lui. Asta m-a ținut sănătos, mi-a dat putere, curaj, încredere în rugăciune, răbdare în orice necaz. Apoi m-am păzit curat de toate păcatele omenești care îmbătrînesc și ruinează omul. Niciodată nu m-am îmbătat de vin sau de alte băuturi. Mîncam puțin cînd mă rugam mult, iar cînd făceam ascultare grea în gospodărie, mîncam mai bine ca să pot face față. Rugăciunea multă alungă foamea și întărește sufletul și trupul. Apoi am slujit mult Sfînta Liturghie. Or, Sfintele Taine înnoiesc puterile sufletești și trupești ale omului. Eu însă cred că așa a fost voia lui Dumnezeu să trăiesc pînă astăzi. Cel mai bine este să ne lăsăm în voia Lui în toate.

3. Ce sfaturi ne dați pentru sfînta rugăciune?

— Călugării trebuie să se roage neîncetat. Ei sînt oameni de rugăciune. De aceea au venit la mînăstire și s-au dăruit lui Dumnezeu ca să-l laude neîncetat. Rugăciunea este viața lumii. Cine nu se roagă mereu, nu este un creștin bun și nu poate fi nicidecum călugăr. Pentru călugări cea mai folositoare rugăciune este citirea Psaltirii și rugăciunea lui Iisus, apoi citirea rugăciunilor, a pravilei din Ceaslov, adică cele șapte Laude, dacă nu le ascultă la biserică, acatiste, paraclisul Maicii Domnului și altele. Apoi canonul de metanii și închinăciuni. Adică 300 de metanii sau 600 de închinăciuni într-o zi și o noapte. Cei bătrîni și bolnavi fac canon și metanii după putere, sau completează cu rugăciunea călugărească « Doamne Iisuse . . .». Dar cea mai puternică rugăciune în viața noastră este Sfînta Liturghie și celelalte slujbe din biserică. Călugării nu trebuie să lipsească de la sfintele slujbe, afară de cazul că sînt bolnavi sau în ascultare. Călugării au marea datorie să se roage și pentru lume, pentru cei bolnavi, pentru cei din spitale, din călătorie, din primejdii, pentru cei ce ne iubesc sau ne urăsc, pentru cei ce ne cer rugăciunile noastre. Sînt atîția oameni care își pun nădejdea mîntuirii în rugăciunile bisericii, ale călugărilor. Să ne facem datoria că avem mare răspundere. Să nu uităm a ne ruga și pentru cei răposați ai noștri, care așteaptă slobozire și iertare de păcate.

4. Ce sfaturi ne dați nouă, fiilor duhovnicești?

— Să mergeți în toate pe urmele bătrînilor. Ce ați văzut bun și plăcut lui Dumnezeu la noi, acelea să le faceți și sfințiile voastre. Iar ce ați văzut rău la noi, să nu faceți și să vă rugați pentru noi, pentru cei ce s-au trudit să mențină aceste sfinte mînăstiri, pentru ctitori, pentru slujitori ai acestor locașuri, ca Domnul să le dea odihnă și iertare de păcate.

5. Unde doriţi să vă sfîrşiţi din viaţă?

— La Mînăstirea Vorona, acolo vreau să mă sfîrşesc. Călugărul este dator, unde a început nevoinţa călugărească, acolo s-o şi sfîrşească. Am trăit prima parte a vieţii mele la Vorona şi acolo aş vrea să-mi dau sufletul în mîinile lui Dumnezeu. Am mare nădejde în rugăciunile Maicii Domnului şi ale fiilor mei duhovniceşti. Rugaţi-vă lui Dumnezeu pentru mine, cum mă rog şi eu pentru sfinţiile voastre. Aceasta este cea mai mare dragoste, să ne rugăm unii pentru alţii!

ARHIMANDRITUL MINA DOBZEU*

Mînăstirea Sfinţii Apostoli-Huşi

Cea mai veche şi reprezentativă aşezare mînăstirească în sud-estul Moldovei este, desigur, ctitoria lui Ştefan cel Mare din oraşul Huşi, cu hramul Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel. Fostă, la început, biserică de curte domnească, din jurul anului 1600 pînă la jumătatea secolului nostru a fost catedrală episcopală, iar din 1950 a devenit mînăstire şi metoc al Episcopiei Romanului şi Huşilor.

Părintele Arhimandrit Mina Dobzeu, în calitate de stareţ şi duhovnic al mînăstirii Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel din Huşi se impune în partea locului ca un bărbat înţelept, blînd şi smerit. Sfinţia sa este mai întîi de toate un bun slujitor al Bisericii lui Hristos şi un suflet de rugăciune. Întotdeauna calm şi echilibrat, om de pace şi linişte, Arhimandritul Mina Dobzeu este în acelaşi timp un admirabil duhovnic pentru călugări şi credincioşi.

---

* Este născut în anul 1921 în satul Grozeşti-Lăpuşna şi intră în monahism în 1935 la mînăstirea Hîncu. După absolvirea Şcolii de cîntăreţi bisericeşti, este tuns în monahism în anul 1946 la Schitul Brădiceşti-Vaslui. În anul 1949 este hirotonit diacon, iar în 1955 devine preot. După absolvirea Institutului Teologic Bucureşti din anul 1969, a fost un timp preot misionar în Transilvania. Din anul 1969 este preot slujitor şi stareţ al Mînăstirii Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel din Huşi, fiind de două ori condamnat la ani de închisoare pentru rîvna lui pentru Hristos.

Apelînd la experiența Prea Cuvioșiei Sale de peste 40 de ani de viață monahală, l-am invitat pe Părintele Mina să contribuie la lucrarea Convorbiri duhovnicești cu cîteva sfaturi ziditoare de suflet pe care le dă regulat credincioșilor din împrejurimi. O parte din acestea le așternem în paginile de mai jos, spre folos și zidire sufletească.

Dumnezeu există pentru că eu, ca om, ființă superioară și rațională, exist. Dumnezeu există pentru că eu ca om sînt o realitate obiectivă. Dar mai întîi Dumnezeu este o realitate. ațiunea omenească nu poate concepe o operă inteligentă, cum e omul-microcosmos-și universul-macrocosmos — fără un autor inteligent și atotputernic. Un om cu spirit intensiv și creator nu poate concepe universul fără un autor superior cu mult omului.

Omul cu gîndire logică constată că inferiorul nu creează niciodată ceva superior. De exemplu: omul creează valori sub nivelul lui, și totdeauna sub nivelul lui. În concluzie, superiorul creează numai inferior, dar invers nu se întîmplă niciodată. Deci universul este creația unui autor superior, care l-a adus din neexistență la existență, din neființă la ființă, din forme simple la complexe, de la forme inferioare la forme superioare, cum zice psalmistul: « Slăvescu-Te, Doamne, că minunat sînt întocmit» ! (Ps. 138, 14).

Dumnezeu există pentru că S-a arătat nouă. Dumnezeu există pentru că El a devenit un bun subiectiv pentru om. Omul Îl cunoaște și-L evocă, iar Dumnezeu îi răspunde, precum zice psalmistul: « Cheamă-Mă la vreme de necaz și Eu te voi auzi și Tu Mă vei preaslăvi» (Ps. 49, 15).

Dumnezeu, ca ființă superioară, trebuie să se coboare la ființa umană, ființă inferioară Lui, căci inferiorul nu poate să se ridice la nivelul celui superior. Altfel, omul nu ar fi putut să se ridice la cunoașterea lui Dumnezeu, dacă Dumnezeu nu se cobora către el. De exemplu, mama se pleacă la nivelul copilului ca să-l ridice. Mama face pași mici, ca astfel și copilul să învețe să pășească. Mama gîngurește în graiul copilului, ca astfel și copilul să învețe a vorbi. Așa și Dumnezeu se coboară la nivelul omului ca să fie cunoscut, ascultat și slăvit.

2. De ce oamenii, mai ales cei cu oarecare cultură, pun la îndoială existența lui Dumnezeu și caută argumente și dovezi raționale, inteligibile, ca apoi să creadă că Dumnezeu a făcut cerul și pămîntul?

— Pentru că omul în libertatea sa excesivă, prin propria experiență vrea să le ispitească și să le cerceteze pe toate. Iar Dumnezeu îl lasă pe om să pătrundă și în labirintul necredinței și să experimenteze și o altă fată a cunoașterii, o față a negativismului, și să pătrundă și în abisul

nestrăbătut al necunoscutului, ca astfel să aibă termeni de comparaţie din propria experienţă. Este o necesitate pentru om de a se îndepărta, de a se înstrăina ca să aibă de unde se întoarce. Astfel, pe lîngă cunoscutul Dumnezeu, omul să cunoască şi necunoscutul, pentru a avea termenul de comparaţie. Şi cum Dumnezeu nu are un rival egal, omul îi opune rival nimicul, neantul, necunoscutul, inertul, întunericul necunoştinţei de Dumnezeu. În acest fel poate să aibă şi Dumnezeu opusul lui, iar omul, avînd termenii comparativi, să vie de la neexistenţă la existenţă, din abisul necredinţei la cunoaşterea lui Dumnezeu şi să se mîntuiască asemenea fiului rătăcit.

3. Pentru cel îndoielnic, care crede mai mult prin minte decît prin har şi inimă, care ar fi principalele argumente că omul este fiinţă nemuritoare, că are suflet şi o altă viaţă interioară, că poartă în el nostalgia altei vieţi nemuritoare?

— Cine nu crede în existenţa sufletului, nu crede nici în existenţa lui Dumnezeu. Cine crede în existenţa lui Dumnezeu este veşnic, nemuritor, crede şi în nemurirea sufletului. Deoarece Dumnezeu comunică cu omul, creatura sa, realizată la un nivel superior, spiritual, vrea să-l ridice şi pe om la nivel supranatural, în care include mai întîi existenţa sufletului şi nemurirea lui.

Omul poate să înveţe din lumea materială existenţa unei metamorfoze: ou, larvă, nimfă, fluture. Dacă există în lumea materială aceste forme, de ce n-ar putea exista şi în lumea spirituală aceste stări. Omul, ca să creadă în Dumnezeu, trebuie să aibă simţul religios cultivat. Cine are simţul religios cultivat, poate ajunge la cunoaşterea lui Dumnezeu. Cel ce nu-l are pe acesta, n-are posibilitatea de a-l cunoaşte pe Dumnezeu, ca şi pruncul la care nu este format ochiul pentru distanţă sau pentru mai multe feţe ale obiectului.

Omul poate să se nască şi fără simţul sau predispoziţia religioasă. Unul ca acesta nu poate concepe şi nici nu poate să ajungă la credinţa în Dumnezeu, pentru că-i lipseşte organul perceptibil. Totuşi orbul din naştere care n-a văzut niciodată se ajuta cu celelalte simţuri. Tot aşa şi omul fără simţămîntul religios se poate ajuta în cunoaşterea lui Dumnezeu de raţiune şi harul lui Dumnezeu care poate să-l întărească în credinţă.

4. În ce parte a omului stă sufletul? Care sînt argumentele existenţei sufletului omenesc, ca fiinţă nemuritoare creată de Dumnezeu?

— Sufletul stă în întreaga fiinţă a omului cu centrul în inimă, care este centrul vital şi al fizicului. Dovezi ale existenţei sufletului omenesc sînt însuşirile spirituale, care nu aparţin cărnii şi sîngelui. Şi anume: stările sufleteşti ca: emoţia, afecţiunea, inteligenţa, puterea de discernămînt,

creativitatea, invenţia, conştiinţa morală, conştiinţa socială şi altele care sînt însuşiri ale sufletului. Tot progresul omului din toate timpurile aparţine sufletului, spiritului inventiv şi creator. Celelalte fiinţe ce fac parte din regnul animal n-au făcut nici un progres, dovadă că n-au suflet.

Oamenii, pe bază de cercetări asupra corpului uman, prin moarte clinică, au putut observa momente de detaşare a sufletului faţă de corp şi revenirea lui iarăşi în corp.

5. Care sînt argumentele biblice şi raţionale ale vieţii viitoare?

— Dumnezeu este viaţă fără început şi fără sfîrşit. Dumnezeu a creat şi pe îngeri cu însuşiri ale nemuririi, cum zice psalmistul: « Cel ce faci pe îngerii tăi duhuri şi pe slugile tale pară de foc» (Evr. 1,7). Îngerii formează ierarhia cerească. Dumnezeu a făcut pe om în lumea materială cu suflet viu şi nemuritor. « Sufletele drepţilor sînt în mîna lui Dumnezeu şi nu se vor atinge de dînsele chinurile» (Inţ. Sol. 3.1). Însă valoarea sufletului este nepreţuită, « că ce va folosi omului de va dobîndi lumea toată, iar sufletul său şi-l va pierde? Sau ce va da omul în schimb pentru sufletul său»? (Mat. 16, 26).

După ce Dumnezeu a dat omului, prin creaţie, însuşiri după chipul Său, îl vrea şi după asemănarea Sa. De aceea omul trebuie să aibă şi însuşirea nemuririi ca Dumnezeu, căci altfel n-ar mai avea nici un rost legile morale, recompensa şi pedeapsa (Mat. 16, 26). Ar fi fără sens idealul vieţii dacă ea s-ar sfîrşi la mormînt. Omul este veriga de legătură între lumea spirituală şi cea materială. Cînd Dumnezeu comunică cu lumea materială, cu universul, El vorbeşte cu omul căruia i-a dat raţiune şi admiră opera Creatorului. De aceea omul neapărat trebuie să aibă natura spirituală ca Dumnezeu, ca astfel să poată comunica cu Dumnezeu, Creatorul suprem.

6. Care sînt argumentele biblice şi raţionale ale existenţei şi necesităţii judecăţii viitoare? De ce trebuie să fie judecat omul, toată lumea, pentru faptele sale?

— Dumnezeu i-a dăruit omului puteri sufleteşti, ca în libertate să adere la Dumnezeu, să rămînă în ascultarea lui Dumnezeu. După felul cum l-a creat Dumnezeu, omul are însuşiri prin care, în libertate, poate să rămînă în ascultarea lui Dumnezeu pentru a fi răsplătit. De nu va vrea, va fi osîndit. Deci este recompensă şi pedeapsă; « Că Fiul Omului va să vie întru slava Tatălui, ca îngerii Săi şi atunci va răsplăti fiecăruia după faptele sale» (Mat. 16, 17). Totul depinde de felul cum omul îşi foloseşte libertatea. De aceea şi Sfîntul Pavel spune: Omul « să fie judecat pentru toate cîte a făcut trăind în trup» (II Cor. 5, 10).

Societatea omenească încă pedepseşte faptele rele şi răspîndeşte faptele bune. Omul va fi judecat şi osîndit pentru Lacătele sale, pentru că el calcă dreptatea lui Dumnezeu şi refuză bunătatea şi mila lui Dumnezeu.

7. Spuneţi-ne ceva despre conştiinţa umană. Ce rol are conştiinţa ca cel dintîi judecător al omului?

— Conştiinţa este « glasul lui Dumnezeu din om», dăruit prin creaţie. Această zestre constă din raţiune, afecţiune şi voinţă, ca liber arbitru. Prin aceste însuşiri dumnezeieşti şi prin harul divin care locuieşte în noi, toţi purtăm chipul lui Dumnezeu, chipul Prea Sfintei Treimi în noi. De aceea şi în noi trebuie să se realizeze acea ordine perfectă, acea armonie divină şi acea pace desăvîrşită în interiorul nostru. Dar cum în noi oamenii starea de bine, de adevăr şi de iubire este relativă, de aceea noi lesne greşim, păcătuim. Conştiinţa însă, formată cu deprinderi bune şi care este glasul lui Dumnezeu în noi, ne mustră şi ne poate aduce la adevăr. Conştiinţa este ochiul sufletului: « Dacă ochiul tău va fi curat, tot trupul tău va fi luminat» (Mat. 6, 22). Credinciosul trebuie să-şi păstreze mereu conştiinţa trează. Principalul mijloc de trezire al conştiinţei este căinţa, părerea de rău pentru păcatele săvîrşite, rugăciunea, spovedania şi dorinţa de îndreptare care se face în faţa duhovnicului după rînduiala Bisericii, precum şi împărtăşirea mai deasă.

8. Dorul după fericire, după frumos, după o viaţă ideală desăvîrşită, după muzică, după o linişte şi pace eternă, nu formează o dovadă în plus că omul este creat de Dumnezeu, iar nu un produs al materiei?

— Deoarece omul tinde către sublim, sub toate aspectele, tinde către Dumnezeu, « care este marginea doririlor», adică idealul suprem. Dumnezeu este viaţa, este veşnicia, este perfecţiunea, este fericirea, este desăvîrşirea, este frumuseţea, armonia, melodia sublimă, liniştea şi pacea eternă. Aceasta formează încă o dovadă că omul este creat de Dumnezeu, că-şi găseşte împlinirea numai în Dumnezeu, deşi se integrează în natură ca fiinţă fizică, biologică.

9. Ce înseamnă chipul şi asemănarea lui Dumnezeu din om?

— Chipul lui Dumnezeu în om îl formează însuşirile spirituale ca: intelectul, afecţiunea şi voinţa sau liberul arbitru. Aceste însuşiri aparţin sufletului şi numai sufletului. Omul are şi structura organică evoluată faţă de restul fiinţelor vii din regnul animal, încît intelectul acţionează prin creier, iar afecţiunea, prin inimă, voinţa fiind puterea sufletului ce

deliberează prin raţiune şi afecţiune, atît după cerinţele spirituale, cît şi după cele biologice.

Omul se ridică şi la asemănarea cu Dumnezeu, cultivînd intelectul, afecţiunea şi voinţa realizate ca puteri, ca virtuţi în sfinţenie, în cunoaştere, în creaţie etc., căci scris este: « Fiţi sfinţi, pentru că Eu sînt sfînt» (I Petru 1, 16). Omul este înzestrat cu spirit inventiv şi creator şi creează lucruri la nivelul lui de creatură a lui Dumnezeu. Deci tinde şi la asemănare în sfinţenie şi în creaţie. « Tatăl Meu lucrează şi Eu lucrez» (Ioan 5, 17), iar la psalmi zice: « Eu am zis dumnezei sînteţi şi fii ai Celui Preaînalt toţi» (Ps. 81, 6).

10. În ce fel trupul omului este templul Duhului Sfînt, cum ne învaţă Sfîntul Apostol Pavel?

— Trupul nostru este « templu al Duhului Sfînt» (I Cor. 6, 19), întrucît sîntem născuţi duhovniceşte prin botez şi sfinţiţi prin Duhul Sfînt în taina ungerii cu Sfîntul Mir. Prin aceasta ni se împărtăşeşte harul Sfîntului Duh. Iar harul fiind energie ce emană din Dumnezeu, însuşi Dumnezeu este prezent prin harul Sfîntului Duh, în trupul şi în sufletul nostru. Cum o rază de soare licăreşte într-un pic de rouă cristalină — şi se vede un mic soare, tot aşa o rază a Sfîntului Duh reflectează în sufletul curat al credinciosului şi este prezent Dumnezeu în el prin Duhul Său cel Sfînt. În noi să nu mai fie duh lumesc şi să nu mîhnim pe Duhul Sfînt din noi, ca astfel să se desăvîrşească lucrarea lui Dumnezeu în noi, după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel, care zice: « Dacă trăim cu Duhul, cu Duhul să şi umblăm» (Gal. 5, 25). Să luăm aminte că viaţa în Duhul o avem în Biserică prin trăire vie, în ascultare şi folosirea mijloacelor ce ni le oferă Biserica, anume Sfintele Taine şi în special Sfînta Liturghie.

11. Care sînt principalele datorii ale creştinului faţă de sufletul şi trupul său?

— După ce este botezat şi sfinţit cu har dumnezeiesc prin taina Sfîntului Mir şi Sfînta Împărtăşanie, creştinul trebuie să se hrănească permanent cu hrană duhovnicească, fără de care nu poate creşte. Hrana este cuvîntul lui Dumnezeu, citit şi învăţat din Sfintele Scripturi, precum şi rugăciunea individuală şi cea publică. Creştinul este dator a-şi pleca genunchii la rugăciune, în faţa sfintelor icoane, citind tot felul de rugăciuni. El are datoria să participe şi la slujbele bisericii, mai ales în Duminici şi sărbători trebuie să nu lipsească de la Sfînta Liturghie. Apoi să se spovedească şi să se împărtăşească cu Trupul şi Sîngele Domnului în cele patru posturi ale anului şi chiar mai des. Toate acestea sporesc evlavia şi cresc puterile sufleteşti ale creştinului, după cuvîntul Domnului din

început, rostit ca binecuvîntare asupra omului: « Creşteţi . . .» (Fac. 1, 28) adică « evoluaţi moral, religios, intelectual şi artistic, ca astfel sporind, să deveniţi viguroşi, luminaţi, îmbrăcaţi în haina mîntuirii !»

Să avem grijă şi de trup, să-l menţinem sănătos şi viguros pentru a fi pus în slujba sufletului şi a binelui. Binele poate fi atît munca intelectuală, cît şi fizică, pentru a se cîştiga hrana necesară, pentru ca, muncind, să avem îndestulare şi să dăm şi celui ce nu poate să muncească, iar noi să nu devenim povară nimănui, după cuvîntul Domnului, care zice: « Mai plăcut este a da decît a lua» (Fapte 20, 35). Trupul să nu robească sufletul prin patimi sau cum spune Sfîntul Pavel: « Grija de trup să nu o prefaceţi în pofte» (Col. 3, 5), şi nici puterile spirituale să nu se epuizeze prin înrobirea de griji excesive pămînteşti.

12. Care sînt funcţiile raţiunii, ale inimii şi ale voinţei în viaţa omului? În ce fel lucrează ele separat şi toate la un loc?

— Funcţiunile raţiunii sînt: cugetarea sau gîndirea, cunoaşterea, puterea de discernămînt etc. Funcţiile inimii sînt: sentimentul plin de afecţiune prin care inima aderă la adevăruri obiective, spirituale sau materiale, cunoscute şi trecute prin prisma raţiunii, pe care conştiinţele le găseşte bune şi prin voinţă le înfăptuieşte în libertate.

Oamenii, prin natura lor, unii sînt mai raţionalişti, alţii mai sentimentali. Unii rezolvă problemele de ordin spiritual mai mult prin prisma raţiunii, alţii, ale afecţiunii inimii. Voinţa, ca putere sufletească, acţionează după natura omului, fie cu mai multă raţiune, fie cu mai mult sentiment, saù ţine de mijloc, care în viaţa duhovnicească se numeşte calea împărătească, raţiunea care ne fereşte de exces, de extreme. Fireşte, se recomandă ca omul să acţioneze cu toată integritatea celor trei părţi ale sufletului care-i dă omului echilibru spiritual.

13. Cum se cuvine creştinului să-şi păzească mintea curată, conştiinţa nepătată, inima neîntinată şi voinţa tare?

— Mai întîi creştinul trebuie să privegheze, după cuvîntul Domnului: « Privegheaţi şi vă rugaţi, ca să nu cădeţi în ispită» (Mat. 26, 41). A priveghea, înseamnă a sta de veghe mereu asupra cugetului tău, să nu pătrundă gîndul păcatului. A păstra cugetul neîntinat de păcat, înseamnă a sta de veghe mereu şi a stîrpi răul din pruncie, pînă nu pătrunde în inimă şi în simţuri. Căci de pătrunde răul în inimă şi în simţuri se lăţeşte, se dezvoltă şi capătă putere în noi păcatul sau ideea de păcat. Nu-i oferi scaun acestui musafir nepoftit, nu sta la sfat cu el. Izgoneşte-l pe uşă afară, zăvoreşte uşa şi geamurile simţurilor tale. Înarmează-te cu rugăciunea şi stai de veghe mai departe. Pregăteşte-te pentru altă ispită care

poate să vină în orice clipă. « Fericit cel ce va lovi pe pruncii tăi de piatră» (Ps. 136, 8). Adică să ucidem în noi cugetele păcatelor din pruncie, de cînd se nasc în noi, prin spovedanie și rugăciune. Cînd priveghează, creştinul își păzește mintea, inima, sufletul şi toate simţirile curate. Astfel conștiința lui rămîne mereu trează, mereu neîntinată, activă, deci vie sau trează şi lucrătoare și își capătă o voinţă tare, statornică în lucrarea faptelor bune cu harul lui Hristos.

În această luptă cu « duhurile răutăţii» îl ajută pe om şi Biserica al cărei fiu este, prin participarea la sfintele slujbe şi rugăciuni de laudă lui Dumnezeu, în frunte cu Sfînta Liturghie prin care creştinul se întăreşte în lupta cu păcatul, în virtute și în viaţă duhovnicească.

14. De ce acceptă omul să facă păcatul?

— Pentru că în om există sămînţa păcatului, corupţia, pofta. Acesta este omul trupesc, care prin natura lui coruptă din început a moștenit răul, păcatul originar prin cădere. Cînd oamenii trupești robiţi de păcat și oameni duhovnicești, care se leapădă de duhul lumesc al păcatului și aderă la o viaţă nouă în Hristos, noul Adam. Acești oameni se leapădă de sine și de duhul lumii păcătoase și aderă la principiile de viaţă în Hristos, care sînt iubire de Dumnezeu și iubirea de aproapele, slujirea lui Dumnezeu și slujirea aproapelui, dăruirea faţă de Dumnezeu şi dăruirea faţă de aproapele dusă pînă la jertfă, precum S-a jertfit unicul nostru Dascăl. Acesta-i omul duhovnicesc, după modelul Omului desăvîrșit, Iisus Hristos.

Omul trupesc e omul adamic, prin care s-a propagat păcatul în lume. Omul trupesc în creștinism este tăiat prin taina Botezului, cînd moare omul adamic, și în port-altoiul adamic se altoieşte omul nou, mlădiţa Hristos. Port-altoiul este pămîntescul, omul trupesc, iar în mlădiţa-altoi, în omul duhovnicesc, este însuşi Hristos, omul înnobilat prin Hristos, prin care s-a îmbrăcat; căci « cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat» (Gal. 3, 27).

De ce mai acceptă omul păcatul după ce este înnoit în Hristos prin taina Botezului? Pentru că din omul cel vechi, din port-altoi încă odrăslesc lăstarii păcatului care mereu trebuie suprimaţi prin tăiere, adică prin spovedanie. Iar de nu sînt tăiaţi, acești lăstari lipsesc mlădiţa altoită de seva vieţii, de harul dumnezeiesc, și mlădiţa nobilă piere și creşte iarăşi cu putere pomul pădureţ, omul adamic-trupesc. Biserica are rolul de a stîrpi aceşti lăstari pădureţi ai omului adamic prin rugăciune şi prin taina sfintei Spovedanii ce se săvîrşeşte de către preotul duhovnic. După învăţătura Sfintei Biserici păcatele mici se iartă prin rugăciunea zilnică, individuală, iar păcatele mari se iartă prin taina Spovedaniei.

15. Cum îl ajută pe creştin harul Duhului Sfînt primit la Botez şi îngerul păzitor ca să nu săvîrşească păcatul?

— Harul dumnezeiesc, dat la Botez şi Mirungere îl ajută pe creştin atît timp cît trăieşte cu plăcere şi dorinţă de mîntuire, în curăţie trupească şi sufletească. Harul lui Dumnezeu lucrează în măsura în care sîntem conştienţi de necesitatea ajutorului dumnezeiesc. Cînd ne simţim goi şi slabi, ne smerim înaintea lui Dumnezeu şi ne dăm seama că fără ajutorul Lui nu putem face nimic. Atunci ne rugăm lui Dumnezeu şi harul lui ne ajută că « fără Mine nu puteţi face nimic», zice Domnul.

La fel şi îngerul păzitor care ni s-a dat la Sfîntul Botez este cu noi, în sprijinul nostru, fără să ne lipsească de libertatea noastră. El ne ajută, ne fereşte de păcate, ne întăreşte în ispite, alungă duhurile răutăţii de la noi, în măsura în care şi noi ne silim să rămînem în zona binelui, a adevărului, a dreptăţii, a înfrînării, a răbdării şi lucrării cu înţelepciune la mîntuirea noastră.

Cînd însă în noi se nasc dorinţe păcătoase şi nu se mai mulţumesc gîndurile şi dorinţele bune, atunci Dumnezeu se lasă în voia noastră păcătoasă, căci deja noi ne-am dus de la Hristos în zona de influenţă a celui rău. Atunci harul dumnezeiesc nu mai lucrează şi îngerul păzitor nu mai are acces în noi, ci lucrează îngerul rău. Dacă luăm calea pocăinţei şi ne întoarcem cu lacrimi către Părintele ceresc, harul lui Dumnezeu se reactivează, iar îngerul păzitor ne poate ajuta. « Să nu mîhnim Duhul lui Dumnezeu» (Efes. 4, 30), căci atunci harul Lui se arată nelucrător în inimile şi sufletele noastre şi rămînem pradă păcatului. Ci să ne întoarcem prin pocăinţă ori de cîte ori cădem, căci scris este: « Ori de cîte ori vei cădea, scoală-te şi te va lumina Hristos» (...).

16. Ce trebuie să facă un creştin cînd este ispitit de diavol la păcat?

— Creştinul, cînd este ispitit de diavolul, să alerge la ajutorul lui Dumnezeu prin rugăciune şi post şi harul Lui îl va întări şi-l va scăpa de ispită. Dar să se împotrivească şi el păcatului, să se lupte, să vegheze mereu şi să stîrpească păcatul încă de la apariţia lui în gînd. Să înconjoare ocaziile care duc la ispită. Ispitele ne vin de la trup, de la lume şi de la diavol. Să veghem şi să observăm ca ispitele să nu fie provocate din însăşi fiinţa noastră, din interiorul nostru. În acest caz trebuie să ne silim ca să observăm unde îşi are rădăcina şi să-l stîrpim de acolo. Iar dacă păcatul sau ispita vin de la lume, să observăm anume prin cine şi de la cine vine, de la ce persoane corupte, care ne influenţează şi ne momesc şi ne duc în ispite. În acest caz trebuie să evităm întîlnirile cu asemenea persoane. Apoi să înconjurăm locurile unde se cultivă corupţia, desfrîul, beţia şi orice alte păcate care duc la stricarea bunelor moravuri şi afectează viaţa

morală a creştinului. Iar cînd ispita este de la diavol să observăm ca el să nu-și găsească sprijin în dorinţele și plăcerile noastre păcătoase şi să ne împotrivim după cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel care zice: « Împotriviți-vă diavolului și el se va îndepărta de la voi» (Evr. 12, 3). Iar în alt loc zice: « Încă nu v-aţi împotrivit păcatului pînă la sînge».

17. Care sînt urmările principale ale păcatului săvîrșit?

— Prima urmare a păcatului este zbuciumul sufletesc ce-l simte credinciosul care are o conștiință formată. Aceasta se manifestă printr-o stare de neliniște și mustrare de conștiință, care-l vădește de păcat și-l osîndește.

Persistînd în păcat, el devine obișnuință — habitus, viciu, care atrage după sine pierderea harului dumnezeiesc și apoi ruinarea sufletească: suferință, boală trupească, certuri, divorțuri, mizerie socială, sărăcie etc. După această osîndă vremelnică poate urma și cea veșnică, dacă nici pînă la sfîrșitul vieții omul nu se pocăiește. Patima împuţinează credinţa şi pînă la urmă pierde mîntuirea. Deci « deșteaptă-te cel ce dormi — în nepăsare — și te va lumina Hristos» (Efes. 5, 14).

18. Ce trebuie să facă creștinul după ce a căzut în păcat?

— Ori de cîte ori ar cădea omul în păcat, trebuie să facă efort să se ridice. « Ori de cîte ori vei cădea, scoală-te şi te va lumina Hristos» (. . .). Ai căzut în păcat, spăimîntează-te, căci păcatul aduce osîndă vremelnică şi veșnică. Grăbește-te și te îndreptează. Întoarce-te la Dumnezeu prin pocăință și te va primi Hristos, căci în numele Lui se iartă tot păcatul. « Mergi şi să nu mai greșești», a zis Domnul femeii prinse în adulter. Deci şi tu, după ce ai mărturisit păcatul și ai primit dezlegarea de la duhovnic, mergi şi să nu mai greşeşti. Să luăm aminte ca păcatul să nu se mai repete, să nu devină obișnuință, de care nu ne mai putem apoi debarasa, ci ne complacem în el și ţinem la el ca la o parte organică a corpului nostru, ca la ochiul nostru, ca la mîna noastră, ca la piciorul nostru. În astfel de situaţii, Domnul ne recomandă suprimarea acestor membre, acestei malformaţii: « Iar dacă mîna ta sau piciorul tău te sminteşte, taie-l și-l aruncă de la tine . . .» și « dacă ochiul tău te sminteşte, scoate-l şi-l aruncă de la tine că mai bine este pentru tine să intri în viaţă ciung sau şchiop . . . cu un ochi, decît avînd amîndoi ochii, să fii aruncat în gheena focului» (Mt. 18, 8—9). Adică să tăiem prin pocăinţă patima, păcatul din trupul şi sufletul nostru ca să ne putem mîntui.

19. Care este rolul Bisericii întemeiate de Hristos pe pămînt?

— Rolul Bisericii în lume, pe pămînt, este de a ridica pe oameni la o viaţă spirituală supranaturală. De a-l convinge pe om să trăiască o

viaţă morală şi religioasă înaltă, după principiile Evangheliei lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Mîntuitorul lumii. Deci rolul divin al Bisericii pe pămînt este despătimirea şi îndumnezeirea omului.

Biserica trebuie să-l convingă pe om, pe baza învăţăturii Sfintei Evanghelii că acesta are suflet nemuritor şi că trebuie să ţină seama de această realitate — trup şi suflet — descoperită nouă de Dumnezeu prin revelaţie. Aceasta ne angajează la o viaţă duhovnicească înaltă, la o trăire vie în Hristos încă de pe pămînt, şi ne aduce nemurire şi fericire veşnică dincolo de mormînt, fiind creaţi cu suflet viu, nemuritor, fără să ne frîneze viaţa pămîntească de muncă, de creaţie şi de progres material, ci din contra ne-o echilibrează. Ca mijloace de naştere şi creştere spirituală, Biserica ne pune înainte Sfintele Taine ca: Botezul, Mirungerea, Spovedania, Cununia, Sfînta Împărtăşanie, Preoţia şi Sfîntul Maslu.

20. Cum trebuie înţeleasă legătura dintre Biserică şi credincioşi?

— Legătura dintre Biserică şi credincioşi este asemenea cu cea dintre mamă şi fii. Biserica este o familie cu mulţi fii, iar capul ei este Hristos. Toţi credincioşii creştini din toate generaţiile alcătuiesc Biserica numită şi trupul tainic al lui Hristos, adică trupul duhovnicesc, în comparaţie cu trupul pămîntesc al omului.

După trup, alcătuim arborele sau trupul adamic din carne şi sînge, şi vom purta şi mai departe trupul de carne şi sînge. Însă prin încreştinare, trupul adamic al omului trupesc moare prin taina Sfîntului Botez şi trăieşte acum trupul înnoit prin Hristos, născut, nu din carne şi din sînge, ci născut duhovniceşte prin Duhul Sfînt de la Dumnezeu. Această naştere sfinţeşte şi carnea şi sîngele prin Hristos care a murit şi a înviat, din care şi noi ne împărtăşim şi ne schimbăm, atît prin natura noastră sufletească, cît şi trupească, în oameni duhovniceşti. Între membrii Bisericii lui Hristos acum trebuie să trăiască Hristos prin iubire. În ei să fie gîndul lui Hristos, în ei să fie simţămintele lui Hristos, în ei să fie viaţa lui Hristos. Adică în ei să trăiască tainic Hristos. Numai astfel creştinii alcătuiesc trupul tainic al lui Hristos, dacă împlinesc cu iubire poruncile Lui.

21. Ce înţelegem prin Biserica luptătoare şi Biserica biruitoare?

— Biserica luptătoare a lui Hristos o formează creştinii de pe pămînt. O parte dintre ei sînt fii activi care duc lupta împotriva păcatului şi păstrează totodată şi învăţătura dreptei credinţe. Aceştia ajung la o stare de mai multă imunitate în faţa păcatului, împotrivindu-se răului. Cu aceştia se împlineşte cuvîntul Domnului, care zice: « Cel ce va face şi va învăţa, acela mare se va chema în Împărăţia cerului» (Mt. 5, 19). A doua parte dintre fiii Bisericii luptătoare sînt creştinii căzuţi în zona de influenţă

a păcatului și a răului diavol. Deși poartă pecetea harului Sfîntului Duh, prin Botez și Mirungere, sînt pradă păcatului și uneltirii celui rău. Și aceștia pot să se salveze cît sînt în viaţă, de se vor pocăi şi vor reactiva lupta, cerînd totodată iertare și ajutorul lui Dumnezeu şi păstrînd dreapta credinţă. O altă categorie sînt membrii neascultători ai Bisericii, care schimbă și strică poruncile dumnezeiești, adică învăţătura cea dreaptă, şi învaţă altfel de cum a învăţat Domnul și urmașii Săi, Sfinţii Apostoli. Părinţii apostolici, episcopii și preoţii în Biserica istorică, care n-au schimbat și nici n-au adăugat, nici n-au scos ceva din învăţătura lui Hristos, aceștia, după cuvîntul Domnului « mai mici se vor chema în Împărăţia cerurilor» (Mt. 5, 19).

Biserica biruitoare este a celor ce au trecut la cele veşnice, care s-au dovedit activi în viaţa pămîntească, cîștigîndu-și însușiri cît mai multe, asemănătoare cu ale lui Dumnezeu, prin luptă, pentru care s-au încununat cu cununa neveștejită a mîntuirii. Prin cele două Biserici înţelegem Biserica lui Hristos cea una în plină acţiune, în cer și pe pămînt, pe care o crește, o curăţește și o sfinţește. Peste amîndouă Bisericile împărăţește Domnul care zice: « Datu-Mi-s-a toată stăpînirea în cer și pe pămînt» (Matei 28, 28).

22. Cum ajută Biserica și slujitorii ei la ridicarea omului din păcate?

— Biserica și slujitorii ei îi ajută pe credincioși, care sînt membrii Bisericii, să ducă o viaţă curată și sfîntă, iar cînd cad în păcate, îi ajută să se ridice prin îndemnuri la pocăinţă, prin predica zilei, prin pilda vieţii lor, prin cărţi sfinte, prin sfaturi ocazionale ce le pot da și în mod special prin taina pocăinţei — spovedaniei, în care omul își mărturisește păcatele și ia o hotărîre de îndreptare. În astfel de ocazii preotul îi poate arăta gravitatea și urmările păcatului de care s-a făcut vinovat creștinul şi îl determină să se îndrepteze, să înceapă o viaţă curată, dîndu-i exemple, atît din Sfînta Scriptură, cît și din viaţa curentă a credincioșilor Bisericii.

23. Care sînt principalele mijloace ale Bisericii și slujitorilor ei prin care ne asigură mîntuirea sufletelor?

— Principalele mijloace de mîntuire ale Bisericii sînt cele șapte Sfinte Taine, fără de care nimeni nu se poate mîntui. După învăţătura Bisericii lui Hristos, mîntuirea o avem numai în Biserică. Mîntuirea se dobîndește prin credinţă dreaptă, dar și fapte bune. Pentru creșterea

noastră duhovnicească, pentru progresul spiritual ne trebuie cît mai multă rugăciune individuală, un duhovnic bun, deasă spovedanie, participare la Sfînta Liturghie regulat, multă milostenie şi împărtăşire mai deasă. Acestea toate ţin conştiinţa trează şi trezesc viaţa de evlavie a credincioşilor. Preotul, ca slujitor al Bisericii, trebuie să fie mereu activ, exemplu bun în toate, ca să influenţeze pe credincioşii parohiei sale la o viaţă de rugăciune şi de evlavie în jurul Bisericii lui Hristos, dîndu-le exemple din viaţa înaintaşilor noştri care au fost creştini buni şi nu s-au înstrăinat de dreapta credinţă nici în cele mai vitrege timpuri.

24. Ce datorie au credincioşii faţă de Biserică şi de păstorii lor?

— Credincioşii trebuie să asculte de Biserică, precum ascultă de Hristos, Care a întemeiat-o. Dacă Dumnezeu ne este Tată, Biserica ne este mamă. Apoi să asculte de păstorii Bisericii ca de Sfinţii Apostoli, pentru că episcopii şi preoţii sînt urmaşii direcţi ai Apostolilor. Credincioşii au datoria să împlinească poruncile Sfintei Evanghelii, care li se repetă mereu în Biserică şi să nu se adune niciodată în afară de ea, unde nu sînt păstorii lor, ca să nu cadă în secte. Nici să explice Sfînta Scriptură după capul lor, cum fac sectanţii, ci numai în Biserică. Mai sînt datori să meargă regulat la slujbele din Biserică împreună cu copiii lor, şi să ajute cu cele necesare Casa Domnului, ca să fie şi ei mîntuiţi şi binecuvîntaţi. Toţi cei care fac aşa, au bucurii şi pace pe pămînt şi mîntuire în cer.

25. Ce datorii au păstorii sufleteşti faţă de credincioşii pe care-i păstoresc? Ce raporturi trebuie să fie între preot şi credincioşi?

— Preoţii au datoria de a naşte fii duhovniceşti prin Taina Sfîntului Botez. Dar nu e suficientă numai naşterea. Cel ce naşte fii trebuie să le dea şi creştere. Creşterea are implicaţii şi obligaţii mai multe. Creşterea duhovnicească se face prin educaţie religioasă şi morală. Educaţia începe în familie şi se continuă în Biserică de către preot. Preotul care nu face catehizarea copiilor şi credincioşilor lui este ca un părinte care ţine copiii în întuneric şi foamete, care duce la moarte sigură. Preotul familist are copii trupeşti de care se îngrijeşte, îi hrăneşte şi îi creşte. Aşa trebuie să se îngrijească şi de fiii săi duhovniceşti, dîndu-le hrana duhovnicească, fără de care nu pot trăi. Adică rugăciune, Sfînta Împărtăşanie, catehizare, cărţi sfinte etc.

Biserica se compune din păstori şi păstoriţi. Raportul dintre preot şi credincioşi este acela dintre păstor şi turmă, dintre dascăl şi ucenici. Biserica, ca lăcaş de închinare într-o parohie, este o şcoală în materie de religie şi viaţă morală, de la care nu trebuie să lipsească credinciosul, iar preotul să-şi facă datoria de dascăl şi de părinte sufletesc, în spiritul dragostei creştine şi al jertfelniciei, avînd model pe unicul dascăl Hristos. « Ajunge ucenicului să fie ca dascălul său» (Mt. 10, 25).

26. Puţini ştiu că Sfinţia Voastră aţi botezat, pe cînd eraţi în închisoare la Jilava, pe părintele Nicolae Delarohia (Steinhardt) de origine evreu. Cum s-a desfăşurat botezul?

— A fost un botez unic. L-am oficiat într-o celulă subterană de la Jilava, în prezenţa mai multor preoţi. Slujba botezului am făcut-o din memorie. După ce am rostit exorcismele (lepădările), l-am pus pe catehumen să spună de trei ori crezul. El ştia bine catehismul ortodox. Era cuprins de o bucurie greu de descris. Semăna cu Sfîntul Apostol Pavel pe drumul Damascului. După ce am sfinţit apa într-un ibric, am turnat-o peste creştetul lui, rostind solemn formula dogmatică: « Se botează robul lui Dumnezeu Nicolae în numele Tătălui. Amin. Şi al Fiului. Amin. Şi al Sfîntului Duh. Amin !». Apoi am cîntat cu toţii de trei ori: « Cîţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi îmbrăcat. Aliluia». Faţa lui iradia o lumină divină. Părea transfigurat ! Ochii noştri erau înlăcrimaţi.

După eliberare, Mirungerea a fost făcută la Schitul Darvari din Bucureşti. Dumnezeu să-l odihnească în cer !

27. Ce sfaturi duhovniceşti doriţi să daţi fiilor sufleteşti ai Cuvioşiei Voastre?

— Credincioşii de astăzi, dacă încă se roagă lui Dumnezeu e bine. Un bec, de exemplu, dacă e în contact cu energia electrică, luminează. Credinciosului îi recomand să ţină permanent legătura cu Dumnezeu prin rugăciune. De se roagă, încă e viu sufletul lui, încă e creştin ! De nu se mai roagă, nu mai este creştin !

Credinciosul să se roage lui Dumnezeu seara şi dimineaţa şi în timpul lucrului, rostind rugăciunea lui Iisus. Să se deprindă a citi rugăciunile după carte. Să plece genunchii seara şi dimineaţa şi să se roage cu atenţie. Cu mintea să înţeleagă, cu inima să simtă şi cu sufletul sîrguitor să trăiască momentul rugăciunii. Să se roage cînd se aşază la masă, zicînd

rugăciunea «Tatăl nostru», iar cînd se ridică de la masă să zică rugăciunea de mulţumire. La fel să înveţe şi pe copii, să-şi plece genunchii şi să se roage zilnic.

Apoi să fie nelipsiţi de la Sfînta Liturghie în Duminici şi sărbători. Dacă fac lucrul acesta, pe lîngă întărirea sufletească ce o dobîndesc, au posibilitatea să se iniţieze şi în cunoaşterea adevărurilor de credinţă. Pe fiii mei duhovniceşti îi mai îndemn ca în tot momentul şi locul să se silească a avea o stare de pace şi linişte sufletească, ştiind să mulţumească lui Dumnezeu şi pentru cele bune şi pentru cele aspre.

Omul are şi stări sufleteşti depresive, de multe ori nejustificate. Aceasta este o stare psihică bolnăvicioasă. Creştinul credincios trebuie să se vindece de ea. De multe ori folosim mînia, furia, ura, duşmănia, invidia şi adeseori ne vedem plictisiţi ori obosiţi fără temei şi ne vedem nemulţumitori înaintea lui Dumnezeu. În astfel de situaţii, ca oameni cuminţi să ne analizăm starea noastră sufletească şi vom observa că nu sînt motive temeinice să ne supărăm, nici să cîrtim, ci mai degrabă să-I mulţumim Domnului pentru toate. Frate creştine, ştii tu să mulţumeşti lui Dumnezeu? Învaţă-te ca în rugăciunile tale zilnice să-I mulţumeşti pentru toate bunurile materiale şi spirituale pe care le-ai primit în dar. Fiind conştient că toate acestea le primeşti ca pe un dar din mîna lui Dumnezeu, mulţumeşte-I şi Dumnezeu îţi va da şi mai mult prin munca ta cinstită ce o depui. Pe deasupra îţi va da pacea Sa sufletească ce n-o poate da decît numai Dumnezeu. Şi ne-o dă din belşug. Aceasta este fericirea ce trebuie s-o căutăm şi o putem dobîndi aici pe pămînt, ca şi în veşnicie, de vom stărui mereu în păzirea poruncilor lui Dumnezeu.

Zice Duhul Sfînt prin gura proorocului David: « Fereşte-te de rău şi fă binele, caută pacea şi o urmează !» Şi în alt psalm zice: « Iar mie bine îmi este a mă alipi de Domnul !».

30. Vă mulţumesc, Părinte Mina, pentru aceste frumoase gînduri şi sfaturi duhovniceşti adresate celor ce iubesc pe Hristos. Şi acum, ultima întrebare. Nu doriţi să mergeţi în pelerinaj la Ierusalim şi la Mormîntul Domnului?

— Nu doresc să merg, părinte Ioanichie, pentru că simt Mormîntul Domnului în inima mea! Banii care trebuie să-i dau pentru drum pînă la Ierusalim, îi dau mai bine la săraci, şi prin ei îmi cumpăr bilet pentru Ierusalimul cel de sus!

MONAHIA AGATA CIUCIU *

Mînăstirea Sihastru

Aşezată pe un platou însorit, înconjurată de păduri şi poieni, pe malul stîng al rîului Siret, Mînăstirea Sihastru este un colţ de rai sau, mai bine-zis, o grădină a lui Dumnezeu pe pămînt. Dar nu aşezarea geografică şi cadrul natural dau frumuseţe şi viaţă unei mînăstiri — deşi călugării au iubit dintotdeauna natura, florile, pădurea, liniştea — , ci viaţa duhovnicească a monahilor dintr-o mînăstire. Aceea contează înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor. Fără o trăire vie în Hristos, prin rugăciune, smerenie şi iubire, nici un loc, oricît de frumos ar fi la vedere, nu este frumos pentru suflet, nu odihneşte duhul, nici nu mîntuieşte pe nimeni.

Mînăstirea Sihastru rămîne însă o oază de viaţă monahală duhovnicească, o grădină a lui Dumnezeu în care se nevoiesc 60 de suflete şi se străduiesc să devină mirese ale lui Hristos prin curăţire de patimi şi lucrarea faptelor bune. Între ele, de o deosebită cinste şi autoritate morală se bucură monahia Agata, fostă stareţă a acestei binecuvîntate obşti timp de 20 de ani. La vîrsta ei, de aproape 80 de ani, este considerată pe drept cuvînt cea dintîi mamă duhovnicească a tuturor. Blîndă, smerită, cu dragoste faţă de toate, cu rugăciunea permanent pe buze, nelipsită de la biserică şi mereu îngrădită cu cugetarea morţii, maica Agata se bucură acum spre sfîrşitul călătoriei de roade şi bucurii sufleteşti. bogate. Ucenicele şi fiicele ei duhovniceşti o ascultă, îi cer adeseori sfatul, iubesc biserica şi rugăciunea de taină şi laudă pe Dumnezeu ziua şi noaptea.

Am invitat pe maica Agata la un mic dialog duhovnicesc, pe care cu greu l-a acceptat. Sfaturile şi mărturisirile sfinţiei sale ziditoare de suflet le comunicăm cititorilor acestei cărţi, în paginile de mai jos.

1. În ce mînăstire v-aţi format duhovniceşte, maică Agata?

— Întrucît în satul natal, Buciumeni — Galaţi, era o mînăstire de călugăriţe cu acelaşi nume, m-am ataşat de mică de obştea acestei

* Născută în anul 1909 în comuna Buciumeni, jud. Galaţi, a intrat în Mînăstirea Buciumeni în 1923. A fost tunsă în monahism în 1937 şi stareţă la M-rea Sihastru între anii 1966—1986.

mînăstiri. Părinţii mei mă duceau adeseori să ascult sfintele slujbe aici şi mă întorceam fericită acasă. Maicile mă cunoşteau toate. Cînd s-a atins darul lui Hristos de inima mea, n-am mai putut sta acasă. În anul 1923, la 14 ani, am intrat în mînăstire. Maica stareţă Evghenia Chebac m-a primit cu dragoste şi m-a numărat în rîndul celor 50 de vieţuitoare. Aceea a fost cea mai fericită zi din viaţa mea. Părinţii mei şi creşterea de acasă, ca şi maicile din Mînăstirea Buciumeni au contribuit cel mai mult la intrarea mea în monahism.

2. Ce duhovnici şi starețe bune aţi avut şi ce vă învăţau?

— În primul rînd m-am folosit de sfaturile părintelui Daniil Chiriac, primul meu duhovnic de la Buciumeni, care mi-a imprimat în suflet dragostea sfîntă pentru mînăstire. La prima mea mărturisire, părintele Daniil mi-a spus: « De vei urma aşa pînă la sfîrşit, adică în feciorie, în ascultare şi smerenie, vei fi ca o mlădiţă în împărăţia lui Dumnezeu». Stareţa mea Evghenia m-a deprins de mică cu postul şi rugăciunea. Cînd începeam Postul Mare îmi spunea: « Soră Agripina, se cuvine în Postul Mare să postim zilnic măcar pînă la ora trei după amiază, mai ales miercurea, cînd a fost vîndut Domnul, şi vinerea, cînd S-a răstignit pe Cruce pentru noi, păcătoşii; căci numai aşa îţi va auzi Dumnezeu orice cerere în viaţă». Am mai avut duhovnic pe părintele Ermoghen Loghin. El ne învăţa să iubim biserica, să mergem cu dragoste la sfintele slujbe şi să ne facem canonul de rugăciune şi metanii la chilii.

3. De cînd sînteţi în obştea Mînăstirii Sihastru şi ce realizări duhovniceşti aţi avut aici ca stareţă?

— Am fost transferată de la Buciumeni la Sihastru în anul 1955, cînd s-a transformat această mînăstire în obşte de călugăriţe, iar din 1966 am fost numită stareţă. Am condus Mînăstirea Sihastru, cu ajutorul lui Dumnezeu şi al Maicii Domnului, timp de 20 de ani. Cel mai mult mi-au ajutat în această grea ascultare duhovnicii mînăstirii, protosinghelii Casian Caraba şi Clement Cucu, de curînd trecut la Domnul. Ei menţineau sfintele slujbe şi ajutau mult la împăcarea duhovnicească a obştii şi a credincioşilor care veneau la noi. Mare valoare are un duhovnic bun într-o mînăstire. Prin el lucrează Duhul Sfînt la unitatea sufletească a obştii, a inimilor, ca toţi să cugete şi să lucreze la fel. Duhovnicul bun izgoneşte orice tulburare şi ispită din obşte, el păzeşte morala mînăstirii, el ţine direct legătura între Dumnezeu şi oameni pe pămînt, prin Sfînta Liturghie şi harul preoţiei. De aceea, cine ascultă de duhovnic, de Dumnezeu ascultă, şi merge sigur pe calea mîntuirii.

Ca realizări în timpul stăreţiei mele, dau slavă lui Dumnezeu pentru toate. Mai întîi sînt mulţumită că am primit peste 30 de surori noi în

mînăstire, pe care le-am povăţuit pe calea mîntuirii. Am rînduit Sfînta Liturghie zilnic şi toate slujbele după tipicul nostru monahal. Am respectat programul bisericii, al ascultărilor şi al rînduielii de chilie şi am cultivat în sufletele maicilor şi surorilor virtuţile monahale principale: ascultarea, rugăciunea, smerenia, fecioria, răbdarea, iubirea, blîndeţea, sărăcia de cele materiale şi bucuria în Hristos. Am lucrat mult şi la înnoirea generală a mînăstirii. Am zidit chilii noi, am zidit o clopotniţă nouă, trapeză, bucătărie, arhondaric, am adus apă potabilă în incintă şi, mai ales, am restaurat total biserica mare şi am repictat-o. În 1983 a fost resfinţită de Prea Sfinţitul nostru Episcop Epifanie al Buzăului. În prezent se restaurează schitul Oancea de alături unde s-a construit o bolniţă pentru călugăriţele suferinde şi au loc şi alte lucrări de înnoire.

4. Sînteţi mulţumită de atmosfera duhovnicească a obştii pe care aţi format-o?

— Mulţumesc bunului nostru Mîntuitor pentru sufletele pe care le-a adus în obştea noastră. Toate iubesc rugăciunea, ascultarea, smerenia, tăcerea şi viaţa neîntinată pentru mirele Hristos. Toate se ostenesc după putere să urmeze lui Hristos, să deprindă rugăciunea inimii, să se mîntuiască. Le iubesc ca pe fiicele şi surorile mele duhovniceşti şi ele mă iubesc şi se roagă pentru mine. Mai sînt, ca peste tot, ispite, încercări, greşeli, dar repede se căiesc, se mărturisesc, îşi cer iertare şi iarăşi biruieşte dragostea lui Hristos. Avem nevoie de mai multă smerenie, răbdare şi rugăciune.

5. Care este rînduiala vieţii de obşte la Mînăstirea Sihastru?

— Toate participă zilnic la Sfînta Liturghie şi celelalte slujbe. Apoi toate merg la ascultare. Unele, în gospodărie; altele, la ateliere, la cancelarie, la bucătărie, la grădină. Masa se dă de două ori pe zi şi se citeşte cuvînt la trapeză. Spovedania şi Sfînta Împărtăşanie se fac după rînduială, odată pe lună, sau cum hotărăşte duhovnicul. La chilie fiecare se nevoieşte tainic, cu binecuvîntarea duhovnicului. Majoritatea citesc la Psaltire şi practică rugăciunea lui Iisus, mai ales noaptea. Altele citesc acatiste din Ceaslov şi fac multe metanii. Altele postesc pînă seara, mănîncă legume, vorbesc foarte puţin şi practică rugăciunea neîncetată. Acestea sînt schivnicele. Ele se împărtăşesc mai des, săptămînal.

6. Ce maici mai duhovniceşti aţi cunoscut în mînăstire?

— Dintre cele mai nevoitoare, amintesc doar cîteva. Maica Minodora Leviţchi, care citea zilnic întreaga Psaltire şi practica rugăciunea inimii. Era ca o mamă duhovnicească pentru toate. Maica Melania Ciobănaşu respecta cu sfinţenie slujbele bisericii şi era prima la orice ascultare de

obşte. Tăcea, lucra şi se ruga. Maica Neonila Platon era cu ascultarea la păsări. Aşa de bine le îngrijea că toate mergeau după dînsa. Sufletele iubitoare de Hristos şi smerite sînt cinstite de întreaga creaţie a lui Dumnezeu. Ce să vă spun de două maici duhovniceşti, Evdochia şi Zenaida, care se nevoiau în desăvîrşită iubire. Iubeau mai ales ascultarea şi rugăciunea. Odată maica Evdochia vede în vis două cărări care duceau spre cer. Ea a înţeles că în curînd trebuie să plece la Hristos. A trimis cuvînt şi maicii Zenaida să se pregătească de plecare. După un ceas maica Evdochia şi-a dat sufletul în mîinile Domnului. După încă trei ceasuri şi-a dat duhul şi maica Zenaida. Ne-am uimit toată obştea de viaţa şi sfîrşitul lor aşa de minunat. Iată că iubirea este nemuritoare. Cei ce sînt ai lui Dumnezeu se iubesc şi pe pămînt, în necazuri, în ispite, în moarte; se iubesc desăvîrşit şi după moarte, în veşnicie.

Avem cîteva maici foarte nevoitoare şi acum în obştea noastră, dar pentru smerenie şi discreţie nu le amintesc numele. Dar Dumnezeul mîngîierii le va răsplăti tuturor după osteneală.

7. Ce bucurii duhovniceşti aţi avut în viaţa monahală?

— Mă bucur de viaţa monahală la care m-a adus Dumnezeu şi de darurile care mi le-a dat pe pămînt. Mă bucur de Sfînta Liturghie, că mă pot ruga şi citi sfintele cărţi, mai ales Sfînta Scriptură. Mă bucur că ne-a dat Dumnezeu ucenice bune să ne mîngîie la bătrîneţe. Mă bucur cînd am cîte o lacrimă la rugăciune şi cînd mă apropii de Prea Curatele Taine. Mă bucur de mamele care nasc şi cresc copii pe pămînt. Mă bucur de flori, de oameni, de roadele cîmpului, de toată zidirea lui Dumnezeu. Mă bucur că port în mine pe Hristos şi nădejdea mîntuirii, cea mai mare comoară a sufletului meu. De toate m-am bucurat şi mă bucur de cîte mi-a rînduit bunul Dumnezeu. Mă bucur că am odihnit şi primit în mînăstire multe maici din alte mînăstiri trimise în pribegie, alinîndu-le întristarea şi lacrimile. Mă bucur că m-am închinat şi eu la Mormîntul Domnului din Ţara Sfîntă. Desigur, multe bucurii mi-au fost create şi de cei din jur care m-au înţeles şi ajutat să realizăm o parte din idealurile duhovniceşti ale vieţii noastre. Pentru toate aceste bucurii ale inimii mele,mulţumesc Mîntuitorului nostru Iisus Hristos. Aceste bucurii alungă de la mine frica morţii. Totuşi am multă nevoie de rugăciunile tuturor.

8. Ce sfaturi doriţi să daţi ucenicilor din mînăstire?

— Să se roage cît mai mult, să se păzească de orice păcat ucigaş de suflet, să-şi păzească fecioria trupească şi sufletească, dar să-şi cumpere din timp şi untdelemn în candele; să trăiască în ascultare, să asculte de duhovnic ca pe Dumnezeu, şi să-şi aducă aminte şi de mine după ce voi pleca din viaţa aceasta.

III

CONVORBIRI
cu
PĂRINȚI DIN MUNTENIA ȘI OLTENIA

ARHIMANDRITUL BARTOLOMEU ANANIA *

Arhiepiscopia Bucureştilor

Numele Prea Cuviosului Arhimandrit Bartolomeu Anania ne este tuturor bine cunoscut. Teolog de prestigiu şi predicator mult apreciat, misionar — timp de 11 ani — al Bisericii Ortodoxe Române peste hotare, clericul dintr-însul este dublat de scriitorul Valeriu Anania, autor a peste 14 volume de poezie, proză, teatru, memorialistică şi eseuri, membru titular al Uniunii Scriitorilor din România, deţinător al Premiului pentru dramaturgie pe 1982 al aceleiaşi Uniuni.

De cînd s-a retras din munca administrativă, Părintele Anania, cum i se spune în general, îşi petrece mai mult de jumătate dintr-un an în casa singuratică, de sub pădure, a Mînăstirii Văratec, printre cărţi şi manuscrise. Aici l-am găsit şi acum, lucrînd la noua sa operă, *Cerurile Oltului*, o carte-album asupra mînăstirilor şi schiturilor

* Născut la 18 martie 1921 în comuna Glăvile, judeţul Vîlcea. Şcoala primară, în satul natal. În 1941, absolvent al Seminarului Central din Bucureşti. În februarie 1942 devine călugăr şi ierodiacon în Mînăstirea Antim din Capitală. În 1943, bacalaureat al Liceului Mihai Viteazul. Între 1941—1948, studii complete de Teologie la Bucureşti, Cluj şi Sibiu — şi incomplete de medicină umană şi muzică instrumentală la Sibiu şi Cluj. Licenţiat în Teologie. Între 1948—1958 ocupă funcţii succesive în Patriarhia Română: intendent, inspector pentru învăţămînt, asistent universitar, bibliotecar-şef. Între anii 1965—1976 lucrează în serviciul Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române în America şi Canada, ca director al cancelariei, redactor al revistei şi almanahului « Credinţa», director al Departamentului Publicaţiilor, reprezentant pentru relaţiile inter-bisericeşti ; este şi membru în două comisii (Ecumenică; Studii şi Proiecte) ale Conferinţei Permanente a Episcopilor Ortodocşi din cele două Americi. În 1967 este hirotonit ieromonah, după care Sfîntul Sinod îi acordă rangul de arhimandrit. În această perioadă face parte din mai multe delegaţii, călătoreşte, scrie şi conferenţiază în numeroase ţări din patru continente, ţine prelegeri în centre religioase şi universitare, publică nenumărate articole, studii şi eseuri teologice. Membru fondator al Sălii Româneşti din Universitatea Waynle, Detroit. În 1976 revine în ţară şi funcţionează ca director al Institutului Biblic pînă în 1982, cînd îşi cere pensionarea. Distins cu « Crucea Patriarhală», « Ordinul Sfîntului Mormînt» al Patriarhiei Ierusalimului şi « Ordinul Sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel» al Patriarhiei Antiohiei.

din Eparhia Rîmnicului şi Argeşului, lucrare izvorîtă din marea sa dragoste pentru toate aşezămintele noastre de acest fel. Făcîndu-i cunoscută intenţia mea de a publica un al doilea volum de *Convorbiri duhovniceşti*, l-am rugat să-şi întrerupă lucrul, pentru un ceas sau două, şi să-mi răspundă la cîteva întrebări.

1. Spuneţi-mi cîteva gînduri despre viaţa duhovnicească din mînăstirile noastre de astăzi. Este ea în progres, sau nu, faţă de cea din deceniile trecute?

— Viaţa duhovnicească se ţine de dimensiunea lăuntrică a omului, singura care nu poate fi măsurată. Am citit undeva despre uluitoarele servicii pe care calculatoarele electronice le aduc statisticii, dar am reţinut şi observaţia că ele pot determina cu maximă precizie, de pildă, cîţi oameni de pe glob practică religia, dar le este imposibil să aprecieze cîţi anume dintre ei cred cu adevărat sau cît de puternică le este credinţa. În cartea Sfinţiei Tale *Convorbiri duhovniceşti*, nici unul dintre marii duhovnici interogaţi nu declară că ar practica rugăciunea lui Iisus sau că ar cunoaşte pe cineva care o face, ceea ce ar însemna, statistic vorbind, că acest fel de rugăciune, altădată înfloritor, a dispărut complet în zilele noastre. Cu toate acestea, eu sînt încredinţat că există încă destui — prezenţi sau nu în această carte — care o practică (şi tocmai acest fapt îi împiedică s-o şi mărturisească, în virtutea smereniei), după cum cred că în unele din chinoviile noastre, viaţa duhovnicească depăşeşte cu mult nivelul mediu. În acest plan — ca şi în acela al adevărului —, nu întinderea majorităţii contează, ci profunzimea minorităţii, a elitei spirituale. În vremea Sfîntului Atanasie cel Mare, imensa majoritate a creştinilor — inclusiv episcopii — deveniseră arieni, aşa încît se poate spune că, la un moment dat, Ortodoxia se sprijinea pe un singur om, ilustrul patriarh al Alexandriei, ceea ce însă nu a împiedicat-o să triumfe. În timpul lui Avraam, Sodomei i-ar fi trebuit numai zece drepţi pentru ca întreaga cetate să fie salvată. Eu cred că avem mai mulţi.

2. Ce teologi mari aţi cunoscut în ţara noastră şi îi aveţi la inimă? Ce aţi învăţat de la fiecare dintre ei?

— Anii războiului şi cei imediat următori mi-au răvăşit mult biografia, aşa încît, spre a-mi dobîndi o biată diplomă de licenţiat, a trebuit să trec prin nu mai puţin de trei Facultăţi şi Institute Teologice, în care străluceau profesori din generaţia de aur. Marilor mei dascăli le voi fi întotdeauna recunoscător, atît pentru multul pe care au putut ei să mi-l îmbie, cît şi pentru puţinul pe care am fost eu în stare să-l agonisesc. Erudiţia, seriozitatea, angajarea le erau comune, dar fiecare stăruie în amintire

printr-o anume notă personală. Din București îi voi evoca, așadar, pe fermecătorul Grigore Pișculescu (Gala Galaction), severul și dreptul Teodor M. Popescu, elegantul Ioan G. Coman, sfătosul Nicolae M. Popescu; din Cluj, pe delicatul Liviu Munteanu și pe ironicul Isidor Tudoran; din Sibiu, pe mărinimosul Nicolae Neaga, pateticul Teodor Bodogae, tumultuosul Nicolae Mladin, pedantul Grigore T. Marcu, timidul Emilian Vasilescu. De la Teodor M. Popescu (căruia i-am fost, o vreme, asistent) am învățat îndeosebi metoda riguroasă a lucrului științific, de la orientarea bibliografică și lectura ordonată, pînă la întocmirea exactă a unei fișe documentare. (Istoricul bisericesc era însă dublat de un foarte rafinat și sensibil teolog; de la el ne-au rămas, în manuscris, cîteva sute de predici, cuvîntări și meditații, asupra cărora aș vrea să mă aplec cu pietate și iubire în vederea publicării). Lui Ioan G. Coman (singurul profesor care m-a « trîntit» vreodată la un examen) i-am devenit, mai tîrziu, colaborator; intenționam ca, împreună, să traducem în românește opera poetică a Sfîntului Grigorie de Nazianz, dar noile mele seisme biografice ne-au întrerupt munca după numai vreo șapte sau opt poezii. De la el am deprins implicarea Logosului în verbul literar. I-am pomenit, firește, numai pe aceia care, într-un loc sau altul, mi-au fost profesori de la catedră. Altfel, șirul lor ar fi mult mai lung. De la înțeleptul Stăniloae, de pildă, cine dintre noi nu are — și nu va avea întotdeauna — ceva de învățat?

3. Ce duhovnici deosebiți ați cunoscut prin mînăstiri și ce ați deprins de la ei?

— Duhovnicia e o treabă mult prea serioasă, personală și intimă spre a fi scoasă în priveliștea unei conversații. Dintre cele șapte Taine ale Bisericii, ea este singura menită să rămînă cu adevărat o taină.

4. Vă mai amintiți de sfaturile unora dintre marii noștri duhovnici?

— De la Părintele Arsenie Papacioc rețin o vorbă pe care mi-a spus-o într-o convorbire, acum vreo treizeci și ceva de ani: pentru adevăratul duhovnic, actul mărturisirii nu mai e o problemă de doi, ci de unul!

5. Ca preot misionar peste hotare, ce v-a impresionat mai mult, ce satisfacții v-au rămas în suflet? Cum se desfășoară viața unui preot misionar departe de țară?

— Din cei unsprezece ani de muncă de Arhiepiscopia noastră din America și Canada, zece i-am cheltuit în administrație de centru, presă, cultură, învățămînt, ecumenism, alergături, și numai unul în pastorația propriu-zisă, ca administrator temporar al unei parohii. Peste tot, misiunea

mea a fost aceea a cuvîntului rostit și scris. Din puțina mea experiență pastorală și din cea multă a altora, știu că o astfel de misiune este pe cît de grea, pe atît de frumoasă (aș spune și altfel: pe cît de frumoasă, pe atît de grea). Mediul e mai mult decît eterogen și eterodox, emigrația românească e departe de a fi unitară; noile generații — acum se ridică a cincea — trăiesc impasul dintre pierderea limbii materne și păstrarea identității naționale. Preoților li se cere adaptare rapidă și radicală la noile lor condiții de pastorație (dintre care cea materială nu e pe ultimul loc); religia în general se confruntă cu noi direcții și nuanțe ale secularismului. Biserica e obligată, acolo, să-și asume rolul pe care l-a avut aici de-a lungul multor secole; ea face nu numai religie, ci și învățămînt, cultură și istorie națională, educație civică, arbitraj în litigii, tradiție culinară și vestimentară, asistență socială. Noului său enoriaș, parohul îi este nu numai preot și duhovnic, ci și îndrumător, traducător, telefonist, șofer, mijlocitor pentru un loc de muncă, instructor și garant în conducerea automobilului, asistent de notar public, ofițer de stare civilă, apărător în instanțe judecătorești, martor și chezaș în probleme de cetățenie etc., etc. Biserica-locaș — ca spațiu liturgic — e de neconceput fără spațiul social anexat, în care membrii aceluiași grup etnic activ se regăsesc periodic în duhul propriilor lor tradiții. Peste tot și în toate, preotul este sufletul comunității, cumpănă și sinteză a generațiilor vechi și noi. În parohia Boian din vestul Canadei, de pildă, femeile poartă cu mîndrie, la marile sărbători, straiele pe care mamele sau bunicile lor le-au adus cu ele, acum o sută de ani, din Boianul de obîrșie. Dacă un etnolog ar vrea să-și reprezinte, pe viu, acest costum popular, el va trebui să meargă, nu în satul bucovinean — unde un secol e de ajuns pentru ca acesta să evolueze sau, poate, să dispară —, ci în comunitatea de lîngă Wellington. Aceleași femei sînt însă familiare cu ultimul tip de automobil sau cu cele mai moderne și sofisticate mașini agricole. În spațiul liturgic și social al parohiei se petrec întîlnirea, armonizarea și sinteza unor mentalități pe care nici Eminescu, cu tot geniul său, nu le credea coincidente. E miracolul și frumusețea misiunii pastorale în emigrație. Dar impresiile mele cele mai puternice mi-au fost lăsate de vizitarea bolnavilor în spitale.

6. În calitate de director al Institutului Biblic din cadrul Patriarhiei Române, ce cărți deosebite ați tipărit? Ce satisfacții sufletești aveți astăzi?

— Consider că în cei șase ani cheltuiți la direcția Institutului Biblic nu mi-am făcut decît datoria. Nu-mi stă acum la îndemînă să enumăr cărțile — chiar pe cele importante — care au apărut în acest timp, dar tare îmi este cu priință să pomenesc urnirea a trei începuturi. Colecția

« Părinţi şi scriitori bisericeşti» a fost iniţiată de patriarhul Iustin Moisescu. Munca mea s-a sprijinit enorm pe competenta şi inimoasa colaborare a celor zece membri ai Comisiei de editare, mari profesori de teologie, aşa încît ea s-a limitat la probleme de organizare, coordonare, sinteză şi, cînd a fost cazul, de arbitraj. Un an şi jumătate s-a lucrat numai la selecţionarea autorilor sacri şi a scrierilor lor, la întocmirea planului general, la stabilirea criteriilor de tălmăcire, comentare şi editare, la găsirea şi angajarea celor mai buni traducători, la studierea şi asigurarea condiţiilor grafice. Este un proiect de lungă durată, începutul e bun şi promiţător, din cele 90 de volume plănuite, au apărut — mi se pare —paisprezece, şi trăiesc bucuria de a le vedea numărul sporind. O altă serie este « Biblioteca Teologică», şi-mi amintesc cu emoţie de bucuria profesorului Ioan G. Coman din ceasul cînd i-am cerut să pregătească pentru tipar manuscrisul operei sale « *Scriitori bisericeşti din epoca stră-română*», carte din care avea să se dezvolte cunoscuta lucrare a Mitropolitului Nestor Vornicescu. A treia serie este aceea a albumelor *Arta creştină în România*, pentru al cărei prim volum am bătut multe drumuri alături de autorul său, profesorul I. Barnea, pe la muzee, colecţii de artă, institute de istorie şi şantiere arheologice, colectînd şi completînd materialul iconografic. Ajunsă la al cincilea volum, seria continuă. Nu-mi pot refuza mîndria (în înţelesul bun) de a fi editat *Dogmatica* — în trei volume — a profesorului D. Stăniloae, *Dicţionarul de teologie ortodoxă* al profesorului I. Bria şi — de ce nu? — primele două cărţi ale actualului şi stăruitorului meu interlocutor. În acelaşi sens şi cu acelaşi simţămînt, aş mai adăuga ceva: în ultimii trei ani ai directoratului meu, după lungi şi anevoioase consultări, studii, cercetări, probe de transliterare şi de tipar, s-au creat premisele mult aşteptatei ediţii jubiliare a *Bibliei* din 1688, zisă *a lui Şerban*. Una din bucuriile mele este aceea de a o şti, în momentul de faţă, în curs de tipărire. Un mare act de cultură românească.

7. Într-adevăr, cununa tipăriturilor vechi o formează Biblia din 1688. Cum a putut fi ea tradusă şi realizată aşa de impecabil într-o epocă în care puţine ţări creştine aveau Biblia în limba vorbită?

— Cum anume, nu ştiu. E miracolul oricărei creaţii de geniu. Dumnezeu i-a oferit poporului român şansa ca, în unul şi acelaşi moment istoric, să existe şi să-şi dea mîna oameni ca spătarul Nicolae Milescu, fraţii Greceanu, alţi cîţiva cărturari, Stolnicul Constantin, domnitorul Şerban Cantacuzino şi, în umbra acestuia, luciditatea, evlavia şi punga lui Constantin Brîncoveanu. Asemenea şanse sînt rare în viaţa unui neam. Noi am avut-o şi, iată, o readucem în actualitate prin monumentala

ediţie jubiliară care se constituie, încă de pe acum, într-un mare şi nobil eveniment cultural.

8. Ce lucrări noi mai pregătiţi?

— În chiar momentul de faţă lucrez la o carte-album, *Cerurile Oltului*, asupra aşezămintelor monahale şi a principalelor monumente creştine din Eparhia Rîmnicului şi Argeşului (judeţele Vîlcea, Argeş şi Olt), carte pe care o nădăjduiesc tipărită în chiar cursul acestui an şi în paginile căreia voi spune tot ce cred eu despre vechea noastră artă bisericească. Deocamdată pot mărturisi că sînt copleşit de reîntîlnirea (adică o întîlnire atentă, negrabnică şi interioară) cu frescarii de altădată, îndeosebi cu cei din timpul Basarabilor Mircea şi Matei şi a celuilalt Basarab, Constantin Brîncoveanu, voievodul-martir. Încerc un comentariu în adîncime, o seamă de şcoli la frumoasele imagini fotografice, ştiind de pe acum un singur lucru — anume, că neasemuita iscusinţă a acelor meşteri se sprijinea nu numai pe talent, învăţătură, exerciţiu şi evlavie, ci şi pe o foarte rafinată cultură teologică, fie a lor, fie a unor îndrumători imediaţi.

9. Printre oamenii de seamă pe care i-aţi cunoscut bine se numără şi fericitul întru pomenire Patriarhul Justinian, cel ce a cîrmuit Biserica Ortodoxă Română de la 6 iunie 1948 pînă la 26 martie 1977. Ce ne puteţi spune despre el?

— Despre Patriarhul Justinian mi-ar fi mai uşor să scriu o carte decît să răspund la cîteva întrebări. Ca orice mare personalitate, nu se lasă uşor abordat — şi nici cuprins — în cîteva fraze, oricît s-ar strădui ele să închege o sinteză. Cu cît timpul trece, cu atît statura lui creşte. Spun aceasta tocmai pentru că l-am cunoscut bine, pe durata a peste douăzeci şi trei de ani. I-am devenit colaborator la numai cîteva luni după intronizarea sa ca patriarh şi i-am rostit la căpătîi, în spital, primele rugăciuni de după trecerea sa întru cele veşnice. O vreme am locuit în aceeaşi casă cu el, am mîncat la aceeaşi masă, mi-am avut biroul de bibliotecar alături de al său, de nenumărate ori l-am însoţit în călătoriile sale prin ţară, am fost martorul multora din bucuriile, tristeţile, entuziasmele şi mîhnirile sale, şi nu odată mi-a încredinţat gîndurile ce-l frămîntau. E un univers sufletesc care depăşeşte cu mult ceea ce numim noi memorialistică.

10. Cum i-aţi devenit colaborator?

— În octombrie 1948 eram proaspăt — şi cam întîrziat — licenţiat în Teologie şi-mi căutam un loc de muncă. Maicile Olga şi Teodosia Gologan, vrednicele conducătoare ale şcolilor din Bistriţa olteană — unde funcţiona şi un liceu confesional — mă solicitaseră să ocup o catedră

de religie, devenită vacantă, dar pentru aceasta le trebuia, neapărat, aprobarea Patriarhului, Bistrița fiind pe atunci stavropighie. Folosind prilejul unui scurt popas al acestuia în mînăstire, maicile i-au făcut cunoscută intenția lor și m-au recomandat și m-au lăudat și m-au poleit cum au știut ele mai bine, dar rezultatul a fost altul. « Dacă băiatul ăsta, a zis înaltul oaspete, e numai pe jumătate din cît îmi spuneți voi, atunci n-am să vi-l las vouă, ci îl aduc la mine, căci sînt patriarh tînăr și am nevoie de oameni destoinici». Cum eu mă aflam tocmai atunci prin preajmă, m-a chemat, a stat de vorbă cu mine cam un sfert de ceas și acesta a fost începutul. Peste două zile eram instalat în palatul patriarhal.

11. Care era stilul său de viață și de muncă?

— Felul său de a fi a cunoscut, în timp, o evoluție pe care uneori am comparat-o cu aceea a unui celebru primat al Bisericii Anglicane. Primii ani i-au fost grei, foarte grei. Preluase cîrma Bisericii în epoca de mari prefaceri politice și sociale din țara noastră, o epocă de tranziție în care certitudinile își făceau loc și se instalau cu mare greutate. Marea societate se confrunta la tot pasul cu noul și noutatea. Însăși ascensiunea lui Justinian era menită să uluiască; în numai trei ani, un preot al unei parohii de provincie devenise arhiereu vicar la Iași, mitropolit al Moldovei și apoi patriarh al României. Oamenii nu sînt întotdeauna dispuși — sau capabili — să intuiască lucrarea lui Dumnezeu. Faptul nu trebuie să ne mire. Evanghelistul Ioan mărturisește că înșiși apostolii nu făceau la timp legătura între faptele Învățătorului și profețiile pe care acestea le împlineau; lămuririle au venit uneori foarte tîrziu de abia după Înviere, cînd episoadele s-au legat între ele și s-a alcătuit întregul. Eu sînt convins că patriarhatul marelui Justinian a fost rînduit de Dumnezeu, dar chiar și mie, care i-am fost aproape, mi-a trebuit timp să ajung la o astfel de încredințare; cu atît mai mult altora, de la unii ierarhi pînă la preoțimea de mir și mulțimea credincioșilor. Prietenii îi erau puțini, iar presa românească de peste hotare îi era de-a dreptul ostilă. I-au trebuit acestui om foarte multă răbdare, foarte multă înțelepciune și foarte mult tact pastoral pînă să depășească primele dificultăți și să-și cîștige adeziuni sincere. Era ferm convins că o nouă societate se instalează durabil în țara noastră, iar aceasta l-a ajutat să stabilească, încă de la început, relații clare între Biserică și Stat, de la punctele de convergență și colaborare pînă la limitele menite să-i asigure Bisericii integri-

tatea doctrinară. El ştia că numai într-un astfel de cadru lipsit de echivocuri era posibilă reorganizarea din interior a Bisericii, operă pe care şi-a propus-o şi a realizat-o ca nimeni altul. Că Patriarhul Justinian a fost un mare, un foarte mare organizator, este astăzi un loc comun. Despre aceasta — cum spune el însuşi în testamentul său — s-a scris şi se va mai scrie, iar eu nu am intenţia să insist. Vreau să subliniez doar faptul că, printre multe alte calităţi, el s-a dovedit a fi şi un mare legislator; prin statutul şi legiuirile elaborate de el i s-au creat Bisericii structurile solide în cadrul cărora ea funcţionează şi astăzi. Nici un sector nu i-a rămas străin sau periferic, de la asigurarea bazei materiale pînă la învăţămînt şi ecumenism. Ştia nu numai să elaboreze, ci şi să-şi aplice elaborările, direct sau prin colaboratorii pe care şi-i recruta exclusiv după criteriile competenţei, sîrguinţei, puterii de muncă, devotamentului. Acestora le cerea enorm, dar el se constituia în primul exemplu. Avea rara capacitate de a intui simultan ansamblul şi amănuntul, ideea generală şi ultimul ei obstacol virtual. Minte ageră, memorie uluitoare, clarviziune, credinţă în misiunea sa, smerenie umană şi demnitate eclesiastică, energie în continuă mişcare, prudenţă şi curaj, toate la un loc alcătuiau un luptător. Îi plăcea să-l citeze nu numai pe marele Pavel, care luptase «lupta cea bună», dar şi pe un strămoş al său, pandur în oastea lui Tudor Vladimirescu, spînzurat apoi de turci în clopotniţa bisericii. Cu cei buni se purta blînd şi generos; cu cei răi era aspru, dar nu vindicativ. «Dumnezeu — spunea el — nu vrea moartea păcătosului, ci îndreptarea lui». Oricînd şi pretutindeni prezent, nu era chip să-l minţi (eu însumi, pe la început, am încercat de vreo două ori, dar m-am lecuit repede). Apărea acolo unde nu te aşteptai, întotdeauna perfect informat şi întotdeauna ştiind ce vrea el şi ce trebuie să ceară de la tine. Preţuia mult pe colaboratorii care-i citeau intenţiile numai din privire, fără multă vorbă. Înzestrat cu o mare vocaţie de ctitor, nu isprăvea bine un şantier, că începea un altul — şi mai multe deodată, spre disperarea consilierilor care erau obligaţi să conducă fiecare cîte unul. De multe ori m-am gîndit că dacă Justinian ar fi avut banii şi meşterii lui Brîncoveanu, ar fi creat epocă. Unii spuneau că ştie să-şi facă istoria; el afirma că nu-şi face decît datoria. Sentimentul datoriei îl ţinea treaz ziua şi noaptea. Viaţa sa personală era puţină şi cumpătată. Asemenea ţăranilor din care se trăgea, se culca devreme şi se scula foarte de dimineaţă. Nu-şi îngăduia nici un abuz. Uneori spunea glumind că, întocmai ca oricărui popă

de ţară, îi plăcea să mănînce bine, dar că Dumnezeu nu-i îngăduie nici această singură plăcere; timp de peste douăzeci de ani, diabetul l-a obligat la un regim alimentar sever. La masă nu l-am văzut niciodată consumînd mai mult de un pahar de vin roşu, uneori îndoit cu apă. În intimitate era plăcut, deseori fermecător. Îi plăcea să povestească, dar repede îşi aducea minte că nu are timp de pierdut. În birou lucra cu toţi consilierii deodată, în aşa fel încît fiecare din ei să cunoască şi problemele celorlalte sectoare. În timpul plimbării zilnice de după-amiază, în grădină, acorda audienţele rămase de dimineaţă sau admitea altele noi, fără protocol; mulţi se învăţaseră să evite astfel filtrele secretariatului; Patriarhul ştia şi surîdea, punînd rezoluţia pe o hîrtie rezemată de scoarţa unui copac. Munca îi devenise lege de fier. Totuşi, într-o dimineaţă i-am văzut chipul brăzdat de oboseală şi mi-am permis să-i atrag atenţia că iar lucrase prea mult, în chiar timpul orelor de odihnă. « Să ştii, băiete, — mi-a spus — că nu munca îl oboseşte pe om, ci grijile».

12. În cartea de amintiri literare « Rotonda plopilor aprinşi » îl evocaţi pe Patriarhul Justinian ca păstrător al tradiţiei româneşti, împărţind personal pomana din ziua Moşilor. E o pagină emoţionantă.

— Am evocat acel moment pentru că era în legătură cu Arghezi. Vorbind însă mai cuprinzător, Justinian era nu numai un păstrător al tradiţiei, ci şi un exponent al ei. Pentru a mă explica, trebuie să amintesc iarăşi că patriarhatul său se consuma în contextul general al unei revoluţii care mărşăluia energic. Astăzi se ştie că noua societate instaurată în ţara noastră nu repudiază tradiţia, ci îi acordă preţuire pe măsură şi valorifică moştenirea culturală prin mijloace şi metode multiple. Dacă revoluţia consideră firesc ca, chiar în condiţii stabile, să-i acorde noului prioritatea absolută (noul fiind atributul propriu oricărei revoluţii), cu atît mai mult tradiţia anilor 50 înregistra un decalaj pe care Patriarhul Justinian l-a preluat, compensator, în numele Bisericii, instituţia tradiţională prin excelenţă, cea care, fără a ignora noul, cultivă prioritar moştenirea spirituală şi culturală a etniei, perpetuîndu-se în structurile ei originale şi în lumina noilor ei semnificaţii. Aşa se face, de pildă, că Patriarhul însuşi a organizat în biserici primele concerte de colinde, începînd cu catedrala şi paraclisele patriarhale; colindele au pătruns apoi în catehisme şi în cărţile de rugăciuni.

13. Patriarhul Justinian a făcut enorm şi pentru monahismul românesc. Deţineţi mărturii în acest sens?

— Foarte surprinzător a fost interesul pentru monahism din partea unui ierarh provenit din preoţimea de mir. Fireşte, s-a ocupat îndeaproape de problemele clerului. A fost el însuşi paroh de ţară şi apoi de oraş, rămas văduv de tînăr, cu doi copii, cunoştea ca nimeni altul viaţa preotului ortodox, cu gospodărie şi familie, şi s-a luptat să-i asigure acestuia un trai decent, un statut social şi condiţii optime de pastoraţie. În acelaşi timp însă cheltuia energii enorme pentru viaţa călugărilor şi călugăriţelor din Patriarhia Română, şi în primul rînd a celor din eparhia sa directă, Arhiepiscopia Bucureştilor. Reactivînd principiul clasic al împletirii rugăciunii cu munca, a imaginat şi împlinit felurite mijloace de cîştigare a traiului zilnic, de la cultivarea pămîntului pînă la meşteşugăria modernă. Cele mai multe din şantierele ctitoriilor sale erau în mînăstiri: la Sinaia, Zamfira, Ghighiu, Cernica, Pasărea, Plumbuita, Ţigăneşti, Ciorogîrla, Dealu, peste tot se construia, se preînnoia, se înfrumuseţa, se completa, se moderniza. La Dragoslavele, la Jercălăi, la Techirghiol au apărut schituri noi. Monahismul suferea însă nu numai de sărăcie, ci şi de incultură. Prin hotărîri întărite la nivelul sinodal, Patriarhul Justinian a înfiinţat un seminar teologic pentru călugări în mînăstirea Neamţ, două pentru călugăriţe la Agapia şi Hurezi, precum şi şcoli monahale elementare în mînăstirile mai mari. Aceasta a fost principala raţiune pentru care m-a numit, în 1949, inspector patriarhal pentru învăţămîntul bisericesc. Vizitele mele de serviciu la şcolile de cîntăreţi, seminariile şi institutele teologice erau mai mult de rutină; principala mea sarcină, primită direct de la Patriarh, era aceea de a alerga din mînăstire în mînăstire şi din schit în schit, de a cerceta personalul şi a îndruma spre cele trei seminarii pe toţi cei ce posedau un minimum de calificare în acest sens. Nu era deloc simplu; acţiunea Patriarhului avea de luptat, nu numai cu inerţia, cu neîncrederea, cu suspiciunea unor stareţi şi stareţe, dar şi cu mentalitatea retrogradă a unor duhovnici care credeau că dacă monahul se mîntuieşte cerşind şi fără să se spele, cu atît mai mult se poate mîntui şi fără să înveţe carte. Toate acestea, pe lîngă problema cadrelor şi materialelor didactice, a programelor analitice, a cursurilor şi manualelor, a mijloacelor de întreţinere. În ciuda tuturor dificultăţilor, seminariile şi şcolile monahale au funcţionat în bune condiţii, iar rezultatele se văd şi astăzi; mulţi din stareţii, stareţele şi cadrele mînăstireşti cu licenţă în

Teologie, cu studii şi călătorii în străinătate, sînt fructul acelor strădanii; cei mai destoinici ocupă înalte răspunderi de episcopi şi mitropoliţi. Patriarhul însă nu s-a mărginit la promovarea numai a culturii, chiar dacă aceasta era teologică; el s-a îngrijit, totodată, de împrospătarea spiritualităţii şi a îcurajat reinstaurarea dimensiunii filocalice în practica vieţii monahale. Pentru aceasta, el a apelat la monahi cu viaţă îmbunătăţită, a căror autoritate morală era mai presus de orice discuţie. L-a aşezat la Neamţ pe Arhimandritul Benedict Ghiuş, i-a scos din singurătate pe duhovnicii cei mai iscusiţi, în frunte cu Cleopa Ilie şi Arsenie Papacioc şi i-a trimis prin mînăstiri precum odinioară Iisus, prin cetăţi, pe apostoli. El însuşi s-a supus unui asemenea proces de înnoire, şi numai din acest unghi trebuie privită şi înţeleasă marea lui operă de canonizare a unor sfinţi români, în 1955; departe de a fi o acţiune pur administrativă sau numai de politică bisericească, ea traduce puternice impulsuri lăuntrice.

14. Se recunoaşte, în general, că a fost un mare patriarh?

— S-ar putea să las impresia că am încercat să-i idealizez portretul. Nu am avut această intenţie. Ca orice om, Patriarhul Justinian şi-a avut şi el slăbiciunile lui, de care el însuşi era conştient şi pe care noi, cei mai de aproape, i le cunoaştem tot atît de bine, Dar ceea ce caracterizează o mare personalitate sînt trăsăturile ei dominante.

15. Aţi amintit, în treacăt, despre testamentul Patriarhului Justinian. Este un document încă necunoscut. Se pare că l-aţi citit, poate că-l şi aveţi. Ce ne puteţi spune despre el — sau, dacă este posibil, din el?

— Am fost printre primii care l-au citit, după moartea Patriarhului, şi sînt în posesia unei copii xerox de pe singurul original existent, scris de mîna tremurîndă a bătrînului suferind, pe douăzeci de pagini, cu ştersături, adaosuri şi îndreptări. Este, în fapt, ciorna unui text încheiat în ziua de 14 septembrie 1973, la Dragoslavele, pe care l-a revăzut şi completat în Bucureşti, la 7 martie 1976 — deci cu un an şi ceva înainte de moartea sa —, text a cărui definitivare stilistică ar fi urmat să fie făcut la o eventuală transcriere. Se vede că bătrîneţea şi boala nu i-au mai dat răgaz, dar documentul — iscălit şi datat — e cu atît mai autentic; minime corecturi de frazare nu pot impieta asupra conţinutului, ci dimpotrivă. Voi încerca să redau astfel cîteva extrase.

« TESTAMENTUL»

smeritului Patriarh Justinian al României

În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin.

Cunoscînd neschimbata hotărîre a Atotputernicului Dumnezeu asupra omului, după cuvintele: „Pămînt eşti şi în pămînt te vei întoarce" şi văzînd cum trîmbiţa morţii cheamă în fiecare zi către veşnicul locaş pe fiii oamenilor, după rînduiala Providenţei dumnezeieşti care a pus omului hotare vieţii lui, pe care nu le poate strămuta şi care cuprind în cea mai mare parte, după nestrăbătuta voie a Creatorului, osteneală, muncă şi moarte. Cum însă Providenţa dumnezeiască, care conduce cu atîta înţelepciune lumea, a ascuns oamenilor timpul cînd trebuie să se strămute din această viaţă în cealaltă, încît nu ştiu nici ziua, nici ceasul acestei strămutări, fiecare om trebuie totdeauna să fie pregătit pentru această călătorie şi mai cu seamă acela care, împovărat de zile şi ajuns la apusul vieţii, îşi aduce aminte de spusele Psalmistului: „Anii vieţii omului, 70; de este în putere, optzeci; restul, necaz şi durere".

Întru această stare ajungînd eu, simt nevoia de a mă pregăti, căci minunatul prezent trece pentru mine cu cea mai mare iuţeală, iar viitorul — totdeauna nesigur — se pare mai nesigur din zi în zi.

Fiindcă în cursul vieţii mele am ajuns la cele mai înalte demnităţi bisericeşti: Arhiereu Vicar, Mitropolit al Moldovei, Mitropolit al Ungrovlahiei şi Patriarh al României, mă rog pentru clerul şi credincioşii lor, fiii mei duhovniceşti, să le dea Dumnezeu orice bun, orice fericire, iertîndu-le toate greşalele cîte din întîmplare mi-au făcut şi îi rog să mă ierte şi pe mine de cîte le-am greşit ca om şi arhiereu. Tot aşa rog pe Prea Sfinţii Arhierei cu care împreună am slujit Domnului la altarul Bisericii Sale şi cu care împreună am servit şi sprijinit Patria, să-mi ierte orice le voi fi greşit şi să nu mă uite în rugăciunile lor.

Fiind cuprins de neputinţă şi bătrîneţe şi din zi în zi slăbind cu trupul, m-am gîndit să scriu acest duhovnicesc Testament prin care să fac cunoscut acelora care ar voi, după sfîrşitul meu, să caute averea din chilia mea, să nu se mai ostenească în zadar, nici să-i ispitească pe cei ce m-au slujit, ca să afle bogăţia mea sau comoara pe care am adunat-o ca Patriarh în cei peste douăzeci şi cinci de ani de patriarhat. N-am adunat aur şi argint, nici bijuterii sau pietre scumpe, fiindcă niciodată nu mi-am pus nădejdea în ele, ci totdeauna mi-am pus nădejdea în purtarea de grijă a lui Dumnezeu, care niciodată nu m-a părăsit. În tot cursul vieţii mele, deşi am fost supus slăbiciunilor omeneşti, milostivirea lui Dumnezeu cea nemărginită nu s-a depărtat de mine. Pentru aceasta m-am sîrguit să păşesc pe căile mîntuirii, îndeletnicindu-mă cu citirea şi tipărirea Sfintelor Scripturi şi cu învăţăturile Sfinţilor Părinţi, dascăli ai Bisericii Ortodoxe; potrivit cu duhul lor, am folosit

toate puterile mele spre zidirea, îndreptarea şi împodobirea sfintelor biserici şi sfintelor mînăstiri.

Despre viaţa şi activitatea mea s-a scris şi se va mai scrie. Din ceea ce s-a scris, precum şi din scrierile mele (în cele unsprezece volume de „Apostolat social" — pastorale, predici, cuvîntări etc.), cei din generaţiile viitoare vor afla calea pe care să-mi urmeze pilda, ca să-şi facă şi ei din plin datoria faţă de Biserică şi Ţară, pentru promovarea idealurilor şi aspiraţiilor lor.

Cu genunchii plecaţi mulţumesc Atotputernicului Dumnezeu că mi-a dăruit înţelepciune şi putere să înfăptuiesc unirea sufletească a tuturor românilor prin aducerea — în anul 1948 — a fraţilor români greco-catolici la sînul Bisericii-Mame sub bolta Ortodoxiei Româneşti. Las moştenire urmaşilor mei o Biserică românească unificată şi mă rog fierbinte lui Dumnezeu să lumineze continuu pe căpeteniile ei şi ale Ţării, pentru ca, strîns uniţi, să lucreze fără preget pentru întărirea şi înflorirea Bisericii Ortodoxe Române reîntregite. Acestui suflet românesc şi creştinesc, stăpînit de înfocată iubire de neam şi de caldă dragoste faţă de Biserica strămoşilor noştri, îi las cea mai scumpă moştenire pentru Neamul meu, fiind adînc convins că nu există un alt cheag duhovnicesc mai trainic pentru consolidarea şi unitatea sufletească a Românismului de pretutindeni, în afară de Biserica Ortodoxă Română a părinţilor noştri, care ne-a ocrotit în tot cursul veacurilor pline de multe primejdii, ne-a ţinut strînşi la sînul ei şi ne-a salvat în zile grele; a slăbi această duhovnicească unitate însemnează o primejdie mare pentru viitorul Neamului. Un „Nu" hotărît să se răspundă totdeauna celor ce ar încerca să spargă această unire sufletească a Românilor».

După o scurtă schiţă biografică, Testamentul continuă:

« Toată viaţa am iubit poporul muncitor şi am dorit îmbunătăţirea soartei lui. De aceea am ascultat cu toată preţuirea progresul şi ridicarea poporului român din sărăcia şi mizeria de veacuri.

Am iubit ştiinţa şi pe oamenii devotaţi ei şi am luptat contra ignoranţei şi apărătorilor ei. Am crezut că numai ştiinţa unită cu adevăratul sentiment religios va ridica clerul şi Biserica noastră la înălţimea cuvenită şi la conştiinţa datoriei. Am socotit că, fără cultură, clerul va continua să rămînă stăpînit de prejudecăţi, de vicii şi numai cu preocupări rituale.

1. Pentru formarea clerului am organizat şapte Seminarii Teologice cu o capacitate de peste 400 de elevi pe an fiecare seminar şi două Institute Teologice de grad universitar cu o capacitate de peste 600 de studenţi pe an fiecare; cel de la Bucureşti are cursuri de trei ani pentru doctoranzi. Programa analitică de învăţămînt în seminarii şi institute teologice am întocmit-o în spiritul celor afirmate mai sus. Au la dispoziţie în Bucureşti cele patru biblioteci cu zeci de mii de opere teologice, ştiinţifice etc., ai căror bibliotecari

le stau, de asemenea, la dispoziţie. Las urmaşilor mei aceste patru biblioteci, cu sfatul de a păstra în întregime fondul actual, de a continua procurarea de noi cărţi şi de a păstra în bune condiţiuni localurile seminariilor şi ale institutelor teologice universitare.

2. Pentru promovarea culturii teologice am organizat Tipografia Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, înzestrînd-o cu maşini moderne pentru toate secţiile. În ea se tipăresc cele trei reviste ale Patriarhiei şi revistele Mitropoliilor Ungrovlahiei şi Olteniei. S-au tipărit şi se tipăresc manualele pentru seminariile teologice şi pentru studenţii teologi. Pentru nevoile credincioşilor s-au tipărit cărţi de rugăciuni, psaltiri, icoane în culori, pliante şi monografii pentru mînăstiri şi monumente istorice etc.

3. Mulţumesc Milostivului Dumnezeu că mi-a dat răbdare şi putere să termin diortosirea şi îndreptarea tuturor cărţilor 1, 2, 3, 4 de cult ale Bisericii Ortodoxe Române şi să le tipăresc, în frunte cu Biblia [...] în 1968, precum şi ediţia a II-a (cîteva cuvinte indescifrabile), Noul Testament [. ...] în 1951 şi Noul Testament cu Psalmii [...] în 1970, Psaltirea în cinci ediţii [...], Apostolul, Evanghelia şi Cazania în două ediţii (îndreptate şi prelucrate de mine personal). La reviste, cărţi de cult şi la toate tipăriturile, ultima revizie şi îndreptare s-au făcut de mine înainte de a aproba tipărirea. Multe nopţi albe a cerut această osteneală. [...]

4. Pentru împodobirea şi alte nevoi ale bisericilor am construit atelierele de la Schitul Maicilor şi de la Mînăstirea Plumbuita şi am terminat pe cele de la Mînăstirea Ţigăneşti, înzestrîndu-le cu cele mai moderne maşini; pentru stofe şi broderii necesare odăjdiilor şi mitrelor arhiereşti, la Ţigăneşti; pentru catapetesme, mobilier pentru biserici, candelabre, sfeşnice, turnat clopote şi pregătit tămîie sintetică, la Plumbuita; iconiţe şi rame din plastic, în strada Vînători; pentru cruciuliţe, medalioane, candele, cădelniţe, icoane pictate, icoane îmbrăcate în metal, sfinte vase etc. etc., la Schitul Maicilor. Pe toate le las urmaşilor mei în plină activitate.

5. Mînăstirea Curtea de Argeş cu tot complexul ei, Mînăstirea Sinaia cu tot ansamblul ei, sanatoriile de la Techirghiol — cel vechi şi cel nou —, casa de odihnă de la Buşteni, localul Institutului Teologic din Bucureşti, cel al Seminarului de la Radu Vodă din Bucureşti şi reşedinţa de la Dragoslavele au fost aduse în proprietate Arhiepiscopiei Bucureştilor şi li s-a dat întrebuinţarea cuvenită.

6. Direcţia Monumentelor Istorice a restaurat în exterior Catedrala precum şi Paraclisul, căruia i-am reclădit cupola dărîmată de cutremurul din 1730. Clopotniţei, dărîmată de acelaşi cutremur, i-a fost reclădit — de către Arhiepiscopie — etajul în care a fost pus clopotul cel mare. Cutremurul din 1940 a dărîmat complet mînăstirile Dealul şi Ciorogîrla, clopotniţa şi partea cu etaj de la Viforîta etc. Ele au fost reclădite din fondurile Arhie-

piscopiei. Tot în 1940 un foc a nimicit incinta Căldăruşanilor, iar în 1943 a fost nimicită incinta Ghighiului de către bombele incendiare aruncate de aviaţia engleză. Au fost reclădite împreună cu biserica Mînăstirii Radu Vodă — care va fi paraclisul Seminarului Teologic de lîngă ea, cu reşedinţa Episcopului Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor.

7. În grija pe care am avut-o pentru preoţi — aripa dreaptă a Bisericii — le-am creat condiţii bune de existenţă pentru ei şi familiile lor, condiţii pentru căutarea sănătăţii, cît şi pentru bătrîneţele fără sprijin (sanatoriile de la Dealul şi Viforîta). N-am uitat nici pe călugări şi călugăriţe — aripa stîngă a Bisericii. S-au reparat bisericile, apoi s-au reparat unele case şi s-au construit altele din nou, în locul celor din paiantă şi chirpici. S-a introdus apă, lumină, iar în unele şi căldură. S-au închis cu zid unele, iar altele cu gard din prefabricate. În unele mînăstiri de călugăriţe cu personal mai mult am organizat secţii de ateliere ale Institutului Biblic (Pasărea, Ciorogîrla, Ghighiu şi Ţigăneşti); la Mămăeşti, Zamfira şi Suzana, secţii de artizanat ale cooperativelor din localitate».

Urmează o enumerare a principalelor danii făcute din veniturile sale personale, apoi dispoziţii testamentare privitoare la membrii familiei, precum şi la obiectele bisericeşti proprii (odăjdii, cruci, engolpioane, mantii, cîrji, bastoane, cădelniţe, sfeşnice, icoane, cărţi etc.) ce vor fi distribuite — după moartea sa — anumitor biserici, mînăstiri, colecţii muzeale, instituţii de învăţămînt bisericesc.

13. Păşind în al douăzeci şi optulea an de patriarhat şi aflîndu-mă spre sfîrşitul celui de al 74-lea an al vîrstei mele, am socotit că este bine să fac aceste însemnări, nu pentru lauda omenească — ştie Dumnezeu, pentru că toate cele amintite se văd de toţi —, ci ca să pot ruga cu toată căldura sufletului meu pe urmaşii mei ca cele neîmplinite în Biserica lui Dumnezeu din România, în seminariile teologice, în institutele teologice universitare, să le împlinească şi să le desăvîrşească».

Un capitol — probabil omis în curgerea ideilor — se ocupă de comunităţile româneşti de peste hotare, precum şi de îmbunătăţirile aduse aşezămintelor noastre din Ierusalim şi Muntele Athos. În încheiere:

« Aşadar, şi eu, smeritul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române — a românilor de pretutindeni —, fiind supus, ca om, legii muritorilor şi, prin urmare, aşteptîndu-mi mutarea din această lume vremelnică, am chibzuit că este bine să-mi pregătesc şi locul de odihnă pentru neodihnitul meu trup — ca să nu fie aceasta o povară pentru urmaşul meu. Văzînd că un nou mormînt lîngă cele două ale celor doi patriarhi predecesori ar strîmtora locul pentru credincioşi în Catedrală, şi găsind un loc liber în Biserica Mînăstirii Radu Vodă — pe partea stîngă, în dreptul mormîntului Voievodului ctitor — , am rînduit pe cheltuiala mea lucrările de amenajare a acestui loc pentru

îngropăciune. Las această grijă celui din urmă fiu duhovnicesc — hirotonit de mine —, P. S. Roman Stanciu, Episcopul Vicar al Arhiepiscopiei Bucureştilor, să fie executor testamentar. Prohodirea o vor face arhiereii hirotoniţi de mine şi diaconii Catedralei.

La închiderea acestui Testament, aflîndu-mă, din mila lui Dumnezeu, în toată întregimea minţii şi în deplină sănătate, binecuvintez din toată inima şi din tot sufletul pe cei ce mă urăsc şi m-au urît, pe cei ce m-au nedreptăţit şi pe cei ce mi-au făcut un rău văzut ori nevăzut, rugînd pe Milostivul Dumnezeu să nu judece faptele acestora, ci cu îndurare să-i ierte pe toţi, după cum i-am iertat şi eu.

Din adîncul inimii strig către Domnul Dumnezeul nostru şi al părinţilor noştri: Revarsă îndurarea şi binecuvîntarea Ta, Doamne, peste poporul dreptcredincios român, peste ţara şi Biserica noastră, peste conducătorii lor, dîndu-le acestora înţelepciune, sănătate, putere şi pace. Să fie neadormit ochiul Tău şi să privegheze în toată vremea ca ei să conducă în pace şi netulburaţi de nimeni, să sporească dragostea, bucuria şi fericirea. Milostive Doamne, auzi rugăciunea mea şi nu întoarce faţa Ta de la mine; întru îndurare, iartă-mi păcatele mele cele de voie şi cele fără de voie, cele întru ştiinţă şi cele întru neştiinţă, învrednicindu-mă şi pe mine, nevrednicul, să laud şi să măresc cu drepţii numele Tău, în vecii vecilor. Amin!

Făcut astăzi (14 septembrie, 1973/7 martie, anul 1976, în reşedinţa de la Dragoslavele — Muscel, judeţul Argeş) din Bucureşti.

Smeritul Arhiereu, † Justinian Marina,
Mitropolitul Ungro-Vlahiei
şi
Patriarh al României

16. Documentul este impresionant nu numai prin vastitatea cuprinsului, dar şi prin dimensiunea lui duhovnicească.

— Ca şi omul care l-a întocmit, el îi aparţine istoriei.

17. În calitate de arhimandrit şi slujitor al Bisericii lui Hristos, de peste 45 de ani, ce sfaturi duhovniceşti doriţi să transmiteţi, prin intermediul acestei cărţi, monahilor din mînăstiri?

— Biet pălmaş al spiritului, nu cred că port în mine vrednicia de a le da altora sfaturi duhovniceşti, cînd cu abia apuc să mă îngrijesc — şi să mă îngrijorez — de propriile mele slăbiciuni, neîmpliniri, păcate. Eu sînt cel ce are trebuinţa unor sfaturi înţelepte şi, mai ales, a unui bob de rugăciune.

ARHIMANDRITUL SOFIAN BOGHIU *

Stareţul Mînăstirii Antim

La Mînăstirea Antim, în sărbători, vin mulţi credincioşi. Îi atrag, îndeosebi, două lucruri. Slujbele frumoase ce se fac aici şi corul de formaţie monahală care dă vibrare interioară inimilor şi le înalţă curate spre Dumnezeu. Pe credincioşi îi mai adună la Mînăstirea Antim, poate, rugăciunile şi duhul marelui Mitropolit Antim Ivireanul, ctitorul acestui sfînt lăcaş, martirizat pentru Hristos în anul 1716; apoi predica însufleţită ce se rosteşte aici regulat în fiecare sărbătoare.

Dar mai este ceva care îi atrage pe credincioşi la Antim. Este blîndeţea, bunătatea şi dragostea duhovnicească a Părintelui Arhimandrit Sofian, stareţul acestui sfînt aşezămînt monahal.

Prea Cuvioşia Sa este căutat de credincioşi pentru că slujeşte aşa de frumos şi cu evlavie, pentru că se roagă lui Dumnezeu cu dragoste pentru fiecare, pentru că dă sfaturi de folos cu multă înţelepciune, pentru că este un pictor bisericesc renumit în toată ţara şi, mai ales, pentru că este considerat de credincioşi printre cei mai buni duhovnici din Capitală.

Toate acestea m-au îndemnat pentru a doua oară să invit pe bunul şi mult căutatul Părinte Sofian să colaboreze la cartea de faţă cu cîteva sfaturi duhovniceşti, pe care ni le oferă cu aceeaşi dragoste şi bunăvoinţă dintotdeauna.

1. Cum poate deveni omul locaş al Prea Sfintei Treimi?

— Prin Taina Sfîntului Botez, săvîrşit în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh, orice fiinţă omenească poate deveni locaş de drept

* S-a născut în satul Coconeştii Vechi — Bălţi, în anul 1912. În 1925 intră ca frate în Mînăstirea Rughi — Soroca. În 1940 absolvă Seminarul Monahal din Mînăstirea Cernica, iar între anii 1940—1945 termină Facultatea de Teologie, Academia de Belearte şi Şcoala de Pictură monumentală din Bucureşti. Este călugărit la Mînăstirea Dobruşa în 1936 şi hirotonit preot în 1940. A pictat mai multe biserici în ţară şi peste hotare şi a fost cîţiva ani profesor la Seminarul Monahal din Mînăstirea Neamţ. Din anul 1952 este stareţ şi duhovnic al Mînăstirii Antim — Bucureşti.

al Prea Sfintei Treimi. Iar prin pocăință și prin săvîrșirea faptelor bune devine locaș, de fapt biserică vie a Prea Sfintei Treimi, ca la Botez.

2. De cînd începe creștinul să poarte în el pe Dumnezeu și cum poate spori pe calea desăvîrșirii?

— Din clipa Botezului, omul devine fiu al lui Dumnezeu prin har, templu al Duhului Sfînt și locaș al Prea Sfintei Treimi. El poate spori pe calea desăvîrșirii prin păzirea poruncilor care se rezumă în porunca dragostei, după cuvîntul Mîntuitorului, care zice: « Cel ce are poruncile Mele și le păzește, acela este care Mă iubește pe Mine; iar cel ce Mă iubește pe Mine, iubit va fi de Tatăl Meu și-l voi iubi și Eu și Mă voi arăta lui» (Ioan 14, 21). Și iarăși: « Dacă Mă iubește cineva, va păzi Cuvîntul Meu și Tatăl Meu îl va iubi și vom veni la el și în el ne vom face lăcaș» (Ioan 14, 23).

3. Ce este un om îndumnezeit și cum poate ajunge la această treaptă înaltă?

— Un om îndumnezeit este un om unit cu Dumnezeu prin mijlocirea harului Duhului Sfînt. Această unire a naturii umane cu dumnezeirea nu schimbă firea omenească, precum fierul înroșit în foc nu schimbă firea fierului. Dar precum fierul înroșit, datorită focului, dobîndește o însușire nouă, de a deveni incandescent și de a arde, tot așa natura umană, datorită energiilor divine care sînt razele ființei divine, depășește granițele naturale, însă fără a-și schimba firea omenească și fără a se uni cu natura sau firea divină.

Omul îndumnezeit trăiește el însuși noua sa stare de « Dumnezeu după har», conștient în același timp de Creatorul său după fire. El gustă o fericire dumnezeiască, dar cu recunoștința de făptură . . . Cu alte cuvinte, e dumnezeu, dar nu încetează de a fi în același timp om; e dumnezeu prin lucrurile ce le săvîrșește, prin funcțiunile sale, dar conștient că e un dumnezeu prin mila unicului și marelui Dumnezeu, cum spune Părintele Dumitru Stăniloae în cartea sa de Teologie Morală (vol. 3).

La o asemenea stare de îndumnezeire se poate ajunge dacă omul se menține în neprihănirea dobîndită prin Sfîntul Botez, păzind și împlinind cu sfințenie, de-a lungul vieții, poruncile lui Dumnezeu.

4. Care sînt treptele, adică faptele bune, care ajută cel mai mult la îndumnezeirea omului?

— După învățătura creștină ortodoxă sînt trei trepte care duc la îndumnezeire:

a) *Purificarea*, adică despătimirea și înlocuirea patimilor cu virtuțile corespunzătoare, precum: credința, pocăința, gîndul că vom muri și

vom da seama de faptele noastre, smerenia, răbdarea necazurilor, paza minții și a gîndurilor, blîndețea, milostenia, sfințenia vieții. Aceasta este prima treaptă a urcușului duhovnicesc.

b) *Iluminarea*, a doua treaptă, se realizează prin citirea și contemplarea Sfintelor Scripturi și a Sfinților Părinți și prin rugăciunea curată sau rugăciunea inimii.

c) *Limanul dragostei și unirea*, adică *îndumnezeirea*, formează a treia și ultima treaptă a desăvîrșirii, la care ajung numai sfinții și cei aleși.

5. De cînd se întipărește chipul lui Dumnezeu în om? Cum poate deveni omul o icoană vie a lui Dumnezeu, în care se reflectă chipul celor trei persoane ale Prea Sfintei Treimi?

— Chipul lui Dumnezeu este întipărit în om de la nașterea lui și este luminat în chip deosebit prin Taina Sfîntului Botez. În mod practic, acest chip sau această icoană vie a lui Dumnezeu din noi se acoperă cu praful și cu fumul păcatelor noastre săvîrșite de-a lungul vieții. Pentru curățirea și luminarea chipului dumnezeiesc din noi se poate proceda ca la curățirea unei icoane înnegrite de vreme, de fum ori de mucegai. Însă, în loc de solvenții sau soluțiile folosite la curățirea unor asemenea icoane, aici se folosesc lacrimile pocăinței sincere, izvorîte din adîncul ființei noastre. Taina Pocăinței, prin care se dobîndește iertarea păcatelor, și faptele de milostenie făcute cu dragoste și smerenie, împreună cu rugăciunea curată, zilnică, ne curăță, ne luminează și ne îndumnezeiesc.

6. Dacă un creștin bun poartă în el pe Dumnezeu și devine icoană a Prea Sfintei Treimi, cel rău și robit de patimi ce trebuie să facă să se ridice la cinstea cea dintîi?

— După cum «fiii luminii», săvîrșind faptele luminii, devin icoane ale Prea Sfintei Treimi, tot așa fiii întunericului, săvîrșind fapte urîte și păcătoase, bucură pe diavol, care își face sălaș în inima lor, și devin după chipul lui: vicleni, mincinoși și răi. Prin pocăință sinceră și întoarcere la Dumnezeu, creștinul este iertat și devine din nou «teofor», adică purtător de Dumnezeu și icoană vie a Prea Sfintei Treimi.

7. Ce sfaturi dați credincioșilor pentru a părăsi păcatele și a purta în inimă numai pe Hristos?

— Sfaturi se pot da multe, potrivit cu starea lăuntrică a fiecăruia din noi. Dar un sfat esențial, de care trebuie să ținem seama fiecare din noi, este faptul că nu sîntem veșnici pe pămînt și că într-o zi, mai devreme ori mai tîrziu, vom muri, așa cum mor toți pămîntenii de la începuturile

lumii. După moarte vine judecata şi răsplata de care nu vom scăpa nici unul dintre noi.

Drept aceea, să fim atenţi cum ne trăim această vremelnică viaţă, păzindu-ne de păcat ca de otravă. Căci păcatul, adică orice faptă rea şi urîtă, ne izolează şi ne face netrebnici, nu numai faţă de Dumnezeu, ci şi faţă de familie şi de toţi semenii noştri.

Să ne trăim, aşadar, viaţa în demnitate şi muncă cinstită, folosind cu seriozitate toate sfaturile şi exemplele bune, care conduc la fapte bune şi de folos pentru noi înşine şi pentru societatea în care trăim.

8. Amintiţi-ne cîteva figuri deosebite de slujitori ai Bisericii lui Hristos, pe care i-aţi cunoscut în viaţă.

— Între figurile luminoase, cu aleasă viaţă duhovnicească, pe care le-am cunoscut la Mînăstirea Antim între anii 1941—1943, a fost şi smeritul ierarh Gurie Grosu, fost mitropolit.

Fiul cîntăreţului de la Nimoreni, din codrii Lăpuşnei, seminaristul distins de la Seminarul din Chişinău, teologul luminat de la Academia teologică din Kiev, misionarul plin de rîvnă pentru păstrarea dreptei credinţe, Mitropolitul unei întregi provincii, plin de dragoste pentru popor, Prea Sfinţia Sa avea darul rugăciunii neîncetate. Rugăciunea lui liniştită şi adîncă îi lumina întreaga făptură şi-i alunga orice tristeţe. El nu se ruga numai în Biserică, ci şi la chilie. În liniştea chiliei, el citea şi cînta domol, pe larg, toate slujbele după Minei şi Octoih, după Triod şi Penticostar, toate slujbele din Postul Mare şi din perioada luminoasă după Sfintele Paşti pînă la Rusalii. N-am văzut pînă la el un asemenea rugător, plin de dragoste pentru cele sfinte şi hrănindu-se cu atîta nesaţ din sfintele slujbe.

Privirea lui blîndă, pătrunzătoare şi smerită, glasul său melodios şi liniştit, cuvintele sale puţine şi înţelepte răspîndeau o pace odihnitoare în jurul său, încît, numai privindu-l, oricine îşi da seama că se află în faţa unui om al lui Dumnezeu, plin de har, de smerenie şi de dragoste.

Dacă sufletul său era plin de roadele Duhului Sfînt şi de neîncetat dor dumnezeiesc, în schimb, trupul său, «cortul cel de lut», firav şi ostenit, se istovea din zi în zi. S-a întîmplat că într-o zi din luna noiembrie 1943, cel ce a fost Mitropolitul Gurie, îşi dădea obştescul sfîrşit, în vîrstă de numai 66 de ani în obştea Mînăstirii Cernica.

A avut parte de o înmormîntare frumoasă în acea lună de toamnă tîrzie, recunoscîndu-i-se în ceasul morţii toate meritele, fiind cinstit de întreaga Biserică Română. Acesta era semnul de preţuire omenească

pe care i l-a oferit Ţara şi Biserica, în momentul cînd a păşit pe drumul veşniciei.

A doua figură de călugăr a fost şi Protosinghelul Nicodim Ioniţă. Pe părintele Nicodim l-am cunoscut în anul 1940. Era stareţ la Mînăstirea Antim încă din anul 1938. Pe vremea aceea, la Antim era un cămin pentru studenţii monahi, care, după ce terminau Seminarul Monahal de 8 clase, de la Mînăstirea Cernica, veneau la Bucureşti, intrau ca studenţi la Facultatea de Teologie sau la alte facultăţi şi locuiau la căminul de la Mînăstirea Antim.

Părintele Nicodim Ioniţă, originar din judeţul Buzău, după ce-şi luase licenţa în teologie în Franţa — oraşul Nancy, întorcîndu-se de la studii, a fost numit mai întîi spiritual la Internatul studenţilor teologi din Cernăuţi, apoi, în 1938, a fost adus stareţ la Mînăstirea Antim, care fusese o perioadă biserică parohială.

Timp de 4 ani, 1938—1942, părintele Nicodim Ioniţă a desfăşurat o importantă activitate pastorală, împreună cu părinţii studenţi de aici, care erau preoţi şi diaconi. Astfel, slujbele în sobor, cîntările în grup de la cele două străni, cîntările corale din cafas, coriştii fiind numai călugări tineri, la care se adăugau predicile, foarte bine pregătite, rostite de părintele Nicodim Ioniţă, toate acestea atrăgeau mulţi credincioşi. Părintele Nicodim era un bărbat înalt, tînăr, cu chip plăcut, cu o voce caldă, liniştitoare şi foarte bine pregătit ca teolog şi orator.

Biserica Mînăstirii Antim, mai săracă decît acum, în Duminici şi sărbători era plină de credincioşi. Erau atunci şi anii grei ai războiului. Predicau şi dintre părinţii studenţi, dar predicile părintelui Nicodim erau de mare efect, avînd darul convingerii şi fiind ca nişte adevărate mărturisiri de credinţă. La începutul anului 1943, părintele Nicodim a plecat pe front ca preot misionar şi a murit departe de mînăstire şi de pămîntul natal. Dumnezeu să-l odihnească cu drepţii şi aleşii Lui!

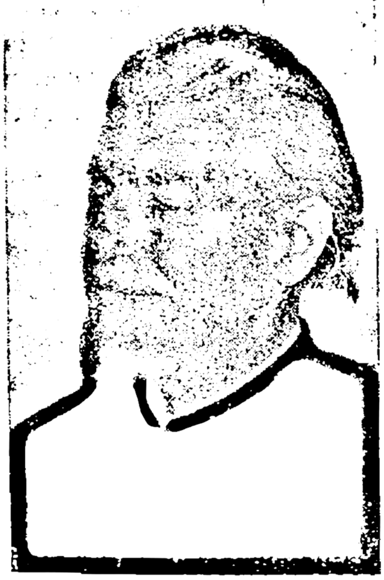
A treia şi ultima mare figură de preot din Capitală a fost preotul Gheorghe Roşca. La început a fost preot misionar în eparhia Chişinăului. A venit în Bucureşti în anul 1940. Înalt de statură, cu ochii albaştri, plin de rîvnă pentru Hristos, cu o frunte largă, părintele Gheorghe era un profund cunoscător al Sfintei Scripturi şi al Sfinţilor Părinţi. Cunoştea bine limbile rusă şi germană şi era foarte studios şi bun duhovnic şi predicator de vocaţie. Predicile rostite de el erau foarte bine documentate cu texte din Sfînta Scriptură şi cu exemple practice din viaţa oamenilor. Ca duhovnic era căutat de multă lume şi îndeosebi de intelectuali.

Ca rod al muncii lui de zi şi de noapte, au rămas de la el, în familie, multe manuscrise, între care, multe predici şi traducerea din limba rusă

a cărţii « Viaţa mea în Hristos», de Părintele Ioan din Kronstadt. A trecut către Domnul în anul 1976, fiind în vîrstă de 82 de ani. Bunul Dumnezeu să-l odihnească în lumină, împreună cu aleşii Săi.

ARHIMANDRITUL BENEDICT GHIUŞ *

Mînăstirea Cernica

Printre marii părinţi duhovniceşti aflaţi încă în viaţă în mînăstirile noastre, Arhimandritul Benedict Ghiuş, din Mînăstirea Cernica, ocupă un loc de frunte. Deşi nu vorbeşte mult, chipul său senin şi blînd şi cuvintele Prea Cuvioşiei Sale, puţine şi smerite, izvorîte din adîncuri şi rostite tainic, capătă putere interioară de rugăciune, liniştesc inimile, limpezesc multe întrebări şi frămîntări ale sufletului şi dau încredere şi speranţă în viaţă, în Dumnezeu.

Îl cunosc pe Părintele Benedict Ghiuş de aproape patru decenii. Cîndva slujea Sfînta Liturghie în Catedrala Patriarhală din Bucureşti. Era îmbrăcat în odăjdii albe-aurii, iar chipul său iradia parcă o lumină venită din altă lume. L-am cunoscut şi ca profesor la Seminarul Monahal din Mînăstirea Neamţ. Se plimba rugîndu-se prin grădina Seminarului, iar elevii săi se ţineau în grup după Prea Cuvioşia Sa, dornici de cuvînt şi binecuvîntare. La ore vorbea rar, cald, aproape rugător încît prelegerile Sfinţiei Sale se lipeau de inimile elevilor şi nimeni, absolut nimeni nu-i lipsea de la cursuri.

Slujea şi ţinea predici în marea biserică voievodală a Mînăstirii Neamţ. Ambele străni săltau de cîntări pe melodie psaltică cum rar se mai cîntă astăzi. Întreg naosul şi pronaosul bisericii era înţesat cu că-

* Născut în anul 1904, în comuna Domneşti — Vrancea, a absolvit Facultatea de Teologie la Cernăuţi şi doctoratul în Litere la Strasbourg — Franţa. În anul 1934 primeşte tunderea în monahism în Mînăstirea Noul Neamţ, apoi este numit preot slujitor la Catedrala Patriarhală din Bucureşti, profesor de seminarii şi slujitor în mai multe mînăstiri. Din anul 1978 se retrage în obştea Mînăstirii Cernica. În 1990 îşi dă obştescul sfîrşit.

lugări bătrîni și tineri cu elevi de seminar și nu puțini credincioși adunați să asculte Sfînta Liturghie în marea lavră și predica Părintelui Benedict. « Vorbește preotul cel de la Seminar !», își spuneau unii altora săltîndu-se pe vîrful degetelor să vadă și să audă cîte ceva. În mijlocul naosului se înălța, mîngîietor, Icoana Maicii Domnului, ca o împărăteasă a cerului și a pămîntului !

Părintele Benedict ținea cuvînt de folos și la cursurile Școlii Monahale din incinta Mînăstirii Neamț. Erau prezenți toți frații și noii veniți și nu puținii călugări bătrîni cu părul alb, flămînzi și însetați după cuvînt duhovnicesc. Trapeza mînăstirii avea măreția unei catedrale, iar părintele Benedict le vorbea intim ca un părinte, cu o rară vibrație duhovnicească, despre rugăciune, despre ascultare, despre smerenie și despre sfințenia vieții monahale. La sfîrșit părinții se însemnau cu sfînta Cruce și murmurau între ei: « Ce frumos ne-a vorbit astăzi părintele Benedict ! »

Au trecut anii și blîndul părinte Benedict s-a stabilit din nou la Catedrala Patriarhală ca preot slujitor și duhovnic, ambele cele mai mari daruri pe care le poate primi omul pe pămînt. Prea Cuvioșia Sa era sfetnicul cel mai iubit al credincioșilor, al celor ce doreau să se desăvîrșească mai mult în rugăciune și iubire.

Ultima parte a vieții a dorit să și-o trăiască în singurătate în liniștea Mînăstirii Cernica. Deși tot mai suferind, Prea Cuvioșia Sa este nelipsit zilnic de la Sfînta Liturghie. De fapt aici la Cernica face două experiențe duhovnicești: experiența însingurării prin rugăciune și retragere și experiența comuniunii prin Liturghie și dialog cu fiii săi duhovnicești. Amîndouă îi sînt proprii structurii sale sufletești. Prin amîndouă se pregătește în liniște și bucurie, pentru marea călătorie spre Hristos.

Ca ucenic de taină al părintelui Benedict poposesc uneori la chilia Prea Cuvioșiei Sale cu dorința de a-l vedea și auzi, de a-i simți cuvintele și dragostea, de a-i cere cuvînt de folos și a trăi cîteva clipe împreună. Noi, generația mai tînără, cîte nu avem de învățat de la acești părinți duhovnicești, atît de aleși, dar din ce în ce mai rari ! Nu numai cuvintele lor ne zidesc, cît mai ales smerenia în care trăiesc, sărăcia celor pămîntești, însingurarea, răbdarea suferinței cu mulțumire și marea lor pace și iubire duhovnicească, virtuți atît de rare în generația noastră.

Ori de cîte ori am venit la Mînăstirea Cernica am fost ispitit de gîndul de a realiza o convorbire duhovnicească cu părintele Benedict Ghiuș. Dar nivelul spiritual la care a ajuns, ca și starea dificilă a sănătății Prea Cuvioșiei Sale, m-au silit să renunț. În locul convorbirii pe care o doream, părintele Benedict ne-a mîngîiat cu o frumoasă meditație duhovnicească, pe care o redau integral în paginile ce urmează.

Însingurare şi comuniune *

Şi pe harta duhovnicească a lumii se petrec lucruri noi.

Deprinderi şi bunuri duhovniceşti cunoscute şi folosite altădată numai de călugări au început a fi cunoscute şi folosite de o lume mai largă. Bunurile spirituale agonisite cu migală, vieţi de-a rîndul, în incinta mînăstirilor, au trecut astăzi dincolo de ziduri şi au început să trăiască din ele şi oamenii din lume.

Privind lucrurile mai de aproape ai impresia că aşa cum dezlegările la marile probleme de ştiinţă, întîi în laborator sînt descoperite şi apoi încep să circule prin lume, tot aşa dezlegările la marile probleme spirituale ale umanităţii întregi, întîi în mînăstiri, în aceste minunate cîmpuri de experienţă spirituală, sînt descoperite şi abia după aceea pornesc să circule, să ardă şi să rodească în lume.

Unul din aceste bunuri spirituale mînăstireşti, care astăzi a început să circule des prin lume e bunul însingurării, căci mînăstirile dacă sînt ceva, înainte de toate sînt cetăţi de însingurare. Am ales să medităm în ceasul de acum ce este bunul acesta al însingurării, să medităm, cu alte cuvinte, ce-au dat lumii mînăstirile, dîndu-i însingurarea.

Voi împărţi ceea ce vreau să spun în trei momente:

1. Ce trebuie să înţelegem prin însingurare?
2. Cum au trăit sfinţii şi pustnicii creştini însingurarea aceasta? şi
3. Ce înfăţişări a luat şi ia însingurarea la oamenii din lume?

Aşadar, mai întîi *ce trebuie să înţelegem prin însingurare?* De la bun început precizez că însingurarea nu presupune oameni în toată firea care fug de lume, se zidesc de vii pentru toată viaţa, petrec pînă la 50 de ani din existenţa lor suspendaţi pe un stîlp, trăiesc în peşteri zeci de ani laolaltă cu fiarele ce li se supun ca mieii, se ferecă în lanţuri pînă la moarte, ba unii din ei se poartă ca şi cum şi-ar fi pierdut minţile, pentru că i-a vrăjit însingurarea. Trecători ca şi lumea, cum ştim că sîntem călători spre ţara Învierii, e lucru de elementară înţelepciune să dăm vremelniciei întreaga ei valoare de vremelnicie — se va vedea mai încolo în ce înţeles — , dar nimic mai mult; iar realităţilor cu adevărat veşnice, ce ne domină, tot preţul lor viu de veşnicie şi nimic mai puţin. Trăirea plină, într-o existenţă puternică a acestei înţelepciuni, e, după cît pot înţelege, adevărata îndreptăţire a însingurării şi forma ei de început: aceea de fundamentală opţiune de nediscutat.

Există, aşadar, de la început , o *desprindere bărbătească* în lucrul însingurării, dar nu fără izbutirea unui *echilibru* în însăşi această desprindere.

---

* Încercare asupra unei vieţi spirituale de cetate.

E drept, se poate cineva însingura de silă, resemnat şi trist consimţind la însingurare ca la un rău necesar. Dar te poţi însingura cu drag, de bună voie, îmbrăţişînd însingurarea ca o dovadă de iubire ce răspunde la dăruirea Marii Iubiri ce te cheamă. Ar fi o naivitate negreşit să se înșele cineva asupra sîngerărilor reale ce se cer la orice stadiu de însingurare, dar dragostea adevărată este rădăcina din care odrăsleşte floarea însingurării. Nu-i vorba aici de iubirea sentiment, ci de iubirea putere dumnezeiască mai tare ca moartea, singura în care sînt cu putinţă jertfele și dăruirile cele mai întregi.

Cine a gustat paginile lui Maurice Blondel despre ravagiile suficienţei, poate nu va dispreţui acest semnificativ pasaj — scris de un mare sfînt și mistic răsăritean, pasaj care spune cam acelaşi lucru: « Dacă omul care-şi subţiază mintea ca să pătrundă în tainele tuturor firilor, este bogat în pricepere şi în înţelegere întru toată cunoştinţa, dar are sufletul întinat cu stricăciunea păcatului, şi din toată strădania lui nu a agonisit îndemn către împlinirea cea mai de pe urmă a sufletului său, ci, dimpotrivă, i se pare că, acolo unde stă, e la limanul izbăvirii, se cuvine a şti că lumea nu are pe nimeni mai de plîns decît acesta. Fiindcă înseamnă că numai pînă la nădejdile mărunte ale lumii acesteia l-au dus toate silinţele lui întru necontenita cercetare a celor ale lumii» (Sfîntul Isaac Sirul).

Totul trebuie dus pînă la capăt. Nimic nu poate trece, în adevăr, înaintea marii înflăcărări, înaintea Marii Iubiri atotţiitoare. E singura iubire cu care ne putem împăca total şi fără micșorare de noi înşine. Şi asta, pentru că, în fond, pentru ea şi după chipul ei, sîntem făcuţi. E singurul dialog în care ne aflăm creşterea întreagă, neînşelătoare împlinire.

În ce stă însingurarea pentru împlinirea aceasta ne-o spune Marea Iubire însăşi: « *Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său şi pe mama sa şi pe femeia sa și pe copiii săi și pe fraţii şi surorile sale, ba încă și viaţa sa, nu poate să fie ucenicul Meu*», cu acest neîmblînzit comentar: « *Cine va vrea să-şi mîntuiască (cruţe) sufletul său, îl va pierde, iar cine-și va pierde sufletul său pentru Mine, şi-l va mîntui*». Omeneşte vorbind, însingurarea, în aceste condiţiuni, pare ceva de neînchipuit, de neajuns. Şi, totuşi, istoria tuturor sfinţeniilor e numai « pierderi de suflet» de toate mărimile şi toate felurile, în cinstea acestui « pentru Mine», al Sfintei Iubiri.

În ce priveşte chipurile ei, însingurarea nu-i mai puţin stranie: « *A fi prezent în lume fără a fi din lume*» e desigur o paradoxală formă de însingurare. Dar, iarăşi cine poate să spună noianul de nume înscrise în « Cartea Vieţii» pe calea aceasta?

Că însingurarea e un puternic refuz al lumii, sub toate înfăţişările ei, este, aşadar, de netăgăduit. Într-o vreme cînd toată cultura şi îndeletnicirile oamenilor sînt întoarse spre aici, spre pămînt, spre gătirea şi pregătirea lui mai bună, mai justă, mai omenească, chemarea la însingurare are, prin urmare, toţi sorţii să apară ca un strigăt de nebunie, sau, cel puţin, ca ceva foarte neactual. La acest deznădăjduitor impas să se reducă oare toată problematica însingurării? Şi dacă scandalul ar fi numai al celor care sînt fundamental «potrivnici», lucrul ar fi, pînă la un punct, de îngăduit. Dar, iată, sînt dezorientaţi înşişi cei care au descoperit vieţii lor aceleaşi temelii spirituale ca şi noi, şi aceasta nu ne poate lăsa nepăsători. Dacă lumea e făptură a lui Dumnezeu şi participare la Logos, atunci pare de neînţeles şi forţat să tot auzi Predania şi sihaştrii, oricît de căzută şi desfigurată de păcat ar fi lumea, vorbind mereu de dispreţul acestei lumi, de fuga de lume, de însingurare din ea.

Există însă şi o altă faţă a lucrurilor care merită să fie tot atît de bine cunoscută. Viaţa sihaştrilor şi a marilor însinguraţi nu-i făcută numai din această fugă de oameni şi de lume. E aici un paradox, o cruce. Ar trebui să se cunoască, într-o măsură egală, şi iubirea, gingăşia sihaştrilor faţă de făpturile lui Dumnezeu din lume, ca să se vadă că ura lor reală faţă de lume e altceva decît josnica ură a sufletelor de rînd.

Şi fiindcă pildele sînt mai lămuritoare, iată una, din nesfîrşitul lor şirag:

«A întrebat un ucenic: Ce este inima milostivă? Şi a răspuns Avva: *Adierea inimii omului pentru toată zidirea*: pentru oameni, şi pentru păsări şi pentru jivini şi pentru draci, şi pentru orice făptură, încît la amintirea şi la vederea lor curg ochilor lacrimi. Din multa şi puternica milostivire care-i stăpîneşte inima şi, din prea marea lui împreună pătimire, i se face inima mică şi nu poate îndura, auzi sau vedea vreo vătămare sau cît de mică stînjenire, făcîndu-se făpturilor. Şi pentru aceasta, atît pentru dobitoace cît şi pentru vrăjmaşii adevărului şi pentru cei ce-l vatămă, el aduce rugăciuni cu lacrimi, în tot ceasul, ca să se păzească ei şi să se ierte lor.

Iar Avva Agaton zicea: Aş fi voit să aflu pe un bubos şi să iau trupul lui şi să-i dau lui trupul meu».

Dragoste adevărată, respect, milă gingaşă faţă de făptură, pe de o parte, refuzul lumii, ură neîmblînzită faţă de lume, pe de alta. E, după cît se vede, antinomia clară, crucea vie din care trăiesc marii însinguraţi. Şi, într-un fel, o adevărată enigmă, omeneşte, de nedezlegat.

Dar, în însingurarea aceasta nu sîntem lăsaţi numai la puterile noastre. Şi iată de ce enigma ajunge un lucru foarte simplu: e, nici mai mult nici mai puţin, refuzul categoric de a iubi şi de a primi lumea, *după felul*

ei de a fi lumesc, şi dimpotrivă întîlnirea cu lumea în lumina sfinţitoare, *primirea lumii prin Dumnezeu*, descoperirea ei în lumina lui Dumnezeu.

De ce acest refuz de a primi lumea, « după chipul lumii »?, se va zice. Fiindcă lumea a învăţat să se iubească pe sine numai întru cît e trecătoare, întîmplătoare, realitate a morţii şi a păcatului absolutizată.

Sihaştrii nu puteau să nu urască această lume. Pentru cîrdăşia aceasta a ei cu zadarnicul, cu diabolicul, cu păcatul, au urît-o cu pasiune. Au iubit însă zidirile lui Dumnezeu din lume, *veşnicul din ea*, cu tot atîta avînt şi, sub paşii şi ploaia rugăciunii lor, firea îşi agonisea mult suspinata izbăvire. Dar mai e ceva. Ne vine a crede că nici ura lor faţă de provizoratul absolutizat al lumii şi nici dragostea lor de făptură n-ar fi căpătat, poate, atîta avînt şi putere, dacă Hristosul milostivirii nu li s-ar fi arătat negrăit de dumnezeiesc în însuşi lumina lină a însingurării. Dumnezeu în pustiu şi însingurare îşi dezvăluie toată puterea Lui de subjugare.

« Nu ne putem înţelege unul cu altul decît prin Dumnezeu, Dumnezeu fiind martorul curăţeniei cugetului nostru şi adevărata legătură dintre noi », a spus cineva. Dreaptă şi adîncă vorbă. Altfel, de obşte, ne înţelegem tocmai pentru că în realitate, dincolo, în intimitatea noastră adevărată, nu ne înţelegem deloc, fiecare avînd amestecurile, planurile, intenţiile sale, pîndindu-ne unul pe altul şi spionîndu-ne. E ceea ce ştim că dă înţelegerilor noastre valoarea exactă a unor « petece de hîrtie ». Să ne închipuim numai ce şi-ar face oamenii dacă ar fi transparenţi unii faţă de alţii în clipa cînd pun la cale astfel de înţelegeri.

Ceva asemănător trebuie spus şi în cazul de faţă: pentru pricinile arătate, nu ne putem înţelege deloc cu lumea decît prin Dumnezeu. Trebuie să « pierdem lumea » ca s-o primim altfel: ca s-o primim pe calea însingurării, prin Dumnezeu, ca odor de dragoste dumnezeiască.

Desigur, viziunea aceasta deschide perspective uimitoare pentru viitoarele modalităţi de lucru ale acestui fel de dragoste în Făptură. Dar, totodată, ce rost vital, organic, central nu revine însingurării în această nouă iconomie?

III

Şi acum după ce am văzut şi latura de « fugă » şi latura de dragoste cuprinse în lucrul însingurării, ca şi condiţia ei de căpetenie, lipirea sufletului de Dumnezeu, am vrea să ştim, desigur, în ce fel au trăit sfinţii însingurarea aceasta?

Practic şi omeneşte, drumul însingurării l-au deschis sfinţii, oameni ca noi. Şi ei ne pot servi drept pildă. Pentru că dacă chipurile însingurării

pot fi multe, intensitatea ei, înălţimea ei nu poate fi decît una: aceea a sfinţilor.

E drept că icoana vie a însingurării, pilda vieţii Domnului, a lăsat o puternică întipărire în inima oamenilor.

Ca om, Mîntuitorul de toate S-a golit de bună voie, pînă la ultima limită. Aşişderea, nici o robire, nimic din cele ce sînt numai ale pămîntului, nimic din cele ce nu sînt « voia Tatălui», nu L-au putut înlănţui. El e numai adevărata « slugă a slugilor» şi aceasta înţelege El să rămînă: independent de toate, perfect liber, generos, liniştit şi puternic.

Vorbind după modul omenesc, ai zice că fiecare smerire, fiecare despuiere de bună voie a Domnului, în loc să însemne o pogorîre spre nimicnicie, o sărăcire, e dimpotrivă ca o ridicare de nivel a sufletului spre mai multă libertate, o îmbogăţire. Dar e înfricoşată taină viaţa Domnului şi sub toate laturile ne depăşeşte.

Numai cînd au venit sfinţii, oameni ca noi, însingurarea a ajuns, mai a noastră. Sînt pline cărţile sihaştrilor de suspine, de lacrimi, de priveghieri de nopţi întregi în rugăciuni, de meditaţii şi de neînchipuite înfrînări, toate numai ca să se poată rupe de lumea din jurul lor şi de lumea din ei, să-şi ia zborul liber heruvimul lăuntric şi să guste, în blînda însingurare a liniştii, bucuriile de negrăit ale unirii sfinte. Dar ce n-au îndurat sihaştrii ca să răspundă Marii Iubiri odată ce şi-au dat seama că acest răspuns coincide cu însăşi suprema lor împlinire ca oameni?

Desprinderii, cuprinsă în lucrul însingurării, sihaştrii îi zic depărtare şi ură de lume, iar echilibrului în desprindere, — izbutirea însingurării — îi spun dragoste şi linişte în Dumnezeu. Că marea majoritate a lor au izbutit, e lucru sigur: cîteva destăinuiri ar putea să dea o idee despre felul cum s-au însingurat ei: « Ce este lumea? a întrebat un ucenic şi a răspuns Părintele: O desfrînată este lumea; care cu pofta frumuseţii ei trage pe toţi care şi-au întors privirea la dragostea ei.

Numai cînd cineva se va nevoi, *mai înainte de moarte*, a ieşi din întunericul lumii acesteia, află toată amărăciunea ascunsă în dulceaţa ei. Drept aceea, atîta vreme cît va fi ascuns în lume, omul nu poate vedea cursele ei. Dar, lumea nu numai pe urmaşii şi pe fiii ei îi ţine legaţi de ea, ci chiar şi pe cei dornici de sărăcie, pe sihaştri, şi pe cei ce au rupt legăturile ei şi s-au ridicat deodată deasupra ei».

Negreşit, din toate cursele acestea ale lumii din jur, sihaştrii s-au desprins prin depărtarea în pustie, sărăcie, castitate, post şi înfrînare. A mai rămas încă ceva, însă, lumea pe care ei o purtau în ei, adică, cugetarea la lume, slava deşartă, mîndria, lenea, osîndirea, dispreţuirea şi celelalte care trăiesc în inimă şi după fuga din lume.

Lucrarea aceasta, pentru desprinderea de lumea din ei, de lumea din inima lor și deplina liberare lăuntrică, e o adevărată scară cu o larg-cuprinzătoare înlănțuire în trepte, scară de la pămînt la cer: « Cel ce s-a afierosit pe sineși lui Dumnezeu se cade a petrece întru odihna minții. Dar *fără de sărăcie*, sufletul nu se poate slobozi din tulburarea gîndurilor iar fără de *liniștirea simțirilor* nu va încerca pacea minții. Așișderea, fără *răbdarea în ispită*, nu va cîștiga cineva înțelepciunea Duhului; și subțiimea cugetării nu o va ajunge fără *cetire cu durere*. Fără de *potolirea gîndului*, mintea nu poate porni către ascunse taine; și fără de *nădejdea cea din credință*, sufletul nu poate porni, cu îndrăzneală, împotriva ispitelor. Și iarăși, fără de *luminoasă cunoaștere a ceea ce este acoperămîntul lui Dumnezeu*, inima nu poate năzui spre Dînsul, și *fără înfruptarea cu bună știință din patimile Hristosului*, sufletul nu va avea împărtășirea cu Dînsul».

Și suirea aceasta lucrătoare pe scara însingurării lăuntrice urcă mai departe pe firul ei nevăzut spre înălțimile nebănuite, realizînd ceea ce se numește duhovniceasca cugetare și citanie: « Nimic nu este puternic pentru surparea din suflet a vechilor năravuri ale neastîmpărării, care mișună și ne ațîță trupul și care fac văpaie tulburătoare, precum sînt cufundarea din dorul învățăturii și goana după adîncul înțelegerilor dumnezeieștii Scripturi. Cînd gîndurile se cufundă întru alergarea după comoara înțelepciunii ascunsă în cuvinte, soarbe din ea atîta putere că lasă omul la spate lumea și uită toate cele din lume și șterge din suflet toate amintirile lăsate de chipurile din lume și de multe ori slobozește sufletul pînă și din trebuința gîndurilor care sînt obișnuite firii. Și însuși sufletul petrece în uimire, la descoperirile noi ce-l întîmpină din marea tainelor Scripturi».

Mult se vor mira cei obișnuiți a crede că rutina îndobitocită este viața pustnicilor, citind această podoabă de fină psihologie întru cercetarea cugetului la toate încheieturile lui: « Pune semn și intră întru tine mereu și ia seama să vezi care patimi au slăbit și care s-au întărit: care din ele au pierit și s-au depărtat cu totul și care au început a tăcea nu din cauza depărtării de prilejurile ispitei, ci din *sănătatea sufletului tău;* așișderea care din ele ai deprins a birui cu mintea și nu din lipsa prilejurilor și ia aminte de nu vezi cumva la lăuntrul putrejunii ranei tale că a prins a crește ca o carne nouă pacea sufletului. Din aceasta îți este cu putință să cunoști măsura sufletului tău». Dar acestei scări a însingurării pe care a privit-o Iacob în vis, cine să-i spună toată felurimea liberului ei suiș și cum să-i hotărîm la amănunt toată necuprinderea desfășurării?

În schimb îi știm bine cele două praguri.

Întîiul prag, pragul care pătrunde în cer, se numește iubire, fiindcă Dumnezeu este Iubirea însăși, iar toată duhovniceasca dragoste și stră-

duinţă de-a dreptul scoborînd din ea se sprijină pe pămînt de pragul milostivirii. Orice faptă de milostivire e, aşadar, în sine o împărtăşire aevea din Iubirea-Dumnezeu şi suire în sfînta dragoste: « Lucrarea cea cuprinzătoare a milei duce înlăuntru prin suflet, la împărtăşirea Dumnezeirii.

Altă cale nu este spre dragostea cea duhovnicească, — care pre chipul cel nevăzut îl sădeşte în suflet, dacă nu începe cineva prin a fi milostiv». Iară mişcarea aceasta prin însingurare, suind de la pămînt la cer şi scoborînd înapoi, împreună cu îngerii, este rugăciunea. Nici o asceză nu poate rodi fără rugăciune, precum nici o rugăciune fără truda trupului şi căinţa inimii: « Toată rugăciunea în care nu se osteneşte trupul şi nu se necăjeşte inima, de lepădare se socoteşte».

Sfîntul Isaac Sirul cere oricărui monah să nu facă niciodată mai puţin de 30 de mătănii ori de cîte ori stă spre rugăciune: La capăt, însingurarea şi nepătimirea ei sfîrşeşte în extaz, în răpiri, în vedenia Domnului: « Şi puterea aceasta a dulceţii lui Dumnezeu şi înfocarea dragostei Lui, care arde în inimă şi mistuie toate patimile sufletului şi trupului, o simte cineva cînd în toate firile zidirii şi în tot lucrul ce se întîmplă lui, cugetă cu înţelegere şi în toate cearcă şi face socotire *duhovniceşte*. Atunci, printr-o multă bunăştiinţă şi dumnezeiască purtare de grijă începe omul a se porni spre dumnezeiasca dorire şi deodată se îmbată cu dînsa ca un vin. Şi cu cît se nevoieşte a vieţui bine şi a se păzi şi a lucra întru cetire şi întru rugăciuni, cu atît se împuterniceşte şi adeverită se face în el puterea aceasta. Cu adevărat, cu adevărat, o, fraţilor, unuia ca acestuia i se întîmplă uneori de a nu-şi mai aduce aminte că poartă trup şi nu mai cunoaşte că se află în lumea aceasta». Odată ajuns la această treaptă iată că pustnicului i se întîmplă însă un lucru neaşteptat. Într-adevăr, cine a ajuns la o dragoste de Dumnezeu însingurată, de felul acesta, recîştigă în dragoste sfîntă — prin Dumnezeu şi de la Dumnezeu — şi pe oameni şi întreaga făptură. Şi lucrul acesta e foarte important.

« Nu pot cîştiga dragostea oamenilor, cei ce iubesc lumea aceasta. Cînd cineva ar cîştiga dragostea, atunci acela odată cu dragostea, cu Însuşi Dumnezeu se îmbracă». « Dar semnul celor ce au ajuns la *desăvîrşire*, acesta este: dacă ar fi daţi, în fiecare zi, de zece ori spre ardere, pentru dragostea oamenilor, a-i iubi pe oameni nu se satură». Dar nu numai atît. În liniştea însingurării în Dumnezeu ni se dezvăluie totodată şi frumuseţea şi icoana dumnezeiască din făpturi. « Cînd te-ar umbri şi pe tine puterea liniştii, întîi te întîlneşti cu bucuria care fără de pricină îţi stăpîneşte cînd şi cînd sufletul; şi atunci ţi se deschid ochii şi descoperi tărie zidirii lui Dumnezeu şi frumuseţea făpturilor, dar aceasta după măsura curăţiei tale. Iar dacă mintea ţi-ar fi întruna ţintită întru vede-

rea minunii acesteia, atunci și ziua și noaptea întruna ai fi întru minunile cele slăvite ale lui Dumnezeu».

În rezumat, predania pustnicească a însingurării e clară: « Dacă la Dumnezeu nu ajungi decît prin dezlipirea totală de tot ce nu-i Dumnezeu, în fața Lui nu te găsești însă niciodată singur și micșorat. Într-adevăr, după ce ai renunțat pentru El la toate cîte sînt, descoperi în El și prin El toate ființele și lucrurile care numai prin El sînt ceea ce sînt. Iluzia dezlipirii de toate fără nici o compensație se schimbă atunci în bucuria posedării tuturor fără nici o lipsă, după modul lui Dumnezeu Însuși» (M. Blondel). La stadiul acesta omul e cu adevărat, așa cum zice undeva Evagrie Ponticul: « dezlipit de toate, dar și unit cu toate» (pg. 124).

Ar spune unii poate că însingurata dragoste a sihaștrilor pentru făpturi — cu tot focul ei netăgăduit — se îndreaptă mai mult spre latura spirituală, contemplativă a creațiunii. Că *aceasta* e lumea și specialitatea lor. Ei bine, nu! În felul lor, Părinții n-au fost numai contemplativi, ci erau și oameni de acțiune. Așa încît prin însingurare, ei ne-au dăruit, iubind, mult mai mult; în realitate, ei ne-au dăruit o cheie a unor bogății nebănuite, o atitudine fundamentală, un principiu al multor aplicațiuni viitoare pe care încă nu le întrezărim. Spus pe scurt, în însingurare, ei ne-au dăruit însuși secretul dezlegării uneia din cele mai importante probleme universal-creștinești și anume secretul problemei: cum să fii prezent în lumea aceasta cu acțiunea ta, fără să fii din lume.

Cu simțul lor adînc și lucid, marii însingurați au văzut clar, într-adevăr, că un singur lucru au de făcut: o angajare totală și definitivă în ordinea lui Dumnezeu. Și au făcut lucrul acesta cu toată voința lor de uriași neabătuți. Nimic nu i-a făcut să șovăiască, nici o lepădare nu i-a costat mult, nici o sfîșiere proprie nu i-a înduioșat, era în joc împlinirea închipuirii lui Dumnezeu din chiar inima lor și pentru aceasta nici o strădanie n-a fost prea grea, nici o jertfă prea mare. S-au rupt cu totul din falsa ordine, demonic, păcătos și părelnic unitară, de fapt spartă din marea Unitate, s-au rupt din ordinea antidumnezeiască a lumii și s-au integrat vînjos, necurmat și exclusiv în adevărata și unica rînduială a Viului Dumnezeu. Ruptura lor de lume a descoperit oamenilor un echilibru sufletesc nou: liniștea în despuierea cu totul de lume și în dragostea aprinsă de Dumnezeu, de la Care și prin Care au primit apoi și făptura în dragoste și în slujire. În ei, vraja lui Dumnezeu a biruit vraja lumii, înfrățind și întregind totul.

Dar ce înfățișări ia însingurarea la oamenii din lume, în lumea mirenilor?

III

Însingurarea nu este numai în chip teoretic bună pentru toată lumea. Există o predanie a însingurării chiar în lumea mirenilor. De la primele generaţii creştine, nedespărţite în mireni şi monahi şi care în însingurarea lor de păgînătate aveau conştiinţa că « ceea ce este sufletul în trup, aceea sînt creştinii în mijlocul lumii», şi pînă la creştinii însinguraţi de azi pierduţi în necredinţa de acum şi pe care, uneori, trebuie un duhovnic ca să-i descoperi, această predanie a însingurării stăruie vie.

Există în predania răsăriteană un amănunt de antropologie, un fel anumit de a vedea pe om, care ne pare a fi uşurat mult lucrul însingurării. În tot omul, pentru marii însinguraţi ai răsăritului, e întrupat un înger, un heruvim în devenire. E probabil că sub lumina cuvîntului că « *după înviere veţi fi ca îngerii lui Dumnezeu*», chipul şi asemănarea lui Dumnezeu, icoana de Logos din noi, — în trăirea răsăriteană a sfinţilor a luat figura mai dinamică a *unui înger în devenire întrupat în fiecare om*. Oricum ar fi, lucrul a rămas şi rămîne caracteristic predaniei răsăritene. Îl regăsim covîrşitor ilustrat în acest lucrător poem al însingurării care este imnul Heruvimilor din obşteasca noastră Sfînta Liturghie:

« *Noi care închipuim cu taină pe Heruvimi* şi făcătoarei de viaţă Treimi, cîntare întreit sfîntă aducem, *toată grija cea lumească acum să o lepădăm*, ca să primim pe Împăratul tututor înconjurat de cetele îngereşti. Aliluia».

Nu ne înşelăm asupra neînchipuitelor greutăţi. A vorbi de însingurare unor făpturi ale lui Dumnezeu, care nu sînt decît nişte bieţi oameni, vînaţi de toate ispitele, de toţi idolii, de toate vrăjile şi miturile lumii, trăind cu aceleaşi doborîtoare slăbiciuni şi mizerii în plin vîrtejul unei vieţi întoarse toată spre pămînt, agitată de toate duhurile şi sfîşiată de nebănuite încurcături, patimi şi avînturi de tot felul, vecuind — cu un cuvînt — într-o lume în care totul pare sistematic organizat ca să-i gonească pe oameni afară din ei înşişi şi împotriva lor, — a vorbi de însingurare în aceste condiţii pare, la prima vedere, că vrei să faci război cu imposibilul. Înţelegem că nu este lucru uşor, pentru oamenii din lume, să se reculeagă, să se însingureze pentru a se reîmprospăta din fîntînile cele adînci ale Existenţei, a se regăsi în Dumnezeu şi a se reintegra în ordinea Lui. Dar unde altfel va găsi omul curajul să se vadă aşa cum este şi puterea de a nu se voi un mutilat? Ceea ce teoretic ni se pare aproape de neînchipuit, faptele umile ne arată că — printr-o surprinzătoare iconomie tainică — e realizabil. Sînt luminişuri cu putinţă şi în cele mai haotice complicaţii.

Cu o trezie lăuntrică mereu gata, cu simţul grav al existenţei, cu înfocate strigări la rugăciune, cu voinţă nezdruncinată de a rămîne credincios Marii Iubiri, cu smulgeri din foc şi cu zvîcniri de duh care dă bucurie îngerilor şi cinstesc omenirea, mirenii au izbutit şi izbutesc zilnic, în felul lor, cu Darul Duhului — acolo, la postul de încredere din lume, unde i-a rînduit Pronia, să rezolve grozavul paradox evanghelic a fi prezent în lume, fără a fi din lume — să elibereze heruvimul din ei, şi, însinguraţi cu duhul, să trăiască în dragoste cu Dumnezeu. Au izbutit şi izbutesc însingurarea nu numai oamenii simpli, ci fruntaşii, oameni de carte şi chiar conducători de popoare.

Sînt mii şi mii formele pe care le poate lua efortul însingurării la oamenii din lume. Unii au ajuns-o , imitînd cu duhul şi cît este cu putinţă unui mirean, modelul sihaştrilor. Mă gîndesc îndeosebi la acel strălucit voievod muntean care a fost Neagoe Basarab, acel duhovnic sfînt al românilor, despre care se spune că — sub grijile domniei — trăia rugăciunea isihastă, rugăciunea minţii. De altfel după pravile, aceasta este calea împărătească a trăirii ortodoxe. Alţii îşi călesc duhul însingurării, evadînd, la vreme potrivită, în locuri de meditare, rugăciune şi sihăstrie. Unii au dobîndit-o fulgerător ca acel soldat-scriitor care a fost E. Psichari trîntit la pămînt de evidenţele dumnezeieşti ale cerului Saharei; sau cum a fost cazul acelui scriitor modern fulgerat de chipul unui ascet în care vedea, înaintînd spre jeţul lui de suferind, nebănuita şi imensa împărăţie a liniştii adîncurilor, dar cu atîta putere, că toată încleştarea chinurilor vieţii păli şi apăru în faţă-i ceva aerian şi de nimic, ca un nor de fum ce se destramă. Evident că din aceste fulgerări au primit gustul însingurării pe toată viaţa.

Alţii au agonisit-o mult mai anevoie. Greutatea cea mare e, înainte de toate, întoarcerea către tine însăţi, regăsirea, întîlnirea, desigur printr-un necurmat lanţ de convertiri intime, de război şi ceartă cu sine — a lăuntrului tău cel adevărat, personal, original şi ingenuu, al lăuntrului tău cel din fire aplecat spre sfînta rînduială, cel de sub copleşitorul înveliş de împrumuturi, influenţe, psihoze şi exasperări de tot soiul, cu care ne mascăm. Această *regăsire* e semnalul încordării şi cuceririi tale cu tot adîncul fiinţei pentru Ordine; şi sforţarea aceasta de cinstită şi sinceră înrădăcinare în ordinea dumnezeiască se continuă şi rămîne aprinsă la fundul vieţii tale sufleteşti, ca o rezervă permanentă într-o zonă de ascunsă dar vie putere de a te despărţi de toate, fără şovăire — ori de cîte ori se cere — pentru « adevărul Domnului şi voia Lui»: o zonă în care inima e în faţa lui Dumnezeu dezlegată de toate înlănţuirile, şi aceasta ca o înclinare activă ce rămîne mereu trează dedesubtul celor mai îndreptăţite şi mai fireşti legăminte din lume.

Negreşit, pentru că orice însingurare e un fapt absolut original, cel mai personal şi cel mai al nostru, dintre toate faptele pe care le facem, s-ar putea spune că sînt tot atîtea şi formele însingurării cîţi sînt şi oamenii. Dar oricare ar fi aceste forme ale ei, două elemente domină şi aici, ca pretutindenea în însingurare: o sforţare de cît mai adevărată desprindere, eliberare de lumea din jur şi din noi, şi iarăşi o sforţare de a spori în « liniştea cea împărătească» în împăcarea cu noi şi cu Dumnezeu, în echilibrul viu izbutit prin această desprindere.

Şi totuşi problema însingurării cuprinde extensiuni de o chinuitoare actualitate. E un fapt banal că toată privirea oamenilor e întoarsă azi numai spre rosturi imediat pămînteşti. Am arătat însă că această preocupare, pînă la un punct, poate fi transfigurată şi ea, poate şi ea avea un înţeles, nu numai potrivnic, dar şi pe linia însăşi a drumului nostru celui mai duhovnicesc.

Într-adevăr, iată ce spune în privinţa aceasta şi un luminat cugetător creştin, care nu de mult scria: « Cred cu tărie că Evanghelia este abia la începutul ei, că noi nu o cunoaştem încă, şi cu atît mai mult că ea nu şi-a dat toate roadele. V-o repet, niciodată şansele creştinismului civilizator n-au fost mai prielnice ca astăzi. Surîd cînd aud pe unul sau altul socotind moartea singura instituţie care poartă în sînul ei veşnicia şi al cărei program de viitor este cu siguranţă mult mai larg şi mult mai întemeiat decît chiar trecutul ei de două ori milenar. Vă spun, trăim începuturile, adevărata istorie abia de acum începe».

Ei bine, dacă aşa stau lucrurile, să fie pînă la atît de cu neputinţă de a întrezări o zi, cînd oamenii îşi vor refăuri cultura şi civilizaţia lor ca pe o slujire cu adevărat dumnezeiască, slujind prin aceasta mai desăvîrşit înseşi marile nevoi umane, — de la cele mai umile pînă la cele mai înalte, de la cele mai pure pînă la cele mai angajate în materie, de la altar, pînă la afaceri, la birou, în laborator, pe şantier şi în uzine, — cu suflete îndumnezeite, de fii şi împreună-lucrători cu Dumnezeu, cu suflete de însinguraţi?

Lucrul poate părea o îndrăzneaţă himeră. O înţelegere mai adîncă descoperă însă şi o altă faţă a realităţilor, aşa cum o vedea de pildă un Sfîntul Grigore de Nyssa. Lucrarea de construire, organizare, cercetare, de cultură, perfecţionare a lumii săvîrşită de oameni, prin toate soiurile de muncă, nu capătă în această viziune — cu tot provizoratul lumii — un înţeles şi o valoare de proporţii cu adevărat covîrşitoare, cosmice? E, nici mai mult, nici mai puţin, integrarea omului în planul de conlucrare cu tainicul Dumnezeu pentru desăvîrşirea zidirii, pentru restaurarea icoanei Logosului după care-i urzită lumea şi ca atare lucrarea aceasta e parte întregitoare din suprema noastră împlinire ca oameni. Dar pentru

a ajunge pînă aici trebuie să știm la perfecție arta de a pierde lumea așa cum este, ca s-o primim din nou mai frumoasă, mai pasionantă, prin și de la Dumnezeu. Și aici e tragica actualitate a însingurării.

Nebănuit și ciudat într-adevăr e destinul însingurării: dacă pilda Mîntuitorului pe Carantania și desele lui însingurări o pun în lumină, totuși pustnicii sînt aceia care-i statornicesc la amănunt lucrarea și o încetățenesc de-a binelea între oameni; și, iată, astăzi așteptăm peste tot roadele evanghelice ale însingurării. Pe toate fronturile vieții ne trebuie astăzi oameni cu rezerve de însingurare. Vreau să spun: oameni cu rezerve de înțelegere, de dragoste, de rugăciune, de curățire de păcat și de patimi, oameni cu sufletul lipit de Dumnezeu și devotați, luminați și întăriți cu puteri de slujire în Duhul lui Dumnezeu, în numele Lui și după principiile Lui; oameni, într-un cuvînt, care nu numai la școala lumii, ci și la școala lui Dumnezeu au învățat să îndrăgească și să slujească valorile vieții.

Meșteșugul însingurării, iată într-adevăr vinul care veselește de-a pururi inima omului. Și fericit este cel ce bea din acest vin. Din el au băut desfrînații și s-au rușinat și păcătoșii au băut și au uitat căile poticnirilor; au băut bețivii și au început să postească; au băut bogații și au îndrăgit sărăcia; au băut săracii și s-au îmbogățit în nădejde; au băut cei bolnavi și s-au făcut sănătoși; au băut cei muncitori și simpli și s-au făcut înțelepți». Fără îndoială, lucrul pare astăzi aproape cu neputință. Dar viitorul e — cu siguranță — al acestei înțelegeri. Vremurile mari ce străbatem sînt pline de toate făgăduințele și Pronia le are pe ale sale uimitoare și neașteptate. Încă de pe acum sînt semne că duhul ne apropie de pragul sfintei însingurări, care ne va face generoși și darnici de noi înșine și ne va scăpa de greutatea de a ne purta sterpi în spinare numai pe noi înșine, integrîndu-ne în plinătate.

Pentru bucuria acestor gînduri, fie-mi îngăduit, să mărturisesc simțămîntul de adîncă emoție pe care l-am încercat descoperind că Biserica noastră a făcut de mult o strînsă apropiere între Nașterea Domnului și gîndul însingurării. Într-adevăr, preamărind taina întrupării, Acatistul Bunei-Vestiri la condacul al 8-lea cîntă:

> « Văzînd naștere străină, *să ne înstrăinăm din lume*, mutîndu-ne mintea la cer; *că pentru aceasta* Dumnezeu Cel Prea Înalt pe pămînt S-a arătat om plecat, *vrînd să tragă la înălțime pe cei ce strigă Lui Aliluia*».

I-atît de bogat în atîtea învățăminte adînci praznicul Nașterii Domnului! Dar cine-ar fi bănuit că-i și *praznicul însingurării?* Fără să vrei îți vin în minte cuvintele Evanghelistului.

« *Întru ale Sale a venit, dar ai Săi nu L-au primit; în lume era și lumea printr-Însul s-a făcut, dar lumea nu L-a cunoscut*» (Ioan I, 10—11).

Şi cu toate acestea, însingurarea Domnului n-a fost nici evadare, nici dezertare de lume; dimpotrivă, ea a început prin Întrupare, prin luare adică de bunăvoie pe umerii Săi a poverii tuturor problemelor vieţii şi fiinţei omeneşti, şi a sfîrşit « în restaurare, în transfigurarea lor, în Înviere». E un fapt: nimeni n-a iubit mai adevărat lumea şi nimeni n-a făcut mai mult bine oamenilor decît Însinguratul acesta Care e Însuşi Fiul lui Dumnezeu, făcut om.

Să învăţăm la şcoala Lui datoriile însingurării.

Am aflat în scrisul unui om de rugăciune această apostrofă a evlaviei luminate: « M-am săturat, Doamne, vorbindu-Ţi întruna de mine, ca şi cînd numai eu aş fi vrednic de luat în seamă, ca şi cînd eu aş fi şi nu *Tu*, alfa şi omega: grăieşte-mi, Doamne, de Tine, căci asta îmi dă odihnă. Arată-mi ce simţi *Tu*, ce plănuieşti *Tu*, ce aştepţi *Tu* de la noi !»

MONAHUL DAMIAN GUŢEA *

Mînăstirea Cernica

Cel mai vîrstnic călugăr cu metania din Mînăstirea Cernica este părintele Damian din ostrovul Sfîntului Nicolae. Întrucît a fost mulţi ani arhondarul mînăstirii, părinţii şi credincioşii din partea locului îi spun pînă astăzi « Părintele Damian Arhondarul». Ce este un arhondar? Este călugărul care răspunde de arhondaric, de casa de oaspeţi dintr-o mînăstire. Cel care primeşte pe drumeţi, care odihneşte pe închinători, care călăuzeşte pe credincioşii veniţi de departe. Arhondarul întotdeauna stă în picioare, permanent aşteaptă pe cei care vin la rugăciune, ziua şi noaptea este de veghe. El mănîncă din fugă, doarme puţin, se roagă din mers, pentru că întotdeauna stă în calea închinătorilor. Pe unii îi îndrumă, pe alţii îi călăuzeşte la duhovnic, pe alţii îi aşază la masă şi pe toţi îi odihneşte şi-i mulţumeşte.

Într-adevăr, este grea ascultarea de arhondar. Este dificilă pentru că primeşti tot felul de oameni. Tineri şi bătrîni, ţărani şi orăşeni, buni

* Născut în anul 1905, la Blejeşti, Teleorman, intrat la M-rea Cernica în 1926.

şi mai puţin buni, sănătoşi şi bolnavi, blînzi şi nervoşi, bogaţi şi săraci, smeriţi şi pretenţioşi, credincioşi şi indiferenţi. Este importantă ascultarea de arhondar pentru că pe toţi trebuie să-i mulţumeşti, tuturor să le slujeşti, cu toţi să vorbeşti, pe nimeni să nu sminteşti şi de la nimeni să nu iei nici un fel de plată.

Cu toate acestea, ce frumoasă este ascultarea de arhondar! Poate cea mai binecuvîntată ascultare din mînăstire. Pentru că primeşti oameni zidiţi după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Găzduieşti creştini ce poartă în ei suflete vii. Odihneşti călători porniţi în căutarea lui Hristos. Hrăneşti flămînzi în numele Domnului. Mîngîi bolnavi deznădăjduiţi. Călăuzeşti închinători apăsaţi de necazuri care caută o salvare.

Pentru aceasta arhondarul permanent stă în aşteptare. Este cel dintîi care îţi iese înainte. Primul care îţi spune « Bine ai venit !» Singurul care te petrece la plecare, adăugînd cuvintele « Mergi cu Dumnezeu !» El îţi vorbeşte în numele mînăstirii, căci el reprezintă pe toţi ceilalţi călugări şi cu chipul lui în memorie te întorci acasă.

Iată cît de mare este misiunea unui călugăr arhondar! Pe această grea şi binecuvîntată ascultare a dus-o mulţi ani părintele Damian « arhondarul». Sfinţia sa a fost dăruit de Dumnezeu cu toate aceste minunate calităţi, şi îndeosebi cu mare frică de Dumnezeu, cu smerenie şi cu multă, multă dragoste. Pe cîtă milă are sfinţia sa de alţii, pe atît de aspru este cu sine. Părintele Damian este călugăr adevărat, un călugăr înţelept al zilelor noastre, pentru că ştie mai mult ca toţi să se smerească, pentru că nu judecă niciodată pe nimeni, pentru că nu se lasă biruit niciodată de bani, de mîncare, de somn, de laudele oamenilor.

Pornesc din mînăstirea propriu-zisă spre insula Sfîntului Nicolae, în căutarea părintelui Damian arhondarul. Trebuie să-l găsesc ori în biserică, ori în cimitir, ori la chilie, pentru că niciodată nu pleacă din mînăstire. Părinţii spun că de 60 de ani n-a ieşit din mînăstire.

Iată-l în Biserica Sfîntul Lazăr, citind la strană. După slujbă îl aştept afară pe bancă, în cimitirul mînăstirii. Este locul lui preferat unde stă de vorbă, unde meditează cînd este singur. Părintele Damian este slab şi potrivit de statură. Mă recunoaşte şi vine către mine.

1. Binecuvîntaţi, Părinte Damian! Ce mai faceţi? Mereu la biserică!

— Păcate fac, părinte. Eu cred că sînt cel mai păcătos!

2. Nu mai sînteţi arhondar?

— Nu, părinte. Am fost vreo cincisprezece ani arhondar şi tare multe ispite am avut. Eram mai tînăr, lume de tot felul, capitala aproape. Trebuia să-i împac pe toţi şi nu reuşeam. Nu ajungeau camerele, unii

erau bolnavi, alţii veneau tîrziu şi nu mai găseau mîncare; alţii mă ocărau, că veneau tot felul de oameni, iar alţii mă chemau cu ei la masă şi eu nu mă duceam, pentru că nu voiam să beau vin şi să mănînc carne, şi tot aşa.

3. De cîţi ani sînteţi la mînăstire?

— Din anul 1926. Am peste şasezeci de ani de cînd am plecat din lume. Aici la Cernica am venit şi aici am rămas permanent pînă azi. Din generaţia mea, toţi au plecat la Domnul, numai eu am rămas.

4. Erau mulţi călugări pe atunci la Cernica?

— Erau ca la 80 de părinţi şi fraţi. Apoi cu timpul s-au tot împuţinat, au murit, s-au dus la alte mînăstiri. În prezent sînt cam 50 de părinţi şi fraţi.

5. Părinte Damian, aţi cunoscut călugări duhovniceşti în Mînăstirea Cernica?

— Am apucat în viaţă călugări foarte buni, postitori, milostivi, tăcuţi, oameni de rugăciune care citeau zilnic la Psaltire. Toţi s-au dus la Domnul.

6. Ce duhovnici mai renumiţi aţi cunoscut în Cernica?

— Am apucat doi duhovnici foarte vestiţi în nevoinţa călugărească: Părintele ieroschimonah Ghelasie — un schivnic desăvîrşit — şi părintele Antipa. Primul a murit în 1937 şi al doilea mai încoace. Erau foarte căutaţi de călugări şi mireni.

7. Spune-mi ceva despre ei, Părinte Damian.

— Ce să-ţi spun? Că tot nu vei putea face ce au făcut ei. Pot să spun că aceia au fost sfinţi încă din viaţă, aşa trăire duhovnicească au avut! Azi nu mai avem noi duhovnici de aceia. Nouă ne place să mîncăm bine, să avem bani, să luăm salariu pentru că stăm în mînăstire, să dormim mult, să bem vin, să rîdem, să fim ca şi mirenii.

8. Ce faptă bună iubeau mai mult aceşti doi duhovnici mari?

— Postul, că fără post nu poţi face nimic. Din mîncare multă şi vin se îngroaşă mintea, se moleşeşte trupul, vine somnul, se trezesc patimile, omul se răceşte în credinţă şi se depărtează de Dumnezeu. Iar dacă posteşti, atunci mintea este uşoară, somnul mai puţin, rugăciunea curată şi gîndurile trupeşti se risipesc. Apoi rugăciunea. Părinţii aceştia se rugau permanent. Părintele Ghelasie era un mare sihastru şi schivnic. Zeci

de ani nu ieșea deloc din chilie decît noaptea, cînd se închina în biserică. La chilie își făcea pravila, acolo postea, acolo spovedea lumea, acolo practica rugăciunea lui Iisus.

9. Am auzit că părintele Ghelasie era prin anii 1925—1935 un mare duhovnic al mînăstirilor noastre. Spuneți-mi ceva despre felul cum spovedea și povățuia sfinția sa pe călugări.

— Pe părintele Ghelasie îl știu mai bine că mi-a fost duhovnic. Era foarte iscusit la gînduri. Te înțelegea numai dintr-o privire. Și punea mare accent pe ascultare. Ascultarea de duhovnici era cea mai importantă la sfinția sa.

Mi-aduc aminte acum 60 de ani cînd eram numai frate, părintele arhondar m-a cerut de la stareț ca ajutor la arhondaric. Pe atunci venea multă lume în mînăstire și dormea aici. Eu am întrebat pe duhovnicul meu: « Ce să fac, părinte Ghelasie? Să mă duc la arhondaric? Du-te, fiule, că este sfînta ascultare» mi-a zis el. « Dar este greu pentru mine la arhondaric, că vine lume multă și eu sînt tînăr și...». « Du-te la arhondaric, dar vin să nu bei deloc! Aceasta te va scăpa de multe ispite. Iar dacă vei călca porunca mea și vei bea vin, vei aluneca în mari primejdii». Și l-am ascultat. Am intrat la arhondaric și uneori chiar împărțeam vin la mireni, dar eu nu puneam pe limbă nici o picătură, căci mă temeam de păcat și de porunca duhovnicului. Am ținut cu sfințenie porunca lui și m-a scăpat Dumnezeu și de căderi, și de boale și de moarte.

Odată mi-am pierdut răbdarea și m-am dus la duhovnic « Ce să fac părinte Ghelasie? Nu mai pot sta la arhondaric de atîtea ispite!» « Părinte Damian, du-te înapoi la arhondaric. Fă ascultare și te va păzi Domnul de orice păcat. Dar un lucru să faci mai întîi: roagă-te și să nu bei vin și vei birui în toate ispitele!». Îți mărturisesc, părinte Ioanichie, că timp de 15 ani cît am stat la arhondaric n-am pus vin pe limbă, decît cînd mă împărtășeam. Dacă-i călcam porunca lui și mă obișnuiam cu vinul, poate eram de mult plecat din Cernica. Într-adevăr, mare lucru este să asculți pînă la moarte de duhovnic!

Altă dată, iar m-am tulburat și am zis părintelui Teodosie: « Prea Cuvioase, eu plec de la arhondaric. Nu mai pot să stau». « Ba nu, părinte Damian, mi-a zis el. Rabdă acolo, nu fugi de ispite, că ispitele mai mult te întăresc în viață. Rămîi acolo și luptă-te. Nu fugi de ispite!». Cînd am auzit, m-am dus înapoi și cu darul lui Hristos am răbdat în ascultarea aceasta 15 ani de zile.

Altă dată mă biruiau foarte tare gîndurile cele rele și nu știam ce să fac. M-am dus plîngînd la duhovnic și l-am întrebat: « Ce să fac, pă-

rinte Ghelasie, că mă bîntuie gîndurile necurate». Iar el mi-a zis cu voce blîndă: « Nu mai vorbi cu ele, că de aceea cazi. Nu te îndulci de gînduri, ci oricare ar fi ele, alungă-le cu rugăciunea lui Iisus şi cu paza minţii». Vai mie, multă vreme m-am biruit de gînduri pînă tîrziu cînd mi-a uşurat Dumnezeu războiul acesta cu rugăciunile părintelui Ghelasie. Altă dată mă împotriveam stareţului cu cuvîntul şi astfel îl supăram. Iar duhovnicul mereu îmi zicea: « Nu vezi că eşti biruit de patima îndrăznelii? Taci, ai răbdare şi fă ascultare ca să te izbăveşti de această patimă !»

L-am întrebat odată pe părintele Ghelasie: « Prea Cuvioase, vreau să mă duc la Mînăstirea Frăsinei. Îmi daţi binecuvîntare? Aici vine prea multă lume şi nu mă pot forma duhovniceşte». Iar sfinţia sa îmi răspunde cu asprime: « Fugi de aici, frate, cu gîndurile acestea. Stai aici unde te-a adus Maica Domnului. Posteşte, roagă-te şi fă ascultare. Aici este mîntuirea frăţiei tale !». Mai tîrziu iar l-am întrebat: « Părinte Ghelasie, vreau să mă duc la Ierusalim, să mă închin şi eu la Mormîntul Domnului. Mi-am adunat şi nişte bani. Îmi daţi binecuvîntare?» Duhovnicul meu după o clipă de tăcere îmi răspunde: « Nu-ţi dau binecuvîntare ! Stai în mînăstire, părinte Damian, nu umbla pe drumuri, că mai mult folos o să ai !» « Dar ce să fac cu banii?», i-am zis eu. « Dă-i la săraci şi stai pe loc în mînăstire». Şi nu m-am dus nici la Frăsinei, măcar să văd mînăstirea, nici la Ierusalim. Mai tîrziu mi-am dat seama că părintele duhovnic a avut dreptate. Mai mult m-am folosit de ascultare, decît dacă făceam voia mea.

Acum 40 de ani, cînd era Seminar Monahal aici în Cernica, îmi zicea gîndul să urmez şi eu seminarul. L-am întrebat pe duhovnic: « Părinte Ghelasie, îmi daţi binecuvîntare să intru la seminar? Gîndul mă îndeamnă să învăţ seminarul». Şi bătrînul îmi răspunde: « Nu ! Nu-ţi dau binecuvîntare. Sfinţia ta mai bun te poţi face în şcoala ascultării şi mai bine te poţi forma duhovniceşte în smerenie, fără seminar !». Şi nu am mai urmat seminarul. Acum nu regret că nu l-am mai făcut. Că mă făceam poate un preot, umblam din mînăstire în mînăstire, luam asupra mea răspunderi mari, începeam să povăţuiesc pe alţii, iar eu nu sînt în stare să mă conduc pe mine. Iar dacă l-am ascultat, am scăpat de atîtea răspunderi. Că pentru a conduce pe alţii, trebuie să fii sfînt.

Mare duhovnic şi povăţuitor de suflete a fost părintele Ghelasie ! În anul 1937 s-a dus la Domnul. Atunci eu mi-am luat de duhovnic pe părintele Fotie Petrescu, alt mare duhovnic al Mînăstirii Cernica. El însă nu era pe măsura părintelui Ghelasie. Părintele Fotie nu era aşa autoritar. Era foarte blînd, înţelept, tăcut şi răbdător. A trăit 15 ani în Sfîntul Munte, a fost preot paroh prin sate, apoi s-a stabilit definitiv

la Mînăstirea Cernica. Avea sute, mii de fii duhovnicești la epitrahilul său, din cei mai buni călugări și credincioși din capitală.

Părintele Fotie avea multă dragoste pentru toți. Știu că odată un frate a făcut o mare tulburare în obște. Se mărturisea la sfinția sa. La consiliu, părinții i-au zis: « Sfinția ta ești vinovat de fratele acesta. Dacă ai știut că nu este bun de mînăstire, de ce nu ne-ai spus să-l fi trimis înapoi acasă?», Iar părintele Fotie tăcea și răbda ca un adevărat părinte. El voia să facă orice ca să mîntuiască pe toți și să nu-i arunce din nou în valurile lumii. După puțin timp s-a îndreptat fratele acela.

Dar și părintele Antipa a fost un mare duhovnic în Cernica. El era mai tînăr decît părintele Ghelasie și mai blînd. Era cu metania din Mînăstirea Frăsinei. Pe timpul primului război mondial s-a evacuat la Cernica și aici a rămas. Nu l-au mai lăsat părinții să se întoarcă la metanie. Avea și el foarte mulți fii duhovnicești. De fel era mai vesel la față, vorbea cu fiecare și era tare milostiv.

Cînd eram la arhondaric, l-am întrebat odată pe părintele Antipa: « Prea Cuvioase, mă invită unii din mireni la ei acasă. Am voie să mă duc?» Atunci mi-a răspuns: « Nu ! Niciodată — dacă se poate — să nu te duci la mireni acasă, că vei cădea în multe primejdii; dacă vin ei la sfinția ta, primește-i, dar cu rînduială călugărească. Nu glumi cu ei, nu mînca, nici nu te așeza la băut cu ei, poartă-te serios cu dînșii și spune-le întotdeauna ceva de folos, ca să plece folosiți de la chilia sfinției tale. Însă sfinția ta la mireni să nu te duci».

Altă dată iarăși mă sfătuia părintele Antipa: « Păzește-te de mîncare multă, de carne și băutură că acestea pierd sufletul călugărului. Îi îngroașă mintea și-l aruncă în toate păcatele. Iar postul subțiază mintea, îl face pe om tare în fața ispitelor și-i dă rîvnă la rugăciune. Cel lacom întotdeauna se îngreuiază de somn și fuge de rugăciune».

10. Părinte Damian, înainte veneau mulți închinători la Mînăstirea Cernica?

— Veneau mai ales din oraș, dar nu așa ca acum. Cei mai mulți veneau la duhovnici; mai ales în posturi stăteau la rînd și așteptau să intre. Acum, mai ales din anul 1956, de la canonizarea Sfîntului Ierarh Calinic, vine lume mult mai multă. Acum s-au înmulțit și lumea și păcatele și sînt condiții bune de transport. Numai noi ne-am împuținat ș am slăbit. Mi-aduc aminte cînd am venit eu la mînăstire erau stranile îmbrăcate de călugări, iar la strană cîntau de răsuna biserica. Acum abia are cine citi și cînta la strană.

11. Cum se puteau forma fraţii în Mînăstirea Cernica, dacă venea atîta lume?

— Foarte greu, părinte Ioanichie, era foarte greu şi atunci. Puţini din fraţi se puteau forma călugări buni la Cernica. Cei mai mulţi s-au risipit. De aceea în obşte sînt numai cîţiva părinţi cu metania de aici. Ceilalţi sînt veniţi din alte mînăstiri. Am avut ispite mari cu care m-am luptat tot timpul. Numai cu rugăciunile Sfîntului Calinic am reuşit să scap de ele. Uneori mă biruiau gîndurile cele necurate, iar eu mă duceam la duhovnic să le spovedesc. Părintele, ca un iscusit, înţelegea pricina războiului meu şi mă mustra părinteşte: «De ce te îndulceşti, frate, de gînduri? De ce vorbeşti cu ele? Cum să nu cazi cu mintea, dacă stai de vorbă cu gîndurile satanei?». Şi din nou îl întrebam: «Dar ce să fac, părinte, ca să scap de ele?» «Nu primi nici un gînd pătimaş în minte, ci alungă-le cu rugăciunea lui Iisus. Gîndurile la început nu-s nici bune, nici rele, sînt ca nişte seminţe. Dacă le arunci de la tine, pier. Iar dacă le încălzeşti în mintea şi trupul tău, ele dau colţi, răsar patimi şi prind rădăcini. De aceea cazi cu mintea, pentru că vorbeşti cu gîndurile!»

12. Părinte Damian, este păcat dacă un călugăr se simte nevrednic şi nu primeşte darul preoţiei?

— Să fie păcat? Dimpotrivă, este o faptă bună. Lasă păcatul acesta să fie asupra mea, asupra păcătosului Damian. Cîţi sfinţi nu au fugit de preoţie? Oare s-au osîndit? Cu cît mai mult noi păcătoşii? Apoi decît să cazi în vreun păcat după hirotonie, mai bine nu primi preoţia. Mai bine să fii un călugăr bun, decît un preot rău!

13. Pe sfinţia ta, Părinte Damian, nu te-au silit părinţii să primeşti preoţia?

— Cum să nu. Doi stareţi m-au silit la preoţie, iar eu n-am vrut, pentru că nu sînt vrednic. Unul m-a şi obligat, zicînd: «Părinte Damian, dacă nu accepţi să te faci preot te trimit în altă mînăstire!». «Prea cuvioase, i-am zis eu, mai lasă-mă să mă mai gîndesc, să mă sfătuiesc cu duhovnicul şi apoi mă voi hotărî». Eram foarte neliniştit, ceream sfat de la fiecare şi mă rugam lui Dumnezeu. Iar un ieromonah mi-a zis: «Mai degrabă vă mîntuiţi sfinţiile voastre care sînteţi călugări, decît noi preoţii, pentru că noi răspundem de toţi cei pe care îi spovedim!».

M-am dus să cer sfat şi de la duhovnicul meu: «Ce să fac, părinte Ghelasie, să primesc preoţia?». Iar el mi-a zis: «Eu nu te opresc, însă preoţia este cea mai grea misiune a omului pe pămînt. Trebuie să te faci vrednic de ea». «Daţi-mi, totuşi, un sfat precis că sînt tulburat», i-am zis. Iar bătrînul mi-a răspuns: «Părinte Damian, să ştii că mai uşor se

mîntuiesc călugării simpli și mirenii decît preoții!». «Pentru ce, prea cuvioase?». «Pentru că nu fac Sfînta Liturghie!» Cînd am auzit, am zis că în veac nu mă fac preot. După aproape șasezeci de ani de călugărie, de abia acuma îmi dau seama cum trebuie să trăiesc în mînăstire. Pînă acum nu am știut. Călugărul trebuie să fie cît mai singur, cît mai străin pe pămînt și foarte tăcut. El nu trebuie să vorbească cu oamenii, ci numai cu Dumnezeu. Că vorbirea cu mirenii, spun Sfinții Părinți, te desparte de vorbirea cu Dumnezeu și de sfînta rugăciune. Postul și rugăciunea, acestea sînt lucrul călugărului!

14. Ce ascultări ați mai avut în mînăstire, Părinte Damian?

— Tot timpul am fost arhondar și paracliser la biserică. Aceasta mi-a plăcut cel mai mult că zilnic ascult pravila, Sfînta Liturghie. Am mai îngrijit cîțiva ani de părinții bătrîni. Țin minte că la arhondaric era un părinte paralizat. Nu se putea nici hrăni. Șaisprezece ani l-am îngrijit cu multă dragoste, pînă s-a dus către Domnul. Mai erau doi părinți bătrîni, în ostrovul Sfîntul Nicolae. Trăiau în multă lipsă și nevoie. Ani de zile am purtat grijă de ei. I-am îngrijit, i-am spălat și hrănit. Unul mai bătrîn mă ocăra că nu-mi fac cum trebuie datoria. Iar celălalt, îl certa: «Taci, părinte, din gură! Nu vezi că părintele Damian te spală, te primenește și te hrănește ca o mamă? Iar sfinția ta îl ocărăști?». Eu, însă, nu mă supăram. La boală și la bătrînețe, omul nu mai are atîta răbdare. Îmi era tare drag de ei. Apoi au murit.

15. Părinte Damian, de cînd sînteți la Cernica, ați vizitat și alte mînăstiri?

— Nu, părinte, n-am fost, nici în altă mînăstire n-am stat. Să-mi schimb eu mînăstirea mea? Aici m-a adus Maica Domnului, aici vreau să rămîn pînă la moarte. Țin minte că de cînd sînt aici, o singură dată am fost în vizită cu încă doi călugări la mînăstirile Sinaia și Curtea de Argeș. Apoi m-am întors înapoi la chilia mea. De atunci n-am mai plecat nicăieri, nici măcar în satul meu, că nu-i departe. Sînt de aici de pe cîmpie.

16. Nici pe timpul războiului n-ați plecat din Cernica?

— Nici atunci. Am stat aici, și mă rugam în biserica Sfîntul Nicolae. Toți au plecat din mînăstire, dar eu am rămas și mai bine am ieșit.

17. În Bucureşti, vă mai duceţi cîteodată?

— N-am fost poate de patruzeci de ani. Nici nu mai ţin minte. De cînd am fost bolnav de meningită şi internat în spital. De atunci n-am mai fost. Ce să caut? Am tot ce-mi trebuie în mînăstire. La nevoie, dau cuiva să-mi cumpere cîte ceva. Sînt mulţumit, slavă Domnului. N-am fost nici măcar pînă la poarta mare a mînăstirii, de nu ştiu cîţi ani, dar pînă în Bucureşti? Nu pot să cheltuiesc timpul aşa. Că trebuie să dau socoteală de toate odată. Apoi, călugărul, dacă iese din mînăstirea lui, îi rămîn nefăcute pravila, Sfînta Liturghie, canonul, se răspîndeşte cu mintea şi se întoarce la chilia lui plin de gînduri şi păgubit.

18. Părinte Damian, iată, stăm de vorbă în acest frumos cimitir. Spuneţi-mi ceva şi despre fraţii noştri care dorm aici. Sfinţia ta ai cunoscut pe mulţi, eşti prieten cu toţi, cu crucile acestea.

— Da, pe mulţi i-am cunoscut, părinte. Pe mulţi i-am petrecut la mormînt... S-au dus toţi dincolo să dea socoteală. Aici, în cimitir, părinte, toţi sînt fraţi, toţi se odihnesc în linişte. Unde este mîndria şi slava lumii acesteia, care ne înşeală pe toţi? Unde este cinstea şi averea pentru care mereu ne zbatem? Unde este trupul pe care zilnic îl hrănim şi-l dezmierdăm?

Iată, aici alături sînt mormintele mitropoliţilor Gurie, Efrem Enăchescu şi Ghenadie Petrescu. Ce m-a mai smerit odată Dumnezeu prin acest mitropolit! A venit într-o sărbătoare vlădica să slujească aici pe ostrov, la biserica Sfîntul Nicolae. Eu abia venisem în mînăstire. Eram frate şi eclesiarhul mi-a dat un stihar şi m-a îmbrăcat anagnost, ca să ţin cîrja mitropolitului. Eram tuns şi fără barbă, că tocmai atunci venisem din armată. Cînd m-a văzut mitropolitul îmbrăcat anagnost, a zis cu asprime la părinţi: «Ce aţi îmbrăcat pe mireanul acesta anagnost? Dezbrăcaţi-l şi îmbrăcaţi pe un frate cu barbă şi păr lung!»... Ce m-a mai smerit Dumnezeu, pentru că mă mîndream cu stiharul acela! Cînd am auzit, m-am dezbrăcat repede şi n-am mai îndrăznit să iau stihar pe mine niciodată.

19. Părinte Damian, daţi-mi vreun cuvînt de folos sufletesc din tot ce aţi auzit de la bătrîni, din ce aţi mai citit, din ce aţi deprins în mînăstire şi v-a dat Dumnezeu.

— Ce cuvînt de folos ceri de la mine, părinte? Sfinţia ta vii de la izvorul cel limpede la o baltă plină de broaşte şi mîl? Aveţi pe acolo

prin Moldova părinţi şi duhovnici renumiţi şi veniţi aici unde ducem atîta lipsă şi secetă?

20. Ce credeţi mai de nevoie pentru mîntuirea unui călugăr?

— Eu atît pot să spun că ascultarea stă la temelia vieţii noastre călugăreşti. Nimic nu trebuie să facem fără poruncă, fără binecuvîntare. Primul de care trebuie să ascultăm este duhovnicul. El ne cunoaşte sufletul, inima şi viaţa. În toate să cerem sfatul lui, să nu-i călcăm porunca. Eu am fost rînduit la arhondaric şi duhovnicul mi-a spus: « Roagă-te mereu şi să nu bei niciodată vin şi vei scăpa de toate ispitele !». Şi aşa a fost. Dacă l-am ascultat, am sfîrşit cu bine această grea ascultare.

Apoi trebuie să ai ascultare faţă de stareţ. Niciodată să nu-i ieşi din cuvînt. Pe cînd eram la arhondaric, se aflau în casa arhondaricului cîţiva pereţi de camere ruinaţi şi coşcoviţi. Într-o zi, i-am zis părintelui stareţ: « Prea Cuvioase, daţi-mi binecuvîntare să repar eu pereţii aceştia». « Nu, să nu-i repari — mi-a zis el. Lasă-i aşa că-i reparăm noi». Mai tîrziu, după ce s-a dus părintele stareţ cîteva zile din mînăstire, m-am apucat singur şi i-am reparat fără binecuvîntare. Am căpătat de undeva nişte bani şi cu ei am făcut reparaţia pereţilor. Cînd a venit părintele stareţ pe acolo, s-a uitat la pereţi şi nu a zis nimic. După puţină vreme însă toate camerele acelea s-au demolat şi nu s-a mai ales nimic din tot ce am făcut eu fără binecuvîntare.

21. Părinte Damian, cum putem birui în viaţă ispitele care se ridică asupra noastră?

— Trei fapte bune dacă vom face, Dumnezeu ne scapă de toate ispitele şi ne împlineşte toate dorinţele de folos: Să ne rugăm stăruitor şi cu credinţă, să postim şi să păzim cu sfinţenie curăţia (fecioria). Atît călugărul, cît şi mireanul sînt datori să se roage cît mai mult, să postească după putere şi să se păzească curaţi trupeşte şi sufleteşte de toate patimile. *Cu rugăciunea, cu postul şi cu viaţa curată, biruim orice ispită şi ne dă Dumnezeu tot ce cerem de folos.* Iar dacă nu păzim aceste trei fapte bune, îndată cădem în tot felul de primejdii şi ispite. Numai cu rugăciunea singură mai greu ne aude Dumnezeu. Dar rugăciunea, ajutată de post şi viaţă curată, face adevărate minuni.

22. Ce rugăciuni trebuie să facă un călugăr?

— Să nu lipsească niciodată de la rugăciunea bisericii. Mai ales de la Sfînta Liturghie. Eu asta o găsesc cea mai importantă. Cînd este la ascultare, să zică «Doamne Iisuse», iar în chilie să mai citească la Psaltire. Eu înainte citeam mai multişor; acum am început să mă lenevesc.

23. Aţi lipsit vreodată de la biserică, Părinte Damian?

— Nu-mi aduc aminte, numai cînd am fost la spital. Slujbele bisericii m-au hrănit pe mine. După rugăciune, postul este de mare folos la călugări. Ba şi la mireni. Dacă posteşti, mintea ţi se limpezeşte, se uşurează de gînduri şi poţi să o înalţi la rugăciune. Iar dacă nu posteşti, mintea se îngroaşă, nu mai judecă curat, nu se mai poate ruga şi omul cade în păcate grele. La mine venea din oraş o bătrînă credincioasă. Ea mereu îmi spunea: «Părinte Damian, eu ţin totdeauna sfintele posturi, pentru că am observat că postul îmi dă multă dragoste de Dumnezeu»! Da, părinte, femeia aceea are dreptate! Postul creşte în sufletul nostru dragostea de Dumnezeu. Iar cînd eşti cu stomacul plin, nu mai ai îndrăzneală şi nu poţi să te rogi. Lăcomia pîntecului răceşte credinţa şi împietreşte inima. Mai ales vinul. Este mai bine să mănînci carne decît să bei vin. Vinul aprinde trupul spre desfrînare. Vinul întunecă cel mai mult mintea.

24. Cum poate cineva să scape de gîndurile şi visurile cele urîte din timpul somnului?

— Dacă îşi păzeşte mintea de toate cugetele necurate din timpul zilei. Trebuie să nu ne îndulcim nici o secundă de asemenea gînduri, ci, imediat să le alungăm de la noi cu postul şi cu rugăciunea lui Iisus. Atunci, nici noaptea prin vis nu ne va putea ispiti satana.

25. Ce alte fapte bune sînt mai necesare pentru călugări?

— *Neieşirea din mînăstire.* Călugărul nu trebuie să iasă, dacă se poate, niciodată din mînăstire, iar dacă iese, numai la mare nevoie şi pentru un ceas, două. Apoi repede să se întoarcă la mînăstire. Mare pagubă este pentru călugăr să umble pe drumuri, printre mireni, pe străzi şi prin gări. Pentru că i se răceşte sufletul, îi slăbeşte credinţa, îi rămîne rugăciunea, canonul şi îşi pierde liniştea. Iată de ce nu m-am silit să merg la Ierusalim. O lună de zile pe drumuri, fără Sfînta Liturghie, fără rugă-

ciune şi canon ! Aici, însă, la Sfînta Liturghie este tot Ierusalimul, dacă o asculţi cu frică de Dumnezeu, cu credinţă şi cu dragoste !

O altă faptă bună, foarte necesară călugărului este *tăcerea*. Am văzut că dacă vorbeşti, de cele mai multe ori greşeşti, judeci, spui minciuni, cleveteşti, te lauzi, rîzi de alţii şi nu mai ai îndrăzneală la rugăciune. Iar dacă taci, mare odihnă sufletească şi îndrăzneală ai la Dumnezeu. Apoi trebuie să fugi de oameni, de tot felul de oameni. Atunci ai mare odihnă şi gîndul ţi-i numai la Dumnezeu. Să nu vorbeşti cu nimeni dacă se poate, să nu primeşti mireni în chilie, nici să te duci în casele lor. Că nici tu nu-i foloseşti pe ei, nici ei pe tine. Eu într-o vreme cunoşteam un bătrîn rare tot venea pe la Cernica. Îi mai dădeam cîte ceva şi mereu îmi bătea în uşa chiliei şi mă deranja de la rugăciune. Nu ! Călugărul nu trebuie să vorbească cu oamenii, ci cu Dumnezeu. Pentru aceasta a venit la mînăstire, ca să se roage permanent pentru el şi pentru lume.

Altă faptă bună a călugărului este *sărăcia*. Călugărul să nu aibă, dacă se poate, nimic. Nici un fel de avere. Şi mai ales bani. Cîtă primejdie aduce călugărului iubirea de argint ! Pe mine multă vreme mă biruia gîndul să primesc de la mireni cîte un ban pe pomelnice pentru rugăciune. Unii îmi dădeau bani să-i pomenesc la Psaltire în chilie. Dar am văzut cîtă pagubă aduce banul la călugăr. Că îţi robeşte inima şi te lipeşti de el. Iubirea de argint răceşte inima călugărului, încît nimic nu mai face din dragoste, ci numai pentru bani, pentru salariu. Am întrebat pe un mare duhovnic, ce să fac cu banii şi pomelnicele de la mireni. Iar el mi-a spus să le dau cu totul şi imediat la eclesiarhul bisericii. De atunc fac aşa şi am mare odihnă în conştiinţă.

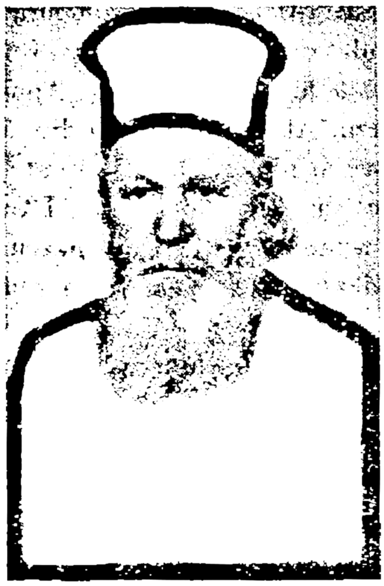
26. Părinte Damian, ce păcat omoară cele mai multe suflete şi le aruncă în pierzare? Desfrînarea sau necredinţa?

— Nu, părinte. Este mîndria. *Mîndria omoară cei mai mulţi oameni !* Şi orice cădere a omului este numai din mîndrie. Din pricina încrederii în sine omul este lăsat să cadă în desfrînare, în necredinţă, în deznădejde. Cu cît se mîndreşte omul, cu atît cade mai repede şi mai de sus. Să ne ferească Dumnezeu de patima mîndriei, că-i mai greu decît toate.

— Vă mulţumesc, Părinte Damian, pentru aceste frumoase sfaturi duhovniceşti. Sfîntul Nicolae, în biserica căruia vă rugaţi de peste şasezeci de ani, să vă fie mijlocitor înaintea Prea Sfintei Treimi.

PROTOSINGHELUL DAMIAN BOGDAN *

Schitul Sitaru

La 40 km de Capitală, într-o poiană din marginea codrilor seculari, numiţi cîndva « Codrii Vlăsiei», se înalţă spre cer Schitul Sitaru, cu o frumoasă biserică închinată Sfîntului Ierarh Nicolae. Liniştea din jur, marea tăcere şi frumuseţe a pădurii, evlavia cu care se fac sfintele slujbe, ca şi blîndeţea şi smerenia celor aproape 20 de părinţi şi fraţi nevoitori aici, fac din Schitul Sitaru o oază de pace divină şi un aşezămînt monahal dintre cele mai liniştite din ţară.

Întemeiat la începutul secolului XVII, ca o ctitorie boierească, ajuns apoi metoc al Mînăstirii Sărindar, schitul a fost reînnoit în anul 1752, continuîndu-şi istoria ca un locaş de sihăstrie şi rugăciune către Dumnezeu. După cîteva decenii de pustiire, viaţa monahală se înfiripă din nou la Sitaru (numit pînă de curînd « Balamuci») în primele decenii ale secolului XX. În anul 1944 se stabilesc aici 24 de călugări din Mînăstirea Noul Neamţ (Chiţcani) — Tighina. Răposînd monahii bătrîni, în anul 1971 schitul Sitaru ajunsese aproape pustiu. Noul egumen, Protosinghelul Damian Bogdan, a început să restaureze integral schitul, atît prin construirea a două corpuri noi de chilii, cît mai ales prin întemeierea unei obşti de aproape 20 de monahi tineri cu multă rîvnă pentru înnoirea vieţii duhovniceşti. Cel care l-a ajutat mai mult, după Sfîntul Ierarh Nicolae, patronul schitului, a fost venerabilul Arhimandrit Gherontie Ghenoiu († 1984), duhovnicul Catedralei Patriarhale din Bucureşti.

Astăzi, schitul Sitaru trăieşte o epocă duhovnicească înfloritoare. Dragostea şi ascultarea ce domneşte în această obşte monahală, ca şi blîndeţea şi înţelepciunea părintelui egumen, fac din schitul Sitaru o adevărată familie călugărească. Aceasta m-a îndemnat să adresez Protosinghelului Damian, în calitate de egumen şi duhovnic, cîteva întrebări, ale cărui răspunsuri ziditoare de suflet le redăm în rîndurile de mai jos.

* S-a născut în anul 1914, în comuna Scăeni — Prahova. În 1946 se călugăreşte în Schitul Balaciu şi face parte un timp din obştea Mînăstirii Căldăruşani. Din 1971 este egumen al Schitului Sitaru.

1. Prea Cuvioase Părinte Damian, în secolele trecute s-au nevoit cumva călugări sihaştri în pădurile seculare din jurul schitului Sihastru?

— Tradiţia locală şi unele însemnări mai vechi spun că se nevoiau mulţi sihaştri neştiuţi de nimeni în adîncul pădurilor nesfîrşite ale Codrilor Vlăsiei, ce se întindeau din Carpaţi pînă la Dunăre. Ei se numeau «pustnici pădureţi» (adică de pădure) şi erau respectaţi de credincioşi ca nişte sfinţi, pentru că ajunseseră să trăiască la o mare înălţime duhovnicească. Asemenea sihaştri «pădureţi» trăiau şi împrejurul schitului Sitaru, lăudînd pe Dumnezeu ziua şi noaptea. După moarte, erau îngropaţi în curtea schitului. Oriunde se sapă astăzi, se găsesc asemenea morminte pustniceşti prin aceste locuri.

2. Cine v-a ajutat mai mult la restaurarea schitului?

— Ne-a ajutat Dumnezeu prin oameni. Cel dintîi ne-a dat ajutor material şi moral răposatul Patriarh Iustin, care ne-a aprobat planurile şi ne-a dat fonduri mari pentru începerea lucrărilor. Apoi Arhiepiscopia Bucureştilor şi Prea Sfinţitul Roman Ialomiţeanul personal, care ne supraveghea desfăşurarea lucrărilor şi ne ajuta cu fonduri, cu materiale şi oameni. Iar dintre părinţi cel mai mult ne-a ajutat Prea Cuviosul Arhimandrit Gherontie, fost preot slujitor şi duhovnic la Catedrala Patriarhală. Cu planul şi îndemnul lui am zidit două corpuri de chilii, gospodăria, paraclisul şi trapeza. La îndemnul lui am început să facem slujbele după tipic şi Sfînta Liturghie zilnică. A răposat în anul 1984 şi a fost înmormîntat în cimitirul schitului, după dorinţa lui. Dumnezeu să-l odihnească!

Ne-au ajutat mult credincioşii din toate părţile, ţăranii de prin sate şi numeroşi oameni evlavioşi din Bucureşti. Dumnezeu să le răsplătească tuturor cu sănătate şi mîntuire, după dragostea şi credinţa lor. Într-adevăr, mare este evlavia românilor pentru înnoirea sfintelor biserici. În fiecare altar ce se înalţă ei văd casa lui Dumnezeu în care se jertfeşte liturgic Iisus Hristos, Mîntuitorul lumii.

3. Cîţi călugări aveţi astăzi în obştea schitului?

— Sîntem 18, cu ajutorul Sfîntului Ierarh Nicolae. Am mai dat patru fraţi la Mînăstirea Căldăruşani, din apropiere, doi monahi la Sfînta Patriarhie şi unul recent la schitul Prodromul din Sfîntul Munte. Mulţumim Domnului că are milă de noi şi ne trimite fraţi buni, ascultători şi smeriţi. Totul este însă cum îi creştem duhovniceşte, cît ne sacrificăm pentru ei, ce exemple le dăm.

4. Care este rînduiala vieţii duhovniceşti în schitul Sitaru?

— La noi se duce viaţă de obşte desăvîrşită. Ne rugăm împreună cu toţii, mîncăm împreună, facem ascultare împreună. Nimeni nu are

ceva al său, ci toate sînt de obşte. De aceea este multă dragoste şi unire între fraţi. Slujbele la biserică se fac după tipic şi toţi luăm parte la biserică. La trapeză se citeşte cuvînt, la ascultări şi la chilii practicăm în taină rugăciunea inimii, spovedania o facem săptămînal, iar Sfînta Împărtăşanie se dă la două-trei săptămîni, cum hotărăşte duhovnicul şi conştiinţa fiecăruia.

5. Cum ajutaţi pe credincioşi pe calea mîntuirii?

— Din mila Domnului ne vin numeroşi credincioşi la biserică, la rugăciune, la spovedanie. De fapt ei vin acolo unde văd dragoste, unde sînt primiţi şi ascultaţi cu dragoste, unde găsesc duhovnici după credinţa lor şi unde pot asculta o predică bună, un sfat creştinesc de mîntuire. Credincioşii nu vin în plimbare, ci în pelerinaj, pentru închinare, ca o nevoie firească a sufletelor lor. Noi pe cît putem îi primim cu dragoste, îi ospătăm la trapeză, îi odihnim la arhondaric, îi chemăm la rugăciune, îi spovedim, îi împărtăşim şi le dăm sfaturi părinteşti de mîntuire. Facem totul ca să nu-i smintim cu ceva şi să plece cu folos sufletesc la casele lor.

6. Ce sfaturi duhovniceşti daţi călugărilor şi mirenilor?

— Viaţa autentică de mînăstire o formează postul şi rugăciunea neîncetată. Acolo unde slăbeşte asceza, se împuţinează numărul călugărilor. La noi mînăstirile mai populate şi cu o viaţă duhovnicească mai înaltă sînt numai acelea care pun bază pe asceză. Postul şi rugăciunea formează temelia vieţii duhovniceşti. Tinerii nevoitori, ca şi credincioşii, simt unde este trăire profundă în Hristos şi dragoste, şi acolo vin să se călugărească şi să se roage. De aceea noi ţinem foarte mult la post, fiindcă socotim postul, atît cel trupesc cît şi cel sufletesc, ca cea mai puternică armă de apărare împotriva diavolului. Căci duhurile rele — adică patimile — nu ies din noi, cum spune Mîntuitorul, decît cu post şi rugăciune. Pe aceste două virtuţi le recomandăm cel dintîi fraţilor din mînăstire şi credincioşilor.

Apoi îi îndemnăm pe călugări, ca şi pe credincioşi, să folosească bine sănătatea şi timpul vieţii, căci vom da seama la Dumnezeu de fiecare minut, ce bine sau ce rău am făcut. Rugăciunea, ascultarea, smerenia, citirea cărţilor sfinte, mai ales a Sfintei Scripturi, ne ajută să urcăm cu fiecare clipă şi zi a vieţii spre Hristos, Mîntuitorul nostru. Îi mai îndemnăm pe fraţi să aibă mereu aceeaşi rîvnă ca în prima zi cînd au venit la mînăstire şi să trăiască în dragoste deplină unii cu alţii. Că numai unde este dragoste, acolo este mîntuire, acolo este bucurie şi pace, căci acolo este Dumnezeu.

7. Cum vedeţi o reînnoire a vieţii duhovniceşti în mînăstiri?

— Aceasta este o întrebare care mă depăşeşte. După părerea şi umila mea experienţă cred că revenirea la viaţa de asceză ar fi prima măsură

de înnoire a vieţii monahale. O altă cale de înnoire, după părerea mea, ar fi revenirea la programul slujbelor de zi şi de noapte, după tradiţia noastră monahală, aşa cum este astăzi în Sfîntul Munte Athos. Nu există o jertfă mai curată adusă de monahi lui Dumnezeu decît rugăciunea făcută în linişte şi priveghere. Apoi este săvîrşirea slujbelor frumoase, predica regulată, cuvîntul citit la masă şi cuvîntul de învăţătură duhovnicească, adică sfătuirea obştii pe care trebuie s-o facă săptămînal stareţul sau duhovnicul, în biserică, la trapeză, la şcoala monahală şi la ora de spovedanie.

Toate acestea, unite cu o mare nădejde de mîntuire şi iubire de Dumnezeu şi de oameni, conduc sigur la o înnoire a vieţii monahale şi la mîntuirea sufletelor noastre.

PROTOSINGHELUL ARSENIE PAPACIOC *

Schitul Sfînta Maria—Tomis

Cu neobositul duhovnic şi Protosinghel Arsenie Papacioc din schitul Sfînta Maria — Tomis este greu să poţi sta de vorbă pe îndelete. Program zilnic de slujbă la biserică, spovedanie regulată a maicilor din obştea schitului, numeroşi fii duhovniceşti de aproape şi de departe, care vin pentru cuvînt de folos, credincioşi cu tot felul de probleme, săraci care aşteaptă milostenie şi oameni care vor să-l vadă pentru cîteva clipe. Uşa chiliei şi a inimii sale sînt zi şi noapte deschise. Toţi vor să-l vadă, să-i ceară un cuvînt de mîntuire, o rugăciune de sănătate, un sfat, o binecuvîntare de drum.

Printre toţi aceştia, i-am bătut şi eu la uşă, rugîndu-l să colaboreze la această carte de zidire duhovnicească. Cuvintele Prea Cuvioşiei Sale, calde, înflăcărate uneori, pline de linişte şi de speranţă, pe care cu greu le-am putut obţine, gîndite mai ales în orele tîrzii ale nopţii, le punem la dispoziţia tuturor

* Protosinghelul Arsenie Papacioc s-a născut în anul 1914, în comuna Perieţi, jud. Ialomiţa. După ce termină o şcoală medie de artă şi sculptură, intră în viaţa monahală la Mînăstirea Cozia. În anul 1949 este tuns în monahism la

celor ce iubesc pe Hristos şi poartă în ei lumina vieţii veşnice, prin paginile ce urmează.

1. Cu ce fapte bune trebuie să se întrarmeze mai întîi fraţii care doresc să intre în nevoinţa monahală?

— Cel dintîi lucru, şi înainte de orice, trebuie să ştie cel venit în viaţa monahală că este o intrare fără întoarcere. Să rămînă într-o definitivă statornicie. Să ştie că cinstea aceasta este fără de asemănare, să slujească lui Hristos, dăruindu-I-se cu totul, asemenea Îngerilor. Dar nu singură, înalta înţelegere îi va păstra statornicia în cinstea de a sluji lui Hristos, dăruit ca monah, ci neapărat să simtă că o face dintr-o necesitate sufletească. Partea aceasta ce ţine de inimă va trebui cultivată şi încurajată de relaţiile ce le avem cu începătorii. Lucrul acesta să fie în atenţia tuturor vieţuitorilor din mînăstire. În inimă, zic, acolo, cu harul lui Dumnezeu, sînt toate forţele biruitoare din om, cum se zice la Proverbe (4, 23): « *Păzeşte-ţi inima mai mult decît orice, căci din ea ţîşneşte viaţa*».

Pe fondul acestei liniştite statornicii, va veni noilor începători o eliberare cît mai mare de lume şi bunul Dumnezeu le va dărui în toată viaţa lor multe bogăţii duhovniceşti necunoscte de ei şi îi va umple de o supraomenească bucurie.

2. Care este virtutea hotărîtoare a noilor începători, cu care ar putea să biruiască ispitele şi patimile cele dinăuntru şi cele din afară?

— De la început Dumnezeu a creat pe om cu această puternică şi mult discutată însuşire — « voinţă liberă». Aceasta ni se cere mai întîi: să vrem să biruim ispitele. Şi, mişcînd, va veni neîntîrziat harul.

Rugîndu-ne intens lui Dumnezeu, voind şi ostenindu-ne mereu, harul nu va lipsi de la noi. Iată unde este taina de început şi de totdeauna a biruinţei noastre. Harul este de natură divină — « energie necreată », spune Sfîntul Grigore Palama.

Din primii paşi spre viaţa monahală, plină de taine şi înţelesuri preafrumoase, noul începător este bine să-şi îndrepte inima ctre Dumnezeu şi să-şi însuşească o aleasă evlavie, nedifuzată şi nădăjduită către Maica Domnului. Apoi, mereu, cu bucurie în inimă, să se recunoască a-I

Mînăstirea Sihăstria. În anul 1950 este hirotonit preot şi numit duhovnic în Mînăstirea Slatina — Suceava. După cîţiva ani de retragere la linişte, între anii 1964—1976 a fost preot slujitor în mai multe mînăstiri, iar din anul 1976 este preot şi duhovnic la schitul Sfînta Maria — Tomis din Techirghiol — Constanţa.

fi un fiu iubitor şi nevinovat şi Maica Domnului îi va arăta cu prisosinţă cît de mult se va bucura a-i fi Mamă.

O fiică îmbunătăţită se ruga Maicii Domnului, zicînd: « Maica Domnului, arată-Te a-mi fi mamă !» Iar Maica Domnului i-a răspuns: « Arată-te a-mi fi fiică !».

3. Ce patimi trebuie să lepede începătorii mai întîi din inima lor ca să poată gusta din bucuria vieţii duhovniceşti?

— Să lepede mai întîi patima care este mai aproape de el — care-l stăpîneşte cu mai multă tărie. Să ştie că va trebui să lupte împotriva tuturor patimilor, dar cu mai multă atenţie şi întrarmare cu acele patimi care îl înconjoară şi anume îl pîndesc. În lupta lui să fie convins că nu va fi singur, cerînd cu inimă de foc ajutorul lui Dumnezeu, al Maicii Domnului, al îngerului păzitor şi al oricărui sfînt spre care are evlavie.

Lupta este pe toată viaţa, dar nimic nu-i mai frumos şi mai măreţ decît să fii stăpînul propriei tale vieţi şi să lupţi, şi să biruieşti, avînd alianţă deplină cu cerul întreg. « *Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea !*» — zice Domnul nostru Iisus Hristos şi zice pentru fiecare dintre noi, văzîndu-ne pe toţi stăpîni alături de El.

4. Dacă un nou începător nu iubeşte rugăciunea şi slujbele bisericeşti, poate deveni călugăr? Cum trebuie călăuziţi fraţii începători ca să poată spori în rugăciune?

— Dacă nu iubeşte rugăciunea şi slujbele bisericeşti, înseamnă că a venit de acasă fără să aibă măcar o inimă de creştin. Este mai greu să-i porţi pe unii ca aceştia, dacă-i primeşti.

Se spune simplu despre călugăr că este un creştin bun şi se consideră că a plecat la mînăstire, pentru o viaţă îmbunătăţită în trăire, unde rugăciunea trebuie deprinsă a fi chiar neîntreruptă.

Se constată, de altfel, la toţi începătorii un dor de rugăciune chiar exagerat, zic de rugăciuni lungi îngenuncheate, necunoscînd celelalte valoroase împliniri din trăirea monahului: ascultările nesfîrşite cu o singură dăruire, posturile cu o mare dreaptă socoteală şi, mai ales, să fii sprijin cu o inimă bună pentru necazurile sau neajunsurile unora. Dacă noul începător nu vrea şi nu simte nevoia să se roage lui Dumnezeu, nici alte fapte bune ce ţin în ansamblu de trăire în mînăstire nu le va putea împlini nici pe departe. Adică, nu se cuvine ca un vieţuitor dăruit lui Hristos şi Maicii Domnului să aştepte mîntuirea fără nici o trezvie a inimii şi fără nici un dor îngeresc; într-o lenevire ca aceasta vieţuind, ar dori totuşi « să-i cadă mană cerească de sus»?

Chiar dacă acestor începători le vom arăta multă bunăvoință, nu vor rămîne pînă la urmă în mînăstire, că n-au roadele și darurile sfintei rugăciuni, care nu se face niciodată în zadar, fără un răspuns. Pe unii ca aceștia îi vînează cu ușurință cumplitele ispitiri diavolești, dîndu-le dor de lume.

Ce frumos este să te încadrezi în versuirea cîntată neîntrerupt în biserică: «Toată suflarea să laude pe Domnul!»

5. Care sînt cele mai grele patimi cu care trebuie să se lupte monahii și, mai ales, începătorii și cum anume le pot birui?

— Aș îndrăzni să spun că pentru mulți veniți la mînăstire cea mai grea ispită este nestatornicia. Acești diavoli cotropitori doresc să te smulgă de pe poziție. În planul de luptă duhovnicească, cel dintîi lucru este să-ți determini precis poziția. Și tu, venit în viața monahală, ești pe cea mai înaltă culme, după cuvîntul Sfintei Scripturi, care zice: «Vrei să fii desăvîrșit?». Așa o numește Sfîntul Vasile cel Mare. Această dorință și încadrare monahală este cea mai nesuferită de diavoli din toată creștinătatea. La mînăstire se vine cu un dor mare, cum se spune, ca o nebunie pentru Hristos de a se răstigni pentru El, de a suferi ocara, lovirea, prigonirea și înfrîngerea marelui dușman care este mîndria, orgoliul inimii noastre. În această luptă nevăzută, nu mare ajutor vom dobîndi de vom alerga la marea nădăjduitoare a mîntuirii, care este smerita smerenie. Atunci vei simți adevărata libertate, dorind să iubești cu adevărat pe toți. Adică să primești umilința, spinii coroanei lui Hristos, cuiele, sulița și moartea pentru El. Așa Îi vei ușura Patimile grozave și vei fi cîndva și undeva un mic mîntuitor, lucrînd atît la mîntuirea ta, cît și la a altora. Diavolii nestatorniciei nu vor putea birui pe unii ca aceștia, care, ispitiți, mai mult se vor încununa.

O altă patimă foarte primejdioasă, care se strecoară atît de ușor și pare a se motiva mereu și își face loc imediat între toți este vorbirea de rău. Sînt convins că cei mai mulți care își pierd sufletele, și le pierd pentru această neînfrînare împătimită a limbii. Nu știi să vindeci, dar știi să deschizi, ca orice ucigaș, rana! Suprema poruncă — iubirea — este propovăduită, întărită și trăită de Mîntuitorul, ca o arvună a luminii și frumuseții Împărăției cerurilor. «Că iubire și milă este întreg creștinismul!». Dar această nemuritoare iubire este urmărită de răutatea — mică sau mare — a vorbirii de rău, viermele neadormit care îți roade tainic inima și zilele mîntuirii tale.

Acest vierme al urii ucide-l, iubite frate călugăr sau creștine, și iubește tare pe Hristos, Care te așteaptă în inima fratelui tău pe care îl săgetezi mereu.

Patima vorbirii de rău destramă unitatea mînăstirească și societatea creștină și se face vinovat de moarte cel ce atacă ce a întemeiat Hristos pe cea mai trainică temelie — *Iubirea și Credința.* « Un bărbat sfînt, spune în Patericul vechi, a văzut pe oarecine păcătuind și, lăcrimînd cu amar, a zis: Acesta a greșit astăzi, iar eu voi greși mîine, negreșit. Apoi acesta se va pocăi cu adevărat, iar eu nu mă voi pocăi niciodată !» Deși l-a văzut chiar păcătuind, s-a osîndit pe sine, iar pe acela l-a văzut îndreptat. De aceea zic că gîndirea, șoptirea și vorbirea de rău sînt patimi care aduc mari neajunsuri întregii obști creștinești. Că zice înțeleptul Solomon: « *De este vreo bunătate în lumea aceasta, caut-o la omul cu inima curată !*».

Desfrînarea este declarată ca o mare patimă în lume, urîtă ca o prăpastie foarte rău mirositoare. Ea se poate localiza și prin harul sfintelor rugăciuni, neapărat la Maica Domnului cu multă insistență și mai ales cu dorința de a scăpa de patimă și, cu ajutorul duhovnicului, te poți elibera gîndind puternic la mîntuirea ta. Dar, cum zic, acest balaur cu multe capete este localizat, individualizat și nu aduce neapărat destrămarea întregii unități ca vorbirea de rău. Însă toate patimile sînt primejdioase și de toate trebuie scăpat, pentru că oricare din ele ar fi ne poate pierde sufletul. Timpul este scurt și viața este una și se duce repede. Deci să nu ne mai îngrijim de altceva decît de « plîns peste plîns și smerenie peste smerenie, ca să îmblînzim pe Iisus Hristos, Stăpînul nostru».

Cu toată străjuirea « Păzește-ți inima mai mult ca orice, că dintru aceasta țîșnește viața» (Prov. 4,22).

6. Ce trebuie să învețe mai întîi duhovnicii pe ucenici, pe frații începători?

— Socot că este bine ca mai întîi frații începători să cunoască marea însemnătate a monahismului, deci marea importanță a transformării întregii lor ființe. Apoi să-și învioreze inima și să știe că intrarea în mînăstire nu este un simplu refugiu pentru sufletele slabe sau pentru neputincioși. Sfîntul Vasile cel Mare se întreabă: « Care este cuvîntul cel mai de vîrf al Sfintei Scripturi să-l pot ajunge?» și-l remarcă unde Mîntuitorul spune tînărului bogat: « *Vrei să fii desăvîrșit ? Lasă-ți toate și vino după Mine !*». Iată un prim și mare scop al călugărului — mergerea spre desăvîrșire. Cine are această supraomenească dorință și plecare este umplut de mari haruri și aduce o veselie fără de nume îngerilor și întregii împărății cerești și, mergînd pînă la capătul vieții strîns legat de acest temei al Sfintei Scripturi, va trăi și în el veșnic, cu adevărat, o supraomenească bucurie.

Călugării se mai numesc « îngeri ai pămîntului», « cin îngeresc», « mirese ale lui Hristos», « mucenicie albă» şi parcă Sfînta Scriptură nu ar fi atît de îmbogăţită fără îndemnurile la o luptă sufletească spre desăvîrşire a acestor fiinţe omeneşti care-s făcute după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu. Este ştiut că totul este posibil dacă vrei să mergi pe un drum atît de înălţător. Că dacă vrem să pornim harul, adică puterea divină de sus este cu tine nedespărţit şi cine poate fi împotriva ta şi care te poate birui, dacă Stăpînul cerului şi al pămîntului este cu tine?

Iubite frate, care ai venit la slujbă îngerească în cinul monahal, nici o cinste nu este mai mare ca aceasta. Adică să te dăruieşti şi să jertfeşti lui Dumnezeu în curăţenie tot ce este bun şi frumos, că şi în mînăstire ţi se descoperă uşor chipul de cunoaştere al păcatului, adică a tot ce este urît. Aici putem umbla cu grijă să fim curaţi faţă de iubirea lui Dumnezeu. Aici şi numai aici te poţi încadra şi încinge cu autoritate în unele preafrumoase rînduieli care-ţi pot da un nume nou, o minte ascuţită şi o inimă dăruitoare ca să fii omul lui Dumnezeu Care îţi pregăteşte să-ţi dea în dar întreaga Lui împărăţie, şi vei putea să calci peste diavolii care vor să te calce acum. Atotputernicul nostru Dumnezeu, Creatorul, Biruitorul şi Luminătorul a tot şi a toate, iubeşte inimile curajoase şi ne acoperă cu mireasmă necunoscută de lume şi, ca să nu ne descurajăm zice cu drag ca un părinte mult prea mult iubitor: «Cine se leagă de voi, de lumina ochilor Mei se leagă».

Mînăstirea este un mic cer al pămîntului şi este o cinste pentru toată lumea pămîntului. Frumuseţea este că aici se pot cuceri cerul şi pămîntul, tot ce-i mai frumos, tot ce-i mult folositor, tot ce-i puternic, tot şi toate, pentru că-L cucerim pe Însuşi Dumnezeu care ni Se dăruieşte total. De secole întregi s-a putut vedea că toate aceste preaplăcute « Bunevestiri» s-au putut împlini de oameni ca noi, că puterea unor astfel de oameni este de la Dumnezeu, Căruia Îi purtăm chipul şi asemănarea Sa şi Care ne-a îmbogăţit cu tot harul Său. O întoarcere de la mînăstire spre lumea nepăsătoare, fără de nici o explicaţie, spunem, va fi asemenea unei căderi luciferice. Sînt, frate creştine, crede-mă, două feluri de bucurii care nu se pot uni una cu alta. Tu nu vei putea a te bucura aici pe pămînt de plăceri trecătoare şi vinovate, iar în cer a împărăţi cu Iisus Hristos. «*Atunci fărădelegea îşi va astupa gura sa*» (Ps. 106, 42).

7. Care este semnul duhovnicesc că au sporit fraţii începători?

— Mai întîi au o veselie nevinovată cît mai continuă. Apoi îşi dau seama că ascultările sînt o mare împlinire călugărească unde îşi încearcă fiecare tăierea voii şi o fac fără cîrtire şi cu drag. Întreabă cu interes să cunoască şi se vede în ei o căinţă adevărată în greşeli şi neîmpliniri. Nu

duc vorba şi nu aduc venin în chiliile lor. Se simt cu rîvnă la rugăciune, la citiri şi cîntări, la biserică şi peste toate se simte în ei un duh de smerită cugetare în toate mişcările lor, un duh evlavios şi simţi că prezenţa lor te odihneşte.

8. Aţi cunoscut noi începători şi monahi tineri sporiţi în viaţa duhovnicească? Prin ce virtuţi anume?

— Da, cît mi-a fost cu putinţă, am cunoscut, spre bucuria mea, mulţi fraţi, nu de prea multă vreme veniţi în mînăstire, cu sufletele dăruite lui Hristos, încurajaţi şi înveseliţi pentru mila arătată de Dumnezeu că sînt consideraţi şi recunoscuţi ca fii ai mînăstirii.

Mai întîi, ca o virtute mult grăitoare, la mulţi se remarcă această bucurie, prin faptul că nu-şi măsoară ascultările cu puterile proprii şi nu dau înapoi. Desigur, ei sînt convinşi că ascultarea este poruncă de Sus, după cuvîntul Domnului Care zice: «*Cine ascultă de voi, de Mine ascultă*», şi au credinţa că vor fi ajutaţi, căci «*la Dumnezeu totul este cu putinţă*». Ascultările, fără îndoială şi fără cîrtire, sînt un act al unei inimi viteze, al unei educaţii de credinţă intensă şi dau o nădejde tare că Dumnezeu nu te va înşela cînd spune: «*Fără de Mine nu puteţi face nimic*».

Oricare frate sau monah cu astfel de convingeri de credinţă şi cu inimă vitează poate rezolva lucruri grele în ascultările sale, care poate i-ar depăşi măsura puterilor proprii.

Mai mult ca oriunde, în ascultările făcute cu inimă şi dragoste s-a lăsat văzută puterea harului lui Dumnezeu. Au fost fraţi ascultători care au legat fiare sălbatice, care au dat la o parte pietre uriaşe ca stînca, au trecut — pentru că aşa era ascultarea — pe deasupra rîurilor, sau au fost purtaţi pe spatele peştilor şi n-au conceput să nu asculte. Aceşti eroi ai tăierii voii au în toată fiinţa lor o veselie ascunsă, au cugete smerite şi au prezenţă în toate inimile necăjite, fie chiar şi răutăcioase, căci ei doresc să vadă în fiecare ins toate frumuseţile omeneşti. Aceştia sînt respectuoşi, liberi, fără de teamă şi au o mare nădejde la Preasfînta Stăpînă Maica Domnului, zicînd: «Învredniceşte-mă să Te laud în veci, o, Sfîntă Fecioară!»

9. Care este semnul că am reuşit să biruim şi să scoatem din noi patima mîndriei şi a iubirii de sine?

— Cred că niciodată nu va putea fi «un semn», ca definitiv, că mîndria este scoasă. Omul smerit nu se vede niciodată că-i smerit. Lupta aceasta de o viaţă întreagă, simţită, ruptă, dreaptă şi cinstită o ştie şi o va încununa Dumnezeu. Apoi, acestui diavol al mîndriei, plin de o ne-

suferită duhoare, nu-i va fi deloc ușor că ațîță și se aruncă singur în foc cu un suflet care dorește și știe sigur că nu va putea vedea și împărăți cu Hristos fără de o smerită smerenie.

Spune Sfîntul Ioan Scărarul că diavolul trufiei alungă pe toți ceilalți diavoli și el ține locul la toți. Toată Scriptura și toți Sfinții încercați în luptă cu acest diavol cotropitor al mîndriei spun că fără harul de sus nu se va putea birui această patimă. Bunul Dumnezeu a spus cu tărie că acest mare har nu-l va da decît celor smeriți, cum spune în Sfînta Evanghelie că: « *celor smeriți le dă har !*»

Măsura de curățire a inimii este măsura de izbucnire a simțirii către Dumnezeu. Cît de scumpe sînt îndemnurile bune ale oamenilor încercați și cît rău poate pricinui o rînduială după cum îl taie capul pe fiecare! Pentru puțina noastră osteneală și smerenie cu ce alese daruri sîntem învredniciți! Nu va mai fi iubire de sus, adică mîndrie, cînd uimirea vă va cuprinde și veți vedea cît de mare este mila lui Dumnezeu pentru noi păcătoșii. Oricărui ostenitor în Hristos îi putem spune: Smerește-te, că ai pentru ce!

Blîndețea și rîvna pentru toate cele bune, nemînierea și urmărirea păcii, nu a nedreptății, sînt semne de nemîndrie. Îndreptățirea de sine nu poate fi laolaltă cu smerenia și Dumnezeu se arată, nu atît celor ce se ostenesc, cît celor simpli și smeriți.

10. Cînd anume cunoaștem că am sporit în rugăciune și smerenie?

— Sporești în rugăciune și smerenie atunci cînd simți nevoia să te rogi așa cum simți nevoia de aer și apă. Există o chemare ascunsă în tine care te îndeamnă continuu să ceri, să mulțumești și să lauzi pe Creatorul tău. Este sufletul din tine care se vrea la Tatăl și la Mama lui. El dorește să se biruiască pe sine, dar se vede slab și neputincios. El nu vrea să fie rob, adică împătimit, purtînd un nume atît de mare — de creștin—, ci se vrea stăpîn lîngă Stăpînul și Răscumpărătorul său. Astfel, sufletul se trezește în om și simte cum inima rănită de dor vrea să comunice, să se apropie de Dumnezeu. Așa încep marile treziri spre viață în Dumnezeu. Ecoul acesta armonios pe care-l auzi în tine este semnul că ești viu și vrei să rămîi viu în bucuria harului dătător de viață. Sfîntul Ciprian zice: « *Cum vrei să fii auzit de Dumnezeu cînd nu te auzi nici pe tine însuți ?*» sau « *Spune-mi unde ești atunci cînd nu te afli înlăuntrul tău ?*» și iarăși « *Darul anume își face loc* (în noi), *pe măsură ce se trezește sufletul nostru și sînt dezrădăcinate patimile*». Cînd inima se va curăți de patimi, atunci se va înflăcăra simțirea către bunul Dumnezeu.

Totul este înnoit de darul Sfîntului Duh, fiindcă darul se dă întotdeauna preaîmbelşugat credincioşilor. Cei ce I s-au dăruit Lui fără de întoarcere sînt călăuziţi de El şi El singur îi zideşte aşa cum ştie.

Dumnezeu este ascuns în poruncile Sale. Cei care Îl caută pe Domnul, Îl regăsim pe măsura împlinirii poruncilor. « Lui Dumnezeu Îi trebuie numai inima şi Îi este de ajuns», dacă ea va sta deschisă cu evlavie în faţa Lui. Rugăciunea neîncetată tocmai în aceasta constă, să ne aflăm întotdeauna cu evlavie în faţa lui Dumnezeu. Iar peste această stare, pravila, rugăciunea citită nu face decît să pună lemne pe foc.

Dumnezeu este un Dumnezeu al inimii; roagă-te, deci, cu simţire! De unde aş înţelege că Dumnezeu nu este atît un Dumnezeu al minţii, ci al inimii, o spun Sfinţii Părinţi.

Puterea rugăciunii nu stă în cutare sau cutare cuvinte, ci în felul cum se săvîrşeşte. Această grijă, preocupare continuă de mîntuirea ta, aduce o retragere în tine neprovocatoare şi smerită în toate.

11. Cum putem dobîndi duhovniceşte pe fraţii care nu au răbdare şi se mînie îndată?

— Trebuie mai întîi să înţelegem cauzele care-l fac nerăbdător şi mînioşi pe fraţi. Apoi trebuie să le vorbim cu multă bunătate şi blîndeţe şi chiar cu un fel de aprecieri, arătîndu-le şi cele bune ale lor. Cît de nesuferite şi primejdioase sînt aceste două vicii: nerăbdarea şi sora ei mînia care îţi anulează toată frumuseţea aşezării sufletului tău şi toată agonisirea duhovnicească!

Cineva a văzut pe altcineva care se căznea să deschidă un lacăt la o uşă şi nu putea nicidecum, de unde a început încet, încet, să-l cuprindă o mînie aşa de mare, că se dădea cu capul de uşă şi vorbea cuvinte rele. Şi a zis cel care privea degradanta scenă: « În veac n-o să mă mînii măcar cît de puţin şi o să fac orice efort pentru a-mi stăpîni firea de om, că am văzut cît de urît îi stă omului mînios». Deci, noi, cum zic Sfinţii Bătrîni ai Patericului, dacă ne supunem patimilor, cu nimic nu ne deosebim de închinătorii la idoli. « Că cei ce se biruiesc de iuţeală şi se robesc de mînie şi nu taie de la sine tulburarea patimii, aceştia se leapădă de Iisus Hristos şi au în sine pe Marte ca dumnezeu şi se închină idolului turbării ca şi elenii. Iar cei ce au biruit acestea şi le-au izgonit de la sine şi s-au înfrînat de ele, aceştia au călcat idolii şi s-au lepădat de închinarea dumnezeilor celor mulţi şi s-au făcut mucenici fără de sînge». « De se va întîmpla între tine şi altul cuvînt de scîrbă şi va tăgădui cuvîntul, nu-l aţîţa pe el, zicînd că ai spus! Că se întoarce şi zice: Aşa am zis şi ce? şi se face mare ceartă. Ci lasă cuvîntul şi se face mare pace; *că pacea este de patru ori mai mare decît dreptatea*». (Sfîntul Ioan Scărarul — Cuvînt despre mînie — Filocalia nr.9).

Iarăşi zice un bătrîn că « cel ce se nedreptăţeşte de voie şi iartă pe aproapele, fireşte este cel al lui Iisus; iar cel ce nici nu nedreptăţeşte, nici se nedreptăţeşte, fireşte este al lui Adam; iar cel ce nedreptăţeşte, sau cere dobînzi, sau înşeală, fireşte este al diavolului». Trebuie să-ţi încălzeşti sufletul răcit de ură, de nerăbdare şi mînie prin a răbda pe fratele tău, ca să rămîi omul lui Dumnezeu, că unul ca acesta iartă şi se roagă să-şi astîmpere focul mîniei. Încă multe alte ispite te aşteaptă să le arzi cu focul harului Sfîntului Duh şi să rămîi un om al iubirii şi al păcii.

12. Tinerii începători, din lipsă de educaţie, sînt de obicei superficiali în credinţă şi nevoinţă. Promit repede, dar fac puţine. Cum trebuie să-i dobîndim duhovniceşte pentru Hristos? Ce metode recomandaţi?

— Aceşti tineri trebuie să înţeleagă cuvîntul Sfintei Scripturi care spune: « *Vai de cel ce face lucrul Domnului de mîntuială*». Aceştia, se vede nu cunosc nici ce este iadul, nici ce este raiul. Să-i apropiem cu inimă caldă. Să le explicăm şi lor că Domnul nostru Iisus Hristos stă ascuns în poruncile Sale şi, în măsura în care le împlineşti, în măsura aceea ţi se dăruieşte şi El. Şi cît este de greu să-L avem întreg pe Stăpînul a toată făptura în inimile noastre! Că spus este: « *Fără de Mine nu puteţi face nimic !*». Şi Scriptura n-o putem desfiinţa şi nici să credem că o putem împlini cu jumătăţi de măsură. Domnul şi Mîntuitorul nostru ne vrea întregi. Numai satana ne vrea doar un singur vîrf de deget, că ştie el, vicleanul, că aşa ne poate stăpîni toată fiinţa.

Alt timp de pocăinţă nu mai este, iar sfîrşitul nu ne va fi plin de milă sau tîrguială. Ci atunci va fi înfricoşarea cea mare, cînd se va arăta nu mila, ci dreptatea, că zice, « Înspăimîntător lucru este să fii judecat după dreptate de un judecător fără îndurare». Apoi, în această sfîntă grădină, care este mînăstirea, se află cu prisosinţă toate roadele posibile pentru fericita viaţă veşnică. « Acum e ziua mîntuirii» (2 Cor. 6,2). Acesta este veacul pocăinţei, acela al răsplătirii. Acesta este al faptelor şi al răbdării, acela al mîngîierii. Acum Dumnezeu este ajutătorul celor ce se îndreaptă de la calea răului, iar atunci va fi înfricoşat cercetător al faptelor, cuvintelor şi gîndurilor omeneşti. A cui este munca, ale aceluia sînt roadele. Cinstea şi cununile se cuvin învingătorilor, însă după cuvîntul Apostolului: « *Nu numai că se cade să învingem, ci să ne şi luptăm după lege*» (2 Tim. 2, 5).

13. Prea Cuvioase Părinte Arsenie, uneori lucrurile se prezintă şi invers. Sînt începători hotărîţi şi iubitori de nevoinţă şi vîrstnici apăsaţi de gînduri şi cuprinşi de nesimţire duhovnicească. Ce ne spuneţi despre aceştia? De ce unii vîrstnici nu pot spori în lucrare duhovnicească? Ce trebuie să facă aceştia?

— Pentru tinerii cu mare rîvnă către nevoinţă spunem că se bucură Hristos de rîvna lor, dar Îl pot şi întrista dacă în lucrarea lor n-au măsură — adică dreaptă judecată în nevoinţă. Că vor putea cădea în ispita cea de-a dreapta, cu cele bune exagerate, care rămîn fără mireasma trezviei inimii care ar putea fi un scop împlinit.

Iar vîrstnicilor care nu pot spori în lucrarea duhovnicească sau nu vor, le spunem tuturor că viaţa le este încă mai scurtă şi Judecătorul este lîngă uşi. Celor ce le convine să creadă că vor trăi încă mult, Mîntuitorul le spune: « *Astăzi de veţi auzi glasul Meu, să nu se învîrtoşeze inimile voastre* ». Şi cine poate crede că fără veste nu-l poate lovi o cărămidă, o boală necruţătoare, un trăsnet sau o muşcătură înveninată? Atunci, sigur, moartea va fi marele dascăl al trezviei, dar, vai, va fi prea tîrziu. În cer nu mai este pocăinţă.

14. Unii începători şi chiar vîrstnici îşi pierd repede elanul, bărbăţia, rîvna duhovnicească în lupta cu ispitele. Pentru ce pătimesc această ispită şi cum pot dobîndi din nou rîvnă, bărbăţie, încredere?

— Viaţa duhovnicească se observă şi la sfinţi că este în zig-zag. Urcă şi coboară, dar de cele mai multe ori nu-i mare primejdie, că prin coborîre harul lucrează mai încetinel şi oamenii se smeresc. Părerea de rău şi smerenia sînt nemăsurat mai mari decît isprăvile elanului nevoinţelor. Cum spune prea frumos Apostolul Pavel: « *Cînd sînt slab, atunci sînt tare* », recunoscînd prin aceasta că lucrează harul mai mult în cei smeriţi, că smerenia în neputinţă este mai lucrătoare. M-am folosit de sfatul unor Sfinţi Părinţi care spun că nu este bine să doreşti daruri mari, ci să te mulţumeşti cu daruri mici, că este necuviincios să-ţi zădărăşti fiinţa ta duhovnicească, comportîndu-te ca un om plin de mîndrie. Psalmul 30 spune: « *Doamne, nu s-a înălţat inima mea, nici ochii mei, nici n-am umblat întru cele mari, nici întru cele mai minunate decît mine* ».

Dar nu trebuie să fim nici nepăsători, fără de lucrare şi interes, ca şi cum am sta într-un tron închipuit, aşteptînd, cum se zice, harul de-a gata. Lucrul care ţi-ar aduce o mare nădejde şi un echilibru liniştitor este o stare de trezvie fără echivoc, o permanentă luare aminte de sine. Atunci nu te-ai certa sau te-ai cerceta pretenţios cu harurile lui Dumnezeu.

Pe cei ce-şi pierd repede elanul, dar sînt de bună credinţă şi ştiu că fără harul lui Dumnezeu nu se poate face nimic, şi totuşi se consideră

părăsiţi, îi încurajăm să rămînă într-o continuă nădejde şi linişte sufletească, recunoscîndu-şi neputinţele, smerindu-se adevărat cu inima. Unii ca aceştia vor vedea curînd iubirea de oameni a lui Dumnezeu. « Că cine se lasă întreg în mîna lui Dumnezeu, Care este de toate întru toate, nu-i moare nimic, nu-i piere nimic, ci toate îi trăiesc, toate îl slujesc».

15. Cum putem cîştiga pentru Hristos pe fraţii care sînt slabi în fapte bune şi nu au statornicie, ascultare şi răbdare?

— Trebuie să le zicem cu toată inima noastră, ca să ne mîntuim sufletele noastre, despre «înfăţişarea omului înaintea Judecătorului», despre învinuirea, cercetarea şi despre sentinţa ce o rosteşte dreptul Judecător, Iisus Hristos, care va veni în persoană «*în ceasul în care nu gîndeşti*» (Luca 12, 40).

« Cu cel bun va fi plin de iubire, iar cu cel rău, înfricoşător, zice Fericitul Augustin. Ce frică îl va cuprinde pe cel ce va vedea pentru prima oară pe Mîntuitorul, şi încă mînios !, cînd va sta înaintea mîniei Lui. Ziua aceasta, « ziua mîniei», cum zice cîntarea, mînia Judecătorului va fi o prevestire a osîndirii tale şi va fi o spaimă şi suferinţă mai mari decît atunci cînd te-ai afla chiar în iad».

O, frate, cu atît mai mare tortură va simţi sufletul în vederea lui Hristos, pe Care în viaţă L-a dispreţuit sau cu lenevire I-a neglijat poruncile ! « Nici o nădejde de a-L mai îmblînzi. Să ceri îndurare, cînd vei fi judecat chiar pentru dispreţuirea îndurării ! Ce se va întîmpla dar?, întreabă Fericitul Augustin. Unde va fugi păcătosul cînd deasupra lui are pe Judecătorul mînios, sub el iadul deschis, la dreapta păcatele ca acuzator, la stînga duhurile rele care sînt gata la execuţie şi înlăuntrul său mustrările conştiinţei?»

Cugetînd la toate acestea, cum se mai poate ca fraţii şi oricare dintre noi să fie cu voia slabi şi nepăsători, nestatornici în ascultări şi fără răbdare?

16. Cum putem vindeca sufleteşte pe cei care defaimă, vorbesc de rău pe aproapele şi nu-şi stăpînesc gîndurile, limba şi pîntecele?

— Cu iubire veşnică te-am iubit pe tine», zice Dumnezeu. Frate dragă, Dumnezeu din iubire te-a ales din mulţimea atîtor oameni. Ţi-a dat viaţă şi te-a aşezat în lumea aceasta. Toţi cu care trăieşti sînt aleşii Lui pe care îi iubeşte şi îi apără. Sînt lîngă tine, ca laolaltă să vă iubiţi şi prin aceasta se va vedea teama şi iubirea de Dumnezeu. Cerul şi pămîntul şi toate fiinţele strigă neîncetat că iubesc pe Dumnezeu. Soarele, luna, stelele, munţii, izvoarele, florile şi toată făptura se pare că strigă: « Iubiţi pe Dumnezeu, iubiţi opera lui Dumnezeu !».

Ce zici de toate astea? Crezi şi nu-L iubeşti? Te poţi gîndi să iubeşti altceva decît pe Hristos? Şi totuşi, iată, tu vorbeşti de rău pe cei pentru

care Domnul S-a jertfit să le dovedească că-i iubeşte şi cine îi loveşte, Îl loveşte şi pe Răscumpărătorul lor.

Gîndurile noastre, mai degrabă, să se îndrepte spre facerea lumii, spre blestemata cădere în păcate, spre răscumpărarea noastră veşnică prin cruce, ca să avem parte, străduindu-ne, să iubim pe toată lumea, oricum ar fi, că toţi sînt făcuţi frumoşi numai pentru singur Dumnezeu.

Iubite frate, care eşti stăpînit de iubirea de sine, crezi că nu va veni vremea la o înaripare duhovnicească şi aripile, fiind întinse, nu vor putea zbura din cauza nemiloasei tale lăcomii?

Nu te poate obliga nimeni să duci o viaţă de mare ascet, care, după unii, pare o nebunie, ea fiind de fapt o sfîntă nebunie, dar ai putea spune de la cîte lucruri bune te-ai lipsit în preocuparea de azi, ca o fiinţă aleasă cu nume mare şi frumos, ţinînd cont de subţietatea sufletului în rugăciuni, meditaţii, dăruiri şi multe altele, pentru armonia cu cei cu care trăieşti?

Deci, ori părăseşte plăcerile păcătoase şi vei cîştiga viaţa de veci, pe care să ne-o adăugăm în fiecare zi, ori trăieşte îngreunat de patimi, care te duc la nesimţire, spre o moarte veşnică. Alege, iubite frate!

17. Este vindecarea şi mîntuire pentru cel mîndru şi iute din fire? Cum poate fi dobîndit pentru Hristos?

— Da, este vindecare şi mîntuire şi pentru cel mîndru, dar va trebui să trăiască într-o mare frică de Dumnezeu, că zis este cu străşnicie: «*Domnul celor mîndri le stă împotrivă!*». Acest păcat este cel mai urît de Dumnezeu. Este păcat luciferic care a adus căderea unei cete întregi de îngeri şi i-a făcut lipsiţi total de darurile lui Dumnezeu. Sînt diavoli nesuferiţi urîţi, vicleni, fiinţe cu ură desăvîrşită şi blestemaţi pe vecii vecilor. Aceasta este soarta tuturor celor ce se încred în puterile lor, mai presus de toţi, îngîmfaţi, nemiloşi, urîţi de semenii lor, îndrăzneţi şi fără ruşine. Dacă Dumnezeu a luat darul de la ei, vor fi din ce în ce mai mult într-o asemănare cu diavolii.

Frate, tu ştii Scriptura, că Dumnezeu numai celor smeriţi le dă har şi zici că te vei lăsa mai tîrziu de patima înălţării de sine, dar nu înţelegi că într-aceasta sufletul tău se pierde deja?

Poţi să arunci un mărgăritar de mare preţ în apă, zicînd că-l vei căuta mai tîrziu? Dar dacă nu vei putea să te smereşti cu adevărat ca să primeşti darul mîntuirii tale. Ca să scapi de mîndrie, ai nevoie de rugăciune, de plîns şi părere de rău adevărată. Aceasta este un dar de sus, şi dacă Dumnezeu nu-ţi dă această părere de rău? Dacă vine moartea şi nu-ţi lasă timp? «*Ziua de mîine*, zice Fericitul Augustin, *n-a promis-o Dumnezeu nimănui; poate să ţi-o dea, poate să nu ţi-o dea!*».

Lăudăroşenia, semeţia, iuţimea, care este o fiică a mîndriei, dispreţul şi plăcerea să fii vestit şi grozav şi altele asemenea « toată măduva omului o pierd şi îl lasă sec». Smeriţi-vă, iubiţi fraţi, « că altfel nu veţi putea gusta bunătăţile Împărăţiei Mele !», zice Domnul Atotţiitorul.

Să întrebăm pe atîtea suflete mărețe, bogate, pe toţi învăţaţii, principii şi împăraţii care deja au trecut la cele veşnice, să-i întrebăm ce le-a mai rămas acum din măreţia, desfătările şi stăpînirea lor? Toţi, frate, vor răspunde: Nimic, nimic ! « O, omule, zice Fericitul Augustin, tu preţuieşti ceea ce are omul aici, bagă însă de seamă la ceea ce duce cu sine ! Cînd moare, nu ia nimic altceva cu sine decît un cadavru greu mirositor şi o haină zdrenţăroasă ce va putrezi împreună cu el».

18. Cum putem dobîndi în viaţă, în mînăstire, pacea sufletului? Cum o putem păstra în inima noastră şi s-o dăm şi altora? Care sînt foloasele păcii duhovniceşti şi din ce fapte bune se naşte ea?

— Simţi uneori că vine un duh liniştitor, eliberator în inimă. Pacea nu vine decît numai şi numai atunci cînd, mai mult sau mai puţin, simţi că doreşti cu adevărat să nu te stăpînească nici o patimă. Simţi nevoia să te controlezi, să fii cît mai treaz faţă de orice lucru vătămător cît de mic. Vei simţi o bucurie tainică şi o cuviincioasă îndrăzneală spre bunul tău Stăpîn, să nu-L superi şi să-ţi întindă mîna salvatoare mereu, şi aceasta într-o plăcută şi neînvinsă atenţie a ta. Eliberarea aceasta o ai pentru că ştii să faci nu ce vrei tu, ci numai ce-I place lui Dumnezeu. Cît de aproape şi de coborîtor este Dumnezeu pentru inimile acestea ! Cum se spune: « Se laudă mila asupra judecăţii». Şi, iarăşi, se bucură sufletele alese să spună: Fiindcă Dumnezeu din firea Sa este bunătate nemărginită, dorinţa Lui cea mai fierbinte este să ne facă şi pe noi părtaşi fericirii Sale.

Pacea este o mică împărăţie cerească în om pe care n-o poate cuceri decît fiind un luptător smerit şi viteaz, multiubitor, liber faţă de tot ce e rău şi numai ţinînd mîna inimii sale spre mîna inimii Stăpînului său. Şi dacă, oameni fiind, greşim, Dumnezeul nostru ne pedepseşte în viaţa aceasta ca să ne cruţe în cealaltă. « *O, Dumnezeule, mîniatu-Te-ai şi Te-ai milostivit spre noi !*» (Ps. 59, 3). Şi iarăşi: « *Dat-ai celor ce se tem de Tine semn ca să fugă de la faţa arcului, pentru ca să se mîntuiască cei iubiţi ai Tăi*» (Ps. 59, 4).

Rămîn multe negrăite şi frumoase despre tine, scumpă şi mult dorită « pace sufletească», dar simt încă plăcerea să-ţi mai dăruiesc o mică coroniţă ! A zis ucenicul unui mare părinte învăţat: « Ce fericit eşti, părinte, că ştii atîtea lucruri şi eu, un biet om simplu, nu ştiu nimic ! Tu poţi să te faci mai sfînt decît mine ! Auzi, îi răspunse atunci părintele, dacă o bătrînă simplă ştie a iubi pe Dumnezeu mai mult decît mine, ea poate

ajunge la un mai mare grad de sfinţenie decît mine». Să ne folosim de smerenia şi pacea celor simpli !« Se scoală cei neînvăţaţi şi răpesc cerul», spunea cineva. « Fericit este cel ce pricepe lucrul şi-şi mîntuieşte sufletul său».

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune: « *Să mergem la morminte şi aşa vom cunoaşte şi vom dobîndi mai uşor pacea sufletului*».

19. Ce legătură este între pacea inimii şi conştiinţa curată? Cum le putem dobîndi pe amîndouă în mînăstire, în viaţă?

— Cînd conştiinţa nu este curată, nici inima nu poate avea pace. Ele sînt într-o indestructibilă relaţie. Poate ca inima să fie împătimită şi să producă nelinişte conştiinţei.

Conştiinţa se eliberează extrem de mult atunci cînd păstrăm cu tărie pacea sufletească împotriva dezordinii din noi. Chiar dacă n-am împlinit întru totul idealurile noastre la măsura zilei, să păstrăm în noi speranţa şi să rămînem credincioşi lui Dumnezeu printr-o trăire vie, neşovăitoare. Dacă nu-L mărturiseşti nici înaintea sufletului tău, considerîndu-L adevărul desăvîrşit pe care zici că Îl doreşti şi vrei să-I slujeşti, iată, rămîi căldicel, *că nu a zice, ci a lucra înseamnă a ajunge.*

Mergînd pe drumul cel mare şi bun împotriva chemărilor păcătoase şi comode ale firii, încă fiind pe drum, te simţi mult eliberat de conştiinţă şi inima se consideră oarecum ajunsă, se bucură şi încep să iasă din ea puteri de viaţă, avînd cu plinătate harul cel mult liniştitor.

Să nu-ţi munceşti singur conştiinţa, mergînd după puterea ta spre desăvîrşire, că nu se poate ajunge uşor. Lupta este de o viaţă, nu te ispiti singur. Smereşte-te mereu, ca văzînd Domnul Păcii silinţa ta, dar şi liniştea ta, să te binecuvinteze cu eterna Lui pace. Că toată bunătatea şi numele bun vin de la marea iubire a lui Dumnezeu şi te va stăpîni un sentiment al veşniciei şi aceasta, iubite frate, nu este puţin lucru. Să veghezi mereu asupra ta, fără nici un duh înălţător, şi oriunde te vei găsi, faţă de marile chemări, inima ta se va bucura şi cu rugăciunile Preasfintei Născătoare de Dumnezeu vei rămîne un om al Crucii — un fiu al Învierii.

20. De ce S-a numit Fiul lui Dumnezeu Cuvînt şi Domnul Păcii?

— Iată, sînt plin de sfială şi neputincios să răspund la aceste întrebări care au fost şi în uimirea îngerilor, cum spune Sfînta Scriptură: « *Taina cea din veac ascunsă şi de îngeri neştiută*». Cum aş putea eu pătrunde aceste taine şi adevăruri pe care le trăim, le simţim şi ne supunem lor pînă la moarte pentru că sînt adevărate, dar nu le putem întru totul cuvînta şi înţelege. Îmi cer cuvenita iertare şi cu o sinceră nădejde în

Harul divin spun şi eu la măsura puterii mele, dar şi a rîvnei şi a dragostei inimii mele.

Zice Sfîntul Ioan Evanghelistul: « *La început era Cuvîntul şi Cuvîntul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvîntul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut şi fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut*» (Ioan 1,1—2). « Dumnezeu este Cuvîntul» se înţelege, adică se simte pe Sine Însuşi neîntrerupt ca Stăpîn.

Deci într-o permanentă simţire de Sine a trimis pe Fiul-Dumnezeu Cuvîntul să fie arătat de către Tatăl la toată făptura, căci toată făptura are în felul ei o simţire de sine.

Dumnezeu — Cauza cauzelor — S-a vărsat pe Sine în lume prin Fiul-Dumnezeu Cuvîntul, Care a luat chip smerit de om, ca să fie cunoscut prin cuvînt ca Fiu al Tatălui. « *Eu sînt în Tatăl şi Tatăl este în Mine. Cuvintele pe care vi le grăiesc Eu nu le spun de la Mine, ci Tatăl Care sălăşluieşte în Mine, El Însuşi face aceste lucruri*» (Ioan 14, 10).

Cuvîntul este marea şi desăvîrşita putere de afirmare prin care omul, împreună cu întreaga creaţie, în deplină simţire de sine, cunoaşte şi mărturiseşte pe Creatorul său. Prin Cuvîntul şi prezenţa Duhului Sfînt s-a creat lumea văzută şi nevăzută, s-a cunoscut înalta simţire, trăire şi relaţie între Ziditor şi zidire.

Prin această mai presus de fire întrupare a lui Dumnezeu Cuvîntul, Fiul Omului a făcut ca în noi şi-n toate să se recunoască faptul că există tainic o continuă cuvîntare divină întru Sine. Toată creatura lui Dumnezeu are puterea Cuvîntului în ea şi-l rosteşte potrivit firii şi însuşirii proprii şi Dumnezeu a dat omului puterea să desluşească « limbajul» acestora. Cuvîntul, pe de altă parte, este puterea divină mută din făptură, să ne simţim în răspunderea ce avem tari şi liberi, ca o continuă verigă mistică de aur în lanţul nesfîrşit al cunoaşterilor.

Cum se spune: « S-a vărsat Hristos în buzele tale». Buze ale lui Hristos numeşte Scriptura cuvintele Duhului Sfînt. « *Dacă rămîneţi în cuvîntul Meu, sînteţi cu adevărat ucenici ai Mei şi veţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi*». Dumnezeu Cuvîntul simte nevoia de a Se arăta pe Sine, ca întreaga Creaţie să vină şi să fie împreună în simţire, adevăr şi veşnică fericire. Dumnezeu Cuvîntul nu ne-a adus prin cuvînt numai comunicare, luare la cunoştinţă. El ne-a adus mai mult decît ne-a pierdut Adam, ne-a adus puterea de discernămînt şi puterea de a birui răul, de a accepta suferinţa şi de a iubi pe vrăjmaşi.

Cuvîntul divin este puterea de comunicare a adevărului vieţii. Prin Dumnezeu Cuvîntul este trezită toată făptura, care şi-a recăpătat cunoştinţa de sine într-o formă tainică, şi tinde şi trăieşte glorios în simţirea Stăpînului. Fiinţă superioară, omul a putut cunoaşte că poartă în sine

pe Creatorul său. Dumnezeu Tatăl S-a vărsat prin graiul Fiului Său, ca oamenii să cunoască înţelepciunea, iubirea desăvîrşită pentru om, calea spre El şi lupta neadormită cu puterile răului.

Dumnezeu Cuvîntul nu este împărţit în două persoane, ci este acelaşi Fiu şi Unul Născut — Dumnezeu Cuvîntul, precum ne-au arătat proorocii şi Sfinţii Părinţi. Prin unire, renaştere şi reînviere cu Hristos se descoperă în noi, « în potenţial şi desfăşurare», chipul mistic al Fiului Omului — Dumnezeu Cuvîntul şi te simţi « pe sine» într-o liniştitoare vibraţie a întregii tale fiinţe şi cu totul în comuniune şi dialog cu Dumnezeu Cuvîntul şi într-o supraomenească bucurie — momentul mistic al unirii noastre cu Mîntuitorul.

Cît despre Fiul lui Dumnezeu ca Domn al păcii, vă zic că Domnul nostru Iisus Hristos a biruit moartea. A biruit răul şi pe domnul răului — satana. El domneşte peste toată fiinţa, peste toată firea din cer şi de pe pămînt ca Domn al Păcii, pentru că a adus împăcarea noastră cu Dumnezeu şi iubirea în lume şi a dat putere de biruinţă tuturor ca să fie liberi şi să simtă în ei şi în afară de ei pacea duhului, pacea conştiinţei, pacea inimii. Pacea pe care ne-o dă Hristos izvorăşte din pacea şi iubirea Prea Sfintei Treimi: « *Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă; nu precum dă lumea*», ci ca stăpîni şi biruitori peste turbaţii şi războinicii diavoli. « *Îndrăzniţi, Eu am biruit lumea*», zice Domnul. Astfel, împăcaţi, purtăm şi noi în inimi, ca fii adevăraţi pe Domnul Păcii. Care mîngîie, iartă, odihneşte şi împacă sufletele noastre.

21. Cum trebuie să folosim cuvîntul dumnezeiesc ce ni s-a încredinţat, mai ales nouă, preoţilor şi păstorilor, spre păstorirea şi mîntuirea sufletelor omeneşti?

— Preotul trebuie să rămînă permanent devotat şi neprihănit întru această neegalată demnitate sacră. El poartă prin marele har preoţesc puterea divină ca săvîrşitor al Tainelor mîntuitoare, mai ales ca liturghisitor.

« Fost-a vreodată o promisiune şi un angajament mai solemn ca darul preoţiei? L-ai luat după gîndire matură, în Casa lui Dumnezeu, în chiar Altarul Său, în faţa Sfintei Evanghelii? L-ai pecetluit cu Sîngele lui Iisus Hristos la Sfînta Împărtăşanie şi te-ai făgăduit în faţa Marelui Arhiereu că Îl vei da aşa întreg la judecata de apoi, cum ţi-a poruncit? Acum ce-ţi rămîne de făcut, decît să împlineşti credincios toate condiţiile acestor făgăduinţe cereşti !»

Inima este centrul vital al întregii noastre fiinţe şi cuvîntul este manifestarea prin grai a inimii. Vrăjmaşul viclean şi crud ne asaltează mereu spre a ne răpi. Preotul bun îşi extinde vigilenţa la toate, nefiind aproape

nimic, ce nu i-ar putea deveni ocazie primejdioasă. Curăţenia, cuminţenia, în tot felul, mai ales la preot, sînt cinstea naturii omeneşti, mărgăritar de puţini cunoscut şi de mai puţini aflat. Această aşezare lăuntrică este o forţă invincibilă şi în demnitatea lui, preotul se simte liber în faţa cuvîntului spus tuturor ca în faţa lui Dumnezeu.

Dacă unele practici de pocăinţă sînt foarte folositoare prin ele însele, potrivi-se-vor oare totdeauna unor păcătoşi învechiţi care abia încep să trăiască creştineşte? Cu aceste suflete obişnuite de atîta vreme numai în vicii puţin se cîştigă, ba adesea se expune omul primejdiei de a pierde totul, dacă ar voi să le supună unei virtuţi desăvîrşite. Pretinzînd prea mult, nu obţii nimic şi, crezîndu-te drept, cazi în asprime.

Să ne folosim deci de această dreaptă măsură care deosebeşte condiţiile, cumpăneşte puterile şi împrejurările, fără a privi prea departe. Iar pentru a evita un mare număr de imprudenţe, să păstrăm un zel prudent care este statornic şi energie, fără grava idee fixă. Fără îndoială că tăria şi energia formează esenţa rîvnei preoţeşti, care, în ultimă analiză, nu-i decît dragostea pusă în acţiune. « Dragostea e mai tare ca moartea», cum se zice. Nimeni nu-i mai puţin potrivit vieţii apostolice decît cei fricoşi, care nu ştiu altceva decît să cedeze cu laşitate, chiar atunci cînd rezistenţa e cea mai sacră datorie şi a căror activitate se reduce la frică şi tăcere. « *Nu căuta să fii judecător, fără numai dacă poţi înfrînge cu tărie fărădelegile*», zice Eclesiastul (Ecles. 6, 7). « *Nu te teme în faţa lor . . .*». « *Eu te-am dat . . . ca o cetate întărită*» (Ieremia 1, 17). Sînt atari împrejurări în care preotul trebuie să zică: « Pot muri, dar a tăcea nu pot» (Fericitul Ieronim).

Ce e mai trist decît această pornire exagerată de prudenţă? Închipuieşte-ţi un păstor de suflete care, bazîndu-se prea mult pe vederile proprii, se ţine tare de o vedere fixă în a voi ca toţi să i se supună şi îşi ia ca maximă neschimbată ideea de a nu da înapoi niciodată ! Asemenea păstori îşi înstrăinează sufletele şi îşi creează în jurul lor primejdii care îi vor constrînge să fie anulaţi şi se vor vedea reduşi la imposibilitatea de a face binele.

Spune un mare autor duhovnicesc: « De ce nu dezlegi şi tu cum am dezlegat Eu pe leproşi şi de ce îi ruşinezi, poate? O, nu eşti şi tu un alt Iisus? Nu ţi-am iertat şi Eu ţie destule? De ce eşti dur şi pretenţios cu alţii?». « Fereşte-te să faci din catedra adevărului o scenă pe care să-ţi pretinzi zilnic propria ta stimă şi să dojeneşti pe credincioşi ! Trebuie să ştii a certa cu tărie, dar şi cu blîndeţe, fără a strica leacul cu veninul propriei tale nerăbdări» — argumentul băţului, cum spune latinul. De asemenea, « Nu te ocupa de rodul trudei tale ! Voi avea Eu grijă să încolţească în sufletele unde ai fost un simplu semănător».

Iată deci cît de important este a ne conduce cu înțelepciune, sfătuindu-ne și mai ales a urma pildele Domnului nostru Iisus Hristos și mărturia Sfinților Lui. Să urmăm limbajul simplu și potrivit împrejurărilor, ca model de prudență și discreție, de blîndețea cea mai gingașă în conducerea sufletelor! *Întotdeauna, dar mai ales în fața credincioșilor sau în prezența oricui, să vorbească propria ta viață!* Toți au o scînteie de adevăr în ei lăsată de Dumnezeu și, printr-o cuceritoare blîndețe, înțelegere, coborîre întotdeauna la ei și vorbire pe limba lor, vor fi pătrunși spre o viață creștină. Însă nimic, nici talent, nici cunoaștere în cuvîntări susținute atît de necesare, nu va putea aprinde statornic, dacă nu este simțită o dragoste continuă pentru ei și, mai ales, dacă nu ești un exemplu viu la o măsură posibilă ca om al lui Dumnezeu.

22. Am văzut oameni vîrstnici care se tem de moarte mai mult decît cei tineri. Cum se poate acest lucru? Cum trebuie să cugetăm și să așteptăm ceasul morții după Sfînta Evanghelie?

— Frica de moarte nu-i din pricina morții, ci din pricina vieții. Vrei, așadar, să nu te temi de moarte? Trăiește creștinește! « *Celui ce se teme de Domnul, bine-i va fi întru cele de pe urmă* » (Isus Sirah I, 13). Cine a trăit bine nu poate muri rău. Cine este pregătit de moarte nu se teme de nici o moarte, chiar dacă va veni pe neașteptate. « El moare pentru că nu moare ».

Cîtă vreme trăim, să-L iubim pe Dumnezeu atît cît putem. Viața să ne servească numai spre a spori în dragostea de Dumnezeu. Mărimea iubirii ce o află la noi moartea va fi măsura dragostei de care vom fi cuprinși pe întreaga veșnicie față de Dumnezeu.

Cît de multă bucurie ar cuprinde sufletele, dacă ar ști cît de mult ne iubește Dumnezeu și ne așteaptă să-I deschidem. Origen spune: « *Dumnezeu mai mult se îngrijește de mîntuirea noastră decît diavolul de pierzarea noastră, pentru că Dumnezeu cu mult mai tare ne iubește decît ne urăște diavolul* ».

23. Cum vedeți monahismul românesc de-a lungul istoriei? Care ar fi însușirile, caracteristicile lui proprii?

— Văd monahismul românesc de-a lungul timpului într-o regenerare, înviorare, prospețime de neînchipuit.

Scriptura lui Dumnezeu ne umple de speranțe, unde monahismul se arată ca cea mai de vîrf podoabă și unică în toată Istoria bisericească. Dumnezeu vorbește: « *Vrei să fii desăvîrșit? Cine nu lasă tată sau mamă, soție, copii, rang și bogății pentru Numele Meu acela nu Mă iubește* ». Monahismul încearcă o jertfă continuă pentru Hristos care S-a jertfit

pentru noi. Ne-a făgăduit că va fi cu noi pînă la sfîrşitul veacurilor şi ne-a întărit: «*Eu te-am dat ca o cetate întărită*» (Ieremia I, 17) şi făgăduinţa Lui va întări cetatea noastră şi va trăi cît va trăi şi Sfînta Scriptură.

Cetatea aceasta, monahismul, nu este un simplu hazard sau o mergere aventuroasă a cuiva, ci este zidită pe temeiurile cele mai adînci şi mai lăudate ale Sfintei Scripturi. Secole întregi monahismul a jertfit în taină, a cîntat şi lăudat pe Dumnezeu în chipul cel mai îngeresc, a sfinţit pămîntul pe unde a trăit, a eliberat sufletele, izgonind şi umilind pe cotropitorii diavoli şi a dovedit în chip strălucit că se poate conforma întru toate voinţa proprie cu aceea a lui Dumnezeu, care neîndoios înseamnă a cîştiga un mare grad de sfinţenie.

Dumnezeu ne iubeşte că dorim să I ne dăruim total, şi încă prin ce dragoste! Cea mai înduioşătoare, cea mai generoasă şi mai statornică! « A Te iubi şi a face să fii iubit — iată toată mărirea şi toate mîngîierile ce le doresc!».

Consider că trăinicia sufletului monahului român constă în faptul că el nu vine la mînăstire pentru a respecta numaidecît o regulă, ci vine dintr-o mare necesitate sufletească de a se mîntui. El a văzut pe Hristos şi fuge după El să-L ajungă şi Îl caută prin toate mijloacele, prin rugăciune, castitate, nevoinţă sau jertfă.

Regula monahală în sine este considerată la unele confesiuni religioase aproape ca un scop împlinit şi monahul rămîne doar ca un ordonat. Aceasta n-ar fi puţin lucru, dar se obişnuieşte să se spună: « tipic, tipic şi la inimă nimic! » Caracteristica monahului român este că se aprinde uşor de dor pentru cerul cerurilor, pentru Hristos Care arde veşnic şi te vrea aprins.

Această ţîşnire a multora spre frumoasa cetate a Monahismului se face, de altfel, pe fondul creştin trăitor şi evlavios al sufletului poporului nostru român.

24. Consideraţi că apariţia şi înmulţirea sectelor este un semn apocaliptic, profeţit de Însuşi Mîntuitorul?

— N-aş îndrăzni să spun lucrul acesta, că trăim o vreme apocaliptică, mai ales că toţi sectanţii au cap de afiş în propaganda lor « Sfîrşitul lumii». « Vine sfîrşitul!», ca să se producă aşa-zisa panică şi, fără deliberare, unii se duc orbeşte la ei. Căci, cînd omul se întunecă de bunăvoie, cine-l mai poate reţine? Şi, dacă va trebui să credem că e un semn apocaliptic, ar scădea rîvna de combatere şi învăţătura împotrivă va fi zadarnică, pentru că deja trăim un sfîrşit, trăim împliniri de proorociri. Ei, sectanţii, au cîmp liber de bătaie pe mai multe feţe ale

situaţiei: subvenţii susţinute, lume de tot felul ce nu ţine de nici o parohie (mai ales la oraşe); şi apoi lipsa de vigilenţă a unor preoţi care nu iau treaba în serios, lăsînd lucrurile să meargă de la sine, trăind din punct de vedere pastoral prea comod. Ei au şi cărţi, fac şi catehizare.

Unde ar fi astăzi lumea, unde ar fi atîtea milioane de suflete, dacă preoţii buni ar fi părăsit apostolia lor din pricina greutăţilor pe care le întîmpinau? Biserica a trebuit să lupte trei veacuri şi s-a scăldat în sîngele martirilor săi, pentru ca să poată obţine dreptul de existenţă, aici, pe pămînt. Iar noi, oamenii de puţină credinţă, ne vom da înapoi la cea dintîi încercare, cînd sectanţii seamănă ziua în amiaza mare neghina peste lanul de grîu al parohiei noastre?

Să iubim pe Dumnezeu, să iubim poporul, să ne iubim înţelepţeşte şi pe noi înşine şi nu vom da înapoi în faţa unei mici jertfe cînd va fi vorba de mîntuirea sufletelor. « Căci care este nădejdea noastră ... sau cununa laudei noastre?» Au nu sînteţi voi preoţii înaintea Domnului nostru Iisus Hristos pînă la a doua Lui venire? Oare preotului zelos îi este rezervată în cer doar o singură cunună? Sfîntul Grigore cel Mare răspunde că atîtea cununi îşi cîştigă păstorul, cîte suflete mîntuieşte. Ba se va număra încă între principii acestei Împărăţii: « *Cel ce va face şi va învăţa, acesta mare se va chema în Împărăţia cerurilor*» (Matei 5, 19) şi cum se mai spune: « Cei ce învaţă dreptate pe mulţi, vor fi ca şi stelele veşnice».

Oferă-te, deci, Păstorului păstorilor să te trimită în căutarea oii rătăcite, că a ieşit din cîrd şi, cum se zice, « marginile sînt ale diavolilor».

Dăruiţi-vă, preacinstiţi preoţi, şi fiţi gata în toate ocaziile ce vi se vor prezenta pentru a lucra împreună cu Hristos Domnul la mîntuirea sufletelor ! « *Foc am venit să arunc pe pămînt şi ce alta doresc decît să se aprindă ?*».

Ferice de preotul vrednic pe care Părintele veşnic îl proclamă fiul Său în raiul plin de uimirea Îngerilor, care este Raiul preoţilor. Există, cum ar spune Sfîntul Ioan Gură de Aur, şi un iad al preoţilor, că nu vor scăpa de păcatele celor păstoriţi dacă i-au lăsat în rătăcire. Şi Sfîntul Grigore Teologul spune: « *Tot atîtea suflete ucidem, cîte lăsăm să se osîndească din vina noastră*».

25. După o lungă experienţă de duhovnic, îndrăznesc să vă întreb ce metode spirituale aţi folosit mai mult pentru formarea şi creşterea fiilor duhovniceşti? Care anume dintre ele au dat cele mai bune rezultate?

— N-aş vrea să displacem lui Dumnezeu, dar am voi să fim şi pe înţelegerea oamenilor. Am dorit mult ca toţi care cercetează duhovnicul

să vină la el liberi, ca la un mare prieten și să poată vorbi cu el neapărat ca și cum ar vorbi sieși. Trebuie apreciat, și să se știe de la început, că nici un moment nu-i mai important, mai extraordinar pentru toată existența lui aici, pe pămînt, și în veșnicie ca acest moment solemn al spovedaniei.

Demonstrez, dacă e cazul. O mărturisire bună este să reușești să nu rămînă nici un păcat nespus, oricît de mic ar fi fiind silit să spun încă o dată că nu este lucru mic în viață răul cel mai mic. Să-i arate duhovnicul multă iubire și prețuire, că se spovedește curat și este mult apreciat, că spune cu inimă frîntă și smerită toate păcatele, oricît de mari ar fi. Dezlegarea dată de duhovnic se poate numi un har al harurilor, cum spune un mare autor duhovnicesc. Iar credinciosul să fie asigurat cu orice chip de păstrarea secretului tainei. Dacă îl scapi și scoți un suflet din adînc de ape, nu-l mai mustră nimeni de ce este ud.

Am văzut că se bucură, pe drept cuvînt, toți cînd le dovedești că toate păcatele mărturisite, fie chiar grozave, nu se mai au în vedere nici la vămi, nici la marea judecată de apoi, lucru întărit și de spusele Sfîntului Ioan Gură de Aur.

Trebuie convins cu blîndețe și cu un ton intim că va fi neapărat silit să se oprească de la ele pe viitor și să fie înțeles, spun la mulți, că e zadarnică spovedania dacă patima nu cedează în inima lor pe viitor. Am văzut că este cu efect, spunîndu-le: Frate sau soră, știi cum ești frăția ta? La fel cu acela care a greșit de nouă ori, dar spune să-i dezleg zece, că greșește la noapte iar!

Trebuie să-i amintim, cînd este lîngă tine, venit cu inima mai pregătită spre ușurare și folosință, că vom muri în curînd, «*adică vom merge la casa veșniciei noastre*» (Ecles. 12, 5). Să le spunem credincioșilor ce vin la spovedanie, cu iubire și deschis, că timpul, lumea și toate lucrurile vremelnice vor dispare ca o fantomă și nu ne va mai rămîne altceva decît Dumnezeu și viața veșnică: «*Onorurile fug, aurul te părăsește, trupul putrezește, singură veșnicia rămîne!*». Va fi bună sau va fi îngrozitoare? O, clipă înfricoșată! A mă înfățișa la judecata lui Dumnezeu, singur în fața Lui, a fi întrebat și examinat din toată viața mea de un Judecător drept, care nu va mai fi Dumnezeul milei, ci al dreptății, care va răsplăti fiecăruia după faptele sale. Aceasta, deci, trebuie să cugetăm fiecare: *Cînd și cum voi muri eu!*

Dragostea, înțelegerea, blîndețea și harul Duhului Sfînt să umbrească inima duhovnicului și a credinciosului în ceasul spovedaniei! Se va simți că pleacă cu o inimă ușoară de miel, chiar dacă s-a considerat în viață un leu neînfricat.

Aşa am dorit şi aşa am căutat să procedez şi am avut multe bucurii şi nădejdi şi roadele le las în voia Dreptului Judecător.

26. Care sînt cele mai grele probleme care se întîlnesc în scaunul de spovedanie şi cum le rezolvaţi?

— Conflictele de familie, îndoiala în credinţă, suferinţele de tot felul, divorţul, avortul, iată cîteva dintre ele. O problemă mai grea ar fi cu cei care vin nepregătiţi, siliţi să vină la spovedanie din partea altora sau vin la întîmplare, cu un fel de-a se înşela singuri. Aceştia nu au prea multă cunoştinţă de importanţa tainei pocăinţei şi nici nu ai o trezvie a conştiinţei. Desigur, se riscă să nu se spovedească sincer, curat, din conştiinţă, cu căinţă, ci cu eventuale prejudecăţi. Aceştia trebuie luaţi de la început cu viaţa şi moartea, după puterea lor de înţelegere, că le trezeşti conştiinţa, profitînd de singurul fapt important, că totuşi au venit la tine, împinşi, traşi, cu un fel necinstit de a se înşela singuri. O lămurire intensă trebuie pentru a nu-şi ascunde păcatele sau spunerea lor cu scuze, cu mai multe înţelesuri, lucru atît de nesuferit în faţa Dreptului Judecător, sau primirea cu nevrednicie a Prea Curatelor Taine, aceasta numindu-se furt de cele sfinte, păcat împotriva Duhului Sfînt.

Toate acestea trebuie spuse cu căldură şi, prin mila lui Dumnezeu Care îi iubeşte pe toţi, poate fi salvat, dezlegat şi deci iertat. Este o greşeală să-l dezlegi pe om, rămînînd în confuzii de felul acesta. Astfel de dezlegări nu au nici o valoare, ba se va mai agrava starea sufletului celui ce vine la spovedanie. Am avut la scaunul de spovedanie două cazuri grave. Primul caz, un om care nu voia să-şi mărturisească un păcat foarte grav. După mari insistenţe n-a vrut să-l spună şi, desigur, nu l-am dezlegat. După cîteva zile a murit nespovedit. Dumnezeu, ca pe fiecare din noi, l-a adus la timp pentru iertare şi numai printr-un singur cuvînt putea fi salvat, dar din mîndrie a refuzat. Lucrul acesta a speriat şi înţelepţit pe mulţi, mai ales pe aceia care ştiau căderea lui.

Un alt caz, destul de înspăimîntător, s-a petrecut cu un bolnav pe care îl ţineam la mînăstire pentru Sfîntul Maslu. Soţia lui ne spusese de unele păcate grele ale lui şi trei zile l-am rugat şi am insistat să se spovedească la un duhovnic, că eram mai mulţi, arătîndu-i, cu timp şi blîndeţe, că bunul Dumnezeu a rînduit iertarea tuturor păcatelor prin spovedanie. Însă el nu voia cu nici un chip să se mărturisească. Noaptea, cînd eram la Sfîntul Maslu a treia zi, a început deodată să strige tare că vin nişte arapi grozavi să-l ia şi vedea cu mintea toate păcatele lui. Foarte speriat, a cerut grabnic să se spovedească. Dar pe cînd îl spovedeam, numai atît mai putea spune: «Am făcut! Am făcut!»... şi a murit pe braţele mele. L-am dezlegat cu un sentiment de răspundere şi milă,

măcar pentru dorinţa lui din urmă, dar era mort. Întîmplarea aceasta s-a povestit în toată regiunea aceea mulţi ani.

Iată îndoiala, acea vinovată necredinţă şi înşelare că la moarte nu vin diavolii sau îngerii buni pentru bietul tău suflet! Ce izvor de nelinişte şi frică în clipele din urmă, cînd liniştea e atît de necesară! Şi la ce nu se expune omul dacă este surprins de moarte nepregătit! «Viermele păcătosului nu doarme», spune Sfînta Evanghelie (Matei 9, 48).

Prima mustrare de conştiinţă a păcătosului va fi, aşadar, cugetul la acea plăcere ticăloasă şi de nimica, pentru care este osîndit pentru totdeauna; a doua mustrare este cugetul că printr-o mică osteneală ar fi putut fi fericit, şi ultima este cugetul că pierzînd pe Dumnezeu, bunul cel mai înalt, a pierdut totul.

Împlinească-se în mine, totdeauna, întru toate, voia Ta, Doamne!

27. Spuneţi un cuvînt de folos pentru fraţii şi fiii noştri sufleteşti de astăzi.

— Iată cuvîntul meu, pe care îl adresez fiilor Bisericii noastre: credeţi în Dumnezeu, iubiţi Biserica şi ascultaţi de părinţi şi de păstori. Mergeţi în viaţă pe singurul drum — *smerenia*. Sărutaţi mîinile mamelor care v-au născut şi ale preotului care v-a botezat şi vă spovedeşte.

Faceţi-vă un nume bun alături de Hristos, în mijlocul acestor frămîntări şi concepţii amestecate. Rugaţi-vă mult, cît mai mult. Rămîneţi eroi numai ai lui Hristos şi citiţi mereu din Cartea Vieţii, care este Sfînta Scriptură.

Vitejia voastră va avea nume mare numai atunci cînd vă veţi birui pe voi înşivă. Fugiţi de desfrînare şi de patimile tinereţii.

Veţi fi liberi numai cînd veţi păşi cu iubire spre cei care vă urăsc. Iertaţi pe toţi, miluiţi şi vă rugaţi pentru toţi oamenii.

Voi, fiilor duhovniceşti, râmîneţi cu Dumnezeu în toată veşnicia şi veţi fi cei mai fericiţi oameni pe pămînt şi în cer. *Păziţi-vă trupul, mintea şi inima curate.* Că zice Duhul Sfînt: «*Fiule, dă-mi inima ta!*» (Prov. 23, 26). Şi aceasta o putem face numai prin rugăciune, spovedanie şi Sfînta Împărtăşanie.

«*Împlinirea voinţei dumnezeieşti să fie deci ţinta tuturor dorinţelor, faptelor, meditaţiilor şi a suspinelor noastre*». Mulţumeşte-te cu tot ce-ţi rînduieşte Dumnezeu şi zi mereu: Doamne, cum ai binevoit, aşa ai făcut! «Căci aceasta este pacea care covîrşeşte toată mintea» (Filip. 4, 7).

Să ne rugăm tuturor sfinţilor şi mai ales Maicii Domnului, căreia nimic nu-i este cu neputinţă înaintea Prea Sfintei Treimi. O, iubire neajunsă, Preasfîntă Născătoare de Dumnezeu, Fecioară, roagă-te neîncetat lui Hristos-Dumnezeu pentru noi!

ARHIMANDRITUL IUSTINIAN CREŢU *

Mînăstirea Răteşti

Rătești este cea mai reprezentativă mînăstire de călugăriţe din Episcopia Buzăului. Peste o sută de suflete se roagă lui Dumnezeu ziua şi noaptea, cerînd milă şi iertare pentru ele, pentru cei din suferinţă, pentru toată lumea. Sfînta Liturghie zilnică formează centrul vieţii duhovniceşti a obștii de aici, a întregii lumi creştine. Jertfa lui Hristos de pe Golgota se perpetuează în lume și în inimile noastre prin jertfa liturgică săvîrșită zilnic în biserici și mînăstiri. Iată ce mare rol, ce dumnezeiesc har au preoţii în bisericile și mînăstirile noastre! În faţa acestor sfinte altare, în care se jertfește liturgic Hristos Mîntuitorul lumii în fiecare zi, stau credincioșii şi călugării şi se jertfesc și ei prin pocăinţă și rugăciune, atît pentru ei, cît și pentru toţi oamenii. Şi dacă prin rugăciune şi viaţă duhovnicească ne jertfim toţi înaintea Domnului, cu cît mai mult nu trebuie să se jertfească preotul care jertfeşte pe Hristos pentru mîntuirea lumii?

Unul dintre neobosiţii slujitori şi duhovnici ai mînăstirilor noastre este și Arhimandritul Iustinian Creţu, actualul părinte duhovnicesc al Mînăstirii Rătești. Rîvna Prea Cuvioşiei Sale pentru biserică, pentru slujbă, pentru Dumnezeu, ca şi blîndeţea şi smerenia care îi împodobesc inima și faţa, fac din Arhimandritul Iustinian un preot adevărat și un duhovnic mult căutat de călugări și mireni. După primii ani de ucenicie în mînăstirile Neamţ, Dobrușa și Cernica, unde termină Seminarul Monahal şi apoi Facultatea de Teologie la Cernăuţi, părintele Iustinian este, pe rînd, stareţ la Dragomirna şi Putna, exarh al mînăstirilor din Bucovina și din Eparhia Romanului și Huşilor şi încă 20 de ani eclesiarh şi duhovnic al Catedralei episcopale din Roman.

Ajuns la vîrsta de 80 de ani, Arhimandritul Iustinian este tot aşa de activ şi rîvnitor pentru cele sfinte, pentru biserică, pentru nevoinţa

* S-a născut în anul 1908, în satul Ermoelia — Tighina. În 1936 a fost tuns în monahism, în 1942 hirotonit preot, între 1950—1953, stareţ al Mînăstirii Putna, apoi încă trei ani exarh al Episcopiei Romanului şi Huşilor şi eclesiarh mare pînă în 1976, cînd se retrage ca duhovnic la Mînăstirea Rătești.

vieţii monahale, pentru duhovnicie. În calitate de duhovnic al obştii Mînăstirii Răteşti, formată din 125 de maici şi rasofore. Sfinţia Sa îşi împlineşte cu frică de Dumnezeu înalta misiune evanghelică. Dorind să învăţăm cîte ceva din experienţa Prea Cuvioşiei Sale, l-am invitat la un mic dialog, pe care îl redăm în paginile ce urmează spre folos şi îndrumare sufletească.

1. Prea Cuvioase Părinte Iustinian, cine v-a îndemnat să îmbrăţişaţi viaţa monahală?

— Educaţia bună, creştinească din familie şi vizitarea de mic a mînăstirilor. Acestea mi-au revelat pe Dumnezeu şi m-au îndemnat să fiu şi eu un smerit următor al lui Hristos. Îmi erau tare dragi călugării, îmbrăcămintea şi mai ales viaţa lor. În mod deosebit mă transformau slujbele mînăstireşti, care au darul să te urce cu inima la cele cereşti.

2. Ce duhovnici şi preoţi deosebiţi aţi cunoscut şi ce ierarhi v-au zidit mai mult în viaţă?

— În tinereţe am cunoscut, ca stareţ la Mînăstirea Putna, doi duhovnici buni, protosinghelii Ioachim şi Ilie. La Episcopia Romanului am cunoscut doi preoţi de mir renumiţi în Moldova, pe părintele Gheorghe Vlad, 30 de ani fost director al Seminarului Teologic din Roman, un mare teolog, predicator şi trăitor, şi, al doilea, pe părintele Constantin Adăscăliţei, mare preot misionar, predicator de renume şi un suflet care ardea pentru Hristos. Predicile lui deşteptau pe mulţi din nesimţirea inimii. Dintre ierarhi, cel mai mult m-a zidit sufleteşte Înalt Prea Sfinţitul Teofil, pe cînd era episcop la Roman. Era într-adevăr un ierarh model, un adevărat păstor de suflete, un om de rugăciune şi de milostenie. Mulţi au fost ajutaţi de Înalt Prea Sfinţia Sa, atît material cît şi moral, cînd erau în necazuri şi suferinţă. Mi-amintesc, cînd slujeam cu dînsul Sfînta Liturghie, ne întreba dacă ne-am spovedit mai întîi, dacă am postit, dacă sîntem împăcaţi cu toţi oamenii şi dacă ne-am citit toată rînduiala pentru Sfînta Liturghie şi Împărtăşanie. El cerea tuturor preoţilor o spovedanie deasă şi o viaţă de familie şi de păstor exemplară. Dar cei mai vestiţi duhovnici pe care i-am cunoscut în viaţă îi consider pe părinţii Cleopa Ilie şi Paisie Olaru de la Sihăstria. Viaţa lor, smerenia lor, nevoinţa lor, iscusinţa lor în cele duhovniceşti îi situează astăzi printre cei mai buni duhovnici români.

3. Cum vă simţiţi duhovniceşte la Mînăstirea Răteşti?

— Foarte bine mă simt. Slujesc zilnic Sfînta Liturghie şi toate laudele, ca unul tînăr; spovedesc soborul, împărtăşesc, dau sfaturi la maici

şi la credincioşi, fac tot ce pot la vîrsta mea, ştiind că secerişul este tot mai mult, iar lucrătorii, adică preoţii devotaţi, sînt tot mai puţini. Doresc să nu îngrop talantul atît de scump al preoţiei, prin nelucrare şi lenevire. De aceea lucrez cu el cît pot mai mult, pînă mai am vreme în trup, pînă mă cheamă Domnul la cer.

4. Care vă sînt cele mai mari bucurii duhovniceşti în viaţă?

— Cea mai mare bucurie şi satisfacţie sufletească pentru mine este că sînt preot şi că mă aflu în slujba lui Dumnezeu cel viu care umple tot universul. Nimic nu este mai sfînt în viaţă decît să-ţi dăruieşti existenţa slujirii Adevărului care este Dumnezeu. Repet şi eu cuvintele marelui mitropolit ardelean Andrei Şaguna: «A doua oară dacă m-aş naşte aici pe pămînt, tot preot m-aş face!», mărturisesc aceasta cu toată convingerea conştiinţei mele. Preoţia înseamnă neîncetată dăruire, jertfă şi slujire a lui Dumnezeu şi a oamenilor prin puterea harului Duhului Sfînt în vederea mîntuirii lor.

A doua mare bucurie în calitate de preot este duhovnicia, care este cea mai grea latură a preoţiei. Duhovnicia pe mulţi preoţi îi mîntuieşte, dacă o lucrează cu înţelepciune, şi pe mulţi îi osîndeşte, dacă nu ştiu şi nu se silesc să fie duhovnici buni. A fi un bun duhovnic şi a înduhovnici şi pe alţii cu care vii în conctact prin taina Spovedaniei, înseamnă a împlini chemarea pe care o face Marele Arhiereu Iisus Hristos fiecărui preot, de a fi «un bun iconom al tainelor lui Dumnezeu» (1 Cor. 4, 1). Duhovnicul este samarineanul milostiv care îngenunche lîngă fiecare penitent ce vine la scaunul de mărturisire, legîndu-i ranele păcatelor, turnînd peste ele untdelemnul iertării şi vinul canonului de ispăşite.

Ca duhovnic al Mînăstirii Răteşti am căutat să ţin trezvia în inimile maicilor, marea bucurie şi cinstea de a fi mirese lui Hristos. Dacă în lume unii miri îşi înşeală miresele, Hristos Mirele ceresc nu ne înşeală niciodată, căci logodirea cu Hristos se face, nu pentru o zi, pentru cîţiva ani, ci pentru veşnicie.

5. Cum aţi împlinit marea misiune evanghelică de părinte duhovnicesc?

— Duhovnicia este frumoasă, dar este foarte grea. Aduce mari bucurii, dar şi mari răspunderi şi chiar osîndă. Pentru că aici se lucrează cu suflete vii în care se odihneşte Prea Sfînta Treime şi împotriva cărora diavolii dau cel mai greu război să le biruiască, să le arunce în iad. Îngerii se luptă cu diavolii în chip nevăzut pentru fiecare suflet, iar duhovnicul este vasul Duhului Sfînt care conduce această luptă şi trage fiecare suflet prin spovedanie din iad şi din mîinile duhurilor rele.

La vîrsta mea de octogenar am reuşit să formez mai mulţi fii duhovniceşti, călugări şi mireni, pe care îi pomenesc zilnic în smeritele mele rugăciuni către bunul Dumnezeu. Fiii duhovniceşti se nasc, se formează, se modelează şi se întăresc prin deasa spovedanie. Ce mare este taina spovedaniei! Însă duhovnicia nu se opreşte numai la scaunul de mărturisire sub epitrahil, ci se continuă pe toate planurile şi în orice moment. Eu mereu povăţuiesc pe fiii mei duhovniceşti să devină locaşuri ale Duhului Sfînt prin trăirea vieţii în rugăciune, în smerenie şi în curăţie sufletească şi trupească. Îi îndemn să fie mereu în concordanţă cu viaţa Mîntuitorului pe pămînt, cu învăţătura Sfintei Evanghelii şi a Bisericii noastre Ortodoxe. Orice ascultare în viaţa de mînăstire, fie mică sau mare, este o prelungire a Sfintei Liturghii care este o permanentă ascultare a Fiului faţă de Tatăl, căci Fiul S-a jertfit pe cruce din iubire şi ascultare. Orice ascultare monahală, dacă este făcută cu dragoste şi fără cîrtire, ca pentru Hristos, este o unire a jertfei noastre cu jertfa Mîntuitorului Hristos în cadrul dumnezeieştii Liturghii.

Ca duhovnic am pus mare accent pe rugăciune, pe ascultare şi, în aceeaşi măsură, pe deasa spovedanie şi Sfînta Împărtăşanie, care înseamnă curăţirea sufletului, învierea noastră duhovnicească şi hotărîrea de a ne îndrepta şi a urca pe Taborul învăluit de foc dumnezeiesc. Nu se poate vorbi de o viaţă duhovnicească fără deasă spovedanie şi rugăciune, fără ascultare, smerenie şi Sfînta Împărtăşanie.

6. De ce vin credincioşii mireni la mînăstiri?

— Vin să se roage împreună cu noi, vin să se încălzească la inimi de la călugări, vin să ia exemplu în toate de la noi. Pentru că orice mînăstire este o oază duhovnicească care atrage pe mirenii dornici să se întărească sufleteşte şi să se uşureze de povara necazurilor cu care sînt confruntaţi în lume. Apoi mirenii au o mare evlavie şi nădejde în rugăciunile ce se fac pe la mînăstiri. De aici şi marea noastră datorie să nu-i smintim, să-i primim cu dragoste, să-i odihnim, să le dăm sfaturi bune, cărţi, îndemnuri creştineşti, să-i spovedim şi, dacă sînt pregătiţi, să-i şi împărtăşim.

7. Care este problema principală ce preocupă pe monahi astăzi?

— Este înnoirea vieţii duhovniceşti şi formarea de monahi tineri, evlavioşi, devotaţi Bisericii lui Hristos şi cu o bună pregătire teologică. Deşi avem vocaţie monahală, mînăstirile duc încă lipsă de tineri cu mare vocaţie, de călugări instruiţi duhovniceşte, de teologi de prestigiu în mînăstirile noastre, de duhovnici buni care să continue tradiţia marilor noştri duhovnici. Ne trebuie călugări cu rîvnă pentru biserică, iubitori

de rugăciune, smeriţi, ascultători, teologi buni, cunoscători ai Sfinţilor Părinţi şi cu milă pentru credincioşi, pentru toată lumea. Nici teologi fără trăire duhovnicească, nici trăitori fără cunoaşterea Sfintei Scripturi şi a Sfinţilor Părinţi. Iată marile probleme cu care se confruntă monahismul ortodox astăzi. De felul cum vor fi rezolvate aceste două probleme — înnoirea vieţii monahale şi formarea tinerilor noştri monahi — va depinde viitorul monahismului nostru. Or, lumea, credincioşii, aşteaptă mult de la noi, mult mai mult decît credem, decît putem da. Astăzi nu putem afirma că ne mîntuim singuri, fără credincioşi; precum nici ei nu se vor putea uşor mîntui fără mînăstiri, fără rugăciunile călugărilor şi contribuţia duhovnicilor.

8. Cum ar putea fi formaţi duhovniceşte mai bine monahii tineri?

— Ceea ce îi atrage pe tinerii noştri să vină într-o mînăstire, este, în primul rînd, viaţa de obşte. Apoi buna rînduială din acea mînăstire. Adică slujbele frumoase de la biserică, atmosfera de rugăciune din obşte, cîntările de la strană, armonia şi iubirea duhovnicească dintre monahi. Mai presus de toate sînt cele două persoane care dau tonul în orice aşezare monahală — stareţul şi duhovnicul. Dacă aceşti doi factori — stareţul şi duhovnicul — sînt duhovniceşti, toată obştea se înnoieşte, creşte nivelul ei duhovnicesc, este armonie deplină între vieţuitori, şi toţi sînt în pace şi mulţumiţi sufleteşte. Dacă stareţul şi duhovnicul, sau duhovnicii sînt oameni de rugăciune, de ascultare, de rînduială şi iubesc biserica, slujbele frumoase, ascultarea, smerenia şi citirea sfintelor cărţi, toţi monahii, tineri şi bătrîni, îi vor imita. Iar dacă aceşti doi factori principali care menţin duhul şi armonia într-o mînăstire nu sînt la înălţime duhovnicească, acea mînăstire va slăbi din zi în zi pînă la destrămarea ei. Cum să vină tineri într-o asemenea mînăstire?

Pe lîngă viaţa de obşte şi buna rînduială din mînăstire, pe tineri îi atrage la nevoinţa monahală îmbinarea rugăciunii cu munca, în mod echilibrat. Nici numai rugăciune, nici ascultare fără măsură şi fără rugăciune, cum se practică în unele mînăstiri. Cel mai bine este să participe cu toţii la slujbele bisericii, apoi să se ducă fiecare la ascultarea rînduită.

O grijă majoră în mînăstiri, mai ales pentru formarea tinerilor, este studiul, catehizarea, teologia. Călugării noştri de astăzi nu sînt pregătiţi teologic la nivelul călugărilor din alte ţări creştine. Ne trebuie călugări bine pregătiţi şi duhovniceşte şi teologic. Cînd toată lumea studiază, învaţă, doreşte să cunoască, te invită la dialog. Cînd sectele se înmulţesc din zi în zi şi caută să convertească pe ortodocşi chiar la domiciliu, noi, monahii, nu putem sta indiferenţi, neînstare să discutăm teologic cu ei,

să le dăm un răspuns clar, să apărăm învăţătura de credinţă ortodoxă. Ne trebuie monahi tineri bine pregătiţi, atît printr-o viaţă monahală înaltă, cît şi prin cunoştinţe teologice înalte, pe măsura vremii pe care o trăim.

Dar promotorul care conduce curentul de înnoire duhovnicească într-o mînăstire este duhovnicul şi nu mai puţin stareţul. Fără duhovnici buni nu se poate vorbi de o înnoire a vieţii monahale. Cărţile sfinte şi rugăciunea nu sînt suficiente pentru o înnoire duhovnicească. Precum acel famen etiopian nu putea să înţeleagă cartea profetului Isaia, pînă nu l-a întîlnit şi luminat diaconul Filip (Fap. Ap. 8, 31), tot aşa se întîmplă şi cu vieţuitorii dintr-o mînăstire fără duhovnici. Cărţile sfinte şi rugăciunea întreţin focul credinţei isuflat de duhovnic, ca nu cumva să se stingă de vîntul ispitelor. Învăţăturile biblice şi patristice trebuie explicate şi reamintite. Şi acesta este rolul duhovnicului.

9. Ce trebuie să facă monahii pentru a dobîndi mîntuirea sufletului?

— Să împlinească toate poruncile lui Dumnezeu, că dacă o poruncă vor călca, pe toate celelalte le vor pierde. Apoi să împlinească cele trei voturi sau făgăduinţe monahale — ascultarea, sărăcia de bună voie şi fecioria (curăţia). Aceste trei virtuţi au mare putere să mîntuiască şi să îndumnezeiască pe monahi.

Eu recomand şi învăţ că drumul cel mai scurt care duce la mîntuire este desăvîrşita smerenie, după cuvîntul Domnului care zice: « Cel ce se va smeri, se va înălţa». Apoi este trăirea în desăvîrşită iubire, cum rostim la Tatăl nostru: « Şi ne iartă nouă greşelile noastre, precum şi noi iertăm greşiţilor noştri». Şi a treia scară care ne urcă mai uşor la cer este a nu judeca pe nimeni, cum ne învaţă Mîntuitorul: « Nu judecaţi, ca să nu fiţi judecaţi». Deci, smerenia, iertarea şi osîndirea sînt cele trei trepte care ne deschid cu siguranţă Împărăţia cerurilor.

10. Ce sfaturi de mîntuire daţi mirenilor şi fiilor sufleteşti?

— Mîntuirea mirenilor este strîns legată de familie, de copiii pe care îi nasc şi îi cresc şi de biserica satului de care depind duhovniceşte. Mirenii şi fiii mei duhovniceşti, dacă nu-şi ucid copiii pe care li-i dă Dumnezeu, dacă le dau o creştere bună, creştinească, dacă nu se lasă biruiţi de beţie, desfrînare şi ură şi dacă se spovedesc regulat şi merg la biserică, au toată nădejdea mîntuirii. Fără acestea, ei rămîn pe calea osîndirii. Deci să fie foarte legaţi de biserica de care depind şi de preotul care îi păstoreşte, iar în casele lor să se roage mai mult, să facă milostenie, să citească şi cărţi sfinte, să muncească cinstit, să îndemne şi pe alţii la fapte bune şi cu siguranţă se vor mîntui. Altfel vor culege ce-au semănat: boli, suferinţă, copii răi, moarte şi osîndă.

11. Ce sfaturi dați călugărițelor din obștea Mînăstirii Rătești?

— Le sfătuiesc să fie mereu pregătite pentru marea întîlnire cu Mirele ceresc, care va veni în curînd pe norii cerului la sfîrșitul veacurilor. Apoi să cugete la întrebările ce le va pune Dreptul Judecător. Le mai sfătuiesc să aibă permanent candelele aprinse, că fără veste vor auzi glasul îngerului: « Iată, Mirele vine, ieșiți întru întîmpinarea Lui !» Le spun că nu este suficientă numai fecioria, ci le trebuie și untdelemnul faptelor bune și smerenie pentru mîntuirea sufletului. Iar dacă le vor înconjura ispite grele în viață, să se roage Mirelui Hristos, să citească Psaltirea, să postească, să facă metanii, să pună și pe altele să se roage pentru ele, și să ceară ajutorul Maicii Domnului, că mare îndrăzneală are ea înaintea Prea Sfintei Treimi. Acatistul și Paraclisul Maicii Domnului fac minuni, dacă le citim cu post și lacrimi. Însă să nu uite mai întîi a se spovedi la duhovnic și a urma sfatul lui.

12. Ce canon obișnuit dați celor pe care îi mărturisiți?

— În primul rînd le cer să-și mărturisească cu căință și lacrimi păcatele făcute. Apoi le dau canon să părăsească pentru totdeauna păcatele mărturisite și să aducă și pe alții pe calea credinței, adică să-i aducă la biserică, la spovedanie, la mîntuire. Dumnezeu ne iartă în măsura în care și noi iertăm pe cei din jurul nostru. Dobîndim mîntuire sigură și repede, prin întoarcerea altora la credință, la pocăință, la sfințenie. Ne mîntuim mai ușor prin alții, dacă reușim să-i aducem pe calea mîntuirii. Primii de care sîntem datori să ne îngrijim sînt părinții, frații și copiii noștri. Pe ei să-i întoarcem mai întîi, apoi pe toți ceilalți frați.

13. Ce maici mai duhovnicești se nevoiesc astăzi în Mînăstirea Rătești?

— Sînt mai multe, dar amintesc doar cîteva. Prima pe care o amintesc este maica Zenaida Aldea, de 97 ani, din Grădiștea — Buzău. Se nevoiește aici în Rătești din anul 1912. O vizitez mereu și o găsesc rugîndu-se și așteptînd sfîrșitul. Se căiește că nu a făcut mai multe fapte bune și practică rugăciunea lui Iisus. Altă maică sporită este maica Eufrosina Untan, de 90 de ani, de loc din județul Sibiu. A venit la mînăstire în 1910 și a trecut prin toate ascultările. Nu lipsește de la sfintele slujbe. Maica Iuliana Stan este și ea una dintre cele mai nevoitoare călugărițe din mînăstire. Are 84 ani, a venit în mînăstire din anul 1926, a trecut prin multe ascultări și este schimonahie. Este un model viu pentru toate.

14. Ce sfaturi sfinte lăsați ucenicilor după moarte?

— Să se roage mult pentru mîntuirea sufletului meu, că de nimic nu are mai multă nevoie sufletul atunci decît de rugăciune și milostenie.

Să nu mă uite ucenicii şi fiii duhovniceşti, cum nici eu nu i-am uitat. Cînd vine ceasul morţii, cu atît numai plecăm: cu credinţa tare în Dumnezeu şi cu faptele pe care le-am făcut.

PROTOSINGHELUL DANIIL BĂICUŞ *

Mînăstirea Cozia

Între duhovnicii cu o profundă trăire şi experienţă de viaţă monahală, Protosinghelul Daniil Băicuş din obştea Mînăstirii Cozia se numără printre cei mai apreciaţi. Slujitor încă activ la altarul bătrînei mînăstiri, duhovnic iscusit şi părinte căutat de monahi şi de credincioşi. Prea Cuvioşia Sa se jertfeşte prin ascultare şi iubire pentru mîntuirea sa şi a fiilor săi duhovniceşti.

Părintele Daniil este mai întîi un profund nevoitor. Se roagă, priveghează, face milostenie şi posteşte mult. Apoi citeşte şi meditează zilnic la cuvintele dătătoare de viaţă ale Sfintei Scripturi. Puţini alţi călugări cunosc atît de bine textele Sfintei Scripturi. Citeşte mai ales noaptea după orele de rugăciune, apoi meditează şi face însemnări duhovniceşti pe marginea celor citite, pe care le oferă credincioşilor şi fiilor săi sufleteşti.

L-am invitat pe Părintele Daniil la un dialog duhovnicesc. Nu puteam să-l uit, căci este un suflet al iubirii care arde ca o flacără în taina inimii sale. Cîteva din sfaturile date le publicăm în paginile de mai jos ale acestei cărţi. Ele sînt izvorîte dintr-o inimă curată şi smerită, atinsă de focul iubirii, cu o îndelungată experienţă a rugăciunii.

1. De ce nu putem spori în sfînta rugăciune oricît am dori?

— Cauzele sînt multe, dintre care cea mai de seamă este că nu iubim pe Dumnezeu cu toată inima, aşa cum ni se cere şi cum este de drept; pentru că cine iubeşte pe Dumnezeu cu toată inima « *cugetă la El ziua şi noaptea*», cum ne spune psalmistul David. Cauza că nu-L iubim cu toată inima este păcatul care lesne ne înconjoară (Evrei 1, 1). Acestea sînt cele şapte păcate de moarte care ne dau război fiecare din ele: a. *îmbuibarea şi lăcomia pîntecului;* b. *desfrînarea*, căci numai acceptarea unui gînd este desfrînare; c. *iubirea de bani* şi de lucruri materiale; d. *mînia;* e. *invidia;* f. *lenevia;* g. *mîndria împreună cu slava deşartă*, fiica ei iubită cu care lucrează

* S-a născut în anul 1909 într-un sat din judeţul Buzău. În 1938 a intrat cu fratele său Nifon în Mînăstirea Cozia, unde s-a tuns în monahism şi a fost hirotonit preot. De peste 20 de ani este duhovnic principal al mînăstirii şi al credincioşilor care vin aici.

împreună. Acestea ne luptă pe fiecare din noi şi cînd acceptăm vreuna din ele, atunci lăsăm pe Dumnezeu şi rugăciunea şi ne închinăm ei, cum scrie proorocul Daniel despre cei trei tineri și de chipul cel din Deir, că aceștia au preferat a fi aruncaţi în cuptorul aprins, decît să se închine la acel idol al lumii.

Am scris aceasta, ca să ne dăm seama de unde ne vin înşelarea şi depărtarea de rugăciune, să ne oprim picioarele de la calea cea rea a lumii, care duce la pierzare și să căutăm a merge pe calea cea strîmtă a înfrînării de la orice patimă. Deși înfrînarea este necăjicioasă, doar urmînd-o mergem în urma Domnului nostru Iisus Hristos Care ne-a spus: « *Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-şi ia crucea şi să-Mi urmeze*» (Matei 16, 24). Că cine vrea să-şi scape viaţa (adică viaţa cea lumească) o va pierde pe cea după voia lui Dumnezeu. Iar cine, prin ascultare de Iisus Hristos, va pierde viaţa cea lumească, acela cîştigă adevărata viață — a trăi după voia lui Dumnezeu. Numai cei ce urmează pe Iisus Hristos pot a I se ruga și a fi ascultaţi; că cine nu urmează Lui, se află străin și nu se poate apropia de El. Așa ne-a vorbit El: « *Voi sînteți prietenii mei, dacă faceți ce vă poruncesc Eu*» (Ioan 15, 14). Iar porunca Lui este aceasta pe care o zice: « *Să vă iubiți unul pe altul cum v-am iubit Eu*». Că nu este dragoste mai mare decît aceea ca să-și dea cineva viaţa pentru prietenii săi, adică tot ce-i stă în putinţă din dragoste pentru fraţii cei în credinţă. Numai cine lucrează așa poate să-și ţină rugăciunea continuă către Dumnezeu.

A crește în rugăciune înseamnă a crește în dragoste către Dumnezeu, cum ne spune Domnul: « *De Mă iubiți, păziți poruncile Mele și Eu voi ruga pe Tatăl și vă va da alt Mîngîietor ca să rămînă cu voi în veac, Duhul Adevărului pe care lumea nu-L poate primi, pentru că nu-L vede, nici nu-L cunoaște, voi Îl cunoașteți că rămîne cu voi şi va fi în voi*» (Ioan 14, 15—17). Iată dar că numai cei ce iubesc pe Iisus Hristos primesc pe Mîngîietorul, Duhul cel Sfînt, și se întreţin în rugăciune întotdeauna, pentru că în aceasta găsesc cea mai mare bucurie. Aceştia pot zice cu Apostolul: « *Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul sau strîmtoarea, sau prigonirea, sau foamea, sau lipsa de îmbrăcăminte, sau primejdia, sau sabia?*» (Romani 8, 35). Ni se mai spune iarăși că Duhul cel Sfînt ne ajută în slăbiciunea noastră, cică nu știm cum trebuie să ne rugăm. Dar însuși Duhul mijlocește pentru noi cu suspine negrăite și Cel ce cercetează inimile știe care este năzuința Duhului, pentru că El mijlocește pentru sfinţi după voia lui Dumnezeu (Romani 8,26—27).

2. Cum putem trece de la rugăciunea orală şi citită la rugăciunea gîndită şi simţită? Ce să facem să creştem în sfînta rugăciune?

— Toată strădu'inţa noastră trebuie să o facem în a fi cu Iisus Hristos întotdeauna, astfel ca cele ce citim în Evanghelie, cum a lucrat El şi cum a vorbit, ce porunci ne-a dat şi cum a făcut în toate împrejurările vieţii cît a trăit pe pămînt, să mergem şi noi pe urmele Lui şi să facem după cum a făcut El. Numai aşa putem a ne lucra asemănarea cu Dumnezeu care ni s-a dat din început cînd a zis: « *Să facem om după chipul şi după asemănarea Noastră* » (Fac. 1, 26). După chipul lui Dumnezeu sînt toţi oamenii pentru că toţi au în ei *minte*, *cuvînt* şi *duh*. Dar după asemănarea Lui sînt numai cei care se străduiesc a face voia lui Dumnezeu. Aşa cum ne spune Domnul: « *Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvîntaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă asupresc şi vă prigonesc* ». De ce? Ca să fiţi fii ai Tatălui vostru care este în ceruri, « *căci El face să răsară soarele Său peste cei răi şi peste cei buni, şi dă ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi* » (Matei 5, 45).

Cum ne rugăm noi? « *Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul!* ». Ce cerem noi în cuvîntul acesta *miluieşte-mă*? Cerem ca să ne dea puterea înţelegerii, a cunoştinţei voii Lui şi puterea de a urma aşa după cum El a lucrat şi după cum ne-a învăţat. Numai aşa putem spori în rugăciune cînd ne gîndim cum a gîndit El şi simţim cum a simţit El. Şi aceasta este iubirea Lui, după cum zice: « *Fiindcă atît de mult a iubit Dumnezeu lumea, încît a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică* » (Ioan 3,16).

Exemplu bun de rugăciune ne dă Domnul şi în pilda Vameşului şi a Fariseului. Astfel, cînd ne rugăm, să avem în minte şi în inimă numai ranele păcatelor noastre, aşa cum s-a aflat vameşul care zicea: « *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!* » (Luca 18, 13), întrucît condiţia iertării păcatelor noastre stă în a ierta pe fraţii noştri, după cum ne-a spus: « *Dacă iertaţi greşelile fraţilor voştri şi Tatăl vostru vă va ierta greşelile voastre* » (Matei 6.14).

Rugăciunea gîndită este o priveghere care înseamnă a alunga orice gînd rău dinlăuntrul nostru, şi după ce am rămas singuri numai cu Dumnezeu, atunci să spunem necazul nostru. Rugăciunea simţită este atunci cînd avem dragoste pentru fraţii noştri şi suferim împreună cu ei în necazurile lor, după cum ne învaţă Apostolul, zicînd: « *Bucuraţi-vă cu cei ce se bucură şi plîngeţi cu cei ce plîng* ». În felul acesta împlinim ceea ce ne-a spus Domnul cînd zice: « *Am fost flămînd şi Mi-aţi dat de am mîncat*,

am fost însetat și Mi-ați dat de băut . . .», știind că orice bine făcut oricărui om, lui Iisus Hristos am făcut (Matei 25, 40).

3. Cum putem trece de la rugăciunea de cantitate la cea de calitate? În ce fel să ne rugăm și ce anume să rostim?

— Acest lucru ni-l spune Domnul, zicîndu-ne: « *Cînd vă rugați, să nu spuneți multe ca păgînii, căci ei cred că în multa lor vorbire vor fi ascultați. Deci nu vă asemănați lor, că știe Tatăl vostru de cele ce aveți nevoie mai înainte ca să cereți voi de la El. Deci voi așa să vă rugați: Tatăl nostru care ești în ceruri . . .*» Lui ne adresăm ca fiind împreună Tatăl, Fiul și Sfîntul Duh, adică Sfînta Treime.

Deci, primul lucru pe care trebuie să-l știm este că Dumnezeu se află de față în tot timpul vieții noastre și că știe toate ale noastre cîte le-am făcut, cele trecute, cele prezente și cele viitoare. Numai cu acest gînd să cădem la rugăciune.

4. Cum să se roage călugării care nu au timp suficient de rugăciune? Dar mirenii care nu au cărți de rugăciune, nici timp să se roage, se mîntuiesc fără rugăciune?

— La această întrebare mă gîndesc la Domnul nostru Iisus Hristos Care, întrebat fiind de un învățător al Legii « Care este porunca cea mai mare din Lege?», i-a răspuns: « *Să iubești pe Domnul Dumnezeul tău cu toată inima ta, cu tot sufletul tău și cu tot cugetul tău. Iar a doua asemenea ei, este să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuți. În aceste două porunci se cuprind toată Legea și proorocii*» (Matei 22, 36—40).

Iată, dar, că în iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui nostru se cuprinde toată Sfînta Scriptură. Că însăși iubirea ce o purtăm în sufletul nostru pentru Dumnezeu este rugăciune și chiar esența rugăciunii. Că ce vom spune despre mucenicii și mărturisitorii de demult? Ei aveau timp de rugăciune? Însă iubeau pe Dumnezeu atît de mult că preferau a muri pentru dragostea Lui. După cum zice Sfîntul Apostol Pavel: « *Cine ne va despărți pe noi de dragostea lui Hristos? Necazul, sau strîmtorarea, sau prigoana, sau foametea . . . ?*» (Romani 8,35). Și încheie cuvîntul, zicînd că « *nici o altă făptură nu va fi în stare să ne despartă de dragostea lui Dumnezeu, care este în Iisus Hristos, Domnul nostru*». Iată dar că în a iubi pe Dumnezeu, nu este un timp anume, ci în tot timpul și în toate împrejurările vieții să-L avem înaintea ochilor noștri cei sufletești și El ne stă în față așa cum ni s-a făgăduit, zicînd: « *Voi fi cu voi în toate zilele pînă la sfîrșitul veacului*» (Matei 28,20).

Călugării și credincioșii care nu au timp să se roage, adică sînt în călătorie sau în ascultare și nu pot să ia parte la slujbele Bisericii, se pot

ruga cu rugăciuni din memorie, pe care le-au învăţat pe de rost, şi mai cu seamă cu rugăciunea cea mai scurtă a monahilor: « Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!» Tot aşa să se roage şi mirenii; să repete rugăciuni scurte şi să aibă gîndul şi inima la Dumnezeu. Iar cînd au timp, să citească rugăciuni din cărţi, să facă după putere metanii şi să nu lipsească de la biserică.

5. Cum putem trece de la rugăciunea de gînd, adică din minte, la rugăciunea din inimă? Care este semnul rugăciunii din inimă?

— Prin chemarea numelui lui Iisus Hristos, adică, « *Doamne, Iisuse Hristoase...*» cu evlavie, se împlineşte cuvîntul Domnului Care zice: « *Cine rămîne în Mine şi Eu în el, acela aduce multă roadă, căci fără de Mine nu puteţi face nimic*» (Ioan 15, 5). Scăpînd în cămara inimii noastre şi închizînd uşa după orice alt gînd, acolo în durerea inimii să strigăm, chemînd sfîntul Lui nume cu frică pentru slăbiciunea noastră şi cu bucurie, ştiind că în numele lui Iisus se pleacă tot genunchiul, al celor din ceruri, de pe pămînt şi de sub pămînt (Filipeni 2,10). Iar semnul rugăciunii din inimă este ca întotdeauna să avem *inima înfrîntă*, pentru greşelile ce le facem, şi *smerită*, pentru slăbiciunea şi neputinţa noastră, amintindu-ne de Cel ce ne-a zis: « *Învăţaţi de la Mine căci Eu sînt blînd şi smerit cu inima...*» (Matei 11, 29).

6. Care este semnul văzut că nu ne rugăm cum trebuie lui Dumnezeu?

— Acesta se vede din primirea gîndurilor rele şi convorbirea cu ele. Să luăm deci bine seama şi cu frica lui Dumnezeu să alungăm orice gînd ne vine, ştiind că sîntem luptaţi de gîndul trîndăvirii, care este unul din cele şapte păcate de moarte, avînd în minte cuvîntul psalmistului care zice: « *Fiii oamenilor, pînă cînd grei la inimă? pentru ce iubiţi deşertăciunea şi căutaţi minciuna?*» (Ps. 4, 2).

7. Care este semnul văzut că ne rugăm cu evlavie lui Dumnezeu?

— Acest fel ni l-a arătat Dumnezeu în pilda Vameşului şi Fariseului. Să ne ferim de părerile înşelătoare şi de duhul mîndriei care dispreţuieşte pe alţii şi îi osîndeşte, iar pe sine se vede bun, netrebnic fiind. Să avem cugetarea vameşului, rugîndu-ne lui Dumnezeu cu umilinţă pentru păcatele noastre şi zicînd cu durerea inimii: « *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!*», iertînd tot ce avem asupra fraţilor noştri (Luca 18, 9—14). Fiecare să ne cercetăm pe noi înşine cum ne aflăm cu fraţii noştri şi dacă ne aflăm cum arată fariseul cu dispreţ către vreunul din oameni, putem şti că nu sîntem după voia lui Dumnezeu, Cel care ne-a dat porunca să iubim pe aproapele ca pe noi înşine.

8. Ce rol au lacrimile în rugăciune? De ce nu putem dobîndi lacrimi la rugăciune?

— Lacrimile la rugăciune au rolul de a ne spăla fața sufletului nostru de necurăția păcatului care ne dă război, așa cum vedem la Sfîntul Apostol Petru care plîngea cu amar pentru lepădarea ce o făcuse de frică (Matei 26, 75). Lacrimile se nasc la rugăciune din iubire de Dumnezeu și de aproapele nostru. Ele sînt semnul iubirii adevărate. Așa vedem pe Maria Magdalena care spală cu lacrimi picioarele Domnului, și despre care spune Domnul că *celui care iubește mult, i se iartă mult* (Luca 7, 47). A plîns și Domnul pentru moartea lui Lazăr și cei ce erau de față au zis: «*Iată cît îl iubea de mult*» (Ioan 11, 36). Și iarăși plînge pentru cetatea Ierusalimului și pentru cetatea sufletului omenesc, al fiecăruia dintre noi cînd vede că nu luptăm împotriva păcatului și cădem în deznădejde față de Dumnezeu (Luca 19, 41). Iar pricina că nu dobîndim lacrimi la rugăciune este răceala dragostei și împietrirea inimii care ne țin reci față de iubirea lui Dumnezeu și a aproapelui nostru.

9. Ce rugăciuni trebuie să facă un monah?

— Monahul, pe deasupra datoriei ce o are orice creștin, trebuie să mulțumească lui Dumnezeu că i-a ajutat să iasă din viața lumii cu grijile și greutățile ce sînt în ea, care ține pe om legat de ele, și să-i ceară ajutor să poată îndeplini făgăduințele ce le-a dat cînd s-a făcut monah: a trăi în sărăcie, în ascultare și în feciorie, ca prin acestea să se poată apropia tot mai mult de Dumnezeu, slujindu-i smerit. Rugăciunea de laudă și de mulțumire să nu-i lipsească niciodată.

10. Ce rugăciuni trebuie să facă un ieromonah?

— Ieromonahul, pe lîngă făgăduințele ce le-a dat la călugărie, trebuie să ceară lui Dumnezeu în rugăciunile lui să-i dea înțelepciune și har ca să poată sluji curat, fără lenevie. Apoi să-i deschidă mintea ca să înțeleagă Scriptura cea insuflată de Dumnezeu și să poată duce o viață bună, după voia Lui. Apoi să ceară darul cuvîntului ca să poată povățui și pe cei care îi cer sfaturi de trăire creștinească.

11. Care este rostul metaniilor și al închinăciunilor?

— Ele formează rugăciunea și jertfa trupului. Făcînd metanii și închinăciuni după putere și zicînd: «*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul*», ne ostenim cu amîndouă părțile prin rugăciunea minții și plecarea la pămînt a genunchilor. Astfel predăm lui Dumnezeu și sufletul și trupul, de la Care le-am luat în dar.

12. Cum este mai bine să stea monahul și mireanul la rugăciune? În genunchi, cu fața la pămînt, cu mîinile în sus, în picioare? Ce importanță are așezarea din afară a trupului la rugăciune?

— În ce privește starea trupului în timpul rugăciunii, depinde de pricina pentru care ne rugăm. Într-un fel stăm la rugăciune cînd sîntem în necaz, în genunchi sau cu fața la pămînt, și în alt fel cînd mulțumim lui Dumnezeu pentru tot binele ce ni-l dă. Vedem aceasta la Domnul Care ne este idealul și povățuitorul nostru, al tuturor, că poziția în care stătea la rugăciune, era după felul în care se ruga. Iar în biserică trebuie să se țină seama de buna cuviință, să nu tulburăm pe alții. Cînd ne rugăm sau cîntăm, să le facem cuviincios.

Ceea ce trebuie să știm este că Dumnezeu privește în inima noastră cum ne aflăm față de El și față de aproapele nostru și cîtă dragoste avem, dîndu-ne mai înainte model viața Sa ca pildă de urmat. Intrarea la rugăciune cu umilință și ținută cuviincioasă consună cu psalmistul care zice: « *Vezi smerenia mea și osteneala mea și lasă toate păcatele mele* » (Ps. 24, 19)

13. În ce chip ne ajută cugetarea la moarte să ne rugăm din inimă?

— Cugetarea la moarte ne ajută să sporim în fapte bune, dacă sîntem conștienți că viața noastră de pe pămînt ne este dată să lucrăm cele bune și că primim de la Dumnezeu răsplată (Matei 25, 21). Temerea noastră nu trebuie să ne fie de moarte, ci de judecata lui Dumnezeu cea după moarte, după cum ne zice: « *Nu vă temeți de cei ce ucid trupul, dar care nu pot ucide sufletul; ci temeți-vă mai degrabă de Cel ce poate să piardă și sufletul și trupul în gheena* » (Matei 10, 28). Rugăciunea din inimă ne aduce multă mîngîiere, pentru că iubim pe Dumnezeu și sîntem iubiți de El.

14. De ce unii mireni explică după mintea lor Biblia și caută să predice din ea pînă cad în sectarism? Ce legătură este între secte și citirea Bibliei sau explicarea ei?

— Sfinții Părinți ne învață că diavolul caută pierzania oamenilor prin trei lucruri: primul lucru este ca omul să nu cunoască deloc cuvîntul lui Dumnezeu; al doilea este ca, dacă îl cunoaște prin citirea Sfintei Scripturi, să-l interpreteze greșit și să se rătăcească, cum sînt sectele; iar al treilea, ca, chiar dacă cunoaște adevărul din Scripturi, să nu-l pună în lucrare, ci să se mîndrească cu el ca fariseul și să nu cîștige mîntuirea prin lucrarea faptelor bune din citirea Sfintei Scripturi. Iată, dar, că este pericol de rătăcire pentru cei care se încred în cunoștința lor și nu vor

să asculte cu smerenie sfatul și învățătura Bisericii dreptmăritoare, care are cap pe Iisus Hristos (Efeseni 5, 23).

Preoții au datoria să îndrepte cu blîndețe pe cei ce se rătăcesc și să stăruiască, rugîndu-se lui Dumnezeu, pentru îndreptarea lor. *Iar legătura între secte și citirea Bibliei este rătăcirea de la adevăr, pusă la cale de duhurile cele rele, care îi îndeamnă să nu se supună Bisericii din cauza mîndriei spre a lor osîndă.*

15. Cum trebuie să așteptăm ceasul morții? Cu bucurie sau cu frică pentru ziua cea mare a judecății?

— Cred că numai aceia care suferă necazuri mari pentru credința în Dumnezeu așteaptă cu bucurie ceasul morții. Dar eu unul, care am fost trîndav în lucrurile credinței și m-am ferit de suferință în toată viața, ce bucurie am de așteptat? Dar nădăjduiesc în mila lui Dumnezeu care este mare și nu vrea moartea păcătosului, că-mi va da răbdare în suferințele din ceasul ieșirii, să pot răbda cu recunoștință chinul morții și să cer lui Hristos, ca și tîlharul, să mă pomenească și pe mine în Împărăția Lui cea veșnică și fericită.

16. Ce sfaturi duhovnicești dați fraților acum la bătrînețe?

— Să ia aminte fiecare la viața lui, dacă o trăiește sau nu după voia lui Dumnezeu. Să nu se înșele cu amăgirea păcatului. Să se lupte ca să țină în stăpînire trupul și sufletul ca să devină biserică a lui Dumnezeu (1 Corinteni 3, 16), că numai așa va putea să aibă nădejde în viața veșnică. Lucrul acesta să-l facă din vremea tinereții, nu cînd va îmbătrîni cînd nu va mai avea putere și cînd patimile vor pune stăpînire pe suflet prin îndelungata obișnuință. Atunci nu va mai putea judeca și deosebi voia lui Dumnezeu, lucru care se petrece cu mulți. Să nu uite nimeni că a urma lui Iisus Hristos este tot ce au dorit mai mult Sfinții și Cuvioșii Părinți, de care se zice: « *Cu postul, cu priveghereа, cu rugăciunea, au căpătat daruri cerești de la Dumnezeu și fără de acestea nimeni nu poate urma lui Iisus Hristos*».

17. Ce cuvinte folositoare de suflet doriți să lăsați urmașilor, înainte de obștescul sfîrșit?

— Lucrul cel mai important și mai folositor este ca fiecare să caute pe Dumnezeu cu toată puterea, să aibă teama cea sfîntă a prezenței Lui în noi și că vom fi întrebați la judecată dacă am păzit poruncile Lui, cînd ne va zice: « *Am fost flămînd, am fost însetat, străin, bolnav, în temniță*». Dacă L-am slujit după cuviință, vom primi Împărăția cerurilor împreună cu oile cele de-a dreapta. Iar de nu am ținut seamă de Dom-

nul şi ne-am purtat după voia trupului, cu gînduri lumeşti, cu încredere în noi, defăimînd pe aproapele, ne va trimite în focul cel veşnic (Matei 25).

18. Ce cuvînt de folos îmi daţi şi mie, Părinte Daniil?

— Sfatul cel mai bun îl găsim la Apostolul Pavel care zice: «*Eu, deci, alerg, dar nu ca şi cum n-aş şti încotro alerg. Aşa mă lupt, nu ca lovind în aer, ci mă port aspru cu trupul meu şi-l ţin în stăpînire, ca nu cumva, după ce am propovăduit altora, eu însumi să fiu lepădat*» (I Cor. 9, 26—27). La fel spune şi Sfîntul Isaac Sirul, că învăţătura pe care o dăm altora din însăşi experienţa noastră ne este o « cămară a nădejdii». Iar cel ce învaţă cu cuvîntul şi nu are experienţă din lucrarea învăţăturii, acesta este un « amanet al ruşinii». Auzind şi glasul psalmistului, zicînd: « *Slujiţi Domnului cu frică şi vă bucuraţi Lui cu cutremur*» (Ps. 2, 11). Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că *avem datoria de a învăţa, ca să nu fim osîndiţi la judecată pentru două păcate: că am ştiut să facem bine şi nu l-am făcut, nici pe alţii nu i-am învăţat.* Că, pentru lucruri mai grele la care ne este greu a le ajunge cu fapta, ne smerim cu inima înaintea Domnului; dar pentru cele mai uşoare, care le putem face cu înlesnire, dar nu le împlinim, ce putem zice?

19. Credeţi că mă voi putea mîntui cu scrierea de cărţi bisericeşti pentru credincioşi?

— Lucrul acesta este bun şi foarte folositor, dar cu datoria, ca cele ce învăţaţi pe alţii cu cuvîntul, să le şi practicaţi cu înseşi faptele, ca să nu ne mustre Domnul ca pe nişte farisei, care puneau sarcini grele pe umerii oamenilor, dar ei nici cu degetul nu voiau să le mişte (Matei 23, 4). Căci Domnul a venit pe pămînt, luînd trupul nostru, ca să împlinească legea, nu numai cu cuvîntul, ci şi cu fapta în trupul acesta de carne pe care îl purtăm noi.

MONAHIA IERUSALIMA GLIGOR

Mînăstirea Tismana

Mînăstirea Tismana este una dintre nestematele monahismului românesc. Numele ei are o profundă rezonanţă în memoria şi inimile noastre. Numele ei ne aduce aminte de Sfîntul Nicodim cel Sfinţit, supranumit « de la Tismana», cel dintîi organizator al monahismului nostru în Ţara Românească din a doua jumătate a secolului XIV.

Încărcată de istorie și duhovnicie, de nume cunoscute și necunoscute de cuvioși părinți tismăneni, care au slăvit pe Dumnezeu în această veche lavră străbună, bătrîna mînăstire a străbătut ca o corabie valurile furtunoase ale celor șase secole de existență și a ajuns biruitoare pînă astăzi. Așezată ca o cetate a cerului pe un mic platou de stîncă, între munte și prăpastie, între codri seculari și sate, Mînăstirea Tismana își continuă viața și istoria spre veșnicie. Maica Domnului, ocrotitoarea bătrînei lavre, căreia îi este închinată de străbunii fondatori, este patroana celor mai multe mînăstiri și biserici din țara noastră, de la Tismana pînă la Putna și din Dobrogea pînă în Maramureș.

De 40 de ani Mînăstirea Tismana este transformată în obște de călugărițe, numărînd astăzi peste 50 de suflete, care și-au închinat aici viața lui Hristos. Restaurată în ultimele decenii foarte frumos, bine întreținută și cu rînduială monahală model, Mînăstirea Tismana este astăzi una dintre cele mai bine organizate mînăstiri de călugărție din Oltenia. Poziția geografică încîntătoare, liniștea atît de necesară călugărilor și sufletului iubitor de Hristos, frumusețea slujbelor din biserică, curățenia și ordinea din incintă și mai ales blîndețea și seninătatea smeritelor călugărițe, atrag la Tismana numeroși credincioși și drumeți care caută pe Dumnezeu. O slujbă înălțătoare în biserică, o cîntare frumoasă la strană, un sfat bun dat de duhovnici, toate au darul să odihnească sufletul, să sporească evlavia, să amintească tuturor datoria noastră de a ne împăca mereu cu Dumnezeu.

Monahia Ierusalima Gligor conduce cu înțelepciune această «grădină» duhovnicească a Maicii Domnului de 30 de ani. În calitate de stareță, se străduiește să fie în același timp și Marta și Maria acestei binecuvîntate mînăstiri. Că nu este deloc ușor să conduci suflete spre Hristos. În această calitate, am rugat pe maica stareță să ne dea cîteva date din trecutul Mînăstirii Tismana și cîteva gînduri duhovnicești, pe care le redăm în paginile de mai jos.

1. Care este istoria Mînăstirii Tismana?

— Mînăstirea Tismana este așezată la poalele muntelui «Tismana» alături de «peștera» în care a viețuit Sfîntul Nicodim. Este cea mai veche și mai importantă așezare monahală din Țara Românească. Paul de Alep notează, în însemnările sale de călătorie prin țara noastră, următoarele: «Într-adevăr, Mînăstirea Tismana nu are seamăn, nici în această țară, nici în alta, prin frumusețea locului și a așezării, prin mulțimea apelor sale și întărirea naturală pe care o are, ajutată și de ocrotirea zidurilor sale înconjurătoare».

Din început a fost ridicată aici o biserică mică, o cetate închisă cu ziduri de piatră, unde, cu ajutorul lui Radu I Voievod, un grup de călugări s-au statornicit aici în frunte cu Sfîntul Nicodim Valahul, acum peste 600 de ani (1386—1406). În *Viaţa Sfîntului Nicodim* scrisă de Ştefan ieromonahul, se spune: « A făcut mai întîi o biserică mică din lemn, dintr-un « tis» mare ce era pe atunci aici, înaintea peşterii celei mari... cît şi din alte lemne cît s-au ajuns, şi pe rădăcina acestui « tis» a făcut sfîntul prestol. Apoi Ştefan ieromonahul zice: « prin ale sale şi prin ale celor în Hristos fraţi şi ucenici ai săi ostenele şi trudă, după ce făcuse o biserică din lemn, văzînd sfîntul că s-au făcut adunare multă de monahi şi fraţi mulţi întru Hristos, pentru mîntuire şi că face trebuinţă una mai mare, după moartea lui Vladislav Voievod, au mers Sfîntul cu cîţiva monahi ai săi la numitul Radu Voievod ce era cu domnia la tîrgul Argeşului».

Cu aprobarea Patriarhului de Constantinopol, Sfîntul Nicodim a fost ridicat la rangul de « arhimandrit» cu dreptul de a sfinţi biserici, iar mînăstirea a fost ridicată la rangul de « arhimandriţie», devenind mare lavră şi cetate de credinţă unde au poposit şi au sălăşluit voievozi şi căpetenii de oşti, ca: Mircea cel Bătrîn, Vlad Ţepeş, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu, Tudor Vladimirescu, Gheorghe Bibescu, fiecare punînd o piatră de temelie la acest aşezămînt străbun.

2. De ce credeţi că a venit Cuviosul Nicodim cel Sfinţit să organizeze monahismul din Ţara Românească?

— Format din fragedă tinereţe în atmosfera de evlavie a Mînăstirii Hilandaru din Muntele Athos unde este tuns în monahism, hirotonit diacon şi ieromonah, Cuviosul Nicodim ajunge stareţ, iar pentru pregătirea sa duhovnicească şi teologică ajunge « Protosul» Muntelui Athos. Cultura teologică şi-a format-o prin legăturile sale cu centrul cultural-teologic de la Mînăstirea Zografu, din Muntele Athos, unica pepinieră de cultură teologică ortodoxă în trecut, care a dat mari cărturari ai vremii, precum Sfîntul Grigore Sinaitul, susţinătorul isihasmului, şi ucenicii acestuia — mitropolitul Tesalonicului, Calist, Patriarhul Constantinopolului, Filotei, Teodosie şi Eftimie, ajunşi patriarhi ai Tîrnovei, şi mulţi alţii. Tot în Muntele Athos, Sfîntul Nicodim s-a iniţiat în arta caligrafiei, a picturii, arhitecturii, precum şi în transcrierea de texte şi traduceri.

Venirea în Ţara Românească se datorează poate şi chemării sale de sus, de a contribui la dezvoltarea vieţii monahale, într-o perioadă cînd

popoarele ortodoxe din stînga și din dreapta Dunării erau amenințate în ființa lor națională de către turci, iar Ortodoxia reprezenta singura rezistență duhovnicească, atît împotriva turcilor, cît și împotriva propagandei catolice în expansiune în această parte a țării. Situația aceasta a înțeles-o Vladislav-Vlaicu Vodă, ca și cneazul Lazăr al sîrbilor, care l-au ajutat și sprijinit la întărirea rezistenței în fața celor două amenințări prin așezămintele monahale ridicate în acest timp în țara noastră.

Pe lîngă aceste motivări ale venirii Sfîntului Nicodim în Țara Românească și pe lîngă altele încă necunoscute, noi credem că a fost și chemarea lui Dumnezeu către aceste locuri binecuvîntate, ca și evlavia poporului român care s-a născut creștin, cu dragoste de Dumnezeu pînă la jertfă, împlinitor cu rîvnă al poruncilor Sale, iubitor de dreptate și de adevăr. Așa spune și ieromonahul Ștefan în cartea sa că monahul Nicodim a venit în Țara Românească prin «descoperire dumnezeiască», pentru a ajuta prin el «pre norodul pămîntului acestuia a-l mai întări în dreapta credință hristienească, prin începerea zidirilor sfintelor mînăstiri și biserici cu sfinte jertfelnice».

3. În ce constă contribuția Cuviosului Nicodim cel Sfințit la organizarea monahismului din Țara Românească?

— Importanța Sfîntului Nicodim pentru noi constă în aceea că a organizat monahismul din Oltenia după modelul desăvîrșit al celui din Muntele Athos. Datorită acestui fapt mînăstirile noastre au fost nu numai locașuri de închinăciune, ci și focare de cultură în care au înflorit diferitele arte și s-au scris cărțile trebuitoare de cult și cele necesare societății timpului. Dacă Sfîntul Nicodim a fost organizatorul monahismului în Țara Românească, întemeietorii sînt desigur monahii autohtoni, pustnici și sihaștri intrați în legendă ca Daniil Sihastru de la Putna și alții. Sihăstria fiind o formă specifică monahismului, nu ne putea lipsi nici nouă, popor creștin de la origini.

4. Cum se nevoia Cuviosul Nicodim de la Tismana? Spuneți-ne ceva și despre sfintele lui moaște.

— Sfîntul Nicodim iubea mult rugăciunea, postul, meditația, rugăciunea minții, îndeletniciri duhovnicești învățate și practicate încă din copilărie, de la părinți bine credincioși, desăvîrșite în Sfîntul Munte Athos și practicate în tot timpul vieții sale pămîntești. Ca isihast convins, obișnuia să se retragă în peștera sa de lîngă mînăstire unde putea să se roage lui Dumnezeu în toată liniștea, pentru sine, pentru obștea sa și pentru toți credincioșii care veneau să-i ceară binecuvîntare, să-i vindece de boli și necazuri. Totodată era și adeptul principiului de bază al monahismului ortodox: («ora et labora») «roagă-te și muncește».

Biograful său, Ştefan ieromonahul, spune: « Adesea se suia în peştera ce o avea gătită de mai înainte, de cînd venise aici, pentru trebuinţa liniştii sale, petrecînd numai cu bunul Dumnezeu prin post şi priveghere de toată noaptea şi în rugăciuni prin plecări de genunchi şi vărsări de lacrimi necontenite către Prea Milostivul Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, pentru mîntuirea sa şi a tuturor dreptcredincioşilor creştini şi numai sîmbăta cobora şi la praznice împărăteşti; la privegheri de toată noaptea şi a doua zi la Dumnezeiasca Liturghie slujea cu părinţii în sobor de se împărtăşea cu preasfintele de viaţă făcătoare Taine. Pe mulţi din cei bonavi şi neputincioşi, pe cei munciţi de duhuri necurate îi tămăduia prin punerea mîinilor şi prin sfintele sale rugăciuni. La masa de obşte mînca puţin din toate ce se găseau puse pe masă şi după scularea de la masă lua puţină pîine şi apă şi degrab se suia la peşteră, şi aşa într-acest fel liniştită viaţă a petrecut pînă la sfîrşit, cunoscut fiindu-i aceasta prin descoperire dumnezeiască, la Praznicul Naşterii Domnului».

« Cînd a coborît din peşteră, a slujit în sobor, s-a împărtăşit cu sfintele taine, învăţînd pe toţi de obşte cu cuvinte duhovniceşti, cum să trăiască pînă la sfîrşitul vieţii întru unire şi dragoste, în smerenie duhovnicească, în supunere şi ascultare pînă la moarte de la mai-marele lor ca Însuşi Hristos. A doua zi, în 26 decembrie, prin neîncetate rugăciuni şi-a dat sufletul în mîinile prea doritului său Stăpîn, Domnul şi Mîntuitorul Iisus Hristos».

În legătură cu moaştele Sfîntului Nicodim există două variante. Prima menţionează că osemintele Sfîntului Nicodim s-au păstrat multă vreme în mormîntul care există şi astăzi, în tinda bisericii mari de la Tismana. După un timp au fost puse într-un sicriu şi aşezate în naosul bisericii mari. În 1657, iulie 27, cînd Paul de Alep a trecut pe la Tismana, însoţind pe Patriarhul de Antiohia, Macarie, monahii i-au spus că osemintele Sfîntului Nicodim au fost ascunse sub pardoseala bisericii mari spre a fi ferite de« răzmeriţele» ce aveau loc în acea vreme, pentru a nu fi profanate sau furate. Cu vremea li s-au schimbat locul, singur stareţul mînăstirii ştiind unde au fost puse, oprindu-se doar degetul de la mîna dreaptă, care se păstrează şi astăzi într-o raclă în biserica mînăstirii, alături de alte sfinte moaşte.

În cea de a doua versiune, menţionată în cartea cu viaţa Sfîntului Nicodim, ieromonahul Ştefan spune că, venind un monah de la Mînăstirea Hilandaru, din Muntele Athos, a afirmat că trecînd pe la mînăstirea Patriarhiei din Peci — Serbia, a văzut patru sicrie cu sfinte moaşte a patru sfinţi, puse în faţa altarului lîngă icoanele împărăteşti. Pe unul din ele se arată că acolo sînt osemintele Sfîntului Nicodim de la Tismana, avînd un deget lipsă la mîna dreaptă.

Astăzi se mai păstrează în mînăstirea noastră doar degetul de la mîna dreaptă cu care a binecuvîntat şi a ţinut pana pentru a scrie şi decora Tetraevangheliarul, alături de crucea sa de plumb ce a aparţinut toată viaţa Sfîntului Nicodim, precum şi alte sfinte moaşte. La 26 decembrie, cînd Biserica Ortodoxă Română prăznuieşte ziua Sfîntului Nicodim, la noi la Tismana se face prăznuire ca la hramul mînăstirii — 15 august — după toată rînduiala tipiconală din sfintele mînăstiri.

5. Din ce an s-a transformat Mînăstirea Tismana în obşte de călugăriţe?

— Tismana a fost transformată în mînăstire de maici în anul 1948, în cadrul reorganizării monahismului din ţara noastră iniţiate de fericitul întru adormire Patriarhul Justinian, mitropolit al eparhiei, fiind menţinute pînă astăzi rînduiala monahală, evlavia şi sfintele slujbe neştirbite.

6. Ce duhovnici mai renumiţi a avut Mînăstirea Tismana după 1948? Povestiţi-ne ceva din viaţa, faptele şi cuvintele lor de folos.

— Unul dintre duhovnicii buni ce au îndrumat viaţa duhovnicească din mînăstire a fost părintele protosinghel Teofilact Busuioc, trecut la cele veşnice în anul 1983. A fost format din fragedă tinereţe în rugăciune şi ascultare la sfînta Mînăstire Lainici, sub îndrumarea duhovnicească a vrednicului de pomenire părinte stareţ Visarion Toia, ieroschimonah, urcat pe treptele propăşirii duhovniceşti pînă la o înaltă trăire spirituală cu împlinirea tuturor îndatoririlor călugăreşti. N-a cunoscut decît rugăciunea, smerenia, ascultarea, lepădarea de sine, curăţia sufletească şi trupească. A dus o viaţă aspră cu sine şi cu cei care voiau să urmeze calea cea strîmtă a mîntuirii, prin împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, slujirea aproapelui, ascultare, dreaptă socoteală şi devotament Bisericii Ortodoxe. A părăsit această viaţă cu conştiinţa împlinirii chemării la marea sarcină a preoţiei şi duhovniciei, îndrumării sufletelor pentru viaţa cea veşnică. După ce a slujit Sfînta Liturghie, s-a împărtăşit şi a citit rugăciunea de mulţumire, după care a închis ochii pentru veşnicie. Era scurt la vorbă, profund în rugăciune, înţelept în sfaturi şi bunătate sufletească. În continuare vă prezint cîteva sfaturi duhovniceşti din smerita cugetare a protosinghelului Teofilact.

Odată, un preot de curînd hirotonit, care fusese rînduit să facă practică la mînăstire sub îndrumarea părintelui Teofilact, l-a întrebat: « Părinte, în ce condiţii un tînăr poate să primească harul preoţiei?» La care părintele Teofilact i-a răspuns: « Cel ce voieşte a lua trepta preoţiei trebuie să aibă multă grijă pentru curăţia sufletului şi a trupului, precum zice Apostolul Pavel: « Fraţilor, puneţi înainte trupurile voastre curate jertfă vie lui Dumnezeu». Sau cum zice Sfîntul Nicodim: « Se cuvine oricui, care voieşte să slujească în treapta preoţiei să aibă viaţa curată şi trupul

neîntinat, ca să ajungă în starea îngerilor». « Ca un înger al lui Dumnezeu trebuie să fie preotul», zice şi Sfîntul Atanasie.

Altă dată o maică schimnică l-a întrebat: « Ce canon trebuie să facă schimonahul în mînăstire?» La care părintele Teofilact i-a răspuns: « Un schimonah trebuie să se roage neîncetat, să păstreze liniştea sufletească proprie, pe care să o răspîndească şi celor din jur; să participe la toate sfintele slujbe de la biserică; să citească sfintele cărţi, să practice rugăciunea minţii şi să răspîndească celor din jur bunătate, dragoste, seninătate, pace sufletească, toate acele virtuţi ce ne aseamănă cu îngerii din cer, slujitorii cei mai curaţi ai lui Dumnezeu».

Cineva l-a întrebat: « Părinte, oare noi, vieţuitorii din mînăstiri, cum ne putem mîntui?» Părintele i-a răspuns: « Fără rugăciune şi dreaptă socoteală nimeni nu se mîntuieşte !»

Un alt preot, tot în practică la mînăstire, îl întreabă pe părintele Teofilact: « De ce, părinte, cînd pomeniţi pomelnicele, uneori staţi în picioare, iar alteori staţi în genunchi?». Oftînd, părintele i-a răspuns: « Unii au necazuri mai uşoare, alţii mai grele !»

Venind în mînăstire un preot care fusese la Ierusalim, părintele Teofilact îl întreabă: « Părinte, cei ce se duc la Ierusalim, cînd se întorc sînt mai buni?» Cel întrebat, oarecum mirat, îi răspunde: « Nu ştiu, părinte !» Iar părintele duhovnic în spune: « Atunci, de ce se mai duc?»

7. Ca stareţă la Mînăstirea Tismana, ce aţi realizat duhovniceşte în această obşte pînă astăzi?

— Din mila lui Dumnezeu sînt stareţă din anul 1958. În această perioadă s-au făcut multe lucruri bune sub îndrumarea şi cu sprijinul Înalţilor Mitropoliţi ai Eparhiei: Firmilian, Teoctist şi Nestor, cu fonduri primite de la Stat şi cu osteneala neprecupeţită întru ascultare pînă la jertfă a soborului de maici din această mînăstire. S-a refăcut biserica mare la forma din vremea Sfîntului Nicodim, s-a reparat toată incinta mînăstirii cu chilii şi s-au introdus: lumină electrică, apă curentă, încălzire centrală. Mînăstirea are viaţă de obşte după rînduiala Sfîntului Nicodim, cu un sobor de peste 50 de maici şi surori. Pe viitor, ce va mai rîndui rugăciunile Bunului Dumnezeu şi rugăciunile Sfîntului Nicodim. Strădania noastră este să facem fapte vrednice de mîntuire şi de pioasă pomenire.

8. Care este programul vieţii duhovniceşti la Mînăstirea Tismana?

— Programul vieţii duhovniceşti se desfăşoară după rînduiala Sfinţilor Părinţi, cu participarea la toate sfintele slujbe de dimineaţă, de zi şi de noapte, şi cu Sfînta Liturghie zilnică. Masa este de obşte, ca şi ascultările, după rînduiala Sfîntului Nicodim. În fiecare vineri se face şi Sfîntul Maslu. Slujba hramului de asemeni după tipic, iar la hram participă

mulţi credincioşi din toată ţara, după tradiţie, fiind bine primiţi cu dragoste şi cu îndrumări duhovniceşti.

9. Cum formaţi surorile tinere pentru Hristos, pentru nevoinţa monahală?

— Formarea surorilor pentru viaţa monahală se realizează prin deasă spovedanie, prin exemplul de trăire călugărească, prin sfaturi, prin studierea cărţilor sfinte şi prin trimiterea la Seminarul Teologic eparhial. La masă şi la chilii se citeşte permanent din Vieţile Sfinţilor, din Pateric şi din alte cărţi de teologie şi viaţă duhovnicească. De asemenea, ne educăm prin smerenie şi ascultare la treburile mînăstirii. Ca stareţă îndrumez maicile şi surorile să urmeze calea lui Hristos. Totul pentru iubirea lui Hristos, pentru El Care ne este adevăratul exemplu în calea mîntuirii şi desăvîrşirii; iar tăcerea şi rugăciunea inimii se practică neîncetat.

10. Aveţi sub conducerea Mînăstirii Tismana schiturile Cioclovina de Sus şi de Jos. De cînd datează aceste două schituri?

— Schitul Cioclovina de Jos este amintit documentar în 1660. Biserica cu hramul Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil a fost refăcută în 1715 de egumenul Nicodim, ajutat de fostul egumen Atanasie, ambii din obştea Mînăstirii Tismana. Aici fac ascultare cîteva maici care se ocupă cu îngrijirea stupilor şi a grădinii de zarzavat. Schitul Cioclovina de Sus se află în vîrful muntelui Cioclovina, cu o biserică din piatră cu hramul « Schimbarea la Faţă», ca loc de nevoinţă pentru călugării isihaşti din lavra Tismana şi a celor din munţi. Inscripţia de deasupra uşii menţionează că a fost făcut de acelaşi Nicodim, în anul 1714, « împreună cu jupîn Obedeanu, mare serdar».

11. Care este rolul Mînăstirii Tismana în nord-vestul Olteniei?

— Mînăstirea Tismana îşi menţine rolul ei de totdeauna de lavră monahală model, păstrătoare a credinţei ortodoxe ce răspîndeşte evlavie, sfinţenie şi rîvnă pentru Dumnezeu, după cum au făcut şi strămoşii şi înaintaşii noştri; iar călugării sînt călăuze şi rugători pentru toţi credincioşii din partea locului.

12. Ce părere aveţi despre mînăstirile noastre din celelalte zone ale ţării?

— Ca în toate mînăstirile din patria noastră, ne uneşte dragostea şi iubirea frăţească ce ne leagă în strădaniile comune pentru lauda lui Dumnezeu şi slava sfintei noastre Biserici. În toate vedem o putere duhovnicească ce nu va lăsa să se stingă candela credinţei pe aceste meleaguri sfinţite de lacrimile şi rugăciunile multor călugări, pustnici şi sihaştri, trăitori şi luptători pentru dreapta credinţă ortodoxă. Sper într-o înnoire duhovnicească generală şi de durată a monahismului nostru.

13. Ce sfaturi duhovniceşti daţi maicilor din obşte şi ucenicelor?

— Sfătuim maicile şi surorile să ducă viaţă călugărească adevărată cu împlinirea tuturor îndatoririlor, pentru a putea primi cununa vieţii, şi a se mîntui, slujind lui Hristos. Îndeosebi le îndemnăm să se roage neîncetat lui Dumnezeu, să se înfrîneze de la toate cele rele şi să trăiască în dragoste unele cu altele, ştiind că iubirea a dus la crearea lumii, iubirea salvează lumea şi ne aduce mîntuirea, iar invidia, cearta, răzbunarea şi ura, aduc pieirea lumii şi osînda sufletelor, de care să ne izbăvească bunul nostru Mîntuitor, Iisus Hristos.

În continuare vă prezint trei însemnări şi extrase din arhiva Mînăstirii Tismana. În legătură cu întemeierea Mînăstirii Tismana, una din legende glăsuieşte:

« Pe timpul de demult, cînd erau puţini călugări pe pămînt, era în ţara sîrbească în munţii din dreptul Vârciorovei un om sfînt care se trăgea din neam de români din ţara lui Basarab. El era acolo mai mare şi se numea Nicodim. Într-o zi de mare sărbătoare după prînz, sfîntul, adormind cu cartea de rugăciuni în mînă, a visat că i se înfăţişează Sfîntul Antonie şi-i zice să treacă în Ţara Românească să găsească locul numit « Cascada», care este între munţi, şi să zidească acolo mînăstire care să nu aibă pereche de mare şi frumoasă».

Într-un alt document se consemnează:

« Aicea unde stai, este locul cel poruncit ţie de mai înainte, ca să-Mi înalţi Mie jertfelnic întru cinstea şi pomenirea Adormirii Maicii Mele, cu vieţuirea acelor ce vor voi să se mîntuiască. Şi darul Meu şi mila Mea şi a maicii Mele, prin rugăciunile tale nu vor lipsi dintr-acest lăcaş pînă la sfîrşit, şi iată că îţi dau ţie putere peste toate duhurile necurate, să tămăduieşti cu darul Meu toate boalele şi toate neputinţele din oameni, care vor veni la tine şi în lăcaşul tău acesta cu credinţă».

Fragment dintr-o scrisoare a Patriarhului Eftimie de Tîrnovo către Sfîntul Nicodim:

« Prea Sfinte, ne-ai dat pricină de veselie spirituală prin scrisoarea ta. Nu mai puţin ne-am bucurat aflînd dintr-însa iubirea ta cea dreaptă şi învederată către Hristos, precum şi ştiinţa-ţi ortodoxă. Este semnul virtuţii a cerceta Scripturile după glasul dumnezeiesc şi a-ţi da silinţa după putere. Cînd sufletul se adapă din dumnezeieştile Scripturi şi-şi ridică cu totul dorirea la cele de sus, îndată cu aripi uşoare se suie la înălţimea virtuţii şi ca printr-o deschizătură înclinîndu-se să vadă, strigă cu îndrăzneală: cît de grozav este locul acesta! Astfel văd acum şi sufletul tău plin de osîrdie şi năzuind foarte către cele dumnezeieşti, şi nu într-alt chip, ci pentru a afla adevărul cel adevărat».

IV

CONVORBIRI
cu
PĂRINȚI DIN TRANSILVANIA

ARHIMANDRITUL TEOFIL PĂRĂIAN

Mînăstirea Brîncoveanu

Nu putem tipări o carte de duhovnicie fără prezenţa şi colaborarea mult aşteptată a Părintelui Teofil Părăian din Mînăstirea Brîncoveanu-Făgăraş. Deşi cu greu a acceptat acest dialog, Prea Cuvioşia Sa ne oferă cîteva sfaturi intime de duhovnic şi duhovnicie pe care le-a folosit personal în cei şase ani de preoţie, sfaturi pe care le pune la dispoziţia preoţilor şi credincioşilor noştri în rîndurile de mai jos.

1. Prea Cuvioase Părinte Teofil, în ce an aţi fost hirotonit preot şi duhovnic?

— Am fost hirotonit preot şi hirotesti duhovnic în anul 1983, în ziua de 13 mai, la Izvorul Tămăduirii. În această zi aici, la Mînăstirea Brîncoveanu, este un fel de hram, la care se adună mulţi credincioşi şi se săvîrşeşte Liturghia arhierească, cu un mare sobor de preoţi şi diaconi. Am fost hirotonit şi hirotesit de I.P.S. Antonie, Mitropolitul Ardealului.

Cred că în legătură cu această întrebare e bine să spun ceva şi despre felul cum s-a ajuns la hirotonia mea ca preot şi la hirotesia mea în duhovnic.

Încă din copilărie, îmi plăceau mult sfintele slujbe şi mi-am dorit mult să fiu preot. În vremea copilăriei, mă jucam de-a slujba şi îmi închipuiam că sînt preot. În timpul liceului, m-am hotărît să studiez teologia, cu gîndul de a ajunge preot. În vederea împlinirii acestei dorinţe, m-am prezentat la Mitropolitul Nicolae Bălan, în Sibiu, pentru a obţine aprobarea. În nişte împrejurări care nu m-au favorizat la cei optsprezece ani ai mei de atunci, în loc să-i vorbesc Mitropolitului de dorinţa mea de a studia teologia în vederea preoţiei, i-am spus — de la bun început şi fără nici o ezitare — că vreau să mă fac preot. Răspunsul Mitropolitului a fost negativ: « Nu se poate», cu adaosul: « Să ai lumină în suflet !». Am reţinut îndemnul sau urarea, deşi nu mi s-a spus nimic despre metoda de a cîştiga lumina sufletească, nici în ce condiţii se poate împlini pentru mine această urare — dacă a fost o urare şi nu un îndemn. N-am considerat, însă, definitivă afirmaţia că nu pot deveni preot. Mi-am continuat şcoala, căci mai

aveam de făcut două clase de liceu, pe care le-am absolvit într-un an, ultima clasă făcînd-o ca « particular » — cum se zicea pe atunci —, adică la « fără frecvență ». Între timp, cu voia lui Dumnezeu, am cunoscut pe Părintele profesor Teodor Bodogae, care, pe acea vreme, preda Istoria Bisericească Universală la Institutul Teologic din Sibiu. I-am spus Părintelui Bodogae de dorința mea de a studia teologia, ca și de insuccesul meu din vara precedentă. Sfinția Sa a fost foarte binevoitor față de mine și mi-a promis că va vorbi cu Mitropolitul în vederea intrării mele la Teologie, ceea ce a și făcut. Avînd terenul pregătit, m-am prezentat din nou la Mitropolitul Nicolae Bălan căruia, de data aceasta, i-am prezentat doar dorința mea de a studia Teologia. Mitropolitul a fost de acord, dar a ținut să-mi spună, din nou, că preot nu mă pot face. Am răspuns că am înțeles, pentru că de fapt am și înțeles și am rămas la acest cuvînt pînă la măsura aceea, că n-am cerut și nici n-aș fi cerut vreodată promovarea mea în cler.

În timpul anilor de studii teologice, fiind eu de față, Episcopul Valerian al Oradiei l-a întrebat pe Mitropolitul Nicolae dacă are de gînd să mă hirotonească. Mitropolitul a răspuns doar atît: « N-am să-i dau parohie ». Răspunsul acesta îmi dădea de gîndit că ar putea veni vremea să fiu totuși hirotonit, cel puțin ca diacon, și aceasta să o facă chiar Mitropolitul Nicolae.

La 1 aprilie 1953, ca absolvent de Teologie, am intrat ca viețuitor la Mînăstirea Brîncoveanu de la Sîmbăta de Sus, în vederea călugăriei. De acum, totul depindea de mai marii mei, fie de cei de la mînăstire, fie de superiorii lor.

Inițiativa hirotoniei mele a avut-o Mitropolitul Nicolae Colan, ajuns în anul 1957 Mitropolit al Ardealului. În anul 1960, cu prilejul hramului mînăstirii noastre — la 15 august —, m-a hirotonit diacon. Cu cîteva zile mai înainte, trecînd prin chilia în care locuiesc eu, m-a întrebat: « Vrei să te fac diacon de Sfînta Maria ? ». Am răspuns spontan: « Dacă ar zice cineva să cer aceasta, n-aș cere-o; dar dacă mi se oferă, primesc ! ». Mitropolitul mi-a spus: « Și cel care este chemat la hirotonie trebuie să vrea ». Drept răspuns, eu am spus: « Fiți sigur că n-o să fac, cum se zice în Pateric că a făcut unul, pe care confrații lui voiau să-l facă preot cu sila și care s-a dus și s-a ascuns. Cei care îl căutau, aveau cu ei și un măgar pe care l-au pierdut și acum îl căutau. Cînd au găsit măgarul, au dat și de monahul pe care voiau să-l facă preot, căci amîndoi erau ascunși în aceleași buruieni. Ei atunci au vrut să-l lege și să-l ducă cu sila pe confratele lor, ca să-l facă preot. El însă le-a spus: « Nu mă mai legați, căci merg și nelegat, pentru că am cunoscut că este voia lui Dumnezeu să fiu preot ». Mitropolitul a rîs și a zis: « Pregătește-te, că de Sfînta Maria te fac diacon. Dar n-am să te țin mult diacon, ci te voi hirotoni preot, ca să fii duhovnic la mînăstire și coliturghisitor ».

Într-adevăr, m-a hirotonit diacon de Sfînta Maria. Îmi amintesc și acum că, în cuvîntul pe care l-a rostit cu acest prilej, Mitropolitul Nicolae Colan a spus: « Secerișul e mult și secerătorii sînt puțini. Dumnezeu se bucură de orice plivitor . . . ». Mitropolitul Nicolae Colan a mai afirmat despre mine că sînt « om fără lumină — adică nevăzător —, dar luminat». O astfel de convingere l-a făcut să mă hirotonească diacon și a rămas doar la atît căci, după cîteva luni, s-a îmbolnăvit și, după ani de suferință, a plecat la Domnul.

Urmașul său, Mitropolitul Nicolae Mladin, chiar de la început m-a întrebat dacă sînt de acord să mă hirotonească preot. I-am răspuns că aș dori să rămîn diacon. I-am spus, de fapt, un adevăr. Așa s-a făcut că am rămas diacon vreme de 23 de ani.

Preot m-a hirotonit I.P.S. Mitropolit Antonie, în cel de al 30-lea an al vieții mele de mînăstire.

Acum, după ce am ajuns, cu voia lui Dumnezeu, preot și duhovnic, am simțămîntul că această situație este tot atît de reală și de normală, pe cît de reală și de normală este situația mea de nevăzător. Și pe una și pe cealaltă le socotesc ca rînduite de Dumnezeu și le primesc spre slava Lui, zicînd din adîncul inimii: « Fie numele Domnului binecuvîntat, de acum și pînă în veac !». Aceasta, cu atît mai mult cu cît sînt încredințat de adevărul cuprins în cuvintele Sfîntului Marcu Ascetul, care spune: « *Cînd binevoiește Dumnezeu să se împlinească un lucru, toată zidirea ajută să se împlinească. Iar dacă nu voiește Dumnezeu, toate se pun împotrivă*». Eu sînt convins de aceasta și în această perspectivă le văd pe toate cele ce s-au petrecut cu mine.

2. Care sînt bucuriile unui duhovnic devotat Bisericii lui Hristos?

— Obișnuiesc să spun despre mine că sînt « informat și nu inspirat». Avînd să răspund la această întrebare, nu am convingerea și nici măcar simțămîntul sau părerea că aș fi informat. Mai întîi, nu știu dacă la această întrebare trebuie să răspund în general sau dacă mi se cere să răspund, referindu-mă la bucuriile mele de eventual sau presupus duhovnic devotat Bisericii lui Hristos. Sigur că vreau să mă silesc să fiu duhovnic devotat. Dacă e să răspund în general, ar trebui să mă informez. Dacă se așteaptă de la mine un răspuns direct, desprins din scurta mea experiență de trei ani, atunci e cazul să spun că nu prea am avut bucurii din slujirea mea de duhovnic. La început, aveam o ezitare să spovedesc. Au trecut cîteva săptămîni în care nu am spovedit pe nimeni. Pe cei care veneau la mine, îi îndrumam către alți părinți duhovnici.

În cele din urmă, au venit la mine doi candidați la spovedanie, soț și soție, care se interesau de posibilitatea de a se spovedi. Eu le-am spus

că pot să-i spovedesc chiar eu, chiar în acea clipă. Au fost de acord. Deci am pornit la lucrul spovedaniei. Am constatat, de la bun început, că cei doi nu aveau în ei nimic religios, ci se spovedeau, fie la îndemnul cuiva, fie ca un divertisment. Nu ştiau nici măcar rugăciunea Tatăl nostru, nu aveau nici o practică religioasă, nu mergeau la biserică. Intrat în subteranele vieţii într-un mod cu totul neaşteptat de mine, nu i-am putut convinge să facă mai mult pentru binele lor sufletesc, să se angajeze la o viaţă religioasă ordonată şi reală; de aceea, nici nu i-am putut dezlega. Cum nu le-am fost şi nici nu urma să le fiu duhovnic, m-am considerat un simplu ascultător de spovedanii şi i-am îndemnat să încerce să se spovedească la alţi duhovnici. Mi-au promis că o să mai vină la mine în anul următor, dar n-au mai venit.

La experienţa aceasta s-au mai adăugat şi alte experienţe negative, cu oameni care se spovedesc din datină, care tot aşa trăiesc, şi cu îndrumare şi fără îndrumare, cu oameni care se bazează doar pe structura lor, sau pe ceea ce pot face spontan, fără efort. Am întîlnit oameni care se spovedesc din datină şi numai cînd se spovedesc şi alţii şi pentru că se spovedesc şi alţii. Mi-au stat în faţă oameni care nu se puteau hotărî să ducă o viaţă superioară, ba chiar oameni nesinceri, care m-au minţit stînd în genunchi. Mi s-a întîmplat ca oamenii pe care i-am oprit de la Sfînta Împărtăşanie şi pe care nu i-am dezlegat, să se ducă totuşi să se împărtăşească. În aceste condiţii, mai multă mi-a fost mîhnirea decît bucuria.

Am avut, totuşi, şi unele bucurii. M-am bucurat, de pildă, atunci cînd am văzut că cineva e sincer, că e hotărît pentru o viaţă mai înaltă. Sînt cîţiva care mi-au urmat îndemnurile şi sfaturile, dar aceştia sînt doar cîţiva. Bineînţeles, sînt şi credincioşi care nu au probleme, oameni care duc o viaţă ordonată, cu gîndul la Dumnezeu şi cu silinţe de îmbunătăţire sufletească. Totuşi, puţine sînt bucuriile pe care le am din activitatea mea de duhovnic.

3. În ce constă marea răspundere spirituală a duhovnicului în faţa conştiinţei şi a lui Dumnezeu la Judecată?

— Din cuvîntul Domnului păstrat în Sfînta Evanghelie, ştiu că « *mult i se va cere oricărui i s-a dat mult* » (Luca 12, 48). Duhovnicului i s-a dat puterea iertării păcatelor, spre desfiinţarea păcatului. Grija lui trebuie să fie ca nu cumva să înmulţească păcatele, cînd i se pare că iartă păcatele. Cu alte cuvinte, duhovnicul trebuie să fie cu luare aminte, ca nu cumva, iertînd prea uşor păcatele celor nevrednici de iertare, să-i facă pe cei neluători aminte să păcătuiască cu gîndul că vor primi iertarea cu uşurinţă. Într-un astfel de caz, duhovnicul nu se face pricină de împuţinarea

păcatelor — cum ar trebui să fie —, ci se face pricină de înmulțire a păcatelor, greșind înaintea lui Dumnezeu și făcîndu-se vrednic de judecată și de pedeapsă. Duhovnicul trebuie să știe cînd și în ce condiții poate să dea iertare păcatelor celor ce se mărturisesc ca păcătoși și își mărturisesc păcatele. El nu poate și nu trebuie să ierte păcatele în cazul cînd cei ce vin la spovedanie trăiesc permanent aceleași păcate, adică au păcatul, nu numai la trecut, ci și în prezent și în viitor trăiesc în el și îl justifică. Ba nu numai că făptuiesc păcatul, dar încuviințează și pe alți făptuitori (Rom. 1, 32), comportîndu-se ca unii care nu au cunoștință de Dumnezeu (1 Cor. 15, 34), tăgăduind puterea credinței (Tit 1, 16) și chiar pe Dumnezeu. Dezlegînd în astfel de cazuri, sau dezlegînd fără discernămînt, duhovnicul se face înmulțitor de păcate și este vrednic de judecata lui Dumnezeu.

Duhovnicul trebuie să se roage lui Dumnezeu să-i dea darul de a ști cînd și în ce condiții poate să dea dezlegarea păcatelor, ca să-i fie lucrarea fără de osîndă, și ca unul credincios să nu meargă la Judecată, ci să se mute din moarte la viață (Ioan 5, 24).

4. Sînteți mulțumit sufletește în ascultarea de duhovnic? Care este motivul acestei mulțumiri?

— Avînd convingerea că sînt duhovnic «pentru că așa a binevoit Dumnezeu», am motive să fiu mulțumit, pentru că Dumnezeu m-a ales, m-a sfințit și m-a primit să-I slujesc ca preot și duhovnic. Îmi dau seama însă că succesul în această slujire nu depinde exclusiv de mine, ci poate că în mai mare măsură depinde de sinceritatea celor ce vin să se spovedească. Cum mulți se spovedesc fie din datină, fie că sînt apăsați de necazuri, și nu atît pentru că se simt împovărați de păcate, am prea puțină mulțumire din această sfîntă slujire. Ba chiar am și motive de nemulțumire, cînd constat că unii dintre cei nedezlegați și opriți de la Sfînta Împărtășanie merg și se împărtășesc ca și cînd n-ar fi fost opriți. În astfel de situații îmi văd neputința și e firesc să mă întreb dacă sînt vrednic, dacă sînt la înălțimea rostului pe care îl am și pe care nu mi-l împlinesc la măsurile cerute.

Sigur, am și mulțumire din lucrarea pe care o fac ca duhovnic, mai ales atunci cînd constat că sînt unii care își pot deschide sufletul, care se mărturisesc sincer și își doresc să se schimbe spre bine, primind îndrumările pe care le dau și fiind dispuși să se angajeze la o viață superioară.

5. Reușiți sau nu să transformați în bine viața morală a credincioșilor?

— N-am avut și nu am convingerea că aș fi transformat cîndva pe cineva pentru o viață morală superioară. Dumnezeu este cel ce transformă, iar noi sîntem doar slujitori care contribuim cu priceperea, cu cunoștința

şi cu darul lui Dumnezeu, cît este în sufletul nostru, pentru cei pe care Dumnezeu vrea să-i ajute prin mijlocirea noastră. Noi, după cuvîntul Apostolului, sădim şi udăm, dar Dumnezeu face să crească (1 Cor. 3, 6). Nu trebuie să ne asumăm roluri pe care nu le avem şi pe care nici nu putem să le avem.

Dumnezeu lucrează « cu harul, cu îndurările şi cu iubirea de oameni», iar noi avem doar o parte de colaborare la lucrarea lui Dumnezeu, pentru mîntuirea celor pe care Dumnezeu îi trimite la noi. Partea mea de contribuţie pentru mîntuirea şi transformarea celor pe care Dumnezeu îi trimite la mine, este să-i ajut cu rugăciunea, cu îndrumarea, cu sfatul, căutînd să pun în evidenţă lucruri care îi scapă celui care ajunge în legătură cu mine. Aceasta o fac, nu numai strict la spovedanie, ci şi în convorbiri particulare, intime, cu cei care uneori nici nu vin să se spovedească, ci numai să fie lămuriţi în chestiuni care îi preocupă şi îi depăşesc.

6. Ce păcate mai grele predomină în rîndul credincioşilor care se spovedesc şi cum încercaţi să le combateţi?

— După cîte ştiu, orice păcat are gravitatea lui. Dacă ne gîndim că Domnul nostru Iisus Hristos a spus că nu-i este îngăduit credinciosului nici măcar să-i zică fratelui său « netrebnicule» sau « nebunule» (Matei 5, 22), nu ştiu dacă mai e cazul să încercăm a categorisi păcatele şi a numi pe unele mari şi pe altele mici, cînd ştim că şi « *pentru orice cuvînt deşert*» vom da socoteală înaintea lui Dumnezeu (Matei 12, 36). Eu fac deosebire între *patimi* (ca deprinderi păcătoase, cum ar fi patima mîniei, a desfrînării, a iubirii de avere etc.), între *păcate*, ca fapte rele izolate, *greşeli* (cu ştiinţă sau cu neştiinţă), *nedesăvîrşiri*, *insuficienţe*. Pe fiecare dintre cele pomenite le tratez la măsura pe care o au, raportîndu-le la făptuitor, cu consideraţie la integritatea mintală, vîrsta, pregătirea intelectuală, starea de religiozitate a celui ce se mărturiseşte.

Cît priveşte păcatele în sine, frecvente sînt mai ales cele în care este implicată plăcerea (desfrînarea, beţia), comoditatea (lipsa de angajare în efortul de a împlini voia lui Dumnezeu) şi chiar dezinteresul pentru aceasta, de unde decurg adulterul, avortul, divorţul, nesocotirea postului — toate acestea fiind generate în special de necredinţa în Dumnezeu.

De altfel, se ştie că Hristos a înfierat mai ales trei păcate, şi anume: necredinţa în Dumnezeu şi în Evanghelie, sminteala, adică derutarea de la credinţă şi făţărnicia. În primele veacuri ale creştinismului s-au socotit ca păcate foarte grave uciderea, desfrîul şi apostazia. În ultimă analiză însă, păcatul cel mai mare este păcatul pe care îl ai, cel care te robeşte. Mi se pare foarte curios cînd cineva la spovedanie, înşirînd anumite

păcate, sfîrșește cu afirmația: « Altele n-am», ca și cînd cele spuse n-ar fi destule. La fel, mi se pare curios cînd cineva spune: « Am făcut toate păcatele» sau « N-am omorît și n-am dat foc, încolo, toate le-am făcut !» Bineînțeles că unora ca acestora le demonstrez că nu-i așa, că așa ceva nici nu se poate, că nimeni nu poate face toate păcatele, că, de fapt, nici cel ce declară că le-a făcut pe toate, nu pe toate le-a și făcut.

S-ar putea spune că cele mai frecvente păcate sînt cele ce se fac mai ușor și care se potrivesc la toate vîrstele — cum zic unii dintre cei ce se spovedesc, « păcatele cu gura». Și nu numai cele « cu gura», ci și cele « cu ura». Acestea, nețining de o anumită vîrstă, le întîlnim la oameni de toate vîrstele și de toate categoriile, indiferent de cultura pe care o au și de limba pe care o vorbesc.

Se pune întrebarea cum combat păcatele care îmi sînt aduse înainte de către cei ce se spovedesc. Răspunsul e simplu. În general, la spovedanie păcatele sînt mărturisite « ca păcate», deci sînt recunoscute ca atare. Dacă totuși cei ce se spovedesc justifică unele păcate — cum ar fi desfrîul, minciuna, avortul, furtul —, încerc să formez o opinie pe baza poruncilor lui Dumnezeu, a învățăturii Bisericii și a Canoanelor. Cînd e cazul, la afirmațiile teoretice vin cu unele exemple practice cunoscute de mine, din care reiese clar că păcatele ruinează pe om nu numai în latura sufletească, ci și în cea trupească, și nu numai religios-moral, ci chiar fizic și social. Bineînțeles, sînt totdeauna cu grijă, ca cei vizați să nu poată fi identificați de cei către care îmi este cuvîntul.

În sfîrșit, e momentul aici să fac constatarea că adevărata combatere a păcatelor nu se face la spovedanie, ci la pregătirea pentru spovedanie sau, în general, la predici. La spovedanie, credinciosul trebuie să fie hotărît să ia atitudine împotriva păcatului, trebuie să socotească faptele păcătoase ca fapte de care să-i fie rușine (Rom. 6, 21). Fără o astfel de conștiință nu există spovedanie, ci, cel mult, o convorbire în secret, o înșirare de insuficiențe, de nedesăvîrșiri, de greșeli justificate sau justificabile. Or, așa ceva nu duce la iertare și la dezlegare, pentru că în astfel de cazuri păcatele nu sînt numai la trecut, ci pot fi și la viitorul foarte apropiat, pot fi chiar programate.

7. Ce sfaturi și canoane mai importante dați fiilor sufletești?

— Mai întîi, o precizare. Nu am conștiința că cei ce se spovedesc la mine îmi devin fii sufletești, chiar dacă în formula de dezlegare spun: « . . . să te ierte pe tine, fiule . . .». Cei mai mulți care se spovedesc la mine se spovedesc și la alți duhovnici; de pildă, la preotul din parohia din care fac parte. Și eu chiar îi îndemn pe credincioși să aibă legătură reală cu preoții din parohia în care își duc viața. Sînt apoi mulți cre-

dincioşi care — după starea religios-morală pe care o au — pot să se spovedească la orice preot duhovnic. Am şi cîţiva — dar din aceştia sînt foarte puţini — pe care îi chivernisesc eu şi care ţin să rămînă la mine, cel puţin pînă cînd vor ajunge pe făgaşul normal. Mai sînt şi de aceia care s-au spovedit la mine, dar n-au mai venit la mine. Nu ştiu în ce măsură aş putea considera că astfel de oameni îmi sînt fii sufleteşti.

Încă o precizare. Sînt şi credincioşi pe care eu însumi îi îndrum să se spovedească la alţi duhovnici, credincioşi cărora le spun că dacă nu ţin seamă de îndrumările pe care le dau eu, să nu mai vină la mine. Astfel, în toate cazurile le spun celor ce se spovedesc la mine că « n-am încredere în spovedania celor ce se spovedesc o singură dată pe an» şi îi îndrum pe toţi să se spovedească cel puţin în cele patru posturi, ba chiar şi mai des. La acestea adaug totdeauna că, dacă nu fac aşa cum le spun, să nu mai vină la mine. Nu am vreme de pierdut cu oameni care nu fac şi nu respectă îndrumările şi canonul duhovnicului, cu oameni care trăiesc la fel ca şi înainte de spovedanie.

Cît priveşte canoanele de oprire de la Sfînta Împărtăşanie, m-am orientat după îndrumarea Părintelui Stăniloae din cartea sa de Dogmatică, în care spune să nu dă'm canoane de oprire pe vreme mai lungă de trei ani. N-am dat şi cred că n-o să dau canon de oprire de la Sfînta Împărtăşanie pe vreme mai lungă de trei ani. E drept că sînt cazuri în care nu pot fixa vreo limită. Am avut la spovedanie credincioşi cărora le-am spus că, după aşezarea sufletească pe care o au, după lipsa de religiozitate, de cunoştinţe şi de practici religioase, nu le-aş putea fixa vreun termen la care ar fi vrednici să se împărtăşească. Ba chiar le-am precizat că, cu starea în care se află, nici chiar la moarte n-ar putea să se împărtăşească cu vrednicie. Bineînţeles, de fiecare dată le-am arătat şi ce e de făcut, pentru a se face vrednici de darul lui Dumnezeu.

Aş vrea să se reţină şi faptul că — avînd în vedere sfatul Sfîntului Ioan Gură de Aur din comentariul la Epistola a doua către Corinteni, în care se spune că nu anii contează pentru vrednicia Sfintei Împărtăşanii, ci vindecarea; deci că nu are rost să aşteptăm trecerea anilor, ci vindecarea însăşi să o aşteptăm — atunci cînd simt o schimbare spre bine la credincioşi, nu aştept trecerea anilor sau împlinirea sorocului, ci dau dezlegare la Sfînta Împărtăşanie înainte de termenul stabilit în prealabil.

Celor tineri, şi în special intelectualilor, la spovedanie şi după aceea, le propun un program care constă în cinci puncte, şi anume: 1) frecventarea bisericii; 2) rugăciunea de dimineaţă şi de seară; 3) citirea a două capitole din Noul Testament în fiecare zi; 4) repetarea cît mai deasă şi cu cît mai mare intensitate a rugăciunii « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul», şi 5) practicarea

postului. Propun să ne oprim puțin asupra fiecăruia dintre punctele de program amintite.

a) Normal ar fi ca cei ce se spovedesc să se prezinte pe ei înșiși ca păcătoși și să-și mărturisească singuri păcatele. Or, așa ceva se întîmplă rar. Mulți dintre cei care vin la spovedanie așteaptă să fie întrebați, iar alții, chiar după mai multe spovedanii. Dacă n-au mărturisit un anumit păcat, motivează că nu l-au mărturisit pentru că n-au fost întrebați despre așa ceva. Eu obișnuiesc să-l întreb mai întîi pe cel ce vine la spovedanie cum îl cheamă din botez; apoi, vîrsta, starea socială, ce familie are, cu ce se ocupă. Apoi întreb cînd s-a spovedit ultima oară, dacă a avut vreun canon și dacă l-a împlinit. Prima întrebare specială este aceasta: « Mergi la biserică ?». De răspunsul primit, depinde continuarea spovedaniei. În cazul în care respectivul n-a mai fost la biserică de vreme îndelungată, fără motive binecuvîntate (boală, servici, neputință), îi spun vorbă hotărîtă: « Dacă vrei să mai spui ceva, te ascult; însă să știi că eu nu dau dezlegare de păcate celor ce nu iau parte la sfintele slujbe ale Bisericii, și mai cu seamă la Sfînta Liturghie». În fața acestei situații, oamenii ajung la concluzia că fără mergerea la biserică nu poți ajunge la iertarea păcatelor, și aceasta nu pentru cîteva luni, ci pentru toată viața, pentru tot timpul cît credinciosul este sănătos și în putere.

Țin foarte mult la frecventarea bisericii, deoarece Biserica Ortodoxă este o Biserică a sfintelor slujbe, o Biserică a Liturghiei, o Biserică preamăritoare de Dumnezeu, cu preoție și cu mijlocire preoțească. Consider că cineva nu poate să fie ortodox, că nu poate să facă parte din Biserica Ortodoxă fără să ia parte la sfintele slujbe, la Sfînta Liturghie, fără să se raporteze la Dumnezeu prin mijlocire preoțească — toate acestea fiind esențiale în Ortodoxie și țin de specificul Bisericii Ortodoxe. Credinciosul dreptmăritor, la Sfînta Liturghie îi închipuie pe heruvimi, aduce întreit sfîntă cîntarea Prea Sfintei Treimi, cîntă « Sfînt, Sfînt, Sfînt, Domnul Savaot» împreună cu îngerii, ascultă cuvînt dumnezeiesc din Sfînta Evanghelie — Evanghelia fiind « Hristos în mijlocul nostru» —, se împărtășește de binecuvîntări cerești, trăiește pe pămînt clipe din Împărăția lui Dumnezeu, slujește lui Dumnezeu în cerul cel de pe pămînt — care este Sfînta Biserică, locașul de închinare sfințit anume pentru lucrul lui Dumnezeu, după cuvîntul care zice: « În biserica măririi Tale stînd, în cer ni se pare că stăm, Născătoare de Dumnezeu ...». Credincioșii noștri trebuie să aibă conștiința că la sfintele slujbe « toți slujim», fiecare cu slujirea măsurii la care se găsește. Cu alte cuvinte, la sfintele slujbe — deci și la Sfînta Liturghie — nu slujește preotul singur, ci preotul slujește cu toți cei ce sînt de față, și chiar cu fericitele Puteri cerești. Aceasta, pînă la așa măsură, încît, *nu se poate celebra Sfînta Liturghie în*

absenţa credincioşilor, căci şi ei au o anumită lucrare sfinţitoare, pînă la aşa măsură încît slujitorul sfinţit îi cheamă şi pe ei la împlinirea unei astfel de lucrări cînd zice: « Pentru Cinstitele Daruri ce sînt puse înainte, Domnului să ne rugăm»; « Pentru Cinstitele Daruri ce s-au adus şi s-au sfinţit, Domnului să ne rugăm».

Astfel stînd lucrurile, credincioşii slabi în credinţă care nu iau parte la Sfînta Liturghie lipsesc de la împlinirea unei datorii esenţiale şi nu se pot face vrednici de darul lui Dumnezeu. Excepţie pot face doar cei bolnavi şi neputincioşi, cei cărora libertatea le este îngrădită, neputînd dispune de ei înşişi. Pentru motive ca acestea cer insistent şi irevocabil participarea credincioşilor la sfintele slujbe. Fără aceasta, nu dau dezlegare de păcate. Nu dau dezlegare de păcate nici pentru o simplă angajare formală, ci stărui pentru o angajare reală, practică, permanentă, pentru termenul stabilit după fiecare caz în parte, bine ştiind că omul nu este o fiinţă stas, ca să se poată lucra după şablon cu fiecare.

b) *Pravila de rugăciune dimineaţa şi seara* o consider de absolută necesitate, deoarece credinţa în Dumnezeu trebuie materializată în ceva. Or, cine nu se roagă lui Dumnezeu după putere, se poate spune că nici nu are Dumnezeu. Dacă e adevărat că « nu există o idee mai felurită în mintea omenească decît ideea de Dumnezeu», nu-i mai puţin adevărat că nu există o lipsă de angajare mai puţin luată în seamă, mai desconsiderată de oameni decît angajarea faţă de Dumnezeu. Mi-au trecut prin faţă destul de mulţi dintre cei care s-au declarat credincioşi pentru simplul fapt că n-au tăgăduit pe Dumnezeu în mod formal, dar care, în viaţa lor intimă, şi chiar în cea socială, nu se raportau întru nimic la Dumnezeu. Pentru astfel de motive e necesară o angajare practică şi intimă, prin rugăciunea de dimineaţa şi seara şi prin cea de la vremea mîncării.

c) *Lectură din Noul Testament în fiecare zi.* Întrucît nu există posibilitatea să te raportezi la Dumnezeu fără să ştii ceva anume despre Dumnezeu, cred că e de mare importanţă să cunoşti Noul Testament. De aceea, celor care se lasă îndrumaţi de mine — în măsura în care e cu putinţă — le fixez ca regulă să citească în fiecare zi două capitole din Noul Testament, începînd cu Evanghelia de la Matei, continuînd cu Evanghelia de la Marcu şi apoi cu celelalte două şi insist să fie citite, pentru început, de trei ori fiecare. Numai după aceea să se treacă, pe rînd, la celelalte cărţi ale Noului Testament, cu obligaţia de a se citi fiecare Carte de cîte trei ori, şi aşa să se treacă la Cartea următoare. După ce credinciosul a citit Noul Testament de trei ori, poate să citească pe rînd cîte două capitole, fără să mai ţină evidenţa de cîte ori sau a cîta oară citeşte Noul Testament. Lucrul acesta nu se face pentru evidenţă sau pentru vreo răsplată, ci se face pentru folos duhovnicesc, pentru a

ne putea împodobi mintea și hrăni inima cu cuvintele cele veșnice ale Domnului nostru Iisus Hristos și ale aleșilor Lui, bine știind că *« cerul și pămîntul vor trece, dar cuvintele Domnului nu vor trece»* (Marcu 13, 31). Sînt de acord să se citească și părți din Vechiul Testament, în special Proorocii și Cărțile didactice, dar selectiv și după îndrumare, nu la întîmplare și concomitent cu Noul Testament, nu în locul lui, căci Noul Testament rămîne pe primul plan pentru mîntuirea lumii.

d) *Rugăciunea de toată vremea.* Omul este, prin excelență, « ființă gînditoare». Și pentru că toate ale omului pornesc de la gîndul omului, este lucru constatat fără putință de tăgăduire, că adevărata disciplină a omului se bazează pe disciplina de gînd. Cum însă nu ne putem mîntui singuri, ci numai Hristos ne mîntuiește, pe El îl chemăm permanent în ajutor pentru mîntuirea noastră, printr-o rugăciune scurtă pe care o repetăm mereu în minte și o unim cu simțirea noastră, făcînd din ea — pe cît cu putință — rugăciunea de toată vremea. Este vorba de rugăciunea « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul sau păcătoasa».

Această rugăciune se recomandă să fie lipită de respirație și să se facă în ritmul respirației, în felul următor: Împărțim rugăciunea în trei: Între respirații — deci fără să inspirăm și fără să expirăm — spunem cu mintea cuvîntul « Doamne». Apoi, trăgînd aerul în piept spunem, tot în minte, nu cu cuvîntul vorbit: « Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu». Dînd aerul afară din piept, tot cu mintea, zicem: « Miluiește-mă pe mine, păcătosul». În felul acesta procedînd, cu stăruință și cu deasă repetare, se statornicește în minte și în cîmpul interior al sufletului un gînd de căpetenie, un fel de paravan care ne ajută să înlăturăm gîndurile cele rele și să primim gîndurile cele bune, care sînt spre slava lui Dumnezeu. Eu așa am învățat de la Părintele Arsenie și așa am practicat și practic, și am simțit mult folos. De aceea, la rîndul meu, și eu îi învăț pe alții la fel, în nădejdea folosului sufletesc. Părintele Arsenie nu mi-a dat alte indicații, în afară de cele amintite mai înainte, și nu i-a fost teamă că voi ajunge la inconveniente, la ispite, la devieri. Întemeiat pe experiența pe care o am, eu îi previn pe cei interesați că angajarea în rugăciunea stăruitoare poate dezlănțui furtuni interioare, datorită mizeriei pe care o purtăm în suflet, cîtă vreme patimile n-au fost încă dezrădăcinate din noi. Dar le spun și că nu trebuie să se înspăimînte nimeni, ci să stăruiască în lucrarea care aduce pe Dumnezeu în noi și ne ridică pe noi spre Dumnezeu.

e) *Postul.* Al cincilea punct din program este păzirea postului, după rînduiala Bisericii noastre Ortodoxe. Aceasta se face în vederea aceleiași discipline a ființei noastre, disciplină pe care o urmărim și prin rugă-

ciunea de toată vremea. Am convingerea că postul e cu atît mai necesar, cu cît sfînta noastră Biserică insistă pentru el şi are un întreg sistem de angajare a credincioşilor în păzirea postului. Ne sînt cunoscute cuvintele Domnului Hristos, care zice: «*Cel credincios întru puţin, şi întru mult este credincios*» (Luca 16, 10), de unde concluzia că nu putem sluji lui Dumnezeu cu jumătăţi de măsură, pe porţiuni, ci numai cu o angajare totală şi fără nici o ezitare. Se înţelege că nu sînt absurd, să le cer oamenilor lucruri peste puterea lor, dar nici nu mă mulţumesc cu prea puţin.

Odată cu acestea şi pe lîngă acestea, le cer credincioşilor, care vor să se îmbunătăţească prin Sfînta Spovedanie, să ocolească toate pricinile care pot duce la păcătuire şi, mai ales, să părăsească păcatele — în orice chip ar fi ele.

Constatarea pe care o fac în urma experienţei — cîtă o am — este că majoritatea oamenilor, care se prezintă destul de bine, sînt favorizaţi de o structură bună, au o ereditate favorabilă şi o educaţie corespunzătoare. Sînt foarte puţini aceia care sînt dispuşi să facă efortul de a se depăşi pe ei înşişi, în direcţia religios-morală, pentru că — la drept vorbind — prea puţini sînt aceia care au interes religios şi care îşi orînduiesc viaţa pe baza credinţei în Dumnezeu. Mai ales la spovedanie se poate constata că fenomenul religios nu este un fenomen de masă şi de profunzime, şi că nu este nici măcar fenomen de familie. În religie sînt încadrate, în majoritatea cazurilor, persoane izolate, oameni care din punct de vedere religios sînt singuri, chiar în familia lor. Nu puţine sînt cazurile în care e vădită şi o anumită jenă în manifestarea religiozităţii, chiar în propria familie; de aceea, nu puţine sînt compromisurile ce se fac în viaţa credincioşilor noştri. Asta se întîmplă deoarece, în majoritatea cazurilor, criteriile pe care se bazează familia sînt altele decît cele religioase. Unii credincioşi se unesc cu partenere necredincioase şi invers. O astfel de situaţie nu stă chezăşie unei vieţi de care se poate bucura Dumnezeu. În astfel de situaţii nu poate fi vorba de un program religios în familie.

Avînd în vedere unele ca acestea, am în ele o explicaţie, pentru faptul că atît de puţini sînt cei ce ţin seamă de îndrumările mele ca duhovnic.

8. Celui ce trăieşte în belşug şi desfătare i se pare că nu are nevoie de sprijinul lui Dumnezeu. Are aceasta vreo cale spre mîntuire?

— Mîntuirea ne vine de la Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos. Mîntuirea nu este ceva ce se realizează de către om sau prin puterea omului. Domnul Hristos a spus: «*Propovăduiţi Evanghelia la toată făptura. Cel ce va crede şi se va boteza, se va mîntui, iar cel ce nu va crede se va osîndi*» (Marcu 16, 15—16). Mîntuirea nu este nu act, ci este un proces, în care se întîlneşte harul lui Dumnezeu cu lucrarea omu-

lui. Este tot atît de necesar și harul lui Dumnezeu, ca și lucrarea de îmbunătățire din partea omului. Dumnezeu nu ne mîntuiește cu sila. Cine vrea să se mîntuiască, are această posibilitate, prin harul lui Dumnezeu *și* printr-o lucrare conștientă și susținută, printr-o lucrare continuă de îmbunătățire sufletească din partea celui ce vrea să se mîntuiască. De reținut însă că omul singur, cu toate eforturile pe care le-ar depune, nu poate ajunge la mîntuire. Mîntuirea și, mai departe, desăvîrșirea și îndumnezeirea, se realizează prin puterea lui Dumnezeu, cu împreună lucrarea omului. Astfel stînd lucrurile, e greu de presupus vreo cale de mîntuire pentru cei ce nu colaborează cu Dumnezeu, în vederea mîntuirii lor. Ceea ce ar putea face Dumnezeu pentru mîntuirea unui om nepăsător, ar putea doar să-i trimită necazuri, ca să se trezească din nepăsare, bine știindu-se că uneori necazurile au darul de a-l trezi pe om, de a-i îndrepta mintea către Dumnezeu și de a-l angaja pe o cale superioară. Ar mai putea fi, apoi, și o mîntuire de o ultimă clipă, cum a fost la tîlharul cel credincios, despre care știm din Sfînta Evanghelie de la Luca (23, 41). Dar o astfel de mîntuire « de ultimă clipă», deși cu valoare în veșnicie, nu poate fi considerată drept « o cale de mîntuire», ci doar un har special al lui Dumnezeu, în temeiul cuvîntului spus de Mîntuitorul nostru: « *Ceea ce la oameni este cu neputință, cu putință este la Dumnezeu*» (Marcu 10, 27), pe considerentul că « *la Dumnezeu nici un lucru nu este cu neputință*» (Luca 1, 37). Singurul lucru pe care îl putem face noi, pentru oameni nepăsători, este să ne rugăm lui Dumnezeu să le dea « chip de pocăință» și « cale de mîntuire», cum știe El și cînd știe El. Dacă ne rugăm pentru cei ce s-au mutat din această viață pămîntească avînd noi nădejde la mila lui Dumnezeu, cu aceeași nădejde ne putem ruga pentru cei vii, nepăsători față de a lor mîntuire. Putem face aceasta cu gîndul la cuvîntul Domnului Hristos că « *la Dumnezeu nimic nu este cu neputință*».

9. Cum pot călugării să aducă pe necredincioși la adevărata credință în Iisus Hristos?

— Dat fiind faptul că « locul călugărului este mînăstirea», în mod normal, activitatea călugărului se desfășoară în mînăstire, pentru cei din mînăstire și pentru cei ce vin la mînăstire. Mînăstirea însăși, ca « așezămînt de rugăciune, de învățătură și de muncă» este și o instituție de întărire și de răspîndire a credinței în Dumnezeu. Acest rost și-l îndeplinește ea, întîi prin existența ei, apoi prin tot ce se realizează în mînăstire (sfintele slujbe, rugăciunea, exemplul de muncă spre slava lui Dumnezeu) și, totodată, prin exemplul pe care îl dau călugării prin chipul lor de viețuire. Călugării care sînt preoți și duhovnici pot să contribuie la întărirea credinței și la răspîndirea ei și prin sfaturile pe care le

bau celor ce ajung la îndrumarea lor. În cazuri excepționale și cu specială binecuvîntare, călugării pot fi cu rost de întărire şi cu rost de răspîndire a credinței, ca trimiși ai Bisericii, pentru a sluji și predica și pentru credincioșii care nu ajung la mînăstire. Bineînţeles, este vorba de călugări cu rost de slujire în Biserică, de preoţi călugări. Dar aceasta se poate întîmpla numai ca excepţie şi din pogorămînt. Astfel, nu trebuie uitat niciodată că « rostul călugărului este în mînăstire». Călugărul este legat de mînăstire pînă la așa măsură, încît, oriunde ai întîlni un călugăr în afară de mînăstire, e firesc să te întrebi « ce caută el acolo?» cînd, de fapt, el ar trebui să fie în mînăstire, în « tinda raiului», cum îmi place mie să numesc mînăstirea.

Într-o astfel de perspectivă privind lucrurile, călugărul poate să acţioneze pentru întărirea credinţei de pe poziţia lui, din rostul lui de rugător către Dumnezeu « pentru toată lumea», *prin exemplul lui de adevărat creștin;* dar toate acestea trebuie să le facă în « spaţiul mînăstirii», pentru cei care vin în legătură cu el, şi numai prin rugăciune și cu extindere « pentru toată lumea». Călugărul poate să ajute lumea numai din situația lui de « retras din lume», deci din locul în care îi este dat să-și ducă viața. Activitatea lui de rugător către Dumnezeu, pentru binele tuturor oamenilor, poate întări în zelul lor pe preoţii de parohie care au misiunea de a întări credința între parohienii lor.

Credincioșii care vin la mînăstire îi caută pe călugări mai cu seamă pentru rostul lor de rugători și apoi pentru a primi de la ei sfaturi pentru înaintarea lor în cele ale credinţei. Ei se pot folosi mult de exemplul pe care îl dau călugării, *mai cu seamă prin chipul lor de viețuire.* Unii dintre credincioși mărturisesc că pleacă de la mînăstire la rosturile pe care le au, cu sufletul plin de putere și cu o mai statornică hotărîre pentru împlinirea binelui, acolo unde le este dat să vieţuiască.

Călugărul să-și facă datoria « acolo unde l-a pus Dumnezeu», adică în mînăstire, și atunci poate fi sigur că contribuie și la întărirea și răspîndirea credinţei în Dumnezeu. El nu trebuie să se frămînte pentru lucruri mai presus de el, pentru lucruri pentru care nu este chemat să răspundă nici înaintea lui Dumnezeu și nici înaintea oamenilor. Dar dacă este în rostul lui, e sigur că aduce o contribuţie importantă la înmulţirea credinţei în Dumnezeu, pentru cei care vin în legătură cu el și pentru cei pe care îi întărește Dumnezeu, prin rugăciunile călugărilor. Să nu uităm că, după spusa Sfîntului Ioan Scărarul, « Rugăciunea este întărirea lumii». Şi dacă rugăciunea este întărirea lumii, fără îndoială că ea este și întărirea credinţei în Dumnezeu.

Călugării să urmărească cu deplină seriozitate lucrarea de mîntuire, de desăvîrșire și de îndumnezeire personală, și atunci pot fi siguri că, chiar

prin aceasta, se implică în procesul de întărire şi de răspîndire a credinţei în Dumnezeu. Aşa ceva trebuie să gîndească despre sine însuşi fiecare călugăr, străduitor pentru a-L preamări pe Dumnezeu şi pentru a-L aduce pe Domnul Hristos în mijlocul oamenilor: căci credinţa în Dumnezeu este o valoare şi că o viaţă după voia lui Dumnezeu, deci bazată pe credinţă, este aducătoare de fericire şi pentru individ, ca şi pentru societate.

10. Unii credincioşi, îndeosebi ortodocşi, işi pierd credinţa şi ies din turma lui Hristos. Pot fi readuşi aceştia în sînul Bisericii? Care ar fi modalitatea reîntoarcerii lor?

— Consider întrebarea, aşa cum îmi este pusă, deşi eu am alt punct de vedere, vreau să spun că eu am făcut adeseori afirmaţia că « nu ortodocşii trec la alte credinţe religioase, ci se încadrează în credinţe străine de Ortodoxie cei care nu au propriu-zis o credinţă, cei care nu cunosc şi nu trăiesc Ortodoxia, chiar dacă unii dintre aceştia, scriptic, sînt număraţi la ortodocşi». Un ortodox adevărat, adică un cunoscător al credinţei ortodoxe şi trăitor adevărat al ei nu poate părăsi Ortodoxia. Cei care se pare că părăsesc Ortodoxia, de fapt ei nu părăsesc nimic, pentru că nu au nimic, ci îşi găsesc o apartenenţă religioasă reală, în schimbul uneia fictive. Cînd se încadrează într-o grupare religioasă, alta decît au apărut scriptic, dar nu şi real, ei spun pe bună dreptate, că « din acel moment a început pentru ei viaţa religioasă» şi eu cred că chiar aşa este.

În această perspectivă, privind problema, nu-i corect să se spună că « dreptmăritorii creştini părăsesc dreapta credinţă şi se încadrează în anumite grupări religioase». Nu-i corect să se spună aceasta, pentru că, de fapt, ei nu trec de la o credinţă la alta, ci trec de la necredinţă la un mod de a crede. Necredincioşii trec la o anumită credinţă. Aşa ceva se poate şi chiar se întîmplă. În astfel de cazuri, problema ar fi: pot fi aduşi la Ortodoxie cei străini de credinţa şi de viaţa ortodoxă? Răspunsul la o astfel de întrebare, în general, ar fi: Nu pot fi aduşi la Ortodoxie cei neortodocşi, decît în cazuri foarte rare şi, de multe ori, din motive mai mult sociale, decît strict religioase. În majoritatea cazurilor, credincioşii sînt mulţumiţi de credinţa pe care o au, avînd satisfacţii religioase în credinţa lor, şi nu caută o altă credinţă. Numai cînd nu au o credinţă sigură şi lucrătoare, oamenii sînt interesaţi pentru o anumită credinţă. Cînd o au, nu mai caută alta. Se ştie că viaţa nu se trăieşte prin comparaţie. Fiecare om are viaţa lui şi nu-l interesează viaţa altuia, pentru că este convins că nu-şi poate împropria ceea ce ţine de altul, ceea ce i se potriveşte altuia. Apoi este ştiut că ideile se întrupează, aşa încît, atunci cînd ideile devin convingeri, structuri, ele nu pot fi nici combătute, nici înlăturate prin alte idei.

Cunosc puţine cazuri de — n-aş zice « revenire», — ci de « încadrare» în Biserica Ortodoxă a unor persoane venite de la grupări neoprotestante, dar nu cazuri din cele mai fericite. Prin părţile noastre, se întîmplă să se încadreze, mai bine zis « să opteze» pentru Biserica Ortodoxă mai ales unii tineri, care urmăresc să se căsătorească cu membri ai Bisericii Ortodoxe. Aceştia cer să fie primiţi în Biserica Ortodoxă numai pentru motive de căsătorie şi, în general, li se acordă aceasta, de cele mai multe ori, și « prea curînd» şi « fără condiţii», de aceea se poate spune, pe bună dreptate, că nu-i nici un cîștig pentru Biserica Ortodoxă din astfel de situaţii. Asta cu atît mai mult, cu cît, de cele mai multe ori cei vizaţi, în afară de actul formal al botezului, nu mai fac și altceva, sau fac prea puţin, faţă de ceea ce ar trebui să facă, în calitatea lor de ortodocși.

Pentru mine este grăitor faptul că lîngă mînăstirea noastră locuiește o familie de creştini după Evanghelie, asupra cărora mînăstirea n-a avut nici un fel de influenţă, nici măcar atunci cînd a fost aici Părintele Arsenie Boca — om cu nume mare și cu viaţă aleasă. E drept că din acea familie, amîndoi copiii au trecut la Ortodoxie; dar au făcut aceasta în vederea căsătoriei, ceea ce nu spune prea mult.

Nu ştiu dacă s-ar putea vorbi despre o metodă de atragere a sectarilor la Ortodoxie. Oricum, e sigur că Biserica Ortodoxă le poate oferi eterodocşilor ceea ce au ei în doctrina și practica lor. Ceea ce pentru noi e foarte firesc, pentru ei e straniu și nedorit. Ei se mulţumesc cu ceea ce au şi nu-şi doresc ceea ce avem noi. Spiritul modern, omul de astăzi e mai mult înclinat spre sectarism, decît spre Ortodoxie.

Nouă ne rămîne doar să fim ceea ce sîntem, să ne întărim în convingerile ortodoxe, *să practicăm credința noastră cu toată hotărîrea şi să dovedim, prin ceea ce sîntem, că sîntem superiori celor ce ne învinuiesc de inferioritate, iar aceasta să o facem nu prin cuvînt, ci prin viaţa noastră.* Cred că singurul argument adevărat și cu putere de a se impune şi de a ne impune în faţa conştiinţei altora, *este ascendentul moral.* Îl avem, avem superioritate şi prioritate. Nu-l avem, nu avem nici şansa să cîştigăm pe cei pe care gîndim că ar trebui să-i facem ca noi, adică ortodocşi.

11. Mulți credincioși aleargă după mai multă hrană spirituală. Mînăstirile pot să satisfacă această nevoie spirituală?

— De la călugări nu trebuie să aștepte credincioșii care vin la mînăstire decît ceea ce ţine de rostul călugăriei. Călugării nu se pot ocupa anume de credincioși, ci ei își urmează programul pe care îl au și de care se pot bucura, în parte, şi credincioșii, mai ales participînd la sfintele slujbe care se fac în mînăstire. De asemenea, credincioșii pot asculta predicile care se ţin în mînăstire — acolo unde ele se ţin —, şi pot primi

sfaturi şi îndrumări cu prilejul spovedaniilor făcute de duhovnici călugări. Încadrarea în monahism a unora dintre credincioşi poate fi un mijloc de a împlini unele trebuinţe sufleteşti mai presus de obişnuit, pe care le au unii dintre credincioşii noştri. Pentru restul credincioşilor, în special pentru cei care au familie şi îndatoriri în familie şi în viaţa socială, îndrumarea generală este să-şi facă datoria acolo unde îşi au rostul de vieţuire, iar de la călugări să nu aştepte decît ceea ce aceştia le pot oferi prin existenţa lor şi prin influenţele, mai mult întîmplătoare, decît organizate. Se ştie, canoanele Bisericii noastre nu îngăduie ca un călugăr să fie naş de cununie sau de botez, tocmai pentru faptul că, la depărtare, respectiv din mînăstire, nu se poate îngriji de îndrumarea celui care ar vrea să fie luat în grija vreunuia dintre călugări. Asta spune ceva şi despre posibilitatea şi imposibilitatea călugărului de a satisface nişte trebuinţe mai presus de obişnuit ale unora dintre credincioşi. Credincioşii trebuie să ştie ce anume şi cît pot cere de la un călugăr sau de la monahism, în general.

12. Sînt destui astăzi care se îndoiesc de existenţa lui Dumnezeu. Pot fi aduşi aceştia la adevărata credinţă?

— Nu ştiu dacă cineva dintre oameni poate spune că el, cu puterea lui, a convertit pe cineva. Eu am urmărit, pe cît mi-a fost cu putinţă, cazurile de convertire, din trecut şi din prezent, cîte am reuşit să le cunosc. Concluzia este că omul nu poate face decît partea omului. Dumnezeu este cel care schimbă spre bine gîndul şi viaţa omului. Eu cred că nici nu are rost să le vorbim oamenilor despre Dumnezeu, dacă aceştia nu sînt dispuşi să asculte cuvîntul lui Dumnezeu. Singurul lucru pe care îl putem face cu folos pentru aducerea necredincioşilor la credinţa în Dumnezeu, este să ne rugăm pentru ei, să ne rugăm lui Dumnezeu să le dea conştiinţă duhovnicească, « spor în viaţă şi în credinţă» şi « chip de pocăinţă». *Mai e nădejde să-i ajutăm şi printr-o viaţă superioară, cu care să ne impunem în faţa conştiinţei lor.* Mai mult decît atît n-avem ce să facem şi nici nu putem să facem ceva ca să-i clintim pe necredincioşi din necredinţă — adevărurile religioase nefiind demonstrabile. Numai Dumnezeu poate să Se descopere pe Sine şi adevărurile Sale sufletului omenesc.

13. În ce măsură se poate realiza astăzi o viaţă în duh patristic? Sfaturile Filocaliei pot fi trăite, puse în practică măcar parţial?

— Filocalia, după cum se arată în titlul românesc al ei, este o « culegere de scrieri ale Sfinţilor Părinţi, care ne arată cum se poate omul curăţi,

ilumina și desăvîrși». Filocalia a fost tradusă din limba greacă veche de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae și are zece volume. Ultimele şase volume s-au tipărit în anii din urmă, iar primele patru volume au fost tipărite înainte cu patruzeci de ani. Dat fiind acest fapt, este firesc să ne dăm seama că Filocalia este un privilegiu al generației noastre. Păcat însă că Filocalia nu este cunoscută decît de un număr foarte restrîns de cititori şi puţini sînt aceia care și-au impropriat-o, chiar şi numai teoretic. În această situaţie, nu poate fi vorba de o trăire filocalică, adică de o trăire pe baza Filocaliei. De altfel, scrierile Filocaliei, ca şi scrierile Sfintei Scripturi, n-au fost destinate ca scrieri de teoretizare, ci ca scrieri practice, cu rostul de a crea oameni ca slujitori ai lui Dumnezeu. Persoane sau grupuri de persoane s-au orientat după învăţăturile cuprinse în una sau alta din scrierile care au ajuns pînă la ele şi le-au pus în practică. La fel trebuie să facem și noi. Anume, trebuie să ne alegem din Filocalie acele scrieri care se potrivesc cu aspiraţiile noastre, cu ceea ce putem realiza noi în condițiile noastre *și să le împlinim cu fapta, după ce le-am cunoscut cu înțelegerea.* Dintre scrierile care formează Filocalia românească, unele sînt scrieri practice, iar altele sînt numai teoretice. Practice sînt mai ales scrierile Sfîntului Ioan Casian «*Despre cele opt gînduri ale răutății*» și «*Convorbirile cu părinții din Pustia Schetică*», scrierile Sfîntului Marcu Ascetul: «*Despre legea duhovnicească*» şi «*Despre cei care cred că se îndreptează prin fapte*» și, mai cu seamă «*Epistola către Nicolae Monahul*». Mai sînt practice scrierile părinților numiţi trezvitori, cum sînt: Isihie Sinaitul, Filotei Sinaitul și Sfîntul Ioan Damaschin. Apoi scrierile cuprinse în volumul al nouălea, Scara Sfîntului Ioan Scărarul, și cuvintele Cuviosului Dorotei.

Scrierile de adîncire teologică și care formează mai mult o perspectivă duhovnicească — scrieri greu accesibile credincioșilor de rînd și celor care nu au o pregătire teologică —, sînt scrierile Sfîntului Maxim Mărturisitorul, cu excepţia dialogului între un frate și un bătrîn, de la începutul volumului al doilea din Filocalie, care este practic și uşor de asimilat. Răspunsurile către Talasie, din volumul al treilea, sînt greu de înţeles şi de asimilat. Ele se citesc cu puţin folos pentru cei mulţi și majoritatea cititorilor nici nu le parcurg pînă la capăt. La fel, destul de teoretice sînt și scrierile din volumele 5, 6, 7 și 8. La fel şi scrierile Sfîntului Isaac Sirul, din volumul al zecelea, deși au părți practice, cele mai multe din ele sînt mult peste nivelul omului obișnuit. Cea mai reprezentativă scriere din Filocalia românească, scrierea care, într-un fel, rezumă Filocalia, o socotesc a fi «*Despre Avva Filimon*». Ea este cuprinsă în volumul al patrulea din Filocalie.

Şi acum să vin la răspunsul vizat în întrebarea de mai înainte: Scrierile Filocaliei nu sînt scrieri simbolice, ci scrieri lămuritoare, aşa că ele trebuie înţelese literar şi îndeplinite practic, cînd ele sînt şi practice, prin ele trebuie să ne formăm o perspectivă filocalică de trăire şi de gîndire. Cred că e locul aici să spun că eu folosesc în predici, ca şi în convorbiri cu credincioşii, texte din Filocalie, dar n-am prea întîlnit oameni care să cunoască Filocalia şi să se poată raporta la învăţături din cuprinsul ei.

14. În cadrul vieţii de familie, în ce fel se poate ajunge la « rugăciunea lui Iisus »? Dacă s-ar putea, să ne schiţaţi nişte etape principale.

— Mai întîi o precizare. Cînd se spune « rugăciunea lui Iisus», se înţelege, prin aceasta, « repetarea în minte», cît mai des, a rugăciunii: « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul! » Această rugăciune, sau mai corect, această modalitate de angajare în rugăciune, pentru călugări este datorie, iar credincioşii care nu sînt călugări sînt sfătuiţi să facă această rugăciune, să se angajeze în rugăciune prin această metodă. Eu am învăţat-o de la părintele Arsenie Boca, la vîrsta de treisprezece ani şi jumătate. Părintele m-a învăţat să o fac şi mi-a spus şi modul de a o face. Anume, mi-a spus că rugăciunea e bine să fie lipită de respiraţie, în felul următor: să spun cu mintea, adică cu cuvîntul gîndit, între respiraţii, cuvîntul « Doamne», iar trăgînd aerul în piept — concomitent cu acesta —, să spun: « Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu» şi dînd aerul afară: « Miluieşte-mă pe mine, păcătosul». Nu mi-a dat nici un fel de explicaţie; nu m-a prevenit că a-şi putea ajunge şi la unele inconveniente, ci mi-a spus doar să împlinesc rugăciunea aceasta, cît mai fără întrerupere. Am luat aminte la îndrumarea primită şi, pe cît mi-a fost cu putinţă, în condiţiile pe care le aveam atunci — căci eram elev de liceu în Timişoara —, am împlinit rugăciunea şi am avut din aceasta mult folos şi multă bucurie. De aceea, la rîndul meu i-am îndemnat şi eu pe alţii, şi în predici, ca şi în convorbirile personale, să facă această rugăciune, aşa cum am învăţat-o eu de la Părintele Arsenie şi cum am făcut-o şi o fac şi acum.

A venit apoi vremea ca, în timpul studiilor teologice şi după aceea, să ajung să cunosc şi unele scrieri despre rugăciunea « de toată vremea», cum îmi place mie s-o numesc. Am înţeles că pot interveni şi unele inconveniente, unele nepotriviri şi ispite şi că e bine să ai un îndrumător, pentru a o face cît mai bine şi cu un real folos. Inconveniente au intervenit şi în ce mă priveşte pe mine, dar eu n-am considerat că ele pot fi raportate la faptul că sînt angajat în rugăciune. Nu ştiam dacă vîrtejul de gînduri străine de rugăciune, deci gîndurile cîte îmi veneau

în minte, ca o furtună, ar fi putut să fie raportate în vreun fel şi la rugăciunea pe care o făceam, şi de fapt nici nu mi-ar fi venit în minte să cred că poate fi vreo legătură între faptul că sînt angajat în rugăciune şi între ispitele de la diavol. Mi-am purtat calea înainte şi la vremea potrivită, de Dumnezeu ştiută şi hotărîtă, mi s-au limpezit gîndurile şi am scăpat de « robia cugetelor» şi de vălmăşagul gîndurilor. Mi-am dat seama, de la bun început, că nu sînt angajat « într-un sistem», ci mă raportez la o fiinţă personală, la Dumnezeu, Care nu ne lasă la puterile noastre, ci vine, cu mila Sa, şi ne ridică din robia cugetelor, ne dă smerenie în gînduri şi ne întăreşte în bine.

Bucuria pe care am avut-o, în tinereţea mea, mai ales în perioada anilor de liceu, la ceas de dimineaţă, cînd mergeam singur spre şcoală şi ziceam, potrivit îndrumării primite, rugăciunea de toată vremea cu formula ştiută, zisă după respiraţie, le-o doresc tuturor credincioşilor.

Alte îndrumări, în afară de cele primite de la Părintele Arsenie, acum patruzeci şi şase de ani, în privinţa rugăciunii de toată vremea, n-am mai primit de la nimeni, şi nici nu ştiu ce fel de îndrumări aş mai fi putut primi. Nici chiar Părintele Arsenie însuşi n-a mai adăugat la îndrumările de la început nici o precizare sau îndrumare, cînd l-am mai întîlnit, după aceea. Nici în cărţi n-am găsit îndrumări propriu-zise, ci numai unele precizări, privind originea rugăciunii de toată vremea, istoricul ei, unele aprecieri cu privire la cuprinsul ei etc., într-un cuvînt nimic esenţial.

Pe parcursul vieţii mele n-am găsit nici un îndrumător la rugăciunea de toată vremea şi nici n-am avut cunoştinţa că aş fi întîlnit cîndva, undeva, vreun lucrător al rugăciunii. Eu însumi n-am devenit un lucrător al rugăciunii, cu realizări demne de remarcat, dar am insistat mereu pentru angajarea în rugăciune, deşi nu cu exclusivitate şi nici pentru performanţe în rugăciune. Am socotit totdeauna rugăciunea nu ca un scop în sine, nici ca o ţintă, ci numai ca un auxiliar, ca un mijloc, ca o metodă de angajare într-o viaţă religioasă autentică. În programul pe care îl dau credincioşilor sau în îndrumările generale pe care le ofer celor ce se lasă îndrumaţi de mine, rugăciunea de toată vremea are un loc de căpetenie. Nu le promit credincioşilor, cum se zice, « marea cu sarea», pentru faptul de a se angaja în rugăciune, prin repetarea rugăciunii « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul». Singurul lucru pe care îl pun în atenţia celor ce se angajează să înmulţească rugăciunea, este faptul că, prin rugăciunea aceasta, « li se limpezeşte mintea», bineînţeles, după ce trec de stadiul critic, cînd îşi văd mizeria din suflet. Le spun tuturor să nu se sperie de negativele cîte li se ivesc în suflet, ci să stăruie întru a-I sluji lui Dumnezeu prin rugăciune, căci nu se poate

să nu ajungă să simtă mila lui Dumnezeu, prin limpezirea minţii şi liniştirea inimii.

N-am fost niciodată exclusivist, în scopul de a realiza performanţe în rugăciune şi mai ales în repetarea rugăciunii « Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul», deoarece n-am avut conştiinţa că în aceasta ar consta mîntuirea, nici n-am gîndit vreodată că rugăciunea aceasta înlocuieşte alte rugăciuni, sau că m-ar îndreptăţi la vreun favor din partea lui Dumnezeu, ori că, prin aceasta, aş ajunge la nişte lucruri extraordinare, la nişte harisme. N-am urmărit astfel de lucruri, nici pentru mine nici pentru alţii, ci viaţa mi s-a desfăşurat normal, fără opintiri, fără veleităţi, cu simpla dorinţă de a sluji lui Dumnezeu, prin tot ce fac, deci nu numai prin rugăciune.

Din dialogul dintre un frate şi un bătrîn, scris de Sfîntul Maxim Mărturisitorul, respectiv de la Sfîntul Maxim Mărturisitorul am aflat că rugăciunea neîncetată este cu totul altceva decît repetarea unei anumite formule de rugăciune, ea fiind o stare sufletească, caracterizată prin conştiinţa dependenţei de Dumnezeu în tot ce faci şi în tot ce ţi se întîmplă. Mi-am dat seama şi că a repeta mereu în minte formula hotărîtă pentru aceasta, este doar a face o rugăciune de cerere, care, deşi e bine venită, nu este totuşi o izbucnire de preamărire a lui Dumnezeu, asemănătoare cu ecfonisele Sfintei Liturghii sau cu rugăciunea din Apocalipsă, la care trebuie să năzuim şi care de fapt ar trebui să fie adevărata noastră rugăciune. În sfîrşit, am pus accentul cuvenit şi pe rînduielile de slujbă, pe rugăciunea liturgică, pe Sfînta Liturghie, deci n-am fost şi nu sînt exclusivist nici în latura aceasta.

N-aş putea spune că am ajuns la stadiul de rugăciune totală, adică la rugăciunea numită « a inimii», la trăirea formulei de rugăciune, sau la trăirea oricărei rugăciuni la nivelul deplin al simţirii, la participarea adînc simţită a rugăciunii pe care o fac. Cred că la aceasta nu mă favorizează nici structura mea, care e mai mult raţională, decît sentimentală. Părintele meu duhovnic, Părintele Serafim, nu reproşînd, ci constatînd mi-a spus în repetate rînduri « La tine nu s-a făcut acordul între minte şi inimă». E un adevăr pe care îl subscriu cu toată hotărîrea. Ştiu şi eu aceasta, dar n-am ce face. Nu mă deranjează cu nimic aceasta, căci sînt convins că Dumnezeu nu-mi va cere să-I înapoiez cu adaos ceea ce nu mi-a dat de la început. Ne mîntuim în firea pe care o avem, în condiţiile de viaţă în care trăim.

Am amintit toate acestea cu conştiinţa că, în felul acesta, voi fi mai bine înţeles în răspunsul pe care îl dau în legătură cu ceea ce se poate realiza, în privinţa rugăciunii de toată vremea, în viaţa de familie. Cred că, aşa cum mînăstirea este « tinda raiului», « cerul cel de pe pămînt»

pentru călugăr, tot aşa şi familia, pentru oricare dintre membrii ei, este, sau poate fi «tinda raiului» şi «casa lui Dumnezeu» şi «poarta cerului», dacă cei ce o formează au drept scop să-L aducă pe Iisus Hristos în mijlocul lor, iar strădania le este să slujească lui Dumnezeu cu tot ce fac, cu tot ce vorbesc, cu tot ce gîndesc. Dat fiind faptul că mulţi martiri au fost oameni cu viaţă de familie, este sigur că sfinţenia se poate realiza foarte bine în viaţa de familie. Sînt sigur că nu toţi cei ce au mărturisit credinţa în Iisus Hristos cu preţul vieţii lor, deci nu toţi martirii au avut o practică a rugăciunii lăuntrice, aşa cum o înţelegem noi astăzi, şi cu toate acestea au avut curajul mărturisirii, au avut puterea să-şi dea viaţa pentru Domnul nostru Iisus Hristos.

Întrebarea ce mi s-a pus este « Pînă unde se poate ajunge cu rugăciunea lui Iisus, în cadrul vieţii de familie?». Răspunsul e simplu. Nu ştiu pînă unde se poate ajunge nici în cadrul vieţii de familie, nici în viaţa călugărească. Teoretic, se vorbeşte despre rugăciunea orală, despre rugăciunea mintală şi despre rugăciunea inimii, aşa cum se vorbeşte despre rugăciunea întinată, despre rugăciunea pierdută, despre rugăciunea furată şi despre rugăciunea curată, ori despre rugăciunea trupească şi despre rugăciunea duhovnicească. Toate acestea ţin de om, nu de situaţie. Important este ca fiecare să ştie că lui Dumnezeu îi slujim, în locul şi în starea în care ne-a aşezat El. Cred că nu trebuie să urmărim nimic altceva, chiar şi cînd facem o rugăcine interiorizată, chiar şi cînd spunem rugăciunea: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul», decît să aducem slavă lui Dumnezeu. Unde vom ajunge, vom vedea. Pe noi nici nu trebuie să ne intereseze unde vom ajunge, ci numai ce facem şi ce avem de făcut. Să ne angajăm la rugăciune, la măsurile pe care le avem, şi din toată viaţa noastră să facem o rugăciune, o slujbă adusă lui Dumnezeu. Să nu facem un lucru în locul altui lucru, ci fiecare lucru pe care îl avem de făcut să-l facem spre slava lui Dumnezeu, şi atunci e sigur că aducem slavă lui Dumnezeu.

Rugăciunea, ca repetare în minte a formulei: «*Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul*», să o facem totdeauna, cînd mintea ne este liberă de alte preocupări, — cînd mergem, cînd stăm, cînd ne trezim noaptea din somn, cînd nu putem dormi etc. Dar să nu credem că sîntem obligaţi să o facem şi cînd mintea ne este angajată la studiu, la lectură, la vreo altfel de rugăciune sau la orice altceva care se poate realiza numai prin luare aminte, numai prin gîndire.

În ultimă analiză, nu noi putem spune unde se poate ajunge în rugăciunea lui Iisus, în cadrul vieţii de familie, ci aceasta o pot spune cei ce, angajaţi fiind în viaţa de familie, cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, prin slujba sfîntă a Tainei Cununiei, se preocupă de îmbunătăţirea lor

sufletească, folosind ca mijloc și rugăciunea lui Iisus, sau rugăciunea de toată vremea. Ei sînt aceia care ne-ar putea spune nouă pînă unde au ajuns ei. Și unde au ajuns ei, poate că pot ajunge și alții. Răspunsul nu-l dăm noi, ci îl dau ei și nu în limitele unor normative, ci în limitele realizărilor la care ajung.

15. Credeți că metodele oarecum artificiale de educare a minții în privința concentrării sînt vătămătoare?

— Nu cred că trebuie să artificializăm viața în nici o privință. Cred că e bine ca rugăciunea să se facă întotdeauna în mod firesc, fără crispare, fără eforturi de concentrare și de interiorizare, care să ne facă să uităm de rugăciunea propriu-zisă și să ne rețină la concentrarea însăși, care, în definitiv, n-are valoare decît dacă se face pentru promovarea rugăciunii, deci n-are valoare în ea însăși. Ne concentrăm « prin rugăciune», nu ne concentrăm « pentru rugăciune». Dacă ne concentrăm « pentru rugăciune», la drept vorbind, ne concentrăm fără rost, căci, în acest caz, rugăciunea este pe planul al doilea. Cînd ne rugăm și ne concentrăm « prin rugăciune» sau « la rugăciune», atunci rugăciunea este în prim plan și își are rost și concentrarea. Ne concentrăm prin cuvintele rugăciunii sau la inspirațiile din rugăciune. Așa e bine. Altfel, riscăm să ne concentrăm, dar nu să ne și rugăm. Altfel spus, în cazul că ne concentrăm ca să ne rugăm, se poate întîmpla să rămînem numai la concentrare, iar la rugăciune să nu luăm aminte. Eu le dau credincioșilor îndemnul să facă rugăciunea de toată vremea, cu formula știută, « pe respirație», dar nu pentru că asta ar avea avantaj pentru concentrare, ci numai pentru ritmicizarea rugăciunii, pentru ca rugăciunea să aibă cumva un suport în ființa noastră. Le atrag însă atenția că, dacă aceasta i-ar deranja în lucrarea rugăciunii, sau în cazul cînd ei ar simți că li s-ar potrivi mai bine vreun alt mod de a face rugăciunea, nu-i absolut necesar să o facă așa cum le indic eu. Deci, încă o dată: ne concentrăm « prin rugăciune», nu « pentru rugăciune», rugăciunea fiind ea însăși mijlocul de a ne concentra.

16. Credeți că rugăciunea, așa zisă « vorbită », dacă este făcută concentrat, metodic și în același timp se duce o viață cu tendință de purificare, poate trece în inimă?

— Cred că orice rugăciune — oricare ar fi cuprinsul ei, sau modul ei de manifestare —, poate fi făcută cu toată ființa rugătorului și poate fi o rugăciune totală, adică o rugăciune cu deplină participare, căci aceasta înseamnă de fapt « rugăciunea făcută cu inima». Această rugăciune o fac, nu cei ce se angajează la un program de rugăciune, la o pravilă de rugă-

ciune, ci cei ce au trebuinţe stringente, a căror împlinire o aşteaptă de la Dumnezeu. Ne rugăm cu inima, nu atunci cînd repetăm formule de rugăciune, ci cînd avem de făcut o rugăciune. Cei mai avantajaţi în privinţa aceasta sînt oamenii sentimentali, oamenii la care primează inima. Cei raţionali se roagă cu mintea, pentru că trăiesc prin minte. Au şi ei inimă, dar inima le este pe locul al doilea. Rugăciunea din inimă le este proprie mai mult femeilor, pe care le caracterizează sentimentul. « Eva este simţirea», se spune în Filocalie. Deci nu cuprinsul rugăciunii, sau felul de a te ruga asigură participarea inimii la rugăciune, ci mai cu seamă structura rugătorului favorizează sau defavorizează rugăciunea totală, sau rugăciunea cu inima ori din inimă. Cred că aici se potriveşte cuvîntul « *Roagă-te cum poţi, ca să ajungi să te rogi cum trebuie*».

17. În timpurile actuale, pentru omul care trăieşte în mijlocul societăţii, e destul de greu să fie în permanenţă cu mintea la Dumnezeu. Cum putem avea atenţia numai la Dumnezeu în viaţa noastră?

— Grija noastră trebuie să fie de a face totul spre slava lui Dumnezeu. Aşa ne învaţă Sfîntul Apostol Pavel: «*Ori de mîncaţi, ori de beţi, ori altceva de faceţi, toate spre mărirea lui Dumnezeu să le faceţi*» (I Cor. 10, 31). Dacă facem lucrul acesta, nu trebuie să fim preocupaţi de o concentrare nefirească şi mai presus de trebuinţă. Şi mai ales nu trebuie să ne concentrăm în detrimentul vieţii în care ne-a pus Dumnezeu şi prin care trebuie să-I slujim lui Dumnezeu şi să ne cîştigăm mîntuirea şi progresul în viaţa duhovnicească. Dacă luăm aminte la faptul că Sfîntul Ioan Botezătorul, cînd a fost întrebat de ostaşi ce să facă în vederea mîntuirii lor, Sfîntul Ioan nu le-a spus să nu mai fie ostaşi, ci le-a spus ce au de făcut ca ostaşi. Şi dacă ne gîndim că acelaşi sfînt, întrebat de vameşi, ei ce au de făcut, nu le-a spus să nu mai fie vameşi, ci le-a spus ce au ei de făcut ca vameşi (Luca 3, 12—14). Cînd avem în vedere unele ca acestea, nu cred că mai e cazul să năzuim la nişte lucruri care, la drept vorbind, nici nu ni se cer, deci la o concentrare care mai mult ne-ar păgubi, decît ne-ar folosi.

Îmi aduc aminte că am citit cîndva, mai demult, în cartea « *Calea desăvîrşirii creştineşti*» de Rodriguez, îndrumarea «*de a face orice lucru ca ultimul lucru din viaţă şi ca singurul lucru prin care ne mîntuim*». Cred că nu poate fi ceva mai bun de spus, pentru cei ce au de îndeplinit anumite lucruri în viaţa socială. « *Rugăciunea mea este să te primesc pe tine şi să te petrec cu dragoste*», a spus un părinte din pustie unui frate, care îşi cerea iertare de la el, că l-a reţinut la împlinirea pravilei lui de rugăciune. Important este să convertim toate acţiunile noastre spre slava lui Dumnezeu, şi dacă facem aşa, atunci nu mai e cazul să ne gîndim

la vreo concentrare mai presus de fire, sau la alte acţiuni, în afară de cele pe care le desfăşurăm. Unei profesoare de matematică îi spuneam, cîndva, că trebuie să predea matematica aşa cum ar preda-o Domnul nostru Iisus Hristos.

18. Cum putem ajuta mai bine persoanele din jurul nostru, care, deşi botezate, nu cunosc aproape nimic din Ortodoxie?

— Pe om nu-l putem ajuta decît în măsura în care el însuşi vrea să fie ajutat. E greu să-i îndrumăm, de multe ori, chiar şi pe cei din propria noastră familie. În orice caz, e bine să avem în vedere adevărul că «*mai de folos este viaţa fără de cuvînt, decît cuvîntul fără de viaţă*», ceea ce înseamnă că exemplul vieţii noastre poate fi mult mai ducător la scop decît mulţime de cuvinte, spuse mai mult dintr-o necesitate a noastră, decît dintr-o trebuinţă reală de a-i ajuta pe alţii. *Să facem în aşa fel ca viaţa noastră să le impună respect celor din jurul nostru şi atunci e nădejde să-i putem folosi şi cu cuvîntul.*

19. Sfaturile date de Sfinţii Părinţi în privinţa smereniei şi a dragostei faţă de aproapele sînt foarte greu de urmat în societate. Ce sfaturi ne daţi în privinţa smereniei?

— Convingerea mea este că mulţi dintre cei ce urmăresc practicarea virtuţilor nu sînt în clar cu unele lucruri de prim-ordin în privinţa virtuţilor. Anume, mulţi dintre credincioşi nu iau aminte la faptul că Domnul Hristos, vorbind despre una sau alta dintre virtuţi, n-a vizat niciodată o anumită categorie de oameni, ci şi-a îndreptat cuvîntul către toţi oamenii, fără nici o deosebire. Cînd a spus, de pildă: «*Învăţaţi-vă de la Mine, că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi avea odihnă sufletelor voastre*» (Matei 11, 29) şi «*Cel ce se înalţă pe sine se va smeri şi cel ce se smereşte se va înălţa*» (Luca 18, 14), a spus aceste cuvinte către toţi cei ce le pot cunoaşte, către oameni de diferite vîrste, cu nivel de pregătire diferit, dar n-a exceptat nici o categorie de oameni, bărbaţi sau femei, copii sau vîrstnici, învăţaţi sau neînvăţaţi, trăitori în retragere sau trăitori în societate. Tuturor le-a adresat cuvîntul, fără nici o deosebire şi de la toţi aşteaptă împlinirea lui. Unora dintre credincioşii care trăiesc în societate — împreună cu credincioşi şi necredincioşi — şi care ştiu că sînt şi grupuri de oameni care trăiesc în mînăstiri, şi, pe alocuri, poate şi unele persoane singuratice, într-o retragere pentru Dumnezeu, li se pare că cei din retragere şi din mînăstiri ar fi mai privilegiaţi decît ei, cei din mijlocul lumii şi, de aceea, lor le este mai cu înlesnire să împlinească anumite virtuţi. Or, în realitate, *virtuţile nu ţin de locul în care te găseşti, ci de tine însuţi. Altfel spus, virtutea nu ţine de loc, ci de om.*

Evident, cînd ai a te confrunta cu nişte realităţi nedorite de tine, cu nişte oameni care nu te înţeleg şi care, uneori, pot fi chiar în propria ta familie, cînd atmosfera creată de nivelurile diferite de cultură, de viaţă morală, de stări sociale etc., în general nu-ţi este favorabilă, parcă ar fi firesc să te gîndeşti că alţii ar fi mai favorizaţi decît tine însuţi. Totuşi lucrurile nu stau aşa. Singurii favorizaţi sînt oamenii care au ajuns la convingeri religioase temeinice, la o viaţă religios-morală întărită, deoarece pentru unii ca aceştia nu mai există alternativă sau dilemă, ei ştiind să se manifeste ca unii care sînt « ai lui Hristos », Care este în toată vremea şi în orice loc.

Se ştie că cei ce urmăresc desăvîrşirea, mai cu seamă două virtuţi trebuie să le aibă în vedere: dragostea « *care este legătura desăvîrşirii* » (Col. 3, 14) şi smerenia, de vreme ce s-a spus că « *desăvîrşirea este un adînc de smerenie* » (Sfîntul Isaac Sirul). Dacă ne gîndim că măsurile la care sînt trăite aceste virtuţi sînt foarte diferite, şi dacă ne gîndim că Iisus Hristos ne-a fixat nişte principii mai presus de ceea ce putem noi gîndi şi realiza, — « *fiţi desăvîrşiţi, precum Tatăl vostru cel din ceruri desăvîrşit este* », (Matei 5, 48) —, dar că se mulţumeşte şi cu puţinul pe care îl putem oferi noi, la măsurile noastre, avem motive să nădăjduim la mila şi la ajutorul lui Dumnezeu. Important este să ştim cum să împlinim virtuţile în condiţiile pe care le avem fiecare. Astfel, de pildă, în legătură cu smerenia, este bine să ştim că, după spusa unui cugetător de Dumnezeu (Sfîntul Francisc de Sales), « *smerenia este virtutea care nu se arată* », adică virtutea care nu se afirmă pe ea însăşi, dar a cărei existenţă este de necontestat în viaţa celui ce o are. Cred că nu e cazul să intru în amănunte, spunînd că altceva este smerenia Maicii Domnului, sau a patriarhului Avraam şi alta este smerenia vameşului, din pilda cu Vameşul şi cu Fariseul (Luca 18, 9—14), sau a femeii păcătoase din casa fariseului Simon (Luca 7, 36—50). Ceea ce ne interesează pe noi acum este să ştim cum se poate manifesta în societate, în mediul său social, un credincios smerit, făcîndu-şi datoria în rosturile pe care le are.

Cel dintîi lucru pe care trebuie să-l aibă în vedere un adevărat credincios, care urmăreşte să se împodobească cu smerenia, este acela de a duce o viaţă normală, o viaţă prin care el, cu voia lui, să nu se afirme nici ca bun, nici ca rău. N-are de dat socoteală nimănui la ce măsură de smerenie a ajuns şi nici cît îi mai trebuie pînă la culmea smereniei. De aceea va evita orice cuvînt care să-l prezinte ca păcătos sau ca virtuos. Personal, sînt împotriva felului de a se prezenta, mai ales unii călugări, care, cînd fac cunoştinţă cu cineva, pe lîngă numele lor, ţin să spună şi « păcătosul » sau « păcătoasa ». Cum ar fi, de pildă: « Sînt Isihie, păcătosul ! ». Deci să se evite orice fel de a vorbi ieşit din comun, orice fel de

a vorbi care ne-ar afirma în faţa celor din jurul nostru. La fel, să se evite şi o ţinută care ne-ar scoate în evidenţă, care ne-ar pune în atenţia celor din preajma noastră. Prin urmare, să se evite extremele şi excentricităţile de orice fel.

Mai departe, credincioşii smeriţi sau cei care urmăresc să se împodobească cu smerenie, să nu ocolească niciodată realităţile care ţin de fiinţa lor, adică să nu fie rezervaţi cînd sînt în situaţia de a-şi afirma pregătirea intelectuală, corectitudinea, meritele profesionale. Nu zic să se laude cu ele, ci să le afirme cu toată hotărîrea cînd li se cere aceasta.

Dacă un credincios este într-un post de răspundere, avînd calitatea de a porunci, de a coordona, să-şi implinească această datorie, fără să se gîndească la vreo nevrednicie personală. Nevredniciile îl privesc pe el înaintea lui Dumnezeu, iar împlinirea datoriei impusă de funcţia ce o deţine este o chestiune care priveşte societatea şi bunul mers al societăţii. E locul aici să spunem că sînt unii preoţi care ezită să-i lase pe credincioşi să le sărute mîna — chipurile că nu sînt vrednici să li se sărute mîna. Or, se ştie că în Biserica noastră există rînduiala ca preoţii să fie cinstiţi de credincioşi şi cu aceea ca ei să le sărute mîna. Credincioşii le sărută mîna preoţilor ca semn al cinstirii faţă de preoţia pe care o deţin, pentru faptul că credincioşii ştiu că preoţii sînt «oamenii lui Dumnezeu». Nu-i corect ca cineva, preot fiind, să manifeste vreo rezervă sau să ezite a primi cinstirea ce i se dă.

La noi la mînăstire am avut, vreme de douăzeci şi şapte de ani, ca împreună-vieţuitor cu noi, pe cel ce a fost părintele arhimandrit Ioan Dinu. De la el ne-a rămas cuvîntul că «smerit este omul care-şi ţine locul», pe care i l-a dat Biserica sau societatea. Motivarea e că «dacă tu nu-ţi ţii locul, nici cel de lîngă tine nu ştie ce are de făcut», ceea ce înseamnă că se produce o nerînduială.

Nu greutatea de a fi smerit în societate, în condiţiile impuse de situaţia ta, e de netrecut, de neînlăturat, ci necazul cel mare este că nu avem o dreaptă judecată despre lucruri, adică, practic, nu ştim ce avem de făcut. Ni se pare că nu sîntem în locurile şi în rosturile noastre, dacă nu avem o rezervă, dacă nu ne manifestăm ca neîndestulaţi pentru postul respectiv etc. Or, aşa ceva nu-i corect şi nici nu promovează smerenia. Fii la locul tău, în rostul pe care îl ai, acolo unde te-a pus Biserica şi societatea şi atunci poţi să fii sigur, nu numai că n-o să pierzi smerenia, ci chiar că ea ţi se va înmulţi.

Mai sînt unii dintre credincioşi care cred că servesc smerenia lor personală, cînd încearcă să tăgăduiască unele fapte bune pe care le fac. Nici aceasta nu serveşte smerenia. Fără îndoială că faptele bune trebuie să le acoperim cu smerenia, adică să nu ne lăudăm cu ele, dar

asta nu înseamnă că avem dreptul să le tăgăduim. De pildă, sînt unii credincioşi care nu au curajul să mărturisească că postesc, ci în loc să spună că postesc, motivează că ţin regim. E o gîndire greşită să parezi, cînd de fapt ar trebui să spui clar că posteşti şi că eşti hotărît să faci aceasta şi pe mai departe, fiindcă asta este convingerea ta. Nu trebuie neapărat să dăm explicaţii, dar trebuie să avem atitudini precise şi motivate religios, mai cu seamă într-un mediu în care gîndirea şi practica religioasă este trecută cu vederea sau este socotită ca ceva inferior. La fel trebuie să gîndim şi despre virtutea dragostei, ca şi despre oricare alte virtuţi.

20. Ce să facem dacă cineva se sminteşte de viaţa noastră duhovnicească? Să renunţăm la nevoinţă, s-o facem numai pe ascuns sau s-o continuăm mai departe?

— E bine să ţinem seama nu numai de scopul nostru personal, ci şi de al celor din jurul nostru, de felul cum se reflectă în sufletul lor ceea ce facem noi, ca, din cît se poate, să nu le fim spre sminteală, bine ştiind că avem răspunderi faţă de ei. Sfîntul Apostol Pavel scrie «*Nu fiţi sminteală nici iudeilor, nici elinilor, nici Bisericilor lui Dumnezeu*» (I Corinteni 10, 32) şi ne îndeamnă să nu lovim în cugetul fratelui nostru, pentru care a murit Hristos, (Romani 14, 13—15). Sfîntul Ioan Damaschin ne atrage atenţia că «*nici binele nu-i bine, cînd nu se lucrează bine*». Cred că cel mai bine este ca, atunci cînd nu ştim ce avem de făcut, atunci cînd e primejdie, ca cei din jurul nostru să se smintească din pricina noastră, să ne orientăm după îndrumările celor ce ne pot chivernisi pe noi, deci să cerem sfatul duhovnicului nostru şi să-l urmăm întocmai.

21. Ne este cunoscută expresia de monah exterior (din afară) şi de monah interior (dinlăuntru). În ce constă starea de monah interior?

— Sfîntul Maxim Mărturisitorul face deosebire între monahul din afară şi între monahul dinlăuntru, spunînd că pe cel din afară îl realizează mulţi, dar pe cel dinlăuntru numai puţini îl realizează. Ca să ne dăm seama în ce constă monahul dinlăuntru, e bine să luăm aminte la cele adresate de Iisus Hristos fariseilor cînd îi îndeamnă, ca de la dreptatea exterioară să treacă şi la împlinirea celor mai înalte, adică să nu ţină numai la o corectitudine pe care o văd oamenii, ci să stăruie şi pentru o corectitudine la nivelul gîndului şi al sentimentului, adică să fie corecţi şi în faţa lui Dumnezeu. Căci de fapt asta înseamnă să prisosească dreptatea creştinilor mai mult decît dreptatea cărturarilor şi a fariseilor. Tot aşa este şi în privinţa stării de monah: dacă ţine cineva numai la o corectitudine din afară, la nivelul celor văzute, nu-i destul. Aşa ceva

îi este propriu monahului din afară, care fiind la acest nivel, încă n-a depăşit dreptatea cărturarilor şi a fariseilor, deci nu este vrednic de Împărăţia lui Dumnezeu. O dreptate prisoselnică acestei stări o are însă monahul dinlăuntru, care se sileşte pentru o corectitudine mai avansată, pentru o corectitudine care îl face nepătimaş, la nivelul stării dinlăuntru, îl face vrednic de Dumnezeu şi de cereasca Sa Împărăţie.

22. E bine a se depărta cineva de toate cele ce aţiţă patimile? Se socoteşte biruinţă această fugă de războaie sau e o înfrîngere a sufletului?

— În comentariul la Apocalipsă al Sfîntului Andrei al Cezareei se spune că, în vremile cele de pe urmă, unii se vor retrage în pustia simţită, alţii se vor retrage în pustia gîndită, iar alţii vor fi viteji, adică se vor confrunta cu realităţile din jurul lor şi vor fi biruitori. Desigur, cei ce se vor retrage în pustia simţită (în pustia spaţială), vor face aceasta din motive religioase, deci « pentru Dumnezeu şi pentru mîntuirea lor »; vor face aceasta « la nivelul lor », avînd conştiinţa propriei lor neputinţe; se vor retrage în locuri mai potrivite pentru neputinţa lor, unde nu li s-ar cere o mărturisire a credinţei mai presus de puterea lor, mai presus de ceea ce ar fi ei în stare să mărturisească. Cei care se vor retrage în pustia gîndită, adică cei care nu se vor afirma cu credinţa lor, cîtă o au, vor face aceasta tot din pricina neputinţei lor de a se afirma ca fiind ai lui Hristos, dar nu se va putea spune despre ei că sînt tăgăduitori ai credinţei în Domnul Hristos. În sfîrşit, vitejii sau bunii-biruitori vor mărturisi credinţa lor pe faţă, indiferent de urmările ce le va avea această mărturisire. Dar aceştia însă sînt puţini.

Tot aşa e şi cînd e vorba de patimi. Părinţii ne sfătuiesc să ocolim pricinile patimilor, ca să nu cădem în patimi. Părinţii recomandă fuga de situaţiile favorizante pentru împlinirea patimilor, pentru cădere. Este cunoscută sentinţa « Arsenie, fugi de lume şi te vei mîntui» şi « Taci, fugi, linişteşte-te». Românul zice « Fuga-i ruşinoasă, da-i sănătoasă». Cînd n-ai siguranţa biruinţei prin luptă, e bine să stai departe de lupta de care nu eşti în stare. Important este să nu fii biruit, chiar dacă nu eşti şi biruitor. « Nu poţi cere unui copil să meargă la acelaşi pas cu un om mare». « Toate ale omului sînt la nivelul omului». La nivelul nostru este şi lupta, şi biruinţa, şi căderea, ca şi fuga de pricinile patimilor. Apoi ştim şi aceea că « Pedeapsa celui mîndru este căderea». Să ne dea Dumnezeu înţelepciunea să ştim cînd să fugim şi cînd să ne luptăm. Un lucru e sigur, şi anume că biruinţa ne-o dă Dumnezeu, numai dacă sîntem smeriţi şi dacă Îi slujim Lui.

IEROMONAHUL IOACHIM POPA *

Mînăstirea Rîmeţ — Alba

Viaţa duhovnicească din Munţii Apuseni este polarizată în bună parte în jurul bătrînei Mînăstiri Rîmeţ, din judeţul Alba, care dăinuie pe Valea Geoagiului de peste şapte secole, fără întrerupere. Existentă la început ca o puternică sihăstrie de călugări eremiţi, de unde îşi trage şi numele, din secolul XIV se organizează ca mînăstire chinovială şi dăinuie pînă în anii 1760—1763, cînd este desfiinţată şi parţial distrusă de austrieci. După aproape două secole, mînăstirea se reînfiinţează prin 1940, iar din 1955 este transformată în mînăstire de călugăriţe, numărînd astăzi peste 60 de suflete care laudă pe Dumnezeu ziua şi noaptea.

Părintele Ieromonah Ioachim Popa, rescut şi format duhovniceşte în Mînăstirea Frăsinei, una din cele mai alese mînăstiri chinoviale din ţara noastră, este duhovnicul Mînăstirii Rîmeţ de peste 12 ani. Călugăr blînd, smerit şi foarte rîvnitor pentru biserică, pentru ascultare şi rugăciune, părintele Ioachim este astăzi povăţuitorul întregii obşti mînăstireşti de aici şi a multor credincioşi care vin de departe să-i ceară sfat, dezlegare şi binecuvîntare.

Pentru folosul de obşte, dăm mai jos un modest dialog duhovnicesc pe care l-am avut recent cu Prea Cuvioşia Sa.

1. Părinte Ioachim, cînd aţi intrat în cinul monahal şi ce părinţi duhovniceşti v-au descoperit tainele vieţii în Hristos?

— Am îmbrăţişat viaţa monahală în anul 1949, în Mînăstirea Stănişoara — Vîlcea, un loc pustnicesc cu păduri şi stînci, unde nu veneau aproape deloc mireni. Era o atmosferă de linişte şi retragere, ca la Muntele Athos. Am vieţuit acolo cinci ani, cei mai frumoşi din viaţa mea. Apoi am fost trimis la Mînăstirea Frăsinei din apropiere. Aici era viaţă duhovnicească mult mai înfloritoare. Obştea număra peste 60 de călugări, toţi

* S-a născut în anul 1935 în com. Ponor—Alba. În 1949 a intrat în Mînăstirea Stănişoara şi a fost tuns în monahism în Mînăstirea Frăsinei. Din anul 1976 a fost transferat ca duhovnic la Mînăstirea Rîmeţ.

unul și unul, cu duhovnici bătrîni și înțelepți, căutați de mulți, cu monahi tăcuți și foarte ascultători și cu tineri numeroși în mînăstire, plini de rîvnă pentru cele sfinte. La biserică și ascultare eram prezenți cu toții, în frunte cu stareţul; masa se dădea ca la Athos și toți eram mulțumiți. Ne spovedeam săptămînal, iar împărtășirea se făcea puțin mai rar. Apoi era o mare armonie și unitate în obște, încît am fost cucerit de ei și am rămas definitiv aici.

Nu pot uita frumoasele slujbe de miezul nopții, adică Utrenia și priveghеrile spre marile sărbători. Erau prezenți toți părinții, în frunte cu stareţul. Veneau și numeroși credincioși — numai bărbați, că femeile nu au voie să vină aici — și se rugau împreună cu noi, iar în zori de ziuă, cînd se termina slujba, pleca fiecare spre casa lui. Uneori veneau preoții cu enoriașii lor de prin sate să asculte o slujbă de noapte. Mi-amintesc că spunea odată un preot enoriașilor lui « La Mînăstirea Frăsinei slujbele de noapte sînt pentru noi ca în noaptea de Paști! ». Dar și noi, călugării, ne simțeam la Utrenie tot ca în noaptea de Paști.

Frăsineiul este o mînăstire în general liniștită și izolată de sate. Apoi faptul că nu intră femei aici, avem și mai multă liniște. Ele pot veni numai la 2 km mai jos, la metocul mînăstirii. Acolo este biserică și stau doi duhovnici pentru slujbe și spovedanie. Rînduiala aceasta este unică. Toate mînăstirile din țară sînt deschise pentru lume, bărbați și femei, dar Frăsineiul păstrează rînduiala Sfîntului Munte, pusă aici de Sfîntul Ierarh Calinic, în 1863, pe cînd era episcop la Rîmnicu Vîlcea.

Am cunoscut la Frăsinei călugări buni, postitori, lucrători ai rugăciunii lui Iisus și tăcuți. Nu le rămînea niciodată nefăcut canonul călugăresc și ne sfătuiau și pe noi cei mai tineri să facem la fel. De la ei am deprins pe cît am putut blîndețea, tăcerea, ascultarea cu dragoste, tăierea voii și rugăciunea minții. Mereu îmi spuneau « Să nu lipsească de la călugăr cele două vîsle care ne duc luntrea sufletului la Hristos — *ascultarea și smerenia*. Altfel nu putem ajunge la limanul mîntuirii». Dintre duhovnici am cunoscut mai ales pe părintele Silvestru, vestit în partea locului ca un mare duhovnic pentru călugări și mireni. Și astăzi îl pomenesc părinții și credincioșii. Apoi am avut de duhovnic pe părintele Ilarion, după moartea bătrînului, care urma întru totul sfaturile lui și ținea la rînduiala Sfîntului Calinic. Alt duhovnic bun era și părintele Pahomie. El avea mare evlavie la Sfîntul Calinic și îndemna pe cei bolnavi să bea apă dintr-un izvor minunat, numit « Izvorul Sfîntului Calinic». Am cunoscut aici pe unii care se vindecau de boli. Parcă îl aud! « Să aveți evlavie la Sfîntul Calinic și să folosiți apă de la izvorul lui, căci mulți s-au făcut sănătoși». Alteori ne zicea « Fraților, voi nu știți să vă folosiți de izvorul Sfîntului Calinic pe care îl aveți aici, iar

credincioşii şi bolnavii vin din depărtare, beau apă cu evlavie, o duc acasă ca pe agheazmă şi se vindecă cu rugăciunile Sfîntului pentru credinţa lor». În anul 1964, cînd s-a dat dezlegare de către Sfîntul Sinod să intre şi femeile în Mînăstirea Frăsinei, ziceau călugării bătrîni «Nu va îngădui Dumnezeu acest lucru!» Iar părintele Pahomie zicea «Va face Sfîntul Calinic o minune, cum a mai făcut, să le arate că nu este îngăduit femeilor să intre unde Sfîntul a oprit!» Şi, în adevăr, nu după mult timp, o maşină care aducea o femeie la mînăstire, s-a accidentat la 3 km. şi femeia a murit. De atunci nimeni dintre ele nu mai îndrăzneşte să vină, decît numai pînă la metoc.

2. Ce stareţi deosebiţi aţi cunoscut la Frăsinei?

— Am cunoscut doi stareţi şi amîndoi buni. Primul care m-a primit în mînăstire era arhimandritul Simeon Combei, un părinte al dragostei. Iubea mult biserica, slujbele, cîntarea psaltică şi buna rînduială. Era un bun cîntăreţ bisericesc şi se nevoia mult la chilie cu citirea Psaltirii şi canonul călugăresc. Cînd m-a propus pentru preoţie, l-am întrebat ce să fac? Iar el mi-a spus «Trebuie să primeşti, că dacă este nevoie, cine să slujească? Îngerii slujesc în cer lui Dumnezeu şi noi, aici pe pămînt. Numai să ne silim să fim cît mai buni, că darul Domnului lucrează în noi după credinţă şi nevoinţă. Cel ce cinsteşte pe Dumnezeu după cuviinţă va fi şi el cinstit de Dumnezeu cu multe daruri». Al doilea stareţ este cel actual, arhimandritul Neonil Ştefan, un părinte foarte statornic, serios, hotărît şi un om de rugăciune. Vorbeşte puţin şi se roagă mult. El a înnoit întreaga mînăstire, a primit şi a format numeroşi fraţi şi călugări, şi a păstrat pînă astăzi cu sfinţenie rînduiala mînăstirii lăsată de Sfîntul Calinic.

3. Cum aţi ajuns duhovnic la Mînăstirea Rîmeţ?

— Transferarea mea la Rîmeţ a fost cea mai grea încercare din viaţa mea. Veneam de la linişte la o mînăstire aglomerată, cu obşte mare, cu mulţi credincioşi, cu slujbe după rînduială şi eram tare îngîndurat. Este greu să fii duhovnic la mînăstire de călugăriţe, să faci singur toate slujbele, să nu mai ai timp liber de rugăciune, de citit şi cugetare. Dar m-am jertfit cu nădejdea în Hristos, Care S-a jertfit pe cruce pentru mîntuirea lumii. În cei 12 ani de duhovnicie aici, nu ştiu cîte suflete am dobîndit pentru Dumnezeu, dacă am zidit sau am smintit pe cineva. Numai Domnul ştie. Dar pe cît am putut, mi-am făcut datoria. Sînt mulţumit, slavă lui Dumnezeu, că s-a menţinut rînduiala slujbelor, obştea s-a mărit, am făcut noi călugări, am mîngîiat multe suflete din mînăstire şi din lume, şi am păstrat după putere iubirea între ele şi viaţa duhovni-

cească. Slujbele sînt pline de evlavie, maicile cîntă toate la strană pe psaltică, se spovedesc şi se împărtăşesc regulat şi se străduiesc să urmeze după putere lui Hristos, prin *rugăciune, ascultare şi iubire.* Fără acestea trei nu poate fi viaţă monahală, nici creştere duhovnicească.

4. Ce fapte bune recomandaţi în chip deosebit călugăriţelor?

— Exact ce am spus mai sus. Să fie suflete de rugăciune, că cine nu se roagă mult, permanent, nu poate spori, nici sta în mînăstire, sau stă fără folos. Apoi să trăiască toate sub ascultare, care este garanţia păcii şi a mîntuirii lor. Cine trăieşte în mînăstire de capul lui, fără ascultare, nu are pace, este răzvrătit, cîrteşte, judecă pe alţii şi îşi pierde sufletul. Oricît de grea ar fi ascultarea, trebuie s-o primească, s-o facă după putere şi să nu se descurajeze în viaţă. *Mirenii suferă, ostenesc şi rabdă mult mai mult decît noi, călugării !* Unii dintre ei se şi roagă mult. De aceea ei pot fi mai buni la Dumnezeu decît noi. Însă cea mai mare virtute a călugărilor şi a creştinilor este iubirea, trăirea noastră în desăvîrşită dragoste cu Dumnezeu şi cu toţi oamenii. *Cine urăşte, sau cleveteşte, sau judecă, sau îndeamnă la dezbinare şi răzbunare, acela este fiu al întunericului şi nu poate vedea lumina învierii lui Hristos.* Iubirea este scopul final al călugărului. Adică să iubeşti pe toţi egal, din inimă, să odihneşti pe toţi, să ierţi pe toţi, să plîngi pentru cei lipsiţi şi suferinzi şi să ajuţi cu rugăciunea, cu sfatul şi cu milostenia la alinarea celor suferinzi şi păcătoşi, fără să primeşti, sau să aştepţi vreo laudă, sau răsplată.

Aceste trei virtuţi — rugăciunea, ascultarea şi iubirea — pot salva şi înnoi lumea creştină, monahismul, familia. Iar dacă unele mînăstiri sînt lipsite de vieţuitori, este semn că sînt lipsite mai întîi de iubire, de rugăciune şi de ascultare duhovnicească. Şi cînd fiecare face ce vrea, cînd sfintele slujbe se fac în grabă şi nu participă toţi, în frunte cu stareţul, cînd fraţii se ceartă şi se vorbesc de rău între ei, pieirea acelei mînăstiri este aproape. Să ne ferească Dumnezeu de o asemenea stare.

5. Ce sfaturi deosebite daţi credincioşilor care vin aici?

— Aproape aceleaşi ca şi călugărilor. Să facă toate cu rugăciune şi cu sfatul preotului din sat; să nu lipsească de la biserică, mai ales în sărbători; să se spovedească cît mai des, să fugă ca de diavol de beţie şi desfrînare, două patimi care ucid pe mulţi creştini; să nu-şi ucidă copiii sub nici o formă, că nu se pot mîntui fără copii, şi să rabde toate greutăile vieţii — boală, lipsă, ocară, văduvie, bătrîneţe, moarte — după cuvîntul Domnului care zice: « *Cel ce va răbda toate pînă la sfîrşit, acela se va*

mîntui». Iar peste toate să trăiască oamenii în armonie, în comuniune unii cu alţii, în *deplină dragoste creştină*. Adică să se ierte, să nu ţină mînie, să nu se răzbune şi să se ajute în suferinţele vieţii. Iubirea creştină singură poate salva lumea de pieire şi poate mîntui sufletele celor ce-L iubesc pe Dumnezeu din toată inima!

6. Ce bucurii duhovniceşti aveţi aici la Rîmeţ?

— Mă bucur cînd pot fi de folos unui suflet, cînd împac pe cineva cu Dumnezeu prin spovedanie, sau pe unii care trăiesc în vrajbă de multă vreme. Mă bucur cînd pot convinge pe cineva, cu darul Duhului Sfînt, să lase păcatul şi să se pocăiască, să părăsească cîrciuma şi să vină mereu la biserică, să lepede desfrîul şi să se întoarcă la soţia şi copiii lui, sau cînd conving o mamă să nu-şi ucidă copilul în pîntece şi să-i dea viaţă. Mă bucur cînd pot alina o suferinţă omenească, o boală grea sau măcar o lacrimă. Dar cea mai mare bucurie a mea şi a obştii Mînăstirii Rîmeţ este construirea bisericii noi în ultimii trei ani!

7. Vă rog, spuneţi-ne cum aţi realizat acest mare lucru?

— A fost o adevărată minune rînduită de pronia divină! Este cea mai nouă biserică mînăstirească construită în ţara noastră. Cum se ştie, vechea biserică din secolul XIV nu mai poate fi folosită decît ca o mărturie a trecutului, fiind mică şi deteriorată. Noi slujeam într-un paraclis, iar vara afară. Primul ctitor al noii biserici, cu hramul Adormirea Maicii Domnului şi Sfinţii Apostoli, este Prea Sfinţitul nostru Episcop Emilian, urmat de Patriarhul Iustin. Apoi ctitore sînt toate maicile Mînăstirii Rîmeţ, în frunte cu maica stareţă Ierusalima Ghibu, care au alergat după materiale, după meşteri, după ajutoare în toată ţara şi au ajutat cu propriile lor mîini la cărat materiale, la făcut mîncare pentru lucrători, la toate. Dar adevăraţii ctitori ai acestei frumoase biserici, care îmbină stilul moldovenesc cu cel din Muntenia şi Transilvania, sînt toţi donatorii din ţară — mînăstiri, eparhii, parohii, orăşeni şi ţărani evlavioşi din toate colţurile ţării, care au ajutat cu danii, cu bani, cu propriile lor mîini la construcţia Casei Domnului. Toţi ne-au ajutat şi parcă mai mult cei din Moldova, care ne-au făcut toată sculptura şi mobilierul bisericii. Dumnezeu şi Maica Domnului să le răsplătească în ceruri!

Astfel, biserica nouă a Mînăstirii Rîmeţ este o realizare mare în cadrul Bisericii Ortodoxe Române, rod al evlaviei şi dragostei poporului nostru ortodox pentru Evanghelie, pentru Hristos. Cînd se terminau banii, în aceeaşi zi trimitea Maica Domnului aici alţi donatori, alte ajutoare. Cînd nu ajungea mîna de lucru, veneau pe rînd preoţii cu enoriaşii lor de prin sate şi lucrau gratis o zi-două la ridicatul cărămizii şi materialelor

pe schelă, sau la cărat apă şi tot ce era de nevoie. Lucrau şi cîntau, slăvind pe Dumnezeu. Am trăit aici clipe unice de bucurie. Mi-am dat astfel seama ce unit şi credincios este încă poporul nostru, cînd este vorba de biserică, de lauda lui Dumnezeu, de mîntuirea sufletului.

Pentru toate, să fie Domnul în veci lăudat!

MONAHUL NICOLAE DELAROHIA *

Mînăstirea Rohia — Maramureş

Rohia este singura mînăstire din Maramureş, singura oază de duhovnicie monahală locală unde evlavioşii fraţi maramureşeni merg în pelerinaj în sărbători şi la zile mari de peste an. Iar dintre vieţuitorii acestei mînăstiri, părintele Nicolae este invitat să dea cîteva mărturii de spiritualitate ortodoxă în numele obştii monahale de aici.

În calitate de mărturisitor autentic al lui Hristos, de călugăr cu vocaţie de sihastru în codrii Maramureşului, de scriitor şi de om de litere consacrat, am invitat pe «smeritul monah Nicolae» — cum singur obişnuieşte să se numească — să colaboreze la lucrarea de faţă cu un profund dialog şi cîteva pagini de suflet, pe care le oferim cititorilor în rîndurile de mai jos.

1. Ce v-a îndemnat să îmbrăţişaţi viaţa monahală?

— M-au îndemnat să îmbrăţişez viaţa monahală: harul Domnului, conştiinţa păcatelor săvîrşite şi a netrebniciei vieţii pe care am trăit-o —, cea dintîi şi mai de seamă consecinţă a cunoaşterii lui Hristos aceasta îmi pare a fi: ni se deschid ochii asupra propriei noastre nimicnicii, dobîndim facultatea de a ne vedea din afară (şi a ne înfiora), aşa cum ne privesc şi *ceilalţi* (vorba lui Sartre), ne putem însuşi neşovăitor şi nereticent versetul 22 al psalmului 72: «Că eram fără de minte şi nu ştiam; ca un dobitoc eram înaintea Ta» —, dorinţa ispăşirii (ori măcar a unei îndreptări) şi — de ce n-aş recunoaşte-o? — experienţa anilor de închisoare (au fost pentru mine un eveniment existenţial cutremurător) datorită cărora am putut lua contact nemijlocit cu realitatea vieţii, cu ceea ce se pricepe ea a deveni cînd se leapădă de măşti, artificii, decoruri şi sulemeneli.

* Născut în Bucureşti în anul 1915, a urmat Facultatea de Litere şi a fost scriitor. În 1960 s-a convertit la ortodoxie, iar în 1978 s-a făcut călugăr în Mînăstirea Rohia — Maramureş. A murit la 30 martie, 1989 şi este înmormîntat în cimitirul mînăstirii.

Dar vocaţia mea călugărească e poate mult mai veche, se confundă de fapt cu vocaţia mea creştină, mai întîi sub forma unui *mysterium fascinosum*, în anii copilăriei din comuna Pantelimon de lîngă Bucureşti şi-n anii de şcoală; apoi ca *mysterium tremendum*, următor anilor de viaţă irosită şi perioadei de detenţie cînd, brusc şi brutal, realitatea mi s-a manifestat, iar chemarea lui Hristos mi s-a făcut auzită nu mai puţin urgentă şi inexorabilă decît goarna mobilizării.

2. Care sînt primele mînăstiri vizitate în viaţă care v-au deşteptat ecoul şi mireasma evlaviei noastre monahale?

— Mînăstirile Cozia (recunoştinţă Părintelui Stareţ Gamaliil Vaida, fratelui Ioan şi maicii Paraschiva); Văratec, (recunoştinţă blîndului Părinte Calinic Prisăcaru); Plumbuita şi Antim (recunoştinţă Prea Cuvioşilor Sofian Boghiu, Paulin Lecca şi Benedict Ghiuş, precum şi mirenilor Viorica Constantinide, Virgil Cândea şi Paul Simionescu: m-au însoţit, m-au sprijinit, m-au călăuzit pe calea spre fericire); Rohia (unde mi s-a părut a fi găsit loc de păşune şi apa odihnei — recunoştinţă lui Constantin Noica: aflînd-o, la mine nezăbavnic s-a gîndit). Cum de n-aş menţiona şi numele netemătorului Părinte Arhimandrit Mina Dobzeu, astăzi stareţ al mînăstirii Sfinţii Apostoli de la Huşi, care m-a botezat în 1960 la Jilava?

3. Care este astăzi nivelul spiritual al monahismului românesc?

— Tare mă tem că în multe cazuri oscilează între al cooperativelor agricole de producţie şi al şantierelor de construcţii. *Labor*, desigur, dar în alt duh decît al febrilităţii mundane. Sunt şi excepţii, mă întreb însă (tot îngrijorat) dacă nu se cade în extrema cealaltă, a bigotismului strîmt şi al tipicului literal neînsufleţit de foc lăuntric. Iar un asemenea tipic (are drept mumă ţărîna şi drept strămoaşă uscăciunea) neîndoielnic este o ipostază a încremenirii. (Atenţie la mînăstirile — monumente de artă şi monumente istorice: să nu se prefacă în simple puncte turistice şi centre muzeistice !).

Lenea e un viciu, un păcat şi un rău, dar bun lucru-i să răsară în lumea aceasta contemporană şi cîte un locşor (măcar în cuprinsul mînăstirilor) unde viaţa sa nu se desfăşoare sub semnul grabei, iureşului, taylorismului, supraproducţiei, folosirii fiecărei manosecunde, unde să existe timp pentru visare, meditaţie, reculegere, netensiune nervoasă şi cerebrală, niţică bucurie de a trăi şi a contempla şi a da mulţămită lui Dumnezeu că ne-a învrednicit (de nu şi menit !) să cunoaştem, odată cu El, fericirea fără pereche a fiinţării !

4. Cum vedeți o reînnoire duhovnicească în monahismul nostru?

— Printr-o revoluție (duhovnicească), asemănătoare celei din Franța secolului XVII (despre care au scris atît de frumos Sainte-Beuve și Henri Bremond) ori isihasmului din Moldova și Muntenia veacurilor XVII—XVIII și care l-a atras la noi pe Paisie Velicicovschi.

5. Ce bucurii spirituale ați simțit în chip deosebit în viața monahală, după cîțiva ani buni de experiență proprie?

— Momentul cel mai frumos al vieții mînăstirești — și acel cu adevărat propriu ei — îl simt a fi al miezonopticii. Dulceața Sfintei Liturghii o putem gusta în orice biserică, de mînăstire sau de mir. Miezonoptica însă e bucuria, taina și centrul orariului călugăresc. E apanajul nostru, ceasul nostru de Singurătate și Solemnitate, acela cînd ne simțim cu adevărat de strajă și de veghe.

N-am lipsit de la miezonoptică decît din pricină de boală.

6. Spuneți-ne ceva despre aspectul, rolul misionar al Mînăstirii Rohia în Maramureș.

— Rohia e situată într-o zonă care duce lipsă de mînăstiri. Aceea de la Nicula (județul Cluj) și cele din județele Bihor și Arad sunt departe pentru maramureșeni. Dar poate că oamenii vin des și în număr de-ajuns de mare aici pentru că îi atrage pitorescul așezării și pentru că desprind în micuțul așezămînt (cîntat și pomenit în versurile și cuvîntările sale de Ioan Alexandru) o rîvnă spre curăție, o simplicitate, o luare a lucrurilor în serios (care nu atrage după sine scorțoșenia), o tonalitate (aș zice) firească și bonomă și dau de oameni — pe măsura posibilităților — ospitalieri, pentru care vizitatorii, oaspeții, pelerinii poartă în mod egalitar și fără nici o excepție chip îngeresc.

7. De ce iubesc atît de mult credincioșii noștri mînăstirile?

— Cum să nu le iubească? Într-însele s-a refugiat Viața, în lume a rămas automatismul.

8. Care este marea noastră responsabilitate față de credincioși?

— Răspunderea cea mare (și teribilă) vine de la exemplul pe care îl dăm, îl oferim. Orice mînăstire e o casă de sticlă, se vede tot ce se petrece într-însa; e o vitrină, toți se opresc în dreptul ei și o cercetează cu ochi atenți (operație analoagă « măturării» ecranului de către fascicolul luminos la televiziune). Nu frumusețea slujbelor ori calitatea corului, nu adîncimea ori strălucirea predicilor, nu vastitatea bibliotecilor, nu fastul ori forfota ori înțelepciunea îndemnurilor duhovnicești pot chezășui

prestigiul unui aşezămînt religios ori isca devotamentul credincioşilor Ci numai exemplul unei trăiri mai presus de orice bănuieli, bîrfe, invidii, deziluzii, oftaturi resemnate, scuturături de umeri: ce-ai vrea? oameni sunt şi ei! Alături de Sfînta Scriptură, de Psaltire, de Minee şi Ceaslov, alături şi nu mai prejos va să stea pentru orice obşte călugărească nuvela lui Ioan Slavici, *Popa Tanda*. Iată călăuza cea mai utilă, aplicarea căreia nu poate da greş.

Exemplul, oricît de modest, dar ferm, vizibil, categoric. Şi să se poată constata că monahul nu e simplu om, ci om rîvnitor a fi supra-om, nu în sensul lui Nietzsche, ci al învăţăturii lui Hristos, care şi ea se adresează nu eu-lui ci supra eu-lui nostru (overself, zic englezii).

9. Cum vi se pare viaţa religioasă în Transilvania, respectiv Maramureş, faţă de restul ţării?

— Mai intensă decît în Muntenia sau Oltenia. Temeinică, echilibrată, fără slăbiciuni şi fără exagerări şi extravaganţe. Serioasă, caldă, « aşezată». Mai mare dragul.

10. De ce ardelenii, mai ales maramureşenii vin în pelerinaj la mînăstirile moldovene, mai mult decît în alte zone? Ce afinitate este între unii şi alţii?

— Maramureşenii se duc în pelerinaj la mînăstirile moldovene deoarece, probabil, ghicesc acolo o evlavie de acelaşi soi ca a lor, cît priveşte seriozitatea şi tăria. Sunt forme, obiceiuri şi tabieturi diferite. Rigorismul moldovenesc le este străin, esenţele sunt însă comune.

11. Spuneţi-ne ceva despre marile hramuri ardelene, cu vestitele pelerinaje de prin sate.

— E un spectacol extraordinar. Pe un orăşean ca mine m-a dat gata. Vin pe jos cîntînd, purtînd poveri (daruri, pomeni, prinoase) de la distanţe numărate nu o dată în zeci de kilometri. Nu dorm. Ocupă biserica (precum contestatarii teatrele şi monumentele Parisului în mai 1968) şi, pe rînd, o înconjoară toată noaptea cîntînd imnuri, cantate, rugăciuni, acatiste. E o procesiune cu totul neprofană de lumînări, voci, umbre şi suflete care-i *exact opusul* nopţii Walpurgiei.

La marile sărbători, la hram (la Rohia sunt două: Adormirea Maicii Domnului şi Izvorul Tămăduirii, aceasta din urmă pentru paraclis), mînăstirea e luată cu asalt. Densitatea vremelnicei populaţii e, cred, în medie, de cinci oameni pe metru pătrat. Mărturisesc că mă simt uimit, bucuros dar şi sufocat, pironit, parcă topit în masa de oameni ca bucăţica de zahăr în paharul de apă (cum sună una din metaforele preferate ale existenţialiştilor): dispar într-un soi de anti-nirvană.

12. Ce legături spirituale străbune să fie între ţărani şi călugări, între credincioşi şi preoţi, între sate şi mînăstiri, la noi?

— Între ţărani şi călugări am constatat că există o prietenie perfectă şi spontană ! De ce? E un mister. Poate fiindcă trăiesc şi unii şi alţii în afara « artificiilor». E mai mult decît o prietenie, o comuniune chiar. Nu de aceea dau ţăranii năvală în mînăstiri în zilele de hram, ca într-un *paradis recîştigat*, cucerit, cu oboseli, cu trudă, dar şi cu subconştienta ancestrală convingere că trec — în limbaj *eliadian* — din casa lor profană în casa lor sacră.

13. Ca monah al Biserici' lui Hristos, ce aţi realizat pînă acum? Ce satisfacţii aveţi, ce perspective de viitor?

— N-am realizat, vai mie, mare lucru. Mi-am disciplinat oarecum trupul şi gîndurile, am dat cîteva dovezi de smerenie (fără însemnătate, însă nu zădarnice pentru un fost copil răsfăţat ca mine), m-am şi maturizat (mai bine mai tîrziu decît niciodată). Realizarea mea cea mare e că sunt creştin, sunt monah, sunt la Rohia (şi gîndul mi se îndreaptă din nou cu drag către Constantin Noica: lui îi datorează atît de mult naşterea mea de-a doua (botezul), şi de-a treia (tunderea în monahism), sunt bibliotecarul mînăstirii, îmi este dat să mă pot ruga lui Hristos, să fiu fericit că o pot face. *Et in Arcadia ego !*

14. Ca scriitor şi om de litere, ce cărţi doriţi să scrieţi pe viitor?

— Aş dori să mă învrednicească Dumnezeu cu viaţă şi sănătate să-mi pot vedea predicile şi articolele publicate în reviste teologice adunate într-un mic volum cu titlul « Cuvinte de credinţă», care să vădească singurele două porniri bune ale firii mele: iubirea de Hristos şi dragostea pentru neamul românesc.

15. Ce sfaturi duhovniceşti recomandaţi fraţilor monahi cunoscuţi? Dacă ar fi să lăsaţi un testament, ce cuvinte aţi scrie în el?

— Aş recomanda ori aş spune: nu fiţi habotnici, nu fiţi tipicari. Sau fiţi, dacă aşa vă este firea, dar cu măsură; stăpîniţi-vă, înfrînaţi-vă de la un zel care, cînd se împăunează, riscă a se apropia de fariseism. Străduiţi-vă să înţelegeţi că Hristos nu a venit în lume ca să întemeieze o nouă religie, încă o religie, ci să ne descopere un nou mod de viaţă *(a way of life* se spune în presa şi literatura anglo-saxonă şi în cea occidentală în general). Creştinismul astfel, mai ales, îl concep: ca mod de viaţă cu totul nou, cu totul original, de origine vădit supra-pămîntească. El trebuie învăţat în şcoli de către viitorii teologi şi theologhisit de preoţi; ceilalţi (ba şi specialiştii de mai sus) trebuie mai ales să-l trăiască, să-l pună în

practică. Creştinismul este dintre substanţele care *in vitro* se veştejesc, care propăşesc şi proliferează numai *in vivo.*

Fraţilor monahi îndeosebi le-aş spune: partea grea în mînăstire nu-s posturile, metaniile, ajunările, privegherile. Astea-s floare la ureche. Greu, cu adevărat greu este, ca în orice obşte închisă, să trăieşti în pace şi armonie cu ceilalţi vieţuitori, să le înduri felul particular de a fi, a se purta, a trăi; să le rabzi inevitabilele ticuri, manii, reacţii instinctuale, să te insensibilizezi cît priveşte propriile-ţi reacţii nervoase la mediul înconjurător. Relaţiile interumane, iată piatra de încercare! Dragostea frăţească ori măcar bunăvoinţa, răbdarea, îngăduinţa şi voinţa (iar dăm de ea!) de a păstra prietenia între fraţi: acestea dovedesc autenticitatea unei trăiri creştine, unei vocaţii monahale. Numai ele omologhează folosirea denumirii de «mînăstire». De nu, totul nu-i decît paradă şi panoramă. Şi sunt, însuşirile menţionate, doar ascultare a cuvintelor Domnului: «Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiţi unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa şi voi să vă iubiţi unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaşte toţi că sunteţi ucenicii Mei, dacă veţi avea dragoste unii faţă de alţii». (Ioan 13, 34—35). Nimic, nici o însuşire oricît de înaltă, nici o asceză, nici o ştiinţă teologică, nici o nevoinţă, nici o mucenicie nu pot înlocui această poruncă *absolută.*

Şi aş adăuga: dacă nu puteţi, dacă dragostea nu vă este accesibilă, măcar stăpîniţi-vă nervii şi mînia, măcar *purtaţi-vă ca şi cum aţi iubi — ca şi cum, als ob* zic filozofii germani — e şi aceasta o modalitate acceptabilă, de ordin inferior fireşte, însă cu sorţi de a fi pregătitoare a formei superioare şi a se preface cu vremea în iubire, fiind un caz al procesului — calificat de Constantin Noica: devenire întru fiinţă.

Şi acum să trec la cîteva din cele care mă dor, să fac saltul de care am pomenit mai sus, notîndu-mi observaţiile (dezideratele) cu literele alfabetului:

a) În predici (mai cu seamă), în articole teologice (de asemenea) să nu săvîrşim grava eroare de a confunda platitudinea stilistică cu ortodoxia. Demonul lozincăriei şi al steriotipiei ecleziastice este la fel de real şi de virulent ca geamănul său din literatură; pîndeşte pe toţi arhiereii, preoţii şi monahii, umblînd fără odihnă şi căutînd pe cine să înghită, să compromită, să sterilizeze. Cele mai bune şi mai frumoase simţăminte ori mai folositoare învăţături sunt anihilate de tipizarea verbală, care-i simptom de lene, frică şi uscăciune a inimii. Tot atît de duşmănoase sînt stilul pilduitor-edificator-onctuos, stilul emfatic, stilul grandilocvent sau deprinderea comodă de a reduce predica la repetarea pericopei evanghelice. Cazania e frumoasă, dulce şi îmbietoare, totuşi nu poate înlocui cuvîntul viu. Să nu ne fie teamă a găsi metafore originale, a folosi o vor-

bire pitorească, pe șleau, pe înțelesul tuturor, a înlocui cenușiul tern al atîtor predici morocănoase cu vioiciunea culorilor puternice. Nițel fauvism n-ar strica, cutez să afirm făcînd o fulgerătoare incursiune în domeniul artelor plastice.

b) Strîns legată de năpasta platitudinii și a vorbirii standardizate aflăm urgia rămînerii în urmă, a zăbovirii în trecute vremi, adică a predicilor care uită că se adresează unor contemporani iar nu unor credincioși de acum cîteva decenii ori veacuri, de nu și milenii. Pildele, exortațiile, sfaturile, mustrările se cuvine să fie mereu actualizate. Acesta-i adevărul, *aggiornamento !* Dogma este cea neclintită, nu imagistica, nu captarea, după cum în viața profană morala nu se schimbă dar sensibilitatea poetică ia mereu alte înfățișări și dialoghează cu alte regiuni ale sinei. Nu trebuie trecut cu vederea că fiecare epocă istorică își are păcatele ei predominante; acestea se cade a fi combătute, nu altele vechi, căzute în desuetudine, atenuate de mersul înainte al istoriei. Actualizarea pildelor și a temelor poate singură feri cuvîntul de învățătură de căderea în monotonie și plictis și de transformarea sa în osîndă pentru enorie. Cel care vorbește în penultimul deceniu al veacului 20-lea nu se poate referi la aceleași păcate, năravuri și situații ca Sfîntul Ioan Gură de Aur, Veniamin Costachi ori Antim Ivireanul. Sunt, acum, alte boli, alte racile, alte primejdii, alte ispite ! Pe acestea trebuie să le avem în vedere dacă vrem să fim ascultați cu adevărat (iar nu din obligație și politețe și cu mîini discret duse la gură spre a tăinui căscatul), urmăriți cu atenție și, după ieșirea din biserică, socotiți drept dascăli utili, nu drept roboți și portocale mecanice. Nu mai are rost, bunăoară, a se lovi cu asprime și cu stăruință în setea de avuție ori în neplata la timp a slugilor ori în amănunte ale vieții sociale și economice de mult dispărute. Monahii și preoții de mir sunt deopotrivă datori să cunoască nevoile, greutățile și necazurile zilelor noastre, să le vorbească ascultătorilor ca un contemporan al lor, nu ca o mumie, ca o fantomă, ca un patefon. Călugărilor nu li se cere să fie la curent cu filmele, comediile și meciurile radiodifuzate ori televizate, dar le revine datoria de a fi perfect informați despre durerile și suferințele celor « din lume». Problema pîinii pentru mine, a spus Nicolae Berdiaev, e o problemă materială, dar problema pîinii pentru aproapele meu e o datorie spirituală.

Modul de vorbire al monahului să nu fie distant, mîndru, « oficial», adică sleit, sterp. Nu așa a vorbit Domnul, ci mereu prietenos, apropiat, cu imagini clare și mai toate extrase din viața de zi cu zi a păstorului, a plugarului, a pescarului, vierului și omului de rînd.

c) În predica la praznicul din anul 1987 al Sfîntului Antonie cel Mare am afirmat — și cer voie să mă autocitez: « Adevăratul monah ori auten-

ticul mirean creştin nu poate fi niciodată supărat, acru, încruntat, bosumflat, mahmur, îmbufnat, botos. *Vieţile Sfinţilor* ne spun despre acel pe care cu admiraţie şi veneraţie îl prăznuim astăzi că « nu era ca un crescut în munte şi îmbătrînit acolo, avînd obicei sălbatic, ci era vesel, blînd şi politicos».

Vesel, blînd şi politicos: acestea sunt însuşirile ce se cade să le dovedească monahul creştin, cîtuşi de puţin încruntarea, posomoreala ori cerbicia. Bădăranul, mojicul, mereu grăbitul şi repezitul, posacul, crîncenul călugăr creştin nu e nici creştin nici monah. E marfă de contrabandă, contrafacere, monedă calpă. Sfîntul Serafim din Sarov, monah exemplar şi creştin dintr-o bucată, cum ni se relatează că era? Neîncetat vesel, liniştit, plin de omenitate şi curtenie. Îşi primea oaspeţii cu bunăvoinţă, îi saluta prietenos, îi numea « bucuria mea». Nimic aspru, îndîrjit ori respingător în relaţiile sale cu semenii. Numai faţă de el însuşi, în singurătatea şi intimitatea vieţii sale de sihastru, se arăta necruţător cu sine însuşi, niciodată cu ceilalţi!

Monahul cată a se supraveghea şi în vorbirea lui, luînd pildă tot de la Sfîntul Antonie. Ni se mai aduce la cunoştinţă că « avea cuvîntul îndulcit cu sarea dumnezeiască». Oare ce deducem de aici? Că dacă vedem un om, fie el ascet straşnic şi mare nevoitor, şi-l aflăm grosolan, burzuluit, înciudat nevoie mare, să ştim cu siguranţă că nu-i un nevoitor cinstit, că-i un făţarnic şi un actor nepotrivit în rolul pe care se încumetă şi se străduieşte să-l joace.

Călugărul îmbufnat, oricît i-ar fi barba de lungă şi de sălbatică iar reverenda şi rasa de mînjite, nu-i nici el călugăr decît de ochii lumii.

d) Pe chipul călugărului e bine să se poată citi, deopotrivă, blîndeţea, bucuria, smerenia şi nobleţea.

Iar cît priveşte purtarea sa şi atitudinea faţă de cele ce se petrec în juru-i (în imediata-i apropiere sau mai departe), se cade să nu uite că a fi creştin nu înseamnă a da dovadă numai de blîndeţe, ci şi de fermitate şi curaj. Curajul e o virtute creştină esenţială. Apar, pînă şi în viaţa cea mai retrasă şi mai desprinsă de cele ale lumii, momente cînd devine obligator să te pronunţi: să arăţi de ce parte eşti şi ce « hram» porţi. Atunci (iar pilde aflăm din belşug în perioada prigoanei politeiste ori a împăraţilor iconoclaşti) calităţi dominante ajung acestea: curajul, demnitatea, neşovăiala; modelul în asemenea împrejurări va să fie blîndul Iisus mergînd netemător şi dîrz către Golgota. Trupul, da, se prăbuşeşte sub povara crucii; dar forţa morală (omenească) nu se lasă învinsă. Astfel, *arta de a fi călugăr* se confundă cu (deloc uşoara) îmbinare a dulceţii cu asprimea, a molcomelii cu tăria, a supunerii cu neclintirea.

e) Călugăria e ostăşie (o spune şi Balzac), deci ţinută, demnitate. Să nu uităm că suntem slujitorii, « prietenii» unui mare Domn, unui Cavaler care ne-a lăsat drept moştenire discreţia (cînd postim, cînd ne rugăm, cînd facem milostenie), iertarea, puterea de a uita răul ce ni s-a făcut, nobila putere de a ne ruga pentru cei ce ne urăsc, dărnicia, sila de contabilitate şi socoteli, de grija pentru bănuţi şi părăluţe, Care, cînd Iuda şi apostolii toţi s-au indignat că se risipeşte bunătate de mir în valoare de 300 dinari, i-a dojenit şi învăţat a deosebi risipa de jertfă; Care lui Iuda i s-a adresat cu apelativul « prietene»; Care nu a tremurat şi nu a bolborosit vorbe de scuză în faţa sinedriului ori a dregătorului, Care mereu a dăruit şi răsplătit boiereşte, clătinat şi îndesat « har peste har», însutit, înmiit, a înmulţit pîinile, peştii şi vinul, a binecuvîntat şi a iubit belşugul. Călugărul nu poate, prin definiţie, să fie zgîrcit, meschin, îngrijorat, alarmat. Degajarea şi detaşarea sunt două mari virtuţi monahale, cărora li se adaugă — precum ştiu şi pot oamenii-monahi — contradictoriu şi paradoxal —, dragostea de viaţă (adică de Dumnezeu) şi netemerea de moarte (adică de despărţirea sufletului de trup). Celor din tagma aceasta nu le este îngăduit a se văita, a geme, a regreta bunurile pierdute, lor se cade să le fie mereu la îndemînă fraza lui Eugen Ionescu (acum împăcat cu Dumnezeu): « Să fim oricînd în stare să pierdem totul de la o clipă la alta». Călugărul, desigur, e şi el boier în felul său, căftănit ca atare prin dragostea şi harul lui Hristos. Şi nu-i strică să-şi repete cuvintele rostite de Al. O. Teodoreanu fostului cleric Damian Stănoiu (care se indignase că-n vitrina unei librării cărţile sale fuseseră aşezate mai la margine decît ale lui Păstorel): Arta, să ştii domnia-ta, Părinţele, că e boierie. Aşa şi monahismul: boierie este !

f) Încă o definiţie a monahului: e omul care nu e niciodată mulţumit cu sine.

Altă definiţie: călugărul e omul îndeosebi ştiutor şi realist.

Din pricina păcatului strămoşesc, el ştie că în tot insul există nu numai o fărîmă de suflu divin ci şi un cert impuls demonic. Cunoaşterea aceasta îi asigură o superioritate mintală asupra multor artişti, savanţi şi gînditori naivi şi neştiutori, care plutesc în ceea ce am putea numi irealitatea imediată.

g) Comunicativitate. La catolici altarul e deschis. La noi, închis. Sensibilitatea noastră mistică s-a obişnuit cu icônostasul despărţitor dintre naos şi altar şi gîndim că e mai bine să fie aşa.

Odată însă ce Sfînta Liturghie a fost săvîrşită în taină, zidul despărţitor dintre clerici şi mireni nu mai are nici o noimă. Între ei relaţiile cată acum a fi botezate pe comunicativitate, ceea ce în multe cazuri nu are loc. La Rohia, din fericire, se practică o caldă şi continuă comunicativi-

tate între personalul preoţesc şi mireni: nu numai la spovedanie, ci şi la primirea pomelnicelor, în conversaţii, în lungi convorbiri duhovniceşti... E o formă de activitate misionară, legată de ideea binecuvîntată a *participării* slujitorilor altarului la viaţa de toate zilele a credincioşilor. Doar şi unii şi alţii fac parte din Trupul mistic al lui Hristos.

În final doresc să repet o remarcă mai veche făcută cu privire la Mircea Eliade, pe care din pricina hărniciei lui fără pereche şi a programului de lucru ce-şi impunea fără cruţare reducîndu-şi asemenea unui călugăr ascet somnul la cel mult trei, patru ore din ciclul diurn-nocturn, l-am denumit « monahul mirean». Am enunţat atunci că adevărata trăsătură cu totul proprie călugărului nu este — cum gîndesc mai toţi oamenii — credinţa. Pe aceasta o au şi mulţi mireni. Ci un amestec de voinţă (de fier), de răbdare fără margini, de rezistenţă (neobosită) la frecuşul de zi cu zi al vieţii de mînăstire (monotonă şi extenuantă). Anii mei de călugărie mi-au confirmat pe deplin părerea. Călugărul aceasta chiar e: un om cu voinţă oţelită, răbdare de neînvins, hotărîre de nezdruncinat. Cel mai judicios el poate fi asemuit nu unui înger în trup ci unui sportiv în perioadă de cantonament sau unui ostaş în perioadă de instrucţie. Aptitudinile lui de bază, de aceea, sunt: sănătatea, puterea de îndurare, renunţarea la susceptibilităţi, capacitatea de călire a caracterului. Am scris (v. textul anexă) că monahismul este echivalentul (moral) al temperaturii de 300.000.000 grade. N-am minţit. Dar şi mai bine, mai plastic, mai uşor de realizat este a zice: monahul e o tijă de oţel fierbinte, acum scoasă din cuptor, o pară de foc (de fapt) brusc scufundată în apă îngheţată. Credinţa — ca şi postul, metaniile etc. etc. — e lucru de la sine înţeles, ferice şi uşor. Dar viaţa mînăstirească concretă, cotidiană e luptă, cantonament, călire, strunire. (*Bulldog training*, zic englezii: educaţie de cîine mops care, minune, va trebui la sfîrşitul dresurii să se dovedească porumbel.

(Dar atunci cu isihia cum rămîne? Ei, neînţelegerea provine din faptul că fericirea noi o socotim ca pe rezultanta unor anumite situaţii şi bunuri, în vreme ce ea, rod al harului, e dăruită fără de îndeplinirea anumitor condiţii, e o stare acauzală, o surpriză, nu dar ceresc, o izbucnire, o rază picată de sus. Cu tendinţa, îndată, de a coborî de preferinţă în perimetrul locurilor de strădanie numite mînăstiri deşi mai ştiinţific ar fi cîmpuri magnetice atrăgătoare de euforitoni).

Şi mai vreau, în sfîrşit, să fac referire la convorbirea dintre Sf. Antonie cel Mare şi diavol, odată după ce, constatînd satana că nu-l poate spăimînta şi birui pe vajnicul schimnic, a stat la taifas cu el. Sfîntul îl întreabă pe Scaraoţchi: dacă-s mulţi călugări în iad. — Călugări?! face interlocutorul Sfîntului; nu sunt! Cum aşa, se miră Antonie, doar au fost şi sunt monahi nevrednici. — Nu-i nici un călugăr, afirmă din nou celă-

lalt. — Poate că sunt şi nu-i ştii tu, stăruie Antonie. — Pe toţi îi ştiu, nu poate fi vreunul despre care să nu fiu informat! Iar Sfîntul se tot miră şi se minunează. — Aha! strigă deodată vrăjmaşul, ştiu la ce te gîndeşti: la oamenii aceia îmbrăcaţi în negru de sus pînă jos, purtînd un soi de tichie pe cap şi un văl deasupră-i. Da, din ăia, da, avem o mulţime, de oameni în negru nu ducem lipsă, dar călugări, să ştii, călugări nu avem măcar unul!

Purtători de haine negre, de camilafcă şi culion ce ne aflăm, să ne străduim a fi călugări. Severi cu noi înşine, buni şi îngăduitori cu ceilalţi, discreţi cît priveşte strădaniile şi nevoinţele noastre, veseli, blînzi, politicoşi, smeriţi mai ales. Dar nu şi proşti, înţelegînd că viaţa e lucru gingaş, iar călugăria şi mai şi; făcîndu-ne din dreapta socoteală şi din relativismul celor lumeşti o lege; fericiţi, dar nu siropoşi; neclintiţi în credinţă, nu şi intoleranţi şi cîinoşi cu cei care nutresc alte convingeri; senini, dar nu socotind zîmbetul mieros şi nerod a fi dovadă de cucernicie; evlavioşi, interiorizaţi, însă conştienţi de importanţa şi dificultăţile menţinerii unor relaţii cordiale cu ceilalţi fraţi. Apreciem disciplina, muştruluiala de sine, sila de autocompătimire, poate şi oarecare doză de tămăduitor cinism; noi ştim că de bună voia noastră ne-am legat la cap fără să ne doară capul şi că sub reverendă şi rasă purtăm zale şi armură de buni ostaşi ai neînfricatului Hristos, Care şi El S-a urcat vitejeşte şi nesilit pe cruce spre a birui răutatea, prostia, iadul, bezna şi moartea: principalele ipostaze şi unele ale slutei-groteşti demonii. *

CE-I DATOREZ EU LUI HRISTOS

Fericiţi cărora s-au iertat fărădelegile şi s-au acoperit păcatele.

(Ps. 31, 1)

Şi le poruncea ca să nu spună nimănui. Dar, cu cît le poruncea, cu atît mai vîrtos ei dădeau în vileag minunile făcute.

(Marcu 7, 37)

Există în ritualul iudaic o rugăciune alcătuită dintr-un şirag de mulţumiri aduse lui Dumnezeu pentru toate binefacerile hărăzite poporului Său Israil. Ca refren ori stih intercalat după fiecare dar pomenit figu-

* Această « convorbire» a fost realizată cu cîteva luni înainte de obştescul sfîrşit al părintelui Nicolae Delarohia de la 30 martie 1989.

rează vorbele *dai lanu*, ce se tălmăcesc *de ajuns nouă*. De n-ar fi decît că Domnul ne-a scos din pămîntul Egiptului, destul ar fi spre a-L binecuvînta şi a-I aduce slavă. De n-ar fi decît că a prefăcut marea în uscat destul e spre a-L blagoslovi şi a nu înceta să-I mulţumim. De n-ar fi decît că ne-a hrănit în pustie... Şi aşa mai departe. Fiecare faptă a divinităţii, fiecare minune ajunge spre a stîrni recunoştinţa norodului şi a-i provoca exclamaţia: *dai lanu !*

Tot astfel, gîndesc, orice evreu trecut prin Sfînta Taină a Botezului, căruia Domnul i S-a revelat şi care, acum, se numără printre «iudeii care au crezut în El» poate de asemenea striga: de ajuns făcut-ai, Hristoase, Dumnezeule, pentru mine !

Pentru a fi desprins solzii care-mi acopereau ochii, Îţi mulţumesc din toată inima, din tot sufletul, din tot cugetul şi toată virtutea mea. Doar atît de ai fi făcut după ce ai luat aminte la mine, cu vrednicie şi cu dreptate este să strig cu lacrimi: *dai li !*

Pentru a-mi fi dat putinţa să-mi cunosc propria păcătoşenie, nimicnicie şi ticăloşie, Îţi aduc laude şi mulţumiri, şi de s-ar mărgini doar la atîta darul făcut mie, tot prea destul e ca să repet: *dai li !*

Pentru a-mi fi îngăduit să Te pot ruga, să Te iubesc şi să mă închin Ţie, de ajuns, prea de ajuns ca să binecuvîntez Sfînt Numele Tău.

Pentru a fi sădit în mine nădejdea iertării şi a fi început să întrezăresc putinţa mîntuirii — fii, Doamne, preamărit !

Pentru a-mi fi dat îndrăzneala să concep stabilirea unor relaţii de tip eu-tu cu Tine, Domnul şi Dumnezeul meu, mă minunez şi nepricepîndu-mă a spune altceva, strig: *dai li !*

Şi tot aşa fiindcă de acum mă pot închipui printre cei cărora le-ai grăit: «*Dacă veţi rămîne în cuvîntul Meu, sunteţi cu adevărat ucenici ai Mei. Şi veţi cunoaşte adevărul, iar adevărul vă va face liberi*» (Ioan 8, 31—32).

Recunoscător peste orice posibilitate de exprimare în slabele şi banalele noastre vorbe omeneşti Îţi sunt, Hristoase al meu, şi pentru a fi dobîndit calitatea de «prieten» al Tău, pentru a fi fost, altfel spus, înnobilat, căftănit prin credinţă şi apa Botezului şi focul Duhului Sfînt.

Pentru a fi ieşit din tristeţe, mohoreală, jale, descumpănire, acedie (există o acedie a laicului, a necredinciosului), deznădejde şi a mă fi apropiat de starea fericirii.

Şi fiindcă, îndeosebi, m-ai socotit în măsură a înţelege şi a fi cu desăvîrşire convins că Tu eşti Adevărul, Calea şi Viaţa.

De nu-mi va fi dat a mă mîntui, şi încă această absolută convingere îmi este cu totul suficientă spre a cunoaşte liniştea şi a gusta neîngrijorarea.

Mi-ai dăruit, Doamne, în nespusa Ta mărinimie, să aflu tot adevărul — atroce — despre mine însumi; m-ai slobozit din robia păcatului, care slujitor mai ferecat decît mine nu cred să fi avut.

Mai mult decît atît (căci nu dăruiești niciodată puțin, cu parcimonie, după dreptate, ci numai clătinat și îndesat, har peste har, nu împarţi bacşişuri, ci pofteşti la cina împărătească), datorită bunătăţii şi milostivirii Tale mi-am putut însuşi spusa lui Dostoievski: de mi s-ar dovedi în modul cel mai indiscutabil, pe patul de moarte fiind, că nu Hristos este adevărul, că adevărul e altul — dacă demonstraţia ar fi inatacabilă şi covîrșitoare — n-aș sta nici o clipă la îndoială: aș alege să rămîn cu Hristos, nu cu adevărul.

Dai li !

Din rob şi schilod m-ai făcut liber şi senior; din fricos şi mişel, om îndrăzneț; din ființă a întunecimii, un ahtiat după lumină; şi slobod a încerca senzaţia că nu-mi este interzis a năzui să mă port efectiv potrivit cu învăţătura şi vrerea Ta.

Pentru că nu numai că m-a descoperit pe mine însumi întru toată mizeria și josnicia și nimicnicia mea, ci mi-a dezvăluit mie însumi latențele bune și priincioase din lăuntrul meu; mi-a arătat că nu sunt definitiv și iremediabil pierdut; m-a scos din cloacă, îngustime și beznă; mi-a tradus existențial și pe a mea seamă cutremurătoarea (şi mîngîietoarea) frază: *Qui Mariam absolvisti mihi quoque spem dedisti;* și nu mi-a cerut să mă anihilez, să mor, ci — dimpotrivă — să mor păcatului şi zădărniciilor şi să viez întru El — cu dragoste și cu bucurie — adică întru libertate, voie bună şi calm. (Căci El, « preţuind pe om, nu vrea» — zice Părintele Dumitru Stăniloae — « confruntarea lui cu Sine, ci menţinerea şi ridicarea lui într-un dialog etern al iubirii»).

Mi-a descoperit și o altă mare (și vreme îndelungată cu totul nepresupusă) taină, anume ineluctabila universală lege a paradoxului, înlesnindu-mi să înţeleg că nevinovăţia nu se poate obţine decît pe calea aceasta paradoxală a recunoaşterii propriei culpabilităţi.

Mi-a dat, de asemenea, voie să mă împărtășesc cu prea curatul Său Trup și scump Sîngele Lui și să-mi pot da seama că orice faptă josnică îmi este numai izvor de amărăciune şi tulburare, iar actele de mărinimie, curaj și detașare — « faptele bune şi frumoase» — ale atît de hulitei morale practice — sunt singurele creatoare de pace şi mulţumire.

Îl chemi pe Hristos la telefon? ironiza André Gide. Nici nu e nevoie de o chemare, e mereu prezent, gata să intre pe uşa (deschisă) a inimii şi capabil numai de actele caracteristice nobleţei lăuntrice, pe care şi nouă ni le propune, propovăduindu-ne că ne sunt mereu accesibile: discreţia, iertarea, uitarea, degajarea dintre meschinării şi mărunţişuri,

alungarea ţinerii de minte a răului, sila de răzbunare, ură, irascibilitate, ţîfnă şi multe alte stupidităţi a căror jalnică inferioritate şi acută nocivitate ne-a destăinuit-o o dată pentru totdeauna şi ne-o destăinuie de fiecare dată mai dureros.

În cele din urmă m-am putut convinge că libertatea se cucereşte numai prin omorîrea păcatului şi m-am trezit în stare să descifrez formula « fac ce vreau»: ea nu înseamnă că dau ascultare necondiţionată viscerelor şi tropismelor mele, pornirilor şi instinctelor mele dobitoceşti, constituindu-mă prizonier al egoismului, turpitudinilor şi plăgilor firii mele, ci supunîndu-le pe acestea voinţei, raţiunii şi conştiinţei mele, părţii bune (curăţite) a eului meu, supra-eului meu. Fac ce vreau eu, credinciosul şi smeritul ucenic al lui Iisus Hristos, iar nu ce i-ar plăcea demonului, sălăşluind în lăuntrul meu sau tîrcolind în juru-mi să fac în numele aşa-zisei libertăţi instinctuale, în temeiul căreia mă ispiteşte spre a mă îndemna să mă dau rob lui şi duhurilor sale celor rele.

Nefiind botezat în pruncie şi în deplină maturitate, am putut experimenta botezul totodată ca Sfîntă Taină, ca moarte şi înviere, ca izvor nesecat de apă vie şi de senzaţională fericire. Covîrşitoarea majoritate a creştinilor n-au cum şti *ce simte* cel botezat şi ce este în adevăr actul acesta fulgerător; dar cei aflaţi în situaţia mea ştiu cum nu se poate mai limpede că nu e o formă, un ritual, o ceremonie, un simbol; e o lucrare directă a Dumnezeului Celui viu. « Ca şi la Botezul Domnului, în botezul oricărui creştin se deschide cerul, se deschide cîmpul înţelegerii duhovniceşti a sensurilor existenţei» (Preot Constantin Galeriu, *Jertfă şi răscumpărare)*.

Îi mai datorez Domnului şi nepreţuita, nesperata putere de a îndura şi suferi, de a mă supune, răbdător şi următor Lui, pildei ce ne-a dat, ştiind că « El participă împreună cu noi la suferirea necazurilor şi tot în acest sens Se smereşte împreună cu noi, îngropîndu-Se într-o chenoză, într-o noapte pe care o repetă în viaţa fiecăruia din noi» (Dumitru Stăniloae). Oricum, spunea Simone Weil, şi ea evreică rourată de harul credinţei în Hristos: creştinismul nu ne oferă un mijloc miraculos de a scăpa de suferinţă, ci ne pune la îndemînă miraculosul mijloc de a o îndura.

Ceea ce deloc nu vrea să însemne identificarea creştinismului cu suferinţa. Prin suferinţă se poate ajunge la adevăr şi lepădarea de sine, însă Albert Camus arată că desprinderea de cele lumeşti inima vrednică o poate afla şi prin fericire. *Mai ales* prin fericire ne putem înălţa pe treptele cele mai de sus ale Scării. Durerea, de fapt, e « faţa mai puţin nobilă a strădaniei». Ţinta rămîne fericirea, pe care se cuvine să ne-o însuşim, dincolo de nenorociri, necazuri şi încercări. Esenţa învăţăturii creştine e această deprindere, această descoperire a fericirii.

Aşa încît, mai presus de orice, Îi datorez lui Hristos simţămîntul liberator, îmbătător, exaltant, transformator, nelimitat al fericirii — ascuţit ca o sabie cu două tăişuri — şi luarea la cunoştinţă a faptului că «El poate face din tine o făptură nouă» nu e o simplă enunţare teologică ori o afirmaţie pilduitoare, ci un constat obiectiv, o realitate brută.

Iată de ce, dintre toate versetele Psaltirei, pe acestea (din psalmii 65 şi 72) îmi place a mi le repeta, ca mai apropiate mie, ca mai grăitoare ale bucuriei în care neîncetat mă desfăt din binecuvîntata zi cînd am primit euforicul dar al Sfîntului Botez:

« Trecut-am prin foc şi prin apă şi ne-ai scos la odihnă !»

« Veniţi de auziţi toţi cei ce vă temeţi de Dumnezeu şi vă voi povesti cîte a făcut El sufletului meu».

« Nedreptate de am avut în inima mea să nu mă audă Domnul».

« Pentru aceasta m-a auzit Dumnezeu; luat-a aminte la glasul rugăciunii mele».

« Binecuvîntat este Dumnezeu Care n-a depărtat rugăciunea mea şi mila Lui de la mine».

« Că eram fără de minte şi nu ştiam; ca un dobitoc eram înaintea Ta».

« Apucatu-m-ai de mîna cea dreaptă. Cu sfatul Tău m-ai povăţuit şi cu slavă m-ai primit».

De la aceste inspirate cuvinte la simţămîntul de împăcare generală ce mă cuprinde nu-i departe. Care împăcare? Cu Dumnezeu, cu oamenii, eu şi, în cele din urmă, pînă şi cu mine însumi.

MARAMUREŞUL

Bucureştean cum mă aflu, am fost repede fermecat şi cucerit de Maramureş. Am izbutit să-l cunosc destul de bine. Am urcat şi coborît de multe ori muntele Gutîiul, cel cu izvoare de apă preacurată şi aspre serpentine. Am umblat pe Valea Izei, a Vişeului, a Marei, a Cavnicului, a Lăpuşului. Văzute de aproape şi nu ca poze în cărţi sau ca «vederi», bisericile de lemn cu turle înalte mi-au tăiat şi mie răsuflarea, ca atîtor altora. Prima în care am intrat a fost aceea de la Surdeşti, într-o duminică. Am păşit pe o cărare de-a lungul unui pîrîu, pe lîngă nişte zaplazuri. Pietriş mult şi cîteva băltoace. Apoi, deodată, luminişul şi svelta construcţie de lemn, care irumpe asemenea unui personaj de basm, graţioasă, puternică, proporţionată dar nu mai puţin avîntată spre înălţimi decît o catedrală gotică, adevărat «mîngîie-nori». Iar în zare, nu departe, se profilează surata de la Plopiş, geamănă aş zice. E duminică, oamenii în straiele lor de sărbătoare umplu bisericuţa, rînduiţi, cred, potrivit unui tipic

străvechi. Ştergare în jurul afumatelor icoane, totul e numai lemn solid şi bîrne solemne, neforfoteală, linişte, cuviinţă, voioşie bine stăpînită, seriozitate pe figuri şi-n gesturi: acestea domoale, nezorite, mai curînd hieratice şi atemporale. *Veniţi la Mine şi vă voi da odihnă.* Numeroşi bătrîni, numeroşi tineri. Toţi deopotrivă de înălbiţi, tineretul şi copiii astîmpăraţi, deferenţi. Slujba de o simplicitate absolută, gravitatea izvorînd dintr-un duh care ştie unde să se oprească, plutind neostentativ.

Dar m-au înfiorat şi copleşit de uimire nu numai vestitele turle (la Şurdeşti e cea mai înaltă), ci şi — din primele clipe — masivele porţi maramureşene. Par a da fiecărei case un caracter de autonomie, a face din fiecare un soi de surprinzător castel în perimetrul căruia se exercită un *imperium*. Casele sunt în general modeste, porţile falnice spre a marca teritoriile, a multiplica spaţiile. Da, şi aici în Maramureşul acesta pretutindeni voievodal, ca şi pentru englezi, casa îi este omului un « loc întărit ».

Putere, convinsă de legitimitatea şi vechimea ei, dar şi nobleţe şi evlavie. Se ţin cu toţii foarte demn şi se vede că — voit ori ba — iau aminte la « ţinută ». Sărbătorile, fără greş, îi atrag la biserică. Străbat drumuri lungi, la nevoie, nu le pasă. Merg cu dreaptă socotită şi-n pas măsurat, să se închine Crucii. O evlavie devenită reflexă exprimată prin gestică asimilată pînă în zone psihice în adîncul cărora îndoiala nu pătrunde. « Nobleţea » e generală, creează o aură proprie regiunii maramureşene. Să fie ea o moştenire a dacilor liberi, o desăvîrşire a echilibrului propriu « fenomenului » românesc (aici purificat şi dăruit cu un plus energetic), o armonie rară între spirit şi materia între sobrietate şi impulsul vital, între rîvna spre basm şi un spirit practic indubitabil, meşteşugăresc? E greu de spus. Sigur este doar că ansamblul — rourat cu lumină de Sus — e profund original şi, aş spune, irezistibil. Cum oare nu l-ai îndrăgit tu, omule, oricare ţi-ar fi obîrşia, educaţia, viziunea individuală sau colectivă a lumii? Eu unul nu mi-am dorit decît să mă contopesc în « magma » aceasta, în « continuumul » acesta unde e atît de mică distanţa dintre cotidian şi fastuos, unde realitatea şi duhul sunt fraţi buni, fraţi dulci, fraţi de cruce.

V

CONVORBIRI
CU
PĂRINȚI ROMÂNI ATONIȚI

PROTOSINGHELUL PETRONIU TĂNASE *

Egumenul Schitului Prodromul — Muntele Athos

După cum se știe, Sfîntul Munte Athos din nordul Greciei este un ținut al tuturor monahilor ortodocși, existent de peste un mileniu. Printre numeroasele generații de călugări nevoitori în Athos s-au nevoit aici mii și mii de monahi români, de-a lungul a peste șapte secole, de cînd sînt amintiți primii monahi «vlahi» atoniți. Din a doua jumătate a secolului XIV începe marele exod al monahilor români spre Muntele Athos, care durează pînă astăzi. Unii mergeau în pelerinaj pentru cîteva luni sau un an de zile. Alții rămîneau aici zece-douăzeci de ani, pentru a se forma duhovnicește în această mare și unică școală a monahismului ortodox, fără egal în lumea creștină; apoi se reîntorceau în patrie, întemeiau mici schituri, organizau mînăstiri și reînnoiau duhul evlaviei monahale în țările române. Iar alții, poate cei mai numeroși, plecau și se stabileau definitiv în Muntele Athos, închinîndu-și sufletul și viața lui Hristos, Mîntuitorul nostru. Au fost etape cînd numărul monahilor români atoniți urca la peste cinci-șase sute. Au fost și etape de criză, datorită ocupației otomane, cînd numărul românilor scădea la două-trei sute.

După marea criză duhovnicească atonită de la jumătatea secolului nostru, în prezent numărul monahilor atoniți români începe să se ridice ușor, ajungînd astăzi la peste 45 de monahi, stabiliți în schiturile românești: Prodromul — cel mai reprezentativ — și Lacu, precum și în peste zece chilii. În toate aceste așezăminte monahale atonite se slujește în limba română și se laudă numele lui Dumnezeu și al Maicii Domnului ziua și noaptea.

Prea Cuviosul Protosinghel Petroniu Tănase, cu metania din Mînăstirea Neamț, egumenul Schitului românesc Prodromul, conduce cu multă smerenie și înțelepciune duhovnicească acest așezămînt, de patru ani de zile. Obștea schitului numără 18 părinți nevoitori care mențin sfintele slujbe, tradiția și evlavia milenară atonită. Într-o armonie duhovnicească

* Născut în anul 1916 în comuna Fărcașa — Neamț, a intrat în viața monahală la Mînăstirea Neamț în anul 1930. După terminarea Seminarului Monahal din Mînăstirea Cernica, face Facultatea de Teologie la București și apoi este stareț la Mînăstirea Slatina. După zece ani de nevoință la Mînăstirea Sihăstria, în anul 1978 se retrage în Sfîntul Munte Athos, la Schitul Prodromul. Din anul 1985 este egumen al acestui sfînt așezămînt românesc.

deosebită, părinţii noştri atoniţi se roagă împreună, se cheamă unul pe altul la biserică, la ascultare, la masă, şi îşi împart egal bucuriile şi ispitele acestei vieţi trecătoare. Zilnic săvîrşesc Sfînta Liturghie şi cele şapte Laude, cîntă acatistul Maicii Domnului, patroana Sfîntului Munte, şi stau în aşteptarea Mirelui Hristos.

Sufletul obştii Schitului românesc Prodromul şi al tuturor monahilor români atoniţi este cu adevărat Părintele Petroniu Tănase. Călugăr iubitor de linişte şi rugăciune, blînd, smerit şi tăcut, Părintele Petroniu poartă grijă de toţi, ascultă pe fiecare, dă sfaturi, mîngîie, mustră, îndeamnă la cele sfinte şi este întîi la toate. Şi la biserică, şi la post, şi la priveghere, şi la ascultare. Cu Iisus Hristos în inimă, cu privirea în jos, cu cugetul la cele dumnezeieşti, îmbrăcat smerit şi înţelept, îşi lucrează mîntuirea sa. Aşa se nevoieşte Părintele Petroniu.

O activitate deosebită a Prea Cuvioşiei Sale este organizarea lucrărilor de restaurare generală a Schitului Prodromul. După mai bine de un secol de cînd nu s-au făcut nici un fel de restaurări aici, astăzi schitul românesc atonit se înnoieşte din zi în zi, numărîndu-se în rîndul marilor mînăstiri şi schituri atonite, dintre care cea mai mare parte au fost înnoite şi înzestrate cu danii de domnii ţărilor române.

O altă activitate duhovnicească la Prodromul, pe care o duce Părintele Petroniu, este organizarea frumoasei biblioteci a obştii româneşti de la Athos, care numără circa 7 000 de volume, dintre care cîteva sute de manuscrise. Şi aici Prea Cuvioşia Sa se dovedeşte un iscusit organizator şi un iubitor de carte.

A treia remarcabilă activitate duhovnicească a Părintelui Petroniu şi a obştii părinţilor români atoniţi este menţinerea unei atmosfere de dragoste evanghelică între toţi şi a unui înalt nivel de viaţă monahală. Tăcerea, rugăciunea neîncetată, cugetarea şi citirea cărţilor sfinte, prezenţa regulată la slujbele Bisericii, grija faţă de toţi şi de toate, buna armonie între fraţi, toate formează un adevărat buchet duhovnicesc al

părinţilor români atoniţi. Ca o cunună a nevoinţelor sînt spovedania şi împărtăşirea săptămînală a întregii obşti de la Prodromul.

A patra activitate duhovnicească a părinţilor de la Prodromul, în frunte cu Părintele egumen Petroniu, este cea cărturărească şi misionară. Ca teolog de prestigiu, vestit şi apreciat în Muntele Athos şi în Grecia, Părintele Petroniu publică frumoase articole teologice şi de spiritualitate monahală în mai multe reviste şi periodice ortodoxe greceşti şi atonite. Iar în calitate de duhovnic şi sfetnic iscusit, este preferat ca părinte duhovnicesc de mulţi monahi români şi greci atoniţi.

La invitaţia noastră de a colabora cu cîteva sfaturi duhovniceşti la lucrarea de faţă, Părintele Petroniu ne prezintă, din scrierile Prea Cuvioşiei Sale, două meditaţii la Postul Mare şi un scurt articol, în traducere, pe care le publicăm în paginile următoare.

MEDITAŢIE LA DUMINICA VAMEŞULUI ŞI FARISEULUI

Cea dintîi Duminică, a Vameşului şi Fariseului, care ne pregăteşte pentru Postul Mare, Sfinţii Părinţi au mai numit-o «vestitoare» a luptelor celor duhovniceşti, pentru că prin ea, ca o trîmbiţă, ni se vesteşte pregătirea de război împotriva diavolilor, în postul care vine.

Primul semnal al acestei pregătiri de luptă ni-l dau cele trei stihiri, care se cîntă îndată după Evanghelia Utreniei: «*Uşile pocăinţei . . .*» «*Cărările mîntuirii . . .*» şi «*La mulţimea faptelor mele celor rele . . .*», stihiri care ne umplu de umilinţă şi ne răscolesc inimile. În lumina lor ne vedem cu sufletul şi cu trupul întinate de mulţimea faptelor celor rele pe care le-am făcut; cu viaţa de pînă acum irosită în lenevire, iar ziua înfricoşatei judecăţi apropiindu-se înspăimîntătoare. Ce vom face? Adîncă mîhnire şi cutremurare ne cuprinde şi ne umbreşte sufletul. Dar în acelaşi timp se iveşte şi o rază de nădejde: milostivirea cea nemăsurată a lui Dumnezeu, puternicele rugăciuni ale Maicii Domnului şi lucrarea curăţitoare şi înnoitoare a Pocăinţei, ale cărei uşi se deschid acum. Nădejdea ne întăreşte şi ne dă îndrăzneală să strigăm cu zdrobire de inimă ca şi Proorocul David: «*Miluieşte-mă, Dumnezeule, după mare mila Ta!*»

Cele trei stihiri ne pleacă spre pocăinţă şi totodată ne învaţă cum să o facem: Întorcîndu-ne la noi înşine şi cugetînd la viaţa noastră păcătoasă; cu cutremur şi cu teamă de înfricoşata judecată; cu nădejde şi încredere în dumnezeiască milostivire. Simţămintele de teamă şi nădejde, care ni le trezesc aceste stihiri, trebuie să ne însoţească nelipsit de-a lungul întregului Post; de aceea le vom auzi de acum înainte la Utrenia fiecărei Duminici pînă la Duminica a cincea.

Al doilea semnal de pregătire ni-l dă pilda evanghelică a Vameşului şi Fariseului (Lc. 18, 10—14), la care cîntările şi citirile Vecerniei şi Utreniei mereu ne vor îndemna să cugetăm: « *Să nu ne rugăm ca fariseul, fraţilor, că tot cel ce se înalţă pe sine, se va smeri. Ci să ne smerim înaintea lui Dumnezeu prin postire, ca vameşul strigînd: Dumnezeule, milostiveşte-Te spre noi, păcătoşii !*» Sau: « *Fariseul, biruindu-se de slava deşartă, s-a lipsit de bunătăţi; iar vameşul, prin pocăinţă s-a învrednicit de daruri . . .*».

Precum ne tîlcuieşte sinaxarul duminicii, pilda ne pune înainte două aşezări sufleteşti: aceea a vameşului, pe care trebuie să tindem s-o agonisim şi cealaltă a fariseului, de care se cuvine să ne ferim şi să fugim, pentru că smerenia şi pocăinţa vameşului sînt puternică într-armare împotriva diavolilor, iar mîndria şi înălţarea fariseului, început şi izvor a tot păcatul. Căci prin mîndrie a căzut diavolul şi tot prin ea Adam a fost izgonit din Rai; iar toată tămăduirea a venit prin smerenie, prin smerenia Fiului lui Dumnezeu, Care a luat chip de rob şi a răbdat moarte de ocară pe Cruce.

Pilda ne arată pe viu acest lucru. Fariseul era om drept, iar Vameşul om păcătos. Acesta însă, prin smerenie, s-a întors mai îndreptat decît acela la casa sa. Recunoscîndu-şi păcatul, Vameşul a dobîndit dreptatea fără osteneală şi degrab; şi ca el toţi cei ce s-au smerit, precum ne arată şi minunata cîntare de la Vecernia Duminicii: « *Atotţiitorule, Doamne, ştiu cît pot lacrimile ! Că pe Ezechia l-au scos din porţile morţii, pe cea păcătoasă au mîntuit-o din păcatele cele de mulţi ani, iar pe Vameşul mai presus decît pe Fariseul l-au îndreptat*». Iată, dar, că smerenia curăţă degrab şi uşurează povara păcatului, precum însuşi Domnul o spune: « *Tot cel ce se smereşte se va înălţa*» (Luca 18, 14).

Dar înălţarea prin smerenie este mai mult decît curăţire de păcate. Îndată ce omul se curăţă de păcat începe să lucreze harul, care sălăşluieşte întru el şi pe care păcatul nu-l lasă să lucreze. De aceea Apostolul spune că: « *Domnul, celor smeriţi le dă har*» (I Petru 5, 5). Smerenia face lucrător harul din om, iar lucrarea harului este felurimea cea bogată a tuturor virtuţilor. Aşa cum mîndria este izvor a toată răutatea, smerenia este izvorul a toată virtutea; pe de o parte ea usucă răul de la izvor, ca ceea ce este potrivnică mîndriei; iar pe de altă parte este prielnică creşterii tuturor virtuţilor.

Lucrarea smereniei însă nu se opreşte aici. Întocmai ca şi bogăţia pămîntească, bogăţia cea duhovnicească a virtuţilor este primejduită de tîlharii cei nevăzuţi, diavolii. Cum ne fură ei rodul faptelor bune, ne-o spune Sfîntul Maxim Mărturisitorul: « *Cînd omul se străduieşte cu virtutea şi conştiinţa duhovnicească, se apropie de el diavolul mîndriei, al slavei deşarte, al dorinţei de a plăcea oamenilor şi al făţărniciei, care nu numai*

că nu-l împiedică de la virtute, ci îl și ajută cu prefăcut vicleșug, pentru ca apoi să-l tragă spre cele de-a stînga» (Răsp. Thalasie 56, Filoc. III). Se apropie viclenii de lucrătorul virtuții și-i șoptesc: « Mari lucruri faci! Postești, te rogi, te nevoiești, faci milostenie, ești mai presus decît ceilalți oameni». Dacă omul ia aminte și începe să se încreadă în sine, să se înalțe, cade ca fariseul cel drept dar lăudăros, își pierde rodul ostenelilor, fiindcă « *tot cel ce se înalță se va smeri*» (Luca 18, 14).

Este adevărat ceea ce spun necurații cu vicleșug, că mare lucru face cel ce săvîrșește binele, pentru că toate faptele bune sînt mari și vrednice de cinste. Dar sînt așa nu pentru că le face omul, ci pentru că sînt roade ale Duhului Sfînt, fără de care nu putem face nimic. De aceea ne învață Domnul: « *Chiar dacă ați face toate faptele bune, să ziceți: slugi netrebnice sîntem, căci am făcut ceea ce eram datori să facem*» (Luca 17, 10).

« *Lucrează și păzește*» ne învață Sfinții Părinți. Lucrează toate faptele bune, dar nu fii fără de grijă de rodul lor, ci păzește-l de tîlharii cei nevăzuți. Iar puterea nebiruită împotriva lor și cămara cea mai sigură pentru comorile cele duhovnicești, de care nu se pot apropia tîlhariidiavoli, este smerenia. Odată Cuviosul Antonie a văzut toate cursele vrăjmașului ca o mreajă întinse pe pămînt și suspinînd, a zis: « *Oare cine poate scăpa de ele ?*». Și a auzit un glas zicînd: « *Smerenia !*». Altădată, diavolul îi spune Cuviosului Macarie cel Mare: « *Multă silă îmi faci, Macarie, și n-am nici o putere asupra ta. Căci iată, orice faci tu, fac și eu; postești tu, dar eu nu mănînc deloc; tu priveghezi, dar eu nu dorm nicidecum; numai cu un lucru mă biruiești tu*». Și l-a întrebat Avva Macarie: « *Care este acel lucru ?*» A răspuns diavolul: « *Smerenia ta. Din cauza ei nu am nici o putere asupra ta !*».

Iată dar, cît de minunate daruri are smerenia: curăță cu lesnire tot păcatul; este prielnică creșterii virtuților; este cămară nefurată a faptelor bune și armă nebiruită împotriva mîndrilor diavoli. De aceea nici nu se putea mai potrivită pregătirea pentru sfințita patruzecime decît îndemnul la smerenie. Căci ce facem noi în vremea postului? Ne curățăm de păcate prin pocăință și smerenie, ne străduim la săvîrșirea faptelor bune, ne silim să păzim nefurat rodul duhovniceștilor nevoințe și să ne războim cu duhurile răutății. Or, pe toate acestea le împlinește smerenia cu multă lesnire.

Dar lucrurile acestea nu le facem numai în Postul Mare. Toată viața pămîntească este lupta cu duhurile răutății, curățire de păcate și împodobite cu virtuți. De aceea întotdeauna și nu numai în post avem trebuință de smerenie. Domnul nostru Iisus Hristos ne-a dat multe învățături mîntuitoare, arătîndu-ne El Însuși cu pildă cum să le facem. Ne-a iubit mai presus de orice și ne-a învățat să ne iubim și noi la fel: « *Așa*

să vă iubiţi unii pe alţii, precum v-am iubit Eu» (Ioan 13, 14); apoi s-a dat pildă de smerenie, zicînd: *« Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima»* (Matei 11, 19).

Toată viaţa Domnului este o neîntreruptă şi negrăită smerenie. S-a născut smerit în grajd de vite, a trăit smerit, a murit mai mult decît smerit. *« S-a smerit luînd chip de rob, pînă la moarte de Cruce»* (Filip. 2, 8). De aceea, Sfîntul Isaac Sirul a numit smerenia *« veşmînt al Dumnezeirii»*, ca una cu care Domnul a fost îmbrăcat în toată viaţa sa pămîntească. Dar nu numai că a fost îmbrăcat cu ea, ci El Însuşi a fost întruparea smereniei, încît putem spune că El este *« Smerenie»*, precum este *« Dragoste»*.

Îndemnîndu-ne să învăţăm de la El smerenia, Mîntuitorul ne-a arătat în toată viaţa Sa ce este smerenia şi ne-a lăsat-o drept cale, pe care să călătorim toată vremea vieţii noastre. Despre această cale a smereniei auzim la otpustul din Joia Mare: *« Hristos, adevăratul Dumnezeul nostru, Cela ce din nemăsurata Sa bunătate, ne-a arătat nouă calea cea mai bună, adică smerenia, cînd a spălat picioarele ucenicilor şi s-a smerit pentru noi pînă la Cruce şi la îngropare . . .»*. Ne-a lăsat deci smerenia drept cea mai bună cale, pe care să călătorim toată vremea vieţii noastre. Cu adevărat, cea mai bună cale, pentru că am văzut de cîte daruri ne învredniceşte smerenia. De aceea şi Părinţii Patericului spuneau: *« Fără smerenie nu-i nădejde de mîntuire»* sau *« Smerenia este cununa de pietre scumpe a monahului»*. Iar Avva Dorotei zice: *« Mai mult decît orice, avem trebuinţă de smerenie»*.

Dar prin bogăţia de daruri arătată mai sus, smerenia mai are încă unul şi mai mare. Ni-l arată Mîntuitorul cînd zice: *« Învăţaţi de la Mine că sînt blînd şi smerit cu inima şi veţi afla odihnă sufletelor voastre»* (Matei 11, 19). Viaţa aceasta pămîntească este plină de durere şi suspin. *« În lume necazuri veţi avea»*, ne spune Domnul (Ioan 16, 33), iar Apostolul adaugă: *« Cu multe scîrbe ni se cade să intrăm întru împărăţia lui Dumnezeu»* (Fap. Ap. 14, 22). Abia la sfîrşitul ei, nădăjduim să mergem *« unde nu este durere nici întristare nici suspin»*, să dobîndim odihna şi pacea mult dorită şi negăsită pe pămînt. Domnul însă ne-a încredinţat că şi aici, pe pămînt, putem avea odihna sufletelor noastre şi anume prin smerenie şi blîndeţe.

Oare nu este semn al vremii noastre această zbuciumare, frămîntare, istovire, căutare şi neurastenizare a omului? Doctorii prescriu tuturor bolnavilor odihnă şi linişte. S-au făcut « case de odihnă» şi « staţiuni de odihnă» pentru oameni neurastenizaţi; s-au inventat metode de odihnire, de relaxare încît parafrazînd cuvîntul Avvei Dorotei, « omul de

azi, mai mult decît orice, are nevoie de odihnă!». De ce nu o găseşte? «*Învăţaţi-o de la Mine cel smerit*, ne îndeamnă Domnul, *şi veţi avea odihnă sufletelor voastre!*». Prea încrezător în puterile sale, prea lăudăros cu isprăvile sale, omul a uitat, a pierdut calea cea mai bună a smereniei, s-a înstrăinat de izvorul tot binele şi nu mai are odihnă. Dar sufletul omenesc nu-şi poate găsi odihnă, fără numai în Dumnezeu (Fer. Augustin).

Smerenia însă ne aşază dintr-odată în starea firească a existenţei noastre. Ea nu este o virtute printre celelalte, care să se adauge la viaţa noastră duhovnicească, ci este o aşezare fundamentală a omului, care se vede în prezenţa lui Dumnezeu, îi recunoaşte atotputernicia, se uimeşte în faţa măreţiei Lui, apoi îşi vede micimea şi nemernicia sa şi recunoaşte smerit că tot ceea ce are şi însăşi existenţa lui este un dar al negrăitei iubiri şi milostiviri dumnezeieşti, fără de care nu poate face nimic.

Începutul înnoirii noastre nu se poate deci face altfel decît prin intrarea în rînduială, prin smerenie. De aceea pregătirea pentru sfîntul şi marele Post o începem cu smerenia, ca să trăim în această vreme şi apoi cu ea să călătorim de-a lungul întregii vieţii acesteia, ştiind că numai călătorind pe cea mai bună cale vom avea odihnă sufletelor noastre, în veacul de acum şi în vecii vecilor.

MEDITAŢIE LA DUMINICA FIULUI RISIPITOR *

De unde vine puterea aşa de mare a smereniei? Priveşte la Vameş, ce face el? Se bate în piept, abia îndrăznind să se uite la cer şi zice: «*Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!*». Două lucruri face: se căieşte pentru păcatele sale şi cere milă de la Dumnezeu. Două lucruri foarte simple: se vede omul aşa cum este şi aleargă la Dumnezeu şi din ele izvorăşte un noian de daruri.

De obicei omul fuge de sine, se fereşte să se uite în sufletul său, ca să nu vadă cum este. Se teme chiar să o facă, presimte că această privire este primejdioasă ca o prăpastie, în care, de te uiţi prea mult, ameţeşti şi te prăbuşeşti. Acest simţămînt nu este mincinos. Omul nepăsător de mîntuire duce casă bună cu păcatul şi cu patimile; se obişnuieşte cu ele, i se par fireşti, «că aşa este el», fără să-şi dea seama de fiara pe care o hrăneşte. De abia atunci cînd se trezeşte şi vrea să scape de ele, face o amară experienţă. De unde păcatul i se părea plăcut, se făcea cu înlesnire, acum însă a devenit o fiară ucigătoare, cu anevoie de biruit. Patima se incuibează adînc în firea omului, cu atît mai adînc, cu cît este săvîrşită

* Ambele meditaţii fac parte dintr-un volum de cugetări la Postul Mare, intitulat «Triod», al Protosinghelului Petroniu Tănase, scris la Mînăstirea Sihăstria, în curs de apariţie.

de mai multe ori. Întreaga alcătuire: trup și suflet, minte, simțire și voie se păcătoșesc; însăși lumea înconjurătoare apare stricată și îndeamnă la păcat. « *După ce diavolul pustiește sufletul omului*, zice Sf. Maxim Mărturisitorul, *se îndepărtează și lasă în suflet idolul păcatului*». Acest idol nu-i altceva decît firea omenească modelată după chipul păcatului, fire care nu mai funcționează după legile rînduite de Făcător, ci după mincinoasele legi ale patimii.

Cînd omul vrea să scape de patimă, însăși firea sa i se împotrivește și-l silește la păcat. Omul se luptă din răsputeri cu sine însuși, dar puterea cu care el trebuia să se împotrivească răului și ea este pervertită și-l tîrăște la rău, acesta este aproape întotdeauna biruit. N-ați văzut oameni împătimiți: bețivi, fumători, desfrînați ș.a., care voiesc să scape de patimă, dar nu mai pot? De zeci de ori se hotărăsc s-o curme cu răul și de zeci de ori cad. « *Patima învechindu-se și rana obrintindu-se*, spune o vorbă veche, *a se tămădui cu anevoie este*». Iar Cuviosul Dorotei ne îndeamnă: « *Să tăiem patimile degrab, pînă nu ne obișnuim cu ele. Pentru că dacă le vom lăsa să se întărească cu totul și ne vor cuprinde, atunci singuri nu le vom mai putea dezrădăcina oricît de mult ne-am osteni*». Pentru că la început sînt slabe și neputincioase ca o furnică, dar mai pe urmă cresc și se întăresc ca niște lei și nu mai pot fi biruite. Aceasta este robia păcatului, moartea sufletului înainte de moarte și arvună a iadului.

În această stare de neputință, omul renunță să se mai lupte cu păcatul, se deznădăjduiește. « Nu mă mai pot mîntui, sînt pierdut !» Atunci apare din nou vrăjmașul și șoptește: « Vezi? Ai păcătuit peste măsură; nu mai poți face nimic. Dumnezeu te-a părăsit !». Omul se găsește în pragul deznădejdii pe marginea prăpastiei iadului. Aceasta este prăpastia pe care o sapă păcatul în sufletul omului și de care el se teme cînd fuge de sine. Dacă omul nu se eliberează din puterea tiranică a răului, căderea este sigură; dar omul singur, cu puterile sale numai, nu se poate smulge din robia în care se află. Ce să facă? Să ne uităm la Vameș. El privește în prăpastia sufletului său; se spăimîntă și se cutremură, dar se umilește și strigă degrab: « *Dumnezeule, milostiv fii mie, păcătosul!*». Dar dacă omul nici nu vrea să-și recunoască starea decăzută și nici nu vrea să alerge la Dumnezeu, lucru care se întîmplă de fapt cel mai adesea, ce trebuie să facă atunci?

Duminica a II-a a Triodului ne pune înainte pilda Fiului Risipitor, a tînărului care și-a cheltuit în desfrînări toată moștenirea părintească și a ajuns argat și porcar, adică rob patimilor celor rușinoase. Ce l-a făcut să se gîndească la tatăl său? Lipsa, foamea, mizeria vieții. Dacă omul nu se smerește de bună voie, Dumnezeu tot nu-l lasă; îi trimite necazuri, încercări, boale, suferințe, ca să-l trezească. Pentru că smerenia

trupească mai uşor aduce şi smerenia sufletească şi omul se trezeşte, «îşi vine în sine». Nevoinţele pustnicilor, posturile aspre, privegherile de toată noaptea, ostenelile trupeşti au şi acestea rost, să smerească trupul şi prin aceasta mai uşor să smerească sufletul. Chiar dacă nu o face de bună voie, omul ajunge astfel să-şi dea seama de starea decăzută în care se află, de robia şi neputinţa sa şi aleargă la Dumnezeu, singurul Care poate să-l mîntuiască. Aceste două atitudini sînt strîns legate împreună şi amîndouă absolut trebuitoare pentru izbăvire. Tîlharul pe cruce şi-a recunoscut fărădelegile şi tot atunci a şi strigat: « *Pomeneşte-mă, Doamne !*», de aceea a auzit: «*Astăzi vei fi cu Mine în Rai*» (Luca 23, 42—43). Iuda, însă, deşi s-a căit de fărădelegea sa, în loc să alerge la Învăţătorul, a mers la templu, a aruncat arginţii şi ducîndu-se s-a spînzurat (Matei 27, 5).

Pilda Fiului Risipitor tocmai acest rost are: să ne îndemne a alerga degrab la Tatăl, îndată ce ne-am văzut cum sîntem, ca să nu cădem în deznădejde. Şi pentru ca să alunge de la noi îndoiala, teama, ruşinea, ne pune înainte cea mai desăvîrşită icoană a milostivirii şi bunătăţii dumnezeieşti. Oricît de multe păcate am fi făcut, să nu ne îndoim de iertare; niciodată nu este biruită milostivirea şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu, Care « *aşa de mult a iubit lumea, că pe Însuşi Fiul Său L-a dat pentru dînsa*» (Ioan 3, 16). « *Milostivirea lui Dumnezeu este foc arzător*, zice Sfîntul Ioan Gură de Aur. *O, de am avea noi atîta ardoare pentru El, cîtă duioşie părintească are El pentru noi !*».

Am văzut undeva o mişcătoare icoană a acestei milostiviri dumnezeieşti. O casă în mijlocul cîmpiei şi drumul care trecea prin faţa ei pierzîndu-se la nesfîrşit. Sus pe terasa casei, un bătrîn cu barbă albă, sprijinit în toiag, se apleacă înainte, cu mîna streaşină la ochi, uitîndu-se în zare. Ce a vrut să spună pictorul cu acest tablou? Zice pilda evanghelică despre Fiul Risipitor care se întorcea acasă; « *Încă departe fiul fiind, l-a văzut tatăl său şi i s-a făcut milă şi alergînd, a căzut pe grumazii lui şi l-a sărutat*» (Luca 15, 20). Dar cum a aflat tatăl de întoarcerea fiului? Aici este tîlcul bătrînului ce se uită în zare. Aşa de mult îşi iubea el fiul, că nu-şi putea închipui să-l piardă pe totdeauna. De aceea mereu îl aştepta, mereu se uita în zare, mereu cu mîna streaşină la ochi: « *Oare nu cumva vine ?*». De aceea l-a şi văzut de departe. Aşa-i mila cea nesfîrşită a lui Dumnezeu. Nu oboseşte, nu se împuţinează, mereu se uită după fiecare dintre noi, păcătoşii, mereu ne aşteaptă: « *Nu se poate să nu vină !* Am făcut atîta pentru dînsul, mi-am dat însăşi viaţa pentru el, trebuie să se întoarcă !». Nu este păcat care să biruiască milostivirea lui Dumnezeu. De aceea, oricît de grozavă ar fi păcătoşenia în care ne aflăm, să nu deznădăjduim.

Dumnezeu ne aşteaptă ca să ne ierte, ca să ne cuprindă în braţele părinteşti. Şi nu numai că ne îmbrăţişează — semnul iertării, ci ne îmbracă cu haina cea dintîi, cu haina curăţeniei; ne pune inel în deget — semnul eliberării de păcat şi al înfierii; ne pune încălţăminte în picioare, adică ne întăreşte pe calea virtuţii, ca să nu ne mai înţepăm de ghimpii păcatului şi — tăind viţelul cel hrănit — adică pe Fiul Său Euharistic, se face bucurie mare; se bucură puterile cereşti şi însuşi Tatăl ceresc pentru păcătosul care se pocăieşte (Luca 15, 10).

La Utrenia acestei Duminici se adaugă şi se cîntă psalmul 136: « *La rîul Vavilonului am şezut şi am plîns, cînd ne-am adus aminte de Sion*». Cîntaţi-ne şi nouă din cîntările Sionului, ne îndemnau cei ce ne robiseră pe noi. Dar cum să cîntăm cîntarea Domnului în pămînt străin? « *De te voi uita, Ierusalime, uitată să fie dreapta mea. Să mi se lipească limba de grumazul meu, de nu-mi voi aduce aminte de tine. Fiică a Babilonului, ticăloasă! Fericit este cel ce va lovi de piatră pruncii tăi!*».

Psalmul acesta este o mişcătoare icoană a omului căzut în robia păcatului şi a izbăvirii lui. Cel robit de patimi este înstrăinat de cetatea bucuriei, Sionul este dus departe, ca şi Fiul Risipitor, în Vavilonul cel întunecat şi în robie. « Cîntă şi aici din cîntările Sionului», porunceşte diavolul. « Bucură-te şi în păcat, slăveşte-mă şi pe mine cum slăveai pe Dumnezeu». Dar cum să cîntăm cîntarea Domnului în pămînt străin? Cîntarea Domnului răsună numai împreună cu El şi în casa Lui; numai cînd sîntem cu El şi împlinim poruncile Lui. În robia păcatului însă nu mai putem face voia Lui, sîntem sub stăpînirea tiranului, care ne robeşte. Cum să te bucuri săvîrşind păcatul? Adevărata bucurie numai în casa părintească se află! Numai în Sion putem cînta « cîntarea Domnului».

Jurămîntul grozav al evreilor: « *Să-mi înţepenească mîna cea dreaptă şi să mi se lipească limba de cerul gurii*»; să devin, adică neputincios cu mîinile şi să-mi amuţească limba dacă te voi uita, Ierusalime, dacă te voi uita pe Tine, Doamne. Acest jurămînt ne îndeamnă să nu uităm niciodată, de Domnul, oricît de cumplită ar fi robia noastră şi înstrăinarea în care ne-a adus păcatul; numai Ierusalimul să fie începutul bucuriei noastre; numai în Domnul să se bucure inima noastră !

«Fericit este cel ce loveşte de piatră pruncii fiicei Vavilonului!» Căci dacă sînt omorîţi din faşă, pruncii babiloneşti nu mai ajung mari, ca să te robească. Aceasta, tîlcuiesc Părinţii, înseamnă să omorîm patimile din faşă, de la început, să nu le lăsăm să crească; să le lovim de Piatra lui Hristos, prin necontenită rugăciune şi nu vom mai fi luaţi astfel în robia babilonească a patimilor.

Cît de mult se oglindește lumea de astăzi în pilda Fiului Risipitor! Omenirea s-a înstrăinat de Dumnezeu, s-a dus în ţara cea străină a păcatului și-și cheltuiește toată avuţia părintească, darurile lui Dumnezeu, în desfrînări. Omul vrea să fie fericit, lipsit de necazuri şi de dureri, să se bucure și să trăiască ani mulți, dar departe de Casa părintească. Şi a ajuns robul patimilor rușinoase, hămesit de foame sufletească, gol şi rușinat. Va putea oare să-și revină în sine? Să-şi dea seama că «şi argaţii Tatălui sînt îndestulaţi» și să se hotărască: «*Scula-mă-voi și mă voi duce la Tatăl meu ...?*»

Aceasta-i singura cale care duce la Casa părintească! Cum cîntă la călugărie: «*Braţele părinteşti, sîrguieşte a mi le deschide mie, că în desfrînări mi-am petrecut toată viața. Acum, privind spre bogăţia cea necheltuită a îndurărilor Tale, Mîntuitorule, inima mea cea săracă nu o trece cu vederea. Căci către Tine, Doamne, cu umilință strig: Am greșit, Părinte, la cer și înaintea Ta!*» Este calea cea bună a smereniei, pe care ne-a arătat-o Vameşul și care ne învrednicește de atîtea daruri, dobîndirea iertării, recîştigarea stării celei dintîi, înfierea, întărirea împotriva răului şi tăria pe calea virtuții.

Dar să nu uităm cu nici un chip cele două feţe ale smereniei: Experiența nevredniciei și a neputinţei noastre să fie strîns unită cu recunoaşterea dependenței noastre de Dumnezeu, cu alergarea către El. Numai așa ne putem ridica, după cuvîntul Domnului, fiindcă numai cine se smerește se va înălţa; cine rămîne în Mine aduce roadă multă; iar cine se desprinde de mine, se usucă şi se aruncă în foc (Ioan 15, 5). Păcatul ne desprinde de Viţa vieţii, care este Hristos; smerenia ne altoieşte din nou.

Duminica Vameşului, arătîndu-ne smerenia ca un izvor de binefaceri cerești, a subliniat îndeosebi prima faţă a ei: recunoașterea păcatelor proprii, a neputinței și nevredniciei noastre în faţa lui Dumnezeu. Duminica Fiului Risipitor ne înfăţişează cealaltă faţă, trebuinţa de a alerga la Dumnezeu, scăparea şi puterea noastră. Numai întors la casa părintească fiul și-a recăpătat iertarea şi starea cea dintîi. Tatăl îl aştepta mereu, dar nu s-a dus după el. Cu Dumnezeu nu ne putem întîlni în ţara păcatului ci numai la El acasă. Acolo-i haina cea nouă, acolo inelul, acolo încălţăminte nouă, acolo viţelul cel îngrăşat. Şi bucuria celor cereşti şi prăznuire cu Tatăl şi cu Fiul şi cu Duhul Sfînt, în vecii vecilor.

«*Ca fiul cel desfrînat am greşit şi eu Îndurate! ... Primeşte-mă pe mine cel ce mă pocăiesc, Dumnezeule, şi mă miluieşte!*»

Învrednicește-mă, Doamne, să Te bucur şi eu cu întoarcerea mea!

METAMORFOSIS — SCHIMBAREA LA FAŢĂ *

Inspirat este cuvîntul unui monah aghiorit că «Muntele Athos este locul unde mulţi oameni se pocăiesc şi prin aceasta ei fac mereu bucurie în cer, după cuvîntul Scripturii (Luca 15, 7). Pocăinţa, după Sfîntul Isaac Sirul, este necesară totdeauna şi tuturor celor ce se mîntuiesc; este corabia care ne trece peste marea vieţii către limanul dumnezeiesc (Cuv. 72); este nevoinţa zilnică a monahului care se străduieşte neîntrerupt să se pocăiască cît mai adînc şi cît mai plăcut lui Dumnezeu» (Arhim. Gheorghe Capsani, *Mărturia teologică a Sfîntului Munte*, p. 8).

În acest sens, monahul, pe lîngă «*kalogheros*» şi «*înger în trup*», este şi «*omul pocăinţei*», iar muntele pe care toţi locuitorii săi îşi au pocăinţa drept îndeletnicire principală a vieţii, este firesc ca, pe lîngă «*Sfîntul Munte*» şi «*Grădină a Maicii Domnului*», să se numească şi «*Muntele Pocăinţei*». Acest lucru îl supune însuşi Muntele cu înfăţişarea lui materială. Uitîndu-se la muntele care se înalţă falnic spre cer, lucrătorii pocăinţei sînt îndemnaţi în chip firesc să se străduiască să se înalţe tot mai sus pe calea desăvîrşirii, adică să se pocăiască tot mai deplin, căci aceasta este şi lucrarea pocăinţei: o neîntreruptă ridicare, depăşire a sa, a omului, care, pe măsură ce se curăţă de păcate prin pocăinţă, este atras tot mai sus de mîna lui Dumnezeu (Pr. D. Stăniloae, *Curs de Morală*, vol. III, p. 108).

Dar Athosul este şi *Muntele Schimbării la Faţă*. ca unul care este pus sub patronajul luminatei sărbători a Schimbării la Faţă a Domnului, sărbătoarea cea mai caracteristică a înaltei vieţi duhovniceşti a Ortodoxiei. Căci aşa cum Domnul Iisus Hristos S-a urcat pe Tabor cu trei dintre ucenicii Săi şi în timpul rugăciunii le-a arătat dumnezeiasca Sa slavă, pe cît puteau ei s-o cuprindă, tot aşa şi isihastul, care se urcă pe muntele pocăinţei şi al rugăciunii, se schimbă la faţă şi se umple de lumină; iar dacă ajunge la culme, se învredniceşte să vadă, pe cît poate el să cuprindă, lumina cea necreată, slava Dumnezeirii, pe care au văzut-o Apostolii pe Tabor, ca o arvună a slavei de care se vor învrednici de-a pururi cei mîntuiţi în viaţa veşnică.

Sfînta Ortodoxie dă o atenţie deosebită acestei sărbători. În România, de pildă, pe lîngă multe mînăstiri şi biserici închinate Schimbării la Faţă a Domnului, se află şi un munte, Ceahlăul, măreţ ca şi Athosul, care are ca hram Schimbarea la Faţă a Domnului şi, la 6 August, ca şi la Athos, mulţime de monahi şi credincioşi se urcă şi fac priveghere şi Sfînta Liturghie pe vîrful lui.

---

* S-a publicat în revista trimestrială a Sfintei Mînăstiri Grigoriu — Athos, nr. 8/1983.

Athosul, Muntele Pocăinței și al Schimbării la Față! Și numai cu prezența sa propovăduiește înalta chemare a îndumnezeirii omului, arătînd dintrodată și calea de urmat și rezultatul suișului. Minunată sinteză a celor două stări fundamentale ale vieții duhovnicești: pocăința și schimbarea la față, prin care trebuie să treacă omul în străduința sa, ajutat de dumnezeiescul Har, pentru a deveni din omul cel vechi omul cel duhovnicesc. Dar metamorfoza nu este un element izolat, ci un har, o iluminare tainică, care umple și dă viață tuturor, căci toate sînt supuse schimbării tainice a metamorfozei (Arhim. Vasile, *Isodicon)*.

Omul are strînse legături cu toată creația și schimbarea lui aduce după sine schimbări în întregul cosmos. Omul pătimaș și stăpînit de păcat își degradează mai întîi cosmosul din sine și apoi și pe cel din afară de sine. Poluarea naturii, de care se plînge atît de mult lumea de azi, este o urmare firească a poluării păcătoase a omului. Și invers, sfințirea cosmosului din sine a omului duhovnicesc, a sfîntului, duce la sfințirea și a lumii înconjurătoare lui. Aceasta este, după Sfîntul Maxim Mărturisitorul, și marea chemare a omului: prin sfințenia vieții lui să transfigureze întreaga făptură. La cerul și pămîntul cel nou de la sfîrșitul veacurilor contribuie și omul.

Pe Athos această metamorfoză a cosmosului este mai vizibilă ca în altă parte. Sfînta Liturghie, care de veacuri se săvîrșește neîntrerupt pe Athos; apoi țărîna trupurilor a nenumărați sfinți aghioriți, care s-a amestecat cu țărîna Muntelui; apoi Harul Sfîntului Duh care necontenit se revarsă peste mulțimea celor ce se pocăiesc, — toate acestea au dus și la o transformare a însăși firii materiale a Athosului. Mărturisește acest lucru mireasma simțită adeseori de pelerini pe cărările Muntelui; dorul după Athos, care urmărește pe cei ce l-au văzut odată, dar mai ales chipurile frumoase, transfigurate de lacrimile pocăinței, ale multor nevoitori aghioriți. Pelerinii care vin cu evlavie la Sfîntul Munte întrezăresc uneori această minunată metamorfoză ca pe ceva din altă lume care te umple de pace și bucurie.

Nu pot să nu pomenesc simțirile alese pe care m-am învrednicit și eu nevrednicul să le trăiesc la prima sărbătoare a Athosului, la care luam parte. Era în ajunul Schimbării la Față a Domnului, zi frumoasă, senină și liniștită. Ajunsesem în vîrful muntelui către seară. Soarele se afla ca de o suliță deasupra orizontului, proiectînd pînă departe pe mare umbra Muntelui, care părea un stîlp uriaș înfipt în mare. În curînd apoi s-a afundat în mare, tivind o jumătate de orizont cu o linie strălucitoare de lumină. În partea opusă, luna, care anul acela era plină, se pregătea și ea să răsară și-și vestea sosirea, completînd cealaltă jumătate de orizont cu brîul de lumină și împlinind astfel o coroană de lumină de-a lungul

întregului orizont. Sfîntul Munte se afla în centru, iar soarele şi luna din spatele orizontului ţineau coroana de lumină de deasupra muntelui Schimbării la Faţă. Priveliştea era de o măreţie negrăită. Parcă eram înconjuraţi de revărsarea de lumină din Lumina cea neînserată, din Lumina de la Schimbarea Domnului la Faţă. Athosul se preschimbase în Tabor.

A răsărit apoi luna, învăluind muntele cu lumina ei tainică; în faţa bisericuţei din vîrful muntelui s-a aprins un foc mare şi a început privegherea. Bisericuţa era aproape plină de monahi şi pelerini, care veniseră la prăznuire, între care se aflau şi cîţiva dintre cîntăreţii buni ai Athosului. « *Veniţi să ne suim în Muntele Domnului şi să vedem schimbarea Lui la Faţă ... şi din lumină să luăm lumină ...*». Minunata imnografie a sărbătorii ne făcea să trăim aievea taina cea nespusă a Schimbării la Faţă a Domnului.

M-am aşezat jos şi, obosit de cale cum eram, am aţipit o clipă, dar m-am trezit imediat tresărind şi cuprins de o simţire cu totul neobişnuită. Ce se întîmplase? La strană, cîntăreţii cîntau cu multă însufleţire, dar cîntarea nu se auzea ca venind dintr-un loc, de la ei, ci se petrecea ceva cu totul minunat şi cu neputinţă de explicat. Cîntarea parcă se materializase. Tot văzduhul din biserică, însăşi biserica şi toate cele dintr-însa cîntau; eu însumi, trupul tot, mîini şi picioare, se transformaseră într-o minunată cîntare. Şi eu mă simţeam ca şi cum pluteam pe o întindere nesfîrşită şi elementul pe care mă aflam şi în care eu însumi mă transformasem cu totul, era acea nemaiauzită cîntare. Nu visam, eram cu totul treaz, şi conştient de sine, mă vedeam plutind pe undele cîntării ca pe o mare, şi lacrimi neoprite îmi curgeau din ochi. Mi-am adus aminte de cuvintele Apostolului de pe Tabor: «*Doamne, bine este să fim aicea*», şi aş fi vrut ca melodia să nu se mai oprească niciodată ... Între timp cîntăreţii de la strană au încetat, dar cîntarea aceea minunată continuam să o aud nu pe dinafară, ci lăuntric, şi o simţeam ca îndepărtîndu-se mereu ca pe o lumină de seară care se stinge încetul cu încetul.

Privegherea nu ştiu cînd a trecut şi afară a început să se lumineze. Cei doi aştri îşi schimbaseră locurile. Luna se pregătea să se ascundă în mare, iar soarele cu raze de foc îşi anunţa sosirea, împletind încă o dată cu razele lor cununa de lumină de deasupra Athosului. Ceţuri fugare se strecurau de prin văi spre vîrful Muntelui, învăluindu-l cu nori auriţi din razele soarelui ce răsărea, ca norul de lumină de pe Tabor. Noi ne găseam deasupra lor. Ne-am coborît spre Panaghia, plini de bucurie tainică a prăznuirii. Dar acordurile dumnezeieştii cîntări tot se mai auzeau, ca nişte ecouri din lumea de taină a altui veac.

De atunci Muntele s-a schimbat. De cîte ori îi văd vîrful luminos. îmi aduc aminte cu dor de agripnia (privegherea) de la Schimbarea la

Faţă a Domnului, iar părinţii psalţi de atunci, cînd îi întîlnesc, îmi apar ca nişte soli ai luminii celei neînserate.

MENIREA CĂLUGĂRULUI ÎN VREMEA NOASTRĂ *

Călugărul nu trebuie să-şi închipuie că, într-o vreme de haos, cum este a noastră, singurul său rost este să păstreze nişte practici vechi. Desigur, aceste practici şi obiceiuri sînt necesare, ele îşi au valoarea lor, întrucît ne ajută să trăim taina lui Hristos cu o conştiinţă mai liberă. Trecutul trebuie să supravieţuiască şi călugărul este paznicul trecutului. Dar mînăstirea trebuie să fie altceva decît un muzeu. Dacă monahul nu face decît să menţină în picioare nişte monumente de artă sau să păstreze nişte documente de literatură sau de gîndire, care fără de el ar pieri, apoi el nu este ceea ce trebuie să fie. El va pieri cu cele ce pier în jurul lui.

Călugărul nu trăieşte pentru a păstra *ceva*, nici chiar religia sau contemplaţia. Rolul lui nu-i să menţină vie în lume aducerea aminte de Dumnezeu. Ca să vieze şi să lucreze în lume, Dumnezeu nu depinde de nimeni. Nici chiar de monahi ! Dimpotrivă, rolul călugărului în vremea noastră este să se păstreze pe sine însuşi, prin unirea sa cu Dumnezeu.

În veacul nostru, prima datorie a monahului este să fie monah, un om al lui Dumnezeu, un om care trăieşte din Dumnezeu şi numai pentru El. În felul acesta, el va păstra cu adevărat ceea ce este de preţ şi vrednic să trăiască în tradiţia sa călugărească şi în creştinism.

THOMAS MERTON,

Colectanea Cisterciencia, tom. 31, 1969/1, p. 2.

MONAHUL IOAN ŞOVA **

Chilia Sfîntul Gheorghe — Athos

Între aşezările monahale din Muntele Athos, chiliile călugăreşti independente, în număr de cîteva sute, ocupă un loc principal, după mînăstiri şi schituri. Din cei aproape 50 de monahi români, nevoitori astăzi în Sfîntul Munte Athos, părintele Ioan Şova, de la Chilia Sfîntul Gheorghe-Colciu, este considerat printre cei mai rîvnitori. Originar din

* Această meditaţie este tradusă de Protos. Petroniu Tănase din limba franceză.

** S-a născut în anul 1915, în satul Grigoreni — Bacău. Termină Politehnica şi intră în viaţa de familie la Cluj-Napoca. Apoi urmează Institutul Teologic — Sibiu şi în anul 1968 intră în obştea Mînăstirii Sihăstria. În anul 1975 pleacă definitiv în Muntele Athos cu încă zece monahi români.

judeţul Bacău, absolvent a două facultăţi în ţară — Politehnica şi Teologia — la vîrsta deplinei maturităţi, intră în viaţa monahală la Mînăstirea Sihăstria. După 8 ani de formare duhovnicească, se retrage definitiv în Muntele Athos, împreună cu alţi monahi şi se stabileşte la Chilia românească Sfîntul Gheorghe-Colciu, dependentă de Mînăstirea Vatopedu, ca ucenic al unui mare duhovnic moldovean, Ieroschimonahul Dionisie Ignat.

În acest colţ de rai pămîntesc se nevoieşte Părintele Ioan în adîncă linişte, rugăciune şi smerenie, dorind să urmeze marilor sihaştri atoniţi. L-am vizitat de două ori la Athos, ne-am rugat împreună, am vorbit cu Sfinţia Sa cuvinte de folos sufletesc şi am apreciat mult jertfa pe care a făcut-o de a renunţa la toate cele pămînteşti şi a urma lui Hristos pînă la moarte.

Chipul blînd şi smerit al Părintelui Ioan, care radiază bunătate şi pace sufletească, chilia sa simplă, cu cîteva icoane şi cărţi sfinte la căpătîi, ca şi poziţia încîntătoare a acestei aşezări monahale româneşti între peretele abrupt al muntelui de piatră şi Marea Egee, mi-au rămas neuitate în memorie. Cinci sihaştri români tăinuiţi de lume se roagă aici lui Dumnezeu ziua şi noaptea, pentru ei, pentru ţară şi pentru lume.

Cîteva cuvinte din convorbirile noastre le binecuvîntăm să vadă lumina tiparului în paginile de mai jos.

1. Părinte Ioan, ce v-a determinat să faceţi Facultatea de Teologie?

— Dorinţa sufletului meu de a cunoaşte mai profund învăţătura de credinţă ortodoxă, de a cunoaşte mai mult pe Dumnezeu. Într-adevăr, numai studiul profund al Teologiei, al Sfintei Scripturi şi al operelor patristice îţi dă adevărata călăuză creştină a vieţii în Hristos. Fără cunoaştere creştinul nu poate fi tare şi statornic în credinţă.

2. Ce v-a determinat să intraţi în viaţa monahală?

— Dragostea mea pentru Dumnezeu. Mi-am dat seama că simpla cunoaştere, adică studiul teologiei şi citirea fără fapte bune, fără trăire vie în Hristos, nu mîntuieşte sufletul, ci mai degrabă îl osîndeşte, după cuvîntul Domnului care zice: «*Celui care i s-a dat mult, mai mult i se va cere*» la judecată. Am iubit viaţa monahală din copilărie şi am intrat în călugărie din dragoste, ca un îndemn al conştiinţei mele.

3. Cum v-aţi simţit în obştea Mînăstirii Sihăstria?

— Ca într-o adevărată familie duhovnicească. Sihăstria este o mînăstire bună, frumoasă, cu rînduială duhovnicească aleasă, renumită în

ţară şi peste hotare, mai ales datorită marilor ei părinţi duhovniceşti, Arhimandritul Cleopa Ilie, Protosinghelul Ioil Gheorghiu şi Ieroschimonahul Paisie Olaru. Aceşti trei duhovnici au umplut mînăstirea de fraţi noi, au format mii de ucenici şi au creat un adevărat curent înnoitor în monahismul actual din Moldova.

4. De ce v-a atras atît de mult Muntele Athos?

— Sufletul meu a fost dintotdeauna iubitor de linişte, de tăcere şi rugăciune. M-am gîndit că la bătrîneţe nimic nu-mi este mai de folos, decît să-mi închin restul vieţii total rugăciunii şi iubirii lui Hristos. Am venit la Athos din dragoste, ca să laud neîncetat, după putere, pe Dumnezeul dragostei. Apoi, doream să ajut duhovniceşte la reînnoirea aşezămintelor monahale româneşti din Sfîntul Munte Athos. Ştiţi cum arătau acum 10—15 ani. Majoritatea, în frunte cu schitul nostru Prodromul, erau în paragină, cu călugări puţini şi bătrîni şi fără speranţă de refacere duhovnicească şi materială proprie. Călugării noştri atoniţi şi aşezămintele noastre de aici trebuiau ajutate numai din ţară.

Mai întîi de toate aveau nevoie de călugări tineri, cu rîvnă pentru Hristos şi plini de curaj şi spirit de jertfă ca să înceapă dubla înnoire, spirituală şi materială, a monahilor români atoniţi. Această iniţiativă care a dus la venirea a circa 15 monahi români în Athos, între anii 1974—1980, este a mea cu darul lui Dumnezeu şi mulţumesc Maicii Domnului, ocrotitoarea Sfîntului Munte, că ne-a ajutat şi nu ne-a părăsit.

Venirea noastră în Athos a fost un act de jertfă şi curaj cu adevărat. Ştiţi cît am stăruit eu, cît am alergat pentru forme, cît m-am ocupat de fiecare călugăr din ţară care venea definitiv în Sfîntul Munte. Acum dăm laudă lui Dumnezeu pentru toate. Prodromul, sub stăreţia părinţilor Ilarion şi Petroniu, a înflorit mult, obştea a întinerit, iar chiliile în mare parte s-au restaurat. Mai rău se află schitul Lacu şi chiliile noastre izolate. Avem nevoie de ucenici, că sîntem aici numai doi bătrîni. Avem de toate, numai ucenici tineri nu avem, şi ca mîine se pustieşte şi această chilie, aşa cum s-a întîmplat cu cele mai multe chilii româneşti din Athos.

5. Cum vă nevoiţi aici în Sfîntul Munte şi ce bucurii duhovniceşti aveţi?

— Ne rugăm ziua şi noaptea în deplină linişte şi singurătate. La biserică facem toată pravila după rînduială, de la miezul nopţii pînă la ziuă, iar sărbătoarea facem Sfînta Liturghie cînd se adună mai mulţi sihaştri greci şi români din împrejurimi. Atunci vin şi părinţii Gamaliil Boboc şi Ioan Guţu din apropiere. Altădată mergem noi la ei, noaptea,

cu felinarele aprinse pe cărarea muntelui. Facem cu rîndul Sfînta Liturghie şi aşa ne ducem viaţa. Noaptea ne rugăm în biserică şi ziua lucrăm în grădină sau în chilie, rostind rugăciunea lui Iisus. Mai citim Psaltirea şi tot felul de cărţi sfinte şi cugetăm permanent la ceasul morţii şi la viaţa veşnică. Mîncăm odată în zi după amiaza, mai mult legume, vizităm pe monahii bolnavi din apropiere, iar la marile sărbători şi la hramuri ne ducem la biserică, pe la mînăstiri. Un hram este o adevărată sărbătoare în Muntele Athos, la care iau parte sute de călugări lavrioţi şi sihaştri de pe la chilii. Atunci se adună cei mai buni protopsalţi atoniţi şi cîntă la privegherea de toată noaptea. Dimineaţa hramul se sfîrşeşte cu o masă comună pentru toţi. Iată cîteva din bucuriile noastre în Hristos.

Nevoinţa obişnuită a monahilor atoniţi o formează tăcerea, însingurarea, privegherea de noapte, neîncetata rugăciune, ascultarea, smerenia şi citirea cărţilor sfinte. Călugării atoniţi au şi o altă nevoinţă de taină pe care o cunoaşte numai Dumnezeu. Despre aceasta însă nu putem vorbi.

6. Ce părere aveţi despre viitorul Muntelui Athos?

— În general monahismul atonit este în înflorire duhovnicească. Vin tineri noi în mînăstiri, se fac slujbe frumoase, mulţi trăiesc o viaţă înaltă de linişte şi asceză, lavrele sînt conduse de egumeni buni, se restaurează toate mînăstirile. Deci, avem bună speranţă pentru viitor. Sfîntul Munte este « Grădina Maicii Domnului», unic în felul lui în toată lumea creştină şi avem credinţa că el va dăinui şi va înflori tot mai mult. Dacă vor face monahii atoniţi voia lui Dumnezeu, El nu ne va părăsi niciodată. Iar dacă va pătrunde şi aici turismul, influenţa vieţii secularizate, uitarea datoriilor noastre sfinte, atunci viitorul Muntelui Athos va fi sumbru.

Avem toată speranţa că Dumnezeu nu ne va lăsa, iar Maica Domnului ne va acoperi cu sfîntul ei Omofor de toate primejdiile.

7. Ce sfaturi duhovniceşti transmiteţi fraţilor monahi din România?

— Să nu uităm datoriile noastre călugăreşti făgăduite de fiecare în faţa Sfîntului Altar şi să ducem cu toţii o viaţă curată, sfîntă, cît mai sfîntă. Rugăciunea şi smerenia, ascultarea şi milostenia, înfrînarea de la cele rele şi, mai ales, iubirea creştină, formează cununa tuturor monahilor. Călugării trebuie să fie făclii aprinse pentru toţi. Să vorbească de Dumnezeu în lume mai întîi prin viaţa şi prin faptele lor. Apoi să apere dreapta

credinţă şi să mărturisească pe Hristos şi Evanghelia Lui prin cuvînt, prin predică, prin sfaturi şi prin cărţi bune. După darul pe care l-am primit fiecare, să ne sfinţim viaţa şi să-L lăudăm pe Dumnezeu în veci.

8. Ce sfaturi daţi credincioşilor din ţară?

— Să păstreze credinţa curată în Dumnezeu, mergînd pe urmele înaintaşilor; să nu se lepede de credinţă din nici un motiv, chiar dacă i-ar ucide cineva şi să-şi crească copiii în frica şi dragostea de Dumnezeu; să fie legaţi de Biserică şi să iubească rugăciunea, smerenia, cărţile sfinte şi pe oameni. Am toată speranţa că dacă poporul nostru va rămîne şi pe viitor profund legat de Hristos şi de Biserică, Dumnezeu îl va binecuvînta şi va dăinui pînă la sfîrşitul veacurilor.

Acestea sînt gîndurile mele pe care vă rog să le spuneţi fraţilor mei călugări şi mireni din România.

INDICE ALFABETIC

Agata Ciuciu, monahie, Mînăstirea Sihastru 553

Arsenie Papacioc, protosinghel, Mînăstirea Sfînta Maria-Techirghiol 609

Bartolomeu Anania, arhimandrit, Arhiepiscopia Bucureştilor 559

Calinic Prisecaru, protosinghel, Mînăstirea Văratec 505

Chiriachia Rotaru, monahie, egumenă, Mînăstirea Agapia Veche 520

Cleopa Ilie, arhimandrit, Mînăstirea Sihăstria 436

Constantin Galeriu, preot profesor, Institutul Teologic—Bucureşti 123

Damian Bogdan, protosinghel, stareţ, Schitu Sitaru .. 606

Damian Guţea, monah, Mînăstirea Cernica 594

Daniil Băicuş, protosinghel, Mînăstirea Cozia 640

Daniel Ciobotea, protosinghel, conferenţiar, Institutul Teologic — Bucureşti 202

Dosoftei Murariu, arhimandrit, Mînăstirea Slatina 409

Dumitru Stăniloae, preot profesor, Institutul Teologic—Bucureşti 13

Epifania Gidioi, monahie, Mînăstirea Văratec 532

Eustochia Ciucanu, monahie stareţă Mînăstirea Agapia.. 510

Grigore Halciuc, arhimandrit, stareţ, Mînăstirea Sf. Ioan-Suceava 394

Iachint Unciuleac, arhimandrit, stareţ, Mînăstirea Putna 385

Ieronim Gagea, protosinghel, Schitul Bucium-Iaşi 501

Ierusalima Gligor, monahie, stareţă, Mînăstirea Tismana 648

Ioachim Popa, ieromonah, Mînăstirea Rîmeţ 688

Ioan Mihălţan, preot profesor, Institutul Teologic-Sibiu .. 166

Ioan Mircea, preot paroh, Bucureşti 282

Ioan Negruţiu, preot profesor, Mînăstirea Timişeni 217

Ioan Şova, monah, Chilia Sfîntul Gheorghe, Muntele Athos 725

Ion Bunea, preot profesor, Arhiepiscopia Clujului 246

Iustinian Creţu, arhimandrit, Mînăstirea Răteşti 633

Marchian Ciubotaru, protosinghel, Mînăstirea Bistriţa .. 535

Mina Dobzeu, arhimandrit, Mînăstirea Sfinţii Apostoli Huşi 538

Nicolae Delarohia, monah, Mînăstirea Rohia 693

Nifon Corduneanu, protosinghel, Mînăstirea Neamţ 422

Paisie Olaru, ieroschimonah, Mînăstirea Sihăstria 481

Pavelina Aciubotăriţei, monahie, Mînăstirea Agapia 526

Petroniu Tănase, protosinghel, stareţ, Schitul românesc Prodromul — Muntele Athos 711

Sava Parascan, protosinghel, Mînăstirea Dragomirna.. 406

Scarlat Porcescu, preot, Arhiepiscopia Iaşilor 371

Sofian Boghiu, arhimandrit, stareţ, Mînăstirea Antim-Bucureşti 575

Sofronie Ungureanu, protosinghel, Mînăstirea Secu .. 429

Teofil Părăian, arhimandrit, Mînăstirea Brîncoveanu.. 659

CUPRINS

Prefață de P. S. Episcop Eftimie al Romanului și Hușilor 5
Introducere, Protosinghel Ioanichie Bălan 7

I

CONVORBIRI CU DASCĂLI DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

Preotul Profesor *Dumitru Stăniloae* (Institutul Teologic — București) .. 13
Preotul Profesor *Constantin Galeriu* (Institutul Teologic-București) 123
Preotul Profesor *Ion Mihălțan* (Institutul Teologic-Sibiu) 166
Protosinghelul Profesor *Daniel Ciobotea* (Institutul Teologic-București) 202
Preotul Profesor *Ioan Negruțiu* (Mitropolia Banatului) 217
Preotul Profesor *Ion Bunea* (Arhiepiscopia Clujului) 246
Preotul Dr. *Ioan Mircea* (Arhiepiscopia Bucureștilor) 282
Preotul *Scarlat Porcescu* (Arhiepiscopia Iașilor) 371

II

CONVORBIRI CU PĂRINȚI DIN MOLDOVA

Arhimandritul *Iachint Unciuleac*, stareț (Mînăstirea Putna) 385
Arhimandritul *Grigore Halciuc*, stareț (Mînăstirea Sf. Ioan-Suceava) 394
Protosinghelul *Sava Parascan* (Mînăstirea Dragomirna) 406
Arhimandritul *Dosoftei Murariu* (Mînăstirea Slatina) 409
Protosinghelul *Nifon Corduneanu* (Mînăstirea Neamț) 422
Protosinghelul *Sofronie Ungureanu* (Mînăstirea Secu) 429
Arhimandritul *Cleopa Ilie* (Mînăstirea Sihăstria) 436
Ieroschimonahul *Paisie Olaru* (Mînăstirea Sihăstria) 481
Protosinghelul *Ieronim Gagea* (Schitul Bucium-Iași) 501
Protosinghelul *Calinic Prisecaru* (Mînăstirea Văratec) 505
Monahia *Eustochia Ciucanu*, stareță (Mînăstirea Agapia) 510
Monahia *Chiriachia Rotaru* (Mînăstirea Agapia Veche) 520
Monahia *Pavelina Aciubotăriței* (Mînăstirea Agapia) 526
Monahia *Epifania Gîdioi* (Mînăstirea Văratec) 532
Protosinghelul *Marchian Ciubotaru* (Mînăstirea Bistrița) 535
Arhimandritul *Mina Dobzeu* (Mînăstirea Sfinții Apostoli-Huși) 538
Monahia *Agata Ciuciu* (Mînăstirea Sihastru) 553

III

CONVORBIRI CU PĂRINȚI DIN MUNTENIA ȘI OLTENIA

Arhimandritul *Bartolomeu Anania* (Arhiepiscopia Bucureștilor) 559
Arhimandritul *Sofian Boghiu* (Mînăstirea Antim-București) 575

Monahul *Damian Guțea* (Mînăstirea Cernica) 594
Protosinghelul *Damian Bogdan* (Schitul Sitaru) 606
Protosinghelul *Arsenie Papacioc* (Schitul Sf. Maria-Techirghiol) 609
Arhimandritul *Iustinian Crețu* (Mînăstirea Rătești) 633
Protosinghelul *Daniil Băicuș* (Mînăstirea Cozia) 640
Monahia *Ierusalima Gligor*, stareță (Mînăstirea Tismana) 648

IV

CONVORBIRI CU PĂRINȚI DIN TRANSILVANIA

Arhimandritul *Teofil Părăian* (Mînăstirea Brîncoveanu) 659
Ieromonahul *Ioachim Popa* (Mînăstirea Rîmeț) 688
Monahul *Nicolae Delarohia* (Mînăstirea Rohia) 693

V

CONVORBIRI CU PĂRINȚI ROMÂNI ATONIȚI

Protosinghelul *Petroniu Tănase*, stareț (Schitul românesc Prodromul — Muntele Athos) 711
Monahul *Ioan Șova* (Chilia Sfîntul Gheorghe-Colciu) 725
Indice alfabetic 730
Cuprins 731

Tehnoredactor; Ierom. VARTOLOMEU BOGDAN
Corector: A. Popescu

Dat la cules 20 X 1989. Bun de tipar 20 VI 1990.
Format 16/70×100 Coli de tipar 45,75
Comanda nr. 1315

Întreprinderea poligrafică Arta Grafică, Calea Șerban Vodă nr. 133—135, București.